DE NAVORSCHER.

De Navorscher.

EEN MIDDEL
TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER
TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN,

ONDER BESTUUR VAN

JACOBUS ANSPACH.

Acht en Dertigste Jaargang.

NIEUWE SERIE,

EEN EN TWINTIGSTE JAARGANG.

NIJMEGEN, — H. C. A. THIEME.
1888.

GESCHIEDENIS.

Gouden-Sporen-slag. Te Brugge werden 15 Aug 1887 de standbeelden ingewijd van Jan Breydel en Pieter de Coninc, onder wier leiding de burgers van Brugge, Iperen, Gend en Kortrijk als echte Vlamingen 11 Juli 1302 tegen het veel machtiger leger van Filips I van Frankrijk, bij laatstgenoemde plaats dien vermaarden veldslag wonnen, ten gevolge van welken de Franschen uit Vlaanderen verdreven werden. Koning Leopold II van België hield eene rede vol gloed en bezieling, welke tevens als eene vaderlandlievende verdediging van den persoonlijken dienstplicht [1]) is beschouwd.

Brakel (XXXVI, 326; 'VII, 65, 206). Gelijktijdig met de gedachtnisviering der Kerkhervorming, herdacht Ds. W. v. Esveld (naar Hos. 6 v. 1a) 6 Nov. 1887 het 300-jarig bestaan der Hervormde gemeente alhier, herinnerend, dat in 1587 te dezer plaatse als eerste predikant was opgetreden Henricus Spudaeus, komend van Ransdorp en Holysloot, in 1589 vertr. n. Arkel.

Herwijnen (XXXVII, 587). Dat opvoedingsgesticht zal genoemd zijn naar Herwijnen in den Tielerwaard, de geboorteplaats in 1780 van Jan v. den Bosch, 1830—35 gouverneur-generaal van Nederl. O. Indië, enz.

St. Odiliënberg (XXXVII 525). »De St. Odile is een der beide hoogste toppen van het Vogesisch gebergte", herinnert *Nav.* XXXVI, 526. »St. Odilia toch, de beschermheilige van den Elzas, dochter van Athalrich, hertog dezer landstreek, stichtte het klooster op het naar haar genoemde St. Odielgebergte, waar zij leefde en stierf (7de eeuw), en dat haar gebalsemd lijk bewaart", — meldt ons Dr. N. Beets in De Gids 1887, bl. 391, terwijl hij in zijn »Hohwald" zingt:

Langs dezen bergkam richtte
De Heiden sterkten op;
En Christen-vroomheid stichtte
Haar woon op gindschen top;

Daar blijft zij 't lijk omringen
Der Heilge, die zij eert,
En Gode 't loflied zingen,
Dat zeegnend wederkeert.

---

[1]) Reeds in 1872 herinnerde ik, destijds lid van het Schoolverbond, aan het belang van dien plicht in mijne bij A. v. Loon te Tiel verschenen brochure »Leerplichtigheid". Zie aldaar bl. 22, 3. Red.

Met toespeling in de eerste regels op den Heidenmauer, in de 3de of 4de eeuw van groote steenklompen gebouwd, twee à drie meters hoog en twee dik, die zich over eene lengte van tien kilometers, nog in vrij goeden staat, over den rug van den Hohenburg uitstrekt.

Het klooster zelf herdenkt de dichter aldus:

Hoe blijft gij mij verkwikken,
Herlevende in mijn ziel,
Gezellige oogenblikken
In 't gastvrij Sint Odiel,
Waar 't oudje met haar nonnen
Ons vriendlijk tegentrad, enz.

Dat »oudje" werd door hare omgeving »Frau Mutter" getiteld, en teekende zich ook als zoodanig in 's dichters gedenkboekske de bijna 80-jarige vrouw, die aan 't hoofd stond van dit Vogesisch klooster.

Bernstraat (XXXVI, 11, 144, 679). Zie Nom. Geogr. Neerl. III (1887), bl. 47.

St. Anthony-broederschap (XXXVII, 588). In bijna alle plaatsen vond men broederschappen, naar eenen heilig genoemd, ten doel hebbend het geven van aalmoezen, lezen van missen, enz. Na de Hervorming bleven ze wel bestaan, maar voor andere doeleinden, meer eene gezellige bijeenkomst vertoonend. Bij voorbeeld: in 1875 gaven de nog overgebleven leden der St. Antonie-broederschap te Tiel aan het gemeentebestuur dezer stad de aan deze vereeniging behoorende goederen over, t. w. een kapitaaltje; den beker; een schilderij voorstellend de verzoeking van St. Antonius; een beeldje van St. Ant. met zijn varken; de notulen; lijst van tijnsen gaande uit huizen en landerijen in Tiel en op Zandwijk. Antonius was de beschermheilig der vleeschhouwers (zie Nieuwe Tielsche Ct. 4 Aug. 1875; Geld. Volksalmanak 1853, bl. 202). De St. Teunisvarkens zijn genoeg bekend.

Antonius leefde in de derde eeuw na Chr., en voerde het kluizenaars-leven in; zijn graf bezat, naar het heet, het vermogen om wonderen te doen, b. v. den varkens genezing aan te brengen van het St. Antonie'svuur.

Hugenoten [1] (XXXVII, 278). De naam is Gordinou de G. Isaac

[1] In de zitting 20 Sept. 1887 van den »Deutschen Herold" te Berlijn, — zie dat tijdschrift XVIII (nº. 11), S. 126, — »machte Dr. Béringuier auf die erschei-

Gouberville (*Nav.* XXXVII, 75, Goudineau de Goberville genaamd), opzichter van het houdtmaterial-magasijn, geleght in den Droogen-Apttoren te Zutfen, krijgt van den magistraat dier stad salaris over 21 Maart 1706—31 Maart 1709, en wordt in zijne betrekking gecontinueerd (Resolutie v. Zutfen 11 April 1709). Gouberville, deser stadts clercq (vermeld Resolutie v. Zutfen 29 Mei 1706); hij vraagt van denzelfden magistraat betaling voor schrijfwerk over 19 Aug. 1705—19 Aug. 1706 (Resol. v. 1 Dec. 1706); en doet hetzelfde verzoek over 19 Aug. 1707—18 Aug. 1708 (Resol. v. 5 Nov. 1708). — Den 1 April 1885 † te Deventer G. J. Zegers, ruim 70 jaren oud, nalatend als kinderen en behuwdkinderen A. Gordinou de Gouberville geb. Zegers, G. G. de G., M. Engelhart, J. C. Engelhart, M. S. Zegers en M. L. Zegers. Deze G. G. de G. was, naar ik meen, een zoon van G. J. G. de G., die † Arnhem 10 Maart 1887 oud 79 jaar; welk overlijden namens zijne deels buitenslands verblijvende kinderen, behuwd- en kleinkinderen werd bekend gemaakt door J. G. de G. De overledene was bakker te Arnhem geweest, en n. f. vader van B. G. de G., geb. 1851, 1°. luit.-adj. der inf. O.-I. leger, versierd met het eerteeken voor bijgewoonde belangrijke krijgsverrichtingen (1 Juni 1873 2°. luit., 25 Juli 1882 1e luit.)

A.

Klabakken — worden te Utrecht en elders, vooral door studenten, de stedelijke nachtwakers genoemd. Ik meen, oude lieden ze weleens klabakers te hebben hooren noemen. Men vindt den oorspronklijken vorm klapwakers in vonnissen des krijgsraads van 't garnizoen binnen Utrecht d. d. 1 Aug. 1750, en in de sententiën van den Hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden d. d. 27 Apr. 1751, waarbij deze bevestigd werden (allen aanwezig op het Rijksarchief te 's-Gravenhage); krachtens welke Matthijs v. Lobbrecht, gepens. vendrig van 't reg. van den lieut.-gen. Des Villattes en op zijn pensioen dienstdoend bij 't reg. van den Prince van Holsteyn-Gottorp; Cornelis Andreas Hendricus Terstal, gepens. vendrig van

nende 2te Auflage des grossen Werkes von Bordier, »La France Protestante" aufmerksam, welches die reichhaltigsten Nachrichten über französische Protestanten bringe. Bis jetzt sind fünf Bände (A bis F) erschienen". Red.

't regiment van den gen.-major Canisius en op zijn pensioen dienstdoend bij 't reg. van den generaal-major Becker; en Lambertus de Haart, sous-lieut. in 't reg. van den gen.-major Becker; de beide eersten bij verstek, werden veroordeeld wegens verschillende te Utrecht gepleegde baldadigheden, als het inslaan van glazen, stooten op deuren en vensters, en maken van een groot geweld in den nacht van 4 op 5 Juli 1750 op tien of elf plaatsen achter den wal nabij de herberg Kuylenburg, enz.

A.

Leprozen (XXXVII, 647). Een Leprozenhuis is er te Elburg, voorzoover mij bekend is, niet geweest. Wel gaf 7 Nov. 1442 de magistraat der stad aan Willem Peters zoon, procurator der arme leprozen binnen de stadsvrijheid, vergunning om een jaar lang voor hen te bedelen. Zie het charter bij Mr. P. v. Meurs, *Gesch. en Rechtsontwikkeling v. Elburg*, bl. 176, 7.

A.

Lord Albemarle (XXXVII, 587). Arnold Joost v. Keppel, graaf van Albemarle, heer van Ashfort, markgraaf van Burry, heer van de Voorst, ridder der orde van den Kousenband, gunsteling van koning Willem III, enz., ontving George I op zijn prachtig kasteel de Voorst, was 1717 aan het hoofd der bezending uit de Staten van Holland, om Czaar Peter bij zijne komst in de Nederlanden te verwelkomen. Geb. 1669, † 1720 (Scheltema, »Czaar Peter in Holland", II, 8). Bij de groote vernieuwing der kerk te Warnsveld in 1824, is de marmeren tombe van den graaf van Albemarle, die deze kerk versierde, zóó ganschlijk verdwenen, dat er geen spoor van is overgebleven (Craandijk, Wandel. II, 133).

Nicolaus Burgundus (XXXVII, 587) — gaf in 1646 te Arnhem in 12mo uit »Ad consuetudines Flandriae aliarumque gentium. Acc. ejusdem de jurisdictione in Flandria. Herdrukt in 1718 te Brussel in 4to in zijne »Opera Omnia".

Herman Cock (XXXVI, 206, 7). Onder de schildknapen, in de medegedeelde bulle van het jaar 1321 vermeld, wordt Hermannus de

Tilg*hose* genoemd. Die naam is foutief afgedrukt, òf door onduidlijk schrift òf door verkeerde lezing van de door mij ingezonden kopij. Zijn wezenlijke naam, ook in de bulle naar behooren opgegeven, was Hermannus de Tilg*hete*. Het gehucht Tilcht, Tilgt, Tillegte behoort onder de Overijselsche gemeente Denekamp.

Buiksloot. MAGNIN.

Herman Cock. De *Nav.* XXXVI, 206, 7 vermelde, in Drentsche en Overijselsche omgeving voorkomende Hermannus dictus Koc heeft hoogstwaarschijnlijk tot het Geldersche van *Nav.* XXXVI, 81 ; 'VII, 631, enz. in geene betrekking gestaan. Immers men vindt in Overijsel: a⁰ 1381 Dirc Coc (Over. Arch. Aanh. 17); a⁰ 1400 Jacob Cock (ib. II 80); a⁰ 1426 Willem Kock (Aanh. 247); a⁰ 1435 Gijse Kock, burger van Steenwijk (ib. Aanh. 267); a⁰ 1448 Johannes Cock, kanunnik aldaar (ib. III 75). Terwijl in 1484 (10 Aug.) sprake is van eenen Cock uit Kuinre, wien (*den* Cock, *sic*) koeien zouden ontnomen zijn (ib. IV 410). Heeft bij dezen laatste verwisling plaats tusschen Cock en de(n) Cock: de(n) Cock komt ook voor in het Over. Archief, bijv. Johan den Coc aliàs van Westenholte (o. Zwollerkerspel, ib. Aanh. 17). De hier genoemde Overijselsmannen (of ook misschien Drentenaren) zullen minstens grootendeels voorzaten geweest zijn van den beroemden hoogl. Coccejus, geb. te Bremen, die evenals zijne nog te Leiden wonende nazaten, uit een oud Bremensch regeeringsgeslacht sproot. Zie mijne aanteekening over Cock in Herald. Bibl. 1881 bl. 244—8, waarin ook Geldersche (inzonderheid Tielsche) *niet*-adellijke Cock's voorkomen.

J. A.

Johannes Neander (XXXV, 629). Den 2 Sept. 1631 had de weduwe van Poireth nog steeds die gelden van N. te vorderen. Zij geeft volmacht om tegen hem te ageeren. Hij wordt genoemd : »J. N., Philosophus et medicus te Bremen".

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Mr. Pieter Paulus (XXXVII, 517). Zie over hem *Nav.* VIII, 354; IX, 86, 141; XXI, 546.

Callenfels. Den 24 Jan. 1860 † te Oostburg de verdienstlijke Dr. Hendrik Antonie C., zoon van Godefridus Wilhelmus, ook Dr. Med. Chir. et Art. Obst., schrijver der bekende met goud bekroonde verhandeling over de najaarskoortsen; die beruchte Zeeuwsche koortsen, waarmede o. a. Jantje van Sluis de vreemdelingen fopte. Als zoon van Dr. H. A. C. hebben wij gekend Otto Godefridus *Steijn* (of *van Steyn*) Callenfels. De moeder van H. A. was Johanna Vincentia v. Dortmond (dr v. H. B. C. Coëgle v. Dortmond, seigneur de Bergues ?).

Als stamvader van het geslacht C. wordt vermeld Johannes Jacobus (een Paltzer ?); zijn zoon Petrus Wilhelmus, geboren te Nijmegen, werd in 1666 predikant te Over- en Neder-Asselt, en in 1720 Emer. als pred. van Heese (zie over hem Boekzaal Juli 1726, bl. 118) [1]. Kan men mij aanwijzen, waaruit ik de ruimte tusschen G. W. en P. W. C. kan aanvullen?

In 1630 komt voor Steijncallenfels [2], die als Overste Luitenant, bij de verovering van Olinda, den middeltocht van het Ned. leger aanvoerde, en met deze dapper op de forten los ging. Zie de Nederlandsche Historiën van Johan v. den Sande, als Vervolg op Everhard v. Reijd, achter diens foliant gedrukt, en ook in kl. 8vo uitgegeven.

G. P. ROOS.

Lijnslager (XXXVII, 588). Den 10 April 1761 werden hier ter stede in ondertrouw opgenomen Elisa L. Wilhelmuszn, oud 24 jaren, wonend aan de Cattenburgergracht, en Anna Maria Hemsing, oud 17 jaren en wonende aan het Camperhooft, beiden Gereformeerd. Als getuyge van den bruigom trad zijn moeder Anna Christina Sitmans op, terwijl Willem Hemsing zijne dochter Anna Maria assisteerde. Het huwelijk schijnt 28 April voltrokken te zijn, althans hun zoon Elisa de Jonge bezong 28 April 1786 de »Zilveren bruiloft van mijne ouders en (de) bruiloft van mijnen broeder Wilhelm Lijnslager en Mej. Catharina Visser; alsmede van den Heer Mart. Langeveldt junior en mijne suster Anna Maria Lijnslager". Uit het huwelijk van Wilhelmus L. en Catharina Visser nu werd Elisa geboren. Ik

---

[1]) Eenvoudiger is de verwijzing naar *Nav.* XXXII, 461. RED.

[2]) *Nav.* XXIV, 353 is sprake van Stein Kallenfelz (en zijn wapen). — W. C. Callenfels, commies posterijen 4de kl. werd 23 Oct. 1887 tot do. 3de kl. bevorderd. RED.

hoop binnenkort meer aangaande hem in dit maandwerk te kunnen meedeelen.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Poniatowsky (XXXVII, 647). De Intermédiaire des Chercheurs XX, 570, herinnert, dat Jan prins P., sénateur de l'Empire, onmooglijk tot den Poolschen Bayard in eene natuurlijke of wettige betrekking kan hebben gestaan, als zijnde hij eerst 20 Febr. 1816 (te Rome) geboren.

Begraafnisgewoonten (XXVI, 70; XXXI, 554). Het beluiden der dooden, terstond na dat de menschen gestorven zijn, met onderscheid in 't luiden, al na dat de overledene jong of oud, of van 't mannelike of vrouelike geslacht was, is in Friesland ten platten lande nog heden in volle gebruik. Zoo ook het luiden gedurende de begrafenis. Dit laatste geschiedt in de kleine steden ook nog wel. Te Leeuwarden is het afgeschaft. Daar luidde nog in 't begin dezer eeu, des namiddags, ik meen om drie ure, de klok van den Nieuentoren een half uur lang, alle dagen. Dat was namelik het algemeene begrafenis-uur, en de klok luidde dan voor elke begrafenis in 't algemeen, omdat er toch de meeste dagen begrafenissen voorvielen. Ook al was er eens toevallig geen begrafenis, de algemeene begrafenisklok luidde dan toch. Sedert is ook dat luiden afgeschaft. In andere friesche gouen hield het nog stand, tot op dezen dag, ook in de steden. Te Emden b. v. hoorde ik nog by een begrafenis, in 1870, de klokken in den nieuen toren der groote kerk luiden, dat de schoone klank dier zware klokken over de geheele stad galmde.

JOHAN WINKLER.

Begraafnisgewoonten. »Het luiden over een doode, zoodra hij gestorven is, geschiedt omdat zulks den duivel verdrijft. Hier vinden wij dus de verklaring der gewoonte van dit klokken luiden, dat, gelijk men weet, naderhand meestal niet terstond na den dood plaats had, maar op den dag der begrafenis". Zoo schrijft Niemeijer op bl. 114 zijner Verhandeling over het Booze Wezen. Ik voeg er bij, dat dit overluiden te Garderen en te Elspeet nog geschiedt, te Garderen ook gedurende de teraardebestelling. Dan kan 'k er nog

bijvoegen dat mijn buurlui, als zulk luiden begint, kunnen hooren of 't een persoon van 't mannelijk of een van 't vrouwelijk geslacht is die bezworen wordt. In 't eerste geval wordt driemaal geklept, in 't andere slechts tweemaal. De naneven Adams hebben hier in hun dood dus nog een schreefje voor. Om op 't »overluien" terug te komen, van sommige boeren is 't gehoor zóó fijn, dat ze Zondags »als de kerkklok met zacht geluid de menschen ter woning uitroept" op den kerkweg aan dat geluid kunnen hooren, dat de klok weer zeer spoedig voor de treurige taak zal moeten dienst doen. Dan steunt, kreunt de klok zoo, of er is zoo'n gekreun in, zegt men. En dan passeeren vervolgens geene gezonden de revue, als in verband daarmeê gissingen gemaakt worden.

A. AARSEN.

Honden en hondenbelasting. *Nav.* XXXVI, 367, r. 16 v. o., is bij het overschrijven onopgemerkt gebleven, dat in het bericht van de Etoile belge eene fout schuilt. Er zal dáár moeten staan, i. pl. van IIIIxxXVI (4196): IIIIm Ic IIIIxxXVI (4196). Ib. id. r. 11 v. o. staat: IIIIe, lees: IIIIc.

M⁰.

V R A G E N.

Butsloot (XXXV, 633). In de Geïllustreerde Encyclopaedie van A. Winkler Prins IX, 761, leest men omtrent den bekenden waterbouwkundige Jan Adriaanz. Leeghwater [1]: »In 1626 bevond hij zich als landmeter in Holstein op het Megger- en Barmermeer, en in 1624 was hij ingenieur en landmeter in Oostland, bij de indijking van Butsloot". Verlangend blijf ik uitzien naar mededeeling van de gevolgen, welke deze indijking of inpoldering heeft gehad.

Buiksloot. MAGNIN.

Engelenburg. Waar lag de Engelenburg die aan De Graeff en

---

[1]) Zie over hem en zijn Haarlemmermeerboek *Nav.* XXI, 80—7, enz. enz. RED.

Bicker behoorde, en door Vondel bezongen werd? Stellig is het *niet* de bekende buitenplaats te Brummen.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

IJselstein [1]). Meermalen hoorde ik mijnen vader, Mr. G. Dornseiffen, melding maken van een feit of eene legende, die hij, tijdens hij conrector was aan de Latijnsche school te IJselstein (1793—1801) aldaar had hooren verhalen: dat er namelijk in vroegere jaren in den stadsmuur een steen zou ingemetseld geweest zijn met ongeveer het volgende opschrift:

Wech Uytersen met uw tuten en blasen,
Doet uyt twee leuwen en set twee hasen,
Want doe die van Ysselsteyn quamen in 'tfelt,
Hebben die van Uytrecht 't op een loopen gestelt.

Deze steen zou later door die van Utrecht van zijne plaats weggenomen en in de stadsgracht geworpen zijn. Doch in de boven genoemde jaren wist geen der burgers meer den tijd wanneer, of de plaats waar, dat geschied was.

Dit versje is indertijd door mij ook medegedeeld aan den heer Hofdijk, toen deze bezig was met de bewerking zijner geschiedenis van het kasteel van IJselstein. Hij heeft het alstoen in zijn verhaal een plaatsje gegeven op het jaar 1482, wat met de waarschijnlijkheid zeer wel kan overeenkomen. Maar hij heeft daarbij den naam van den zegsman niet opgegeven, en een paar data er bijgevoegd, die, hoe vernuftig ook gevonden, met de waarheid niet genoegzaam kunnen strooken. Die steen toch werd evenmin »*tot aan het einde der* »*vorige eeuw* nog aldaar gezien", als dat hij »*tijdens de omwenteling* »*van* 1795 door een hoop Utrechtenaars uitgebroken en in de gracht geworpen werd".

Die aangaande dezen steen of dit versje soms eenige geschiedkundige mededeeling kan doen, of wellicht kan aantoonen, dat het versje reeds bij eenen ouderen geschied- of kroniekschrijver gevonden wordt, zal mij met de mededeeling zeer verplichten.

Amsterdam. DR. I. DORNSEIFFEN.

[1]) Wie beantwoordt de vraag van *Nav.* XXXVI, 291? RED.

Schaffelaar. Is het tegenwoordige huis gebouwd op, of bij de plaats, waar in 1480 het kasteel van Jan v. Schaffelaar verrees? Wie zijn na hem eigenaars dier volg. Van der Aa, thans 150 hectaren groote havezate geweest, tot op Bn v. Zuylen v. Nievelt?

W. S.

Graaf Arnoud van Holland en zijne vrouw. Balen vangt bl. 1251 de genealogie van Toll (uit v. Teylingen, en dit weêr uit Holland) aan. Aan 't hoofd staat: »Arnoud, Grave van Holland, in 't jaar 988 Troude Luitgard Kayzar Theofaen van Griekens dochter". Hoe heette nu die gemalin? Is het ook bekend wat Dirk I was vóórdat hij met Holland beleend werd, nl. uit welk huis hij sproot; want de naam »Huis van Holland" ontstond natuurlijk eerst bij die beleening.

H.

[Nu wijlen Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, — gezegender gedachtenisse! — vermeldt in zijne voortreflijke »Geslachttafel der Graven van Holland" (achter zijn Oorkondenboek v. Holl. en Z.) Arnulf Dirkzn graaf, † 18 Sept. 993, reeds in 981 voorkomend, — terwijl zijn vader Dirk II (*sic*, Dirkszn) eerst † 6 Mei 988, — als gemaal van Luitgard van Grieken (*sic*), d. w. z. (zie Mr. Jacob v. Lennep, Geschied v. Noord-Nederl., Amst., P. Meijer Warnars 1845, 1e st. bl. 63) Luitgard, nicht der keizerin Theophanu (vgl. *Nav.* XXXV, 521) *en* dochter van den Griekschen keizer Romanus. Van Balen's opgaaf is dus blijkbaar verminkt, en vereischt toelichting. Gezegde geslachttafel vangt aan met Arnulf's (Aernout's) vermoedlijken overgrootvader Gerulf, graaf in Rijnland vermeld a° 889, die twee zoons zal gehad hebben: Walcher, graaf in Teisterbant, vermeld 914—28, en Theodericus of Dirk I, Walcher's broeder, graaf in Kinhem (Kennemerland), vermeld 916—28, stichter der abdij te Egmond, † 6 Oct., vader van Dirk II, vermeld 969—85. Mr. v. den Bergh, wiens chronologie hoogst betrouwbaar is, als geput uit het Chronicum en Necrologium der abdij van Egmond, verklaart tevens, dat de afkomst van Walcher en Dirk I *niet* blijken. Vgl. eene aanteekening in Herald. Bibl. 1879 bl. 108, 9]

Jhr. Joan Graafland Pzn. Kan men eenige bijzonderheden mededeelen betr. dezen edelman, genoemd in de lijst der adellijke geslachten, gepubliceerd in Staatsblad a° 1825 n° 61? Met wie was hij gehuwd? Welke betrekking bekleedde hij? Hoeveel kinderen liet hij na, en hoe heetten zij?

De Fokkingen. Van der Aa, Aardr. Wrdboek, VIII, 541, spreekt art. Oosterwolde (Gelderland), van de Fokkingen, die den bedienaar

der éénige aldaar bestaande vikarie, nml. van den H. Antonius, aanstelden. Welk geslacht (?) was dat?

Middelburg. MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

v. Uyttenhoven. Roeland v. Uyttenhove woonde in de 16de eeuw te Delft; hij had een eenigen zoon, Jacobus, geb. 1562, die tijdens de vervolging der Hervormden in Nederland, met weglating van zijns vaders familienaam, dien van Roelandsz, later Rolandus, aannam, en beschouwd moet worden als de stamvader der thans nog bestaande familie Rolandus. Men wenscht aangaande bovengenoemden Roeland v. Uyttenhoven te weten, welke betrekking hij te Delft bekleedde, wie zijne vrouw was, en welk wapen hij voerde.

DR. C. L.

Kleef. Wat is er bekend aangaande de betrekking van »Grand Forestier de Clèves"? Wie zijn het geweest?

J. H. G.

[Bewesten Kleef vindt men het zoogenaamde Rijksbosch (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, art. Kleef), dus geheeten als oorspronklijk eigendom der Duitsche Keizers, die er de Graven van Kleef mede beleenden. Dit Reichswald — volg. Pontanus, Slichtenhorst, Smetius, Arkstee, enz. het »Sacrum nemus Batavorum" van Tacitus, — was verdeeld in een Opperwoud [Oberreichswald, a° 1416 't Hoge Walt (v. Hasselt, Geld. Oudhh. 80, 2)] en Nederwoud of Nederrijkswald, welk laatste aan Nijmegen paalde, en gedeeltlijk nóg aldaar te vinden is. Tot het Nederrijkswald [a° 1259 Nedderwalt (Bn Sloet 794), a° 1266, 83 Nemus Imperii (ib. 873, 1035), a° 1331 den Nederen Walde, Nederwalt (Nijhoff, Oork. I 260), a° 1416 (Op) Rykwalt (v. Hasselt, Geld. Maalt. 60), a° 1416 Rycxwalt (v. H., G. Oudhh. 80, 2), a° 1417 des Ryx Wald (ib. G. Maalt. 82), a° 1426 Wald ende Busch den Rycswalt, des Reixwalt (ib. Roozendaal 177), a° 1431 het Walt, Wald (ib. Geld. Oudhh. 82), a° 1515 Rickxwalt (ib. 281)], dat wij in 1515 in zijn vollen vorm aantreffen als Nemus Imperiale Nouimagense (Nijhoff, Oork. VI, 2 bl. 504), behoorde de Kelkt, in 1257 vermeld als nemus quod vocatur Celket, in 1331 als die Kelckt, Kelct (z. v. a. omtrek; Bn v. Spaen, Inl. Hist. Geld. IV, 60; Nijh., Oork. I. 259); welk laatste in 1257 reeds voorkomt als door Theoderich (Dirk) graaf van Kleef aan Otto II graaf van Gelre verpand (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 777). Terwijl hij het Opperwoud [a° 1259 Oeuer-, Ouverwalt (Bondam 302a; Bn Sloet 794); daarna, Kleefsche Wald] aan zich behield, stond graaf Dirk van Kleef in 1331 het Nederrijkswald af aan graaf Reinald II van Gelre, die bij zijne verheffing tot hertog in 1339 van keizer Lodewijk IV de beleening verwierf; zie Nijh., Oork. I, bl. 260. Vgl. ook vooral Geld. Volksalm. 1843 bl. 148—51, en de daar aangeh. schrijvers. Nopens dit woud doet Bn v. Spaen a. w. IV, 55—62 belangrijke mededeelingen. Over

beide wouden waren opperhoutvesters aangesteld, die weder mindere beambten onder zich hadden. »Grand Forestier de Clèves' wil dus zeggen »opperhoutvester van het Kleefsche woud, die natuurlijk zijne aanstelling had van den vorst van Kleef. Misschien kan men er eenigen met name vermeld vinden in Velsen, »Die Stadt Kleve" (Kleef 1846). — De oorspronklijke titel was waldgraaf (nemoris comes); later heette de functionaris ook övervorster. Aldus in Gelderland, waar Gerit Biesman [1]) te Nijmegen 31 Maart 1478 door Catharina dr tot Gelre enz. werd aangesteld, en waar in 1592 Willem v. Bronkhorst, 1669—77 Frederik Hendrik v. Randwijk voorkomt als waldgraaf van het Nederrijksch wald, terwijl Jhr. Gerrit Willem v. Balveren († 2 Dec. 1798 te Nijmegen) vermoedlijk de laatste waldgraaf daarvan was. Het was een ambt van groot vertrouwen. Hendrik Engelen, secretaris van Nijmegen, was in 1765 waldschrijver. — Zie een gesl. Forestier *Nav.* XXXVII, 256 vermeld.]

Vrouwen als soldaten. In de Ned. Spectator van 17 Oct. 1885 geeft A. F. enkele bijzonderheden. Ik deed een nauwkeurig en meer uitvoerig onderzoek naar die aangelegenheid. L'Intermédiaire was mij eene welkome bron. Voor Nederland vond ik het oudst-bekende voorbeeld in eene akte van Sept. 1680. [2]) Maria Buat huisvr. van Hendrik Lieftingh, en Cornelia Boucquet, echtgen. van Hendrik Ceuningh, soldaat onder de lijf-comp. van Z. M. v. Groot Britt. (Prins Willem III), en eenige andere personen, verklaren, ten verzoeke van Maria Jacoba de Turenne, geboortig van 's Gravenhage, hoedat zy »lange jaren hebben geconnen gehadt de requirante, ende noyt iets tot nadeel van deselve hebben verstaen, specialyck van diefte off ontrouw, maar wel dat sy gedesguiseert [3]) in mans cleederen zich in militaire dienst hadde begeven". In den historischen atlas van Den Haag (Gemeente-Museum), bevindt zich het portret eener vrouw in dragonders-uniform, met het volgende onderschrift:

Geertruid Ter Brugge hebbende gedient in den Oorlog voor Dragonder.	Geertrudis Ter Brugge Hagiensis, quae inter Dracones milites sti- pendia meruit.

P. S(chenck) Fecit et Exc. Amst. (elodami). Schenck leefde en werkte 1645—1715. Welke vrouw is door dit portret vereeuwigd? Wat heeft

---

[1]) Aan zijne weduwe (Gertken, gewezen minnemoeder en voedster van hertog Karel's zuster Philippa) en kinderen verrekende de 3 April 1497 door den Hertog tot waldgraaf aangestelde Hendrik v. Galen de 867 Rijnsche gl., die zij op het Waldgraafambt hadden uitstaan (Nijhoff, Oorkonden VI, 1 bl.. 146).

[2]) Protocollen van Egb. v. der Pijl. [3]) vermomd.

zij merkwaardigs gedaan? Zie verder mijn artikel »Vrouwen als soldaten", in »Lelie en Rozeknoppen" van woensdag 19 Mei 1886, en vg.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Adeldom. Welk onderscheid is er tusschen de *praedikaten* van adeldom en de *titulen*? (zie Staatsbl. a⁰ 1825 n⁰ 61: lijst der adell. geslachten, bovenaan). En tusschen de adellijke *titels* en *qualificatiën*, bedoeld in Staatsbl. a⁰ 1822 n⁰ 1, art. 1? — Heeft de adel bij ons te lande nog prerogatieven? Zoo ja, welke? — Is men altoos (dus ook in *niet*-officieele stukken) *verplicht* de titulatuur Hoogwelgeboren, Hooggeboren, enz. aan adellijken toegekend (zie Staatsbl. a⁰ 1825 n⁰ 61), in geschriften te gebruiken? Of doet men zulks (*als* men 't doet) uit hoflijkheid? — Op blz. 13 van den Ned. Staatsalmanak 1887, staat in de noot sub 3): »..... zoolang het voor»schrift, dat den adel verplicht door inzending van uittreksels uit »de registers van den burgerl. stand, van de veranderingen in de »geslachten kennis te geven....". Waar is dat voorschrift te vinden? Aan wien moet men zich adresseeren, om aan dit voorschrift gevolg te geven?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Soudenbalch (XXXIII, 288; 'VII, 534). Er is te Utrecht nimmer een Catharijne-weeshuis geweest. Het Catharijne-gasthuis was steeds eene inrichting voor zieken-verpleging. Eerst is dat gasthuis evenals de Balije der Orde van St. Jan of Catharijne, waartoe het behoorde, gevestigd geweest op het tegenwoordige Vredenburg, toen Catharijneveld genaamd; in 1529 werd het met die Balije overgebracht naar de Lange Nieuwstraat in het toenmalige klooster der Karmelieten of Vrouwenbroeders, die toen naar het Nicolaas-convent zijn verhuisd; daar is het voorts gebleven. Als bij verschillende besluiten der Staten van Utrecht van 1632 en volgende jaren de Balije der Orde van St. Jan of Catharijne werd opgeheven, zijn de acht kommanderijen,

die tot de Balije behoorden, onder de drie leden der Staten verdeeld; het gasthuis werd toen een provinciaal gasthuis. In 1817, wanneer verschillende gasthuizen hier ter stede bij Koninklijk besluit onder het beheer zijn geplaatst eener commissie voor de vereenigde gods- en gasthuizen, is het fonds van Catharijne ook onder het beheer dier commissie gesteld, terwijl het gasthuis zelf, evenals meerdere andere, opgeheven is. De Catharijne-kerk, die tot dien tijd als Hervormde kerk was gebruikt, werd in datzelfde jaar bij Koninklijk besluit aan de R.-Katholieken ten gebruike afgestaan ten behoeve der Roomschgezinde soldaten van het garnizoen; later stond de commissie voor de vereenigde gods- en gasthuizen haar aan de R.-Katholieken in eigendom af, en is ze thans de hoofdkerk van het Aartsbisdom Utrecht. De andere gebouwen van het gasthuis zijn ingericht voor militair logement. — Het door Evert Soudenbalch gestichte weeshuis is het Elizabeth's-gasthuis, waarvan de herinnering nog voortleeft in den naam der Elizabeth-straat. Toen de strijd om het bezit van het kasteel Vredenburg dit godshuis veel had doen lijden, en ook het getal weezen zeer toenam, verzochten de regenten aan het stedelijk bestuur hun eene grootere lokaliteit te willen aanwijzen, om de weezen te kunnen herbergen. De raad der stad vergunde mitsdien bij besluit van 9 Febr. 1582 het overbrengen der weezen naar het Regulieren-klooster, gelegen aan de westzijde van de Oude-gracht, waar thans nog het Gereformeerd burger-weeshuis in gevestigd is. In den gevel van dat gebouw ziet men nog in hartsteen gebeiteld: »Evert van Soudenbalch stichter van dit weeshuis''. De naam der Regulieren leeft voort in de Reguliers- of Weesbrug, en in het Regulierssteegje, loopend van de Oude-gracht naar de Lange-nieuwstraat.

W. A. VAN DEN WALL BAKE.

Uitvaart van hertog Anton van Brabant. Er fiel am 25 Octbr. 1415 in der Schlacht bei Azincourt.

»Maendach xxviij dage in October xiiij^{c} ende XV den lichaeme van mijns genedighs heeren den hertoge van Brabant, met eenige van den huisgesinde ende andere, te weten: die heere van Assche, heer Gueraert Bocte, heer Claes ende heer Jan die Swaef, al den dach te Sint Poel (Saint-Pol). Item xxix te Vassijen (Valenciennes). Item te Basieux' (Baisieux). Item xxxj te Aet (Ath) in Henegouwen. Vriedach den iersten dach van November xiiij^{c} ende XV mijns genedichs heeren

lichaem van Brabant, zaliger gedenkenisse, der heer van Assche ende meer andere.

Cost gedaen te Brussel, des saterdachs ij^c, dage in November xiiij^c ende XV bi den heeren van den drie staten des lants van Brabant ende vele andere, de welke daer ontboden waeren om den lichaeme mijns genedichs heeren tshertogen van Brabant, zaliger gedenckenisse, te halen ende daer jegen te riden om sijn uutleden te doene ende anders.

It. des sondaegs iij dage in November ter Vueren.... om mijns voirscreven heere lichaem dair te begraven ende die uutlede te doen (Collection des voyages des Souverains des Pays-Bas, publiée par M. M. Gachard et Piot de l'Académie et de la Commission Royale d'Hist. etc.; Bruxelles, 1882; Itinéraire d'Antoine, duc de Brabant, du 1er Mai 1407 au 25 Octbr. 1415).

In dem Register N° 131 (p. 177) der Chambre des Comptes im Brusseler Allgem. Staatsarchive, haben wir eine Beschreibung des Leichenbegängnisses des genannten Fürsten gefunden, welche wir hier folgen lassen:

»Staet hoemē eeñ princen begenkenisse doet.

Dit sijn die ghene die men mit swarten cleeden sal.

BAEN̄R(OITSEN [1]) EN RAIT.

Willem van Leijne	h̄ Jan van Ym̄ersele
Engbrecht van Nassou	h̄ Jan van Ophem
Die hē van Wezemale	h̄ Claes van St Goer̄ (icx, Guerix, i. e. Saint-Géry)
Die hē van Diest	h̄ Aalman
Die hē van Bergen	Die Proest vā Mabeuge
Die hē van Liedekerke	h̄ Jan vand̄ Nueueruwen
h̄ Henric vand̄ Leck	Die Rentm̄ van Brabant
Die hē van Bouchout	Meest̄ Willem van Brugge.

Eñ deze voirsz selen doin heuken [2]) maken.

Eñ die voirsz baenroitsen selen gaen beneuen dleitier [3]) in wedersiden eñ hoē hande aen tcleet houden

Eñ die drie of vier houerst selen gaen tusschen die torssen eñ toorste rosse.

Dit sijn die ghene die biden leijtier [3]) gaen soudē

Ierst Gielis van Berlemont }
Willem die Swaef } voir.

Item hoirre twee van mijns hēn luden achter

Item mit hen eenen knecht voir ēn eenē knecht achter.

Dese selen torssen dragen

Ierst van mijns hēn wegen die XX die dair toe genoemt sijn,

---

[1]) Baenroitsen = Barone, Bannerets, Bannerherren, die das Recht eines eigenen Banners haben; nicht mit dem modernen Baron od. Freiherrn zu verwechseln.

[2]) Huiken? RED. [3]) Leytier, leitier = draagbed, rustbed. RED.

Item van mijnre vr wegen, die xiiij, dairtoe genoemt

En of liede comen van knapen cleeden id sij van mijnr vr of van mijns hen gesinde tusschen dit en mergen noene, dierre salmen nemē muten voisz XX, en xiiij tot l. Knapen toe en ofter also vele niet en quame so salmen dair toe nemen vanden notabelsten ambachten, vanden herbgen mijnr vr en mijns hen.

Dese mocht men nemen wt mijnre vrouwen herbergen van dambachts cleedereu,

Wouter Tant	Willem van Dielbeke
Heine Mes	Dieric van Doitst
Jan Wuest	Wautgher Lantwk
Laurens Pentier	Peter ver Jannen
Daneel die Goutsmit	Jan Wuwe
Henric sijn brueder	Meester Godeuard molenslager
Meister Jan van Loeuen	Pet Impens.
Heijne Braguart.	

Itē Henric van Beerte, en Renē Maech, en twee van mijns hen firitiers, selen den lieden geuen die kerssen mede tofferen.

Item die twee rossen in dleitier selen gecleedt sijn mit swarten, en twe van mijns hen lieden.

Item gois suin van Bouchout en Jan Kerper selen gaen dragen doffergelt in beiden siden vanden coere, in tween silven becken en dese peninge selen sijn placken, en datter oucome sal om gode gegeven woirden biden ailmossenier.

En dese psonen selen allen mit swarten gecleedt sijn.

h Jan van Beerte.

Item is oudrager dat men sal doin backen, om te spijnden [1]) omtrent vjm broits tstuc van xvj β.

Item totter pitantien ij tonnen herincs.

It. . . . . . iiijc carpers.

Item den wijn salmen nemen wt d boitellerien.

It te pnteren den prelaten omtrent j ame wijns.

Dats te weten elken iiij gelten wijns, en den ghenen die die misse doin sal . . . . . vij gelten.

Item den amman salmen bevelen, dat hi sette sijn vroonteners [2]), en van sinen knapen voir die coirdoere en oic voir dander doeren, dairt behoift om tvolck te keeren, en dat hi sal doin sluten die poirte beneuen h Jans goudsmits, en dair af den slotel nemen op dat nijeman inden pant en come dan van wt den coore.

DE RAADT.

---

[1]) Vgl. spindbroodt *Nav.* XXXVII, 636. RED.

[2]) Vroentenere = 's Heeren bode, officier. RED.

Galgemalen. Gewoonlijk meent men, dat aan den laatsten maaltijd, welke den armen zondaar vóór zijn laatsten gang gegeven werd, slechts de delinkwent en de beul, die in de Middeleeuwen als gastheer moest optreden, deelnamen. Maar de groote hoeveelheden groenten, vleesch en meelspijzen getuigen, dat ook de magistraatspersonen en de geestlijken aan dat beulsfeest moeten hebben deelgenomen. Een keukenboekje, voor een Febr. 1627 te Keulen gegeven galgemaal, houdt in, behalve de noodwendige bouillonsoep, een half schok (30 stuks) eieren, niet rauw doch gebakken; een ben (mand) spinazie, 6 pond kalfslever, 9 pond rundvleesch, 9 pond visch en een in vet gebakken gebak op de wijze als onze pannekoeken. Zelfs bij een buitengewonen eetlust, zou het toch voor veroordeelde en beul onmooglijk geweest zijn, dezen grooten voorraad te verbruiken.

Een verzoekschrift van een predikant uit Hanau, Sigismund Andreas Flecke, die zich daarin Magister in de zeven vrije kunsten noemt, en den titel van hooggraaflijk galgprediker voert, bevestigt overigens de meening, dat de geestlijken aan het galgemaal deelnamen. Flecke verzoekt nml. op hoogst-naïve wijze aan den Graaf van Hanau, zijn heer en vorst (a^0 1634), om de galgemalen niet in het vroege morgenuur te houden; het beste ware, indien ze nà de terechtstelling werden bereid, opdat de eerwaarde geestlijkheid en de grootachtbare magistraat daaraan eene uitspanning zouden kunnen vinden van hunne vermoeienissen. Hoogstwaarschijnlijk bedacht de goede man daarbij niet de hoofdoorzaak van die feesten (?), daarin bestaande, dat dan de hoofdpersoon bij het galgemaal zou ontbreken, t. w. de arme zondaar.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

LXXI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

A° 1706. N° 2812—2838.

2812. 12 Mei 1706. v. L. IV 442 1—6. Ontzet van Barcelona.

442 (1). In den geknotten arm van koning Karel III leest men bij v. L. *M. Smeltzing.* In tin *met kantschrift* bij *v. Cleeff* I n° 2474. Kz. Jason met het veroverde gulden vlies.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3431 Z. 31 W., *v. Dam* n⁰ 2816, Z. *f* 20.50.

442 (2) Vz. In den geknotten arm bij v. L. gemerkt P. H. M(üller) Kz. Met het verloste Barcelona en de zoneclips (*du roi soleil*) op den dag van het opbreken des belegs voorgevallen, doch op den penning staat 22 *Mai*, hoewel *eodem die* er bijgevoegd is. In den tekst (bl. 443) te recht 12 *Maii*.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3432 Z. 29 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2475, *f* 5.25, *v. Dam* n⁰ 2817 Z. *f* 20.50, *Stricker* I n⁰ 4204 Z. *f* 15.—.

443 (3). In den geknotten arm gemerkt *M(artin) B(runner)*. Stempelsnijder te Neurenberg geb. 1659 † 1725.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3433 K., *v. Cleeff* I n⁰ 2476 K.

443 (4). Bij *v. Loon* onder het links-gewende borstbeeld van koningin *Anna* met *Croker* (Kz. Zoneclips). Hiervan bestaat een andere stempel. (Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk*). In het titelomschrift staat niet FRA(nciae), maar FR en de naam des stempelsnijders is aangeduid door de letters I. C. d. i. *Johan Croker* of liever *Johann Crocker* gelijk zijn geboortenaam is als geboren te Dresden 1670. Stempelsnijder in Londen 1697 † 1741.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3434 Z. 16½ W., *v. Cleeff* II n⁰ 1404 Z. *f* 2.75, *Voûte* n⁰ 613 Z. *f* 3.—.

442 (5). Vz. Karel III. Kz. Zoneclips. In zilver zeldzaam.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3435. In lood. Desgelijks bij mij met *C(hristiaan) W(ermuth)* in den geknotten arm.

442 (6) Als (5). Kleiner in Z. Rood en Geel Koper Jetton bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3436—3438 (ook op de verovering van Barcelona in 1705). Bij mij R. K. met *C(onrad) L(aufer)* onder den arm. Bij *Jac. Posthumus Pietersz* 1820 n⁰ 601 K. *f* —.80.

2813. 2 Juli 1706. v. L. IV 446 Karel III als koning te Madrid uitgeroepen, en die stad in gehoorzaamheid ontvangen. Gesneden door *P. H. M(üller)* blijkens diens voorletters in de afsnede van den arm. (Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk*).

Met kantschrift *Rege incolumi mens omnibus una est.* (De koning behouden zijn aller harten of zinnen één). Aldus bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3449. Z. 29 W. = *Salm* n⁰ 2075, met de bijvoeging *Virg* [1]) (*Ubi?*) *de Vries* (1884) n⁰ 1385 Z. 20 W. *f* 6.—.

---

[1]) Voor het omschrift *Vacua melior nunc regnet in aula* verwijst v. L. naar *Virg., Georg. Lib. IX vs* 9. (Wat moet dit zijn ?)

2814. 1706 v. L. IV 447 (1). Op het gezicht van twee strijdende jongelingen in de lucht (5 Febr. 1536). Vierkant. Gemerkt *C. F. N(ürnberger)*.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3440 Z. 14½ W., *de Vries* (1884) n⁰ 1386 Z. 14 W. *f* 3.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1405 Z. *f* 3.50, *v. Orden* n⁰ 2614 K. Fraai *f* 1.75. *Stricker* I n⁰ 4209 Z. *f* 5.25, *de Roye* n⁰ 2421 Z. *f* 3.—.

Als boven 447 (2). Als boven ook de vervulling een honderd zeventig jaren na het luchtverschijnsel.

Kantschrift HIS *ego* etc., doch bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3441 Z. 36½ W. en *de Roye* n⁰ 2422 Z. *f* 10.—, met *Huic ego* etc. (Mikroskopisch Vz. gemerkt *H(autsch)*) Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2480 Z. *f* 11.25.

2815. 1706. v. L. IV 450. Ter eere van *Leopold II*, hertog van Lotharingen, *koning van Jeruzalem*, en diens opofferingen voor zijne staten.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3442. K., *v. Dam* n⁰ 2821 K. *f* 1.75.

2816. 1706. Borstbeeld van *Leopold I* (niet *Lodewijk I* zooals bij *Salm* n⁰ 2080 gelezen wordt) aldaar n⁰ 2080 in brons met Vz. als v. L. IV 450, maar Kz. met *Vitae consvlit atque viae.* 1705. (Hij zorgde voor het leven en de wegen, d. i. door de wegen te verbeteren, verbeterde hij ook de onveiligheid of het levensgevaar uit slechte wegen ontstaande). Als bij *de Vries* (1884) n⁰ 1387. Br. Door *St Urbain Cat. Rosey* n⁰ 1982 Mm. 58 *f* 1.—.

2817. 1706. v. L. IV 451. Legp. van Filips V in Brabant door *R(oettiers)* gesneden. Zie *Piot Coins* n⁰ 444. *Dugniolle* n⁰ 4733, *v. Cleeff* II n⁰ 1406 Z. *f* 1.75, *Jac. Posthumus Pz.* n⁰ 602 *f* 2.50, *v. Dam* n⁰ 2825 K. *f* 2.50, *de Roye* n⁰ 2424 Z. *f* 2.25.

2818. Z. j. Bij *Dugniolle* n⁰ 4734 op 1706 bij *v. Orden* II n⁰ 237 op 1708. Links-gewend borstbeeld in harnas. *Philippvs d. g. hisp. et indiarvm rex,* daaronder eene lelie en *R(oettiers)*. Kz. Wapenschild van Brugge. *S(enatvs) P(opvlvs) Q(ve) B(rvgensis)*. Koper.

2819. 12 Mei 1706 v. L. IV 452. Barcelona ontzet (26 Juni 1706). Intrede van Karel III in Madrid. (Slag bij Ramillies 13 Mei 1706) In den tekst is sprake van den **23sten** Mei 1706 als den dag van den veldslag. Op de afbeelding staat XIIII *Mai.* Bij *v. Duren* n⁰ 1938 Z. Vz. eenigzins verschillend in gravure.

Bij *v. Cleeff* II n⁰ 1407. Z. *f* 5.50, *Jac. Posthumus Pz.* n⁰ 603 Z. *f* 6.75. In goud 53½ wichtjes bij *P. v. Santen* n⁰ 300 *f* 73.50, *v. Duren* n⁰ 2825 Z. *f* 10.50.

2820. 1706. Op de overwinningen van den hertog van Marlborough en het bezetten van Brabant en Vlaanderen v. L. IV. 454 (1—3).

454 (1). Vz. 1706 12 Mei Barcelona verlost en Filips V vlucht uit Spanje. Kz. Marlborough steeds overwinnaar verslaat de Franschen en ontneemt hun Brabant en Vlaanderen.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3444 Z. 33 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2484 Z. *f* 8.—.

454 (2). Vierkant. Als boven. Verduisterde zon (*Le roi soleil*). De slag bij Ramillies wordt daarop de nederlaag bij Tirlemont genoemd. Kz. noemt ook andere bevelhebbers nevens den hertog v. M., naamlijk *O(uwerkerk) G(alloway)* en *L(eake)*. Duitsche penning.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3446. Z. 14½ W., *v.Cleeff* II n⁰ 1408 Z. *f* 2.25.

454 (3). Duitsch penninkje met de dagteekeningen van 12 Mei (Barcelona) en 23 Mei (Ramillies). Bij *de Roye* n⁰ 2426 Z. *f* 5.—.

454 (4). Groote penning (23 Mei bij Ramillies). Voorstelling van het gevecht. Kz. Met pilaren dragend de borstbeelden van *Ouw(erkerk)* en *Marl(borough)* schijnt in de Nederlanden gesneden te zijn om het

Hoc præfecto patriam servo. (Door dezen bevelhebber bewaar ik het vaderland).

In het randschrift heeft een exemplaar bij *P. Smidt v. Gelder* (n⁰ 3447 K.) in plaats van *intaminatis* (foutief) *intaminatus*.

454 (5). Marlborough *en façe* daaronder een *sterretje* evenals op Vz. 454 (1). Merkteeken van?

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3448 Z. 20½ W. met dit kantschrift *Marte ferox et vinci nescius armis. Virg.* (Ubi ?). Onverschrokken in den krijg en onwetend wat het zegt door de wapenen overwonnen te worden.

Bij *Salm* n⁰ 2086 Z. 20 W. = *v. Duren* n⁰ 1940. Z. *Collectie Höhn* te Wiesbaden, *Revue* 1878 p. 159 (*Nahuys*), *v. Cleeff* II n⁰ 1409 Z. *f* 3.75, *Becker* n⁰ 877 Z. 20.55 W. *f* 16.—.

454 (6). Borstbeeld van Koningin Anna. Daaronder *Croker*. Kz. Landkaart.

2821. 6 Juli 1706. v. L. IV 459. Ostende (vroeger door den aartshertog *Albert* drie jaren lang belegerd) geeft zich, na sedert 27 Juni

1706 belegerd te zijn, over. Gesneden door *M. Smeltzing.* Zeldzaam. Bij *v. Dam* n⁰ 2831 Z. *f* 22.—.

2822. 1706. v. L. IV. 460 (1—3). Op de verovering van twaalf steden en twee landschappen in België.

460 (1). Vz Bb. van *Anna.* Kz. Twaalf schilden met de namen. *Oudenaarde, Brugge, Gend, Damme, Leuven, Mechelen, Lier, Antwerpen, Veurne, Aalst* en *Ath.* enz. Zeldzaam. Bij *Becker* n⁰ 878 K. geg. *f* —.80. Gesneden door *J. Boskam. Revue* 1860 p. 372, XXIX.

460 (2). Kz. = Kz. 460 (1). Kon. *Lod.* XIV door koningin *Anna-(Pallas)* ter aarde geveld. Door *J. Boskam. Revue* l. c. XXX. Ook met kantschrift bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3450 Z. 30 W. *Dominus tradidit Eum in manus foeminae. Judith* XVI C. God gaf hem in de hand eener vrouw over. Judith XVI. Bij *v. Dam* n⁰ 2832 Z. *f* 9.50, *de Vries* 1884 n⁰ Z. 29 W., *v. Cleeff* II n⁰ 1410 Z. *f* 5.—., *Voûte* n⁰ 6142 Z. *f* 8.50, *Salm* n⁰ 2090 Z. 29 W., *de Haan* n⁰ 392.

460 (3). Lodewijk XIV, *Revue* 1860 XXX. Vz. = Kz. 460 (2) door *J. Boskam.* Kz. Abimelech door een molensteen getroffen zegt »*Dood mij*" (*Lod.* XIV) *opdat ze niet van mij zeggen eene vrouw* (*Anna*) *heeft mij gedood.* Ook met het randschrift als (2) bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3451 Z. 30 W. Bij *v. Orden* n⁰ 2624 Z. 29 W. *f* 4.25, *v. Dam* n⁰ 2833 Z. *f* 6.25, *Stricker* I n⁰ 4212 Z. *f* 5.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2487 Z. *f* 5.50, *de Roye* n⁰ 2482 Z. *f* 3.50.

2823. 1728. v. L. IV 462 en 463. Ter eere van *Hendrik Willem Rumpf,* buitengewoon afgezant der Vereen.-Staten bij den Koning van Zweden na het overlijden van zijn vader (2 Aug. 1706) te Stokholm. Meer zeldzaam. Onderaan *Hedlinger f(ecit)* 1728 [1]) Bij *v. Dam* n⁰ 2834 Z. *f* 44.—.

462. Vz. Buste Kz. Hoeksteen. *Cat. Arti* 1880 Kab. *P. H. v. Gelder* n⁰ 1502 Z., *Salm* n⁰ 2091 Z. 57 W.

463. Kleiner Vz. Buste Kz. Hoeksteen met andere spreuk Z. j. doch waarschijnlijk ook in 1728 gemaakt. Zeer zeldzaam.

---

[1]) *Johan Carl Hedlinger,* geb. te Schweiz 1691, werkte te Stokholm (1718), te Petersburg (1736—1739), te Berlijn (1742,) te Freiburg (1743—1744,) daarna weder in Stokholm tot op het einde van 1745 † Schweiz 1771. Deze penning is n⁰ 44 van het werk getiteld: J. C. Hedlinger, *Collection complète de médailles, dessinées par J. Fuesli et gravées en manière noire par J. U. Haid. Augsbourg,* 1782 *in folio.*

2824. 4 Januari 1706 v. L. IV 464. Lodewijk XIV. Nizza andermaal veroverd. Vergroot in plaat gebracht waarschijnlijk door *J. Folkema*. Met *J. Mauger f(ecit)* (in strijd met *Revue Belge de Numismatique* 1856 p. 228 XVII) bij *v. Orden* n⁰ 2625 kleiner Kz. Het omschrift door de zuil gedeeld. In de afsnede *IV Januarii* MD.CC.VI in twee regels Br. *f* —.50, *de Roye* n⁰ 2488 Br. *f* —.70 kleiner, *v. Duren* n⁰ 1946 Br.

2825. 7 Sept. 1706. v. L. IV 465 (1—2) Turijn, na drie maanden belegerd te zijn geweest, ontzet en Savoije bevrijd.

465 (1). Gesneden door *M. Smeltzing*. *Phaeton's* val en verdrinken in de Po, en de ontmoeting van Prins Eugenius met den hertog Victor Amadeus. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3453 Z. 77½ W., *Salm* n⁰ 2092 Tin, *v. Cleeff* I n⁰ 2492 Z. *f* 28—50.

465 (2). Met het borstb. van Victor Amadeus en den titel van Koning van Cyprus. Kz. Gezicht op Turijn. Bij *v. Dam* n⁰ 2838 Z. *f* 6.50.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3455 Z. 22 W. *Salm* n⁰ 2094 Z. 30 W. met de letters O B *Ob cives servatos*. (Wegens der burgeren behoud) C S in den krans. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* met de letter *H(autsch)* in de afsnede van den arm en het kantschrift eindigend met den naam *Hor(atius)* uit wiens Epist. L. II Epist. XVII vers 35 dit ontleend is.

2826. 1706. v. L. IV 468. Zeldzaam penninkje ter eere van Joh. Willem hertog van Saksen Gotha.

2827. 1706. L. IV 469. Ter eere van Prins Eugenius ook als Gouverneur van Milaan wegens het verlossen van Savoije met kantschrift volgend op het laatste woord er van (zijnde *Acies*) nog *Virg(ilius)* uit wiens *Aeneis* Lib. XII Vs. 368—369 dit kantschrift ontleend is. Bij *v. Orden* n⁰ 2628. Bij *Becker* n⁰ 879 Z.20.55 *f* 3.75 W. *Stricker*, I n⁰ 4214 Z. *f* 1.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2489 Z. *f* 3.25.

2828. 1706. Ter eere van *Hendricus Coccejus*. Vz. Borstbeeld met wapenen 1706. Kz. *Virtute non sanguine*. Door krachtsontwikling niet door bloed (naamlijk ben ik geworden wat ik ben). Bij *Welz de Wellenheim* II, 2, n⁰ 13466. Tin. G. 15. In *Ampachianum Numophylacium*, (Vol. I Lipsiae 1833. Vol. II—III Naumburg 1834, 1835, 8⁰. (Verfasser *C. G. Knauth*) n⁰ 9410.

2829. 3 Juni 1706. (Vlg. *Repertorium* n⁰ 2728). Op het trekken

van *f* 15.000 uit de Loterij der stad Enkhuizen door *Lijns Claesz. Schaep*. Gegraveerd. Volgens *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3456 (G. 30 Z. 14½ W.) Vz. Met gezicht op Enkhuizen, waarboven *Gedenck-penning van de 15000 Gulde getrokken door Lijns Claesz. Schaep uyt de Loterij van de stad Enkhuysen den 3 Juny A⁰.* 1706. Kz. De trekking der Loterij enz. Bij *v. Dam* n⁰ 2840 Z. *f* 6.75, *v. Cleeff* I n⁰ 2490 Z. *f* 7.—, *Westhoff* n⁰ 2330 Z. 15 W., *de Vries* (1854) n⁰ 1811 12 W., *v. Dam* n⁰ 2840 Z. *f* 6.75 Kon. P. Kab., *de Roye* n⁰ 2429 Z. *f* 5.—, *Voûte* n⁰ 617 Z. *f* 6.25.

2829*. Als n⁰ 2828 doch met eenig verschil in figuur G. 30 Z. 15 W. = *de Roye* n⁰ 2430 Mm. 30 Z. *f* 5.—. Weder eenigzins verschillend bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3458.

2829**. Bij *de Roye* n⁰ 2431. Mm. 30 Z. *f* 5.50. (Al deze drie ook bij *v. Duren* n⁰ 1943—1945 Z, *allen* Mm. 45, *Iddekinge* n⁰ 718 Z. 15 Mm. 45 = *v. Gelder* bij *Salm* n⁰ 2096 Z. 12 W. doch n⁰ 2097 Z. 14. Verschil in gravure bij *de Haan* n⁰ 393 Z. 15. *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1683, (*D. C. Meyer*) *Cat. Tent. Zaandam* n⁰ 1390 (*C. Korff te Zaandam*). *Posthumus* n⁰ 731 Z. 13 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1394 Z. 15 W. *f* 2.75 en n⁰ 1395. Eenigzins anders Z. *f* 4.—.

H(oni)g zegt *Nav.* XVIII, 357. »In de familiepapieren die ik »voor zijn geslacht mogt doorloopen vind ik niets, dat mij eenige »aanleiding geeft om te kunnen denken dat die *f* 15.000 zoo zeer »op prijs gesteld werden". Trouwens H—g zegt, dat *Lijns Claesz. Schaep* een Zaandammer was en onder de vermogende kooplieden geteld werd. Als een *Souvenir* van zijn extra-fortuintje heeft *Schaep* daarom zeker zulk een aantal van die penningen laten graveeren, en zeker weggeschonken.

2830. 1706. MDCCV(I) het laatste cijfer weggesneden op alle exemplaren. Stadhuispenning van 's-Hertogenbosch, *Palier* n⁰ 6, *Jhr. Snoeck* n⁰ 6. Volgens *Palier* (2de druk, bl 9) later gesneden door den kleinzoon van *Theod. Victor v. Berckel* in den trant van *Marmé* zijnde eene kopie van den eersten penning door zijn grootvader gemaakt.

2830*. 1706. Aan *Th. v. Berckel* wegens gemaakte en geleverde penningen *f* 543—11 St. 2 penn., *v. Zuilen Inv.* bl. 1608.

2831. 28 Nov. 1706. Op het huwelijk van Sophia Dorothea, koningin van Pruissen, te Berlijn gesloten, gesneden door *J. Boskam*. Vz. *Venus* op haren wagen omringd door amors, hare hand aan *Hymen*

gevend. *Laetitia pvbl(ica) redvx.* (De algemeene vreugde teruggekeerd). In de afsnede *Nvpt(iis magnif(icis) celebratis Berol(ini) A(nno) D(omini) XXVIII Nov(embris) CIↃIↃCCVI.* Het huwelijk schitterend gevierd te Berlijn den 28 Nov. 1706. Kz. Een lang opschrift dat het veld van den penning beslaat. In de afsnede *J. Boskam f(ecit).*

Vermeld door *Alex. Pinchart* in de *Revue de la Num. Belge* 1860 p. 373 n⁰ XXXII der penningen door *J. Boskam* gesneden. Hij verwijst naar den *Thesaurus numismatum modernorum hujus Seculi* p. 623, *de Vries* (1854) n⁰ 1807 Z.

2832. 21 Nov. 1706. Op het vijftigjarig huwlijksfeest van *Adriaan v. Loon* en *Cornelia v. Hunthum.* Vz. Een door hemellicht bestraalde op zes corinthische gegroefde zuilen rustende tempel, waarbinnen een bekranst en met brandende huwlijkstoortsen omgeven altaar. Op het midden van het altaar een **L** waarboven en waaronder te lezen staat *Memor(iae) Sac(rum)* (Aan de herinnering gewijd.) Op den top des tempels staat een ooievaar als symbool van huwlijkstrouw. *Drie dubbele schilden*, door guirlandes aan elkander gehecht, vertegenwoordigen de *drie* echtparen, die dit *vierde* met zulk een feest voorafgingen, zijnde 1621 *Maarten Ruyckhaver* en *Alyd v. der Laan* (zie *Nav.* XIX, 120—121; *Repert.* n⁰ 876), 1647 *Hans v. Loon* en *Anna Ruyckhaver* (*Repert.* n⁰ 1062), 1674 *Nicolaas v. Loon* en *Emmerentia v. Veen* (*Repert.* n⁰ 1702). Het huwlijkspaar herkenbaar aan de wapens die zij in de hand houden. *Van Loon* en *v. Hvnthvm* plengen te zamen een gave van druiven (als voorstelling van een wijnoffer) op het altaar. Links en rechts van de trappen een voor den wind zeilend scheepje en eene ondergaande zon.

Omschrift *Adr. v. Loon met Corn. Hvnthvm Getrovt den XXI Nov. Aᵒ* 1656 [1]).

Kz. Onder eenig lofwerk

Drie malen schonk de goede Godt,
Mijn ouders agter een het lot,
Van vijftig jaar getrout te leven ;

---

[1]) *Mr. J. de Vries* vermeldt *Nav.* XIX 508. »Bij hun huwelijk in 1656 was aan »de gasten de zilveren medaille met toepaslijk gegraveerd kantschrift rondgedeeld »op het schenken van wapen en kroon aan Amsterdam door *P. v. Abeele* ver-»vaardigd". Zie *Nav.* XIX 119 en *v. Loon* I 254.

Wij volgen dat gezegent spoor,
En danken daar den hemel voor,
Die 't ook gelust heeft ons te geven.
Den XXI Nov.
MDCCVI [1]).

Deze penning komt dikwijls voor in zilver. *In goud Cat. Tent. Amst.* 1876 n° 476. Inz. Mevr. *Douairière v. Loon, geb. v. Winter.* In Z. bij *de Smeth* n° 2587, *de Vries* (1854) n° 1396 Mm. 45 Z. 31 W., *Salm* n° 2095 Z. 32 W., *v. Duren* n° 1943. Mm. 45. *Mr. Jer. de Vries* (1884) n° 1396 Z. 31 W. *f* 9.—, met de aant.: zijnde dit de *zesde* der *acht* gouden bruiloften in de familie *v. Loon* opgeteld in *Nav.* XIX, 119—122 (*C. Kramm*) en XIX, 507—509, *Jer°. de Vries.* Bij *Becker* n° 880 Z. 15 *f* 5.25.

2833. 1706. Op het gulden Bruiloftsfeest in de familie *v. Haeseler* bij *Jer. de Vries* (1854) n° 1872 Z. 28 W.

2834. Paschen d. i. 30 Maart 170 . Gouden bruiloft van *Arent Campen* (*oud* 77 *jaren*) en *Belitie Lourens* (*oud* 72 *jaren.*) *Nav.* VI, 258, toen bij *Mr. W. J. C. v. Hasselt* te Amsterdam.

2835. 1706. Buurtpenning te 's-Gravenhage van de *Jacobyne Clooster Buert* gestempeld (15) Nummer van den drager. Zie *Dirks Jetons* (lees *Méreaux*) *de présence aux funerailles etc. des Quartiers de la Haye* (*Revue* 1859, p. 507, n° 38 G. K. gr. 29 Mm.).

2836. 1706 5 Mei. Op het overlijden van *Fredrik Christiaan*, bisschop en vorst van Munster. Cat. *de Vries* (1854) n° 1873 Z. 27 W. *Renesse* n° 21529. *Fridericus Christianus etc. die* 5 *may.* Kz. Wapen, staf enz. 1706. *Consilio et Constantia* (Door beleid en standvastigheid) *Madai* n° 843 Sterf Thaler.

2837. 1706. Op het overlijden van *Maria v. Gelder.* (Gegrav.) Meded. van wijlen *W. J. de Voogt* 1871 3/18.

2838. 28 Dec. 1706. (*Serie Dassier* Mm. 28 Brons). Op het overlijden van *Pierre Bayle*, hoogleeraar te Rotterdam, geb. te Carlat [2]) in Languedoc 18 Nov. 1647. Bb. *Pierre Bayle, Professeur en philosophie, mort* 1706. Kz. Monument La Gloire. In *Mus. Mazz.* II. T. 146.3.

---

[1]) Naar den penning zelven (in mijn bezit) beschreven. Vgl. die bij *Kok*, Woordenb. XXIX, 142; *Nav.* XIX 120.

[2]) Volg. J. v. Wijk. Rzn., ook Carlat de Roquefort en la Carla geheeten. Fr. dorp, dep. Arriège. Red.

Bij *Jer. de Vries* (1854) n⁰ 1834 *id.* (1884) n⁰ 1393 Br. *f* 1.—, *Voûte* n⁰ 616 *f* 2.—.

EINDE VAN HET JAAR 1706.

Uitgeversmerken en vignetten (XXXVII, 659).

N⁰ 92. Louis Taillefert Dz. en Dirk Onder de Linden, te Middelburg en Amsterdam 1756. Eene boekdrukkerij met vier figuren, eene pers en letterkast. Op den voorgrond verschillende werktuigen, waaronder passer, graadboog, inktballen en een stapel boeken, op welker ruggen men leest: »Godgeleerdheid, Wijsbegeerte, Digtkunde, Geneeskunde, Historiekunde, Aerdrijkskunde en Mengelwerk''. Het geheele tafereel vertoont zich achter gordijnen, die door Minerva en Saturnus opgeheven worden. Bovenaan prijkt het borstbeeld van Laurens Koster, en onderaan leest men »Tales fert fructus''. Dit vignetje is sierlijk in koper gesneden door J. C. Philips in 1756.

N⁰ 93. Hendrik de Leth, in den Visser te Amsterdam [1]). Een hengelaartje binnen een cirkel, omgeven door smaakvol lofwerk. Kopergravure.

N⁰ 94. Tobias v. Dessel, drukker der Ed. Mog. Heeren Staten van Friesland, te Leeuwarden 1735. De letters T. V. D. dubbel door elkander gevlochten. Houtsnee.

N⁰ 95. L. Herdingh en Zoon te Leiden 1833. Eene globe, rustend op een anker, waaromheen zich eene slang kronkelt. Houtsnee.

J. E. T. G.

[Onder de menigte Bijbeluitgaven, vermeld bl. 10—28 der *Nav.* XXXVII, 482 aangekondigde »Rariora'' komt bl. 26 voor een Nieuw Testament a⁰ 1567 gedrukt bij Lenaert der Kinderen (waar? te Antwerpen?), met een anker en zich daaromheen kronkelende slang ten boekdrukkersmerk.]

VRAGEN.

Vollenhove. *Nav.* XXXVI, 207 leest men van »Vollenhove (Wolderen)''. Wat wil dit zeggen? In Nom. Geogr. Neerl. I 132, ontmoet men dit Wolderen niet.

Het Heer. De beleening van Evert v. Wilp met het huis te Wilp

[1]) Hij gaf in 1730 een kaartje van Zutfen uit. RED.

enz. i. d. 20 Sept. 1456, werd te Deventer uitgegeven in het Heer (Tijdr. Regr oud prov. arch. v. Overijsel IV, 4). Wat was dit voor eene plaats? (De in 1357 voorkomende geslachtsnaam Heerman (Dev. Camer.-rek. II 457) kan ook iets anders zijn.

De Romeinen op Texel. In P. v. Cuyck's Beschrijving van eenige oudheden, gevonden op Texel (Amsterdam 1780, 8vo, staat te lezen (bl. 10), dat men aldaar 20 Nov. 1777 in een grafheuvel eenige voorwerpen (afgebeeld op de platen) ontdekte, waaronder een mes, een ketting, twee metalen lepels, enz. — In »Iets over het eiland Texel" (Juli 1834) teekende M. J. (waarschijnlijk uit den mond zijns praatzieken voermans) het volgende verhaal op, te lezen in de Vaderl. Letteroefeningen 1834 II, 562: »Bij het afgraven van zekere terp »midden in eene schapenweide op eenigen afstand van het dorp de »Waal, is het lijk van een Spaansch officier, gekleed en in volle »wapenrusting, gevonden". Hierin ligt nu niets vreemds, maar in de bijvoeging »eenig keukengereedschap lag nevens hem". M. J. zegt: »Waarom?" Dit vrage men zijn schim. »Hetgeen weg te nemen was, is weggenomen". »Waarheen gebracht?" »Dit is mij onbekend, maar het overschot der terp heb ik gezien". Is dit niet de Sommeltjesberg, en het verhaal een zeer verdraaid relaas der vondst van 1777, zeven en vijftig jaren later?

J. D.

Julius Caesar. Welke plaatsnamen herinneren, volg. *Nav.* XXXVII, 611, aan dezen Romein?

Antje en Lijsje — zijn, volg. *Nav.* I 219, twee boeren-feestdagen in Zeeland, invallend 4 Mei en 2 November, als termijnen, waarop de boerenknechts en -meiden uit hunne diensten in andere overgaan. En werd t. a. pl. naar de naamsreden gevraagd. Daarover is wel ibid. II 162; III Bijblad bl. cxl, clxxxviii; IV Bijbl. bl. xix gehandeld, — met verwijzing naar Nehalennia 1849, 50, en Zeeuwsche Volksalmanak 1837 bl. 56, — doch met voorbijgang der eigenlijke vraag. Evenals St. Peter (22 Febr.) en Allerheiligen (1 Nov.) termijnen zijn van weder-inhuring van dienstboden ten platten lande (bijv. in Neder-Betuwe), kan men bij Antje en Lijsje aan St. Anna

en St. Elisabeth hebben gedacht; de laatste heeft tenminsten haren gedenkdag in November (den 19den). Valt die van St. Anna soms in Mei, al is 't dan wellicht niet juist op den 4den dag dezer maand?

Doode hand. »Noodzinning" is *Nav.* 588, 644; 'VII, 89 toegelicht. Maar wat verzocht men, als men blijkens *Nav.* XXXVI, 588, »doode hand" verzocht?

Misteltakken. Van Kerstdag tot Drie-Koningen, hangen de jongelui allerlei takken van altoos groene boomen in de woonkamer, vooral aan spiegels, schilderij-lijsten en schoorsteen-vazen. 't Zijn takken van de Tuja (levensboom), laurier-laurestine, hulst, dennen, enz. In Vlaanderen steekt de herbergier, die Baarloop houdt, een groene tak uit. Beide gebruiken schijnen dus met elkander in verband te staan. Wat beteekent het woord Misteltak?

[Vgl. de vraag van *Nav.* XXX, 64, met ibid. XXXV, 639 (mistel = marentak vogellijm), en met ib. XXXVI, Bijlage bl. E (Kerstfeestviering in Engeland). Over »baarloop" moet, meenen wij, in een der vroegere jaargangen van ons Maandwerk een belangrijk artikel voorkomen, maar waar?]

Opschrift. Op een boogsteen te Franeker staat:

VIEL CAN GRA
MEN SEGI MI
DAT ALLE MAN
TE DANKEN SI.

Wat beteekent dit?

[Zou de bedoeling niet zijn: veel kan een korrel zaads of een korenplant uitwerken, hetwelk iedereen dankbaar maakt? Brood is nuttig voor elk? Doch bij deze bedoeling is de uitdrukking zeer onzuiver.]

Penningen. Die, naar welken *Nav.* XXXVII, 660 gevraagd wordt betr. de Nieuwe-kerk te Amsterdam, staat toch niet in verband met den ibid. bl. 24 sub n° 2553 en 2554 beschrevenen? — Kabalistische penning (ibid. 655), quid? — Kan met Rode penning (ibid. 33) ook bedoeld zijn een tijns verschuldigd voor het aanmaken, dus te kwijten door de aanmakers — van nieuwe landerijen? Of ziet »rode" hier op de kleur? Doch dit zou zonderling wezen.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Mr. Laurent Philippe Charles v. den Bergh en zijn voorgeslacht. Een levensbericht komt voor in de Nederl. Heraut 1887 bl. 167—70. Nog twee dagen vóór zijn dood werd in de opvoering van Macbeth te Amsterdam zijn *Nav.* XXXVII, Bladwijzer bl. v, noot, aangestipte wensch vervuld opzichtens Shakespeare op het Nederlandsch tooneel.

In vroegere jaargangen van den Gelderschen Volksalmanak vindt men gewaardeerde bijdragen van den waardigen oud-Rijksarchivaris; als a° 1844 »Derk Vijgh, de Koning van Tiel", a° 1845 »Van de blaauwe schuit", a° 1851 »Het Engelander-holt", a° 1853 »Het Overkwartier". In den jaargang 1843 (»Een blik op de geschied. der dicht- en tooneelkunst in Gelderland") bracht de werkzame geleerde bl. 7 ter sprake »broeder Herman van Zutphen", minderbroeder en kapellaan van St. Thonis te Nijmegen, die in 1495 aldaar een Leven van Jezus schreef, in 1843 berustend bij den letterkundige J. F. Willems te Gend, waarachter een door hem (v. den Bergh) omstr. dit jaar in de Werken d. Mij v. Nederl. Letterk. te Leiden uitgegeven geestlijk gedicht van elf coupletten, door broeder Herman in den Gelderschen tongval, en wel vrij zuiver, omgewerkt [1]).

[1]) Als Geldersche dichters van later tijd noemt Mr. v. den Bergh Goddaeus en Martinius, Veluwnaren. Zie omtrent Conradus Goddaeus, in 1634 pred. te Vaassen, † 1658, en zijn vriend den (11 Juli 1611) te Kampen geborenen, maar als pred. te Eepe 24 Jan. 1653 overleden Franciscus Martinius, en hun dichterlijken arbeid, de Nieuwe Uitgaaf van V. der Aa's Biogr. Wrdbk hoofdred. Dr. Schotel. P. Cornzn Hooft beschouwt dit tweetal als »Rozelaers onder de doornen". Als door Mr v. den Bergh verzwegen Geldersche dichters kan men nog noemen Johs Theodorus v. Gesperden (*Nav.* XXXIII, 495), die in 1636 een tooneelstuk »Het wankelbaer fortuyn van Cresus" in 't licht zond, en door Witsen Geysbeek (Woordenbk v. Nederl. dichters) wordt vermeld. Alsmede den *Nav.* XXXVI, 287 noot 2 vermelden auteur van het »Welsche Lieteboek". Henricus Harius, Sicamber (= Gelderschman), d. i. Hendrik ter Haer uit Ruurlo, dichtte »Tristia" enz. Ook bestaat van hem denklijk nog wel hier of daar in Westfalen eene »Descriptio Diocaesis Paderbornensis" in MS. Zijn eerste treurzang is gericht aan zijn leermeester Elbertus Leoninus, later (1577) kanselier v. Gelderland (Geld. Volksalm. 1837 bl. 136—46). Micolaus Edanus, geb. te Eede (Veluwe), »was een tamelijk Rijm-dichter", zegt Slichtenhorst, Tooneel 110^b, in wiens dagen (1654) hij tot de overledenen behoorde.

Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, die op jeugdigen leeftijd zijne veelzijdige kracht ook aan de dichtkunst beproefde, toonde door zijne aanteekening van orgels en orgelmakers en van boeken in de Haagsche hofkapel, uit het Rijks-archief, in *Nav.* XIX, 615, 6, zijne belangstelling zoowel in oude muziek en toonkunst als in dit ons Maandwerk, waarin (XVIII, 537—41) hij a⁰ 1868 een artikel plaatste over gemeentezegels, als »Vorarbeit" voor een bepaald doel, misschien wel ter voorbereiding van zijn (eerst) in 1881 verschenen *derde* uitgave van »Grondtrekken der Nederl. Zegel- en Wapenkunde", dat uitnemend geschreven werkje. *Nav.* XXII, 115 wees hij op 't belang der kennismaking met in Spanje uitgegeven biografieën, zoo die aanwezig zijn, der Spaansche bevelhebbers in onzen 80-jarigen oorlog; hetgeen getuigde voor zijn streng-historischen, en dus echtwetenschaplijken, onpartijdigen zin. Om eindelijk *Nav.* XXIII, 175—8 mede te deelen wat hem, bij zijne veelvuldige nasporingen, aangaande de geschiedenis der reeds omstr. a⁰ 750 vermelde heerlijkheid Velsen gebleken was. Daarna trof ik hem niet meer onder de medewerkers aan.

De oud-rijksarchivaris, gesproten uit een Nijmeegsch geslacht, telde onder zijne voorzaten Laurens v. (den) Bergh, door hem in gezegd jaarboekje 1837 bl. 155 vg. als »Geldersch dichter" (erotisch genre) herdacht, terwijl hij ibid. bl. 157, 8 een dichtstukje »Aen Jonckvrou M." van hem mededeelt, uit eene reeks van nimmer uitgegeven gedichten, die in handschrift onder hem berustten. Deze Laurens, geb. 1 Juni 1618 te Nijmegen als zoon van Isaak, schepen ald., bij Maria markiezin de Briçonnet, in 1667 schepen en raad, daarna burgemr ald. en lid der gedeputeerde staten des kwartiers, door toedoen der democratische partij uit de regeering gedreven, † ald. 1679, bij zijne weduwe Margaretha Vorsterman verscheidene kinderen nalatend. Arkstee (Nijmegen, de oude hoofdstad d. Bat.) en Kok (Vaderl. Wrdbk) maken melding van hem.

Een vermoedlijke voorzaat was Gijsbert v. den Bergh te Arnhem, in 1519 een der vier dedingsluiden van Arnt Tulleken, zie Herald. Bibl. 1881 bl. 11, alwaar bl. 15 vermeld staat Johan v. den Bergh, in 1560 leenman van Filips II ibidem. Deze, burgemeester van Arnhem, en de overige magistraat aldaar, verbinden zich 17 Juni 1566 tegen de invoering der Inquisitie (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. I

n°. 32); hij neemt 21 Febr. 1567 met de gezanten van Zutfen en Nijmegen deel aan het verzoekschrift in 't belang der drie steden (Nijmegen, Zutfen en Arnhem) aan Karel v. Brimeu voorgedragen (ib. bl. 154); wordt 24 Jan. 1568 door dezen op Alva's bevel ontslagen (Kron. v. Arnh. 165), doch kort daarop hersteld en tot tweeden of jongsten burgemeester aangesteld (ib. 174). Den 7 April 1572 legde hij getuigenis af nopens bij hertog Karel's begrafenis voorgevallen bizonderheden (Stukken II 118, 9). — Zie Elisabeth(Belij) v. den Bergh vermeld in Herald. Bibl. 1881 bl. 162, alwaar het wapen dezer familie, (lelie verzeld van vier blokjes), tot welke ook hoogstwaarschijnlijk behoorden de ibid. bl. 164, 5 vermelde Christoffel en zijne dochter. De zoon Isaak en de kleinzoon Mr. Johan, raadsheer in den Hove v. Geld., — van dezen Christoffel (uit zijn eersten echt met Sara Crusius, *sic*), staan *Nav.* XVII, 59 vermeld; Isaak (geh. met Cornelia v. Leeuwen) en een v. Leeuwen waren burgerkapiteins te Nijmegen tijdens den aanslag van Boufflers op deze stad 11 Juni 1702 (Geld. Volksalm. 1848 bl. 70).*Nav.* XVII, 119 leert, dat de jonkheerenfamilie v. den Bergh v. Heemstede (o. Houten) te Leiden deze in rechte lijn tot voorzaten heeft. Dit is thans uitsluitend v. den Berch [1]), met gansch onderscheiden wapen (zie 't Armorial Général). — *Nav.* ibid. 190 vermeldt nog Johanna Hendrika Cock, wede Pieter v. den Bergh; lees Joha Hadewig (zie *Nav.* XXVIII, 42). Deze Pieter zal een nazaat geweest zijn van den Tielschen schepen Hendrik a° 1614, vermeld *Nav.* XXXVII, 87, waar ook voorkomt Hillegonda v. den Berch (Borch) a° 1568 (met den Berchsweerd, zie ook *Nav.* ibid. 381); en den voornaam Hilla, als hier behoorend, ontmoeten wij straks nog. Vgl. hiermede wellicht *Nav.* ibid. bl. 9 (Utrecht) en 560a, 1a (Z.-Holland).

Behoorden de Herald. Bibl. 1881, bl. 186 genoemde Mr. Johan, burgemeester van Leiden, en zijne dochter er ook toe? [2])

---

[1]) Deze schrijftrant komt reeds in 1568 voor.

[2]) De Nieuwe uitgaaf v. het Biogr. Wrdbk vermeldt echter, behalve den niet alleen als burgemr v Leiden, maar ook als lid van den Raad v. State en inzonderheid als gedeputeerde te velde vermaarden Mr. Johan(nes), eenen Z. Hollander Mr. Frank v. den Bergh (schepen in zijne geboorteplaats Delft, enz. enz.) naast Pieter v. den Bergh, Erasmus' vriend en rector der Lat. school te Amersfoort. Een Z.-Hollander was ook Ds. Ahazuerus v. den Berg (*sic*, † 1807), hoewel zijn werkkring zich uitsluitend tot Geldersche gemeenten heeft bepaald. Onderscheidde

Gezegde Elisabeth (Belij) had tot broeder Gerijt, schepen in 1579 en raad van Nijmegen, provisoor van het gasthuis in de Hezelstraat, gehuwd met Anna v. Hoeckelom uit Arnhem en † 22 Aug. 1582 aan de pest, — tot zusters Otje [1]), gade eerst van Rein v. Rijswijck, schepen van N., daarna van Jacob Poortman Willemzn, en Derrisken. Hun vader Wichman (ib. bl. 162) had tot broeder Dr. Burchard, pastoor te Harderwijk, daarna deken, enz. (ib. 231), stichter in 1559 van vijf prebenden te Keulen ten behoeve van zijne familie; zie over hem en zijne beurzen Mr. J. W. Staats Evers, »Johannes Fontanus en zijn tijd" (Arnhem, 1882, bl. 3 noot 1). Zijn grafschrift in de Groote-kerk te Arnhem luidde:

A° domini 1566 die 28 mensis Octobris obiit venerabilis et eximius dominus magister Burchardt de Monte sanctae theologiae doctor ac hujus ecclesiae decanus et canonicus hic sepultus. Requiescat in pace.

Rondom het uitgesleten wapenschild staat

Post tenebras spero lucem. In tenebris stravi lectulum meum.

Lager op de zerk leest men:

Dirck van Dans. Elisabeth van den Bergh sin huisfrou.

Zie over laatstgenoemde echtelieden Herald. Bibl. 1881 bl. 231. Dr. Borchard, Wigman en straksgenoemde Elisabeth hadden tot vader Gerijt (zoon van Thomas of Maas te Nijmegen, in 1452 vermeld en gehuwd met Wendel), vermeld in 1520, † 1531; zijne vrouw Eufemia was eene dr v. Wichman v. Eimeren, en komt als zijne weduwe 1531—45 voor. Deze Gerijt, wien twee zusters van den naam Hilla worden toegekend, had nog tot dochters Wendel, in 1531 en als weduwe in 1545, 8 vermeld, vóór 1531 gehuwd met Mr. Jacob Kanis, ridder, burgemr van N., † Kerstdag 1543, en Therese, in 1531 vermeld, † 1554 ongehuwd, welke laatste zeer de vestiging der Jezuiten te N. begunstigd heeft. De geest der familie Kanis leefde in haar.

---

deze zich door den schrijftrant zijns naams van het geslacht van den oud-Rijksarchivaris; hoe staat het met S. J. v. den Bergh (*sic*), van wien men o. a. in Geld. Volksalm. 1853, 5, 6, 9, 62, 4 bijdragen aantreft? Zie zijn wapen in 't Armorial Hij leverde als redacteur van de Kunstkroniek in den jaargang 1850 van dit tijdschrift eene overzetting van »An Evening Hour with Shakespeare" (zie *Nav.* IV, 78). Ook zag ik eenen S. J. v. den Bergh a° 1806 vermeld, maar weet niet meer, waar?

[1]) Opmerking verdient, dat een nazaat van Henrick v. Doernick geh. m. Hillegonda v. den Berch, ook Ot (v. D.) heette (*Nav.* XXXVII, 88).

Vingen wij dit artikel met eenen Laurens aan, eindigen wij er ook mede; want een Laurens zal wel schuilen achter L. v. den Bergh, eenen der 23 ingezetenen van stad en lande van N., die 26 April 1674 zich bij den intendant Robert schriftlijk verbonden tot nakoming der bepalingen van het verdrag, op grond waarvan de Franschen het Nijmeegsch kwartier verlaten zouden. Zie »Extraict de la capitulation", enz. »auparavant la sortie des troupes du Roy" (Lodewijk XIV), afgedrukt in Herald. Bibl. 1879 bl. 34—6. Nog zag ik eenen L(aurens?) v. den Bergh a⁰ 1756 vermeld; maar verzuimde op te teekenen, waar en hoe ik hem aantrof.

J. A.

Echo's (XXXVII, 663). Het vers, waarvan ik den maker niet ken, is eenigzins anders, en een weinig uitvoeriger, te vinden in mijn »Sprokkelhout", bl. 64, 5.

DR. E. LAURILLARD.

V R A G E N.

Bijblerij van Edam. In mijn bezit zijn:

C. Julii Caesaris Commentariorum Libri VIII, quibus adjecimus suis in locis D. Henrici Glareani doctissimas annotationes....... Basileae per Nicol 1563.

Brevis et utilis commentarius in priorem epistolam Pauli ad Corinthios, et in aliquot capita secundae. Scriptus a Philippo Melanchthone, et nunc primum excusus. Vitebergae 1561.

Catechesis pro adultioribus scripta de his potissimum capitibus: de Principiis religionis Christianae; de Scriptura sancta; de Deo vero, vivo et aeterno; de Foedere Dei et vero Dei cultu etc. etc....... auctore Heinrycho Bullingero, Tiguri [1]) apud Frosck 1561.

Tomus secundus integrorum scholiorum in Jesum filium Syrach. Auctore Erasmo Sarcerio Annaemontano. Franc. apud Egenolphum 1543.

De laatste drie werken zijn te zamen in één band gebonden.

---

[1]) Zürich, alwaar Bullinger predikant was, † 1575. Tigurinus pagus = canton Zürich. RED.

In beide boeken leest men op het titelblad met inkt geschreven: »Dit boek is....... tot die bijblerij van Edam''. Ze zijn afkomstig uit de verzameling van Dr. H. F. Kohlbrugge († 1875), die mij vóór jaren omtrent deze boeken het volgende mededeelde. Gedurende zijn studententijd (Athenaeum te Amsterdam) kwam hij dikwijls te Edam, waar zijne grootmoeder woonde, en studeerde daar onder het schoone geboomte, dat het plein om de oude kerk van Edam, destijds (1821—25) kerkhof, versierde. — Hem, steeds belangrijke antiquiteiten zoekend, was dit oude kerkgebouw bijzonder aantreklijk, en wandelde hij dikwijls onder die hooge gewelven. Reeds lang had eene deur, die nimmer geopend werd, zijne aandacht getrokken; ook de koster wist niet wat achter die deur school; reden genoeg voor hem, om dezen te bewegen eens met geweld te openen. Dit geschiedde. Achter die deur vond men eene steenen wenteltrap, die naar een ruim vertrek leidde, dat duidlijk bleek eertijds eene school geweest te zijn. Eene rij schoolbanken stonden achter elkander, met ijzeren stangen langs den bovenrand der tafels, waarover ringen verschoven konden worden, om een boek door eene ketting er aan vast te maken, dat dan van het éene uiteinde der tafel tot aan het andere kon geschoven worden, zoover de lengte van stang en ketting dit toeliet. Verder, bovenal de aandacht waardig, was er eene kleine boekerij. Dr. Kohlbrugge bracht zijne ontdekking ter kennis van het bestuur der stad, en hij, de gelukkige ontdekker, ontving uit deze schoolbibliotheek drie boeken ten geschenke. — Twee van deze zijn de bovenvermelde; waar 't derde bleef is mij onbekend. Op het omslag ziet men nog duidlijk de plaats, waar de ketting werd vastgehecht.

In 1886 was ik gedurende eenige uren te Edam, en herinnerde mij het oude verhaal. Men wees mij den weg naar de kerk; ik zag daar een man aan het schoonmaken, en vroeg naar de oude school en boekerij. Na lang beduidens begreep de man wat ik wilde, — zeer verbaasd, dat ik daarvan wist, — en geleidde mij de trap op in het oude schoollokaal. Och, hoe was hier alles veranderd. De schoolbanken opeengestapeld, de boeken in eene nieuwerwetsche kast ordeloos opeengehoopt. Uit dit alles meen ik te mogen opmaken, dat er niemand te Edam is, die zich deze school en boekerij aantrekt. Daar ik de stad spoedig weder moest verlaten, was 't mij niet mooglijk, de boeken nader in te zien.

Ik vraag, of het niet wenschlijk ware, zoo deze »bijblerij van Edam'' eens door een kundig man werd doorzocht? Wellicht, dat er een onbekende bibliografische schat verborgen is. Ook, dat deze oude Middeleeuwsche school werd gerestaureerd? Ze zou wellicht (?) de eenige zijn in Nederland.

Utrecht. J. H. F. KOHLBRUGGE.

Brieven van Rabaut. Ch. Dardier te Nîmes, die in 1884 de brieven aan Antoine Court uitgaf, heeft de uitgave der brieven van Paul Rabaut St. Etienne, den bekenden pasteur du Désert, gereed gemaakt. Wetend, dat deze predikant ook aan geloofsgenooten in Nederland brieven schreef, verzocht hij mij afschrift dier brieven van Rabaut, welke nog hier te lande in familie-archieven of bij verzamelaars berusten. Ik verzoek dus beleefdlijk allen, die eenige bijdrage voor de correspondentie van Rabaut bezitten, voor een paar dagen mij die stukken te willen toevertrouwen, om er afschrift van te nemen.

Leiden. DR. W. N. DU RIEU,
Secret. voor de Waalsche Kerkgeschiedenis.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Corn. Jansenius (XXIII, 286; 'X 226, 339; 'XII, 71, noot 1). 's Rijks Prentenkabinet (te Amsterdam) geraakte Sept. 1887 in 't bezit van het portret dezes bisschops van Iperen, geëtst door Mathias v. den Bergh, eigenhandig door dezen met O.-Ind. inkt opgeteekend en voorzien van zijne handteekening met het jaartal 1662. Dit eenig bestaand exemplaar was een geschenk van den heer A. J. Lamme, woonachtig op den huize Dalhof bij Nijmegen.

Redelijkheid (XXXVII, 542). Het bedoelde fraaie portret van Cornelis Redelijkheid berust in de verzamelingen van het archief van Rotterdam. R. is daar reeds afgebeeld in Russische uniform.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Vinckenbrinck (XXXVII, 308). Men leze vooral het belangrijk opstel van D. Franken Dz. in Oud-Holland V, 73—92. Eene fraaie reproductie van het bedoelde zeldzame portret is daar bijgevoegd.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

De Iersche harp. De harpspelers waren zeer geëerd bij de Celten; hun instrument is het nog in Ierland. In de oude kerk van Ullard bij Kilkenny is eene harp te zien, welke minstens dateert van het begin der 9de eeuw; het beeldhouwwerk er van is zeer grof, maar het instrument heeft veel overeenkomst met de oude Egyptische en Assyrische harpen. Het oudste exemplaar eener echt-Iersche harp vindt men in het beroemde Trinity College te Dublin. De overlevering zegt, dat ze heeft toebehoord aan koning Brian Boiroinhe, en dat diens zoon Donagh ze zou geschonken hebben aan paus Benedictus VIII in den jare 1023. Maar bij eenigzins nauwkeurig onderzoek der ornamentatie, zou men tot de overtuiging komen, dat de tijd van fabricatie van het instrument op de 14e eeuw te stellen is, zelfs misschien een weinig later. — Eene andere merkwaardige harp, genaamd »the dalway", draagt tot opschrift: »Ego sum regina Cithararum". Ze dateert van 1621. — Onder Hendrik VIII (1509—47) komt de harp het eerst in het wapen van Ierland voor.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Violen (XXXVI, Bijlage, bl. R). Bij eene Maart 1887 in het hotel Drouot te Parijs gehouden veiling werden twee stradivariussen (violoncellen) van 1689 en 1691 voor 19000 en 12000 frcs verkocht. Een derde, van Francesco Rugger, van het jaar 1685, werd met 3300 frcs betaald, en voor een strijkstok gaf men 11090 frcs. Een kunstliefhebber, W. A. Davidoff, die lang te Parijs woonde, legateerde aan het Conservatoire, voor zijn museum, eenen stradivarius, violoncel, welks waarde geschat wordt op 20000 frcs. — Te Rotterdam werd April 1887 op een zolder onder oud kinderspeelgoed een stradivarius ontdekt met het volgende opschrift: »Antonius Stradivarius Cremonensis faciebat anno 1724".

Het geheim der samenstelling van het lak der oude Italiaansche violen moet Maart 1887 aan den dag gekomen zijn uit een oud

handschrift van zekeren Anthonio Pavardone, dat nu in het bezit is der Londensche pianofabrikanten Brinsmead, die zich voorstellen de klankbodems hunner instrumenten daarmede te verbeteren. Voorshands schijnt dus de ontdekking voor de verbetering van nieuwe violen niets te zullen opleveren.

Juffer (XXXII, 480). Als eene bijdrage citeer ik van Jan Vos, een puntdicht getiteld »Voetjuffer, of bedtwarmer".

Deez' juffer komt wel in mijn bedt, maar niet in d' arm.
Zij volgt de juffer die in Davids bedt gaan streeven.
Want zij maakt mij, als die haar konings voeten, warm.
Zij slaapt bij elk, 't is vreemt, en is noch maagdt gebleeven.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Bier. Den 15 Sept. 1887 werd te Parijs de nationale tentoonstelling van bier gehouden. De Echo du Nord geeft bij die gelegenheid een (te) kort overzicht van de geschiedenis van den drank, van de hand van Louis Brun. Hij noemt verscheidene bieren uit België, Engeland en Duitschland; van de Hollanders weet hij alleen dat zij, — ware het eens algemeen zóó! [1]) — tot de bierdrinkende volken behooren; doch van 't Delftsche, Oldambster, Deventersche, 's Bossche en Oosterhoutsche weet hij niets. 't Zij zoo, maar wat beteekent het woord bier? Hij verwerpt het Sanskriet en het Hoogd., maar zegt dat het eenvoudig het Latijnsche bibere (drank) is. Is dit juist?

Osiris en koning Cambrinus zullen in Egypte de eerste brouwers geweest zijn! De Romeinen en Galliërs (van onze Germanen geen sprake!) brouwden ook bier; zij noemden het ter eere van Ceres cervisia, gave van Ceres, en Theophrastus noemde het gerstenwijn. Zou het in België als Cavesse bekende bier van dat cervisia afgeleid zijn?

G. P. ROOS.

---

[1]) Dezen wensch uitten ook wij, in 1881; zie *Nav.* XXXI, Omslag tegenover bl. 420. De op bier-gebruik wijzende landerijen-namen (zie bijv. aldaar), alsmede de nog bestaande uitdrukking bieren (= gelag-penningen bij verpachting of verkoop in de herbergen) herinneren aan voormalig algemeen in ons vaderland heerschend bier-gebruik. Wat *Nav.* ibid. tegenover bl. 357 voorkomt uit het geschrift van den Erlanger hoogl. Rosenthal, kan niet genoeg behartigd. Zie ook *Nav.* XXXIV, 147. RED.

Bier. Laur. Diefenbach's Glossarium (1857) heeft: Cer-, ser-, cereuisia, ceruisea; Hgd. bier, biere, ber, byr, beyr, pier. Ceruisie genera sluntza, hintzmannus, rastrum. De bekende kuit stond in Kiliaan's tijd als Cervisia batavica bekend. Was cervisia crassa dik bier, scharbier (Hgd. Scherber) of dunbier luidde cervisiola (= biertje). Bierbrouwer (oud-D. pierprew) luidt in het Mid. Lat. niet alleen cervisiarius, maar ook Camba-sius, -rius; want bier luidde ook camus of camum, en camba, camma, cambus = brouwhuis. Kan Cambrinus, ingeval dit een nomen fictum of ficticium zij, niet uit dit cambarius ontstaan wezen? — Wat het *Nav.* XXXVII, 310 vermelde b i e r b e s c h o y e r betreft, is bij dit compositum beschooien = bezorgen, beredderen, of bescouden = door vuur of hitte schroeien, — zie Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk, — in 't spel? *Nav.* t. a. pl. toch is niet alleen van beelt*snijder* (bl. 309) sprake, maar ook van beelt*houder* (bl. 310), naast beelthouwer (ib.). Zoo zou dan ook bescouder, bescouwer in beschoyer kunnen zijn ontaard.

In 1842 stond te Heumen (kwartier Nijmegen) de bierbrouwerij van v. den Broek, eene der voornaamsten uit Gelderland. Eenige jaren te voren vond die fabrikant eene nieuwe biersoort uit, welke hij met den naam van »Nieuw Licht" bestempelde (Geld. Volksalm. 1842 bl. 72). Staat dit niet tegenover »Nieuw Zwaar"?

J. A.

V R A G E N.

Terschelling. Zie de beschrijving van dit eiland door J. F. v. Eeden (Haarlem) in het Album der Natuur (Oct. '87). Men vindt er duinpannen, waar de Amerikaansche boschbes (vaccinium macroparcum) wordt aangekweekt. Wat zijn duinpannen?

Rembrandt. Volgens Vosmaer had Rembrandt v. Rijn, — hoe is zijn wapen? — twee dochters met naam Cornelia, die beiden jong stierven, en een zoon Titus, die in 1668, oud zijnde 26 jaar, zijne nicht Magdalena, dr v. Albert v. Loo of Loon bij Cornelia v. Uilenberg huwde. Titus stierf in 1668, eene dochter nalatend Titia genaamd. Hierdoor zou dus de familie Rembrandt van Rijn in de manlijke lijn uitgestorven zijn. Vosmaer spreekt verder van een zoon

van Rembrandt, Rumoldus genaamd ; maar van diens afstamlingen wordt niets gemeld. Wie kan verdere inlichtingen geven, alsook over de aanverwante familie v. Loo of v. Loon.

P. J. V. L.

[Vgl. *Nav.* XVI, 342 ; XVII, 48 (Rembrandt's drie huwelijken, zeven kinderen); XXV, 43, 4, 204, 61, 2. Ibid. XIV, 210 geschiedt melding van een aan Rembrandt toegeschreven portret eener 140- of zelfs 162-jarige gravin v. Desmond. Zie ook *Nav.* VIII, 282. Over Rombertus Uijlenburgh, in 1584 burgemr van Leeuwarden, en zijn portret, zie *Nav.* XI, 55, 145, 247, 94 ; XII, 51, 100. Deze Rombertus († 1624) was de vader van Saskia, die in 1634 Rembrandt huwde (*Nav.* XII, 91); over welk huwelijk W. Eekhoff volg. ibid. 149 uitvoerige bizonderheden en aanteekeningen stond in 't licht te geven (a° 1862, en in dit jaar werklijk verschenen te Amst., in het tijdschrift Europa). In 1863 leefde, en schreef in dit ons Maandwerk, blijkens *Nav.* XIII, 358, een afstamling van dien Rombertus in het achtste lid. Zie in Van der Aa's Biogr. Wrdbk, hoofdred. Dr. Schotel, eene zeer uitgebreide, tot 1869 voortgezette Rembrandt-litteratuur. Dat Wrdbk zegt, dat Titus Rembrandtszn geen gelukkig schilder was, Magdalena v. Loo, waarschijnlijk dr., v. Dr. Albertus bij Cornelia Rombertusdr Ulenburgh huwde en Sept. 1668 overleed.]

Aardewerk. Oud-Hollandsch aardewerk in Frankrijk. Het Vlaamsche taal- en letterkundige maandblad »Loquela" [1]) brengt in zijn byblaadtje »Wetensweerdigheden", jaargang 1887, nummer van Augustus, de volgende mededeeling:

»Tot Limoges, de geboortestad van Sint Eloy, is er, in den Museé »des Arts céramiques, de oude potterye-kamer, een gleiersch witte-»berd te zien, waarop twee borstbeelden geschilderd staan, 't eene »van een man, 't ander van eene vrouwe ; hij en zij bekijken malkaar; »tusschen beiden staat een kandelaar met eene keerse die brandt. »Al de slinkere hand van den aanschouwer, onder het vrouwenbeeld, »staat er: F. S. W. onder het mannenbeeld, rechts: P. V. O. R.; »onder heel de verbeeldinge 't gene hier volgt:

»ik brand ligt
voor de prins zijn nigt
en ook voor de Oranje spruit
die het niet wil zien
die blaas het uit". —

Wat is de beteekenis en samenhang hier van ?

[1]) Vgl. voor dit maandblad *Nav.* XXXI, 560, 1. RED.

TAALKUNDE.

Luchtenburg (XXXVII, 673). Zie ook *Nav.* XXXVI, 605: loug, (loeg loog) = dorp, vervormd uit loga, loge.

J. A.

Obergum. Een onderzoek naar de beteekenis van Friesche plaatsnamen, de Groningsche ingesloten, leidt over 't algemeen tot onbeduidende resultaten. Doorgaans komt men terecht bij eene of andere onbekende persoonlijkheid die in overoude tijden op de aangeduide plaats zijne h e e m zal gehouden hebben. Ook waar zulk een persoon niet gemaklijk te erkennen valt, moet men nog op zijne aanwezigheid verdacht wezen. Het geval heeft zich voorgedaan, dat men hem eerst had gezien, later voor goed verdwenen achtte, en toch eindelijk op zijne plaats terugvond. Groningen was zijn Gruno kwijt, en was »groene inge" geworden [1], toen de Friezen hem in Grinsstad terugbrachten, nu wel niet als Trojaanschen prins, maar als Drentschen boer, die zich waarschijnlijk reeds lang vóór de tijden der Gelkingen op het noordeinde van den Hondsrug wist te doen gelden. — Zoover mij bekend is, heeft men echter den oorspronklijken heer en naamgever van het dorp hierboven genoemd nog niet gevonden. Bedrieg ik mij niet, dan heerscht in dezen naam bij uitzondering geen persoon, maar een voorzetsel. — De nabijgelegene plaatsen Winsum en Obergum vormen als 't ware een geheel, en zijn alleen gescheiden door het Zijldiep, van-ouds eene natuurlijke uitwatering van Hunsego en van een deel van Fivelgo (zie V. der

---

[1]) Zie *Nav.* XXXVI, 244 eene heel andere afleiding voorgesteld. Vgl. nog den gesl. v. Gronen, in 1440/1 te Ulzen (Twente, Tijdrek. Reg^{r} oud-prov. arch. v. Overijsel III 47), die z. v. a. v. Gornen = v. Hornen wezen kan. Horn = hoek. Insgelijks den gesl. Croin (Amst., Dordrecht), misschien ook wegens het lidw.: v. der Kroon (te Hees, bij Nijmegen). Waarbij men bedenke, dat Garnwerd (te Ezinge, Gron.) in de 11de eeuw Granavurdh luidde: Grana = garna, harn(a), d. i. hoek, zoowel als gara, geer. — Over den persoonsnaam Grono, Gruno handelt Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 29. RED.

Aa, art. Menta), misschien ook door de Oude Ee, van Drente. Winsum is van vroegere tijden af, en nog tegenwoordig, verweg het aanzienlijkst. Beide dorpen liggen op hooge wierden. Alle genoemde omstandigheden doen Obergum kennen als de heem aan den overkant, van Winsum en ook van het binnenland uit gerekend. Daar evenwel geene vrijheid bestaat, om *b* voor *v* eenvoudig uit het Duitsch te verklaren, zoo moet er nog iets anders in schuilen. De keuze ligt tusschen b r u g, b e r g en b u r g. — Overbrug en Overberg komen beiden als plaatsnamen voor, het eerste bij Rikstel (N.-Br.), het tweede bij Amerongen (Utr.) — Het eerste komt echter minder in aanmerking, omdat de aanwezigheid van een brug in de vroegste tijden onwaarschijnlijk is. Ook is het twijfelachtig, of het woord »brug" in den hier bedoelden zin van-ouds in Groningen gebruiklijk is geweest. Blijft dus *berg* of *burg* over; het eerste meest aanneemlijk, omdat van een »burg" geen blijk bestaat, en de »berg" in afmetingen voor een Groningerlander voldoende, werklijk aanwezig is. »Overberg", door toevoeging van »hem" lastig voor de uitspraak zijnde geworden, moest wel in »Obergum" veranderen.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

[Obergum zou eerder kunnen schijnen met Overgun, en dus in casu ook, — zie *Nav.* XXXVII, 78, — met Ovelgonne, Euvelgunne etymologisch-identisch te zijn, minstens wat de hoofdsylbe betreft. Van aanbelang zou 't wezen, de oudste vormen van den plaatsnaam te kennen, zoo deze te vinden zijn; want dan kon blijken, of de vrouwennaam Odberga van *Nav.* XXVI, 144 hier past. Obergum als contractie van Odbergaheim laat zich goed hooren. Mr. v. den Bergh's Handboek 2de dr. bl. 129, biedt echter als oudsten en eenigen vorm, en wel a° 983, O b e r g o n.]

Orvelte, enz. (XXXVII, 610). Liever o. i. »hoek-veld"; waarop ook de uitspraak »örevelte" wijst. Dan behoeft men tot geene wonderbaarlijke metathese, — örevelte = över-elte, — te vluchten. Insgelijks kan Ureterp (ib. bl. 611) »hoek-terp" beduiden. Vgl. ib. bl. 548.

Stoltenberg (XXXVII, 589). Een s t e l t e n b e r g noemt men in Overijsel een zaad- of hooiberg, waaronder men brandhout, ploegen, karren en wagens bergt. Zou nu soms op de plaats waar in Olst eene hoeve van dien naam (de Stoltenberg) stond, zulk een berg gestaan hebben, waarvan de naam is overgegaan op de hoeve, die er voor in de plaats gebouwd werd?

G. J. RINK.

Stoutenpolder (XXXVI, 512). Kan ter duiding dezes plaatsnaams Stoutenburg ook licht geven? Dit voormalig kasteel bij Amersfoort, — waarvan de »Castellein" a⁰ 1420, 95 voorkomt in Overijs. Archief, Aanh. 232, 478, — luidde a⁰ 1006 Stuthenborch (Bn Sl. 132), maar a⁰ 1263 Stelaberge [Stoutenburg] (*sic*, ib. 842), — gesl.: a⁰ 1271 v. Stultenberg (ib. 898), a⁰ 1286 v. Stoltenberch (ib. 1064). Een voorm. kasteel Stoltenberg in Overijsel, aan den IJsel, nog in 1741 op de kaart v. Tegenw. Staat v. Geld. vermeld, thans boerderij te Welsum, bez. Veessen (vgl. *Nav.* XXXVII, 589), — gesl.: a⁰ 1339 Stouteburch, Stoutenborch (Bondam 513b, 4b), — werd volg. Van der Aa, Aardr. Wdbk, Aanh., ook Stallenberg geheeten. Vgl. derhalve, naast Stalsdaal [bp o. Hatert, Rijk v. Nijm., a⁰ 1517 Stallsdael (Nijh. Oork. VI, 2 bl. 585)], Stalisfield (Engeland), Stelzen (Saksen-Hildb.), Stolz (Pruissen), —: Stala (Griekenl.), Stale (Zweden), Stalbridge (Engeland), -hille (W.-Vlaand.), Stael-, Staal- of Stalbrink (plaats bij Hardenberg), De Staalduinen (polder Delfland), Stellendam (Z.-Holl.), Stellepolder (Heinkenszand), alsmede den gesl. v. Stalburg (in 1118, 1247 omtrek van Keulen, Bn Sl. 229, 679). Dan kunnen Stals, Stalis, Stelz, Stolz, Stolt, Stult (Stout) versterkte vormen van Stal, Stela, Stel wezen. Oudemans nu biedt stal = plaats, standplaats, stel = grasheuvel, stellen = bergjes of heuvelen op schorren (in Vlaanderen), vgl. *Nav.* XXVIII, 375. In Zeeland vooral ook eene hoogte op onbedijkte schorren (voor schapen, zie *Nav.* XXI, 264—6), vliedberg voor schapen = schaap-stelle (XXII, 199), dito voor koeien = coestelle (ib.), verhevene plaats *op* of dikwijls *naast* de begroeide schorren of gorzen (ib. XXIII, 406). Dat in Zeeland s t e l l e bij voorkeur voor een polder gebezigd wordt, leert *Nav.* XXI, 56, 264.

Eenen mansvoornaam Stale of Stalle vermeldt Joh. Winkler, Ned. Gesl. 104; vgl. ib. 513, noot.

J. A.

Wulpen (XXXVII, 492). Oudtijds bekend in Z.-Vlaanderen, te Kadzand, Zuidzande, Slijpe. Ook op het eiland Walcheren komt die naam voor in Wulpenburg, voorheen buitenplaats of lusthof, waarvan eene afbeelding in Smallegange's Kroniek van Zeeland, thans nog hofstede, gelegen nabij de stad Veere, aan den mond der haven van Middelburg. — Zie over het oude Wulpen bij Kadzand, omstr. 1189 over-

stroomd en van den vasten wal gescheiden, later weer ingedijkt, eene uitgebreide aanteekening in de »Zelandia Illustrata" door wijlen Mr. M. F. Lantsheer II 519. — Wulpen zijn zeevogels.

WZ.

Vreemde diernamen (XXXVII, 674). »Axis". — Soort van Bengaalsch hert. Vgl. Plinius, VIII, 21, 31.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Sint-Anne (XXXVII, 612). De bestuurder merkt op: »Ware 't niet, dat bij Nicolaes Witsen (a° 1671) 't gezegde voorkwam, men zou misschien aan een historischen oorsprong kunnen denken" enz. Dit bevestigt mijn antwoord; de aangehaalde regels zijn uit een lied van 1566, dus nog ruim eene eeuw ouder. Zou alével het spreekwoord geen historischen oorsprong hebben? De anecdote van den pastoor en het bruidje, wier niet heel zuiver geweten haar op zijne vraag deed antwoorden: laat er maar een beetje van St. Anne onder loopen, lui maar beide klokken, wijst nochtans op klokgelui, en niet op lofzangen; ik zou Zeeman's mededeeling, zonder R.-Katholiek gezag, liefst niet aannemen.

G. P. ROOS.

Daar loopt wat van Sint Anne onder 't Komt mij voor, dat er niet zooveel omslag noodig is, om die spreekwijs te verklaren. Als men eenvoudig bedenkt, dat St. Anna, de moeder van Maria, de schutsvrouw van zwangere en barende vrouwen [1]) was, dan is voldoende opgehelderd, waarom de toestand eener zwangere, bruid een toestand genoemd werd, »waar iets van Sint Anne onderliep".

DR. E. LAURILLARD.

Tu l'as voulu, George Dandin (XXXVII, 618) — is het vervormd gezegde van George Dandin (in Molière's stuk van dien

[1]) Niet liever — in overeenstemming zoowel met *Nav.* XXXVI, 374, als met ons spreekwoord, — St. Anna die der zwangere, St. Margriet die der barende vrouwen? RED.

naam, Act. I, sc. 9), die in eene alleenspraak zegt: Vous l'avez voulu, vous l'avez voulu, George Dandin, vous l'avez voulu.

DR. E. LAURILLARD.

[Ook aldus door V. der Kinderen Dz. beantwoord.]

Tu l'as voulu, George Dandin — komt voor in »George Dandin, ou le mari confondu". Deze spreekwijs in den mond van G. D. is niet wilkeurig. Hij, die tot gade heeft »une femme demoiselle", gevoelt zich te voornaam, om zich zelven te durven »tutoyeeren".

J. A. TH. H. BORRET.

[Wij zagen het toch aangevoerd in den *Nav.* XXXVII, 618 aangegeven zin Dus wordt het citaat verkeerd gebezigd, gelijk P. J. Frederiks herinnert, die op een soortgelijk verkeerd gebruik wijst van »Je reprends mon bien où je le trouve" uit Molière's Fourberies de Scapin, waarvan men maakt »Je prends" enz. De dichter sprak dan in dit laatste een billijkheids-regel uit, in het spraakgebruik verwrongen tot eene stelling van uiterst zwakke, ja hoogst-gevaarlijke zedekunde.]

Dat hangt er in (XXXVII, 618). In andere streken hoort men »Dat hakt er in". De overgang van *ng* in *k* is overigens niets ongewoons. Hangt, of wellicht juister, hakt het dus niet in de beurs?

P. J. FREDERIKS.

[»Hakken" (met de ruwe bijl) en »hangen" wijzen o. i. op uiteenloopende voorwerpen van vergelijking. Tenzij dan, dat »hangt" hier eene misvorming is van »hakt".]

Oudemans' Bijdrage (XXXVII, 614). *Krejoelen*, in Z.-Vlaanderen in gebruik. Ook *kreoelen*. Da was vee volk op de koopdag, 't zag zwart van de mensen ma t kreoelden (of krejoelden) van bedelaars.

Krenselen. Alleen het voortbrengsel, krinsen en krinseliinghen, achterwansel, de lichte, onrijpe bovendeelen van rogge en tarwe-aren, is nog in Z.-Vl. bekend. Ze blijven achter, na het zuiveren van het graan in den windmolen, en zijn voedsel voor het pluimgedierte.

Kriemen. Dit woord is in Z.-Vl. sedert eene halve eeuw, dank de jaren 30, verdwenen. Ik herinner mij nog eene vrouw eene spookgeschiedenis te hebben hooren vertellen: »hare kinderen kriemden (klaagden kermend) en schreemden (schreeuwden, voor schreiden)" enz. De grensbewoner zegt kreesschen (met scherpe sch) en schreemen.

Kruggelaar. Nog in Z.-Vl. aanwezig in »krug-chelen en bug-chelen", nopens het hoesten van borst- en teringlijders.

Kruijmelingh. Z.-Vl. krumeliink, krumeliinghen; grensbewoner: krumeliinkskens. »D' ondekens eten de krumeliingskens op" [1]), zegt de grensbewoner; de eigenlijke Z.-Vl. zegt *dan* echter de krumeltjes, doch alleen van brood en aardappels; van vleesch of visch noemt hij ze brizeltjes (van verbrijzelen, fijn maken); de grensbewoner: brizeliinghskes).

Voeteling. Waren ook al vóór een vijftig jaar pantoffels, sloffen en sokken. Men heeft nog het bijw. voetelings. Hoe gaat ge naar Breskens? Rieën (rijden) of voeteliinks (te voet?) De grensbewoner zegt *barre*voets; vandaar de barrevoeter-monniken, die aan de bloote voeten enkel zolen of sandalen dragen.

G. P. ROOS.

Belmundich, enz. (XXXVII, 635), van bal = slecht en mund = voogdij, — wordt zoowel actief als passief gebezigd. Een land, dat braak ligt, slecht beheerd wordt, heet zoo. En dit is wel de meest voorkomende beteekenis. Maar ook de man, die een slechte voogd is over zijn pupil, heet balmundig. Vgl. balmonden = eene voogdijschap kwalijk bedienen, en iemand die ontnemen (Kiliaan en Meyer, volg. Oudemans). Mond, Lat. mundium, Oud-Saks. mund, beteekent oorspr. bescherming; zie du Cange's Gloss., voce mundium, en Wachter's Gloss., voce munden. In 1312 schreef men reeds munbere voor mondboir = momber (Nijh., Oork. I n^0 130); aldus Dr. L. J. F. Janssen in Geld. Volksalm. 1842 bl. 185. — R o s u e n -, r a s u e n g e l t (*Nav.* ib. bl. 636) zal, volg. sommigen, rantsoengeld wezen, d. i. geld tot kwijting van hetgeen men schuldig was uit zekeren hoofde.

Cipier (XXXVII, 680). Ik meen, dat dit woord komt van 't Latijnsche cippus, d. i. paal of blok, ook de *boeistok*. 't Is dus stokbewaarder. Misschien moesten wij 't, om die afkomst, schrijven met dubbele *p*.

DR. E. LAURILLARD.

---

[1]) Vgl. Ev. Matth. 15 vs 27. RED.

[Ook Diefenbach's Glossarium Med. Lat. biedt cyppus (pedum reorum) met de varianten cippus, cipus, cupus, sippus, stippus, in den zin van gevangenis-stok, diebstock, bluec daer men die gheuangen in seetten, littien.]

Hovescheid (XXXVII, 574) — a⁰ 1361 houeschheijt (Dev. Cam.-rek. III 76), a⁰ 1363 houesheyd (ib. 239) varianten, van hoveschede, -sheyd, hauescheit = curialitas; quid? Zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk op hoefscheit, waarvan hij, — ten onrechte, gelijk hier blijkt, — hovescheyt, -scheit onderscheidt. Het is kenlijk één woord, maar van genuanceerde beteekenis. Laur. Diefenbach's Glossarium Lat.- Germ. 1857 heeft curialitas = facecia, facecitas. *hgd.* hub-, hubes-, hobi-, *nd.* houescheyt, -scheyd; *hd.* hof-, hoflicheit. Hoofschheid, hoflijkheid is blijkbaar de eerste beteekenis. Komt niet òns »hupsch-heid" hiervan? Cam.-rek. III 63 (a⁰ 1361) leest men zelfs »hauecscheyt". In 1361 is sprake van »hovescheid, -schede doen" (ib. 55).

Soms denkt men bij dit woord eenvoudig aan stads-belooning (bijv. ib. 122: den here v. Bronchorst), soms aan stads-fooi (bijv. ib. 239: Eynen knechte). Ibid. 123 wordt echter »der stad knechteloen" van curialitas (ib. 122); ibid. 238, 40 »houescheyd" van »heymeliken bodeschappen" (in dienst der stad) — beslist onderscheiden. Men kan er dus in 't algemeen een uit hoflijkheid gegeven geschenk door verstaan, en het woord »hovescheid" hier vertolken door »stads- of steedlijke vereering". »Hovescheid doen" beduidt mitsdien zoodanige vereering uitreiken, uitkeeren. Deze schijnt steeds in geld te zijn gekweten. Met het oog op »curialitas" denkt men bij de hoofdsylbe aan »hof" (curia), en sproot hovescheid, hoefscheid door letterverschuiving uit hofs-heid. De slotsylbe is dus niet »scheid", maar »heid". In 1394 enz. ontmoet men in Twente ook eenen geslachtsnaam »den Hovesschen, Hoeffsche(n) (Over. Arch. II 9, enz.) — De variant h a u e c-scheijt, die ons straks te voren kwam, noopt denklijk, om in plaatsnamen als Ter Havi(c)k, Havik(ker)waard niets anders dan een versterkten of verlengvorm van haef(f) = hof te zien.

J. A.

Geslacht van sommige zelfst. naamwoorden. Hollandsch (XXXII, 50, 244, 5, 6). Mij is altijd geleerd, dat door verandering van geslacht de beteekenis van sommige woorden verandert. Zoo is bv. *het* stof in 't Fransch poussière, *de* stof in 't Fr. matière; *het* school, is.

het schoolgebouw, *de* school het onderwijs, de methode; *het* fabriek het fabriekgebouw, *de* fabriek de administratie, de werkzaamheden in het gebouw verricht. Zoo bijv. *De kerkfabriek* = de administratie belast met de zorg voor kerkelijke gebouwen enz. De woorden op *schap* uitgaande komen voor met de drie geslachten. Zeydelaar zei reeds, en na hem Weiland: »Vrouwlijk zijn de zelfstandige naamwoorden, die op *schap* eindigende, van bijvoegelijke naamwoorden afstammen, en eene hoedanigheid beteekenen, als de gramschap, enz. Ook die, welke, van zelfstandige naamwoorden afkomstig, eene algemeenheid van personen in een vergaderd lichaam te kennen geven, als *de* burgerschap, enz., terwijl deze laatste soort van woorden, wanneer zij eene gesteldheid, waardigheid, of bediening uitdrukken, onzijdig is, als: *het* burgerschap", enz. En verder, dat woorden, op *schap* uitgaande en van zelfstandige naamwoorden afkomstig, wanneer ze eene bediening of waardigheid beteekenen als *het* burgerschap, enz., onzijdig zijn, maar vrouwlijk, wanneer ze eene verzameling van personen tot een lichaam te kennen geven. — En hij laat daarop volgen: »De woorden *graafschap*, *landschap* hebben, schoon oulings vrouwlijk gebezigd zijnde, door het gebruik reeds het onzijdige geslacht verkregen". — Ondertusschen hebben die woorden op *schap*, als ze onzijdig gebruikt worden, eene andere beteekenis dan die door hem wordt opgegeven. Het graafschap beteekent geen bediening, noch hoedanigheid, noch eene vereeniging van personen, maar een gebied staande onder een graaf; — *het* landschap is insgelijks een gebied; in die woorden vervangt *schap* de plaats van *dom*. Melis Stoke is waarlijk geen schrijver uit den nieuwen tijd; hij schreef I vers 318:

»Dat de Graefscap van Holland is
Een stic van Vriesland genomen".

en vers 489:

»Dit was rechte tote Egmonde,
Dat thovet eñ 't begin ter stonde
Vander Graeffscap van Hollant was,
Also als ict bescreven las".

II vers 113:

»Peternelle . . . .
. . . .

En soe bleef houdende vort an
Die Graefscap van Hollant ghemene".

Op deze en vele andere plaatsen dus is bij hem graafschap vrouwlijk, maar hier wordt ook duidlijk *de graaflijke waardigheid* bedoeld. Twijfelachtig kon dit zijn in vers 318; maar de beteekenis, die men hier aan *de graefscap* van Holland moet hechten, wordt verklaard door

Boek I vers 745:

»In de Graefscap die men noemt
Kinhem, Texele en Maeslant".

In die drie graafschappen bezat Dirk II *de* graafschap.

Boek I vers 18, is graafschap onzijdig:

»Dat wi den grave Diderike
. . . .
Souden gheven een Foreest
Dat in dat graefscap is meest".

Hier is het foreest gelegen grootendeels in *het* graafschap, het territorium, *het* landschap dat onder het gezag stond van Diederik.

I vers 522:

»Dat sinen Graefscappe lach ghelage",

en niet dat »sine Graefscappe".

II vers 1120:

»En hi voort Man des broders ware
Om tGraefscap van Oest Vrieslant".

Melis Stoke maakte alzoo reeds het onderscheid, dat ik aangaf; en Weiland slaat den bal deerlijk mis als hij zegt dat oulings de woorden graafschap, landschap vrouwlijk gebezigd zijnde, reeds door het gebruik het onzijdige geslacht verkregen.

Wat station aangaat, meen ik, dat van-ouds de woorden op *on* ook waren vrouwlijk of onzijdig. Zoo *het* kanon en *de* kanon, — men zegt *het* bataillon, *het* station, maar *de* fourgon, *de* chevron, *de* bon-ton, *de* caisson; doch fronton is onzijdig, spion manlijk. Al die woorden zijn echter van uitheemschen oorsprong, en verkregen waarschijnlijk hier geslacht naarmate zij die ze in gebruik brachten dit of dat 't meest welluidend vonden. Voor in onze taal overgenomen woorden uit andere talen komt het er dan ook niet op aan, welk geslacht ze in de taal bezaten, aan welke ze ontleend zijn.

Het woord mikroskoop werd vroeger altijd vrouwlijk gebruikt, evenals teleskoop; als ik 't wel heb, dan werd het in het vierde decennium dezer eeuw onzijdig gemaakt door prof. Harting te Utrecht. Die *dat* wel had kunnen laten; want dat het Grieksche woord onzijdig is, is geen reden om het in onze taal onzijdig te maken als het reeds in het vrouwlijk geslacht in gebruik was, en al *heel* lang.

Nog een enkel woord moet mij van het hart over *Nav.* XXXII, 244. Ik ben het met schrijver in geenen deele eens, dat het tegenwoordige Hollandsch slechts een dialect zou zijn van het Nederlandsch, niet beter dan eenig ander, een soort van indringer, en dat er eigenlijk eene Nederlandsche taal zou bestaan, die hoogere rechten heeft. Wat men nu Hollandsch noemt was in de Middeleeuwen reeds dietsch, en de beschaafde taal voor Holland, Utrecht, Brabant en Vlaanderen. In dat Dietsch zijn de Nevelingen geschreven en de Reinaert; die taal werd gebruikt door v. Maerlant, v. Heelu, Stoke enz. Hertog Jan van Brabant zong er zijne liederen in. Dat Dietsch is niet in Holland ontstaan, maar waarschijnlijk in Brabant, en van daar over de aangrenzende Nederduitsche gewesten verspreid. Dat Dietsch had zich, gelijk de stukken bewijzen, al vroeg ontwikkeld tot eene beschaafde taal; en als zoodanig werd het dan ook door *alle* Nederduitschers erkend. Zoo men gelezen wilde worden, deed men zijn best het zoo zuiver mooglijk te schrijven; en als men voor een fatsoenlijk man wilde gehouden worden, die taal zoo zuiver mooglijk te spreken. Brabant en Vlaanderen bezaten trotsche steden, met een rijke burgerij; dáár moest men vooral lezers voor zijne boeken vinden, dáár was het waar hoofsche zeden heerschten en het geld verdiend werd. Later geraakte in Brabant en Vlaanderen het Dietsch op den achtergrond, maar het had zijn uiterst bolwerk gevonden in Holland, Utrecht en Zeeland, en het heeft er zich flink staande gehouden; zóó flink, dat men nu van Hollandsch spreekt als men Dietsch bedoelt. — Wat was nu eigenlijk de oorsprong van het Dietsch? Was het niet oorspronklijk de taal der Salische Franken? Hoe kan die taal dan verbeterd worden door in haar Saksische elementen te brengen, of, wat nog erger is, ze door Friesche inmengselen te verbasteren? Laat men dan desnoods beoosten den IJsel spreken van *de* graafschap Zutphen en *de* graafschap Bentheim, — W. F. Visch schreef eene »Geschiedenis van *het*

graafschap Bentheim, hij was een Bentheimer; — daar zullen wij Franken ons niet aan storen, en in plaats van lessen te gaan halen bij lieden die het Dietsch moesten aanleeren, les gaan nemen bij onze voorzaten, die reeds eene beschaafde taal bezaten, toen de rest der Nederlanders nog onbeschaafde dialecten sprak.

A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Spraakgebruik. Waarom moet men schrijven U*w*Weledelgestrenge, U*w*Hoogedelgestrenge, enz., instede van het door de meesten zonder *w* (achter *u*) geschrevene? Waarom schrijft men echter UEdele (zonder w)? zie o. a. Dr. P. J. Cosijn's Nederl. spraakkunst, Etymologie, Pers. voornaamw. — Moet men altijd schrijven: »mitsdeze*n*", »mitsdie*n*" en »bij deze*n*" (met de n)? Ook wanneer die woorden (schijnbaar) terugzien op een vrouwl. substantief als »missive" of een dergelijk? — Is de uitdrukking: »de *huisvesting* der soldaten *aan boord* was slecht" fout? Zoo ja, waarom? En welke betere Nederl. uitdrukking is er voor te vinden? Dus niet *logies* gebruiken? Let wel, er is hier sprake van soldaten, die aan boord vervoerd wordend, niet naar den eisch gelegerd (?) waren. — Welke Nederl. uitdrukking geeft juist terug, wat ik *on*eigenlijk door het volgende uitdruk: »de manschappen werden »geëmbarqueerd" in den trein?" Is *inladen* hier goed? — Vanwaar komt de uitdrukking *steggelen* of *stechelen*, voor het ongeoorloofd gebruik maken van aanteekeningen op een examen? — Moet men zeggen: »hij is geëngageerd *met* — of *tegen* juffrouw N"? — Is het »met referte *aan*, — *naar* of — *tot*?"

Bellen. Wat beduidt deze voornaam, gegeven aan mannen uit de 15de en 16de eeuwen?

A. GOOVAERTS.

[Joh. Theod. de Raadt vraagt, of die naam uit Balduin kan spruiten. Joh. Winkler, Nederl. Geslachtsnamen (Haarlem, Tjeenk Willink 1885) bl. 42, zegt enkel, dat Belle (Belke) en Bulle (Boele) nog heden gebruiklijke mansvoornamen in de Friesche streken zijn.]

Pijlf. Bert Bordam en Fije, zijne vrouw, te Deventer, vermaakten

in 1486 aan de kinderen zijner nicht Nenne 8, aan zijne maagd 2, aan het Convent te Oene 19, Rijnsgl. benevens zijn passionaal, aan Wendelken v. Werven sijnen pijlf (*sic*) 1, aan den Pastoor en diens kapelaans 2 Rgl. Zie Cat. d. Dev. gasth. n° 728, waar men in den Bladw. met aanhaling van dit charter vindt: pijll = pupil. Nu is pil een petekind. Maar is pijlf = pil? Of drukfout voor pijll?

Querste (XXXVII, 659). Quid? Het Zweedsche qvarstad beduidt sequester. Wil 't hier zeggen »bestuurder van geestlijke goederen?"

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Andel (XXXVI, 688). Rietstap Arm. Gén. 2e éd. d'argent au griffon de gu. Jan v. A. vader van: 1° Jan wiens zoon Jan Hendrik † 1849 vader was van Jan v. A. Afgesch. pred. te Leeuwarden. 2° Cornelis vader van Teunis[1]) Jan (kinderen: Arnoldus, Maria en Cornelia); Lina, Bastiaan tr. Maria de Boot, en Maria v. A. 3° eene dochter tr. v. Woordhuizen[2]). 4° eene dochter tr. Kantz hieruit Kantz v. A. 5° Hendrik[3]). 6° Hendrikus, vader van Finus te Tiel, Peter

[1]) Teunis v. A. tr. Maria Blankers † 1864 dr v. Gerrit bij Segerina Duijser; winnen 1. Gerrit overl. tr, Smit (niet vermeld in de geneal. Smit, Algem. Ned. Fam. blad 1885 bl. 177 en v.). 2. Cornelis geb. Gorkum 15 Jan. 1834 burgemr ald. tr. Ridderkerk 14 Sept. 1860 Paulina Jeannette Smit geb. ald. 1 Mrt 1842 dr v. Jan bij Johanna Pot. 3. Arnoldus geb. Gorkum 3 Oct. 1842 tr. Ridderkerk 2 Nov. 1865 Jannigje Smit geb. ald. 6 Jan. 1844 zuster v. P. J. Smit. 4. Segerina tr. A. H. Gezelle Meerburg Afgesch. pred. te Baarn. 5. Maria tr. 1°. George Frans Gezelle Meerburg tr. 2°. Js. v. der Linden. (Beide Gez. Meerburgs zoons v. George Frans pred. te Almkerk bij Johanna v. Beek).

[2]) Deze gesl. bevestigt treffend het Nav. XXXVII, 371, nopens Voorthuizen opgemerkte. Red.

[3]) Hendrik v. A. had bij N. N.: 1. Jan overl. vader van Hendrik overl. 2. Cornelis † ongeh. in Amerika. 3 Hendrik tr. a/d Kaap. 4. Jacob tr. Margaretha v. Velzen die hertr. Littooij te 's-Hage. 5. Anna. 6. Jenneke 7. Meta. 8. Jetje. 9. Dirkje. 10 Teuntje v. A.

Willem te Leiden, eene dr tr. de Jong te Tiel, Willem Hendrik te Utrecht, Cornelis te Andel, eene dr tr. H. de Cock docent te Kampen, Metta, Anna en Jenneke v. A. 7° Johannes [1]. 8° Gerrit v. A. vader van Jan, Bastiaan te 's Bosch, Cornelis te Andel, Betje tr. v. Kuilenburg te Gorkum, Cornelia tr. Ds. de Cock, Anna tr. de Jong te Leiden, Dina tr. de Jong te Tiel, Elisabeth tr. Montagne, Dina tr. W. v. der Boom, Dirkje tr. Wielenga docent te Kampen.

Benthien, enz. (XXXVII, 566a). Georg Dietrich B. † i. d. te 's-Hertogenbosch. Bij aanvrage staat een uitvoerige levensbeschrijving ten dienste [2]. Johannes Petrus Driessen, zoon van Anthonius bij ?... studeerde en promoveerde te Groningen, werd te dier plaatse benoemd tot raad en syndicus, en was om zijn kunde en trouw bij de Staten van Groningen zeer gezien. Beoefende met goed gevolg de Latijnsche dichtkunst. — Wapen Dr.: Twee weerhaken schuingekruist, de haken toegewend verzeld van twee vogels, éénen in 't hoofd en éénen in den voet van het schild; en van twee gewende wassenaars, éénen rechts en éénen links.

Catharina Chevalier was dr v. Paulus bij Margaretha Geertruida Alberthoma.

Haarlem. VAN EPEN.

Benthien, enz., Hesselink. Het doopbk der geref. gemeente te Zutfen geeft op H. Jan ged. 14 Mei 1704 zn v. Henrijk H. en Hermken Calebrander (*sic*). Johanna ged. 17 Apr. 1707 dr v. Roelof Bonking en Maria H. Hermanus H. tr. Margarita v. der Weij bij wie: Beatrix Christina ged. 15 Juni 1707, Jan ged. 30 Mrt 1709, Johannes ged. 3 Apr. 1711 en Theodorus ged. 25 Mrt 1714.

V. O.

[Nota bene! Voor Hesselink *Nav.* t. a. pl. te lezen Haesebroeck.]

Bonnet (XXXVII, 452, 558, 9). In een Trouwboek te Stavoren is

---

1) Johannes v. A. vader v. 1. Koenraad † Gorkum 23 Mei 1886 55 jr. tr... Visser. 2. Jan. 3. Cornelis. 4. Hubertus. 5. Bastiaan. 6. Jacobus. 7. Johannes. 8. Adriana. 9. Eijntje. 10. Dirkje v. A.

2) Zie ook Biografisch Wrdbk van V. der Aa, hoofdred. Dr. Schotel, zeer uitvoerig. RED.

geboekt: »De Heer Luduvicus Henricus B., Vandrik in 't Regiment »van zijn Exclentie de Heer Luitenant Generaal Du Croije, met »Mejuffrou Rink Oudewagen, zijn getroud den 3 Juni 1750". En in een Doopboek aldaar leest men: »Sijtske, dogter van Pierre B. en Antje v. der Sluis, is te Stavoren gebooren den 24 Januarij 1776, gedoopt den 26 Januarij 1776".

Buiksloot. MAGNIN.

[In vereeniging met Jan Bonnet had Willem Engelen, secretaris der stad Nijmegen in 1703, rentmr der Landschap in 1711, vóór het Hof v. Geld. 8 Nov. 1712 verschil met den predikant en kerkeraad te Heteren over het aanstellen van een koster en schoolmr alhier (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 256).]

v. der Boon Mesch, enz., (XXXVII, 452) — kan men nagaan in de registers te Delft. — Te 's-Gravenhage woont een aannemer Delia, die wellicht het wapen D. kent. Dat der Delftsche familie Hartogh is In goud loopend hert v. rood, boom v. groen; aldus o. a. op den schoorsteen der regentenkamer van het St. Joris-gasthuis te Delft. Of Ariaentje Hartog (zonder sluit-*h*) dit voerde, is mij onbekend; vermoedlijk behoort zij tot een ander geslacht; vgl. *Nav.* ib. 560. Zie ook Vorsterman v. Oijen, Stam- en Wapenboek, o. d. n. Hartogh. Van de Belgische geslachten de Hertoghe zijn verschillende andere wapens bekend. De heer Eschauzier te Heemstede kan hieromtrent inlichten.

DR. HARTOGH HEIJS V. ZOUTEVEEN.

Bresson. Een besluit van Stanislaus, hertog van Lotharingen dd. 23 April 1765, waarbij de oude adel van dit geslacht erkend wordt, zegt, dat Louis Bresson afstamde van edellieden afkomstig uit Friesland, vanwaar zij ten gevolge van de Hervorming langzamerhand naar Lotharingen en Franche-Comté wegtrokken. Op het einde der 16de eeuw waren er nog leden in de Nederlanden; o. a. was Nicolas Br., kapitein in Spaanschen dienst, destijds sergeant-major te Oldenzaal. Zijn zoon heette Christophe.

Bovengemelde Louis Br. stamde af van Jean Br., 1e échevin van Jouvelle in Franche-Comté, waar hij † 1628. 't Schijnt, dat deze Jean een broeder was van Nicolas te Oldenzaal. Voornoemd besluit van 1765 zegt, dat krachtens eene overlevering dezer familie haar

wapen haar gegeven is tijdens den kruistocht van 1396, nml. in zilver opwaarts staande pijl van rood, beladen met een Borgondisch kruis van goud, hebbend aan elk uiteinde eene ster van rood, en gecantonneerd met twee halve manen van rood, links en rechts geplaatst; helmt.: een der halve manen waarboven de pijl.

Is er iets omtrent den oorsprong en het verblijf in Nederland van dit geslacht, of omtrent zijn wapen en adeldom bekend?

VICTOR DE STUERS.

Changuion (XXXVII, 621). Louise Charlotte Ch. dr van Daniel bij Jeanne Molière, geb. 15 Febr. 1793 † 4 Sept. 1859, tr. 20 Mei 1825 Jhr. Louis Henri Joseph Rutgers v. Rozenburg, geb. 10 Mei 1795 † Amsterd. 25 Mei 1869 zn v. Mr. Louis bij Agnes Margaretha gravin v. Heemskerck. François Ch. zn v. François bij ....? raad v. regeering te Essequebo tr. Enna Geertruida v. Gelskerken dr v. Herman bij Cornelia Margaretha Wildschut en wed. Jonathan Samuel Storm v. 's Gravesande. Rijnbrandina Wilhelmina Ch. dr v...? tr. 1810 Christoffel Willem Eekhout, zn v. Zacharias bij Elisabeth Christina Smith. — *Nav.* ib. 147 leest men van eenen tak die zich naar Berlijn had begeven, alwaar François Ch. geb. werd 1695. Hoe is de aanknooping?

V. O.

v. Dortmont (XXXVII, 79). Hendrik Balthazar Coegle v. Dortmont † 180. te Sluis. De naam Coegle ging niet over op zijn zoon Hendrik Jakob v. D. († 1832), maar daarentegen wel de naam zijner heerlijkheid »Bargues" gelegen in Lotharingen. Deze v. D. de Bargues tr. 1⁰ Pieternella Barendrecht † Charlois, bij wie:

a. Cornelis Pieter, die alleen den naam v. D. voerde, en dien der heerlijkheid Bargues achterwege liet, omdat hij de kosten niet wilde dragen die aan den Hoogen Raad van Adel voor 't wettig voeren van dien titel verschuldigd waren, † ongehuwd 1844.

b. Henriette Jacoba († te Maastricht) tr. Johan Andries Blankert († Sluis).

Hendrik Jacob's tweede huwelijk met Dina de Lange bleef kinderloos. Alzoo is deze familie v. D. uitgestorven.

J. A. DORRENBOOM.

Duyck (XXXVI, 334). »Genealogie Duyck" bij Ferwerda, 11de Generatie): Adriaan Duyck heeft geleefd in het jaar 1592, is den 26 April 1622 aangestelt tot Bailjuw en de Dijkgraafschappen der Steede en Landen van Woerden, en stierf den 28 May des jaars 1628. Hij heeft drie vrouwen gehad, als 1° Barbara de Heyne gezegt Parisus; 2° Anna de Hertoge; 3° Clara v. Berchem. Verwekte bij deze laatste Vrouw zeven kinderen; 6° Catharina Duyck is (mede) ongehuwt gestorven".

V. IJ.

v. Wassenaer—Duyck (XXXV, 626).

Ferwerda D. I, St. 2, vermeldt in »Genealogie van het oud en edel geslagte van Duyck": Gysen Duyck, Ridder, leefde in de jaren 1230 en 1270. Heeft ten Vrouwe gehad des Graven Dochter van der Mark, en bij dezelve gewonnen 6 kinderen; 4e kind Jutte Duyck, gehuwt aan Philips van Wassenaar, (Generatie 9); hoewel deze Jutte aldaar (Generatie 8), abusivelijk Catharina wort genoemt".

»Genealogie van het Geslagte van Wassenaar": Philips van Wassenaar, Heer v. Wassenaar, bekwam het Burggraafschap van Leiden na de dood van zyn oom Dirk van Cuik, wordende daarmede beleend A° 1339. Hij was getrouwt met Godeline van Benthem, zijne nigt, eene dochter van Simon van Benthem en Jacoba van Wassenaar, daarna met Lysbert [1]) van der Dussen, Jans dochter; en ten derden met Catharina Duik, dogter van Gyzen Duik, Ridder, en van des Heeren Dochter van der Mark. Hij was kamerling van Graaf Floris de Vde van Holland, wanneer die hem bij een Handvest, gegeven te Dordrecht A° 1287 verleide de Tienden van Wassenaar. Zie den Brief bij Bokkenberg in Wassen. Heroibus p. 141, alwaar hij ook getuigt dat deze Philips door een Brief van zijn vader in 1307, en twee jaar daar aan door een Brief van Graaf Willem de IIIde tot Erfgenaam gesteld is van het Huis ter Horst, Wassenaar met zijne Landerijen en Tienden, alsook van Voorschoten en Voorburg, nevens de Tienden en Tollen van Voorschoten, zo ook van de Zeedrift. Heeft bij de eerste vrouw verwekt 1, en bij de tweede 4, dus 5 kinderen.

Kinderen van de derde vrouw worden echter niet vermeld.

V. IJ.

---

[1]) Lysbeth? RED.

[Te 's Gravenhage † 19 Nov. 1887, oud 63 jaar (zie Haarl. Ct. 22 Nov.), begr. 23 Nov. te Katwijk Otto baron v. Wassenaar v. Catwijk, eerst opper-ceremoniemeester, daarna opperstalmeester des Konings, lid van de Tweede Kamer d. St.-Gen., eene douairière Hoffman nalatend.]

Foyert (XXXVII, 695). Zie het wapen omschreven in Rietstap's Armorial, 2de éd.

Haarlem. VAN EPEN.

v. der Gheest (XXXVII, 620). Alleen zijn van dit geslacht bekend: Joan Franciscus v. der G., drossaard van Gemert in 1758, diens broeder Antonius, schout des lands van Ravestein, en de kinderen van dezen laatste: 1°. Henrietta Maria, gehuwd met Hubertus Borret, Paltz-graaflijk rentmeester over het land van R. 2°. Maria, waarschijnlijk in 1ste huwelijk getrouwd met Bernardus v. Niel, drossaard van Megen, en 3°. nog een zoon, genaamd.... gehuwd met.... Schott.

Dit laatste zou moeten blijken uit het volgend extract der doopregisters te Ravestein:

»25 Oct. 1747. Hubertus Joannes Jozephus, praenobilis domini Hu»berti Boret quaestoris Serenissimi Comitis Palatini et dominae Hen»rietta van der Geest conjugum filius. Patrini: praenobilis D. Joannes »Boret et Dña.... van der Geest, nata Schott".

Clant. Van den *Nav.* XXXIII, 68 vermelden Adriaan Clant van Stedum, heer van Nittersum, afgevaardigde naar Munster 1648, geb. 1606 † 1672, kleinzoon van Eilco, achterkleinzoon van Egbert (den onderteekenaar der Unie van Utrecht), kan men een uitvoerig grafschrift lezen in v. der Aa, Aardr. Wdbk, art. Stedum. — In dat art. staat nog een grafschrift vermeld, van Andoloff Nijtersvm, hofling te Stem (Stedum), † 1471 up Sunt Martensdag. — Werd in 1581 de schans te Zoltkamp (Gron.) door de Staatschen onder Norrits ingenomen, later schijnt ze weder in Spaansche handen geraakt te zijn; althans men leest, dat Graaf Wm Lodewijk v. Nassau, na in Oct. 1589 in dienst genomen te hebben het volk van den overste Allard Clant, omtr. 1600 man, het geluk had die schans, na vijf dagen belegs, stormenderhand in te nemen, in het gezicht der tot ontzet toegeschoten Spanjaarden. A.

v. Slingelandt (XXXVI, 560; 'VII, 37, 216, 626). In eene MS.-genealogie (in mijn bezit) der familie Verlouw vind ik het volgende. Uit het huwelijk van Cornelis v. Sl. en Dingena Boemgaart vijf kinderen, t. w.

1. Cornelis v. Sl. burgemeester van Dordrecht tr. Maria Brouwer, bij wie

a. Hendrik, schepen van Dordrecht tr. Maria Boot, uit welk huwelijk een zoon Jan gehuwd met Maria de Jonge.

b. Dingena, tr. Pieter Pietersz, uit welk huwelijk zeven kinderen (mij onbekend).

c. Agatha, geb. 16 Dec. 1537, † 1615; tr. 7 Jan. 1561 Daniël Verlouw geb. 5 Nov. 1532, bij wien

aa. Marigie V., geb. 2 Apr. 1562, † 18 Nov. 1599; tr. Egbert v. Beaumont.

bb. Geertruid V., geb. 15 Aug. 1563, † 1 Jan. 1643.

cc. Hendrik V., geb. 16 Aug. 1565, † 23 Nov. 1615; tr. 1°. Catharina Gotschalk, 2°. Billike Leenants.

dd. Jacob V., geb. 20 Mei 1567, †...?

ee. Catharina V., geb....? †...?

ee. Hester V., geb....? †...?

2. Wouter v. Sl.

3. Andries v. Sl., † 8 Maart 1564, begr. in de Abdijkerk te Middelburg; tr. den...? met? en won een zoon Cornelis, rentmeester van het gasthuis te Dordrecht.

4. Maria, tr. Jacob v. der Eyk of v. der Meije.

5. Jacob, raadsheer in den raad te Mechelen, tr. Adriana v. Gouthoeven.

Schiedam. H. A. M. ROELANTS JR.

Valckenaer (XXXIV, 536). De grootvader van genoemden raadfiskaal van Suriname was Isaac V., geb. 's Bosch 6 Oct. 1667, † 's Hage 16 Mei 1734, rector te Sneek, Harlingen, Kampen, Leeuwarden, Delft en 's Hage; geh. m. Margaretha Druivestein, geb. te Kollum 27 Maart 1684 of 1685, † 's Hage 8 Oct. 1770. Winnen acht kinderen, waarvan het vijfde Jacob V., geb. Leeuwarden 22 Nov. 1715, adv. voor beide hoven van justitie te 's Hage, tr. Clara Jacoba v. der Bell, geb. 1726, dr v. Mr. Abraham, secretaris

van het zeerecht te Rotterdam; bij wie 1. Isaac V., geb. 1760 adv. voor beide hoven van justitie te 's Hage, later eerste raadfiscaal in Suriname † 12 Aug. 1804, geh. m. Anna Maria v. der Mey; 2. Elisabeth Jacoba; 3. Anna Maria. — Uit familiepapieren medegedeeld door

Leiden. DR. W. N. DU RIEU.

Valckenaer. Volg. mijne MS. geneal. V. waren de ouders van Mr. Isaac V. (geb. 5 Nov. 1759, † 12 Aug. 1804) Mr. Jacob V., advokaat bij het hof van Friesland (geb. 1715 † 16 Mei 1797) en Clara Jacoba v. der Bell (Abrahams dr.).

Zijne grootouders waren Isaac V., rector van de Latijnsche School te 's Hage (geb. 15 October 1666, † 16 Mei 1734) en Margaretha Druivestein (geb. Leeuwarden 27 Maart 1684, † 19 Dec. 1752).

IJmuiden. CHRN J. POLVLIET.

Valckenier. Anna Catha V., wede Arnold Otto, maj. reg. kav. in de armée van den Prins van Saksen-Heilberg, daarna kol. in Nederl. dienst, verkocht in 1744 Het Huis te Laar, ook wel Het Hof geheeten (te Zundert (baronie van Breda) aan Andreas Augustus Pretorius, generaal inf. kol. reg. inf.

J. A.

v. Westrenen (XXXVII, 570). Te Amsterdam trof men vóór ruim veertig jaren en later dezen naam aan.

A. AARSEN.

[Zie ook Herald. Bibliotheek 1874 bl. 205—7. Thans woont wederom een lid dezer familie v. W. te Ek-en-Wiel, geh. m. eene v. Ewijk (uit Lienden).]

Wapen (XXXVII, 571). Oost-Friesch — eekhoren. Zoodanig wapen is niet bekend; wel dat van de Groningsche familie Eeck (van Ekenstein): in goud natuurlijke eekhoren, eene noot krakend. Helmt.: de eekhoren tusschen een gouden vlucht.

Middelburg. V. BR. FOCK.

VRAGEN.

Berkhout (XXXVII, 693). In het Album Studios. Acad. Lugd. Bat. werden ingeschreven: 18 Maart 1695 Gerardus B., Purmerenda-

Batavus, 20, J., 27 Sept. 1719 Hermannus B., Hornanus, 20, L., en 13 Sept. 1748 Gerardus B., Horna-Westfrisius, ann. ac. J. Vermoedlijk was de eerste Mr. Gerard B., schepen te Hoorn 1704, geh. m. Margaretha Bezem, en zal de tweede geweest zijn zijn zoon Mr. Herman B., schepen te Hoorn 1727, geh. m. Debora de Vries. De derde zal, naar ik gis, een zoon geweest zijn van den tweeden, en Mr. Gerard Berckhout wezen, geh. geweest met Luydowijntje Verloren. Voor die gissing pleiten de voornamen en de data der geboorten zijner kinderen, medegedeeld *Nav.* XXIII, 631. Volgens het aldaar opgeteekende is dat geslacht B. in de manlijke lijn uitgestorven.

In datzelfde album komen nog voor de volgende personen van den naam Berkhout of Berckhout. 20 Sept. 1668 Nicolaus B., Horna-Batavus, 20, T.; 11 April 1673 Nanningius B., Hornanus, 29, T. (*Nav.* XXXVII, 693); 19 Maart 1682 en 14 Jan. 1689 Albertus B., Horna-Westfrisius, 21, M.; 3 Mei 1704 Paulus B., Haga-Batavus, 17, T. coll. al.; 22 Sept. 1704 Victor B., Horna-Westfrisius, 20, T. (*Nav.* XXXVII, 693); 19 Sept. 1714 Albertus B., Horna-Batavus, 20, T.; 8 April 1717 Johannes B., Horna-Westfrisius, 24, M. (schepen te Hoorn 1722); 2 Juni 1730 Nanningius B., Schellinghouta-Batavus, 20, M. (*Nav.* XXXVII, 693); 24 Sept. 1744 Volkardus B., Horna-Westfrisius 16, T., coll. al.; 18 Mei 1794 Arent Jan B., Schermerhorna-Batavus, 16, T.; 16 Sept. 1800 Nanning B., e pago Maarssen-Trajectinus, 17, T.; 27 Febr. 1830 Victor Jacobus B., Velsa-Batavus, 18, T.; 15 Sept. 1830 Antonius Maurits B., Velsa-Holl. Sept. 17, T.; 16 Sept. 1840 Elias Anne B., Snecanus, 18, T. L.; 15 Sept. 1842 Paul Hendrik B., Lugduno-Bat. 18 J.

Voorts vermeldt *Nav.* XXIII, 628 Trijntje Vegters Berkhout, geh. m. Johannes Liselius, welke vermoedlijk geweest is eene zuster van Jan Vechters B. geh. met Catharina Haringkarspel (*Nav.* XXXVII, 693), en noemt ibid. bl. 629, 30 nog Neeltje Veer Berkhout geh. m. Dr. Thomas v. Houten.

Welke verwantschap bestaat er tusschen al de hiervoren genoemde personen? Behooren zij allen tot hetzelfde geslacht, waaruit o. a. voortgekomen is Jan Symonsz. B., schepen te Hoorn 1667 (*Nav.* XXXVII, 693)? Zoo ja, moet tot datzelfde geslacht gerekend worden Pieter Jansz. B., de stamvader van het geslacht Teding v. B. volgens het medegedeelde in *Nav.* XXXVII, 262? H.

v. der Boon. Nicolaas v. der B. geb. ? † ? tr. ? Adriana 'sGravenpolder, geb. ? † ? wint Kurinus v. der B., geb. ? tr. ? Philippina Maria Mesch, geb. ? † ?, dr v. . . . . . Mesch geb. ? † ? tr. ? N. N. ? geb. ?, † ? Wie vult aan ? Wellicht is een v. der Boon Mesch hiertoe genegen.

J.

Borret (XXXVII, 620). Gaarne werd vernomen, waaruit blijkt, dat in het begin der 18de eeuw een Borret-Cramer leefde. Vermoedlijk is hij een broeder van Jacob Borret † 1768 te Antwerpen, geh. m. Maria Anna v. Niel † 1773 te Sonsbeeck, dr v. Mr. Johan v. Niel bij Catharina Tijbosch † 1718, en zuster van Bernardus Judocus v. N., drossaart van Megen in 1740. Voornoemde Jacob B. was vader van Hubertus † 22 Mei 1752 te Ravestein, Paltz-graaflijk rentmeester over het land van R., en geh. m. Henrietta Maria v. der Gheest, dr v. Antonius, schout des lands van R., bij Cornelia Judith Verheijen. — Einde 17de eeuw leefde nog te Dordrecht Huijbrecht B., geh. m. Helena Waltery, wiens wapenschild, dragend het jaartal 1680, en nog in het bezit der familie B, was aangebracht boven een der zij-altaren in de voormalige kerk van het H. Kruis te Dordrecht. Hem werd tevens in 1702 — blijkens een document, berustend in de archieven der Nunciatuur te 's Hage — door den Pauslijken Nuntius te Keulen, die toen de geestlijke jurisdictie over ons land uitoefende, vergunning verleend, om in zijne huiskapel en door zijn huispriester de godsdienstoefeningen voor de R.-Katholieken te Dordrecht te doen plaats hebben, wijl de kerken aldaar, tengevolge van de geschillen met de Jansenisten, gesloten waren. Kan genoemde Huybrecht ook de vader van Borret-v. Niel zijn geweest ?

Bredero.

Frans Br., tr. te ? den ? Anna Maria Cramer. geb. ? † ? — geb. ? † ?
Dionysius Haffner tr. te ? den ? geb. ? † ? — Catharina v. Korpershoek geb. ? † ?

Frans Br. de Jonge ondertr. Schiedam 2 Apr. 1750 Catharina Haffner, ged. Sch. 30 Apr. 1724, † ?

Maria Bredero, ged. Sch. 2 Nov. 1753.

Wie vult aan ?

H.

v. Hattem. Nicolaas v. H., geb. te ...? den ...? † te ...? den ...? 1779, eerst luit., daarna kapt.-luit. art., tr. te ...? den ...? Margaretha Francina Fock, geb. vermoedlijk te Loevestein 10 Apr. 1730, † te...? † 12 Nov. 1803. Welk wapen voerde hij?

MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

Hilt. Eene familie van dezen naam heeft te Breda geleefd, o. a. Nicolaus H., geb. 1762 te Doesburg [1]) (Zeeland), † Breda, en Anna H., geb. 1765 te Veere (Zeeland) † Breda, kinderen van Joseph Hilt, miles, bij Maria Stein (Steins of Steijns) beiden uit Duitschland (Nassau) geboortig. Te Breda † 1829 Pieter Hilt te Nijmegen rond 1740 geboren. Wie waren zijne ouders?

Zoude er tusschen deze familie en Mathys Helt (*Nav.* XXXVII, 61), die ook van Duitschen oorsprong schijnt geweest te zijn, geene verwantschap kunnen bestaan?

Misschien is Helt in Hilt veranderd, of omgekeerd. Verdere inlichtingen zullen in dank ontvangen worden.

Antwerpen. P. J. E. VAN L.

de Casembroot. Op den Vijverberg te 's Hage werd 22 Dec. 1582 geb. Samuel de C., zoon van Leonard, geb. te Brugge ...? bij Cornelia (van) Poppe, geb. te ...? 1546. Hij overl. te 's Hage, doch werd begr. te Sluis 27 Maart 1658, en tr. ... 1621? Anna Romeyns, geb. te Alkmaar 15 Jan. 1591, waar echter geen spoor van haar te vinden is, en begr. te Sluis Febr. 1628, dr v Charles bij Anna de Boodt. Zijn zoon Jan de C., ged. te Sluis 29 Jan. 1625, tr. 's Hage 11 Mei 1653 Charlotta v. Ledenberg, geb. te ...? den ...? dr van Jan bij Johanna v. Sypesteyn. Zijn kleinzoon Leonard de C. ged. Utrecht 11 Oct. 1657, tr. aldaar (?) 22 Maart 1705 Hillegonda Geertruida v. Bergen, geb. te ...? den ...? 1680, dr v. Mr. François bij Maria Elisab. v. Dam., — Wie verplicht mij met aanvulling van het ontbrekende, en met genealogische gegevens omtrent de oude fam. de C.?

's *H.* JHR. F. DE C[t].

---

[1]) Domburg? RED.

Kesman. Jan Jacob K. tr. Margaretha de Manesse. Wie zijn hunne ouders? Hunne dr Cath^a^ Elisabeth tr. 1°. Huibert Kuyper (zn v. Pieter bij Adriana Krook), 2°. haar mans zwager Adriaan Lodewijk v. Harpen, wed^r^. v. Bregje Kuyper.

H.

de Kesschietere v. Havre. Zou de heer Goovaarts zoo welwillend kunnen zijn, om in zijn dossier na te zien, of daarin ook aanteekeningen voorkomen omtrent F. de K. v. H., baljuw v. Gemert omstr. 1795.

Vucht. J. A. TH. H. BORRET.

Clant. Is er van dit vroeger zoo bekend Groningsch geslacht eene vrij volledige genealogie, die men mij ter inzage zou kunnen afstaan, en zijn er van dat geslacht nog manlijke afkoomlingen in leven? In mijn bezit zijn enkele aanteekeningen over dit geslacht van de hand van Jhr. E. M. v. Burmania.

Kollum. A. J. ANDREÆ.

Cranenbroeck, enz. Welke nadere inlichtingen kunnen verstrekt worden aangaande Cranenbroeck (-broucq), Egmond en Beets, in verband met de voorouders van Dieuwer v. Cr. Van Willem Florissoon v. Cr., † 1459 »op den heijligen paesch auont en begrauen tot Hoorn in de groote Kerck", geeft *Nav.* IV, 97 vier kwartieren op: rechts, Egmondt met een basttoen, daaronder Beets; links, het wapen van Waterlandt (zwaan), daaronder Greweling (in zilver zeven zwarte merels). »Als hoofdwapen wordt daarbij genoemd dat met den zwaan, als zijnde van Waeterlandt off Grewelingers".

Op verzoek sta hier deze vraag uit »De Friesche Adelaar" 1887 n° 2 bl. 16^b^, die ibid. bl. 12^b^, 3^a^ aanleiding geeft tot eene andere vraag, nml. waar de teekening berust van den *Nav.* XV, 146 bedoelden grafsteen, en welke figuren daarop in de schilden staan afgebeeld. *Nav.* te d. pl. leze men voor Divertje v. Cranendonk Divertje of Dieuwer v. Cranenbroeck (-broucq), en een paar regels later in plaats van Cranenburgh ook denklijk Cranenbroeck, naar de vernuftige gissing van den »Adelaar", die schrijft: »Gesteld, dat deze aanteekeningen, — MS.-aanteekening van Mr. J. Reeland, — juist zijn, dan zou men kunnen aannemen, dat de op den grafsteen

vermelde namen Loo-Eemskerk, Zwinters, Cranenbroeck en Amerongen aanduiden vier generatiën, afstamming van Cath^a v. Loo ; terwijl de wapens Cranenbroeck, Beets, Egmond en Grevelingen vier kwartieren van Dieuwer v. Cr. (Cath^a v. Loo's overgrootmoeder) kunnen zijn" [1]). Spoedig antwoord is gewenscht.

J. A.

v. Leeuwen. Daniel v. L. tr. Petronella v. Santen, bij wie Ewout, ged. 4 Dec. 1733 te Schiedam. Wanneer zijn D. v. L. en P. v. S. gedoopt, begraven en gehuwd? H.

v. Loon. Registers van Breda: 22 Oct. 1750. Nicolas Philip v. L. j. m., sous-lieutenant in het regiment van den H^r Lieut. Gen. v. Lijden [2]), met Jacoba Guidella Ver Laer, geb. te 's-Gravenhage, woonachtig te Breda, attest. naar Dongen. Zou iemand ouders, geboorteplaats en, zoo mooglijk, meer willen opgeven?

In Balen's Beschrijving van Dordtrecht, leest men bl. 355 : Mr. Albert v. L., Pensionaris van Dordt 1505—11, werd Raads-Heer van Holland, sterft 1524. Bl. 288: Gijsbrecht v. Loen (Loon?) [3]), schepen te Dordt 1433-5. Bl. 290: Aert v. Loen Heeren Ghysbrechts zoen (zoon), schepen te Dordt 1441—4. Bl. 1303: Nikolaas de Wit, (derden zone van Willem de Wit, Jansz, en van Maria v. Wesel, Thomas dr) geb. 1553, troude Michaelia v. Loon, Joosten dr. — En in het Algemeen Nederlandsch Familieblad, III (1886) bl. 76: Frank v. Praet, ridder, heer van Moerkercken bij Brugge, van de Merwede en Moerkerckenland, droeg in 1473 de Merwede over aan zijn zoon Daniël. Hij huwde te Dordrecht Elisabeth v. Loon, vrouwe van Carnis en Kijfhoek († 1514 en begraven onder eene tombe te Moerkercken), oudste dochter van Arent, knape en schepen te Dordrecht, bij Peternella Abel, Pietersdr, burgemr ald.

---

[1]) Ook hier blijkt wederom, van hoeveel aanbelang volledige Registers op Dl I–X en XI–XX Navorscher zijn te achten. Wie helpt ons? Want wij behoeven hiervoor den dubbelen steun van litterarische en financieele coöperatie.

[2]) v. Lijnden? Red. [3]) Loen etymol = Loon; vgl. Nav. XXXVI, 315; VII, 81. Red.

Verdere aanteekeningen en genealogische gegevens in dank te ontvangen.

Antwerpen. P. J. V. L.

[I. v. Loon Wzn en I. C. W. Kasse te Amsterdam berichtten 29 Oct. '87, het overlijden te Antwerpen huns zoons Jhr. W. v. Loon Izn, oud 33 jaar.]

v. Maeseyck, enz. Men vraagt geneal. berichten en het wapen dezer familie, welke zich ook schrijft Maaseyck, Maaseyk, Maeseik, Maeseick, Masey(c)k, Mazeyck, Masicq, Mazyck, Masick, enz. Bekend zijn:

1620 [1]). Paul Mazicq, die van uit Luik naar St. Martin op Ile de Ré uitweek

1526. Claes v. Maeseyck, pater van het vrouwenklooster Marienakker te Rossem.

1548. Hendrik v. Maseyck, burgemr of richter v. Wijk-bij-Duurstede.

De familie kwam oorspronklijk uit het dorp Maaseyk, en verplaatste zich naar Luik.

Genealogische en heraldische inlichtingen betr. Blommendaal, geslachtkundige aanteekeningen betr. Heeswijk, en de wapens van Jarman, v. der Plas, Penninga worden gevraagd.

II. V. E.

Roukens. Volg. Kok, Vaderl. Wrdbk, XXV, 174, was de burgerhopman Dirk R., geb. 1522, geh. m. Metgen, dr v. den schepen Roest bij Anna Canis. Hoe was de vóórnaam van dezen schepen, en hoe heetten de ouders van Anna Canis? Deze ontbreekt in de genealogie van dat geslacht, opgemaakt door nu wijlen den rijksarchivaris Mr. v. den Bergh, en te vinden in de Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudh. N. R. IV. Is dit huwlijk Roest-Canis te constateeren? Verder werd volgens Kok deze Dirk Roukens 1566 in een oploop vermoord, terwijl volg. de genealogieën van Roukens, o. a. die, opgemaakt door genoemden Mr. v. den Bergh en in het archief te Nijmegen berustend, dezelfde Dirk R, 1582 burgerhopman werd en † 1602. Wie verschaft hier licht?

Middelburg. MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

---

[1]) 1520? RED.

GESCHIEDENIS.

Pontis. Nom. Geogr. Neerl. III (1887), bl. 7, meldde ik, dat Gelre, d. i. de stad Gelder(n) [1]) met haar gebied, als praefectura Gelrensis a° 866—1067 bestuurd is geworden door acht praefecti uit het geslacht van Pont. Dit heldert dan het bericht op van den Zeeuwschen kroniekschrijver Jan van Reygersbergh, dat Gelderland eertijds Ponthis zou hebben geheeten. Als praefectuur zal het dien naam, minstens nu en dan, hebben gedragen, en herinnert hij aan dat geslacht v. Pont. Slichtenhorst (Tooneel 22) meldt, dat hij (a° 1645) alleen bij dien Zeeuw deze benaming aantrof. Willem v. Pont *of* v. Gelder (Gelre) bekleedde 1054—75 Utrecht's bisschopsstoel. Slichtenhorst, Geld. Geschied. 149a, noot, denkt niet gunstig over hem.

J. A.

Prinsenhage (XXXVII, 567 lees 467, 579). Eertijds Martersen en Mertersheim geheeten, naar zijnen beschermheilig St.-Maarten, kreeg het den naam ('s)Princenhage naar de jachtgoederen der Prinsen van Nassau, baronnen van Breda. Oudtijds was het eene heerlijkheid, die tot de Baronie van Breda behoorde, op een klein gedeelte na, dat den hertogen van Brabant toekwam. Vandaar de vroegere onderscheiding in Hage onder den Hertog en Hage onder Nassau.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Overluidingen te Utrecht. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 587.

1626. II Jan. in fun. Dollae *Catarinae de Brakel*, filiae Dolli Assueri de Brakel.

V Jan. in ob. et fun. Jacobi Bloelant.

X Jan. in ob. et fun. Jöis Verburch, filii Mri Wilhelmi Verburch, advti curiae Hollandiae.

XIV Jan. in ob. Dollae Catharinae de Jeude de Hardincxvelt, *viduae Dolli Lubberti de Fronesteyn.*

XIX Jan. in ob. et fun. Catharinae Hilten, ux. Mri Jacobi Sas, consiliarii ordinarii curiae Traject.

XXI Febr. in ob. et fun. Nicolai de Schonevelt, filii Everhardi de Schonevelt.

---

[1]) Rgdstr. Kleef; gelegen aan de Fossa Eugeniana. Van waar deze benaming?

1626. XXIV Febr. in ob. Dollae *Annae de Assendelft*, viduae et douagiere Dolli *Gerardi de Renesse van der Aa*, dum viveret dni van der Aa, Streefkercken, Nieuwerlant, dom. de Assendelft, baronis de Haerlem, dom. in Heemskerck, Castricum, ditionis se.... [*sic*] et Swijndrecht.

XXVIII Febr. in ob. et fun. Dolli *Wilhelmi de Utenhove*, commendatoris de Utenhove.

Eod. d. in ob. Dollae *Mariae de Rheede*, filiae Dolli Godefridi de Rheede, dni in Amerongen et Zuylesteyn.

I Mart. in fun. Dni *Jacobi de Utenhove,* filii Dolli Jois de Utenhove, dum viveret dni de Rijnesteijn.

IX Mart. in ob. et fun. nob. Dni Danielis de Hartinck, dni de Marquette, dum viveret locum tenentis praefecti generalis equitum confederatarum [*sic*] Germaniae Inferioris gubernatoris station.... [*sic*] Traj.

X Mart. in ob. et fun. Martini, filii Judoci de Voorst.

XXI Mart. [1]) Martii Theodorici de Lamsfelt junioris.

XXIX Mart. in obitu et fun. Pontiani Francisci de Kuyl.

I Apr. in ob. et fun. Joae Wesseliae de Dasselaer, viduae Nicolai Anthonii.

VI Apr. in ob. et fun.... [*sic*], filiae Francisci Vermeer, viduae Jacobi de Honthorst.

VII Apr. in ob. et fun. Egberti de Bijlert, quondam cons. civ. Traj.

X Apr. in ob. et fun. Gijsberte [*sic*] de Royen, filii Jois de Royen, camer.

XXII Apr. in ob. et fun. *Nicolai, filii Henrici de Hardenbroeck.*

XXIX Apr. in ob. et fun. Arnoldi de Hardixvelt, dum viveret procur. cur. prov. Traj.

XII Maji in ob. et fun. Geertrudae de Hont, viduae Gerardi Michaëlis, dum viveret secretarii Dordracensis.

XVIII Maji oes campanae pulsatae fuerunt per sesquihoram ex petitione consulum civitatis Trajectinae in memoriam et signum laetitiae nativitatis illustrissimi Principis in Oragnie, filii illustrissimi et generosissimi Henrici de Nassouw etc.

XIX Maji in ob. et fun. Clarae Lawyns, viduae Nicolai de Coesvelt.

XXVI Maji in ob. et fun. *Elisabethae Uten Enghe*, filiae Justi Uten Enghe.

VII Jun. in fun. Petri Croes, filii Jacobi Croes, ... [*sic*] exercitus ordinarii provinc. Traj.

VIII Jun. in ob. et fun. Dolli *Antonii de Doornick.*

XV Jun. in ob. et fun. Mri *Timanni de Cuyck*, consiliarii ordinarii curiae prov. Traj.; est avunculus confratris nostri Ruytenberch.

XVI Jun. in ob. et fun. Dolli Ernesti de Briel, vocii [*sic*] capitanei comitis Wilhelmi de Nassouw.

XIX Jun. in ob. et fun. Annae Verhuel, ux. Gerardi de Ruemst, secretarii capituli Stae Mariae.

---

[1]) Hier is tusschen geschreven: in fun.

1626 xx Jun. in ob. et fun. Elisabethae Jois filiae de Broeckhusen, uxoris Henrici Theodorici Verborch.

xxiii Jun. in ob. et fun. Jacobae Henrici Berchems filiae, uxoris Corneli Praet.

xxix Jun. in ob. et fun. Dolli *Eustachii de Wassenaer*, dni in Oudewulven.

iv Julii in ob. et fun. Godefridae Both van der Eem, viduae Jois de Heemskerck.

vii Jul. in ob. et fun. Dolli *Johanni de Vecht;* est avunculus confratris nostri Baecx.

xx Jul. in ob. Dollae *Jacobae de Mathenes*, dnae de Warmont, ux. Dolli *Jacobi de Wassenaer de Duvenvoorde*, doi de Warmont.

xii [*sic*] J.l. in ob. Dolli Jois de Speulde.

xxvii Jul. in ob. et fun. Mri Adriani de Nesse, advti cur. provinc. Traj.

xxx Jul. in ob. et fun. *Catharinae de Vecht*, filiae Dolli Jois de Vecht.

iii Aug. in ob et fun Wilhelmini de Pijlsweert.

xi. Aug. in ob. et fun. Mariae de Voort, filiae Cornelii de Voort.

xviii Aug. in ob. et fun. Dolli *Rutgeri Philiberti de Vecht*, filii Dni Jois de Vecht.

xiv [*sic*] Aug. in ob. et fun. *Andreae Wouteri de Pallaes.*

xix Aug. in ob. et fun. Theodorici de Mathen, quondam scabini civ. Traj.

xx Aug. post prandium ex mandato rdi Dni decani pulsatae fuerunt omnes campanae per sesquihoram in honorem Emiliae, D. gr. principis Auriac., comitiss. Nassaviae, Meursae, Burae, Leerdami, marckgrav. Verae et Vlissingae, etc.

xxi Aug. in ob. et fun. Mri Stephani de Helsdingen dum viveret consiliarii ord. cur. prov. Traj.

xxii Aug. post prandium ex mandato rdi Dni decani pulsatae fuerunt omnes campanae per sesquihoram propter introitum Frederici, D. gr. Bohemiae regis, comitis Palatini ad Rhenum, S. R. I. electoris, ducis Bavariae, marchionis Moraviae, ducis Silesiae etc.

xxvi Aug. in ob. et fun. Dolli de Bullion ex territorio de Mekelenborch.

i Sept. in ob. et fun. Dollae *Catharinae de Renesse*, viduae Dolli *Werneri de Lennep*, *dni de Schadewijck*, dum viveret judicis etc.; est amita confratris nostri Lennep.

ii Sept. in ob. et fun. Aleydae de Ruemst, viduae Francisci de Royde.

vi Sept. in ob. et fun. Brunonis de Westervelt, quaestoris Dolli de Nijenrode.

vii Sept. in ob et fun. Gerardi de Wyntershoven.

viii Sept. in ob. et fun. Dollae Agnetae de H..... [*sic*], viduae Mri Everhardi de Zijl, dum viveret consiliarii et advti fiscalis admiralitatis Hollandiae.

ix Sept. in ob et fun. Henrici de Sijl, vicarii eccles. Traj.

x Sept. in ob. et fun. Dnae Joae de Laet, viduae Antonii de Parmentier.

xvi Sept. in ob. et fun. Elisabethae de Cuyl, ux. Wilhelmi de Kemp.

1626. xx Sept. in ob. et fun. Nicolai Paulli [*sic*] Verriet, coctoris cerevisiae.

xxvii Sept. in ob. et fun. Petri de Dael, adolescentis.

Eod. d. in funere filii Francisci de Buechem.

xxx Sept. in ob. et fun. Dollae Catarinae de Rumelaer, filiae dum viveret Dolli Jois de Rumelaer.

ii Oct. in adventu regis Bohemiae.

iv Oct. in ob. et fun. Dnae Elisabethae a Voorst, *viduae Dni Gulielmi de Voocht a Rijnevelt.*

viii Oct. in ob. et fun. Dni Gulielmi ab Oldenbarnevelt, dni in Middelharnis.

x Oct. in ob. Dni *Antonii a Lienden*, dni a Cronenborch et Loenen.

xiii Oct. in ob. et fun. Dnae Delianae a Sneeck, viduae quondam Dni Petri de Burch a Wijnesteijn [1]).

xiv Oct. in ob. et fun. Anthonii de Bruyn, quondam procuratoris civ. Traj.

xvii Oct. in ob. et fun. Petronellae a Blankendael, ux. Cornelii Nicolai a Royen.

xviii Oct. in ob. et fun. Mariae, filiae Brunonis Frederici a Raephorst, ux. Arnoldi a Rhenen, substituti secretarii civit. Traj.

xvii Oct. in fun. filiae Dni Roberti a Slomp.

xxix Oct. in fun. filiae Dni *Petri a Roen*, dni in Pendrecht.

iii Nov. in ob. et fun. Adriani Adriani, scopatoris eccl. Traj.

iv Nov. in fun. filii Dni Theodorici Modei, camerarii.

Eod. d. in ob. et fun. Sophiae de Oudewater, ux. Jacobi a Bogaert.

ix Nov. in ob. et fun. Dnae *Annae a Soudenbalch.*

xv Nov. in ob. et fun. Mri Florentii Coeck.

xvii Nov. in ob. et fun. Jeronimi del Pohte.

xviii Nov. in ob. et funere capnei Finolti Bel.

xix Nov. in ob. et fun. *Dni de Hoeflaken*; est avunculus confratris nostri Dni de Baexen.

xxiii Nov. in ob. et fun. Dnae Requenae Barck, ux. Dni Philippi Rendolff a Planits.

xxiv Nov. in ob. et fun. Theodorici de Swart, executoris ord. Traject.

xxix Nov. in ob. et fun. Wilhelminae Mayael, ux. sculteti Martini de Roy.

iv Dec. in ob. et fun. Folcardi Henrici Both.

vi Dec. in ob. et fun. Mariae a Sulen, viduae quondam Bernardi a Malsen, substituti secretarii civ. Traj.

xi Dec. in ob. nobiliss. Dnae Annae a Scherpenzeel, filiae dni a Rumpt, obiit Rumpt.

---

[1]) In de overluiding van 15 Juni 1625 hiervoor wordt genoemd Petrus Verburch de Wyndesteyn. [Tegenw. staat van Utr. 383 vermeldt a° 1772 Wynestein (sed. 1300 bestaande) bij Jutfaas, als achtereenvolgens bezitting der gesl. v. Jutfaes, Proeis, v. Eck, v. der Burch, de Geer. In 1754 afgebroken. RED.]

1626. xiv Dec. in fun. Barbarae a Duverden, filiae Magistri Arnoldi a Duverden; est filia confratris nostri.

xvi Dec. in ob. et fun. nobiliss. Dñi Dñi *Bartholomaei de Treslong*, militis; est avunculus praepositi nostri Dñi Hugonis a Zuylen a Nyevelt.

xvii Dec. in ob. et fun. Elisabethae Jois Loos, viduae quondam Gerardi de Water.

xviii Dec. in fun. *Adriani de Rhede*, filii naturalis Godefridi a Rhede, dum viveret domini in Saesvelt, Amerongen etc.; est.... [*six*] decani nri.

xxv. Dec. in ob. et. fun. Ellardi Cornellii a Leyenberch.

xxvi Dec. in ob. et. fun. Dnae Barbarae Baex, viduae quondam Jois Lap.

xxvii Dec. in ob. et fun. Elisabethae de Hogelandt, viduae quondam Jacobi ab Asch.

xxviii Dec. in ob. et fun. Gerardi de Langh, dum viveret receptoris conventuum Brandolii etc.

xxxi Dec. in ob. et fun. Corneliae a Voorst, viduae Lumanni Vosch.

(*Wordt vervolgd*).

De eerste predikanten der Hervormde gemeente te Oude-Tonge. In 1574 deed de Classis van Voorne en Putten pogingen om O.-Tonge eenen predikant te bezorgen. In de Acta Class. 15 Juli 1574 leest men: »Men sall scriven beijde balijuen van Somerdijk ende Oude Tonge, dat zij souden beroepinge (begeeren) van een dienair, ende alsdan zoo will men sorge dragen." Iets verder staat: »Copie des Briefs aen den Baeliou van de Oude Tonge. Eersame Heere ende B. U is wel indachtich dat ghi mijn belaste, dat ick u van een getrou predicant voor de Oude Tonge soude versorgen. Soe is dan ons vrundelick bidden, dat ghi ons een briefken wilt seijnden, waerin ghi van wege de vlecke ofte wethouderen der Oude Tonge eenen dienaer sijt begerende, ende wij sullen berijet wesen u alsdan van een getrouwe dienaer te voorsien; soe verre als nu die wel gheen dienaer en soude begeren, twelck nochtans den wil sijnder Excellentie is, soe laet ons dat weten, opdat, soe wanneer sijn Excellentie van ons vereijschen soude die oorsaecke waerom datter gheen dienaer en waer, wij altijts souden mogen vertoogen dat wij onse devoir nae sijn bevel hebben gedaen. Nijet meer dan sijt den Heere bevolen. Datum in den Briel bij last der dienaren van Voirn, Putten ende Overflackee desen 22 Julij 1574. Onder stont geschreven: Gerardus Gallus Gallinaceus ende Andries Cornelisze" [1]). In de Acta van 16 Aug.

[1]) Zie over deze twee predd. te Brielle »De Brielsche Archieven, Geschiedkundige Mededeelingen" (Brielle, Posthumus) bl. 125 vg., 150.

1574 staat nog: »Den baliu van de Tonghe sal men schrijven dat hij uut name der Gemeente aen de Excie versoecke voor onderhoudt tot eenen dienaer ende dan sal de Cetus haer beste doen om hem van eenen dienaer te versorghen". In de Acta Class. 18 Jun. 1576 wordt gesproken van Joannes Horst, en deze man was de eerste dienaar van O. Tonge. Hij schreef zijn naam Joannes Horstius, en ook wel Johannes ab Horst. Volgens eene overlevering, zegt Boers in zijne »Beschrijving van Goedereede en Overflakkee, p. 205, zou J. Horstius eerst Roomsch priester geweest zijn. Blijkens de Acta van 28 Aug. 1582 laboreerde de man toen aan zwakte. Den 8 Oct. leefde hij nog; in de Acta van de toen gehouden Class. vergadering staat hij toch genoteerd onder de absenten; maar weldra stierf hij. Volgens Boers a. w. stierf hij nog in 1582. Dat hij eene weduwe achterliet, zegt ons de volgende post: »Betaelt Grietge Jaecobs, weduwe van Johannes Horstius, in zijn leven pred. in doude ende nijeuwe Tongen, de somme van 50 ponden over haere jaerl. allementatie, ingegaen 1 Jan. 1593 ende geëxpireert den lesten dec. daeraen volgende etc."

In Maart 1583 begeerde O. Tonge den dienaar van Goedereede tot predikant, maar hij moest aldaar blijven. Acta Class. 3 Maart 1583: »Is gecompariert ijn onse classicale vergaderinge Jan Huijbrijckse, gecommitteert van die gemeente ijn dije Oude Tonge, versoekende Arijaen Jansze, nu ter tijt dienende ijn Goere. Is besloten dat Arijaen Jansze voorsz. ijn sijn voorsz. plaetse sall blijven, oorsake dattet den broedren nijet raatsaem dunckt het heele eijlant Goere desolaet thoe laten".

Den 25 Apr. 1583 werd door Simon Jansze, pred. te Dirksland [1],

---

[1]) Deze pred. nam in de vacature den dienst waar te O. en N. Tonge. Acta 6 Jun. 1583: »Die broederen gesien hebbende certificatien ende bescheit van den dienst ende arbeit, welcke onse broeder Sijmon Jansze in Oude en Nijeuwe Tonge dese winter neerstich tot bewaringe der kercken aldaer gedaen heeft, waeromme hem oeck recompense wel toebehoorde, hebben die broederen deser classe dan goetgevonden, dat Symon Jansze declaratie van sijne vuijtgeleide costen sal doen ende overgeven voor den broederen in Oude ende Nijeuwe Tonge, ende dat bij deselve broederen ende kercke een requeste an de heeren Staten daer op gestelt worde, waerbij de dienaeren deser classe brieven van recommandatie tot sijnder behulp beloven te geven, naedat sij op de alderbeste maniere bevinden sullen te behoren".

aan de Classe voorgedragen, dat Jan Sijmonsze, staande te »Pietershouk onder den Classe van Dordrecht'', zijne plaats wel zou willen verlaten en te O. Tonge komen. Aan één der leden werd opgedragen te informeeren, of Jan Sijmonsze zou worden ontslagen door de Classe van Dordrecht; en men besloot na de inwinning dier informatie nader te spreken. De informatie had zeker plaats met ongunstigen uitslag. Althans niet Jan Sijmonsze kwam in 1583 te O. Tonge, maar een ander, die reeds in Acta Class. 6 Jun. 1583 voorkomt als dienaar te O. Tonge, en aldaar Gijsbertus heet. In volgende Acta luidt zijn naam Gijsbertus Samuel. Eerst in de classik. vergadering van 9 April 1584 werd 's mans attestatie ingediend met het gevolg dat ze goed werd bevonden. In de Acta van dien dag leest men: »Ten eersten is ons geexhibeert zeeckre attestatien, als namelijcken in specie een voer Gijsbrecht Samuel van der kercke van Aelst ende vergaderinge van Dermonde...... al welcke attestatien die broederen elcx in besonder geexamineert hebbende, van haer eendrachtlijcken voer goet ende christelijcke zijn ontfangen ende bekent, biddende den toeners van die haer alsoe willen voorts dragen in haren dienst mit leere ende leven, opdat zij bequame instrumenten mogen bevonden worden om het huijs des Heeren christelijcken in hare plaetsen te bouwen ende andre een goed exempel in gelove ende liefde te geven". In 1585 had de predikant geschil met zijn schoolmeester en met zijn collega van Nieuwe Tonge. Dat met zijn ambtgenoot werd bijgelegd, maar dat met den schoolmeester niet. De Classe hoorde er van op den 1 Apr. 1585, en vermaande zoowel den een als den ander. Den leeraar bracht zij o. a. onder 't oog, dat hij niet »lichtelijck om cleijne saken" over den schoolmeester bij den Magistraat moest gaan klagen. Op den 20 Mei kwam de schoolmeester, die tevens ouderling was en Gisbert heette, in de vergadering der Classis, en deelde 't een en ander mede, dat den broeders goede hope moest geven; doch den 15 Julij 1585 namen zij kennis van twee brieven, waaruit bleek dat de vrede te O. Tonge ver was te zoeken. De éene brief was van Gijsbert Samuel, en hield het verzoek in om O. Tonge te mogen verlaten. De andere brief was van de ouderlingen en diakenen van O. Tonge, en deze mannen verzochten in hun epistel »van eenen anderen goeden ende bequamen dienaer versien" te mogen worden. De Classe besloot tot afvaardiging van

twee harer leden om de partijen te hooren en zoo mooglijk tot elkander te brengen. De afgevaardigden gingen naar O. Tonge, maar slaagden niet. De leeraar liet zich alleen overhalen, om nog ruim een half jaar te O. Tonge te blijven, en verklaarde slechts dan zich tot een langer verblijf te willen verbinden, wanneer de gemeente toonde zulks te begeeren. De gemeente toonde het niet, en den 14 Apr. 1586 vroeg de leeraar aan de Classe »een behoirlike afscheijt ende attestatie om hem van een ander plaetse te versien". Zijn kerkeraad gaf hem een behoorlijke attestatie, maar de Classe toonde zich niet dadelijk bereid hem het verlangde stuk te geven. Toen zijn opvolger reeds was gekomen, had hij de vereischte attestatie der Classe nog niet in handen.

Zijn opvolger was Joachimus Horstius, zoon van Johannes Horstius [1]). Hij kwam in 1586 te O. Tonge. In de Class. vergadering van 2 Juni 1586 zagen de Broeders »het getuijgenisse van de kercke van Leijden" en van den Rector der Leidsche Akademie, »mitsgaders het beroep van die van O. Tonge op Joachimum Johannis"; en zij ontvingen den proponent »voer een dienaer des godlijcken wordts in de O. Tonge". In dezen man had O. Tonge dus een leeraar, die eene Akademische opleiding mocht ontvangen. De Brielsche Regeering stelde hem in staat te Leiden te studeeren. Den 11 Febr. 1584 accordeerde zij hem voor een jaar »16 ponden grooten vlaems omme zijn studium tot Leijden in der theologie te moegen continueren", en den 23 Febr. 1585 ordonneerde zij »den ontfanger Jan Commersze te betaelen Jochum Horstius, student tot Leijden, den zoon van Johannes Horstius, predickant in de O. Tonge geweest zijnde, de somme van 32 car: guldens". Als pred. te O. Tonge had J. Horstius een tractement van 300 £. Dat hij een beroep naar Zuidland ontving, maar te O. Tonge bleef, heb ik gemeld in mijn artikel over de eerste predd. der Herv. Gemeente te Zuidland (*Nav.* XXXVII 562, lees 462). Blijkens de Acta Class. 29 Jul. 1596 was hij toen nog ongehuwd. Den 17 April 1601 deelde hij aan de Classe mede dat hij een beroep had ontvangen naar »Alfen onder de Classis van Woerden". Met den beroepbrief kwam toen ter tafel eene missive van

[1]) In de Acta der part. Synode, gehouden te Gouda 29 Aug. 1589, is vermeld een predikant, genaamd Gerardus Horstius.

de Classe van Woerden, »versoeckende aen de Classe dat men soude willen arbeijden dat Joachim Jansze soude moghen volghen die van Alfen". De Classe overwoog de redenen, door Joachim voorgesteld, »die hem souden bewegen om de beroepinge naer te comen"; maar ze vond de redenen »niet genoechsaem om alzoo een kercke te verlaten", en besloot 't volgende: »is goet gevonden dat men Joachimus Jansze sal soecken met goede redenen te bewegen de beroepinge naar Alfen te laten varen, te meer omdat de kercke van de Oude Tonge met een brief aen de Classe heeft versocht, dat men daertoe soude willen arbeijden ende verclaren dat men henluijden daeraen eenen aengenamen dienst sal doen. Hierin heeft de Classe haer debvoir gedaen, maer Joachim Jansz. voorsz. en heeft hem niet willen laten beweghen om de beroepinge van Alfen te laten varen ende te blijven bij zijn plaetse. Soo is Joachim Jansz. wijder gebeden dat hij soude in de sake willen stille staen ende de kercken tegens malcanderen laten begaen. Soo daernaer de sake voor de Classe moet comen, dat men alsdan met de beste stichtinge en met goeder conscientie sal handelen". Den 7 Mei 1601 kwam de zaak weer aan de orde, en men leest in de Acta van dien dag: »Is voorgestelt de sake van Joachimus Horstius, versoeckende als dat hij soude mogen zijn afscheet hebben om de kercke van Alphen te mogen volghen, tot welcken eijnde oock van deselve kercke is gesonden een met name Odon van Darmel, om deselve beroepinghe te voorderen. Van weghen de kercke van de O. Tonghe is niemant gecompareert, niettegenstaende dat haerlieden duer Joachim Jansze, haren dienaer, gelijck hij selfs verclaert, de wete was gedaen, dat in dese vergaderinghe sijn sake soude afgehandelt werden, ende daerom wel hadden behooren te verschijnen oft ten minsten te scrijven. Dewijlle dat niet en was gesciet ende dat het geen reden was dat de vergaderinghe sonder yet te doen soude scheijden om de absentie wille van de O. Tonghe, soo sijn de Broeders in de sake getreden, ende alzoo de kercke van de O. Tonge de Classe te voren hadde gescreven ende versocht dat sij haren dienaer wilden persuaderen bij haer te blijven, dewijll sij geen oorsake en wisten waeromme dat zij hem souden oorlof geven: soo hebben de Broeders der vergaderinghe Joachimus Horstius vermaent ende gesocht te persuaderen dat hij bij zijn gemeijnte soude blijven; ende heeft hierop begeert dat men den ge-

comitteerden van Alphen soude hooren, hetwelc is geschiet. Deze heeft aengedient dat de gemeente van Alphen seer groot was ende wel 1000 persoonen int gehoor quamen, ende dat se wel vijf vierendeel jaers ledich gestaen hadde. J. Horstius heeft daartoe gedaen, als dat hij wel eertijts soude van sijn kercke oorlof gecregen hebben om in Indien te reijsen met de schepen, ende dat sij hem niet en souden in sinne sijn altijts te houden, maer als daer een bequame beroepinge soude voorcomen, dat sij dan souden doen al wat sij conden. — Is naer overweginge der saecken geresolveert, dat men aen de kercke van de O. Tonge soude scrijven, dat men haren dienaer met alle gevoechelycke redenen volgende haer versoeck hadde gesocht te persuaderen om te blijven, maer alzoo hij seer instantel. aenhielt om de beroepinghe van Alphen te mogen volghen, dat de vergaderinghe, sooveel haer aengaet, daerin hadde geconsenteert, welverstaende dat hij niet eer en sal van sijn gemeijnte moeghen scheijden, voordat deselve van een ander goet dienaer versekert sij." Weldra kwam er bij de B. B. eene missive in van de gemeente O. Tonge met klachten over de Classe »van wegen hetgene dat in de beroepinge van haren dienaer tot Alphen gehandelt was" (Acta 26 Jun. 1601). Zij beschuldigde de Classe, dat zij »sonder haer wille ende consent haren dienaer ontslaghen" had. Den 2 Aug. 1601 besloten de B.B. zich schriftelijk te verantwoorden, en aan J. Horstius accordeerden zij een attestatie »om te moghen vertrecken naer Alphen". Dat hij niet lang daarna is overleden, is mij gebleken uit de Acta Class. 16 Juni 1603, waarin voorkomt: »Alzoo in de vergaderinge is aengedient dat de wede van Jochum Jansze sal. versocht dat sij de gagie van haers mans dienst in de Oude Tonge moghe trecken totten 15en Septemb. des jaers dat hij van daer vertrocken is, waerop vernomen is dat Jochum Jansze sal. sijn plaetse van de Oude Tonge niet langer en heeft bedient als totten 28en. Augusti, dewelcke daerna bedient is geworden van de naestgesetene dienaers: soo is van de Classe besloten dat de gagie van Joachim Jansze sijn weduwe sal volghen totten laesten Augusti, ende dat den tijt van Davidt Timmerman, die in zijn plaetse gekomen is, sal ingaen van denselfden dach etc."

Brielle. H. DE JAGER.

Julius Caesar. Geld. Volksalm. 1843 bl. 150 leest men onder aanteekeningen betr. het Nederrijksch Wald : »Reeds een Julius Caesar zou zich hier met de jagt hebben verlustigd. Slichtenhorst verhaalt uit Berchemius, dat graaf Jan van Cleve hier op de jagt een hert doorstoken heeft, hetwelk een halsband droeg met den naam Julius Caesar". Zie Slicht., Tooneel des Lands van Gelder, bl. 37b, die er bijvoegt, dat graaf Jan de horens er van aan hertog Eduard van Gelre tot eene vereering toezond. Die hertenjacht moet dus omstr. 1361/71 hebben plaats gehad, en het opschrift van dien halsband zal fantasie geweest zijn. Overigens zien wij verlangend het antwoord te gemoet op de vraag van *Nav.* XXXVIII, 27.

Fockens ((XXXVII, 695). In 't bezit van den grooten kenner der Noord-Nederlandsche geslachten, den heer L. U. Rengers van Naerssen te 's Hage, (aan wien ik deze mededeeling te danken heb), bevindt zich een gedrukt werk in 4^0, getiteld : »Ter bruilofte van den weleerw. Heere Joannes Fockens, Bedienaar des Goddelijken woords te Ransdorp, en de Jongkvrouwe Zuzanna Gesner. In den echt vereenigt te Ransdorp, den 4den van Oogstmaand MDCCL". Op de titelprent bevinden zich twee wapens. Het eene is dat van Gesner (als bij Rietstap, Armorial). Het andere is Gevierendeeld: 1. een fokkemast; 2. drie boomen naast elkander (Froon ?); 3. twee opstaande vederen verzeld in 't hoofd van een ring (Muntinghe, als bij Ferwerda en Rietstap) ; 4. het wapen van Veldtman (als bij F. en R.). Klaarblijklijk is dus hier de fokkemast het wapen van Fockens. De alliantiewapens toonen aan, dat deze Joannes Fockens uit Groningerland herkomstig, en aan zeer aanzienlijke familiën aldaar vermaagschapt was.

Middelburg. VON BRUCKEN FOCK.

Fockens. Lucas F. werd als proponent in 1790 ber. te Windeweer, vertrok 1797 naar Ruinen; vervolgens was hij in 1798 te Grijpskerk (Gron.); van daar vertrok hij naar Twijzel en Kooten (Friesland), waar hij 24 April 1803 zijne intreerede hield, en 25 Oct. 1807 afscheid nam, vertrekkend naar Sneek. — Zijn zoon H. F. T. Fockens was 1818—67 pred. te Twijzel c. a. Een andere zoon, E.

Schrader F. was 1828—76 pred. te Welrijp c. a. Nopens de ouders enz. van Lucas F. zal wel kunnen inlichten Dr. M. H. Ringnalda, pred. te Deinum, die met eene kleindochter van Lucas F. is gehuwd, nml. met eene dr v. wijlen den geleerden Ds. H. F. T. Fockens.

G. H. VAN BORSSUM WAALKES.

De Graaf (XIX, 555; XX, 163). De overste L. E. v. de Graaff [1]), oud 42 jaar, geb. te 's-Hertogenbosch, majoor in het regiment cavalerie van Bentinck, werd bij sententie van den hove van Holland 22 Mei 1795 vervallen verklaard van zijne militaire charges en inhabiel om in het vervolg immer den lande te dienen, en voor den tijd van tien jaar verbannen uit den lande van Holland, Zeeland en Utrecht. Dit vonnis vindt men medegedeeld door Jhr. Mr. J. Beelaerts van Blokland in Weekbl. v. h. recht, n⁰. 5339.

H. T. G

Zoutman. Is *Nav.* XXXVII, 603 sprake van den kleinzoon des helds van Doggersbank: hij, Jacobus Antonie Adriaan Z., — zie *Nav.* XXXI, 491, — ridder der orde van de Eikenkroon, gerechtigde tot het dragen van het Metalen Kruis, oud-kommies van het Kabinet des Konings, † 13 Juni '87, legateerde aan de gemeente 's-Gravenhage voor haar museum de schilderij in olieverf, voorstellend het portret zijns grootvaders, benevens de groote gouden medaille met dito ketting en den degen des Admiraals. Tevens is op zijn testamentair verlangen in den gevel van het thans door Mr. J. A. A. Mutsaers bewoonde huis n⁰ 75 aan de Prinsengracht ter stede, voor rekening zijner nalatenschap geplaatst een eenvoudige blauwe gedenksteen, waarin duidlijk gebeiteld:

Hier woonde en stierf de Luitenant-Admiraal
Johan Arnold Zoutman, 1724—1793.

Overeenkomstig zijn wensch werd zijne groeve gedekt met een steen, waarop men leest:

Hier ligt de laatste der familie Zoutman begraven.

L. G. G.

Bagijn (XXXVII, 591). Ik geloof eveneens, dat St. Bega haar

[1]) *Nav.* XX, 21, heet hij v. *der* Graaf. RED.

naam aan de door Lambertus in 1173 gestichte orde gegeven heeft. Dat deze man echter zijn bijnaam daaraan te danken zou hebben, betwijfel ik; immers, le Bègue = de Stotteraar! Bega, dochter van Pepijn van Landen en moeder van Pepijn van Heristal, ging, na den moord door Ebroïn op haren gemaal Ansigisus gepleegd, in een klooster, dat zij in 680 te Andenne stichtte, en † 698.

VAN VREDENBURCH.

Teschuat Israel (XXXVI, 370) — zal zijn z. v. a. »teschoegnat" of »teschoe'at Jisraël", d. i. hulp van of voor Israël. Dus een Israëlietisch genootschap van onderling hulpbetoon in de prov. Groningen.

J. A.

Wilsonisme. Elk weet, hoe de verdachte praktijken, waarin men den naam mengt van Wilson, den schoonzoon des Dec. 1887 afgetredenen presidents der Fransche Republiek Grévy, dit woord in de wereld brachten, om »politieke knoeierij en plooierij ter zelfverrijking, in zake ridderorden, enz. enz. aan te duiden. In l'Intermédiaire XX, 733—36 levert Paul d'Estrées een belangrijk artikel over »Le Trafic des croix de la Légion d'honneur au ministère de la guerre pendant la Restauration"; welk artikel het zijne kan hebben bijgedragen om den »schoonzoon" van vervolging te ontslaan, op grond van het rechterlijk besluit, dat daarvoor geene termen waren. Een besluit, dat den laatste erg moet zijn meêgevallen, indien het bericht waar is, dat hij als Schot van afkomst nog bijtijds in de koude Decemberdagen een uitgestrekt landgoed in Schotland had laten aankoopen [1]), om daar eene retraite, een refuge te hebben, zoo Parijs, zoo Frankrijk hem een al te warm vuurtje stoken mocht. Opzichtens de toenmalige »légionnaires de fabrication frauduleuse" luidde het rechterlijk advies destijds: »Obtenir des décorations à l'aide de faux états de service, ne porte aucun préjudice à l'Etat, ni aux particuliers; c'est en quelque sorte un dommage moral, puisque le résultat le plus certain d'une telle manoeuvre est l'avilissement

---

[1]) Een te Glasgow verschijnend blad noemde als koopsom niet minder dan 200.000 p. st.

des ordres de Saint-Louis et de la Légion d'honneur; mais cet acte, blâmable en soi, n'est pas un délit, et n'est pas conséquemment justiciable du Code Pénal". Alsmede: »Le tort fait à l'honneur et à la considération est en France plus préjudiciable qu'un tort pécuniaire".

De groote vraag is, of men over het dus gekarakteriseerd »Wilsonisme", waarvan onlangs de dagbladen vol waren, ingeval het zich eens uit Frankrijk naar ons vaderland overplantte, hier te lande in denzelfden geest oordeelen zou.

Oproeping van kerkgangers. Te Hoogeveen bestond nog in 1853 het gebruik, dat de geloovigen bij trommelslag ter kerke werden opgeroepen; bestaat dit gebruik nóg? Bestaat het ook elders?

MR. C. BAKE.

[Dat is in den geest van The Salvation Army, het Leger des Heils, voor welks eerdienst hier te lande einde 1887 te Utrecht een huis moet zijn aangekocht, afgestaan of geschonken.]

Herinneringen. In een de aandacht zeer boeiend werkje van Lord Garragh getiteld The pilgrim of Scandinavia (Londen 1874 p. 42—43) leest men het volgende uit des »sportsmans" tochten op IJsland.

Voor onze oogen doemde wat verder op den weg een groote waterplas op, flauw zichtbaar in de half-licht-schaduw, welke reeds de schemering van een vroeger jaargetijde had vervangen. Het was Thingvalla, het grootste meer van IJsland, vroeger zoo beroemd. Mijn eigen indruk op het eerste duidlijke gezicht er van, was, dat ik het vroeger gezien had; een eiland in het midden, een ander aan den kant, een voorgebergte, iedere kronkeling van het strand, ieder gedeelte er van; het geheele tooneel kwam mij zóó bekend voor alsof ik in een vroeger leven het bezocht, en op die plaats gewoond had, en ik mij herinnerde, aldaar geleefd en het van kindsbeen af gekend te hebben.

Wij vonden, — zoo vervolgt Lord Garragh, — eene dergelijke ondervinding in het leven van Charles Dickens, waar hij bij den eersten aanblik van Ferrara schrijft: »Op den voorgrond eene groep zwijgende boerenmeisjes, leunend over de borstwering eener kleine brug; nu eens opziend naar het uitspansel, en dan weder benedenwaarts in het water. In de verte luidde men eene zware klok; de schaduw

van den aanstaanden nacht spreidde zich over alles uit. »Alsof ik in een ander vroeger leven daar vermoord ware geweest", scheen ik mij niet volkomener of met sterker verkilling van mijn bloed, de plaats te herinneren. En de wezenlijke indruk, dien ik er in dat oogenblik van verkreeg, is zóó versterkt door de alleen in de verbeelding bestaande herinnering, dat ik nauwlijks denk dat ik het kan vergeten".

Ik meen weleens gelezen te hebben van menschen, die verzekerden ook al vroeger geleefd te hebben; zelfs van iemand die met name verzekerde bij het beleg van Troje de rol van zeker personaadje te hebben vervuld; vergeleken bij de raadselachtige herinnering aan Lord Garragh en Dickens, is dit *de fort en plus fort.*

Zouden die touristen ook vroeger op platen of schilderijen, welke een diepen indruk op hen gemaakt hadden, die landschappen hebben gezien? Zoo kwamen b. v. het Pantheon, het Colyseum, de St. Pieterskerk te Rome, als men ze met eigen oogen ziet, ons, door de herinnering uit afbeeldingen opgedaan, als oude bekenden voor. Vrage: zijn er meer zulke double-sights opgeteekend?

L. J. D.

VRAGEN.

Warmenhuizen. Gaarne zou men vernemen, in welke handen deze N.-Hollandsche heerlijkheid [1]) opvolgend is overgegaan, of waar men dit punt kan beantwoord vinden.

O.

v. der Boye. *Nav.* XXXVII, 693 bedoelt met Jan Bouwens v. der Boye gewis eenen v. der Boe. Boudewijn v. der Boe was in 1572 raad van Filips II in Gelderland (ib. XXXVI, 392). Eén persoon met Jan Bouwens? Hij heet ook wel v. der Boe van St. Pieters; zie bijv. zijn brief aan Alva dd. 10 Juni 1568 uit Arnhem bij v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. IV n° 155. Wat is in casu dit laatste? St. Pieters-Leeuw of Leeuw-St.-Pierre bij Brussel? In een charter dd.

---

[1]) in 1288 reeds voorkomend als Wermerhuis (Oorkdbk v. H. en Z.). RED.

1 Oct. 1568 (ibid. I 300, 1, 4; vgl. Herald. Bibl. 1879 bl. 239) leest men echter van *les* Commissaires Bouduin v. der Boe *et* de Ste Peeters. Vgl. hiermede Claire Peeters genmd Vrancx van *Nav.* t. eerst-ageh. pl. — Waar lagen (liggen?) ook de heerl. Nederrijsche en Maeken of Marke? Dit laatste, of een ander, staat *Nav.* ib. 682 als Makken vermeld.

Lambrechtsen. Stond dit, nòg in Zeeland, bijv. te Middelburg, als aanzienlijke familie aanwezige geslacht in eenig verband tot den *Nav.* XXXVII, 642—7 besproken vice-admiraal? Zoo ja, dan kan de genealogie dier familie ook misschien uitsluitsel geven omtrent des vlootvoogds herkomst. En pleit in casu die verwantschap ook tegen Tiel als geboorteplaats. Doch vgl. voor den vlootvoogd ook *Nav.* XXXVI, 185.

v. Nes. Bestaat er verwantschap tusschen *Nav.* XXXVII, 342 (26 Juni) en ibid. bl. 646 (vgl. *Nav.* XXXII, 21, enz.)?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Languedoc (XXXVII, 679). Op het concilie van Mouson-sur-Meuse in 995 sprak de bisschop van Verdun Fransch, d. i. »la langue d'oil" of »langue des trouvères", in tegenstelling met de »langue d'oc" of »langue des troubadours". De beide woorden o i l en o c beteekenen beiden hetzelfde, nl. het Nieuw-Fransche o u i. Benoorden de Loire hoorde men o i l zeggen; bezuiden die rivier o c. Vóór het einde der XI[de] eeuw hebben reeds geschriften in de Noordelijke taal bestaan, maar ze zijn verloren gegaan; eerst van genoemden tijd zijn documenten tot ons gekomen. De »langue d'oc" is niet anders dan het Provençaalsch. De landstreek Languedoc ontleent haar naam aan den Middeneeuwschen tongval, die binnen hare grenzen gesproken werd.

VAN VREDENBURCH.

Languedoc. La langue d'oc (*oc* beteekent oui) is de oude taal welke gesproken werd aan gene zijde der Loire, en waarvan zich de troubadours bedienden. Ze is ook bekend onder den naam van »Provençal," of ook wel »langue limousine" (limousin = lemovices, Gallische naam voor het land van Limoges).

»La langue d'oil" (*oil* beteekent eveneens oui) is de Fransche taal vóór de XVde eeuw.

Languedoc, een der groote gouvernementen van Frankrijk vóór de Revolutie, en het grootste nà dat van Guyenne en Gascogne, had als grenzen: ten z. w. de Middellandsche zee; ten w. de Rhône, die het van Provence, de grafelijkheid Venaissin en van Dauphiné scheidde; ten n. Forez (pagus forensis, het tegenwoordige Loire-departement), ten z. o. Roussillon en het graafschap Foix (die het van Spanje scheidden); ten o. Auvergne, Rouerque met Quercy, Armagnac, Comminges en Conserans. Men onderscheidde vervolgens het eigenlijk gezegde Languedoc en de aanpalende provinciën. Deze laatsten waren: Vivarais, Velay, Gevaudun [1]) t. n. en het Languedocsche Albigeois en Quercy t. o. en t. z.

In het eigenlijk-gezegde Languedoc vond men: 1. Le Bas-Languedoc (diocesen van Uzès, Nîmes, Alais en Montpellier); 2. Le Haut-Languedoc (diocesen van Toulouse, Comminges, Lauraguais, Sault, Carcassez en Rasez); 3. Le littoral méditerranéen (diocesen van Agde, Béziers en Narbonne).

Tegen het einde van het Romeinsche Keizerrijk, droeg Languedoc den naam van Septimanië, ten gevolge van de aanwezigheid van zeven groote steden. De Visigothen, die het in de 5de eeuw bemachtigden, gaven het een oogenblik den naam van Gothië. In de 8ste eeuw werd het korten tijd door de Sarracenen bezet; zij werden echter verjaagd door Karel Martel, Pepijn de Korte en Karel de Groote.

Languedoc vormde van af dat tijdstip onder de heerschappij der Franken, het hertogdom Septimanië, hetwelk al spoedig onafhanklijk werd; in de 10de eeuw smolt het samen met het graafschap Toulouse.

Ten tijde van den kruistocht tegen de Albigeois, stond de graaf Amory de Montfort het af aan koning Lodewijk VIII, welke afstand werd bekrachtigd door een tusschen Raymond VII (afstamling van de oude graven van Toulouse) en den Heiligen Lodewijk (1226—1270)

[1]) J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, heeft Gevaudan of Givaudan.

gesloten verdrag. Deze laatste stond Languedoc af aan zijn broeder Alphonse. Daar echter deze Alphonse kinderloos overleed, werd de provincie vereenigd met het kroondomein, onder de regeering van Philips III (de Stoute), en wel in het eerste jaar zijner regeering (1271). Van dat tijdstip af had de provincie den naam van Languedoc, als tegenstelling van de provinciën t. n. gelegen, waar men de langue d'oil sprak, — O i l, de primitieve vorm voor o u i, is afgeleid van het Latijnsche hoc illud. Dezelfde vorm is geworden in Picardië *awi,* in Berry *voui,* in het Waalsch *awoi.*

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Mariënborn. In zijne »Mittelalterliche Siegelstempel" in »Der Deutsche Herold", Berlin, XVIII (1887), S. 66, vermeldt Fr. Warnecke, en laat zien sub n° 9, een zegel uit de 15de eeuw van een klooster Marienborn: »Sigillvm domvs ad fontem b̄te marie̅ ordinis canonicor regularivm". Dit zegel vertoont een Gothischen baldakijn, waarin de beelden (Kniestückbilder) der Heilige Maagd met het kind en eens bisschops (St. Nikolaas?); hieronder in een afgeronden vierhoek (Vierpass) het woord »Fons" (born = bron). Had gezegde zegelbeschrijver dit zegel t. a. pl. aan Marienborn bij Helmstedt (Brunswijk) toegewezen: ibid. S. 89 verhaalt hij, door den heraldicus J. A. Koopmans (Nijmegen) herinnerd te zijn geworden aan Marienborn bij Arnhem, daar laatstgenoemde eenen met bovengenoemd zegel gewaarmerkten brief van prior en convent dezes kloosters a° 1467 in bezit heeft. De heer Warnecke verklaart dan ook, dat, blijkens v. Mülverstedt's Mittelalterl. Siegel in de »Magdeburgische Geschichtsblätter", het gelijknamige klooster in den Brunswijker Kreits een geheel ander zegel bezat. Wij hebben dus hier het zegel vóór ons van gezegd Arnhemsch, tijdens de Hervorming verwoest klooster, dat volg. »Der Deutsche Herold" t. a. pl. S. 89 in 1388 door Wijnand v. Arnhem en Arnold v. den Gruythuys op een hun toebehoorend stuk gronds, volg. Tegenw. Staat van Geld. bl. 463 in 1392 ten verzoeke en op den grond van Wijn. v. A. een half uur buiten de stad voor monniken der Augustijner-orde — gesticht is geworden. In 1478, 92, 1525, 45 heette het Mariendael [1]), -daill (Merriendaill) [2]), -dale [3]); in

[1]) v. Hasselt, Geld. Oudh. bl. 224; Geld. Leenregr, vgl. Nijhoff, Gedenkwaard. VI, 1 bl. x. [2]) Nijh., Oork. VI, 2 bl. 837. [3]) Ibid. VI, 1 bl. 26.

1484, 94 Marienboorn [1], -borne [2]; in 1741 Mariendal of -bôrn (in 't Schependom van A., buiten de poort) [3]; in 1777/94 Mariendaal of Marienbron [4]. Ook Van der Aa a° 1841 spreekt van Marienbron. Tegenwoordig vindt men nog een villa of landgoed ter plaatse, onder den naam Mariendaal.

J. A.

Mr. R. J. C. Metelerkamp (XXXVII, 480, 591) zal wel wezen het lid van den raad der gemeente Delft, 1836 hoogheemraad van Delfland, 1837 burgemeester van Delft, 1848 lid der gedeputeerde Staten van Z.-Holland, 1850 vice-president van het algemeen college van toezicht op het beheer van de kerklijke goederen en fondsen der Hervormde gemeenten in Nederland. Geen andere Metelerkamp heeft in Delft gewoond, behalve zijn vader († 1839).

Arnhem.

Mr. R. J. C. Metelerkamp. Den 18 Maart 1810 werd te Delft geboren Rutger Johannes Cornelis M. uit Dr. Johannes Jacobus en Philipa Johanna Petronella Boers. Hij werd 1 Apr. 1810 in de Nieuwe-kerk aldaar gedoopt. Peter en meter waren Mr. Rutger M. en zijne vrouw Catharina Margaretha M. Na sedert 1824 de Latijnsche school te Rotterdam, en vervolgens de Utrechtsche universiteit bezocht te hebben, promoveerde hij in 1833 op eene dissertatie »De compensatione", en vestigde zich toen te Delft, waar hij achtereenvolgens deze bedieningen bekleedde: 6 Oct. 1836 lid van den Raad, 4 Nov. '36 als zoodanig beëedigd; 23 Aug. '37 hoogheemraad van Delfland, 21 Nov. '50 als zoodanig op verzoek eervol ontslagen; 19 Oct. '45 wethouder der gemeente Delft, 2 Jan. '49 als zoodanig eervol ontslagen; 13 Dec. '48 burgem. van Delft, 21 Nov. '50 als zoodanig op verzoek eervol ontslagen; 18 Sept. '50 lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland; 7 Nov. '50 lid van Gedeputeerde Staten. Ook was hij vice-president van het Algemeen College van Toezicht op het beheer der kerklijke goederen en fondsen van de Hervormde gemeenten in Nederland. Den 10 Apr. '49 benoemd tot ridder in de Orde van den Nederl. Leeuw, † te 's-Gravenhage 30 Jan. '72. Zijn

---

[1]) Geld. Leenregr; vgl. Craandijk, Wandel. door Nederl. IV, 122. [2]) Cat. arch. Dev. gasth. n°. 760. [3]) Tegenw. Staat v. Geld. 463. [4]) Geogr. Beschrijv. v. Geld. bl. 332.

te Delft 5 Juni 1834 gesloten huwelijk met Maria Philippine Henriette Voet (geb. Amersfoort 29 Maart 1807, † 's Gravenhage 6 Maart '72) bleef kinderloos.

Minder juist was het dus, om het St. Michiels- of Bezemmakers Busse, in plaats van te Delft, te Brummen te zoeken. Ook is het niet geheel juist, dat in Brummen omstr. 1862 zulk eene groote verandering plaats greep door het vertrek der familie M. Mr. Rutger's broeders woonden daar nog tot vóór betreklijk korten tijd. Mr. Adrianus Theodorus Louis (geb. 1819) was er 1843—'77 eigenaar van het landgoed Den Engelenburg, en woont eerst sedert 1877 op den huize Den Enk nabij Arnhem; terwijl Mr. Herman Anne Cornelis (geb. 1820) er in 1845 eigenaar werd van het landgoed De Wildbaan [1]), dat hij tot zijn overlijden (8 April 1886) bewoonde.

Maar zeker is het, dat tal van lieden, zoowel in als buiten het vriendelijke dorp, zeer veel aan beiden te danken hebben.

Het meerendeel der hier meegedeelde gegevens is ontleend aan de *Nav.* XXXIV, 477 vermelde genealogie M.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

LXXII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1707. N° 2839—2877.

2839. 1700 / 1707. *v. Loon* IV 470. Betuiging van genegenheid van Frankrijk tot vestiging van een bestendigen vrede. Klein penninkje met vier gekroonde letters. Bij *Westhoff* n° 2334 Z. 7 W. (zeldzaam).

2840. 1707. v. L. IV 471 (1). Wensch en aanmaning van Paus *Clemens* XI tot den vrede. Bij *Westhoff* n° 2335 Z. 31 W., *Salm* n° 2099 Z. 32 W. Met *Hermenig Hameranus* (*Ermenegildo Hamerani*) onder het armstuk, welke stempelsnijder (geb. in 1683 te Rome) van 1704 tot zijnen dood in 1744 werkte.

2841. (1707) v. L. IV 471 (2). Is een *Scudo* of kroon z. j. van

---

[1]) Zie in Geld. Volksalm. 1881 G. S. Reehorst over De Wildbaan, in een uitvoerig en belangrijk opstel. Red.

Clemens XI in het *zevende* jaar zijner regeering ($^{23}/_{11}$) 1700—1721 $^{19}/_{3}$) geslagen.

De *halve scudo* van 1708 *An VIII* heeft een wapen van anderen vorm en het omschrift begint ter linkerzijde. Ook op de Kz. zijn de regels niet golvend, maar *horizontaal* gesneden. *v. Orden* n⁰ 2629 Z. 15½ W. *f* 4.50., *de Roye* n⁰ 2434 Z. *f* 2.—.

2842. 1707. April v. L. IV 473. Ter eere van *Eugenius* van Savoje als keizerlijk opperbevelhebber na het bevredigen van Italië en het verlaten daarvan door de Fransche troepen. (Zeldz. penninkje).

2843. 1707. 7 Juli v. L. IV 474. Napels door de Fransche troepen verlaten en door de Keizerlijke benden bezet.

Bij het kantschrift nog te voegen *Ovid(ius)* aan wiens *Tristia* (*Eleg.* VI vs 1) dit ontleend is. Bij *de Haan* n⁰ 394 Z. 34 W., Kab. *Smits v. Nieuwerkerk, P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3459 Z. 32 W., *Westhoff* n⁰ 2336 Z. 33 W., *v. Dam* n⁰ 2841 Z. *f* 7.50, *Stricker* I n⁰ 4216 Z. *f* 13.50, *v. Cleeff* 1 n⁰ 2403 Z. *f* 4.75, *de Roye* n⁰ 2436 Z. *f* 8.—. Ook zonder kantschrift bij *Muntendam* n⁰ 276 K. *f* 1.—.

2844. 1707. 11 Juli v. L. IV 476. Op de inneming van het slot St. Laurens aan de Var bij Nizza (*Nice*). Zeldzaam penninkje met het borstbeeld van *Joh. Willem* hertog van Saksen-Gotha, generaal in Nederlandschen dienst.

2845. 1707. 15 Aug. Op het sneuvelen van denzelfden krijgsbevelhebber voor Toulon. v. L. IV 477 (1—3), 482 (1—4) en 486 (1—2).

477 (1) Vz. van 475.

477 (2) (3) (4) (5) en 486 (1) zijn even groot en hebben dezelfde *rechts*-gewende borstbeelden, welke borstbeelden en dus waarschijnlijk ook de Kz. gesneden zijn door *Johan Christian Koch* (leerling van *Christian Wermuth*) stempelsnijder in Gotha (1706 tot 1742). *Cat. Arti* (1880) n⁰ 1448 (Kab. *P. H. v. Gelder* = Rijks-Museum) aldaar 477 (4) gemerkt *K(och)* als bij *van Loon.*

477 (5) gem. K(och).

477 (6) gem. K(och).

482 (1) gem. Vz. *Koch f.* Kz. KOCH FECIT, en vermits de penningen bij v. L. IV 482 (1) (2) (4) even groot zijn en dezelfde voorzijden hebben, zoo zijn ook 482 (2) en (4) door *Koch* gesneden.

Allen hebben het borstbeeld *rechts*-gewend; alleen 482 (3), kleinere penning dan zijne naburen, heeft het *links*-gewend.

Bijna al deze penningen zijn zeldzaam [1].

2846. Als boven. *Kz.* als v. L. IV 477 (4) wat het langwijlig opschrift betreft, doch deze penning is kleiner en het borstbeeld verschilt van al de andere bij *v. Loon* afgebeeld. (In zilver *Kon. P. Kab. Aanw.* 1875 bl. 17).

2847. (1702) De penning bij v. L. IV 477 (2) spreekt van hem. Als *Anno MDCCII VIII Aprilis in naufragio ad Holmam facto servatus* In 't jaar 1702 8 April in de schipbreuk behouden, welke bij Holm (*niet Stokholm*) voorviel).

Bij *P. Smidt v. Gelder* wordt onder n⁰ 3460 Z. 72½ W. een penning op dat voorval beschreven. »Geheel," zegt hij »in den *Thesaurus Nummorum Modernorum Endter*" pag. 162.

Vz. als v. L. IV 477. 2.

Kz. De Afbeelding van die schipbreuk. Opschrift *Per tot discrimina salvus* (Na zoovele lotgevallen behouden).

In de afsnede *Aperieni biblia e fluctibus rapta forte oblatus Ps. CVII* 21—32 [2]) *E naufragio ad Holmiam facto MDCCII VIII April(is).*

Open gij, die door de golven weggevoerd, bijna vergaan waart, de bijbelboeken op Psalm CVII vs 21—32. Uit de schipbreuk bij Holm geleden 8 April 1702 (gered).

2848. 20 Augustus 1707. v. L. IV 488 Lodewijk XIV. De vijanden over de Var teruggedreven en Toulon van het beleg verlost.

Deze penning is in afteekening door *J. Folkema* vergroot en naar dat model is de gravure gesneden. Komt steeds veel kleiner voor, als bij *Salm* n⁰ 2104 Z. 32 W., *v. Duren* n⁰ 1962, *v. Cleeff* I n⁰ 2495 brons *f* —.70, *Bom* (1873) p. 61 n⁰ 1301 Mm. 42 brons, enz.

2849. 22 Mei 1707. v. L. IV 489. *Lodewijk XIV.* De toegangen naar Duitschland geopend.

(Dezelfde opmerking). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3464 kleiner in K. = *v. Cleeff* I n⁰ 2496. Br. *f* —.70 = *Bom* t. a. pl. n⁰ 1302. Bij *v. Orden* n⁰ 2632. Kz. Het omschrift door het zegeteeken gedeeld en in de afsnede *Stoloffencie* en niet *Stoloffensi* (ook kleiner dan 489) enz.

2850. 24 Sept. 1707. v. L. IV 490 *Joris Lodewijk* hertog van

[1]) 482. 1. en 2 bij *Salm* n⁰ 2102/03 in brons 486. 2. als *Madai* n⁰ 1534 in Z. 29 W. bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3462 enz. [2]) Onmooglijke Latiniteit! RED.

Brunswijk-Luneburg aanvaart het hoofdbewind over het Keizerlijk leger. (Vrij zeldzaam).

Bij *v. Dam* n⁰ 2846 Z. *f* 8.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2497 Z. *f* 6.—, *Salm* n⁰ 2107 Z. 30 W., *'t Hooft* n⁰ 1283 Z. 32 W. Overigens in tin of lood zonder of met kantschrift.

2851. 1708 bij v. L. IV 492 (1—2) reeds op 1707 geplaatst. De Vz. (met de borstbeelden *vis à vis* van *Karel* XII en *Anna*), en van denzelfden stempel. (Zeldzaam).

Op den door den Keizer met *Karel* XII koning van Zweden en door bemiddeling van *Anna* koningin van Groot-Britannië aangeganen geloofsvrede in Silezië.

Bij *de Vries* (1854) n⁰ 1815 Z. 1707 als op de verdraagzaamheid van Karel XII). (Zonder aanh. van *v. Loon*). Als op den Silesischen geloofsvrede tusschen den Keizer en den Koning van Zweden gesloten, bij *v. Duren* n⁰ 2847 Z. *f* 1.50, en bij *de Vries* (1854) n⁰ 1816 Z. als boven; beiden ook zonder aanhaling van *v. Loon*.

2852. (1707). Als boven op de herstelde godsdienstvrijheid in Silezië. Afgebeeld in *Hist. Ged. Münzen* S. 763, n⁰ LXXVI. *Vierkant* Z. 14½ W. Bij *v. Orden* n⁰ 2634 *f* 3.—, *de Roye* n⁰ 2440 Z. *f* 2.—.

2853. 1707. 1 Januari v. L. IV 494. Strooipenning bij de inwijding van *Josef Clemens* van Beijeren tot priester in de kerk der Jezuïten te Rijssel met *Eccl. p. p. S. Iesv* als *Dugniolle* n⁰ 4751. Bij *v. Hende*, *Numismatique Lilloise* (onnauwkeurig) n⁰ 453 als hebbend voluit *Societatis* in den tekst p. 172 en op de afb. *Soc.* (pl. 48 n⁰ 453).

a). Met *Soc.* in plaats van *S.* bij *de Coster* n⁰ 652, *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3466 K., *v. Duren* n⁰ 1955 Z., *v. Orden* n⁰ 2635 K. *f* – .90.

b). Met eene hostie in den kelk. Bij *v. Hende* p. 172 p. 48 n⁰ 454, *Dugniolle* n⁰ 4752, *Renesse* pl. 56 (3), *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3467 Z. Bovenaan de letters IHS in een rondje.

(*S.* in plaats van *Soc.* is vrij zeker eene graveerfout bij *v. Loon* *a* en *b* hebben toch dezelfde keerzijden).

2854. 1707. 1 Mei v. L. IV 495. Strooipenning bij de inwijding van *Josef Clemens* van Beijeren als aartsbisschop van Keulen.

2855. Als boven. Gedenkpenning.

Voorzijde. Rechtsgewend borstbeeld van den nieuwen prelaat. Om-

schrift *Joseph(us) Clemens Arch(iepiscopus) Col(oniae) et S(ancti) R(omani) I(mperii)* Elect(*or*) *Bav(ariae) Dvx.*

Keerzijde. Fenelon, aartsbisschop van Kamerijk, gezeten en in ornaat bijgestaan door twee bisschoppen, plaatst den mijter op het hoofd van den knielenden *Josef Clemens*. Achter den wijdenden aartsbisschop staat de ceremoniemeester met den inwijdings-ring en (volgens *v. Hende*) zijn wapenheraut; waarschijnlijker echter de keurvorst van Beijeren, de broeder van *Josef Clemens*, die deze plechtigheid bijwoonde (v. L. IV. 495). Op den achtergrond (rechts) het altaar, (links) kerkwachters achter eene balustrade en de kerk van binnen.

Omschrift. ConseCratVs DeI noMIne.

(In Godes naam geheiligd (1707)).

In de afsnede *Insulis Calendis Maji* (Te Rijssel den 1 Mei).

Bij *v. Hende* p. 207 pl. 69 n⁰ 531 Brons. (Hoogst zeldzaam) en aldaar p. 207 pl. 77 n⁰ 532 nog een variant (in lood): eenzijdig Achter de personen eene tafel waarop twee brooden en twee wijnvaatjes als offerande van den ingewijd wordende.

2856. 1707. 3 November v. L. IV 496. *Frederik* koning van Pruissen, keurvorst van Brandenburg, als graaf van Neufchatel erkend. Zeldzaam steeds in koper voorkomend, *v. Orden* n⁰ 2639. Verg. koper, *v. Cleeff* II n⁰ 1414 K.

2857. 1707. 23 Nov. v. L. IV 498 (1—5) en 502. Op de geboorte van Prins *Frederik Lodewijk* van Pruissen, waarover de Vereenigde Gewesten Peters waren.

498 (1). Het kleinste penninkje.

498 (2). De kroonprins vader als *Hercules* en *Berolinum* = *Lumen orbi* (letterverzetting (reeds in 1707!) *een licht voor de wereld*) genoemd.

Bij *Salm* n⁰ 2009. Z. 58 W. met een kantschrift *Grandis avorum instar, parentum deliciae, spes regni, tutamen civium nascitur.*

Groot als zijne voorvaderen, de vreugde zijner ouders, de hoop des rijks, de schut der burgers wordt hij geboren.

498 (3). Tweeledig: op het verkrijgen van Neufchatel op 3 Nov. 1707 en van een kleinzoon op 23 Nov. 1707 door koning *Frederik den Wijze*.

v. Loon heeft in het kantschrift *fortibvs* voluit, doch het is *fortibs* bij *v. Gelder, de Roye, Salm, Smits v. Nieuwerkerk*, enz.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3469 Z. 14½ W., *Salm* n⁰ 2110 Z. 15 W., *de Roye* n⁰ 2441 Z. *f* 2.75, *v. Dam* n⁰ 2850 Z. *f* 4.—., *Oosterdijk* c.s. n⁰ 846 Z., *de Vries* (1884) n⁰ 1398 Z. 14 W. *f* 5.75.

498 (4). De prins en prinses *vis à vis*. Kz. Het staatsiebed.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3470 *maar in Tin* zonder randschrift. Vz. 498/4 Kz. 502 (3). Zonder randschrift.

498 (5). De drie geslachten als drie boven elkander vliegende gekroonde adelaars.

Bij *Salm* n⁰ 2111 Z. 58 W. met het kantschrift *Vires ultra sortemque juventa* (Vrij vertaald). Moge zijne jeugd bovenmatig krachtig zijn.

502 (1). Met den Oranjeboom. Op den penning (496) betitelt zich de koning van Pruissen ook »*Princeps Auriacus*. (Prins van Oranje). Ook de kleinzoon werd terstond tot Prins van Oranje verklaard (v. L. IV 497).

Bij *Salm* n⁰ 2112 Z. 57 met het kantschrift *Pax, felix concordia, copia rerum*. Vrede, gelukkige eendracht, overvloed. »De tegenzijde heeft", zegt v. L. IV 503 »(boven het opschrift) de eerste letters van *Hendrik Frederik Halter* des penningmakers naam". Deze werd in 1693 waradijn in Brunswijk, in 1695 muntmeester te Maagdenburg, en in 1721 Hofraad. »De penning is eene hulde der stad Maagdenburg; de eerste stad van het eerste bisdom van Duitschland".

502 (2). »Met den eersten en op de Kz. wordt de jonggeborene genoemd »Zoon van den grootmoedigen en dapperen *Frederik Willem* in het prinsdom van Oranje van rechtswege gehandhaafd".

Bij *Salm* n⁰ 2112 Z. 57 W.

502 (3). Vz. Buste van *Sophia Dorothea* keurprinses van Brunswijk-Luneburg, geb. 16 Maart 1687, gehuwd 28 Nov. 1706 met den kroonprins van Pruissen *Frederik Willem*.

Kz. Het staatsiebed Kz. van 498 (3) Kz. Bij *Westhoff* n⁰ 2348 K., *v. Cleeff* I n⁰ 2500 K.

502 (4). Buste van den jongen prins gedekt met een gepluimden helm. Kz. Een oranjeboom in zijne tobbe.

2858. 1707. 25 April. v. L. IV 506. Lodewijk XIV. De vijanden bij Almanza verslagen. Afteekening (vergroot van *J. Folkema*). *Revue* 1856 p. 221 (XX).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3472 kleiner K., *v. Dam* n⁰ 2851 klei-

ner Br. *f* —.80 als *Salm* n⁰ 2113 Br., *v. Cleeff* I n⁰ 2500 Br. *f* —.70.

2859. 1707. 11 November v. L. IV 508. Lodewijk XIV Lerida ingenomen. Vergroot als n⁰ 2856. Kleiner bij *v. Cleeff* I n⁰ 2500 Br. *f* —.70, *de Roye* n⁰ 2442 *f* —.30, *Bom* (1873) n⁰ 1303. Br. *de Vries* (1884) n⁰ 1899 Br. 1.—.

2860. Z. j. Op de verloving der zestienjarige Elisabeth Christina prinses van Brunswijk-Luneburg met Karel VI koning van Spanje.

Voorzijde. Borstbeeld (rechts) met diadeem en omschrift. *Elis(abetha) Chr(istina) Car(oli) VI Augusta His(paniae) Hun(gariae) Boh(emiae) Reg(ina).* Onder het borstbeeld *Becker f(ecit)* [1]).

Keerzijde. Het Luneburgsche paard (vergelijk v. L. IV 509 (1—2) *links*-gewend (ald. *rechts*) aan den toom door eene hand uit de wolken geleid. Omschrift als t. a. pl. *Ad nutum Dei.* Naar Gods wil. In de afsnede *Becker f*(ecit). *Ovaal* (die bij v. L. zijn allen *rond.* In Z. bij *v. Cleeff* I n⁰ 2502 *f* 13.

2861. Z. j. v. L. IV 509 (1—3). Ter eere van dezelfde vorstin.

509 (1) Vz. Buste. Kz. Paard. Bij *Salm* n⁰ 2115 Z. 41 W.

509 (2). Als boven. Andere buste en kleiner. Bij *Salm* n⁰ 2117 Z. 39 W.

509 (3). Nog andere buste en omschrift. Kz. Het kompas welks naald naar de Noordster (het voorvaderlijk geloof) wijst.

2862. 1707. 19 April. v. L. IV 511. Op het vertrek uit Wolfenbuttel derzelfde vorstin. Bij *P. Smidt v. Gelder.* Met een ringetje (Verg. Zilver) 30 W., *Salm* n⁰ 2118 Z. 29 W., *v. Orden* n⁰ 2505 = *v. Gelder* Zvg. *f* 10.50, *v. Dam* n⁰ 2853 Z. *f* 11.—.

2863. 1707. 1 Mei. v. L. IV 512. Op hare verandering van Kerk te Bamberg. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1400 Z. 29 W. *f* 3.—.

2864. Na (1711) 22 Dec. Op dezelfde als keizerin met *Elisabetha Chr. Aug. Caroli VI Imp.* Kz. het paard links. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3472 K., *'t Hooft* n⁰ 1284 Tin en aldaar n⁰ 1285 als weduwe van Karel VI door *Donner* Mm. 63 B. Bij *Salm* n⁰ 2116 *Brons.*

2865. 1707. 1 Mei. Op het kabinet of de kamer van Oudheden en Medailles te Utrecht opgericht en bestuurd door *Nicolaas Chevalier.* Afgebeeld door *de Vries c. s.* pl. XII (7) en ook met betrekking tot des stempelsnijders leven en werken breedvoerig toegelicht II bl.

1) *Philippus Christoffel Becker*, geb. in Coblentz 1675, stempelsnijder in Weenen, ook *Paul* genoemd (1702—1743.)

197—206. (Zie ook II 175—176). Volgens bl. 201 ook afgebeeld in *N. Chevalier*, *Description sur une antique pièce de bronze*, *avec une Description de la Chambre des Raretés de l'Auteur*. Amst. 1694 en bl. 202 in den *Thesaurus Nummorum modernorum hujus seculi. Norimbergae*; »een allerbelangrijkst boek, houdend beschrijving en afbeeldingen van Penningen 1700—1710 p. 872 en 873", zeggen *Mr. Jer. de Vries* en *Mr. J. C. de Jonge* [1]).

2866. (168?) Ter eere van *Nicolaas Chevalier*. — *Anthony Durand* in zijn werk *Médailles et Jetons des Numismates* (Genève 1865 4to p. 35) beschrijft den volgenden penning.

Voorzijde. *Nicollas Chevallier* (sic) *aetatis XXIX J(ean) M(auger)* (Stempelsnijder te Parijs 1660 † 1722) *f(ecit)*, Buste $^3/_4$ rechts-gewend, gedekt met een lange paruik.

Keerzijde. Gegraveerd. Een onleesbaar *sonnet*. Ovaal. Br. 83/67 m.

Durand zegt nog, dat *Nic. Chevalier* geboren was te Sedan, als Protestantsch leeraar naar Holland vluchtte, en omstr. 1720 stierf.

2867. 1707—1710. Vroedschaps- of Stadhuispenningen der stad 's-Hertogenbosch.

a) *Voorzijde*. Gezicht op de stad, van de zuid- of Vuchtzijde, op den voorgrond de straatweg, de schans St. Anthonie en daaronder het gekroonde stadswapen door twee staande wildemannen vastgehouden. Boven op een banderol *Silvaducis*. Afgebeeld bij *v. Orden* pl. XIX (1), *v. Loon Vervolg*. I pl. IV n⁰ 39. Vz. *Palier* n⁰ 7, *Snoeck* n⁰ 7.

Keerzijde. Uitvoerig beschreven bij *Jhr. M. A. Snoeck* onder n⁰ 4, doch hier zonder jaartal.

b) *Voorzijde* als a). *Keerzijde* als a) doch de afsnede grooter. *Palier* n⁰ 8. *Snoeck* n⁰ 8 [2]).

---

[1]) Wie bezorgt ons èn de *Description* èn den *Thesaurus*?

[2]) *Palier zegt* bl. 15. In 1707 leverde *Th. v. Berckel* 650 penningen. In 1708 840 stuks. Voor het maken en snijden van drie stempels bracht hij *f* 59.— in rekening. Over 1709 leverde hij 856 penningen. In 1710 laat de Stedelijke Raad gouden penningen maken als geschenk voor de Gecommitteerden uit 's-Gravenhage. De kosten van een en ander geeft *v. Zuilen* op (*Inventaris* bl. 1611).

a). Van 1 Oct. 1706 tot 30 Sept. 1707, *f* 390— 9 st. 12 penningen.

b). (*Inv.* bl. 1614) = 1707—1708, *f* 659— 15 st. 12 penningen.

c). (*Inv.* bl. 1617) = 1708—1709, *f* 738— 17 st. 8 penningen.

d). (*Inv.* bl. 1620) = 21 Jun. tot 16 Sept. 1710, *f* 785— 11 st. 14 penningen.

2868. 1707. Op het 25-jarig-huwelijk van *Jan v. Taavelink en Margaretha Witte* te Amsterdam (*Nav.* VI, 258 heeft *Tarelink*). Fraaie gedenkp. met *Vz.* een landschap en symbolen van het huwelijk. *Kz.* Gegraveerd een 16-regelig vers. Bij *Quintus* n°. 1486 Mm. 19 Z. 64 W., *de Roye* n° 2443 Z. *f* 12.25, Cat. Tent. Amst. n° 3822 *Ger. A. Heineken*, *J. Schulman* Cat. IX (1886) n° 828 *f* 10.—, Cat. XI (1886) n° 990 Mm. 80, 64 W. *f* 10 = Cat. *de Vries* (1854) n° 1817 Z. 63.

2869. 1707. Als boven 25 j. van *Lambertus v. de Poll* en *Cornelia Vollenhoven.* Bij *de Vries* (1854) n° 1818 Z. 82 doch *Nav.* VI, 72 aldus:

1707. 50 j. *L. van de Poll* en *Cornelia Vollenhoven* (Kon. P. Kab.)

2870. 1707. 21 April. Zilveren bruiloftspenning door *M. Holtzhey.* Op den kant gegraveerd *Ter gedachtenisse van de vijf en twintig jarige Troudach van Thomas Delcourt en Maria des Pomare den* 21 *April* 1707, Cat. ? n° 2221 Z. 48 W.

2871. 1707. 20 Oct. *Voorz.* de Liefde den Tijd weerhoudend. *Keerz. Deez Zuyl* enz. gem. I. *v. Dishoecke* f(ecit). Vierregelig vers. Met gegraveerd kantschrift. *Ter Gedacht. van Corn. v. Liesvelt en Alida Vattyn. Getrouwt* 20 *Oct. A°* 1682, 20 Oct. 1707. (*Cat. Arti* 1880 n° 1379 toen bij *R. N. L. Mirandolle* te Rotterdam).

2872. 1707. Op het overlijden van *Gerard Edelinck.* Vermeld *Nav.* XIII, 11.

2873. 1707. Hoogst zeldzame gegraveerde gouden penning (17.15 Gew.) op het overlijden op de Maas van *Paulus v. der Dussen*, schout-bij-nacht van Holland en Westfriesland. Onbeschreven. Vermeld bij *Salm* n° 2124. (Waar thans ?)

2874. 1707. Penning met »*Ter gedachtenis van P. v. Eindhoven Predikant te Utrecht*" (1880) bij *Heldring* te 's-Gravenhage. (Meded. van *Jhr. M. A. Snoeck* 11 Maart 1880).

2875. 1707. 25 Mei. *Ter gedachtenis van Johan Frederik van den Eden*, overleden als predikant te Maarsen 25 Mei 1707 oud 59 jaren.

Voorzijde. Wapen met leeuwen als tenants. Gekwarteleerd: 1. en 4. gekroonde *lion naissant*; 2. en 3. drie St. Jacobsschelpen op een rechts-linkschen balk. Behalve de noodige inscriptiën bevinden zich op de voorzijde nog de wapens (met de namen) van *v. der Does, Brede, v. Zuylen v. de Haar, Diest, v. den Eden, Keib, Brunen* en *Welser.* Wat hebben die wapens met *J. F. v. Eden* te maken?

vroeg (14 Sept. 1865) *W. J. de Voogt* in een brief aan mij. (Kwartieren rondom *het groote* familiewapen). Bij *Patijn* (1866 n⁰ 417) komt die penning voor als fraai, groot, *gegraveerd* Z. 50 W. op het overlijden van enz., *eertijds Hof-Prediker der vorstinne van Nassau, Gouvernante van Friesland* enz. (Met oog en ring Mm. 18 Zeldzaam).

Bij *Posthumus* n⁰ 732 Z. 30 W. leest men nog het slot *En laatst bedienaar des Goddelijken Woorts alhier tot Maarzen.* (In Kon. P. Kab. 1883 *Verslag* V 125).

2876. 1707. 1 Mei. Strooip. bij de kroning van *Anna in Schotland.* Vz. Bb. *Anna d. g. mag. brit. fr. et hib. reg.* Kz. Wapen enz. *May* I MDCCVII Mm. 17 Z., *de Roye* n⁰ 2435 *f* 1.25, *Backer* n⁰ 2325. Bij *v. Dam* n⁰ 2845 Z. *f* 2.— met verkeerde toepassing.

2877. 1707. Vereeniging van Engeland en Schotland 2 stuks K. bij *v. Duren* n⁰ 1960 die verwijst naar *Köhler Münz-Belustig.* IX 73. *Thesaurus* 680 *Löchner VIII voorrede* n⁰ 15.

EINDE VAN HET JAAR 1707.

VRAGEN.

Boetselaarsbank (XXIV, 602). Weet men daar nu ook iets naders van? Was 't niet eene leenkamer, een leenhof?

v. Hattem (XXVIII, 540; XXXVIII, 61). Gemeenlijk stelt men, dat dit eertijds aanzienlijk, nóg overvloedig in de Neder-Betuwe vertegenwoordigd geslacht tot stamvader had Jan v. H., bastaard van hertog Reinald III († 1371); vgl. *Nav.* XXVI, 411(wapen)—3; Geld. Volksalm. 1888 bl. 103, 10. Nu zal echter in 1227 reeds een G. v. Hattem voorkomen, ten tijde van Gerard III graaf van Gelre, in zake Veluwsche keurmedigheid (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 507). Overigens treft men dien geslachtsnaam vóór 1288, minstens bij Bn Sloet niet aan. Maar Bondam (Chartbk 362a) heeft hier, naar een transsumpt of vidimus (a⁰ 1636), Gosuinus v. Huclem, en zegt, terwijl hij zich vóór deze lezing verklaart, dat al de overige geschriften en uitgaven »de Hattem" hebben. Als nu de door Bn Sloet begunstigde lezing (G. de Hattem) overeenkomt met die in het origi-

neele stuk, ligt daarin dan niet eene aanwijzing om dit veelszins verkeerd begrepen charter, dat ook opvalt door zijne korte en bondige latiniteit, waardoor het bij oorkonden uit die dagen al te gunstig schijnt af te steken, als onecht, als een ondergeschoven stuk uit later tijd, te beschouwen? Of zoo dit niet gaat, pleit toch de latere leeftijd van dien vermoedlijken stamvader vóór de lezing v. Huclem van Bondam's vidimusbrief, en is dus die Gosuinus van den jare 1227 in casu een Bennekommer geweest, als bloedverwant van Everard v. Hukelem a° 1234 (Bn Sloet 576). Hierop gelieve, vóór en boven allen, Bn Sloet zelf eens te letten. — Is ook de gesl. v. Haverkamp, waarvoor Schrassert Haverman heeft, niet van lateren datum? Bij Bn Sloet komt deze insgelijks nergens anders dan hier voor. Terwijl in 1431 sprake is van Johan Haverkamp (Overijs. Arch., Tijdr. Regr, Aanh. 259), zoo is in 1465 en '72 Berend Haverkamp één persoon met Berend Haverman (ib. IV 173, 244).

Wat v. Hattem betreft, — Johan v. Hatthem was in 1355 geërfd te Deventer (Cat. arch. Dev. gasth. n°. 33. Vóór 1393/4 ontmoet men den gesl. niet in straksgenoemd Tijdr. Regr. In 1533 is sprake van Aleijdt v. Hattems erfgenamen te Kampen (Chartul. Kamper Weesh. n°. 36), waar in 1494 Mr. Goesen v. Hattem woonde (Tijdr. Regr, Aanh. 472). Voor v. H. vgl. nog Herald. Bibl. 1879 bl. 105, 7, 33, 63, 360, 1; 1881, bl. 30, 145; 1882 bl. 233, noot *b*. — Jacobus v. Hattem, oud-dirig. officier v. gez. 2de kl. bij de Marine, echtgenoot van S. P. E. Crombet [1]), † 17 Aug. 1882 te Utrecht.

In Neder-Betuwe ziet men in lateren tijd den geslachtsnaam steeds v. Hattum geschreven, — in de uitspraak hoort men geen verschil; — gelijk hij in de Bijdr. Geschied. van Overijsel dl. I—IV beurtlings als v. Hattem en v. Hattum voorkomt.

De vraag van *Nav.* XXIX, Omslag achter bl. 639, vond nog geen antwoord.

J. A.

---

[1]) Deze zijne wede berichtte 12 Dec. '87 uit Halifax (Yorkshire, Engeland), dat haar broeder, Mr. Paul Pierre Jules Crombet, advokaat te Luik, 26 Nov. daar te voren was overleden.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Nicolaus Burgundus (XXXVIII, 4). Nic. B. of Bourgoigne, beroemd rechtsgeleerde, werd 29 Sept. 1586 te Enghien (Henegouwen) geboren, was eerst advokaat te Gend, en werd in 1627 hoogleeraar in de rechtsgeleerdheid te Ingolstadt, daarna raad en geschiedschrijver van Maximiliaan, hertog van Beijeren. Door Ferdinand II tot paltsgraaf verheven; in 1639 lid van den raad van Brabant, † omstr. 1646. Schreef: Poemata; Historia Bavarica, seu Ludovicus IV imperator ac ejus vita et res gestae, a° 1313—1347; Historia Belgica a° 1558—1567; Ad consuetudines Flandriae tractatus; De duobus reis; Commentarius de evictionibus.

VAN VREDENBURCH.

Langendijk. In zijn jongste werk (»Na vijftig jaren", zie hier beneden, bl. 96) verklaart Dr. N. Beets zich niet te kunnen herinneren, in welk van Langendijk's stukken de regel voorkomt:

Een mooie meid zou in een herberg eerlijk zijn!

Het antwoord moet luiden: in »de Wiskunstenaars of 't gevlugte juffertje", waar men leest (IIde tooneel):

Griet. Wel kaerel, is dat raazen?
Je zoudt een eerlijk mensch op die manier verbaazen.
Filipijn. Een eerlyk mensch? *Griet.* Wel ja, 'k ben eerlyk.
Filipijn. 't Heeft geen schijn:
Zo'n mooije meid zou in een herberg eerlyk zijn!

MR. C. BAKE.

De éénige. In 1600 werd het Eereburgerrecht der stad Rome voor het eerst aan eene vrouw geschonken; het was Tarquinia Molsa, eene der geleerdste en geestrijkste dames van alle tijden, en een wonder van haar tijd. Zij verloor haren echtgenoot Paul Porrinus na een zeer korten en kinderloozen echt, en huwde niet meer, alhoewel zij eene zeer gezochte schoonheid was; doch wijdde zich geheel aan kunst en wetenschap. Zij dichtte, en vertaalde vele Latijnsche en Grieksche

werken in het Italiaansch, hield zich ijverig met wiskunde, filosofie en rhetoriek bezig, en was de drie oude talen, Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch volkomen machtig. De roep harer geleerdheid ging over de geheele beschaafde wereld uit van het hof van den Hertog Alphonsus II van Ferrara, waar zij zich ophield; en de meest beroemde personen kwamen derwaarts, om de geleerde vrouw te leeren kennen. Hare groote vermaardheid deed eindelijk de eeuwige stad besluiten haar eene onderscheiding toe te kennen, die vóór haar nog geene stervelinge verkregen had; zij werd tot burgeres van Rome benoemd, en het Eerediploma geeft haar den eervollen naam van »*de eenige*".

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Archivariaat van Drente [1] (XXXVII, 530). Niet mij volgde wijlen de heer G. R. W. Kijmmell [2] als prov. archivaris op. Reeds met ingang van I Oct. 1857 werd ik op mijn verzoek als zoodanig, en ook als Commies bij het Prov. Bestuur, eervol ontslagen, wegens vermindering van mijn gezichtsvermogen; van welk gebrek ik korten tijd daarna volkomen ben hersteld. Mijn opvolger is geweest Mr. H. J. Smidt, thans Gouverneur van Suriname, die op gemeld tijdstip, als Commies ter prov. Griffie, mijn ambtgenoot was.

Ik stel mij voor, eenige bijzonderheden omtrent het Archivariaat van Dr. in dit maandwerk mede te deelen.

Buiksloot. MAGNIN.

Camera Obscura, toegelicht door Hildebrand. In zijn »Na vijftig jaren, Noodige en overbodige Opheldering" (Erven F. Bohn, Haarlem, Nov. 1887) geeft Prof. Dr. Nic. Beets o. a. een »Alfabetisch Register van namen en woorden", dat veel meer bevat dan

---

[1]) Aldus schrijve men den provincienaam, wiens oudst-bekende vormen (9de eeuw, a° 820, 1006, 1227) zijn Thrianta, Threant, Thrient, Thrente, Threnta; zie Nom, Geogr. Neerl. II 154, waar Drent*h*e een wanspelling genoemd wordt. RED.

[2]) Dr. H. Hartogh Heys v. Zouteveen, redacteur van den Drentschen Volksalmanak, herdacht in dit jaarboekje, nieuwe reeks, 6de jaargang (1888) Mr. L. Oldenhuis Gratama, den overleden president, en G. R. W. Kijmmell, den overleden secretaris, — der commissie voor het Prov. Museum. Item den vorigen Commissaris des Konings in Drente, Mr. J. v. Kuyk.

men gewoon is in een register te zoeken. Heeft ook in een achttal hoofdstukken de ontelbare in den loop des tijds tot hem gerichte vragen geclassificeerd, en in den hem eigenen humoristischen trant beantwoord. Deze »Clavis Hildebrandiana" staat stil bijv. bij woorden als »domig, èhikt, glunder, klap, nagelaar, opleukeren, schoffel"; bij uitdrukkingen als: bestoven vriendenkring, iets bleek dragen, heele vrouw, uit een open reden, niet-pruisisch, schutterige bewegingen. Sommige spreekwijzen ontmoet men ook in dit maandwerk, bijv. tra(ne)montane (*Nav.* I, 90, 116; XIII, 186, 248), den bink steken (ib. XXII, 259), een puistje vangen (ib. 426; XXXIV, 253; 'VII, 50) als uitdrukkingen voor heimlijk schoolverzuim; »'n kleur als 'n boei (ib. XXXIV, 423), koek en ei". Wat dit laatste betreft, »de ontkiemende genegenheid van Kees voor Toosje Opper" wordt, blijkens *Nav.* XXXVII, 377, 8, terecht vergeleken met de gehechtheid eener kip (kloek) aan haar ei. Kloek, waarvan men »koek" maakte, omdat men, de uitdrukking niet verstaande, evenals bij »ei" aan »eetbare waar" dacht, — is hier eigenaardig, omdat eene hen alleen dan klo(e)kt, als ze kiekens heeft, anders niet. Bolleboos (ib. XXXV, 499) ziet men ook wel verbasterd in »bollebuis", als 't nml. personen geldt; maar opzichzelf is »bollebuisje" een soort gebak, t. w. een poffertje; aldus in mijne kindsche dagen te Amsterdam en te Haarlem.

Omtrent laatstgenoemde plaats (met omtrek), des gevierden schrijvers geboorteplaats (ib. XXXIV, 460), staat in gezegd werk menige merkwaardige bizonderheid te lezen [1]), zie Haarl. Ct 22 Nov. '87, het Feuilleton. Over Haarlem's nieuw stadskwartier a° 1880 vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 219, 20.

In korte, ronde woorden levert Prof. Dr. Jan ten Brink eene waardeerende kritiek, in zijn Feuilleton (»Letterk. vijanden van Richardson. Musaeus") van Haarl. Ct 12 Dec. schrijvend: »De dichters, die in 1843 en '44 een tijdschrift »heel in rijm" (Braga) [2]) vol rijmden, slaagden er in, bij enkele geestverwanten een vrij langdurigen bijval

---

[1]) Wat het Haarlemsch, en in 't algemeen het Neerlandsch hart goed doet is de verschijning (Dec. '87) van J. H. Hessels' artikelen tegen de beweering van Dr. A. v. der Linde (*Nav.* XXXVII, 663) in één boekdeel, onder den titel: »Haarlem the birthplace of printing, not Mentz".

[2]) Zie *Nav.* XXV, 496; 'IX, 264; XXXVII, 661.

te winnen. Hun aanval was gericht tegen de »ellendige Leidsche Romantiek" — de verzen van Nicolaas Beets, het proza van Hildebrand en Jonathan [1]), de eerste opstellen van Potgieter in »de(n) Gids" — en binnen twee jaar was het stroovuur, door hen gestookt, weggevlamd; terwijl Hildebrand thans nà vijftig jaren eene aardige toelichting op zijne »Camera Obscura" schrijft, die alleen door machtelooze knapen of kleinzoontjes van Pieter Stastok jun. voor oudemannenwerk wordt uitgekreten". Hoe is dit laatste mooglijk! Want er is maar éène stem over de onverwelkbare frischheid van geest in dien met zijn tijd zóó goed meêgaanden, den tijdgeest zóó scherp in 't oog vattenden, in zich opnemenden en verwerkenden — grijsaard, den genialen Beets. De krans, dien men hem thans om de slapen vlechte, mag waarlijk wel een krans van *ever*green, van *Winter*grün zijn.

J. A.

VRAGEN.

Aeolus ventorum deus. Van welken dichter of rederijker is deze naam- of kenspreuk? Ze komt voor onder een keurig net geschreven »refrein" uit de 16e eeuw, bestaande uit vier coupletten van 15 regels en een »Prinche". De laatste regel is: »Aldus dect u noesen ende swycht al stil". De voorlaatste regel der vier coupletten luidt, met een geringen variant in den aanhef: »Den Heere heeft benomen uwen quaden wil", terwijl in het »Prinche"-couplet staat: »U boos voornemen ende zeer quaden wil". Blijkens den inhoud, en een Lat. onderschrift, is het gericht tot, of toepaslijk op Prins Willem I. De regels

»Prinche het es wel geluct op uwe kanse
ende ziet oock blyde alzoe ick meene
dat ghy moecht comen in u oude schanse.
Want veel onder u begonst [2]) den buydel te cleene,
Nietemin die wat over heeft *moet onsen Prins wat leenen*".

---

[1]) *Nav.* XXXVII, 661, noot 2.

[2]) d. i. veel werd onder u begonnen, met al te kleine beurs. In Neder-Betuwe »begost" = begonnen. RED.

doen mij denken aan de dagen vóór 1568, toen Willem I de wapens greep, en daartoe geld noodig had.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Dicht. In mijn tijd noemde men het door den onderwijzer vervaardigde en op karton geplakte schrijfvoorbeeld een d i c h t; zeker, omdat vele dezer voorbeelden op rijm waren. Dat ze goed berijmd, zeer nuttig waren om ongemerkt in het geheugen geprent te worden, zou mijne ervaring kunnen getuigen. Wij onthielden ze, 't zij als — witte raven! — zeer treffend, of luimig, of terwille van 't kreupelrijm; of zelfs uit leedvermaak, om de, bij instinkt daarin ontdekte pedanterie. Uit de eerste soort herinner ik mij:

»Als vrienden eens elkaar ontmoeten
Heel ver van huis, in een woestijn,
Hoe zullen zij elkaar niet groeten,
Hoe hartlijk zal hun blijdschap zijn!
Zoo . . . . wedervinden
. . . .
. . . .
In 't zalig land der eeuwigheid!"

Wie vult het ontbrekende aan? Is de dichter bekend?

G. P. ROOS.

Synode van Dordrecht. In 1776 is bij Wouter Troost te Arnhem uitgegeven: »Korte Historie van de Synode Nationaal, gehouden binnen Dordrecht in de jaaren 1618 en 1619, uit echte gedenkstukken en geloofwaardige schrijveren opgemaakt door den Procureur van de Vaderlandsche Kerke". Dit werk behelst een beknopt, maar duidlijk en nauwkeurig verhaal van al wat in de 154 zittingen der Synode, van 13 Nov. 1618 tot 9 Mei 1619, voorgevallen is. Het bevat ook de Postacta der binnenlandsche leden, na het vertrek der buitenlandsche, in 26 zittingen, van 13 tot 29 Mei 1619. Het is bovendien van eene belangrijke historische Inleiding en eene Nareden voorzien; doch kenmerkt zich door groote partijdigheid en vele hatelijke aanmerkingen jegens de Remonstranten in het algemeen, en omtrent Uytenbogaard en Brandt in het bijzonder. De schrijver geeft zes redenen op, waarom hij zijn naam verzwijgt, zeggend, dat hij zich »den Procureur der Vaderlandsche Kerk" noemt, omdat hij de belangen dier

kerk bepleit. — Den waren naam des auteurs heb ik noch bij Ypeij en Dermout, die het werk dikwijls aanhalen, noch bij anderen gevonden. Wie kan dien mededeelen?

Leeuwarden. DR. L. PROES.

KUNSTGESCHIEDENIS.

C. Gijsberti. De heeren burgemrn en̄ regyerders der stadt Delff ter eenre ende Carel Gijsberti ter andere zijde, sijn tott het oprechten van een Spaense oftte Alicantische zeepziederye overgecomen ende veraccoordeert in manijeren als volcht.

Eersteiicken datt de heeren burgemrn voorsz. aan hem Carel Gijsberti sullen vergunnen het woonhuys daer lest de wedue van̄ predicant Herbis in gewoont heeft, hett geschuthuijs ende waschhuijs achter aen t Princenhoff annex deselve huijsinge staende, voor den tijdt van vyfftijen eerstcomende jaren ingaen den eersten mey XVIc vijer en veertich, mits datt hij voor t woonhuijs sall betalen in de eerste drije Jaren dryehondert gul tott hondert gul sjrs. sonder meer, t welck hem glas ende dackdicht sall gelevert worden, blijvende de reparatie van t voorseyde huys ende zeperije metten gevolge tott sijn eijgen lasten.

Datt de stadt een deur cosijn in de schoolsteech in t woonhuijs sall doen stellen ende de plaets van binnen mett een bequame heijninge affschutten, de asch ende andere vuijlicheyt doen wech nemen ende opruijmen, sonder ergens in verder gehouden te sijn, ten ware datt men goet vont noch een cosijn te stellen int coetshuijs met een affschutstel tott sijn eigen gerijff.

Des dat de voorn Carel Gijsberti aengenomen heeft tott sijn costen te maecken off doen maecken alles watt hij tott zijne zeeperye als anders op te rechten van node achten sall.

Verder soo neempt hij Carel Gijsberti aen datt hij den tijdt van vijfftijen jaren geduijrende in de voorsz. zeeperije sall effective maecken ende utleveren ten minsten vijer hondert duijsent ponden jaerlix, wel meer maer nijet minder, welcke zeepe de stadskueren, ende beedichde keurmr bij de E heeren daer toe te stellen tott zijne Carel Gijsberti laste, tott acht pen̄n ijder hondert pont. subiect sall sijn ende blijven den voorsz. tijdt van vijfftijen jaren.

Ende offt gevijel datt hij Carel Gijsberti de voorsz. tauxt van vijer hondert duijsent ponden jaerlix te maecken in gebreecke bleue, soo sall de voorsz. huijsinge ende zeperije, mitsgaders watt daer in gemaect sall sijn, mett datt selve jaer wederom devolveren aan de voorsz. stadt sonder tegen seggen, ende sullen alle de ketels, ende watt daer vorder in bevonden sall worden, blijven verbonden eerstelich

voir de oncosten van 'tgene datt de stadt daerin gemaect sall hebben, als oock om 't huijs alsdan te brengen in sijn vorigen staet.

Sijnde mede wel expresselicken gestipuleert datt indijen hij Carel Gijsberti in eenige van voorsz. vijfftijen jaren quame in gebreecke te blijven van soo veel zeep te maecken, datt hij alsdan van elck verlopen jaer, datt hij daer gewoont sall hebben, sall betaelen twee hondert gul̄ sjrs. voir huijshuijre, welcke oock aen de ketels mette andere gereetschappen ende goederen sall verhaelt mogen werden als voren, affslaende alleen de drije hondert gul̄, dije hij soude mogen betaelt hebben.

Voor de voldoeninge ende naercominge van alle welcke voorsz. is, verbinden de E. heeren burgemr̄n alle des stadts goederen, ende hij Carel Gijsberti specialicken alle tgene voorsz. is, ende vorder sijn persoon en̄ generalicken alle sijne goederen, hebbende ende vercrijgen deselve subiect maeckende allen sheren rechten ende rechteren mette costen.

In kennisse sijn hijer van gemaect twee alleensluijdende contracten bij den Pensionaris deser stadt uten name ende van wegen deselve stadt, en den voorsz. Carel Ghijsberti geteijckent den xv^e^ April a° xvj^c^ vijer en veertich.

Nic van Kinschot. C. Ghijsberty.

Nader Contract.

Op den xvij^e^ Aprill xvj^c^ negen en veertich syn de heeren Burgemeesteren der stadt Delff naerder veraccordeert met Carel Gijsberti over het contract met hem geslooten den xv^en^ April xvj^c^ vier ende veertich, nopende het oprechten ende onderhouden van een Spaensche ofte Alicantische zeepsiederije, alsdat de voorn̄ Gijsberti, voir huijre van het woonhuijs int voorsz. contract naerder gementioneert, betalen sal iaerlix twee hondert guldens, ende sulcx over de vijf iaren vervallen ende noch te vervallen van̄ eersten Meij xvj^c^ vier en veertich tot den eersten Meij xvj^c^ negen en veertich tien hondert guldens, waervan afslach sullen strecken de drie hondert guldens bij hem voir desen betaelt, sulcx noch resten seven hondert guldens, die de voorn. Gijsberti belooft heeft ende belooft bij desen te betalen den tresorier alhier binnen een iaer, in te gaen van meye eerstcomende, ende dat in drie egale pertijen ofte termijnen, van vier maenden successive, sulcx dat den letsten der voorsz. termijnen sal wesen ommegecomen ende betaelt moeten worden Meij xvj^c^ vijftich, ende sal den voorn. Gijsberti voor de resterende aenstaende tien iaren van de voorsz. huijre mede betalen ijder iaer gelijcke twee hondert guldens iaerlix. Is vorder geconditioneert ende besproocken, dat de voorsz. Gijsberti van ijder hondert ponden Spaensche zeep, die hij voortaen maecken sal, aen Mr. Arent Breechout, chirurgijn alhier, als keurmeester ende voir keurloon van de voorsz. zeep betaelen sal een stuijver, daer mede sullen cesseren de sestich guldens, die de voorn̄ Gijsberti voor het voorsz. keurloon voir desen heeft betaelt, blijvende vorder ende in alle andere poincten het voorsz. contract van den 15 April 1644 in sijn geheel ende vigeur, sonder dat hier mede verstaen wert daerinne te werden gemaeckt eenige vordere novatie.

In kennisse sijn hiervan gemaect twee alleensluijdende actens by den secrets̄

deser stadt, uyt den naem ende van wegen deselve stadt ende den voorsz. Carel Gijsberti onderteijkent op den lesten April xvjc negen en veertich.

S. Groenewegen van dr Made. C. Ghijsbertij.

Borgtocht.

Ick onderget Samuel Buceus Bedienaer des Goddelicken woorts tot Waddinxveen, constitueere mijselven mitsdesen Borge en principaal schuldenaer, onder Renunciatie van de Benefitien ordinis et divisionis, houden my ten volle van den Effecte van dien onderrecht, voor Carel Ghijsberti ter somme van Elf hondert Carolus guldens tot xl grooten tstuck, spruijtende uijt de huijshuijer, die hij schuligh is aen de achtbare heeren Burgemeesters en Regeerders der stad Delff; belovende dienvolgende de voorsz. Somme aen de gemelte heeren te betalen met hondert guldens, den 1 mey toecomende en so voorts een hondert guldens jaerlicks, tot d'effectuele voldoeninge toe, onder verbant van mijn persoon en goederen, mitsgaders allen rechten en Rechters en specialick den Hove van holland, dies belove ick mede onderget: Karel Ghijsberti dese mijne Borge van voorsz. borchtochte te bevrijden, costeloos en schadeloos te houden onder gelijck verbant als boven. Gedaen den 1 Aprilis a° xvjc een en vijftich.

C. Ghijsbertij. Samuel Buceus.

Wellicht is Mr. Soutendam te Delft in staat omtrent die fabriek nadere inlichtingen te verstrekken, door, beter dan mij zulks mooglijk is, op te geven welk gedeelte van het Prinsenhof tot fabriek gediend heeft, hoe lang ze bestond, of na Carel's dood een ander ze bestuurd heeft, enz.

Utrecht. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

Werktuigkundigen (XXXV, 236; 'VI, 171; 'VII, 607). Ayres (Benjamin), Mathem.-Instrumentmaker, zegt burger te Londen te zijn, en zich maar eenige weken te 's-Gravenhage op te houden tot het invorderen van zijne praetensiën. Hem wordt gepermitteerd eenigen tijd te vertoeven. Hij is geboren te Londen en van den geref. godsd 15 Aug. 1753.

Backus (Johan). 1676. Ingenieur. Zonder plaats.

Banchem (Jacob v.) 6 Juni 1621. »Gesworen lantmeester ende meester timmerman". Leiden; zijne weduwe maakt testament.

Bastiaenszn (Claes of Nicolaes). 1623. 2 maal. Landmeter. Schiedam.

Batten (Arnoldi), Mathem. Instr.mr. Den Haag. 1668.

Beecke (Hendrick). 5 April 1678 [1]. »ordinaris insinieur deser landen". Den Haag.

[1]) Protoc. not. H. v. d. Bosch, Den Haag. Ook 10, 11 en 30 April 1678

Beest (Johan v.). 1693. G. [1]) Landmeter. Delft.

Bilderbeeck (Henrick Cornelisszn.) 1610 en 1617. »Der stad Leijden metselaer".

Bloys (Cornelis de). 1664. Landmeter. Den Briel; 1677. Ingenieur dezer landen. Zijne weduwe wordt genoemd.

Bollaert (Abraham) 22 Jan. 1678. »Dijckgraef en Lantmeter" te Bergen op Zoom; was 47 jaar oud.

Bombelles (Jean Baptiste de). 1677. »Ingenieur Extraordinaire et cap. du reg. du marquis de Thouars". Zonder plaats.

Borman (Laurens) 17 Jan. 1634. Mathematicus. Zijne wed. wordt genoemd. Leiden.

Broeck (Pieter v. den) 1680. Ook 1685. G. Landmeter. Den Haag.

Broeckhuysen (Stevin van). 6 Oct. 1661 [2]). »Lantmeter des landts van Rhijnlant" maakt testament. Leiden.

Bruyn (Adriaen de). 1620. 1629 en 1630. G. Landmeter. Leiden; 26 Aug. 1631, »in sijn leven lantmeter van Rhijnlandt".

Bruyningen (Symon Arentszn.) 1585. G. Landmeter. Leiden.

Burgh (Libert v. der), Instrum.mr. Den Haag. 1675.

Cabbeljau (Abraham) 24 Jan. 1624. »Reeckenmeester van Zijne Co: Majesteyt van Sweden". Leiden.

Cloote (Samuel) 14 Jan. 1610. Ingenieur, in ondertrouw opgenomen, Den Haag.

Colevelt (Claes Arentszn v). 30 Juli 1624 (1635) [3]) G. Landmeter; maakt test. Leiden; 1631 idem; 12 Febr. 1632 idem [3]); nog genoemd 25 Oct. 1632 en 10 Sept. 1636 en in 1637. Leiden.

Cortraet (Reynier v.) 1678. Ingenieur. Zonder plaats.

Davidt (Jacob), Mathem. Instrum.mr. Leiden 1645 en 1661.

Decker (Esegiel de) 1667. In zijn leven wijnroeier en landmeter. Den Haag.

Doe of Douw (Jan Pieterszn) 1631. Notaris en landmeter. Leiden; 18 Febr. 1630 was hij overleden.

Ducq (Frederic le) 22 Sept. 1661 »Lantmeeter" 34 jaar; hij teekent zeer fraai Mat^{s}; 1669. Mathematicus. Den Haag.

(Hij schijnt ook »Franchoise schoolmr" geweest te zijn. Dit is doorgeslagen).

---

[1]) G. = gezworen. [2]) Prot. not. Dou, Leiden. [3]) Prot. not. A. Paedts Leiden.

Dulmenhorst (Salomon Danielszn van) 17 October 1601. Landmeter. Zijne weduwe wordt genoemd. Leiden.

Elandts, ook Elants (Johan) 1 Oct. 1663. »Ingenieur en Peterdier (later pitterdier] [1]) van de Staten van Hollant". Den Haag; 30 April 1664, met denzelfden titel. 31 Juli 1670 wordt verklaard, dat men hem heeft hooren zeggen: »de caarten van Ceulen, die can ick uyt myn hooft wel maecken".

Geestecoorn of coren (Joris, ook Georgius). 1620. Landm.; 1630 G. Landm.; 1635 Mathematicus; 1 Jan. 1636. Landm. en Ingenieur; 1639 en 12 Jan. 1642, alleen Landm. In 't laatste jaar was hij 49 jaar oud. Leiden.

Ingelen (Jean). 6 Maart 1628. Mathematicus. Leiden.

Janssz (Cornelis) Kompasmaker. 1635 Leiden. Zijne weduwe wordt genoemd.

Janszn (Pieter) 17 Aug. 1637. Landmeter. Alkmaar.

Jonge (Anthony de) 1676. Directeur v. d. Artillerie. Zonder plaats.

Kechel à Hollenstein (Samuel Carolus) 1645 Mathematicus. Leiden.

Kuyt Jr. (Arie Corn.) 20 Juni 1672 [2]). Landmeter; a/d aanslag van 't Rott. veer te Delft.

Lee (Pieter Davidszn v.) 1681. »Mr. in de cyfferkonst en Lantmeter". Delft. Zijn wed. wordt genoemd.

Lobbrecht (. . . .). 5 April 1678. »Inginieur". Den Haag. Zie ook noot bij H. Beecke.

Mortier (Noe de). 1637 en 1639 Landmeter. Leiden.

Moulin (Monsr. la). 1702. Ingenieur ten dienste dezer landen; woonde op de Visschersdijk, Den Haag. Inventaris.

Nideck (Gerrit van). 20 Augustus 1670. Mede Notaris en Landmeter. Den Haag.

Ophoven (Zagarias van). 2 Nov. 1644 G. Landmeter, Den Haag; 23 Sept. 1666 mede Notaris en G. L.m. aldaar.

Palesteyn (Jan). 19 Maart 1677. Openb. Landm. te?

Persyn (Abram), ook v. P. 1672. Mathematicus en stads-wijnroeier; 1675. Den Haag.

Plass (Christophorus) 1675. Ingenieur. Den Haag.

---

[1]) Van »pedardier" = vuurwerkmaker. [2]) Prot. not. W. van Ruyven, Delft.

Poortegael (Johannes de Jonge of Joh.). 14 Nov. 1640 [1]). Mathematicus. Leiden. In eene akte van 30 Mei landmeter genoemd.

Schacht (Johannes) 1662. Mathematicus. Leiden.

Schooten (Frans v.). In eene akte van 2 Juli 1629 [2]) getuigen: »Jan Ottenszn van Seyst Mr. Timmerman deser stede [Leiden], de heer Professor Franchoys Verschoten, out ont. 47 j. Johan van Banchem Cap. d. Sch. deser stede en stads mr. Timmerman en Jan Janszen v. Bouckhout mede mr. Timmerman, alle geswooren Lantmeters van Hollant, dat zij gezien hebben en geinspecteerd: »Seeckere practycque en inventie van de voorsz. van den Berghe woonende mede te Leiden, tenderende ten fyne om een waterradt met pompen, eens gaende gemaeckt zijnde, continuelicken zijn gang en loop te doen hebben". Het werk was nog niet geheel volmaakt; er was echter »zeer goede hoope en apparentie", dat het »tot zijn volcoomen effect gebracht zoude connen werde"; op dien grond wordt subsidie aanbevolen ten laste »van 't gemeen landt."

Slabbinck of Slabbing, ook Slabbingius (Claes Pieterszn). 20 Nov. 1628. Schoolmr., later landmeter; hij was 49 jaar oud, Leiden; 1631 Landm.; 1640 G. Landm.; 2 Sept. 1640 maakt hij testament; 4 Maart 1642; codicille.

Slijp (Adriaan) 1678. »Insingeur extraord. ten dienste deser landen." Zonder plaats.

Smits (Pieter) 1644, 53, 58 en 61. Mathematicus. Leiden.

Stampioen (Jan Jansz.) 30 Mrt 1659 G. Landm. [3]).

Stellingwerve (Cornelis van) 19 Juni 1663. Landm. Leiden.

Stuer (Adriaen de) 1649. G. Landm. Leiden; 1652 en 1657, G. Landmeter van Rijnland en biersteker; 25 Juli 1660. Ziek van ligchaam op een stoel zittende, maakt hij test.; 1666 was hij overleden.

Storff (Paulus) 1680. »Insinjeur-Generaal ten dienste deser landen". 's-Gravenhage; 4 Jan. 1683. Paulus Augustus Storff de Bellevile.

Salve (?) 10 Sept. 1669 en 1 Febr. 1670 [4]). Landmeter en Lantswijnroyer. Den Haag; 7 Sept. 1671 G. Lantmeter;

---

[1]) Prot. not. Jacob Jansz Verwey, Leiden. [2]) Prot. not. A. Paedts, Leiden.

[3]) Protocollen not. Thomas Robijn Den Haag.

[4]) voor beide, protoc. » » » » »

Swieten (Joh. v.) 10 Aug. 1672. »Gevangen bij den Coningh van Vrancryck".

Tol (Dirck) 5 April 1681. Lantmeter. Den Haag 24 jaar.

Ven (Joachim Lodewycxszn v. der) 1629, in zijn leven timmerman. Leiden.

Verhouck (Pieter Janssz.) 15 Febr. 1685. Landm. Delft.

Verhulst (Rombout) 11 Maart 1709; in zijn leven Architect. Den Haag.

Vleuten (Adriaen v. der) 1677. Landmeter. Zonder plaats.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Leeuwkens, enz. (XXXV, 101). Het Nederlandsch Museum te Amsterdam ontving Dec. '87 ten geschenke:

1⁰ Een bronzen leeuwtje, te Dordrecht opgegraven, gediend hebbend tot kaarsendrager. 14de eeuw.

2⁰ Een gesneden houten kerkmeubel uit de 16de eeuw, in den vorm van een adelaar, waarvan de vleugels dichtgeslagen kunnen worden. Dit meubel diende om gedurende de preek vóór het H. Sacrament geplaatst te worden, en dit dus voor de gemeente onzichtbaar te maken, in plaats van het volgens de kerkregelen op te bergen.

3⁰ Een kannetje met oor van aardewerk uit de Nassauer fabrieken. Grijze glazuur. Tusschen ranken en bloemen en relief en en creux bevindt zich een medaillon, waarin het borstbeeld van een deftig heer met lange pruik en een hoed op het hoofd en met omschrift: Jacob Schefer, ko(o)pman, ihn Amsterdam. 1694. AB (?) L (?). Quid?

VRAGEN.

Rolpaard, roopaard, rampaard, affuyt. Zijn al deze benamingen van onderstellen van het grof geschut, gelijkbeteekenend? Is rolpaard, rooi- of roo-paard niet van scheepsgeschut, rampaard van zwaar vesting- en belegeringsgeschut, en affuit van veldgeschut, gezegd? Intusschen is affuit het Fr. affut. Rampaard vond ik, evenals affuyt, voor vestinggeschut, bij Wouter Schouten, O. I. Voyagie (1676) I, 88, 90.

G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Brand (XXXV, 389 enz.), Brant. Door E. Brand, stadhouder der leenen van Naaldwijk, werd in 1630 vanwege prins Frederik Hendrik, de uit-kol. van een vrij regiment Maurice d'Allart, schildknaap, met Patijnenburg (voorm. lustplaats te N.), destijds leengoed der vorsten van Nassau, verleid. — De welsprekende (*sic*) Simon Brand v. Someren (vgl. *Nav.* XXXIV, 254, 440) was 1775 -7 pred. te Vuren-en-Dalem (Tielerwaard). — Zie Brand in Bijdr. Geschied. Overijsel dl I—V; Brandt, Brant, Brandes in Tijdr. Regr Overijs. Arch.; Brandt, Brantz in Cat. arch. Dev. Gasth. — Ook op Veluwe kwam voormaals deze geslachtsnaam voor. Henr.' Brant had te Brummen een stuk lands, waarvan hij pacht schuldig was aan de abdij van Elten, omstr. 1400; daarna was dit perceel uitgedaan aan Gherijt Appeldorn, die den hof te Brummen van de abdij in pacht had (Tijnsboek van Elten, in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II, 140). Johan Coppart was van den guede dat Zweder Brant plach te hebben en heit Tieken guet" omstr. 1400 schatplichtig aan Elten (ib. 147). Gosen brant had het goed Steenler bij Nijkerk (ib. 161). In het testament van Lucia v. Kerpen † 3 Jan. 1443 als abdis van Elten, staan Arnt Borre en Brant (zonder voornaam) als hare pachters op Veluwe vermeld (a. w. 105, 6). Gelijk men dan ook in overeenstemming hiermede als bezitting der abdij vervolgens vindt opgegeven Borrengoet in Appelderbroek (o. Nijkerk), »dat Ghese Vrederix plach toe hebben" (ibid. 133). Te Deventer woonde in 1355 Gijselbertus dictus Brant (Camer.-rek. II 293), enz., bij Dev. in 1362 enz. Vrederic Braent (ib. III 126).

J. A.

Brand (XXXVII, 330). Bartholomea Hermanna Braet van Zevender (aldus genoemd naar de heerlijkheid van dien naam), geb. 5 Sept. 1763, tr. 1785 Mr. Carel Frederik Brand van Langerak, heer van Willigerak benoorden de Lek [1]), en na den dood van zijn vrouws

[1]) In eene Lyste van de Vrye, of Hooge, mitsgaders Ambagts Heerlykheden, Tins-

broeder Mr. Otto Braet, ook vrijheer van Zevender; zijnde vóór 1795 geweest secretaris en auditeur der rekeningen en hofhouding van prins Willem V, en daarna tot den terugkeer van dat vorstelijk Huis in Nederland, ambteloos, vervolgens raad en rekenmeester van de Domeinen der Nederlanden, ridder der orde Ned. Leeuw, zijnde ook hij (zoo niet zijn oudste zoon), lid geweest van den raad der stad 's-Gravenhage, alwaar hij † 16 Dec. 1834 oud bijna 73 jaar; zijne echtgenoote † 20 Aug. 1830 op den huize Trekvliet onder Voorburg. Hij en zijn broeder, die burgemeester van Willemstad is geweest, waren (ni fallor) zoons van Johan Arnold Brand, auditeur des domeinraads van den Prince van Orange, en denklijk afstamlingen der echtgenooten Arnold Brand (anders Brant) en Hillegonda v. den Boetselaer, die 12 Juni 1631 huwden.

Overgenomen uit de Genealogie van de familie Scheltus, waarin ook aanteekeningen zijn over de familie Braet.

Amsterdam. J. B. VAN IJSSELDIJK.

Isebree (XXXVI, 127). Mijne aanteekeningen uit Goes, geven ten antwoord, dat Catharina Maria, dr v. Johannes I. en Catharina Elisabeth v. Rosevelt, ald. gedoopt is 6 Mei 1744. Getuigen: burgemr Adriaan I. en zijne vrouw Catharina Ursula Sautijn. Catharina Maria I. tr. ald. 20 Sept. 1764 Mr. Jan Cornelis v. Hoorn, raad te Vlissingen. Uit den echt van voornoemden Adriaan I. en C. U. S. werd te Goes

---

en andere Gerechten, in de stad ende Provintie van Utrecht, enz., vóór den jare 1787, komen voor:

Willige Langeraak aan deze zijde van de Leck, (1530) dit was het jaar waarin het schepenrecht was verkregen; groot 672 mergen 3 hond. ende Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht.

In 't jaar 1766 den 1 May, is Bartholomeus Hermannus de Moor, Medicinae Doctor, hier mede beleend. (dit was een Ambagts Heerlykheid.)

1599, (het jaar van de verheffing). Langeraak over de Leck (1530) jaar waarin het schepenrecht verkreeg; groot 1000 mergen. Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht In 't jaar 1775 den 11 Nov. is de Heer Mr. Arnoldus Adrianus van Tets, oud Raad der Stad Dordrecht hier mede beleend. (dit was een vrye-Heerlykheid.)

Als schout en secretaris van Willige Langeraak wordt voor het jaar 1759 opgegeven Jan Braad (Braat?) te Schoonhoven; voor 1762—1782 Jan v. der Horst ibidem; voor 1785—87 Otto Braet ibid Van de tusschenliggende jaren ontbreken mij de opgaven.

Catharina Maria ged. 24 Mei 1724; deze zal de in 1764 gehuwde wel niet zijn, als zijnde daartoe al wat oud.

FRED. CALAND.

Isebree. Bij de Waalsche gemeente te Goes werd 7 Oct. 1764 attestatie afgegeven tot huwlijksvoltrekking van Jan Cornelis v. Hoorn, j.m. van Vlissingen en raad ald., met Catharina Maria Isebree, j.dr van Goes. — Van die familie teekende ik te Goes het volgende aan;

Uit het huwelijk van Gerard I. en Maria Sautijn werden te G. gedoopt:

25 Oct. 1702, Susanna Catharina; get. Johan Sautijn en Susanna Smallegange.

29 Jan. 1704, Jan; get. Catharina Snoek en Adriaan I.

11 Maart 1705, Catharina; get. Daniël en Catharina Ursula Sautijn.

10 Maart 1706, Susanna, get. Dina Smallegange.

1 Juli 1708, Johan; get. Johan Sautijn en Cath^a I., vrouw van Daniël Sautijn.

28 Juli 1709, Catharina Jacoba; get. Daniël Sautijn, heer van Nieuwlande, en zijne vrouw Catharina I.

Gerard I. werd 18 Juni 1725 ald. begraven, en één kind van hem mede ald. 28 Sept. 1702.

Gerard I., 8 Juni 1720 tot raad van G. aangesteld, werd 19 Oct. 1722 secretaris van de Rekenkamer.

Uit het huwelijk van Mr. Adriaan I. en Catha Ursula Sautijn werden te G. gedoopt:

2 April 1704, Johan; get. Johan Sautijn en Susanna Smallegange.

22 Juli 1705, Catharina Susanna; get. Johan Sautijn en Catha Snoek.

15 Oct. 1706, Catharina Maria; get. Daniël en Maria Sautijn.

21 Juli 1709 { Johanna Susanna; } Get. Gerard I en Joha Jac. Sautijn.
{ Daniël; } » D. S. en vrouw Catha I.

Een kind van Adriaan I. werd 28 Sept. 1702 te G. begraven.

Mr. Adriaan I., 1731—47 pensionaris-honorair te G., 8 Juni 1720 tot raad van G. aangesteld, 20 Mei 1730 tot burgemr benoemd, † ald. 30 Nov. 1750.

Een kind van Johannes I. in Maart 1683 te Goes begraven.

Johan I., 1769—78 pensionaris-honorair te G., werd 20 Febr. 1741 tot raad van G. aangesteld, 24 Juni 1767 tot burgemr benoemd, † ald. 25/26 Juli 1778, begr. in de Neder-kerk.

Adriaan I., Med. Doct., 24 Juni 1759 tot raad van G. aangesteld, † ald. 20 Oct. 1766.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Schut. Gaarne zag men eene geneal. Schut medegedeeld, waarin behooren: Hendrik S. raad te Amersfoort 1588. Dr. Theodorus S. vermaard rector aan de Latijnsche school ald. Nov. 1623—69; hij kocht 13 Oct. 1643 een gedeelte van het Barbara-klooster ald. † 14 Oct. 1672 (v. Bemmel, Beschr. van Am., I, 308, 423 en 432). Mr. Diderik, Dr. Med. en rector a. d. Latijnsche school ald., verzocht 6 Dec. 1647 burgerschap ald., waarschijnlijk dezelfde als Dr. Theodorus hierboven. Thimannus werd 5 Nov. 1630 secretaris ald., † ald. Juni 1647 (v. Bemmel II 717). Dr. Hendrik, geb. ald. stud. 1643 te Utrecht, werd te A. raad 1648—53, 62, schepen 1663—72, burgemr 1660, 66, 67, regent v. St. Joriskerk en v. St. Pieters-gasthuis ald. † Jan. 1672. Dr. Assuerus, geb. ald., stud. 1654 te Utrecht, werd 1669 rector a. d. Lat. school te A., raad ald. 1685—1716, schepen 1686—1703, regent der O. L. Vr. kerk en v. St. Pieters-gasthuis ald. † 7 Jan. 1716. Assuerus de jonge schepen ald. 1694, 95, raad 1696, en 97 regent v. St. Joriskerk ald. Dr. Daniel, regent v. St. Joriskerk en schepen ald. † 3 Jan. 1675. Een andere Dr. Daniel schepen ald. 1676—89, raad 1678—91, regent van de Armen genaamd de Poth ald. † 1691. Onder hen schuilt waarschijnlijk een S., raad te A., tr. eene Ram, bij wie eene dr geh. m. eenen v. Asch v. Wijck; misschien was ook de 1815 daar wonende J. C. S. huisvr. v. J. J. v. Vloten, eene afstamling. Rebecca S. geb. ald. tr. ald. na Jan. 1684 Wouter Florisz. v. Jiske? j.m. van Arnhem.

Enkelen verplaatsten zich naar Amsterdam, waar geb. is Isaac Schut, stud. 1643 te Utrecht, pred. te Houten 1649—96, tr.....? bij wie (o. a.?) Anna S. die een lustverblijf bezat a. d. Vaartschen Rijn genaamd Liese Bosch tr. te Houten 14 Jan. 1678 Gerard v. Oort kanunnik van St. Jan te Utrecht; Bernardus S. geb. Amst, stud. 1651 Utrecht, misschien voorvader van eenen S. wonend te Amst., wiens kinderen waren: 1. Bernardus; 2. Johannes; 3. Alida † 's Hage?

24 Juli 1786; 4. Willem tr. Catharina Poel te Amst. bij wie Alida en Louise tr. Gerard Bruijn kapitein ter zee te Amst. Ook woonde ald. 1695 wed. Jakob S. geb. Cornelia Eeckhout. Hendrik v. Schuler Hendriksz. bij Margaretha v. Regnier, † Amst. 1741, tr. Anna Schut v. Velzen.

Voorts, te Utrecht vindt men leden dezer familie. Willem S. tr. ald. 1 Nov. 1607 Margaretha v. Elborch; Daniel S. gedt ald. 15 Mrt 1638 Danielsz. bij Agnita....?; Gerard S. wedr v. Hillegonda v. Uden tr. 1665 Maria v. Solingen wed. Frederik Beernink; Maria S. Cornelisdr † 1667 tr. ald. 1646 Johannes Andries v. Aken, Fransz. bij Catharina Woestenraad, geb. te Reifferscheid 9 Jan. 1622, pred. te Utrecht 1653. Anna S. tr. omstr. 1669 Maarten v. Royen. Hendrik S. regent van de aalmoezenierskamer en het St. Antonisgasthuis te U., tr. Clara v. den Helm, bij wie Abraham S. ged. Utr. 21 Aug. 1690 en Jacob S. ged. ald. 10 Juni 1694. Jacob S. 1723 stads-Med. Dr. ald. was denklijk de J. S. geb. Utr. stud. 1717 ald. Mr. Hendrik Everard S. 1758 en Mr. Gerard Jacob S. 1755 beiden regent v. h. Barbara- en Laurentii-gasthuis te U.; laatstgenoemde G. J. S. tr. 1768 Anna Hermanna v. Blankendaal, en wint Jacob Nicolaas v. Blankendaal S. geb. U., Med. stud. ald. 16 Nov. 1796, kapitein 1798 bij de Jagercompie der Bataafsche burgerwacht te U., majoor 1800 bij de brigade der gewapende burgerwacht departemt van den Rijn. Mr. Rudolph Abraham Schut [1]) geb. te U. promoveert ald. 14 Juni 1771 op »de Stipulationibus" in de rechten, daarna plaatsvervangend rechter en burgemeester van U.

Behoort hier Schut v. Waldeck? Johan S. v. W. † Dantzig, overluid te U. 2 Mei 1646 tr. Gerardina v. der Eggen bij wie Paulus S. v. W. gedt. U. 30 Nov. 1636. Abraham S. v. W. † U. 6 Sept. 1639.

Ook te Arnhem komt de naam Schut voor. Johan S. wonend te Lathem, ondertr. te A. 13 Juni 1651 Catharina v. Ketwich. Steven S. tr. ald. 16 Oct. 1659 Hendrina Noot. Naleken S. Hendriksdr tr. ald. 8 Aug. 1660 Arend v. Alshey Hermanszn geb. te Ruhrort. Anna S. Dirksdr tr. ald. 13 Nov. 1661 Dirk v. Wingarden [2]) Abra-

---

[1]) verkeerdlijk Boekz 1771 Schutte genoemd.

[2]) Vgl. Herald. Bibl. 1882 bl. 330, noot *a*. Te Veenendaal woont nóg een L. v.

hamszn, wonend te 's Hage (getuige Oswald Wijnen) [1]. Johan Schutt lid der St. Jodocus-broederschap te A. voerde als wapen Gedeeld: 1. doorsneden, *a* het wapen Schut: in rood een blauwe dwarsbalk beladen met drie linkerschuinbalkjes v. zilver, boven den dwarsbalk twee (losstaande) St. Andrieskruisjes v. zilver naast elkander; *b* het wapen v. Ryenen: in zwart een klimmend schaap v. zilver, met horens en hoeven v. goud; 2. in drie stukken doorsneden: boven, in goud zwart huismerk (kruis tegen welks voet een liggende *V*); midden: wederom doorsneden *a* het wapen Wijnen doch in zilver drie (2, 1) bellen v. goud met roode schaduw, *b* het wapen Craeyvanger in zilver zwarte kraai naar rechts; beneden: effen blauw veld. Zijnde dit wapen S. vermeerderd, zooals bij Arnhemsche personen van aanzien gebruiklijk was, met wapens der geallieerde familiën; wrong, rood en zilver; helmteeken, uitkomende moor een geweer naar links afschietend. Stephanus S. uit Arnhem chirurgijn der garde-comp. tr Alkmaar Juni 1667 Maria Simmerman Cornelisdr wonend ald.; misschien werden zij de stamouders der Alkmaarsche leden als van W. Schut raad in de vroedschap en vrederechter ald. en van Johan S. geb. 1799 of 1800 met N. Swart † ald. 10 Juni 1850.

Nog komen voor: Johan S. 1620 burgemr te Zutfen. Paulus S. droeg 1647 aan den burgemr v. Gouda op zijne Oratio funebris over den dood v. Z. H. Johanna S. tr. Hendrik Steven von Savelant zn v. Hendrik Assuerus geh. op huis Erprath bij Zanten 12 Dec. 1684 met Margaretha Hundebeck. Wilhelmus S. geb. te Tiel stud. 1697 te Utrecht. Geertje S. Danielsdr geb. te Beekbergen tr. Albert Sas, wint Peter gedt Harderwijk 5 Aug. 1677. Jan Horsman Schut tr. Johanna Regina Rijcke Mathiasdr † Aug. 1775 bij wie Sara H. S. geb. 22 Dec. 1773 waar? Clasina S. † 1810 tr. 7 Dec. 1788 Cornelis Clant zn v. Mr. Cornelis bij Johanna Catharina Hendrina v. Persijn, geb. 4 Aug. 1767 schout en secret. v. Nieuwveen, baljuw van Vrijhoeven, dijkgraaf van Nieuwkoop † 19 Juli 1825. Maria S.

Wijngaarden, die met J. H. de Waal Malefijt en J. Muusse Dec. 1887 het voorloopig bestuur vormde eener te Zeist nieuw-opgerichte anti-revolutionnaire kiesvereeniging »Nederland en Oranje". RED.

[1]) Zie dezen Oswald vermeld Herald. Bibl 1881 bl. 192, alwaar bl. 194 voorkomt Dirk Gerrit Wijnen geh. m. *Stephania* Schutte (*sic*). RED.

wed. Anthony Gijsberti Hodenpijl, † Breukelen 21 Mei 1850, 66 jr oud.

De hierboven genoemde Steven S. en Hendrina Noot hadden Paulina S. ged. Arnhem 15 Aug. 1660 tr. ald. 2 Nov. 1690 Gerrit v. Megen geb. ald. zoon v. Johanna Nooth.

Balen, Beschrijv. v. Dordr., spreekt bl. 1034 van Tanneke S. geh. m. Herbert Pijll Dirkszn bij Catharina Cruydenier.

Intusschen blijkt uit al het bovenstaande, dat de naam Schut aan een of meer deftige geslachten toebehoorde; en zou het dus niet van belang ontbloot zijn, eene geneal. te zien medegedeeld, waarin deze gegevens geheel of gedeeltlijk waren of werden opgenomen. Wie verrijkt er dit maandwerk mede? — Bestaat er verband tusschen de bovengenoemden en het aanzienlijk Antwerpsch geslacht Schut? Waartoe behoorde de bekende schilder Cornelis S. geb. 13 Mei 1597 † Antw. 29 Apr. 1655. Er woonden in 1621 ald. verschillende personen die Corn. S. heetten, zegt v. Lerius, Biogr. d'artistes Anversois publ. p. P. Génard I, 50. Pieter Hendrik S. († 13 Juli 1711) was ald. in 1694 schepen.

v. o.

Scriverius (XXXV, 469). »Berte scryuers en Johan scryver, Maes oer Soen", denklijk woonachtig te Brummen omstr. 1400, waren aan de abdij van Elten schuldig jaarlijks »hoeftghelt te brummen in s. Viits hoff to betalen Vigilia Martini" (Tijnsboek van Elten, in Nieuw. Archief voor Kerkgeschied. II 141). Henric poeker moest van styne scryuers erue (in de Lijmers) VI scep' (schepels koorn) jaarlijks als »malt-tijns" betalen (ib. 149). — Slichtenhorst, Tooneel 99b meldt (in 1645), dat Peter Schrijver aanteekeningen schreef bij de »Geldersse Geschiedenissen" van Henricus Aquilius (geb. te Arnhem). In 1357 vg. komt de gesl. Scrieuer te Deventer voor. (Cam.-Rek. v. Dev. II, passim). En Johan Scrijver behoorde tot degenen, die 5 Juni 1426 zich tegen Rudolf v. Diepholt en vóór Zweder v. Culemborg, als bisschop van Utrecht verklaarden (Over. Arch. Aanh. 246). In het land van of te Vollenhove woonden in 1729 A. A. en S. J. Scriverius (ib. V 360). Het in 1439 vermelde erve Joelsink te Oxe o. Kolmschate bij Deventer heette ook (later?) Schrijvers Erve (ib. III 43). — Zie ook in Bijdr. Geschied. Overijsel (dl I, II, IV, V)

Schriever, Schrijver, zoowel als Scriverius. Waarbij kome, dat Wilhelmina en Gerridina, zusters van den Zwolschen secretaris (1753—69) Mr. Chr. Wilh. Eekhout, gehuwd waren met Daniël en Joan Anthony Scriverius (ib. VIII, 313). Zie (uitsluitend) Scriverius verscheidene malen vermeld in Mr. J. v. Doorninck's Geslachtk. Aanteek. — Tot onderwijzer-directeur der Fundatie van de vrijvrouwe van Renswoude te Delft werd 8 Juni '87 benoemd J. C. Schrijver Hzn te Amsterdam.

Nog eens, is Schrijver genealogisch één met Sc(h)riverius? Dienen deze geslachtsnamen in bladwijzers en registers onder één hoofd gebracht?

Verlouw (XXXV, 258). Hendrik V., — ouders onbekend, — tr. 17 Maart 1777 Cornelia v. der Schilden, dr v. Abraham bij Christina Mulet. Kinderloos.

C. S. B. B.

Wittebol (XXXVII, 510, 627). Ergens in ons land moet een Wittebol predikant zijn bij de Hervormde kerk; van overlijden of emeritaat althans is me tot heden niets bekend. Zijne eerste standplaats was Retranchement (Zeeland). Hij was de eenige zoon, zoo ik meen, van wijlen P. W. Wittebol, nog in 1863 directeur der cellulaire gevangenis te Amsterdam. Deze directeur was naar Amsterdam overgeplaatst van Leeuwarden, waar hij de betrekking van catechiseermeester bekleedde bij de strafgevangenis, en ook een boek schreef en uitgaf over een beruchten boosdoener. De nog levende predikant vulle het onvolledige aan.

A. AARSEN.

VRAGEN.

v. den Broek. Jacob v. den Br. was schepen van Schoonhoven 1665—89, en Martinus in 1717. Johanna weduwe Geisweit woonde ald. 1745. Wapen dezer familie?

H.

v. Everdingen. Wie helpt mij den volgenden kwartierstaat met data, wapens, enz. aanvullen?

in zilver drie (2. 1) zwarte stierenkoppen.	in zilver keper, verzeld van drie sporen, de raderen naar boven, alles goud.	in rood zwarte leeuw.	wapen mij onbekend.	in zilver drie balken v. blauw, in het schildhoofd verzeld van drie roode (?) rozen.	wapen mij onbekend.	Item.	Item.
Gerrit Franse v. E.. geb. te... den... † te... 15 Sept. 1718, tr. Beusichem 31 Jan. 1675	Maria v. Muyswinkel, geb. te... den... † te... den 9 Sept. 1725 oud ± 80 jaar.	Pieter v. of v. den Ham, geb. te... den... † te... den... tr. te... den...	Elisabeth v. der Woude geb. te... den... st. te.. den...	Cornelis Buschman, geb. te... den... † te... den... 1733 (was hij niet predikant, en, zoo ja, waar?) tr. te... den...	Margaretha v. der Stolk geb. te... den... † te... den...	Huibert v. Houten, geb. te... den... † te... den... baljuw van Gellikum, tr. te... den...	Anna Quast geb. te... den... † te... den...
Nicolaas v. E., geb. te Beusichem 1 Nov. 1682 † te... den... tr. 19 Juli 1707 te Deil.		Adriana v. of v. den Ham, geb. te... den... † te... den...		Godfried Buschman, geb. te... den... † te... den... baljuw van Gellikum, tr. te... den...		Anna Geertruida v. Houten, geb. te... den... st. te... den...	
Gerrit v. E., gedoopt te Deil 23 Nov. 1717, † te .. 20 Jan. 1785, baljuw ald., tr. 15 Oct. 1737 ald.				Huberta Anna Buschman, geb. Gellikum 11 Juli 1713, † te Deil 8 April 1795.			

Nicolaas v. Everdingen, geb. D. 24 Dec. 1746, † Zoelmond 30 Mei 1830, drossaard, dijk- en lingegraaf van het graafschap Buren; tr. te Z. 11 Nov. 1781 Theodora Jacoba Wilhelmina v. Rijnberk, geb. te Z. 19 Aug. 1750, † ald. 13 Juni 1823, dr v. Cornelis Antony, baljuw van Beusichem, bij Theodora Jacoba Vonck.

Middelburg.

MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

---

[1]) Over Muiswinkel zie Herald. Bibl. 1880 bl. 305—7. Cornelis v. M. en Joha Wenk kwamen 11 Jan. 1818 met attest. uit Rumpt te Tiel. RED.

Boreel. Hoe was de naam der gade van Jacob B., zoon van Jacob bij Isabella Coymans, geb. 1678, commissaris van 's Lands posterijen, † Amsterdam 1736. Heette zij Libra Crap, of Libora Knocks? Wanneer en waar had dit huwelijk plaats, wanneer en waar werden geboren hunne zonen Willem, vendumeester der stad Amst. † ald. 14 Febr. 1787, oud 74 jaar, Balthasar en Jacob B.?

H—G.

Keer. Bestaat er eene geneal. Keer, voerend in groen drie meerkollen v. zilver; helmt. een meerkol? Ons zijn slechts de volgenden bekend. Anthony K. tr. Utrecht 2 Sept. 1690 Anna v. Heereveen Roelofsdr bij Catharina v. Wijck, winnen: 1. Anna geb. U. 1691 tr. ald. 7 Febr. 1713 Mathias Nethenus; 2. Susanna geb. ald. 1694 tr. 1° Daniel v. Vianen, tr. 2° ald. 19 Juni 1735 Johannes Hermanus Brunschede; 3. Abraham geb. ald. 1698; 4. Lambertus geb. ald. 1706 kanunnik v. St. Pieter tr. 1° ald. 26 Juni 1736 Magdalena Murenbel bij wie: *a.* Wilhelm geb. ald. 1738; *b.* Anna Elisabeth tr. Gerard v. Oort; *c.* Abraham geb. ald. 1742 kanunnik en deken v. Oudmunster; misschien *d.* Hendrina tr. 1776 Andries Kemp. Lambertus K. tr. 2° Johanna Geertruida v. Oort kinderloos.

.... Keer won Derk K. pred. 1810 te Est, en Huibert Gerard K. pred. te Diemen † Amsterdam 22 Jan. 1797 omstr. 55 jr oud tr. 1° Utrecht 9 Apr. 1770 Johanna Jacoba v. Oldenbarnevelt gend Tullingh tr. 2° 1781 Johanna Elisabeth v. Cuijlenborch.

Pieter K. lid v. d. raad te Amsterdam tr. 1830 Gesina Catharina Bosscha dr v. Herman hoogl. te Groningen, bij Helena Scheers; behoort hij tot de bovenstaanden?

V. O.

[Een luit.-kol. Keer brandde 27 Maart 1820 Zek, een dorp op Sumatra, plat, omdat het eene schuilplaats was van muitelingen. Op een buitentje bij Kuik (N.-Br.) woonde etlijke jaren geleden een hoogbejaarde oud-hoofdofficier Keer, die, naar ik meen, de Beresina had gezien.]

Cousein of **Cousen.** Wat is er bekend aangaande het oude, aanzienlijke, uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstige geslacht de Cousein, aliàs Cousen? Bestaan er nog afstamlingen?

J. H. G.

Crauwel. Hoe is het wapen dezer familie? Het blijkt een oud geslacht te zijn; reeds in de 14de eeuw bestond de naam in de Betuwe [1]). Hendrik Dirksz. C. tr. Maria Fransdr Lam woonden 1648 te Ooi onder Echteld; Herman Janszn C. tr. Alit de With 1650 te Eck. Gerrit C., Elis. C. (tr. Albert Aerts) en Dirk C. woonden 1650 onder Buurmalsen; aldaar ook Dirk Jerephaeszn C. † vóór 1671 tr. Elisab. Jansdr v. Asperen wed. Peter v. Deventer, winnen: Elisabeth. C. tr. vóór 1671 Maes Adriaensz. v. Santen. Cornelis C. (broeder v. Johan) † vóór 1718 tr. Cathª v. Welij ouders v. Elis. C. tr. Johs Prijs [2]). Willem Corneliszn C. (broeder v. Reijnold tr. Elis. v. Echteld) tr. 1° Grietje Adriaanse v. Crijtsnaght (wed. Rutger v. Kessel met 5 kinderen: Trijntje, Maria, Cornelia, Adriana Geertruid en Grietje v. K.) † vóór 1717, winnen: Mechtelt en Cathª C. tr. 2° vóór 1718 Jantje Wessels v. Eldijk [3]). Anthoni C. 1648 te Tiel. Ged. Tiel (Remonstr.) 6 Oct. 1667 Grietje, 27 Mrt 1670 Peter en 12 Nov. 1671.... allen kinderen v. Albert Peterszn C. en Harmpje Petersdr de Blanck [4]). Aan Nicolaes C. 9 Dec. 1716 het klein burgerschap te Tiel verleend; overluid ald. 16 Juni 1739 de vrouw v. Nicolaes C. (18 gl.). Aan Cornelis zn v. Nicolaes C. 8 Aug. 1725 ald. het klein burgersch. verleend.

v. Leuningen. Wie helpt mij aan genealogische gegevens? Ik vind: Aelbert Hendrikszn v. L. 1598 schepen, 1600 burgemr, 1603 vroedschap van 's-Gravenhage en, naar ik meen, ook griffier der leenen van Holland, † blijkens zijn grafschrift 30 Maart 1613, begr. te Delft. Gehuwd met Agniesgen Bruinen Caesarsdr, 1600—1602 regentes van het Burgerweeshuis te 's-Gravenhage, † 23 Dec. 1612. Zij was eerder weduwe van Mr. Harmen Schinkel, die 23 Juli 1568

[1]) Te Ingen en Echteld treft men o. a. den naam nóg aan. Zie Crauwel te Deventer a° 1349 enz (Dev. Camer.-reken. II, III). Tusschen Zwolle en Deventer lag in 1413 Crauwelsgoed, zijnde in 1518 een tafelgoed des Bisschops van Utrecht (Over. Arch. II 205; V 378). Te Lienden ligt een bouwland Krouwelshoek. Reeds in 1288 bezat het klooster Bethlehem een perceel in de Grp Zutfen geheeten Crowelscamp (Bn Sloet, bl. 1104), vermoedlijk tusschen Borkelo en Doetinchem gelegen. Onder Wageningen staat in 1452, 3, 8, 65 een huis en Hof Crawelsmaet vermeld (Geld. Leenregr in Herald. Bibl. 1883 bl. 129, 34). [2]) Nóg te Maurik; vgl. *Nav.* XXXV, 493. [3]) Nóg te Ek. [4]) Nóg te Tiel. RED.

te Delft om den geloove onthoofd werd, en drie kinderen naliet. Waarschijnlijk waren zij de ouders van:

1. Sophia Aelbrechts v. L., eerst gehuwd met N. N. Roekeleberg (bij wien Agneta, 16 Febr. 1625 te 's-Gravenhage ondertr. m. Adriaan v. der Mijl, secretaris van den Prins), later met Dirk Gool, griffier der leenen van Holland, bij wien Elisabeth en Anna. Zij werd begr. in de Klooster-kerk te 's-Gravenhage 4 Apr. 1640.

2. Magdalena Aelbrechts v. L., 1621—1651 regentes van het Burgerweeshuis in den Haag, tr. Hillebrant Jacobs v. Wouw, drukker voor de Staten-Generaal. Kinderen.

3. N. N. Aelbrechts v. L., tr. N. N. Trezel.

4. N. N. Aelbrechts v. L., tr. N. N. Koster.

5. Adriana Aelbrechts v. L., tr. N. Overmeer, bij wien Gerard, N. N., Sophia en Petronella.

6. N. N. Aelbrechts v. L., tr. N. N. v. Ruijven, bij wien Hermanus, die vier kinderen naliet.

Verder vind ik nog Clara Aelberts v. L., tr. 24 Febr. 1594 Wijer Gerritszn v. Overmeer, 1606 vroedschap van 's-Gravenhage. Kinderen.

Met aanvulling zal men zeer verplichten

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Liepperth. In de eerste helft der vorige eeuw woonde te Amsterdam de koopman Philipp L., geb. te Nicolsburg (markgrP Mahren). Hij werd door Karel VI in den adelstand verheven en verkreeg den naam Philipp Liepperth von Lieppertshofen. De oorspronklijke adelbrief, i. d. 17 Oct. 1724, op zwaar perkament geschreven, met beschrijving van het zich er in bevindend wapen en voorzien van de eigenhandige handteekening van den Roomsch-keizer Karel VI, en waaraan met gouden koorden het Rijkszegel, in doorsnede 12 c.M. in fraai bewerkte houten doos is bevestigd, bevindt zich sedert ongeveer vijftig jaar in het bezit mijner familie. Bestaan er van dezen Philipp nog nakomelingen, en, zoo ja, waar houden zij thans verblijf?

H. A. VAN LOCKHORST.

[Het wapen worde beschreven; want Rietstap's Armorial vermeldt, minstens in de 1ste editie, dezen geslachtsnaam niet.]

Marchant, enz. Welk wapen? Paul Chevallier geb. Zwolle 11 Febr.

1788 (zn van den Waalschen pred. later te Amst.) † Parijs 16 Mei 1830 (wat was zijne betrekking?) tr. te? datum? Théodore M. geb. te? 3 Oct. 1795, † Wageningen 30 April 18.., dr van..... M., ontvanger te Zoeterwoude, bij Jvr? Alette Emilie v. Eck. Gevraagd invulling benevens ouders, grootouders en overgrootouders dezer laatste echtgenooten. Hunne dr Pauline Pétronelle, geb. 26 Mrt 18.. te? tr. te? datum? Pieter Frederik Hoijer, geb.? lid v. d. Raad v. Justitie te Samarang, zoon, kleinzoon en achterkleinzoon van? Eene andere dr Pétronelle Théodore, geb....? tr...? Gerwers, geb...? directeur Javabank te Soerabaja. Vragen als voren. De jongste broeder van Paul Ch., Mathile Jacques († Ermelo 29 Nov. 1885) tr 2° te...? datum? Bregitte Antonia Swart Abrahamsz geb....? †... weduwe J.... A.... Roëll (zn van?), geb....? †...? Zij was dr, kleindr en achterkleindr van....? Haar wapen was? Zij hadden een zoon Joan Willem Ch., thans postdirecteur te Doesburg, tr. 1° te Harderwijk, datum? Pauline Françoise Rasch, geb...? †...? Wie waren hare ouders, groot- en overgrootouders? Deze familie schreef vroeger Ras. Hoe is 't wapen?

H.

[Zie over Rasch een en ander in Herald. Bibl. 1881 bl. 152, 266, 309, 11; 1882 bl. 316.]

v. Megen. Welke is de (waarschijnlijke) genealogische zamenhang tusschen de drie volgende familiën:

1. Oude graven van Megen, voerend Goud, met schildhoofd v. rood. Op den gekroonden helm zwaan v. zilver, opvliegend. (Zie verder Rietstap, Armorial, II, 191 onder Meghem, Megen).

2. Graven van Megen uit het huis Brimeu [1]) voerend In zilver drie (2, 1) adelaars v. rood. Op den gekroonden helm het teeken als boven (ibid. I, 302).

3. Familie v. Megen te Nijmegen verwant aan Roukens, In de Betou, enz. In zilver drie (2, 1) adelaarskoppen en -halzen v. zwart. Tot haar schijnt evenwel behoord te hebben Gerrit v. Meghen (zegelt 1577 met drie adelaars) (Archief Nijmegen en Verslag der commissie

[1]) In de oorkonde der zitting i. d. 3 Sept. 1563 van de Klaringbank te Engelanderholt wordt de toenmalige stadhouder Karel v. Brimeu († 7/8 Jan. 1572 te Zwolle) Charles van Brumeu geheeten; zie Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt 1874, Bijl. Bb, bl. 35. RED.

voor de gedenkstukken aldaar), en misschien ook wel Johan de Meghen 1501 (Nijhoff, Inventaris oud-archief Nijmegen bl. 60).

Middelburg. MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

Memlinc (XIX 590; XX 267). Volgens overlevering stamt de familie Memling, thans Meemeling, af van Jan van Arkel, bijgenaamd de Sterke. In het bezit dezer familie is een zilveren cachet, waarop Jan de Sterke is afgebeeld, als hij zich aan de poort te Gorinchem met zijn paard tusschen de knieën van den grond oplicht. Ook de te Gend overleden beroemde schilder Memling (vgl. *Nav.* XXXVI, 172) behoorde tot dit geslacht. — Zou bovengenoemde afbeelding op het zilveren cachet wellicht als wapen gevoerd kunnen zijn door de familie Meemeling, bekend door hare lichaamskracht?

[Omstr. 1845 woonde te Deventer een hoog bejaarde emeritus-predikant Meemelink, wiens (eenige?) dr gehuwd was met eenen Verweij aldaar. Hij was ergens in den omtrek, in Twente, jaren lang predikant geweest op een eenvoudig dorp.]

v. Neck. Sedert wanneer voert deze familie de drie (2, 1) posthoorns; aanziende helm; dekkleeden; helmt. een posthoorn tusschen eene vlucht. Bestaat er eene bepaalde reden voor het voeren er van? De eerste die het voerde, was Jacob v. Neck.

de la Porte. De vraag van *Nav.* XXXVII, 452, blijve toch niet onbeantwoord. Een feit is, dat er eene de la Porte geweest is, die vrijvrouwe van Warmenhuizen was. Wellicht kocht zij die Hollandsche heerlijkheid?

D.

[Men vindt tegenwoordig André de la Porte, o. a. een predikant. Waar? Te Almelo?]

Rossman of Roseman. Drie broeders trokken met Willem III naar Engeland. Een van hen sneuvelde in den slag van de Boyne. Omtrent dit geslacht worden gegevens verzocht.

R.

Rutgers. Ondergeteekende verzoekt inlichting nopens deze familie,

vermaagschapt aan die van v. der Heyden, Smout Bentick, v. Taack Nierop, enz. enz.

's-Hage. PAUW V. WIELDRECHT.

v. Schie. Jan v. Sch., – ouders? — tr. 9 Nov. 1738 te Vlaardingen Catharina v. der Hoeven (dr v. Jacob bij ?), en wint Cornelia, tr. 25 Maart 1765 Jan Veth te Schiedam. Wie vult aan, en geeft de doop-, trouw- en sterfdata der hier bedoelde zeven personen?

H.

[Pieter v. Schie te Schoten maakte namens hemzelven, zijne kinderen, behuwden kleinkinderen het overlijden i. d. 3 Jan. 1888 bekend van Mej. Anna Bartels (R.-Kath.), oud bijna 64 jaar.]

Schill. Adolph Pieter Sch. geb. te ...? den ...? † te ...? den ...? zoon van ...? tr. te ...? 7 Aug. 1770 Geertruijd Brand, dr v. Adrianus, kapitein, bij Anna Maria Sprungli, geb. te Sluis 11 Maart 1744, † te ...? den ...? Zij worden te ....? 5 Maart 1777 van tafel en bed gescheiden, en hadden drie kinderen, geb. te ...? — Cornelia Brand, zuster van Geertruijd voornoemd, geb. te ...? 6 Aug. 1742, † te ...? 2 Juli 1792, tr. te ...? den ...? N. N. Schill, van wien mij verder niets bekend is.

Met aanvulling van het bovenstaande zal men zeer verplichten

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Scriverius. Guilliana Paulina Scr. geb. 1724 of 1725 tr. Zwolle 17 Juni 1753 Ds. Antonius v. der Os, ged. Zierikzee 18 Oct. 1722 (geb. 13 Oct.?), pred. te Zwolle (zoon van Dingman bij Pieternella v. Ossewaart). Hij † Zwolle 12 April 1807, zij 8 Aug. 1808. Wanneer is zij geboren, en wie waren hare ouders? Was hun huwlijk kinderloos?

Vl. V. D. O.

v. der Souw. Welk wapen voerde deze familie? Bijv. Gesina Alida, kleindr van den *Nav.* XXVII, 258 vermelden Elias en Lidia ten Hoven (dr v. Ds. Henricus Leonardus), en moeder van den staatsraad Elias Canneman.

Vermeulen. Men leest in het R.-Kath. doopboek van Leende: »28 Oct. 1731 baptus est Carolus Albertus fil. legus Jacobi V. et Petronillae Hoeben [1]). Susc. Sua Celsitudo Carolus Albertus Cajetanus Dux Bavariae, et Maria Hoeben" [1]). Wie was deze hertog van Beijeren, en wat bewoog hem, om in persoon bij dezen doop te fungeeren?

Veth. Gerrit Veth, geb.? † ? ondertr. 8 Juni 1736 Anna v. Boles, ged. 26 Maart 1717 te Schiedam, † ? Hij was zoon van Jan V., geb.? † ? getr.? bij Marijtje Gerritsdr?, geb.? † ? Zij was dr v. Barent v. B., geb.? † ? getr.? bij Elijsabeth Huibregts den Draak, geb.? † ? Wie vult aan?

G.

Viervant. Hendrik V. (zoon van den stadsarchitect van Arnhem, die de schipbrug aldaar bouwde), notaris te Amst., tr. Maria v. Voorthuysen. Wie zijn beider ouders en grootouders?

H.

v. Vollenhoven. In 't begin dezer eeuw werd te? (datum?) geb. Karel v. V. uit Gerard en Catharina Miller. Gevraagd hunne ouders, grootouders en overgrootouders.

H.

de Vries. Op een kwartierstaat van Arend de Vr., schout te Enkhuizen, staat niet vermeld zijne grootmoeder van moederszijde; wie was dat? Zijn vader was Mr. Johan de Vries, geb. 1639, † 1685, geh. 1661 m. Wijbrech Ouckama; zijn grootvader van vaderszijde Arend de Vr., geh. 1639 m. Reijnou Elijsabeth de Velaar, en zijn grootvader van moederszijde Sirp Ouckama, schout te Enkhuizen. Doch wie was nu de echtgenoote van dezen?

G.

Wapen. In blauw twee linker-schuinbalken van goud; de tusschenruimten van het schild zijn beladen, elk met één St. Andrieskruisje v. zilver, drie in 't geheel. Dekkl. Aanz. helm met een St. Andrieskruisje van 't schild tusschen eene vlucht — tot teeken. De cachet-afdruk was keurig. Wien behoort het?

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 172. RED.

Wapen. Welke geslachten voerden of voeren nog, in rood eene vijfp. gouden ster?

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Wapen. Welke Zuid-Nederlandsche? Noord-Fransche? familie voert fascé d'argent et d'azur de huit pièces; à la bande de gueules, chargée de trois alérions d'or, posés dans le sens de la bande, brochante sur le tout? Dit wapen komt, gevierendeeld met de Clerck d'Hurtebize uit Gend, voor in het wapen van Opdenbosch—Brabant bij Rietstap, Arm. Gén. 2me éd. II, 351. Vgl. Bosch (Op den) id. ibid. I, 257. Van deze Brabantsche familie schijnt in de 16e of 17e eeuw een tak naar Hamburg gevlucht te zijn, en daar Oppenbusch en von Oppenbusch geheeten te hebben. Ze was ook aan Sandra verwant. Wie weet iets van haar?

Middelburg. MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

Wapen. Op een schotel van oud-Delfsch aardewerk zag ik dezer dagen het volgende wapen afgebeeld. Gevierendeeld: 1. en 4. niet duidlijk te onderscheiden, vermoedlijk in? twaalf lelies van? ; 2. en 3. in zilver een palmboom van nat. kleur op grasgrond (Eckhardt?). Middenschild: in zilver ossenkop van zwart met gouden horens (Protestantsche tak der familie v. Nispen?). Helmt.: een wildeman met knods over den schouder. — Wie vult het ontbrekende aan, en bericht tevens, aan wien dat wapen heeft toebehoord?

Van gezegd geslacht Eckhardt, is mij het volgende bekend.

Johan Ernst E., majoor in het Or. en Nass. Reichs-Kreitz-bataillon, geb.? † Dietz 27 Dec. 1753, tr., vermoedlijk 1715, Maria Casandra Humanus, dr uit het 25 Apr. 1682 te Dietz voltrokken huw. tusschen Levin H., kanselier in Anhalt-Schaumburg, vroeger in Nassau-Siegen, geb.? † 1695, en Anna Casandra Heppe, geb.? †?), geb.? † Dietz 3 Apr. 1750, bij wie

1. Carl Leberecht E., geb. 12 Oct. 1717.

2. Johannette Elisabeth E., geb. 18 Maart 1719.

3. Alexander Philip E., geb. 7 April 1721, tr. den? Jacoba v. Gheel v. Spanbroek, geb. 1734 † 16 Mei 1803, bij wie

a. Johann Carl Ludwig E., geb. 8 Oct. 1755 † 23 Oct. 1796 te Munster, ritmeester in dienst van den staat der Ned.

b. Wilhelmina Carolina E., geb. 1756, † 1848, tr. 21 Oct. 1796 Mr. Carel Saxe, toenmaals oud-raad van Indië, geb. 1756, † Amsterdam 10 April 1799; bij wien Caroline, geb. 1798, † ? tr. den ? eenen (welken ?) v. Westreenen, geb. ? †?

4. Adolph Friedrich E., geb. 28 Aug. 1725.

5. Philip Franz Heinrich E., geb. 19 Maart 1728.

6. Catharina Wilhelmina Eberhartine E., geb. 30 Juni 1730.

7. Eleonora Philipina Helena, geb. 20 Mei 1734, † 12 Oct. 1793, hofdame der gravin Maria Louisa v. Nassau, geb. Landgravin van Hessen-Cassel, en tr. 1763 Gijsbertus Wildeman, pred. te Harlingen, geb. 1723, † 1794, zijnde mijn overgrootvader.

8. Charlotta Louisa, geb. ? † 1796 te Leeuwarden, tr. Mr. Cornelis Breuning, secretaris der stad IJselstein.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Wapens. Welke zijn die van v. Korpershoek, Cramer en Pruyt (Preuyt)? Alsook dat van Helena Petronella Blanken, gade van Louis Meynart v. Kruijne, notaris te Brielle?

H. G.

Wapens. Voor de samenstelling van een kwartierstaat wenscht men de wapens te weten van: Nicolaas Canters in 1737 tienman van Breda en van zijne gade Catharina Kuijl; Maria Albertina Luijks of Luycx, geb. te Turnhout, geh. 1726 m. Jacobus Roelants; Eva Selcart in 1717 geh. m. Mr. Willem v. Kerchem ontvanger van de verponding te Amsterdam.

Schiedam. R.

Wapens. Voor eene tabel van wapens zonder namen vraagt men: wie voert een St. Andrieskruis, verzeld van vier klaverblaadjes, het bovenste verzeld van een vliegenden vogel? Eene vrouw uit dit geslacht tr. Scheltus. Hare tante tr. iemand die tot wapen had een schild v. zwart; in 't zilv.? schildhoofd twee raderen. Beider zoon tr. iemand, voerend in goud drie zwarte hondenkoppen (?), en hun kleinzoon eene v. Breugel. De zoon van Scheltus en N. N. tr. iemand die een klimmenden leeuw voert.

H.

GESCHIEDENIS.

IJselstein. Het kasteel, gelegen aan de stadsgracht alhier, en dat 24 grootere en kleinere zalen bevatte, werd 28 Dec. '87 voor afbraak verkocht [1]), en aanvang 1888 gesloopt; ondanks de pogingen aangewend door het bestuur van het Historisch Genootschap te Utrecht, om het door de eigenaars in stand te doen houden. Dat bestuur wees in zijn schrijven op de merkwaardige historische herinneringen, die zich verbonden aan dit slot, dat de eenige nog in goeden staat verkeerende Middeneeuwsche sterkte in de provincie Utrecht was; en vooral op de groote artistieke waarde, welke met name de monumentale torentrap had. Het mocht niet baten.

Toen Jan heer van Egmond, bijgenaamd Jan met de bellen, broeder van Willem heer van IJ., schuldig bevonden werd aan verraad tegen graaf Willem VI van Holland, en daarom uit het land verbannen was, vluchtte hij met eene bende van 200 gewapenden naar zijn broeder te IJ., waarop de Hollandsche graaf op St. Maria Magdalena-dag (22 Juli) 1416 het beleg voor stad en slot sloeg, die beiden na korten tijd bij verdrag overgingen, onder beding, dat de Egmonds uit de landen van Holland en Zeeland zouden vertrekken tegen eene jaarlijksche uitkeering. Na den dood van den Hollandschen graaf († 31 Mei 1417) poogde Willem van IJ. weder in het bezit van het vaderlijk erfgoed te komen, hetgeen hem met behulp van hem getrouwe burgers op den Heiligen Sacramentsdag (10 Juni) gelukte [2]). Slechts veertien dagen mocht hij zich hierin verheugen, toen hij 23 Juni door Walraven v. Brederode en Jan v. Montfoort, aanhangers van Jacoba van Beijeren, geholpen door die van Utrecht en Amersfoort, weder werd verdreven. Zij lieten stad en slot toen aan de laatsten over, en gretig grepen deze de gelegenheid aan, om de gehate stad, die een doorn in hun oog was, en werwaarts de Utrechtsche ballingen telkens vluchtten, te vernielen; waartoe zij machtiging bekomen hadden van Jacoba, »die hen gescreven, gebeden ende bevolen had, om het slot te IJ. (dat van vóór 1250 dagteekende) ende die muren, toornen ende poorten der stadt neder te leggen, te breken ende te slichten", waaraan zij op St. Pieter en Paulusdag

[1]) voor *f* 4802. [2]) M. Vossius, Jaerb. v. Holland en Zeeland, bl. 576.

(29 Juni) voldeden [1]). Niets werd gespaard dan de kerk en het Cisterciënser klooster, O. L. Vrouwenberg, in 1394 gesticht door Arend van Egmond en IJ. en zijne vrouw Jolenta v. Leiningen; welk monnikenklooster daarna in den oorlog van 1482 door de Kleefschen en Utrechtschen verwoest is geworden. In 1418 verzocht Jacoba aan hare vrienden in de goede stad van Utrecht, om in haren naam met allen spoed en ernst af te branden en neder te werpen alles wat men na Aller-Heiligendag nog binnen IJ. zou staande vinden, uitgenomen kerken, kloosters, gasthuizen enz. De Utrechtschen togen uit naar IJ., en op den dag der Onnoozele kinderen na het Kerstfeest (28 Dec.) staken zij de stad in den brand, en wierpen er de muren van alle huizen neder [2]). De geschiedenis meldt niet, hoe Willem van IJ. weder in zijne bezitting hersteld is, — denklijk na de verzoening tusschen Filips van Bourgondië en Jacoba in 1428, — doch zonder wettige erven 31 Dec. 1451 stervend, liet hij de heerlijkheid na aan zijn neef Willem v. Egmond, zoon van Jan met de bellen, en Maria van Arkel. Langzamerhand schijnt de stad zich eenigzins hersteld te hebben; doch het jaar 1466 was voor haar weder zeer noodlottig. In den twist tusschen Adolf hertog van Gelre en zijn oom Willem van Egmond over de gevangenneming van hertog Arnold, werd IJ. door de Gelderschen onder Otto v. Vuren ingenomen en verbrand [3]). De stad bleef in puin liggen; totdat Frederik v. Egmond, heer van Bueren, zoon van Willem en Walburga v. Meurs, verlof ontving van Karel den Stoute, om stad en slot te herbouwen. Uit die dagen dagteekende het tegenwoordige kasteel, dus uit de laatste helft der 15de eeuw; het droeg nog de sporen van den ouden hechten bouwtrant, dien tijd eigen. Als bewijzen hiervan konden de onderaardsche gangen verstrekken, alsmede de bolwerken, die het achterplein omgaven, de voormuur en de toren. De traptoren met zijne verspringende gewelven was een in ons land geheel eenig bouwwerk. Men beweert, dat deze onderaardsche gangen gediend hebben, om onder het water door, de gemeenschap met de stad te onderhouden. Merkwaardig was het zeer ruime binnenplein, afgebeeld in Craandijk's Wandelingen I 110. Deze wandelaar

[1]) Burman, Utr. Jaarb. I 206. Kronyck ende Historie van den Huyse van Egmondt bl. 64. [2]) Kronijk Hist. Genp te Utr. Serie III 1859 dl V, bl. 120.
[3]) Slichtenhorst, Geld. Geschied. 258.

zegt: »Jammer dat het geele pleister, waarmede de voorgevel is bestreken, den indruk bederft en iets kinderachtigs geeft aan 't geheel, dat met zijne eenvoudige, maar kloeke lijnen, zich zoo grootsch en eerbiedwaardig kon voordoen. Beter vertoont zich de zijgevel; al heeft het eigenaardige geleden door het dempen der gracht. Het gebouw is daardoor te laag, te gedrukt geworden; veel krachtiger en forscher moet het zich hebben voorgedaan, toen het ook aan deze zijde uit het water oprees". Door het huwelijk van Anna gravin van Bueren, achterkleindochter van Frederik van Egmond, den stichter van het slot, met prins Willem I in 1551, kwam IJ. aan het huis van Oranje en Nassau; en bij de verdeeling der nalatenschap van koning Willem III in 1732 tusschen Frederik Willem koning van Pruissen en Willem Karel Hendrik Friso, later prins Willem IV, werd de baronie den laatstgenoemde toebedeeld. Door de Bataafsche republiek gesequestreerd, is het kasteel na dien tijd, beurtlings tot kazerne en hospitaal gebezigd; waardoor het veel te lijden had van de baldadigheid der troepen. Totdat het domeinbestuur het in 1812 aan Jhr. N. H. Strick van Linschoten verkocht.

Afbeeldingen van het slot kan men vinden bij L. Smids, Schatk. v. Ned. Oudh. bl. 158, waar men het gebouw van voren en op de rechterzijde ziet, door J. Schijnvoet a° 1737; in Nederl. Tafereelen III n° 245, 6, a° 1744 naar J. de Beijer en H. Spilman; in Robidé v. der Aa, Oud Ned., en in Hollandsch Penningmagazijn 1840 bl 164.

IJ.

[Men zie ook Tegenw. Staat, die a° 1749 de baronie van IJ. en de heerlijkheden van den Lopikerwaard, als Hollandsche leenen, bij Holland (Dl VII, bl. 554 vg.) behandelt, en, benevens een historisch overzicht, met aanhaling der oudere schrijvers, wel eene schoone prentverbeelding geeft van het stadhuis en de markt, maar niet van het kasteel. Zonderling, dat de Herv. gem. ter stede destijds tot de classis van Buren behoorde (ib. bl. 563); waarlijk niet in de naaste buurt! Maar uit IJ. mogen, evenals uit Leerdam, jaarlijks zes kinderen in het weeshuis te Buren verpleging vinden; tenminsten in 1741 was het zoo (Tegenw. Staat v. Geld. 338).]

IJselstein. Al wordt er een feit uit vorige tijden in herdacht, het *Nav.* XXXVIII, 9 medegedeelde versje kan niet van 1482 zijn. Immers eerst sedert 1534 kunnen er leeuwen in het wapen van Utrecht gezien zijn.

Rotterdam. E. W. MOES.

Reimerswaal. Deze in de oudste rekeningen van Bergen op-Zoom nimmer Romerswaal geheeten (*Nav.* XXI, 232) plaats, omstr. 1450 eene der aanzienlijkste steden van Zeeland, sedert 1634 (vgl. ibid. XXV, 584, met Tegenw. Staat v. Zeel. bl. 272) geheel van de kaart des lands verdwenen, — komt in dit Maandwerk een en andermaal ter sprake. Zie hier nog een en ander. Op de oude kaarten, bijv. die welke men aantreft in M. Smallegange's »Cronijk van Zeeland", in 1696 bij Johs Meertens te Middelburg in 't licht verschenen, moet te zien zijn, dat de noordoostkust van Z.-Beveland, van Jerzeke af, in noordoostlijke richting en op geringen afstand van het eiland Tolen voortliep, totdat het daartusschen gelegen vaarwater (de Ooster-Schelde), een weinig ten zuid-oosten van Bergen-op-Zoom, nog slechts de breedte van een gewoon scheepvaartkanaal behield, en, langs den Ossendrechter polder stroomend, ten slotte als »boomkreeck" in de Wester-Schelde viel. Dat dit vaarwater slechts zeer weinig Scheldewater kon ontvangen, zal uit de teekening allerduidlijkst blijken. Later groef men daarnaast een kanaal, »Het Diep" genaamd, aanvangend bij het »Tolhuis" en eindigend bij Bats (Bath). Op die noord-oostkust lag tegenover »Deurloo" (Razernij-Punt), op Tolen, Reimerswaal, waarvan thans, bij laag water, nog slechts enkele overblijfselen zichtbaar zijn. Al het land, gelegen tusschen die verdwenen noordkust en den tegenwoordigen dijk, welke langs Ierzeke, Krabbendijke en Rilland loopt, is met die stad en tal van dorpen, als: Kouwerve, Tolsende, Duyvenee, Lodijcke, Nieuwlande, Steenhope, Broeck, Eversweert, Tolhuijs, Creeck, Steenvliet, enz. [1]), door de zee verzwolgen, en draagt thans den naam van »Verdronken Zuid-Beveland" [2]).

Hier kan tepasgebracht wat Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's Oorkondenboek v. Holland en Zeeland bericht: 't Moor de Reimerswala [3]) vormde de noordlijke grens der goederen in Zeeland, welke

---

[1]) Zie Tegenw. Staat v. Zeeland (X), a° 1753 bl. 269, die nog veel meerdere verdronken plaatsen opnoemt, welke in 1530 bestonden. De schoone kaart ald. tegenover bl. 265, vermeldt bewesten den polder der heerl. Tholseinde eene huizing geheeten »'t Kind van Trente'. Vanwaar die naam? [2]) Haarl. Ct. 18 Aug. 1887.

[3]) Tegenw. Staat v. Z. t. a. pl. bl. 271 bericht, dat bij den watervloed van 1530 de stad R. beschut bleef door hare dijken geslagen om een »Wilden Moer", groot omtrent zes of zeven duizend gemeten lands, der stad en haren inwoneren

Wouter v. Kruiningen April 1214 voor het zieleheil zijner beide overleden echtgenooten aan de abdij ter Does schonk [1]). In de »Punten van Verschil" tusschen Vlaanderen en Holland over de uitlegging en nakoming van het verdrag van den jare 1250, omstr. 1253 uitgegeven (a. w. I n°. 587) komt voor:» Item tenentur tres homines captivi de Reymarswal apud Rupelmonde, qui fuerunt capti dominica qua cantatur Invocavit Me [2]). — Te Rinmaswale (*sic*) vaardigde Florens, voogd van Holland, 16 Maart 1256 het verbod uit aan zijne ontvangers der Zeeuwsche beden, om schatting te vorderen van 60 gemeten lands (mensurae terrē), door zijn broeder Graaf Willem der abdij van St. Bernard geschonken. — In 1292 was Splinter tseren ('s heeren) Peters Blocs sone geërfd te R. »Willem *die Hollander* ende Boudin [3]) zijns broder, Flore Clais sone ende Willem sijn broder, Clais Kervinc, Gilis her Peters sone ende Henric Kanseken [4]) sijn broder", geërfden te Reymerswale, alsmede »Gielis Costins sone, Hughe her Gielis sone ende Lambrecht Voermaers sone", schepenen aldaar, getuigden 12 Aug. 1292, dat Hughe Willems sone, Harnout soens, Willem Kervincs sone en Wisse Willems sone aan Wisse Doediins sone" vanwege Florens V graaf van Holland 22 gemeten lands onder Reymerswale hadden opgedragen; terwijl de heeren en schepenen van R. 13 Aug. '92 oorkondden, dat de Graaf aldaar land had gekocht; zie a. w. (II n°. 826,7) de charters, welke ook belangrijk zijn voor de grensbepaling van weleer daar ter plaatse.

---

toebehoorend. Op de straksvermelde kaart a° 1753 staan bezuiden Deurlohoek de Moeren van Jerzeke en van Vlake aangeduid. [1]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 156.

[2]) In margine staat: Hoc accidit feria IV post dominicam qua cantatur Invocavit Me in Mari.

[3]) Leeft hij of een voorzaat van hem voort in Ser Boudins- of Ser Boudewijnskerke van *Nav.* XXXV, 91? In 1307 is echter ook sprake van heer Boudewijn van Iersike, ridder, die destijds het Schorre van Strijen (o. Poortvliet) in leen bekwam (Tegenw. Staat v. Zeel. 551). En als deze, of hunne voorzaten van denzelfden voornaam, te laat geleefd hebben, dan bedenke men dat Utrecht's bisschoppenrij twee Boudewijns († 994 en † 1195), Vlaanderen's gravenrij einde 12de eeuw negen Boudewijns telde.

[4]) Kort te voren was Brouwershaven gesticht; zie *Nav.* XXXIII, 345. Was Kanseken een geslachtsnaam? — Opmerklijk, dat in 1353 onder de ridders in het hofgezin van graaf Willem V van Holland ook een »her Flor̄ harē Claēs soē" voorkomt. Een v. Borsele? Zie *Nav.* XXXV, 3.

In een brief door koning Willem (II, graaf van Holland) in 1256 uitgegeven is sprake van een veer over de Schelde op Roemerswale.

Als Otto II graaf van Gelre en zijn broeder Hendrik elect-bisschop van Luik, tot voogden geroepen waren door de ontevredenen over de voogdij, welke Aleidis, weduwe van Jan van Avennes, na het overlijden (24 Mrt 1258) van Florens, voogd van Holland, over haren neef Florens V had aanvaard, trok de Geldersche graaf naar Dordrecht op, bracht te R. volk bijeen, won den zeeslag op de Vornouds Ee tegen de vloot van Vrouwe Aleid; en erlangde met zijn broeder het bestuur, dat hij trouwens alleen schijnt gevoerd te hebben. Hetgeen Melis Stoke in zijne »Rijmkronijk" [1]) aldus verhaalt:

Zider gheviel tote enen male
Datte grave te Remaers Wale
Gaderde volc tsinen besten,
De vrouwe partie quam van westen,
De den grave waren ghevee
En vergaderden op Vornouds Ee.
Maer het gheviel also ten tiden,
Dat de Grave van Ghelre doe
Verwan,

enz. enz.

Onder de inkomsten van Z.-Beveland, welke Willem IV graaf van Holland in 1345 verbond, behoorden ook zijne molenrenten toit (tot) Rembursw ale [2]).

»Lauwaerd Lams s. van dat die watermoele te Reymerswale min gaut danne hi se ghehuerd hadde, deb. de anno 28° (1328) 5 ℔ 12 Sc. Item de eadem de annis 29° et 30° de quolibet anno 8 ℔ fa 16 ℔ tor. (tournoysen). Inde summa et sol. 21 ℔ 12 Sc. In R. Clays Juffreyts S. van der watermoele te R. deb. et sol. 13 ℔ 4 Sc.

A° 1331. Item in Zuwtbeveland beoesten Yeerzicke ontfaen van den zelven grooten van den mete (van de groote tournoysen van die hoeveelheid lands). In den eersten in Reymerswale. Mijne heere die grave van zinen ambocht binnen der vrijheden van R., dat groit es $126\frac{1}{2}$ m. 10 r. Des bewijst Jan van Scille up gheestelic land 2 m. praeter 20 r. ende up vrij land 43 m. praeter 30 r. Haer Clays Kervinc van Reymerswale, *Hollander*, Wulfard, Gillis ende Boudin, ser Clays Kervinx kindere, int Oudeland 268 m. praeter 50 r. Item praedicti van ser Clays kinder ambocht [3]), dat ser Pieters kinder was, 30 m., fa. et sol. 2 sc. 6 d. gr.

In Lodijc. Haer Clays Kervinc van Reymerswale, *Hollander*, Wulfard, Gillis ende Boudin, ser Clays Kervinx kindere, praeter in die Nieuwekerke 500 m. Des bewisen zi up gheestelic land 43 m. 3 quart, up vrij land $253\frac{1}{2}$ m. praeter 15 r. ende up onvrij land 12 m. Et sic deb. 191 m. praeter 60 r., fac. et sol. 15 sc. 10

[1]) Boek 4, uitg. van Huydecoper, bl. 130.

[2]) A. J. v. der Aa, Aardr. Wrdbk, art. Fortrapa.

[3]) Vgl. hier vooral *Nav.* XXXIII, 345.

d. gr. 19 miten. Jan Gillis S. wt Loodijc ende sijn gheselscip van mijns heren moerlande ter Nieuwerkercken deb. 10 sc. gr. Inde amputant pro via facienda 5 sc. 3 d. gr. Sic restant 4 sc. 9 d gr., fac. et sol. 3 ℔ 16 sc."

Deze posten komen voor in de »Rekeningen der Graaflijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis" door Dr. H. G. Hamaker uitgegeven in de Werken v. h. Histor. Genp te Utrecht, Nieuwe Serie 1879, n° 29. Aldaar I 432, 211, 321, 322, 330, 432. Misschien bevatten die Rekeningen wel meer betr. R.

Nav. XXII, 591, merkte Fred. Caland op, dat vele inwoners van R. te Bergen-op-Zoom kwamen. Naast die van Antwerpen en Leiden maakten 8 Mei 1490 de pijpers van R. te dezer stede bij gelegenheid der groote Processie, muziek [1]). In de door dezen onzen medewerker aan de vergetelheid ontrukte »Bizonderheden over de oude heeren van B. o. Z., ontleend aan de rekeningen dezer stad" [2]), ontwaart men dan ook den post i. d. 29 Jan. 1413: »Toen Heer Claus van Remorzwale eñ mij vrouwe van vẽle (Reimerswale) op 't huus wonen tot iij stonden gedroncken, faict iiij β ix gr." Dat »huus" was vermoedlijk de oude woning der heeren van B. o. Z. [3]). Item i. d. 12 Juni 1479: »Gezonden Jan de Pottere tot Bruessele tot miinen hẽe vã Waelheym (heer van B. o. Z.) om volc te ghecrigene, — de stad B. o. Z. toch had »veel luden van wapenen te peerde ende te voete wtgesonden in de landen van Luxemburch", — en den volgenden dag een bode naar Reymerswael, om te zeggen dat »Heer van Bergen" (op Zoom) hier was [4]).

Reimerswaal was eene heerlijkheid, waarnaar een aanzienlijk geslacht zich noemde, hetwelk misschien, — omdat ons straks Willem die Hollander en Boudin zijn broeder (a° 1292) en Heer Klaas Kervinc van R. Hollander met zijne zonen Wulfard, Gillis en Boudin a° 1331 te voren kwamen, — evenals v. Teilingen, v. Brederode, v. der Duyn en v. Tol, eenen jonger zoon der Graven van Holland tot stamvader kan hebben gehad [5]). Het voerde echter niet het wapen van Holland, maar gekruiste zwaarden, welke Rietstap's Armorial zoowel aan v. Reimerswael (Roemerswael) als aan de Hollander van Roemerswael (*sic*) toekent. Dit »Hollander" kan dus ook oogen op

---

[1]) *Nav.* XXI, 139. [2]) Zie Tijdschr. voor N. Brab. Geschied., Taal- en Letterk. I 110 vg. [3]) T. a. pl. bl. 111. [4]) t. a. pl. bl. 206, 7.

[5]) Dit schijnt het gevoelen van Fred. Caland te wezen, omdat hij *Nav.* XIII, 125 o. a. ibid. X 65, vr. 97 aanhaalt.

oord van herkomst. Of wel op ambtlijke betrekking tot eenen Graaf van Holland enz.; in 1292 toch zagen wij Willem die Hollander (met Boudin) en Clais Kervinc geheel afgezonderd van elkander vermeld. Omstr. 1500 stond het geslacht ook bekend als »Waal of v. Romerswaal" [1]). Zou men dus niet boven, a° 1413, mij vrouwe v. vele (= Waal) moeten lezen? — Een heer van Reimerswaal, — was hij de *Nav.* XXXI, 584 vermelde Boudewijn? — geleidde met Guy van Henegouwen begin van a° 1300 de vloot, welke op last van dezes broeder Jan II graaf van Holland op Walcheren of Schouwen moest landen, om het hoofd te bieden aan Jan v. Renesse, die dit laatste eiland nagenoeg geheel vermeesterd had. Ook toen viel nabij R. een slag voor, die voor den Graaf van Holland ongunstig uitviel. Heer Boudiin v. Reymerswale, die in 1353 behoorde tot de ridders in het hofgezin van Willem V graaf van Holland [2]), was gewis één persoon met Boudewijn, heer van R. en Lodijcke, die, in vereeniging met zijne gade Catharina v. Wulpen 10 Juni 1365 zijn huis, toren, hof en land te L. [3]) aan den ruwaard Albrecht (van Beijeren) opdroeg, en het van dezen weder ter leen ontving. Hun zoon Klaas Kervinc ontving 20 Jan. 1389 van denzelfde, als graaf van Holland, den last om het gors en slyclant, gelegen vóór het westeinde van R. en L., te bedijken; hij mocht er schout en schepenen aanstelien, maar de Graaf behield zich de hooge heerlijkheid voor. Hij (Claes Kervinck van Reymerswale, de boven reeds vermelde Claus), ridder, die in 1390 renten had op het voormalig ambacht van Stormzand of Sturm(e)zandt [4]), en in 1418 bij het beleg van Gorinchem werd gevangengenomen, bekwam in 1422 van hertog Filips van Borgondië in last het land te bedijken, dat vóór den verlanden stroom Vernouts-Ee (Voornezee, Vorrenzee of Voirnoutszee) tusschen R. en L. gelegen was. Jonker Adriaan v. R., heer van Lodijke, ook als Jonker Adriaan v. Lodijck vermeld, was 1439—64 baljuw van Voorne [5]). Ik vond aangeteekend, dat de heeren van Lodijke in 1438 en 70 heer Hendrik van Borsele van der Vere

---

1) *Nav.* XXXI, 632. 2) Ibid. XXXV, 4. 3) Op de plaats, waar weleer dit slot stond, ving men in 1753 mossels en krabben (Tegenw. St. v. Zeel. bl. 89). 4) op Z.-Beveland ben. Wemeldinge, evenals Sichuit, in 1753 reeds lang verzwolgen heerl.; thans nog slechts aanwezig in twee poldertjes Stormzand en Siguit 5) *Nav.* XXX, 5.

als scheepsbevelhebbers op zijne tochten vergezelden. Hiermede kunnen gezegde Adriaan en de hierna volgende Claas v. R. bedoeld zijn.

(*Slot volgt*).

De Middag (XXXVI, 541). In een boedelinventaris a⁰ 1809 komt voor: »Zekere Hofstede met zijne huizing, berg, schuur, schaapshok en »verder getimmerte, nevens de aanhoorige Landerijen zoo bouw- als »heivelden, genaamd de Middag, waaronder begrepen zijn eenige »landen behoord hebbende aan de Hofstede van ouds genaamd de »Groote Vogelaar, en een gedeelte van 't goed van ouds genaamd »Drogestein, gelegen onder den Geregte van Oostbroek en de Bilt".

J. H. G.

Schaffelaar (XXXVIII, 10). Het tegenwoordig huis »de Schaffelaar" staat bij de plaats waar ten tijde van Jan v. Schaffelaar (a⁰ 1482) het kasteel Hackfort stond. Een Hackfort gaf, tot aandenken aan het heldenfeit van zijn nabestaande, diens naam aan voormeld kasteel, dat nimmer aan Jan v. Sch. heeft behoord; het stamslot van dezen lag in een meer westlijk gedeelte van Gelderland [1]. Van de Hackforts ging de Sch. in 1633 door erfopvolging over op Vijgh [2]; op dezelfde wijze kwam v. Essen in 1678 tot den eigendom [3], evenals Jonkvr. H. A. L. de Vos v. Steenwijk genmd v. Essen in 1791 [4]. Mr. Minette kocht het in 1795, terwijl J. H. baron v. Zuijlen v. Nievelt in 1807 eigenaar werd, en deze het naliet aan zijn neef, ook genaamd J. H.

---

[1]) Arnuldus de Scaeflaer betaalde in 1334 tijns aan den Hertog van Gelre (Geld. Volksalm. 1884 bl. 158). Ook in 1407 komt een v. Schaffelaer voor (v. Hasselt, Geld. Maandw. II 476), en in 1461 op de klaring te Engelanderholt Aelbert v. Schaffeler (Jhr. Mr. Th. H. F v. Riemsdijk, »Engelanderholt" 1874 bl. 141, noot 3). Van dit goed *Schaffeler* is in 1534 sprake (id., Geld. Oudhh. 376). Het staat op de kaart van Tegenw. Staat v. Geld. a⁰ 1741 als (kasteel) Schaffelen vermeld, daarentegen te Barneveld nog destijds een kasteel Hakfoort. Dit is derhalve onhistorisch. RED.

[2]) Zie Herald. Bibl. 1879 bl. 281. RED.

[3]) Ibid. 282. Zie de kwartieren van Charlotte Agnes v. E. (dr der ald. vermelde Geertrui Agnes Vijgh), gade van Evert Jan Benjamin v. Golstein, in Geld. Volksalm. 1883 bl. 212,3. Henrik Jan Bn v. Essen was in 1741 eigenaar van De Schaffelaar.

[4]) Lucas Willem v. E. tot de Sch. † 1791 geh. met Margaretha de Cock v. Haeften † 1793 op de Sch.; zie De Nederl. Heraut 1887 bl. 183. RED.

baron v. Z. v. N. (Zie »Een oud hoekje der Veluwe, door een plattelands-burgemeester").

Wageningen. VAN E.

Schaffelaar. Aan eene goede bron, »Barneveld onder de regering der Amptsjonkers, 1648—1795, door een plattelands-burgemeester, wijlen Mr. C. A. Nairac, ontleen ik de volgende bijzonderheden: »Jan v. Schaffelaer, ten minsten zijn geslacht, was bewoner althans eigenaar der havezathe, of wilt ge, van de tegenwoordige boerderij Groot-Schaffelaer, in den zuidwesthoek dezer gemeente gelegen, grenzend aan de gemeente Leusden. Zooals in oude dagen op de Veluwe veel 't geval was, moest ook Groot Sch. jaarlijks aan 't klooster van Paderborn eene uitkeering (tijns) in geld doen (ze werd in 1729 uitgekocht). Van die uitkeeringen bestaat een oud boek, genaamd »Register der Heeren guldens, Reysvoeren en thinsen"; daarin zijn opgeteekend de eigenaren der schuldplichtige goederen. De daarin eerstvermelde eigenaar van Groot Sch. is Jacob v. Sch., waarschijnlijk in 1410; daarop volgen Johan Hackfort, zonder jaartal, waarschijnlijk 1460, Floris Hackfort tot Schaffelaer 1501, Johan Hackfort, raed tot Sch. 1543, daarna L. W. v. Essen tot Sch. 1670, en eindelijk Hendrik Jan v. Essen tot Sch. 1714. Daar de tijns tijdens het leven van H. J. v. Essen is uitgekocht, komen zijne afstamlingen niet in het register voor. Wij mogen uit de opvolging der verschillende eigenaren van Groot-Sch. aannemen, dat het geslacht v. Sch. vermaagschapt was aan dat van Hackfort; de wapenteekens der twee familiën versterken dit vermoeden. Zooals genoeg bekend is uit de oude kaarten van Gelderland, lag in vorige eeuwen ten noorden van ons dorp een landgoed Hackfort of Haeckfoirde geheeten, Angelsaksiksch voor »Eikenvoirde, eikenhout aan eene beek", wat ook nu nog dat landgoed kenmerkt. Die aanzienlijke bezitting is evenwel gedurende de laatste driehonderd jaren bekend onder den naam van *de Schaffelaer.* — Wat heeft aanleiding tot die naamsverandering gegeven?.... daarvoor moet eene gewichtige reden bestaan hebben, want evenals thans, waren de bezitters van goederen, die hun naam voerden, er zeer op gesteld die benaming te behouden. 't Is, dunkt mij, geene gezochte aanleiding, die naamsverandering toe te schrijven aan den wensch der heeren v. Hackfort om de heldendaad, door

een lid hunner familie verricht, te vereeuwigen; daartoe gaf de naamsverandering van Hackfort in Schaffelaer de meeste zekerheid; gelijk de ondervinding heeft geleerd".

A. AARSEN.

Beusichem en Zoelmond. In de hooge bank van dit schepen-gericht zijn blijkens de protocollen o. a. schouten geweest: Henric v. Varrendaell 1517; Goossen Vogelsanck 1535; Adriaen die Moelre 1545, 8; Aernt Adriaenss. de Moelre 1557—69; Johan v. Oordt Dirix 1569—1614; Anthony v. Dellwijnen Ameliss. 1614—34; Aert v. Dellwijnen Anthonisz. 1640; Carel Rijckewaert 1659; Mr. Anthony de Maurick 1690. Schepenen, o. a. Willem Janss. v. Spithoven 1510; Loeff v. Oordt 1510, 12; Dirck v. Oordt Loefss. 1535, 7, 9, 45; Zuermont Jelissen en Willem Henrics 1545; Korst Jelissen, Steven v. Spithoven, Aert Aertss Verkerck, Jan Hubertss, Cornelis Bruijn Dirix, Herman Coell Herbertss. en Jacop Ottens 1548; Johan v. Dalum en Herman Janss. 1550; Hubert Aertss. Verkerck 1568; Macharis Stevenss. v. Spithoven 1568, 78; Hubert Claess. 1578; Jelis Toniss. Pau 1579; Floris v. Spithoven, Jan Janss. v. Muijswinckell en Cornelis Claess. 1600; Johan Clapholt 1601; Jan Willemss. Croll den jonge 1601, 9, 10; Cornelis Toniss. Baers 1604; Aert Janss. v. den Sluijs en Jerephaes Adriaenss. Verlehe 1604; Aert Janss. v. Ommeren 1607; Dirck Roeloffs. Vereem 1607, 8, 9; Tonis Corneliss. Verkerck 1607—10, 15; Peter Janss. 1608, 9; Aert Janss. Verkerck den ouden 1611; Jelis Janss. Verkerck 1614; Jan Henrix v. Soelen 1615; Jan Aertss. v. Ommeren, Dirk Gerritss. Schaeckell en Claes Janss. in den Bogaert 1618; Aert Janss. Verkerck 1619. Secretaris: Henric Peterss. v. Esch 1607. Kerkmeesters 1517: Loeff v. Oerdt, Jan v. Tiell Machariss. en Henric v. Varrendaell richter.

V. O.

Kleef (XXXVIII, 11).

A° 1399. Hendrick *Spaen*, diener en ondersait des Graef van Cleve, word van hem versien met het overste vorster ambt van den Walde binnen de graefschap Cleve, om sijn trouwen Dienst, en sonderling wijlen hij sich bij des graven Raedt en goetduncken geweest heeft in des graven Lande.

A° 1404. Henricus Spaen, Forestarius computavit de officio Forestariatus de Duobus annis 1404.

A° 1411. Hendrick Spaen bekomt een Waldförster Ambt.

A° 1424. Godert Schardenberg word Waldgreve.

A° 1446. Lubberd Hagedorn word Waldgreve van 't Cleefsche wald.

A° 1457. Hendrik Spaen word tot Waldgrave over het Clevesche Waldt aan en voorgestelt.

A° 1487. Adolf v. Wilich, Hr Godertszoon, wordt Waldgrave van het Clevesche Waldt door afstandt van Werner v. den Sande.

A° 1492. Alard v. Eijl, Hr Thijssoon, trouwt Margriet v. Blanckenstein, dogter Johans bastards van Cleve, en sal hij Waldtgreve worden.

A° 1493. Degenhard op den Berg word beleent met een van de Leenen van wilner Johan v. Scheelberg, Waldtgreve, die niet als dochteren nalatende, gestorven is.

A° 1503. Wijncken v. Sevenar word wagenbode, gerichtsbode en Waldtfurster tot Hunxe.

A° 1506. Everd v. den Sande, Landrentmeister en Waldtgrave op het Rijxwald geeft te kennen, dat hij etc.

A° 1509. Adolf Stael v. Holstein word Waldtgre. to Nergena, na Wilner (wijlen) Evert v. den Sande.

A° 1514. Otto v. Buren Waldtgreve toe Monreberg.

A° 1516. Johan Vake Derkssoon word beleent, etc. presentibus Otto v. Buren Waldtgreve te Monreberg, en etc.

A° 1518. Daem v. Hoentzelaer beleent enz. presentibus Claes Tengnagel Waldtgreve toe Monreberg, en etc.

A° 1527. Claes T. word Waldgrave te Monreberg, na dode Wilner Otten v. Buren wiens dochter Jutta sijne Huisvrouw is.

Johan en Wolter v. Buren gebruederen en Jutta haere eenige suster getrout met Claes T., Waldgrave te Monreberg sijn kinderen Wilner Otten v. Buren Waldtgreve te Monreberg.

A° 1529. Adolf Stael v. Holstein Waldtgreve tot Nergena.

A° 1564. Niclaes v. den Eger des Hertogs Diener en Waldtschrijver word beleent met Mulle in Goch als sijn vader Conraed.

Uit een: »Extract der Cleefsche Archieven, geëxtraheerd op de Origineelen door A. B. Rijks Vrijheer van Spaen".

N.B. Dit Extract begint A° 1207 en eindigt A° 1596.

Nergena, Nergenna, Nergenae ligt ongeveer 5 uur, en nagenoeg

oostlijk van Gennep; Monreberg, Monderberg, Monkenberg bijna 2 uur zuidlijk van Calcar; Hunxe niet gevonden [1]).

Op eene lijst: »*Ridderschap van het Hertogdom Cleve A° 1538*" wordt gevonden:

Claes Tengnagel, Waltgreef van Monreberg 1533. *Hofmeestr.*

Adolph Staal van Holstein, Waltgreef van Nergena.

Bij de Lyck Processie van Hertog Johan Wilhelm van Gulich, Cleve, Berg enz., overleden 1609, in Dusseldorp gehouden den 30n October 1628, was tegenwoordig:

Florentz van Meverd, Waldgrave zu Monreberg, draegt de Fahne waerin het Furstelick Symbolum.

Ook dit uit Extracten van den reeds aangehaalden heer *van Spaen.*

Het bovenstaande zal wel voor aanvulling vatbaar zijn.

's Hage. A. C. SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG.

Arnoud (XXXVIII, 10). Volg. von Richthofen, Die älteren Egmonder Geschichtsquellen" (Berlin 1886), S. 159, was zijne gemalin Luitgardis eene dr v. Graaf Siegfried v. Luxemburg en zuster van Kunigunde, gemalin van keizer Hendrik II.

B.

Arnoud. Kornelis v. Alkemade verhaalt, dat graaf Arnulf of Arnoud in 980 huwde Luidgard, dochter van den vorst van Kleef; doch, gelijk anderen wilden, eene dochter van Romanus de Jonge, Grieksch keizer te Konstantinopel. Is dit laatste het rechte, dan zou volgens hem Arnoud's gemalin eene zuster zijn geweest van Theofane, gemalin van den Roomsch-keizer Otto II (geb. 955 † 983). Is dit nu echter dezelfde Theofane, die in 959 huwde Romanus II (zoon van Constantijn VII en Helena), en die wegens hare wreedheid berucht is? Haar wordt de dood haars gemaals (963) telastgelegd. Hare beide zonen Basilius II en Constantijn IX zijn genoegzaam bekend.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

---

[1]) zal wel bij Kleef of Wezel te zoeken zijn; vgl. Heino en Thomas v. Hungese a° 1253 in Bn Sloet's Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 737. RED.

VRAGEN.

Réfugiés. In de »Alkmaarsche Wees" enz. van Mevr. Bosboom-Toussaint, is in »Het adres van de kantwerkster" sprake van de nakoomlingen van Césarine de Blanchefort in 1685 als réfugiée herwaarts gekomen. Met wien was zij gehuwd, of wie heeft dus bij haar die nakoomlingen achtergelaten?

Grietje v. Dijk. In den bladwijzer der »Geleerden en Beroemden" op Vrolikhert, Vlissingsche Kerkhemel, uitgave 1758, vind ik als op blz. 193 voorkomend, G. v. D.; diesvolgens zou ze geleerd of beroemd moeten zijn. De bladzijde naziende vind ik, dat ze tegenwoordig was bij een twistgesprek tusschen den Hebreër Jacob Verschoor en den Vlissingschen predikant Adrianus v. Deinse, en dat 's al. Ze wordt daar genoemd »het bekende Grietje van Dijk". Wie was ze? En wat maakte haar zoo bekend?

G. P. ROOS.

[Zie *Nav.* XXXVII, bladwijzer, bl. LVIII, de noot. In de daar aangehaalde bron kan men alles vinden.]

Halbretter. Bestaan er nog afstamlingen of andere familieleden van eenen Halbretter, in 1793 kapt. bij het reg. Jagers n°. 6, in dienst van onzen Staat?

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Jacobus Koelman. In mijne jeugd bezat ik van hem een fraai kl. 8° boekdeeltje met predikatiën (meen ik) in hoornen band. Minstens één vierde van dat werk werd ingenomen door »toeëigenende brief aan de Gemeente van Sluis in Vlaanderen". Ik heb gekend grootvader Evers, eenen tachtiger, die mij verhaalde, dat hij nog al beruchtgeweest was, als door de heeren van Sluis om zijne roerigheid uit de stad zijnde gebannen. Ik herinner mij, dat K. ergens zegt: »indien in Aardenburg en Retranchement het Evangelie verkondigd ware, zooals onder u, zij zouden zich bekeerd hebben in zak en assche". Wie deelt iets meer van hem mede?

G. P. ROOS.

[Zie over hem, den wegens zijn ijver voor het Calvinisme gebannene, † te

Utrecht 1695, en zijne geschriften, Ypeij en Dermout, Geschied. d. Nederl. Hervormde Kerk, dl. III.]

John Lilburne. This political agitator was in exile at Vianen, on the Rhine, which I suppose is Vianen, near Utrecht, in May 1652. I shall be much obliged if anyone will give me any information which may exist concerning his stay there.

Bottesford [1]) (Manor Brigg, England). EDWARD PEACOCK.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Engeland. Oud- en Nieuw-Engeland zijn tegenwoordig twee Z.-Hollandsche polders o. Poortugaal, arr. Dordrecht; als heerl. bekend door den in 1680 te Rotterdam geboren dichter Cornelis Boon van Engeland (Engelant). De Tegenw. Staat v. Holland bl. 185, gewaagt in 1749 van Lokhorsterland *of* Nieuw-Engeland; vermeldt ook (ibid. bl. 182, 3) in dit jaar Maria v. Duist v. Voorhout, wede Frederik Adriaan v. Reede, heer van Renswoude, onder de vijf destijds gerechtigden tot de hooge heerl. Middelharnis. Nu had Frederik Adriaan, in 1684 edele van Utrecht, in 1712 gemachtigde bij den vrede van U., — zoon van Gerard baron v. R. † 1666 bij Machteld v. Zuylen van Nyevelt † 1699, — tot grootvader Johan v. R. (in 1623 beleend met Renswoude, † 1682), die als gezant bij Karel I, koning van E n g e l a n d, tot Baron verheven was. Zijn neef Gerard v. R., heer van Nederhorst, Kortenhoef, Overmeer, Houtweerd, Vreeland, in 1648 afgevaardigde te U., † 1692, was in eersten echt gehuwd met Anna (of Elisabeth) v. L o k h o r s t van Zuilen († 1652). Hoewel nog niet volkomen ophelderend, zouden denklijk deze gegevens het spoor kunnen wijzen ter verklaring van de benaming Lokhorsterland of Nieuw-Engeland, als vernoemd naar der Anglen land; ware het

[1]) A° 1836 there are found Roman antiquities. RED.

niet, dat gezegde landstreek in het Land van Putten (Z.-Holl.) reeds in 1291 voorkomt als Engheland, tusschen Dubbel en Devel (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. H. e. Z. II 354). Zoo ook dit aan Anglia herinnert, is dan wellicht de straks te vermelden huwlijksverbintenis (van Reinald) de oorzaak der vernoeming geweest? In casu staat ze noch in historisch, noch (denklijk) in etymologisch verband tot Engeland(erholt, op Veluwe), dat in den oudst bekenden vorm (a^0 801) voorkomt als villa (que dicitur) Englandi, en dus z. v. a. enck-land beduiden kan. Deze enk kan, gelijk Jhr. Mr. Th. v. Riemsdijk in zijn »Engelanderholt" (1874) bl. 191, als eventueel ooggetuige verzekert, »nog heden worden aangewezen; de gemeenschappelijke bouwlanden in Neder-Duitschland worden van oudsher e n k e n of e s s c h e n geheeten; in het Veluwsch spraakgebruik zijn akker en enk woorden van gelijke beteekenis. Engeland(erholt) of enk-land is dan eenvoudig bouw- of akkerland, en de naamsafleiding van de Angelen of Engelen, — naamsreden? — misschien even onjuist als de vroegere van Alianora van Engeland, gemalin van Reinald II van Gelre (┼ 1343). Die vroegere afleiding toch levert in verband met het straksgenoemd jaar 801 een verbazend anachronisme op.

Ook eene oude, aanzienlijke havezate te Beesd, heet Engeland, een boomgaard in het naburige Akkooi Klein-Engeland. Naamsreden? Wat is ook de naamsreden van »Engelsche stad", als buurt op Mr. H. F. l. An. Nijhoff's Kaart v. Gelderland a^0 1859 vermeld, doch op de veel uitvoeriger kaart van Tegenw. Staat a^0 1741 achterwege gelaten? Is die buurt met hare benaming eerst nà 1741 ontstaan? Een goed te Voorthuizen staat in 1534 als Engelerholt vermeld (v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 378). Eene oude hofstad te Zoelmond (in het voorm. grp Buren) heet Engelrode. De Engelsche Brink te Gietele (o. Voorst) luidde reeds in 1405 die Engelsche brijnc, brinck (Bn Sloet, Van-Al's bl. 250, 8). Een erf te Maurik heet Engels(ch) hof, waarbij men aan een voormalig klooster denkt; of dit echter naar waarheid, dan wel met het oog op den naam geschiedt, blijkt niet.

Nog dient vermeld De Engelsche Tuin, als benaming eens perceels te Wadenojen, dat tegenwoordig weiland is. Aldus noemt men in Neder-Betuwe en omtrek, (naar 't schijnt) sedert een 40-tal jaren, eenen moestuin, die afgezet is met bloemen of heestergewas, en

vooral met slinger-, niet met rechthoekige paden. Tegenstelling met »Fransche Tuin", op de manier van Lenôtre (*Nav.* XXIV, 376)?

J. A.

Reijgarsvliet (XXXVII, 588). Rei, reije te Antwerpen rui, is niets anders dan de Vlaamsche naam voor kade, kaai (stadsbinnenhaven). De ligging van Reijgervliet (Reijghersvliet) is t. a. pl. onjuist voorgesteld, 't is een kleine drie uur van Brugge verwijderd. — Zwin, Suin, Suene, Swene, Suine, Zuijn, Suven, Sincfal, Sincfala, Suinefal, Sinfaal, zijn altemaal vormen van éénen naam voor hetzelfde, nu en dan van stroombed veranderde water [1].

G. P. ROOS.

[En hiermede, basta!]

De Zoute (XXXVII, 589) — en De Zoete zijn twee, op alle goede kaarten van 1604—1812 voorkomende wateren; ze hadden echter verschillende lotwislingen. Dat de zee vrijen toegang tot De Zoute had, is eene eerste dwaling; en eene tweede is, dat De Zoete is het gegraven kanaal naar St. Donaas, later doorgetrokken naar Sluis. Beiden zijn gegraven vaarten, en wel gegraven in het opgeslibte Boven- of Achterste Zwin. De Brugsche vaart is het tegenwoordig kanaal van Brugge naar Sluis. Bij het graven maakte men nu eens van het bed der eene dan van dat der andere, dikwijls echter van geen van beiden, gebruik. Het eindigde te Sluis aan den Westhoek der stadsgracht ('t zoogenaamde St. Donaasch-gat). Vóór de doortrekking maakte men gebruik van dit water en de aloude binnenhaven van Sluis. Dit kanaal is een onvoldragen vrucht van Napoleon I; 't moest tot de Schelde doorloopen, om de Paardenmarkt en de Engelschen te ontgaan.

G. P. ROOS.

[Ook Zoetermeer, -woude (a° 1205 Soterwold) zal, volgens sommigen, — zie Hoeufft, Taalk. Bijdr. 135, — naar het water De Zwet zijn benoemd, en z o e t volg. Kiliaan = piscina, volg. Meijer = zet, nat, plas, waterplas. Over z e t zie ook *Nav.* XXXVII 295, noot 2. De hofstad Zwieten aan den Rijn in Z.-Holland, luidde a° 960 Suetan.]

De Havikshorst (XXXVI, 679, 86). Te IJhorst, kerklijk vereenigd

[1] Vgl. *Nav.* XXXVI, 608, 9. RED.

met de Wijk (Drente) werd Dec. '87 achter de kerk, bij het verrichten van graafwerk, een gewelfde grafkelder ontdekt. Op den fraai gebeeldhouwden steen, waarmede de kelder was gesloten, meent men, nevens een prachtig uitgevoerd wapenschild, het jaartal 1245 te lezen. Op een anderen steen komt een veel later jaartal voor, met den naam van De Havixhorst, een nog bestaand riddergoed alhier. Zes lijken waren in den kelder bijgezet; de kisten vergaan, doch sommige kleedingstukken nog gaaf.

Cippus (vgl. *Nav.* XXXVIII, 45, 6). Cippe was in de Oudheid eene soort van kolom of paal, op verschillende plaatsen der groote wegen gesteld, waarop aanwijzing omtrent den weg of het relaas van het een of ander gedenkwaardig feit was gegrift.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

[Wat den cippus (pedum reorum) van *Nav.* t. a. pl. betreft, zijn de navolgende posten van Deventer-Cameraarsrekeningen merkwaardig. A° 1352: Seruo (aan den knecht) custodienti eos (captiuos captos supra pratum, de stadsweide) in cippo vbi sedebant viij s. (Camer. II 158). A° 1354: Swollemanno fabro de instrumentis ferreis videlicet patellis seris clauibus magnis et ferris ad cippos vj ℔ xij s. (ib. 235). A° 1354: Pro portitura cippi de celario civitatis (stads kelder), enz. (ib. 250). A° 1355: »In expensis factis quum Ghijselbertus Duuel, — nomen was hier omen! — demissus erat de cippo v s. iiij d. (ib. 338). A° 1356: Vigilibus qui Henricum Egidij transposuerunt de cippo, ad bibendum ij s. viij d (ib. 431). A° 1357: Aleydi relicte Tersels pro cippis, cathenis et aliis ferreis instrumentis, enz. (ib. 662). Ze werden als »cippi ciuitatis" op het stadhuis bewaard (ib. 682, 777).]

Haal (XXXVII, 618). Als er stond »panding aan het gewas en het haar", ware de vraag spoedig beantwoord, en zou aan het vroegere, hier en daar nog bestaande schapen- of lammertiend kunnen gedacht worden. Maar er is sprake van »het haal", en ik geloof, dat dit met veldvruchten niets te maken heeft. Wel met het erf, omdat ik in de »panding aan het haal" eene soort belasting zie geheven van den schoorsteen, de stookplaats, of liever van »het haal", het ijzeren toestel aan een kram daarin hangend, bij wijze van den hedendaagschen ketting en tot hetzelfde doel. Men gaf vroeger zulke vreemde, en toch weder zulke gepaste namen aan vele zaken. Wat is en was in onze van fornuis noch kookkachel voorziene Veluwsche boerenwoningen, en oudtijds elders, een schoorsteen waard zonder ketting of »haal"? En van dat recht van »het haal", van sto-

ken en koken. moest »panding" gegeven, moest worden »opgebracht". Er is in den aard der zaak analogie tusschen deze belasting en de servituten »vrij wind" op molens en »vrij wijn" op herbergen. Mijn geloof aan een belastbare of »belaste" rook van het erf ten Westendorpe wordt er althans niet minder op.

A. AARSEN.

[De bedoelde plaats in het Tijdr. Regr Overijs. Archief (IV, 571) luidt: »In de zaak tusschen Evert Wesselsz enz. over panding aan het gewas en het haal. behoorend op het erf ten Westendorpe, wegens tienden, — is geklaard, dat Evert eene regte panding en beslag gedaan heeft, indien de tiende te voren niet verkocht of verpacht is geweest". »Het Haal" schijnt dus hier uitsluitend tot het tiend in betrekking te staan. Ook betwijfel ik, of men schapen-, lammertiend wel zou aangeduid hebben door »het haar". Is dit werklijk zoo? Op de Veluwe?]

Deensche archaeologica. Mevr. Ch. Sehested, wede N. F. B. Sehested, in leven kamerheer des Konings van Denemarken, te Broholm, op Funen, schonk Dec. 1887 aan ons Ethnografisch Museum het in 1884 te Kopenhagen door haren echtgenoot in 4to uitgegeven werk, bevattend ten eerste breedvoerige berichten omtrent de onderzoekingen en uitgravingen (a° 1878--81) van heuvelgraven en andere vóór-historische begraafplaatsen op de goederen van den schrijver. Met buitengewone zorgvuldigheid is alles beschreven, en de beschrijvingen worden toegelicht door plattegronden der begraafplaatsen en talrijke keurige afbeeldingen, in koper gegraveerd, van vele der gevonden aschkruiken, en der ijzeren, bronzen enz. gereedschappen en sieraden enz. — Dit gedeelte van het werk wordt voorafgegaan door een verslag van proeven, welke de schrijver heeft laten nemen betreffende de mooglijkheid om met steenen gereedschappen te werken, en die met verrassende resultaten zijn bekroond. Er wordt beschreven, hoe de timmerlieden enkel met steenen gereedschappen den bouw van een huis, hetwelk thans de hierbeschreven rijke verzameling bevat, hebben ten einde gebracht, te beginnen met het omhakken der boomen. Niet een enkele spijker is bij de constructie gebruikt; alles, ook het kleinste gedeelte, is van hout vervaardigd; en elke dezer proefnemingen is met de meeste nauwkeurigheid beschreven, zoodat wij ons hier een beeld kunnen vormen van het leven onzer voorvaderen in het steentijdperk.

LXXIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1708. N° 2878—2888***.

23 April 1708. Penningen op het huwelijk van *Karel* III, koning van Spanje met *Elisabeth Christina van Brunswijk* bij volmacht te *Mariahitzing* bij v. *Loon* bl. 513 (2) op den *dertienden* van Grasmaand, doch op de penningen bij hem IV 513 (1) en (2) en bl. 514 met den datum *XXIII April.*

2878. v. L. IV 513 (1). Met de borstbeelden *vis à vis*. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3474 Z. 28½ W., *Jer. de Vries* (1884) n° 1406 Z. 27 W. *f* 17.—. *v. Dam* n° 2855 Z. *f* 6.50, *Salm* n° 2125 (1) Z. 29 W. en n° 2126 Z. 29 W. = doch verschil in de Kz. zijnde de datum op één regel. Allen met het kantschrift:

Quae gerebat Joseph dirigebantvr a domino in manv ejvs Genes. XXXIX v(ersus) III. Al wat *Joseph* [1]) deed maakte de Heer voorspoedig (Statenvertaling van *Genesis* 39 vers 3).

v. L. IV 513 (2). De borstbeelden op Vz. en Kz. en kantschrift waarin *Weenen* als plaats der ondertrouw.

v. L. IV 513 (3). Vz. Borstbeeld van de Kz. van (2) en op de Kz. Een Duitsche wijngaardsrank zich slingerend om een Spaanschen olijfboom. In koper bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3475 en *Salm* n° 2127.

2879. v. L. IV 515. Groote zeldzame penning op last van den magistraat van Gend bij gelegenheid van den ondertrouw geslagen. De randschriften van Vz. en Kz. bevatten jaarduidende letters. Onder het borstbeeld van koning Karel III staan de letters *P. H. R(oettiers)*.

Zie *Pinchart* p. 62 (11). De stempels nog te Brussel. *Piot-Coins* n° 455—457. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3476 Z. 61½ W., *J. de Vries* (1884) n° 1407 Z. 61 W. *f* 17.—.

2879*. v. L. IV 516 verhaalt, dat de hertog van Orleans door het veroveren van een groot aantal zijner vrachtschepen beroofd van de noodige levensmiddelen om het beleg van *Tortosa* in Spanje door te zetten »*zijn zilverwerk liet smelten en tot geld munten*", om daarvoor het benoodigde te koopen.

Bij *Mailliet* pl. CXI vonden wij *een noodmunt van Tortosa* met het

[1]) *Joseph* I Keizer 1705—1711 † 17 April 1711.

jaartal daarboven staande **1811**, doch daarachter een vraagteeken, terwijl in den tekst ook (p. 439) staat: *Tortose Assiégée par les Français en* 1811 met een dergelijk vraagteeken. Aldaar wordt verwezen naar *Welz de Wellenheim* (*Catalogue*) n⁰ 363 en het bij mij niet voorhanden werk van *A Heis Descripcion generale de las monedas hispano-cristianas des de la invasion de las Arabes* Madrid 1868. pl. LXIII nº. 18.

Vermits nu de bij *Mailliet* afgebeelde munt van zilver is, en de innerlijke waarde van het opschrift I DURO (harde piaster) schijnt te hebben, (hetgeen ook noodig was om er het ontbrekende voor te koopen) zoo gissen wij dat dit groote stuk (dat overigens nog in twee stempels een door lauwertakken omgeven burcht en de naam TOR(TO)SA vertoont) in 1708 vóór (en niet in Tortosa 1811) is geslagen; alhoewel *Tortosa* de Spaansche, *Tortose* de Fransche, *Dertosa* de Latijnsche naam is.

2879**. 1708. 11 Juli v. L. IV 516. *Tortosa* (op het stuk *Dertosa* genoemd) door de Franschen ingenomen. Komt alleen *veel kleiner voor* als bij *v. Cleeff* I n⁰ 2507. Br. *f* —.70, *de Roye* n⁰ 2445. Br *f* —.70, *Salm* n⁰ 2125. Brons. Door *Pinchart*, *Revue* 1856 p. 229 XXII verkeerdelijk aan *J. Folkema* als *stempelsnijder* toegekend. Deze graveerde slechts de zeer vergroote afteekening.

2880. 1708. v. L. IV 518. Sardinië en Minorka veroverd. Onder het borstbeeld van koningin *Anna* I(*ohan*) C(*rocker*) geb. te Dresden. Stempelsnijder in Londen 1697, † 1741. (Zeldzame penning).

Bij *v. Dam* n⁰ 2857 Z. *f* 10.25, *de Roye* n⁰ 2446 Br. *f* 1.—.

2880*. 1708. v. L. IV 519. Penninkje op het huwelijk van *Johan* V, koning van Portugal, en *Maria Anna*, aartshertogin van Oostenrijk. (Zeldzaam).

2881. 1708. v. L. IV 520. Kz. [1]) met de dagteekening 9 Sept. als dien van de inleiding van *George Lodewijk* van Brunswijk-Luneburg in de keurvorstlijke vergadering of het collegie te Regensburg; terwijl de voorzijde dien vorst als opperbevelhebber van het (ontredderd) Rijksleger vertoont.

---

[1]) v. L. beschrijft bl. 520 eerst deze Kz. de introductie (8 Sept., en dan de andere zijde ter geheugenis van »*dit onsmaaklijk krijgsgebied*", dat vroeger (iets na Juni) aanving.

In *Cat. Arti* 1880 n° 1449 Z. gemerkt *Groskurt f(ecit)*. (Verz. *P. H. v. Gelder* nu in 's Rijks-Museum).

(*H. P. Groskurt* werkte 1694—1734 te Dresden en Berlijn).

2882. 1708. v. L. IV 522 (1—2). Vertrek van den Pretendent *Jacob* III, prins van Wallis, met de Fransche vloot ter bemachtiging van Engeland, Schotland en Ierland op de Kz. van beide penningen afgebeeld.

522 (1). Vz. het rechts-gewend (te voorbarig) *gelauwerd* borstbeeld van den pretendent. Daaronder *N(orbert R(oettiers)* stempelsnijder in Brussel, Londen en Parijs 1672 - 1723.

a). *Met de namen op de eilanden* als

bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3479 K. Doch bij *Salm* n° 2130 K., *Stricker* I n° 4221 Kvz. *f* 1.— , *v. Cleeff* I n° 2508 Z. *f* 10.—. geene namen op de eilanden.

522 (2). Kleiner dan (1). Buste gelauwerd, links-gewend *met* **1708** *daaronder*.

a). Zonder namen bij de eilanden.

b). Met de namen bij de eilanden.

Bij *v. Cleeff* II n° 1418 K. *f* 1 25, *Stricker* n° 4222 K. *f* —.80, *Salm* n° 2131 Z. 7 W. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 2480 K. met des makers merk (N. R.) onder de buste met *Brit(tannia) Scot(ia) Hib(ernia)* bij de eilanden. Ook bij *J. Schulman* (1886 IX n° 1148). Zeer zeldzaam Z. *f* 6.—. Verder bij *Salm* n° 2131 en 2132 K. en Z. 7 W. met N R in plaats van het jaartal. Bij *de Roye* n° 2447 K. *f* —.50 en *v. Duren* n° 1966 als *P. Smidt v. Gelder*.

2883. 1708. 24 Maart v. L. IV 523 (1—4) 526 (1—4). Ter eere der koningin Anna en op den mislukten aanslag van den Prins van Wallis op Schotland.

523 (1). Gelauwerd links-gewend borstbeeld. Daaronder S [1]). Kz. de britsche scepter omvlochten door de Engelsche roos en den Schotschen distel.

523 (2). Gekroond borstbeeld links-gewend waarschijnlijk als overeenkomend met 523 (3) staat ook daaronder *C(hristiaan) W(ermuth)* stempelsnijder in Gotha, 1688 † 1739 (Kz. Opschrift met dagteekening

---

[1]) S(*meltzing*)? want deze teekende IS en *Schlickeysen* zegt in Leiden 1636—1703 misschien M(artyn) S(chmeltzing) 1696—1712 aldaar.

van 24 Maart 1708 (den dag dat de Fransche vloot voor de haven van Edinburg verscheen).

523 (3). Vz. als Vz. 523 (2) geteekend C W en Kz. de Wijsheid op den troon omgeven door een spreuk ontleend aan *Psalm* CXI vs 10.

523 (4). Ongekroond links-gewend borstbeeld met parelsnoer om den hals. Met kantschrift bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3481. Z. 28½ W., *de Vries* (1884) n⁰ 1409 Z. 23 W. *f* 3.25 en *Smits v. Nieuwerkerk* bij dezen ook nog op de Kz. *niet* zooals bij v. L. *Inimicus odor appetitus fortior* maar *Inimicvs odor appetitv fortior* [1]), *de Roye* n⁰ 2445 Z. *f* 7.—, *v. Duren* n⁰ 1968. *Infelix operam perdas ut si quis asellum in campum doceat. Hor(atii) Serm(onum)*. Lib. I. (Satirae I. 1. 90—91).

Wäre so verlohrene Müh, als wenn du einen Esel die Schulen lehren wolltest. (Wieland). Ook aldus bij *Salm* n⁰ 2134 Z. 28, *v. Cleeff* I n⁰ 2509 Tin *f* —.50, *Smits v. Nieuwerkerk*, *v. Cleeff* II n⁰ 1419 *f* 10.—, *Stricker* I n⁰ 4222 Kvz. *f* 12.—.

523 (5). Links-gewend borstbeeld waaronder *H(autsch)* stempelsnijder in Neurenberg (1683—1711).

Keerzijde. De vluchtende Fransche en de haar vervolgende Engelsche vloot. Met kantschrift. Kab. *Höhn* in *Revue* 1878. p. 139. Bij *de Roye* n⁰ 2449 Z. *f* 5.75, *Salm* n⁰ 2135 Z. 26 W., *v. Duren* n⁰ 1969, *de Vries* 1884 n⁰ 1410 Z. 25 W. *f* 3.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2511 *f* 6.25.—.

Sic pveri nasvm rhinocerotis habent [2]). Zoo krijgen de kinderen den (langen) neus van den rhinoceros.

526 (1). Links-gewend gekroond borstbeeld van denzelfden stempel als 523 (3) en ook geteekend C W(*ermuth*).

Keerzijde een twaalfregelig opschrift waaronder *I(ohan) G(eorg) I(unker)* stempelsnijder in Leipzig van 1708—1716.

526 (2). Links-gewend ongekroond borstbeeld waaronder *I(ohan) C(rocker)* geb. in Dresden, stempelsnijder in Londen (1697 † 1741.) Bij *v. Cleeff* n⁰ 2533 Z. *f* 9.—.

---

[1]) *v. Loon* (die met een *komma* (*op de afbeelding niet te zien*) het opschrift in twee gelijke deelen scheidt) vertaalt dan ook *De haatelijke reuk verwekt sterker lust* doch wij de lezing *appetitv* en niet *appetitus* aannemend en den penning beschouwend vertalen *'s Vijands reuk is sterker dan eetlust.*

[2]) *Martialis* I 3. 6. Vergelijk boven, *Nav.* XXXVII, 357.

Kz. *Anna* als *Bellona* verjaagt bij Schotland de Fransche vloot.

526 (3). Links-gewend gekroond borstbeeld. Kz. Twaalfregelig opschrift [1]). Evenals de volgende waarschijnlijk Duitsche penningen.

526 (4). Vz. als 526 (3). Kz. Koningin *Anna* als *Neptunus* voorgesteld; in zee twee met lelies gekroonde zeemeerminnen op de vlucht drijvend.

2884. 1708. 11 Juli v. L. IV 529 1—5. Op de overwinning op de Franschen bij Oudenaarden (in Vlaanderen) behaald.

529 (1). Koningin *Anna*. Gekroond borstbeeld links-gewend, daaronder I C(*rocker*).

Kz. De overwinning op eene kolom omgeven door eenige der 56 op de Franschen (11 Juli 1708) veroverde vaandels enz. (De penning heeft XXX Junii (ouden stijl) hetgeen v. L. als *Hooimaand* vertaalt zijnde *Zomermaand*). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3485 Z. 37 W., *v. Dam* n⁰ 2866 K. *f* 2.50.

529 (2). *Marlborough* en *Eugenius* als *Castor* en *Pollux*.

Kz. De stad Oudenaarden en de vlucht der Franschen.

Bij het kantschrift achter TEUCRO nog te voegen HOR(atius).

Bij *Stricker* n⁰ 4225 Z. *f* 8.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2513 *f* 5.25.

Bij *v. Dam* n⁰ 2867 *f* 18.—, *v. Orden* n⁰ 2654 Z. 30 W. *f* 7.50.

Kab. *Smits v. Nieuwerkerk*. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3486 Z. 29½ W., *Voûte* n⁰ 618 Z. *f* 5.75, *de Roye* n⁰ 2451 *f* 6.25.

529 (3). Deze zeer zeldzame Duitsche penning (Kab. *P. H. v. Gelder* Rijks-Museum) met twee allegorische voorstellingen vermeldt ook de inneming van Gend en Brugge door de Franschen. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2514 *f* 22.50.

529 (4). Ook allegorisch met spreuken uit *Vergilius* ontleend, schijnt ook een Duitsche penning te zijn. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1412 Kvg. *f* 1.— n⁰ 1413 Z. 26 W. *f* 3.75, *Stricker* I n⁰ 4225 Z. *f* 11.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2515 *f* 12.50, *de Roye* n⁰ 2452 Z. *f* 6.25.

529 (5). Met den leeuw in den Hollandschen tuin is een Nederl. penning. De afbeelding op de keerzijde, de bliksemschicht met het omschrift *Vis et celeritas* (Kracht en snelheid) komt ook voor op een penning van Lodewijk XIV (*v. L.* III 146) op het gevecht bij Sinsheim (1674). Indien het een tegenhanger antwoord moet zijn

[1]) *Macedo* vert. door *v. L.* met *Alexander* beter *de Macedoniër* (*Alexander*).

dan komt het wel wat laat (1674—1708). Het heeft meer van een *plagiaat*. Bij *v. Cleeff* II n⁰ 1422 K. *f* —.30.

2884*. Noodmunten van Rijssel v. L. IV 533 (1—3.) *Duby* XVIII (1—3.)

533 (1). De grootste van XX S(*ous*) met het op een hertooglijken mantel en de kruislings geplaatste maarschalkstaven liggende door drie colliers van Ridderorden omringde wapen van den bevelhebber van Rijssel den Maarschalk *de Boufflers* (*Mailliet* pl. LXXIII) (1).

533 (2). Middelsoort van X S(*ous*) zonder den mantel *Mailliet* pl. LXXIII (2). I p. 291.

533 (3). De kleinste van V S(*ous*) *Mailliet* pl. LXXIII (3). I p. 293.

2885. v. L. IV 534 1—2. 1708. 28 Sept. Op het gevecht bij het slot Wijnendaal (in Vlaanderen).

534 (1). Vz. Links-gewend borstbeeld van Koningin Anna gekroond. Kz. Een doolhof waaruit de Nederlandsche Leeuw den Franschen Haan verjaagd.

534 (2). Vz. als Vz. 529 (1). Kz. als 534 (1) Kz. Bij *v. Dam* n⁰ 2871 K. *f* 1.75. Beiden dus Nederlandsche penningen.

2886. 1708. 23 Oct. v. L. IV 535 (1—3.) Op de inneming der stad [1]) Rijssel door de bondgenooten.

535 (1). Vz. De gevleugelde Overwinning Kz. Minerva. Ook zonder kantschrift [2]). Bij *P. Smidt v. Gelder* in Koper n⁰ 3493. Zeldzaam in zilver. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1415 Z. 32 W. *f* 30.25. *Muntendam* n⁰ 278 Z. 33 W. *f* 17 (met eenige verkortingen). Afgebeeld bij *v. Hende Num. Lilloise* pl. LX n⁰. 533, *v. Dam* n⁰ 2872 Z. *f* 17.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2516 Brons *f* 2.25.

535 (2). Vz. Rijssel biedt aan de prinsen Eugenius en Marlborough een met eene lelie gekroonden sleutel aan. De beide vorsten hebben ieder eene bloem (*lis* of *fleurs de lis*) in hunne handen.

Kz. De plattegrond van Rijssel Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3494 Z. 29½ W., *v. Cleeff* II n⁰ 1423 Z. *f* 23.75, *v. Dam* n⁰ 2873 Tin *f* 2.—.

---

[1]) De *citadel* of het slot van Rijssel gaf zich eerst 13 Dec. 1708 over. Zie v. L. IV 544—550).

[2]). Terugslag op dat in de afsnede van den penning van Lodewijk XIV (v. L. III 157) van 1674 aldaar. *Spectante nec quicquam audente classe hostium maxima* alhier *Spectante nec quicquam audente exercitu Gallorum maximo sub duce burgundiae, Lodovici nepote, (v. Orden* n⁰ 2661 Z. 33 W. *f* 11.75 heeft *Lvdovici.*

535 (3). Spotpenning Vz. Met standbeeld van Lodewijk XIV op de *Place de la Victoire* te Parijs waarachter de *Victorie* die een lauwerkrans boven het hoofd des konings houdt. »Dit, zegt v. L. IV, »537, gaf aanleiding aan zekeren Gaskonjer om te vragen of de »overwinning de boven het hoofd gehouden krans" [1]) *aanbracht* of *wegnam*; vandaar het omschrift *Aufert non dat.* Zij ontneemt (ze hem), maar geeft (ze hem) niet.

Kz. *Marlborough* en *Eugenius* als *Hannibal* voor de poorten (van Parijs). Bij *v. Cleeff* I n° 2517 K. *f* 1.—.

2887. Rijssel (de stad) ingenomen 23 Oct. 1708.

Voorzijde. Links-gewende buste. Op een wimpel daaromheen geslagen leest men *Anna d(ei) g(ratia) mag(nae) Brit(anniae) Fr(anciae) et Hib(erniae) reg(ina).*

Keerzijde. Gezicht op het belegerde Rijssel. Op den voorgrond twee ruiters, prins Eugenius van Savoije en de hertog van Marlborough, herkenbaar aan hunne commando-staven die zij in de hand hebben; links van hen twee vurende kanonnen, rechts van hen, het kamp der keizerlijke troepen, herkenbaar aan den dubbelen arend op den top van eene der drie tenten. Eene menigte troepen rukken in bataillons op de stad aan om daar binnen te treden. Onder de ruiters M. B. (*Martyn Brunner*, graveur te Neurenberg, geb. 1659 † 1725). Bovenaan op een wimpel *Insulæ captæ* 1708—23 *Oct.* (Rijssel op den 23 Oct. 1708 ingenomen). (Kab. *Höhn* te Wiesbaden. Tin. (Beschreven en afgebeeld door *Maurin* graaf *Nahuys* in de *Revue Belge de Num.* 1878 p. 111—112 pl. 7 n° 26. Groot Mm., *v. Gelder* 34.

2888. 1708. 26 Nov. v. L. IV 538. Op de opening der verschanste Schelde door de bondgenooten en de vlucht der Franschen. Een hollandsche penning waarvan de Kz. (de hollandsche leeuw in den tuin) reeds bij v. L. IV 534 en 529 voorkomt. De maker van dezen penning gaf daarin een terugslag op een voorval reeds in 1674 (v. L. III 146) geschied. Op dezen penning verjaagt *de leeuw een haan* onder het bijschrift *Gij stoftet (verhieft er u op) voorheen den leeuw door slechts te kraaien verjaagd te hebben v. Loon* (IV 539) vindt daarin een terugslag op het penninkje van 1655 (II 404) waar dit is afgebeeld met het bijschrift *Hij verjaagt hem kraaijend, (Cantans fugat).* Bij *v. Dam* n° 2874 K. *f* 1.80.

---

[1]) *Couronne, krans* niet *kroon* zooals v. L. heeft.

2888*. 1708. Op *Georg Albert* van Oostfriesland, Esens en Witmund *Wiardi Ostfrisische Geschichte* VI S. 458. Bij *E. K. Groeneveld* te Winschoten 1845/46 n⁰ 288 Z. *f* 8.50.

2888**. 1708. Fransche Legpenningen Vz. Borstbeeld *Ludovicus Magnus Rex.* Kz. *Nova suscitat arma.* (Hij roept nieuwe wapenen te voorschijn). In de afsnede *Extraordinaire des guerres* 1708 Z., *Backer* (1773) n⁰ 2326, *Westhoff* n⁰ 2380 Z. 6 W. (Na de nederlaag bij Oudenaarden geslagen).

2888***. 1708. Als boven Rechts-gewend borstbeeld daaronder I(*oh.*) M(*auger*) f(*ecit*) (1660 † 1722). Hercules die een stier (*John Bull*) ter nedervelt. *Pars non tenenda laborum.* Een niet te rekenen of in aanmerking komend gedeelte zijner (Hercules = Lod. XIV) daden of werken. In de afsnede *Trésor Royal* 1701. *Dugniolle* n⁰ 4761.

V R A G E N.

Sommeltjesberg (XXXVIII, 27). Wat is nu de afleiding of oorsprong van het woord »sommeltje, sammeltje"? Deze vraag van *Nav.* XXXI, 213, sta hier nog eens. Oudemans biedt enkel samelen, sammelen = talmen, dralen. Sammelen = teuten, leuteren, is in Neder-Betuwe nog in volle gebruik.

Firitier (XXXVIII, 16). Quid? Z. v. a. drager van een fierter, fiertre, bij welk laatste woord Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, zegt: »Hetzelfde als Fireter"; doch dit verzwijgt hij dan. Haalt echter voorbeelden aan, als »Enen fiertre hi mede berechte Daer hi in leide sint Aelbrechte" (Melis Stoke, B. I vs 569). »Ende so werden si die fyertere opheffende" (van Brab., die Exc. Chr. Cap. V). En verwijst voorts naar Der Lekenspiegel, B. II, Cap. 55 vs 71; Brab. Yeesten, B. II, vs 4131; Belg. Mus. VII, 117. Wie geeft licht? Was 't een draagbaar?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

v. den Bergh. Misschien zou Mr. Ph. L. C. v. den Bergh's in 1872 uitgedrukt verlangen nopens biografieën dier Spaansche bevelhebbers (zie *Nav.* XXXVIII, 30) minstens eenigzins hebben bevredigd het in 1855—64 te Madrid in 2 Roy. f°-deelen uitgekomen werk van Carderera en Solano (te Valencia?), Iconografia Española: Colleccion de retratos, estatuas, mausoléos y demas monumentos inéditos de reyes, reinas, g r a n d e s c a p i t a n e s, ecritores y otros personages celebres de la nacion, desde et (lees, el) sigle XI—XVII; copiados de los originales; c o n t e x t o b i o g r a f. y descriptivo en español y frances [1].

In de 16 Jan. '88 gehouden vergadering der Letterk. Afd. Kon. Akad. v. Wet. vertoonde de hoogl. Verdam een manuscript van den Limborch uit de Borgondische bibliotheek te Brussel, naar hetwelk men oordeelt dat eene betere uitgave van dat Middeneeuwsch geschrift kan worden bezorgd, dan indertijd de Rijks-archivaris naar een Leidsch, hoewel ouder, manuscript in 't licht zond [2].

Later ter hand gekomen aanteekeningen stellen mij in staat, *Nav.* XXXVIII, 30—33 nog ietwat aan te vullen [3]. Burchard, — in 1532 deken der St. Walburgskerk te Arnhem, gunstling van hertog Karel van

---

[1]) Dit prachtwerk van 420 sh. is bij Karl W. Hiersemann (Buchh. u Antiqu.) te Leipzig (Turnerstrasse 1) voor 200 mark te bekomen; zie diens Catalog 28 (a° 1887).

[2]) Zie Haarl. Ct. 19 Jan., waar eenige verschillende lezingen worden opgegeven, welke aan het Brusselsch handschrift de voorkeur doen schenken. Het in dat verslag o. a. voorkomend »uwer eeren knecht" in den zin van »beroofd van uwe eer, geene eer meer bezittend", liever »ontbloot, verstoken van uwe eer", — levert een zuiver Middeneeuwsch denkbeeld op; de knecht, d. i. de lijfeigen, de slaaf bezat niets, kon niets bezitten, hij was uit zichzelf van alles ontbloot, verstoken. Een anderen zin heeft (dienst)knecht in Ev. Joh. 8 vs 34.

[3]) Eene dr van Dirk ter Haer (bij Aeltgen v. der Heyde), zoon van den *Nav.* t. a. pl. bl. 29, noot, vermelden dichter Henricus, trad in den echt met Wijnand Wilbrenninck, welken? vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 42, 5, 136, 215, 6, 20—5, 27—31, 39; 1882 bl. 210, 98, 353. 64; naast Geld. Volksalm. 1881, bl. 15 vg.

Gelre, die hem met toestemming des kapittels van St. Marie te Utrecht, aanstelde tot pastoor te Harderwijk, — stichtte beurzen om jongelieden te laten studeeren te Keulen en aan de Fraterschool te Nijmegen; zie Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Nijmeegsche Bijzonderhh. 1881 bl. 55. Burchard's broeder Wichman was burgemr van Nijmegen, en had Elisabeth Kanis tot gade. — Toen N. in 1585 aan de Spanjaarden overging, werd Laurens v. den B. uit de stad gebannen, omdat hij den eed weigerde aan Filips II (Nijhoff's Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudh. N. R. IV 164). Vermoedlijk vader van Isaak (geh. m. Maria de Briçonnet), geb. 1595, † 1665, schepen en raad, alsmede rentmeester van het burger-kinderhuis te N. — Isaak, Christoffel's zoon, geb. 5 Aug. 1676, was ook rentmeester der geestlijke goederen te N., † 28 Aug. 1728, tr. 1702 Cornelia v. Leeuwen (geb. 6 Nov. 1675, † 22 Nov. 1753), bij wie 1. Christoffel, geb. 1702, in 1727 provisor van het weeshuis te N., geh. m. Anna Martina v. Benthem; 2. Mr. Johan, in 1732 raadsheer in den hove van Gelre te Arnhem, geh. m. A. G. Cock, en vermoedlijk 3. Pieter, in 1747 schepen te N., geh. m. Joha Hadewig Cock. Laatstgenoemde had denklijk tot zoon Mr. Adriaan, geb. 1725; † 1787, in 1757 burgemr van N., vernoemd naar zijn grootvader Adriaan Cock.

J. A.

v. den Bergh (Berch). Wijlen Mr. L. Ph. C. v. den Bergh stamt, evenals de familie v. den Berch v. Heemstede, v. Benthem v. den Bergh en Helvetius v. den Bergh, uit het oude Geldersche regentengeslacht v. den Bergh (of Bergh). Hun stamvader na de Reformatie was Laurens v. den Berch) in officieele stukken vindt men diens naam dan eens met *ch*, dan weer met *gh* gespeld (geb. te Nijmegen 1546, † 1599, en geh. met Mechteld v. Kessel uit het adellijk huis v. K., dr v. Severijn v. K. bij Aleida v. Wanroy. Deze Laurens v. den Bergh, zoon van Johan bij Geertruij de Cocq v. Kerkwijk, en kleinzoon van Ansem v. den Bergh, riddermatig in Gelderland 1460 (zie Collectie Bn v. Spaen in het Rijks-archief), vermoedlijk broeder van Thomas v. den B., aan wien het geslacht Canis verwant was, en van wien de bekende biechtvader van keizer Ferdinand, Burghard v. den Bergh afstamde, — werd, evenals zoovele aanzienlijken uit die dagen, als aanhanger van den Prins van

Oranje en van de nieuwe leer uit zijn geboortestad gebannen, zwierf eenige jaren rond in het buitenland, doch keerde na de inneming van Nijmegen door Prins Maurits in 1591 derwaarts terug, en werd kort daarna in de regeering der stad opgenomen. Als mombers zijner twee nagelaten kinderen, een zoon en eene dochter, werden aangesteld Derryk v. Haeften en Johan v. Hoevell. Deze zoon, Izack genaamd, geb. 1595, † 1665 geh. met de markiezin de Buissonet [1]), schepen, rentmeester der geestelijke goederen en fortificatiën en hopman der burgerij te Nijmegen, had drie zonen Laurens, Jacob en Christoffel.

Van den eersten, Laurens, geb. 1618, † 1679, schepen-burgemr van Nijmegen en lid der Gedeputeerde staten van Gelderland, stamde af wijlen de oud-rijksarchivaris, met wien die tak dezer familie uitstierf. Jacob (ongehuwd) sneuvelde in de bataille van Fleurus. Van Christoffel, geb. 1639, † 1719, in de plaats zijns broeders Laurens, burgemr van Nijmegen, namens het Nijmeegsche kwartier afgevaardigde ter Staten-Generaal en lid in de Admiraliteit van Friesland, zijn de bestaande familiën v. den Berch v. Heemstede, — bij de opneming van dezen tak in den Nederlandschen adelstand, verzocht ze de oude spelling te mogen volgen, — en v. Benthem v. den B. de eenige afstamlingen; de familie Helvetius v. den B. uitgestorven zijnde.

De bovengenoemde Ansem v. den Berch of Bergh, van wien Laurens afstamde, vertoefde aan het hof van den hertog van Gelre te Spankeren, en kwam, volgens aanteekeningen, van den Neder-Rhijn, alwaar zijn geslacht in de 13de en 14de eeuw vele goederen had bezeten, nml. Berch, Gansberch en Krudenberch [2]), aan welke vermoedelijk de naam v. den Berch ontleend is.

In Vorsterman v. Oijen's Stam- en Wapenboek van Nederlandsche geslachten, vindt men eene vrij volledige genealogie van dit geslacht.

Tot welke familie Asuerus v. den Berg behoort, is mij onbekend. De dichter S. J. v. den Bergh behoort, meen ik, tot eene familie, welke zich thans v. den Bergh van Heinenoord noemt. Ook de

---

[1]) In Geld. Volksalmanak 1837 bl. 155, noemde Mr. L. Ph. C. v. den Bergh haar de Briçonnet. RED.

[2]) J. v. Wijk Rzn heeft Krudenburg (vlek in 't rgdstr. Kleef, kr. Dinslaken). RED.

vroegere Leidsche burgemr v. den Bergh behoorde niet tot het Nijmeegsche geslacht.

G.

Broer Cornelisz (XXXVII, 238). Eene mij verdachte omstandigheid tegen de ontkenning der discipline van den beruchten monnik zijn de volgende regels uit Beëlzebul's Testament 1566. Een nonnetje spreekt tot den pastoor:

Ben ick maegt, pater? bones paeijs [1]), ghij lieght,
. . . .
Ick was van Broer Cornelisz, ons Kappellaen, gebiecht,
's Avonds als 't doncker was in ons kappelle;
Dan heeft hij mij dickmaal gebiecht in mijn celle.

G. P. ROOS.

[De *Nav.* XXXVII, 482 aangekondigde »Collectie van Rariora" vermeldt bl. 46 »Een disputatie, ghehouden tusschen Jacob Keersmaker en Broer Cornelis Adriaansz van Brugge... op den 9 dagh van Meye, A° 1569. (Portret van Broer Cornelis in houtsnede). Gedruct tot Haerlem, bij Vincent Casteleyn... 16°. 32 niet genommerde blz. Prof. Doedes teekent aan: De beschrijving van dit geschrift in de Biblioth. Belgica is naar dit Ex. gegeven.
In zijne Sermoenen I 248 zegt die Vlaamsche geestlijke: »Men zal alle de Luthersche en Calvinische of Zwinglische predikanten of ministers verjagen (uit Vlaanderen en Brabant) of vervolgen tot ter doot toe", zie Ypey en Dermout, Geschied. d. Nederl. Herv. Kerk, II 181, en Aanteek. bl. 113.]

Janus Dousa. Een Nederlandsch gedicht van Jan v. der Does, den beroemden humanist uit de 16de eeuw, werd Oct. '87 ontdekt in de Palatijnsche bibliotheek op het Vaticaan te Rome. Het is gericht aan Gruterus, en het belangrijkste der zoekgeraakte Nederlandsche gedichten van v. der Does, dat totdusver bekend werd. Het wordt uitgegeven door de »Koninklijke Vlaamsche Academie".

Jan Schröder (XXXVII, 424). Eene levensbeschrijving van dezen Pruissischen vice-admiraal, is te vinden in »Unsere Zeit". Jahrbuch zum Conversations-Lexikon, 1859. Wanneer hij overleed, is mij niet bekend. Voornoemd deel wordt op aanvrage gaarne ter inzage afgestaan door

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXI, 234, 5. RED.

C. W. Vonck (XXXVII, 38) waarschijnlijk Cornelius Valerius V., vermeld in v. der Aa's Biogr. Woordenboek als oordeelkundig verbeteraar der oude schrijvers en Latijnsche dichters, in 1725 te Nijmegen geboren, bekleedde aldaar, na te Utrecht gestudeerd te hebben, aanzienlijke stedelijke waardigheden. T. pl worden dertien latijnsche werken uitgekomen 1741—1764, als door hem geschreven, en één in het Nederduitsch »Beschrijving van het Begin, Opkomst en Aanwas der stad Doesborg", Nijmegen 1758, 4°, vermeld. Nog beloofde hij in Praef. ad Faletum de bello Sicambrico (uitgekomen in 1749) een »Gelria erudita".

[Dit is volstrekt geen antwoord op de vraag van *Nav.* t. a. pl. In Geld. Volksalm. 1864 bl. 27, 8 staat hij vermeld als Cornelis Walraven (*sic*) V., dichter en filoloog, in 1756 burgemr (*sic*) van Nijmegen, die Huygen's Beschr. v. Doesburg uitgaf, en naar het buitenland vertrok, toen de heropende Illustre school te Nijmegen, na nog geen jaar levens, in 1756 weêr te niet ging. Zie over den auteur dier Beschrijving Herald. Bibl. 1879 bl. 268, 1881 bl. 280 Ald., alsmede bl. 166, 228, en ibid. 1882 bl. 356 nog een en ander over Vonk als zoodanig. In 1362 woonde reeds een Henric Voncke te of bij Deventer (Dev. Camer.-rek. III 146). Neij (mans- of vrouwen-naam?) Voncken bezat in 1485 land te Rouveen (o. Staphorst, Overijsel, Over. Arch. IV 436), hetwelk Willem Voncke in 1492 weerloos had laten liggen (ibid. 535). In 1671 was Gerrit Vonke stadsuurwerker te Zwolle (Bijdr. Gesch. Over. I 141).]

Opschriften. Een Haagsch jonkman, die in 1758 een reisje door N.-Holland maakte, en daarvan een bewaard gebleven dagverhaal opstelde, schreef o. a. de volgende opschriften af.

Boven eene kroeg te Beverwijk:

Hier kan ik, en als ik kost, ik zou niet kannen,
Maer omdat ik niet en kost, zo kan ik.

Bij een heelmeester te Castricum:

Touloose, chirurgijn, operator en breukmeester selon les écoles de Paris.
Esculapis en Hipprocrates, twee konstenaers geboren,
De vinders van de konst en waren geen doctoren.
Hier is remedie voor kankers, breuken en voor steenen
En ook voor quaede zeere beenen.
Hier is oprechte Opiaet
Voor die in Venus bogaerd gaet.

Te Alkmaar boven een brouwerij:

't Geluk is als een glas en bros gelijk de ruiten;
Maer zo d' hemel wil zijn zegen daer in sluiten,

Is 't onverbrekelijk; wij bouwen dan op God,
Van zijn milddadigheid verwachten wij ons lot.

Helmond. AUG. SASSEN.

VRAGEN.

Réfugiés (XXXVII, 440, enz.). »Madame de Bourdic, poète, née en Saxe au milieu du dernier siècle (1746), appartenait à la famille protestante et provençale des Payan ou Pagan de l'Etang. Elle avait épousé un M. de Bourdic, du Languedoc. Entre autres publications, elle a composé un opéra en trois actes, intitulé »La Forêt de Brama", dont la musique a été faite par »Eler" (?). On trouve quelques jolies pièces de vers de cette dame dans quelques publications poétiques du commencement du siècle dans la région de Nimes. Qui pourrait en savoir plus long sur Mme de Bourdic, sur sa famille, sur ses oeuvres, sur la destinée de son opéra?" Deze vraag uit l'Intermédiaire XX, 678, worde ook hier ter beantwoording voorgesteld.

Mosheim. L'Intermédiaire XX, 732, 3, vraagt: »L'illustre inconnu à qui Maupertuis écrivait en 1749 de la part du roi de Prusse, ne serait-il pas Jean Laurent de Mosheim, savant théologien protestant, né en 1694, mort en 1755, qui, après avoir occupé 1723—47 à l'université de Helmstadt une chaire de théologie que lui avait donnée le duc de Brunswick, fut appelé par l'électeur de Hanovre à Goettingue comme professeur de théologie avec le titre de chancelier de l'Université qu'il conserva jusqu'à sa mort?" — Met verwijzing naar Bouillet's dictionnaire d'Histoire et de Geographie, art. Mosheim. — Weet men daar hier te lande ook iets van?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Rembrandt (XXXVIII, 38). Zie de jaargangen van het tijdschrift Oud-Holland (Amsterdam, Gebr. Binger), onder redactie van Mr. N. de Roever Azn.

B. en DZ.

St. Anne (XXXVIII, 43). Aan een Belgisch marmersoort, hetwelk bij Mons wordt gevonden, is ook de naam gegeven van Sainte-Anne. Het is niet zuiver wit, doch wit en grijs dooreengemengd. Zou dit òòk in verband kunnen staan met het bekende spreekwoord, ter aanduiding van iets dat niet geheel zuiver, niet in den haak is?

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

[Zoo de benaming niet zeer oud is, kan omgekeerd het spreekwoord haar in 't leven hebben geroepen.]

Bier-beschoyer (XXXVIII, 38). Dat bij dit woord bescouden in het spel zou zijn, is niet zeer aanneemlijk. Uit den aard van zijn werk is een beschoyer eerder in de gelegenheid, door loopen, zijne schoenen te verslijten. Volgens Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk I 691), was hij een bierbezorger of handelaar in bier (uit Brabant ontvangen) lang vóórdat er brouwerijen in Amsterdam waren. Met dat bezorgen en handelen gaat Wagenaar geheel mede, doch niet met de verdere uitlegging. Volgens hem toch (IV dl, 9de stuk bl. 115) waren de oudsten in genoemd vak de bierdraagers en wel van af 1456. Het bierbeschooyers-gilde is echter eerst in 1621 opgericht, terwijl vóór 1304 reeds gruitgeld werd betaald door allen, die bier brouwden, 't zij bizondere personen of brouwers van bedrijve. Bizonder lang heeft het gilde niet gebloeid. In 1751 toch waren er nog maar drie of vier beschooyers en een biersteeker[1]) over, door

---

[1]) »Deze waren lieden te Amsterdam", — zegt Oudemans, a. w., — »die tappers en burgers voorzagen van buitenlandsche, meest Brabantsche bieren, van niet hooger dan zes gulden de ton, en die verplicht waren op de Nieuwe Zijds-Kolk te wonen; doch zij die bieren van hoogeren prijs verkochten, en op de Bierkaden woonden, werden Bierbeschooyers genoemd". Eenen »wijnkooper" duidde nog een

het geweldig verloopen van de nering; de gildekamer werd toen verlaten, en de dienstmaagd, die, in plaats van een gildeknecht, de kamer waarnam, afgedankt.

Gouda. F. TH. LAFEBER.

Duinpannen (XXXVIII, 38) — zijn de lage deelen van het duin, waarin zich water verzamelen kan, en waarin een min of meer weelderige plantengroei ontstaat, wanneer ze voor de zeewinden zijn beveiligd. In het werk van Prof. Schlegel, »De Vogels van Nederland" 2e dr., vindt men in Tafereel XI eene plaat, de duinpannen voorstellend, en de beschrijving er van in de Inleiding bl. LVII en LX.

Gouda. F. TH. LAFEBER.

[Hieruit laat zich dan ook, in strijd met *Nav.* XXXV, 493, De-Pan-van-Persijn (duinvallei te Katwijk) verklaren. Ook Panheel ?]

Duinpannen. Eene pan, duinpan, is in het duin hetzelfde, wat in het gebergte een dal is. In de friesche gewesten, vooral op de friesche Noordzee-eilanden noemt men zulk eene (duin-)pan dan ook *del* (*dûndel*). Het woord pan, in dezen zin, is voornamelik aan Holland, Zeeland en Vlaanderen eigen. In Vlaanderen gaf het oorsprong aan den naam van het duindorpke De Panne, thans ook als Noordzee-bad bekend, en dat in zulk eene duinpan, by de stad Veurne in West-Vlaanderen gelegen is. En tevens aan een marktplein (oorspronkelik in werkelikheid eene duinpan) in de stad Duinkerke in Fransch-Vlaanderen. Ofschoon dit marktplein op de naambordjes aan de hoekhuizen »Place de la République" heet, noemen de trou vlaamschsprekende Duinkerkers het steeds, als van ouds, de Panne (zie mijn »Oud Nederland", 's-Gravenhage, 1888, bl. 224. De nederlandsche geslachtsnaam v. der Pan is eveneens van het woord (duin-)pan afgeleid, en heeft volkomen de zelfde beteekenis als de friesche maagschapsnaam Delstra.

JOHAN WINKLER.

---

dertigtal jaren geleden de volksmond te Ek-en-Wiel en in het tegenoverliggend Amerongen door »wijnsteker" (wiinstèker) aan; doch dit woord raakt in onbruik. Oudemans heeft alleen »wijnscrodere", dat hij door wijnlosser vertolkt. Wijnlosser, -scroder, -steker leveren drie verschillende denkbeelden op, wijzen op drie onderscheidene handelingen. In 1348 is te Deventer van een »wiintapper" sprake (Camer.-rek II 46). RED.

Aardewerk (XXXVIII, 39). F(rederika) S(ophia) W(ilhelmina) gemalin van P(rins) V(an) OR(anje) Willem V. »Prins zijn nigt". Nicht van koning Frederik den Groote? Of was zij eene nicht van den prins (hertog) van Brunswijk (den voogd van Willem V.)?

Portret (XXXVII, 368). Nagenoeg met zekerheid mag gezegd, dat er geen bestaat.

VRAGEN.

Tulleken. In mijn bezit bevindt zich, — naar mijne berekening, is het eene ruim honderdjarige, daar ze reeds uit den boedel mijner grootouders van moederszijde, afkomstig is, — eene op zwaar wit satijn gedrukte staalgravure van 9 bij 6 c_m, voorstellend een door een vierkant schild omlijst rond dito, waarop een zittend Minervabeeld; om haar heen zijn afgebeeld verschillende wetenschappen, als schilder-, beeldhouwkunst, aardrijkskunde, enz.; rondom het schild leest men: »Mr. Dan. Tulleken Toparcha Meliskerk et Mariekerkæ, Civitatis Medioburgens: Consul". Dit bij wijze van uitwaaiend lint; waarboven een doodshoofd op beenderen, gekroond met een zandlooper, en onderschrift: »Repos Ailleurs". Boven in het schild bevinden zich twee schilden, waarvan het eene (ter linkerzijde) in zwart drie hoek- of kniebalken vertoont, en twee sterren, in iederen bovenhoek ééne; het andere schild (ter rechterzijde) stelt eene kerk voor, voorzien van toren, omgeven door eene muur; terwijl bovenaan, een schild, van zilver, beladen met dwarsbalk v. zwart, waarop twee ramskoppen; achter dit schild ligt een Romeinsche pijlbundel (als beeld van het recht), terwijl het gedekt is met eene graaflijke kroon.

De oorspronklijke teekening, waarvan deze afdruk is genomen, werd vervaardigd door K. Schouman, en gegraveerd door P. W. v. Megen.

Wie kan mij iets aangaande Mr. Daniël Tulleken mededeelen, en wat kan de bedoeling in dien tijd (18e eeuw) zijn geweest, om dit op wit satijn en van zóó kleine afmeting te doen drukken?

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

[Zie mijn Tulleken in Herald. Bibl. 1881 bl. 94–99. Aldaar is bl. 311 sprake van het wapen, de ramskoppen].

TAALKUNDE.

Appel, enz. Appelenburg zal wel eenvoudig »poelburcht" beduiden, gelijk *Nav.* XXXVI, 198, noot, werd voorgesteld. Immers Appel is bijv. de naam eens taks van de Nahe (riv. Beijeren); vgl. Appel-, Apple- of A p u l by (Engeland), welke plaats aan de Eden, — ade = water, — ligt. Deze samenkoppeling van Appel en Eden doet in het eerste denklijk liever poel (tout-court), dan a-poel = waterpoel ontwaren. Dus bijv. Appleton (Wisconsin, N.-Amer.) z. v. a. poelstad. Misschien behoort hier ook de gesl. Epple (Batavia, Haarl. Ct 20 Dec. '87), zoo dit geen verbastering van »appel" (vruchtsoort) is [1]). Maar zeker, dunkt ons, Eppeldorf (Lux.), -heim (Baden). Zoo in het *Nav.* XXXVII, 543 vermelde Napels de *s* louter versterkingsletter is, en geene verkorting van *st* (= stede, dus Napels, z. v. a. poel-stede?); kan men ook Appels (O.-Vlaand.), — merkwaardige analogie tot het *Nav.* ibid. genoemde Nijpels; toch niet éene en dezelfde plaats? [2]) — Appelles (Gironde, Frankr.), Eppelsheim (Rijn-Hessen), hier bijvoegen.

Epplingen in Baden heeft tot dubbelnaam Boxberg, en er ligt ook een Boxborough in Massachusetts (N.-Amer.). Dit doet misschien in Boxbergen (o. Olst) den mansvoornaam (*Nav.* ib. 183) afwijzen; ook zal in de combinatie »Johan ridder, geheeten Buc" (Nom. Geogr. Neerl. I 85) dit laatste woord wel geen mansvoornaam wezen. Het *Nav.* ib. 54 vermelde Bocgenderinge wijst denklijk op »beek", als in dit laatste voorbeeld eeniglijk schijnend te passen; vooral, indien er etymologisch verband mag verondersteld tusschen het eerstgenoemde Epplingen en zijnen dubbelnaam Boxberg; dus dan poel en beek. Bocgen-

[1]) Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Geslachtsnamen 410.

[2]) Zou men in deze rubriek ook niet mogen plaatsen het O.-Indische Nepaul? Dit is wel een bergland bij uitnemendheid, doch men treft er, en wel juist in het midden, volg. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, »een ontzaggelijk b r o e k l a n d" aan. De landsnaam luidt echter niet alleen Nepaul, Nepal, Nepil, Napal, Napaul, maar ook Nekpal (volg. v. Wijk); en dit laatste kan op »hoek-poel" wijzen, terwijl al het andere met »Appel" etymologisch-identisch kan zijn (vgl. nogmaals *Nav.* XXXVII, 543).

deringe toch schijnt bijv. »beuk" ten éénemaal uit te sluiten, minstens in deze samenstelling, en niet minder o. i. eenen persoonsnaam Bucco. Anders mag eerlijkheidshalve niet verzwegen, dat de oude Hoogduitsche dialecten voor »beek" alleen pach, baac, becke, bicke [1]; voor beuk (fagus) daarentegen bucha, puocha, poiche, bůch, buch, bůchin (-bŏm), biechen, byege, buchen, b o k e, b u k e bieden; terwijl in het Angel-Saks. deze boomsoort boec-ae heet.

Om nog even tot Appel terug te keeren: het in 't a° 1444 aangevangen Clairboick van het hooge landgericht te Engelanderholt voorkomende Apelderloe [2]) (Apeldenloe!?) schijnt etymologisch veel gepaster op een »bosch bij Appel" (o. Nijkerk) of Appelderbroek (o. Putten) te wijzen, dan dat het een variant van Aperlo (o. Doornspijk, Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt 1874, bl. 50) wezen zou. Komt in straksgenoemd Klaringboek (ibid. Bijl. S bl. 21) bepaaldelijk Apelderloe voor (zie die Bijlage), men mag wellicht betwijfelen, of het ibid. bl. 50 vermelde Apeldenloe wel wettige variant, en niet eerder òf vergissing òf verschrijving zij.

J. A.

Beijum, Bedum. De gissing van *Nav.* XXXVII, 427, als zou in deze plaatsnamen B = M zijn, schijnt mij minder aanneemlijk toe. Vroeger reeds, meen ik, is in den *Nav.* of elders de verklaring van beide plaatsnamen gegeven, als samengesteld uit de persoonsnamen Beije en Bede, en hem of heem. Dat Beije werklijk persoonsnaam is, blijkt mij uit de lijst van namen voorkomend bij Schotanus, en wordt ook zoo goed als bewezen door het bestaan van den familienaam Beijma. Bede is mij als persoonsnaam nooit voorgekomen, wel Bette, dat weer nader komt aan den ouden vorm Bedderawalda. Eene familie Bede bestaat echter tegenwoordig nog in Brussel. Ik zou, met het oog op deze duiding, alleen willen vragen, hoe te verklaren Beda voorkomend in de reeks der verdronken Dollartdorpen. Hier toch vindt men Bede zonder meer als plaatsnaam [3]); want de

---

[1]) komt ook onder de varianten van Beekbergen voor; zie Nom. Geogr. Neerl. III 38. Te Leeuwarden bestaat nog de geslachtsnaam Bikbergen.

[2]) Nom. Geogr. III 22 onvermeld gebleven.

[3]) Dit Bede tout-court sluit minstens hier eenen persoonsnaam uit Bede = mede, made. RED.

a is waarschijnlijk even waardeloos als in andere nog overgebleven plaatsnamen van het Oldambt: Mada, Eeksta (van Ekestede), Midwolda, waar hij zelfs zinstorend is. Dient wellicht deze Oldambtster *a*. om den naam meer vastheid te geven; wat misschien bij Beda noodig was geworden, omdat *hem* als slotsylbe langzamerhand was afgesleten [1]). Dat ook in Bedum de *e* zich bijzonder doet gelden, blijkt uit de daaglijksche uitspraak »Beem". In den persoonsnaam Beda (Venerabilis) kan de *a* een latijnsche vorm zijn.

Naast Beije kan men natuurlijk verwachten de analoge vormen Baije, Boije en Buwe, die dan ook in plaatsnamen te onderkennen zijn. Beijum reeds komt in de uitspraak zeer dicht aan het Friesche Baijum. In Beilen (Drente) schijnt de klemtoon der eerste lettergreep *loo* tot *le* verzwakt te hebben, een verschijnsel dat zich meer voordoet [2]). In Boijl (Friesland) met den bijklank Beuil, is *loo* bijna onkenbaar geworden. Boile komt nog voor in 1408, maar men verzuimde bijtijds der eindsylbe vastheid te geven, en zoo bleef alleen Boijl over [3]). Buwe komt zeer duidlijk voor in Buweklooster (Frl.). Beilen en Boijl geef ik natuurlijk slechts als gissingen, waarvan wellicht alleen de laatste nieuw is.

J. R. VAN EERDE.

Gelint. Het Z.-Vlaamsch heeft het woord gelint, Vl. gelent en gelende, voor schutting, heining, houten wand van een gebouw, doch de planken altoos vertikaal aangebracht; horizontaal zouden ze een h e i m vormen. Nu vond ik bij Van den Sande, Ned. Hist. bl. 303 der van zijn titel beroofde kl. 8° uitgave, die ik bezit; dat God, na het beleg van Breda door Spinola, in 1625, »een slappen en gelinden winter" beschikte. Is dit, overdrachtlijk natuurlijk, hetzelfde als òns gelint? Kiliaan heeft Ghelente, ghelinte, glente, en geeft er o. a. voor sepes, schaapskooi en haag, dus iets wat besloten is; voorts lutamentum, een muur, afsluiting; ook maceria [4]) en maceries [4]), muur, metselwerk. Wil v. den Sande dus zeggen, een slappen winter, waardoor de wegen vochtig en slijkerig bleven, zoodat ze de

---

[1]) Vgl. hier vooral *Nav.* XXXI, 204. RED. [2]) Beilen. = Meil-en? RED.
[3]) Boyl, Beuil = moi-l, meui-l, d. i. weide-bosch? RED.
[4]) Belangrijk is Laur. Dieffenbach's Glossarium Med. Lat. 1857 op deze woorden. RED.

legers beletten elkander te naderen, ze bijgevolg als van elkander afsloten?

G. P. ROOS.

Gelint. Slappe en gelinde winter is z. v. a. slappe en zachte winter. Gelinde (adjectiv.), in 't Mid.-Nederl. en Hoogd. = zacht. Het Mid.-Nederl. substant. g e l i n d e (= hegge, staketsel) heldert plaatsnamen op als Glinden (bp o. Barneveld), Glinthorst (goed te Lunteren), met de gesl. v. Gelijndt a° 1624 (*Nav.* XXXVII, 346), v. de Glind (te Leersum); Gelent(h)e, *Nav.* XXXV, 467, noot 1, a° 1477/81 voorkomend als de Galenthee (Galathee). — Denklijk ook Gelinde, Geleende *of* Gelinge (dorpjes in Limburg). Daar men echter ook Geling (a° 1457), Ghelink (a° 1460), Geelinck (a° 1484) aantreft als benaming van een erve o. Oldenzaal (Overijs. Arch. IV, 77, 129, 398), en Winterswijk eene bp Gellink heeft, herinnert misschien het Limburgsche Gelinde *of* Gelinge, dat de klinge-, klink-rubriek van Nom. Geogr. Neerl. II 84 vg., bij dit laatste voorbeeld niet vèr af ligt. Bij erve en bp kan echter ook de oude, nog heden in Friesland gebezigde mansnaam Gelle (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 41) spelen. Geleen (Limburg), als a° 1204 Glene luidend (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 418), wijst misschien op iets anders. Op glen (Eng., dal, vallei)?

J. A.

Paludan (XXXVII, 348). Ook v. den Poel luidde eertijds wel Paludanus; zie *Nav.* XV, 153, 217. Hieruit blijkt weder, welk een gevaarlijk struikelblok voor de beoefening der Genealogie dat voormalig verlatijnschen van geslachtsnamen is.

J. A.

Jingoïsm (XXXVII, 190). Dit woord wordt afgeleid van den Engelschen uitroep: By Jingo! Over de afleiding van dit Jingo is men het niet eens. The Slang Dictionary leidt het van »St. Gingoulph" af. St. Gingulf is echter een weinig bekende heilig; »By Jingo!" daarentegen een zeer algemeene uitroep. Ik geef daarom de voorkeur aan de afleiding van den naam van Engeland's schutspatroon, St. George; ook omdat hierbij het woord »Saint" in 't spel

komt, dat bij St. Gingoulph wordt verwaarloosd. — Eindelijk, Jingoïsm. Hiervan zou men m. i. iemand kunnen beschuldigen, die, als 't ware met een vloek op de lippen, zonder het einde te voorzien, zich op iets werpt, dat een hoogst twijfelachtig verloop moet hebben; m. a. w. Jingoïsm zou beteekenen z. v. a. vermetelheid in den aangehaalden zin van Daily News.

VAN VREDENBURCH.

Nederlandsch in Frankrijk (XXXVII, 552; XXIX, 157, enz.). Als een verblydend verschijnsel, niet aleen van het voortbestaan onzer algemeene nederlandsche taal in de oud-nederlandsche gewesten van Frankrijk (Vlaanderen, Zee-Vlaanderen of Flandre maritime, Département du Nord, en Artésie of Artois, Département du Pas de Calais), maar ook van het feit dat de nederlandsche, anders gezeid vlaamsche letter- en dichtkunde daar nog liefhebbers en beoefenaars telt, vindt men in de pas verschenen Annales du Comité flamand de France (Duinkerke, 1887), dl XVI, op bl. 407 een gedicht, genoemd »Heyl-galm, eerbiedigIyk opgedraegen aen zyne Heyligheyd den Paus Leo den dertienden, ter gelegentheyd van zyne vyftigjaerige priesterlyke Jubelfeest", enz., en opgesteld door den deken en pastoor te Hondschote in Fransch-Vlaanderen, Wyckaert.

JOHAN WINKLER.

[Zie ook Johan Winkler's Jan. 1888 verschenen »Oud Nederland", met dezen inhoud: I. Spreektaal en schrijftaal. Volkstaal en boeketaal. II. Friezen, Saksen, Franken. — Onze Voorouders. III. Friesland over de Grenzen. IV. Land, Volk en Taal in West-Vlaanderen. V. Nederland in Frankrijk en Duitschland. VI. Haarringen. Hoofdbeugels en Oorijzers. VII. Bier en bierdrinkers in Friesland. VIII. Laus Frisiae, dat is Friesland verheerlijkt.]

Veluwsch dialekt. Koenen, meervoud van koe. Nog heden roepen de koeienjongens te Heerde, wanneer zij 's avonds met de beesten in het dorp terugkeeren: »Koene, hei!" — om den boer gelegenheid te geven, de staldeuren te openen. Reeds bij eene sententie van 3 April 1555 veroordeelde het Elburgsch gericht Broenis Smit, om aan Jacob v. den Dam de gevorderde pacht, »van sijn koenen t'weyden", te betalen (Van Meurs, Geschiedenis en Rechtsontwikkeling van Elburg, bl. 124). En bij eene van 28 Aug. 1557 legde het Gerrijt Heeckt den eed op, dat hij »sijn koe voor een melckkoe in 't Goor

geslagen, und altijdt gelijck andere burgere koenen avondt und morgen gemelckt" had (A. w., bl. 136.).

A.

Koeterwaalsch. De Zuid-Tiroolsche landen grenzen aan de Italiaansche landstreken Cadore en Friaul. De volkstaal is er het Oostladijnsch, of zooals het volk het noemt: Krautwelsch, verbasterd uit Kauderwelsch of Cadorewelsch, waar wij »Koeterwaalsch" van gemaakt hebben.

VAN VREDENBURCH.

Non semper tendit arcum Apollo. Dit vers wordt gewoonlijk gebezigd in de beteekenis, welke Kortum in zijne Jobsiade er aan gaf, nl. »de boog kan niet altijd gespannen zijn", dat is: uitspanning na inspanning is noodig om veerkracht van geest te behouden; terwijl het eigenlijk beteekent: »niet altijd heerscht de pest". Van waar die blunder? Wij vinden de oplossing dezer vraag in de gedichten van Sidonius Hoscius, den Vlaamschen Ovidius:

Deficit sensim qui semper tenditur arcus:
Ferre negat segetes irrequietus ager.

d. i. »De boog die altijd gespannen is verliest zijne veerkracht; de akker die nooit rust heeft, verliest zijne vruchtbaarheid".

Kortum zweefde het bekende Horatiaansche vers voor den geest, waarin Apollo subject is; bij Hoscius is de boog subject. De studenten uit den tijd van den geestigen schrijver der Jobsiade kenden Hoscius niet meer, wel Horatius; en beschouwden ongetwijfeld het bekende Duitsche spreekwoord als eene vertaling van een vers van Horatius [1]).

Dergelijke parodie op Horatius leverde de snaaksche Owen, toen hij punt-dichtte:

Corpore cum quaestum faciat Pomponia, punctum
(Utile nam dulci miscuit) omne tulit.

A. J. C. KREMER.

[1]) De parodie op Horatius komt misschien beter uit, als men zegt: Horatius (Od. II, 10, 19) wilde den klemtoon gelegd hebben op »arcum tendit" (= tristem et iratum se praestat); Kortum legde dien echter alleen op »tendit". RED.

Dat hangt in't. Deze uitdrukking is, naar ik vermoed, kieschheidshalve onvolledig. In Drente gebruikt men ze, als men spreekt van een dorp of gehucht, dat veraf ligt, en dus moeilijk is te bereiken. Ze moet aangevuld op dezelfde wijs als het opschrift van den steen met een manshoofd, uitziende op de noorderhaven van Groningen, welke steen daar geplaatst is ter herinnering aan het beleg in 1672. Het luidt: »Ick kiek noch in't", zonder meer; maar heeft in weerwil van zijne onvolledigheid toch den naam gegeven aan de »Kiek in 'tjat straat", aan welker eind de steen geplaatst werd. De *j* staat welluidendheidshalve voor *g*, misschien ook in aansluiting aan den naam, welken de straat vroeger had, »de Jate".

J. R. V. E.

Flirter, — Fransche uitdrukking voor het Engelsche *to flirt*. Den oorsprong van dit woord leest men in het Parijsche Weekblad »Le Voleur" n° 1587 (1 Dec. 1887), onder de rubriek »Par-ci par-la", als volgt. »Flirter (qui se prononce fleurter) est un vieux mot français, dont nous avons gardé l'équivalent »conter fleurettes", et que Guillaume le Conquérant a imposé à l'Angleterre conquise. Il nous est depuis revenu sous la forme exotique Flirter que nous prononcerons, comme il est écrit, sans nous douter que nous ne faisons que reprendre notre bien. On l'a démarqué, et nous ne le reconnaissons plus. Nos aïeux disaient Fleureter, et l'expression était charmante".

Ik vond deze uitlegging zoo aardig, dat ik niet kon nalaten haar af te schrijven ten behoeve van een later geslacht, dat misschien over vijftig jaren naar de beteekenis vorscht. Wat de daad zelve betreft, die zoowat overal wordt bedreven, ze is het meest ontwikkeld in de Vereenigde Staten (N.-Amerika), waar het gemaklijk en ongedwongen verkeer tusschen de beide seksen, overvloedig aanleiding geeft tot hofmakerij, zonder in ongebondenheid te ontaarden. Juist die vrijheid in den omgang maakt, dat de ergerlijke dingen, welke in Europa het gevolg er van konden zijn, daar hoogst zelden voorkomen. Vrij in hare bewegingen, staat de vrouw, zoowel gehuwd als ongehuwd, daar op een standpunt, dat geen harer zusters in het Oostlijk halfrond ooit zal bereiken, zoolang de maatschaplijke toestanden er niet veranderen. In het »beschaafd" Europa kan in

de groote steden geene jonge vrouw alleen des avonds zich ongemoeid op straat bewegen; in New-York daarentegen, waar het ook niet aan gespuis van allerlei soort ontbreekt, zal zij door niemand worden lastig gevallen, wanneer zij er niet zelve aanleiding toe geeft.

»Flirtation is in N.-Amerika niet veel anders dan een tijdverdrijf, tot genoegen van beide partijen, zonder ergerlijke gevolgen.

Nijmegen. J. A. KOOPMANS.

Kattebelletje (XXXVI, 420). Als bijdrage voor het begrip van het woord: »1630 noch twee ronde doosgens, in een van dewelcke verscheyden lietgens, en andere schriftgens waeren die altsamen gevisiteert zijnde bevonden wierden cartebellen ende zulcx van geender waerde te zijn".

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Propijn (XXXVII, 680). Niet zonder eenigen twijfel aan de juistheid, kan ik het gevoelen van sommigen toch meedeelen, dat het woord in verband staat met het Grieksche *προπίνειν* (propinare), iemand toedrinken. Eene »propine" [1]) zal dan oorspronklijk zijn een dronk, bij eene gelukwensching; iemand toegebracht, die b. v. iets kocht of pachtte. Eenigermate is dan het woord »wijnkoop" (*Nav.* XXXVII, 351, enz.) er mee te vergelijken.

DR. E. LAURILLARD.

[Dus dan propijn = 1) die dronk, 2) de toegezegde pacht- of koopsom, waarvoor de dronk werd toegebracht.]

Tractaat, traktaatje (XXXVII, 680). Vreemde woorden van denzelfden oorsprong worden niet altijd op de zelfde wijze gespeld. Zoo vindt men in de woordenlijst van De Vries en Te Winkel *komedie* (schouwburg), *comedie* (blijspel), *lokaal* (vertrek, zaal), *locaal* (plaatselijk), *kritiek* (hachelijk), *critiek* (oordeelkunde), *dokter* (geneesheer), *doctor* (gepromoveerde), enz. Van waar die onderscheidingen? § 250 der Grondbeginselen geeft het volgende antwoord: »Uitdrukkingen,

---

[1]) Het Mid. Latijn kent een znmw. propina, o. a. in den zin van het classieke propinatio, maar ook in dien van taberna (item propinatorium, zelfs prompina). Wat is de etymologie van ons woord »geschenk"? RED.

bepaaldlijk meer door hoogere standen gebezigd of betrekking hebbend op personen en verhoudingen, tot die standen behoorend; benamingen van voorwerpen van weelde; termen, uitsluitend gebruiklijk in wetenschappen, of in kunsten en beroepen die eene wetenschaplijke voorbereiding vereischen, worden geschreven overeenkomstig de boven opgegeven regels [*vreemde* spelling]. Benamingen daarentegen van alledaagsche voorwerpen; uitdrukkingen van denkbeelden, onder alle standen gangbaar; namen van zaken, voorkomend in ambachten en beroepen, door minkundigen uitgeoefend, worden, zooveel de uitspraak het toelaat, op Nederlandsche wijze geschreven".

MR. C. BAKE.

[Men mag toch misschien aannemen, dat minstens bij sommige van zoodanige woorden éénerlei, en wel de zuiver Nederduitsche spelling verkieslijk zou zijn.]

G en Ch. Nog nimmer heeft iemand mij kunnen verklaren hoe wij, die toch van Germaanschen oorsprong zijn, in onze Nederl. taal aan die zachte en scherpe keelklanken zijn gekomen, welker uitspraak den vreemdeling wanhopig maakt. Van alle Westersche volken bezigt alleen de Spanjaard dien harden klank, bij woorden met *ge*, *gi*, *j* en *x*, welke hij vermoedlijk van de Arabieren heeft overgenomen; maar de Spaansche taal heeft ten onzent geene merkbare sporen nagelaten van de overheersching waaronder onze voorvaderen gebukt hebben gegaan [1]). — De Hebreërs, hier gastvrij ontvangen, konden door de afzondering waarin zij werden gehouden, geen invloed uitoefenen op de spreektaal; en toch zal misschien, onmerkbaar, het veelvuldig hooren dezer Oostersche keelgeluiden aanleiding hebben gegeven tot het overnemen er van.

Ik weet geen andere oplossing te geven aan die eigenaardigheid van onze taal, welke zoozeer afwijkt van andere verwante dialecten.

Wie het beter weet, mag het zeggen.

Nijmegen. J. A. KOOPMANS.

V R A G E N.

Doceeren. Volg. *Nav.* VII, 318, spreekt men op de Veluwe, als men wil te kennen geven, dat een weg of voetpad, hetwelk eenmaal

[1]) Zie een paar sporen *Nav.* XXVI, 146. RED.

bestond (*sic*), voor het publiek wordt afgesloten, — van »dien weg of dat pad te doceeren". Volg. ibid. VIII, 24, spreekt men in den Tielerwaard in casu van (den weg) »dojeeren", terwijl in dien waard »doceering" wordt gebezigd nopens de glooiing van een dijk. Ook in Neder-Betuwe spreekt men van »doetseeren" in den straks aangegeven zin, doch meer bepaaldlijk nopens *onbruikbaar* gemaakte wegen of voetpaden. Wat is de oorsprong van dit woord?

Stokvisch. Waarom wordt stokvisch, wanneer ze voor de tweede maal op tafel verschijnt, als panvisch, pannevisch, en door de lieden die het weten, panjevisch genaamd?

[Té Deventer hoorde men een veertig jaar geleden, steeds van »stokvischpan" spreken, als benaming van dit tweede gerecht.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Alberti (XXXVII, 629). Hier geen geslachtsnaam, maar z. v. a. Alberti filia, gelijk uit de vraag op bl. 566 kan opgemaakt. De zaak is, dat de vader der daar genoemde vrouw òf Gerard (volgens papieren) òf Albertus heet (volgens het kerkraam te Luttekegast). Zie *Nav.* XXXVI, 191. Afrelia v. Teddenhuizen, dr v. Gerard (of Albertus) en Beatrix de Bije (wie waren beider ouders?), tr. Ds. Albertus Thomae (filius), zn v. Ds. Thomas Johannes Alberti (filius), wiens geslachtsnaam òf niet bestond òf onbekend is. De kinderen van Ds. Alb. Thomae en Afrelia v. T. namen tot geslachtsnaam Alberthoma (= Albertema) d. i. zoon of dr van Albertus. Nu moeten zij elf kinderen gehad hebben, volgens eene oude aant. In de familiepapieren zijn er slechts acht te vinden. 't Zou kunnen zijn, dat een der drie andere den geslachtsnaam Alberti, en niet Alberthoma, — beiden beteekenen 't zelfde, — aannam; waarvan dan zou afgestamd zijn in de vorige eeuw Prof. J. A. Alberti te Leiden. Deze toch was neef van Dr. P. Chevallier, wiens moeder eene A. was. Dit moet uitgemaakt worden. Weet iemand de afstamming van dezen hoogleeraar? Alberthoma (zie *Nav.* XXXV, 454; XXXVI, 411) is uitgestorven. Was verwant o. a. aan Bijler, Conradi, Abbring, Ilberi, Treccius,

v. Teddenhuizen, Bavinghe? Chevallier, Coegle v. Dortmond, Driessen, Sandra, v. 't Laer.

H.

[Te Munster † 25 Nov. 1887 Pauline Alberti, geb. v. Britzke, oud 71 jaar. Ook te Veenendaal en Lienden (Neder-Betuwe) vindt men Alberti in hoogst-eenvoudigen levensstand.]

v. Andel (XXXVIII, 51, enz.). W. H. v. A. (uit deze zelfde familie) tr. A. M. Schouten, zoon van Gerrit (te Almkerk 19 Febr. 1885 oud 68 j.) en .... v. 't Sant (zie *Nav.* XXXVI, 624 eene vraag naar 't wapen v. 't Sant). Vgl. 't aanhangsel van Rietstap's Armorial, 2e druk, voor 't wapen Sch. De heer Blankerts te Gorinchem moet eene genealogie v. A. hebben. Wellicht kan daaruit in dit maandwerk mededeeling geschieden.

H.

Changuion (XXXVIII, 54). Annuaire de la Noblesse et des familles Patriciennes des Pays-bas, 1e Année. 1871. »Jhr. Louis Henri Joseph Rutgers van Rozenburg, veuf de Louise Charlotte Ch., était fils de Jhr. Mre. Louis R. v. R., né le 26 Juin 1764, et de Agnes, Marguerite comtesse van Heemskerk, née le 4 Mai 1769, † à Harlem le 19 Août 1845". — A. N. E. Changuion schreef: »De Nederlandsche taal in Zuid-Afrika hersteld, Kaapstad", 1844. — D. J. Changuion (*Nav.* XXXVII, 147) was 1770—93 compagnon in den boekhandel van Den Hengst te Amsterdam [1]).

Changuion (XXXVII, 621; 'VIII, 54). Wij verwijzen naar de »Gé»néalogie de la famille Changuion, originaire de Vassy, in Champagne" voorhanden op de Bibliothèque Wallonne te Leiden. Dit uitgebreid geslachtregister bevat vele geschiedkundige bijzonderheden, zoowel aangaande den Leidschen, als den Berlijnschen (Amsterdamschen) tak. Het artikel Changuion in de 2e editie van La France Protestante, is naar de bovengemelde Généalogie bewerkt, doch geeft daarvan, vooral wat het genealogisch gedeelte betreft, slechts een beknopt uittreksel.

L.... É [2]).

---

[1]) Catalog. van de Bibliotheek der Ver. ter bevord. van de belangen des Boekhandels; door F. Muller, 1856. [2]) Zie Rolandus *Nav.* XXXVIII, 11. RED.

Fabricius, Fabritius. De belangrijke gegevens van *Nav.* XXXVI, 422 laten zich nog een weinig aanvullen, o. a. uit de Bijdragen tot de geschied. v. Overijsel. Daarin toch is (III 7) sprake van Henricus Fabricius, geb. te Berg-Zabern in de Rijn-Paltz, doctor in de wijsbegeerte en geneeskunde, die na verschillende landen, o. a. ook ons in 1572 door hem op den Rijksdag te Spiers vertegenwoordigd vaderland, bezocht te hebben, in 1577 aan 't hoofd der school te Hornbach (Paltz-Zweibrücken) werd gesteld, † 1612. Hij schreef 4 Nov. 1598 te H. zijn naam in het album amicorum van Marcus Wolfgang Gualtherus, den lateren rector der Latijnsche school te Kampen. Ditzelfde deed te Heidelberg 5 Sept. 1602 Wilhelmus Fabricius (uit Regiomontana [1]), a. w. bl. 11). — De Apophtegmata a° 1553 per Gualterum Fabricium Coloniae excusa behoorden tot de »libri purgandi" van den jare 1570 in de stads-bibliotheek te Kampen. Dit geschrift toch stond op den »Inuentarius der ongeoerloefde boeken, durch Claes Witten, Schultz to Campen", den raad dier stad Juli van dit jaar »geleuert omme gesuuert toe worden bij commissarium als C° Maj. (Filips II van Spanje) mandaet vermeldet" (a. w. IV 331, 3 [2]). — Ter eere van Isebrandus Fabricius, pred. te Wilsem (bij Kampen), ald. $^9/_{19}$ Nov. 1693 gehuwd met Geertruid Borcheer, ontstak de dichter Jan Norel een »Bruiloftsfakkel", bij Daniel Oostendorp, boekdrukker in de Nieuwstraat te K. (a. w. V 76).

Met den licentiaat Wolter jnger Smitt [3]) of Gualterus Fabricius onderhandelde de Nijmeegsche secretaris Mr. Johan v. den Have in 1563, alvorens zich tot den lateren kanselier van Gelderland Elbertus Leoninus te wenden, in zake het geschil over de Veluwsche klaring te Engelanderholt; zie v. Riemsdijk, Engel. bl. 167, noot 2. Wolter verkoos zijn advies niet te geven, omdat hij geen betaling kreeg.

Arn. Fabricius, burger te Deventer, werd einde 1597 te Tiel gearresteerd tegelijk met Wijnand v. Enschoten, zijn medeburger, tijdens de onderhandelingen tusschen deze stad en Deventer over vrijdom van tol op den IJsel (Mr. E. D. Rink, Beschr. v. Tiel, Bijl. II 1847 bl. 49).

Der Kirchenrath Professor Fabricius redde, tijdens de verwoesting

---

[1]) z. v. a. Regensburg (Reginum, Regina Castra)? [2]) Ibid. bl. 339 vindt men den titel van uit 't Latijn in 't Fransch vertolkte »Apophtegmes". Dezelfde? [3]) d. i. in de smidse. Smitt hier = smis(se).

van Heidelberg door de troepen van Lodewijk XIV in 1693, terwijl hij zijn eigen have en goed prijsgaf, het archief der Heidelberger hoogeschool naar Frankfort, vanwaar het vervolgens naar Marburg werd overgebracht. Hij behoorde tot het viertal Heidelberger hoogleeraren, die in 1694 te Fr. eene universiteit daarstelden, bij welke hij het rectoraat waarnam. In 1698 (28 Juni) verplaatste ze zich naar Weinheim, en in den aanvang van 1700 weder naar Heidelberg. Doch bij die verplaatsingen wordt Fabricius niet meer genoemd; zie Illustrirte Zeitung, N° 2247, 24 Juli 1886.

De wede A. J. S. Fabritius, geb. Fullink, te Tiel, berichtte het overlijden te Kampen i. d. 19 Jan. 1888 van haren vader, den emerit. predikant J. F. Fullink.

J. A.

Fabritius (XXXIV, 485). Ueber die Verwandtschaft von Weill mit, Fabritius kann ich aus Aufzeichnungen meines Ur-Urgrossvaters Johann Caspar Christoph Creutz (geb. 24 April 1707), Geheim-Sekretär Friedrichs II, nur Folgendes mittheilen.

»den 10n Dec. 1743 is onse dogter Catharina Gertruide (das 4te kind, meine Urgrossmutter) geboren (u. zwar zu Calkar) en den 15n dito door den Heer Cruimel gedoopt; de doopgetuigen waren vrouw Weill Fabritius tot Rees en Broer Jan Fabritius tot Coppenhage".

Wer kan Näheres über diese Fabritius mittheilen? Welches war ihr Wappen? Vergl. artikel über Fabr. v. Tengnagel Herald. Bibl. 1879 bl. 362—9.

Jouffe Marie Verstraten, Wittwe von Jan Moes, wird am 19 März, 1551 belehnt mit »alsulcken leengoet met zijnen toebehoirten, daer die voirsz wijlē Jan Moes vuijt ghestorven is, ende daer Joncheer Henrick van Berchem dander deel aff besidt ende Jonckheē Thomaes het derdedeel" unter Contich gelegen (Staats-Archiv, Brüssel, Chambre des Comptes 17839).

Brussel (Rue Masuy.) JOH. THEOD. DE RAADT.

de Huyter (XXXII, 554). Mij is gezegd door een persoon die beweerde uit dit geslacht af te stammen, dat die naam ook werd uitgesproken de Uyter of de Hwiter, ook de Ruiter, en een tak was de Hwiter

(volgens de uitspraak gespeld) d'Argeanteau [1]), of de Ruiter d'Arg. Was de admiraal de Ruiter onder Karel V, naar wien ik in dit maandwerk al eens te vergeefs vroeg [2]), een de Huyter d'Argeanteau?

A. J. C. KREMER.

[Bij Bergen-op-Zoom (vgl. *Nav.* XXXII, 553) ligt een landgoed Ruytershove, dat in 1847 behoorde aan de kinderen van destijds wijlen den gen. maj. inf. J. J. Simons. Op een kwartier uur afstands waarvan de boerderij De Leuwerk of Leeuwerk, voorheen De Goot, welke volg. Brandt (Leven van M. A. de Ruyter, bl. 3) de woonplaats der voorouders des Admiraals zou zijn geweest. J. Faure (Hist. Abrégée de la ville de Bergen-op-Zoom, p. 220) zegt zelfs, dat in deze boerderij, en niet te Vlissingen, de zeeheld werd geboren, die in deze buurt een gedeelte zijner kindsche jaren doorbracht. Dit laatste nu strookt wel met Brandt's bericht. Indien nu dit Ruytershove van ouden datum is, en hier werklijk in aanmerking kan komen, rijst van dáár misschien licht.]

de Casembroot (XXXVIII, 61). Leonard de C., heer van Rijnesteyn, gedt te Utrecht 11 Oct. 1657, tr. alhier (de huwlijks proclamatiën gingen in de Waalsche Kerk 22 Maart 1705) Geertruyda Hillegonda v. Bergen (niet te *Utrecht* geboren). Zijne 1ste vrouw was Cornelia Dorothea Ruysch, zijne 2de Hendrina Alfreda v. Luchtenberg (waarschijnlijk † 27 Oct. 1702). Er bestaat eene geslachtslijst der familie de C., opgemaakt begin 18de eeuw, aanvangend a⁰ 1453 met Caspar de C. en eindigend met een manlijken afstamling van Johan de C., die in 1680 zijn vader Johan de C., heer van Rijnesteyn, sommeerde om toestemming te geven tot zijn huwlijk met Susanna Ploos v. Amstel, dr van Gerard, heer van Oudegeyn. Van dit echtpaar (de C. en Ploos v. A.) bestaat de afteekening eens wapenbords met 32 kwartieren. Verder bestaan nog de afteekeningen van vier wapenborden, als:

1°. van twee manlijke leden der familie de C., overl. 5 Jan. 1681 en 1 April 1706, beiden met 16 kwartieren.

2°. van twee vrouwlijke leden dier familie, overl. 20 Aug. 1699 en 12 Sept. 1700, resp. met 16 en 8 kwartieren.

Ten slotte zij vermeld, dat er tal van notarieele akten bekend zijn, waarin de familie de C. voorkomt.

Utrecht. A. A. G.

---

1) Rietstap's Armorial 1e éd. geeft het wapen eener Graaflijke familie Argenteau (*sic*), land van Luik. Vgl. *Nav.* XXIV, 340. RED.

2) Vgl. ook *Nav.* XXIV, 340. RED.

de Casembroot. Zie acht leden in Van der Aa, Biogr. Wrdbk, Nieuwe Uitgaaf (hoofdred. Dr. Schotel). Aldaar bl. 214, noot, over den oorsprong (Caesabon of Kaezabon) [1]. Aldaar ook bl. 213 een schilder Abraham Casembroodt (zonder *de*). In het vervolg op v. der Aa's Biografisch Wdbk, vindt men ook de levensbeschrijving van den generaal-majoor der artillerie Jean Louis de C. geb. 1798, † 1867. — Bij Ferwerda komt eene genealogie van »het geslagte v. C." voor. Uit »Gen. van Amerongen" bij Ferwerda: Joost Taets van Amerongen troude ten tweedemaal den 8 Maart 1692 met Anna de Kasembroot tot Rijnestein, oudste dogter van Jan de K., Heer van Ter Moer en Rijnestein, en van Charlotte van Ledenberg, vrouw van Willige-Langerak. Zij is overleden den 12 September 1700, en te Utregt in den Dom begraven; daar haar wapen met deze Quartieren opgehangen is:

Kasembroot	v. Poppe	Ledenberg	Rysenborch
Romijn	de Boot	Sypestein	Uytteweerd.

Bij Ferwerda worden vijf kinderen en vijf kleinkinderen van dit echtpaar opgegeven.

Uit »Zelandia Illustrata" II, 479. In de St. Janskerk te Sluis (16 Sept. 1811 door brand geheel verwoest en niet herbouwd) lag de grafzerk van den vermaarden ingenieur Filips Vlaming vóór het orgel, en was rijk versierd met wapens, alsmede met globes en andere meetkundige instrumenten; er stond ingebeiteld: *Hier leght de heer* Filips Vlaming *ordinaris ingenieur der Ver. Nederl.; overl.* 8 *April* 1631 *en zijne huisvr.* Jonkvr. Elisabeth de Kerckebroeck [2]) *overl.* 1630 *en* Jonkvr. Anna Vlaming *huisvr. van* Arnoud Weijts *overl.* 8 *Nov.* 1631 *en* Johan Vlaming, *burgemr. 's lands van den Vrijen overl.* 19 *Dec.* 1661 *oud* 52 *jaren; getr. met* Jkvr. Johanna de Casembroot *overl.* 28 *Dec.* 1666 *oud* 42 *jaren.* Niet ver van daar lag de wit marmeren zerk en tombe van de Ed. Jonkvr. Anna Romeins Jhr. Charlesd. (dochter) *huisvr. van jhr.* Samuel de Casembroot [3]), *ontsl.* 3 *Febr.* 1628. Het geslacht de C. was uit Brugge (vgl. Vrolikhert, Vliss. Kerkhemel; H. Q. Janssen, Kerkhervorming te Brugge, II, 236, 516, 7. Het eiland Kadzand bevatte vele leenen van den prinslijken leenhof van Brugge afhanklijk, en het werd een bewijs van aanzien geacht,

[1]) heeft dus als zoodanig met het Kaas- en Broodvolk niet van doen. RED.
[2]) Vgl. *Nav.* XXXIII, 110. RED. [3]) Ibid. bl. 15. RED.

aldaar leenhouder te wezen. Onder dezen hof behoorden belangrijke achterleenen, zoo als Hazewalle en Ter Moere. Ter Moere werd in 1621 door Jan Antonie van der Eycke, heer van St. Joris en Kadzand (vgl. geneal. v. Baenst bij Smallegange, bl. 404), uitgegeven aan Jhr. Samuel de C. In 1661 werden beide leenhoven door de Staten-generaal tot éénen leenhof vereenigd, dat nog, tot niet lang geleden, in de familie de C. gebleven is (vgl. de Genealogie bij Ferwerda). Een koperen zegelstempel dezer heerlijkheid was op de Tentoonstelling te Middelburg (Catal. bl. 65, vgl. *Nav.* XXXVII, 99). De leenhouder van Kadzand was in 1684 Jhr. Cornelis de Boodt, heer van Bijngaertskerke, Loodyke enz., in 1677 hoogbaljuw van den Vrije; uit het aanzienlijk Brugsche geslacht van dien naam.

Ibid. bl. 348. In 1832 werden eigenaars van St. Annaland Leonard en Samuel Otto de C. Bij den dood van eerstgenoemden kwam de heerlijkheid in 1832 aan laatstgenoemden, zijn broeder, en vervolgens in 1839 aan diens weduwe vrouwe Wilhelmina de Haan. In 1837 werd de onverdeelde helft, omstreeks *f* 1600 s' jaars opleverend, geveild (Middelburgsche Courant Mei 1837), en tegenwoordig (1878) is ambachtsheer Jhr. François Charles de C. te Tolen.

In het Album van studenten ingeschreven bij de Akademie te Leiden, komen voor:

Reinier C., van Brugge, als student in de Letteren ingeschreven 6 Nov. 1592.

Leonard C., van 's Gravenhage, oud 17 jaren, stud. in de Wijsbegeerte ingeschr. 11 Juli 1596.

Leonard C., van Rotterdam, 17 j. Wijsbegeerte, 25 Sept. 1629.

Jacobus C., van 's Gravenhage, 18 j. Rechtsgeleerdheid, 17 Juni 1630.

Johannes C., van Rotterdam, 20 j. Wijsbegeerte, 29 April 1631.

Johannes C., zoon van Samuel, uit Vlaanderen, 20 j. Wijsbegeerte, 9 Oct. 1640.

Albertus C., Hagenaar, 20 j. Letteren, 27 Sept. 1641.

Leonard C., van 's Gravenhage, 20 j. Wijsbegeerte en Geschiedenis, 10 Juni 1645.

Johannes C., van Utrecht, 13 j. [1]), 1 Oct. 1668.

Leonard C., van Utrecht, 12 j. [1]), 28 April 1670.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 77. RED.

Gijsbert(us) C., van 's Gravenhage, 20 j. Rechtsgeleerdheid 15 Sept 1692.

Eduard Cornelis C., van Utrecht, 21 j. Rechtsgeld 23 Sept. 1824. Hij verbleef er twee achtereenvolgende jaren.

Leonard Willem de C., van 's-Gravenhage 18 j. Rechtsgeld 24 Oct. 1872.

In dit album is de spelling bij afwisling Casenbroot, -broodt, Casembroot. Steeds zonder *de*. Alleen de laatste staat als *de* C. ingeschreven.

In het Album der Utrechtsche Akademie worden vermeld:

J. de C. a° 1676. L. de C., Utrechtenaar a° 1739.

Edouard Cornelis de C., geb. te Utrecht, Rechtsgeleerdheid, 9 Juni 1823. Hij was een leerling van het Athenaeum te Amsterdam, en kwam te Utrecht als Candidaat in de Letteren.

In »Annuaire de la Noblesse et des Familles Patriciennes des Pays-Bas" 1871, leest men bl. 204 (Genealogie v. Renesse) Jean Adolphe v. R., seigneur de Lokhorst, de s'Heer-Aartsberg et de Berg-Ambacht, décédé à Utrecht le 19 Juin 1759, âgé de 94 ans, membre du Corps équestre d'Utrecht, épousa Nov. 1691 Adrienne de C., fille de Jean, seigneur de Ter Moer et Willige Langerak, né le 26 Janv. 1625, décédé le 5 Janv. 1681, et de Charlotte de Ledenberch.

Amsterdam. J. B. VAN IJSSELDIJK.

Noortbergh of N. v. Br. (XXXVII, 255). Het wapen is aldus: 1. en 4. N. 2. en 3. v. Br. Die heer van Bleskensgrave waren, voerden Bl. als hartschild. De familie behoort eigenlijk te heeten v. Br. N. (want v. Br. is aangenomen), en behoort eigenlijk te voeren 1. en 4. v. Br., 2. en 3. N.

H.

v. Renesse (XXXVII, 345). »Jaarlijks had de holtdeeling plaats (te Engelanderholt), waarbij met den deelbijl het hout werd aangewezen, dat door de gerechtigden, ieder voor zijn deel, op de vier »holteldagen" onder het toezicht der vorsters werd gehouwen en weggevoerd. Op holtspraken, bij kerkespraak in de kerk te Beekbergen aangekondigd, werden de willekeuren opgemaakt ten overstaan van den erfholtrichter, met wiens ambt sedert 1551 Frederick Schellart v. Obbendorf, heer tot Schin, Gortsynch (Gürzenich) en Geysteren

was bekleed, toen het hem bij Hoves sententie van 22 Januari in een geding met Johan v. Renes v. Wulven over de nalatenschap van heer Evert v. Wilp, ridder, was toegewezen" (Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt 1874, bl. 193, 4).

v. Renesse (XXXI, 115 etc.; XXXVI, 617, 8 etc). In dieser Monatschrift ist über das Geschlecht v. Renesse so mancherlei mitgetheilt worden, dass ich es für angebracht erachte, hier die Genealogie eines deutschen zweiges desselben mitzutheilen, welcher das bekannte Wappen (Löwe mit Schindeln) führt. Der Anschluss an den Hauptstamm ist noch nicht gefunden. Vielleicht ist einer der niederländischen Genealogen im Stande, die Ascendenz mitzutheilen und die Beweise dafür beizubringen.

Gerhard Adrian v. Renesse, ist im Jahre 1690, wie es in den Familien-Papieren heisst, in nichts weniger als glänzenden Verhältnissen gestorben; die Besitzungen hatten durch den Spanischen Krieg sehr gelitten. Wo dieselben lagen, ist mir nicht bekannt. Er war vermählt mit Johanna Gertrudis Schombock, wovon:

Heinrich Wilhelm v. R., geb. Deventer, † Cleve 1747 als Notarius publicus, indem er seine Stellung als Procurator beim Eintritt der Justizreform aufgeben musste. Er legte (nach Kneschke, Adels-Lexic. den Adel ab, nahm denselben indess später wieder auf. Mit seiner bisher unbekannten Frau hatte er folgende zwei Kinder:

1. Johanna Gertrud v. R., geb. 26 April 1720.

2. Rudolf Christian v. R., geb. 2 Nov. 1722, † Cleve 7 März 1802, Hofrath und Kgl. Administrator der Schlüterei; heir. 1° Anna Elisabeth Notemann, geb. 13 März 1726, † 6 April 1752 (1 Sohn *folgt*); 2°. Theodora Notemann, geb. 10 Augt 1732 (4 Kd. *folgen* später; 3°. Rebecca Arnoldina v. Suijlen (acht Kd. *folgen* später). Ex 1a: Heinrich Conrad v. R., geb. 26 März 1752 zu Cleve, Ober-Landes-Gerichts-Director zu Emmerich, Ritter des Rothen Adler-Ordens; † 25 Mai 1830, begr. in der Familiengruft in der reform. Kirche zu Emmerich; heir. Sophie Marie Hagenberg, geb. 17 Oct. 1750, † 20 Oct. 1828. Fünf Kinder:

1. Louise Christiane Arnoldine, geb. 10 Febr. 1780, † Cleve 19 Febr. 1847.

3. Caroline Dorothea Helene, geb. 27 Febr. 1781, † 9 April 1853;

heir. 1814 Carl Jacob Lambert von de Wall, zu Wesel, geb. 1 Mai 1771, Sohn von Johann Albert, Bürgermeister zu Wesel, und Emilia Elisabeth von de Wall [1]).

4. Dorothea Carolina Amalia, geb. 25 Mai 1787, † 5 März 1858.

5. Catharina Sophia Gabriele, geb. 29 Januar 1790, † 15 Dec. 1846.

2. Ludwig Johann Heinrich, geb. 13 März 1782 zu Cleve, Ritter des Rothen Adler-O., Protonotarius, Kanzlei-Director in Hamm, † 26 Juli 1854 daselbst; heirathete Elisabeth Henriette Wolff, geb. 8 Juni 1792, † 4 Dec. 1842. Hiervon 10 Kinder:

1. Heinrich Friedrich Alex. Franz, geb. 16 Mai 1814, † 5 Sept. 1851; heir. Hermine Scheffen, geb. 11 Mai 1820; er war Depositen- u. Salarien-Kassen-Rendant zu Meschede; 4 Kinder:

a. Marie, geb. 22 Mai 1844, † 1 Nov. 1869; heir. Albert Plasberg) (Clasberg), Rector in Sobernheim.

b. Carl Christoph Otto, geb. 27 Juli 1845, † 26 Oct. 1868, Architekt.

c. Hermann Friedrich, geb. 3 Dec. 1847, Apotheker in Orsoy a/Rhein, heir. 15 April 1880 Helene Edler zu Haus Mülheim a/d. Möhne.

d. Ottilie v. R., geb. 13 August 18..

2. Gottfried Ludwig, geb. 12 April 1816, † 1 Sept. 1879, Gutsbesitzer auf Haus Röpling bei Wesel; heir. Auguste Kühnen, geb. 5 Febr. 1822; wovon sieben Kinder:

a. Louise Friederike Caroline, geb. 6 Sept. 1847; heir. Friedrich Welter, zu Wesel.

b. Susanna Henriette Alwine Johanne, geb. 30 Aug. 1848.

c. Ottilie Jenny Ida, geb. 4 Jan. 1850.

d. Friedrich August, geb. 1 Jan. 1852; Premier-Lieutenant im zweiten Brandenburgischen Feld-Artillerie-Regiment N° 18.

e. Ludwig Carl Eduard Richard, geb. 7 Mai 1854, auf Haus Röpling; Landwirth.

f. Arthur Heinrich, geb. 5 Dec. 1856 auf Röpling.

g. Rudolf August. Zwillingsbruder des vorhergehenden; Kaufmann in London.

---

[1]) Von de Wall führt: quadrirt von Schwarz u. silber, das 1. Feld mit einem goldenen Sterne beladen, wie die niederl. Jhr. v. de Wall.

3. Carl Hermann Albrecht, geb. 5 Juni 1818, Rentner zu Burgsteinfurt † 19 März 1877 zu Münster; heir. Henriette Westermann, geb. 16 Juli 1824, wovon sieben Kinder:

a. Ludwig, geb. 18 Oct. 1847, † 2 Oct. 1865.

b. Elisabeth, geb. 24 Febr. 1849.

c. Anna, geb. 20 Nov. 1851, † 6 Mai 1852.

d. Hermine, geb. 8 Juli 1853; heir. 1881 Ingenieur Max Hohl, zu Burgsteinfurt.

e. Georg, geb. 12 Juli 1854, † 6 Oct. 1854.

f. Auguste, geb. 26 Oct. 1857.

g. Jenny, geb. 2 Aug. 1856. † 6 Nov. 1856.

4. Ottilie Sophie Henriette, geb. 13 April 1820; heir. Heinrich Gosebruch, Pastor.

5. Hermann Friedrich, geb. 26 Dec. 1821; † Münster 8 Febr. 1871; heir. Mathilde Schmitz; er war zuerst Gutsbesitzer und hernach Rentner. Hiervon sechs Kinder:

a. Emil v. R., philosophiae doctor, Gymnasial-Lehrer in Lauban, verm. mit Meta Schulz, geb. 29 Aug. 1859, wovon:

aa. Meta, geb. 19 Juli 1879, † 11 Dec. 1879.

bb. Helene, geb. 19 Juli 1879, † 1 März 1880.

cc. Hermann, geb. 14 Dec. 1880, † 30 März 1881.

b. Friedrich, geb. 10 Aug. 1852, † Münster 2 Aug. 1881; Apotheker und Lieutenant der Reserve des Westfäl. Inf. Regts N° 13.

c. Alfred, geb. 19 Nov. 1855, Kaufmann in Münster [1]).

d. Betty, geb. 7 April 1860.

e. Eduard, geb. 6 Febr. 1864, † 8 April 1865.

f. Carl, geb. 13 Nov. 1867.

6. Emma Christine Catharine, geb. 21 Nov. 1823, † 30 Nov. 1824.

7. Christine Johanne Catharine, geb. 20 Nov. 1825; heir. Eduard Heine.

8. Eduard Theodor Gustav, geb. 31 Oct. 1827, Königl. Bergrath in Osnabrück; heir. 1° Emma Schmitz, † 1860; 2° Auguste Frielinghaus.

Ex 1a: *a.* Alexander Wilhelm Heinrich, geb. 10 Mai 1857, Lieutenant im Ingenieur-Corps zum Fortificationsdienst in Coeln (1881).

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVI, 617. Red.

b. Wilhelm Diedrich Eduard, geb. 10 Aug. 1855, † 1 Aug. 1859.

Ex 2a: *c*. Heinrich Gottfried Ernst, geb. Osnabrück 16 April 1865.

d. Friedrich Ernst Franz, geb. 13 April 1867 ibid.

e. Gustav Georg Julius, geb. 27 Nov. 1868 ibid.

9. Conradine, geb. 4 Juli 1829, † 18 Januar 1838.

10. Friedrich Heinrich Emil, geb. 18 Nov. 1832, † 9 April 1834.

Ex Rudolf Christian v. Renesse † 1802 u. seinen beiden letzten Frauen:

Ex 2da: 1. Catharine Helene, geb. 28 März 1754; heir. Simon Heinrich Keller [1]), Duisburg.

2. Theodor Gerhard, geb. 14 Juni 1755.

3. Sophia Francisca, geb. 6 Juni 1756, † 21 Aug. 1756.

4. Carl Friedrich, geb. 28 Dec. 1757, † 8 Juni 1802, Rentmeister in Duisburg; heir. Anna Louise Eleonore Moor, wovon folgende acht Kinder:

a. Caroline Louise, geb. 7 Sept. 1786.

b. Helene Christine Louise, geb. 1 Nov. 1787.

c. Arnold Gerhard Friedrich, geb. 5 Januar 1789.

d. Heinrich Conrad Carl, geb. 21 Sept. 1791, 28 März 1841 ertrunken, Rentner in Cleve; heir. 1° Euphemie Mathilde Boelem-Haender; 2° Philippine Jacobine Cornelia Speelman de Groulard.

Ex. 1a *aa*. Carl Friedrich (†).

bb. Herman Anton, geb. 25 Sept. 1817, † 16 Januar 1871.

Ex. 2a *cc*. Christian Heinrich Albert, geb. 23 April 1828.

dd. Euphem.

Ex. 3a 5. Georg Arnold v. Renesse, geb. 28 Aug. 1760, † 18 Oct. 1840, Auditeur zu Coblenz; heir. 1791 Wilhelmina Friederika Maria v. Rosenthal, geb. 18 April 1765, † 14 März 1829, aet. 64 j., Tochter v. Heinrich Bernhard Friedrich, General-Empfänger zu Cleve (Sohn v. Conrad [2]) u. Anna Maria von de Wall) u. Victoria Elisabeth Maria Jacobina Settmann. Hiervon fünf Kinder:

a. Victor Christian Wilhelm Georg, geb. 21 Jan. 1792, † 24 Jan. 1812.

---

[1]) De *Nav*. XXXIV, 478 genoemde Dr. Ludw. Keller is Reichs-Archivar te Munster. Vgl. ook ibid. bl. 372. RED.

[2]) Siehe über v. Rosenthal: Knesohke, Adels Lexicon, B. 7.

b. Bernhardina, geb. 21 Nov. 1792, † 26 Nov. 1863, heir. C. Neumann, Prediger in Vaals bei Aachen.

c. Charlotte Christiane Henriette Friederike, geb. 19 Juli 1794, † Coblenz 20 Jan. 1852.

d. Heinrich Carl Friedrich Wilhelm, geb. 8 Juli 1797, † 2 April 1846 in Düsseldorf; Steuerbeambter.

e. Friedrich Wilhelm Johann Justus Georg, geb. 7 Nov. 1801, † Ems 24 August 1875, Gutsbesitzer zu Mahlbergshof; heir. M. M. Dietz, geb. 5 Nov. 1812, † 2 Oct. 1878, wovon sieben Kinder:

aa. Heinrich Georg Andreas Friedrich Wilhelm, geb. 5 Oct. 1840, Gutsbesitzer bei Ems (Braubach).

bb. Wilhelm Carl Philipp, geb. 12 Febr. 1843, † 14 Dec. 1843.

cc. Henriette Sophie Philippine, geb. 12 Dec. 1844.

dd. Heinrich Ludwig Friedrich, geb. 4 März 1847, Buchhändler zu Leipzig; heir. Sally Henriette Emma von Kern.

ee. Johann Carl, geb. 4 Dec. 1849, † 15 März 1851.

ff. Bernhardine Wilhelmine Henriette, geb. 6 Mai 1852, † 21 Juli 1852.

gg. Caroline M. H., geb. 20 Sept. 1853.

6. Gertrud Rebecca, geb. 30 Aug. 1761, † 11 April 1776.

7. Charlotte Caroline, geb. 22 Febr. 1763, † 13 Sept. 1766.

8. Dorothea Margarethe Arnoldine, geb. 26 März 1764, † 1797; heir. Gerhard Heinsen, medicinae Doctor.

9. Sophia, geb. 13 Jan. 1766, † 13 Juni 1775.

10. Carl Friedrich Wilhelm, geb. 1770, † 25 Mai 1774.

11. Wilhelm Anton Walrave, geb. 7 April 1774, † 1800 (?), Justiz-Commissar; heir. Dorothea von Hausen, geb. 1789, † Düsseldorf 1860, wovon: Louis, † 1830 oder 1832.

12. Christiane Rebecca Johanna, geb. 1777, † 18 April 1785.

Diese Genealogie habe ich vor etwa 5 Jahren zusammengestellt, und zwar unter Mithülfe des Premier-Lieutenants Friedr. Aug. von Renesse. Die seitdem eingetretenen Familiën-Ereignisse haben keine Berücksichtigung gefunden; auch bin ich jetzt nicht mehr in der Lage, meine Notizen zu vervollständigen. Trotzdem glaube ich den niederländischen Genealogen durch Mittheilung des Obigen einen Dienst zu erweisen.

JOH. THEOD. DE RAADT.

v. Renesse (XXXVI, 616). Peter v. R., † 11 Oct. 1770, tr. Wilhelmina v. Rijsewijk † 30 Apr. 1778, bij wie

1. Maria, geb. 6 Maart 1734, † jong.
2. Ariën, geb. 7 Juni 1735, † 30 Jan. 1811.
3. Gijsbert, geb. 11 Dec. 1736, † 24 Juli 1804.
4. Maria, geb. 23 Juli 1738, † 31 Jan. 1829.
5. Adriana, geb. 23 Juni 1740, † jong.
6. Willem, geb. 8 Mei 1742, † 19 Aug. 1828.
8. Adriana, geb. 30 Juni 1740, † 13 Sept. 1827.
9. Gerrit, geb. 3 Jan. 1751.
7. Nicolaas, geb. 11 Dec. 1744, † 8 Maart 1814, tr. te Beesd 12 April 1797 Maria v. Aken, † te Eethen, bij wie

1. Petronella Wilhelmina, geb. 18 Juli 1798, tr. Valerius Boll, notar. te Eethen.
2. Mathasina Antonia, geb. 20 Jan. 1800, † 13 Juni 1828, tr. 4 Oct. 1820 Hendrik Groeneveld, postmeester te Gorinchem.
3. Adriana Maria, geb. 26 Sept. 1801, tr. 10 Mei 1826 te Gorinchem Godefridus Polvliet, geb. ald. 2 Sept. 1783, † ald. 17 Apr. 1854, weduwnaar van Jeanette Christine de Groot.
4. Mathijs v. Aken v. Renesse, procureur te Gorinchem, geb. 12 Oct. 1803, tr. ald. 13 Aug. 1846 Catharina Hendrika v. Maaren, geb. ald. 14 Dec. 1808, dr v. Johannes bij Adriana Polvliet. Kinderloos.

's-Hage. CHRN J. POLVLIET.

[Onder medegeleide van den 2den luit. d. genie G. U. v. Renesse v. Duivenbode vertrok 3 Jan. 1887 een detach. suppletietroepen uit Harderwijk naar Ned.-Indië.]

V R A G E N.

Both v. der Eem (XXXVII, 13). *Nav.* ibid. 585 staat Both Vereem, te Utrecht, waar, blijkens ib. 346, schier gelijktijdig Gerard Vereem en Godfried v. der Eem voorkwamen. Alles in één en hetzelfde Handschrift van Overluidingen. Ibid. 564a komt schier gelijktijdig Hadewich Vereem te Utrecht voor. Waaruit denklijk blijkt, dat minstens te dezer stede Vereem niet alleen etymologisch, maar ook genealogisch één was met Van der Eem. Daarom vraag ik: 1o Komt

Vereem ook voor als een opzichzelf staand geslacht, afgescheiden van Van der Eem? 2º Zoo neen, is ditzelfde van toepassing op meerdere dito geslachten, bijv. Van der Linde en Verlinde, Van der Schelde en Verschelde? Zie eene lijst in Joh. Winkler's Nederl. Geslachtsnamen bl. 243, en vgl. het Armorial op Verschaffel. In casu kan dit in genealogicis een struikelblok worden; vooral daar waar de heraldiek met de beslissing achterwege blijft. En in ieder geval predikt (Both) v. der Eem = (Both) Vereem, — vgl. Rietstap's Armorial op beiden, — den genealogen hier behoedzaamheid.

J. A.

v. Dolant. Wanneer en waar is geb. en † Egbertus v. D., pred. 17 . . . te Avezaat, en hoe heetten zijne ouders?

[Egbertus v. D., als theol. stud. praeparatoir geëxamineerd te Tiel door Paulus Peregrinus, pred. te Ingen, 27 Sept. 1701, als S. Min. cand. 28 Jan. 1706 met voorkennis des amptmans Johan graaf v. Welderen († 30 Juli 1724) ber. te Avezaat, beroep geapprobeerd 1 Febr. Wegens ziekte werd zijn peremptoir examen van 21 April uitgesteld tot 14 Aug.; 16 Mei 1707 lid der classis van Tiel; beleefde den hoogen watervloed van Maart 1711, trad 30 Nov. van dit voor de Neder-Betuwe onspoedsvolle jaar in den echt met Geertrui Litthé, j. dr te Tiel, en hertr. 16 Aug. 1732 Theodora Elisabeth v. Oort, j. dr te Brakel, die zich na zijn dood (29 Oct. 1740), Oct. 1743 te Tiel vestigde en Sept. 1748 nog in leven was. — Geertruid v. Dolandt deed Oct. 1743 te Tiel belijdenis.]

v. der Plas (XXXVIII, 64). Volgens een paarlemoeren cachet uit de vorige eeuw, in mijn bezit, is het wapen dezer familie In blauw vijfpuntige ster van goud; in een zilveren schildhoofd een liggend zwart(?) anker, de stang heraldisch-links. Het schild gedekt door eene kroon van 3 bladeren en 2 paarlen. Schildhouder her.-links: zittende Neptunus met bladeren bekranst, in den rechterarm een drietand, de punten omhoog, houdend [1]).

Middelburg. MR. B. F. W. VON BR. FOCK.

---

[1]) Het gebruik van *één* schildhouder kan van hooge oudheid getuigen; zie Rietstap's Handbk d. Wap. 1857 bl. 312. RED.

GESCHIEDENIS.

Reimerswaal. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 128—33. Rietstap's Armorial wijst aan Kerving [Kervink, Zeel.], lees Kervinck v. Reymerswale, precies hetzelfde wapen toe, als aan v. R. zelf; doch verzwijgt bij Kerving het helmteeken. Adriaan's nazaat en naamgenoot † 1533, ligt met zijne gade te Bergen-op-Zoom onder eene *Nav.* XXXVI, 597, 8 terecht met lof aangeroerde kerkzerk begraven. Want als men de prachtige afbeelding er van naar eene teekening van den heer A. J. L. de Roock ter stede [1]), in oogenschouw neemt, bewondert men de smaakvolle voorstelling. Herald. rechts de ridder, geharnast, met zwaard op zijde, gepluimden helmhoed en handschoen aan den voet; achter hem zijne gade in breed golvend gewaad, naast zich een op een kussen slapende hond als zinbeeld der trouw; beiden, van ter zijde, geknield liggend, de saamgevoegde handen biddend opgeheven, elk boven een boek, opengeslagen liggend op lezenaars, die op altaren of pedestallen rusten. Boven *zijn* hoofd in een met veel lofwerk omgeven antiek schild de gekruiste zwaarden; half-aanziende helm met kroon, waaruit, naar 't schijnt, een leeuwgedrocht opkomt, dat de twee gekruiste zwaarden omhoog houdt [2]). Boven *haar* hoofd aan een rijk-golvend lint, midden in een krans een ruitschild [3]), door een in eenen kwast eindigend koord gedeeld: 1. de gekruiste zwaarden haars gemaals, 2. het wapen van Glymes, t. w. doorsneden: *a* 1. klimmende leeuw, *a* 2. rechtstandig gebalkt; *b*. drie (2, 1) vierkant uitgebroken blokjes [4]). Dit alles in een rondboog, met »Ts HEDEN DEERT" in den

---

[1]) in het Tijdschrift voor N.-Brab. Geschied. en Letterk. II 217, 8. Ook hier blijke wederom, hoezeer de staking van dat tijdschrift, — zie *Nav.* XXXVII, 696, noot, — te betreuren is.

[2]) Rietstap's Armorial geeft als helmteeken een borstbeeld, gekleed v. rood, met gouden knoopsgaten, en kraag v. zilver; gedekt met eene antieke muts v. rood, met opslag en kwast v. goud. Hiervan is in onze afbeelding niets te zien.

[3]) Dus hier niet »jonkvrouwlijk"; vgl. Rietstap's Handboek d. Wapenk. bl. 80. Ook geen weduwen-schild, want zij stierf vóór haren echtgenoot.

[4]) In Rietstap's Armorial vindt men voor Glymes de Brabant wel dezelfde figuren, maar gansch anders verdeeld en gerangschikt. Zie ook aldaar het helmteeken,

top. Aan weerszijden zijn de wapenschilden der kwartieren allen duidlijk zichtbaar. Herald. rechts:

Reimerswael	Herseele	Sickelen	Mersche
de Gavere	Povkes	Slove	Varnewyck.

Herald. links:

Glymes	Hamale	Boschvse	Tornver
Bovtersem	Tresignies	Sprvict	Perrette.

Aan den voet des steens leest men in negen regels:

Dom. Nobili Heroi Adriano de Reimerswaele Eqviti Avrato [1]) D Delodyc Nievstrien [2]) Weidene Et In Severgem Qvi Obiit Anno MV^c xxxIII [3]) vi May Ac Joannae De Ghlimes Jacobi Baronis A Grimbergen Filiae Qvae Obiit Anno MV^c xxxII xvi Martii Joanna Filia Optimis Parentibvs Hoc Monvmentvm Restavri [4]) Ac Ornari Cvravit.

In de oude Registers van den Huyse en Hove van Breda moet vermeld staan, dat tengevolge van onderhandelingen tusschen den plaatslijken schout van heer Claes van Reimerswale, ridder, heer tot Lodijke en Nieuw Strijen [5]), en tusschen den schout van Engelbert (II, grave) v. Nassau, dd. 12 Maart 1498, in tegenwoordigheid van raden en vrienden van gezegden graaf, t. w. Jan v. Maschereel, ridder, drost van Breda, graaf Jan v. Nassau, kastelein van Heusden, Willem de Bije, kastelein van Breda, Adriaan v. Bruhese, rentmeester van Breda, en Jan Meeuwszoon [6]), rentmeester van Steenbergen, enz., — heer Claes aan graaf Engelbert zijne heerlijkheden Rozendaal, Nispen en Woude, alles onder het landgericht van Rozendaal (N. Brabant), welke zijne voorzaten van den huize en hove van Breda in leen ontvangen en gehouden hadden, heeft verkocht; welke verkoop, die eerst in 1500/1 zijn beslag schijnt te hebben bekomen, aanleiding gaf tot de voortdurende vereeniging der heerl. Rozendaal met de Baronie van Breda. Claes v. R., heer van Lodijke,

---

dat men hier mist. Het kwartier Glymes heeft op de zerk den leeuw (Brabant) in een vrij kwartier; voorts een linker schuinbalk, aan weerszijden verzeld van vier gewone blokjes.

[1]) Zie over deze waardigheid mijne aanteekening in Geld. Volksalm. 1876 bl. 213—5. Simon v. Leeuwen, Bat. Ill., zegt er echter meer van. [2]) heer van Lodijk en Nieuw-Strijen. [3]) *Nav.* XXXVI, 597 is dus het jaartal denklijk niet precies opgegeven. [4]) restaurari. [5]) thans een polder o. Poortvliet. Vgl. de *Nav.* XXXI, 584 vermelde alliantie. [6]) De Tegenw. Staat v. Zeeland 280, vermeldt eene Mej. Meeuwsen, als in 1753 ambachtsvrouw van Maire (bij Valkenisse, op Z.-Beveland).

† 1553, had tot zoon Nicolaas v. R., heer van L. † 1564, misschien dezelfde, die als getuige stond over den verdragsbrief, bij welken de stad Sluis door Filips van Cleve aan hertog Albrecht van Saksen werd overgegeven. Denklijk bekomen wij hier, nu van Sluis sprake is, eene vingerwijzing om niet langer aan het Z.-Bevelandsch (verdronken) Lodijke te denken, maar aan Lo(o)dijke in het Land van Kadzand, dewijl dit ook als Remerswale bekend stond, en door de heeren van R. kan zijn aangeworven, toen het Z.-Bevelandsche L. door de watervloeden van 1530, en vooral die van 1561 en '63 geheel ontredderd raakte. Dit Kadzandsche L., waarvan in 1684 Jhr. Cornelis de Boodt als heer vermeld staat [1]), thans een polder o. Zuidzande, stond in vervolg van tijd als leen onder het (later prinslijk) leenhof de Burgt van Brugge, en was voor een deel begiftigd met het recht der alluviën bewesten den Maria-weg. Dit leen, ook gezegd Remerswale, werd bij den inval der Franschen in 1794 vernietigd. De laatste leenvrouwe was A. B. A. d'Ablaing v. Giessenburg (van Loodijke). In 1846 bezat Maria Wilhelmina Hennequin, gade van den Medic. Dr. Jacobus Willem Callenfels te Vlissingen, het eigendom van het foncier. Is het niet dit Lo(o)dijke, ook gezegd Remerswale, waarmede de Tegenw. Staat v. Zeel. bl. 272, het Z.-Bevelandsche Reimerswaal verwart, als hij omtrent dit laatste bericht: »De Heer le Sage [2]) voert nog (aº 1753) den titel van Heer van Reimerswaale"? Was er toch destijds wel plaats voor dien le Sage als titularis van *dit* R.? Inmiddels Jacques de Reymerswael overleed 21 Jan. 1614 als het laatste mansoir van zijn geslacht, van wien de titel »heer", vervolgens »baron van Romerswael", door vereenzelviging van R. in dit opzicht met de in 1660 tot baronie verheven heerlijkheid Vremde (bij Antwerpen) [3]), is overgegaan op het geslacht v. der Gracht, en nóg hieraan behoort; P. F. L. baron v. der Gracht van Rommerswael en gade gravin de Berlo [4]) behoorden tot de

[1]) *Nav.* XXXVIII, 176. [2]) Wat weet men van hem? Zie le of Le Sage (aº 1724) *Nav.* XXXI, 166 (*n.*) vermeld. Men heeft tegenwoordig nog le Sage ten Broeck, naar ik meen. Dit ten Broeck bewaart toch niet de heugenis van het voormalig dorp den Broeke of Broek in het »Verdronken Zuid-Beveland"? Rietstap's Armorial kent een Vlaamsch en een Fransch (Artois) gesl. le Sage, alsmede een Bretonsch le Sage de Boishulin, — met drie zeer uiteenloopende wapens.

[3]) *Nav.* VII, 136, 347, 8. [4]) Zie dezen naam *Nav.* XXIII, 39; 'IV, 382; XXXVII, 213 vermeld.

erfgenamen van Frederik Carel Theodoor baron v. Isendoorn à Blois tot Feluy en den Cannenburg [1]), † 9 Dec. 1865.

Een naneef van den eersten v. der Gracht van R. titelde zich, behalve heer van Jerseke en Bathenbroek, ook nog heer van Lodijk [2]), waaronder het Z.-Bevelandsche schuilt, hoewel dit toen toch reeds lang geheel ontredderd was. Men vindt ter plaatse nog alleen eene zandplaat, geheeten »den Bol van Lodijcke", bekend door de oesterteelt. Want bodem (grondslag), zoutgehalte van het water (dikwijls afwislend met eb en vloed), beweging van het water, diepte (14 tot 20 voet) geven aan die overstroomde landen eene bijzondere geschiktheid tot het kunstmatig aankweeken van den oester; en dit is dan ook de oorzaak, dat die tak van nijverheid hier meer dan ergens elders in ons land op groote schaal uitgeoefend wordt [3]).

Bezat het in 1574 reeds geheel ontmantelde, en sedert ook ontburgerd rakende R. in 1595 nog een fort [4]); in den bloeitijd der stad stond er een klooster van Regulieren, vermoedlijk gesticht in

---

[1]) Geldersche Volksalmanak 1881 bl. 118. — De in dat kostlijk opstel van onzen H. M. Werner, ibid. bl. 129 vermelde, in den stadsbrief van Zwolle a° 1230 (niet 1233) voorkomende Gerardus de Herveten (vgl. Bijdr. Geschied. Overijsel I 31) ontleende zijn naam niet aan het Geldersche Herwen, maar aan de bp Herfte bij Zwolle.

[2]) *Nav.* XIII, 125. [3]) Zie in Haarl Ct. v. 18 Aug. 1887 het »Bezoek aan eene Zeeuwsche oestervloeiput"; in welk artikel men verder leest:

De aankweeking van den oester op de thans gebruiklijke wijze dagteekent in ons land van 1870 af, nadat Baron Groeninx van Soelen, te 's-Gravenhage, haar op de kusten van Italië en Frankrijk had waargenomen. Na zijne terugkomst verscheen al spoedig een rinkelaar in de Zeeuwsche wateren, bestemd tot het instellen van een onderzoek; en nadat de uitstekende bruikbaarheid der localiteit hieruit was geconstateerd, trok het ministerie van Financiën zich de zaak aan, en werden alle gronden, die met hoogwater door de zee worden bedekt, door den Staat aan den meestbiedende verpacht; die in den omtrek van Jerseke voor de eerste maal in 1870 en later weder in 1885, in de meer oostlijk gelegene in 1877. Ze zijn verdeeld in »perceelen", die 5, 7½, 15 20 of 30 bunders groot zijn, terwijl de pachtsommen, naar gelang der qualiteit, verschillen van *f* 1 tot *f* 9000; te zamen brengen ze ongeveer *f* 600,000 op. De grootste perceelen liggen aan den buitenkant der banken van Jerseke; ze worden ten noorden en noordoosten begrensd door den »Bol van Lodijcke", de »Pietermanskreek", de »Boomkil" en het »Windgat".

Paus Leo XIII ontving bij gelegenheid van zijn jubilé i. d. 1 Jan. 1888, uit Bergen-op-Zoom een fust met 1000 kop-oesters ten geschenke.

[4]) *Nav.* XXIII, 385.

den aanvang der 15de eeuw; men is het echter over het juiste stichtingsjaar niet eens [1]). Als prior van dat klooster is bekend Cornelius v. Cromvliet, die *Nav.* XXII, 591 vermoed wordt tot broeder gehad te hebben Claes v. Cr., † 15 Febr. 1545 als oud-schepen van Bergen-op-Zoom. Het zaakrijk artikel »Reimerswaal" in A. J. v. der Aa's Aardrijksk. Wrdbk citeert een gedicht van den uit R. herkomstigen Latijnschen poëet Nicolaas Cromvliet.

Op St. Sebastiaans-altaar in de kerk te R., van welk gebouw de Tegenw. Staat (v. Zeel.) tegen zijne gewoonte geheel zwijgt, stichtte Heer Herman Janszoon v. Everswaert in 1529 eene vikarie. Aan het voormalig, zuidoost van R. gelegen ambacht en dorp Everswaard (-waert, -weerde), 1190 gemeten of 546 bunders groot, en 5 Nov. 1530 door het water overdekt, ontleende hij zijn naam, waarschijnlijk als het laatste mansoir van zijn geslacht; Michiel Gillis, zoon van den gelijknamigen secretaris van keizer Maximiliaan I van Oostenrijk († 1519), bij Elisabeth Danckers van Reymerswale genmd v. Eversweert, bezat minstens gedeeltlijk de ondergevloeide heerlijkheid.

De eerste predikant te R. (classis Tholen en Bergen-op-Zoom) a° 1582 staat *Nav.* XXV, 583, XXXII, 83 vermeld. Omtrent de volgenden zie ibid. XXI, 8, 232; V, 474; VII, 356, en vooral ibid. XXXII, 83, 4 (vgl. bl. 311), waaruit blijkt, dat er in 't geheel vijf predikanten hebben dienstgedaan.

Ten slotte nog een paar bizonderheden uit de geschiedenis der voormalige rechtspleging. »Aanspraken tegen vreemdelingen", — zegt Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt bl. 78, — »werden doorgaans vóór den gewonen rechter gedaan, dus in de steden vóór de schepenbank, door welke eene vereenvoudigde wijze van behandeling werd toegestaan. Soms was er ook een bijzondere rechter aangewezen. Wegens de eigenaardige betrekking, waarin hij zich tot hen zag geplaatst, ligt de veronderstelling voor de hand, dat dit dikwijls de landsheer of diens vertegenwoordiger moest zijn". In eene noot betuigt hierbij de geachte schrijver, dat dit laatste voor zeker geval voorgeschreven was in het privilege van Reymerswale van den jare 1380, aldus: »Soo wat man die buyten woont, die te banne

---

[1]) Nav. XVIII, 85, 6.

wordt ghedaen om poorters klaghe van R., die sal den Heere beweldighen (*sic*) tot synre naester komsten recht doen" [1]).

Eene andere bizonderheid is door P. C. Molhuysen in zijne »Bijdrage tot de geschied. der Heksenprocessen" [2]) ons bewaard. Daarin leest men a⁰ 1459 omtrent Marijken Pieter Bakkers dr van de sluis ter plaatse, »omdat sy de luyden rait gaf, dat sy de luyden t'eten geuen soude, dat sy hen [3]) naloepen souden; is ghewyst by vonnisse van schepen, dat sy trecken sal binnen sonneschyn vter stede en stedevryheit en drye jaer den ban en niet binnen der stede te comen, sy en sal doen maken aen die oestpoerte twee gharyten vesten, en niet binnen der stede comen op haer een [4]) hand, sy en sal gheuen den heer V p". — Nopens den eisch van »gharyten maken" zij herinnerd, dat R. omstreeks dien tijd met muren omringd en versterkt is geworden [5]). Dikwerf nu komen boeten voor, te voldoen in steenen of in het maken van gharyten. Bij welk woord gezegd opstel verwijst naar Kiliaan, die »gharyt" een Vlaamsch woord noemt uit den Middeneeuwschen vestingbouw, in 't Fransch carneaux, om het bovenste van den muur aan te duiden, afwislend met openingen of schietgaten bezet. En tevens verwijst naar Ducange op Charnelli en Quarnellus [6]). De vraag is echter, of men dit een en ander wel noodig heeft. Gharyt, garite beduidt in 't Mid. Nederl. eenvoudig een wacht- of verspie-toren, een uitkijk, en leeft nog voort in het Fransche guérite,

---

[1]) de gevolmachtigde of machthebber vanwege den landsheer zal over hem richten. Met aanhaling van v. Mieris, Charterboek III 372. volg. S. J. v. Geuns, »Proeve eener geschied. van de toelating en vestiging van vreemdelingen in Nederland tot het jaar 1795", bl. 78. Komt in dit geschrift ook soms een en ander betreklijk Zigeuners voor? [2]) te vinden in Mr. I. A. Nijhoff's Bijdragen. Vaderl. Geschied. en Oudheidkunde, I 196. [3]) haar. [4]) eigen. [5]) In 1374 was de plaats het eerst met wallen omringd en tot eene stad gemaakt (Tegenw. St. v. Z. bl. 270). [6]) Vgl. het Fransche carnèle = gekerfde rand (bij munten). Item carnelé = gerand, gekarteld; welk woord, hoezeer eveneens voor het muntwezen geëigend, in sommige woordenboeken bepaald als heraldieke term wordt voorgedragen. denklijk uit verwarring met crénelé (gekanteeld), hetwelk trouwens metathetisch hetzelfde woord is. Mitsdien beduidt zeer konsekwent het werkw. créneler èn muren van schietgaten voorzien (heraldisch) èn muntstukken randen. Rietstap's Handboek der Wapenkunde kent alleen crénelé, niet carnelé, als terme de blason.

in denzelfden zin, maar in diminutivo, petit donjon au haut d'un bâtiment.

Om tot het arme Marijken terug te keeren, den baljuw Philip v. Reimerswael docht haar vonnis nog al niet streng genoeg; weshalve hij »Ghileyn den buedel van Nassou", d. i. den beul des heeren van Breda, ontbood, om haar onder handen te nemen. Ook deed hij haar, alvorens zij gebannen werd, nog den steen langs de stad dragen. Wat was men in die dagen toch door folterzucht bezield, en hoe zocht men elke gelegenheid op om die te bevredigen!

In 1753 was, — getuige de Tegenw. Staat v. Zeeland bl. 269, — op het eiland Tolen nog een »byzonder Volk" aanwezig van »Reimerswaalenaars", als nakomelingen eener burgerij, die reeds meer dan $1\frac{1}{2}$ eeuw te voren hare stad begon te ontruimen. Meesttijds onder elkander huwend, geneerden zij zich met de mossel- en krabvangst. Is dit nóg zoo? Wellicht strekt o. a. het in 1877 bij v. Benthem en Jutting te Middelburg verschenen geschrift »Beschrijving der stad Reimerswaal, in haren bloei en ondergang" door A. Geluk J. A. zn, hier en daar tot aanvulling, toelichting, of ook tot verbetering en terechtwijzing — van het bovenstaande. Dit laatste vooral zou mij geenszins verwonderen, omdat ik geene zuiver Zeeuwsche bron raadplegen kon. En dus dit relaas gaarne door een Zeeuwschen medewerker gecommentarieerd zou zien.

JAC. ANSPACH.

Fossa Eugeniana (XXXVIII, 65). De Eugeniaansche gracht, van Venlo langs Walbeek en Gelder naar Rijnberk loopend, is in 1626 gegraven, en genoemd naar de aartshertogin Clara Isabella Eugenia, gemalin van Albertus van Oostenrijk, landvoogdes der Spaansche Nederlanden. Ze moest dienen tot bescherming van het land van Gulik tegen de invallen en strooperijen der Staatsche troepen, en om van Spaansche zijde, de scheepvaart langs den Rijn te stremmen. De uitvoering van dit werk werd door Spinola opgedragen aan graaf Hendrik v. den Berg, die daarmede een aanvang maakte 21 Sept. van genoemd jaar, door de eerste drie schoppen aarde uit den grond te graven, waarin hij door de overige bevelhebbers van het leger, en daarna door de soldaten werd gevolgd. Dit kanaal had de breedte en diepte van 14 voeten, en was met al

zijne bochten, omtrent ter lengte van 10 uren uitgestrekt. Aan de binnenzijde, naar het zuiden, was een aarden wal opgeworpen, versterkt door 24 veldschansen. De burgers van Rijnberk, Gelder en Venlo moesten den aanleg der vaart bekostigen; waarvoor zij de tollen der doorvarende schepen zouden genieten. Gebrek aan geld, de gesteldheid van den grond, en de verdrijving der werkers door de Staatsche troepen, waren oorzaak, dat deze onderneming, nadat eenige tonnen gouds nutloos verspild waren, in rook verdween. In het laatst der voorgaande eeuw was van dit kanaal niets meer in wezen, dan hier en daar een gering overblijfsel. De teekening er van op de kaarten, dient om de gedachtenis van dit ontwerp te bewaren [1]).

In het Handboek bij het Groot Tooneel van den Tegenw. Oorlog enz. door Mr. J. H. Swildens (Boeles, De patriot J. H. Sw. bl. 184) Amst. 1793 bl. 100, lezen wij wat hier volgt. Men ziet op de kaart van Venlo af door Gelder naar Rijnberk, de aanduiding van een kanaal. Dit kanaal is ten tijde van de infante Eugenia, vorstin der Spaansche Nederlanden, in 1627 gegraven, toen 's Hertogenbosch en de Meijerij nog in Spaansche handen waren; om door die vereeniging van Maas en Rhijn daar ter plaatse, ons, ware het mogelijk, den Rhijnhandel te ontneemen; een bewijs van welk een verbazend gewigt men toen reeds den Rhijnhandel voor onze opkomende Republiek beschouwde; en ook een bewijs van het staatsbeleid onzer landsvaderen, die toen niet alléén alle pogingen aangewend hebben om dat werk te stuiten of te vernietigen; maar tevens om bij den Munsterschen vrede, de Meijerij van 's Hertogenbosch, Venlo etc. in bezit en als een onafscheidbaar eigendom van de Republiek te behouden. (Ondertusschen is het zeker jammer, dat in den hervatten oorlog van 1621—48 onze grenspalen van dien kant niet verder hebben mogen uitgebreid worden, zoo dat ook Roermond en Gelder grensvestingen der Republiek hadden kunnen zijn. De reden van dit ongeluk is inzonderheid te zoeken in den ellendigen Kerk- en Staatstwist gedurende het Twaalfjarig bestand, die alle staatsvernuft geheel en wel zoodanig bezet, bezeten en bezig hield, dat er toen weinig of niet aan gedacht kon

---

[1]) Bachiene, Beschr. d. Ver. Ned. V bl. 1100; Wagenaar, Vad. Hist. XI bl. 36, 41.

worden, om zich bij het eindigen van het Bestand en vervolgens tot verdere uitbreidingen onzer grenspalen behoorlijk gereed te houden of verder in staat te stellen.)

H.

Fossa Eugeniana. In 1627 begon men, beneden Rijnberk, eene vaart te graven, welke voorbij Gelder(n), dwars door het riviertje de Niers, tot aan Venlo, en aldaar in de Maas loopen moest. Men noemde ze den Nieuwen Rijn of de Eugeniaansche gracht. En bedoelde er mede, den koophandel der Hollanders langs den Rijn te bederven. Doch dit werk moest, bij gebrek aan geld, weldra worden gestaakt, en de gracht geraakte zoodanig in verval, dat ze in 1740 op verschillende plaatsen droog was (Tegenw. Staat v. Staats-Brabant bl. 580).

J. A.

St. Anthony-Broederschap (XXXVIII, 2). »Onder de instellingen in de Drentsche gemeente Dwingelo mag zeker genoemd worden het St. Antonius-gilde, opgericht met het doel om lieden, die in behoeftige omstandigheden verkeeren, te steunen. Hare bestuursleden dragen den naam van gildemeesters of gildebroeders, en zijn 12 in getal. De inkomsten van het gilde bestaan voornaamlijk uit rogge, boter en geld; en steeds in den morgen van den H. Antonius-dag (17 Jan.) komen de pachtschuldigen het noodige storten, die dan tevens worden onthaald op warm bier; eenige uren later worden aan behoeftigen giften uitgereikt. Het reglement, overeenkomstig hetwelk de Vereeniging thans nog werkt, is reeds in 1642 ontworpen" (Nieuws van den Dag 1 Febr. 1888).

A. AARSEN.

de Graaf (XXXVIII, 76, enz.). Lodewijk Ernst v. de Graaff, geb. te 's Hertogenbosch 8 Sept. 1752, was van den Gereformeerden godsdienst, en zoon van Jacob, genl-maj. der kavallerie en kommt van het fort St. Andries, † 25 Nov. 1785, bij Johanna Maria Hubert. Hij trad 10 Sept. 1766 in dienst in het regt kav. v. der Beeke (na hem Stavenisse Pous en Bentinck), werd cornet 17 Sept. 1768, luitenant 1772, ritmr Juli 1777, majoor 20 Febr. 1794. Op last van

Z. D. H. den kapt-gen[l] zou 1 Maart 1794 het 1[ste] gedeelte van het reg[t] van den lt-gen[l] Stavenisse Pous uit Leiden naar het leger marscheeren, en Dinsdag 4 Maart d. a. v. het 2[de] gedeelte onder den majoor v. de Graaff volgen. Den 2[en] Maart had het voorval plaats met den student Samuel v. Schaak, op de Cour van de Doelenkazerne te Leiden. Den 4[en] Maart 's morgens 8 uur, stond v. de Graaff gereed om met zijne manschappen uit te trekken, toen hij bevel ontving om met de troep te Leiden te blijven. Kort daarop kwam de adj[t]-gen[l] v. Z. H. Bentinck uit 's Hage, en zeide aan v. de Gr. het kamer-arrest aan in de herberg de Gouden Leeuw. Om 2 uur vertrok de ruiterij zonder haren majoor, die op zijn woord van eer zich naar 's Hage moest begeven. Hij verliet daarop Leiden om 5 uur, verzeld van een officier uit dat garnizoen, gaande naar 's Hage. Deze officier bracht hem echter niet over naar den Haag, daar v. de Gr. bij het huis ten Dijl, alleen zijnde is gezien. Den 6[en] Maart werd gezegd, dat v. de Gr. in 's Hage op vrije voeten was gezien, zonder uiterlijke teekenen van arrest; doch er kwamen dien avond in Leiden berichten, dat hij te 's Hage kamer-arrest had. De 4 volgende dagen hoorde men niets van hem. Den 11[en] Maart overleed de student v. Schaak; om 11 uur kreeg de stadhouder de tijding daarvan, liet per koets v. de Gr. afhalen om naar de provoost te worden overgebracht; doch hij was niet te vinden. Hij had zich onzichtbaar gemaakt, en, volgens eene Elegie dier dagen altijd, niettegenstaande dat hij op zijn woord van eer den Haag niet zou verlaten, deserteerde hij weinig tijds daarna, en werd door den geweldigen provoost terstond vervolgd. Den 15[en] Maart liep het gerucht, dat v. de Gr. ontzet was van zijne compagnie en van zijn rang als majoor, als deserteur.

Het voorgaande, behalve hetgeen betrekking heeft op zijn militairen staat van dienst, is getrokken uit een bundeltje »brochures", zou men thans zeggen, uit die dagen; men moet dus rekening houden met de hartstochten van dien tijd, de partijdigheid en de scherpte der pennen; te meer, daar de genoemde student Franschgezind schijnt geweest te zijn.

Op de 3-maandelijksche lijst van 1 Juli 1794 van het reg[t] garnizoen houdend binnen Amsterdam, worden van de vier hoofdofficieren drie genoemd absent bij de veld-escadrons of te velde

gedetacheerd, en v. de Gr. alleen als absent, zonder verdere aanwijzirg (Rijks-Archief). Volgens verdere militaire bescheiden (Depart. v. Oorlog) bekomt hij zijn ontslag uit Staten-dienst 1 Mei 1795, en wordt 6 Aug. 1795 majoor der kav. bij het Rassemblement onder de Prinsen van Oranje, te Osnabruck ; daarna op Engelsche allowence 1 Maart 1796 bij de ontbinding van het Rassemblement, wordt hij majoor bij het 1e regt Hollandsche troepen in Engelschen dienst op het eiland Wight Dec. 1799; luit.-kol. daarbij 11 Mei 1802. Doch bij den Vrede van Amiens deze troepen gelicentieerd wordend, kwam hij in October d. a. v. weder op allowence, tot 16 Dec. 1813, toen hij geplaatst werd bij de generale werving in ons land. Den 6en Januari 1814 werd hij lt-kol. en chef van het 12e bat. inf. van linie; Nov. 1814 kol.-tit. daarbij, en 17 Nov. 1814 plaatslijk kommandant 3e kl. te Groningen; 16 Oct. 1821 genl-maj. pl. komm. 2e kl. te Amsterdam, † 13 Febr. 1825.

's Hage. A. C. SNOUCKAERT V. S.

Callenfels (XXXVIII, 6). Zie over Stein en C. een uitgebreid artikel in den »Rheinischer Antiquarius" (Coblenz 1870), S. 298—358. Met stamtafels.

Breda. J. P. J. W. KORNDÖRFFER.

Adeldom. *Nav.* XXXVIII, 13 vraagt, waar dat voorschrift te vinden is. Antwoord: noch in het Staatsblad, noch in het Bijvoegsel. Het is opgenomen in het Kon. besluit dd. 24 Juni 1814, n° 10, Art. 20, en luidt: »Alle adelijke geslachten zijn verpligt behoorlijk gelegaliseerde afschriften der akten van den burgerlijken stand van geboorten, huwelijken en overlijden in te zenden aan het Departement van Justitie voor de registers van den Hoogen Raad van Adel". Ik weet niet, in welke verzameling bedoeld besluit te vinden is. Aan deze bepaling herinnert de Minister van Justitie jaarlijks door plaatsing eener kennisgeving in de Staats-Courant.

Kollum. MR. J. WITTEVEEN.

VRAGEN.

Nieuw-Holland. Omtrent de ontdekking vind ik het volgende. Handelsbl. 21 Oct. 1861. R. H. Major is door den koning van Portugal ridder van den Toren en 't Zwaard gemaakt, dewijl hij opspoorde, dat door den Portugees Manuel Godinho de Heredia in 1601, vijf jaren vóór de Hollanders, Australië's noordkust is ontdekt. Vrage: Is daaromtrent door een of ander Nederlandsch geleerde een oordeelkundig onderzoek ingesteld? Prof. Moll (»Over eenige vroegere zeetochten der Nederlanders") kent zijnen landgenooten de eer der eerste ontdekking niet heel zeker toe, en wijst op in het Britsch Museum aanwezige kaarten van eene vroegere dagteekening. V. Kampen (vert. van Cooley's Geschied. der Aardr. Ontdekkingen III) betwijfelt, op vrij-goede oordeelkundige gronden, de juistheid dier kaarten, als een gegist land vertoonend, gelijk b. v. het groote Zuidland, op andere kaarten. Ik hecht aan het gezegde »vijf jaren vóór de Hollanders", die dus in 1606 die kust moeten ontdekt hebben. Dit was ook zoo; doch zij, — de Nederlanders met het jacht de Duifhen, — zou 't niet moeten zijn Het Duifken? — hielden hunne ontdekking voor eene voortzetting van Nieuw-Guinea; totdat eenigen tijd later, doch nog in 1606, de Portugees Torres tusschen beide landen doorzeilde, en N.-Holland alleen in de verte, zuidlijk van zijn schip, zag. Dirk Hartog, bevelhebber van het schip De Eendracht, die aan de westkust in 1616 landde, was dus de eigenlijke ontdekker van N.-Holland, en de ontdekking hiervan door de Portugezen, eene eeuw vroeger, moet enkel veronderstelling heeten. Wat is er dan nu van de ontdekking door den Portugees de Heredia?

G. P. ROOS.

[Vgl. *Nav.* XXIII, 31, noot 1. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, schreef in 1821, art. Australië, bl. 216, o. a.: De eer van de *grootste* en *voornaamste* der *eerste ontdekkingen* in dit werelddeel komt buiten kijf aan ons vaderland toe, daar het vasteland van Nieuw-Holland het eerst, en wel in 1605, door het Hollandsche jagt Het Duifje (*sic*), van Bantam, ontdekt, en naderhand door Zwiethen en andere Hollanders, doch vooral door Tasman, zooveel de Noord- en Zuidwestkust van dit vasteland aangaat, nader bekend gemaakt werd". Enz. enz. Met aanhaling van »Geogr. Ephemeriden", XV, 149, waar sprake is van eene verzameling kaarten in Engeland, onder welke éène van vóór 1542, van een Franschen maker; op grond waarvan Coquebert Morstbret de eer der ontdekking aan Fransche zeelieden toekent. En gaat dan aldus voort: »Dan de naam

Nieuw-Holland, welken alle volken aan dit land gegeven hebben, bewijst genoeg, dat niemand die eer den Nederlanderen heeft kunnen ontnemen. Edelsland, Nuijtsland, de Witt's-land, enz, zijn nog namen, die ons aan de ontdekkers herinneren". Ook vindt men er, aan de westkust van Nieuw-Guinea, eene Rijklof-van-Goens-baai, doch deze benaming is gewis van veel later dagteekening; vgl. *Nav.* XXXI, 498 met ibid. XXXIII, 344, Omslag.]

Abbenbroek. In Nederl. Heraut 1887 bl. 183 heet Lucas Wm v. Essen in 1774 heer van Helbergen en de Schaffelaar, maar vrijheer van Abbenbroek. Wil dit zeggen, dat A. eene hooge heerlijkheid was? *Nav.* XXXIII, 7 treft men echter deze onderscheiding niet aan.

[A. was eene hooge heerl.; zie Tegenw. Staat v. Holl. (XVII) VII, 114.]

Amerongen (XXXVII, 347). In het aanpalend dorp Leersum ontmoet men, in eenvoudigen levensstand, den gesl. v. Nieuw-Amerongen. Zoo deze gesl. oud is, levert hij eene historische bizonderheid, der navorschende aandacht en der vermelding waardig, omdat bijv. de Tegenw. Staat v. Utrecht (a° 1773) niets van eene onderscheiding in Oud- en Nieuw-Amerongen bericht, en men er ook van elders nooit van hoorde. Bestaat ook een gesl. v. Oud-Amerongen? Te Veenendaal misschien?

Lijnden (XXXVII, 535). Wordt met dit grp het Neder-Betuwsche Lienden bedoeld?

Nassau. *Nav.* XXXVII, 658 is sprake van Nassau op het eiland Bantam; terwijl J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wrdbk) Bantam op de noord-west-kust van Java plaatst, als een koningrijk, waartoe ook eilanden (in de straat van Sunda) behooren, mitsgaders een landschap (Lampong) *op* Sumatra. Dezelfde geograaf spreekt van een voormalig, in 1821 als geslecht vermeld Nederl. fort Speelwijk, dat de stad Bantam bestreek; maar noemt Nassau niet. Was dit ook een fort, en onderging het 't zelfde lot als het *Nav.* ib. 271 vermelde fortje op Motir, dat slechts veertien jaar bestond? Of schuilt er een later dusgenoemd Speelwijk achter?

Nieuwerland (XXXVIII, 66). Wordt hiermede bedoeld Nieuwer-

ter-A (prov. Utr.)? Of wel Nieuwland (Z.-Holl.), welke polder in 1746 met Kortland en 's Graveland ééne ambachtsheerl. uitmaakte? Ook o. Alblasserdam en Papendrecht ligt een polder Nieuwland. En o. Krabbendijke (Zeel.) ligt Nieuwlande.

Voorn, enz. Te Amersfoort woont I. v. Vooren. Met »stad en land van Voorn" (*Nav.* XXXVII, 586) wordt immers Veurne (Vurne, Furnes) in W.-Vlaanderen bedoeld? — Ibid. komt Walburg Borre v. Amerongen in 1625 voor als hoofd der Vestaalsche maagden (te Utrecht?). Quid? Hetzelfde als monasterium muliebre a⁰ 1625 (ib. 587)? Maar wat klinkt dan de uitdrukking »Virgines Vestales" vreemd, als zijnde Heidensch [1]). — Wordt met Putten (ib.) niet Petten bedoeld? Het komt vereenigd voor met Nollemeer, en o. Petten (N.-Holl.) ligt de polder Nolmerban.

Gothen. Toen dit volk in 321 den Donau overgetrokken, door den eersten Christen-keizer Constantijn den Groote teruggeslagen, allengskens het Christendom onder zich toeliet, splitste het zich in twee volksstammen, de Wisi- of Visi-, d. i. West-, en de Austro-, d. i. Oost-Gothen. De eersten heetten ook Terwingen of Therwingers (aan den Beneden-Donau), de laatsten Greutungen of Gruthungers (tot aan den Don). Wat is de oorsprong en beteekenis dezer dubbelnamen?

Graaf Everhard (XXXVII, 469). Stond deze veel later levende graaf in eenige betrekking tot den Everhard a⁰ 779 van *Nav.* XXXVI, 456, 7?

Hester v. Grinsven. *Nav.* XXXIII, 471; 'IV 360, 1 is van deze sprake als stichteres van twee gasthuizen en onderscheidene beurzen ad studia te 's Bosch † 14 Dec. 1651. Bij de opening van haar testament op dienzelfden dag waren tegenwoordig vier bloedverwanten ende magen, waarbij het eerst genoemd wordt Reinier v. den Berckenbosch. Hoe was hij aan haar verwant?

A.

[1]) Bekend is het spreekwoordlijke »Vestaalsche maagd" nopens eene ongehuwde dame.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Lenpestein (XXXV, 601). Eene vraag, desbetreffend indertijd door mij tot den toenmaligen eigenaar van Molekate gericht, werd door dezen op de volgende wijze beantwoord. »In 1740 of 43 is Molekate in de familie v. Heeckeren gekomen door het huwelijk eener freule v. Welevelde met mijn overgrootvader. Verdere bescheiden daarover zijn niet in mijn bezit, tenminsten voor het oogenblik niet bekend". Wijl echter Lenpestein eene huizing ben. Heerde was, zou ik de gissing willen opperen, dat dit erf in 't bezit is gekomen van Alphert v. Lennep, geb. in 1436, door diens huwelijk met Catharina v. Hierde, en toen door hem van Molekate in Lennepestein herdoopt werd. Later, bij verandering van bezit, zal de oude naam weer zijne prioriteits-rechten hebben doen gelden. — De familie-naam v. L. is nog ouder dan *Nav.* t. a. pl. wordt opgegeven; ik vind reeds eenen Warner v. L. in 1093 [1]), eenen Conrad v. L. in 1148 [1]), eenen Ditmar v. L. in 1200. In 1272 leefde een Alexander de Linepa, in 1410 een Wolter v. *Lyenep*, in 1453 Johanna v. Lenop. Volgens overlevering moet er nabij Nijmegen een stuk grond liggen, dat den naam draagt of gedragen heeft, van »de Lennepe-kamer"; en bij Voorburg ligt het Huis te Werve, dat vroeger 't Huis te Lennip heette.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

---

[1]) Aan welke bron is dit ontleend? Wat het *Nav.* t. a. pl. vermelde Lennepzand (bij Stoeltjesberg) betreft, *Nav.* XXXVII, 211 noemt eenen v. L. op Veluwe in 1690. Het Lenepsche altaar, als in 1448 voorkomende vikarie-benaming o. 's Heerenberg (*Nav.* t. a. pl.) wordt eenigermate opgehelderd door de omstandigheid, dat in het *Nav.* XXXVII, 573, 633 vermelde Necrologium en Tijnsboek der hoogadellijke abdij van Elten de naam van L. rijklijk vertegenwoordigd wordt, als bl. 61, 75 Yrmgardis canonica de Lenep (gegoed geweest te Redebroek), bl. 62, 7, 70, 4, 7, 81, 3, 4, 7, 91, 6 Katharina de L. thesauriersche der abdij (gegoed geweest te Stokkenweerd). Bl. 80 wordt Yrmgard de »neptis" van Katherina geheeten. Heilwig v. L. † 1413 als canonica te E. (bl. 88). Deze edelvrouwen hebben zich aan de abdij voorwaar niet onbetuigd gelaten. Het Tijnsboek vermeldt Roloff v. L. a° 1419 (a. w. bl. 176), en Joris v. L. Wernerszn, die van den voogd van Redebroek (vgl. *Nav.* ibid. bl. 526) het goed ten Veen (te Zeddam) had gekocht, »dat in voertyden der v. Veenhusen plach to wesen" (a. w. bl. 152). RED.

Memlink. Het bekende te Brugge verschijnende weekblad »Rond den Heerd", drukt in zijn nummer van 16 Februari l.l. (XXIII, 103) af, het gene *Nav.* XXXVIII, 120 vermeld staat aangaande het geslacht Memling, dat thans zynen naam als Meemelink zoude schryven. En daar by voegt »Rond den Heerd" het volgende: »Mijne lezers hebben zeker nog wel onthouden wat ons J(ohan) Winkler over twee jaar medegedeeld heeft wegens den stam Memlinc in Friesland, en namelijk Claes v. Memlingh, die in 1543 woonde te Harlingen, eene plaats waar in 1500 en 1600 vele Vlamingen zijn gaan wonen. »Deze kleene inlichtingen druk ik hier zonder eenig »gevolg er uit te trekken, noch zelfs zonder te aanveerden dat, »gelijk »De Navorscher" zonder bewijs te leveren beweert, onze »groote schilder van uitgaande jaren 1400 uit den zelfden stam waar- »uit de hedendaagsche lieden die Meemeling heeten, zou gesproten »zijn. Mocht »De Navorscher" dienaangaande bewijs hebben, 't zou »ons, Bruggelingen, zeer aangenaam zijn dienaangaande bescheed en »nog beter daarvan mededeeling te ontvangen. Immers al 't gene »onzen grooten, ja grootsten schilder aangaat, ligt vol belang voor »ons; zoo veel te meer dat tot nu toe zijn stellige oorkomst en oor- »sprong in 't donker gebleven zijn, of toch tot niets anders dan min »of meer waarschijnlijk bewezene gissingen aanleiding hebben ge- »geven".

Het boven vermelde bericht van eenen Memling in Friesland, stamt uit de Beneficiaal-boeken van Friesland, waarin wy, bl. 261 in eene oorkonde a⁰ 1543, getiteld: »Inventarium van alle Kercke- »landen, renten, benificien ende jaerlicxe verdye ende incompsten »van dien, behoorende onder die Stadt ende Jurisdictie van Harlinghen, »overgegeven by den Kerckvooichden, Pastoer ende gemeene Priesters »aldaer, opten acht ende twintichsten Decembris, Anno XV^c drie »ende veertich", onder het hoofd »Huyspachten, behoirende tot die Kercke voorszegt", aldus lezen: »Claes van Memlingh huyssteede, xiiij stuvers".

JOHAN WINKLER.

von Putbus (XXXVI, 514), enz. Der Deutsche Herold XIX (1888) n⁰ 2 S. 25, vermeldt Hennig Putbus a⁰ 1380 Deensch Reichshof-

meister [1]), benevens de bisschoppen Volmar en Tetzo Putbus te Odensee (16de eeuw?) als behoorend tot een oorspronklijk Duitsch geslacht. De geslachtsnaam, — tenzij fantasienaam, z. v. a. putbuis? — laat zich eenvoudiger duiden als mute (mude)-mose, d. i. weide-moeras. In denzelfden trant Buslo, enz., zie *Nav.* XXXV, 494.

Nu hier toch letterverwisling wordt voorgesteld, — P, B = M, — voeg ik er, met het oog op *Nav.* XXXV, 493, voor Parijs den variant Parihisie (genit. a° 1516, prof. Doedes, »Rariora" 1887 bl. 6) bij, welke mijne opvatting niet weinig versterkt. Tevens gevraagd, of het *Nav.* XXVIII, 604 vermelde Paidza (= Peasens) er ook niet door kan worden opgehelderd, als maidza, made-za(te) = weide-sate; vgl. de slotsylbe van Oldeholtpade. Om, met het oog op 't daar vermelde Stiens, eindlijk in bedenking te geven, of zoodanige slot-s niet veelmaals een geapocopeerd s a t e, z a t e kan zijn. Stiens is dan in casu z. v. a. stien-sate, d. i. nederzetting, verblijf- of woonplaats bij een stien of steen (kasteel, burcht); vgl. v. Rijn's steen-sede t. a. pl. Dit in casu dan tevens tot verbetering van *Nav.* XXXVIII, 161.

J. A.

Wildeman, weiman. In tegenspraak met het *Nav.* XXXV, 345 voorkomende, en naar myne meening hoogst onwaarschijnlijke beweren, als zoude de »Wildeman" als uithangteeken, en, als uitvloeisel daarvan, ook de geslachtsnaam Wildeman oorspronkelik Veldman beteekenen, kan ik mededeelen, dat, volgens hare maagschapsoverlevering, die familie W., waartoe onze geachte medewerker M. G. Wildeman te 's-Gravenhage behoort, haren naam afleidt van het dorp Wildemann in den Harz (Hanoversch gedeelte). Van daar zouden een of meer leden dier maagschap zich naar Frankrijk hebben begeven, om, als zijnde Protestanten, by de herroeping van het Edict van Nantes, als uitwykelingen naar de Nederlanden te vluchten, waar zy zich in den dorpe Amerongen vestigden. In het begin dezer eeuw moet het wapenschild van dat geslacht Wildeman nog in de kerk van Amerongen aanwezig geweest zijn.

Het *Nav.* t. a. pl. bl. 346 vermelde W e i man, een oud-nederl. woord, beteekent jager. Men denke aan *weitasch*, jachttasch, aan *wei*-spel of jacht, enz. Zie Johan Winkler, Nederl. Gesl. 298.

ARCADIUS.

[1]) evenals Evert Moltke a° 1361.

Wildeman, weiman. Deze woorden staan *Nav.* XXXV, 346 enkel wegens de partikelen »In den", saamgekoppeld. — Maar kan het door Arcadius genoemde dorp in den Harz ook niet zijn naam aan een uithangteeken danken? Zoo ja, dan worde, als voor dit (in den vorm eens hoefijzers gebouwde) dorp wildeman = veldman (qua uithangteeken) niet door den beugel kan, met het oog op de ligging in een bij uitstek boschrijk oord, voorgesteld wildeman = wildman, d. i. jager; vgl. 't Hgd. Wildmeister (jagermeester), Wildhüter (wildbewaarder), Wildknecht (jachtopzienersknecht). In casu z. v. a. (oudtijds) weiman; en bekomt de samenkoppeling van *Nav.* t. a. pl. dan ook etymologische bestaansreden. Vgl. »In den Groenen Jager" als benaming van een erf te Ommeren (Neder-Betuwe). Liefst passe alzoo Wildeman in den zin van wildman, jagerman als uithangteeken voor die legio juist van herbergen, welke men onder dezen naam in ons eertijds zoo boschrijk vaderland aantreft. Misverstand of volks-etymologie maakte er dan »wilde mannen" van. — Gezegde Hanoveraansche herkomst der familie Wildeman is zeer goed mooglijk, — ze maakte alzoo wel een merkwaardigen tocht door Europa! — en de aanwezigheid alsnog van den geslachtsnaam te Elst bij Amerongen, is zeker; maar even zeker is 't, dat bij voorbeeld in 1361 onder de stadsinkomsten te Deventer een post voorkomt zoowel van den Wildenman als van den Tolner, onmiddellijk achter elkander (Dev.-Camer.-rek. III 41). A-propos, oogt dit laatste niet op (stads)jager? Ook de *Nav.* XXXVI, 163 vermelde gesl. Wildemens sluit deze opvatting misschien niet uit.

Dat dit een en ander op de overige *Nav.* t. eerstageh. pl. bijgebrachte namen grootendeels niet past, behoeft nauwlijks gezegd.

J. A.

LXXIV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1708. N° 2889—2906.

2889. 1708. 26 Nov. Ter eere van *Maximiliaan Emanuel*, keurvorst van Beijeren, *Frederik Adriaan v. Rheede*, baron van Renswoude en *Johan v. den Bergh*, burgemeester van Leiden. Op de verlossing van Brussel en het behouden van Brabant. v. L. IV 540 (1—4).

540 (1) Groote penning *Vz.* Met rechts-gewend gelauwerd borstbeeld van *Maximiliaan Emanuel* keurvorst van Beijeren. *Kz.* Zinspeling op de schijnbelofte door Lodewijk XIV aan dien keurvorst gedaan, dat, indien hij zijne zijde wilde houden, hij hem tot koning van Frankenland zoude verheffen. Ook het vluchten der Franschen voor Brussel wordt in de afsnede der *Kz.* vermeld en afgebeeld. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3497 K., *v. Dam* n⁰ 2875 Z. *f* 20.—.

540 (2) Vz. De rechts-gewende borstbeelden (*accolés*) van de bovengenoemde Staatsche gemachtigden in het leger.

Kz. Allegorie. De *Standvastigheid en de Wijsheid* die het achter haar in het verschiet liggende Brussel op 26 Nov. 1708 hebben behouden. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk*, *v. Cleeff* II n⁰ 1424 Z. *f* 7.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2518 Z. *f* 10.—, *Stricker* I n⁰ 4227 Z. *f* 11.75.

Op de Kz. onder de afsnede met M. Smeltz(ing) F(ecit). In Z. bij *Kleynenbergh* n⁰ 339, *Westhoff* n⁰ 2368 Z. 31 W., *de Roye* n⁰ 2455 Z, *f* 5.25, *de Vries* (1884) n⁰ 1416 *f* 8.—.

540 (3) Vz. Een snel loopende van vleugels aan de pooten voorziene *beer*, met een omschrift dat ook voorkomt op een spotpenning van het jaar 1690 (v. L. III 498) op Jacobus II als een uit Ierland vluchtend *hert* voorgesteld. Vermits aan de *Kz.* de snel loopende *Victorie* voorstellend ook voorkomt als *Kz.* van den volgenden penning (wiens *voorzijde* de *Leeuw in den hollandschen tuin* vertoont); zoo zijn 540 (3 en 4) door denzelfden hollandschen op *retro-acta* azenden stempelsnijder gesneden. Zelfs komt deze n⁰ 3 in het Kon. P. Kab. voor met de *Vz.* van n⁰ 4 *de Leeuw in den hollandschen tuin.* Allen zijn zeldzaam. Bij *v. Dam* n⁰ 2876 K. *f* 1.25.

540 (4) *Vz.* als v. L. IV 529. Vz. 534 en Vz. 538 Kz.

Kz. als v. L. IV 540 (3) Kz. Bij *v. Dam* (4) n⁰ 2877 K. *f* —.90.

2890. 1708. 9 Dec. Op de overgave van de citadel of het slot van Rijssel aan de bondgenooten.

v. L. IV 544 (1—4) 547 (1—6) of I—X.

544 (1) *Vz.* Het borstbeeld van Keizer Joseph I. Kz. Gezicht op Rijssel enz. Het bijschrift *Insula capta* ziet op de inneming der citadel. In de afsnede van den arm leest men SEIDLIZ, een stempelsnijder niet door ons bij *Schlickeysen* gevonden. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3499 Z. 31½ W., *de Roye* n⁰ 2457 Z. *f* 20.—.

544 (2) Vz. Het links-gewend gekroond borstbeeld van koningin

Anna (Vergelijk dat op bl. 529 (1) beiden geteekend I(ohan) C(rocker) (London 1697 † 1741)).

Kz. Allegorische voorstelling. Bij *v. Cleeff* II n⁰ 1425 Z. *f* 19.—, *v. Dam* n⁰ 2878 Kvg. *f* 5.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2519 Z. *f* 19.50.

544 (3). *Vz.* Frankrijk treurend. *Kz.* Gezicht op Rijssel.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3501 Z. 29½ W. met het kantschrift **Tempvs Vltionis est a domino, vicissitvdinem ipse retribvet ei. Jerem(ia)* LI. 6 (Vulgata) (Dit is de tijd der wraak des Heeren, die haar de verdienste betaalt). Ook bij *Salm* n⁰ 2147 Z. 29 en in Kab. *Höhn* te Wiesbaden (*Revue Belge* 1878 p. 140). Bij *v. Dam* n⁰ 2879 K. *f* 1.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1426 K. *f* —.50.

544 (4) Vz. De door oneenigheid verstoorde bouw van den toren van Babel.

Kz. De belegering. Rechts van de stad Rijssel de sterkte met het opschrift *Cittadelle.* Het kantschrift is bij *v. Loon Virtvs vnita valet,* doch bij *P. Smidt v. Gelder* (n⁰ 3502 Z. 37 W.) luidt het *Vnita virtvs valet.* Grooter bij *de Vries* (1884) n⁰ 1417. Met kantschrift Z. 37 W. *f* 16,—. *v. Cleeff* I n⁰ 2520 Z. *f* 10.50. Ook bij *Salm* n⁰ 2148 Z. 37 W. iets grooter. *Westhoff* n⁰ 2371 Z. 44 W., *v. Dam* n⁰ 2880 Z. *f* 9.50, *Stricker* I n⁰ 4229 Z. *f* 9.—.

547 (1) Vz. Op de overwinning 11 Juli 1708 op de Franschen bij Oudenaarden, tevens tot logenstraffing van eene door den poëet *Maugarde* gedane voorspelling aan de Fransche prinsen, opperbevelhebbers. Kz. Plattegrond der stad en citadel van Rijssel met Hoogduitsch onschrift en Latijnsch kantschrift. Het **C. W.** in de afsnede van de Vz. wijst *Christiaan Wermuth,* stempelsnijder te Gotha (1688 † 1739) als den vervaardiger van dezen vlakken penning aan.

547 (2) Vz. De beeltenissen van prins *Eugenius,* van den hertog van *Marlborough* en van den generaal *Ouwerkerk* (den bevelhebber der Staatsche troepen) in medaillons. In de afsnede *I. Boskam f(ecit).*

Kz. Prins *Eugenius* te paard, *links-gewend.* In het verschiet Rijssel, *Thesaurus, p.* 828. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3504 Z. 39 W., *v. Cleeff* II n⁰ 1427 K. *f* 1.—, *Westhoff* n⁰ 2372 Z. 44 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2522 Z. *f* 29.75.

547 (3) Vz. als (2) Kz. Prins *Eugenius* te paard, *rechts-gewend* en andere achtergrond. *Thesaurus* p. 829. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3505 Z. 38½ W., *v. Cleeff* I n⁰ 2523 Z. *f* 17.75.

547 (4) Hollandsche penning blijkens het M. S. in de afsneden der Vz. en Kz. gemaakt door *M(artijn) S(meltzing)* stempelsnijder te Leiden (1696—1712). Ook de Victorie op de *Vz.* heft het Statenvaandel omhoog. *Vz.* Oudenaarden en 12 Juli 1708. *Kz.* Rijssel's overgave (9 Dec. 1708). Iets grooter in Kab. *Smits v. Nieuwerkerk.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3506 Z. 46½ W., *v. Dam* n⁰ 2882 Z. *f* 20.—, *Stricker* n⁰ 4230 Z. *f* 17.—.

547 (5) Vz. Borstbeeld gekroond van koningin Anna links-gewend Kz. De Nederlandsche leeuw die met den rechter-klauw het wapenschild van Rijssel en met den linker een schreeuwenden haan vasthoudt. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3507 K. Vz. 552 (3) Kz. 547 (5).

547 (6) Vz. De Schelde als stroomgod verbaast er zich over hoe de *leeuw* den *haan* verjaagt.

Kz als Kz. 547 (5). (Beiden Nederlandsche penningen).

Op het herwinnen van Gend. v. L. IV 552 (1—3).

2891. 552 (1) 29/30 December 1708. Vz. Gezicht op Gend na een beleg van vijf dagen hernomen. Kz. De bevelhebber *La Motte* knielend een *handschoen (gant)* aan den hertog van Marlborough aanbiedend aangeduid door het NonsR: (lees MonsR:) LA MOTTE boven den knielende. In de afsnede der Vz. 29 Dec. 1708. (Zeer zeldzaam).

Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2525 Br. *f* 1.25 *de Roye* n⁰ 2458 Z. *f* 20.—.

552 (2) *Vz.* Links-gewend borstbeeld van koningin Anna. *Kz.* Een wapenstandaard. (*Gend den 30 December heroverd*). Het omschrift *Spes et opes hostium fractae* (De hoop en macht der vijanden verbroken) alsmede een wapenstandaard komen ook voor op den Franschen penning van 1678 (v. L. III 240 (1) op de inneming van Gend. Er is hier dus wederom een terugslag, en, vermits 552 (2) *Kz.* herhaald wordt als Kz. 552 (3) en aldaar de *Vz. den Leeuw in den hollandschen tuin* vertoont, zoo vinden wij hier op nieuw twee hollandsche penningen. (Zou M. *Schmeltzing* of *Smeltzing* die niet te Leiden gesneden hebben?)

552 (3) Vz. = Vz. 529 (5) Vz. 534 (2) Vz. 538 alhier IVCVM voor IVGVM Kz. = 552 (2) Kz. (Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2524 Vz. 547 (5) Kz. 552 (3), *v. Dam* n⁰ 2883 K. *f* 1.25.)

2892. 1708 doch ook 1709 (2—3 Januari toen de Franschen Brugge ontruimden) v. L. IV 554.

Vz. Frankrijk treurend bij een schild niet met *drie* maar met *twee* leliën.

Kz. Tableau op den gelukkig geëindigden veldtocht der bondgenooten in 1708.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3508 Z. 29 W. met het kantschrift *Tempvs Vltionis* enz. vermeld bij IV 544 (3). In brons ook aldus in het Kon. P. Kab. (*Aanw.* 1856 bl. 7), *v. Dam* n⁰ 2884 Z. *f* 20—50, *v. Cleeff* I n⁰ 2526 Z. *f* 20.—, *de Roye* n⁰ 2459 Z. *f* 10.—.

2893. 1708 v. L. IV 556 (1). Zeer groote *gegraveerde* penning op »*Het jaar MDCCVIII gelukkig door de nederlage der Franssen Spaanse en Beyerse*" zooals men in de afsnede der *Vz.* onder *Mars* c. a. leest.

Op de *Kz. en medaillon vier* portretten met de omschriften *Frans Eugeen Johan Her(tog) v(an) Marlburg A W* (*niet H(endrik)* (zooals v. L. 557 heeft)) *H(eer) V(an) Ouwerkerk. Joha(n) Fris(o) Prins va(n) Fr(iesland)* (sic).

Verder *tien medaillons* met de omschriften. *A(anslag) o(p) Sc(hotland) misl(ukt): Slag bij Oudenaarde: A(anslag) op Aat misl(ukt): Treffing t*(e) (niet *bij* zooals *v. L.* heeft) *Wijnendaal. De Schelde veroverd: Treffinge bij Leftenge. Brugge herwonnen* (niet *gewonnen* zooals *v. L.* heeft). *Brussel ontset. Rijs(sel) gewonne(n) en Gent herwonnen.* — (Randschrift IAAR op de plaat IAER) Met verschil in de spelling van eenige woorden in Koper in Kon. P. K. (*Aanw.* 1861 bl. 28—29) en met eenige kleine gebreken in de omschriften bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3509 in K. Bij *v. Cleeff* I n⁰. 2527 K. gegr. *f* 10.—. ook met kleine afwijkingen.

2894. 1708 v. L. IV 556 (2). Als boven. *Vz.* De schetterende Faam van de overzijde der verschanste Schelde gekomen met een afgerolde kaart in de hand waarop men leest *Kerkhove Ringen Oudenaarde.*

Kz. Pallas gezeten enz. Op het schild aan hare rechterzijde is een *handschoen* afgebeeld. De afsnede vermeldt dat Gend, Brugge en Plassendaal in 1708 zijn ingenomen. Het *Claudius i(n) Stilichonen*) (als *kantteekening* bij v. L. IV 557) *staat op den penning.* Bij *v. Dam* n⁰ 2885 K. *f* 4.50.

2895. 1709 v. L. IV 558. Groote penning geslagen op last van *Ferdinand v. Collen* Ambachts Heer van Gunterstein, Heer van

Tienhoven, hoofd baljuw en raad van Amsterdam, gemachtigde der Alg. Staten bij het leger (1706—1708) en door hem aan zijne ten zijnen huize genoodigde bloedverwanten, verdere dischgenooten na zijn driejarig veldbewind, behouden te huis gekeerd, geschonken. Hoogst zeldzaam. Bij *Westhoff* n° 2177 Z. 101 W., *Salm* n° 2154 Z. 101 W. Op de Historische Tentoonstelling te Amsterdam (1876) waren twee portretten van hem; n° 397. Burgemeester in 1727 geb. 1651. Schilderij door N. Maes. (Inzender *H. D. Willink v. Collen*) en n° 697 (1727) Schout van 1709—1718, later (1727) Burgemeester. Gravure door *J. Houbraken.*

2896. 1708 7 Maart. Zilveren bruiloft van *Symon Ooms en Geertje Blok.*

Vz. Familiewapen van *Ooms* tevens toepasselijk gemaakt, zoo het schijnt, op het feest. *Doorsneden*: 1. Twee uit wolken komende gestrengelde handen die een ring vasthouden. 2. Twee dubbele getinneerde dwarsbalken van blauw op een veld van zilver omgeven door twee takken. Bijschriften

Na de Uur van de Trouw
Volgt de Uur van de Doot

*Omschrift * Symen Ooms is geboren den* 20 *October* 1634, *Geertje Blok geboren den* 16 *Feb.* 1630 *en Getrout den* 7 *Maart* 1683.

Op de Keerzijde leest men:

Waerde kints kindre lieve pande
Neemt dees penning in de hande
Die van u Overouders is
Voor u een Gedagttenis
Dat zij Vijf en twintig Jaren
Door het Houwlijck ginge Paren
En Groot Vaders vierde Vrouw [1])
En Groot Moeders tweede trouw
En in Liefde sijn Getrout
Nu men Zilvre Bruijloft hout
aen
Cornelis Ooms

---

[1]) *Simon Ooms* was alzoo in 1708 74 jaren en *Geertje Blok* 78 jaren oud; hij trouwde 7 Maart 1683 voor de *vierde*, en zij voor de *tweede* maal.

Kab. *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum) *de Roye* n⁰ 2462, gegraveerd Z. 30 W. *f* 4.—, *v. Duren* n⁰ 1976 Z. 30 W. *Navorscher* X bl. 186 bij Mr. W. P. S(*outendam* ?)

2897. 1708. 10 December. Zilveren bruiloft van *David Sandra*, kiesheer van Middelburg, en *Maria Hendrika Ramskrammer* (Gestempeld).

Bij *v. Duren* n⁰ 1975 Z., *Kist* n⁰ 688. Z., *de Roye* n⁰ 2461 Z. *f* 2.75. Kab. *Smits v. Nieuwerkerk*. Kon. P. Kab. Verz. Zeeuwsch Gen. n⁰ 731 Z. Cat. *H. Brouwer* (Sept. 1859) n⁰ 510 Z. *Macaré* n⁰ 1003 Z. *f* 2.75.

2898. 1708. 14 Maart. Op het overlijden van *Johannes Vollenhove* SS Theol. Dr en predikant te 's-Gravenhage, geb. 11 Junij CIƆDCXXXI.

Deze penning is uitvoerig beschreven *Nav.* VII bl. 114 (waarnaar wij verwijzen) door *V(an) D(am) v. N(oordeloos)*. Vergelijk over dezen godgeleerde die als predikant stond te Vledder, Zwolle, Leiden, Amsterdam en 40 jaren ruim in 's-Gravenhage, *Nav.* VI, 254; VII, 51, 174; *Overijsselsche Alm.* 1842 bl. 58—62 enz. enz. Z. Ovaal 70/61. Gegraveerd. Bij *Posthumus* n⁰ 786 Z. 41 W., *v. Dam* n⁰ 2886 Z. *f* 12.50.

2899. 1708 25 Maart. Op het overlijden van *N. Haring*. Gegraveerde penning. Vz. *Ter gedagtenis van den Heer Nicolaas Haring, getrouw Leeraar tot Uytgeest* 2, *tot Edam* 18, *tot Leeuwarden omtrent* 3, *tot Utrecht omtrent* 27, *te samen over de* 50 *Jaren; gebooren tot Oostzaan den* 5 *November* 1633 *gest. tot Utrecht den* 25 *Maart* 1708.

Kz. Een achtregelig vers.

Cat. *Posthumus* n⁰ 787. Mm. 64 Z. 36 W. *Cat. v. der Chijs* n⁰ 339 Mm. 64 Z. 36 W.

2900. 1708. Ovale gedenkpenning met de afbeelding van den *H. Lambertus* op het overlijden van *Lambertus Schaap*, pastoor te Lisse *Westhoff* n⁰ 2179 Z. 23 W..

2901. 1708. Op het overlijden van *Henricus Vos*, leeraar bij de Hervormde gemeente te Amsterdam. Op de Kz. een versje beginnend

De Godsdienst in de ziel verslagen.

Esdré n⁰ 98 Z. *f* 9.25, *de Vries* (1854) n⁰ 1826 Z. 30 W., *de Roye* n⁰ 2463 Mm. 31 Z. *f* 3.25, *La Faille* p. 20 n⁰ 619 Mm. 45 Z. *Cat. Hist. Tent. te Amst.* 1876 n⁰ 3889 (*Ger. A. Heineken*), *de Vries* (1884) n⁰ 1418 Mm. 45 Z. 30 W. *f* 3.50 door **A B**. gesneden.

2902. 1708. Op het overlijden van *Philippus v. der Vliet*, leeraar bij de Hervormde gemeente te 's-Gravenhage, *de Vries* (1854) n^0 1827 Z. 81 W.

2803. 1708 18 Nov. Begraafnispenning van *Hillegonda Cranendonk*.

Vz. Wapen. Zilver met drie naar de linker-zijde vliegende (*kraan*) vogels (*au naturel*). Gedekt door een open helm. Als helmteeken een (*kraan*) vogel met uitgespreidde vleugels.

Ter Gedagtenisse van Mevrouw Hillegonda Cranendonk [1]) *Gemalinne van den Ed. H^r Adriaan van der Stel Raad Ext^s van Indie en Gouvern^r van Amboina Obiit den* 18 *Nov.* 1708 *oud* 37 *jaren* $\frac{3}{m}$ *en* 11 *dagen.*

Afgebeeld bij *Valentijn. Oud- en Nieuw Oostindiën* Dl. II 1, *vis à vis* bl. 225 p. LII(D) Vermeld Dl II 2, bl. 270.

2904. 1708. 8 Juni. Op het overlijden van *Hedwig Elisabeth* barones *von Knobelsdorf geb. de Stosch*. Borstbeeld links-gewend bijna *en façe*. Omschrift *Hedwig Elisabeth Lib*(*era*) *Bar*(*ona*) *de Knobelsdorf N*(*ata*) *de Stosch*. In de afsnede. *Opera Sua laudabunt Eam in Portis, Prov.* 31. Laat hare werken haar prijzen in de poorten. *Spreuken* 31 (het laatste vers). (*Staten-Vert.*).

Kz. De gehelmde wapens van *von Knobelsdorf* en *von Stosch*. Omschrift *Nat*(*a*) *D* : (*ie*) 15 *Octob*(*ris*) 1655 *Conjug*(*ata*). *D*(*ie*) 7 *Febr*(*uarii*) 1673. *Den*(*ata*) D(ie) 8 *Juni* 1708 (Geb. 15 Oct. 1655. Gehuwd 7 Febr. 1673. Overleden 8 Juni 1708). In de afsnede *Pietate et prudentia coruscavit.* (Zij heeft door vroomheid en wijsheid geschitterd) Z. 50 W. Gr. 55 Cat. *J. Schulman* IX n^0 835 *f* 40 —, *Cat. IX* n^0 991 *f* 30.—.

2908. Z. J. (1708 14 Aug. † 14 Juli 1711) waarschijnlijk in het najaar 1708 bij het bijeenkomen van den eersten Landdag in Friesland geslagen en voor het eerst uitgereikt, nadat de Prins 21 jaren oud en meerderjarig was [2]). Landdagspenning van *Jan Willem Friso*

---

[1]) *Hillegonda Cranendonk* had drie kinderen. *Nav.* XII 283 (2^e).

[2]) In de Aanteekeningen van *J. v. Leeuwen* op *It. Aade Friesche Terp* (Leeuw, 1834 bl. 458) staat *J. W. Friso* geb. 14 Aug. 1681 aanvaardde in **1707** het Stadhouderschap over Friesland en het jaar daarna over Groningen en Ommelanden, doch zijn vader *Hendrik Casimir II* kreeg eerst op 22-jarigen leeftijd het Stadhouderlijk bewind in handen en *J. W. Friso* werd eerst 14 Aug. **1708** meerderjarig.

erfstadhouder van Friesland. (Onder den geknotten arm L B) [1]).

Vz. Borstbeeld rechts-gewend met lange paruik. Omschrift *Joannes Gvil(elmvs) Friso d(ei) g(ratia) pr(inceps) Avr.(aniae) et Nass.(aviae) Gvb(ernator) Her(editarivs) Fris(iae).*

Kz. Wapens. In het midden dat van den Prins gekroond. Daaromheen aan elkander dubbel geketend die der elf steden van Friesland. Op een band leest men *Ins(ignia) Pr(incipis) Avr(aniae) Nass(aviae) et Vrb(ivm) Fris(iae).* Wapenschilden des prinsen van Oranje-Nassau en der steden van Friesland. (Gedekt door een vrijheidshoed). Bij *v. Dam* n° 2887 Z. *f* 37.—. Kz. Vgl. *Vervolg v. Loo* n° 352. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3477 Z. 22½ W., gekocht door *Jhr. Hobbe Baert v. Sminia* te Bergum *f* 15.50. Zeldz. door den korten tijd van zijn bewind. In *Museum Friesch Gen. Aanw.* 1885/86 bl. 11 n° 97 *f* 22.50.

2906. In 1708 verscheen de Rederijkerskamer te Honsholredijk of Honselaardijk nog te Lier op uitnoodiging der Kamer de *Hofbloem* [2]). Haar zilveren blazoen is afgebeeld door IJ. in de *Alg. Konst- en Letterbode*, 1813, II tegenover bl. 20. In eene georneerde ruit zit eene vrouw houdend in hare uitgestrekte linkerhand de *Laurierspruit*, welke het eigenlijke blazoen dezer kamer uitmaakt. Boven haar op een wimpel beschreven met de spreuk *Bedijckt in vrede* (*Kops* t. a. pl. bl. 322) zweven twee engeltjes die een kroon vasthouden, en door een hemellicht (waarin de H. Geest als duif voorgesteld) bestraald worden. Aan de hoeken van het blazoen hangen aan zilveren ringetjes de letters H. I. S. M. en een klein glad wapenschildje.

EINDE VAN HET JAAR 1708.

VRAGEN.

Erf, enz. Bij Melis Stoke uitg. Leiden 1699, door v. Alkemade, lees ik (fol. 9) van erfachtigheden. Van A. verklaart dit door »vollen

---

[1]) Dit is *Laas Bennigh* goud en zilversmid te Leeuwarden in 1679 geworden, die ook als L. R. B. den fraaien penning sneed bij v. L. IV bl. 76. A° 1675 op n° 1733 te vinden.

[2]) Kops, *Schets eener Geschiedenis der Rederijkers-Kamers* (*Werken van de Maatschappij der Neder. Letterk* 1774 *II Deel bl.* 311 (4*to*);

en vrijen eigendom". Is dit juist? Ik hield dit »vollen en vrijen" altoos voor eene voorwaarde van wezenlijk bezit, in tegenstelling van onvrij of slechts gedeeltlijk vrij bezit, b. v. door het drukken van eene of andere dienstbaarheid of verplichting (voetpad, welwater, rente, en dergel.). Thans is »erfachtigheden" uit onze gewestlijke schrijftaal verdwenen; doch de Vlamingen hebben 't nog. — Erf, zal zeker wel het woord zijn, waarvan Erfrecht, Erfgenaam, Erven, stammen? Nu heeft Zeeuwsch-Vlaanderen nog erf-brief = koopbrief, erve = grondstuk en grond bij een huis, erfenissen en verbanden, koopbrieven of contracten en schuldbekentenissen met hypotheek of zekerheids-stelling voor toevertrouwde gelden en andere bezittingen b. v. van weezen; en eindelijk erf-pacht. Kan dit laatste niet zoo wel pacht van een erf beteekenen, als pacht of huur die bij overlijden op den erfgenaam overgaat? Voor het eerste heb ik reden, omdat men er ook gebouwen op stichten kan, namelijk op den in erfpacht uitgegeven grond. Onderscheiden van het zoogenaamd recht van opstal, waar men ondanks het Wetboek maar niet aan wil. Welk verschil is er tusschen benamingen als: A. Causa uxoris; de aeldingghers van B; liberi C; de hoyrs van D? Die allen zullen wel niet eenvoudig erfgenaam beteekenen? Het Vlaamsche erfachtige beteekent bij ons »door erfenis eigenaar geworden".

G. P. ROOS.

[In Oudemans' Mid.-Nederl. Wrdbk is meerendeels de oplossing der hier gestelde vragen te vinden.]

Tragel. In »Tegenw. Staat v. Staats-Vlaanderen" XII (II) bl. 444, leest men a⁰ 1740: »De voornaamste sterkte van Sluis bestaat in een goed gebruik van 't water te maaken. Aan den landkant, van de westsluis af, een goed stuk veldewaarts in, loopt een Tragel, die aan den straatweg sluit; doch aan de overzijde van de vaart, naast den straatweg, voortloopt tot aan de Oostsluis. Men kan, door middel van deeze twee sluizen, het ooster- en westergedeelte van den polder bewester-Eede, tot tegen den gemelden Tragel, onder water zetten". Hier schijnt Tragel een (opgeworpen) wal tot keering van het water te zijn. Is dit zoo? Nauwkeurige omschrijving en etymologie is gewenscht, omdat er denklijk door wordt opgehelderd (Huis te) Tragelen, Troegelyn of Trankeel als (dubbel)naam van het voor-

malig (tol)huis te Lobith, uit de dagen van hertog Arnold van Gelre en gemalin Catharina van Kleef, die er verblijf gehouden hebben. Zoo ja, dan kan men in die oude Tolhuis-benaming varianten van dat woord tragel opmerken. Is het nóg in zwang? De Woordenlijst van De Vries en Te Winkel verzwijgt het.

J. A.

Truchsess (XXXVI, 195; 'VII, 336). In een »Stammbuch vom Jahre 1600", — Deutsche Herold XIX (1888), N° 2 S. 19, — komt o. a. voor: »GWDESEMG. *ἀνέχου καὶ ἀπέχου* [1]). Hannsz Ruepp von Pfeilberg Röm. Kays. Mt D r u c h s e s schrib disz zu Prag".

Maar wat beduiden de eerste letters? Ze schijnen de beginletters van woorden te zijn.

Gezegd »Stammbuch" bevat tal van schoone Hoogduitsche, Fransche, Latijnsche en Italiaansche kenspreuken en deviezen. De oorspronklijke eigenaar was de Malteser ridder Christoph Sigismund Freiherr von Waldstein, die Juni—Sept. 1600 te Venetië, Maart 1601 te Praag, Mei 1601 te Rome en Napels, Oct. en Nov. 1602 in Malta, April 1603 weder te Praag vertoefde.

V a n. In Zeeuwsch-Vlaanderen noemt men den familienaam iemands »van". Cats heeft het ook reeds.

»Het is myn van die seltsaem luyt:
Studenten (Seyt die loose haen)
Die nemen vreemde namen aan".

Houwelick fol 43.

Indertijd verhaalde men mij, dat de heer de Smidt van den Broecke, indertijd vice-admiraal en minister van Marine, Abraham Johannes heette bij zijne voornamen en v. den Broecke »bi z'n van". De Smidt was de naam zijner grootmoeder Catharina de Smidt, en »da was 'n gekochte name". Zeker bij Kon. vergunning verkregen, en door zegel, aankondiging in de Staats-Ct., enz., nog al kostbaar. — Is dit »van" het Duitsche von?

G. P. ROOS.

[Zie mijne aanteekening *Nav.* XXXV, 153.]

[1]) Sustine et abstine; vgl. *Nav.* XXIII, 447; 'IV, 21.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Synode van Dordrecht (XXXVIII, 99). Voor den »Procureur der vaderlandsche kerk" en den schrijver van het aangehaalde boekje wordt gehouden Petrus Hofstede.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

[Niet vermeld in Mr. J. I. v. Doorninck's 2de uitgave der Bibliotheek v. »Anonymen en Pseudonymen", Leiden, E. J. Brill 1881.]

Mr. C. A. Nairac. De *Nav.* XXXVIII, 134 vermelde geschriften kwamen uit, het eerste in 1878 bij G. W. Boonstra te Barneveld, het andere in 1871 bij P. Andreæ Menger aldaar. De waardige en kundige burgemr, geb. te Deventer 6 Dec. 1815, † te Barneveld 5 Mrt 1883, schreef o. a. ook »Nog een oud hoekje der Veluwe", in 1882 bij eerstgenoemden uitgever, en »Geschiedenis van de kerk te Barneveld 1533—1795", in 1871 bij den anderen uitgekomen. In de jaargangen 1876, 78, 80 en 84 van den Geld. Volksalmanak vindt men stukjes van zijne hand. In het kleine, doch belangrijke gemeente-museum van Barneveld, door Mr. Nairac in 't leven geroepen, kan men veel vinden ter opheldering. Eene flinke en waardeerende necrologie hem-aangaande vindt men in de »Neder-Veluwe" van 8 Maart 1883.

Zutfen. H. M. WERNER [1]).

Six v. Chandelier (XXXVII, 204, 421). Deze dichter behoorde niet tot de adellijke familie Six. De reden zal op aanvraag blijken. Wellicht geeft *Nav.* XXXVI, 50, 415 ook reeds dit antwoord.

V. E.

Wittebol (XXXVIII, 114). P. W. Wittebol, dien ik persoonlijk gekend heb als overbuur, schreef dat boek niet, maar Dr. S. K.

---

[1]) die *Nav.* XXXVII, 301, noot, welwillend ter harte neme! De schoonmaaktijd nadert weer. RED.

Thoden v. Velsen, pred. te Leeuwarden, thans te Warnsveld woonachtig, die den geëxecuteerde in zijne laatste levensdagen bijstond.

Leeuwarden. J. D.

Bijblerij (XXXVIII, 33). Ook te Zutfen liggen in een ruim vertrek naast de Groote of St. Walburgskerk, en een gedeelte dier kerk uitmakend, een 200 à 250 zware folianten (handschriften, incunabelen en zeer oude drukwerken, meest uit de 16e eeuw) aan kettingen vastgeklonken op oude eikenhouten lessenaars met banken daarachter. Ze vormen een bibliografischen schat; en enkele boeken zijn geheel eenige exemplaren. De banken en lessenaars, die zeer den tand des tijds beginnen te gevoelen, en nog van snijwerk zijn voorzien, staan in twee rijen achter elkander, met een doorgang in het midden, evenals in eene school. Van Til, »Beknopte Beschr. der stad Zutphen", bl. 40, zegt er van: »Over die bibliotheek had eertijds een der professoren van de toen bestaande doorluchtige school het opzicht; ze stond voor iedereen open; maar dewijl er in het begin der 17e eeuw eenige boeken zoek raakten, besloot de stedelijke regeering de boeken aan het boveneinde der lessenaars, waarop ze liggen, vast te ketenen [1]. In deze boekenzaal wijst men ook nog de zoogenaamde duivelsklaauwen, welke evenwel niets anders zijn, dan hondepooten, die in de steenen zijn ingedrukt, voordat zij gebakken en dus nog week waren".

Deze in den vloer gedrukte honden-, alias duivelspooten hebben aanleiding gegeven tot het volksverhaal, dat de bewuste boeken aan kettingen gelegd waren, uit vrees, dat de duivel, die 's nachts in de bibliotheek ronddoolde, blijkbaar aan den indruk zijner pooten in den vloer, ze anders stelen zou.

---

[1] Ook te Kampen kende men dat, reeds vroeger. Immers in de Bijdr. Geschied. Overijsel IV, 336, leest men: »Pridie Marie Magdalene A° 1570 die 21 Julij tradita sunt ad manus eximij senatus Campensis, Opera beati Augustini, pertinentia ad ecclesiam D. Nicolai Campensis, legata eidem ecclesiae per quondam honestam matronam Weyme v. der Straten, in nouem tomis, vna cum catenis et annulis ferreis prout ex bibliotheca deposita sunt, et sunt impressa Basiliae". Waaromtrent ibid. bl. 309: »Opmerklijk, dat een boek uit de bibliotheek der St. Nicolaaskerk werd overgebracht, met de ijzeren kettingen en ringen, waarmede het in de bibliotheek bevestigd was, — een voorzorgsmaatregel om ontvreemding te voorkomen". RED.

Wij hebben hier dus een tegenhanger van de bibliotheek en de school te Edam; doch gelukkig is een en ander tot heden toe beter bewaard gebleven, ofschoon vele boeken door de schendige hand van bezoekers veel geleden hebben, en zelfs hier en daar geheele bladzijden moedwillig zijn uitgescheurd. Het ware te wenschen, dat dergelijke verzamelingen alleen voor kenners en belangstellenden ter bezichtiging werden opengesteld, en niet voor iedereen, daar het groote publiek er toch niets aan heeft; want op enkele uitzonderingen na zijn alle boeken in het Latijn geschreven.

Zutfen. H. M. WERNER.

Dicht (XXXVIII, 99). De dichter is niemand anders dan Jan Luiken, bekend door zijne keurige mensch- en zielkundige opmerkingen, welke hij èn in poëzij èn in zijne koper-etsen zóó treffend wist uit te drukken, dat men, ondanks al het uitnemende hetwelk dicht- en graveerkunst ons na 's mans verscheiden schonken, zijne verdiensten in dezen nóg ten hoogste roemt en hem eene eerplaats onder de dichters en etsers blijft schenken. Hij werd geb. te Amsterdam 16 April 1649, en heeft zijn sterfelijken rok (zooals een levensbeschrijver van zijn tijd zich kernachtig uitdrukte) 5 April 1712 's avonds tusschen 6 en 7 ure uitgetrokken. — Het dicht in zijn geheel is na zijn verscheiden onder zijne nalatenschap met nog meerdere in een 4^0 schrijfboek geschreven, gevonden; waarna ze allen door zijn' vriend, den plaatsnijder Cornelis v. Noorde, met koperen plaatjes, in den geest van Luiken, versierd, in één bundel vereenigd zijn uitgegeven onder den titel »Het Overvloeijend Herte" of »Nagelaten Verzen van den Godvruchtigen Jan Luyken".

Het bedoelde vers, door v. Noorde met een plaatje voorzien, voorstellend twee elkander in eene woestenij ontmoetende en de hand drukkende vrienden, heeft tot bovenschrift »Hoe Zoet is Vriendschap", tot onderschrift 1 Sam. 18 vs 1, en luidt als volgt.

»Zo Vrienden eens malkaar ontmoeten,
Heel ver van Huis in een woestijn,
Hoe zouden zij malkander groeten;
Hoe heuglijk zou de blijdschap zijn!
Indien zij dan malkaar eens vinden
In 't Zalig land der Eeuwigheid,

Die hier malkaar om God beminden,
Hoe wordt die vreugd genoeg verbreid!

Een staaltje van de maatschappij,
Der hoope op God en 't Eeuwig Leeven,
Waar heen m' in Pelgrimagie zij,
Kan ons een hoog bedenken geeven,
Van de onoplosselijke band,
Der broederlijke t' Zaamen woning,
In 't Zalig Heemels Vaderland,
Bij Jezus Christus onzen Koning.

Daarop volgen als teksten: Spreuken 17 vs 17, 18 vs 24, 27 vs 9, 10; Ev. Joh. 13 vs 34, 35; 1 Joh. I vs 6, 7; Luc. 16 vs 9; Joh. 15 vs 14, 15; Jac. 2 vs 23. Zie bl. 34—37 van gemeld werkje.

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

Echo's (XXXVIII, 33). Tot deze soort gedichten behoort ook het »Gesprek tusschen eenen wandelaer en den galm der hofkerke", voorkomend in Vondel's Hekeldichten.

A. AARSEN.

Niets nieuws onder de zon. Dat de tijdelijke- en gelegenheids-aanbiedingen van boekwerken reeds van vrij ouden datum zijn, moge o. a. blijken uit het volgende onder dagteekening van 1 July 1803 aan Prof. J. Scharp, destijds predikant te Rotterdam, toegezonden Berigt, waarbij dezen de »Bijbel der Natuur" van Scheuchzer en Donat met Aanmerkingen van Dr. A. F. Busseling, en in 't Nederduitsch gebracht door Professor L. Meijer, als mede voorzien met een aanpryzende voorrede van Professor J. v. Nuys Klinkenberg [sic], 12 deelen, in 15 stukken, met plaaten, in gr. 8vo", wordt aangeboden »tot eene buitengewoone laage prys van ƒ15—15 in plaats van ƒ70: — (zo als het zelve buiten Inteekening gekost heeft); Dog daar het getal klein is, en 't ons toeschynd, door 't aanmerkelijk getal Exemplaren, die reeds besteld zyn, dat het apparent schielyk uitverkogt zal wezen, zo hebben wy goedgevonden, deeze tyd niet langer open te stellen, dan tot ultimo September 1803, zullende na dien tyd, indien 'er tegen onze verwachting nog Exempl. mogte over zyn, niet minder als tegen ƒ44: — worden afgeleverd, zo als de prys voor de Inteekenaars by de uitgaaf geweest is.

Wy twijffelen niet of U zal van dit zo voordeelig aanbod spoedig gebruik maken, en ons ras vereeren, met uwe orders — die wy blyven inwachten met de meeste achting

WelEerwaarde Heer!

Rotterdam en Amsterdam 1 July 1803

Dw. Dienaar
Cornel, V. Baalen en Brave.

PS. Aparte stukken begeerende, zyn tot uwen dienst a *f* 1—10: — ieder Stuk".

Bolle, Coster, Cohen, c. s. hebben nog denzelfden vorm voor hunne aanbiedingen; nog spreken zij van een buitengewone gelegenheid; ook zij sporen tot haast aan, en 't eenige wat we in bovenstaande aanbieding niet reeds vinden is: »op den postwissel te schrijven, Voor wonderpakket".

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

VRAGEN.

Prijsvraag. In 1827 werd bij Kon. Besl. eene zoodanige uitgeschreven omtrent de »bewerking van de geschiedenis des vaderlands". Hierop werden vijf antwoorden (van de 40 die werden ingeleverd) de bekroning waard gekeurd. Vier er van zijn ter Algemeene Landsdrukkerij in 1830 gedrukt. De schrijvers dezer vier verhandelingen waren Jac. Scheltema, Hugo Beijerman, G. Groen v. Prinsterer en H. Royaards. Doch van wien was de vijfde verhandeling? Is deze ook gedrukt en in 't licht verschenen?

Op verzoek overgenomen uit »De Librye" (Rotterdam, A. Eeltjes) Dec. 1887 bl. 24, waarbij de Redactie aanteekent wat hier volgt. Een vijfde wordt ook niet vermeld in het supplement op »de alfabetische naamlijst van boeken, welke sedert... 1790 tot en met het jaar 1832 in Noord-Nederland zijn uitgekomen. 's Grav. 1835". De verhandelingen van Beijerman, Groen v. Pr. en Royaards zijn wel ter Landsdrukkerij gedrukt, doch Scheltema's opstel verscheen bij Loosjes te Haarlem in 1829.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Duinpannen (XXXVIII, 159) — zijn eenvoudig vlakten op en in het duin; soms tafelvlak, soms hellend, en of dik met helm, of met vlier en ander kreupelhout bezet. Soms zelfs met villaas, zooals te Calais, en gelijk de Panne (bij uitnemendheid) eene fraaie badplaats bewesten Veurne, even benoorden de Fransche grens.

G. P. ROOS.

[Zie ook de Bijlage, achter dezen jaargang.]

Aardewerk (XXXVIII, 39). Ik dacht, dat er van dergelijke bordjes nog genoeg in ons land waren, dat wij ze niet behoefden te leeren kennen uit eene beschrijving in 't Museum van Limoges. Overigens dankbaar voor de eer door het buitenland aan dit mislijk product onzer Nederlandsche kunstnijverheid (uit den tijd van haar diepst verval) bewezen! F. S. W. beteekent Frederika Sophia Wilhelmina (de gemalin van Willem V); P. V. O. R. beduidt [Willem V] Prins Van Oranje. Dat zijne gemalin in het versje zijn »nigt" wordt genoemd, komt, omdat er een rijmwoord moest zijn op »ligt", en is te verdedigen, dewijl beiden achterkleinkinderen waren van dochters van Prins Frederik Hendrik.

Amsterdam. DZ.

[G. P. Roos bericht, dat men op de oudheidkamer te Brugge, onder de hal, ook stalen vindt van dit »Delfsch goed", en dat inzonderheid de Oranje-gezinden in den aanvang dezer eeuw zeer op het bezit er van gesteld waren.]

Bibelots (XXXVII, 113). Hiermede duidt men in het algemeen aan, eene verzameling van kleine ornamenten, waarmede men étagères versiert, zooals daar zijn Chineesche en Japansche pulletjes, enz. In figuurlijken zin gebruikt men het woord ter aanduiding van voorwerpen van weinig waarde. Het woord heeft waarschijnlijk dezelfde afleiding als bimbelot [1]) = kinderspeelgoed. De wortel, varieerend

[1]) of babiole, dat in 't meervoud bagatellen beduidt. RED.

bimb of bamb, wordt teruggevonden in bambin, Ital. bambino, van bambo; Latijn bambalio, Grieksch βαμβαζός [1]).

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Hocus-pocus (XXXVI, 547). Hoc is ook een soort van kaartspel, waarbij de 4 heeren, schoppenvrouw, ruitenboer en alle kaarten, waarboven zich geen andere meer bevinden (zooals de zessen, wanneer al de zevens zijn uitgespeeld) hoc zijn. Ze opspelend, zegt men hoc. — Hoca, is een soort hazardspel, dat zeer in de mode was in de 17de eeuw. Volgens Richelet (beroemd taalkundige, geb. 1631, † 1698, o. a. schrijver van den Dictionnaire des Rimes, Paris 1667, en van den Dictionnaire Français, Genève 1680), is dit spel afkomstig uit Catalonië. Het heeft zeer veel overeenkomst met de roulette.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

VRAGEN.

Kometen (XXXV, 104, 360, 1). Komeet a°. 1664. Februari 1665 wordt verklaard, dat zeker persoon op tweeden Kerstdag des morgens ten 5 uur uitging, »omme de sterre met de staert te sien".

Wat is er omtrent deze komeet bekend?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Graveurs. Wie zijn de graveurs der hieronder genoemde portretten?

1°. Van Jeanne d'Albret, koningin van Navarre, moeder van Hendrik IV. Buste rechts, naar Marc Duval, met adres van Peeter Aertsens. 16°.

2°. Elisabeth, koningin van Boheme, met hoogen hoed; halffiguur, in ovaal; met adres van C. J. Visscher. 8°.

3°. Amalia van Solms. Buste in ovaal. Klein 8°.

4°. Willem, heer van Oudthoorn en Sonnevelde, baljuw van den Haag in 1605 en vermeld bij de Riemer Buste in medaillon. 4°.

---

[1]) Dit woord vonden wij niet En bambalio beteekent lomperd, botterik. RED.

5°. Hugo de Groot; beschreven bij Fr. Muller onder N° 2030 S.

6°. Johannes Bogerman, kniestuk. Met adre svan C. J. Visscher. F°.

7°. J. van den Vondel, naar eene teekening van Corn. Visscher. Klein 4°. Bijna geheel dezelfde type en omgeving als van het door Visscher zelven zoo fraai gegraveerde portret van den dichter.

8°. Lucas Ambrosius, godgeleerde te Amsterdam. Met adres van C. J. Visscher. 8°.

9°. Mansbuste met grooten baard; van ter zijde gezien en rechts gekeerd; met bonte muts en kraag. Geëtst en in zwarte kunst afgewerkt. Vóór alle letter. 4°.

10°. Oude gravure, vóór alle letter naar den »Officier" van Rembrandt op het Mauritshuis. Klein F°.

Op verzoek overgenomen uit »De Librye" (Rotterdam, A. Eeltjes) Dec. 1887 bl. 24, 5.

Maringouins. In het treffend verhaal der schipbreuk en lotgevallen van Pieter Viand (uit het Fransch; Amst. 1771), lees ik: »Het steken der moustiquen (moskieten?), der maringouins, en de menigte van andere insekten, die men op deze kusten, — zuidkust van 't schiereil. Florida, nabij St. Marc des Apalaches, — vindt, had ons geheel onkenbaar gemaakt. Wat zijn maringouins? In Engelsche reisverhalen lees ik van »bostieken", nog erger plaag dan »muskieten".

G. P. ROOS.

[Maringouin wordt door Abt Olinger omschreven als moucheron d'Amérique, d. i. Amerikaansche mug. Ook in Portugal kent men den moscão americo. De Zweed spreekt van »Slags mygg i Amerika"; de Deen van »Slags smaa Myg i A.; d. i. soort van kleine mug in Amerika].

Pletjs. Van Dale-Manhave zegt op dat woord (met *t*): »stuk grove stof," en verwijst naar Plaid. Daar aangekomen, vindt men: »geruite wollen mantel der Bergschotten", terwijl op ple*d*s, dus met *d*, te lezen staat: »Schotsche mantel, plaid". De verklaring kan mij niet bevredigen, vooral niet in verband met de volgende aanteekeningen. Zonder jaar, Leidsche akte: »twee personen, beyde pletsdrogers"; 1618, Leiden, »Jan de Vinder, plethvercoper"; 1619, Leiden, »dagelicx handelende syn met pltsee te copen", en »tottet vollen van pletsen";

1646, Leiden, »Jacob Heins coopman van pletsen"; 1677, zonder plaats, »coopman in pletsen, pletsvolder"; en 17 Sept. 1703, akte Den Haag (not. Gysbr. de Cretser), »Levering van kledinge en monteringe van de lijfcompagnie van den Heer Generaal Fagel, o. a. 360 ellen geele pleds een elle breed à $10^1/_4$ stuiver". Is er ook eene nauwkeuriger verklaring te geven?

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Vgl. Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk, op Plets en Pletsen.]

TAALKUNDE.

Plaatsnamen. Spelling. Z. Exc. de Minister v. Oorlog richtte 20 Jan. jl. (zie Rec. Mil., 1888, 3e Afl., bl. 19) tot de autoriteiten van het Leger een schrijven, waarin Z. Exc. zegt, dat naar zijne meening de Grondwetgever wil, dat de spelling der plaatsnamen voortaan zal geschieden, zooals ze staan aangegeven in art. VII van de Additionnele Artikelen der herziene Grondwet, met verzoek aan die autoriteiten, om, zooveel in hun vermogen is, toezicht uit te oefenen, dat dit in 't vervolg worde nagekomen. Dit is voorzeker zeer juist gezien; en het ware te wenschen, dat al de overige Ministers dit voorbeeld volgden, ja, wat meer zegt, dat alle Nederlanders eens begonnen met zóóveel eerbied voor de Grondwet te betoonen, dat zij ook in dit opzicht niet tegen den geest daarvan inwerkten. Die geest toch is ontegenzeglijk, om de oude, over het algemeen zoo geliefde, en ook in de meeste gevallen rationeele spelling te behouden. — In art. 82 toch vindt men o. a. Drenthe (niet Drente, verg. *Nav.* XXXVIII, 96) en Overijssel (niet Overijsel) gespeld. En zoo is het eveneens gesteld met de namen der gemeenten en provinciën in art. VII der Add. Art. De oude spelling is overal behouden.

Natuurlijk kan niemand worden gedwongen, om in niet-officieele stukken, enz. de plaatsnamen niet te spellen, zooals hij dat verkiest; maar is dat vasthouden aan persoonlijke opvatting hier wel in 't belang van 't algemeen? Bevordert het wel de duidlijkheid? Kan

het zelfs in sommige gevallen geene aanleiding geven tot misverstand? Gaan wij zoodoende niet terug naar vroegere eeuwen, toen de schroomlijkste willekeur bestond in de spelling van plaats- en geslachtsnamen? Om nu een einde te maken aan het gehaspel over een punt, waaromtrent men het toch wel nimmer eens zal worden, is, dunkt mij, het verstandigst, dat men zich houde aan de Grondwet.

Zutfen. H. M. WERNER.

[De Hooge Regeering sprak, blijkens *Nav.* XXXVI, 184, haar gevoelen duidlijk uit. De daar vermelde Woordenlijst heeft bijv. Drente, Overijsel, Twente, Zutfen, enz. Jammer, dat in dit standaardwerkje zoovele misstellingen voorkomen; zie de Errata-lijst. Waarbij komen eenige abuizen, gelijk dat waarop *Nav.* XXXVII, 133 wijst. Ook is bijv. Ek(-en-Wiel) verzwegen, terwijl toch plaatsjes vermeld worden van veel minder allooi. En ontmoet men Winnemeer in plaats van Winneweer. Geschriften van dezen aard dienen door meerdere personen gecorrigeerd te worden].

Winde-, Winneweer. Over w e e r als zoodanig, in zijne oude vormen, zie *Nav.* XXXVI, 67, 71, noot 2; 'VII, 370, 1, 673 [1]). Windeweer is eene veenkolonie van jongeren datum. Hier zal w e e r wel iets anders beduiden. De zin wordt, dunkt mij, genoegzaam bepaald door het voorgevoegde *winde.* Een wind toch is een toestel, die dient voor het optrekken van schepen, om ze uit een lager in een hooger waterpeil over te brengen. De weer zal hier dus moeten zijn een dam in het kanaal, ingericht als overtoom [2]). Windeweer doet zich dan kennen als synoniem van Winschoten, niet een schot dat opgewonden kan worden (aldus bij v. der Aa, art. W.) maar een schot, waar overgewonden wordt [3]).

---

[1]) Vgl. nog, naast het Weerbroek (te Heteren), De Weerbalk (bouwland te Op-Hemert, ook als (Weerbulk en) Weesbalk voorkomend. Wees = Wiese (Hgd.), d. i. weiland. Een Mid.-Nederl. werkw. weesen beduidt wassen, groeien (van planten). Evenals hier in een plaatsnaam Wees = We(e)de (Mid.-Nederl. weide) is, evenzoo in plaatsnamen Meez, Mese = mede (made) in denzelfden zin. Over de beteekenis van weerd zie *Nav.* XXXIV, 521; over het geslacht, ibid. XXXIII, 503, waarbij kome, dat uit den ibid. XXXVII, 370, noot 1 vermelden gesl. Wtenweerde zoowel een voormalig manlijk als vrouwlijk geslacht valt af te leiden. RED.

[2]) Voorzichtig met Wind, wegens Windham *of* Wymondham (Engeland), Windheim *of* Wingen (Frankr., dep. Neder-Rijn). Ook de gesl. Terwindt (te Pannerden) begunstigt denklijk de hier voorgestelde duiding niet, evenmin als Windthorst (te Berlijn). Zie ook beneden, noot 4. RED.

[3]) Winschoten misschien liever z. v. a. afgeschoten plaats van of bij 't weiland. Bewesten W. liggen de Kleinemeer M e e d e n. Zie de volgende noot. RED.

Bij deze beteekenis van Windeweer is het niet vreemd, dat er meerdere plaatsen van dien naam voorkomen. Een Winneweer [1]) ligt verdronken in den Dollart. Een ander Winneweer [1]) treft men thans als herberg aan in Fivelgo aan het Damsterdiep [2]). Wind op zichzelf staande komt voor in Waterland, en was, voorheen althans, werklijk overtoom. Verder vind ik een Winsloot [3]) bij IJlst en een Windsloot [3]) onder Zuidwolde prov. Gron., tegenwoordig molentocht, voorheen zijtak van het Zuidwolder- maar, dat thans voor dit gedeelte Beiumertocht geheeten is. De naam zelf strekt eenigermate tot bevestiging mijner vroeger geuite gissing, dat dit »maar'' vóór het aanleggen van den Wolddijk, en misschien ook later met behulp van overtoomen, als vaarwater diende.

In Wind ligt waarschijnlijk ook de verklaring van Winsum, ofschoon »heim van Wense" op zichzelf niet ondenkbaar is. Opmerklijk genoeg komen beide Winsums (Friesland en Groningen) als Windesheim voor, terwijl het Overijselsche Windesheim tot Winsum verkort eene gemeenschaplijke afkomst verraadt [4]). Wat het Groningsche Winsum betreft, kan als toelichting dienen, dat er voor twee Windeweeren plaats is. Zuidwestlijk naderde in ouden tijd de Hunse zeer dicht aan het dorp. Onmiddelijk ten Noorden loopt het Zijldiep. Dat er behoefte bestond aan afsluiting van beide wateren, is natuurlijk. Met de Hunse heeft men afsluiting beproefd achtereenvolgens

---

[1]) In het Corveysche Register van abt Saracho a° 1053/71 denklijk één van beiden aangeduid door Hwinni, waarbij Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Handbk Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 173) aan Weende (in Westerwolde) denkt; waarom? Dit Hwinni nu kan eenvoudig »weide" beduiden; vgl. *Nav.* XXXIV, 101, 2, 3, 348. Is dit zoo, dan levert Winneweer misschien een pleonasme in den trant van Milsterloholt; vgl. *Nav.* XXXV, 283, noot 1. Men ontduikt echter pleonasme, als men Winneweer etymologisch met Windeweer gelijkstelt, en w e n d e, w i n d e van *Nav.* XXXVI, 607 toepast. Vgl. ook ibid. XXXV, 581. Winne (tout-court) is ook een polder te Zwammerdam. RED.

[2]) in de Woordenlijst 1884, waar Winnemeer staat, als gehucht o. Tenboer vermeld. RED.

[3]) Winsloot kan weidesloot, maar ook, evenals Windsloot, grenssloot, sloot dienend voor landscheiding, beduiden; vgl. hier boven, noot 1. RED.

[4]) Liever dus o. i. deze drie Winsums, als »grenswoning", of »woning op de landscheiding" opgevat. Men bedenke echter, dat de grens ook door water kan gevormd worden. Er dient dus gerekend met de lokaliteit; zie nogmaals *Nav.* XXXVI, 607. RED

op verschillende plaatsen, laatst bij Zoltkamp; waarna de sluis in Groningen werd opgeheven, vroeger beneden de stad op de hoogte van Selwerd, — zie Tegenw. Staat, II 181, en over den weg naar St. Walfridusbrug v. der Aa, Aardr. Woordenbk art. N. Hoogebrug, ook wat bij O. Hoogebrug vermeld wordt, maar bij N. Hoogebrug te huis behoort, — en naar het schijnt nog vroeger bij Winsum (zie v. der Aa, art. Winsum). Het Zijldiep is nu afgesloten bij Schaaphalsterzijl, een uur westlijk van de plaats, vroeger misschien bij het dorp. In de oudste tijden bouwde men geene sluizen, maar legde dammen, die dienst konden doen als w e r e n, als overlaten en overtoomen tegelijk. Zoo was, bij voorbeeld, Weerborg de naam van een dam te Mensingeweer, die vóór eenige jaren werd opgeheven.

J. R. V. E.

Hij bolt te kort. Zeeuwsch-Vlaamsch spreekwoord, dat beduidt: hij komt te laat. Is stellig van het bolspel ontleend, hetwelk in de Vlaanderen nog veel wordt uitgeoefend. Men werpt in eene gebogen lijn, een houten eenigzins schuins loopenden bol van het eene staakje naar een ander, dat er 20 of 30 passen van verwijderd is; die nu 't dichtst bij de staak is, wint; de verliezer bolt te kort. Cats heeft (Spieghel van O. en N. Tijt):

»Maer als de derde Son quam na de trou geresen,
Dan schoot Gijs uyt den slaep en wou de meester wesen.
Daer gingh Fij teghen aen, en yder even kloeck;
Maer Gijs die bolt te kort, en Fij behout de broeck".

Hier beduidt het dus verliezen [1]). Aan 't zelfde spel is ontleend d o o d o p s t a k e = onherroeplijk beslist, 't spel gewonnen; want de bol staat recht tegen het staakje.

G. P. ROOS.

Toast. Als men een Engelsch woordenboek opslaat, dan ziet men, dat dit onder ons, uitsluitend in den zin van gezondheidsdronk, zoo algemeen bekende en gebezigde woord [2]) in die taal beteekent èn

---

[1]) liever, delft 't onderspit. RED.

[2]) Zóó algemeen, dat het niet enkel in onze spreek-, maar ook in onze schrijftaal overging, in den vorm »toost" (z.nmw.), toosten (werkw.); zie de Woordenlijst van De Vries en Te Winkel.

snede geroosterd brood, èn gevierde schoone, èn gezondheidsdronk; terwijl èn bij het zelfst. nmw. èn bij het werkw. to toast het denkbeeld van roosteren op den voorgrond staat, welk begrip in toasting, toasting-fork, -iron uitsluitend heerscht. Alleen toasting-master beduidt enkel voorzitter aan eenen disch. Vanwaar dit? Wij bekomen antwoord uit L'Intermédiaire XXI, 114: »Jadis la personne qui, en Angleterre, portait une santé à la fin du repas, mettait une croûte de pain rôtie (toast) dans son verre, ou plutôt dans sa tasse ou coupe. Après avoir fait le tour de la table, la tasse, que chaque convive avait portée à ses lèvres, revenait au premier, qui buvait la liqueur et mangeait la croûte rôtie. L'usage de la rôtie est passé, mais le mot toast est resté". Daar dus geroosterd (brood) het hoofddenkbeeld is, denkt men gereedlijk aan tostus (part. van 't Lat. torrēre), welk woord in Dieffenbach's Mid.-Lat. Glossarium onder een afzonderlijk hoofd voorkomt, in denzelfden zin van geroosterd, gebraden. De Spanjaard en Portugees bezigen beiden nóg hun tostár, = rôtir; de laatste ook in den zin van roussir; eerstgenoemde bezigt ook tostáda = snede geroosterd brood, waarvoor de laatste tosta, torra en torráda gebruikt. In plaats van toast, toaster schreef de Franschman vóór 1789 (toen de Anglomanie in zijn land begon te heerschen), toste, toster. Nog vroeger sprak en schreef hij brinde, bijv. in 1662, faire des brindes à la santé de quelqu'un (zie L'interméd. ibid. 33), welk woord, in den zin van gezondheidsdronk, men in de jongste woordenboeken nog terugvindt, evenals het Engelsche brindice, dat men zelfs (anachronistisch) door toast vertolkt ziet; terwijl Littré ook de uitdrukking vermeldt »être dans les brindes", d. i. dronken zijn. Deze leidt brinde af van het Hgd. »bringen", porter, dans le sens de porter la santé de quelqu'un (L'Interméd. ib. 114). Die afleiding schijnt uiterst verdacht, omdat niet alleen de Engelschman zijn brindice, maar ook de Italiaan zijn brindisi, de Spanjaard zijn brindis, de Portugees zijn brinde, sande (= santé) heeft. De laatste drie schijnen het woord toast niet te bezigen. De Duitscher bezigt »Gesundheit, das Zutrinken, der Tischtrunk", ook wel Toast. De Deen doet het niet, want deze spreekt van »Skaal" en van »drikke eens Skaal, udbringe en Skaal" = een toost uitbrengen (Skaal = beker, kopje). De Zweed daarentegen schijnt naast skål en dricka

skålar, tost en tosta [1]) te hebben, terwijl de Bohemer in zijn pripitek, názdravek er wederom niet van wil weten.

De andere beteekenis van toast, nml. die van geprezene schoonheid, vindt denklijk hare eenige verklaring in de navolgende door L'Interméd. ibid. 113 medegedeelde anecdote. A la cour de Henri VIII, roi d'Angleterre, il était d'usage d'emplir une coupe d'eau du bain de la reine, pendant que celle-ci y était plongée, et de tremper dans la coupe une tranche de pain rôti (toast). Le roi buvait le premier, et passait la coupe à ses gentilshommes; le dernier mangeait la rôtie. C'était là ce qu'on appelait »porter un toast". Un jour, l'ambassadeur de France, ayant refusé de boire à la coupe, s'en excusa en disant au monarque anglais: »Sire, je laisse le liquide à vos gentilshommes, et si Votre Majesté m'y autorise je me réserverai le toast". Or, le toast, qui ce jour-là se trouvait dans la baignoire, était Anne de Boleyn". De koning vond het antwoord zóó geestig, dat hij den gezant des anderen daags met de Orde van den Kousenband begiftigde. Nu wordt t. a. pl. wel een bewijs aangevoerd, dat het (door de lafst mooglijke vleierij uitgedachte) gebruik om uit het bad der koningin te drinken, veel hooger opklimt dan tot de eeuw van Hendrik VIII; maar, hoewel het een soortgelijk gezegde van een weigerachtigen hoveling uitlokte [2]), bleef toch toen de toast (la rôtie) achterwege. Bijgevolg, indien bewijsbaar is, dat alleen het Engelsch het woord toast in de nevenbeteekenis van »gevierde schoone" bezigt, moet wel de straksgenoemde anecdote hiertoe aanleiding gegeven hebben, en is Anna de Boleyn de eerste zoodanige toast geweest. Alzoo is dan wat een Tauchnitz-woordenboekje Fransch-Deensch vermeldt: toste niet enkel = Skaal som udbringes, maar ook = en feiret Skionhed, louter lexicografische naschrijverij. Want de andere hier boven genoemde talen kennen, voorzoover ik de woordenboeken er van vermocht te raadplegen, die

---

[1]) Aldus in een Tauchnitz-woordenboekje Fransch-Zweedsch; zoekt men echter in dezelfde uitgave Zweedsch-Fransch, dan ontbreekt dit tost, tosta. Waardoor men aan het twijfelen raakt.

[2]) C'est, dit il, qu'après avoir goûté de la sauce, je craindrais d'avoir envie du poisson. Het is alles even laf en walglijk.

nevenbeteekenis niet. Bestaat ze echter ook in eene andere taal of andere talen, dan zal dit navolging wezen van het Engelsch.

J. A.

VRAGEN.

Plantennamen. Welke planten worden bedoeld (»Ouderdom en Buyten-leven", bl. 38) met: akant, jambolijn en Jan Gomas?

G. P. ROOS.

[Akant = berenklauw. Jambolijn = Indiaansche mirteboom, waarvan de vrucht gelijkt naar olijven. Jangomas = zekere boom aan de Malabaarsche kust. Dit alles bij Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk; telkens met aanhaling van Cats.]

Boomgerut. Ik lees bij Cats (Houwelick fol. 82) onder het plaatje, een pas geënten boom voorstellend: »Geen mier of boomgerut en heeft er aen te doen", en vraag, wat boomgerut is. Z. v.a. grut, terwille van de maat? Gerut is in Z.-Vlaanderen al wat klein is, evenzoo de zeer kleine insekten-nestjes met eitjes, ook op de stammen en bladeren, meer of min dicht bij elkander gehechte zwarte balletjes, als korrels van koffiedik. Kan onze Zeeuw daarop 't oog hebben? Wij hebben zelfs het overtollige »*klein* grut". De dorpsscholen zijn des zomers weinig bevolkt, meest klein grut; soms ook mul, dat wellicht van mulder (molenaar) komt, fijn meel, stof, zaagmul, turfmul. Ik weet wel, dat het laatste bekend is als molm, vermolmd, doch wat is dit anders dan »in mul uiteengevallen"? »Stof en mul" hoort men vaak vereenigd noemen. D'n boom was eel oud en van binnen vul stof en mul. Kan dat mul ook verwant zijn met het Latijnsch en Fransch multitudo, de menigte, multiplieer, vermenigvuldigen. 't Is toch opmerklijk, dat het Holl. zaagsel, Vlaamsch zagelingen, bij ons Z.-Vlamingen zaagmul heet, en uit eene menigte kleine deeltjes bestaat. En van een huishouden met veel kleine kinderen zegt men: nou, daar is mul, (h)oor!

[»Gerut = iets dat klein, gering is, en in Weiland onder »grut" voorkomt, menigmaal door Cats gebezigd om klein gedierte aan te duiden". Aldus Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, waar men de citaten vergelijke, en die ook heeft: Geruut = gebrom, gegons. — Ibid. mul = stof, zand, aarde (zie de citaten, o. a. Maerlant); mul = zacht, onsamenhangend, evenals turfmul (Wrdbk op Hooft). — In

sommige streken van Gelderland, o. a. in Neder-Betuwe, heet men den fijnen April-hagel grut of grot; vgl. griet = zandkorrel (zie Oudemans, citaat).]

Fonck. »In eens uitdrinken zonder te rusten of adem te scheppen" heette eertijds, volg. Kiliaan, »fonck drincken". Wat is dit »fonck"? Wegens de algemeenheid van het drankgebruik zal dit woord, en denklijk geen vuurvonk (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 414), aanleiding gegeven hebben, dat de gesl. Von(c)k, ook Hgd. Fun(c)ke, steeds zoo algemeen was. Onder het voormalig gildewezen, enz. enz. waren toch de fonck-drinkers legio. Gepast is dan ook Vonck van Lienden als geslachtsnaam eens fonck-drinkenden bastaards van eenen v. Lijnden; zie Geld. Volksalm, 1880 bl. 26 noot 2.

J. A.

Palmslag. Heb ik 't juist voor, als ik zeg, dat Cats, bij wien ik 't vond (Houwelick bl. 38) 't woord zelf verklaart? Hij zegt:

Indien men dus veel saken doet
Omtrent een huijs of ander goet,
Dat ieder nae den Pallemslagh
Strax wederom verkoopen magh, —

dan bedoelt hij den handslag, het slaan door den verkooper in de hand des koopers, zooals ik b. v. nog te Rotterdam op de veemarkt zag. Ik las weleens: hij heeft mij (dit of dat) op handslag beloofd; zij heeft mij de hand er op gegeven, dat ze waarheid sprak. Iets bij handslag beloven geldt bij de Doopsgezinden, zoo goed als een eed. De handslag of handpalm-slag diende en dient dus nog, om woord of daad te bevestigen. Heb ik 't juist voor?

[Ja, zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, op »pallemslagh".]

Veellicht. Is dit minder gebruikte woord volslagen identisch met *wel*licht?

[Veellicht (Hgd. vielleicht) is het Mid.-Nederl. villicht, uit welk laatste ook wellicht ontstaan zal zijn. Volg. Meyer's Oude Woorden-Schat bezigde men weleer ook meelicht, in denzelfden zin.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Berkhout. *Nav.* XXXVIII, 59 zegt, dat het geslacht, waartoe Mr. Gerard Berckhout behoord heeft, is uitgestorven, en grondt die meening op hetgeen *Nav.* XXIII, 631 bericht. Uit het daar vermelde blijkt echter alleen, dat genoemde persoon geene manlijke nakoomlingen gehad heeft. Maar Gerard had broeders, t. w. Hercules, Joan, Jacob (ged. 28 Juni 1740) en Jacob (ged. 10 Jan. 1744).

Uit het huwelijk van Jacob (welken?) met M. S. v. Hoolwerff zijn geboren: Herman, Joan, Hercules, Jacob, Ida, Elisabeth en Debora. Daar Herman gedoopt werd 3 Febr. 1764, is het niet waarschijnlijk, dat zijn vader eerst in 1744 zou geboren zijn. Den 8 Oct. 1788 werd Gerard B. benoemd tot luit. t. zee; hij ressorteerde onder het college ter adm. v. W.-Friesland en het N. Kwartier, en behoorde waarschijnlijk tot hetzelfde geslacht. Wie weet iets meer van hem?

In *Nav.* XXIII, 628 staan twee fouten: Johannes Liselius moet wezen Gerrit, en Veer moet zijn Veen. Verder kan ik nog het volgende mededeelen.

Vechter Jansz. B. geb...? tr. Grietje Alberts Groes, bij wie Albert (ged. 13 Mei 1663, student 14 Juni 1684), Jan Vechtersz, Trijntje en...? — Victor (student 22 Sept. 1704), Johannes (ged. 13 Oct. 1686) en Albertus (ged. 23 Febr. 1696) waren zoons van Jan Vechtersz. B. en Cath[a]. Haringcarspel. — Dr. Nanning B., ged. te Schellinkhout 1 Mei 1712, zoon van Victor B. en Cath. Hinlopen. Hun zoon Victor Jacobus (geb. 28 Jan. 1746) was de vader van Ds. Nanning, geb. 7 Maart 1784, die wederom de vader was van Ds. Victor Jacobus, Ds. Anton Maurits, Mr. Elias Anne en Mr. Paul Hendrik.

J. J. B.

Berkhout, enz. (XXXVIII, 58). W. O. J. Berkhout te Amst., † 10 Dec. 1887 oud 62 jaar. — A. M. H. Berkhout is presidente der damesvereeniging Dorkas te Veenendaal. — Met het oog op *Nav.* ibid. 62 sta hier, dat, blijkens ib. XV, 215[b], volg. v. Leeuwen v.

Cranenburg uit den huize v. Wassenaer, Teding v. Cranenburg (vgl. *Nav.* XXXVII, 262) uit dat van Egmond sproot. Alsook, dat Smallegange (Holl. wapenkaart) dit laatste geslacht (of dezen laatsten tak) Cranenburg noemt Cranenbrouck. Zie over v. Loo belangrijke aanteekeningen in *Nav.* XV, 214a—6b, met rijke litteratuur. — Te Leiden schonk A. J. C. v. Cranenburgh, geb. v. Wayenburg, 30 Dec. '87 de geboorte aan eene dochter.

v. Diepenbeek (XXXVII, 440). Rietstap's Armorial 2e editie geeft: v. D. (Brab.), losangé de gu. et d'or. Behoort de schilder tot dit geslacht? Verder: v. D. (Middelbourg), d'azur à trois perches nageantes au nat. l'une sur l'autre C.: une perche iss. au nat. en pal. L.: d'or et d'azur. In het »Livre d'or de la noblesse Luxembourgeoise" door v. Kessel, komt in de genealogie v. Kessel een huwelijk met Bacx voor. Van deze laatste familie wordt gezegd, dat ze een der voornaamste geslachten van 's Hertogenbosch was, o. a. verwant met v. D. Ook de schilder werd in den Bosch geboren. Blijkbaar zijn er dus twee geslachten, een Zeeuwsch en een Brabantsch. Bestond er nu in Brabant meer dan één geslacht v. D., of behooren de met Bacx verwante v. D., de schilder en zijne familie en het eerstgenoemde wapen bijeen? In de »Inscriptions funéraires et monumentales de la province d'Anvers, Arrondissement d'Anvers" (Antw. 1853—71. 107 afl. 4° met platen en wapens), wordt meer dan eens de schilder genoemd als vervaardiger van geschilderde kerkramen. Staat soms zijn grafschrift en dat zijner familieleden in dit werk? Waar en wanneer stierf hij? Waar begraven? Hoe was 't wapen zijner vrouw Anna de Man? Zij huwden 16 Aug. 1633. Waar? Zijne moeder Susanna v. Nortzij werd geb. te Antw. 5 Maart 1569. Hare ouders waren?

H.

v. Domburg (XXXVII, 152). Zie over Mr. Diederick v. D. † 1737, en aanverwanten, *Nav.* VII, 318; VIII, 144. — Ibid. IV 257 is sprake van de overblijfselen eener begraafplaats langs het strand te D. en de in 1854 aldaar nog aanwezige doodkisten.

J. A.

Doude. Het wapen dezer Geldersche familie, waarnaar *Nav.* XXXVII,

572 vraagt, wordt zonder de kleuren opgegeven in het Armorial Général, 2e éd. Ze was vooral te Nijkerk gevestigd, waar men, behalve de reeds genoemden, nog vindt:

.... Doude, predikant aldaar (eerste helft 18e eeuw) tr. Jkvr. Judith Bentinck, geb. tusschen 1694 en 1702, dr v. Johan B. tot Aa, lid der Rp van Veluwe, amptsjonker van Nijkerk, later van Brummen, bij zijne 2e vrouw Wendelina Geertruid Schimmelpenninck. Hare kwartieren waren:

Bentinck	v. Delen	Schimmelpenninck.	v. der Hell
v. Steenbergen	v. der Capellen	Gansneb gend Tengnagel	Droste.

(Bn d'Ablaing van Giessenburg, De Ridderschap van Veluwe). Waren zij de ouders van den Nijkerkschen ontvanger Doude? En van Hermanus D., geb. te Nijkerk, die te Harderwijk in 1766 in de Medicijnen promoveert en zich daarop te Amsterdam als geneesheer vestigt (Alg. Nederl. Familiebl., I, n⁰ 36, bl. 5, 6)? — Onzeker is, of hier ook behoort Dirk Leonard D., geh. m. Catharina Maria Muylman, geb. te Amsterdam 12 Oct. 1690, † ald. 4 Maart 1752, dr v. Hendrik en Maria v. Strijen, wede van Johannes Dabenis, geb. ald. 5 Juni 1696, † op Texel 15 Oct. 1744, zoon van Johannes bij Henriette Rijnvis (*Nav.* XXXV, 390).

De geslachten Doude v. Troostwijk en Paets v. Troostwijk voeren beiden hetzelfde wapen (zie dat van Adriaan Paets van Tr. afgebeeld in »Wapenboek der Amsterdamsche regeeringsleden sedert 1795" door Mr. C. E. Vaillant), zonder vermeerdering wegens Doude of Paets. Hieruit blijkt dus, dat dit het enkele wapen v. Troostwijk is, en dat het Armorial Général, hetwelk alleen Paets de Tr. vermeldt, ten onrechte dit onder de letter *P.* bracht en *van* door *de* vertolkte. Hoe ontstond de naam Doude van Troostwijk?

A.

[Samenstelling van Doude en v. Troostwijk. Immers v. Troostwijk was een gesl. *Nav.* XV, 205 herinnert aan een in 't begin dezer eeuw gestorven schilder J. W. v. Troostwijk (niet Croostwijk, zie de Errata op bl. 396). Die schilder zal zijn naam ontleend hebben aan de Drentsche bp o. Zuidwolde. Te Haarlem komt de naam Troostwijk voor; zie Haarl. Ct. 4 Nov. '87.]

v. der Gheest (XXXVII, 621; 'VIII, 60). Uit eene memorie opgemaakt uit »seker magenschijdinge de dato 6 Apr. 1574 bij forme van codicil en verders uit oude schriften", blijkt het volgende.

Rutgerus v. der G., huwde Catharina..... Zij hadden zeven kinderen:

1. Lambertus, † vóór zijne ouders.
2. Elisabeth, tr. Johan Kerstiens.
3. Isabella, tr. Arnold v. Luenen.
4 Arnold, procureur-generaal v. den Raad van Brabant. Hij liet na Maria, tr.... Hindertaale.
5. Hermannus.
6. Egbertus, pastor te Cuyk, later kanonik te Lier.
7. Joannes.

Deze liet na Egbertus, tr. Allegunda v. den Broek (dr v. Ludovicus en van Megtildis v. Holland), bij wie twee zoons:

bb. Petrus, tr. Margaretha Turk, bij wie

aaa. Maria Elisabeth, tr. 1⁰ Henricus Vervoorst, J. U. Licenciaat, 2⁰ Jacques Paillot, major de la citadelle de Strasbourg. Uit beide huwelijken kinderen.

bbb. Egbertus, † ongehuwd.

aa. Johannes, vermaard rechtsgeleerde, advokaat-fiscaal van stad en lande van Ravestein, tr. Megtildis Hagen (kleindr van Gijsbertus, secretaris der stad Grave), bij wie deze vijf kinderen:

aaa. Egbertus (*volgt*).

bbb. Theodorus (die na zijn broeder *volgt*).

ccc. Jacoba, capucinesse te Kortrijk.

ddd. Gertrudis Isabella, tr. Judocus Bloemarts, raad en momboir te Roermond, zoon van Johan bij Fulgentia Bungelaar.

eee. Maria Allegunda, tr. Don Deliano de Velasco, president der Rekenkamer te Brussel.

Egbertus, raad en advokaat-fiscaal van den Lande van R., tr. Elisabeth de Haan, bij wie deze zes kinderen:

1. Theodorus, Carmeliet.
2. Magdalena, Ursuline te Roermond.
3. Jacoba, Carmelitesse te Boxmeer.
4. Maria Allegunda, tr. Johan Martin Schepens.
5. Egbertus, luitenant in Munsterschen dienst, † ongehuwd.
6. Johan Baptist, Kruisheer te St. Agatha, in de studie gestorven.

Theodorus, J. U. Lic., advokaat, landscholtis en dijkgraaf van stad en lande van R., tr. Christina Bloemarts, bij wie vijf kinderen:

1. Franciscus Bernard, J. U. Lic., advokaat, † ongehuwd.

2. Maria Elisabeth, † ongehuwd.

3. Theresia Megtildis, tr. Petrus Passet, † kinderloos.

4. Jean François, drossaard te Gemert, rentmeester der Commanderie aldaar, tr. Anna Maria Hellendoorn, † kinderloos.

5. Antonius Josephus, J. U. Lic.. scholtis en dijkgraaf van stad en lande van R., tr. Maria Gertrudis Schott (dr v. Petrus en van Cornelia Judith Verheijen), bij wie deze twaalf kinderen:

1—9. jong gestorven.

10. Cornelia Catharina Maria, † ongehuwd.

11. Maria Henrica Elisabeth, tr. 1° Hubertus Joannes Borret, landrentmeester van stad en lande van R.; 2° Petrus Adriaan de la Court, J. U. Lic., drossaard en secretaris van Gemert. Uit beide huwelijken kinderen.

12. Maria Francisca, tr...?

Hiermede is, meenen wij, het geslacht v. der Gheest uitgestorven. Het bericht van *Nav.* XXXVIII, 56 is onnauwkeurig. Dat de laatstlijk genoemde Maria Francisca, waarschijnlijk tr. in 1e huwelijk Bernardus v. Niel, is ons niet gebleken, doch is mooglijk. Maar dat Antonius Josephus een zoon Jan had, die met.... Schott was gehuwd, is onjuist. De aangevoerde Dna v. der Geest nata Schott was de gade van Antonius Josephus zelven, niet zijne schoondochter. Ook het bericht op bl. 60, dat Antonius v. der G. gehuwd zou zijn geweest met Cornelia Judith Verheijen, is onjuist. Hij was, gelijk boven gezegd is, gehuwd met Maria Gertrudis Schott [1]), wier moeder Cornelia Judith Verheijen heette.

VICTOR DE STUERS.

v. Karnebeek (XXXVII, 380). Jacob von Melle zegt bij Fahne:

---

[1]) Herald. Bibl. 1882 bl. 216 vermeldden wij A. C. H. Schott Bruijn, 28 Juli 1836 te Zuilen in den echt getreden met H. Uden Masman, ber. pred. te Kamperveen. Ibid. 309 is echter van Bruijn en Schot (*sic*) sprake. Ook ibid. 249 (*a*) vermeldt Schot. Dit dan Protestantsch, evenals de wede C. G. Schot († 's-Gravenhage ten huize van den heer W. J. v. Zanten Jut 18 Jan. 1888, oud 63 jaar), geb. C. J. Dücker, moeder en behuwdmoeder van Ds. Dr. C. C. Schot Czn, J. G. Schot, C. L. Schot geb. Hendriks, J. C. Gantvoort geb. Schot, W. H. J. Gantvoort, C. C. Schot Jr, C. J. Schot, I. M. v. Dugteren geb. Schot, B. G. E. W. v. Dugteren, A. H. Pierson geb. Schot, I. L. Pierson, M. F. Schot. RED.

die Westphalen in Lübeck, S. 63: Im Jahre 1669, und zwar am 19 Januarii, sind vier Westfälinger auf einmal zu Rath (in L.) erwehlt worden. Der erste unter denenselben war Nicolaus Schomerus, J. U. D. an. 1613 den 25 Julij zu Osnabrück gewesen, da sein Vater gewesen Justus Schomerus, der Thums Güter Inspector und Cappelischer Gerichts Secretarius; seine Mutter aber Sophia Karnebeken.

Middelburg. V. BR. FOCK.

v. Karnebeek. Jhr. Mr. A. P. C. v. K. is thans minister van Buitenl. Zaken. Te 's Gravenhage woont Mevr. v. K. (Nassau-laan N° 18), in Haarl. Ct. v. 6 Oct. 1887 vermeld onder het vijftal dames, aan wie de bloei van het Kinderziekenhuis ter stede zeer ter harte gaat. Zie ook Haarl. Ct. v. 20 Oct.: uitgave eener Gelegenheids-courant voor dit liefdadig doel.

Kelderman. In het Februari-nummer van het Algem. Nederl. Familie-blad is eene genealogie opgenomen dezer familie ; terwijl de geslachtslijst tevens voorkomt *Nav.* XXXVI, 680, welke door mij geheel uit in mijn bezit zijnde manuscripten uit de vorige eeuw opgesteld en verder zooveel mooglijk door mij bijgewerkt was. Ik meen hierop te moeten wijzen, daar in eerstgen. genealogie verscheidene onjuistheden voorkomen ; behalve een paar omzettingen van cijfers in eenige data, vindt men o. a.: de slag bij Quienoy voor Quesnoy; Doorselaar voor Dooreslaer, Hayers voor Hoyers, enz.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Clant (XXXVIII, 62). Waarschijnlijk bestaat er wel eene genealogie; de familie Clant Bindervoet kan misschien inlichting geven.

W. D. R.

Pagé (XXXVII, 256). Te Lommel (België) † 11 Nov. 1714 Ds. Jacobus P.; zijne wed. Elisabeth de Jouwer komt daar nog 20 Oct. 1721 voor als getuige bij den doop van een kind van Daniel P., misschien haar kleinkind, alhoewel uit de akte daarvan niets blijkt. Waar en wanneer huwde gezegde pred. met Elisab. de J., toen wede van Paulus Voet, rector te Helmond? Waar stond hij vóór 1693, als wanneer hij te Lommel kwam. — Jacob Pagez geh. met Eva

Sauvé was nog in 1701 schoolmr te Erp. Kan iemand iets meer mededeelen van deze beide Jacobussen? Ik blijf mij voor geneal. gegevens omtrent Pagé, Pagez enz. aanbevelen.

IJmuiden. A. PAGÉ.

de Raet (XXXVI, 329, 30.) Das Ledebur'sche Werk war mir längst bekannt. Die Zeilen, die dasselbe den v. R. B. widmet, beweisen klar und deutlich, dass dem Autor über die Familie nicht viel mehr bekannt war, als das, was er in einigen Lexicis und der v. Raet'schen Geschichte von Bentheim gefunden. — Bezüglich des Diploms von Kaiser Sigismund verweise ich nach meinen Mittheilungen *Nav.* XXXII, 493. — Der »Confirmationsbrief" von 1703 ist eine von Robert Hermann de Bertram, Secret. Archiv. beglaubigte Abschrift dieses Diploms. (»Quod praesens copia cum vero suo originali in omnibus concordet per appressionem sigilli Caesarei et propriam meam subscriptionem attestor Viennae 14ta Maij A^{o} 1703".) Der hierfolgende Taufschein des Geschichtsschreibers v. Raet—B. dürfte wohl den Beweis liefern, dass derselbe im Freiherrenstande geboren.

»Anno Domini 1760 die 8va Junii a perillustribus conjugibus domino Joanne Casparo Libero Barone de Raet domino in Bögelscamp et domina Juliana Wilhelmina Baronissa de Bentink ex domo Breckelkamp natus filius Fridericus Ferdinandus Wilhelmus. Baptizatus est, assistentibus perillustribus Patrinis domino Barone de Galen Camerario hereditario Principis Episcopi monasteriensis, et domina Baronissa de Heereman nata Baronissa de Amelunxen. — Ita est Baptizatorum libro ecclesiae Denekampienses in Hollandiae districtu Transisalaniae ad limites comitatûs Bentheimiensis; hisce testor. — Henricus A. Peese Archipresbyter Tubantiae et Pastor Romano-Catholicus Ecclesiae ad Sanctum Nicolaum in Denekamp. — Denekamp, 25ta Aprilis 1808". (L. S.) Wappen-Siegel: im Schilde drei Rauten 1, 1, 1); Helmkl.: eine Raute zwischen einem Fluge. — Das Original befindet sich im Kgl. Staatsarchive zu Münster, wo ferner noch eine grosse Menge von Urkunden [1]) jeglicher Art auf-

---

[1]) u. a. verschiedene Bestätigungen des freiherrlichen Standes von Ritterschaften und anderen Corporationen und Behörden, Aufschwörungen behufs Zulassing in adlige Stifter, an's bentheimische Hofgericht etc.

bewahrt werden, in denen F. F. W. v. R., seine Vorfahren, Geschwister und Nachkommen mit dem freiherrlichen Praedicate vorkommen. Diese Urkunden, die ich z. Z. zu meiner Notiz über die Havesate Bögelskamp (*Nav.* XXXI, 437, und 510, etc.) benutzt, sind einem Jeden nach Erfüllung der gebräuchlichen Formalitäten zugänglich.

Wenn, wie Baron Ledebur es constatirt, die v. Raet in westfälischen Ahnentafeln nicht vorkommen, so kann das schliesslich bei einer nicht westfälischen Familie nicht sehr befremdend sein. Im Uebrigen verweise ich wegen der Allianzen der v. R. nach dem angeführten Artikel über Bögelskamp [1]).

J. T. DE R.

Rouse (XXVI, 377). Hermanna v. Lennep, dr van Joan, rentmeester te Nijmegen, burgemr en kameraar te Deventer, bij Anna v. Suchtelen, tr. 21 Maart 1706 Everhard Rouse, mede burgemr ald., geb. 13 Jan. 1659, † 29 Maart 1728. Zij † 27 Nov. 1734, kinderloos, hebbende twee zoons gehad, die ongedoopt stierven.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[Vgl. Mr. J. v. Doorninck, »Geslachtk. Aanteek." (Deventer 1871) bl. 594, waar men ziet, dat Joan v. L. in 1706 dood was, en dat Everhard R., zoon van wijlen burgemr Arnold R., 17 Febr. 1685 als advokaat geadmitteerd (een ander dan de burgemr Everhard R. † 1699), de eerste die den Eed van 1709, — welke Eed was dat? — teekende, in 1706 Hermanna v. L. huwde als wedr van Susanna Geertruid Stam, dr v. Gerrard (te Borkelo), en als Gecommitteerde ter Generaliteit Mrt 1728 overleed. In die Aanteek. is veel meer over v. Lennep te vinden.]

Rumpf (XXXVII, 400). Van Christiaan R. gewaagt Arkstee in zijn »Nijmegen". In eene noot, handelend over de gedenkpenningen ter gelegenheid van den vrede te Nijmegen (1678) geslagen, leest men o. a.: »De Heer Christiaan Rumpf, die zich toen [in 1678], van wegens de Vereenigde Provinciën, te Stokholm ophield, liet een vijfden Gedenkpenning munten, en onder het volk werpen. Men ziet op de voorzijde, onder een olijfkrans, de wapenschilden van Frankrijk, Engeland en de Vereenigde Provinciën, en daaronder de woor-

---

[1]) dessen Schluss, von S. 530 Zeiee 10 an: »Man sehe" etc. Zusatz der Redaction ist.

den »Gallo-Batava-Pax". Op de keerzijde vertoont zich de stad Nijmegen, van hemellicht beschenen, met opschrift »Pax-Optima-Rerum", en onderschrift »Novio-Magi A° 1678". Eene afbeelding van den penning komt almede bij Arkstee voor in de plaat tegenover bl. 117.

A. AARSEN.

Rumpf. *Nav.* XXXVII, 401 (regel 9 v. b.) te lezen Maria v. Bockom. Hans Willem baron v. Aylva, doorgaans de gouden Aylva geheeten, had Anna Cath[a] Rumph (*sic*) tot gade. Hun werd in 1751 geboren Hans Willem baron v. A., in 1773 vermeld als heer van Waardenburg (Tielerwaard); hij was insgelijks heer van Warmenhuizen, en echtgenoot van Cornelia v. Brakell, bij wie Anna Jacoba Wilhelmina v. A., tr. Frederik W[m] Floris Theodorus baron v. Pallant van Keppel († 1827), wiens kleinzoon Hans W[m] v. Aylva v. Pallant heer werd van Waardenburg en Neerijnen (»Gelderland", 1853 bl. 239, 40).

J. A.

v. Toulon (XXXVII, 570). Mr. Lodewijk v. T., gouverneur van Utrecht, tr. den ...? eene v. Nispen, geb....? †...? [dr v. Johan, raadsheer in het Hof van Holland (geb. 13 Aug. 1728, † 13 Febr. 1793), bij eene Croiset (geb....?, † Maart 1825)]; bij wie

1. Martina Adriana Maria, geb. 1792, † 3 Oct. 1880 gehuwd met Jhr. G. J. Beeldsnijder van Voshol.
2. Petronella Jacoba Louisa, † 29 Mei 1877 ongehuwd.
3. J. P. J., geb. 1794, † 3 April 1884, wed[e] M. v. der Koog (geb....? †...?)
4. Hyacinthe, geb....? †...? tr. eenen v. der Koog.

De heer J. V. M. v. Toulon v. der Koog, burgemr te Wijk-bij-Duurstede, zal het best inlichtingen weten te verschaffen.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

v. Uyttenhove(n). Kan de *Nav.* XXXVIII, 11 vermelde Roeland v. U. ook een bastaard uit het oud-adellijk geslacht v. Utenhove geweest zijn, wiens zoon juist daarom een anderen familienaam koos?

Vonk van Lienden (XXXIV, 56, enz.). Gedoopt geref. te Gorkum 22

16*

Mrt 1730 Jacomina dr van Huibert V. v. L. en Adriana v. Royen, get. Steva V. v. L. en Metta V. v. L.

v. o.

[Jacob v. Ochten of Ogten, j. m. geb. en won. te Ek, ondertr. 8 Apr., tr. 29 Apr. 1791 te Lienden Hermijntje Vonk van Lienden, j. dr geb. en won. in de Marsch te L. Zie ook Herald. Bibl. 1881 bl. 166, 280, 1.]

v. Westrenen (XXXVII, 685). Mr. Willem Gerrit Panneboeter had 10 Juli 1780 den leeftijd bereikt van 21 jaren, was dus geboren in 1759. Anna Aletta v. W. gehuwd met Mr. G. Feith, beviel 26 Juni 1782 van eene dochter. De eerste doopnaam der echtgenoote van Mr. Boymans was Arnoudina (niet Arnolda). Uit eigenhandige aanteekeningen van Aarnoud v. W., heer van Lauwenrecht; waartoe ook behoort: »op Zaturdag den 29en december 1787 is de Hr mr »Frans jacob Otto Boymans tot de dode prebende in 't capittel van »St Pieter geadmitteert, welke Prebende door 't overlijden van de »Hr Hendrik v. Couwenhoven junior, gewoont te Amsterdam op mijn »tourbeurt was vacant gevallen, en daartoe door mij mijn schoonsoon »genomineert". Aarnoud v. W. was sedert 1748 Regent van 't Elisabeths Gasthuys of weeshuys te Utrecht, evenzoo Mr. Nicolaas v. W. (heer tot Lauwenrecht) sedert 1784, ook was laatstgenoemde Luytenant bij het Burger Vaandel »de Bloedkuyl" 1783—1787, en woonachtig op 't Janskerkhof. Mr. F. J. O. Boymans overleed te Utrecht, in de Boothstraat (Reg. v. d. Burgerl. Stand).

v. Wijkerslooth. De *Nav.* XXXIV, 487 uitgedrukte meening schijnt niet bevestigd te worden. Wie kan eene geneal. meêdeelen? Roelof v. W. † 1430 (zn v. N. 1380 bij N. v. Wateringen uit den huize Cralingen, volgens Mr. Nepveu) wint Roelof v. W. hofrichter onder bisschop Rudolf v. Diepholt, woonde op zijn landgoed te Neerlangbroek, vader v. Roelof 1500 schout aldaar wiens zoon Reijer v. W. ook schout ald. tr. 7 Mei 1524 Hendrica v. Wijck [in zilver drie (2, 1) arenden], bij wie Jacob v. W. tr. Christina v. der Haer en Roelof v. W. brouwer en schepen te Utrecht, later kameraar en maarschalk van Eemland † 1559 tr....? winnen Hendrik v. W. tr. Anthonia Gosina v. Benthem Jansdr † 1585 (v. Attevelde geeft haar (nota bene!) het oude graaflijke wapen) winnen: 1. Johan v. W.

geb. 20 Oct. 1557 † 27 Juli 1602 tr. Sophia Cornelia v. Voorst † Utrecht 9 Nov. 1623 dr v. Cornelis bij Petronella v. Overmeer; 2. Christina v. W. † 10 Oct. 1618 tr. Johannes v. Snelreweert Floriszn.

Wapen (XXXVIII, 58). Het is mooglijk, dat er vroeger eene Groningsche familie Eeck geweest is; tegenwoordig is zij er niet meer. Het landgoed Ekenstein behoort sedert eene reeks van jaren aan de adellijke familie Alberda, die zich dan ook noemt Alberda v. Ekenstein. Of dat goed een wapen heeft, is mij niet bekend; wel weet ik, dat in goud een roode eekhoorn, die iets eet, gevoerd wordt door de familie Sichterman te Groningen. Deze familie woonde in vroeger tijden op een landgoed genaamd »de Brake", bij Obergum (Gron.), welk goed nog aan de familie behoort; het huis is gesloopt. In de kerk te Obergum vindt men aan den predikstoel en op sommige banken, welke nog aan de familie S. behooren, het wapen »de eekhoorn" gebeiteld; ook de collatie van Obergum behoort aan die familie. Bekend is mede het zoogenaamde Sichterman's porcelein, dat een van de voorouders dezer familie heeft laten maken in China of Japan; op ieder stuk, hetzij kopje, schoteltje, vaas, bord of wat het ook zij, — er bestaat zeer veel van dat porcelein in allerlei vormen, — komt altoos een of meermalen de eekhoorn voor.

W. D. R.

[Ook Mr. B. F. W. v. Br. Fock herinnert aan Sichterman, waarvan sommige leden betrekkingen bekleedden in O. Indië. De eekhoren zittend op grasgrond; gekr. helm; helmt.: de eekhoren; schildhouders: twee leeuwen v. nat. kleur, omziende.]

Wapens, enz. Dat van *Nav.* XXXVIII, 122, is van v. Epen [1]), maar niet nauwkeurig opgegeven. De linkerschuinbalken zijn verzeld van drie St. Andrieskruisjes v. goud, geplaatst in de richting der balken. Dekkleeden: blauw en goud. Helmt.: kruisje van 't schild tusschen eene vlucht v. goud. Was de cachet-afdruk achthoekig? Zoo neen, dan houden wij ons voor de toezending er van aanbevolen,

---

[1]) Ook R. bericht zulks, en verwijst naar Algem. Nederl. Familieblad 1885, waar men het wapen vindt in kleurendruk, benevens eene volledige genealogie. RED.

daar hij alsdan van een ons onbekend cachet overgenomen werd. — Dat van ibid. bl. 123 (alérions) behoort aan de Thieulaine. — André de la Porte (ibid. 120) vindt men te Arnhem en Haarlem. Adressen staan vrager ten dienste. — De kinderen van Jan Marchant (ibid. 119) en Aletta Emilia v. Eck waren: een zoon geb. Amsterdam 14 Maart 1801 en eene dochter geb. Leiden 4 Maart 1803. Wapen Rasch en Roell op aanvrage te bekomen. — Zoo er eene bepaalde reden bestaat voor het voeren der jachthoorns in het wapen v. Neck (ibid. 120), kan men zulks wellicht vernemen van Mevr. de wede Dr. H. J. P. Terwogt (Bagijnekade H. 323, Utrecht), geboren v. Neck, bezitster eener oude teekening van het wapen. — Wapen v. Korpershoek (*Nav.* ibid. 124): In zilver drie golvende dwarsbalken v. blauw, in den schildvoet verzeld van drie zwemmende karpers boven elkander in 't schildhoofd. Wapen Cramer (ibid.) niet te geven zonder geneal. berichten wegens de algemeenheid des naams. Bij dergelijke geslachtsnamen zij men hieraan gedachtig. Ter bekoming van het wapen Blanken (ibid.) zal zich vrager rechtstreeks moeten vervoegen tot

Haarlem. VAN EPEN.

Wapentabel (XXXVIII, 124). Brants: in goud St. Andrieskruis van zwart, verzeld van vier klaverblaadjes, het bovenste overtopt met een vliegenden vogel, alles v. zwart. Catharina Br., dr. v. Isaac bij Catharina v. Couwenhoven (Coevenhoven) uit het geslacht van v. Egmond, tr. Mr. Paulus Scheltus; hun zoon Mr. Jacobus tr. Jacoba Geertruy (v.) Moerkercken (in goud gekroonde klimmende leeuw v. rood). — Gezegde Isaac Br. was de derde zoon van Pieter, schout van Pijnakker en Nootdorp, bij Catharina Swalmius; zij hadden nog een zoon en vier dochters. De genealogie van Brants is opgesteld door L. J. H. Scheltus v. Kampferbeke, in den catalogus van wiens Mei 1877 te Rotterdam b. v. Hengel en Eeltjes verkochte verzameling misschien kwartierstaten voorkomen van Brants, met vermelding van alliances; bij de genealogie zullen ze zeker wel aangegeven zijn.

J. B. VAN IJSSELDIJK.

Wapentabel.

Mr. Paulus Scheltus geb. 's-Hage, 26 Juni 1663, landsdrukker, † 25 April 1748,

tr. 's-Hage 16 Nov. 1688 Catharina Brants geb. te...? 25 Mei 1666, † 's Hage 23 Dec. 1751, bij wie Mr. Jac. (*volgt*). Mr. Harmen v. Moerkerken geb. 's-Hage 24 Jan. 1659 agent der Staten-Generaal over de vier gewesten der Meijerij van 's-Hertogenbosch, † te...? 14 Juni 1737, tr. 's-Hage 15 Mei 1700 Agnes Johanna Petronella v. der Waeyen geb. te...? 12 April 1677, † te...? den...? bij wie G. J. v. M. (*volgt*) Mr. Jacobus Scheltus, geb. 's-Hage 29 Dec. 1695, landsdrukker, † 's-Hage 8 Mei 1759, tr. 's-Hage 15 Febr. 1729 Geertruy Jacoba v. Moerkercken geb. 's-Hage 13 Sept. 1705, † ald. 4 April 1788, bij wie Mr. Paulus Scheltus.

Brants: In goud rood St. Andrieskruis, verzeld van vier groene klaverblaadjes, het klaverblad in 't hoofd overtopt van een vliegend vogeltje v. rood.

v. Moerkercken: In goud gekroonde leeuw van rood, of In zilver kasteel (voorgesteld op verschillende wijze) v. rood.

v. der Waeyen: In rood drie palen van vair met schildhoofd v. goud, waarin een roode krab, overtopt van een bl. tornooikraag.

Zoo het vrager aangenaam kan zijn, zijn wij bereid, een vollediger kwartierstaat van Paulus Sch. te geven. daar wij over Scheltus, Brants en aangehuwde geslachten een fraai manuscript-dossier bezitten.

De heer A. P. Scheltus te Breda, kocht onlangs van ons aan twee verguld-zilveren medailles, waarop de portretten en wapens van P. Sch. en C. Brants; vandaar zijn waarschijnlijk afdrukken dier penningen te bekomen.

Haarlem. V. EPEN.

VRAGEN.

v. Berck. Gaarne zag men het navolgende betr. dit Utrechtsch geslacht, aangevuld. Jan v. B. zn v...? tr. Margaretha v. Lohstadt of v. Loestaede dr v. Claes 1558 schout te Benschop, ouders v. Jacob v. B. tr. Petronella de Vree, dr v. Cornelis bij Margaretha Vustingh, winnen Anthoni (*volgt*) en Nicolaas heer v. Kiesdorp deken v. St. Jan, lid der Staten 's lands v. Utrecht tr. Utr. 4 Juli 1614 Isabella v. Heurn (dr v. Johan, schepen te Utr. en hoogl. te Leiden, bij Christina Beijer), geb. Leiden 3 Sept. 1594, bij wie Jacob, Gijsbert, Christina, Jan, Nicolaas en Isabella v. B. — Anthoni v. B.,

schout van Hoogeland, kameraar te Utrecht, † ald. 4 Sept. 1652, tr. 1° Wijnanda Vedderman, 2° Utr. 3 Febr. 1629 Susanna de Ruever † ald. 4 Oct. 1652; bij 1° *a*. Catharina v. B. † Utr. 8 Oct. 1700 tr. ald. 16 Mei 1643 Mr. Arent de Ruever; *b*. Jacobus v. B. † Utr. 28 Aug. 1636. Jacob v. B. griffier 's Hoofs v. Utr. vader v. Isabella v. B. † Utr. 20 Mrt 1643 en Isabella v. B. † ald. 18 Jan. 1693 tr. 1663 Willem v. Weede tot Dijkveld. Agneta v. B. (Vorsterman v. Oyen, Ann. généal. 1875 p. 49 noemt haar Agnèse v. Beek!) † Utr. 29 Dec. 1636 tr. Christoffel Hoeufft Jansz. bij Cath[a] v. Wessem.

Wie was de laatste v. dit geslacht? Misschien Jacob v. B.? raad te Utrecht 1734 en lid der adm. op de Maze.

v. Enkevoort. Wilhelmus Enckevoirt, de vriend van Paus Adriaan VI, voor wien hij er een grafteeken oprichtte, ligt ook zelf als Wilh. Enckenvoirtius Brabantinus † 1534 oud 70 jaren, onder eene tombe met zijn wapen (drie adelaars), begraven — in de kerk Santa Maria dell' Anima te Rome; zie *Nav*. XXV, 11, 2. Nu vraagt in Der Deutsche Herold XIX (1888) n° 2 S. 26, een luit.-adj. von Enckevort te Hersfeld (Keur-Hessen), — die bij wijze van wederdienst verklaart naricht te kunnen geven over de familie van Uttenhoven (v. Utenhove?), — naar de ouders van Elisabeth von Enckevort, gade van Jhr. Daniel v. Beughem (begr. te Wezel 1667), voorts naar bizonderheden omtrent kapt. inf. (in dienst van Hessen-Kassel) Georg v. E. en vaandrig Daniel v. E. Ook omtrent de ouders van Daniel v. E., generaal-proviandmeester des keurvorsten van Brandenburg, wiens moeder hertrouwde eenen von Storbeck, bij wien Thomas Ignatius Franciscus v. St., vermeld in een proces te Praag 30 Oct. 1641. Eindelijk omtrent Luytken, filia Leonardi Jacobi Inkefort, als zoodanig ingeschreven in het doopboek der St.-Catharina-kerk te 's Hertogenbosch i. d. 20 Jan. 1612. Wie licht voor?

J. A.

Hack v. Alem. Aanvulling wordt gevraagd van het navolgende. N. H. v. A. tr. N. v. Beesde ouders v. J[or] Jan H. v. A. tr. N. Sloet winnen: 1. Odilia H. v. A. † ongehuwd 1600. 2. Cornelia H. v. A. tr. Joost v. den Velde. 3. Catharina H. v. A. † ongehuwd na 1610.

4. Jor Goossen H. v. A. tr. Amelia v. Oordt Dirksdr. 5. Jor Willem H. v. A. — Wapen?

Krieger (XXXIV, 120, 208). De *Nav.* XXXIII, 142 vermelde Joha Mulder wordt *Nav.* XXIII, 635 waarschijnlijk eene dr genoemd van Adrianus, notaris te Amsterdam. Is dit zoo? Wat is er ook van de belangrijke familiepapieren van *Nav.* XXXIII, 142? (adres Brussel, rue Masuy).

v. Manderscheydt, enz. In der Deutsche Herold XIX (1888) No 2 S. 27 vraagt N. Her (uit 's Gravenhage), of in de genealogieën van dat geslacht bekend is, eene (gravin?) Machteld v. M., in de 15de eeuw voorkomend als gemalin van eenen Rutger v. (den) Hövel te Keulen. Fahne vermeldt eenen Johan v. M. te Keulen omstr. 1359, echtgenoot eener Odilia.

Aldaar vraagt Luit. O. von Dassel (Chemnitz) naar eene genealogie v. Sahestedt. Zoo dit één is met het *Nav.* XXXVIII, 143 vermelde Sehestedt, is er misschien kans op voorlichting.

J. A.

v. Meeteren. Geh. te Wadenoijen 9 Apr. 1801 Arnoldus Gijsbertus Westerouen v. Meteren, j. m. geb. te Dinter in de Meijerij, gewoond hebbend te Buren, thans te Dordrecht, m. Elisabeth v. Doorn j. dr geb. Gorkum won. Wadenoijen, Johan v. Meeteren als ouderling getuige. Gaarne zag men meegedeeld de nazaten van Maarten of Merten v. M. 1670, die o. a. twee zonen had Gijsbert en Coenraat; hoe heette zijne vrouw?

de Moelre. Bestaat er eene geneal. van dit aloude geslacht, in de 14de, 15de en 16de eeuw gegoed geweest te Beusichem, Kuilenburg en Wijck? de Moolner wordt niet bedoeld. Hoe is het wapen?

[Wijk-bij-Duurstede?]

Nahuijs. Is het werklijk bewezen, dat deze Holl. familie stamt uit Horstmar-Ahaus? Te Tiel woonden in de 17de en 18de eeuw verscheidenen van dien naam in den eenvoudigsten levensstand.

[De Hr. en Mevr. Nahuijs en de Hr. en Mevr. Koolhaas maakten bekend het

overl. i. d. 3 Mei 1866 te Utrecht hunner zuster en behuwdzr Arnoudina Margaretha Nahuijs, oud 51 jaar.]

v. Strijen, Strien. Men verzoekt inlichtingen omtrent eene Zeeuwsche familie van dezen naam, welke in goud en blauwen golvenden dwarsbalk, verzeld van 3 roode rozen voerde (Rietstap, op v. Strien, heeft de kleuren anders), en uitstierf in de v. den Helm's, die daarop hun wapen In blauw drie (2, 1) benedenhelften van vierbladerige gouden rozen met v. Strijen écarteleerden, en op hunne beurt in de Boddaert's uitstierven. Helmteeken van v. den Helm (ontbreekt bij Rietstap): uitkomende jonkvrouw van rood, de borst en het onderlijf blauw bekleed, met rooden gordel, den linkerarm (rood) afhangend, de rechterarm (rood) opgeheven en in diens hand de benedenhelft eener vierbladerige gouden roos aan eene steel vasthoudend. Kopergravure met onderschrift: Mr. Arnoldus v. den Helm, raadpensionaris (sic!) berustend bij P. F. bn v. Heerdt te Utrecht.

Middelburg. V. BR. FOCK.

v. Waveren. Gaarne zag men eene geneal. dezer Utrechtsche familie medegedeeld. In de coll. Scheltus v. Kampferbeke kwam eene voor met alliantiën v. Abcoude, Lap, Witzen, v. Hove v. Zijll, v. Hoorn, ten Grotenhuis, e. a.

Wierts. Luit.-kol. Adriaan Wijnand W. tr. ? Jolimais. Wie deelt mij data van doop, begraven en trouwen dezer personen mede, alsmede de voornamen der vrouw ?

Wapen. In de Kleine-kerk te Vlissingen hing vroeger het wapen der 29 Maart 1641 overledene weduwe van den 29 Maart 1627 overledenen Cornelis Copal (ouders van François C.). Onder dit vrouwenwapen was geen naam; het wapen zelf als volgt: in rood golvende dwarsbalk van zilver, verzeld boven van eene ster, waaronder 2 liggende knodsen, alles van goud, beneden van een groen klaverblad waarboven een liggende gouden knods; in een rood hartschild een gouden strijdhamer. Aan wie behoorde het? Cornelis Copal was uit den Haag afkomstig.

Middelburg. MR. B. F. W. V. BR. FOCK.

GESCHIEDENIS.

Gellai. Onder den naam van Gellai of Gelad schijnt bij Strabo en Zonaras bekend te zijn geweest de volksstam der Inguschen in den Kaukasus. Deze geven zichzelven den naam van Ghalgha of Halha, ook Lamur. Gellai *of* Chalga kan dus *Nav.* XXXVI, 248 niet voor bewijs dienen, als zijnde geen land. — De Inguschen behooren tot den Midden-Kaukasischen stam der Mindschegiers (Mizdshegen) of Tschetschnenzen, in het landschap Tschetschna, aan den Terekstroom.

J. A.

Nederlandsche Bourbons. De vraag van *Nav.* XXIII, 635 bleef totdusver onbeantwoord. Denklijk uit bastaardij gesproten telgen. Is van dien pastoor te Gouda iets naders bekend? — Zie de Nederlandsche Bourbons van den jongsten tijd door mij vermeld in »Eigen Haard" 1888 (N° 9, 3 Maart) bl. 106—8. Na de lezing daarvan meldde mij de heer P. J. v. Eldik Thieme, dat in de »Nouvelle Revue" 15 Febr. 1882 de geschiedschrijver Charles Nouroy, met aanhaling van tal van bescheiden, heeft aangetoond, dat Louis XVII, de uit den Temple ontvoerde zoon van Louis XVI en Marie Antoinette, in 1872 onder den naam van La Roche, in den omtrek van Savenay (Loire Inférieure), in 87-jarigen ouderdom kwam te overlijden. Zou Prof. Fruin deze kwestie niet eens ter hand willen nemen?

Ook meldde men mij van geachte zijde, dat een luit. J. E. de Bourbon, benoemd Juli 1885, bij ons leger niet bekend, noch in een officiers-boekje te vinden is. In casu hebben zich de toenmalige dagbladen òf vergist òf verschreven.

Nog iets betr. Frankrijk. De voorstad van Montauban stond in 1823 als Ville Bourbon bekend. Heeft het heftig anti-Royalisme, waardoor dit land tegenwoordig bezield wordt, deze benaming nog niet gedelgd?

J. A.

Réfugiés (vgl. *Nav.* XXXVIII, 35). In een art. »Armée vendéenne" in L'Intermédiaire des Chercheurs et Curieux (Paris, Luc. Faucou) XXI (1888) p. 102, 3, 77, 8, ziet men onder menigen anderen »émigré" vermeld Chevalier de Saint-Aulaire, ancien officier de marine, d'abord émigré, tué en Vendée en novembre 1799. Dezen naam treft men nog te Tiel aan, waar P. H. de St. Aulaire agent is der Tielsche en Nijmeegsche stoombootmij. — L'Interméd. ibid. p. 169, 70 vraagt naar den schrijver eener verhandeling, getiteld: »Le Thrésor de l'âme chrestienne", handschrift, geschreven te la Rochelle door een réfugié in 1588, wiens initialen zijn H. B. B., gehuwd met Roberta Mouges. Wapen: gedeeld, 1. in blauw hart v. rood, doorboord met eene pijl v. zilver; 2. in zilver rechterschuinbalk v. blauw (?), verzeld v. twee vijfbladeren v. rood. Schildhoofd v. rood beladen met drie sterren v. goud. Devies: Timor Domini initium sapientiae [1]). Op den band zijn de initialen H. B. en R. M. meer dan eens geborduurd, en gedekt door eene kroon. Het handschrift berust te Neufchâtel bij de familie Bellefontaine, en staat uitgegeven te worden door M. A. Perrochet.

De eerste predikanten te Rokkanje. Op de eerste Classikale bijeenkomst, den 19 Apr. 1574 te Brielle gehouden [2]), was

---

[1]) Ps. CXI vs 10; vgl. Spr. I vs 7; 9 vs. 10.

[2]) Op deze eerste Class. vergadering was ook tegenwoordig *Godefridus Bacus* (?). Ik vermoed, dat deze persoon toen pred. te Rhoon was. Dat deze gemeente destijds tot de Classe van Voorne, Putten en Overflakkee behoorde, is mij uit een paar aantt. gebleken. In de Acta Class. van 26 Apr. 1574 staat: »Besloten dat Gerardus den predicant van Roen ende Goere sall ontbieden". En in de Acta van 2 Jun. 1574: »de broeders hebben overgelevert heur gelt, een yegelick als volget: Roon 26 st., Goere 24 st., Heenvliet etc." Ter toelichting van deze laatste aant. diene een resolutie van 3 Mei 1574: »Was andermail besloten bij de classe datter twe souden reijsen (naar de Synode te Dordr.), een dienaer met een ouderling, ende de dienairs des woordts sullen de costen dragen van heuren dienair (ouderling), ende een yegelick een st. gevende van tpondt groedt zijnes onderhoudts". — Van den genoemden Godefridus leest men in de Acta Class. van 3 Mei 1574: »Goedefridus, in Classe gecomen zijnde, seijde, het was hem tot Dordrecht best gelegen, niettiegenstaende gaff hem onder t' oordell des Synodi om te komen dair zij hem ordeneren". — Mogen wij hieruit opmaken, dat Godefr. van standplaats verwisselde, zijn opvolger is misschien genoemd in de Acta Class. van 16 Juli 1576, waarin men leest: »Also onse broder Paschasius getont heeft seecker attes-

een leeraar tegenwoordig, geheeten *Hector Claesze* (aldus schreef hij zelf zijn' naam). Dat deze man predikant was te Rockanje, blijkt uit de Classikale Acta van 15 Juli 1574, vermeldende dat toen absent was »Hector Claesze van Ruckaenge". In de Acta Class. 13 Sept. 1574 staat: »besloten dat men Alardo, Hectori ende Theodorico uut name der Classe getuichgenisse brieven geven sal". In 1579 was er eene vacature te Heenvliet, en de kerkeraad der Herv. Gemeente te Brielle besloot, dat de leeraar van Rockanje daar beroepen zou worden. In de kerkeraads-acta van 20 Maart 1579 staat: »is besloten dat men Hector Claesze in Rockenije sal op Henvliet beroepen". Hector ging naar Heenvliet, en de vacature, door zijn vertrek te Rockanje ontstaan, duurde in 1580 nog voort. In dat jaar wendde de gemeente zich tot den Brielschen kerkeraad, om de vacature vervuld te krijgen. In de kerkeraads-acta van 10 Junij 1580 komt het volgende voor: »Jacob Jacobsze uut naeme van de wethouderen van Rockanije heeft versocht dat die broederen willen behulpelick wesen om een ander predicant te moegen crijgen; sij wilden geern de costen doen om tot ijemanden te senden; ofte zoe niet, dat zij haren ouden dienaer souden moegen wederom hebben, nademael hij, zoe zij seggen, buijten haren consent van daer genomen es; hebben die broederen voor antwoort gegeven, hoe dat zij alle middelen (hun moegelick) willen gebruijcken om dien van Rockanije met een ander bequaem man wederom te moegen versien, alsoe zij tot nu toe alrede het beste gedaen hebben, ofte soe die van Rockanije ijemant selffs conen opsporen, willen sij gaern daeran schrijven, maer haeren ouden dienaer weten die broeders hun niet wederom ter hande te stellen, ende soe de mannen hiermede niet tevrede zijn en conen, weten die broederen niet te beteren, hun onderwerpende het ordeel des naestcomende Synodi".

---

tatie van syn afschijt van de gemeyne broderen van de kercke van Dordrecht, hebben de broderen deselve voor goet ende genochsaem bekent ende hem met vruchde als een dienaer des godtelicken woordts ende een litmaet haerder versamelinge opgenomen". Iets meer vermelden de Acta van dezen Paschasius niet, waarschijnlijk omdat Rhoon bij eene andere classe gebracht werd.

In de Acta van de particuliere Synode, in 1587 te Delft gehouden, komt onder de aanwezigen voor »Godefridus Baxius, dienaer tot Ouwerschie". Misschien dat dezelfde man is bedoeld in de Acta Class. van 19 Apr. 1574.

Den 9 Jan. 1581 werd ter Classikale vergadering medegedeeld, dat die van Rockanje tot predikant begeerden Henricus Crieckenbeek, pred. te Zwartewaal; deze leeraar, ook beroepen te Muiden, kreeg verlof om de gemeente te Zwartewaal te verlaten, maar hij verkoos Muiden boven Rockanje; en de laatste gemeente moest naar een ander omzien. De man harer keuze werd toen *Henricus Steenwijck*, ook *Hendrik Lucasze* genoemd [1]). In de Acta van den kerkeraad der Herv. Gem. te Brielle d. d. 27 Jan. 1581 staat: »Die broederen, gesien hebbende de getuijgenisse brieven onses broeders Henrici Steenwijck, beijde van sijn gemeente ende classe, ende gehoort het ernstich versoeck van die van Rockanije, hebben voor goet aengesien dat Henricus van Steenwijck sal wesen dienaer van Rockanije nae haren versoeck, doch dat hij hem sal stellen ende geven onder het ordel der classe ende kerckenoordenge (kerke-ordening)". Vóór 22 Mei 1581 was Henr. St. te Rockanje. De Acta Class. van dien datum toch vermelden hem als leeraar te Rockanje. In 1583 wenschte hij Rockanje te verlaten en als redenen gaf hij op: »1°. omdat zijn kercke meer affneempt dan sij toeneempt; 2°. dat hij met zijn huijsvrouwe de locht niet en conde verdragen, ende 3°. omdat zijn wethouderen haer belofte niet en houden nopende zijn alimentatie" [2]). Eerst den 13 Apr. 1587 gaf de Classe »omme redenen haer daertoe moverende" hem verlof Rokkanje te verlaten en naar Korendijk te gaan, en ze besloot toen tevens »met de eerste bequame gelegentheijt" aan Rockanje »eenen anderen vromen ende godsaleghen dienaer" te bezorgen. Dat het haar met dat besluit ernst was, toonde ze nog in dezelfde vergadering. In de Acta van 13 Apr. 1587 leest men nog: »Ende naer volcomen handel met Hendrico ende die van Corendijck zal nomine classis beschreven worden bij die van den Briele omme de gemeijnte van Rekaijgne *Pieter Hasaert*". Zooals

---

[1]) In een M. S. aanteekening van Jan Kluit wordt hij genoemd Hendrikus Leo van Steenwijk.

[2]) Eene Resolutie van de Brielsche Regeering d. d. 1 Jun. 1585 luidt: »Up huijden soe hebben mijn heeren die Burgemeesters ende regierders der Stede van den Brijelle geaccordeert Hendricus Steenwijck, predicant in Rockaengnen, boven de 40. ponden grooten vlaems, tot zijne onderhout, tot noch toe genooten, noch 5 ponden grooten vlaems tot augmentatie van zijn voorsz. onderhout, twelck hem bij den ondtfanger Jan Commersze zal werden vuijtgereijckt, ingegaen 1 Oct. voor leden".

blijkt uit de Acta Class. van 10 Aug. 1587 kwam Petrus Hasaert te Rockanje en was hij daar reeds op den 10 Aug. Lang stond hij er niet. Den 9 Mei 1588 was hij er nog, maar weldra verliet hij de plaats. Dat hij in 1594 in armoedige omstandigheden verkeerde, zegt ons eene aanteekening, voorkomende in de Acta Class. van 2 Mei 1594 en luidende: »Opt versoeck D. Nicolai Damij aengaende Peter Hasert is geaviseert dat een ijder denselven bij sijne kercke sal recommenderen, om also sijnen noot te helpen draegen, ende dit alles tot discretie van eenen ijderen diener; daerbeneven sal men uut de penningen, den classi uut de penningen van de costen des Synodi geovert, bijleggen een pont, en datter becomen wort bij een ijdere kercke sal men bestellen aen eenige dieners van den Briel". Later is hierbij gevoegd: »dit is gegeven bij die van den Briel ende somighe kercken hebben haer debvoir gedaen, bedragende ter somme van XII gr. XV sch."

Op welke wijze er na 't vertrek van H. in den dienst te Rockanje voorzien werd, zegt ons de volgende post uit een Rekening van de geestelijke goederen over 1588: »Betaelt Willem Jacobszoon, schoolmeester van Rockaengnen, de somme van 60 ponden in volder betaling, van dat hij omtrent een halff jaer den dienst met lesen ende singen in der kercke naer tvertrecken van Pieter Hasert, voorgaende dienaer, bewaert heeft etc."

Ter voorziening in de vacature besloot de Classe op den 29 Nov. 1588 dat door de dienaars van Den Briel voor Rockanje zou beschreven en beroepen worden *Henricus Crieckenbeecke* Pieterszoon, pred. te Muiden. Het beroep had met het gewenschte gevolg plaats. Den 29 Mei 1589 verscheen Henr. Cr. in de Classik. vergadering en gezien hebbende de attestaties van zijn kerk en classe namen de Broeders hem als een lid der classe aan. Doch reeds vóór den 29 Mei was hij te Rockanje in dienst getreden. Dit zegt ons een post in gemelde Rekening staande en luidende: »Betaelt Hendrick Pietersze Crickenbeeck, dienaer des G. Woorts in Rockaengue de somme van 175 ponden over zeven maenden diensts, die hij de kercke van Rockaengie bewezen heeft van den 3 meije anno 89 tot den tweeden dec. daeraenvolgende etc." [1]) In 1591 werd H. Cr. begeerd door

[1]) Op dezen post volgt: »Noch betaelt denzelven Krickenb. die van Muijden te

Zuidland, en den 29 Apr. 1591 machtigde de Classe enkele harer leden handelend op te treden in deze zaak, zoodra H. Cr. zou hebben vertoond een »wettelijck affscheijt van die van Rockannien ende een wettelijcke beroep vant Suijtlant". Het eind was, dat de man naar Zuidland vertrok. Wanneer hij daar kwam, zegt ons deze post: »Betaelt Hendrick Pietersze Krickkenbeeck dienaer des Godtl. Woorts in Rockaengne de somme van 175 ponden over 7 maenden zijnes diensts, begonnen 3 Dec. 1590 ende geëxpireert 2 Julij anno 91, die alsdoen in Suijtlant in dienste getrocken es etc."

Ter vervulling der door 't vertrek van Henr. Cr. ontstane vacature nam de Classe reeds den 29 Apr. 1591 een besluit. In de Acta van dien datum staat: »alsoe zeekere dienaren zijn in de classe voergestelt om onse vacerende plattsen te vervullen, soe is goetgevonden dat die van Rickangne bij raet van de broeders van den Briele sullen moegen scrijven ende beroepen Frans Jansze dienaer in Westmase". Deze man gaf aan de roepstem, die tot hem kwam, geen gehoor en in de Class. vergadering van 30 Sept. 1591 verscheen Jan Meeusze, schoolmeester te Rockanje, met een request van de gemeente en den Magistraat, houdende verzoek de gemeente te voorzien van een' dienaar, of wel vrijheid te geven tot het beroepen van een dienaar »buijten ofte binnen den classe". De Classe antwoordde, dat zij haar best had gedaan, en trachten zou »eenen Jakob die Breuck onder den classe van Hoorn" voor Rockanje te bekomen. De pogingen daartoe gelukten. Den 20 Apr. 1592 werd na overlegging van zijn attestaties door de Classis als lid aangenomen *Jacob de Broock* (aldus schreef hij zelf zijn naam), gemeenlijk de Breuck genoemd. Dat hij reeds in 1591 te Rockanje de bediening aanvaardde, blijkt uit den volgenden post: »Betaelt Jacob de Breuck dienaer des Goddel. Woorts, die in de plaetse van Hendr. Pietersze Krickenbeeck gecoemen es den eersten novembris een ende tnegentich de somme van 50 ponden etc." Zijn jaarl. tractement was 300 £ en »van wegen zijnne vier kinderen" ontving hij nog 40 ponden. Dat hij als pred. van Rockanje stierf met achterlating eener weduwe, blijkt uit den volgenden post: »Betaelt Aechgen Eeuwouts dr. wede. van Jacobus de Breuck, in zijn

---

scheepe met zijn goet ende familie alhier in dienste ghecomen es voor zijn transpoortgelt volgens dordonnantie van mijn Heeren de somme van 30 £."

leven pred. tot Rockaengie, 50 ponden over een jaer haerder alimentatie, verschenen den lesten dec. 1615." Een Brielsch Trouwregister vermeldt, dat hij als wed^r. met genoemde vrouw, die weduwe was van den schoolmeester Jacques Vercammen, 25 Febr. 1604 in 't huwelijk trad.

Brielle. H. DE JAGER.

De Fokkingen (XXXVIII, 10, 1). Hiermede zal een geslacht Fokkink bedoeld zijn. Arnoldus Fockinck had in 1258 goederen in leen van H., kastelein van Borkelo, en wel Enekink (bij Borkelo), alsmede Siberdink. In de bp Oele o. Delden (Twente) lag in 1504 een erve Fockinck (Over. Arch., Tijdr. Regr V 189). Maria Engbert Vyerdachs dochter, en echtgenoote van Rolof Focking, zag zich 8 Nov. 1478, na doode haars vaders en onder hulderschap haars mans beleend met het goed te Lossinck (bp Noortwijk, kl Neede, in de heerl. Borkelo), te verheergewaden met een Zutfensch pond (ibid. IV, 332, 3). Focking, Foicking komt ook sed. 1540 te Deventer voor, in den Catal. d. arch. Dev. gasth. Maria Strockel te Dev. trad 18 Oct. 1670 in den echt met den pred. Jacob Fockinck (Bijdr. Gesch. Over. II 90). Te Steenwijk woonde indertijd Harm Gerrits Fokking (ib. III 339). Zie ook Fockinck in »Geslachtkundige Aanteek." 1871 door Mr. J. v. Doorninck.

J. A.

Leo XIII. Ter herinnering aan de viering van het gouden priesterjubilé van dezen Paus (den opvolger van Pius IX) i. d. 1 Jan. 1888 is aan de Rijksmunt te Utrecht eene medaille geslagen. De Vz. vertoont de beeltenis van den Paus, met het randschrift: Leo XIII P. M. sacerdotii annum L explens. De Kz. stelt den H. Petrus voor, die, het hoofd gedekt met de tiaar en gezeten op een troon in het koor eener oud-christlijke basiliek, de rechterhand zegenend opheft. Vóór hem knielen de twee groote Apostelen van Noord- en Zuid-Nederland, de H. Willebrord met den Dom van Utrecht, en de H. Servatius met de Munsterkerk van Maastricht. Het randschrift luidt: »Benedic, Pater Optime, S. S. Servatii et Willebrordi progeniem". Onder die voorstelling leest men nog de woorden: »Neerlandia Catholica MDCCCLXXXVII". Het geheel wordt afgesloten met een parelrand, en draagt het stempel der 16de eeuw.

Voor de 1 Jan. '88 op het Vaticaan gehouden tentoonstelling van alle door de R.-Katholieken der gansche wereld den Paus aangeboden geschenken, brachten ook de R.-Katholieken uit Nederland het hunne aan, dat in eene der zalen van het Universiteitsgebouw te Amsterdam 27 Aug.—18 Sept. '87 als »Nederl.-Vaticaansche tentoonstelling" in oogenschouw kon worden genomen. Zie over het pracht- en kunstwerk »Album Neerlandia Catholica", Haarl. Ct 12 Maart '88. In de Koninklijke-Tapijtfabriek te Deventer kon men begin Nov. '87 een Smyrnaasch vloerkleed bezichtigen, hetwelk door een ingezeten van 's-Gravenhage voor de Pauslijke kapel werd bestemd. Midden in dat kleed is het wapen der familie Pecci geweven, bestaande in een boom op een ovaal azuren veld, waarin eene stralende ster en de fleur de lis, met het onderschrift: »Lumen de coelo", waaronder bloemen en ranken, zooals de Oostersche volken die schilderden, met de woorden in gothische letters: »In festum jubilaei sacerdotalis". De grond is geel met stralende sterren, omzoomd met een gothischen rand, waaruit in de hoeken groote geopende knoppen ontspringen, waarin de jaartallen 1837 en 1887, en daartusschen, eveneens in gothische letters: »Tu es sacerdos in aeternum".

Nov. '87 kwam op de prijsvraag voor het Hoeufftiaansch legaat als antwoord in: »Jubilaeum Sacerdotale Leonis XIII", dat echter niet bekroond werd.

Zie in Haarl. Ct 3 Jan. '88 een verslag, — volg. partikulier telegram uit Rome, — van de opdracht der jubileum-mis in den St. Pieter door Z. H. — Te Curaçao ving men reeds 30 Dec. '87 des avonds de feestviering aan, vóór de Bisschoplijke woning. Het op dien dag uitgegeven feestnummer van den Amigo di Curaçao prijkte met 's Pausen portret. Te Amsterdam is het jubilé gevierd 3 Jan^{i} door een groot vocaal en instrumentaal concert in het Paleis van Volksvlijt, waarop o. a. de Leo-cantate voor soli, koor en orkest van Bernard Zweers (woorden van Anth. L. de Rop) werd uitgevoerd; nader omschreven in Haarl. Ct 5 Jan^{i}. Te Tiel vierde men het 15 Jan^{i} met een »Groot Concert" en »Feestrede" van Dr. H. J. A. M. Schaepman, uit wiens Pius-cantate (muziek van Verhulst) het solo en koor werden ten gehoore gebracht. Te Bolsward 11 Jan. (Haarl. Ct 13 Jan). Te 's Gravenhage 19 Jan. (ibid. 20 Jan.). Te Haarlem 28 Jan. (ib. 30 Jan.).

Onder de tallooze berichten betr. dit jubelfeest, in den Osservatore Romano, trof men een telegram aan van den Patriarch der Maronieten, volgens hetwelk 31 Dec. de toppen van den Libanon schitterden van duizenden lichten. Eene depêche uit Rio Janeiro meldde, dat de Braziliaansche dames, met prinses Isabella aan het hoofd, ter gelegenheid van het feest 250 slaven vrijkochten. Uit Ecuador ontving de Paus een kistje van rotskristal, met edelgesteenten versierd, waarin het handschrift der toespraak, welke de president Garcia Moreno zich gereedmaakte te houden toen hij vermoord werd. Verscheidene bladen zijn met zijn bloed bevlekt [1]).

De stad Sevilla zond den Paus eene schilderij van Murillo [2]) ten geschenke, welke geplaatst is in het Vaticaansch Museum, dat reeds twee stukken van dien kunstenaar telt. — Den 25 Febr. ontving de Paus het Marokkaansch gezantschap, dat de geschenken des Sultans, tapijten, geborduurde stoffen, pantoffels enz., kwam aanbieden, met groote plechtigheid. Het hoofd der ambassade hield eene rede in het Arabisch, welke in het Italiaansch vertolkt werd,

---

[1]) Dit is dan eene historisch-politische bevlektheid. Als eene kerklijk-legendarische en traditioneele mocht daarentegen aangemerkt die van het Korporaal, — den vierkanten linnen doek, waarop de kelk en hostie geplaatst worden, — hetwelk in de kerk van het Karmeliter-monniken-klooster te Boksmeer in den jare 1740 nog bewaard en bij plechtige gelegenheden te voorschijn gebracht werd, bespat met eenige druppelen bloeds, gevloeid uit gewijde hostiën; zie Tegenw. Staat v. Staats-Brabant bl. 292.

[2]) »Ik noemde haar Mirjam (Maria), daar zij geleek op de afbeelding van die gezegendste onder de vrouwen, welke Murillo ons heeft nagelaten om ze met bewondering te beschouwen, hoewel niet met aanbidding". Aldus de »Stemmen voor Waarheid en Vrede" 1888 bl. 40 in een boeiend opstel, dat in keurigen stijl de ontmoeting schetst, neen schildert, van een hooggeplaatst Engelsch ambtenaar met een Indisch meisje (Banda 1854), ontleend aan »Pictures of Indian Life, sketched with the pen from 1852 to 1881, bij Robert", naar de getuigenis van deskundigen een der beste boeken over Britsch-Indië. Dat opstel bevat eene ernstige roepstem aan alle Europeesche staten, die koloniën bezitten, om toch te waken tegen mishandeling en laaghartige exploitatie van den inboorling, voorheen, onder den dekmantel van Christendom en Westersche beschaving hemeltergend gepleegd, en nóg niet zorgvuldig genoeg tekeergegaan. Zóó lieflijk treedt daarin het naar 't leven geteekende beeld van het Indische meisje voor het oog onzer verbeelding op. Hoeveel geest en fijn gevoel, wat een zielenadel schuilt er vaak achter die donkere huid!

en waarin de spreker verklaarde, dat de Sultan zijne vertegenwoordigers aan Leo XIII gezonden had, aangezien deze het welzijn aller volken beoogde, en hij, Sultan, de gelegenheid wilde aangrijpen om eene duurzame en oprechte vriendschap te verzekeren en te bevestigen. Voorts stelde de afgezant den Paus een eigenhandigen brief des Sultans ter hand. De Paus herinnerde in zijn antwoord, dat verschillende zijner voorgangers goede betrekkingen met Marokko hadden onderhouden.

Zie over de Leo-feesten, van zuiver Protestantsch standpunt een oordeel uitgesproken in de »Stemmen voor Waarheid en Vrede", XXV (1888) bl. 174 vg. aanvangend met de vraag: Moeten wij »naast" onzen koning, om niet te zeggen, »boven" hem, nog een anderen aardschen souverein vereeren?

Robespierre (XXXVII, 588). In 1836 leefde in of onder Atrecht nog eene zuster van hem. Ook las ik onlangs (1886), dat men hem een standbeeld heeft opgericht, of wilde oprichten. Geen van beide zou mij erg verbazen. Frankrijk wemelt van standbeelden en monumenten, tot zelfs voor ondermeesters en schoolknapen, in den Fransch-Duitschen oorlog, volgens de Pruissen als brigands (Franc-tireurs), volgens de Franschen als helden en vaderlanders — doodgeschoten. Intusschen komt in deze zaken ook al beoordeeling en geschiedkundig onderzoek in 't spel. Calais wou heel graag voor Eustache de St. Pierre een standbeeld oprichten, maar de giften vloeiden niet ruimschoots toe; er is nml. eene partij, die den heelen Eustachius, de bede van koningin Leonore en de daad van Eduard III ten beider opzichte, verwijst naar het gebied der romancen, balladen en legenden.

G. P. ROOS.

[Over de afbeeldingen van R. zie l'Intermédiaire XX, 712; XXI, 76, 172].

Duifje — het Amsterdamsche weesmeisje (XXXI, 192) heet *Nav.* XXXII, 311 Duveke Willems, terwijl ibid. bl. 463 van haren »partijnaam" Höker (Hoeker) sprake is. In de Bijdr. Geschied. v. Overijsel VIII, 281, noot, wordt zij echter de dr geheeten van Sigbrit Wylnis (niet, Willems), eene Amsterdamsche vrouw.

Halbretter (XXXVIII, 138). Tot 1795 werden hier te lande de

regimenten genoemd naar hunne kolonels. Het reg[t] Jagers n° 6 op te sporen, heeft dus bezwaar; te meer, daar er slechts weinige compagnieën Jagers toen bestonden.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

C. en J. Ouwens (of Uwens [1]), gebroeders. In de genealogie Ouwens door Chr. J. Polvliet, opgenomen in Alg. Ned. Familieblad 1888 bl. 29 vg. worden twee kinderen van Jacob bij N. v. Niel genoemd; t. w. Christiaan geb. te Tiel 1604, 1642 pred. bij de Remonstr. broederschap te Arnhem † 1673, en Christina geh. met Johan v. Meel; doch Johannes 1630 prop. bij de Rem. broederschap, 1632 pred. te Gorinchem, 1650 te Gouda † 1664 [2]) wordt niet vermeld. Aangaande deze broeders vindt men in J. Tideman, »De Rem. Broederschap" enz. bl. 365: Christianus Ouwens van Tiel. In 1630 nam hij den dienst aldaar en te Dokkum waar, en was voorts gedurig, even als J. Naeranus en B. Sapma »hier en daar in eenige kerken uyt sonderlinge noot gebruikt geweest, toen Aug. 1640 besloten werd, dat hij tegelijk met de genoemden, en met Zijlius en W. Vorstius, in het volgende jaar door Episcopius zou geëxamineerd worden. Terwijl de overigen op den gestelden tijd dit examen ondergingen, gaf hij in de Groote Vergad. van 1642 eenige redenen op, waarom hij »difficulteerde sich 't examen te onderwerpen". De verg. verstond echter, dat hij de resolutie behoorde na te komen, waarin hij eindelijk heeft berust. — Johannes, broeder van Christianus, was in eene paedagogische betrekking werkzaam, maar verscheen 4 Mei 1630 in de Vergad. der Directeuren, en verklaarde gezind te zijn »die betrekking te verlaten, en zich weder tot de studiën te begeven, teneinde zich in 't verkondigen der Goddelijke waarheid te

[1]) Dr. Jacob Uwens werd Juli 1656 aangesteld tot hoogleeraar der ontleed- en scheikunde bij de Illustre school te Nijmegen (Geld. Volksalm. 1864 bl. 16). Zie Ouwens Herald. Bibl. 1881 bl. 201—3. Te 's-Gravenhage † 15 Juli 1884 Esther Anna v. Rhijn, geb. Ouwens. G. A. Daey Ouwens werd Sept. '84 als cadet geplaatst aan de Kon.-Milit. Akad. te Breda. Behoort hier ook Ouwen, voorkomend onder de kwartieren van Agnes Ploos v. Amstel († 16 Juli 1710 te Wijk-bij-D.)? Zie Herald. Bibl. ibid. 144. Die kwartieren wijzen op de alliantie van eenen Pater met eene Ouwen. RED.

[2]) Lijk-predicatie op Joannes Ouwens, pred. te Gouda, door P. v. Limborch 1664; zie *Nav.* VIII, 350.

laten gebruiken". De Directeuren betuigden daarover hun genoegen, maar tevens hun verlangen, dat hij voor eenigen tijd zich zelven zou onderhouden, om de schaarschheid der middelen van de Broederschap. Hij nam dit aan, was 15 en 16 Oct. 1631 in de Vergad. te Rotterdam, waar men besloot tot de verzorging der kerken met vaste leeraars, en de gecommitteerden verkozen werden. Den 21sten April 1632 berichtte Car. Rijckewaert, dat die van Arnhem hem hadden begeerd, maar hij den opzieners van Gorinchem had aangezegd, dat Ouwens hun bij provisie was toegevoegd.

W.

G. Paape (IX, 86). In »Naamlijst van de uitgeweeken geweest zijnde Nederlanders bekend onder den naam van Bataven, die zich ingevolge de publicatie van 31 may 1795 bij requeste aan de Nat. Verg. hebben geadresseerd, leest men bl. 8 onder N° 150: G. Paape van Delf heeft eene schadevergoeding hoog nodig, verlangt er naar, en vordert dezelve voor zo verre hij recht tot vorderen heeft. Ingevolgen de publicatie van den 31 may l.l. geeft hij hiervan kennis aan de vertegenwoordigers des Bataafschen volks; en de uitkomst (zegt hij) zal leeren, in hoe verre hij zig in het denkbeeld van hunne regtvaardigheid en vaderlandsliefde al of niet bedrogen hebbe.

Dr. A. J. Kronenberg, Een en ander over Gerrit Paape en zijn Tijd, geeft bl. 61, eene lijst van Paape's werken, aan welke nog de volgenden moeten toegevoegd worden:

1. Over de Recensie van Job. in de Dicht- en Tooneelkundige Bibl. 1780.
2. Ter Vijftigste Verjaaringe van Mejuffrouwe Johanna van der Smout, gebooren de Groot, den 12 van Bloeimaand 1781, 8 bl. in 8°.
3. Vaderlandsche Gedichten, Delft, J. de Groot. Rotterd. J. Krap, 1784, 3 st. 8°.
4. In een bundeltje gedichten, Ter Zilveren Bruilofte van Mr. Franc van der Burch Willemsz en Anna Maria van der Goes, Gevierd te Delft den 23 van Grasmaand 1784, Delft 1784, 8°, komen gedichten voor van Paape en zijne vrouw Maria v. Schie.
5. De Patriotten. Tooneelspel. Amst. J. Allart, 1785, 8°, m. pl.
6. De Patriot op zijn Sterfbed, of de Euangelische Godvrugt gepaard met de waare vaderlandliefde. Amst. D. Schuurman 1788, 8°, 229 bl., m. 1 pl. (Er bestaat een tweede druk.)
7. De Vlugtende Wijsgeer in Holland. Z. pl. 1789, 8°.
8. Het Congres der Oostersche Koningen, of de Zegepraal van het Despotismus. Treurspel in 3 bedr. Duinkerken, v. Schelle en Comp. 1791, 8°.
9. Het Land der Bedrogenen. Z. pl. 1791, 8°.

10. Republikeinsche Kluchtspelen. 's Hage, 1795, 8°.

H.

Schuttevaêr. Te Zwolle overleed, oud 83 jaren, 11 Aug. 1881 Willem Jan Schuttevaêr, stichter der Schippersvereeniging, die zijn naam draagt. Tot in de laatste dagen zijns veeljarigen levens bleef hij al zijn krachten wijden aan den bloei der schipperij en scheepvaart. Den 2en Febr. '82 had in Overijssel's hoofdstad de onthulling plaats van een gedenkteeken op zijn graf; voor welk eereblijk de broeder en de zoon des overledenen dank betuigden. Ter herinnering aan zijn 85sten geboortedag legde het bestuur der afdeeling Zwolle van de Schippers-vereeniging Schuttevaêr 17 Jan. '83 een immortellenkrans op zijn sierlijk grafmonument neder. Werd hij 17 Jan. geboren: het 25-jarig bestaan zijner Schippersvereeniging is dan ook ter stede 17 Jan. 1888 feestlijk gevierd. — Wat zijn familienaam betreft: »In der daad merkweerdig is het", — schrijft Joh. Winkler, Nederl. Geslachtsn. 307, — »dat de naam Schuttevaer", volg. dezen geleerde z. v. a. scutevarer (oud-Nederl.), Friesch skutefarjer (van waar de Friesche gesl. Scuteferger, -gier), d. i. schuitevaarder, »eigen is aan eenen man die zich aan het hoofd stelde der binnenschippers of schuitevaarders, en met hen eene vereeniging stichtte tot heil der binnen-scheepvaart".

Oproeping van kerkgangers (XXXVIII, 78). Die oproeping heeft, naar men mij bericht, nog steeds aldaar bij de Christelijk-gereformeerden plaats. En niet enkel hier te lande. In mijn artikel »Protestantisme in Frankrijk", — zie het Aprilnummer 1888 van het tijdschrift der Gustaaf-Adolf-Vereeniging (uitgaaf van J. J. Groen te Leiden), bl. 2, — leest men: »Te Billy kwamen 100 toehoorders voor Bouillat's Evangelisatie op, zoodra op last van den maire de trom was geroerd. Nu de tamboer, als zijnde afgeschaft bij het Fransche leger, niet meer den marsch der regimenten begeleidt, is deze functionaris nog de groote oproeper tot de Protestantsche séances en lezingen. Te Clamecy, waar eene onderprefectuur is gevestigd, en de vlotters en bootslieden naar de prediking luisteren, roept de stads-trommelslager de belangstellenden ter samenkomst op. Na de oproeping van den tamboer vulde zich te Entrains de

raadzaal. Te Cours werd de komst van den evangelist niet alleen door aanplakbiljetten, maar ook door den stadsomroeper met den t a m b o e r, bekend gemaakt''. Enz. enz.

J. A.

V R A G E N.

Amelis v. Dam. L'Intermédiaire des Chercheurs et Curieux, XXI, 161, vraagt »quelques indications généalogiques ou biographiques" omtrent A. v. Dam of v. Damme, herkomstig uit Utrecht, die Roomsch werd en in 1673 zich onder de Karthuizers te Antwerpen begaf. Omstreeks dien tijd beschreef en publiceerde Jan v. Neerkassel, bisschop van Kastorea [1]), zijne bekeering. Waar kan men dit document vinden? Zijn vader en zijne ooms bekleedden de voornaamste regeeringsambten te Utrecht.

Coccejus (XXXVIII, 5). *Nav.* ibid. 22 is sprake van Henricus Coccejus. Deze staat bijv. in G. L. Kepper's Encyclopaedie vermeld als Heinrich vrijheer van Cocceji, in 1672 te Heidelberg, 1688 te Utrecht, 1690 te Frankfort a/d Oder — hoogl. in de rechten. Ook zijn in 1679 te Heidelberg geboren zoon Samuel heet daar vrijheer van Cocceji. Heinrich werd te Bremen in 1644 geboren. Van hem wordt wat de familie betreft, onderscheiden Johs Coccejus, eigenlijk Koch genaamd (*sic*), in 1603 te Bremen geboren, in 1629 hoogl. d. godgel. aldaar, 1636 te Franeker, '50 te Leiden † 1669. Dit Koch is een fout; want terwijl in Duitschland de naam Koch overvloedig bekend is, leest men toch in Brockhaus' Conversations-Lexicon, dat Johs Coccejus eigenlijk Cock heette. Maar waren nu Heinrich en Johs niet uit ééne familie? En wat is dat »Vrijheer van Cocceji"? Een fantastische titel, uitgedacht toen hij geadeld werd? Is er eene baronie of heerl. Cocceji bekend geweest?

---

[1]) Castorie. Kesrje (vlek in Romanië, Turkije)? Zie over hem *Nav.* XXVI, 392. Ibid. XXIII, 286 heet hij Johan v. Neercarspel.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Stoutenpolder (XXXVIII, 42). In mijn »Beknopt Geschied- en Aardr. Wrdbk van Zeeuwsch-Vlaanderen's westelijk deel" (Oostburg 1874) bl. 176, vermeldde ik den Zoutenpolder, gedeelte der watering Groede, in 1612 bedijkt of liever herdijkt, nml. de polder met de watering. En teekende er bij aan: »De vraag is echter, of wij niet moeten lezen Stouten-polder, gelijk op eene kaart van Lieven v. Thuyne, — voldoende bron! — gevonden wordt". Er komt toch een Bette-Stouten-polder bij Baarzande (benoorden Groede), reeds in 1560 voor. Zie verder *Nav.* XXXVI, 659, Stouten-polder kan ook een fantasie-naam wezen, z. v. a. stoute bedijking, roekelooze inpoldering. Heeten twee polders bij Biervliet Zoutenpolder, hiermede kan 't volk Stoutenpolder hebben verward. Men onderscheidt nóg zoute of onrijpe, en zoete, versche, voor de bedijking rijpe schorren. Onvergeeflijk is 't, dat Dresselhuis, door Verheije v. Citters op het dwaalspoor gebracht, op zijne ongelukkige kaart van Zeeland XIIde eeuw, de wateren Zoutée en Steene plaatst, omdat men toen reeds den Stouten- voor den Zoutenpolder vergeten was, en Jan v. de Steene een tweeden polder bedijkte; zie *Nav.* XXXVI, 181. In Stoutenpolder wijst de hoofdsylbe zeker wel op een bijvoeglijk, en niet op een zelfst. nmw. [1]. En de Stoutenburg bij Amersfoort, enz., gelijkt alleen in naam en klank er op.

G. P. ROOS.

De Havikshorst, grafkelder te IJhorst (XXXVIII, 141, 2). Reeds in het Nieuws v. d. Dag van 9 Dec. 1887 werd het vinden van een grafkelder *achter* de kerk te IJhorst aangekondigd, met vermelding, dat daarin waren gevonden zes lijken; dat de kisten waren vergaan, doch dat er enkele kleedingstukken, o. a. een huid van schapenvacht, in waren aangetroffen, welke nog gaaf waren; en dat men alles onaangeroerd heeft gelaten, in afwachting der komst van deskundige leden van het Oudheidkundig Genootschap in Drenthe, om een grondig onderzoek in te stellen. Drie dagen later las men in gezegd

[1]) Zoo bijvoeglijk, dan diende hij eerder Stoutepolder te luiden. Of is 't dan »der stouten polder"? RED.

blad, dat *in* de kerk te IJhorst een grafsteen was gevonden, waaromtrent werd medegedeeld, dat na een nauwkeurig onderzoek van het Latijnsch randschrift, in schoone vormen er op voorkomend, is gebleken, dat het de grafsteen is van een kloosterabt, zeer waarschijnlijk van het klooster Dikninge, volgens het opschrift † 1543. In laatstgemeld bericht wordt van den grafkelder, welke *achter* de kerk zou zijn gevonden, van diens inhoud, en van de Havixhorst niet gerept. Ook de naam de Vos v. Steenwijk wordt er niet in genoemd. Worden ten onderwerpe geene nadere opgaven of inlichtingen verstrekt, dan zal men lichtelijk overhellen tot de overtuiging, dat de eerstgemelde vondst tot de sprookjes behoort. — In de mij bekende stukken worden o. a. als abten van Dikninge vermeld Godert, Goedert of Goert Mulert 1532—35 en Albert then Nijenhuis 1546—54. Is tusschen die beide abten geen ander persoon kloostervoogd van Dikninge geweest, dan zal vermoedelijk de gevonden steen het graf van den eerstgenoemde hebben gedekt. Mocht er eenige andere naam op worden gevonden, dan zou daarmede mijn werkje over de »Voormalige Kloosters in Drenthe" worden aangevuld.

Buiksloot. MAGNIN.

Wijnscroder, enz. *Nav.* XXXVIII, 159, teekende ik aan, dat wijnlosser , -scroder, -steker (z. v. a. vat-open-steker ?) drie verschillende denkbeelden opleveren, op drie onderscheidene handelingen wijzen. Ik zeide dit, zonder nadere verklaring, omdat ik in de verbeelding was, dat wijnscroder reeds vroeger in ons Maandwerk voldoende werd toegelicht. Thans bespeur ik, dat dit denklijk niet 't geval is, nu ik *Nav.* XXV, 629 wijnschrooder uit het Belg. Mus. IV, 41 zie geduid als wijnlosser; eene duiding, overgenomen door Oudemans, met verwijzing naar dat Belg. Museum. Terecht heeft echter O. schrooder = snijder (kleermaker), snoeier (ook van geld); zie *Nav.* t. laatstageh. pl.; alsmede ibid. XXVI, 148. Bijgevolg is wijnscroder eigenlijk wijn-snoeier, d. i. wijn-menger, en dus in zekeren zin wijnvervalscher. In casu kwam er (denklijk later) het *Nav.* XXXI, 326 vermelde wijnverlater, frelateur de vin, — den vorm ferlateur verzwijgt bijv. abt Olinger, — voor in de plaats. Frelateur = wijnvervalscher. Zoo spreken wij nog tegenwoordig van »wijn (ver)snijden", van »versneden en onversneden Bordeaux", enz. Had dus ook eigen-

lijk niet dat wijnsnijden of mengen in de *Nav.* XXV, 629 genoemde Gendsche Scroderij plaats? En kan »schroemeester", dien de wijnschroders aan hun hoofd hadden, niet evengoed het ambt aanduiden van hem, die toezicht hield op het wijn-mengen, als dat er een opzichter bij het afladen van wijn door worde verstaan? Vgl. bij Oudemans o. h. w. het citaat uit v. de Wall's Handv. van Dordr. bl. 380. — Tevens bespeurt men, dat de gesl. Schrader, Schreuder, Schro(e)der, die Scroeder, Sc(h)roer of Schroijr, — zie Tijdr. Regr. prov. arch. v. Overijsel, Bijdr. Geschied. Over., Cat. arch. Dev.-gasth., Camer.-rek. v. Deventer, Chartul. Kamper-weesh., — niet aan het kleermakersbedrijf (*Nav.* XXVI, 148), of, behalve aan dit, mede aan het geldsnoeien (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 312, 480), uitsluitend behoeven te herinneren. Immers in de straksgenoemde werken komt gelijktijdig de gesl. Snijder (= kleermaker) voor. Evengoed kunnen soms boomen wijnsnoeiers hier in 't spel geweest zijn.

Rudolf v. Diepholt, postulaat-bisschop van Utrecht, gaf 22 Jan. 1425 bij plakkaatbrief den burgers van Groningen 't recht om te varen en te komen door het land van Drente, enz.; »vervoeren zij wijn, zoo zullen zij daar geen s t e e k e w ij n van geven gelijk vroeger, en alle ambtlieden zullen hun geen schade toebrengen maar hun behulpzaam zijn." Aldus in Tijdr. Regr. prov. arch. v. Overijsel, Aanh. 240). »Steekewijn geven" beduidt hier denklijk wel z. v. a. eene soort wijn-accijns betalen, hetzij die schatting in geld of in eene bepaalde hoeveelheid van den te verhandelen wijn zelven bestond. De uitdrukking kan dan beteekenen: eenige schatting geven voor het recht om een vat wijn open te steken, met het doel om den inhoud in 't klein te verkoopen. Volg. Oudemans (o. h. w. steecken) komt in de »Informacie van Hollant ende Vrieslant", bl. 324, 412 »butter steecken" en »wijn steecken" voor in den zin van in 't klein verkoopen; waarbij dan het doel voor de oorzaak genomen wordt. En alzoo is dan ook de duiding wijnsteker = wijnhandelaar, d. i. uitverkooper van wijn, gewettigd [1]). Hierop kan oogen de gesl. Sticker, de Sticker, in 1409 den Stijcker(e) (Tijdr. Regr. Over. Arch. II 178, 9); in 1465 woonde te Oldenzaal de keizerlijke notaris en klerk van het Utr. diocese Johan Ede aliàs Sticker (ib. IV, 177); gelijk men in 1437

[1]) In denzelfden trant zou men alzoo kunnen spreken van botersteker, biersteker.

in het Voorsterslag van Mastenbroek een perceel Stickerslant (ib. III, 33), in 1491 te Haaksbergen een erve des Stickershuis (ib. IV, 531) aantrof. Die gesl. zou echter soms ook aan steecker = graveur, — vgl. steeckyzer = graveerstift, — kunnen herinneren. Vgl. ook Oudemans op »stikken".

Een wijnverlater [1]) is iemand, die wijn overtapt van 't eene vat in 't andere, door den Franschman teekenachtig uitgedrukt in zijn »transvaser". Zulks kan met vermenging (versnijding, vervalsching) gepaard gaan, of is zulks misschien inderdaad. Dit overtappen, overgieten luidt ook oversteken. Zoo zou dan het oude thans uit de volkstaal verdwijnende wijnsteker een verkorting wezen, niet van wijnvat-opensteker, maar van wijn-oversteker. In casu valt wijnschroder in zijne beteekenis met wijnsteker samen; en duiden wijnlosser, -steker en (of) schroder minstens in bepaalde gevallen niet drie, maar twee onderscheiden handelingen in den wijnhandel aan. Het *Nav.* XXXVIII, 158 vermelde biersteker beduidt dan als zoodanig bier-over-steker, d. i. overgieter, zonder meer.

Nog dit. Wat een steekpenning is in geldzaken, t. w. eene onderduimsche gift ter bekoming enz. van het een of ander; datzelfde kan eene steekkan in natte waren zijn.

J. A.

Opschrift (XXXVIII. 28). Dit is stellig door den tijd zeer beschadigd, en dientengevolge verkeerd afgeschreven. Ik stel voor te lezen: »wie t can geramen, segt mi, dat alle man te danke si". D. i. Wie het zóó kan aanleggen dat het allen man naar den zin is, die zegge het mij! — Vgl. »met minen danc" en »mijns ondanks".

W. Z.

LXXV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

A° 1709. N° 2907—2919.

2907. Afgebrokene vredesonderhandelingen met Frankrijk door

---

[1]) Wouter v. Lennep, uit Doesburg, was in 1611 wijnverlater in de Warmoesstraat te Amsterdam. Zie *Nav.* VIII, 319, waar de naam v. L. meer voorkomt.

het weigeren van Lodewijk XIV om zijn kleinzoon Philips, koning van Spanje, te onttroonen. *v. Loon* IV. 562 (1—5).

562 (1). Frankrijk wijst op den *hongersnood* (door den strengen winter 1709), den *oorlog* en den *opstand* liggende voor de voeten van den koning.

Kz. De koning in consult met een sterrenkijker. Latijnsch kantschrift.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3512 Z. 26 W. zonder het Latijnsch kantschrift.

562 (2). *Vz.* met Latijnsch omschrift als 562 (3) (en alzoo van denzelfden stempelsnijder) heeft tot *Kz.* de *Vz.* van v. L. IV 298 ([1]) met het jaartal **1700** [1]). De vrede met een olijftak in de rechterhand en met een *ring* **O** waarin een **L** geflankeerd door of tusschen een **C** en **H** te zamen het woord *Loch*(gat) vormend. Te dezer plaatse laat *v. Loon* de L ook nog zinspelen op L(*odewijk XIV*) als den verbreker der reeds zoo ver gevorderde vredesonderhandelingen. Dat *loch* was zeer gewild bij den stempelsnijder *C. W*(*ermuth*), die deze beide penningjes sneed. Zie boven n⁰ 2677 in verband met *Salm* n⁰ 1962 en v. L. IV 197. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2528 Z. *f* 14.25.

562 (3). Kz. als 562 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3513. Z. $15\frac{1}{2}$ W., *v. Cleeff* II n⁰ 1429 Z. *f* 3.—.

2908. 1709. v. L. IV 564 (1—3). Noodmunten door den commandant van Doornik, den markies *de Surville* tijdens het beleg dier stad (27 Juni—18 Juli 1708) geslagen.

564 (1). Eenzijdig. Vierkant. Met »het gelaurierde kopstuk (en naam) van *M*(*arquis*) *de Surville* »een zaak die geen weerga heeft", zegt *v. Loon*. (Waarde 20 patards ou 25 sols de France) Z. van het zilverwerk »des stedevoogds". Vijf [2]) varianten bij *Mailliet* pl. CXII (14—18) beschreven p. 443—444 en bij *Cocheteux* (zie beneden) pl. I 1—4 vier stuks. Vroeger bij *Duby* pl. XVIII (10).

564 (2). *Vz.* Wapenschild van goud van *de Surville* met drie zwarte

---

[1]) Op de Kz. aldaar is ook een **O** of *loch* te zien »*Ryswickscher Fried ist O gar entzweij*" 1702.

[2]) N⁰ 5 of 18 heeft eene inscriptie op de Kz. die voor ons duister is. Zij luidt DOR: N: Q: SLA. OU. QVG. (28 JUL. 1709. 28 *Juli* ging *de stad Doornik* over maar eerst den 2den *September de citadel*). (Zie v. L. IV 566, *Revue* 1854. p. 60—61 (1).

schaapscharen (?) (forces hautes) (2 en 1) *Kz.* Jaarschrift. (Waarde 8) K. Bij *Mailliet* pl. CXII (19—20). Twee varianten (19) met C. S. *ter weerzijden der kroon* als bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3514. (Emssion du 20 Juillet 1709). Door *Cocheteux* beschreven p. 444—445 pl. I n° 5—6. *Duby* pl. XVIII n° 11.

564 (3). Eenzijdig met het wapen van Doornik, den burgt en 2 patards. Bij *Mailliet* pl. CXII (22—24) drie stuks. *Cocheteux* pl. II (7—10) vier stuks. Beschreven bij *Mailliet* p. 445. *Duby* pl. XIX n° 1. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3516 de **N** in TORNACO verkeerd en n° 3517 grooter burgt. In de *Revue de la Numismatique Belge* 1854 beelde de baron *Chaudruc de Crazannes* pl. X (1—3) deze drie soorten van noodmunten af vergezeld (p. 59—70) van eene notice *Sur la monnaie obsidionale de Tournai, dite de Surville* (Siège de 1709). Het gezegde van *v. Loon* »*eene zaak die geene weerga heeft*" slaat op het voorkomen van *de Surville's* buste met lauweren gekroond, (linksgewend waaronder de burgt van Doornik en zijn naam) op n° 1. Uit een *Mémoire* van den *Academicien de Boze* (*Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles lettres.* T I p. 348—352 Edit. d'Amsterdam 1710 12mo) blijkt, dat het Hof van Lodewijk XIV daarover verbaasd was en van de genoemde Akademie daarom een advies over deze vermeende lêze-majesté inwon. Deze zag [1]) er niet zooveel kwaad in. *v. Loon*, zegt er van in de *Voorrede* van zijn eerste deel (*** *** 3) »Zij »bracht ter verontschuldiging van den stedevoogd in, dat de gemelde »Noodmunten geene *geldstukken* maar slechts *merkteekens* waaren »van 't gene de stedevoogd aan 't gemeen verschuld was; ten min- »ste dat er geene wet was door welke men het stempelen van eyge »beeldenis op de noodstukken vondt verbooden, en derhalven dat »dezelve veeleer moesten worden aangezien als enkele gedenkstukken,

---

[1]) *Revue* l. c. p. 63 »Que les pièces nommées monnaies obsidionales ne pouvaient »jamais être appelées *monnaies*, parce qu'elles n'étaient véritablement que des »*méreaux*, des gages publics et des obligations contractées par un gouverneur »assiégé; que ces pièces n'avaient aucune force de loi; que la postérité ne verrait »en elle que des médailles frappées par le besoin présent et pour éterniser en »même temps la gloire du prince, faire honneur à ses troupes et à celui que le »roi avait choisi pour les commander dans la défense d'une place toujours im- »portante, et qu'enfin, ces pièces ne pouvaient préjudicier en aucune manière au »droit inconcestable de battre monnaie, qui appartenait au roi seul ., etc.

»om den verdienden lof der Stedevoogden, wegens het wel verdeedigen »(l. l. I p. 352) der steden, te vereeuwigen, als dat eenigzins het »hooge muntrecht des Konings daardoor benadeeld waare" [1]).

De baron *Chaudruc de Crazannes* (l. c. p. 66) ziet in de boven beschreven buste niet het afbeeldsel van den markies de *Surville*, maar dat van den koning van Spanje, *Philips V*, kleinzoon van Lodewijk XIV. Het portret toch is jonger dan de vijftig-jarige ouderdom van *de Surville* in 1709 gedoogt. Philips V (geb. 19 December 1683) was daarentegen pas 26 jaren oud toen Doornik belegerd werd. Ook verzekerde de in 1793 gefusilleerde royalist *Armand Charles Emanuel marquis de Surville*, kleinzoon van den commandant, dat de buste niet zijnen grootvader voorstelde [2]). En wat het wapen betreft, ook *de Melac* bij het beleg van Landau (1702) en de maarschalk *de Boufflers* bij dat van Rijssel (1708) lieten noodmunten met hunne wapens stempelen [2]).

Met deze gissing die door den Académicien *Van der Bourg* uitgever (of vervaardiger?) van de *Poésies de Clotilde de Surville* en den heer *R. Chalon* gedeeld werd, kon de heer *Ch. Cocheteux* zich geenzins vereenigen. In de *Revue* voornoemd van 1855 p. 222—249 verscheen van hem eene uitgebreide notice getiteld *Du Marquis de Surville et des monnaies obsidionales frappées à Tournai en* 1709 met twee platen. *De Cocheteux* zegt dat het hoofd op de noodmunt voorkomend niet dat van Philips V maar dat van *de Surville* is. Hij voert als bewijzen aan

1° Dat in een *gedurende het beleg geschreven* HS. »*Recueil de quelques particularités du siége de Tournai de l'année* 1709 staat: »Ces

---

[1]) *v. Loon's* IVde deel verscheen in 1731. In de folio-uitgave van zijne *Hedendaagsche Penningkunde* (een jaar later verschenen) blz. 184 komt hij nog eens op die *buste* terug. »Dit zilvere noodstuk is onze bijzondere opmerking wel waardig. Nooit als alleen hier vindt men op de noodmunten de beeldtenis van den Stedevoogd, wel van den Vorst, want de innerlijke waarde komt niet uit den boezem van genen maar van dezen. Hij is geen Souverain maar diens plaatsbekleeder enz.

[2]) Il était assez disposé, à y voir tout simplement la reproduction d'un ancien poinçon, représentant une tête indéterminée,... que le hasard aurait mis à la disposition du général assiégé ou de son graveur improvisé... Dans un moment de hâte, et peut-être, en l'absence d'un artiste assez habile ou ayant assez de loisir pour se livrer à ce travail, on se serait servi de ce coin en y faisant les additions du chiffre numéral 20, du nom etc.

»pièces gravées avaient d'un côté *l'image* de M. *de Surville*, avec »ces mots à l'entour *M. de Surville.*"

2⁰ *Nicolas Chevalier* in zijne *Relation des campagnes des années* 1708 *et* 1709. (Utrecht 1710), een *tijdgenoot* zegt »que *de Surville* »s'etait accordé des honneurs souverains en ce faisant couronner de »lauriers, comme un triomphateur, dans *son portrait* qui étoit gravé »sur cette pièce."

2. Twintig exemplaren er van door de *Cocheteux* vergeleken vertoonen »une figure âgée, — aux sourcils épais et proéminents — au nez fort et busqué, — au menton double — au cou puisant" teekens eigen aan een man van 50 jaren en niet aan een van 26.

3. Overigens geene de minste gelijkenis met de bekende portretten van Philips V.

4. Hoe te verklaren de beweging aan het Fransche hof, de toorn van Lodewijk, het gevraagd advies, het snedig ontwijkend antwoord dat had kunnen volstaan met te zeggen: Het is het portret van den kleinzoon en de latere ongenade van *de Superville*, († 29 Dec. 1721).

Ook het gevoelen van *Van der Bourg* »la reproduction d'un ancien poinçon" houdt geen steek. Pl. 17 (1—4) geeft hij *vier* poinçons, gegraveerd door verschillende goudsmeden in Doornik, onder controle staande van het gelijke gewicht aan zilverwerk als aan dat der speciën. Het was alleen hoogmoed, geuit in een onbewaakt oogenblik. *De Surville* liet eerst *koperen* stukjes *met het wapen der stad* slaan, toen grootere koperen *met zijn wapen* zooals hij dat in het belegerde Rijssel (waarin hij 1708 vertoefde), had zien doen door de Boufflers en eindelijk tot het bestempelen van *zilveren* stukken overgaande plaatste hij er zijn portret en naam op. De lauweren die zijn hoofd omkranzen zijn overigens niet onverdiend. Met 6000 man (waaronder 1000 invaliden) versmolten tot 4000 bij de verdediging der citadel streed hij tegen 100,000 die hem van drie kanten aanvielen terwijl de vesting 10,000 man bezetting eischte [1]), enz.

Journaal van Johan Vegilin van Claerbergen van 1709
(Archief van *Eysinga*).

Missive van Joh. Vegilin van C. aan zijn vader, uit het leger 1 *Aug.* 1709.

---

[1]) Les lauriers sont peut-être l'oeuvre d'un graveur courtisan, zegt *de Cocheteux.*

»..... *De Surville* is bij de 50 jaren of daer ontrent out en geheel beleeft, serieus, en gantsch niet gascognerende, gelijk men ordinaris onder de Franse officiers vindt. Hij heeft geduirende de belegering gelt met sijn naem laten slaen, uit enkele glorie en tot profyt van syn beurs, alsoo 't silver soo men seyt niet boven de 12 St. weerdig is, en voor 20 Frans. (sous) dat is 16 Hollands sijn uitgegeven met dit fatsoen (afbeelding als v. L. IV 564 1) synde sulx alleen om te laggen en UHED. te doen zien, dat ik mijn teikene nog niet vergeten hebbe, altoo 't noeyt gekend hebbe. 't Is van de selve groote met dit beelt en opscript aen de eene kant, aen de andere kant is niets, als ik thuis koom hope ik UHED. daervan uit curieusheit een mede te nemen. Wat nu aenbelangt de sterkte der stadt...."

Medegedeeld door Dr. G. M. *Slothouwer* te Leeuwarden.

2909. De citadel van Doornik overgegeven 2 Sept. 1709 v. L. IV 566 (1—6).

566 (1). Allegorie of, Doornik gewonnen, komt de Vrede. De Vrede houdt den Nijd geketend enz. Kz. Gezicht op het belegerde Doornik met de opvliegende mijnen.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3518 Z. 30 W. en *Höhn* in *Revue* 1878 p. 140, *v. Cleeff* I n⁰ 2529 K. *f* 1.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1430 Z. *f* 10.— met kantschrift *Regni collapsa ruunt immania membra* Virgil. (Ubi)? (C. G L) [1]) Z. 30 W. Bij *Salm* met C. G L, (n⁰ 2157 Z. 30 W). (De overgroote deelen van het rijk vallen over elkander, *Vergilius.*) Volgens *Pinchart* (p. 64 n⁰ 9) zou deze fraaie penning (wiens keerzijde als voorzijde onder IV 566 (4) herhaald wordt) door *Philip Roettiers* (toen 1709 stempelsnijder in Brussel of Antwerpen waar hij in 1732 stierf) gesneden zijn.

566 (2). De Kz. behoort Vz. te zijn evenals bij de Vz. van den volgenden penning, dien dezelfde stempel sloeg.

Vz. Frankrijk in rouw zittend bij een door bliksemstralen getroffen *burcht* (het wapenteeken van Doornik).

Kz. De stad. Ingenomen 30 Juli 1709.

566 (3). *Vz.* als 566 (2) *Kz.—Kz.*: De platte grond van stad en

[1]) G. L. C. is *Gabriel Le Clerc,* stempelsnijder in Berlijn 1708 C. GL als C. G. L is bij *Schlickeysen* S. 67 *Carl Gottlieb Laufer*, lees *Lausser* als S 231 Muntmeester in Nurnberg **1646** (lees **1746**) bis 1755; doch onze penning is van 1709.

citadel. In de afsnede *N* waarschijnlijk *Georg Friedrich* N(*urnberger*). Stempelsnijder en muntmeester te Neurenberg (1682—1724) die alzoo ook den voorgaanden penning sneed. Beiden zinspelen op de onverwacht afgebroken vredesonderhandelingen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3519 Z. 26 W. Bij *Höhn* in *Revue* 1878 p. 140 met het kantschrift: *Magnis stare div fatorvm lege negatvr*. (Lang groot te blijven laat de wet van het noodlot niet toe). Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2530 K. *f* 2.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1431 Z. *f* 10.—.

566 (4) Vierkant. Duitsche penning. Ook van G. T. *N*(*urnberger*) als de voorgaande op de Kz. onder de takken een N.

Op de *Vz.* leest men *Die bahn zvm sieg vnd frid ist dornicht*. Doch op een exemplaar (Kon. P. Kab. *Aanw.* 1876 bl. 20) ontbreekt het *vnd frid*. Ook het jaarschrift der *Kz.* en de voorstelling van de *Vz.* zinspelen op Doornik en de hoop dat na het winnen daarvan de vrede, zoozeer gewenscht, zou komen.

566 (5). *Vz.* als *Kz.* 566 (1) Kz. Het Fransche schip van Staat dat zijn grooten mast (*Rijssel*) heeft verloren, mist nu *Doornik* als een kist voorgesteld die in zee drijft. Penning van *Ph. Roettiers* als 566 (1). Ook met het kantschrift *Regni collapsa* etc. als bij 566 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3521 Z. 29 W., *Salm* n⁰ 2159 Z. 30, *de Roye* n⁰ 2464 Z. *f* 6.75, *v. Cleeff* II n⁰ 1433 Z. *f* 9.—.

566 (6). *Vz.* Koningin Anna's buste waaronder *I*(*ohan*) *C*(*rocker*) komt veel overeen met *Vz.* bij v. L. IV 526 (2).

Kz. Minerva en Doornik in het verschiet.

Bij *de Roye* n⁰ 2466 Z. *f* 5.—, *Twisk* (1837) n⁰ 44 Z. *f* 9.50.

566 (7). Hollandsche penning (van M. Smeltzing te Leiden (?)

Vz. De leeuw in den hollandschen tuin, maar nu niet zooals bij v. L. IV 552 (3) 540 (4) 538 (1) 534 (2) 529 (5) *links* maar *rechts*-gewend [1]). Kz. De Hoop (29 Juli 1709) dat, nu de stad Doornik is gewonnen, door de overgave der citadel de sleutels van Frankrijk (*Claustra reserata*, de grenssloten geopend) in handen der Geallieerden zullen zijn.

2910. Overwinning op de Franschen bij *Tagnière* (*Taisniers*,

---

[1]) Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1422. K. Vz. *anders* en in Kon. P. K. *Aanw.* 1864 bl. 14, »doch met den leeuw *van de linkerzijde*" dus als boven is opgegeven.

Tainiers) of de slag te *Blagnies* 11 Sept. 1709. v. L. IV 570 (1—8.) Meer bekend als die van *Malplaquet*. (Zie v. L. IV 574 (5).

570 (1). Klein penninkje met het borstbeeld van Lodewijk XIV waaronder W(*ermuth* te Gotha 1683—1739) en *Kz*. de door twee bliksemstralen getroffen Fransche *lelie*. Als jaarschrift LILICIDIVM (De lelie-dooding).

570 (2). Ter eere van Prins *Eugenius*. *Kz*. *Jupiter* die den *Roi Soleil* (*Phaëton*) uit den zonnewagen bliksemt. (Zeldzaam).

570 (3). Ter eere van koningin *Anna*. Onder het borstbeeld in vol ornaat *I*. *C*(*rocker*). Kz. De veldslag of liever de inneming der verschansingen in de bosschen bij Taisnier. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3523 Z. 38½ W., *Salm* n⁰ 2161 Z. 39 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2531 Z. *f* 7.75, *de Roye* n⁰ 2467 Z. *f* 4.75.

570 (4). Prins *Eugenius* en de hertog van *Marlborough*, borstbeelden *vis-à-vis*. *Kz*. Het ondergaan der roodverwige Fransche zon. (Zeldzaam). *Salm* n⁰ 2162 Z. 26 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2532 Z. *f* 9.—. In Kabinet *Höhn* is de Vz. als die van v. L. IV 598 (3).

570 (5). *Phaëton* (*le roi soleil*) die zich verbeeldt *de zon* te zijn. Kz. De *zon* achter *bergen* (*Bergen* of *Mons* in Henegouwen, waarbij de slag van 11 Sept. 1709 voorviel) ondergaand. (Zeldzaam). In Kabinet *Höhn* te Wiesbaden (*Revue* 1878 p. 140) met het kantschrift **Nimivm prono fervore petitae jam piget Hesperiae*. (Het berouwt reeds met al te veel ijver het beloofde land (Spanje) begeerd te hebben).

2911. Op de inneming van Bergen in Henegouwen enz. 23 October 1709. v. L. IV 574 (1—5). 576 (1—2).

574 (1). Zeer groote en zeldzame penning (aanwezig in het Kon. Pen. Kab. te 's Gravenhage) »gemaakt te Amsterdam", zegt *v. Loon* *Europa* zittend op den stier door de drie Geallieerden tegen het met een fakkel gewapende Frankrijk, (waarboven een *zon* [*le roi soleil*] is geplaatst) beschermd wordend.

Kz. Op het einde van den veldtocht van 1709 waarin Doornik, St Gillain en Bergen waren ingenomen en een slag bij Bergen was gewonnen. *Victoria* trompet dit uit.

574 (2). Ter eere van koningin *Anna*, geteekend *I*. *C*(*rocker*) Kz. Op de inneming van Bergen in Henegouwen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3527 Z. 22 W., *de Roye* n⁰ 2468 Z. *f* 4.—.

574 (3). Frankrijk door de bliksemschichten der Geallieerden ge-

troffen. De in ketenen geslagen stad Mons verlost (23 Oct.) *Kz.* Het koperen standbeeld *der zon* te Rhodus boven den ingang der haven opgericht door *Charetes*, doch door zijn eigen zwaarte na 56 jaren door eene aardbeving ingestort.

Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2533 Z. *f* 13.50. Zeldzaam (Kab. *P. H. v. Gelder*).

574 (4). *Vz. Pallas.* Gelukkig besluit van het jaar. St Gillain ingenomen. *Kz. Hercules.* Bergen ingenomen.

574 (5). De Overwinning. In de afsnede *Pugna ad Malplaquet* 11 Sept. (steeds genoemd als de bloedigste van dezen krijg 14000 en 19000 gevallenen, gekwetsten en vermisten). (v. L. IV 569). Kz. Drie muurkroonen.

577 (1). Ter eere van keizer Joseph. Onder den arm *P(hilipp) H(einrich) M(üller)* † 1718 te Augsburg zijn geboortestad.

Kz. Praalzuil met drie tafereelen. Doornik, het verschanste leger en Bergen overwonnen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3529. Z. 26 W., *Salm* n⁰ 2163 Z. 26 W.

577 (2). Ter eere van koningin *Anna*; ook geteekend *P(hilipp) H(einrich) Mü(ller).* Kz. als 577 (1). Bij *Smidt v. Gelder* n⁰ 3530 Z. 25½ W., *Salm* n⁰ 2164 Z. 26 W., *v. Cleeff* II n⁰ 1433 Z. *f* 10.—, K. *f* —.40.

2912. 1709 v. L. IV 578 *Clemens XI* verzuchting naar vrede. (*Scudo*) *Madai* n⁰ 716. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3531 Z. 31½ W.

2913. 1709. v. L. IV 579. *Clemens XI* zoekt redding uit den nood in een ommegang van het Christusbeeld door den *H. Lucas* (volgens zeggen), geschilderd. Onder het borstbeeld der Vz. *Hameranvs* [1]).

2914. 1709. Volgens het jaarduidend randschrift der *Kz.* v. L. IV 581. Ter eere van keizer *Joseph* en op de rust in Italie hersteld tengevolge van de erkenning door *Paus Clemens XI* van *Karel III* van Oostenrijk *als Koning van Spanje.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3533 Z. 25½ W., *de Vries* (1884) n⁰ 1423 Z. 26 W. *f* 3.50, *Salm* n⁰ 2165 Z. 26 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2534 Z. *f* 6.—.

2915. 1709. Ter eere van *Karel Willem*, markgraaf *van Baden-*

---

[2]) *Giovanni Hamerani.* Rome 1675 † **1705** bij *Schlickeysen* leefde dus nog in **1709.**

Durlach bij zijne komst tot de regeering. Vz. Borstbeeld. Omschrift *Carols Guilielms d(ei) g(ratia) march(io) Baden Durl(ach) et Hochb(erg)*. Kz. een groote gekroonde leeuw, staande op oorlogstuig. *Audacem fortuna coronat* MDCCVIIII. (Den stoutmoedige kroont de fortuin). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3526. Gr. 30 Z. 28½ W., *v. Duren* n⁰ 1983 Tin, *de Vries* (1884) n⁰ 1424 Z. 29 W. *f* 3.25. Door *Müller. Hist Ged. Müntzen* Nurnb. 1709 S. 901 n⁰ 21.

2916. Gegraveerde zilveren spotpenning op *Philippus V*, 1709 met »*Allebij Goereijs, den eene na Madrid den andere na Parijs*". Kon. P. Kab. *Aanw.* 1882 bl. 21. Op 1710 ald. 1883. Versl. V 125. *Aldaar* nog t. a. p.

2917. Z. J. Gegraveerde zilveren huwlijkspenning van *J. Lolkes Suiderbaan*. (Friesche naam).

2918. 1709. Zilveren bruiloftspenning van *Hendrik Swam* en *Hendrika v. Schaagen* te Amsterdam. Cat. *de Vries* (1854) n⁰ 1844 Z. 22 W.

2918*. Op het overlijden van *Angenita Boskam* of Roskam? *Nav.* XII, 209.

2919. 1709 29 Aug. Op het overlijden van *Johannes Frederik Helvetius* (*Schweitzer*), 's Lands doctor.

Vz. Apollo gezeten houdt in de rechterhand eene lier en in de linker den Aesculapius-staf. Boven de *aureool* die zijn hoofd omgeeft het teeken van *Mercurius*; rechts die van *Jupiter*, *Venus* en *Saturnus*; links die van de zon, maan en Mars. In de afsnede *Cito, tute et jucunde*. (Snel, veilig en aangenaam), en daaronder *J. v(an) Schaak* [1]).

Keerzijde. Ter zaeliger Gedachtenisse van den Heere Johannes Fredericus Helvetius 's Lands doctor overleden den 29 Aug. MDCCIX oudt LXXX Jaeren. (*Omschrift*). *Hij heeft genesen en is gestorven om genesen te werden.*

In brons $1^5/_6$ duim $4^2/_5$ centim. bij *Rudolphi* Ed. Berolini 1829 n⁰ CLXIX p. 72. *Schulman f* 17.50, *v. Duren* n⁰ 1982 K. Cat. 's Hage. Nov. 1860 n⁰ 463 (Kooper *P. C. G. Guyot*) *Westhoff* n⁰ 2389 in Koper, *de Vries* (1884) n⁰ 1423 Z. 48 *f* 15.—. Zie D (*I. J. v. Doorninck*) *te D(eventer) in Nav.* XI, 205 en 336 en vooral XII, 125—

---

[1]) *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1438 door Mr. *Jer. de Vries Jerz.* als *graveur* aangegeven. (Zou hij ook de ontwerper kunnen zijn?)

129, door Mr. *W. C. J. v. Hasselt.* Ook in *Kon. P. Kab. Aanw.* 1871 p. 9 in zilver met deze aanteekening : »*Helvetius* werd in 1630 [1]) te Cöthen in »Anhalt geboren, studeerde te Harderwijk, zette zich, na zijne pro- »motie, eerst te Amsterdam, later te 's Gravenhage (waar hij in 1709 »stierf), als geneesheer neder, schreef geneeskundige, ook alchimis- »tische werken, werd geneesheer van den Prins van Oranje en van »de Staten-Generaal". Zie verder *Möhsen Bildnisse berühmter Artze* Berlin 1771. *Jöcher-Adelung, Kluyskens* T. II p. 26 die zich vergist door hem 84 jaren oud te laten worden [2]).

Men leest in het *Verslag M. v. Ned. Letterk.* (1860 p. 57). »*Dr v.* »*der Chys* toonde eenen zilveren gedenkp. ter gedachtenis van *J. F.* »*Helvetius* over wien de Nederlandsche bronnen niets aan de hand gaven. Doch reeds in 1823 of 1824 had mr *W. J. C. v. Hasselt* in het *Letterkundig Magazijn van Wetenschap en Kunst en Smaak*, *iets over de belangrijke familie Helvetius* geplaatst. Van onzen *Joh. Fr. Helvetius* stammen af de familiën *Helvetius van den Bergh* en *Helvetius van Riemsdijk* [3]), en ook de beroemde Fransche wijsgeer *Claude Adrien Helvetius*, † 26 Dec. 1771.

EINDE VAN HET JAAR 1709.

VRAGEN.

Jaarmalen, enz. Waarom heeten of heetten aldus in Groningen losse verhuringen voor den tijd van zes jaar? Het Groninger beklemrecht ontstond er uit, toen de huren vast werden. — Wat is de beteekenis van »wagenbode" (*Nav.* XXXVIII, 136)? Z. v. a. opzichter, toeziener over het hout halen?

Termande. Een perceel gronds in het gericht van Blankenham (Overijsel), waarvan aan Claes Sijmssoen in 1533 de helft »ter mande ende onverscheijden" toebehoorde (Chartul. Kamper Weeshuis,

[1]) 1630. *Rudolphi* »circa 1625", *v. Hasselt* 1629.

[2]) D. te D. zegt: vermeld in den *Dictionnaire Médicale, Biographie Médicale* T. V p. 154. *Bilderdijk Gesch. des Vaderl.* X bl. 243. Hij deelt titel en uitgaven van een alchimistisch geschrift mede.

[3]) Vgl. *Nav.* XXIX, 224; XXX, 318. RED.

Zwolle, Tijl 1885, n° 36). »Onverscheijden" (onversceeden, -sceyden = onverdeeld, in zijn geheel) licht »ter mande" kenlijk toe; maar wat is eigenlijk dit laatste? A° 1542 April 5 treft men de uitdrukking nog eens aan terzelfder plaatse, met de bijvoeging: »zijnde dit heele mande erve zuidwaarts gelegen" enz. enz. (ib. n° 57). Is mande erve z. v. a. dienstmans-erve, ook wel manstadt geheeten? Men ontving ook tienden »in dienstmansstad", bijv. te Oxe in 1370; zie Over. Arch. I 83. Kan »mande" eene samentrekking wezen van »man-stede"?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Broer Cornelis (XXXVIII, 155). Zie over hem H. v. R(ijn), Kerkelijke Oudheden van Holland, bl. 541; de Hoop Scheffer, Geschied. der Kerkherv. in Nederl. bl. 17. De aangehaalde verzen behooren tot een »refereyn", ook opgenomen in de Geuzenliedekens van 1645, en daaruit in v. Lummel's Geuzenliedboek, bl. 20.

W. Z.

De Geldersche Volksalmanak. Wederom verscheen dit jaarboekje, — de 54ste jaargang, — voor het jaar 1888, en, ouder gewoonte opende Mr. A. baron Schimmelpenninck v. der Oye tot Nijenbeek de rij van opstellen met zijne wetenswaardige gegevens uit de Geldersche leenregistratuur. Ditmaal worden de beleeningen van den Hof te Baak (o. Steenderen) a° 1326—1753 opgegeven. Bij de eerste beleening (in 1326) komt dit goed, hoewel er betreklijk nog al vèr van verwijderd, in nauw verband voor tot Ellinchem (Ellekom o. Reeden). Het geslacht v. Baack(e), dat hier zijn bakermat vond, en reeds in 1190 voorkomt, hield in 1478 op er eigenaar van te wezen. — Aan deze beleeningen paren zich die met het goed te Bransenburg (o. Steenderen) a° 1352—1775. In 1511 geraakt dit goed uit het bezit van 't geslacht van dezen naam; de eerstvolgende beleeningen bekomen toelichting uit Herald. Bibl. 1874 bl. 28 [1]). Om in 1722 het eigendom te worden van Jacob

[1]) Aldaar komt Aleid v. Mekeren voor als de gade van Goosen v. Spee (*sic*) te Langevelt, niet Gooven Spees (Geld. Volksalm. bl. 6).

Derk v. Heeckeren, wiens nazaten zich nog heden v. Heeckeren van Brandsenburg noemen. — Hoewel Bn Sloet in zijn Oorkondenboek v. Gelre en Zutfen (bl. 375) reeds in 1190 naast Bertoldus de Baco eenen Wilhelmus en Henricus de Dammo vermeldt, in het charter, waarbij Otto I van Gelre aan Zutfen stadsrechten toekent, vangen de beleeningen van het goed Den Dam (o. Warnsveld) eerst a⁰ 1403 aan, als wanneer Johan v. der Capellen eigenaar wordt. Op eene tusschenruimte van eene eeuw (1646—1745) na [1]), blijft dit goed in 't bezit van dit geslacht. De laatste hier vermelde beleening is van den jare 1786. — Holthuizen, havezate te Steenderen, een geruimen tijd in 't bezit van Schimmelpenninck v. der Oye, a⁰ 1657—1775, het dienstmansgoed en zadelleen De Marsch bij Zutfen a⁰ 1378—1769, het goed te Zuideras (o. Warnsveld) a⁰ 1326—1764 en »dat Huys tot Ulft met die bouwinge die daar to behoort" a⁰ 1311—1787, sedert 1525 't eigendom der Graven van den Berg en hunne erven, — komen daarna aan de beurt.

In een boeiend opstel verhaalt ons H. M. Werner (Zutfen) niet alleen, maar toont ons daarbij in eene keurig uitgevoerde afbeelding a⁰ 1626, dat de, vermoedlijk in den aanvang dezer eeuw, tot op den grond gesloopte Mussenberg (o. Valkenburg) een grootsch gebouw moet zijn geweest. Welk een omvang hadden toch meestal die oude kasteelen! Zie ook het voormalige slot te Gent (Over-Betuwe) eens aan in Geld. Volksalm. 1837 (tegenover bl. 135). Dit laatste zal blijkens de afbeelding wel eerst in 1751 »verdestrueerd" zijn, en niet in 1351, gelijk er boven staat; daarvoor is de bouwtrant veel te jeugdig. Jammer, dat de legende van den M., — zie *Nav.* XXXVII, 237, — niet kon worden toegelicht. Jan van Arkel (bl. 30) was heer van

[1]) In dit tijdperk treedt o. a. Marie de Rechignevoisin - *niet* de Roohigne Voisin, zie Rietstap's Armorial, geslacht uit Berry en Poitou, — de Lages, uit kracht van »publyke subtrastatie" (!) en aankoop op. Subhastatie is wat wij zouden noemen »gerechtelijke verkoop". Dan kwam het goed onder de overheids-hasta (= speer, lans). Het hier voorkomend de Lages vindt misschien opheldering in »van en tot Laege", van welk geslacht eene erfdr midden 16de eeuw voorkomt in Herald. Bibl. 1874 bl. 24 als gade eens voorzaats van den Geld. Volksalm. 1888 bl. 110, noot, vermelden von Hausz. — Herald. Bibl. t. a. pl. komen ook dochters Voigt v. Elspe (zie *Nav.* XXXVII, 526) voor. Dit gesl. bestond onafhanklijk van v. Reedbroeck genmd Voecht (Zie beneden, bij v. Blois).

Hagestein. En opzichtens Jasper v. Lijnden (bl. 37) kan gezegd, dat hij 20 Dec. 1518 door hertog Karel van Gelre werd ontboden om zich ter gelegenheid van diens huwelijk, met vier knechten »Ruytersche wyse naer de leus des Hertoghs geele ende rood gekleed vpt rustichste (in strijd-dos) binnen Zutphen" te vertoonen [1]. — Dat er in 1613 eene Beatrix v. Lijnden als gade van Hendrik v. Brienen, heer van den M., te Wiel (o. Ek) zal zijn begraven (bl. 39), daarvan is ten mijnent niets bekend. De op het voormalig huis te (Ek-en-)Wiel gevonden opzwering i. d. 25 Aug. 1638 (zie bl. 52) is hiervoor geen bewijs. Dit document kan uit het archief der v. Wijhe's te Echteld in dat van het voormalig Huis te Wiel (vgl. *Nav.* XXVI, 67 met Herald. Bibl. 1879 bl. 142, 4) zijn verdwaald geraakt. Als hare begraafplaats zal Wilp, — vgl. een later levenden Hendrik v. Brienen tot den Lathmer (o. Wilp, *Nav.* t. a. pl., — of misschien Welie (bp o. Hien en Dodewaard) zijn te beschouwen. Wie de luitenant Eck was, die 5 Dec. 1692 Arnold Hendrik v. Neukirchen genmd Nijvenheim te Londen doodschoot, is niet recht duidlijk. Dat het Arent Carel v. Eck (v. Pantaleon) v. Teisterbant (o. Avezaat) geweest zij, zou men het bericht van Geld. Volksalm. 1875 bl. 54 niet aanzeggen. Hoewel, deze Arent Carel heeft een vrij zonderlingen, levensloop gehad. In 1690 lidmaat geworden te Avezaat, heeft hij zelfs nog een huwelijk aangegaan, en wel in 1699; want toen stond hij ingeschreven te Amsterdam, waar hij zich dus ook schijnt opgehouden te hebben. De inschrijving luidde: »Amst. 20 Febr. 1699. Eck (Arent Karel van), van Avezaat, in de Betuwe, Luyt. oud 31 [2] jaren; woont tot Wijk bij Duurstede, ouders doot [3], geassisteert met Gerrit Broekhuijsen, ter eenre, en Helena v. Broekhuijsen van Wijk bij Duurstede, oud 21 jaren, woont als voren, ouders doot, geassisteert met haar broeder Johannes v. Br., ter

---

[1] Mr. G. v. Hasselt, »Schilderij van Karel v. Egmond", bl. 7.

[2] *sic.* Hij zal echter 11 Aug. 1666 geboren zijn. Als heer van den Vrijenburg (te Hien) werd hij 11 Mei 1689 beschreven in de Rp van Nijmegen, en amptsjonker van Neder-Betuwe.

[3] *sic.* Zijn vader Dirk v. E. v. Pantaleon was 31 Jan. 1695 op Teisterbant gestorven; maar zijne moeder Petronella v. Bodek (v. Elkan) overleed eerst 1 Dec. 1709. Zijn vader staat als »Joncker Theodorus ab Eck" i. d. 28 Mei 1653 in het Lidmatenboek van Dodewaard ingeschreven.

andre sijde". Arent Carel had een broeder Johan Melchior v. Eck, geb. 4, ged. 10 Juli 1664, eerst page bij den Hertog van Wurtemberg, toen vaandrig (= 2de luit.) bij de dragonders van Hessen-Kassel; maar deze zal reeds 30 Juni 1691 zijn ontslag genomen hebben; hij deed 7 Juli 1693 te Tiel belijdenis, en werd 19 Dec. 1701 wegens Teisterbant verschreven in de Rp van Nijmegen; amptsjonker en heemraad van Neder-Betuwe; eerst later deed hij een neerlaag, d. i. pleegde hij een moord [1]), maar op Dr. Johan François Schagen, gelijk het Groot Geld. Plakkaetboek III 106 ons leert. — Wat des straksgenoemden Arnold Hendrik's jongeren broeder Wolter Godfried, 1692—1726 heer van den Mussenberg, betreft, zijn naam prijkte in 1842 nog op de oudste der zilveren gildeplaten, waarmede, in een keten vereenigd, de koning van het gildefeest, die den vogel van de hooge staak schoot, omhangen wordt, — indezervoege: »Wolter Gottfriet von Nyvenheim Gnt Nijkercken, Heer zu Driesberg, Kessel und Moock, etc. Koninck A⁰ 1684" [2]).

Melati van Java kleedt de geboorte van den lateren keizer Duitschlands Hendrik III in 1026 te Oosterbeek, mitsgaders de benoeming van Bernulf [3]), pastoor dezes dorps, na Adelbold's dood, door keizer Koenraad II (den Saliër), tot bisschop van Utrecht, in eene bevallige novelle, volgens welke de latere keizer in de Oosterbeeksche pastorie het eerste levenslicht zag, geheel in overeenstemming met Slichtenhorst's bericht in zijne Geld. Geschied. bl. 54b, hoewel deze schrijver in zijn Tooneel des Lands v. Gelre (bl. 97b) als schouwplaats dier geboorte noemt »een vlack veld [4]) 'twelk men zeght langhe wijl daer na den misdaedighers drie daghen tot eene vryplaets te hebben gedient".

---

1) Vgl. wegens de uitdrukking Mr. E. D. Rink, Beschrijv. v. Tiel, Bijlage 1847 bl. 7.

2) Geld. Volksalm. 1842 bl. 80, 1. Die koning van den jare 1684 heette intusschen juist omgekeerd v. Nijkerken genm̃d Nijvenheim; zie Geld. Volksalm. 1888 bl. 53.

3) De novelle noemt hem Bernaldus, later Bernulphus; Bondam en Bn Sloet ao 1028, 46, 50 Bernold, Bernulf. Slichtenhorst in zijne Bisschoppen-lijst (bl. 150) Arnulf, Bernold of Warnulf, en vermeldt hem (bl. 54b) ls den stichter der kerken van St. Pieter en St. Jan te Utrecht en van St. Lebuinus te Deventer.

4) Ook aldus de Tegenw. Staat v. Geld. bl. 516.

Uit oorspronklijke documenten beschrijft Mr. J. W. Staats Evers (Arnhem) »Een drama te Tiel op 9 Mei 1761", hetwelk voorviel in het nóg als aanzienlijke huizing bestaande en bewoonde Amptmanshuis in de Amptmans- of Koningsstraat [1]) aldaar. Het was inderdaad eene edelfamilie-tragedie, en de moordende edelman (Jhr. Mr. Izaak Steven v. Delen tot Schonenburg) handelde gewis in onbesuisde drift, die hem tot eene onverantwoordlijke daad, een gruwelstuk vervoerde. Wanneer hij echter louter als een op bloed beluste woesteling wordt voorgesteld, die niet alleen zijn schoonvader Jhr. Dirk Louis v. Brakell, richter van Tiel, maar ook zijne schoonmoeder (Jacoba Wouterina de Lange, dr eens vice-admiraals), uit enkel boosaardigheid zocht te dooden, dan is de groote vraag, of de ware toedracht der zake wel tot haar recht komt. Hij toch meende reden te hebben om te vermoeden, dat zijne schoonmoeder in ongeoorloofde betrekking stond tot eenen »ami de la maison", met wien zij heel kort na des richters dood zich in den echt verbond. Jhr. v. Delen nu, dien huisvriend meenend te treffen, wondde in de duisternis van het avonduur bij vergissing zijnen schoonvader levensgevaarlijk, en viel daarop zijne schoonmoeder aan. Tenminsten, indezervoege is mij het ongeval meer dan eens verhaald geworden; en onder dien indruk gaf ik er bericht van in mijne »Kroniek van Ravenswaaij" [2]).

De steller van dit »Verslag" tracht in zijn »Op-Heusden" op historischen grond aan te toonen, dat deze Neder-Betuwsche plaats in hare benaming aan het N.-Brabantsche Heusden [3]), in hare oorspronklijke bevolking (minstens gedeeltlijk) aan gekerstende heidens of Zigeuners uit het gevolg van eenen Jan van Arkel herinneren zal.

De door Jacob Vis Pz. (Ruurlo) schilderachtig beschreven »Herfstdag in den Gelderschen Achterhoek" roept ons Graafschapsche zeden en gewoonten voor den geest. Onder deze verdient het »palen der koeien" (bl. 135, 6) wellicht ook elders de behartiging der veehouders. Niet minder is hij waard gehoord te worden in zijne aanprijzing van

---

[1]) Zie over die benaming Herald. Bibl. 1879 bl. 256, waar bl. 249–59 eene levensschets voorkomt van Jhr. Dirk Vijgh († 1615), die Petronella, gade van Jhr. Dirk v. Brakell, niet tot dochter (Geld. Volksalm. bl. 83), maar tot oomzegster had. Zij was eene dr v. Adriaan Vijgh, zie Herald. Bibl. t. a. pl. bl. 247; 1880 bl. 64.

[2]) in Herald. Bibl. 1880 bl. 314. [3]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 672, noot 2.

pompen boven putten ten platten lande [1]), als gezondheidsmaatregel (bl. 138). Terwijl wat hij van heide-planten, bijv. den vliegenvanger als vleeschetend plantje aanstipt, opwekt om de heide toch niet achtloos te betreden. Insgelijks wordt men hier aan Achterhoeksche woorden herinnerd, als: (de garven) gasten (vier of vijf schoven tegen elkaâr opstellen, bl. 132), steeg (voetpad langs 't akkermaalshout, bl. 133), wienbessen (druiven, bl. 138), zaden (in 't zaad schieten, ibid.), m'n baôs (mijn man, bl. 139), 'n stukje gaôn (een eindje weegs afleggen, ibid.), hoeksch of haaksch (krom gegroeid) hout (bl. 142), tien-scheppels-zaôd (één bunder lands, bl. 144), karreman (boer die één paard heeft, bl. 146), lijnhoutje (liniaal, bl. 148). — In zijn »Nijmeegsche canard" bepaalt de redacteur, Ds. J. C. W. Quack (Ravestein) ons niet enkel bij de eigenaardige persoonlijkheid van den Maas-Bommelschen predikant Monhemius († 1777) [2]), maar vlecht daar ook bizonderheden in nopens Nijmegen in het begin dezer eeuw, met zijn Wimelpoort (= Windmolenpoort), zijn St. Stefanus-kerk, waarin de graftombe van Catharina de Bourbon († 21 Mei 1469), gemalin van hertog Adolf v. Gelre [3]), enz. enz. — Ten besluite levert Mr. W. v. de Poll (Nijmegen) in zijn »Satan als rechter bij trouwbeloften" eene episode uit de Nijmeegsche strafrechtspleging a° 1660, ten bewijze welk een grof bijgeloof destijds nog heerschte, en tot welke onzinnige processen trouwbeloften voorheen aanleiding gaven. — Deze opstellen worden afgewisseld door oden, sonnetten, dichtstukjes van de HH. Werner, M. L. Quack, F. F. C. Steinmetz (Dieren) en H. J. Krebbers.

En hiermede wordt ook deze jaargang van den Gelderschen Volksalmanak aanbevolen in ruimen kring.

J. A.

---

[1]) »Omtrent Garder (Garderen) staat een put van ongelooflijke diepte" verhaalde Slichtenhorst a° 1645 in zijn Tooneel d. Lands van Gelre 111ᵃ.

[2]) Te Nijmegen † 18 Dec. 1887 W. A. Monhemius, oud 68 jaar.

[3]) Zie de kwartieren dezer vorstin in Slichtenhorst, Tooneel bl. 36_b.

VRAGEN.

Maastricht. In L'Intermédiaire XXI, 173, ziet men aangehaald »Tableau du spectacle français ou Annales théâtrales de la ville de Maëstricht", par M. Bernard, avocat. Maëstricht, v. Gulpen 1781. Wordt ald. een »ouvrage très curieux et très rare" genoemd. Wat weet men van den schrijver?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Geograaf van Filips II. In Mr. G. v. Hasselt, Stukken v. d. Vad. Hist. III N° 14 bl. 54, vindt men de volgende quitantie: Ick Christiaen Sgroot, geograeff van Co. Ma. etc. bekenne midts desen ontfangen te hebben van Thomas Gramaije den jonghen, Landtrentmr. generael des furstendoms Ghelder de somme van negen hondert vier en vyfftich ponden van veertich grooten vlaems 't pondt, en dat voir mijne vacatiën van sestien volle maenden min drije daghen verschenen zedert den XV dach Novembris A° XV^c drij ende tzeventich tot den XII dach martij A° XV^c vijff ende tzeventich stilo communi, na advenant van veertich stuyvers 's daechs, die my van wegen zijnre Ma. toe getaxeert zijn voir mijnen arbeijt ende sallaris van sekeren boeck te maecken, inhoudende beschryvinghe van diversche landen ende steden, van welcken boeck het eerste deel zijne Ma. alreede ontfangen heeft deur die Excellentie van Hartoghe van Alva, ende het leste deel noch onder handen hebbe, om voorts ten behoeve van zijne M. aff te maecken, ende te voleijnden. Al achtervolgende d'opene brieve van ordonnancie, inhoudende taxatie van mijne voirs. vacatien, mij van wegen C. M. gegundt wesende in dato den XIII dach septembris A° XV^c acht entzestich. Van welcke somme van IX^c LIIII ℔ ten prijse ende vuijt saecken voirs: Ick quijtte den voirn. landrentmr. ende allen anderen, mij bedanckende der goeder betalinghe; des t'oirconden mynen naem hier onder gestelt den XII dach meij A° XV^cLXXV S(olvit) IX^cLIIII ℔. (getekend) Christian Sgroet.

H.

Rembrandt (XXXVIII, 38, 158). Volg. *Nav.* VIII 319, werd Titus v. Rhijn, van Amst., oud 27 jaren, geass. met zijn vader Rembrant v. Rhijn, woonachtig op de Roosegracht, 10 Febr. 1668 ingeschreven met Magdalena v. Loo, van Amst., oud 27 jaren, geass. met haar moeder Anna Huybrecht, woonachtig op de Cingel. Aldus luiden de Amsterdamsche huwlijksregisters.

J. A.

Gravure. In »Los en Vast" 1887 staat een opstel van J° de Vries over André Chenier, waarin wordt aangehaald de schilderij van Muller uit het Musée du Luxembourg »Appel des dernières victimes de la terreur", en daarvan gezegd: »Eene gravure naar deze schilderij »genomen pleegt een paar malen 's jaars bij onze boek- en plaat- »handelaars opgehangen te worden en de voorbijgangers staande te houden". Voegt men hier bij, dat ze indertijd als premie werd gegeven bij Erckman-Chatrian's »Geschiedenis van de Fransche revolutie", dikmaals op auctics voorkomt (Maart '88 nog bij v. Huffel te Utrecht, tweemaal), dan mag men aannemen, dat ze als in veler bezit, genoeg bekend is om de juistheid van voorstelling met het oog op het onderschrift even ter sprake te brengen. Op de gravure toch staat: »De laatste slachtoffers van het Schrikbewind. Oproeping »van de ter dood veroordeelden, 27 Juli 1794". Alzoo 9 Thermidor, op welken datum werklijk de laatsten zijn opgeroepen, en dus de geschiedenis trouw is gevolgd. Ziet men echter, welke laatste slachtoffers er op voorkomen, dan staat men verbaasd er personen bij te vinden, die 7 Therm. reeds dood waren. Van de zeventien hoofdfiguren werden er zes op 7 Therm. en zes op 8 Therm. opgeroepen; zoodat er den 9en slechts vijf over waren, waarvan er dien dag slechts drie (Ausane, Legay en de Verine) zijn opgeroepen, en er nog twee overbleven (Melle de Coigny en de Marquis de Roquelaure). Het onderschrift op de gravure is dus niet juist. Wel zijn de laatste slachtoffers 27 Juli opgeroepen, doch de schilder geeft de oproeping van *dien* dag *niet* te aanschouwen. Van welken dag dan wel? Men zou kunnen antwoorden, van den 25sten. Doch daar stemt de voorstelling niet mede overeen. Men ziet bijv. Aucanne beet gegrepen door een soldaat, wien dat afscheid-nemen te lang duurt. Hier heeft men dus 27 Juli. De markies de Montalembert en Rougeat

de Montcrif gaan op elkander's schouder leunend naar den trap op den uitgang af, en heeft men dus 25 Juli. De prinses de Chimay gaat vóór hen uit, terwijl de prinses van Monaco opvliegt op het hooren van haar naam; alzoo twee tooneelen van 26 Juli. Ziet men vervolgens Chenier peinzend ter neêr gezeten, dan is het zeker den 27sten niet geweest; want zijn hoofd, dat hij hier met de hand ondersteunt, viel reeds 25 Juli onder de guillotine. — De geheele schilderij is derhalve eene rangschikking van tooneelen, die 25—27 Juli voorvielen; en doen de bezitters der gravure het best, dezen laatsten datum als het einde te beschouwen van een drama, dat in St Lazare drie dagen vorderde om te worden afgespeeld.

Gouda. F. TH. LAFEBER.

Bier (XXXVIII, 37) [1]. Wat nu bij en voor onze bierdrinkers »een glas Beiersch" is, was bij die van vóór veertig jaar »een glas Faro". Faro en Lambiek waren in dien tijd de meest gezochte biersoorten. Over den naam Faro zie onzen Bestuurder *Nav.* XXV, 558, naast ib. XXIV, 481, 571. Ter laatstgemelder pl. wordt naar de beteekenis van Lambiek gevraagd. Wie helpt me er aan?

A. AARSEN.

[Kan 't verbastering van Lubecker (bier) zijn?]

Bierbeschooier (XXXVIII, 158). »Schooien" is eigenlijk loopen; vgl. »schoen", en met anderen vocaalhap »schaats"; eerst uit de bijgedachte »achter lande om te bedelen" heeft zich de tegenwoordige beteekenis ontwikkeld. Een bierbeschooier is dus iemand, die rondgaat om bier aan huis te bezorgen; wat elders »bierdrager" [2]) heette.

W. Z.

Goudsbloemen-azijn (XXXII, 336, 428, enz.). Ik ontleen aan: »Vorstelick geschenck, Dat is, een medecynboek, Inhoudende Vele geproefde ende goet gevonden Medecijnstucken, om veelerhande

---

[1]) Aldaar had vermeld kunnen zijn »byre dat sy droncken a° 1365" (Deventer-Camer.-rek. III 507). RED.

[2]) In 1355 komt te Deventer Heylwig Bierdragester, in 1356 Hille die Bierdraghester (Camer.-rek. II 288, 445), in 1474 te Zwolle Geert Bierdrager (hetzij bedrijfs- of geslachtsnaam, Over. Arch. IV, 256) voor. RED.

sieckten ende gebreken des Lichaems, te genesen. Alles met seer goede aengename kruyden en drancken, daer de natuer geen tegenheydt ofte Walginge in heeft. Alles in grooter weerden ende hooge achtbaarheydt gehouden in den Vorstelicken Huyse van Nassouwen, ende Princen van Orangien, etc. t Amstelredam, By Johannes van Ravesteyn, Boeckverkooper en ordinaris Drucker deser Stede, 1662", het volgende, op bl. 141, over »Gout-Bloemen Conserf".

»461. Over maten goet voor die geraeckt zijn, ofte met Popelsy geslagen zijn. Men sal plucken Gout-bloemen, als die Sonne wel schijnt, ende niet geregent heeft op dien dagh, dan moet men alle bloemen plucken, oock kruyden, ende men sal van de Gout-bloemen anders niet nemen dan die geele bladeren, ende men sal dat wit schoon afsnijden, ende doen daer by bykans noch eens sooveel goeden witten suyckers, kleyn gestooten, ende wel onder de voorsz. bloemen gemenght, ende in een glas gedaen, in de Sonne geset, wel toe gedeckt, ende als het regent moet het niet buyten staen, en men sal t alle dage wel omroeren, ende dicht toe stoppen, men mach oock alle dagen wel meer daer by maecken, deze Conserf kan wel 2 jaer goet blyven, als sy droogh staet. Soo haest yemant beroert wort, van dese Conserf in de mont gedaen, ende wat van Bever-geel onder de tonge gedaen, ende men sal den geraeckten met beyde sijn schouderen schudden, ende slaen hem tusschen de schouderen, soo krijght men die spraek terstont wederomme, van die Gout-bloemen Conserf krijgen syse oock terstont wederom. *Sepissime expertum.* Nota. Alle conserven behooren 14 dagen in de Sonne te staen, ofte is 't regenachtigh weer, soo sal t soo lange staen tot dat aan t houtken daer het mede wort omgeroert, geen Conserf meer blijft hangen".

Verder vond ik in eene verklarings-akte van 1656: »een echtpaar sittende in hun tuyn; de man snijdende pennen om boomen met touwen op te leyden, syn huysvrou Goutsblommen gereet maeckende om te droogen". In een boedel van 1649 werd aan een der erfgenamen aangerekend »een groote fles met goutsblommenasijn" tegen 5 gulden. Van een ouden tuinman verneem ik, dat de bolletjes van een bijzonder soort goudsbloemen, in melk gedronken, een volksmiddel is tegen aambeien.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Stokvisch (XXXVIII, 170). De eerste maal worden de stokvisch, aardappelen, uien en rijst, elk afzonderlijk opgedischt. Hetgeen dan overblijft wordt, zooals ik dikwijls, o. a. te Leiden, zag, met elkander vermengd in een pannetje opgewarmd of gestoofd, en verschijnt aldus heet in dat pannetje op tafel. Mij dunkt, voor dit gerecht is de benaming »stokvischpan'' of wel »panvisch" niet ongepast, en overdrachtlijk zal ze ook toegepast worden waar geen pan wordt gebruikt, of wel, niet op tafel komt.

F. *en* G. J. RINK.

[D. T. bericht, dat men van stokvisch, als tweede gerecht (pannevisch) dus toebereid, te Dordrecht zegt »er een pannetje van maken".]

Stokvisch. Panvisch, is te Leeuwarden anders niet als onder de benaming pantsjevisch (-fis, -fisk) bekend. De elders gebruikelike benaming panjevisch duidt, door dezen byzonderen form *panje*, — even als *manje*, *laanje* voor mannetje, laantje, — eenen zeer hoogen ouderdom aan.

J. W.

VRAGEN.

Ganzespel. Kan ook worden nagegaan, sinds wanneer dit kinderspel in gebruik gekomen is; of dit spel alleen in Nederland, of wel in andere landen van Europa in gebruik is, en wie de vermoedlijke uitvinder is van het Ganzenbord? Vindt men bij oudere schrijvers reeds de bekende uitdrukking, die hoogstwaarschijnlijk aan dit spel is ontleend: »Dat valt op een gansje?"

[Veel van het hier verlangde, maar niet alles, kan vrager vinden in *Nav.* I, 102, 38, 324; II 254, 349; III Bijblad bl. CIII, CXXXVIII, CLXXIII. — *Nav.* XII, 363 is sprake van het »Nieuwe Gansebord der Constitutie Unigenitus" door Paus Clemens XI uitgegeven, verbiedend 101 stellingen van den Pater Pasquier Quesnel. *Nav.* XIII, 35 leert, waar men dit laatste aantreft.]

Penteekening. Op eene prachtig uitgevoerde penteekening is afgebeeld de in 1599 tot generaal over de vloot benoemde Pieter v. der Does (geb. 1562, † 24 Oct. 1599 bij 't eiland S. Thomas, geh. met Philipota v. Duivenvoirde), op het oogenblik dat hij, na afscheid van Prins Maurits genomen te hebben, zich begeeft naar de te Brielle zeilvaardig liggende vloot, die in 't verschiet zichtbaar is. Dit kunststuk is geteekend P. R. F. (P. R. Fecit?). Het draagt geen jaartal, maar zal uit den aard der zaak in of iets later dan 1599 vervaardigd zijn. Totdusver is vruchtloos gezocht naar de ontcijfering der vermelde initialen; en toch moet de vervaardiger een bekend meester zijn geweest, daar het stuk aan eene der beste gravuren denken doet. Kan iemand die initialen ontcijferen, en wil hij dit mededeelen?

Den Haag. C. VAN BREUGEL DOUGLAS.

Waterdruk. De vraag van *Nav.* XXXIII, 325, vond nog al geen het minste antwoord. Toch is die uitdrukking op het platteland zóó algemeen, ook in de Betuwe, dat elk dorpeling hier ze verstaat; de eenvoudigste, de jongste catechisant weet wat er mede bedoeld wordt. Alleen raakt ze meer in onbruik, naarmate de oude Bijbeluitgaven (met Gothische letter) gelukkig zeldzamer worden. Men gerake toch over den oorsprong tot eenstemmigheid, alvorens de uitdrukking voor goed uit de spreektaal wijke. Zonderling ook, dat de uitdrukking in de steden niet gebezigd schijnt te worden. Is ze een Betuwsch, Veluwsch en N.-Brabantsch idioom? — Wordt bij het drukken in gewone (Latijnsche) letters soms meer »water" gebruikt? Of schuilt achter de hoofdsylbe wellicht de naam des boekdrukkers of letterzetters, die het eerst of het meest zich van w a t e r d r u k bediende? Het woord wordt bestendig gebezigd in tegenstelling met »bijbeldruk" (= druk in ouderwetsche letters).

TAALKUNDE.

Appel (XXXVIII, 161). In het *Nav.* XXI, 616 vermelde werk van Taylor, waarvan de tweede uitgave in 1865 te London verscheen, wordt de oorsprong van de engelsche plaatsnamen Appleton, Appleby Appledore, Appledurcombe, Applegarth, Applethwaite, enz. bewezen afkomstig te zijn van den appel(boom), van een of meer appelboomen, ter plaatse groeiende, waar deze steden en dorpen ontstaan zijn. Dat dit zelfde het geval is met de nederlandsche plaatsnamen Apeldoorn ter Apel, Appeltern en Appelterre, is XXV, 559 aangetoond [1]. Hoogst waarschijnlik is dit eveneens het geval met de namen Appelenburg, Eppeldorf en anderen. — Maar in de plaatsnamen Eppelsheim in Rijn-Hessen, Epplingen in Baden en Appelscha (eigentlik Appelsga) in Friesland, als beteekenende de woonplaats van Appel, de woonplaats der Epplingen, Eppelingen of Appelingen, dus der nakomelingen van Appel, en in Appelsdorp, dorp van Appel, moet een mansnaam schuilen. Anders hebben ze geen zin. En dien oudgermaanschen mansnaam Appel vinden we dan ook in menige oude

[1]) Zie ook *Nav.* XXVI, 244–6; 'VII, 184. RED.

oorkonde vermeld. Förstemann aanziet dezen naam (in zijn Altdeutsches Namenbuch) als een verkleinform van Appe, Abbe, Abbo (Abbelin, Appelyn, Appel); terwijl de mansnaam Appel in de »Nomina vernacula Hollandorum et Frisiorum, adjunctis nominibus sanctorum, quae per illa significantur" wordt voorgesteld als den kerkeliken doopnaam Appollonia, 't welk reeds hierom niet juist kan zijn, wijl Appel in de Nederlanden en elders bij de germaansche volken een mansnaam is. Ongetwyfeld heeft Förstemann in dezen gelijk. Laatstgenoemde vermeldt, als tegenhangers van de hier boven aangegevene engelsche en nederlandsche plaatsnamen, uit het woord appel(boom) geformd, in het tweede deel van zijn Altdeutsches Namenbuch nog zeer vele duitsche plaatsnamen die den zelfden oorsprong hebben.

JOHAN WINKLER.

[Appledore en Appledurcombe zullen wel aan den appelboom herinneren, evenals ons Apeldoorn, Appeltern. Misschien ook Applegarth, wegens de eindsylbe. Appleto(w)n, Appleby, — by = bay, — leveren echter een gepasteren zin als men apple = poel neemt; waartoe ook voor den tweeden plaatsnaam de variant Apulby neigen doet. Ditzelfde geldt van De Appeldijk o. Deil en Tricht. Appel = poel biedt in den *Nav.* XXXVIII, 161 genoemden *riviernaam,* en dat nog wel tout-court, een gepasten zin; ook sluit die riviertak natuurlijk eenen persoonsnaam uit. De Nom. Geogr. Neerl. III, 22 door mij vermelde geslachtsnaam Indenappel moge aan een uithangteeken ontleend zijn; de dito Up ten Appel, misschien ook v. Appel, beiden in Gelderland (zie t. a. pl.), denklijk niet. Zou ook wel de *Nav.* XXV, 258 genoemde, oud-adellijke gesl. v. den Appel, waarnaar denklijk de Appelburg te Garreweer geheeten was, beduiden »v. den appelboom"? Het is mooglijk, maar »van den poel" klinkt mij eigenaardiger, rationeeler. Doch »de gustibus" enz.]

Utinge. Tot bevestiging der vroeger gegeven verklaring van Utingeradeel kan dienen het voorkomen van U t i n g e als kluftnaam in de stad Groningen; en wel in verbinding met Westerkluft. Ze maakte met deze deel uit der parochie *ter Aa*, en moet dus in het westen der stad gezocht worden, naar den kant der rivier. Daar de eerste oorsprong van Groningen naar alle waarschijnlijkheid ligt in het noord-oostlijk gedeelte der oude stad, waar zich het praefectenhof, later stadhouderlijk hof en de Walburgskerk bevonden, met Kattenhage als buurt; verklaart Utinge zich vanzelf als buitenland of uitbuurt. Als regel mag toch gelden, dat *uit* en andere voorzetsels in plaatsnamen hun gewoon karakter verliezen en de beteekenis er-

langen van bijv. naamwoorden. Uitzonderingen vormen alleen die samenstellingen waarin het lidwoord tusschenbeide is uitgevallen. Utrecht derhalve niet »buiten de tricht of drift", maar de buiten-tricht, verkort Uitert, in tegenstelling van eene andere meer binnenwaarts of hooger-op gelegene. Uithuizen niet »buiten de huizen", maar de Buitenhuizen in tegenstelling van de nabijgelegen Bovenhuizen. Daarentegen blijft het voorzetsel zijn oorspronklijk karakter behouden in Achter-de-muur (straatnaam in Groningen), Tusschen (de) huizen (in Elburg), Tusschenloegen en Tusschenklappen (bij Muntendam), Onderdendam, en meer andere.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

Waescapelle. In een manuscript Handelingen der Vlaamsche (Hervormde) Classis van 't laatst der 16de eeuw, door wijlen Ds. H. Q. Janssen besproken in zijne en v. Dale's Bijdragen voor Gesch. en Oudheidkunde, inzonderheid van Zeeuwsch Vl.", en grootendeels afzonderlijk in twee deelen uitgegeven, vestigt hij de aandacht op de spelling Waescapelle. Het staat vast, dat de benamingen West-Kappel en Oost-Kappel (beiden op Walcheren) niet aan eene kapel (heiligdom) ontleend zijn, evenmin aan een Dresselhuisiaansch water Cap-elle; maar eenvoudig Kaap, dus Oost- en West-Kaap (soort van vuurtoren of sein-toestel) beteekenen. Is nu West-Capelle of Kapelle in West-Vlaanderen, in de nabijheid van 't geheel verlande Zwin, van dezelfde beteekenis als het Walchersche West-Kappel? Aan den uitgang *le* hecht ik weinig; dit is eigenaardig Vlaamsch, evenals *e*, en ook Zeeuwsch (Cats, passim), vgl. dam(me), poort(e), vrouw(e), zonn(e), wel(le), stel(le), enz. Zou men 't er niet voor mogen houden, dat Waescapelle de ware naam van 't Vlaamsche dorp is, gelegen nabij de slijkerige, de klei-oevers, wasen, van het Zwin, — land van Waas, dus z. v. a. klei-land, — en ontleend aan eene vuurbaak of seintoestel op de slikken van het Zwin; derhalve Kaap op de Wase, de Waaskaap? De lezing Mase in het IIe Boek van den Reijnaarde, is stellig onjuist en moet zeker Wasezijn [1]; Mr. Egberts

---

[1]) Wase en Mase (= mose, d. i. moeras, broekland) zijn etymol.-identisch; vgl. *Nav.* XXXVI, 42. RED.

Risseeuw heeft dat zeer goed in bovengemelde Bijdragen aangetoond. Als een staaltje b. v. van slechte lezing is die van Casembroodsche gat [1]), C. dijk [1]); dit moet in verband met Scharbier, Spek-en-Brood, Melk-en-Brokken, stellig Kaas-en-Brood zijn, allen soldatennamen voor de voormalige schanssen bij Oostburg.

G. P. ROOS.

Wulpen (XXXVIII, 42). Wulpen bij Nieuwpoort, Wulpen bij Kadzand en Groede, en Wulpenburg liggen of lagen alle drie dicht aan zee, aan 't strand, waar vele wulpen woekeren [2]). Ik meen ook ergens den naam Wulpenstein aangetroffen te hebben. Maar waarom noemt Cats 'n lichtzinnig jonkman een wulp? Opmerklijk is 't hierbij, dat op sommige plaatsen in Z. Vl. een natuurlijk kind een wulp, ruwer Wulpejoenk (wulpen-jong) genoemd wordt. Is 't van wulps(ch), lichtzinnig, weelderig? [3]).

G. P. ROOS.

Paludan (XXXVII, 32, 161, 348; 'VIII, 164). Zooals bekend is, bestaat de Veenkolonie Smilde uit Hijkersmilde, Kloosterenveen en Bovensmilde. Het eerste huis van die kolonie werd gebouwd op het Kloosterenveen in 1771, en het ald. eerst geboren kind was een meisje, dat, op verlangen van het toenmalig Bestuur van het Landschap Drenthe, bij den doop den naam Paludana ontving. Ik meen mij te herinneren, dat ze omstr. het midden dezer eeuw, naar aanleiding van haren naam, aan het Provinciaal Bestuur heeft verzocht, om met eenige toelage of gratificatie te worden begunstigd. Hieruit blijkt, hoe men in Drenthe het woord veen verlatijnschte.

Buiksloot. MAGNIN.

---

[1]) Kan hier de familienaam de Casembroot soms spelen? RED.

[2]) Die naamsreden is mooglijk, maar schijnt toch wel wat vreemd voor Wulpen tout-court. Vooral, als men in aanmerking neemt, dat Wilp, a° 893 Willipe, later ook Vijllpp, dus etym.-ident. met Velp, welke beide plaatsen op Veluwe-Zoom wel nooit last van zeevogels zullen gehad hebben, — ook als Wulp voorkomt, bijv. in 1620 (*Nav.* XXXVI, 202). Velp nu luidde a° 891/2 Pheleppe (Bn Sloet bl. 65), a° 893 Velide (ib. bl. 66). Kan dit laatste niet »veld" zijn? RED.

[3]) Oudemans geeft: wulps = jong, wulpisch = jong, dartel. Men denke ook aan leeuwen-welp. RED.

Doceeren (XXXVIII, 169). Moet de oorsprong van dit woord soms gezocht worden in het Fransche dos, d. i. rug? Een dijk is een rug, en die een voetpad onbruikbaar wil maken, graaft er een greppel door, en maakt van het uitgegraven zand een dijkje. Doceeren zou dan moeten geschreven worden doseeren.

G. J. RINK.

[Dan denklijk liever dosseeren; want dosse is une grosse planche qui soutient les terres, een schut- of schoorplank.]

Fiertre (XXXVIII, 151). Huydekoper op Stoke t. a. pl. »v. Alkemade verklaart fiertre zeer wel door 't Latijnsche feretrum; want daarvan is het herkomstig, omdat dezelven (de fiertren nml.) naar tijdsomstandigheden in de plegtigste ommegangen mede werden omgedragen". Ducange in voce feretrum: sarcophagus.... lectica; hinc fiertes et fiertres loculos aut capsas, in quibus sanctorum corpora vel reliquiae reconduntur, dicimus". Hiernaar verwijst Glossaire flamand de l'Invent. des archives de Bruges, i. v. fieter, en tevens naar Kiliaan, i. v. fierte en de Bo i. v. fietel. Ook Belg Mus t. a. pl. is fierter een reliekschrijn. De overige pll. na te gaan kan dus voor overbodig gelden.

W. Z.

[Vgl. nog Laur. Dieffenbach's Mid. Lat. Glossarium: Fere-, phere-, veritrum = dodenbore, -stock, doidenbaer, lich baire. In denzelfden zin werden ook bacapulus en capulus, capulum (todten-truhe, -baum), capuli (lecti funebres) gebezigd.]

Firitier, fierter. In Vlaanderen — waar, even als in Friesland, zoo menig goed oud-nederlandsch woord, dat elders in de Nederlanden reeds lange dood en vergeten is, nog leeft en in volle gebruik is, — kent men ook het woord fierter nog. Zie hier wat de beide voornaamste vlaamsche woordeboeken dien aangaande berichten.

L. W. Schuermans, Algemeen Vlaamsch Idioticon, Leuven, 1865—70, op het woord: »Fiertere, v. relikwiekas, het woord, bij Kiliaan fierte, komt van 't l. feretrum, eigenlijk eene doodsbaar, ferculum, al wat dient om er iets op te dragen, b. v. eene draagbaar. De relikwiekassen hadden soms den vorm van eene doodsbaar. De fiertere is meest gekend te Ronsse, Audenaarden en omstreken. »Den 27 junij van ieder jaar wordt de fiertere van S. Lieven door de Guld

van binnen naar Houthem gedragen". School- en Letterbode, I bl. 222. Het oude fr. was fiertre. Het volk spreekt fietel uit: de fietel komt aan, roept de belleman in de vermaarde processie van S. Hermes, te Ronsse. Nu, dewijl er op die vierte- of fiertedagen, dat dan vier- of gevierde dagen zijn, al wat beters op tafel kwam, zoo bet. fiertere ook kermis, en fietelvoeren of fietelen kermis houden, boerenkermis vieren".

L. L. De Bo, Westvlaamsch Idioticon, Brugge, 1873, op het woord »Fiertel, m. Hetzelfde als Fietel. »Als onze lieve Vrauwe overleden was, de Apostelen droeghen haer heyligh lichaem nae Getsemani; daer is eenen boosen jode ghecommen ende wilde het lijck oft den fiertel doen vallen ende in de aerde werpen; maer zijn handen die hy aen het lijc sloegh, ghinghen van heure aermen ende bleven aen den fiertel hanghen; dien jode ziende dat zijn handen af waren, wierdt bekeert". (C. Vrancx). — En op het woord »Fietel, m. Hetzelfde als Fiertere, dat dikwijls voorkomt bij de schrijvers in den zin van Relikwiekas, rijve, Kil. fierte, l. feretrum (draagbaar), fr. châsse. »Als men int clooster van Fontanelle heur fierters oft graven was open doende, men vandt heer lichaemen en habyten noch al gheheel" (C. Vrancx). »Deze punten betoonen, dat de prachtige fierter alsdan reeds verborgen of weggemaakt was" (A. Duclos). »Hoe hij het glas moest smelten ende het met brandverwe verbakken, tot versieringe van kelken, crucifixen ofte fierters" (Id.). »Die kist plaatste de groot-vikaris eigenhandig in den vergulden fierter, dien hij onder zijne oogen zorgvuldig deed sluiten" (L. Vanhaecke). — »Den fietel voeren", feest voeren met beslag en praalzucht. Men voert gemeenlijk den fietel op de bruiloften hier te lande, als men met den wijtewagen rijdt en vrolijke maaltijd houdt en in de herbergen vele aalwaardigheden bedrijft. Nu voeren zij den fietel, en later zullen zij krebbebijten. — »Bragieren", pralen, beslag maken, fr. faire le fanfaron et l'important. Hij moet hier den fietel niet voeren; men kent hem. Hij is naar die vergadering verzocht: wacht eens, hij zal daar den fietel gaan voeren".

In de friesche taal heet de vedel of viool (toontuig) fidel (fiedel), en vele Friesen spreken dit woord ook als fitel (fietel) uit. Zoude in de vlaamsche spreekwijze: den fietel voeren, feest vieren, drukte, omslag maken, dit woord fietel ook niet misschien vedel of viool

beteekenen? [1]) En met het woord fietel = fiertel, fierter, feretrum slechts eene toevallige gelykenis vertoonen? De zin toch waarin men deze vlaamsche spreekwijze gebruikt, doet eer aan eene vedel als aan eene relikwie-kas denken [1]). Men zoude dus twee onderscheidene woorden fietel hebben.

JOHAN WINKLER.

Gemaal (XXXV, 385) = gemalin, is gewettigd als men bedenkt, dat het woord beduidt »die met een ander maalt", malen = (huwlijks-)gemeenschap hebben, coïre, vgl. Job 31 vs 10.

J. A.

Geschenk (XXXVIII, 168, noot) — is natuurlijk datgene wat men schenkt, evenals gebak wat men bakt. Van de twee beteekenissen van »schenken": 1° vocht uitgieten en 2° geven, zal wel de eerste, als meer zinnelijk, de oorspronklijke, en de tweede bij overdracht daaruit ontstaan zijn. Schenken wordt geacht den wortel (skank) gemeen te hebben met schenkel, schink en schonk; holle mergpijpen zouden nml. de oudste drinkbekers geweest zijn.

W. Z.

Knudderig (XXXVII, 497) — is een nog heden in Zeeland zeer bekend, veelvuldig gebezigd woord; men zegt echter »knutterig", en verstaat er door »gezellig, huislijk, prettig", meer overeenkomend met het Eng. cosy en snug. Over het algemeen zijn vele schijnbaar verouderde of in Holland onbekende woorden, in Zeeland zeer verstaanbaar en ten platte lande gebruiklijk.

WZ.

Kous, voeteling (XXXVII, 499, 617). In de Graafschap Z. zegt men hiervoor »op kouse voeten", geheel in dezelfde beteekenis als het »met modde voeten" van de Veluwe.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Mikroskoop (XXXVIII, 49). Reeds als kind, — en ik ben nu 32 jaar oud, — heb ik gelezen:

---

[1]) Juist; vgl. onze Noord-Nederl. spreekwijs »hij speelt daar de eerste viool" = voert er den boven*toon*, is de man die het orgel trapt). RED.

.... Na den disch
Zien wij door *het* microscoop.

Van Dale geeft het woord, — ook door hem, doch m. i. ten onrechte microscoop gespeld, — manl. en onz. op. Het manl. geslacht komt dan overeen met dat van teleskoop en stereoskoop, die altijd manl. zijn. In elk geval blijkt dat het onz. gesl. niet eerst na 1875 ingevoerd is.

W. Z.

Ooievaar. Zie *Nav.* XXII, 218 (noot), 9 (noot 3) de varianten van dit woord in de Friesche tongvallen. Luidt het Mid. Nederl. »odevare", en heeft Kiliaan »oeber", ook »eber" (Oudemans): onlangs las men, dat het woord, als oudtijds »odebaer", »gelukaanbrenger" beteekent. Dat het volksgeloof den vogel qua lentebode, als zoodanig aanmerkt, toonen zoowel de ooievaarsnesten op de daken en bij de landhuizen [1]), als de *Nav.* t. a. pl. meêgedeelde liedekens. Biedt »odevare" niet den sleutel ter verklaring? Z. v. a. die (met de vleugels) over de ode (vgl. *Nav.* XXXIV, 250) henenvaart? Is dit zoo, dan draagt deze gezellige vogel in zijn naam iets bij tot toelichting van »ode" als soms nauw verwant met »ooi" in plaatsnamen, en daar ook in *otte*, *had*, *ei*, *ea* (*Nav.* XXII, 218, noot), *ade* (ib. 219, noot 3) soms kunnende schuilen. Als nu het Noord-Friesche *ari*, en het West-Friesche *eare*, *are* van *Nav.* ibid., maar uit het Mid.-Nederl. *aren*, *e(e)ren* = beploegen, landbouwen, — de trekvogel repatrieert, als in de lente de landman zijnen akker ploegt, — mag afgeleid in den zin van »bouwgrond", dan zijn wij klaar. Wat is de meening van onzen taalgeleerde Johan Winkler hieromtrent? Zie nog *Nav.* XXIV, 321, over »baar". — Nog eene enkele opmerking. Oudemans biedt, naar Kiliaan ook den vorm houaer. Dit schijnt mij, als »ho-vaer", louter samentrekking van »(h)ode-vare" te wezen. Doch dan leidt de lexicografische plaatsing als hou-aer tot misverstand. U = V.

J. A.

Letter A (XXXVIII, 163). De *a* aan het einde van Oldambster plaatsnamen is daar niet weerdeloos en niet zinstorend. Als overblijfsel der oud-friesche taalformen heeft die *a* daar heure byzondere weerde en beteekenis, vooral ook in den plaatsnaam Eeksta, voluit

---

[1]) Te Leusden (Utr.) ligt een goed Ooievaarshorst.

Ikstada (met lange, opene *i* te spreken), Eekstade, dat is Eikstede. Hier is »stada" en »stade" tot »sta" versleten, even als men ook wel scha voor schade, la voor lade zegt. In den naam van het drentsche dorp Eekst is ook nog de *a* of *e* van sta, ste (steê), stade, stede, weggesleten. Deze onze friso-saksische plaatsnamen Eeksta en Eekst stemmen volkomen overeen met den hoogduitschen plaatsnaam Eichstadt of Eichstädt, die aan vele plaatsen in Duitschland eigen is.

JOHAN WINKLER.

G en Ch (XXXVIII, 169). Alle germaansche tongvallen bezaten oorspr. naast elkander de scherpe gutturale spirans (*ch*), de zachte dito (Nederl. *g*) en de media Duitsche, Engelsche enz. *g*). Nu heeft in alle Nederl. en de meeste Nederduitsche dialekten de zachte spirans de media verdrongen, terwijl in 't Friesch, Hoogd. en Engelsch het omgekeerde heeft plaats gehad. Friesch en Engelsch hebben bovendien in vele gevallen de scherpe (soms ook de zachte) spirans gepalatiseerd (tsj, dzj), die in 't Hoogd. evenals in 't Nederlandsch bewaard is.

W. Z.

G, J, K = H? — zie *Nav.* XXXVI, 231; 'VII, 46, — wordt misschien ook bevestigd door de Jeer (geslachtsnaam te Samarang, Haarl. Ct 7 Jan. '88), z. v. a. de Geer (= heer, haar, d. i. hoek). De Heer als gesl. staat echter tegenover De(n) Boer. — Bij Gemen (of Gehmen, regdstr. Munster, benoorden Borken), — op de eerste kaart der Tegenw. Staat v. Geld. a° 1741 als (kasteel) Gemmen vermeld, — behoort de gesl. v. Gemmen a° 1503 (Over. Arch., Tijdr. Regr V 185). Dus met v. Hemmen, en evenzoo Gemert met Hemert mooglijkerwijs etymologisch-identisch. — Keer-, Kierschop *of* Hersop is een gehucht in 't distr. Oorschot (N.-Br.) en Goding, Godonin *of* Hodonin eene stad in Moravië. — Voor den gesl. Kern (*Nav.* XXXVI, 232) vgl. den dito Kernkamp (Utrecht).

J. A.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Diepenbrugge (XXXVI, 495), enz. enz. Hendrik Brederode Azn. ondertr. te Gorinchem 8 Sept. 1795 Joha Cornelia v. D. —A. H. G. P. v. der Capellen tot de Marsch tr. te Haarlem 21 Sept. 1798 Joha Cornelia v. D. wed. C. A. v. Sijpesteyn, die 22 Aug. 1801 op Duinlust te Bennebroek van eene doode dochter beviel.

Changuion (XXXVII, 621). Te Rio (Demerary) † 13 Jan. 1795, oud 43 jaar 5 maand. Frans Charles Ch., raad van politie, eenige zoon van D. Ch.

v. Oostendorp (ibid. bl. 562). De acht kwartieren v. Cathérine Josèphe Guislain de Brune, chanoinesse † 2 Juli 1766, waren

de Brune	le Prevost	v. Vilsteren	de Beer
le Prevost	de Bracle	v. Oostendorp	Caluart.

de Quiros (XXXVI, 624). Het wapen der sleutels en rozen is van het geslacht Bernaldo de Quiros; zie Armorial Général. De vertaling der spreuk luidt: Na God, het huis Quiros.

v. Rijswijk (XXXVII, 261). Alert v. R. »beleent met een huis en hofstat in den kerspel van Avesaet, alsmede met eenige stukken lands aldaer; verder met vier pont 's jaers uit een hofstat ten alden Avesaet [1]), en nog een jaergeld uit een ander hofstad" (Leenboek v. Gelderland, f° 85; zie ook ibid. f° 128).

Standaert (XXXVI, 272). Messire Richard St., schepen van het Vrije van Brugge in 1280, 5, 7, 8, 92, 5, 7, 1300—5, 7, 9, werd ridder geslagen door Gwy graaf van Vlaanderen, met wien hij te Parijs de gevangene van Frankrijk's koning was. Hij voerde in rood zes (3, 2, 1) rozen van zilver, met uitgetanden [2]) zoom van zilver. Albert François de Gheldere († te Brugge in 1788, hertr. Catharina de Schrijver, dr v. Jan de Schrijver-Standaert. — Josse Charles Goethals († te Gend 22 Oct. 1812) was gehuwd met Isabelle Collette Standaert. Zoo Standaart = Standaert is [3]), passen hier Abraham

[1]) d. i. Kapel-Avezaat. RED.

[2]) Volg. het Armorial, uitgeschulpt (engrêlé). RED.

[3]) Het Armorial heeft echter ook Standaert (Nederland) In blauw drie vanen v. zilver, één paalsgewijs, en twee schuinkruislings gerangschikt. RED.

Standaart (✝ 1756) Nov. 1751 ingeschreven bij het Doopsgez. seminarie te Amsterdam, en Henderika Standaart 10 Mei 1799 ondertr. te Vlissingen met R. Udemans.

v. Steenis (ibid. bl. 496) [1]. Elisabeth v. St., geh. m. den luit.-kol. E. L. Storm v. 's Gravesande, schonk te Utrecht 23 Juli 1801 de geboorte aan een dochter.

Stumphius (XXXVII, 329). Aan Christiaan St. en Joh^a Langeveld, echtelieden, werd 21 Jan. 1801 te Beverwijk een zoon geboren.

Haarlem. J. D. G. EN D. G. VAN EPEN.

Feuilletan de Bruijn. Een manuscript meldt het volgende.

I. Adriaan de Bruijn wint Cornelis tr. Jenneke Luchtenburgh, winnen 1. Lesia ged. Breda 16 Nov. 1678, 2. Adriaan ged. ald. 19 Apr. 1682 get. Maria v. Elderen, tr. Maria v. Seters of Sitters, bij wie: Hester ged. 5 Mei 1709 get. Huibert de Bruijn en Hester v. der Net, en Adrianus ged. 3 Jan. 1712 beiden te Breda. 3. Huibert tr. Maria Gastelaers winnen: Adriana ged. 2 Apr. 1706 get. Matthijs Gastelaers en Cornelia Rijken, en Maria ged. 9 Sept. 1708 beiden Breda.

II. Pieter de Br. Adriaansz. ook genoemd P. Feuilletan, P. du Breuil en du Brevil, en P. de Bruijn genaamd Valtoo, ✝ vóór 1703, tr. Adriana v. Bergen, bij wie, te Breda gedpt: Adriaan 23 Jan. 1682, Cornelia 27 Oct. 1683, Cornelia 26 Jan. 1685, Cornelis 14 Juni 1686, Isaac 19 Oct. 1687, Isaac 30 Apr. 1690, Margaretha 19 Febr. 1694, get. Cornelis v. Bergen en Mechtelina Damen [2]), en Johannes 16..?

III. Johannes Feuilletan de Br. Pietersz. ✝ vóór 1750 tr. Johanna de Vroom ✝ Breda 26 Febr. 1750 (Johannesdr bij Catharina Gastelaers?) winnen, gedpt Breda: Pieter 4 Juli 1703 get. Adriana v. Bergen wed. de Bruijn en Govert de Vroom. Johannes 1 Oct. 1704 get. Johannes de Vroom en Catharina Gastelaers, Pieter 10 Sept. 1706 get. Govert de Vroom en Judith v. Bergen tr....?, Johan Ananias 14 Juni 1709 get. Ananias v. Son en Magdalena de Bont; Govert 17..? *volgt*, misschien dezelve als Govert Michiel 5 Apr.

---

[1]) *Nav.* t. a. pl. is echter sprake van Steenis of Stenis, zonder voorzetsel; v. Steenis komt als oude deftige landbouwers-familie te Erichem, Lienden, enz. voor. RED. [2]) Vgl. *Nav.* XXXI, 99—102, 5 (noot). Nóg heden Damen te Langbroek (Utr.) RED.

1711 get. Johan v. Son en Amelia de Roomer, en Adriana Catharina 26 Jan. 1714.

IV. Govert F. de Br. Johannesz. ged. Breda 17 .. ? 1746 tienraad en weesmeester ald. † na 1783 tr. ald. 29 Nov. 1734 Woutrina Wilhelmina v. de Luyster † Breda 9 Oct. 1783 bij wie, gedpt te Breda:

1. Johan Hendrik 21 Mrt 1735 † ald. 21 Aug. 1803 waarschijnlijk weesmeester aldaar, tr. Breda 8 Jan. 1761 Adriana Gabrielle Waalwijk † ald. 15 Apr. 1804 winnen, gedpt te Breda: *a.* Woutrina 14 Jan. 1762 get. W. W. v. de Luyster. *b.* Cornelia Johanna 8 Dec. 1763. *c.* Goverda 30 Juli 1767 tr. Breda 10 Apr. 1796 Frederik Carel Philip Usenaer luit.-adj[t] bataill. Stockarwier; te Breda geb. kinderen zijn: Carel Dina? 17 Nov. 1791 bij het huwel. gewettigd, Johan Gabriel geb. 26 Juni 1797, Sophia Adriana Wouterina 17 Juni 1800, Johan Bart Adriaan 23 Sept. 1802, Adriana Johanna Cornelia Goverda 14 Mrt 1806. — *d.* Govert 14 Mei 1770 † ald. 27 Febr. 1774. *e.* Johan 26 Nov. 1772. *f.* Govert Gabriel 17 Nov. 1774.

2. Mr. Pieter ged. 9 Mei 1737 (*volgt*).

3. Johanna ged. 7 Oct. 1742 get. Adriana Cath[a] Feuilletan de Bruijn, † ald. 11 Jan. 1786, tr. ald. 19 Oct. 1775 Hendrik Bakker, luit. oud-Geldersch regt. geb. Doornik † vóór 1785 waaruit Woutrina Anna B. ged. ald. 17 Oct. 1776.

4. Hendrik Willem ged. 1746? † ald. 24 Oct. 1746.

5. Dina Johanna tr. Rotterdam, 3[e] voorstel te Breda 16 Nov. 1788 Willem Dominicus Zimmerman geb. Rotterdam, wedr. v. Maria Catharina Massa (hij R.-Kath.); zij had een onecht kind Jacqueline Fabrique (?) ged. Breda 6 Juli 1786, is dit ook weder gewettigd?

6. Mr. Johannes Baptista ged. 18 Aug. 1754 get. Cornelia Catharina de Salis; † ald. 25 Febr. 1806, tr. Breda 29 Nov. 1784 Hendrina Miggel wed. Adrianus Leonardus Steenlack, geb. Bergen-op-Zoom, winnen:

a. Govert ged. 26 Sept. 1785. *b.* Jan Philip Hugo ged. 3 Febr. 1788 get. Hugona Johanna Bolten; beiden te Breda.

V. Mr. Pieter F. de Br. Govertsz. ged. Breda 9 Mei 1737 get. Pieter de Bruijn en Anna Catharina Huijsinckvelt; † vóór 1786, tr. Breda 1763, ondertr. 10 Juni Adriana Wierix † na 1786, bij wie te Breda gedpt: *a.* Woutrina 27 Oct. 1763. *b.* Dina Johanna 29 Dec.

1764. *c.* Johanna 20 Nov. 1766. *d.* Geertruida 23 Apr. 1769, tr. te Breda of te Lier Mei 1791 J. Conrad Mōēsly geb. te Goir kanton Appenzell, capitein in het regim. Stocker de Neuforn? *e.* Govert 31 Jan. 1771. *f.* Pieter Adriaan 2 Mei 1773 † ald. 22 Mei 1773. *g.* Pieter Adriaan 11 Juli † ald. 14 Sept. 1776. — Verder komen nog voor zonder samenhang: Johan Dirk F. de Br. zn v.? ondertr. Breda 8 Aug. 1760 met attestie naar ter Heijde Emmerentia Catharina Witte, winnen: Pieter ged. Breda 21 Juni 1761 get. Anthonia v. Dam wed. Jacobus Witte. Te Breda † 1 Juni 1803 Hillegonda Maria Overduijn wed. rentmeester F. de Br. Govert Gansneb F. de Br. tr. attestie van Breda naar Reeuwijk 18 Juli 1802 Jvr. Cornelia Adriana Margaretha v. Kerkhoven v. Groenendijk, hij geb. te Brecke, zij geb. te Gouda. Anthonia F. de Br. geb. te Hooge-Zwaluwe, tr. bijgestaan door Theodore Schouten v. den Bergh ouderling en Jean Charles v. Naerssen diaken, te Breda 17 Mei 1791 Balthazar v. Homrigh geb. Amsterdam. Te Breda † 21 Mei 1803 Govert F. de Br. Ged. Breda 12 Oct. 1681 Anna dr v. Johannes de Bruijn en Maria de Bruijn.

V. O.

Fockens. *Nav.* XXXVII, 695 leze men niet Fockens (Friesland), maar Fockens (Groningen). Tot aanvulling van het aldaar en *Nav.* XXXVIII, 75 medegedeelde, diene 't volgende. Ds. Lucas F. en A. W. Havingha hadden tien kind. Acht er van waren: Dr. Herman Frederik Theodorus (geb. 1794, prop. te Groningen 1815, pred. te Goingarijp 10 Maart 1816, Hellum 1817, Twijzel en Koten 1818, emeritus 1867, † 17 April 1868; zijn zoon Lucas was hulppred. te Reitzum Febr.—Mei 1851, te Ek-en-Wiel Juli—Oct. 1852, te Dragster-compagnie Oct. 1853—Juli 1857); Eppo Ippius F. (*volgt*); Gerhard Reynier (in 1850 Theol. stud. te Utr.); Itia Henriette; Titia; Egberdina Catharina (tr. Ringnalda); J. M.; Engelbertus Schrader F. (geb. 1804, prop. in Gelderl. Aug. 1828, pred. te Jutrijp en Hommerts 16 Nov. 1828, emeritus 1876). Zijn de dochters nog gehuwd? Wie zijn de twee ontbrekende kinderen? Wie vult aan? Eppo Ippius F. was kapitein bij de Ned. marine, tr. 1826 Jvr. Johanna Petronella Rammelman Elsevier geb. 27 Maart 1813, † 6 Jan. 1878 te IJlst, dr van Jhr. Isaac Johannes R. E., gouverneur van Curaçao, bij Johanna Petronella Martinius. Hunne drie kind. zijn (volgorde?):

1. Eppo I. F., boekhandelaar te Franeker; 2. Isaac Johannes I. F. [prop. Geld., pred. te Heemse 1 Maart 1863, Aarlanderveen 1865, Beesd 5 April '68, Scharnegoutum en Loënga 2 Apr. '71, † 29 Dec. '76; tr. M. G. de Mare [1]) geb. te Leiden, dr van Abraham bij Johanna Catharina v. Benten; zij hadden (o. a.?) een zoon Abraham Johannes Catharina geb. 1868, † Leiderdorp 27 Dec. 1883]; 3. Anna Wilhelmina I. F., geb. te Ede 28 Sept. 1837, † Doesburg 31 Mei 1862. Op den zondag (1en Pinksterdag) na haar overlijden hield haar echtgenoot eene leerrede over »de Vertroosting des Heiligen Geestes", welke, doch niet in den handel, te Doesburg het licht zag, voorzien van de toespraken bij het graf van de predd. Bervoets en de Geer), tr. Abraham Couvée, geb. Leiden 23 Jan. 1833, zoon v. Abraham bij Elisabeth Jacomina v. Buuren, prop. 1857, pred. te Schoonrewoerd 1858, Doesburg 1861, Barneveld 1869, Breukelen 1873, sedert 1876 te Zeist. Uit dit huwelijk twee dochters, waarvan de oudste gehuwd is met Ds. Adriani te Renswoude. Hij hertr. 5 Nov. 1864 te Arnhem Susanna Henriette de Wildt (geb. 's-Gravenh. 19 Febr. 1837, dr v. Gerardus Hugo bij Hester Emerentia Noortbergh v. Brandwijk), bij wie ook twee dochters. — Volgens 't wapen *Nav.* XXXVIII, 75 zal deze tak wel een andere zijn dan die het daargenoemde wapen voert. De fokkemast is dan het oorspronklijk wapen, doch Muntendam komt ook in beide wapens voor. Of zoo de kwartieren 2. en 4. later vervangen zijn door den halven adelaar, is er sprake van één en denzelfden tak. Vooral de kwestie van het wapen dient opgelost te worden. Nadere genealogische mededeelingen en aanvullingen zijn ook gewenscht. Van eene Friesche familie F. zijn vele leden te vinden in »de Nieuwe naamlijst van Grietmannen van de vroegste tijden af tot het jaar 1795" door Jhr. Mr. H. Baerdt v. Sminia, Leeuwarden 1837.

H.

Gordon (XXX, 356). Door mededeeling mijner aanteek. omtrent de fam. G. uit de doop-, trouw- en begraaf-registers van Bergen-op-Zoom en Hulst blijkt, dat de dichteres Geertruyd Gordon, dochter is

---

[1]) Hare zuster trad in den echt met J. W. Felix, pred. te Utrecht.

van Salomo en van Petronella Saldenus en geh. met Pascasius (niet Cornelis) de Grauw.

Salomo Gordon, j. m., controleur van contributiën, won. te B. o. Z. doet aldaar ondertrouw 12 Juni 1648 en huwt te 's-Gravenhage Petronella Salden (Saldenus) aldaar wonende.

Hunne kinderen, te B.-o.-Z. gedoopt, zijn:

1. Geertruida, 6 Mei 1649 (get. Johan baron v. Rheede, heer van Renswoude, en Susanna v. der Son).

2. Robbert, 13 Oct. 1651, in 1707 baljuw, raad en vroedschap van Schiedam in 1707, doet ondertr. te 's-Gravenhage 6 Sept. 1687 met Susanna Deynoot, aldaar wonende.

3. Eliseus, 8 Nov. 1654. (get. Guil. Saldenus pred. te Cokenghen).

4. Elisa, 25 Dec. 1655.

5. Elizabeth, 29 Oct. 1659, vermoed daar begr. 7 Juni 1734.

6. Hendrik Willem, 31 Aug. 1661, pred. te Vianen, geh. m. Maria de Ridder.

Ik weet niet of deze Salomo G. dezelfde is als Salomo Gordon, die als wedr van Amersfoort 5 Mei 1668 te B.-o.-Z. tr. Maria de Grauw j. dr van B.-o.-Z. [1])

Den 9 Maart 1670 tr. te B.-o.-Z. Pascasius de Grauw, j. m., met Geertruyd Gordon, j. dr, beiden van daar, en 12 Jan. 1728 werd er in de kerk begraven Geertruida de Grauw wede Gordon [2]), die zich na den dood van haren man, begr. te Hulst als schepen van Hulster-ambacht 12 Aug. 1687, weder in hare geboorteplaats zal gevestigd hebben.

Uit hun huw. werden te B.-o.-Z. ged.:

1. Barbara, 12 Febr. 1670.

2. Salomo, 20 Mei 1671.

3. Petronella Maria, 8 Jan. 1673, zij was overl. vóór 1725, in welk jaar 15 Mei haar man Johannes Rochefort kapt.-luit. te St Jan Steen hertr. Anna Catharina Volkaert, j. dr v. Hulst.

4. Cornelis, 23 April 1675. Get. Cornelis Turcq, rentmr.

5. Cornelis Willem, 27 Oct. 1676. Get. Elisa Gordon en Susanna Salden

---

[1]) Is dit dezelfde persoon, dan was de vader van Geertruyd ook tevens haar zwager. Vermoedelijk wel een ander. [2]) Zal wel moeten zijn Geertruida Gordon wed. de Grauw.

en te Hulst:

6. Maria Henrica [1]), 27 Dec. 1680. Get. Elisa Gordon (n°. 4 hierboven) schepen van Hulster-amb., Henrica Gordon.

7. Elisabeth Françoise, 5 Nov. 1682, tr. Salomo Armand.

8. Cornelia Susanna, 15 April 1686. Get. Johannes Batenburg [2]), Cornelia Borsselaer wed. Bake, pred. te Namen, en Susanna Saldenus vrouw van .... pred. te Hoorn.)

In het Biogr. Wrdbk. noemt v. der Aa Geertruyd G. dochter van Salomo en Barbara Torcq en de vrouw van Cornelis de Graeuw. Meenende de B-o.-Z.sche fam. Turcq vrij goed nagegaan te hebben, vind ik geen huw. met Gordon, doch wel met de Grau (*sic*), waardoor de gemaakte vergissingen zullen ontstaan zijn, want Barbara Turcq en Cornelis de Grauw waren de schoonouders van Geertruyd G.

Rentmr Cornelis de Grau (*sic*) had bij zijne gade Barbara Turcq, die in 1642 als wede voorkomt, drie kinderen:

Maria ged. te B.-o.-Z. 18 Mei 1621, Pascasius 8 April 1626 (get. P. Turcq burgemr) en Françisca 6 Febr. 1628.

Nog teekende ik aan:

Johannes Gordon sergeant-majoor, ondertr. Rijswijk 17 Mei 1615 Cecilia de Boe, wed. won. Aardenburg.

Alexander Gordon, wedr, adelborst, hertr. te B.-o.-Z. 15 Jan. 1664 Petronella Trotter, j. dr van Louvestein.

Jan Gordon soldaat, j. m. van Heusden, tr. te B.-o.-Z. 11 Juni 1664 Maria Claesdr van Brugge.

Van Andries Gordon en Janna Stoffelse werd te B.-o.-Z. 18 Maart 1615 ged. een zoon Joris.

Van W. v. der Meulen en Pieternella Adriana Gordon te B.-o.-Z. 3 Jan. 1721 eene dr Wilhelmina.

Van Pieter Gordon en Maria Carpentier te 's-Gravenhage 8 Aug. 1645 eene dr Everdina.

---

[1]) eene Maria Henrietta Gordon begr. te B. o. Z. 30 Sept. 1706.

[2]) J. Batenburg, (v. Imbyse van B.) vaandrig, wedr van Agatha Bake, hertr. te Hulst 10 Dec. 1687 Barbara de Grauw, j. dr van B.-o.-Z. vermoedlijk de doopelinge van 12 Febr. 1670, die haren doopnaam naar hare grootmr Barbara Turcq zal ontvangen hebben.

Pierre Alexander Gordon vaandrig komt te B.-o.-Z. in 1714 als doopgetuige voor.

FRED. CALAND.

[In 1745 werd te Kesteren (Neder-Betuwe) begraven de kapt. Dirk v. Heynsbergen, wiens erfgenamen de heer Heydenrijk en Mevr. Gordon het doodkleed, waaronder zijn lijk was bijgezet, aan de kerk aldaar ten geschenke gaven. Zie over dit schenken van dood- of baarkleeden, Geld. Volksalm. 1880 bl. 29. De eerste minister der Kaap-kolonie namens Engeland is thaus Sir Gordon Sprigg.]

Huguenin. Van dezen geslachtsnaam vind ik in den Trouwl. Raadh. (gaan der geboden) op 7 Juli 1765. Louis H. j. m., geb. in het graafschap Valenchene, soldaet in het regiment Switsersche Gardes onder de Comp. van de Coll. Sandon, met Jeanne Françoise Peyroe [1]), j. dr, geb. en beide wonende alhier (Den Haag). Volgens Impostregister van begraven, werd dit recht betaald 11 Nov. 1795 voor Louis H., 60 jaar oud, overleden aan verval van krachten, begraven op het Noorderkerkhof. Tal van kinderen van Louis H. en Jeanne Françoise Payroux [1]) werden gedoopt in de Waalsche kerk als: 4/7 Dec. 1766 Pierre Louis; 25 Aug. 1768 Henri Louis; 19/23 Nov. 1769 François Louis; 10/14 Juli 1771 Anna Elisabeth; 20/24 Sept. 1772 Fred. Guill. Ik vind getrouwd: 1/15 Mei 1796 François Louis H., j. m., met Maria Kusenburg, j. dr, beiden geb. en wonende in Den Haag, en 21 April/5 Mei 1799 Henri Louis met Adriana Stam, beiden geb. en wonende in Den Haag.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Isebree. *Nav.* XXXVIII, 108 lees ik nu: Catharina Maria I., dr v. Johannes en Catharina Elisabeth v. Roseveldt, gedt te Goes 6 Mei 1744, tr. ald. 20 Sept. 1764 Mr. Jan Cornelis v. Hoorn, raad te Vlissingen. — In het Alg. Ned. Fam. Blad V, 22, wordt Catharina Maria I., dr v. Mr. Adriaan, burgemeester v. Goes, bij Catharina Ursula Sautijn, gedpt 24 Mei 1724, tot vrouw gesteld (ik geloof met den heer Caland ten onrechte) van genoemden Mr. Jan Cornelis v. Hoorn. De trouwdag wordt daar gesteld op 7 Oct. 1764; terwijl in *Nav.* t. a. pl. de heer v. der Baan zegt, dat 7 Oct. 1764 bij de Waalsche gemeente te Goes attestatie werd afgegeven tot deze huwlijks-voltrekking, waar-

---

[1]) Zie over du Peyrou, ook wel Dupeyroux, *Nav.* XXVIII, 434, 586, 7 (wapen), 9 (ib.). 'IX, 527, 'X, 488. RED.

uit volgt, dat het huwelijk zelf nog ná 7 Oct. zal voltrokken zijn. — Volgens Rietstap, Wapenb. v. d. Ned. Adel I, 197, is Mr. Jan Cornelis v. Hoorn, heer v. Burgh en Crayestein, geb. 3 Febr. 1744 en † 15 Mrt 1786. Het is dus zeer onwaarschijnlijk, dat hij op 20 jarigen leeftijd eene vrouw van 40 jaren huwde. Rietstap noemt ook Catharina-Maria's vader Johan I., en niet Adriaan I., doch vermeldt den naam harer moeder niet. — Onder de kinderen van Mr. Adriaan I. en Catharina Ursula Sautijn, allen geboren tusschen 1702 en 1709, wordt *Nav.* t. a. pl. door den heer v. der Baan, Catharina Maria (geb. in 1724, dus 15 jaren ná het jongste der andere kinderen !) niet vermeld, hetgeen wél het geval is in het opstel in het Alg. Ned. Fam. Blad door dezen zelfden schrijver. Heeft die Cath. Maria I., dr v. Mr. Adriaan bij Cath. Ursula Sautijn, wel bestaan? En heeft hier ook eene vergissing plaats met de gelijknamige en bijna gelijktijdig gedoopte dochter van Mr. Johan I. en v. Cath. Elisabeth v. Roseveldt?

Zutfen. H. M. WERNER.

de Casembroot (XXXVIII, 174—7). Zie *Nav.* XV, 246. Jacob C., burgemr van Grave, verscheen als ouderling dier gemeente in de Zutfensche synode 23—30 Juli 1656. Jhr. Théodore C. J. de C., grondeigenaar in Silezië, tr. te Bronnau (Boheme) 9 Nov. 1882 S. I. H. E. Trautvetter.

J. A.

[H. J. Schouten verwijst naar Balen, Beschr. v. Dordrecht, bl. 1137, 1227.].

Romeyns—de Casembroot. Uit: »Fragmens Généalogiques", par Dumont, Gand 1862, Tome I, 167—68. Corneille R. épousa.... Vale, et en eut Eloy R., époux de Jossine v. Marivoorde, dont Charles (qui suit) et Jacqueline R., morte en 1559, ayant épousé Sebastien v. Boneem, seigneur d'Avelghem. Charles R., échevin du Franc de Bruges, épousa Anne de Boodt, et en eut 1. Anne R., femme de Samuel C., mort le 3 février 1628, et enterré à l'Ecluse; 2. Charles R., dont l'épouse v. der Speeten le rendit père d'une fille, mariée à.... du Bois, ensuite divorcée, sans enfants; 3. Louis R., seigneur de Terschuere et Cockelmonde, mort à Bruxelles le 18 Mars 1647 sans alliance; 4. Frédéric R., allié en premières noces à.... v.

Laerne, et en secondes noces à Machtilde v. der Weerden, laissant du .... lit une fille religieuse, et une autre mariée à .... de S. Andar; et 5. Thomas R., lequel épousa en premières noces Cornélie, fille de Lenart Casembroot, et de .... v. Poppe, et en secondes noces Marie v. Maldegem. Du .... lit sortirent 1. Louis R., capitaine d'infanterie, puis réformé, mort sans alliance; 2. Marie Adrienne R., épouse de don Diego d'Urquina, gouverneur de Damme, dont postérité; 3. Marie Thérèse, religieuse; 4. Thomas R., cornette, puis échevin du Franc, seigneur de Terschuere, lequel épousa Madelène de Muelebeke, fille de Robert, bourgmestre du Franc, dont une fille unique; et 5. Charles Jacques R., mort sans alliance. — Godelive de Casembroot, echtgenoote van Erik v. Sypesteyn, wordt behalve in de geslachtlijsten bij Ferwerda, ook vermeld in Zelandia Illustrata". Zij was eene zuster van Samuël en Cornelia C. bovenvermeld. — I, 367.

Volgens eene afbeelding gevoegd bij bovengenoemd werkje, is het wapen Romeyns In zwart keper v. goud, verzeld van drie sterren (met 5 punten) van hetzelfde. Het »Armorial Général" 1e ed. (1861) geeft Romyns, Flandre: de sable au chevron d'or, accompagné de trois étoiles (5 points) d'argent.

v. **Bronkhorst-de Casembroot.** Uit: »Fragmens généalogiques", par Dumont [1]), VI, 40, 2. André de Br., chevalier, fut conseiller à la cour de Hollande en 1540, auparavant bailli du Briel en 1527; il épousa en premières noces Marie Sonke à Delft, et en secondes noces Wendelmonde (Wendelmoed?), fille de Nicolas Corf v. Boschuysen à Alkmaar, veuve de Rayer (Reyer?) de Jonge; elle vivoit veuve de son second mari en 1554. Du second lit sortit e. a. Willelmine de Br., laquelle épousa en premières noces Alexis de Nassau, chevalier, seigneur de Canroy, fils bâtard du comte Henri, stadhouder de Hollande, dont Reinier de N., seigneur de C. ou Conroy, et André

---

[1]) official de la chambre des Comptes à Bruxelles, Gand, Duquesne libraire-éditeur, Rue des Champs, 81, 1862; waarvan zes deeltjes zijn uitgekomen in kl. 8°, bevattend een aantal aanteekeningen over Nederlandsche familiën, bij sommigen voortgezet tot in het laatste gedeelte der 18e eeuw. Bij de vier eerste deeltjes zijn platen gevoegd met de afbeeldingen der wapens van de daarin behandelde geslachten. De twee laatste deeltjes missen platen.

de N., épouse de Dénis de Marbais, seigneur de Leure; en secondes noces Jean de Lannoy, fils bâtard du seigneur de Mingoval, gouverneur de Damme; et en troisièmes noces Jean Casimbroot, seigneur de Bakkerseel, gentilhomme de Bruges, qui fut tué en 1568 à Vilvorde, étant conseiller du comte d'Egmont, et en eut Anne Casimbroot, mariée en premières noces avec Barthélémi de Toralva, Espagnol, et en secondes noces avec André de Miranda, gouverneur de Meurs, aussi Espagnol. André komt in het bovenstaande als mans- en vrouwennaam voor.

Uit v. Dycke, »Recueil héraldique avec des notices sur un grand nombre de familles nobles et patriciennes de la ville et du franconat de Bruges". Messire Gaspar Casembroot fils d'Othon époux de dame Marie Reyphins, et auteur de la famille de son nom, qui s'est établie à Bruges vers 1440, porta d'azur au chevron d'or, chargé de trois quintefeuilles de gueulles accompagné de trois épis de blé d'or.

Ferwerda en Smallegange [1]) (die Kazimbroot schrijft) geven hetzelfde wapen als bovenstaande, behalve het vijfblad, hetgeen bij den eerste eene roos is, geknopt van goud, en bij den laatste geknopt en gepunt van goud.

Schill (XXXVIII, 121). In »Der Deutsche Herold" XIX (1888) N° 2 S. 16 leest men het volgende. Unter dem von v. Ledebur angegebenen Datum (14 April 1773) ist Johann Georg Schill in Polen weder geadelt, noch mit dem Indigenat begnadet worden; dagegen hatte derselbe bereits als kursächsischer Rittmeister, d. d. Wien 28 Februar 1766 von Kaiser Josef II eine Anerkennung seines Adels und Wappens, sowie den Reichsadel erhalten. Das Wappen ist das polnische W. Trzywdar. Es ist kaum anzunehmen, dasz Schill's Geschlecht dem polnischen Uradel angehört hat; es musz vielmehr einer seiner Vorfahren in Polen geadelt und von einem Träger des Wappens Trzywdar zu demselben aufgenommen sein. Seit dem Jahre 1607 war eine Eintragung der Nobilitirungen und Indigenate in die Konstitutionen pflichtmäszig, seit dem Jahre 1638 ist dieselbe auch wirklich durchgeführt; der Name Schill kommt jedoch in den Eintragungen nicht vor. Ist die Sache daher richtig vor sich gegangen, so musz

---

[1]) Beschrijvinge van den Zeelandschen Adel (in het licht verschenen omstr. 1680).

die Adelung der Familie Schill vor 1638 stattgehabt haben. Dagegen ist J. G. Schill im Anfange des Jahres 1773 in polnische oder vielmehr littauische Dienste getreten, und wird wohl unter genanntem Datum die kaiserliche Urkunde haben eintragen lassen. Eine gesetzmäszige Aufnahme in den polnischen Adel ist jedoch hieraus nich zu entnehmen, wenn dieselbe auch vielleicht in Folge des polnischen Wappens thatsächlich geschehen ist.

de la Porte (XXXVIII, 120). Misschien kan de kapt. genie te 's-Hage A. E. André de la Porte voorlichten.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Vermeulen (XXXVIII, 122). Had deze hertog van Beijeren wellicht de priesterwijding ontvangen? Was hij soms opvolger van Jozef Clemens als aartsbisschop van Keulen? Vgl. *Nav.* ibid. 87, 8.

J. A.

VRAGEN.

Henderson, Hendersom. Dit geslacht is van Schotschen oorsprong, en heeft in Holland geleefd. Rietstap's Armorial 2de éd. bl. 925 geeft het wapen der familie die in Holland leefde en misschien nog voortleeft. De tak die nu nog in Schotland leeft, voert gedeeltlijk hetzelfde wapen. Te Breda werd 27 Jan. 1647 attestatie afgegeven om te 's-Gravenhage te trouwen, aan Wilhelmus Henderzom(n?) j. m. van Aloo (Alloa?) in Schotland, adelborst onder den Luyt.-Kol. Henderzom en Sara Marinus v. Oostrum (deze naam is zeer onduidlijk geschreven,) j. dr van 's-Gravenhage. In 1752, op 5 februaer, tr. te Breda Willem Henderson (uit Schotland) (in het regiment van den majoor Ferry,) met Joanna Maria Borstlap. Wie geeft meer inlichtingen? Besten dank vooruit

Antwerpen. P. J. E. V. L.

[Zie mijne genealogie Vijgh in Herald. Bibl. 1879 bl. 265, 85. Zie ook ibid. 1880 bl. 66, 81. In Jhr. Mr. v. Riemsdijk's »Engelanderholt" 1874 bl. 79, noot 5 is sprake van een proces van Mevr. v. Hindersum te Zutfen contra Lieut. Bentink 28 Sept. 1660. G. Henderson te Soerabaja, door den Consul van Gr. Brittannië en Ierland voor het eiland Java te Batavia benoemd tot vice-Consul van dat rijk, zag deze zijne benoeming door den gouverneur-generaal van Nederl.-Indië Jan. 1880 goedgekeurd.]

GESCHIEDENIS.

Amerongen (XXXVIII, 197). Onder aan den Berg, aan de Haar, onder Amerongen, ligt eene boerenhofstede, genaamd »Nieuw-Amerongen", die vroeger toebehoorde aan wijlen Hendrik Hiensch te Veenendaal. Volgens ouden van dagen zag deze in die hofstede eene ridderhofstad, hoewel dit uit geene bescheiden blijkt; hij veilde het pand en den naam er van »Nieuw-Amerongen", die evenwel niets opbracht, ieder afzonderlijk. De bewoners dier hofstede werden naar het pand »van Nieuw-Amerongen" genoemd en als zoodanig in 1811 bij de invoering van den burgerl. stand ingeschreven. De hofstede Nieuw-Amerongen behoort thans naar ik meen aan graaf v. Aldenburgh-Bentinck [1]). Een familienaam »van Oud-Amerongen" bestaat er in deze streken niet.

Veenendaal. G. OOSTERBAAN MARTINIUS.

's Heerenberg (XXXVII, 335). Het Geld. Leenreg heeft, blijkens Geld. Volksalm. 1888 bl. 15, ook v. Spaer, in de beleeningen met Ulft, indezervoege: »Dat Huys tot Ulft en die bouwinge die daar to behoort helt Frederik v. Ulft, knape erkent tot regten Erfleen dat slot tot U. met al synen voorgeborchten, vestingen, tobehoringen en Leenen tot Zutphensen Leenregten en voor een open Huys, Anno 1311. Evert v. U., beleent 1326. Frederik v. U., Erve syns vaders Everts, 1411. Osewalt Greve ten Berge, beleent als Erve syns vaders, 1525 (vgl. *Nav.* XXXVI, 196). Willem tot den Berg, onmundige Erve synes vaders Osewalt, 1547. Maria Gravin en Weduwe ten Berge, 1595. Herman Greve ten Berg Erve syner vrou moder Maria voornoemt, 1610. Maria Elisabeth ten Berg, Erve haars vaders Hermans, 1612. Hendrik Grave ten Berge, Erve syner nigte vrouwe Maria Elisabeth vurnoemt, 1633. Hermina Catharina Graeffine van Spaer Weduwe ten Berge (vgl. *Nav.* XXXVII, 209), beleent met de tugt uyt kragt van Testamentaire dispositie, 1638. Elizabeth v. Zollern Graefine to den Berge, Erve hares vaders Hen-

[1]) John George Charles v. A.-B., geh. 12 Juni '84 met Augustine Wilhelmine Louise Adrienne gravinne v. Bylandt te 's Gravenhage. Vgl. *Nav.* XXXIII, 299. RED.

driks, 1638. Albert Grave to den Berge Markgrave van Bergenoptensoom by opdragt van Elizabeth voornoemt, 1645. Frederik Grave to den Berg, onmundig synde beleent, 1656. Osewalt Grave to den Berg nog onmundig Erve syns broeders Frederiks, 1662. Frans Willem Grave to den Berg, onmundig Erve van Osewald, 1712. Johan Baptista Grave tot den Berg, erfgenaam syns vaders Frans Willem, onmundig, 1737. Johanna Gravinne v. den Berg na dode hares broeders Johan Baptista beleend, 1782. Anton Aloisius Regerenden Furst van Hohenzollern als erve soon van Johanna Josepha Gravinne v. den Berg, 1787.

De kommandeurs der ridders van St. Jan (Balye van St. Katharijne) waren van ouds, en nog in 1758 negen in getal, genoemd naar de plaatsen, waar de goederen der Balye gelegen waren. Tot die plaatsen behoorden Ingen (*Nav.* XXXIV, 123) en 's Heerenberg, welke ieder eenen kommandeur hadden, ter voorstelling van de stad Utrecht, krachtens eene overeenkomst van 8 Mei 1633, welke in 1758 geheel te niet was; gelijk de Tegenw. Staat v. Utrecht bl. 391 getuigt.

J. A.

's Heerenberg (XXXVII, 638, 51). Graf Heinrich van Berg durch donatio inter vivos seitens des Prinzen Philipp Wilhelm von Oranien Grafen von Nassau etc. mit den Herrlichkeiten Rutten (Russon), Nederhem (Nederen) [1]) und Peen (Paifve) belehnt.

Actum xxviij Jarij 1614 coram D.Locum-tenente, praesentibus F. Asbroeck, Haester, Floris Vinne, Walsche, Daubrij, leenmannen.

Compareren Jor Sulpicius van Mortel Drossaert vande Rentmr van Heerlicheijden van Rutten Nederhem en Peen geenclavt int graeffschap van Loon, als procur onwederroepl totter acte nabescreven gemachticht bij den hoochgeboren en mogenden heē Philips Willem Prince van Oraignien grave van Nassau van Catzenellenboge van Dietz van Vianden Van Bueren van Leerdem etc Baenderheē van Breda van Diest van Grijmbergen van Arlaij etc heē van Lannoy van Steenbergen Noseroy etc Erffborchgrave van Antwerpen en Besanchon etc Ridder van orden van Gulden Vliese volgen den brieve daerop gedepescheert onder het hantteecken desselfs heē Prince en zijn genad Zegel van rooden wasse in dobbelen steerte d āenhangende van daten des xxije daegs des jegenwoirdiger maent van Jario opde

[1]) prov. Limburg, arr. Maastricht. J. v. Wijk Rzn heeft Nederheim. RED.

plijcke tegengeteeckent J. de Cools inhouden de gifte nabeschen met procurae van desē bij opdracht vernijeuwen in des leenhove van Brabant en alome elders daer des van noode wes sal, tot dien versien van behoirl br van Octroy inden Raede en onder den grooten zegel van Brabant daeraine insgel in dobbelen steerte hangen, van daten des xxiije daegs ders maent, opde plijcke get J. Piermans tot validiteijt der ser procuraen diemen alles hier gesien gethoent en gebleken in originale, heeft vercleert en vercleert mits desen dat de voorn hee Philips Wilh'em Prince van Oraignien vuijt zijnen vrijen wille ende om de goede genegentheijt die hij was toedragen den welgeboren ende mogen hee Henrick grave van Bergh Vrijheer van Heel Boutterssem etc. hee va Sint Stevensweert Spaelbeck Oudtherler Sinte Machiels Gestel etc zijn neve ende om zunderlinge redenen hem daertoe moveren hadde aen selven hee Henr zijn neve tot behoeff van hem zijne erffven successeurs en naercomelingen overgegeven gecedeert en getransporteert bij pure gifte en donatie, den vollen eijgendom van voirs heerlicheijden van Rutten Nederhem en Peen met hooge middele en leeghe jurisdictie hoocheijt preeminentien en authoriteijt en met alle de landen renten erffpachten en cheinsen daertoe behoeren appendentien en dependentien van dien in alder formen en manien zijn furst. ge. die tegenwoirdel besittende is nijet daer vuijt gesundert oft gereserveert mitsgaders alle de vruchten baten en proffijten en achterstellen van d innecomen van dien ten dage van voirsz donatie ombetaelt en omberekent staen tzeedert het jaer XVIc dat dese zijn furst. ge. is gecomen totte possessie van sa heerlicheijden, onder en mette heerlich va Herstal ende die van zijn wegen nijet en zijn reelijck ontfangen totten dage van voirsz donatie mette comeren en lasten daerop vuijtgaende en namentlijck onder den last van twee erffel renten deene van drije hondert gulden tsiaers aen derffgen van Blockerije en dande van Twee hondert vijftich daelders aen Joncker Franchois Lonchin en consorten erffgenamen van Bernaert van Hoochstede hee tot Wosthuijse ofte hanlied actie vercreghen hebbende met de verloopen en achterstellen van dien tzedert en daer inne begrepen het voirsz jaer XVIc op conditie dat die voirsz heer Henrick gehouden zal zijn deselve twee renten aff te quijten soe die te lossen staen en dachterstellen daervan te betalen binnen den tijt van sesse naeste maenden en daervan aen zijn furst. ge. over te leveren de originale constitue brieven gecasst beneffens behoirl quictan, Ende begerende die voirsz comparant, tot volvueringhe van zijn last en comissie den voirn hee Henrick Grave van Bergh van cessie en transporte der voirsz heerl toebehoirten te verzeken en te bewaren met het werck van rechte daer toe dienende en behoiren, heeft bij forme van donatie als boven opgedragen in handen mijns heen des Stadth ter maniss deszelfs en bij wijsdomme der voirsz

leenmanen daerover staen tot behoeff desselfs hee Henr Grave va Bergh zijn hoirs erffgen en naercomelingen oft actie hebben, de voirgen heerlicheijden van Rutten Nederhem en Peen met hooge middele en leghe jurisdictie hoocheijt preeminentien en authoriteijt landen renten erffpachten en cheins daertoe behoiren appendentien en dependentien van dien zoe en gel des zijn furst. ge. hebben toebehoirt gehadt en desz beseten heeft tsedert d voirsz jaer XVIc, met alle dachterstellen van dinnecomen van dien alnoch ombetaelt staen als voe opde lasten en comen hier voe geruert, ende naer dijen die voirsz hee Phls Wilhem Prince van Oraignien bij middele van comparant zijn gemáchtichden daeraff ontgoet ontgicht ende onterft zal wesen met behoirl renunchiatie en verthijdinge en daerop den halm geschoten zal hebben. Geloven in den name van voe vuijt crachte en naer vermogen als boven de voirsz gifte en ghunste alrijts van weerden te houden ende te garanden onder dobligatie van persoon en goeden des voirn hee Prince van Oraignien Soe sal daerinne opte lasten en conditien voergeruert behoirl gegicht gegoedt en geerft wordden ter maniss en bij wijsdomme als bove bij traditie reel van halm ten eeuwel rechte die voirsz hee Henr Grave va Berghe voe hem zijn hoirs erffgen en naercomelingen off dactie d van hebben bij middel en aen persoon van Mr. Reijnier van Rijswijck zijn daertoe gemachtigden onder zijn handteecken en cachet volgen den bescheede va date des voirn xxiij deser loopende maent van Jario die zulcx accepteren, heeft dien volgen die voirsz heerlicheijden metten toebehoirten appenden en dependentien van dien behoirl te Leene verheven aen hae hoocheijden als hertogen van Brabant doen d toe manschap met hulde ende eedt van trouwen inden name als boven in handen mijns heen des Stadth voirgen onder protestatie zoe bij den zelven Rijswijck als den iersten comparant inder quat als voe gedaen van hierbij oft anderss. Int minste nijet te willen prejudicien den oprechten leenhee zoe verre namaels bevonden wordt die voirsz drije dorpen en heerlich metten toebehoirten van eenen and hee oft heen dan va hertoge va Brabant leenruerich te zijn des hem onbekent is, en voirts dat bij dit transport en verheff zij nijet en verstaen die voirsz dorpen en heerlich van nijeuws leenruerich te maecken zoe verre namael bevonden wordt dese geen leen te wesen. Betaelen voer theergeweijde een volle leen alleen) mits tse maer voer een heerl en wordt gerekent, onder protestatie nochtans zoe verre namael bevonden wordt ts in meer leenen verheven te moeten wordden, daeraff de rechten te moeten betalen, dus hier voer trelieff xxj h. xij β (Cour féod. de Brab. Reg. 371 p. 202).

Am 16. Mai dess. Jahres überträgt »heer en Mr. Albrecht Dijenbergh geseijt v. Rhemen, raedt ordinaris van hae hoocheden raede van Ghelderlant" als Bevollmächtigter des »Welgeboren ende mogende

hee heere Henrick Grave van Berghe Vrijheer tot Heedel ende Boutershem hee tot Stevensweert, Spaelbeck, Sinte-Michiel-Gestel, Opvelpen en Rutten" (gemäss eines Octroi des Hofes von Brabant vom 15 einsdem) »aen welgeboren Joncvr Anna Gravinne van Berghe zijne suster" die Herrlichkeiten Rutten, Nederhem und Peen (ibid. p. 223 v⁰).

DE RAADT.

Reimerswaal. Opzichtens *Nav.* XXXVIII, 190, is mij welwillend herinnerd, dat de uitdrukking »op haar een hand" niet juist is verklaard. Marijken mocht niet binnen de stad komen op verbeurte van één harer handen, die afgekapt zou worden, indien zij het waagde binnen den gestelden termijn terug te komen. Dit is een gewone vorm in de oude banvonnissen der steden Haarlem, Leiden, enz. Sommige zijn afgedrukt door C. J. Gonnet in zijn »Bedevaarten" (Bijdr. voor de Gesch. Bisdom Haarlem). Aan die vonnissen was dikwijls de verplichting tot het doen eener bedevaart verbonden. Zie b. v. bl. 234: »op sijn rechter hand te verboeren"; ibid.: »wter stede... te bliven op hoir lijf"; bl. 236: »niet... te comen op sijn lijff"; bl. 237: »op sijn lijff gebannen"; bl. 238: »op hoir lijf"; bl. 244: »op sijn rechter hand te verboeren"; bl. 249: »op hoir een handt"; bl. 253: »gebannen wesen op hoir rechterhant"; enz.

Een ander medewerker berichtte mij, dat le Sage eene regeeringsfamilie was te Middelburg, afkomstig uit Fransch-Vlaanderen, waar ze te Doornik (Tournay) reeds bloeide in de 13de eeuw. Ze voerde in blauw drie (2, 1) sterren v. goud; helmt.: eene ster van het schild; schildhouders: twee aanziende luipaarden; devies: le Sage espère en Dieu. En vierendeelde ook wel met Beaulieu de Barneville; een le Sage trad in 1612 te Vlissingen met eene Beaulieu in den echt. Rietstap, Armorial, 2de éd. p. 646 (le Sage, Zélande), beschreef het wapen verkeerd, maar verbeterde zulks, door toedoen van Mr. B. F. W. v. Brucken Fock, in het Suppl. II 1298. Alleen moet, volgens den laatste, het hartschild in rood een opstaand zwaard van zilver (Reimerswale) vertoonen. Dient dit niet te zijn: *twee* gekruiste zwaarden (eigenlijk degens, épées, en niet glaives) met de punten omlaag, en dus omgekeerd? — Willem le Sage, heer van Oost-Kapelle, Reimerswale, Lodijcke, wegens de Edelen gecommit-

teerd ter Rekenkamer van Zeeland in 1692, trad in den echt met Agnes de Vroe (halve adelaar en meerltjes), die hem Reimerswaal aanbracht. Hij was de laatste van zijn stam, of liever tak. Mr. Johan David Ghyselin le Sage, burgemr van Middelburg, † 1792 als heer van Reimerswaal. Onduidlijk blijft mij de verhouding dezer le Sage's als heeren van R. tot de v. der Gracht's van Rommerswael, die toch in de rechten traden van den laatsten mansoir uit het geslacht der oude heeren van R., Jacques † 1614; zie *Nav.* t. a. pl. bl. 187. Evenmin begrijp ik, hoe een le Sage zich le Sage ten Broeck (ibid. noot 1), een andere le Sage zich in 1692 heer van R. (krachtens eene de Vroe) en Lodijcke kon noemen, terwijl een naneef van den eersten v. der Gracht zich heer titelde van Bathenbroek (d. i. toch gewis Bath en Broek) en Lodijke (ib. 188). Het hier bedoelde Lodijke heeft toch niets van doen met het Kadzandsche van ibid. bl. 187. Opheldering nopens de beide Lodijke's en de kwalifikaties der beide familiën v. der Gracht v. R. en le Sage (ten Broeck) blijft dus gewenscht; inzonderheid, ingeval deze beide punten ook elders nog niet de vereischte toelichting vonden.

J. A.

Voorn [1]), enz. (XXXVII, 198). Zoo »civitas et ditio" (*Nav.* XXXVII, 586) stad en land beduidt, kan hier niet gedacht aan het land van Voorn tusschen de Maas, het Haringvliet en de Noordzee. Dit werd anders bestuurd door een voor zijn leven door de staten van Holland en West-Friesland aangestelden baljuw met tien leenmannen; hij was tevens opperdijkgraaf en houtvester des lands van Voorn, en had onder zich drie substituten te Oostvoorn, te Zuidvoorn of Over-Flakké, en te Westvoorn of Goeree. — Putten moet zijn Petten, Nollemeerban is een drooggemaakt meer aldaar. — Er waren in Utrecht vijf kloosters van adellijke jonkvrouwen, van St. Servaes en de Witte-Vrouwen, binnen, en van Ouwijk, Mariëndaal en het Vrouwenklooster even buiten — Utrecht. De goederen dezer stichtingen zijn bij de verandering van zaken aan de ridderschap afgestaan, om tot onderhoud van adellijke jonkvrouwen te dienen. Ze werden genoemd de vijf conventen der ridderschap, terwijl de conventen der Staten

1) Te Brakel bestaat de geslachtsnaam Vervoorn. RED.

waren St. Agnieta te Rhenen, St. Maria Magdalena te Wijk-bij-Duurstede, en St. Mariënberg te Soest (Stichtse Almanack, 1757, bl. 23). Kunnen nu die adellijke dames in de wandeling ook genoemd zijn geworden Virgines Vestales?

W.

Zwartsluis. In het werkje van Mr. J. v. Lennep getiteld »Ons Rijk in vroegere tijdperken", vindt men het Fort Zw. vermeld als ten tijde van de Republiek der Vereenigde Nederlanden te behooren tot het schoutambt Kuinre. Deze opgave is opzichtens de 18e en een gedeelte der 17e eeuw verkeerd. Een gedeelte van het archief van dat voormalig schoutambt bevond zich eenige jaren geleden nog op het gemeentehuis van Zwartsluis; en daaruit is mij gebleken, dat Zw. gedurende gezegden tijd onder hetzelfde schoutambt behoord heeft met Wanneperveen (en Dinxterveen). Zoo betitelden zich de schouten Edmund v. Kalkensteijn en Johannes Josephus Wigbold v. Coeverden — om er maar een paar te noemen — dan ook als »scholtus van Wanneperveen, Dinxterveen en Swartesluis". Ook acht ik het, met het oog op de ligging van Zw. en Kuinre, onwaarschijnlijk, dat de opgave in bovengemeld werkje juist zij voor den eersten tijd van ons Gemeenebest.

MR. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

Mirande. De gansche verzameling portretten der Montmorency's (*Nav.* XXXVII, 556, lees 456, enz.) en de Beauffremont's werd in 1870 overgebracht naar het kasteel der familie de Gontaut-Biron te Mirande (depart. Gers). Het jaar 1888 ving voor dit kasteel noodlottig aan; want in Jan. brandde het geheel af, en die kostbare verzameling ging, tegelijk met de familie-archieven, jammerlijk te loor.

Mirande ligt aan de Baise, zijnde de naam zelfs van twee verschillende rivieren, evenals Bez een riviernaam is; terwijl Baise, Bays, Baisieux, Baisy *of* Bezy, Besinne, Bezooijen (bij 's-Hertogenbosch), Besons enz., namen zijn van vlekken of dorpen. Waarbij B = M? van *Nav.* XXXV, 493 goeden dienst doet ter verklaring. Baise wordt alzoo etym.-identisch met Maas a° 709 Mosa. Mose nu beduidt volg. Kiliaan zoowel slijkerige plek, broekland, als moeras; is dus èn voor rivier-, èn voor plaatsnamen geschikt.

De hier te lande aanwezige geslachtsnaam Mirandolle, — eene familie van Réfugiés? — kan ontleend zijn aan Mirandol (dorp in depart. Tarn). Mirandol z. v. a. klein Mirande? Ook eene stad in Modena heet Mirandola [1]), zoowel als een vlek in Portugal en eene (hiernaar herdoopte?) stad in Brazilië Mirandella [2]). Dit laatste fantasienaam, z. v. a. (klein) belvédère [3]), d. i. eene verhevene plaats met een schoon uitzicht, hetgeen wordt uitgedrukt door het Portugeesche woord m i r a n t e [4]). Maar zou van den Franschen plaatsnaam Mirande dit ook de beduidenis zijn? Geeft het oud-Fransch hier soms uitsluitsel of licht?

J. A.

Hester v. Griensven (XXXVIII, 198). Reinier v. den Berckenbosch, droogscheerder, winkelier in lakens en keurmeester der lakenkoopers en gewantsnijders te 's Hertogenbosch, was als bloedverwant tegenwoordig bij de opening des testaments van Hester v. Griensven i. d. 14 Dec. 1651. Zijne moeder was Neesken v. der Woert, wier vader was gehuwd met Maria v. Griensven, eene zuster van Rogier, Hester's vader. Reinier bestond dus aan laatstgenoemde in den 5den graad van bloedverwantschap, daar zijn vader Cornelis een volle neef van Hester was. Tot meerdere inlichting bereid; mits de vrager mij bekend zij.

O.

---

1) waarnaar het Ital. gesl. la Mirandole zal geheeten zijn.

2) voorheen Sacco dos Morcegos, hetgeen een vreemdsoortig mengsel is van Spaansch en Portugeesch. Immers in deze laatste taal luidt dit letterlijk zak der (vol) vleermuizen. Maar als verbastering van Saco dos Morcájos, Morcachos in 't Spaansch, z. v. a. zak (vol) gemengd koorn (rogge en tarwe), in den zin van koren- of voorraadschuur (in het vruchtbaar Brazilië), bekomen wij hier een zeer gepasten plaatsnaam, heden vervangen door Mirandella, na vergrooting en verfraaiing der stad en cultiveering harer omstreek. 3) Spaansch: belvéder.

4) Ter uitdrukking van dit denkbeeld schijnt de anders zoo rijke Spaansche taal geen afzonderlijk woord te bezitten. Want Belvéder, Ital. Bella Vista, Fr. Bellevue kan op zichzelf ook een g e l ij k v l o e r s c h »Schoonzicht" wezen. Dat het Fransche belvédère zoodanige plaats, maar in de h o o g t e, aanduidt, — denk aan de vermaarde Nijmeegsche Belvédère, torensgewijs, — is met het oog op de etymologie, grilligheid van 't spraakgebruik. Vgl. misschien nog het Ital. adj. mirandò, d. i. bewonderenswaardig.

Lüderitz (XXXVII, Bijlage bl. C. H). In de dorpskerk te Gantikow (Marks-land) liggen, blijkens zerk-opschriften, begraven Daniel v. der Weiden † 12 Juli 1594 en zijne weduwe Margarethe v. Lüderitz. »Die Ahnenwappen befinden sich ebenfalls an dem Stein", zegt »Der Deutsche Herold" XIX (1888) N° 2 S. 15, waar men ook leest, dat »Herr Budczies nähere Mittheilungen gab über die betr. Persönlichkeiten und deren Familienverhältnisse". Eenen v. Lüderitz, Pruissisch luit. in 't vierde Kurassiers-regiment, gehuwd met eene Lucanus, te Munster (Westfalen), werd 10 Jan. 1888 eene dr Marie geboren.

de Perponcher. »In de armen van zijn trouwen adjudant de P. blies Prins Frederik den laatsten adem uit", t. w. 6 Jan. 1799 in zijn hoofdkwartier te Padua als »Austriacorum in Italia exercituum supremus dux, desiderium, luctus" [1]) (grafschrift in het klooster der Eremitani te P.). Hij was Keizerl. en Koninkl. Feldzeugmeister of Grootmeester der Artillerie bij het Oostenrijksche leger in Italië in den oorlog van O. tegen Frankrijk. Zie over dezen broeder van onzen koning Willem I, Willem George Frederik prins van Oranje en Nassau, èn de *Nav.* XXXVII, Bladw. bl. XI noot vermelde biografie van zijn oomzegger en naamgenoot, èn vooral het voortreflijk opstel van G. A. Hulsebos (Utrecht) »Ter Gedachtenis", in »Stemmen voor Waarheid en Vrede" 1888 bl. 1—35 [2]). — Komt deze adjudant de P. voor in het *Nav.* XXXVII, 447 vermelde geslachtsregister?

---

[1]) De opperbevelhebber der Oostenrijksche legers in Italië, dien zij misten en betreurden. Geb. te 's-Gravenhage 15 Febr. 1774. Onder ééne der veelvuldige afbeeldingen van den Prins leest men

> A l'âge d'Alexandre, Emule de Turenne,
> L'Autriche Te choisit pour son second Eugène;
> Ses soldats T'appellaient pour vaincre leurs vainqueurs:
> Armé pour les guider, Tu parois et Tu meurs!

Eene andere, door Sophia Wilhelmina Evans in koper gebrachte afbeelding ging vergezeld van een vers voor deze vrouw, gemaakt door den bekenden Rotterdamschen predikant Jan Scharp.

[2]) In dat opstel wordt ook de aanvang aangehaald van een in 1808 bij A. B. Saakes te Amsterdam verschenen geschrift, onder den titel: »Godsdienstige overdenkingen en christelijke waarschuwing van Willem George Frederik prins van Oranje enz., bij de staatsgebeurtenissen in Frankrijk en Duitschland. Getrokken

Robespierre (XXXVIII, 254). In een artikel over het 1 April 1888 in Frankrijk tot stand gekomen Ministerie Floquet, herinnert de Débats, »hoe Fl. als jong advocaat naam maakte door zijne vesten in den smaak van Robespierre, en zijne weidsche hoeden, en hoe hij door zijn »Leve Polen!" in de Nationale Vergadering kwam, sedert, naarmate hij als politicus aan invloed toenam, zijne buitensporige vesten en hoeden inkortend en wijzigend. Toen hij mej. Kestner huwde, was er niets meer op hem aan te merken; vesten, hoeden, zelfs Polen waren vergeten", enz.

v. Renesse (XXXVIII, 177). Im Anschlusse an meine letzten Mittheilungen (*Nav.* XXXVII, 554, lees 454), kann ich nun urkundlich beweisen, dass Maria v. Renesse nach dem Tode ihres Gemahls die Nutzniessung von Loon-op-Zand hatte.

N° 369, reg. de la Cour féodale de Brabant p. 1100—1101.

Am 4 Sept. 1610 erhebt Hieronymus Benedictus, Castellan von Loon-op-Zand, im Auftrage von Engelbert v. Immerseel, Herrn von Iteghem, Ramaij, Burggraf v. Alost, Herrn v. Bokhoven, Grossvater und Vormund der Kinder des Herrn Diedrich, Herrn von Immerseel, Wommelghem, Haveluij, etc., und der Maria v. Renesse, gemäss des Testaments dieses Diedrich, für dessen altesten Sohn, Jor Engelbert, die Herrlichkeit Loon-op-Zand, wovon die Mutter den Niessbrauch erhält:

Die voerseijde comparant als procur̄ speciael absolut en̄ Irrevocabel van Vrauwe Marie van Renesse nagelaten wede van saliger heer Dierick van Immersele, als hij leefde heē van Immersele, bij haer totter acte naer verhaelt voer' nots̄ en̄ getuijghen geconstitueert den xxxen dagh van̄ voergaen̄ Oighstmaent naer vuijtwijsen den instrumente daer op gemaeckt, onderteekent J. van Coonter gebleecken en̄ gebleven in originael heeft in alder dijer quat te leen verheven naer̄ v̄mogen der voorseijde procurae̅ in̄ naem en̄ tot behoeff zijnder

uit eigenhandige brieven, in de Jaren 1797 en '98 door dien Vorst geschreven aan zijnen ouden en trouwen vriend B.... G...., gewezen kolonel van de Guarde. Naar het eigene handschrift uit het Fransch vertaald en opgedragen aan de Hollandsche Natie door een liefhebber van zuiveren Godsdienst, Christelijke Vrijheid en Maatschappelijke Orde". Op het titelblad bevindt zich mede een klein welgelijkend portret van D. Sluyter. — Wie was die gewezen kolonel van de Garde?

voerseijde constituante bij doode eñ volgens den testamente van wijlen haers vsz mans met octroij gemaekt die tocht der vsz heerlicheijt van Loon opt Zant met alle hare appendeñ ende dependeñ zoemen verstonde soe eñ gel die van vsz leenhove leenrurig is, doende die comparant iñ naem eñ tot behoeff als voe d toe manschap etc. Betalende voer therg eñ andē rechten want maer tocht en is... x £ xi β.

J. TH. DE RAADT.

Von Schoppen (XXXVI, 638). Uit het door mij vóór eenige maanden gevonden en geëxtraheerd doopboek van het Recif (Fernambuco) [1]) 1633—54, blijkt, dat v. S. een Duitscher was, en zijne herkomst hoogstwaarschijnlijk in het toenmalig graafschap Waldeck te zoeken is. Zijne vrouw blijkt hieruit te heeten Margaretha Elisabeth v. Calchem v. Lohausen; en geef ik de vier doopinschrijvingen, zooals ik die in originali vond, t. w. 1649, 17 Junij, Clara Charlotti. Ouders: d'Ed Hr. Sigismundus van Schoppe MeVrouwe Margaretha van Kalgum genaemt Loohuijsen. Getuigen: dHr Michiel van Goch, Hooge Raet; Charlotte Gravinne van Waldeck geboren van Nassou, in abs^ie^ Elisab^t^ Collecum geseijt Carpenter.

1650, 21 Sept. Amelia Wilhelmina. Ouders: dHr Sigismundus van Schoppe MeVrouwe Margarita van Loohuijsen. Getuigen: dHr. Michiel van Goch; d'Gravinne van Waldeck die gerepresenteert is geworden door Joffr. Cornelia Carpenter.

1651, 13 Sept. Alexander Walrand. Ouders: dHr gener^l^ Sigismundus van Schoppe, Margarita van Loohousen. Getuigen: dHr Hendrick Haecx; dHr Fredriek van Schoppe in wiens plaetse staet den Oversten luijten^t^ Claes Claessen; Anna Catharijna van Calchem van Loohousen in wiens plaetse staet Maj^r^ Hertsbergen.

1653, 15 Oct. Elisabeth Lowiesa. Ouders: dHr L. generael Sigismundus van Schoppen, Vrouwe Margarita Elisabeth van Calchem van Lohuijsen. Getuigen: dHr president Wouter van Schoonenburch; Vrouwe Lowiesa van Solms.

Het voornoemde doopboek bevat nog vele andere wetenswaardige

[1]) Vgl. *Nav.* XXI, 391, 603, 4; 'IV, 40, 1. RED.

opgaven omtrent hen die, gedurende de nederzetting der Hollanders in Brazilië, zich aldaar als kooplieden gevestigd hadden, of wel in dienst der West-Indische Compagnie werkzaam waren, en omtrent wie nadere inlichtingen bij mij te bekomen zijn.

Den Haag. C. J. WASCH.

[Daar Brazilië en de W.-Indische Cie meermalen in dit Maandwerk ter sprake komen, — zie bijv. Alg. Regr dl XXI—XXX, — mogen die opgaven hierin eene geschikte plaats vinden !]

Tulleken (XXXVIII, 160). Daniël T., ontvanger-generaal van Zeeland 1704—26. Zijn wapen en handteekening komen voor in den Atlas van Zeeland, toebehoorend aan het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen, beschreven door Mr. M. F. Lantsheer en F. Nagtglas, onder den titel van »Zelandia illustrata", waarin het volgende betreklijk de door hem bezeten heerlijkheden. Een partij ambachts in de heerlijkheid van Grijpskerke (in deze heerl. bezat de vrouw van Ravestein 584 gemeten 150 roeden ambachts) werd 17 Mei 1745 getransporteerd van Gozewijn Bernage op Daniël T., en van dezen 24 Oct. 1793 op zijn neef J. J. de Bruijn. De heerlijkheid Mariekerke heeft voor het grootste gedeelte dezelfde bezitters gehad als het ambacht der vrouwe van Ravestein, in Grijpskerke. Ook dit gedeelte kocht Daniël T. (Mei 1745) van Gozewijn Bernagie. Op 13 Dec. 1764 geraakt hij in 't bezit der overige gedeelten ambachts, die aan anderen hadden toebehoord; daardoor werd hij eigenaar der geheele ambachtsheerlijkheid. Den 3 Mei 1775 verkocht hij evenwel 100 gemeten aan Jacobus Johannes de Bruijn, die 24 Oct. 1793 door successie aan hem terugkwamen. Sedert is de heerl. gebleven in de familie de Bruijn; Mr. Noiret de Bruijn [1]), zoon van J. C. de Br., liet de heerl. na, bij testament aan zijn halven broeder, Mr. J. W. de Br., wiens kinderen in 1876 nog in het bezit er van waren. — De heerlijkheid Meliskerke heeft dezelfde heeren gehad als het ambacht der vrouwe van Ravestein in Mariekerke; zoodat de heerl. in 1876 toebehoorde aan de kinderen van Mr. J. W. de Bruijn. —

[1]) In het Aardrijksk. Wdbk. van v. der Aa wordt hij als heer (in 1846) van de heerl. Mariekerke genoemd, Mr. Jacobus Petrus Noiret de Bruijn, lid van den Hoogen Raad der Nederlanden te 's-Gravenhage, en als heer der heerl. Melis- en Mariekerke: Mr. Jacques Pierre Noiret de *Bruin*.

Grijpskerke vindt men reeds vermeld in de brieven van 1247 en 1271; het behoorde kerklijk tot Oost-Kapelle. — Mariekerke, in het Latijn Ecclesia B. Mariae, komt ook voor in de charters van 1247 en 1271 (v. den Bergh, Oork., I, 239; II, 94). In de rekening van Vrederic komt voor Dieric Costijns in Sente Mariakerke. Meilos-, Melis-, Melouds-, ook Melofs- en Meijloefskerke, ook genoemd Hugenkerke of Hughankerka, vindt men vermeld a° 1240, bij Kluit, Cod. dipl., p. 481; v. den Bergh, Oork.' I, 205. Voorts in 1247, 52, 61, 71 enz., ibid., I, 295; II, 1261, 71).

Historische draagstoel. Den 27 Febr. 1879 werd te Parijs, tegelijk met eenig decoratief schilderwerk en eenige gebeeldhouwde meubelen, afkomstig van het kasteel Normanville (pays de Caux), een draagstoel verkocht, volgens den verkoop-catalogus fraaier dan een der reeds zeer schoone in het Musée Cluny. In 1761 besteld, werd hij eerst Mei 1762 door zijn vervaardiger, Duvernoy fils te Avignon, aan den heer de Jenas te Nîmes afgeleverd. Bij dezen draagstoel, volgens de beschrijving ongetwijfeld een pronkstuk, was, behalve het contract tusschen den heer de Jenas en den maker en de quitantie, waarin jammer genoeg de som is uitgesneden, — de volgende aanteekening gevoegd: »En juillet 1794 M. de Jenas, sous-lieutenant d'artillerie, ami du jeune Bonaparte, suivit sur l'échafaud son père M. de Jenas, seigneur de Vauvert, signataire de la lettre de commande de cette chaise à porteur; l'excécution eut lieu à Nîmes... M. de Jenas eut deux filles, dont l'une Mme de Listeroy mourut en 1867 à l'âge de 95 ans; elle racontait que lorsque Bonaparte était en garnison à Nîmes, son frère l'envoyait souvent chercher dans cette chaise à porteur à la maison qu'il habitait et que l'on montre encore aujourd'hui, et cette dame ajoutait en parlant de l'amitié qui existait entre les deux jeunes gens, que si Bonaparte avait eu à lui 25 louis au moment de la Révolution, il eût émigré comme beaucoup d'officiers, appartenant comme lui à la noblesse.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

[Te Londen werd 19 April '88 eene verkooping gehouden van eene verzameling van historisch gedenkwaardige stoelen. Die, welke gezegd wordt van Shakespeare geweest te zijn, bracht 120 p. st. op. De stoel van den dichter Gay 30 p. st. Die van

lord Lytton Bulwer 13 p. st. Die van Anna Boleyn bracht slechts $10^1/_2$ p. st. op Een vuurscherm van Wordsworth ging voor zes p. st.]

VRAGEN.

Gallus. *Nav.* XXXVIII, 69, is sprake van Gerardus Gallus Gallinaceus. Wil dit zeggen, dat deze Gerard een Gallus of de Haan was, en van een zoodanigen (natuurlijk!) afkomstig? Stond hij in betrekking tot den bekenden Carolus Gallus of de Haan van *Nav.* XXVIII, 555—62 (levensschets); 'IX, 436; XXXI, 186, noot, 91? Zie over Carolus' kleinzoon, Hugo G. ibid. XXXVI, 439. Hugo's dr Sibilla huwde 30 Jan. 1649 Bernard de l'Espère (of Espièrre) te Deventer. Zij had een broeder Henricus Gallus († Jan. 1646). Eerstgenoemde Gerardus heet *Nav.* XXXVII, 143 Gerardus Gallinaceus, met achterlating van Gallus. »De Brielsche Archieven, Geschiedk. Mededeelingen" (Brielle, Posthumus) staan mij, tot mijn leedwezen, niet ten dienste.

J. A.

Stanislaus Sabinus. Met het omschrift »Doctori Stanislao Sabino haeredi in Stracza, advocato Vilnensi (te Wilna) † Nobilitas laudabilis est quae virtutibus ornata", — prijkt zijn in 1590 door Nicolaus Andreæ gegraveerd afbeeldsel; hetgeen het boven het jaartal geplaatst monogram F. N. A. doet gissen, en het links van het afbeeldsel onder eene chimaera voorhanden inschrift »Nicolaus Andreæ Pictor et Poeta Flensburgensis Holsatus ad vivum delineabat. Nulla dies sine linea" — buiten twijfel stelt. L'Intermédiaire XX 618, zulks mededeelend, gewaagt nog van verschillende zinbeeldige figuren en een zeker aantal inschriften de ruimte vullend tusschen het vierkant der gravure en het ovaal van het portret, maar die hij niet omschrijft; om te eindigen met de hier overgenomen vraag naar levensbizonderheden van dien Stanislaus S. Kan onze medewerker van *Nav.* XXXVI, 29 ze wellicht verschaffen? Staat ook die chimaera tot den naam des graveurs in eenig verband als wapenfiguur? Rietstap's Armorial (1re édit.) kent aan een Friesch, door hem van Andreæ (d'Ennershausen, Rijn-prov.) onderscheiden gesl. Andrée (*sic*, — An-

dreæ?) als armes anciennes en modernes een zeekalf toe. Schuilt dit wellicht onder die chimaera?

v. Moerkerken. Was de *Nav.* XXXVIII, 241 vermelde Mr. Harmen een zoon van hem, die eene rol speelde in het overbrengen naar 's-Hertogenbosch van het lijk der vermaarde »Oorschotsche Non" Maria Margaretha ab Angelis, in de wereld genaamd Jonkvrouwe v. Valckenisse (9 Juli 1663)? In stukken daarop betreklijk wordt hij genoemd Hertoch Moerkercken, agent der staten-generaal, of wel kortweg »de agent Moerkercken", zonder nadere aanduiding. (Zie Besluit der Staten 13 Juli 1663). Zijne betrekking scheen voornamelijk te bestaan in het opsporen van nieuwstijdingen ten gerieve der staten en steedlijke Besturen. Zie Notulen van den Magistraat te 's-Hertogenbosch 9 Nov. 1663, waarin de President voorstelt, de schepenen te machtigen, om met den agent M. een akkoord aan te gaan over zijne te hoog opgevoerde rekening »wegens het schrijven en verzenden van uitheemsche brieven en novelles". Zijn tractement werd daarbij bepaald op *f* 150 »voor het overbrieven van voorkomende novelles". Zie over een en ander »De Oorschotsche Non" door J. C. A. Hezenmans.

Vught. J. A. H. TH. BORRET.

[Zie ook vooral Tegenw. Staat v. Staats-Brabant (XII) II, 90—3.]

Schellart v. Obbendorf. Vanwaar dit v. Obbendorf? Zoo heerlijkheid, waar gelegen? Zoo familienaam, dan biedt Rietstap's Armorial v. Oppendorp (Vlaamsch), ook v. Oppendorp gez. de Meyere (Brabantsch); doch Schellart v. O. heeft niets hiervan in zijn wapen. Volg. 't Armorial bestaat de familie nog in de Rijn-provincie en in Silezië; sedert 1674 graaflijk. Behalve dat ze voormaals in Gelderland dikwijls voorkwam, o. a. ook als eigenares van den Dorenweerd (Doorwerth) te Oosterbeek (zie Slichtenhorst, Tooneel, bl. 112), is, ni fallor, thans nog een nazaat, — baron of graaf? — heer van datzelfde Geisteren (o. Wansum, Limburg), dat reeds in 1539 't eigendom was van den *Nav.* XXXVIII, 177 genoemden Frederik Sch. v. O., destijds ook heer van Rozande (Slicht., t. a. pl.), met welk laatste in 1500 heer Evert v. Wilp was beleend.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Vroon. Tot aanvulling van *Nav.* XXX, 248; XXXVII, 406, en tot uitbreiding van ibid. XXXVII, 435, strekke de navolgende aanteekening van Mr. I. A. Nijhoff (Oorkonden VI, 1 bl. 18): »Van *froen*, *froon* schijnt 1° de oorspronklijke, meest algemeene beteekenis te zijn heilig, gewijd, onschendbaar (bijv. Fronleichnamsfest = Sacramentsdag; Frongebet = het Onze-Vader, enz.); meer bepaald, 2° wat aan het algemeen gebruik onttrokken en tot openbaar gebruik afgezonderd wordt, wat als res publica te beschouwen en even daardoor onschendbaar is (bijv. froonwoud = banwoud; froonweide = gemeenteweide); vandaar 3° het landsheerlijk recht, het recht op gerichtsdwang, op dienst, op bergwerken, op water en lucht, enz. Vgl. E. Brinckmeier, Glossarium Diplomaticum (Hamb. u. Gotha 1854). Mitsdien vindt men froongoed, -hof, -molen, -tijns, enz.; en komt h e t v r o o n of f r o o n bij uitnemendheid, meermalen voor in de bepaalde beteekenis van heerlijk recht op de visscherij in stroomen. In de domeinrekeningen van Bommeler- en Tielerwaarden, zooals die sedert den aanvang der heerschappij van Karel V meer geregeld zijn opgemaakt, werden onder de ontvangsten vermeld: »die van den vroone voir Bommel van alle fisch die gefanghen wordt tusschen Bommel ind der kercken van Haeften; van den vrone ende vischerye op Haeften; van den vrone vnd schepelgelde to Herwairden". En in 't algemeen werd oudtijds in Gelderland de froon of zalmvangst betrokken onder de regalia principis. Tot zóóver Nijhoff. Ook in 1707 is sprake van de (*sic*) froon (visscherij) van zalm, elft en steur vóór Bommel, Haaften en Nieuwaal (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre, 251). Wat tevens kan ophelderen vroonscouwe, indien dit volg. Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk) beduidt »schouwing van een vroon"; met aanhaling van den Clerk wt den laghen lande 157: »ende daer toe gaven zy hem die thiende van den coern, die vroonscouwe, ende heervaert te gebieden". 't Komt hier echter op het komma achter »vroonscouwe" aan; want denkt men dit weg, en laat men den hier begiftigde, behalve het recht van korentiendheffing,

ook het recht toewijzen om vroonscouwe en heervaart te gebieden (uit te vaardigen, uit te schrijven), dan bespeurt men, dat hier sprake is van vroonschuld (of dito tijns), d. i. de schatting, welke een heer kon opleggen bij wijze van bede, of die (zoogenaamd) vrijwillig hem gegund werd. Dit nu komt met de waardigheid van iemand die »heervaert gebieden" kan, beter overeen, dan het schouw-voeren over een vroon, hetwelk in eenvoudiger levensstand wel een eerepost wordt gerekend, maar toch eigenlijk grootendeels een lastpost is. Een voorbeeld van zoodanige schatting levert Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's Oorkbk v. Holl. e. Zeel. I n^{0} 506 i. d. 10 Maart 1250: »Voirt so hebbe ic (Symon v. Haarlem) gegeven mynen voirgen. zwager (Wouter v. Egmond) wter herfsbede (herfstbede)ende *vry vroemscude* van Oesdom (bij Limmen) twee pont Hollants des jairs", enz. Soms wordt er door aangeduid schatting aan kerk of geestlijkheid te kwijten, bijv. a. w. II n^{0} 339 i. d. 3 Juli 1277: »Ad festum omnium sanctorum pensionem, que dicitur *vronescoud*, singulis annis persolvet villa quaelibet, ut tenetur". Vgl. Oudemans: Sc(h)oude, scout = schuld, en ook belasting. In casu derhalve ook scouwe = dito.

Leiden bezat het, 'tzij reeds vroeger, of eerst door hertog Filips van Borgondië in 1433 hem toegekende recht van visscherij in zekere wateren, dientengevolge vroonwateren geheeten. Men ziet die, weleer graaflijke, wateren in den omtrek der stad, omschreven als vrye of Vroonwateren. »Want", — zegt de Tegenw. Staat v. Holl. XIV (IV) bl. 596, — »de Graaflyke Landen, Wateren en Visscheryen, *vry* zynde van gemeene Lasten, droegen hierom den naam van Vroonlanden, -wateren, -visscheryen"; met aanhaling van Eykelenberg, »Gedaante van Westvriesland", § CXXXII—VI, bl. 31 en CCLXV bl. 70. Gezegde wateren werden voormaals door den vroonmeister, die tevens pluimgraaf was, verpacht. In 1742 geschiedde de verpachting door den magistraat, in tegenwoordigheid des vroonmeesters. Deze laatste moest toezien op de onderhouding der keuren betr. het bevisschen van de vroonwateren der stad. Als pluimgraaf voerde hij het opzicht over de stads-zwanen, en moest zorgen, dat de jonge zwanen jaarlijks onder die van den Gerichte werden uitgedeeld. Jaarlijks deed hij rekening aan de »roijeermeesters".

Die wateren waren alzoo, qua vroon (domeingoed), vrij van de gewone lasten, maar heetten niet vroon, omdat ze vrij daarvan wa-

ren. Geheel in overeenstemming hiermede zegt Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Handbk Mid. Ned. Geogr. 1872 bl. 268): »Vroon (onzijdig) = wat den heer toebehoort". De Tegenw. Staat v. Holl. t. a. pl. evenwel, die niet juist onderscheidt, gaat nog verder, als hij met beslistheid zegt: »Vroon beteekent in oud Nederd. *vry*. Zo leest men in oude Schriften van »Erf te vroonen" voor »vry te maaken". Dit met aanhaling van Oudenhoven, »Zuid-Holland" bl. 478, 9. Of »vroonen" ooit in den zin van (absoluut) vrij maken voorkomt, is ons onbekend; misschien komt 't voor in den zin van »ontheffen van de algemeene lasten" door verheffing tot heerengoed of domein; maar dat was allesbehalve »vrij maken". Ware hier niet sprake van een erf, dan zou men evengoed kunnen zeggen: »misschien is de bedoeling, ontheffen van de gewone lasten, en alzoo, of dan, tot gemeengoed verklaren". Maar een erf past niet voor gemeengoed. Daarbij gaat dit zeker, dat v r o o n e n (a° 1639 f r o e n e n) *Nav.* XXIX, 516 blijkbaar niets anders beduiden kan, dan »ten opzichte van anderen heerlijk recht uitoefenen, hen verplichten tot heerendienst". En dit kan ook van erven, goederen of landerijen gelden. Evenals Oudenhoven's vroonen = vrij maken, komt ons Oudemans' vroente (versterkte vorm van vroon; smgetr. uit vronite [1]) = gemeen goed zeer bedenklijk voor. Immers ten bewijze van deze beteekenis wordt (uit het Belgisch Museum II 417) herinnerd aan de daad van Floris v. Berthout, heer van Mechelen, die bij brief [2]) verklaarde, dat zijne onderzaten, die tot den hertganghe [3]) (herdersgang) van Herlaar behoorden, dus daar veedrift hadden, van hem g e k o c h t hadden »alle den art [bebouwden grond (Oudemans)] ende alle die wildert (wildernis?), die men *vroente* heet, die binnen desen selven hertganghe van Heerlaer [4])

[1]) Omdat Gethsemané aldus wordt getiteld (in J. H. Bormans' Verslag der ingek. Prijsverhand., Gend 1841, bl. 269), valt hieruit geenszins af te leiden, dat vronite eenzame plaats (Oudemans) beduid hebbe. Die het aldus betitelde zal dezen hof als stads-goed, als domein van Jeruzalem hebben beschouwd. Wat best mooglijk is, want de naam beteekent »oliepers". Men trad er dus de op den naburigen Olijfberg groeiende olijven. En deze heuvel zal evengoed stads-goed geweest zijn, als Golgotha, de stads-strafplaats, het zonder twijfel was.

[2]) Waarom geen jaartal gevoegd bij het citaat?! Dit is altoos nuttig, soms bepaald noodig.

[3]) niet parochie, zie Oudemans o. h. w.

[4]) »welc Herlaer gheleghen es binnen der voghedien van onsen dorpe van

gheleghen es, beide metten houte ende metten houtwasse, die daer nu opsteet, ocht (of) namaels op wassen mach". Waarop uit de Brabantsche Yeesten I 694 dit citaat volgt: »Vort, ware dat sake, dat eneghe *vroente* binnen Machelne ware, die u t e t e g h e v e n e ware binnen der vriheit, di selen wi gheven met ghesaemder hant". Edoch, als »vroente" qua tali gemeengoed beduidde, behoefde ze niet eerst van den heer der plaats gekocht of door hem (in vereeniging met den steedlijken magistraat) uitgegeven te worden. Neen, 't *was* vroente, d. i. heerengoed of domein, en *werd* door verkoop of uitgifte vanwege den heer, enz., gemeengoed.

Mitsdien worde, met het oog op de etymologie, — zie *Nav.* XXIX, 516: frôn, froon, vroon, versterkte vorm fronite of vronite smgetr. froente of vroente, van frô, oud-Hgd. = heer, — eenvoudig als beteekenis vastgesteld: 1° wat den heer (hetzij wereldlijk of geestlijk) aangaat of toekomt (hetzij aan bezit of aan recht), dus d o m e i n — waaruit zich zelfs het boven in eerste instantie genoemde Frohngebet en Frohnleichnamsfest [frô = Dominus (Noster, J. C.)], zoowel als het werkw. froenen verklaren laat; 2° wat van den heer afkomt, d. i. ten algemeenen nutte of behoeve bij wijze van koop of schenking door den heer enz. afgestaan of uitgegeven domein, en als zoodanig *vrij* (van gemeene lasten), allodiaal; aliàs i n g e m e e n g o e d h e r s c h a p e n d o m e i n; vgl. vrone, vroentenland, d. i. vrij land (volg. Kiliaan).

Daar dit alles een zoo natuurlijk uitvloeisel van het Leenstelsel, of liever, — ook met het oog op Frohnleichnamsfest, — zoo echt Middeneeuwsch is; komt ons de beweering van *Nav.* XXXVII, 406: »Vronen, Fronen was in den vóórkerstelikentijd, zonder twyfel eene heilige of Gode-gewyde plaats, misschien eene offerplaats", in meer dan één opzicht zeer bedenklijk voor. Waarom vóór-christelijk? Ter-

---

Heysta". Er ligt een dorp Heist in Limburg, arr. Roermond, en een vlek Heist-op-den-Berg in Antwerpen, arr. Mechelen. Herlaar (of Halder) daarentegen is een gehucht o. St. Michielsgestel (distr. Boxtel), volg. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl., in 1838 nog bezet met drie adellijke huizen, t. w. Oud-Herlaar (met R.-Kath. seminarie), Nieuw-Herlaar en Haanwijk. Daar Roermond en St. Michielsgestel op aanmerklijken afstand van elkander liggen, zal hier een Herlaar in Antwerpen bedoeld zijn. — De in 1602 voorkomende gesl. (Willem) v. Hayst (*Nav.* XXIII, 388) zal wel aan het Limburgsche dorp herinneren. Nóg (de Vries) v. Heyst te Alkmaar en Wijk-bij Duurstede.

wille van 't bovengenoemde froonwoud, wellicht? Maar dit behoeft toch waarlijk niet. Waarom moet ook Fronlo of Vroinlo juist een aan *God* gewijd bosch beteekenen? Ook voor mooglijke »offerplaats" bestaat geen bepaalde reden; tenzij de Historie spreke. Want al sproot misschien het oud-Hgd. frô uit het Gothische frauja (vgl. *Nav.* XXIX, 516), dan alével gevraagd: wat weten wij van de zeden en gewoonten der Gothen vóór hunne na 321 n. Chr. allengskens aangevangen kerstening? Rusten ook niet de gewis zeer oude woorden Fro(h)ngebet en Fro(h)nleichnamsfest op zuiver christlijken grondslag?

Bij de *Nav.* XXXVII, 406 [waar Mr. v. den Bergh's Handbk bl. 148 heeft: Vronle, in 1083 Franlo, later, naar 't schijnt (waarom?), St. Pancrass [1])] en bl. 434, 5 vermelde voorbeelden voege men, — behalve den uitgedegen vorm Frohen (Frankr.), smgetr. Frohn, — Vro(o)ne-, Vroene- of Fronestein (oude havezate te Jutfaas). En Vroonmeer, zijnde juist te St. Pancras een polder; mitsgaders het in 1083 aanwezige, maar thans niet meer bekende Vronanstat (in het grp Vlaardingen, v. den Bergh bl. 161), dat wij enkel om den vorm aanhalen. Mr. v. den Bergh (bl. 268) 's Vromade behoeft hier niet te passen, omdat dit zeer goed vor-made (voorde-weide) wezen kan; en het Vrouwmadeskampen van *Nav.* ibid. 434 zal uit misverstand of volks-etymologie zijn geboren. Als vroente mag ook de hoofdsylbe der plaatsnamen op Frant, (denklijk, minstens voor een deel) Franz en Frans (zoo ze oud zijn, maar niet *St.* Frans), Vrant — worden geduid, omdat de in 1460 te Tubbergen voorkomende gesl. v. de Vrontenrodde kenlijk ontleend werd aan een perceel gronds (op) den Frantenraede (a⁰ 1450) o. Oldenzaal (Invent. oud-arch. O. 1874 bl. 12). Reeds opzichzelf mocht men dit vaststellen, dewijl Fra(a)n en Fro(e)n zich afwislen, zie *Nav.* XXXVII, 434 noot 9. Waarbij dan ook misschien, *tenzij* metathese (vgl. Varna of Warna in Silistria, en zie *Nav.* XXXVI, 42), mag genoëmd worden Vrana (vlek in Dalmatië), als zijnde geweest het verblijf des Grootmeesters van de Tempelieren, bijgevolg geestlijk domein. Een gehucht in O.-Vlaanderen heet Frunte.

Van het straksgenoemde vroente komt af v r o e n t e n e r, -neere = 's heerenbode, officier (vgl. Oudemans' citaat). In denzelfden zin

[1]) »van welks ouden bloei de kronijken vele fabelen vertellen". Welke?

komt het door Oudemans verzwegen »v r o e n" voor. Immers men vindt, dat Lambert v. Reede, richter van Oldenzaal, 20 Dec. 1519 met des Bisschops »vroenen" een zestal Twentsche meijers had gedagvaard om op een rechtdag te verschijnen vóór den Stichtschen prelaat (Over. Arch. V 423). Daar de hoofdtaak dezer functionarissen was, niet om »vrij te maken", maar aan den leiband van den genadigen heer te laten loopen en voor de handhaving van diens rechten te waken, blijkt ook hieruit, wat het werkw. froenen etymologisch-historisch beteekenen moet. Men voege er dan nu den versterkten vorm v r o e n t e n e n nog bij, in denzelfden zin. In 't Hgduitsch zijn Frohn (= gerechtsdienaar), Frohnarbeit, -dienst, -bar, -pflichtig enz., Fröhnen, Fröhner, nog tegenwoordig gangbare woorden. Het evengenoemde vroen heeft ook als geslachtsnaam dienst gedaan; Albertus F r o n e werd opvolger van Martinus Meijer (sed. 1614) als predikant te Westbroek (Gron.). In denzelfden zin bestaat denklijk, met verhoogden klanktrap, de zóó bekende gesl. Fruin [1]).

Hoewel 't een gansch ander woord geldt, sta hier nog, dat de *Nav.* XVII, 102 aan de in charters meermalen gebezigde formule »ter bester vrome" toegelegde beteekenis, in den zin van »hoog recht van overgang", volstrekt dient afgewezen. Ze beduidt »ten meesten nutte", gelijk *Nav.* XXXVI, 355: »onse vrome te meerene" (vermeerderen) klaarlijk leert. De Duitscher bezigt nog steeds zijn »zum Frommen".

JAC. ANSPACH.

LXXVI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A⁰ 1710. N⁰ 2920—2940.

2920. 1710. 16 Juli. v. L. IV 582 (1—2). *Overwinning in Spanje.*

582 (1). Ter eere van koningin *Anna* als *Avgvsta* en op het ruitergevecht en de overwinning op de Spanjaarden bij Almenara. Onder het gelauwerd borstbeeld *I C(rocker).*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3534 K., *Becker* n⁰ 889. Z. 47.85 W.

[1]) Is dit juist, dan kunnen de plaatsnamen op Frain, — vgl. *Nav.* XXXVII, 430, — hier ook behooren.

f 26.50, *v. Dam* n⁰ 2901 Kvg. *f* 3.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2536 Z. *f* 20.—, *de Roye* n⁰ 2475 Br. *f* 1.75.

582 (2). Ter eere van koning Karel III en zijne overwinning op den hertog Philips (den tegenkoning) bij Lerida. In den afgeknotten arm *P. H. M(üller)* te Neurenberg.

Als boven n⁰ 3535 L., *v. Dam* n⁰ 2902 K. *f* —.70, *v. Duren* n⁰ 4235 Z. *f* 10.—.

2921. 1710. 9 Aug. v. L. IV 584 1—4. Overwinningen bij Saragossa en in het algemeen in Catalonië en Arragonië.

584 (1). Vz. als Vz. 583 (1) met *Anna Avgvsta* I C Kz. Het aanbieden der veroverde (72) vaandels en standaarden.

Bij *Jer. de Vries* 1884 n⁰ 1426 Z. 43 W. *f* 4.50.

584 (2). Vz. als Vz. 582 (2) met Karel III door *P. H. M(üller)*. Kz. De Duitsche adelaar die den Gallischen haan de veeren uitrukt.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3536 Z. 30 W., *Salm* n⁰ 2161 Z. 24 W. In Kon. P. Kab. Aanw. 1874 bl. 10, *v. Dam* n⁰ 2903. Z. 13.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2537, Z. *f* 14.50 met het kantschrift :

Omnem Hesperiam penitvs sva svb jvga mittet Virg(ilivs).

Geheel *Hisperia* (hier *Spanje of het Westen*) [1]) zal hij geheel onder zijn juk brengen.

584 (3). Gelauwerd borstbeeld van Karel III. *Kz.* (Koning) Philips van Anjou voor koning Karel III vluchtend op den 27 Juli O. S. en de Jezuiten om raad vragend in zijnen nood.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3537 Z. 33 W., *J. de Vries* (1854) n⁰ 1346 Z. 3.3, *v. Duren* n⁰ 4236 Z. *f* 11.75, *v. Cleeff* I n⁰ 2538 Z. *f* 14.—.

584 (4). Kleinere penning. Buste van Karel III waaronder *C(hristian) W(ermuth)* te Gotha † 1739.

Kz. Philips geslagen den 20 Aug. 1710 en zijn afscheid van het staatstooneel nemend.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3538 K., *v. Duren* n⁰ 4237 Kvg. *f* —.60.

2922. Op het andermaal in bezit nemen van Madrid door Karel III (v. L. IV 587 (1—2).

587 (1). Intrede, 26 Sept. 1710. Karel III op den troon door de

---

[1]) Bij *Vergilius Aen.* VIII Vz. 148 ziet het op *Italia*.

Overwinning begroet. Onder het opschrift in de afsnede een *N(urnberger) G. F. N(urnberger)* in Neurenberg (1682 tot 1724).

Kz. Kaart van Spanje en West-Indië. In de afbeelding der afsnede staat *Ps.* 30, doch in den tekst bl. 583 *Psalm* 37 aan welks *vs* 9 dan ook de spreuk ontleend is.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3539 L., *v. Duren* n⁰ 4238 487 (5) (zal zijn (1) met kantschrift Z. *f* 11.

587 (2). Borstbeeld van koning Karel III in harnas.

Kz. Een nieuwe koning bezit nemend van den door den vluchtenden ouden koning verlaten bijenkorf.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3540 Z., *de Vries* (1854) n⁰ 1847 Z. 29 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1427 Z. 30 W. *f* 4.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2540 Z. *f* 8.—.

2923. 1710. 10 December v. L. IV 590. De overwinning (te Villaviciosa) bij de Franschen teruggekeerd.

Deze penning van Lodewijk XIV behoort tot de reeks der *in afteekening* door *J. Folkema* zeer vergroot medegedeelde, en komt dan ook steeds veel kleiner voor b. v. bij *v. Cleeff* I n⁰ 2541 Brons *f* —.70. Bij *v. Orden* ook n⁰ 2693 K. kleiner en de eerste regel van de afsnede in *twee* regels *f* —.90

2924. 1710. $\frac{27}{29}$ Juni Douay veroverd v. L. IV 591 (1—4).

591 (1). Borstbeeld van *Anna Avgvsta* als bij v. L. IV 584 (1) en 581 (1) door *J. Crocker.*

Kz. Anna als *Bellona* verdrijft een Franschen krijgsman uit zijne verschansingen, en de Overwinning hecht een gelofte-schild aan een pilaar. Bij *v. Dam* n⁰ 2905. B. *f* 4.—.

591 (2). De Fransche *zon* door de *Aarde* verduisterd.

Kz. Twee krijgsknechten dobbelend: de verliezende Franschman geeft een schijf gemerkt *Douay* over. *Rijssel, Doornik en Mons* zijn reeds verloren. Resten nog *Arras* en *Parijs* te verliezen.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3541 Z. 29½ W., *v. Cleeff* I n⁰ 2542 Z. *f* 22.— n⁰ 2543 K. *f* 5.25.

591 (3). Plattegrond van Douay met de loopgraven enz.

Kz. Pallas ontneemt de helft der bliksems aan Jupiter. (De hoop op den lang verwachten vrede wordt andermaal door de omschriften aangeduid). In de afsnede 29 Juni. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3542 L.

591 (4). Koningin *Anna* als *Delila* snijdt Simson (den slapenden Franschen koning) het haar af en roept uit:

Philister uber dir Simson!

In de afsnede 27 Juny.

Kz. Lodewijk met omzwachtelde beenen en op krukken naar de pijpen (Iersche harptoonen) van koningin Anna dansend. Bijschrift *Il faut s'accommoder aux dames.* »*v. Loon* vindt dezen penning *te schaadig quetsende de Majesteyt der gekroonde hoofden*". Zeer zeldzaam. Kon. P. Kab. *Aanw.* 1883/84. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3543 K.

2925. 1710. Noodmunten van *Aire* v. L. IV 596 (1—2) bij mij omgekeerd geplaatst *Maïlliet* pl. I n⁰ 5—6, p. 5, *Duby* pl. XIX n⁰ 2 en 3. Met het wapen van den Markies *de Guebriant* 596 (1). Van 50 sous. Met een hart vóór *Pro.* Zonder hart bij *Mailliet. Suppl.* pl. I 2, p. 3. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3544 Z. 15½ W., *v. Orden* n⁰ 2696 Z. *f*.4.—.

598 (2). Van 25 sous, *v. Orden* n⁰ 2697, Z. *f* 3.25.

2926. 1710. v. L. IV, 598 (1—4). Op de verschillende veroveringen gedurende dit jaar.

598 (1). Borstbeeld van *Anna Avgvsta* als bij v. L. IV 584 (1) 582 (1) door *Crocker.*

Kz. Wapenstander waaraan de muurkroonen van *Bethune, Saint Venant en Aire in* 1710 gewonnen, zijn gehecht.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3546, Z. 44½ W., *v. Cleeff* I n⁰ 2544 Z. *f* 25.—.

598 (2). Buitengewoon groote penning van Hollandschen oorsprong blijkens den Nederlandschen, gekroonden leeuw met standaard, vrijheidshoed en opgeheven zwaard op de voorzijde.

Kz. *Pallas.* Op haar voet- en zitstuk leest men *Douaci, Bethune, S. Venant, Arien.*

598 (3). Prins Eugenius en de hertog van Marlborough *vis-à-vis* als bij v. L. IV 570 (4).

Kz. Afbeelding in afzonderlijke *encadrements* van de inneming der Fransche landwallen en der vier zooeven genoemde sterkten. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3547 Z. 49½ W., *v. Cleeff* II n⁰ 1436 Z. *f* 10.—, Becker n⁰ 890. Br. *f* 8.25.

598 (4). Als Hoogst-zeldzaam in (Kab. *P. H. v. Gelder*) 's Rijks

Museum. Doch zonder kantschrift in K. bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3548, *v. Cleeff* II n⁰ 1437 K. *f* —.80. Het omschutsel van *Aire* door een Arend, Eenhoorn en Leeuw verbroken. Boven de stad een muziekstukje. *Re. Sol. La. Re. Re.* en daarboven *Aria* (*Aire*) enz. enz.

Gegraveerde spotpenningen.

2927. Spotpenning op Philips koning van Spanje.

Vz. Lowys de 14.

Kz. Grootvader help mij dog enz.

Cat. *Luzac* c. s. 1873. bl. 62 n⁰ 1327 Mm. 33 (*Bom*) Z. 4 W.

2928. Als voren de Vz. nagenoeg gelijk aan n⁰ 2927.

Kz. hoe Filip is wederom te keeren. Kleiner dan n⁰ 2927. Ald. n⁰ 1322. Z. 2 W.

2929. Als voren. Vz. Een ruiter op een varken.

Kz. *Van Madrid naar Valladolid.* Ald. n⁰ 1323. Z. 2 W., *v. Duren* n⁰ 1989 Z.

2930. Als voren. Vz. Een koning op een varken rijdend.

Kz. *Philipjes vlugt na Valladolid* 1710 Z. Kon. Kab. *Aanw.* 1873 bl. 12.

2931. Als voren gegraveerd op een afgeslepen Leycester-stooter. De koning met de kous op den kop op een varken rijdend met omschrift *Vlugt van flipie.* Cat. *Arti* 1880 n⁰ 1684, *de Roye* n⁰ 2476 Z. *f* 1.75.

2932. 1710. 16 Aug. Van *Frederik Wilhelm* koning van Pruisen op de geboorte van zijn zoon *Frederik Wilhelm* (in 1711 overleden) *Prins van Oranje.*

Vz. Een landschap waarin een oranjeboom, waarboven de kroon tusschen twee arenden. Omschrift *Aureae Stirpis, aureum pomum.* Gouden appel van een gouden stam. *In nativitatem Princ(ipis) Araus(iae)* Op de geboorte van den Prins van Oranje.

Kz. *Planeten.* 1710 *Augusti* 16.

Omschrift *Sidera princ(ipis) araus(iae) corona bor(ealis) etc. leo.* Sterren van den prins van Oranje. De Kroon. De Leeuw. Noordstar enz. Kantschrift *Aurea stirps etc.* Gr. 30 Tin bij *P. Smidt v. Gelder* II n⁰ 2711. *Renesse* n⁰ 15729. Tin, die verwijst naar *Numismatica Historia*, p. 49. Bij *v. Duren* n⁰ 1992 in zilver, *v. Dam*

n⁰ 29092 Z. *f* 21.—, *de Roye* n⁰ 2479 Z. *f* 5.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1429 Z. 29 W. *f* 9.25. (Aldaar nog n⁰ 1430 Dukaat van Frederik I keurvorst van Brandenburg, koning van Pruissen, prins van Oranje [1]). *Opgegraven te Amsterdam* G. 3—5 W. *f* 7.—).

2933. Te vergelijken met v. L. IV 587 (2).

Vz. Lodewijk XIV. Borstbeeld rechts-gewend; daaronder *T(homas) B(ernard)*. Omschrift *Lvdovicvs magnvs rex.*

Rz. Een bijenkorf omringd door bijen. Omschrift *Decvs est alvisse Jovem.* Het strekt tot eer Jupiter (den koning Lod. XIV) gevoed te hebben. In de afsnede *Chambre aux deniers,* 1710. *Dugniolle* n⁰ 4766.

2934. *Lvdovicvs magnvs rex.* Als boven maar onder het borstbeeld *I(ean) M(auger) f(ecit).*

Kz. *Atlas* den hemel op zijne schouders torschend. Omschrift *Non hac sub mole fatescit.* (Zelfs) onder dezen last wordt hij niet vermoeid. In de afsnede *Extraordinaire des guerres* 1710. *Dugniolle* n⁰ 4770 (abusief met I. M. P. lees F.) Cat. *Backer* n⁰ 3872 *de Coster* n⁰ 659 Z.

2935. Als boven Kz. *Nunquam degeneres* Gij zult nooit ontaarden. In de afsnede *Ordinaire des guerres.*

2936. Gegraveerde zilveren penning op het 25-jarig huwelijk *van de Merwe en J. van Asperen* 1710. Kon. Penn. Kab. *Aanw.* 1882 bl. 21.

2937. 1710. Begraafnispenning van *Soutjen Roemers* ter gedachtenis voor *Cornelia Kortleven* (Cat. *Snouck v. Loosen.* Mm. 41 n⁰ 206 Z. 16 W.).

2938. Ovale gedenkpenning op het kortstondig leven van *Elisabeth Schuts.* Z. 43 W. Bij *Westhoff* n⁰ 2404.

2939. Gegraveerde begraafnispenning van *Jacob v. Wageningen,* overleden in 1710 oud 22 jaren. *Nav.* VI bl. 260. Opgave van *C. G. B(oonzajer).*

2940. 1710. Ter eere van den Gouverneur-Generaal v. O. Indië *v. Hoorn.* Bij *du Bois, Vies des gouverneurs-généraux aux Indes orientales* p. 275. *Tijdschrift voor N.-Indie* XIV p. 30 (3) hangend

[1]) Zie hieromtrent v. L. IV 301 en 497. Op de penningen IV 498 (1) (2) (4) (5), komt hij ook als *Prins van Oranje* voor.

aan een gouden keten, en heeft een waarde van *f*1500 *Nav.* XVI blz. 138 [1]).

EINDE VAN HET JAAR 1710.

Galgemalen (XXXVIII, 17). In 't 34e Dl. van Kok's Vaderl. Woordenboek komt tegenover bl. 224 eene afbeelding van een zoogenoemd galgemaal voor, en wel te Zierikzee. In den tekst wordt zoo'n maaltijd beknopt beschreven, met de vermelding dat de »wanvoeglijke plegtigheid" ten jare 1739 te dier stede werd afgeschaft.

A. AARSEN.

Galgemalen. Ik teeken nog aan, dat men in Z.-Vlaanderen vaak hoort zeggen tot iemand, gast of bediende, die ons huis verlaat, doch eerst nog het middagmaal gebruikt: ge moe ma goed eten, oor, wan 't is je galgemaal! [2]) Natuurlijk in scherts.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Ameland, enz. Is mijn vermoeden juist, dat wij in den naam van het eiland Ameland denzelfden naam terugvinden van het oude graafschap Hameland? Of strekte zich dit niet tot aan zee uit? En is Hameland oorspronklijk Chamaveland? [3]) — In Bouillet's Dictionnaire wordt het Hollandsche gravenhuis dàt van »den Elzas" genoemd; en ik heb ook vroeger weleens meer de veronderstelling gelezen, dat die graven uit dat land afkomstig zouden zijn [4]); doch

---

[1]) Bij *v. Cleeff* I n° 2346 Tin *f*3.— vindt men nog op dit jaar **1710** geplaatst het penninkje ter eere van *Pieter Schenck*, beroemd graveur, afgebeeld bij de *Vries en de Jonge* pl. IV n° 2 I bl. 47—49. »Zijne meeste prenten zijn geteekend 1708 of 1710". Het penninkje is echter gemerkt aan de Kz. *C(hristian) W(ermuth)* **1701** in *Cat. Arti* 1880 n° 1438.

[2]) Galgemaal dus in den zin: hier je laatste maal. Aan de galgemalen is ook ontleend »je eet alsof je hangen mot", d. i. bizonder veel. RED.

[3]) Zie de literatuur over Hameland in Bn Sloet's Oorkondenboek v. Gelre en Zutfen bl. 35. Hameland besloeg een groot deel der latere graafschap Zutfen. RED.

[4]) De *Nav.* XXXVIII, 10 vermelde Geslachttafel noemt »Gerulf graaf in Rijnland a° 889", zonder meer. RED.

waarop berust die veronderstelling? — Een charter van 2 Mei 1064 gewaagt voor het eerst van een graafschap Holland (zie Witkamp's Zeventien Nederlanden I bl. 174); blijkt daaruit, hoever het zich uitstrekte? — Waar waren Simon, broeder van Dirk VI; Robert, broeder van Floris III; Boudewijn, broeder van Willem I, heeren van? [1]) Zooals bekend is, was Pelgrim van Holland de eerste heer van Voorne; en allicht zullen die andere gravenzonen eene heerlijkheid hebben bekomen, dunkt mij. — Dirk V noemde zich Theodericus Dei gratia Holtlandensis Comes, in een giftbrief van 26 Juli 1083 (zie Witkamp's a. w. I 177); staat daarin werklijk Holtlandensis? [2]) — Bij welke gelegenheid kreeg de Hoeksche waard dien naam? — Is mijne meening juist, dat Beijerland vroeger behoorde tot de heerlijkheid Strijen? — Sedert wanneer, onder het Beijersche gravenhuis, dagteekent de naam Beijerland? [3]) — Bovengenoemde Pelgrim (broeder van graaf Floris III) was burggraaf van Zeeland; van wanneer dagteekent dat burggraafschap? [4]) En was

[1]) Ibid. noemt Symon, in 1131 kanunnik ten Dom te Utrecht, † 7 Nov. Zegt van Robert alleen, dat hij in 1162 vermeld wordt, en † vóór 1190, te Rijnsburg begr. En van Boudewijn (Balduinus), dat hij a° 1198—1203 vermeld wordt en † 19 Juli 1204. RED.

[2]) In een charter bij Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 287, leest men a° 1150 van (comes) Holtlandensis Theodericus (= Dirk VI Florenszoon); vgl. *Nav.* XXXIII, 503. RED.

[3]) Aangaande den oorsprong van Beijerland wordt, volg. Tegenw. Staat v. Holland (a° 1749) (XVII) VII, 195, getuigd, dat het eerst in erfpacht is uitgegeven aan een vogelaar, die er op zat met eene lange lijn, en alzoo de Ruigte van Jan Dirksz werd geheeten. Deze ruigte, tot schorren aangegroeid, werd in 1557 uitgegeven aan Lamoraal graaf van Egmond, die ze met een zeedijk liet omringen, en er den naam Beijerland aan gaf, naar zijne gemalin Sabina van Beijeren. — Volg. ibid. 202 regeerden Witger, zoon van graaf Walbert bij Amelberga (moei van Geertruid, dr v. Pepijn van Landen), van 664 tot omstr. 730, en na hem nog tien graven en gravinnen, tot 1039 over het westlijk van Beijerland gelegen voormalig grp Strijen, waaronder het land van Zevenbergen, Geertruidenberg, de baronie van Breda en het markgrp van Bergen-op-Zoom behoorden, en dat zijn zetel had in het Huis ten Stryen te Oosterhout, aan welks ruïne Oct. 1887 vanwege het departement van Binnenl. Zaken de gedenksteen is aangebracht, die ten opschrift voert: »Het Huis te Striene of Stryen is in 1200 door Willem van Stryen gesticht, in 1325 door Willem van Duivenvoorde herbouwd; het was in de 17de eeuw vervallen, en werd in 1714 en 1753 grootendeels gesloopt". — Onder dit graafschap zal voormaals Beijerland wel hebben behoord. RED.

[4]) Pelgrim van Holland, jonger zoon van graaf Dirk VI, werd door zijn vader

zijn wapen hetzelfde als dat van Zeeland, met het devies: luctor et emergo?

MR. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Aristoteles. Mag men een bericht in Fransche bladen gelooven, dan ontdekte een Grieksch geleerde te Philippopel April 1887 een handschrift met werken van Aristoteles, bestaande uit 180 bladzijden, waarvan 76 handelen over »den Hemel", 47 over »de Wording", 53 over »de Ziel", 2 over »de Wijsbegeerte". Het handschrift moet zeer goed geconserveerd zijn.

Garibaldi (XXXII, 216; 'VI, 576). De in 1849 aangevangen gedenkschriften van dezen vrijheids-man zagen Maart 1888 bij den uitgever Barbora te Florence, het licht.

Geldersche dichters (XXXVIII, 29). Mr. L. Ph. C. v. den Bergh droeg een in 1826 door hem uitgegeven bundel gedichten op aan den Utrechtschen hoogleeraar Simons, wiens onderwijs hij destijds genoot. Toen hij, ofschoon gepromoveerd (in 1830) met de Utrechtsche studenten den Tiendaagschen veldtocht mededeed, — hij woonde o. a. den slag bij Turnhout bij, — verschenen tal van krijgsliederen van zijne hand. Een bundel daarvan verscheen 14 Oct. 1831; vier dagen later was er reeds eene 2de uitgaaf van noo-

begiftigd met de heerl. Voorne en het burggrP van Zeeland. Uit zijne eenige dochter, die den graaf van Seyn tot gemaal had, sproten de volgende heeren van Voorne en burggraven van Zeeland. Welke waardigheid van burggraaf, die eerst voor een tijd was gegeven, in verloop van tijd, als erflijk, aan de heerl. van Voorne schijnt vastgemaakt te zijn geweest; zoodat die heeren zich erfburggraven van Zeeland titelden. De Tegenw. Staat v. Zeel. (XIX) IX, 92, waaraan dit ontleend is, voegt er echter bij, dat blijkens de, trouwens zeer gebrekkige Lijst der Zeeuwsche Burggraven, ook andere edelen die waardigheid hebben bezeten. Met verwijzing naar Smallegange, Kron. v. Zeel. 242, 3, 318 vg. RED.

dig. »Een dichter van den echten stempel is hij echter nooit geweest", verklaarde prof. Fruin in zijn levensbericht van den oud-rijksarchivaris, voorgedragen in de Letterk. Afd. d. Kon.-Akad. v. Wet. te Amsterdam 12 Maart 1888 (zie Haarl. Ct. 16 Mrt, Vervolg).

De *Nav.* ibid. 172 vermelde Jan Norel was van Geldersche afkomst. Immers hij ontleende zijn familienaam aan Norel [1]), buurschap te Eepe (Midden-Veluwe). In 1449 enz. treft men te Deventer v. Noerle aan (Cat. arch. Dev. Gasth. n⁰ 454, enz.). In 1687 ging hij te Kampen wonen, waar hij zijn »Ysselstroom" dichtte, en 7 Juli 1696 zijn 61sten jaardag vierde. Zie over dezen reiziger, sterrekundige en dichter, een uitvoerig, de biografische woordenboeken aanvullend en verbeterend artikel, met elders niet zóó volledig te vinden reeks zijner dichtwerken en aanhaling van brokstukken uit sommige van deze, — in Bijdr. Geschied. v. Overijsel V, 67—79.

Geldersche Zangnimf — zoet op mengelpoezy, uit verscheyde gedigten, of Parnas aan de Waal, door Jan v. Hoogstraten (Amsterdam, H. Bosch 1726, in 4⁰, — zie »De Librye" Dec. 1887 n⁰ 3 bl. 21 (Rotterdam, A. Eeltjes), — bevat o. a. eenen »Hofzang aan de Heeren J. N. en J. R. te Tiel". Wie waren deze? —

De liederen-bundel werd opgedragen aan Mr. Aarnoud Goris, burgemr. en raad van Zalt-Bommel. Ook is er in te vinden »Fasciculus poëmatum of Dr. Liebergens poëzy, aan... Elias Goris". Benevens »Tak aan de Bruiloftskroon van Samuel Essenius en Mej. Petronella Elisabeth Goris".

Omtrent Goris zie eenige aanteekeningen in Herald. Bibl. 1881 bl. 135—7, 67, 283, 90; 1882 bl. 248.

Vonck (XXXVIII, 156). In zijn Portretten-Catal. vermeldt F. Muller Cor. Val. Vonck (in de bijvoegsels en verbeteringen staat: »in het hollandsch, Corn. Walr."), Burgem. van Nijmegen, Geschiedschrijver van Gelderland.

J. B. VAN IJSSELDIJK.

---

[1]) Een goed te Woudenberg (op de grens derzelfde Veluwe) heet (Groot en Klein) Orel; hetwelk, in verband met den gesl. v. Noerle, tot bevestiging strekken kan van het *Nav.* XXXVII, 547, 8 opgemerkte. Dus Norel, Orel z. v. a. hoekbosch.

Henrik Ibsen. Den 20sten Maart 1888 was het zestig jaar geleden, dat deze Noorsche dichter het levenslicht zag. Het destijds verschenen nummer van De Lantaarn, het veertiendaagsche letterkundig tijdschrift, dat onder de leiding van J. H. Rössing, bij diens broeder A. Rössing, uitgever te Amsterdam, verschijnt, was deswege geheel aan den grooten dichter gewijd. Bij een fraai geteekend portret van Ibsen, van de hand van Jan v. Essen, werd o. a. door J. H. Rössing een warm woord van hulde den dichter gebracht.

Synode van Dordrecht (XXXVIII, 213). Petrus Hofstede? Hier heeft vergissing plaats. Onder het twistgeschrijf van Hofstede's woelzieke dagen behoort ook een geschrift, dat den titel droeg: »de Advokaat der Vaderlandsche Kerk", waaromtrent in het Biogr. Woordenbk der Nederl. VIII, 918 te lezen staat »dat Hofstede vóor den schrijver daarvan gehouden wordt, doch ten onregte". De verwantschap der titels, Advokaat en Procureur der Vaderlandsche Kerk leide niet tot verwarring. De Procureur schreef ook geen »boekje", maar een »boek" van 379 bladzz. in gr. 8vo. Bovendien kon Hofstede, predikant, later professor te Rotterdam, niet voor den schrijver der Historie van de Dordtsche Synode gehouden worden, vermits deze in het voorbericht van zijn werk, bl. 9, uitdruklijk verklaart, dat »hij hoe ook genaamd van den hoogsten tot den laagsten rang, effectif of honorair, geen kerkelijk persoon was, en dat niemand van die betrekking iets van zijn werkje wist". Ik blijf daarom vragen: Wie was de auteur der »Korte Historie van de Synode Nationaal, gehouden 1618 en '19?

Leeuwarden. DR. L. PROES.

Bijblerij (XXXVIII, 33, 214). Volgens mededeeling des Burgemeesters van Edam, zijn de boeken der oude Latijnsche school aldaar, in 1867 gerangschikt en beschreven door Aem. W. Wijbrands, Doopsgez. pred., en P. Costerus Wz., gemeente-archivaris. Er werd in druk van uitgegeven »Catalogus der Boekwerken afkomstig van de oude Latijnsche school te Edam, en berustend in de Groote-kerk der Hervormde-gemeente ald. (Aug. 1867, 8°, Wed. P. de Boer Pz. te Edam); destijds ruim verspreid. Kans bestaat, dat over eene verbetering van den toestand van het lokaal dier voormalige school zal

worden onderhandeld; en ook, dat de heer J. H. F. Kohlbrugge de indertijd aan zijn vader uit de Bijblerij geschonken boeken, weder in hunne oorspronklijke bewaarplaats terugbrenge.

Haarlem. C. J. GONNET.

Bibliografie. Algemeene Aardrijkskundige Bibliographie van Nederland, 1e deel, Algemeene en plaatselijke beschrijving door R. v. der Meulen, Leiden, E. J. Brill, 1888. Ook afgescheiden van het hoofddoel dezes werks, in de Voorrede door J. Kuyper uiteengezet, en waartoe het als een der vele bouwsteenen kan beschouwd, zal deze arbeid ongetwijfeld met ingenomenheid worden begroet, en voldoet ontegenzeglijk in eene bepaalde behoefte. Doch eene opmerking omtrent de samenstelling zij geoorloofd. Waarom heeft de schrijver zijne »Bibliographie" opzetlijk zeer incompleet gelaten, door bijv. van verschillende periodiek verschijnende vervolgwerken slechts een gedeelte, en niet alles wat tot heden verscheen, te raadplegen? In de alfabetische lijst der geraadpleegde tijdschriften, enz., die vóór het eigenlijke werk staat afgedrukt, vindt men o. a., — om maar één voorbeeld te noemen, — Geld. Volksalm. 1835—70; waarom niet tot 88? En zoo is er meer. Uit het werk zelf blijkt dan ook, dat dergelijke tijdschriften of bundels niet verder geraadpleegd en geëxcerpeerd zijn, dan voorzoover in de genoemde lijst staat aangegeven.

Zutfen. H. M. WERNER.

Museum Catsianum. Zie den volledigen titel *Nav.* XXI, 506, een citaat er uit ibid. XXV, 238; terwijl de geëerde auteur, Jhr. Mr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet (te Oost-Kapelle) ibid. XXII, 68—75 een uittreksel van zijn Supplement-catalogus levert. Zijne beroemde verzameling boeken en handschriften van en over Jacob Cats, waaraan hij gedurende vijftig jaren zijn zorg, kennis, arbeid wijdde, droeg de Zeeuwsche edelman, eigenhandig gerangschikt in de er voor bestemde kasten, 7 Nov. 1887 over aan het bestuur der Mij v. Nederl. Letterkunde te Leiden, — ten geschenke voor dezer boekerij.

Evangeliarium. De Bodleiaansche Bibliotheek te Londen kocht

Aug. '87 op eene verkooping een boekje aan, dat later gebleken is te zijn het Evangeliarium (een boekje, bevattend gedeelten der Evangeliën, die gedurende de Mis worden opgezegd), hetwelk behoord heeft aan Margaretha, koningin van Schotland, overleden in 1093. Het is met fraaie teekeningen en letters versierd. Het schijnt hetzelfde boekje te zijn, waaraan volgens Turgot, in zijne levensbeschrijving van die koningin, een wonder geschied was, daar het een geruimen tijd in eene rivier had gelegen zonder beschadigd te zijn.

Prijsvraag (XXXVIII. 217). Die vijfde verhandeling, bekroond met de gouden medaille naar aanleiding van het Kon. Besl. i. d. 23 Dec. 1826 N° 186, was volg. J. J. F. Noordziek, »Over het uitgeven van onbekende oorkonden der gesch. v. Ned." 1847 bl. 56, geschreven door Mr. J. C. de Jonge, destijds subst.-Rijks-archivaris, die redenen had, geen gebruik te maken van het aanbod der regeering om het stuk ter landsdrukkerij te doen drukken. Zie nog Dr. P. Scheltema, Leven van Mr. J. Scheltema bl. 139.

H.

Foutieve lezingen. Jarenlang vond bij het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen de lezing ingang: »ten hoofde dicitur Zeedam", ter aanduiding der ligging van Slepeldamme, bij Aardenburg; alsmede die van »Vedis" en »Sume". Hoewel de oorkonden bepaald en duidlijk aangeven: teutonice dicitur Zeedam; alsmede »ut (uut) diiks" (d. i. buitendijks gelegen gronden) en »Sunne", nml. De Zonne (herberg), oud gehucht. Het Zonneken. — Zonderlinge lezingen ontmoet men niet minder in de in 1872 verschenen »Berenning van Aardenburg" [1]), bijv. op de woorden »isen" en »bussen", en op den naam de Muynck.

G. P. ROOS.

[1]) Zie *Nav.* XXIII, 31, 201; 'IV, 482. RED.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Abraham v. Diepenbeek. In de *Nav.* XXXVIII, 230 genoemde »Inscriptions" komt slechts voor volgende grafschrift: St. Paulus Kerk-Zerksteen. Ostium Monumenti Abrahami van Diepenbeecq et Margaretæ Broeckmans conjugum. Obyt ille 16 Martii an° 1706 illa vero 7 Septbris 1708. Et posterum. R. I. P." Voor verdere inlichtingen zie men »Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool", door Jos. v. den Branden (Antwerpen 1883 bij J. E. Buschman, drukker) en »De liggeren der Lucasgilde" door Ph. Rombouts en Th. v. Lerius (bij Mart. Nijhoff, 's-Gravenhage).

P. J. E. V. L.

[In de Real-Encycl. van Brockhaus staat, dat de glasschilder enz. Abr. v. D. 1607—75 leefde.]

Pieter Post (VI, 63), — bekwaam bouwkundige, werd 1 Mei 1608 geboren (gedoopt?) te Haarlem, waar zijn vader Jan Jansz P., glasschilder was. Hij vergezelde graaf Johan Maurits van Nassau-Siegen 1636 naar Brazilië, evenals zijn broeder Frans P., bekwaam schilder, geb. Haarlem 1614 † 1680. Hij bouwde aldaar de nieuwe stad, genaamd Mauritsstad nu Fernambuco, keerde 1638 in het vaderland terug, en huwde Rachel Ridders. Bij deze verscheidene kinderen, o. a. Maurits, gedoopt 12 Dec. 1645, genoemd naar den landvoogd, die tegenwoordig was bij deze plechtigheid; hij werd in het beroep zijns vaders opgebracht en in later jaren door Johan Maurits als architect gebruikt. — Behalve het aandeel, dat Pieter P. had aan de verbouwing van het Oude-Hof en de stichting van het Mauritshuis, de Oranjezaal (in het huis ten Bosch) te 's-Gravenhage, werden naar zijne ontwerpen in het tijdperk 1640—63 gebouwd het huis van den griffier Buysero, later eigendom van prins Frederik der Ned., het huis van den admiraal C. Tromp, de vergaderzaal der Staten van Holland, thans die der Eerste kamer, enz. Ook elders zijn nog gebouwen aan te wijzen, die men hem te danken heeft, als het huis Zwanenburg aan de Haarlemertrekvaart, de Waag te Gouda 1668, het stadhuis te Maastricht 1659—63. In 1654 komt hij voor met den titel van

architect of fabriekmeester der hofstad, waar hij 2 Mei 1669 overleed [1]). Er bestaan twee uitgaven zijner bouwkundige werken. De eerste is door hemzelven bezorgd in 1655. De tweede, die veel vollediger is, werd met Fransche titel en voorrede in 1715 uitgegeven, als Oeuvres d'architecture de P. P. Zie J. D. Veegens, Hist. Studiën I 254, 301 ; H. Collot d'Escury, Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen II, 291 ; P. M. Netscher, Les Hollandais au Brésil pag. 104 [2]).

In 1665 zijn er belangrijke herstellingen gedaan aan kerk en toren te Buren, waartoe, behalve de ingezetenen, de Princesse douairière Amalia van Solms en de Keurvorst van Brandenburg als voogden over den minderjarigen graaf van Buren, later Willem III stadhouder, benevens Frederik graaf v. Nassau-Zuilestein, natuurlijke zoon van Frederik Hendrik, commandeur der orde van St. Jan van Jerusalem te Buren, uit de inkomsten van de goederen der commanderie, belangrijke bijdragen schonken ; 192 inwoners brachtten 2650 guldens bijeen ; terwijl de vorstlijke familie 1650 gl. toestond, waaronder 1000 gl. van den Keurvorst van Brandenburg [3]). Aan Pieter Post, die voor Amalia van Solms de Oranjezaal in het huis ten Bosch bouwde, zal door haar als voogdes, de plaatsing der spits of kap op den kerktoren te Buren zijn opgedragen.

H. T. G.

Renesse. Waar behoort de *Nav.* XXXVII, 533 vermelde R.? Wat de ibid. XXXIV, 440; 'VI, 616 vermelden betreft: »De Librye" Dec. 1887 (Rotterdam; A. Eeltjes) N⁰ 3 bl. 22, beschrijft het zeer zeldzame portret des hoogleeraars à R., — met zes-regelig Lat. vers van A. S., – als ets van den graveur C. à R. (leerling van Rembrandt), f. 16. En verwijst naar Nagler, Künstler-Lexicon XII, 555 ; Muller,

[1]) Op de Amsterdamsche Veerkade, waar 17 Dec. zijne boeken zijn verkocht (*Nav.* VI, 214). RED.

[2]) Van der Aa's Biogr. Wrdbk. d. Ned. (hoofdred. Dr. Schotel) vermeldt nog een paar schrijvers, aan het slot eens artikels over Pieter Post, dat het bovenstaande hier en daar iets aanvult, maar wederkeerig er zeer door wordt aangevuld. RED

[3]) MS. aanteek. van W. N. Stort, in leven pred. te Buren, wiens weduwe Jetske Lubach † te 's-Gravenhage 23 Apr. 1888, oud 76 jaar, – moeder van Th. G. Stort geb. m. eenen J. Th. de Brouwer, van H. Stort en van wedᵉ K. Stort, geb. Affourtit, te Soerabaja en te Castricum RED.

Portr. n° 4463. In datzelfde N° 3 van De Librye staat op bl. 19, 20 ook een brief afgedrukt dd. 13 Maart 1647 uit Breda, door den hoogleeraar aan zijn »Heere en neve" Constantijn Huygens geschreven.

Horologiemakers (XXIII, 516; 'V, 550; 'VI, 30, enz.)

Mr. Jan ...., horologiemr te Delft repareerde in 1587/88 't horologie van den Hage.

Batard (Pierre) meester horologiemr, 22 Maart 1691 Den Haag; 26 Jan. 1685 neemt hij aan als leerling een zoon van Joost Overdick kleermaker. O. a. is getuige:

Adriaen Roussel. Een Joh. R. was 20 Sept. 1663 horl.mr in Den Haag [1]).

Ceulen (Mr Joh. van) woonde 15 Jan. 1703 a/d noordzijde van de Lange Pooten, Den Haag.

Coster (Sal.) 20 Sept. 1676 wordt zijne weduwe Jannetje Harmans Hartloop in Den Haag genoemd.

Oosterwyck, den ouden (Adam) 1713. Den Haag.

Roy (David le) was in 1674 44 jaar, Leiden.

Tegelberch of Tegelenburch (Nicolaes Caesar Johannes) 16 Juni 1694 Den Haag.

Wilmot (Thomas) 1677 Leiden.

Woensel (Gerrard v.) 10 Jan. 1702 »Horologie en *Spitmaker*" 32 jaar. Den Haag [2]).

In een inventaris van 1782 worden genoemd:

»Een horologie van Sr Haffing wyzende uyren, dagen en minuten.

»Een hangent horologie van Christiaen Reynaert",

en in één van 1700, Den Haag:

»Een horologie gemaeckt by Jan van Videnkens tot Amsterdam, waerom is een gouden kas met draetwerck van buyten, en daerom nog een leere kast met goude spyckeren gegarneert.

Nogh een horologie gemaeckt by Eilkene Hubert à Rouen.

Noch een horologie by Daniel Manley tot Rotterdam.

---

[1]) Een Etienne R. huurt 18 Febr. 1720 een huis Oostz. Fluweelen burgwal voor *f* 200.—.

[2]) Dat horologie en spitmaker vindt eenige verklaring in een voorwerp uit een Inventaris van 1689: »In de groote keucken, Een horologiespit met syn toebehoren".

noch een kleyn hor. by Jolly à Paris.
noch een dito by Estienne Devola.
» » hor. by Tomas Reede.
» een » by Cornelius Roussel Hage".

Nog vind ik een en ander in eene akte van 27 Nov. 1696 Den Haag (notaris Pieter van Roon) over 't verkoopen van twee Horologes, een slag horologie met 3 movementen, de tweede met een movement door Abraham Cartere Spraak-meester van den Heer Johan Hanwaert.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[De uitvinder der remontoirs, de horlogemaker Bissen te Parijs, † Jan. 1888, oud 88 jaar, na 50 jaren te hebben gestaan aan het hoofd der firma daar ter stede, welke zijn naam draagt.]

Volksdans. Thans ben ik te weten gekomen, dat de oude friesche volksdans, *Nav.* XXVIII, 542 beschreven, werkelik nog hier en daar ten platten lande in noordelik Noord-Holland bekend is. Het westfriesche liedje, dat men daar by zingt, is ook in der daad het zelfde als het oostfriesche, dat, als boven vermeld, is medegedeeld. Men zingt het in Noord-Holland ongeveer in dezer voegen:

Ik sai der fan Jææp,
Jai arige knææp,
En ik sai der fan Jæpi, stæ stil!
En weerom sou ik stil steen?
Ik heb fan sen leve gien kwææd deen!
Ik sai der fan Jææp, enz.

J. W.

[Ook in Neder-Betuwe hoort men dit liedje wel op boerenbruiloften. Maar dan natuurlijk in het dialekt dezer landstreek.]

TAALKUNDE.

Bedum, Beium (XXXVIII, 162). Bede [1]) (Bedo en Beda) is ongetwyfeld een oudfriesche mansnaam. En al is hy nu buiten gebruik, *Nav.* XVIII, 49 wordt hy toch, in den eenigszins versletenen form Beed vermeld. Bedde [1]) en Bade zijn slechts byformen of wissel-

[1]) Te Wisch ligt eene buurt Beddekamp. Te Baarle-Nassau eene dito Groot en

formen van Bede, en met laatstgenoemden naamsform oorspronkelik een en het zelfde. Ter plaatse waar thans het dorp Bedum ligt, heeft zich zekerlik in overoude tyden het eerst een Fries met der woon gevestigd, die den naam droeg van Bede of Bedde. Hy roodde het bosch uit daar ter plaatse, en boude zich van die uitgerode boomstammen zijn huis, Bedes huis of Bedes woonplaats, in zyne oudfriesche tale Beda-heim genoemd. Deze naam Beda-heim werd by voorloop van tijd Bed-hum [1]), en nu Bedum, 't welk de hedendaachsche volksspreektaal in Groningerland nog meer inkort, tot Beem. Bede's nakomelingschap, die allen wonen bleven ter plaatse door hunnen voorvader uitverkoren, werden Bede's kinderen, in algemeen oud-germaansch de Bedingen of de Beddingen genoemd. Men zegde dus, als men naar Beda-heim ging, ook wel: »ik ga naar de Beddingen", en later, in 't vlugge spreken: »ik ga naar Beddingen". Zoo kwam men er toe dit patronymicon in den dativus van het meervoud, als plaatsnaam in den nominativus van het enkelvoud te nemen, Beda-heim of Bedum, anders gezeid Beddingen lag midden in het woud; dus noemde men die plaats, weinig meer als eene volkplanting van de kinderen des ouden Bede, ook wel in 't friesch Beddingera walda, by samentrekking Bedderawalda, dat is Bedinger woud, of Bederwoud, het bosch van Bede, of van de Bedingen, de kinderen van Bede. — De friesche mansnaam Bede vinden we ook nog in den naam van het friesche dorp Beetgum, dat is oorspronkelik Betingum, Bedingum, Badinghum, Bedinga of Badinga-heim, de woonplaats der Bedingen of Badingen, der nakomelingen van Bede of Bado. Ik vermeld hier met opzet den byform Bado, omdat de dorpsnaam Beetgum (de *g* heeft de *d* tot *t* verscherpt) in eene oude oorkonde als Badegem voorkomt. En verder nog in dien van het friesche dorp Bedecaspel, tusschen Emden en Aurik gelegen. Bede-

---

Klein Bedaf met Bedafschenhoek, — af = haeff d. i. hof; — te Uden ook eene dito Bedaf of Bidaf. – Maar hoe, als hier overal een oud-Friesche mansnaam moet gelden, het dan gemaakt met Bedde (tout-court, in Frankr.)! Daarbij komt, dat men Bede aantreft, letterlijk de gansche wereld door. De waarheid zal hier wel in 't midden iggen. Maar Bed(d)e = med(d)e, made, d. i. weide, klinkt in menig geval zeer verleidelijk. RED.

[1]) Volg. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, ook Beddian, Bedhum of Bedun. Het Bedian van 't Wrdbk wordt in 't Suppl. tot Beddian verbeterd. RED.

caspel is eene verslyting van Bedecarspel of Bedekarspel, en dit weer van Beda-karkspil of Bede-kerkspel, het kerspel of kerkspel van Bede. (Men vergelyke de friesche plaatsnamen Hoogkarspel, Bovenkarspel, Harenkarspel, Sybekarspel (met Weesperkarspel en Zwollerkerspel) en den grietenynaam Achtkarspelen. Verder is er nog een dorp Bedenbostel, bij Celle in Hanover, Bedinghausen by Fürstenau in Hanover, Beeding in Sussex (Engelland), en eene oud-angelsaksische maagschapsnaam Baeding. — Beium of Beyum is Beie-hem of Beia-heim, de woonplaats van Beie, zoo als Bedum het heim van Bede is, en Wynaldum het heim van Wynald of Winout of Winhold. Beie of Beyo is een oud-friesche mansnaam, ook door Förstemann in zijn »Altdeutsches Namenbuch" vermeld, en gaf oorsprong aan de namen van het gehucht Beium (ook Beyem geschreven) by Arum in Wonseradeel, van het gehucht Beium of Beyum by Noorddijk in Groningerland, van het gehucht Beyghem (dat is Beiingaheim, Beyinghem) by Vilvoorde in Zuid-Brabant. En aan de geslachtsnamen Beima, Beyma en (Van) Beyma, met Beyen, Beyens te Antwerpen, en Beys in Noord-Friesland (Sleeswijk). — Beda, de naam van een verdronken dorp in den Dollart kan Beda-a, de *a* of het water van Bede zijn, even als Breda = het breede water [1]), Gouda, enz. — Baie, Boie en Buwe (dat is Bouwe) zijn weer andere friesche mansnamen, die ook weer aan andere friesche plaatsnamen oorsprong gegeven hebben.

JOHAN WINKLER.

De Fluessen. Een bewijs tot staving van het gene ik *Nav.* XXXVII, 242 beweerd heb, vind ik in eene oorkonde, omstr. 1543 geschreven door den pastoor van Tsjerkgaast in Friesland, rakende zyne inkomsten. In deze woorden: Dit is dat jen, daer ick die heer fan ber, oer britsenland, heenlandt by oer land off flyoesland ende maerswallen, als 't voorss. is; dyt jouwt neu heer, deerom soe kan met naet wrjaen [2]), vandt guede menschen onderhalder my mey" (Beneficiaal-boeken van Friesland, Leeuwarden, 1850, III, 17).

JOHAN WINKLER.

---

[1]) Zie daartegenover *Nav.* XXXVII, 432. Red.

[2]) De geachte inzender zette dit alles in gewoon Hollandsch om! Red.

Mons (XXXVIII, 81) = Bergen in Henegouen. Den mede werker, die, nederlandsch schryvende, de plaatsnamen Edingen en Bergen in Henegouen, *Enghien en Mons* noemt, en Visigothen schrijft in plaats van West Gothen, alles in navolging der Franschen; — zy de lezing en betrachting van *Nav.* XXI, 611; XXII, 191; XXV, 510 dringend aanbevolen [1]).

J. W.

[Men spreekt toch overal van de hertogen van Enghien.]

Putbus (XXXVIII, 200). De geslachtsnamen Von Putbus en Putbus zijn ontleend aan den naam van het stedeken Putbus, eene welbekende badplaats op het eiland Rügen in de Oostzee, dat tot het gewest Pommeren van het koninkrijk Pruissen behoort. Het is de hoofdplaats van het vorstendom Putbus, en tevens de residentie van vorst Putbus. Het vorstendom Putbus, op het eiland Rügen, beslaat 330 □ Kil., en heeft 13.000 inwoners. De inwoners van Rügen zijn, met de andere Pommeranen en Mecklenburgers van slavischen bloede. Het slavendom, in taal en zeden, bleef vooral op Rügen zeer lang in stand. Eerst in de 14e eeuw drong het Christendom hier door, en konden de Rügeners langzamerhand verduitscht worden. Vele plaatsnamen op Rügen, en in 't algemeen in Pommeren en Mecklenburg zijn van slavischen oorsprong. Putbus is een daar van. Diensvolgens is de verklaring van dezen naam in de oud-slavische talen te zoeken, en kan onmogelik die zijn, welke ter aangehaalder plaatse voorgesteld wordt.

JOHAN WINKLER.

[Vgl. dan weder *Nav.* XXXVI, 514.]

Rijs. Welk verband bestaat er tusschen den naam der stad Rijssel en de *Nav.* XXXVIII, 150, 203 haar toegekende Latijnsche benaming Insulae? Moet dit niet wezen Ris(u)lae? Rijs(s)el, — de Woordenlijst 1884 heeft Rijselt, — in Gorsel (bij Zutfen) luidde in 1105 Rislo, 1326 Rijsle, 1378 Ryssel. Het Fransche Rijssel, 1481, 1888 Rijsel (Nijhoff, Oork. V, 158; Haarl. Ct. 15 Mei) komt in een Fransch charter a° 1505 als Lille voor (ibid. VI, 1 bl. 341). Rijsbergen (N.-Br.) luidde in 1150 Rise-

[1]) Hy verandere dan *Nav.* XXI, 617 Issel in Elsene.

bergen. (Van der Aa). Vgl. nog Rijsenburg (bij Driebergen). Dus Rijssel z. v. a. rijzenbosch, liever biesbosch of dito plaats. In casu voor de hoofdsylbe etym.-identisch met De Rijsakker (te Drumpt, weiland te Megen), Den Rijskamp (rijswaard en bouwland te Dreumel), De Rijskampen (polder bij 's-Hertogenbosch), Rijswaard (goed te Ooi bij Nijmegen, a⁰ 1285 ager Ryswert), De Rijswaard (uiterwaard te Veen, N.-Br.). Om van Rijswijk (Ryswich, Rizewick, Rijzewijk, Z.-Holl., Geld.) te zwijgen. — Daar rijs zoowel als een enkele bies of tak, ook bosch, kreupelhout, ja zelfs wel woud, foreest beduidt (zie Oudemans), is hiermede Ten Rijs of Rijss, als benaming eener hofstede bij Nijkerk, duidlijk. Vgl. ook het Overijselsche Rijssen, — Woordenlijst Rijsen, volksuitspraak Riessen, — in Nom. Geogr. Neerl. I, 125, en vooral bl. 151. Daarnevens staat: Riesa (Saksen), Riesbach (Frankr.), Riesi (Sicilië) Men vergete echter niet, dat Riess of Riss ook eene rivierbenaming is (Beijeren); z. v. a. rijte, ryte = kanaal, aliàs waterlossing? Denk om rijsen = vallen, dalen. Een meer in Noorwegen heet insgelijks rijs. Misschien dan merkwaardige overeenkomst, wat het spraakgebruik betreft, met lis(ch), lus(ch), als somtijds rietgras, bies, lies, somtijds water met biezen zullend aanduiden. Nog dient vermeld de Riesberg (te Heerde); bij Hattem de Rieselenberg, ook Riezen-, Rijzenberg geheeten. Dus dezelfde heuvel als die te Heerde? Men heeft er Triezelen-, Trijsen-, zelfs Fries- en Reuzenberg van gemaakt; zie Van der Aa. Nu, Riezelenberg (ten gemakke der uitspraak Triezelenberg) kan verlengvorm wezen van Riesberg, in den trant van *Nav.* XXXV, 283, 4. Dus met kreupelhout bewassen berg of heuvel. Maar Friesberg zal op misverstand rusten. En Reuzenberg volks-etymologie zijn, waaraan men wie weet wat voor ijzingwekkende of aandoenlijke reuzen-legenden kan hebben vastgehecht. — In 1732 komt een gesl. v. Rijsselenburg voor (Geld. Volksalm. 1875 bl. 124) in den omtrek van of te Hoevelaken.

J. A.

Sabelspoort (XXXVII, 530). Men mag oordeelen, dat de heer Kremer met zijn »zandpoort" (vgl. *Nav.* ibid. 291) het laatste woord sprak. Immers De Savel in Brussel zag ik zeer onlangs aangeduid als »de Sablon". Ziedaar Sabelspoort = porta sabuli of sabulonis. Sabelspoort kan, om de midden-s te verklaren, eene contractie zijn

van sabulonis-porta. — Wat het tot eene gansch andere rubriek behoorende *Nav.* ibid. vermelde Xanten betreft, opmerklijk is de vorm Xanctis a° 1351 als accusat. (plur.) gebezigd ; zie Dev. Camer.-rek. II, 351. Ook aldaar v. Xancthen, en ibid. bl. 223 insgelijks een gesl. Xancteman a° 1353.

J. A.

Windeweer, Winsum, enz. (XXXVIII, 222). De plaatsnaam Windeweer luidde oorspronkelik Winoldawere, in nog ouderen form Winhaldawere, dat is: de weer (een aardrijkskundig woord van algemeene beteekenis) van Winold of Winhald, van den man die, in geslachtsnaamlooze tyden, den algemeenen mansvóórnaam Winhald of Winold droeg. Deze naam, van algemeen oud-germaansche afkomst, is, door de tusschenformen Winnelt en Wynout tot Wind verbasterd en verkort, ook in de verkleinformen Wintjen en Wyntgen, nog tot na den jare 1500 by ons als mansdoopnaam in gebruik gebleven, zoo als men in de Naamlijsten van Leendertz, in jaargangen XVIII en XXII van dit maandwerk en elders nazien kan. — Ook de plaatsnamen Winsum in Groningerland en Friesland, die beiden nog in de laatste middeleeuen als Windeshem geschreven werden, en Windesheim in Overijssel, zijn aan dezen zelfden mansnaam ontleend; zy luiden oorspronkelik Winhaldesheim [1]), dat is: de woonplaats van Winhald. Dit zelfde is het geval met den naam van het dorp Windeham, dat in den Dollart verdronken ligt, en voluit Winaldaham heette, met den naam van de oud-friesche maagschap Winda, voluit Winalda, waar van nog de Winda-state aanwezig is te Oostrum in Dongeradeel; ook met den naam van den dorpe Winaldum of Winhaldaheim, in Barradeel, by Harlingen, en met vele anderen. — De naam Winoldawere (Windeweer) is van oud-frieschen form, even als die van Siboldaweer of Siebelweer (by Godlinse in Fivelgoo), Sibaldaburen (Westerkwartier van Groningerland), Sibrandaburen (Wymbritseradeel, Friesland), en vele dergelyken. De *a* achter den oorspronkeliken mansnaam (Winalda, van Winhald; Sibolda, van Sigbold) is in het Oud-Friesch het teeken van den tweeden naamval. — Een opstel van myne hand, waar in al deze plaatsnamen, in hunnen

[1]) Daarvan is opzichtens het Overijselsche Windesheim in Nom. Geogr. Neerl. I, 137, 54 niets te bespeuren. De heer W. noeme zijne bron hiervoor! RED.

oorsprong, hunne samenstelling en beteekenis uitvoerig behandeld worden, verschijnt binnen kort in de Nomina geographica neerlandica, die door het Nederlandsch aardrijkskundig Genootschap uitgegeven worden.

JOHAN WINKLER.

Zuidwending (XXXVII, 246). Uit een stuk van 1408, betr. de inlating van Noorddijk [1]) in het Winsumer Zijlvest, is mij gebleken, dat de Zuidwending — zuidgrens van Hunsego — werklijk een dijk is geweest, die dienen moest om het van 't zuiden afkomende water te keeren. In genoemd jaar kreeg Noorddijk verlof, er eene sluis in aan te leggen, en wel op het punt, waar het door mij aangeduide water in de richting van Zuidwolde loopt. Dit water komt hier voor als »Zuidwolder-maar". Daar het zoowel op dit punt als noordwaarts achter Noordwolde door den Wolddijk afgedamd, en dus aan zijne bestemming als scheepvaart- of afvoerkanaal onttrokken was, moet het van ouder dagteekening zijn, dan de Wolddijk met Zuidwending. Stellen wij, dat de Wolddijk door Walfridus is aangelegd, en dus uit den tijd der Noormannen dagteekent, dan moet het Zuidwolder-maar wel zeer oud zijn. Het is toch niet aanneemlijk, dat men dit water kort na den aanleg weder onbruikbaar zal hebben gemaakt. De gang van zaken is wellicht deze geweest. De bedoelde grift, die de Hunze bij Westerbroek met de Oude Ee achter Noordwolde verbond, voerde meer water uit Drente aan, dan ze tijdig afvoeren kon. De aanvoer vermeerderde naarmate de bochtige Hunse door verminderde strooming ondieper werd. Men moest dus van den nood eene deugd maken, en door algemeene bedijking der wolden het Drentsche water afwenden, en het »maar" op twee plaatsen afsluiten. Later hebben de Groningers op andere wijze in de afleiding der Hunze voorzien; hetgeen hun handel en scheepvaart niet weinig ten goede kwam. — Opmerklijk is nog, wat mij met genoegzame zekerheid gebleken is, dat de tegenwoordige zuidwending een weg is die op eenigen afstand ten noorden evenwijdig loopt met den dijk, van welken hij den naam erlangde. Dit laat zich hieruit verklaren,

---

[1]) *Nav.* XXXVII, 610, r. 17 v. o. in plaats van Noordelijk ook te lezen Noorddijk. RED.

dat de dijk als zoodanig verviel, en de beteekenis van den naam verloren ging; terwijl de later aangelegde weg, op den hoek van het Boterdiep uitkomend, den over- en doortocht langs den dijk overbodig maakte, en dus voor nieuwe zuidwending doorging. Oude kaarten zullen misschien kunnen uitmaken, of deze voorstelling in alles juist is. Uit de niet zeer jonge kaart van Tegenw. Staat van Gron. [1]) schijnt althans te blijken, dat vroeger de grens niet, gelijk thans, langs den zuidwending-weg, maar zuidelijker langs den zuidwending-dijk heeft geloopen. — Nog eene zuidwending heb ik gevonden, onder Stitswerd (Gron.) (zie v. der Aa, art Suidwenda) als kloosternaam. Daar echter het klooster ook den naam van St. Anna droeg, zal Suidwenda oorspronklijk de naam van den weg of dijk zijn geweest, waaraan het gebouwd was.

J. R. V. E.

Namen, uitgaand op *ing*, *inghe*, *inga*, *ink*, *ynck*, *eng*, *ung*, *unga*. Wat Johan Winkler in zijn standaardwerk, — zie *Nav.* XXXV, 581, noot 3, — bl. 4, 18, 20, nopens aldus eindigende geslachtsnamen uiteenzette, wordt treffend gestaafd door de navolgende plaatsen in den jongstverschenen roman van den in het oud-Germaansch zoo diep doorgedrongen Prof. Dr. Felix Dahn te Koningsbergen, »Bis zum Tode getreu" (Leipzig 1887, 4to Aufl.), waarop eene vriendenhand mij wees. Aldaar S. 85: »Bei den Volkingen, — so hiess das Gehöft an der Eiderfurt: seit grauer Vorzeit hatten darin die Söhne des Volko gewohnt, die zuerst den Wald hier gerodet und aus den gefällten Eichen das Haus aufgezimmert hatten". De man, die op deze hoeve als vry-eigenaar gezeten was, heette Volkfried, zijn zoon Volkbert, zijn broeder Volkhelm. Verder, S. 127: »Hülsung bin ich, Hülso's sohn, ein freier Sachse". Dan nog, S. 278: »Welandsfleth war ein altes Sachsen-Gehöft". En: »In dem Haupthause, dem Welandshof". Alsmede: »Der Welandsbauer, Welanding hiess er". Voor geslachtsnamen van die soort zal elk deze duiding gewis beämen. Voor plaatsnamen levert ze echter, naar onze bescheidene meening, geen zin. Gesteld b. v., dat in het *Nav.* XXXVIII, 164 ge-

[1]) Wat amnis Aduardinus betreft, er bestaat bij mij geen twijfel, of hier schuilt een schrijf-, lees- of drukfout; het moet Selvardinus wezen. (Tegenw. Staat van Gron. II, 64, 181).

noemde Gellink de hoofdsylbe eenen mansnaam Gelle vertoont, dan zal dit Gellink toch als buurschapsnaam wel niet anders kunnen beduiden dan »enk van Gelle". Wil men dit Gellink duiden als »zoon of »afkoomling van Gelle", dan moet men er eene afgeknepen of afgesleten slotsylbe »he(e)m" bij denken. En waarom moet dat, bij gemis van varianten, die zulks gebieden! Is die buurschapsnaam zeer oud, dan strekt juist Gellikum (Tielerwaard) a° 983 Gallinghem (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 105), a° 1148 enz. G(h)ellinchem (ib. 284, 5), ten bewijze, dat men bij Gellink, zonder nader blijk, dusdanige slot sylbe maar zoo niet bij denken mag. En zelfs Gellikum laat zich, — altoos in de veronderstelling, dat in de hoofdsylbe een mansnaam schuilt, — even redelijk in Galle (Gelle) -ink (enk) -heem ontleden, als in Galling (Gelling) -heem = heem van Gelle's zoon of afkoomling. Ik voor mij evenwel verwijs vooralsnog deze beide namen liever naar de kling-, klänge-rubriek van Nom. Geogr. Neerl. II, 86, 7. — Opmerking verdient nog Bekink, erve te Ulzen, a° 1445 Beeking (Over. Arch. III 63), a° 1450 Becking (ib. 85), a° 1480 Bekinck (ib. IV, 347), a° 1500 Bekijng (ib. V 110), a° 1502 Beking (ib. 162). Is dit niet beek-enk? — Ter voorkoming van misverstand nog deze vraag: Dahn zegt immers S. 85, dat Volkfried's hoeve heette »Bei den Volkingen"? Onpartijdigheidshalve worde dus hierbij naar *Nav.* XXXVIII, 342 verwezen. Maar tevens op 't oog gehouden, dat minstens in Overijsel zelfs nog in deze eeuw de boeren veeltijds genaamd werden naar hunne hoeven, en niet omgekeerd de hoeven naar de boeren.

J. A.

St. Thomas. Nederlandsche taal. St. Thomas is de naam van een klein eiland, behoorende tot de groep der Maagden-eilanden, die weêr een deel formen van de groote eilanden-groep der Antillen, in West-Indië; en dit eilandje is tegenwoordig het eigendom van Denemarken. Is het vroeger het eigendom geweest van de Nederlanden? Ik leid dit af uit de volgende gegevens, die vermeld worden in het zoo wel bekende en zoo wel geleerde vlaamsche taalkundige maandblad Loquela (onder bestier van den Eerw. Dr. Guido Gezelle te Rousselaere verschynende), en wel in het toeblaadtje »Wetensweerdigheden", Kerstmaand 1887. »Welke is hunne taal? t. w. van

de inwoonders van Sint-Thomas-eiland. Eene oude taal, die hier over ouds, 'k en weet niet hoe, is binnengebracht, en die nog heden door de oude menschen gesproken en verstaan wordt; 't is eene taal die wel gelijkt aan ons vlaamsch: bij voorbeeld in eenen Psalmboek, die in 1784 gedrukt wierd, vinde ik een gebed dat eertijds opgezeid was bij kinderbegravingen: Jesus a see: laat die kindjes kom na mi, want die koningrik van God behoor voor sender. Voorwaar, mi see na jender, wie no ontvang die koningrik van God as een kindje, die no sal kom na binne die. En op het kerkhof heb ik het volgende grafschrift gevonden:

Hier onder rust
In 't duister holl
Den eertijds sienden
Gerard Moll.
Heeft door een schoot
'T gesicht verloren,
En, blinde, een siende
Vrouw verkoren
Die hem nog heeft
Een zoon gebaard
Voor dat hij opvoer
Hemelwaard
Om altoos bly
Met hemelklanken
Syn God voor dat
Gesicht te danken.
Natus 15 Juni 1729
Obiit
16 Jul. 1755.

JOHAN WINKLER.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Beest (XXXVI, 184). Jan v. B. tr. Ernestina Vonk (dr v. Steven en Gerritje Roelofs, gedt Geref. Zutfen 28 Mrt 1701 bij wie ald. gedt. Geref.: Gerrit 21 Mei 1736, Ernst Jan 3 Juli 1737, Evert Jan 9 Dec. 1738, Jan en Engeltje tweel. 22 Febr. 1742 en Steven v. B. 25 Mei 1745. Gelijktijdig woonde daar een andere Jan v. B. tr. Petronella Dieperink, bij wie ald. gedt Geref.: Pieter 15 Mrt 1742, Herman 5 Sept. 1743.

V. O.

v. Beest. »Jan die Heyden wyst voir Recht mach Henrick Bonyen gemechticht vanden Capittel van Deuenter bewysen dat die ordelen tussen hem van dis Capittels wegen ende Willem v. Beest van genecht to genecht (*Nav.* XXXVII, 550, noot 1) veruolgt syn op Jan v. Steenbergen die die ordelen ouder hefft ende an hem bestaedt waren". Aldus in een geding te Voorst, volg. Klaarboek IV f⁰ 113 (Engelanderholt, zie Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, »Engel." bl. 119), omstr. 1443. Men zij omzichtig met v. Beest, vooreerst wegens Johan v. Beesde vermeld in 1384, vader van Willem Voicht v. Tuyl, enz.; zie *Nav.* XXI, 631, noot 2. Ten andere, omdat ook een adellijk gesl. (de Cock) v. Beest heeft bestaan, dat oorspronklijk en hoofdzaaklijk in den Tielerwaard en omstreek zich heeft opgehouden, grootendeels nauw verbonden aan Akkooi, het huis te Varik (niet de heerl., zie Bn v. Spaen, Inleid. III 298), en Renooi. Gezegde Johan v. B. (a⁰ 1384) zegelde met Châtillon en het wapen van Varick in een vrij-kwartier. Uit (de Cock) v. Beest sproot een Willem v. B. † 1494 kinderloos, achterneef van Jan de B., ridder, zoon van Hendrik v. B. van Renoy, aangaande welken Jan men ziet aangeteekend: »Sette sijn wapen met een lelie op 't gulden hooft van Chastillon" [1]; terwijl de broeder van Jan's grootvader Gerrit, genaamd Wolter v. B. zal hebben gezegeld met een keper, verzeld van drie eenden, en met ring beladen schildhoofd. Deze Jan had ook eenen denklijk omstr. 1450 levenden zoon Willem, vader van Hubert v. B. tot Enspick. Elisabeth v. Beesd was in 1572 procuratrix (huisbezorgster) van het klooster te Westroyen op Zandwijk (o. Tiel; Rink, Beschr. v. Tiel bl. 172) [2]. Jhr. Otto v. Beest (vermoed. de echtgenoot van Elisabeth Mom (Herald. Bibl. 1883 bl. 184) [3]) verscheen als ouder-

[1]) In overeenstemming hiermede vertoont nog tegenwoordig het gemeentewapen van Beesd de gevaireerde palen (*Nav.* XXXVI, 332). Zie over den dorpsnaam, schrijftrant en beteekenis, ibid. bl. 184.

[2]) Hadewig, misschien zuster van den door Bn v. Spaen t. a. pl. vermelden Gerbrand v. B., was non te Zennewijnen (bij Tiel).

[3]) Kan voor de onoplosbare kwartieren van Herald. Bibl. t. a. pl. 247 ook licht geven, dat aan den ibid. 184 vermelden Johan v. B. v. Renoy (volg. sommigen: kleinzoon van Johan, niet van Otto; bij Margrieta v. Vervoert, niet v. der Voort) tot overgrootvader wordt toegekend Otto v. B. v. Renoy tot Ackoy, ridder, geh. m. Adriana v. Weerdenburg, dr v. Dirk, heer van Op-Hemert, Zennewijnen en Enspijk, bij Aleid v. Heusden, vrouwe van Gansojen? Deze Otto zal wederom Johan

ling te Beesd vanwege de classis van Zalt-Bommel op de synoden te Zutfen i. d. 3—7 Aug. 1631 en 3—6 Sept. '34.

De Regrs van 't arch. voorm. Hof v. Gelre vermelden naast Rutger v. Beesd a⁰ 1688 (bl. 227), Adriaan v. Beest v. Renooi a⁰ 1654 (ib. 172), wiens broeder zal geweest zijn Jhr. Diderik v. Beest, die op voordracht der Gedeputeerden des Nijmeegschen kwartiers dd. 19 Apr. 1619, in plaats van wijlen Johan Ghysberts, zich 14 Mei door de Staten-Generaal tot monster-commissaris zag aangesteld [J. J. Dodt v. Flensburg, Archief v. Utr. VII (1848), bl. 63].

Te Utrecht ontmoet men den naam ook reeds vroegtijdig. Zoo was Hendrik v. B. in 1387 kanunnik van St. Marie aldaar [ibid. III (1843) bl. 367, 8]. Meer dan waarschijnlijk voorzaat van Jhr. Laurens v. B., met zijn zoon in 1521 voorkomend op de vanwege den Utrechtschen magistraat opgemaakte lijst dergenen, die ter viering van Maria-Lichtmis in de kerk van St. Marie ter stede, hunne waskaarsen en handschoenen moesten halen, teneinde de stad in de statiën op Lichtmisdag daarmede te eeren [ibid. VII (1848) bl. 103].

Aan domicilie in de prov. Utrecht herinneren alliantiën als die van Margareta (Elisabeth) v. B. († 1556, vermoedelijk dr v. den evengenoemden Laurens bij Antonia Woutman van Lichtenberg) [1], met Frederik de Voocht v. Rijnevelt, heer tot Blikkenburg (Tegenw. Staat v. Utr. bl. 350), zoon van Hendrik bij Agatha Ram (Bn d'Ablaing v. G., Duitsche Ridders, ietwat verschillend van *Nav.*

---

v. B. en Adelissa v. Haeften (dr v. Otto, ridder, bij Adelissa heer Bruynstensdr v. Herwijnen) tot ouders hebben gehad. Ook aan Johan (geh. m. Hill. Mom) wordt een broeder Dirk toegekend, die in 1601 zal voorkomen als echtgenoot eener v. Weerdenburg.

Op eigenaardige wijze brengt Prof. Dr. J. G. R. Acquoy »joeffer v. Beest", nml. Dirk's gade (Adriana de Cock v. Delwijnen) in 1549 ter sprake als medeoprichtster van een dames-etensgild; zie »Handel. en Mededeel. van de Mij d. Nederl. Letterk. te Leiden over 1887" bl. 81, 2; waar bl. 81 voor Chrijstijn anwrijn zal te lezen zijn auwrijn, d. i. (v.) Averijn (de Transrheno). Adriana's moeder toch heette Hildegond v. Averijn. Het bl. 82 voorkomend lijstje zal in of nà 1552 zijn opgemaakt, want Adriana's echtgenoot overleed in dit jaar. Joeffer Coecks, de in 1549 met Adriana's te Zalt-Bommel wonenden broeder Johan de Cock v. Delw. gehuwde Anna de Ruyter, was in 1550 dezes weduwe geworden.

[1]) Zie dit voorm. kasteel te Utr. *Nav.* XXI, 237 vermeld. Een v. Lichtenberg omstr. 1500 zie *Nav.* XXIII, 584.

XXIII, 584). En die van Catharina v. B. geh. m. Frederik de V. v. R., bij wien Antonia als wede v. Johan Valckenaer in 1572 hertr. m. Frederik v. Zuylen v. Nijvelt [1]), heer v. Geerestein (Tegenw. Staat van Utr. 287), in 1570 door Filips II aangesteld tot drost van Neder-Veluwe, bij den opstand afgezet, wien 31 Maart 1580 verschrijving onder de edelen van het Veluwsch kwartier werd geweigerd omdat hij uitheemsch en niet in het furstendom (van Gelre) gehuwd was (Bn d'Ablaing, Rp v. Veluwe 87).

In soortgelijken trant als v. Voorst v. Beest (vgl. *Nav.* XXXVII, 451) [2]), — te 's Gravenhage † 9 Dec. 1878 Johs Leonardus Nierstrasz, oud-kapt. t. zee, oud-lid der 2de Kamer Stat.-Gener., echtgenoot van M. E. M. v. Voorst v. Beest, — is eeuwen vroeger ontstaan v. Heemskerk v. Beest. Als zuster toch van straksgenoemden Willem († 1494) komt voor Johanna v. B., die, naar het heet, aan Gerrit v. Eemskerck, ridder (Bn d'Ablaing, Rp v. Veluwe 43), 22 kinderen zal hebben geschonken, terwijl de overlevering hem daarenboven 14 bastaarden toeschrijft. De oud-zeeofficier v. Hk v. B. vervaardigde eene schilderij [3]), voorstellend een voorval op een der vaartuigen waarop Prins Hendrik v. Oranje indertijd het bevel voerde; — bestemd voor een cadeau, door de hoogere en lagere leden der Nederl. Marine dezen Prins aangeboden bij diens huwelijk met prinses Marie van Pruissen in 1878 (Haarl. Ct v. 12 en 13 Aug.). Jhr. J. v. Hk v. B. werd 2 Sept. 1878 als kadet geplaatst aan de Kon. Milit. Akad. te Breda. En te Dalfsen heeft F. v. Hk v. B. eene modelhoeve. Omgekeerd leest men omstr. 1500 van Dirk v. Beest van Eemskerk (*sic*), Dirkszn, raad en burgemr van Delft, geh. m. Geertruid v. Diemen (dr v. Frank † 1482 en Margareta Busschart), bij wie

---

[1]) Ook dit schijnt met *Nav.* XXIII, 584 niet te strooken.

[2]) De ald. genoemde (Mr.) Cornelis Wernard (v. Voorst) v. B. † 18 Nov. 1879 te Utrecht, oud 69 jaar, eene wede Ruijs nalatend; terwijl C. W. E. v. Voorst v. B. en J. M. Strick v. Linschoten, op den huize Herteveld te Maarsen, het overlijden i. d. 6 Juli 1883 van hun zoontje Cornelis Wernard, oud 10 maanden, berichtten. Ook te Ameide woont een v. V. v. B. (Haarl. Ct 26 Aug. '81).

[3]) mitsdien als vertegenwoordiger der kunst, met de schilders Ten Kate en David Bles tegenwoordig op het gala-bal ten Hove 3 Mei 1879, naar aanleiding der blijde inkomst binnen 's Gravenhage van Z. M. Willem III en koningin Emma (zie Haarl. Ct v. 6 Mei v. d. j.)

1. Dirk v. Beest (*sic*), Karthuizer-monnik te Delft, 2. Frank v. B. (kinderloos), 3. Dirk (*sic*) v. B. en 4. Cornelis v. B. De laatste twee hadden kinderen. Volg. *Nav.* ibid. 561a ziet men nog meer dan anderhalve eeuw later v. Heemskerck v. Beest te Delft optreden.

Men neme hierbij in aanmerking, dat de Jonkheeren-familie v. Heemskerck v. Beest (zie 't Armorial) niets van dat van Châtillon (het stamhuis van de Cock v. Beest) in zijn wapen of zelfs helmteeken voert; ook in geen enkel opzicht aan het zegel van bovengenoemden Wolter herinnert. Terwijl de *Nav.* ibid. vermelde (niet-adellijke) Utrechtsche fam. v. Voorst een klimmenden ram voert. De uitgestorven familie v. Boel v. Heemskerk voerde, — zie Rietstap's Armorial, — naast den leeuw wel eene lelie (vgl. hierboven het wapen van Jan de Beest), maar de hoofdfiguur in 't wapen van het hier bedoelde gesl. v. Châtillon en de stamverwante familiën vormen toch de gevaireerde palen. Toelichting van het bovenstaande is gewenscht.

J. A.

Berewout. Het helaas, gestaakte Tijdschrift voor N.-Brabantsche Gesch., Taal- en Letterkunde levert (III 134 vg.) eene fragment-gen. Berewout, waarin dient verbeterd het volgende. Leonard B. trok 1478 (*niet* 1390) naar Holland, woonde te Rotterdam, tr. Hendrika....; zoon: Jan B. tr. Anna, dr v. Jan Colibrant, ridder; zoon: Sebastiaan B. geb. te 's Hertogenbosch 1581 tr. Amsterdam 26 Febr. 1608 Catharina v. Leest; zoon: Jan B., geb. ald. 6 April 1609, tr. Elisabeth v. Banchem 1641. — In 't Sept.-nummer van het Algem. Ned. Familieblad komen onder de schepenzegels te 's Hertogenbosch voor die van Theodoricus B. (1383) en Arnoldus B. (1440), beiden het familiewapen vertoonend.

H.

v. Diepenbeeck (XXXVIII, 230). Elisabeth, dr v. Adriaen Thielemans v. D. en weduwe Peter Woutersz. Donck († Jan. 1653), luitenant en wachtmeester van 's Bosch, draagt 3 Sept. 1658 vóór schepenen te 's Bosch de helft van een grooten hof gelegen op Wyntmolenberch in de Diepstraat, op aan Mr. Cornelis v. den Meerendonck, raad der stad, ten behoeve der op te richten gasthuizen van wijlen Mej. Hes-

ter v. Grinsven. Maria v. D. (zuster van Elisabeth ?) tr. omstr. 1660 Arnold Tijbosch.

Amsterdam. TH. VAN RIJCKEVORSEL.

v. **Eeghen** (XXXIV, 307; 'VI, 517). De *Nav.* XXXI, 593; 'II, 197 bedoelde familienaam luidde oorspronklijk v. Eeghem, en doet denken aan herkomst uit Eeghem bij Antwerpen [1]). Stamvader der tegenwoordige familie is geweest Christiaan v. Eeghem, † 10 Apr. 1658, uit Lichtervelde in Vlaanderen vóór 7 April 1636 overgekomen naar Aardenburg. Deze was een oom van Adriaan v. E., geb. te Kortemerk in Vlaanderen 14 Juni 1631, † Middelburg 24 Maart 1709; zie over hem: »Adriaan van Eeghem, Doopsgezind leeraar te Middelburg. Eene historische studie" door C. P. v. Eeghen Jr., Doopsgezind predikant te Aardenburg (Amsterdam, 1886 (niet in den handel).

G.

v. **der Gheest** (XXXVIII, 231). De meening is juist, dat Mr. Antoon Joseph v. der G., landschout en dijkgraaf van Ravestein, de laatste manlijke afstamling was uit dit aanzienlijk geslacht, niettegenstaande hij de volgende twaalf kinderen verwekte.

1—9. † jong.

10. Cornelia Catharina, † ongehuwd.

11. Maria Henrietta Elisabeth, tr. 1° Huijbrecht Borret, 2° Pieter Adriaan de la Court (kinderen bekend).

12. Maria Francisca, tr. Paulus v. Dalen, kapt. in dienst der Vereenigde Nederlanden, bij wien één kind, Anna Maria Gertrudis Antoinette Francisca Huberta, tr. 9 Mei 1773 Mr. Johan Arnold Verheijen te Boxmeer, later secretaris van Lodewijk Napoleon, koning van Holland.

J. A. H. TH. BORRET.

[Te Amersfoort vindt men v. der Geest.]

---

[1]) Dit zal dan zijn Eeghem (met Eeghem-Capelle) in West-Vlaanderen, bij Thielt, in welks nabijheid Lichtervelde ligt. Want ook O.-Vlaand. heeft zijn Eegem (o. Bambrugge). Om te zwijgen van Egham (Engeland, grP Surrey), bij de Theems, vermaard door zijne Rumney Mead (weide), waar in 1215 de Magna-Charta werd gegeven. — Het *Nav.* XXXIII, 190 vermelde wapen, zoowel 't helmteeken als in 't schild een schaap, kan met het oog op de Doopsgezindheid zijn gekozen; vgl. *Nav.* XXIX, 16: de gemeente bij 't Lam. RED.

v. Megen (XXXVIII, 119.) Jan Dickbier Jansz, heer van Mierle, tr. Johanna, dr. v. Willem graaf van Megen, en wordt kort na 1420, genoemd als heer van Megen [1]). Hun kleinzoon Jan, heer van Megen, Mierlo enz., tr. 13 Nov. 1442 Hubrecht v. Bronckhorst, dr v. Diederik, heer v. Batenburg, bij Catharina vrouwe van Gronsvelt en Rimborg; — hij was in 1484 nog kinderloos, en verkocht 16 Febr. 1469 Megen aan Guij v. Brimeu, heer van Humbercourt. Vgl. Butkens, Troph. II, 184.

A. C. S. V. S.

Rouse (XXXVIII, 236). A. Rouse, pred. te Wijkel (Friesland), werd 25 Nov. 1689 beroepen te Bathmen (Overijsel); ald. bevestigd 19 Jan. 1690 door Ds Snethlage, pred. te Deventer, en zijne intreê gehouden 26 Jan. 1690. Hij vertrok naar Maastricht 1691, en heeft uitgegeven een bundel predicatien in 4⁰.

G J. RINK.

Rumpf (XXXVIII, 237). Anna Catharina R., douairière Hans Willem baron v. Aylva, hertr. 1758 Jacob Adriaan baron du Tour, heer van Warmenhuizen, grietman van 't Bildt, ged. te 's Hage 11 Aug. 1734, † ald. 28 Oct. 1780; bij wien: *a*. Een ongedoopt kind, begraven in de Kloosterkerk te 's Hage 11 Aug. 1759; *b*. Anna Catharina Elisabeth, ged. 's Hage 25 Maart 1761, † 19 Dec. 1853, ondertr. 6 Sept. 1778 Anna Willem Carel baron v. Nagell, heer van Oud- en Nieuw-Ampsen, geb. 4 Jan. 1756, † 6 Febr. 1851; *c*. Josina Philippina Sara, ged. 's Hage 12 Dec. 1762.

's Hage. M. G. WILDEMAN.

Wapen. *Nav.* XXXVIII, 240 aldus te verbeteren. J. H. Terwogt (broeder van den emer.-pred. J. H. L. Terwogt), in leven notaris te Driebergen, was gehuwd met H. J. P. v. Neck (dr v. L. J. L. v. Neck, in leven pred. te Schipluiden bij Delft, oom dezer gebroeders T.), die het in teekening voorhanden, t. a. pl. juist opgegeven wapen bezit, dat hij van den heer Caan v. Neck had ontvangen. Deze fa-

[1]) Zie Alardus v. Megene 18 Oct. 1145 bij Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. nº 285, 6. De kerk te Megen komt in 1139 voor als bezitting der kerk van St. Servaas te Maastricht (ibid. bl. 269). In 1203 stond Otto I van Gelre zijne rechten op Megen af (ib. 409). RED.

milie v. N. stamt af van den *Nav.* ibid. 120 genoemden schout-bij-nacht Jacob v. Neck.

Wapens v. Raesfelt en v. Meerveld. Het *Nav.* XXXVII, 161 genoemde Herold's-nummer is versierd met een »Pergamentblatt" in lichtdruk, waarop de wapens dezer geslachten afgebeeld staan. Onder die afbeelding: »Venerabilis dominus Bernardus de Raesfeldt Canonicus maioris ecclesiē Monasteriensis, et prepositus diui Mauritii extra muros hunc dono dedit Librum Anno MDLIII". Het bijschrift; — onder den titel: Westfälischer Wappenstil, erläutert durch die Wappen der Familien v. R. u. v. M., — luidt: »Das Wappen der v. Raesfeldt (spr. Raasfeldt) zeigt in Gelb einen blauen Balken, auf dem stahlfarbnen, mit gelben Bügeln und breiten gelben Kragen versehenen gekrönten Helm einen wie der Schild gezeichneten offenen Flug; Decken gelb u. blau. Das Wappen v. Merveldt zeigt in Gelb ein rothes Flechtgitter; der gekrönte ebenso wie bei Raesfeldt tingirte Helm zeigt einen offenen Flug gelb-roth, dazwischen ein Schildchen mit der Schildfigur, Decken gelb u. roth". Van het perkamentblad heet 't: »es wird einem Buche entnommen sein, das im Jahre 1553 von dem ehrwürdigen Herrn Bern. v. R. zu Münster einem Herrn v. Merveldt verehrt und an Stelle einer Widmung angebracht wurde; obschon die Form, in welcher beide Wappen gegeben sind, vielleicht auch darauf schliessen lässt, dass die Mutter des Bern. v. R. eine geborene v. M. war, und mithin ein Ehewappen hat dargestellt werden sollen".

Van den Westfaalschen wapenstijl wordt gezegd: »Der Stil, in welchem beide Wappen gemalt wurden, ist der in W. allgemein übliche: der Schild *trägt* nicht den Helm, sondern letzterer wird regelmässig an Schnüren oder Bändern über ersterem *aufgehängt.* Auch die Form des Helmes mit den durch Metallstreifen eingefassten und vernieteten Bügeln kehrt immer wieder und ebenso ist die nicht gerade nachahmenswerthe, naturalistische Darstellung des Flugs für W. bemerkenswerth und traditionell. So finden sich Wappen westfälischer u. vieler rheinischer Familien mehrere Jahrhunderte lang auf den erhalten gebliebenen, unverwüstlichen Eichenholz-möbeln, welche als werthloses Gerümpel in die Bauernhäuser wanderten, und jetzt wieder daraus hervorgeholt, gereinigt, aufgebessert und in die »beste

Stube" gestellt werden. Es wurde auf u. bei diesen Stücken meistens nach derselben Schablone gearbeitet". Dergelijke breede massief-eikenhouten kasten op korte gedraaide pooten, met dubbele van verheven beeldwerk voorziene deur, ter manshoogte (ruim), treft men ook in Overijsel en Gelderland, soms in de woningen der eenvoudigste dorpelingen aan. Een groot deel harer geraakte echter reeds in verloop van tijd naar Engeland verzeild.

Behoorde de in 1738 voorkomende P. v. Raesfeld, heer van Bronkhorst, die aldaar ook eenen schoolmeester mocht aanstellen (zie Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 293), ook niet tot het oud-adellijk geslacht?

Wapenborden. Twee der vijf in de kerk der Nederd. Hervormde gemeente te Makassar hangende wapenborden zijn:

1° dat van Hendrik Diderik Sautijn, geb. 7 Maart 1735, † 4 Aug. deszelfden jaars. In rood getralied v. goud, in het hart beladen met een wassenaar v. zwart. Aanziende helm. Helmt.: wassenaar v. zwart tusschen eene vlucht v. rood. De vlucht, hier gelijkend op een paar molenwieken, elk beladen met drie St. Andrieskruisjes v. goud [1]). In Rietstap's Armorial is het traliewerk van zilver, de wassenaar van goud. De wapenkreet is, volg. 't Armorial Trith. Dit zal Frith moeten zijn, want volg. de Nieuwe-Uitgaaf v. 't Biogr. Wrbk v. V. der Aa (hoofdred. Dr. Schotel) stamde Sautyn of Sautain af van het oude geslacht der baronnen van Frith in 't grp Valenciennes. Waarschijnlijk is dit wapenbord daar opgehangen ter gedachtenis eens kinds van Johan Sautijn, 1733—37 gouverneur van Celebes.

2°. Ter gedachtenis van Gabriël de Lopes, opperkoopman en secunde (?) [2]), geb. te Ceylon (Zeijlon) 26 Jan. 1724, † 30 Sept. 1760

---

[1]) Heeft het Armorial de vlucht niet-beladen: de straks te vermelden Nieuwe-Uitgaaf heeft ze wèl beladen, maar met ruiten v. zilver; daarentegen het schild effen rood, zonder traliewerk; de maan (*sic*) verguld. En zegt, dat dit wapen in 1487 door Filips van Borgondië gegeven is aan Jacques Sautain en zijne gade Elisabeth van Portugal, gelijk blijkt uit het geschrift van P. A. de Launay, ridder, heer van Oisseul, luit.-gouverneur en kapt.-generaal van Brabant, de Nederlanden en Borgondië, als heraut van wapenen van 't hertogdom Brabant, in dato Brussel 23 Sept. 1619; uit de akte van legalisatie, door burgemrs en schepenen van Brussel, en uit de wapenkaarten van Henegouwen.

[2]) Vgl. *Nav.* XXV, 530.

(69?). Gedeeld: 1. in groen langwerpige ruit doorsneden: *a.* in goud drie (1, 2) sterren v. groen, *b.* in groen klimmende leeuw v. goud (herald. links); 2. in goud drie (2, 1) vogels (eenden? herald. rechts). Dekkl.: goud en groen. Aanz. helm. Helmt.: vlucht v. groen.

Dit een en ander, naar aanleiding eener opgaaf van Mr. A. L. E. Gastmann, te Makassar, die ook de drie andere wapenborden gelieve mede te deelen; en bericht, dat het *Nav.* XXXVII, 524 genoemde Tayoan Formosa is. Derhalve een eiland van China, bij de Chinezen Tai-Ouan of Taywan, bij de inboorlingen Pocahimba geheeten, en behoorend tot de prov. Fokiën, — waar eenmaal eene bezetting was van Nederlanders op het fort Zeelandia, door Formosa's bevelhebber Frederik Coyet in 1661 tegen den Chineeschen zeeroover Coxinga dapper verdedigd, en vooral bekend door den moedigen en eerlijken predikant (sed. 20 Apr. 1648) Antonius Hambroek, die er 5 Juli 1661 op Coxinga's last werd onthoofd. Zoo deze Frederik één persoon is met den *Nav.* t. a. pl. vermelden Cojett, moet hij aan Coxinga's zwaard zijn ontkomen.

J. A.

VRAGEN.

Genealogieën. In 1836 verscheen te Utrecht bij V. der Monde eene »Naamlijst van Genealogien meerendeels bestaande uit Nederlandsche Geslachten, met de beschrijving derzelver wapens bijeenverzameld door wijlen Mr. Reijnier v. Heemskerk Reijnierszn kerkmeester van de Nieuwe en Engelsche kerken te Amsterdam". Waren deze genealogieën te koop? Waar berusten de volgende? Ruts (Dordrecht), Nolthenius, Sandra en de Waal (Haarlem).

H.

[Kan de heer Vorsterman v. Oijen te 's Gravenhage soms inlichting geven?]

Aerts of Aerdts. Wie bezorgt mij eene genealogie van dit geslacht? Mij zijn bekend:

1°. Antonius Adolphus Aerts, in 1740 landschout der heerl. Broeckhuyzen, gehuwd met Anna Catharina Sijbers.

2°. Hunne dochter Maria Petronella (gedoopt 30 Dec. 1746 † op het kasteel Gemert 15 Mei 1829) tr. Mr. Theodorus Antonius Borret, landdrost van Ravestein, rentmr der Duitsche Ordens-Commanderie te Gemert.

3°. Petrus Aerdts, deken te Asten in 1754.

4°. Andreas Aerdts, Apostol. vicaris van 's-Hertogenbosch in 1760.

Vóór een der zij-altaren in de kerk te Broeckhuyzen ligt de grafzerk der familie Aerdts. Wapen: een wereldbol, omgord en gekruist.

Vught. J. A. H. TH. BORRET.

Blo(o)te. Is Bloote van *Nav.* XXXVII, 512, indertijd een der eigenaren van Kenenburg, identisch met Blote van *Nav.* ib. 303, omstr. 1339 op Veluwe?

v. Frankenberg en Proschlitz (XXXVII, 120) — in Silezië, alsook in Silezië *en* in Holland — laatstgenoemde tak met het eenvoudigste, eerstgenoemde met sterk vermeerderd wapen. Het eenvoudige ook als hartschild (in een middenschild) bij von Frankenberg Ludwigsdorff (— Schellendorff). Wat is dit *en* Proschlitz? Rietstap's Armorial 1re édit. geeft geen geslacht von Proschlitz op; en eene plaats of heerlijkheid Proschlitz (in Silezië?) zag ik niet vermeld. Thurn-*und*-Taxis of la Tour-*et*-Tassis en la Tour-de Valsassina-*et*-Tassis schijnt soortgelijke samenstelling te wezen. Ze zijn zeldzaam.

de Jozée, de Meuse, de Champs, de la Hault Hodeigne, du Jardin Vivasio, Rosen of de Rosen. Wie helpt mij aan genealogische gegevens omtrent deze familiën, die in de doop- en trouwboeken van Dordrecht, omstr. 1685, als verwant met Borret, worden genoemd?

Vught. BORRET.

Kanis (XXXVIII, 32, 153). Leeft dit oude Nijmeegsche geslacht (vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 93, 162, en Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's geneal. in Nijhoff's Bijdr. N. R. IV, 2 bl. 147—71; *Nav.* XVII, 88; Slichtenhorst, Tooneel 38a, Geld. Geschied. bl. 433b) nog voort? Immers te Hoorn † 19 Febr. 1888 Woestenburg-Kanis, oud 78 jaar.

v. Lennepe. In 1454 tr. Peter von Lennepe, schrijver des Hertogen von Berg, Sophie von Hammerstein, bij wie een zoon genaamd Kirstgen; of er nog meer kinderen waren, meldt mijn berichtgever niet. Volgens hem zegelden deze von Lennepes met twee gekruiste adelaarsklauwen. Ik zou, om de oogen bovenaan, eerder aan ijzeren krouwels denken. Het zal wel dezelfde Peter von Lennep geweest zijn, die 4 Juli 1443 aan 't Stift te Dusseldorf 4 gulden rente verkocht, gevestigd in 't huis der overledene Kamerjuffer Christiana von Winheim, 't welk deze P. v. L., schrijver des hertogs Gerhard van Julich en Bergh, en Elze zijne vrouw, van den Hertog in erfpacht hadden. — Vrage: hebben werkelijk von Lennepes een wapen gevoerd, als boven beschreven?

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

v. Maarseveen. Vroeger ook v. Maarsseveen. Denklijk herkomstig uit de provincie Utrecht. Te Wageningen woont A. C. v. M., wiens overgrootvader, medic.-dokter te Leiden, gehuwd was met Cato Herweijer, bij wie één kind, t. w. A. C. v. M., predikant (ook tijdelijk in N.-Indië). Had die dokter broeders en zusters? Zoo ja, met wie gehuwd, en welke voor- en nazaten? Terwijl men in Amsterdam ook den naam v. M. aantreft [1]), denklijk niet verwant aan de hier bedoelde familie, voert deze laatste in een heroiek schild, — is dit z. v. a. écu à l'antique (zie Rietstap's Handbk d. Wapenk. bl. 80)? — een doodshoofd, waar beneden twee gekruiste beenderen, en eene letter A in den schildvoet. Helm, met eene vaas tot teeken. Het schild is omgeven door eenen krans [2]) van kleinere doodshoofden, waartusschen wederom gekruiste beenderen. Is ergens dit wapen te vinden? Want het origineel ging door een ongelukkig toeval verloren. Doodshoofden waren ook geteekend op een de geschiedenis dezer familie behelzend, volgens de familie-traditie, tijdens den Bartholomeusnacht met bloed geschreven boek, in 't bezit van A. C. v. M.,

[1]) Te Langbroek † 11/18 Apr. 1888 Dina Hoogland, huisvrouw van Gijsbert v. Maarseveen, — oud 60 jaar. RED.

[2]) Bestaan er meerdere voorbeelden van dusdanige schildomkransing met de schild-figuur of figuren? Iets dergelijks kwam ons nimmer te voren. RED.

grootvader des eerstgenoemden, die het overgaf aan zijn vriend (den eersten voogd van eerstgenoemdens vader), Bn v. Ittersum, postdirekteur (te Groningen ?), wiens zoon gezant was in Spanje. Wie bezit thans dit boek, en is het voor de familie terug te bekomen ? Nadere berichten nopens v. M. zijn gewenscht, ter samenstelling eener genealogie.

X.

Papo. Pieter Benjamin P., notaris te Lith (kwartier van Maasland, Meijerij van 's Hertogenbosch), ald. geboren . . . ? en overleden . . . ? — ouders ? — tr. 1° 30 Apr. 1765 ald. Catharina Forlinck, geb. . . ? en † . . ? ald., — ouders ? Bij wie ald. geb . . ? en gehuwde . . . ? kinderen, welke ? Hij tr. 2° ald. Janetta Willemijna Versfelt [1]), gedoopt 22 Maart 1743 te 's Hertogenbosch, † . . . ? te Lith (dr v. Arnoldus, schepen te 's H. enz., bij Elselina Maria de Raeff), bij wie zeven (?) kinderen, t. w. 1. Elselina Maria, te Lith gedpt 15 Nov. 1772, ald. geh. met . . . . ? en † . . . ? 2. Anna Catha Henrietta, ald. ged. 7 Aug. 1774, voorts dezelfde vragen. 3. Helena Johanna, ald. ged. 12 Juli 1778, item. 4. Arnoldus Didius, item 8 Oct. 1780, tr . . . ? Catha Cornelia Hurdon, en † . . . ? 5. Frederik Jacob, it. 10 Mrt 1782, dezelfde vragen. 6. Adrianus Albertus Jacobus, it. 20 Juni 1784, † ald. 5 Jan. 1805, tr . . . ? ald. . . ? 7. Daniël, it. 9 Sept. 1787, dezelfde vragen. Voorts, welke betrekkingen bekleedden deze personen ?

In de 17de en 18de eeuw was de familie Papo in de Meijerij zeer in aanzien.

Rattaller. Wie geeft mij op, waar zich thans bevindt het diploma van adeldom door keizer Maximiliaan 17 Oct. 1498 te Freiburg overhandigd aan de gebroeders Hans en Ulrich R. ? Daarin wordt toch gewis het wapen van dit geslacht omschreven. Volgens het Biogr. Woordenboek, 16e dl, bl. 82, noot, was van dat diploma indertijd eigenaar Mr. B. Theod. baron v. Heemstra te 's Hage.

Kollum. A. J. ANDREÆ.

---

[1]) In 't begin der 18de eeuw was Gerrit Versfelt predikant te Lith en Lithoijen, overgrootvader van T. G. Versfelt, thans rijksontvanger te Weert (bij Roermond).

v. Sandick. Wie is in staat het volgende eenigzins aan te vullen? Dirckje v. Ommeren [1]), geb. te...? den...? † te...? den...? tr. te Wijk-bij-Duurstede Febr. 1617 Jacob Jan v. Sandick [1]), geb. 1594, † 1622 Agnès Ploos v. Amstel geb. te...? den...? 1662, † te Wijk 16 Juli 1710; dr v. Jhr. Nicolaes, geb. te...? den...? † te...? den...? domheer te Utrecht, burgemr van Wijk, tr. ald. 12 Oct. 1641 Alarda v. Holland, geb. te...? den...? † te...? den...?, dr v. den burgemr Berend v. H. bij Alarda Hugonia Ruysch. Hij was zoon van Jhr. Adriaan Ploos v. Amstel bij Elisabeth Pater v. Raveschot, van welke beiden mij ook geboorte-, sterf- en huwlijksdata en -plaatsen ontbreken [2]). — Is Lievendaal in 't bezit van Ploos v. Amstel geweest? [3]).

In »De Nederlandsche Heraut" 1884 2e afl. bl. 89 wordt genoemd Haro Freitagh gehuwd met Elisabeth v. Haren, heer en vrouwe van Gödens en Uterstewеer. Van wie was deze Elisabeth de dochter? De eenige van dien naam, die ik ken, was gehuwd met Casimir baron van Plettenberg, kolonel cav. en gedoopt 15 Juli 1694, † 18 Jan. 1728, terwijl zij genoemd wordt als moeder van Margreta Beata Freitagh in een huwlijkscontract van 27 Mei 1645 van deze met Rudolf Wilhem vrijheer tot Inn- und Kniphausen. Zij kan dus niet dezelfde zijn: doch wie is zij dan?

H. W. VAN SANDICK.

Schill (XXXVIII, 121). Wie geeft mij op, of, en dan in welke, betrekking deze Adolph Pieter staat tot 1° Mr. Pieter Adolf Schill, lid van het Hooggerechtshof in Ned. Indië, † Batavia 1852 (zoon van Jeremias, ontvanger te B., † ald. 185.?, bij?) en 2° tot Maria Elisabeth Schill, † 's-Gravenhage 21 Sept. 1866 (geh. m. 1° Johannes v. Reeven, 2° Matthias Johan le Roux), waarschijnlijk zuster van Jeremias straksgenoemd.

Arnhem. N.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 234, 5 de nazaten. RED.

[2]) Vgl. Herald. Bibliotheek 1881 bl. 144, 5. Hugo Diderik Ruysch was in 1642 wegens de ridderhofstad Wayestein (noordwest van het kasteel te Amerongen) verschreven in de Rp v. Utrecht. RED.

[3]) Zie *Nav.* XXXV, 259. RED.

v. Schrieck. Abraham v. Lennep tr. 1595 Elisabeth v. Schrieck. Is dit een Deventersch geslacht? Onder de raden der stad D. a° 1641 komt nml. voor Dr. Johannes v. Schreeck. Elisabeth voerde, naar mij overgeleverd werd, een ruitschild, driemaal golvend-gedwarsbalkt, met schildhoofd v. zwart, beladen met zesp. ster v. zilver(?). Het schildhoofd heeft hier natuurlijk den vorm van een driehoek. De kleuren overigens niet uit te maken.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[Zie v. Schrieck *Nav.* XXV, 143; XXX, 575. Voorts Herald. Bibl. 1881 bl 29, 126, 78; 1882 bl. 329. In 1644 staat als burgemr van Deventer vermeld Jan v. *der* Schrieck (Bijdr. Gesch. Overijsel II 188), die zich in 1656 teekende Johan van Schrieck (ib. 328). Hij, Jur. Utr. Dr., in 1660 schepen ald., zegelde met een smal St. Andrieskruis, verzeld van vier meerlen (ib. id. III 334). Niet eerder krekels? Schriek = krekel. Het *Nav.* XXX, 378 vermelde wapen ziet men afgebeeld in de tabel van zegelafbeeldingen (sub n° 14) tegenover bl. 3 in Geldersche Volksalm. 1882, alwaar bl. 30, 1 de naam v. Schrijck, Schryeck gespeld staat. Op die zegelafbeelding hebben de vogeltjes pooten, zijn dus daar geene meerlen. Reeds in 1353 komt te Deventer voor Aleydis Screijien (Camer.-rek. II 197), die in 1354 als Aleijdis Screijgen (ib. 263) vermeld staat. Is dit dezelfde naam? Zoo ja, zie dan ook de bladwijzers op dl. II en III van dat werk, waarvan, tot aanwinst voor de archaeologische wetenschap, onlangs ook dl. I (a° 1337—47) in 't licht verscheen. Zie nog v. Schrieck v. Xanten in Mr. J. v. Doorninck's Geslachtk. Aant. Dev. 1871) bl. 459, 87.]

Veth. Mijn achterovergrootvader heette Gerrit Veth Janszoon, en woonde te Dordrecht, geh. m. Adriana v. den Dungen. Mooglijk was hij eerder of later met de *Nav.* XXXVIII, 122 genoemde A. v. Boles gehuwd: in welk geval de steller der vraag mijn voorvader bedoelde. Is dit zoo?

Dordrecht (Vest 49). C. VETH.

v. Waveren (XXXVIII, 244). Mr. Andries Jacobs v. W. (zoon van Jacob Gerbrands v. W. † 9 Juli 1527, bij Machteld v. Bekesteyn Andriesdr † 30 Oct. 1515) was raadsheer in het Hof van Mechelen, en liet kinderen na, wier nazaten in Brabant zijn gevestigd geweest. Wie waren de overige kinderen van Jacob v. W. en Machteld v. B., en wat is er bekend van Mr. Andries' afstamlingen?

J. H. G.

GESCHIEDENIS.

Kleef (XXXVIII, 11, 135). De heer Joseph Zirkel, Geometer te Kempen (bij Crefeld), wiens grootvader was Königlicher Oberforster über die Waldung bei Cleve, kan misschien meerdere inlichting geven; ook opzichtens de uniform dezer waardigheidsbekleeders, hun dragen van den zilveren hoorn, enz.

Oy-Balgoy.

Jc Walrauē van Oy vnd Joffer Janna van oy echter kinder Willems van oy eñ Joffer Vleiten synre echter huysvrouwen saliger gedachten bekennen mit desen oepeñ brieue voir onss eñ onsen eruē eñ nakomelingē dat wy egheen recht noch toeseggen en hebben totter heerlicheit van ballegoy noch van keent also die gelegen is hoge vnd lege diep ende droege eñ mit naemen totten tyenden tynssen bergelt molen veysscheryen erffpachten eygenscappen bouland weyland eñ allet dat der heerlicheit voirsz. toe behoirt wtgescheyden dat versterff dat ons van peter van oy onsē oem aenkomen mach eñ den hoff die derick van wychen te bouwen eñ te bruycken plech sonder argelijst, ende die heerlicheit onsē broed herbert van oy toebehoirt. Oirkonde der waerheit so hebben wy Walrauē van oy eñ joffer Janna vañ oy onse zegelen aen desen brieff gehangen. Eñ om der meerē vestenisse eñ wairheit so hebben wy gebeden Jacop van Mēkēn eñ Jacop van Gale onsen neuen die ouer ons te besegelen dat wy Jacop van Meckeñ en Jacob van Gale ghern gedaen hebben eñ onsen zegelen om beden wille Walrauēs eñ synre zuster hier mede aen desen brieff gehangen hebben. Gegeuē int Jair ons herē dusent vierhondert negenentsoeuentich op Alre Heyligē Auont.

(Op perkament. Van de vier zegels is alleen dat van Jacop v. Galen (met het bekende van G.'s wapen), in groen was, behouden gebleven.)

»De Heerlijkheid van Balgoy en Keent lag zeker van ouds buiten de paalen van Gelderland, zijnde een eigen hof of allodium, het Capittel van St. Johan te Utrecht toebehoorende. Het bezit van de Kerk, Tiendens en Hof van Balgoy wierd door Paus Innocentius den III, in 1225, aan het Capittel van St. Johan bevestigd (Kluit, Hist. Crit. II, P. I, 453). Een gedeelte der Heerlijkheid en der goederen, behoorden aan de Graaven van Cleve, zonder dat wij hebben kunnen

ontdekken, op welke wijze die daar aan gekomen zijn. Door het Capittel in erfpacht uitgedaan aan Willem v. Puffelicke, ridder, en diens zoon Allard, heeft deze daarvan, op St. Remigius-dag 1288, afstand gedaan ten behoeve van (den in de Utrechtsche geschiedenis overbekenden) Lambert Friso [1]. Hoe de Graaven van Cleve, en namens hen de Heeren van Hornes, het bezit van geheel Balgoy verkreegen hebben, is ons onbewust. Heer Diederik v. H., Heer van Perweys enz., verkogt in 1363 zijne heerlijkheid en goed van Balgoy en Keent, met annexe regten, aan Baudekijn Lauwart, burger van Nijmegen [2], en daarna, in 1370 aan Jonkvr. Jutte v. Balgoy en aan Claas haaren zoon [3]. In het einde der 14de eeuw vindt men Lambert van Buren [4] als heer van Balgoy gemeld, en Herberen v. Ooy, heer van Balgoy, zegelde in 1418 en 1436 de verbondsbrieven van Gelderland. Hij moet in 1439 reeds dood geweest zijn; want zijn zoon Willem was toen heer van Balgoy en Keent; deeze stierf in 1479, en zijn zoon Herberen van Ooy volgde hem op. Ten zijnen behoeve deeden zijn broeder Walraven en zijne zuster Anna (*sic*) afstand van alle rechten en aanspraken op de heerlijkheid. Herberen was in 1489 overleeden, eene minderjarige dochter, Ulanda genoemd,

[1] Freso, Frese, Vreese, Vrese, Vriese; over wien in een volgend artikel.

[2] Er bestaan twee andere perkamenten koop- of pandbrieven van 1367. Onder de getuigen komt o. a. voor: Henric Vaecke van Oy.

[3] Claes Trouweloes die jonge van Balgoye, knape. Vgl. v. Hasselt, Geld. Mdwk., I, 137. »Dat Huys tot Balgoijen met den Voorgeborchte Graven ende Vesten voor een Zutphensch Leen, en open Huys geholden en ontfangen by Claes de junge van Balgoije, knape, 1371. »Schimmelp. v. der O., Kijkjes i. d. leenregist. v. Gelre en Zutph. I, 3. — Uit oorspr. stukken en copieën in 't huisarchief van Balgoy en Keent, schijnt te blijken, dat deze heerlijkheid eerder in pandschap uitgegeven werd, dan wel bij verkoop in verschillende handen overging. Blijkens een copie extract uit het register der leenen van de Proostdij van St. Jan te Utrecht, van 6 Juni 1491 (mede aldaar), werd toen gezegde heerlijkheid op nieuw in erfpacht overgegeven aan Wilda van Oy, de minderjarige pupil van Johan v. Renesse van Wulven en vrouwe Petra (Speyrincks, Spierinck. v. H., Geld. Mdwk. I, 139), wede van Herbertus van Oy.

[4] wiens overgrootvader, Alard III, hr van Buren, in echt hadt Elisabeth, dr van Lambert de Vreese, ridder, burger van Utrecht, en van Elisab. v. Pufflick. Butkens, Troph. de Brab. I, p. 388: Sires de Bueren. »De geslachtlijst van dat aanzienlijk huis, zegt v. Spaen l. c. 111, 219, is weinig bekend en nimmer (volledig) uitgegeeven; verscheiden takken maaken dezelve zeer uitvoerig". Toch was ze bij hem in HS. aanwezig: de uitgave zou gewis den meesten bijval vinden.

nalaatende. Ulanda van Ooy trouwde Hendrik v. Maschereel, en bragt hem Balgoy ten huwelijk [1]). Beiden leefden nog in 1548, maar waren in 1553 dood". (v. Spaen, Inl. t. d. hist. v. Geld., IV, 88, 95—101). Vermoedelijk stamden Walraven en Herbert, bovengenoemd, uit het geslacht der heeren van Oy of van de Ooy, bij Nijmegen, waartoe Weremboldus de Oya, die in 1088, bij de gift van Orten (Ortina) aan de Kerk van Utrecht, als getuige optrad [2]), volgens v. Spaen, l. c. IV, 27, schijnt behoord te hebben ; en wier bezittingen door huwelijk overgingen in dat van Bylandt, 't welk, wegens Ooy, in zilver drie groen-gepunte roode rozen voerde [3]).

Naar de »heerlijkheid van Oyen, aan den linker Maas-oever, op den Brabantschen bodem gelegen, doch onder Gelderland, in het Ampt van Maas en Waal behoorende", noemde een tak van het huis van Cuyck zich heeren van Boxtel en Oyen, ook wel van Boxtel, gezegd van Oyen (v. Spaen l. c. IV, 118; vgl. Geogr. Beschr. v. Gelderl., bl. 277). Butkens l. c. II, 215, geeft volgende afstamming:

---

[1]) Vgl. Fahne, Köln., Jül. Geschl. I, 269, die wel uit v. Steinen's Westph, Gesch. geput zal hebben. Ulanda heet daar Jolanda, Tr. von N. u. N. v. Spirinck.

[2]) v. Spaen verwijst hier naar Heda, ed. Buchel, p. 140, waar deze gift echter op 't jaar 1188 gesteld wordt: 't geen Oudenhoven ook opmerkt in zijne Beschr. v. 's Hertogenb., uitg. 1670, blz. 6. Butkens l. c. I, 13, noemt het jaar 1080, maar zie Sloet's Oorkdbk. v. Gelre en Zutf. 182, oork. n° 184. Komen de in dat stuk genoemde getuigen ook in andere gelijktijdige oorkonden voor?

[3]) MS. Geneal. Bylandt; Fahne l. c. I, 325: »Oy, Oye, altes Dynasten-Geschlecht, welches drei (2, 1) rothe Rosen in silbernem Felde führte"; d'Ablaing v. G. Wpbk d. Balije v. Utr., wap. n^rs 503, 7, 21; Kneschke, Adels-Lexicon, VII, 24: »Oye (in Silber drei, 2 und 1, rothe Rosen). Altes cleve-geldernsches Adelsgeschlecht aus dem schon 1282 vorkommenden Stammsitz bei Nimwegen; war auch in der Grafschaft Ravensberg angesessen". Bij den ouden Siebmacher, II. 116: Rhein- und Niderlendtische, verrijst de Pauwestaart uit de helmkroon. — »De heerlijkheid Ooy", wordt in den Geld. Volks.-Alm. 1876 omstandig beschreven.

Willaume de Cuyck, Sire de Bocxtel, fils de Renier Sire de Herpen et de la Dame de Bocxtel. (Butkens I, 313, 30, 40; II, 163).

Willaume, Chastelain du chasteau de Horst pour l'Ev. d'Utr. [1]), Sire de Bocxtel, Oyen etc., † 1350. (Butk. I, 378, 93, 418, 25, 27, 55).	Henry de B., chlr, esp. la sœur de Henry Kelners. (Butk. I, 380, 458).

Willaume Sire de Bocxstel et Wavre 1372. (Butk. I, 493).	Jean Sire de Oyen, etc, † sans hoirs [2]). (Butk. I, 458).	Marie, Dame de B., esp. 1. Thiery de Herlaer, Sire de Ameyde; 2. 1351, Thiery de Meerhem, avecqui en l'an 1361 elle vendit à Marie de Brabant, duchesse de Gueldres, le chasteau et terre d' Oyen [3]). (Butk. I, 459).	Isabeau de B., esp. Iean de Roovere, Sire de Nemelaer et en Haeren près d'Oosterwyck [4]). (Butk. I, 461, 79).	Willaume de B. 1367, Chlr, Sire en Oyen [5]). (Butk. I, 459).

Will. de M., Sire de B., Liempde (1391) [6]), esp. 1408 Agnes, f. de Will. Sire de Croonenborg, chastelain de Heusden [7]). (Butk. I, 515, 33).	Catharine de B. dicte d' Oyen, esp. [8]).

Thiery de M. Sire de B. † 1439, s. h., Chef-Ecout. 1417 et Echev. 1418, 23, à Bois-le-duc. (Butk. II, 542, 52).	Iean de M. [9]) print bourgeoisie à Brux. 1436; Sire de B. après son frère, † s. h. (Miraei, Op. Dipl. III, 450)	Isabeau de M. Dame de B., esp. 1°. Iean de Cock, s. h. 2°. 1439 Henry de Ranst Sire de Kessel [10]). 3. Wauthier Bauw de Eechoven. (Miraei l. c. III, 450).	Catharine Dame en Oyen [11]), esp. Jean de Croonenborg [12]).

---

[1]) »Anno 1331, des donredages nae pontiani, hefft byscop Jan van Dest (Diest), ant lant van Oueryssell ende Ouersticht van Uttert dye heerscapie ende borrich van Diepenom (Diepenheim), van heer Wyllim van Boxtel, ridder, ende vrouwe Coenegonda, grauinne van Dallem (Dalen) om 11000 ꝉ swarte Tournoisen ghecofft". Arent toe Bocop, Croenick d. byscoppen v. Uttert, in Cod. dipl. v. h. Utr. Gen. 2e ser., Ve dl., bl. 257; vgl. Dumbar Anal. II, 252; v. Spaen l. c. III, 384; v. Mieris, Chtbk. II, 509; en van hem I, 549, II, 195, 508. — Dns Wilhelmus de Bocxtel, eq. aur., 1345 in de L. V. Broederschap te 's Hertogenb. (Hermans, Mengelw. ov. N.-Br. II, 123.)

[2]) »Johannes dictus de Oyen, domos de Oyen, unum molendinum ibidem, I molendinum apud Walewyc, I hovam terre infra terram de Heusdenne (à Drongelen, suivant le Spechtboek, fol. 202 v°) Item, idem, XVI jugera terre infra terram ducis; item, I hovam terre sitam apud Lusenbosch; item, II sextarios siliginis in terra de Breda (à Daesdonc). Domicella Christiana, filia sua, tenet modo. Asselin fecit homagium. Item, idem, ventum de duobus molendinis apud Oyen et apud Waelwyc, et unam hovam terre apud Lusborch (Ceci paraît faire

Het was zeker deze heerlijkheid, die in 1523 door hertog Karel van Gelder aan de nagelaten kinderen van Willem van Gent, heer van Rixtel (aan wien ze reeds in 1492 verpand was), in pandschap gegeven werd, en die, met Dieden, 25 Dec. 1593, ten gevalle van Johan v. Gent, »als eene hooge heerlijkheid, in plaats der pand-

---

un double emploi avec le Lusenbosch cité plus haut, p. 133. Au Spechtboek on lit: Tgoet van Luysbosch". (Is hier van Gansoyen sprake?) Galesloot, Livre d. feudat. de Jean III duc de Brab. (copie de 1350), 133–34.

[3]) Vgl. Nijhoff, Gedenkw., II, 155; v. Spaen l. c. IV, 118, 20; Butkens l. c. I, 447. — »Boxtel. Avant l'an 1300 c'étoit un Fief libre de l'Empire, avec titre de Baronnie; il a apartenu autrefois aux Seigneurs de Merheim, issus selon les apparences des Berthouts (hun wapen: de gu. à l'aigle d'arg., membré d'or, Butk. l. c. I, 533, II, 215, geeft dit echter niet te kennen; wijst meer op afstamming uit Walcourt of Aa)." Le Roy, Théatre sacré de Brab. II, P. II, 62, die ook de O.-Briev. van keizer Carel IV, v. 29 Apr. 1356 bijbrengt, waarbij aan beide de leenen verleidt worden, welke op Maria, als erfgename van haren broeder Willem v. Bocxstel, vervallen waren. Vgl. Miraeus l. c. I, 782; Oudh. en Gest. v. 's Hbosch., 349—50 — Daar die broeder echter, volgens de geneal., in 1372 nog leefde (in dat jaar komt een »Willaume Sire de Bocstel et de Wavre Ecuier", nog in een oorspr. stuk, bij Butk. I, 493, voor), is deze zaak eenigzins duister. In 1354 komt Willem heer van Boeckstel in oork. voor bij Oudenh., Heusden, uitg. 1743, bl. 229.

[4]) »Winricus, filius Rover de Oyen, den Palacker apud Treffle. Istud feodum recepit Hermannus, ejus filius, et vendidit Gerardo de Teflen, filio. Galesloot l. c. 271. Weet niet, of hij hier behoort.

[5]) »Au Spechtboek (leenregister, in 1374 opgemaakt door Nic. Specht), fol 202v°, on lit que Willem Van Oyen, heren Henricx zoen van Boxstel, houdet thuis van Oyen als shertogen open huis'. Galesloot, l. c. 133, n. 5. — Willaume de Bocstel streed 1371 bij Bastwyller (Basweiler, Bas-Villers). Butk. l. c. I, 490, 670.

[6]) Hoogschout te 's Hbosch, 1416. Butk. II. 542; Oudenh. ed. cit. 55. – »En l'an 1420 Jean IV duc de Brab. donna à Will, Sire de B. et son fils aisné Thierry la seigneurie de Liempde". Butk. II, 214.

[7]) 1394. Oudenhov., Beschr. v. Heusd, uitg. 1651, bl. 35. Komt als zoodanig niet voor in de geneal. bij Gouth., v. Leeuwen, Kok; die evenmin van dit huwelijk gewag maken.

[8]) v. Spaen l. c. IV, 118, 9, noemt haar eerst Christina, daarna Catharina, getr met den Heer van Drongelen (Jan, ridder, hr van Eethen en Meeuwen, 1406, sGraven kastelein op 't slot te Gorinchem, 1411. v. Mieris, Chtb. IV, 163).

[9]) »Dns Johannes de Meerhem dominus in Boxtel et senator Buscoducensis", was 1434 in de L. V. Broederschap te 's Hbosch. Hermans l. c. II, 125.

[10]) zoon van Costen, ridder, bij Johanna, bast. van Brabant, vr. v. Hautain-le-Val. Butkens l. c. I, 449; II, 241, 46, 7: Henry de R., Sire de Kessele, esp. 1

schap, tot een onversterflijk leen ten Zutphenschen rechten veranderd of gemaakt is". v. Spaen l. c. IV, 123, 4.— Vermoedelijk behoorde tot dezen stam ook 's Hertogs raad en maarschalk Willem v. Oeijen, Oyen of Oij (1518 dood. Geld. Oudh. I, 164), die 3 Nov. 1514 in St. Walburgskerk den Groningers den eed van trouw aan hunnen nieuwen »Beschutsheer", den Hertog van Gelder, afnam (Sicke Beninga, Chron., in Brouërius v. Nidek, Anal. 257—92, 318; Rengers, Werken, I, 214; Schotanus, Fries. Hist., 555—80; Lorgion, Beschr. v. Gron. I, 369, waar hij Willem v. Gent heet); en zeker dezelfde was met Mr. Willem v. Oij, 1505, 6, 10 vermeld (Kron. v. h. Hist. Gen. te Utr. II, 205, 6, 310); naar 't schijnt, meer staats- of hof- dan krijgsman. Hij is m. b. niemand anders, dan de zoo even genoemde Willem v. Gent, heer van Rixtel. Dat het geslacht v. Gent bij den Gelderschen hertog hoog in gunst stond, blijkt nog hieruit, dat hij Hendrik v. Gent en zijne mannelijke nakomelingen, in 1506, »wegens menigvuldige getrouwe diensten, ten eewigen dagen met de

Aleide Cocx, avec qui il vivoit en 1399; 2. Elisab. de Bocxtel, qui vivoit veufve 1437 (òf hier òf bov. schuilt eene fout), bij welke o. a. Henry, Sire de Bocstel, Kessel, Liende (Liempde? Leende?), † 1505, wiens dr Adriana, bij Henrica v. Haeften, Boxtel en Kessel overbracht in het huis van Hoorne (vgl. Butk I, 621). — Beide laatstgenoemden liggen in de door hen gestichte collegiale kerk van S. Pieter te Boxtel begraven met deze kwartieren: *Ranst*, Brabant, Bouchout, Veen, Meerhem, Cronenburg, Boxtel, Heemskerk. *Haeften*, Hergant, Beyeren van Henegouwe, Herwynen, Varick, Brakel, Aller, Gulich (Le Roy l. c. II, P. II, 63). Hij was hoogschout van 's Hbosch 1475, 82, 5 (Butk. II, 542; Oudenh., ed. cit. 56) en stierf, volgens zijn grafschrift, niet 1505, doch 12 Mei 1497.

[11]) Zij, de oudste dr, gehuwd met heer Jan v. Cronenburch, werd 25 Dec. 1406, bij overdracht van haren vader, beleend met Eethen, Meeuwen en Drongelen. Mieris l. c. IV, 40.

[12]) Kastelein van Heusden 1407. Gouth. 162, 423, v. Leeuwen, Kok; die van dit huwelijk geen gewag maken. Hij was in 1425 reeds overleden, en zij tr. 2. den »Heer van den Berge, en was in de tocht van 't huis Oyen, dat zij beneffens de goederen om 30 Rijnsguldens 's jaars, geduurende haar leven, aan haaren neef Jan v. Weerdenburg (zoon van haar moeders zuster Johanna), in 1454 verpachtte!! v. Spaen l. c. IV, 119. — Uit v. Spaens Geneal.-W., in extract bij te Water, Verbond, III, 377, maak ik op, dat Jan v. W. vnmd., zoon van Derk (1419. Pontanus) en Aleid (?) v. Drongelen, heer van Gansoijen (waar, zoo men wil, 't oude slot van Drongelen stond) en Enspik was. Gansoijen schijnt men nog al eens met Oijen, in 't Ampt van Maas en Waal, te verwarren.

stad en 't kerspel van Gent, in Overbetuwe, beleende". (v. Spaen l. c. III, 407; vgl. v. Hasselt, Geld. Mwk. I, 116—19).

»De heerlijkheid van Oijen of Oyen, in het Overquartier van Gelderland, waar van een tak van het geslacht van Broeckhuisen den naam aangenomen heeft, is leen te Cuyck". v. Spaen l. c. IV, 344.

»De parochie Broekhuyzen was oudtijds eene kapel, die op het einde der 15de eeuw van de Moederkerk Vorst afgescheiden en tot zelfstandige parochie verheven werd. De oude burcht der adellijke familie Broekhuijsen lag binnen de grenzen der parochie. Van den anderen kant bevond zich het dorpje Oijen, welks kasteel reeds vroegtijdig bewoond werd door eene nevenlijn der vermelde familie" (De Maasgouw 1880, n° 73, bl. 286). Tot dezen tak der Br. behoorden Segher, Johan, Marten ende Jacop van Broickhusen geheiten van Oeyen, gebruedern, die in een oorspr. stuk van 2 Aug. 1492 vermeld worden (Ibid. n° 55, bl. 216); alsmede Herman v. Br., gen. Oeijen, heer te Oeijen 1565, 92, Johan v. Br. gen. Oeijen, opten borchgraeff te Lottum 1592—1612, en Martin v. Br., heer te Oeijen 1607 (Ibid. 1881, n° 137, bl. 539). Zij hebben ongetwijfeld hun stamwapen, bij Fahne, Bocholtz, I, 2e, 208, behouden.

»Het Ooy of Oije, is een hoogadelyk huis, onder het dorp Warnsveld, in het graafschap Zutphen, gelegen" (Geogr. beschr. v. Gelderl., 275). Zeker het stamhuis — of is dit het verwoeste »kasteel Oey", bij of onder Wilp (Tegenw. St. v. Geld., 509)? — van het geslacht v. of v. der Oye, welks naam en wapen overgingen aan dat van Schimmelpenninck, door het huwelijk van Sander Sch., † 1484, met Elsabe of Elisabeth, kleindr »van Evert v. Oye, jongsten zoon van 't huis van Wilp, die tot onderscheid den naam van Oye, en een lambel in zijn wapen, omtrent het einde der 14de eeuw, aangenomen had". v. Spaen l. c. IV, 188; vgl. Geneal. Sch., bij Kok, dl. 26, bl. 277; te Water, Verb., IV, 458. — »Nettelhorst en Vorden voerden een geschaakt kruis, N. van zilv. en rood in een gouden, V. van zilv. en zw. op drie rijen (ook wel van twee rijen geschaakt) in een gouden veld. Zij zijn zeker stamverwant met Oye en Wilpe, aan den linker IJseloever, en ook wel met het Overijselsche geslacht Hondenberch (Wpk. v. O.), die beiden als Nettelhorst voerden, terwijl Oye als helmt. een nat. ooievaar tusschen een vlucht naar het schild had".

Herald. Bibl. 1875, bl. 12; 1873, bl. 342; vgl. d'Ablaing l. c. 161: Oije, van goud met een kruis geschakeerd v. zilv. en keel.

Al deze geslachten worden als uitgestorven beschouwd. Of latere familiën van dien naam zich naar de plaats hunner herkomst noemden en met hen niets dan den naam gemeen hebben, is mij onbekend.

Van eene familie v. Oeyen, welke eenige leden van den magistraat van Venlo heeft opgeleverd, o. a. Willem v. Oeyen, schepen 1508—30, zegelt met eene antieke lelie op een geblokt veld (Maasgouw, n⁰ 104), burgemr 1511, 26; Johan, burgemr 1565; Willem, burgemr 1579, 86, rentmr 1574 (Ibid. nos 112—114), zegt Kneschke 't volgende, loc. cit., VI, 585: »Oeyen (in Silber eine rothe Lilie, begleitet von fünf rothen Würfeln, oben zwei und unten drei, 2 und 1). — Rheinländisches im Regierungs-Bezirke Düsseldorf zu Duykerhoff begütert gewesenes Adelsgeschlecht, aus welchem Oswald und Max v. Oeyen, laut Eingabe d. d. Duykerhoff 3 Juli 1829 in die Adelsmatrikel der preussischen Rheinprovinz und zwar unter Nr. 90 der Classe der Edelleute, eingetragen wurden". Bernd, Wappenb. d. preuss. Rheinprov., 85, voegt er nog het helmt.: »die Lilie des Schildes zwischen einem rothen Fluge", bij. Zie ook Maasgouw 1886, n⁰ 24. Rietstap, Arm. gén. 1e en 2e éd., plaatst ze ook in Beijeren — [Gust. A. Seyler, in zijn Adelsb. d. Kön. Bayern (1820—75), Nürnb. 1877, S. 61, citeert: Max. Ferd. Nicol. v. O., Hauptm. im Lin.-Inf.-Reg. Pappenheim zu Ingolstadt, am 17 Aug. 1835 bei der Adelsklasse eingetragen [1]], — en geeft van eene familie von Oyen, mede in Beijeren, als wapen Ec.: aux 1. et 4. de gu. au lion d'or; aux 2. et 3. de gu. à la fleur-de-lis d'or. Dev.: Melius esse quam videri. Mo.

Prins Willem V. De Bijlage achter dezen jaargang zegt, dat in de Nieuwe-kerk te Delft al de vorsten uit het Huis van Oranje-Nassau hunne laatste rustplaats vonden, behalve Willem V. Bij te voegen den *Nav.* XXXVIII, 313 vermelden Prins van Oranje, † te Padua

[1]) Misschien behoort hij tot den zoogenaamden »Militair- oder Civilverdienst-Ordens- und Transmissions-Adel, eine bayerische Spezialität. Das Adelsedict vom 26 Mai 1818 bestimmt, dass der durch die beiden Orden ertheilte Adel sich künftig auf die Person des Begnadigten beschränken soll" (Seyler, l. c., Einleit.).

9 Jan. 1799, en aldaar in de Eremitani (de kerk der Augustijnen) begraven. Het gedenkteeken op zijn graf is afgebeeld op den penning Vervolg van Loon n° 846. Bezocht Sept. 1871, en nog in goeden toestand bevonden door

L. J. D.

Nederlandsche Bourbons (XXXVIII, 245). Pontus de Bourbon, solliciteur-militair, woonde in 1705 te Delft (Opregte Leydse Vrydagse Courant, 28 Maij 1706; advertentien).

J. P. J. W. KORNDÖRFFER.

[In legitimische kringen in Frankrijk is het gerucht verspreid, dat de *Nav.* XXXVI, 371 vermelde kapitein Adelbert de B. † 18 Oct. '87 te Bergen-op-Zoom, — wiens uitvaart in »Eigen Haard" 1888 bl. 107 beschreven staat, terwijl zijn dood juist voorviel tijdens het verblijf van den Graaf van Parijs te Dordrecht, — door vergif zou zijn omgekomen. Ofschoon bij de familie de B. hier te lande geen vermoeden daaromtrent bestaat, veel minder opgewekt is, wordt casu quo als de waarschijnlijke beweegreden daarbij opgegeven, dat de kapt. de B. ook thans weder, gelijk meermalen te voren, geweigerd zou hebben zelfs voor hooge sommen afstand te doen van belangrijke familiepapieren. Het zal wel een canard, een verdichtsel zijn.]

Herman Cock (XXXVI, 206, 7.) Aangezien Hermannus dictus Koc in de medegedeelde bulle als »armiger" (schildknaap) is vermeld, was hij buiten alle tegenspraak een edelman, niet behoord hebbend tot de onadellijke geslachten, *Nav.* XXXVIII, 5 vermeld. Een Drentsch edelman Cock, de Cock, Koc, Kock, de Kock, Kok, de Kok genaamd, is totdusver mij niet voorgekomen.

Buiksloot. MAGNIN.

Mr. Jan Oostendorp. *Nav.* XXXVII, 563a wordt gezegd, dat deze tot 1565 pastoor van O. L. Vr.-kerk te Deventer is geweest. Hoewel nu deze pastoor destijds reeds Hervormingsgezind schijnt geweest te zijn, werd hij toch in 1566 nog als »priester" aangemerkt. Immers 28 Aug. van dit jaar stelden eenigen van de gezworene en groote gemeente te dezer stede aan den magistraat voor en begeerden, dat men den pastoor heer Johan O. zou toestaan, »dat hie dat wordt Goedes lutter und rein predigen, die kercke mettertyd reformieren, und die Sacramenthen nae ordenung der hilliger Schrifft uthspenden

solde moegen [1])". Hierop bekwamen zij ten antwoord, dat de magistraat lijden mocht en ook wilde laten aanzeggen, dat de pastoor Gods woord zuiver en rein, gelijk hij zulks voor God en de wereld hoopte te verantwoorden, predikte, en daartoe bekwame kerkendienaars met consent des magistraats mocht aannemen; maar het raadzaam keurde met de Reformatie alhier te wachten, totdat er eene algemeene Reformatie door de Algemeene Staten zou worden ingevoerd. Den 12 Sept. 1566 werd op aandrang van een groot deel der burgerij de O.-L.-Vrouwe-kerk voor den Evangelischen eerdienst ingeruimd, onder voorwaarde dat men geene andere predikanten zou eischen of hooren, dan die door den magistraat en den pastoor (*sic*) verordend werden. Op raad van den stadhouder, den Deventer gansch niet ongenegen Graaf van Aremberg, moest die eerdienst begin Mei 1567 weder afgeschaft, en de O.-L.-Vr.-kerk voor den Roomschen eerdienst ingeruimd worden, uit vrees voor Spaansche bezetting (die spoedig daarop toch de stad kwam teisteren). De Hervormingsgezinde pastoor Johan O. ontving toen den raad om te vertrekken, aangezien hij niet kon blijven zonder groot gevaar voor zijn persoon en het verlies zijner pastorie; immers in de gegeven omstandigheden mocht de magistraat hem niet houden of beschermen [2]). Men vindt dit een en ander in een classiek gedenkschrift, de uit èn historisch èn homiletisch èn stilistisch oogpunt merkwaardige »Leerrede" door wijlen den Deventer predikant-archaeoloog P. C. Molhuysen 11 Jan. 1829 gehouden op den 250sten verjaardag van de stichting der Dev. Herv. gemeente (11 Jan. 1579), Aanteek. bl. 40—9. — Gezegde Onze-Lieve-Vrouwe-kerk was de oudste parochie-kerk van D., zóó dicht palend aan de westzijde der reusachtige hoofdkerk, de St. Lebuinus- of Groote-kerk, dat men door eenen doorgang uit de eene in de andere kerk kon komen, »evenals of men uit eene groote zaal in eene groote kamer trad. Eerstgenoemde kerk, — benevens de Broe(de)renkerk [3]), — als tweede kerk Oct. 1579, daar ze zonder pastoor

[1]) dus het H. Avondmaal uitreiken onder beide gestalten. Dit had in 1560 reeds Carolus Gallus als pastoor aldaar, gedaan (*Nav.* XXVIII, 556).

[2]) Ook de kapellaan Johan v. Wezop(p)e werd 26 Juli »met eene vereeringhe" ontslagen. Hij, dood 5 Apr. 1580 als predikant te Deventer; zie dezelfde »Leerrede" bl. 49, noot. — Met v. Wezope, Wezoppe aan te vullen de varianten van Nom. Geogr. Neerl. I 136.

[3]) Einde 1578 schonk de aartshertog Matthias van Oostenrijk der stad gods-

was, den Hervormingsgezinden wederom ingeruimd [1]), is tegenwoordig ingericht voor Landsmagazijn. Bij *die* kerk, en niet bij de St. Lebuinus-kerk, dienden de onmiddellijke voorgangers van Johan O., nml. Johannes Guilielmi of (naar zijne geboorteplaats) v. Zwol en Carolus Gallus [2]) (tot Juni 1561) als pastoors; de oudere schrijvers hebben zich daarin vergist, gelijk Molhuysen bl. 34—6 herinnert. Derhalve *Nav.* XXVIII, 556 in dien zin te verbeteren. Uit Protestantsch oogpunt is dat Landsmagazijn de merkwaardigste plek der oude stad.

J. A.

Simon Schijnvoet (XXXVII, 399). Nog kan ik meedeelen, dat S. te Amsterdam als substituit-schout en hoofdprovoost in 't Aalmoeseniersweeshuis 24 Oct. 1727 overleed, begr. 29 Oct. te Diemen. Zijne vrouw Cornelia de Rijk † te Amst. 4 Oct. 1726.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Overluidingen te Utrecht. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 65—9.

1627. Den IV Jan. in ob. et fun. Dnae *Sophiae a Renesse ab Aa*, viduae dni in Hoeflaken; obiit Amersfortii et est matertera confratris nostri Baexen.
XI Jan. in ob. et fun. Elisabethae de Ridder, conventualis Brandolii.

---

dienstvrijheid, en oefende men den Protestantschen eerdienst alleen uit in de door de als weduwe te Deventer dikwijls vertoevende, en daar ook in 1355/8 overleden gemalin van Reinald II hertog van Gelre, Eleonora, dr v. Eduard II koning van Engeland, omstr. 1336 gestichte Minderbroederen- of Gaudenten-kerk, thans bekend als de (door Lodewijk Napoleon, koning van Holland, aan den Roomschen eerdienst hergeven) Broerenkerk. De stichteres ligt er vóór het hooge altaar begraven (»Leerrede" bl. 53, noot).

[1]) Ibid., bl. 57. In 1580 werd er echter de eerdienst weder gestaakt; want toen en later bracht men uurwerk, predikstoel en klokken naar de Broederenkerk over (ib. bl. 36).

[2]) De *Nav.* XXVIII, 557 vermelde neef van Car. Gallus, de beroemde Mr. Everhard v. Bronckhorst, was zoon van Mr. Johan, rector der Lat. school te D., die als Hervormingsgezinde in 1567 voor Alva gevlucht, † 1570 te Keulen in ballingschap. Ook deze was te D. geboren. In 1587, tijdens het verraad van William Stanley, Leycester's gunsteling, die D. den Koning van Spanje weder in handen speelde, was Everhard burgemeester der stad. De »Excerpta e Diario Everhardi Bronckhorstii", waarin voorkomt wat met C. Gallus voorviel tijdens zijn verblijf te Leiden, moeten nog ergens voorhanden zijn (ibid. bl. 46, 62, 79); waar?
Te Leiden † 30 Mei 1888 A. J. Bronkhorst, geb. Aalbers, oud 77 jaar, moeder van A. J. Br. Jr.

1627. XIII Jan. in ob et fun. Florentii Jōīs a Nijpoort.

XV Jan. in ob. et fun. Dn̄ī *Jōīs a Winssen*, dn̄ī in Heemstede et Hoencop.

XVI Jan. in ob. et fun. Joāē Cornelii Ringels, viduae Jacobi Bool.

XIX Jan. in ob et fun. Hermanni Jacobi a Velthuysen.

XXXI Jan. in ob. et fun. Corneliae de Leegh, viduae Wilhelmi a Wede.

V Febr. in ob. ac fun. Margaretae a Honthorst, viduae Jōīs Henrici de Poort.

X Febr. in ob. ac fun. Christinae Alberti a Del, viduae Gerardi Martini de Brenck.

XVI Febr. in ob. et fun. Dn̄āē *Joāē Pieck a Tienhoven*, abbatissae Sti Servatii, dn̄āē in Wenardt.

VII Martii in ob. et fun. Jōīs Gerardi Vosch.

VIII Mart. in fun. Dn̄āē Catharinae a Schadick viduae *Cornelii de Ridder a Groenesteyn*; ob. in Groenesteyn.

IX Martii in ob. et fun. Mariae Dierhout.

XIII Mart. in ob. et fun. Dn̄āē *Barthae Foeydt*, senioris filiae Dn̄ī Florentii Foeyd, dn̄ī in Emelaer.

XIV Mart. in fun. Mr̄ī Theodorici Hamel, advti cur. prov. Hollandiae; obiit Hagae.

XVIII Mart. in ob. et fun. Dn̄ī Henrici Kilgrey, militis, capitanei.

XXIV Mart. in ob. et fun. Dn̄āē *Jacobae Foeydt*, filiae Dn̄ī Florentii Foeydt.

XXX Mart in fun. nobilis Dn̄ī *Osebaldi a Boetzelaer*, dn̄ī in Toutenborch; ob. in Toutenborch.

IV Apr. in ob. et fun. Mr̄ī Gisberti de Culenborch, adv. cur. prov. Traj.

V Apr. in ob. et fun. Gertrudis Coloniae, ux. Henrici Rudolphi.

VII Apr. in ob. et fun. Margaretae Sompeecken, filiae Nicolai a Sompeecken.

VIII Apr. in ob. et fun. Cornelii Godefridi a Cloes.

XI Apr. in ob. nobiliss. Dn̄ī Dn̄ī *Philippi, liberi dn̄ī in Merode* et Petershem, borchgravii in Montfoort.

XII Apr. in ob. et fun. Petri Friderici a Beeck, juvenis.

XXX Apr. in ob. et fun. Georgii a Lamsweerde; est pater confratris nr̄ī Lamsweerde.

III Maji in ob. et fun....... [*sic*] Bogaerts, ux. Wilhelmi Tinagel.

XIII Maji in ob. et fun. Dn̄āē Jacominae ab Aa, viduae Theodorici ab Haeften; est matertera confratris nostri Lamsweerde.

XV Maji in ob. et fun. Dn̄ī Theodorici ab Hoeven, praebendati dormitorii.

XX Maji in ob. Dn̄ī *Rene de Renesse*, liberi dn̄ī ab Elderen, Mansuy, dn̄ī a Roucourt, Wasny, Hern, Schalckhoven, Brumartier; obiit in domo Elderen.

XXIII Maii in ob. et fun. Elisabethae de Bye, viduae Wilhelmi Theodorici de Kemp.

1627. xxiv Maj. in ob. et fun. Dnae Helenae a Zijll, ux. Mri Christiani Bruynincx, advti cur. prov. Traj. et secretarii Sti Petri.

xxv Maj. in ob. et fun. Dnae Agathae de Maes, ux. Mag. Theodorici de Cock, consiliarii cur. prov. Traj.

xxvii Maj. in fun. Margaretae de Milanen, filiae Mri Wilhelmi de Milanen, Medecinae Doctoris.

Eod. d. in ob. et fun. Magdalenae Jois a Kamme, ux. Cornelii de Cruyff, procuratoris cur. prov. Traj.

xxviii in ob. et fun. Theodorici Cornelii a Lamsfelt.

xxix in ob. et fun. Godefridi Jois a Millingen.

i Jun. in ob. et fun. Christinae Hessels, ux. Everardi Stuver.

Eod. d. in fun. filiae Jacobi ab Asch de Wijck, scholastici Sti Petri.

ii Jun. in ob. et fun. Dni *Gulielmi Bor ab.Amerongen*, junioris, filii dni in Sandenborch.

viii Jun. in fun. Josinae, filiae Jois a Someren, quondam consiliarii rei maritimae in septentrionali Hollandiae parte.

xi Jun. in ob. et fun. Justini de Cloes.

xx Jun. in ob. et fun. Dnae *Annae de Gripskercke*, viduae quondam Dni Jacobi a Renesse de Baer, dum viveret dni in Gripskercken et Poppendamme.

xxi Jun. in ob. et fun. *Rutgeri Poeyt.*

xxvii Jun. in ob. et fun. Mariae de Mansfeldt, ux. Wernardi Jacobi de Velthuysen.

Eod. d. in fun. filii Dni Nicolai Tool ab Aernout, capitanei.

iv Jul. in ob. et fun. Petronellae Staden, ux. Jois Bor, apothecarii.

v Jul. in ob. et fun. Mariae Ute Wael, filiae Jois Ute Wael, scabini civ. Traj.

vii Jul. in ob. et fun. Dnae Arnoldae a Sterrenburch, ux. Eduardi ab Hemert.

viii Jul. in ob. et fun. Dni *Gisberti ab Hardenbroeck*, consiliarii ordinarii prov. Traject

xvii Jul. in ob. Dni Wilhelmi Drumont, capitanei.

i Aug. in ob. et fun. Mri Jois a Muyden, advti cur. prov. Traj.

xii Aug. in ob. nobilis Dni Jois Berck, militis, legati Ordinum Generalium apud Venetos.

xiv Aug. in ob. nobilis *Annae a Colenberch*, viduae Dnae Jois a Gendt, dum viveret dni in Wolfferen, satrapes Superioris Betuwae ; obiit Bemmel.

xxiv Aug. in ob. et fun. Dnae Petronellae a Ramsdonck, viduae quondam Mri Pauli Soest, dum viveret advti cur. provinc. Traj.

xxv Aug. in ob. et fun. nobilis Dnae Corneliae de Valladolyt, viduae Dni *Wilhelmi Taets ab Amerongen.*

1627. Eod. d. in ob. et funere Adami Wilhelmi a Vyanen.

VIII Sept. in ob. nobilis Dñi *Jois Uten Ham a Wanroy* junioris, dni in Nijcop, Portengen etc.

IX Sept. in ob. et fun Dni Jois de Meer, *decani ecclesiae* Sti [*sic*] *Mariae.*

X Sept in ob. Dñi Gerardi ab Heze; obiit Tiel.

XXVI Sept. in ob. et fun. Jois de Cloes, procur. cur. provinc. Traj.

XXVIII Sept. in ob. et fun. Elisabethae Theodorici a Mathe, ux. Gerardi Jois de Helm.

XXIX Sept. in ob. et fun Mri Gisberti a Brienen, advti curiae prov. Traj.

III Oct. in fun. filiae Dñi Francisci a Beugum.

VIII Oct. in ob. et fun. Dnae Lucretiae Roetert, ux. Raphaëlis Olives.

IX Oct. in ob. et fun. Sophiae ab Opsoet, filiae Cornelii ab Opsoet.

XVI Oct. in fun. Godefridi a Sambeeck, musici civ. Traj.; obiit in Hispania in civ. Madrid.

XX Oct. in ob. et fun. Dnae Corneliae a Mate, viduae Dñi Petri a Schonenburch.

XXVI Oct. in ob et fun. Dñi Philippi Jolijns, canonici Sti Petri.

III Nov. in ob. et fun. nobilissimae Dnae Joae a Galen, abdissae in Outwijck.

VI Nov. in ob et fun. Mri Henrici de Sijl, consiliarii cur. provinc. Traj.

X Nov. in ob. et fun. strenui Danielis de Hattem, capitanei.

XII Nov. in ob. et fun. Folcardi Both, filiae [*sic*] Folcardi Both, dum viveret consulis civit. Traj. et consiliarii rei maritimae in Doccum.

XVII Nov. in fun. Dñi Caroli de Heraugiere, filiae [*sic*] quondam Dñi Mauritii de Heraugiere.

V Dec. in ob. et fun. Gosvini a Millingen, dum viveret sculteti in Oostveen.

XVI Dec. in fun. nobiliss Dnae *Antoniae ab Amstel a Mijnden*, dnae in Mijnden, Loosdrecht et Synderen, ux. Dni *Stephani a Lijnden*, dñi in Synderen; obiit Zutphaniae.

XXII Dec. in ob. et fun. Gerardi a Blanckendael, filiae Gerardi Simonis a Blanckendael.

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Nero's-Helm. Aldus heet een bergtop bij Grenoble, welke stad, gelijk men weet, in het dal Graisivaudan, aan den voet van den berg Rachet is gelegen. Een gedeelte van dien bergtop stortte Mei 1888 neder, ter hoogte van 1300 meter. Vanwaar die benaming Nero's helm?

Bisschop Albert. Deze kruisvaarder, 1198—1229 Livonensis episcopus, in Brockhaus' Real-Encyclopädie als Albertus v. Appeldorn, in Geld. Volksalm. 1887 bl. 127—41 als Alb. v. Apeltern voorkomend, wordt in Bn Sloet's Oorkdbk v. G. en Z. bl. 398 Albert I van Bekeshovede (Buxhövden), aartsbisschop, geheeten. Waar moet dit Buxhövden gezocht? In Lijfland?

Soranus. *Nav.* IX, 337 n° 472 vraagt, of men den plaatsnaam Soeren (Veluwe) terugvindt in den naam des »bekenden" boogschutters Soranus. Er kwam totdusver geen antwoord in. Wie was hij?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Vader Enfantin (XXII, 279). Zie over hem en het archief van het St.-Simonisme, l'Intermédiaire XXI, 74, 151, 2.

v. Sinderen (XXXVII, 153). Een geslacht v. Sinderen heeft bestaan. Gysbrecht v. Nyenrode († 1 Sept. 1460) tr. Sophia v. Zinderen of Zynderen. Hunne eenige dochter Johanna v. N., erfdochter van Sinderen, tr. Johan v. Hemert. Willem v. Synderen 1402 voerde 3 koeken waaronder een ster. Dirck v. Sinderen werd in 1428 burgemeester van Vollenhove.

Willemstad. J. D. WAGNER.

[Is geen antwoord op de vraag van *Nav.* t. a. pl. Een gesl. (v.) Sindere(n), Sindern, Zinderen, Synderen, Sijnderen a° 1234, 5, 8, 40, 8, 51, 79 zie bij Bn Sloet, Oorkdbk bl. 582, 6, 607, 23, 97, 723, 969; — a° 1328, 38/9 zie Prov. Arch. v. Overijsel Tijdr. Regr. I 47, 57; — a° 1360 bij Nijhoff, Oork. II 148, 9; Geld. Volksalm. 1872 bl. 3); — a° 1365 in Dev. Camer.-rek. III 498; — a° 1402 in Catal. arch. Dev. gasth. n° 142), enz. enz. Men vindt eene bp Sinderen o. Wisch (Grp Zutfen), door J. v. Wijk Rzn (Suppl. 1841) en A. J. v. der Aa (a° 1847) in hunne woordenboeken Zinderhoek geheeten, in de Woordenlijst a° 1884 als Zinderen voorkomend. Alsook Sinderen of Sinder (v. der Aa), bp o. Voorst, met het Huis te Zinderen a° 1741, 94 (Tegenw. Staat v. Geld. bl. 510.; Geogr. Beschrijv. v. G. a° 1777/94 bl. 322), in de Woordenlijst a° 1884 bepaaldelijk Sinderen. In 1606 is sprake van »de Sijndersche rente" Catal. straksgen. n° 1336). Een buiten-

goed bij Arnhem het Sindersenk. — Te Kortezwaag bestaat eene niet-adell. familie v. Zinderen.]

Lijcschaar. Indien dit woord wellicht een verbasterd oud-Duitsch lihchar, ook lichtkare, d. i. lijkbaar, vertoont, dan blijkt hieruit, dat *Nav.* XXXVI, 519, zoo niet de beteekenis, dan toch de bedoeling, — om de dooden (uit de buurt) te helpen begraven, juist werd aangegeven.

J. A.

Termande (XXXVIII, 272, 3). Het woord mande, in de uitdrukking ter mande = onverdeeld, is een oud friesch woord, dat ook nog heden ten dage in de friesche taal, zoo wel in Oost- als in ons eigen Friesland in volle gebruik is. In oud-friesche geschriften komt het in de formen monda, monde of mande voor, en beteekent »gemeenschap, gemeenschappelik bezit". Nog heden ten dage noemt men te Leeuwarden zaken of dingen, die in gemeenschappelik bezit zijn, mandelig. Zóó, met den klemtoon op man, is de oorspronkelike form van dit woord. Maar tegenwoordig zegt de volksmond, zoo wel in ons Friesland, als in Groningerland en Oost-Friesland: mandeelig, met lange *ee*, en met den klemtoon op die *ee*, alsof het woord uit *man* en *deelen* ware geformd. Het volk is tot deze uitspraak gekomen, omdat het de ware form mandelig niet recht meer verstond. Eene steeg b. v. tusschen twee huizen, aan den straatkant meestal met eene deur afgesloten, en die niet voor iedereen toegankelik is, maar slechts eigen is aan de eigenaars der beide aangrenzende huizen, noemt men te Leeuwarden 'n mandelige of mandeelige steich. Het onderhoud van zulk eene gemeenschappelike steeg laat wel eens te wenschen over, zoo dat andere lieden daar schande van spreken. Dan zegt men, verontschuldigende, »mandegoed is skandegoed", d. i. aan gemeenschappelik goed beleeft men schande. — In het allerbelangrijkste Wörterbuch der ostfriesischen Sprache, van J. ten Doornkaat Koolman (Norden, 1879), vindt men op de woorden *mande* en *mandelig* uitvoerige en zeer lezensweerdige mededeelingen ter verklaringe dezer woorden en der spreekwyzen, waarin ze voorkomen.

JOHAN WINKLER.

Wijnscroder (XXXVIII, 159, 260). Omtrent de afleiding van het werkw. scroden, en het daarvan gevormde zelfst. nmw. »scroder", vermag ik geen oordeel uit te spreken. Maar scroden schijnt bepaald in verband met wijn gebezigd te zijn, en doelt m. i. op eene handeling, die het verplaatsen van vaten wijn ten gevolge heeft. Zie vooral de uittreksels uit de graaflijkheidsrekeningen 1343/6, die ik hierbij voeg. Uit de artikelen 82, 83, 85 der Dordtsche keuren (geredigeerd 1401) blijkt, dat de scroders met iets anders zich bezig hielden, dan met het wijn-verlaten, 't geen insgelijks volgt uit de bijgaande extracten uit het Delfsche Keurboek. De vermelding in art. 85 (van de Dordtsche keuren) van *scroder* naast *scipman*, doet denken, dat scroders de werklieden waren, die bepaaldelijk vaten wijn uit de schepen hielpen lossen. In de meening, dat wijnlosser en wijnscroder twee naast elkander staande beroepen aanduiden, kan ik daarom niet deelen. Uit art. XI der Delfsche keuren zou men mogen afleiden, dat de wijnscroders iets meer waren dan gewone sjouwerlieden, daar zij geacht worden zelve wijn in- en uit te slaan, derhalve handel in wijn te drijven. — Voor het begrip van het wijnsteken zijn de Dordtsche keuren niet zonder belang. Het woord wijnsteeker komt er niet in voor. De keur bezigt de uitdrukking »die een stick ontsteect", doch heeft, zooals uit art. 86 en 89 blijkt, daarbij de slijters op het oog. Uit de Hoornsche bepalingen kan men zien, dat de bierstekers als 't ware staan tusschen de bierdragers en de bierbrouwers; en dat hun beroep weinig aanzien genoot. Toen men te Amsterdam wat ruimer behuisd was, dan tegenwoordig steeds minder het geval wordt, en de gezeten burgers nog zelven vaten bier van de brouwers kochten, om die ten hunnent in kruiken over te tappen, — was de biersteker de handelsman, bij wien men in heele of halve kruiken afgetapt bier kon krijgen. Dat beroep wordt gaandeweg meer beoefend; doch gaat den ouden naam »biersteker" afleggen, om de deftiger klinkende benaming van bierslijter aan te nemen. Biersteker in den zin van uitslijter van afgetapte bieren, geraakt meer en meer in onbruik. Deze aanteekeningen zijn wellicht door raadpleging van andere keurboeken te vermeerderen.

Rekening van Gheret Heijnen zoon, rentmeester van Noord-Holland. 1343. Aug 23—1344. Aug. 20.

Item te coste ghedaen up 18 sticke wijns, die myn here omboet swoensdaghes na Pinxter, dat men ze in Middelburch zenden soude.

Eerst tyman Juden van scroden, van den vate 4 d., doet 6 sc.

Item den ghenen die den wijn holpen scroden in die Haghe, 2 sc. 8 d.

Item om den wijn te scroden te Rotterdam van den waghen ende int scip, 11 sc. 2 d.

(Dr. H. G. Hamaker, De rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis II 65).

Rekening van Heynric den Rode, rentmeester van Kennemerland en van West Vriesland 1345 Mei 23—1346 Januari 10.

Item van coste, dat die 3 sticke wijns costen, die op Middelburch quamen van mijns heren wine.

Den sciplieden, diese brochten tot Aemstelredam, van elcken sticke 9 sc. 3 d., f. 27 sc. 9 d.

Item Heynckijn, die die vate verband, 2 sc.

Item Joirdaen van Aemstelredam van den wine wt den scepe te scroden, 6 sc.

Item van houte ende van waghenscote den wijn mede te scroden, 18 d.

(Hamaker, ibid. bl. 555).

Mr. J. Soutendam, Het oudste Keurboek van Delft.

Van wijn, byer ende dranck etc.

III. Voirt dat niemandt wijn en moet snijden of verlaten, of doen snijden of doen verlaten dan des uchtends nae ses uren ende des auonds tot acht uren, bij III pont te verbueren.

XI. Voirt en sullen gheen wijnscroers wijn inslaen, zij en sellent den excysenairs te kennen geuen, binnen dien daghe, bij XXX β te verbueren.

XX. Scoudt, scepenen ende raide hebben ghekuert, dat niemant wijn verlaten en sal, ten sal weesen bijden gesworen wijnverlater, bij III pont te verbueren ende voirt te beteren bij scepenen.

XXI. Voirt hebben zij gekuert, alsmen een vat wijns verlaet ende dair een steeck of meer wt verlaten is, ende in dat vat, dairmen wt verlaet, meer wijns blijft, die wijn en salmen niet tappen, voir dat die wijn in anderen vaten mede verlaten is, bij III pont te verbueren, ende voirt te beeteren bij scepenen.

XXII. Voirt hebben sij gekuert, dat men gheen wijn bereiden en sal, ten sal weesen bijden gesworen wijnverlater bij III pont ende voirt te beteren bij scepenen.

Nieuwe Bijdragen voor rechtsgeleerdheid en wetgeving, jaargang 1876, bl. 544 vg.

Keurboek van Dordrecht 1401.

82. Item en salmen gheen corte wijnen verlaten in Rijnsche vaten, noch corte winen vollen in Rijnschen winen, op III pont ende correxi van schepenen goetdencken.

83. Item en zullen gheen witte corte winen hoe zij ghenoemt zijn, bi Rynsche winen leggen in eenen kelre: so wiet dede, dat is op zijn aenbocht een jaer ende III pont. Ende wat cuper of vatebynder, die dusdanighe corte winen verliete of dede verlaten of daerover waer, die verbuerde III pont ende zijn ambocht een jaer.

85. Item so wat Rijnsche winen of corte winen ende uut Vlaenderen alhier comen, die en salmen niet opdoen, buten orlove van den borghemeesters of van

den gherecht, zi en haddent een wete te voren, of zi en haddense ghedronckem. Ende wie hierboven dede, hi waer scroder of schipman of wien hi waer, die verbuerde III pont ende correxi van schepenen goetdencken.

86. Item so wie een stick wijns ontsteect, die salt uuttappen eer hi een ander ontsteken mach in dien selven kelder, ende ontstake hi een ander, eer dat eerste uut waer, dats op X pont ende correxi van schepenen goetdencken. Ende als een laghelen wyns uut is, so salment uutroepen int openbaer, eermen een ander ontsteect, op III pont, ende niet meer dan eenen tap teffens te houden in een kelder en dat openbaer.

88. Item so wie yements vlessen vollede of dede vollen met anderen wijn dan hij tapte of eerst ontsteken had, sonder arghelist, die verbuerde III pont.

89. Item als men een stick wijns ontsteect, so sal dieghene dies den wijn is eenen ghezworen tapper daervoor setten, ende anders niement op III pont. Ende als men den wijn ontsteken heeft, so sal die crayeerre [1]) eenswarf om die poort gaen ende eenswarf als men den wijn leghet, ende niet meer, opten boete van I ponde.

(Mr. J. A. Fruin, De oudste rechten der stad Dordrecht enz. van het Baljuwschap van Zuid-Holland I 29 vg.).

Nieuw Keurboek van Hoorn.

Ordonnantien, statuten of keuren van 21 April 1528.

112. Van die bierstekers.

Item die bierstekers sullen nyemant bier senden, of zyluyden sullen voor den excyse staen ghelijck die inwoenende brouwers.

212. Van den draghers.

Item gheen draghers sullen bier steecken, op die verbuerte van hoir offieci ende dair boven tot arbitrale correctie van den gherechte.

213. Van den byerstekers.

Item die bierstekers sullen binnen deser stede in den gherecht noch in den vroetscap wesen, op arbitrale correctie.

Mr. M. S. Pols, Westfriesche Stadrechten II 98, 114 vg.

X.

Opschrift. De Alg. Konst- en Letterbode voor 1848 I (bl. 35—38) bevat eene uitnoodiging van Mr. J. v. Lennep (Amst. Jan. 1848), getiteld »Aan alle Oudheidkenners van Nederland". Ze betreft het opschrift op eene koperen plaat, welke een kerkhofgraf te Westhavington in het graafschap Wiltshire bedekte. De buitenzijde er van was voorzien van een berijmd Engelsch grafschrift ter eere van zekeren John Dauntefay voorzien van het jaartal 1559 [2]).

---

[1]) Omroeper. RED.

[2]) 1559? Waarschijnlijk wat later, 1579/1689; zie ons betoog.

Op de buitenzijde ontdekte men het volgende fragmentarisch opschrift:

h(eyleghe gheestmeesters van Westmonstre ende indien
s(i luden daer afghebreke waren zoo zal tzelue goet
c(omen opt gilde van Sinte Cornelis ouctaer metter
z(eluer last alstsamen breeder blycken mach by
d(en fondacien daer afzynde daer af een licht onder
d(en kerckmeesters een onder de heyleghe gheestmeesters
e(en onder den deken ende beladers van Sinte Corne-
l(is ouctaer een onder de vrinden Adriaen Adrx̄zen
e(en ond' de vriendē vā joncvrouwe paesshme vorute.

Het opschrift is vervat in Oud-Hollandsche letters der 15de eeuw.

v. Lennep vroeg: »welke plaats wordt door Westmonstre bedoeld? En antwoordde: »zeker Westmunster; maar in Westminster-abbey zijn geene kapellen van gilden". »Het stuk", zegt hij verder, »schijnt het fragment te zijn eener akte van zekere fundatie bij uitersten wil van Adriaen Adriaenzen en Jonkvrouw Paesshme (waarvoor welligt Paeschen, een bekende Nederlandsche geslachtsnaam, zal gelezen moeten worden); van welke fundatie tot uitvoerders en beheerders de Heilige-Geestmeesters van Westminster gesteld wierden". — Wat v. L. in Engeland zocht, had hij in Walcheren kunnen vinden. Oudtijds werden de parochiekerken Munsters, monasteria genoemd, b. v. Cornelismunster bij Aken, Lieven- d. i. Livinus-munster te Zierikzee en Westmunster te Middelburg. De Arne liep door die stad, en scheidde ze in een Ooster- en Westeroever. Op beide verrezen al spoedig monasteria of munsters. Middelburg telde dan ook (vóór de Reformatie) deze kerken: *a*) de Nieuwe-kerk aan de Munt, voorheen de Abdijkerk of de Oostermunster en in de wandeling de kloosterkerk genaamd, gewijd aan de moedermaagd Maria. *b*) De Oude-kerk of Noordmonster aan St. Pieter gewijd, gesticht tusschen 1306 en 1313, en *c*) de Westmunster, toen staande op de tegenwoordige Groote-markt. Deze kerk was in 1390 gebouwd. Zij had den naam van Westmunster in tegenstelling van de beide anderen, Noord- en Oostmunsters. v. der Aa (Art. Middelburg) zegt: »De Hervormden hebben deze kerk echter nog gebruikt van 19 Sept. 1574 tot 15 Maart 1575, na welken tijd de stad haar heeft doen afbreken, teneinde de markt te vergrooten. De steenen, het ijzerwerk, de klokken en al het overschot zijn op bevel der regeering voor een geringen prijs (t. w.

f 1820) ten behoeve der armen verkocht aan zekeren Pieter Pietersz". Dus kort nà 1575 verhuisde dit fragment eener koperen plaat naar Engeland, waar men ze Cologne plates (Keulsche platen) noemde; want niet vóór 1639 werd (zoo deelde men v. L. mede) in Engeland, t. w. in Essex de eerste fabriek van koperwerk opgericht. — v. L. vraagt verder: »Met welk gild wordt dat van St. Cornelis bedoeld?" Het antwoord volgt uit zijne aanwijzing, dat in de St. Bavokerk te Haarlem een altaar stond aan den H. Geest en St. Cornelis door het mandenmakersgild gewijd. Zeker hadden de mandenmakers in Middelburg ook St. Cornelis tot patroon; ofschoon hun kleine gildepenning van 1593, (I, bl. 351) na de Reformatie geslagen) zulks niet aanwijst, evenmin als andere Middelburger gildepenningen.

»Wat zijn beladers van St. Cornelis-altaar?" vraagt v. L. Beleeders zijn hoofden van een gild, staande onder den overdeken; vooral juist in Middelburg treffen wij ze aan. Reeds op den eersten der door ons beschreven en afgebeelde Middelburgsche gildepenningen (pl. LXI (1), Deel I, bl. 318) die der Balanskinderen, vinden wij de namen van een overdeken, deken, oud deken en van twee beleders. Verder bij de boekdrukkers (pl. LXI (2), bl. 321), bij de bontwerkers (pl. LXI 4), bl. 323 als beleerders, bij de brandewijnverkoopers (pl. LXI (5), bl. 325) als bellijders enz. enz. Geen wonder, dat zij, indien het afschrift van het opschrift geheel zuiver is, (hetgeen wij om het jaartal en de verminkte namen betwijfelen), aldaar beladers genaamd worden.

v. L. vroeg nog: »Welke kunnen nog de redenen geweest zijn, waarom die Hollandsche in het stuk genoemde personen zulk eene fundatie te Westminster bij uitersten wil gesticht hebben? Doch hier had hij het oog op de Engelsche Westminster abdij. De taal van het opschrift wijst op Nederland (15de of begin der 16de eeuw), en het was niets vreemds te Middelburg in den Westmunster aldaar zulk eene fundatie te stichten. Keizer Maximiliaan en zijne gemalin begiftigden 7 Juni 1479 den Westmunster te Middelburg met een kapittel van 12 kanunniken. — »In welke betrekking kunnen die fundatoren tot het gild van St. Cornelis gestaan hebben?" vraagt v. L. Waarschijnlijk was Adriaan Adriaanzoon (Paschen?) een overdeken van het St. Cornelisgild geweest.

En nu, ten slotte, vraagt men mij wellicht: wie was toch die

St. Cornelis? Ik heb eene te nauwe betrekking op hem, om die vraag niet te beantwoorden. In 1865 nml. vond men te Leeuwarden bij het uitdiepen van de Ee, bij de Hoeksterpoort eene koperen, vrij dunne, 40 Mm. groote, eenzijdig gestempelde plaat. De buste van een met de tiara gedekten en door twee jachthorens geflankeerden paus, en façe gezien en wiens gesloten oogen en pijnlijke trekken den gestorven martelaar deden herkennen, was omgeven met de woorden in monniken-schrift: S. Cornelis vertevnn hvlpt ons int evigh leven, d. i. de deugden of de verdiensten van den H. Cornelis helpen ons in het eeuwige leven. — Hoe kwam dit stuk in Leeuwarden? Waarschijnlijk bracht de eene of andere pelgrim het mede uit Cornelismunster, de abdij van den H. Cornelis, 2 uren ten z. o. van Aken gelegen; na het bijwonen der nog om de zeven jaren plaats hebbende tentoonstelling van reliquieën (meest kleederen), waaraan op den naam- of feestdag (16 Sept.) jaarlijks ook eene achtdaagsche jaarmarkt verbonden was, en nog is. Men had toch in de Middeneeuwen de beenderen van den H. Cornelis uit de Catacomben van Callixtus bij Rome derwaarts overgebracht; en deze heilige reliquieën lokten duizenden van heinde en verre naar Cornelismunster, aldus naar dien heilig ter onderscheiding van zoovele andere munsters genoemd [1]).

Cornelius was bisschop van Rome gedurende de jaren 250—252, en stierf toen als martelaar voor zijn geloof. Door zijne briefwisseling met Cyprianus is hij bekend gebleven. Geen wonder, dat ik, na dit souvenir aan Cornelismunster in de Revue Belge de la Numismatique 1867 p. 107, 108, beschreven en pl. I (2) afgebeeld te hebben, Oct. 1871 de Catacomben van Callixtus bezoekend, mijn verlangen te kennen gaf om de grafstede van St. Cornelius in oogenschouw te nemen. Ik had het opschrift boven het loket (ik weet er geen beter woord voor), waarin de lijken werden ingeschoven, leeren kennen uit het werk van den Rev. John W. Burgon, Letters from

[1]) In Corneliusbad te Aken ontspringt de Corneliusquelle. Stadts Bilder n° 29; Aachen van Dr. Geell-Fels (Zurich 1887) S. 47; Dr. R. M. Leich, Aachen, Burscheid und Umgebung 1887 S. 152. De kerk aan den H. Cornelius gewijd werd reeds in 827 gebouwd. [Zie over de St. Cornelis-ziekte *Nav.* XXIV, 340, vgl. ib. XXV, 528. Red.]

Rom to friends in England. (London 1862 p. 158). Mijn wensch werd bevredigd, en spoedig las ik het in 1854 gevonden opschrift

Cornelivs Martyr EP(iscopvs).

Zoo meenen wij eene oude vraag over een oud opschrift van een ouden ontslapen vriend op onzen ouden dag nog voldoende beantwoord te hebben.

Leeuwarden. MR. J. DIRKS.

LXXVII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1711. N° 2941—2959*.

2941. v. L IV 602 (1). Legp. van Lodewijk XIV *bij den aanvang van het jaar* 1712 (is hier misplaatst, vermits een penning van hem op de herovering van Geronda (21 Januari 1711) eerst veel later bl. 630 beschreven wordt. Geslagen op den vernieuwden moed van Frankrijk bij het begin van het jaar 1712.

Bij *Dugniolle* n° 4784. *P. Smidt v. Gelder* n° 3549 Verguld K., *de Coster* n° 662 Z.

2942. v. L. IV 602 (2). Met de Kz. van 602 (1). Legp. van *Alexander van Bourbon* graaf van Toulouse als admiraal van Frankrijk ook met 1712.

Bij *Dugniolle* n° 4785. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3549 in Verg. Koper. Bij *Backer* n° 2354. Zilver gegoten.

2943. v. L. IV. 603, 1712. Op de geheime vredesonderhandelingen tusschen Frankrijk en Groot-Brittannië.

Dugniolle n° 4786.

2944. v. L. 604 (1—2) 1712. Als boven met *Medusa* op de Kz. van beiden.

1) Lodewijk XIV.

Dugniolle n° 4787.

2) *Louis duc de Vendome*, géneral des galères.

Dugniolle n° 4788.

(Tot dit vijftal van 1712 behooren ook nog v. L. IV 634 en 635 waarbij de misplaatsing door de scheiding nog erger wordt.)

2945. 1711. 17 April. Keizer Jozef sterft oud 33 jaren aan de pokken. v. L. IV 605 1—2.

605 (1) Vz. Borstbeeld. Kz. Levensbericht. Kantschrift.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3550 K. zonder kantschrift.

605 (2). Vz. Borstbeeld Kz. Grafstede en lofblazende faam.

Bij *v. Duren* n° 1993 Vz. anders. Kz. = Kz. 605 (2) Tin.

2946. *Frederik August*, koning van Polen, keurvorst van Saksen, tot stedehouder van het Roomsche rijk aangesteld 1711. v. L. IV 608 1—5.

608 (1) tot en met (4) hebben op de Vz. en Kz. dezelfde voorstellingen, en verschillen alleen in grootte.

608 (1). Bij *Madai* n° 559 als *Thaler* heeft op de Kz. onder het jaartal MDC de letters *I(ohan) C(hristian) H(ille)*. Muntmeester in Straalsund 1706, overleden in 1721. Ook op (2—4) vindt men deze initialen onder het jaartal.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3551 229 W. [1]), *de Vries* (1884) n° 1433 Z. *f* 3.25, *Salm* n° 2177 Z. 29 W., *Voûte* n° 620 Z. *f* 3.25.

608 (2). Z. weegt 14½ W. Als boven n° 3552. Halve *Thaler*, *de Vries* (1884) n° 1434 Z. *f* 1.75, *Salm* n° 2178 Z. 14 W., *Voûte* n° 621 *f* 5.—.

608 (3). In *zilver*. Als boven n° 3553, *v. Cleeff* I n° 2547 Z. —.70.

Nog iets kleiner. Ald. n° 3354: bij *Salm* n° 2179 Dukaat Goud 3 W. 14½ K., *Köhler* I n° 1057.

608 (4). Ald. n° 3555, *Dugniolle* n° 4772, *v. Duren* n° 1996, *de Roye* n° 2482 *f* 5.50.

608 (5). Vz. De koning-keurvorst staande.

Kz. De vereenigde wapens van Polen en Saksen. *Madai* n° 3003. K. Ald. n° 3557, *v. Cleeff* I n° 2548 Z. *f* 5.50.

2947. 1711. *Johan Wilhelm* keurvorst van den Paltz aangesteld tot stedehouder in de Paltzische landen, Zwaben en Frankenland bij den dood van keizer Jozef. v. L. IV 610 (1—4).

610 (1). De Paltsgraaf, *aartsspijsdisscher* (*archidapifer*) keurvorst te paard.

Kz. *Atlas* en *Hercules* den aardbol (v. L. zegt *den Duitschen wereldbol*) torschend. Groote en fraaie penning.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3557 Z. 179 W., *de Vries* (1884) n°

---

[1]) Bij *Bom* 1873. blz. 63 n° 1332 een andere stempel van dezen *Thaler* met den vorst *met een helm op het hoofd en onder het paard geen wapenschild.*

1435 Z. 148 W. *f* 15.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2550 Z. *f* 17.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1439 Z. *f* 14.—.

610 (2). *Vz.* Buste. Kz. Wapenschilden en schildje (waarin $^2/_3$) met kantschrift gelegd op een dubbele arend, bij welks pooten *N(icolaas) P(rück)* (muntmeester in Dusseldorf 1710—1738) *Thaler.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3558 Z. 29 W., zonder kantschrift met *J(ohan) L(inck)* (stempelsnijder in Heidelberg 1659—1711) onder den arend als *Madai* n⁰ 472: $^2/_3$ *Thaler.* Het kantschrift volgens *Salm* n⁰ 2182. Z. 28 W. luidt *Nach dem burgundischen Fueses.*

610 (3). Als boven *Halve Thaler* met N. P.

610 (4). Als boven met N. P. Bij *Salm* n⁰ 2183 Z. 4 W.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3559 Z. en 3360 K. doch aldaar n⁰ 3561 grooter dan n⁰ 4, *Köhler* I n⁰ 1158, drie-dubbele Dukaat, Goud 10 W. $3^1/_2$ K. [1]).

2948. 1711. v. L. IV 612. Schelling van *Maximiliaan Emanuel* hertog van Beieren als hertog van Brabant, Limburg en Gelderland. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1436 Z. 5 W. *f* 1.—.

2949. 1712. 25 Febr. v. L. IV 613. Hoogstzeldzame zilveren penning op de begrafenis van *Jan Willem Friso* prins van Oranje, stadhouder van Friesland en Groningen, verdronken bij den Moerdijk den 14 *Juli* 1711.

Bij *Boonzajer* (1863) n⁰ 637 Z. *f* 57.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1437 Z. 55 W. *f* 60.—. Kooper *Th. M. Roest.*

2950. Penning van *Simon* op *Johan Willem Friso.* In Cat. van de Oranje-tentoonstelling (Aug.—Sept. 1880) te 's-Hage gehouden n⁰ 2221 met 14 *Sept.* Br. Zoo ook in *Snoeck*, Bijdr. n⁰ 204. Br. moest zijn 14 *Juli.*

2951. 1711—1712. De eerste of de oudere landdagspenning van *Maria Louisa* prinses van Hessen-Cassel als voogdes over haren zoon *Willem Karel Hendrik Friso,* (geboren 1 Sept. 1711 zes weken na het verdrinken van zijn vader) herkenbaar aan het veel jongere borstbeeld en gebruikt 1711—1731 toen haar zoon het bestuur aanvaardde. (Zeldzaam).

Vz. Jeugdig borstbeeld. *Maria Lvd(ovica) D(ei) gr(atia pr(inceps) avr(antiae) nass(aviae) nat(a) pr(inceps) Hess(iae) Cass(el).* Maria Louisa

---

[1]) Bij *Welz v. Wellenheim* nog n⁰ 7500 op het *Interregnum.*

door Gods genade prinses van Oranje-Nassau, geboren prinses van Hessen-Kassel.

Kz. De wapens *zonder jaartal* nevens elkander [1]).

Omschrift *Ins(ignia) Pr(incipis) Avr(antiae) Nas(saviae) Cas(sel)* et *Vrb(ivm) Fris(iae)* iets anders dan *Verv.* n⁰ 352 (1759). (De wapens der Prinses van Oranje-Nassau, Kassel en der Friesche steden.

Bij *P. Smidt v. Gelder* (op 1716) no. 3643 Z. 31½ W. , *Salm* n⁰ 2261 als zeldzaam. G. 23, 85, (op 1716) *v. Dam* n⁰ 2888 Z. *f* 36.—. Kon. P. K. Aanw. 1860 bl. 18, *v. Cleeff* II n⁰ 1441 Z. *f* 13.—.

2952. 1711. v. L. IV 614 (1—2). Papieren noodmunten van Bouchain door den stedevoogd *D'Affry* uitgegeven ter waarde van 25 en 4 Sous. *Duby* pl. XIX n⁰ 4 en 5. *Mailliet* pl. XVI (1—2) I p. 60.

2953. 1711. v. L. IV 615 ter eere van koningin *Anna op de vermeestering der Fransche liniën* (Aug.) en de overgave van Bouchain (14 Sept. 1711). Door *Croker* gesneden.

2954. 1711. Gegraveerd zilveren spotpenninkje op het veroveren der Fransche liniën in Brabant.

Vz. Een officier achterwaarts op een ezel gezeten, den staart vasthoudend, en een zeilend schip. Omschrift. *Gelijck an.*

Kz. In vijf regels. *De vloot uyt Ostinje en Villars uit de linje* 1711.

Kon. P. Kab. *Aanw.* 1869, bl. 11—12 *Becker* n⁰ 891 Z. 1.85 W. *f* 1.25, *de Roye* n⁰ 2477 Z. *f* —.70. *v. Dam* n⁰ 2923 Z. *f* 1.50, *Luzac* 1873 bl. 63 n⁰ 1347.

2955. Ter eere van koningin Anna. *Vz.* Borstbeeld met het gewone omschrift gesneden door *P. H. M(üller)*.

---

[1]) In het *Verslag der Aanw. van het Kon. P. Kab.* 1860 bl. 48 beschreef de heer J. F. G. *Meijer* deze twee wapens aldus:

Het *eerste* is tweemaal gedeeld en tweemaal doorsneden en alzoo *zesveldig*: 1⁰ De Nassausche leeuw; 2⁰ de *lion léopardé* van Katzenelnbogen; 3⁰ de *fasce* van Vianden; 4⁰ de twee leeuwen van Dietz; 5⁰ het hert van Spiegelberg; 6⁰ de *fasce* met de twee rietstruiken van Liesveld.

Op dit schild zijn drie middenschilden: 1⁰ de *fasce* van Meurs; 2⁰ het geëcarteleerde wapen Chalons-Oranje, met Genève *en coeur*; 3⁰ de *fasce brétessée* en *contre-brétessée* (*getand* en *dubbel getand*) van Buren.

Het tweede, groote schild bevat het stamwapen der prinses, dat van Hessen-Cassel, en is evenals het andere tweemaal gedeeld en tweemaal doorsneden, met een hartschild, waarin de Hessische leeuw; de zes overige kwartieren zijn Hirschfeld, Ziegenhayn, Catzenelnbogen, Dietz, Nidda en Schaumburg.

Kz. Een harp (Ierland) met omschrift *Dulce melos unita sonat* Vereenigd klinkt het gezang lieflijk.

In de afsnede *Concordia Brittannorum* (Eendracht der Britten).

Cat. *Wellenheim* n⁰ 2226, *Salm* n⁰ 2204 Z. 30 W.

2956. 1711. 12 October. Verkiezing van Karel III koning van Spanje tot Roomsch-koning te Frankfort als Karel VI. v. L. IV. 617 1—6.

617 (1). *Vz.* en *Kz.* Het gelukkig gestarnte en de wonderbare hemelgestalte op 12 Oct. 1711, den dag der verkiezing.

Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1438 Z. 37 W. *f* 4.—.

Zeldzaam, ook merkwaardig om dit in metaal uitgedrukt bijgeloof nog in 1711.

617 (2). *Vz.* Borstbeeld. *Kz.* De keizerlijke arend omgeven door de wapens der zeven keurvorsten (Mentz, Trier, de Paltz, Saksen, Brandenburg, Boheme en Brunswijk).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3564 Z. 43 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1439 Z. 44 *f* 5.75, *v. Cleeff* I n⁰ 2552 Z. *f* 6.25, *v. Cleeff* II n⁰ 1444 Z. *f* 6.—.

2956*. Bij *Völcker* n⁰ 1315 Z. 59 W. *Vz.* Kleine figuur geknield van keizer Karel VI met verschillende inscriptiën. *Kz.* Een gebouw op eene rots uit de zee zich verheffend.

2957. Bij *Salm* n⁰ 2186 Z. 44 W. met het randschrift om het borstbeeld *Carolus VI d(ei g(ratia) Rom(anorum) Imp(erator) s(emper) a(ugustus) Germ(aniae) Hisp(aniae) et Boh(emiae) rex.* Onder het armstuk *P. H. M(üller).*

Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2551 met in het omschrift der Vz. ook *Germ.* Z. *f* 5.—.

617 (3). *Vz.* Borstbeeld. Omschrift *Karel* als VI Duitsch keizer, der Paltz, III als koning van Spanje van dien naam. *Kz.* Hongarije zich onderwerpend en hulde biedend. Zeldzaam. *v. Cleeff* II n⁰ 1445 Z. *f* 15.50.

617 (4). (Kleine penning). *Vz.* Borstbeeld. *Kz.* De zon Duitschland en Spanje beschijnend.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3566 L.

Dugniolle n⁰ 4774.

617 (5). *Vz.* Borstbeeld. *Kz.* De rijksappel op een kussen. Met ander borstbeeld en *Carolvs VI d. g. rom. imp. semp. avg.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3567 Z. W. 15, *Salm* n⁰ 2187 Z. 15 W.,

v. Cleeff I n⁰ 2553 Z. *f* 1.50, *de Vries* (1884) n⁰ 1440 Z. 14 W. *f* 1.50, *Dugniolle* n⁰ 4775, *v. Cleeff* II n⁰ 1446 Z. *f* 2.25.

617 (6). Strooipenning? *Vz.* Gezicht op Frankfort. *Kz.* Opschrift eindigend *Fein Silber I(ohan) I(eremias) F(reitag).* Muntmeester in Frankfort aan de Main 1690—1719.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3568 Z. 6 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1447 Z. 7 W. *f* 1.—, *Salm* n⁰ 2187 Z. 27 W. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2554 in goud 6 gram *f* 13.—. Bij *Voûte* n⁰ 622 Z. *f* 4.50, *Dugniolle* n⁰ 4773.

2958. 1711. 26 Sept. v. L. IV 621. Op het vertrek van Karel VI (III) uit Barcelona.

Vz. Borstbeeld waaronder (microscopisch) *M. L. f.* beter te lezen op dezelfde voorzijde op bl. 622 op de aankomst als *F. M. L. sculpsit* 1731 (1711?) Aldaar in den geknotten arm *G(eorg) W(ilhelm) V(estner) F?(ecit).* (Geb. te Steinfurt 1677, stempelsnijder te Neurenberg, † 1740) door wien dus deze beide penningen geslagen zijn (*F. M. L.* is niet te vinden bij *Schlickeysen*). Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2557 Z. *f* 10.—.

2959. 1711. v. L. IV 622. Op de gelukkige aankomst van Karel VI in Duitschland (19 December te Frankfort).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3569 Z. 29 W., *Salm* n⁰ 2188 Z. 30, *v. Cleeff* I n⁰ 2558 Z. *f* 8.— [1]).

2959*. v. L. IV 622. Vz. ongeharnast borstbeeld. Omschrift *Carolvs VI. d: g: imp. semp. aug.* door *V(estner)* † 1740. Bij *de Groot-Kooiman* 1888 n⁰ 992 Z. 29 W.

VRAGEN.

Leen in Friesland. Bekend is de uitdrukking van den Frieschen edelman Ede Jongema op eene vergadering te Harlingen in 1504 tegenover den Saksischen stadhouder gebezigd: »Wij Friesen witte fen nin lien to sissen": Wij Friezen weten van geen leen af! (Fr. Volks-alm. 1836 bl. 76). Merkwaardig nu is het volgende. Hertog Albrecht van Beijeren gaf 18 Mei 1399 aan Filips v. Wassenaer, burggraaf van Leiden, »die ambocht-heerscip ende dage-

1) Bij *Welz de Wellenheim* nog n⁰ 7501—7503 op die aankomst.

»licsche gerecht vander Hage ende vander IJltze mitter Hummertze", enz., d. i. Heeg, IJlst en de Hommerts, allen in Friesland gelegen; en dat wel indezervoege: »te houden van ons ende van onsen »nacomelingen, him ende sinen nacomelingen tot enen rechten lien". Ook werden nog enkele Hollanders en onderscheidene Friezen op die wijze met goederen in Friesland beleend. Nu zou men denken, dat al die leenen vervielen, toen hertog Albrecht weinige jaren later uit Friesland werd verdreven; maar dit is niet het geval geweest, althans niet met het leen van Heeg c. a. Immers Tjaard v. Burmania, rentmeester van het Bildt in Friesland, verkocht in 1523 aan Karel V de *heerlijkheid* Heeg, IJlst en Hommerts, welke hij verkregen had van Jan v. Wassenaer, wiens erven het nog bezaten als eene vroegere gift van hertog Albrecht v. Beijeren. Deze Jan was zeker de Borgondische stadhouder in Friesland † 1523, en een achterkleinzoon van Filips v. W. Zie. Dr. E. Verwijs, Oorl. van Hertog Albrecht, enz. bl. 522; het 39ste Verslag van het Friesch Genootschap, bl. 158 en Ferwerda, genealogie v. Wassenaer. Weet iemand te zeggen, of zulks met andere dergelijke giften, opgegeven door Dr. Verwijs t. a. pl., heeft plaats gehad?

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Charlotte de Bourbon. Van deze (derde) gemalin van Prins Willem I, geb. 1546/7, † 5 Mei 1582, begr. in de Groote-kerk te Antwerpen, dr van Louis de B. hertog van Montpensier bij Jacqueline de Long-Vic of Longwy, — gaf Jhr. Mr. J. H. Hora Siccama, naar aanleiding van de onlangs verschenen biografie dezer vorstin door graaf Jules Delaborde, in de Maandbode 1888 (Utrecht, J. W. Leeflang) eene degelijke levensschets, welke, aan de hand des Franschen auteurs, over hare ontvluchting uit de abdij van Jouarre en hare verhouding tot haren vader in verband tot haar huwelijk met onzen

Prins, een totdusver minder gekend licht verspreidt, dat voor partijdige oordeelvelling vrijwaart.

Hannah More (XXXIII, 390). Van haar gaf Maart 1888 de Engelsche schrijfster Miss Charlotte M. Yonge eene levensbeschrijving in 't licht.

Multatuli. Dec. 1887 werd in het geboortehuis van E. Douwes Dekker (Multatuli) in de Korsjespoortsteeg te Amsterdam een gedenksteen geplaatst; naar men zegt, met 3 Maart 1820 als geboortedatum. Is dit zoo, dan heeft men zich vergist; want in het register van dat jaar, ten stadhuize aanwezig, staat als 2 Maart 1820 geboren: Eduard, vader Engel Douwes Dekker, moeder Sietske Eeltjes Klijn.

Oude documenten. Sir Thomas Philipps' verzamelingen, in Cheltenham, zijn wereldberoemd; ze bevatten o. a. 3000 van de kostbaarste handschriften, door Sir Thomas op zijne reizen aangekocht, en daaronder Nederlandsche schatten, in 1824 door den verzamelaar verkregen op de auctie van Meerman, en in 1826 op die van Musschenbroek, als wanneer hij onder het oog der Nederlandsche regeering een 100-tal belangrijke archiefstukken en ongeveer 10000 charters aankocht. — Toen de Engelsche wet toeliet, dit fideicommis te vervreemden, heeft Duitschland zich gehaast, de »Meermanniana" en-bloc aan te koopen, waaronder het authentiek perkamenten handschrift der Egmondsche kroniek uit de 13de eeuw. — De oneindig belangrijker »Musschenbroekiana" zijn nu, onverhoopt, nog voor Nederland terug te verkrijgen. De erven van sir Thomas (Sir Philipps' jongste dr gehuwd met den pred. Finwick) verklaarden zich nl. bereid, ons alle Hollandsche handschriften en-bloc te verkoopen; en de regeering achtte zich niet verantwoord, deze gelegenheid te laten voorbijgaan; na nauwkeurig onderzoek door Nederlandsche deskundigen werd *f* 24000 geboden, en dank zij het beleid van onzen gezant te Londen namen die erven, na langdurige onderhandeling, daarmede eindelijk genoegen.

De regeering geeft eene breede beschrijving der collectie, die uit 161 nummers en 88 kisten met charters bestaat. Ze is meerendeels afkomstig uit de befaamde opruiming van oude Utrechtsche archieven (1815—20), bij scheepsluidingen verkocht, en uit de nalatenschap

van den hoogleeraar Bondam. O. a. vindt men er in: een prachtig handschrift van het Liber donationum van den Dom (begin 13de eeuw), een derde totnogtoe onbekend exemplaar, twee cartulariën van het kapittel van St. Marie te Utrecht, een zeldzaam volledig handschrift van Maerlant's Spiegel historiael (de geheele 1ste partie), twee onuitgegeven werken van Chr. Huygens, belangrijke stukken over de beroemde St. Paulus-abdij, en uit de geheel verloren archieven van het Utrechtsche Karthuizerklooster en de abdij Oudwijk, een uitnemend belangrijk gildenboek der Utrechtsche smeden, een prachtig perkament uit de 15de eeuw met keuren van Middelburg, en een uiterst zeldzaam en volledig handschrift der Beka-kroniek, 14de en 15de eeuw, bevattend drie geheel onbekende vervolgen, waarvan één 500 bladz. groot; voorts de helft der charters van de abdij Coninxvelt bij Delft, belangrijke testamenten van Utrechtsche kanunniken, charters uit de 14de eeuw over het Sticht, aanteekeningen van De Bije over Oldebarnevelt (secreet en periculeus), een zeldzame Stoke met aanteekeningen van Scriverius, enz. enz. — Reeds voor de uitgaaf van het Oirkondenboek van Utrecht zal deze schat rechtstreeks voordeelig zijn, omdat er groote kosten door worden bespaard.

Album Studiosorum der Utr. hoogeschool (XXXVII, 481). Uit een bericht van den heer P. A. Tiele [1]), »dat in 't origineel niets meer staat dan gedrukt is", blijkt mij, dat ik *Nav.* ibid. 362 hem en den heer J. W. G. v. Haarst, die zich met de uitgave belast hebben, ten onrechte beschuldigde. Ik haast mij dit te erkennen, tot mijn verschooning aanvoerend, dat »le vrai peut quelquefois n'être pas vraisemblable".

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Nederl. adel. Jaarboek o. redactie v. A. A. Vorsterman v. Oijen, J. C. v. der Muelen en G. J. Honig. 1e Jaarg. 's Grav., 1888. Behalve in het Dagblad van 13 Jan. 1888, 2e blad, is ons geen verslag of beoordeeling van dit werkje onder de oogen gekomen. Eenige opmerkingen zijn misschien niet overbodig.

Blz. 2. Van waar de titel van »vrijheer", aan Mr. Jean Corneille d'Ablaing toe-

1) die betuigt voor de nauwkeurigheid van het Register niet in te staan.

RED.

gekend? Als bezitter van Giessenburg? Waarom wordt de vader »vrijheer", en de zoon »heer" van G. genoemd? — Blz. 3. »A. O. baronnes Rengers, dr van Jr. Pieter Ulbo". Is aan haar de personeele titel van barones verleend? — Blz. 14. »(v. Rhijn Oudheden van Utrecht)". Van Ryn, Oudh. en gesticht. v. Utr., of liever, Hist. v., 't Utr. Bisdom I, 457. — Blz. 15. »Oultremont, blz. 451". Van welk (onuitgegeven?) werk en welken d'Oultremont is hier sprake? Blz. 16. »Goedereede in Zeeland". (!) — 's Lands archivaris van Wijn vondt de A. te Ouddorp tot den boerenstand vervallen, en meldde zulks den stadhouder. Zie zijne levensschets, door de Jonge, blz. 47. Blz. 28. »Musketier". Musquetier? — Blz. 34. De maarschalk Loewendahl niet, v. Danneskiold-L., dit dateert eerst van 1793), in onze geschiedenis welbekend, stamde af van een bastaard des Deenschen konings Frederik III, Ulrik Fred. Güldenlöw, uit wiens niet voltrokken huwelijk met Sophia v. Uhren, Waldemar (I.) vrijheer v. L. (1 Mei 1682), den 25 Sept. 1660 geboren werd (Jährl. geneal. Handb., Lp 2. 1733, S. 81, 2; Varrentrapps Geneal. R.-u. St. Handb., 1805, I, 436; Kneschke's Adelslex. V, 621, 2). — Het »geheim huwelijk" van den graaf van Charolois († 22 of 23 Juli 1762), schijnt onzeker. daar zijne beide dochters bij »Caron de R." (elders Craon de Saone genoemd) in 1769 onder den naam van Bourbon gelegitimeerd werden (Vie privée de Louis XV, IV, 23; Varrentrapp l. c.). Les lettres patentes de cette légitimation, données à Versailles au mois de novembre 1769, registrées au Parlement de Paris le 28 dudit mois, et à la Chambre des comptes le 5 décembre suivant, portent: »Nous avons, par ces »présentes, légitimé et légitimons Marie-Marguerite et Charlotte-Marguerite-Elisa- »beth, filles naturelles de Charles de Bourbon, Comte de Charolais; ordonnons etc. »Voulons qu'elles jouissent des mêmes droits et avantages, dont elles auraient »joui si elles étaient nées en légitime mariage". (De Saint-Allais, Annuaire hist. etc. de la noblesse de France, 1835, p. 580–81). — Blz. 62. De afstamming der tegenwoordige v. Bevervoordens van het reeds in 1336 vermelde geslacht van dien naam, kan niet als bewezen aangemerkt worden. — Blz. 64. »Jvr. Hooft Graafland". Waarom hier eene uitzondering gemaakt? Op vele plaatsen wordt de titulatuur weggelaten, en aan sommigen titels gegeven, die hun niet wettig verleend zijn. Zie: baron v. der Does (bl. 148), baronnes v. Dongen (bl. 149), baronnes v. Echten (blz. 191), baron Sweerts de Landas (bl. 277), enz. — Blz. 117. Werd F. J. J. v. Eysinga in den Nederl. adelstand *verheven*? — Blz. 129, 197. »Holland". Zuidholland? — Bz. 130. »Vader en regent". Vader (d. i. regent)? — Blz. 158. »Van Essen". Ingeschreven als: genaamd Essen. — Blz. 165. »von Maneil". Van M. of Maneel. — Blz. 176. »Competeerenden titel van baron". Hier te lande waren alleen zij, die van vreemde vorsten titels ontvingen, tot het voeren van die titels gerechtigd; de titels van den overigen adel zijn slechts als Titles of courtesy aan te merken, die eerst later door 's Konings gunst sanctie verkregen (Vgl. v. Breugel Douglas, Over h. Adelsr. i. d. Nederl., bl. 2. 46 in not.). — Blz. 179. »Gatrop". — Gartrop? — Blz. 202, 3, 4. »Beyma". 't Huis Byma of Bijma, te Faan, gem. Oldekerk (Gron.). — Blz. 207. »Warnoldus". Warmoldus? — Blz. 211. »Snoeck. Volgens de oudste aanteekeningen schijnt »dit geslacht oorspronke- »lijk uit het land van Kleef te zijn; zulks komt niet onwaarschijnlijk voor, als

»men ziet, dat bij de oprichting van een gezelschap of instelling, waarin alleen »personen van de aanzienlijkste geslachten opgenomen werden, bij Adolf den graaf »van Kleef, den graaf van Meurs, Hendrik (lees: Heer) Dirk van Eyl, (den) heer »van Megen, enz., men mede Arent Snoeck genoemd vindt". — Aan het slot van dit artikel wordt verwezen naar v. Spaen: Proeven v. Hist. en Oudhk. (Cleve, 1808); maar de samenstellers hebben zeker verzuimd, dit werkje in te zien; anders zou hun wel gebleken zijn, welk gezelschap (der Gekken, den 12 Nov. 1381 gesticht door b. g. Adolph, graaf van Cleve en sedert 1391 ook van der Marck) bedoeld wordt. Onder meer, verwijst v. Sp. [1]) naar de Rouck, in wiens Nederl. Herauld men op blz. 161 het zegel van Arnt of Arent Snoeck [2]), aan de stichtingsoorkonde gehecht, aantreft; welk zegel (een rechtopstaande pijl) niet de minste overeenkomst heeft met het wapen der in dit Jaarboek opgenomen familie Snoeck, waarvan één lid, bij diploma van 9 April 1839, op verzoek, tot den adelstand werd verheven. Dat, op het wapen afgaande, deze Gorinchemsche regeeringsfamilie »uit een jongeren zoon der oude edelen van Broekhuyzen (Broeckhuysen) in Gelderland zou gesproten" zijn, is eene gissing die wel iets waarschijnlijks heeft, daar sedert de vroegste tijden jonger zonen van edelen in de schepenbank plaats namen, en dit o. a. ook de schepenlijst van G. uitwijst. Maar nog waarschijnlijker is de gissing van den hr Rietstap (Wpb. v. d. Nederl. adel II, 173), dat alliantiën (circa 1585) met eene familie van Br. (welke sedert 1558 te Gorcum in 't bestuur zat) aanleiding kan gegeven hebben tot de aanneming van het wapen dezer familie, die uit de oude v. Br. (ook te Zutfen en elders in den schepenstoel gezeten) kan gesproten zijn; de roos zou dan het stamwapen van Snoeck vertoonen. Oude schepenzegels kunnen dit raadsel oplossen. — Blz. 213. »Jonker Johan Snoeck te Gorinchem" (aanvang der 15e eeuw). Die kwalifikatie van Jonker, schijnt alleen te steunen op de gewaagde gissing, dat deze Johan uit den stam van Broeckhuysen voortsproot, waarvoor elk bewijs ontbreekt. Ook sprak men te dien tijde wel van den Jonckheer van Arkel, van Buren, van Batenburg, enz., maar geen knaap zal men toen, noch in oorspronkelijke stukken, noch elders, aldus genoemd hebben: en wel het allerminst in de steden, waar alleen de enkele ridders, die er in 't bestuur zaten, zich van hun titel bedienden. — Blz. 214. »v. Houweningen". Denkelijk v. Houwelingen, welke naam onder den magistraat van G. sedert 1563 voorkomt. — Blz. 215. »Hij (Jan Snoeck) teekende in 1567 het verbond en smeekschrift der Edelen". Dit blijkt niet uit het aangehaalde geschrift van Beeldsnijder (blz. 72, n° 95, vergel. met blz. 51, noch uit dat van d'Yvoy v. Mijdr., in de Nieuwe werk. d. Mij. v. Nederl. Letterk. I, 2 St., Dordr. 1825, blz. 242 v. m. blz. 211 en 233), waar staat, dat »Jan Snouck, Burgemr. der Stede van Gorckum, Leenman", in 1567 voor commissarissen van den

---

[1]) In 1827 verscheen te Köln, bij J. M. Heberle: »Der Narren-Orden zu Cleve, etc., von C. Petrasch u. J. W. Brewer", die, zonder v. Spaen te noemen, weinig meer dan eene vertaling van zijn stukje leveren.

[2]) Reeds vroeger, in eene Geld.-Kleefsche oorkonde van 23 Aug. 1326 (bij Nijhoff, Gedenkw. I, 204, n° 204), komt een Arnold Snoek (Snoyc) voor.

Hoven werd gedagvaard tot aflegging van den gerequireerden Eed van Trouwe aen den Koning, en dat hij is gecompareerd en geantwoord heeft; met bijvoeging, dat hij noch het Rekwest geteekend, noch tot de Confederatie heeft behoord. — Blz. 253. »Slichtenhorst". Op welke blzz. van dat werk in fol.? — »M. van Balen", lees: M. Balen (blz. 921, 49, 55*, 1079, 82, 85, 86). — Blz. 257 e. v. »Vrijheer". Beter: Rijksvrijheer. Kneschke, l. c. VIII, 537, zegt ook: »Preuss. Grafendiplom vom 18. Aug. 1764 für einen Freih. v. S. zu Bellevue". — Blz. 266. »Hendrik", lees: Johan Hendrik. »Johanna Alberda", lees: Mellina Anna A. — Blz. 269. Of de daar genoemde du Tour's voorouders zijn van Martial du T., den stamvader van dit geslacht, dat hier eerst zeer laat op het tooneel treedt, zal zeker geen genealoog zonder nader onderzoek willen onderschrijven: 1° kunnen er meer heerlijkheden van dien naam in Frankrijk bestaan hebben, en 2° schijnt eene heerlijkheid van dien naam aan verschillende geslachten behoord te hebben. De du T. zijn veel ouder, en vormen eene branche van het geslacht Cauchon, seigneurs de Maupas, welke blijkbaar (zie de hier, blz. 270, gegeven lijst) door het huwelijk van Henry C. met An. de Chabannes in het bezit van de baronie du Tour is geraakt, en den naam en het wapen (met behoud van het stamwapen: den griffioen) dezer bezitting heeft aangenomen. Of Martial du T. bovendien nog »heer de la Tour" is geweest, zal uit de stamlijst, in het Nobiliaire de Champagne, 1670, naar welke La Chesnaye-Desbois (Dictionnaire généal. etc., i. v. Cauchon) verwijst, kunnen blijken. Zie ook A. Chassant et G.-E. Sauvage, Hist. des évêques d'Evreux, Evr. 1846, p. 162: »Henri Cauchon de Maupas-du-Tour administra pendant dix ans, tant au spirituel qu'au temporel, le diocèse de Reims en qualité de vicaire-général. Devenu ensuite le premier aumônier de la reine Anne d'Autriche, il fut promu par le roi en 1641 au siége épiscopal du Puy et transféré à celui d'Evreux, le 1er juillet 1661. Il mourut le 12 août 1680". Zijn gevierendeeld wapen heeft den griffioen in een middenschild. Eene anecdote, hem betreffend, verhaalt J. B. Thiers, in zijne »Histoire des Perruques". — Blz. 271. »Keinogue". Keynooge of Keynooghe? — Blz. 278. Werd iemand, die in 1778 overleed, hier te lande nog »schildknaap" genoemd? Dezelfde persoon heet Jr. in eene auth. copie dd. 24 Dec. 1765 van een origineel van 10 Juny 1763; zijne vrouw ibid.: Wilh. Christina; haar moeder: de h. w. g. vr. C. C. Sweerts de L. — Bl. 272. »eerste bezitter".? — Blz. 279. »David Constantijn". In een zang ter zijner bruiloft, heet hij: D. C. Maupas. — Ibid. »Everardina", lees: Everdina. — Ibid. »Gerrit", lees: Gerhard. — Blz. 290. Waar wordt »van den R.-Katholieken tak van dit geslacht, die in Frankrijk verbleef", gewag gemaakt? Borel d'Hauterive, spreekt wel, in zijn »Annuaire d. l. nobl. de Fr.", 1835, p. 411, van »Etienne-Marc-Antoine du T., écuyer, qui passa au service des colonies (St. Domingo) et dont les preuves de noblesse ont été enregistrées le 5 févr. 1778", wiens geslacht in 1691 in zijnen adel werd bevestigd en een geheel ander wapen voerde. Uit zijn huwelijk sproten twee zonen »entrés en 1767 dans les chevau-légers de la garde du roi". — Blz. 293. »Peter von Weiler". Peter W.? — 302. »Freiheerenstand". Freiherren- of Vrijheerenstand?

Wij hadden liever gezien, dat zulk een Jaarboek van den Hoogen

Raad van adel ware uitgegaan. Dáár toch zijn de authentieke gegevens en tal van hulpbronnen aanwezig, die aan zulk eene uitgave blijvende waarde verzekeren. De beoordeeling van dezen eersten jaargang laten wij gaarne aan anderen over: »Iedere tichel", zeit v. Spaen, »verdient hare plaats in een gebouw, al is zij geen hoeksteen".

KUNSTGESCHIEDENIS.

Keurboeken. »Der Stede Kuerboeck van Haerlem", bewerkt door Mr. A. J. Enschedé en C. J. Gonnet. Prachtuitgave van Mart. Nijhoff te 's-Gravenhage in één deel gr. f°, gedrukt door de firma Joh. Enschedé en Zonen te H., met letters van omstr. het jaar 1480, roode opschriften en beginletters, gebonden in antieken perkamenten band met slot. – In 1879 vormde zich eene Vereeniging tot uitgaaf der bronnen van het oude vaderlandsche recht, die zich hoofdzaaklijk zou bezighouden met het bekend maken der oude, tot-nutoe onder het stof begraven steedlijke keurboeken, en zagen dan ook reeds de keurboeken van Dordrecht, Delft en Leiden, met ophelderingen, het licht. Het spreekt vanzelf, dat de tweede stemhebbende stad van Holland, Haarlem, niet werd uit het oog verloren. Doch de archivaris van H., Mr. A. J. Enschedé, was toen reeds lang bezig met de oudste keuren der stad tot 1500 te verzamelen en te drukken, niet in den trant en vorm als de Vereeniging had aangenomen, maar zooals hij, mede-eigenaar der Firma Joh. Enschedé en Zonen, dat voor een gedenkstuk van voorvaderlijke rechtsspraak en rechtsbedeeling passend achtte, en met de typografische hulpmiddelen die hem ten dienste stonden, kon uitvoeren. Dat werk, waaraan vele jaren arbeids zijn besteed, geraakte Jan. 1888 voltooid. Het is gedrukt met de letters der Nederlandsche incunabelen van de 15de eeuw, welke het handschrift van dien tijd nabootsen. Díe letter moet omstreeks 1480 gesneden zijn, en is dezelfde, welke in 1778 voor den beroemd geworden herdruk van het »Tractaat der nadere Unie van Utrecht" werd gebruikt. Die letter heeft eene geschiedenis. De

voorrede van het Keurboek meldt ons daarvan het volgende: in 1496 drukten de Collatiebroeders te Gouda de »Devote ghetiden van den Leven ende passie Jhesu Christ" (Campbell, Annales, p. 315) er mede; in 1499 dienden de kapitalen aan P. v. Os te Breda voor cijfers, en in 1496 werd de kleinere soort door H. Eckert van Homburgh te Delft en door P. v. Os toen te Zwolle, bij hunne uitgaven gebruikt. Hare geschiedenis laat zich verder geregeld vervolgen, sedert Hendrik Cornelisse, omstreeks den aanvang der 16de eeuw, eerst te Antwerpen en vervolgens te Delft, waar hij zijne drukkerij vestigde, zich van haar bediende. Van hem ging ze over op zijn zoon Cornelis Hendriks, lettersnijder; van dezen op Aelbrecht Hendricx, die in 1582 ordinaris drukker der Staten van Holland werd; vervolgens op diens schoonzoon Hillebrant Jacobsz. v. Wouw, wiens weduwe en erfgenamen de zaak geruimen tijd aanhielden. Van hen kocht ze in 1670, nevens de matrijzen, Christ. v. Dijk, stempelsnijder en directeur der lettergieterij van Daniel Elsevier te Amsterdam, van wiens opvolgers ze eindelijk, in 1767, overging in het bezit der firma Joh. Enschedé en Zonen, waaraan ze heden ten dage nog toebehoort.

Kerkklokken. Opschriften. Vgl. *Nav.* XXXVII, 108—10. In den toren der Protestantsche kerk te Hees (bij Nijmegen) vindt men twee klokken. Op de eerste staat:

Soli Deo Gloria
Steen en Borchhardt
Fudunt. Enchusae 1759.
Een dubbele adelaar gedekt door keizerl.
kroon, op de borst een schildje met een leeuw.
Die Stat Nijmegen.

Op de tweede:

Ic ben ghegoten van Adriaen
Steylaert tot Mechlen (hier volgt
een schild met 3 palen)
int jaer ons heeren
duesent ccccc ende
vier en seventich.
Een dubbele adelaar enz. als bij de eerste.
Die Stat Nijmegen.

Willemstad. J. D. WAGNER.

Wijnverlaters (XXXVIII, 262) — te Amsterdam. Volgens eene oude aanteekening zou het Wijnverlatersgild ald. oudtijds vereenigd zijn geweest met het Kuipersgild. Hunne gildepenningen, (die vrij zeldzaam zijn), vertoonen aan de voorzijde een gekroond wijnvat (okshoofd) door een krans omgeven, en aan de keerzijde den naam van den wijnverlater ook in een krans (Mr. J. Dirks, Gildepenningen, pl. V, 38 en XIII 132; Dl. I bl. 76, 7).

TAALKUNDE.

Hien. De *Nav.* XXXVI, 174 voorgestelde duiding »bosch" of »hoek" gaat misschien niet door, ingeval Hien etym.-ident. is met Yne of Inen, omdat dit laatste als een vervloeid of verwaterd i n g kan geduid; waartoe wellicht noopt Neeringen = Neerijnen in Marcus, »Sententiën v. Alva" bl. 77; zie *Nav.* XXI, 632. In welk jaar komt Maximiliaan de Cock's sententie voor? — Maar 't kan ook zijn, dat aan dezen variant geen bepaald gewicht is te hechten, omdat Alva en zijne handlangers de Nederduitsche namen weleens meer radbraakten, aldus met deze figuurlijk doende, wat zij in eigenlijken zin deden met de meeste der personen, die ze droegen. Mr. G. v. Hasselt's Stukken Vad. Hist. bijv. leveren hier en daar proeven van dit radbraken. Te Wijk-bij-Duurstede vindt men den gesl. v. Hienen.

J. A.

Staveren. Van dezen in Friesland en ook elders voorkomenden plaatsnaam is, zoover mij bekend, nog geene aanneemlijke verklaring gegeven. De afleiding van den werklijk bestaanden of gefantaseerden godsnaam Stavo, die in het Friesche Staveren zou zijn vereerd, zal wel niet meer in aanmerking komen. Zondert men den uitgang *eren* af, dan blijft Stave over. De *o*, die zich in de schrijf- en spreektaal nog somtijds laat gelden, reken ik tot den uitgang te behooren, zoo hij althans niet een insluipsel is ten believe van den god Stavo [1]).

[1]) Staat de vereering van dien god historisch vast? RED.

Zulk een aanpassen der spelling aan eene onjuiste verklaring komt meer voor. Deze uitgang *eren* of *oren* wijst duidelijk genoeg op h o r e n, Friesch: h e r n e = hoek. Zoo zijn, blijkens nog bekende spelling, Kalteren, Wijster, Eemster, gehuchtnamen in Drente, ontstaan uit Kalthoren, Wijst- of Wüsthoren, Eemshoren. In Odoorn (Drente), vroeger ook Oderen en Oederen, is de *o* des uitgangs nog bewaard gebleven; wat zich laat verklaren uit de zucht om den naam meer vastheid te geven; ofschoon het niet heeft kunnen verhinderen, dat de verkorte vorm *Oorn* in gebruik kwam. De naam laat zich dus verklaren als Odehorn, evenals Wijster Woesterhorn is. Dat Stave een zelfstandige vorm is, blijkt voldoende uit andere samenstellingen, als Stavenisse (Zeeland), Stavelot en Stavelen (ook Stave?) (België), Stavenhagen (Meklenburg), Stavanger (Noorwegen). Stellen wij daarnaast het Nederduitsche staf en het Noorsche stave = hout, dan doet zich Staveren kennen als houthoek. De dubbele aanduiding van bosch in Stavenhagen, en misschien ook in Stavelen, en Stavelot, is geen bezwaar. Dit komt meer voor, en zal wel zijne oorzaak vinden in de meer bijzondere beteekenis, die men aan de verschillende woorden voor bosch, als: h o l t, w o l d e, l o o en h a g e, hechtte.

Staverden kan zich als nevenvorm van Staveren voordoen; maar kan ook oorspronklijk wezen. Denkt men bij het Friesche Stavoren, wegens de *o*-klank en de gelegenheid der plaats, vanzelf aan horn, hoek: het Veluwsche en Twentsche Staverden doen wegens de aanwezige *d* en de ligging van het eerste althans aan een stroom, eerder denken aan eene voorde. Minder twijfelachtig op dit punt is het Engelsche eveneens aan een stroom gelegen Stafford. Hoe nu stave, hout, bij een voorde kan passen, durf ik met zekerheid niet zeggen; doch daar bij een voorde alles aankomt op vastheid van den bodem, zoo schijnt het mij toe, dat het hout hier denzelfden dienst zal gedaan hebben als elders steen en zand. Een werklijke houtvoorde treft men aan in de zoogenaamde Valterbruggen, die dienden om een doortocht over de moerassen van oostlijk Drente mooglijk te maken.

J. R. VAN EERDE.

Staveren. Tenzij Friesche documenten het tegendeel getuigen, schijnt de *o* in het Friesche Stavoren, — volg. B[n] v. Spaen (Inleid. III 87)

oorspronklijk een graafschap Stauria, in 't begin der 9de eeuw de hoofdplaats van het Wester-Lauersche Friesland (*Nav.* XXV, 346), — door metathese, of, wil men liever, door verspringing ontstaan, en kan ze (met verhoogden klanktrap) in de hoofdsylbe haren oorsprong vinden. Immers, terwijl men in 1277, 90, 5, 1381, 1516, 7 Staueren (Bn Sloet bl. 959; Nijh., Oorkond. I 31, 51; VI, 2 bl. 525, 91 — gemeente*zegel*!), in Lat. charters a⁰ 1516, 7 Stauria. genit. -rië (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 509, 86) vermeld ziet; ontmoet men in 1285 den vorm S|t o v e r e n (Bn Sloet bl. 1058). Den schrijftrant Stavoren treft men bijv. in 1685 en 1768 aan (*Nav.* XXII, 161 en 54). Komt hij vroegtijdig voor? — Hiermede nu schijnt het Veluwsche Staverden (o. Ermelo) volkomen etymol.-identisch te wezen; en de *d* ontmoeten wij eerst vrij laat in dezen buurschaps-naam, getuige: Stavera a⁰ 1291 (Bn v. Spaen IV, 157)[1]), Stauria a⁰ 1298 (Nijh. Oork. I 61, Lat.), Staueren a⁰ 1298, 1361, 1521, 4 (ib. I 67; Cam.-rek. v. Dev. III 33; Nijh. VI, 2 bl. 703, 826), Staveren a⁰ 1307, 8, 13, 98, 1524 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Bijzond. 16, Maalt. 79, Kron. v. Arnh. 87), Staefferden a⁰ 1563 (v. Riemsdijk, Engelanderholt, Bijl. 36), Staverden a⁰ 1707 (Bijdr. Geschied. Over. I 166). Zelfs de Tegenw. Staat v. Geld. (bl. 498) a⁰ 1741 en de Geogr. Beschr. a⁰ 1777/94 spreken nog van Staveren, hoewel de Kaart van Teg. St. Staverden heeft. Ook de geslachtsnaam luidde in 1366, 1500, 26, 50, enz. v. Staueren, Staveren (Dev. Cam.-rek. III, 577; Nijh. Bijdr. I 193; Herald. Bibl. 1874 bl. 27), en later, misschien eerst einde 17de eeuw (*Nav.* XXXI, 444), v. Staverden. Van een Twentsch Staveren of Staverden (hofstede bij Enter) kan eigenlijk geen sprake zijn, want die hofstede heette Berghorst, en werd einde 17de eeuw door eenen v. Staverden verdoopt (*Nav.* XXXVI, 500).

Daar »staf, steve" stok, staf, »staven" vasthechten, en »stouw"

---

[1]) »apud Veluam (*in* of *op* de V.) locus qui dicitur Stavera". Aldus in den brief, krachtens welken keizer Rudolf de bp met stadsrechten begiftigde. De Tegenw. Staat v. Geld. bl. 498, en op dezes voetspoor de Geograf. Beschrijv. v. Geld. a⁰ 1777/94 bl. 290, geven abusieflijk 1295 als jaartal op dier zoogenaamde stadverheffing, waartoe het nimmer kwam. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Oorsprong Aardr. Namen in Geld. in Nijhoff's Bijdr. V) zegt, dat de bp 't eerst in 1228 vermeld wordt; zonder bron te noemen. Ja, volg. Nom. Geogr. Neerl. I, 128, was de plaats reeds omstr 828 bekend. Zie over haar ook Schrassert, Cod. Gelro-Zutph., tit. Staveren, § 1, 11 bl. 445, 508, 9.

waterkeering, dam beduidt; kan Stave-ra, Stau-ria beteekenen de door staketsels afgezette rade, d. i. nieuw-aangemaakte grond, of ook dito grond bij de waterkeering. Dit laatste vindt misschien steun in Staab *of* Stoda (Boheemsche stad, kreits Pilsen), omdat een Duitsch-Boheemsch woordenboek een verouderd Duitsch »Stad" voor »Gestade" (oeverkant, kust, strand) opgeeft, en Oudemans (Mid. Nederl. Wrdbk) onder de vele aan het Mid. Nederl. »stade" toegekende beteekenissen ook (volg. Meijer, Oude-Woordenschat) reede noemt. Het Veluwsche Staveren nu ligt nóg aan 't uiteinde van een watertje (hoe geheeten?), en bij het Friesche Stauria der 9de eeuw verlieze men de toenmalige beperktheid niet uit het oog van den waterplas, tijdens Plinius (Hist. Nat. IV 29) a° 70 n. C. als Flevium, tijdens de Batavieren (Pomponius Mela; vgl. Bn v. Spaen, Inleid. IV 131) als lacus Flevo [1], in het Frankisch tijdperk (v. den Bergh, Mid. Nederl. Geogr., Bn Sloet bl. 95) als Almeri, Almere [2]) [z. v. a. hoog meer?] (a° 966) bekend, — de bronwel der tegenwoordige Zuiderzee! Gevolglijk kan stouw-ra(de) misschien passen. Want eene duiding Sta-vera = stede-veer, — of dito voorde, waartoe Nom. Geogr. Neerl. I 49 in zijn Stavorder-, -verdermeren, zoowel als het Veluwsche Staefferden a° 1563 zou kunnen doen

[1]) De naam leeft nog voort: den 12 Mei 1888 kwamen van de beugvisscherij te Vlaardingen aan Flevo II met 16 ton en Flevo III met 22 ton visch.

[2]) Aldus Acker Stratingh, v. den Bergh, Bn Sloet. In 1336 leest men van »twe wyntmolen steden op (*aan*) der Ze" (bij Elburg; charter van 21 Mei bij v. Spaen, a. w. IV Cod. Dipl. 51), in 1522 van »die Zuederzee" (Nijh. Oork. VI, 2 bl. 725). Maar nog op de kaart van Jac. v. Deventer a° 1550 ziet men kortaf »de Zee" vermeld (Bijdr. Gesch. Over. II 113). Nu, van Geldersch en Overijselsch standpunt was de Zuiderzee dan ook »de zee bij uitnemendheid." — A. J. v. der Aa (Aardr. Wrdbk) zoekt achter Almeri een gedeelte van het Haarlemermeer, kent ook niet den vorm Almeri, maar wel Alechmere, Almari, Almeer, -mere, en zegt, dat deze plas bij latere schrijvers soms bij verbastering Aalsmeer heet. Zie daartegenover *Nav.* XV, 225, in welk artikel allerwaarschijnlijkst wordt gemaakt, dat de hoog-oude benaming Almere nog voortleeft, — minstens in 1865 nog voortleefde! — in Almerdorp (o. Opperdoes, bij Medemblik), voormaals een dorp, thans door wegspoeling verminderd tot een enkel huis. Zoo ooit dit huis en zijn naam verdwijne, plaatse men er een duurzaam gedenkteeken. Zoo vindt men, denklijk nóg, op den hoek van den Mauritspolder o. IJzendijke (Zeeland), ter heugenis van Elmara, -mare of Ellemare, een reeds lang verdwenen water en bedolven dorp met klooster, — eenen scheidssteen, die ten opschrift voert: »Einde van het hof Ellemaer". Een gesl. de Elmare a° 1300 in 't land van Waes, zie o. a *Nav.* XXVI, 308 vermeld.

neigen, — verbiedt m. i. de hoogoude benaming Stauria, welke, zoowel als de variant Stoveren, evenzeer eenen persoonsnaam uitsluiten zal als het Friesche Starum, ondanks Johan Winkler (Nederl. Gesl. 32) 's Staringh, — te Tiel woont Starink, — 't schijnt te doen. Dit Starum kan òf toevallige of wilkeurige contractie wezen; Stave komt in verschillende oorden en landen nog al eens voor, zelfs tout-court; en Stavelot *of* S t a b - l o (Luik) doet in de hoofdsylbe bepaald een appellativum onderkennen. Nog dient herinnerd aan Stavärn, -vern *of* Friedricks Värn (Noorw., Christiania), evenals Stav (aan de baai St. Maria op het Eng. eil. St. Marys), een vestingnaam. In 't Deensch nu beduidt Vaern een borstweering, bolwerk, wal; Stav een stok, Stave, Stavr of S t a v r e een balk; terwijl het Eng. werkw. »to stave off" afweeren beteekent. Zoo doe men dan thans eene keuze. Maar wil men in de hoofdsylbe »hout" zien, dan denke men o. i. liefst aan staketsel.

J. A.

De uitgang by in Engelsche plaatsnamen (XXXVIII, 285). De engelsche uitspraak van dit *by* is niet als *bay*, maar als *bi*, met zuivere lange *i*. En de omstandigheid dat er honderden plaatsnamen, op *by* eindigende, in Engelland en in Skandinaviën gelegen zijn, juist niet aan zee of eenig ander water, maar midden in 't land, ten deele aan heuvelklingen, ten deele op heuvel- en bergruggen, verbiedt reeds by voorbaat aan te nemen, dat dit *by* = *bay* zoude zijn [1]). In tegendeel, dit *by* is een gants ander woord, volgens het getuigenis van alle oud-germaansche taalkundigen in het algemeen, volgens dat der engelsche en skandinaafsche namenduiders in het bijzonder. Laten wij eenen der laatsten zelve hier spreken, en nemen wy daartoe des Rev. Isaac Taylor's werk Words and Places, or etymological illustrations of history, ethnology and geography. Second édition. London and Cambridge, 1865. Ik doe dit zoo veel te eerder, om dat dit standaardwerk slechts uiterst zeldzaam den nederlandschen geleerden en navorscheren bekend, of in hunne handen is. Daarin dan lezen wy bl. 157: »The most valuable and important of these test-words" (woorden, in plaatsnamen voorkomende, die getuigen dat die plaatsen

[1]) Bay beduidt niet alleen baai in den gewonen zin, maar ook sluis, opening. RED.

door Denen en Noren, die een groot deel van noordelik Engelland bevolkt hebben, gesticht zijn) —" is *byr* or *by*. This word originally meant a dwelling, or a single farm, and hence it afterwards came to denote a village [1]). In Ireland, at the present day, the ordinary name given to a farmstead, is *boer*, and in Scotland a cow-stall is still called a byre. We find this word as a suffix in the village-names of Denmark, and of all countries colonized by the Danes. In Normandy we find it in the form *bue* or *boeuf*, and in England it is usually contracted into *by*. In the Danish district of England, between Watling Street and the River Tees, the suffix *by* frequently takes the place of the Anglo-Saxon *-ham* or *-ton*. In this region there are numerous names like Grimsby, Whitby, Derby, Rugby, Kirby, Netherby, Selby or Ashby. In Lincolnshire alone there are one hundred names ending in *by*. To the north of Watling Street there are some six hundred instances of its occurrence, to the south of it, scarcely one. There are scores and scores of names ending in *by* in Jutland and Sleswic, and not half a dozen throughout the whole of Germany (Even these are chiefly found on the Eyder and north of the Elbe — a Danish district). The suffix is common both to the Norwegian and Danish districts of England, though it is more frequent in the latter". Ik zal hier weinig byvoegen, ofschoon de verleiding my komt hier een en ander van de deensche, jutsche en noordfriesche *by*-namen te melden. Het oud-skandinaafsche *byr* wordt als *buur* uitgesproken, en dien ten gevolge luidt dan ook nog heden de uitgang *by* in de deensche, jutsche en noordfriesche *by*-namen, als *bu*. De skandinaafsche *y* luidt als lange, nederlandsche (*niet* hoogduitsche) *u*; b. v. *lys*, licht, als *luus*, *fyr*, vuur, als *fuur*. — Nevens het oud-skandinaafsche woord *byr* staat het oud-germaansche woord *bur* (met hoogduitsche *u*, dus ongeveer als *boer* uit te spreken). Dit oude woord *bur* heeft in de germaansche landen aan even veel plaatsnamen oorsprong gegeven, als *byr* in de skandinaafsche (en engelsche). Vooral in de friesche gewesten; b. v. Wigbolds-, Hilgen-, Berumbur,

---

[1]) »A by-law is the local law enacted by the township. Compare the Burlaw, or »Birlaw, of Scotland. Palgrave, English commonwealth. vol. 1, p. 80. On the suffix by, see Donaldson, English Ethnology, p. 54; Worsaae, Danes and Norwegians, pp. 67, 159; Latham, English Language, voi 1, p. 431; Ansted and Latham, »Channel Islands, p. 333; Ferguson, Northmen, p. 42.

Burlage, in Oost-Friesland; ten Boer, Boertange in Groningerland; Boer, Ungaboer of Ongeboer, Tjepperboer, enz. in Friesland. Deze plaatsnamen staan allen in den eersten naamval. Maar, gelijk veelal by plaatsnamen voorkomt, staan in den derden naamval (als eerste aangewend) de talryke plaatsnamen *Buren* of met *buren* samengesteld, in de friesche gouen; waarby valt op te merken, dat deze namen allen, in de friesche taal, als *boeren* luiden. Als voorbeelden noem ik: Sidde-, Sibalda-, Pieter-, Allersma-buren in Groningerland; Sibranda-, Donia-, Skunia- of Schuinje-, Cammingha-, Frania-, Camstra-, Nye-, Lutkeburen, in Friesland. Ook buiten de friesche gewesten komen deze *buur*namen voor; Buren in de Betuwe [1]); Buer bij Osnabrück, Buir tusschen Keulen en Aken; Blau-, Kaufbeuren, Benedictbeurn in Swaben, Ippen- en Emsburen in de Westfaalsche gouen langs onze oostelike grenzen, enz. [1]).

Toevalliger wyze heb ik juist dezer dagen de laatste hand gelegd aan twee verschillende opstellen, waarin de *bur*namen behandeld en verklaard worden. Het eene daarvan, waarin de *bur*namen in het algemeen worden geduid, zal binnen kort in de eerst volgende aflevering van de »Nomina geographica neerlandica" verschijnen. Het andere, dat enkel den frieschen plaatsnaam Franiaburen bespreekt, wordt geplaatst in de eerstvolgende aflevering van het sedert begin dezes jaars nieu opgerichte, te Leeuwarden, in de friesche taal verschynende tijdschrift »For hus en hiem", onder bestuur van P. J. Troelstra, C. Wielsma en T. E. Halbertsma. De aandacht der navorschers, die in deze zaak belang stellen, vestig ik met bescheidenheid, op deze twee opstellen.

JOHAN WINKLER.

In de beste vouwen leggen. Dit gezegde hoort men in Z.-Vlaanderen veel, in den zin van 't elders gebezigde plooien, schipperen, modderen. Zelfs als gelijkbeteekenend met »er een mouw aan passen". Maar het komt ook voor in den zin van voor lief nemen, zacht beoordeelen, ten goede houden. Zoo omtrent trof ik het aan in een

---

[1]) De geachte inzender gaat hier te vèr; want vgl. daartegenover *Nav.* XXXVII, 671 (*Burgh-*, *Burch*malsen a° 1276/81 = Buren-Malsen), bl. 672, noot 1 (*Ausburch* = Augsbuur); bl. 672 (Westerburen 10de eeuw Wester*burnen*). — En hoe staat het nu met Appèl als riviernaam (*Nav.* XXXVIII, 285)? RED.

Spel van Sinne van Cornelis Everaert van 1528, opgenomen in het Ve deel der Bijdragen voor Oudheidkunde en Geschiedenis, inzonderheid van Z.-Vlaanderen, van Janssen en v. Dale, 1860.

»Wy bidden nu Eerweerdeghe Heeren,
Ons werck wilt in de beste voude slaen".

en nog eens dezelfde regels, waarop dan volgt:

»Wilt danckelic nemen ons licht vermaen!
Want tes bestaen uut vieregher minnen
Des Helichs Gheest en der drie Santinnen".
Amen.

De drie Santinnen was de rederijkerskamer te Brugge.

G. P. ROOS.

[In bovenstaand voorbeeld z. a. v. ten gunstigste opnemen; vgl. ònze uitdrukkingen ten beste houden (superlat. van ten goede houden); vergoelijken; ook eenigermate »goedgunstig".]

Appeldompel. Ik weet niet, of dit woord algemeen Nederduitsch, dan wel een gewestlijk woord is. Het drukt zeer goed uit wat het is: een ingedompelde appel, en wel in deeg. De landbouwers gebruiken het veel, met boter, suiker en kaneel, als een zaterdagavond-maal, evenals de worsten (sausisen, Z.-Vl. sosieze-broodjes, paling-broodjes, enz.). Het Engelsch heeft Appledumpling. De Franschen, die de lekkernij van de Engelschen ontleenden, noemen het Appeldomplin (volgens de uitspraak; in geschrifte voegen zij er eene *g* achter). Een andere kost is, ook wel voor middagmaal, de k n o e t e l, knoeteling, d. i. ballen van deeg in water gekookt, en met boter en suiker of met melk en suiker of met alle drie genuttigd. Soms voegt men krenten bij het deeg, en kookt ze wel in vleeschnat. Het is in 't klein wat wij Z.-Vlamingen 'n podding, Holl. Jan-in-den-zak noemen. Is dit de ketelkoek? Is knoetel Nederduitsch?

G. P. ROOS.

Blauw (XXXVI, 666, enz.). Op dit woord kom ik nog even terug. Het schijnt niet altoos eene slechte of mingunstige beteekenis gehad te hebben; uit het lied Martelaren, uit het Geusen Liedtboeck overgenomen in de Ned. Gesch. Zangen van Dr. J. v. Vloten, I 381, haal ik aan:

»Beeft dan, als ghy sult staen, om loon na werck t ontfaên,
Voor Gods rechtveerdig oordeel,

Daer toe ghy comt seer plaen, en niet en meucht ontgaen.
Blau onschult doet geen voordeel".

Is 't niet alsof de dichter zeggen wilde: 't is niet genoeg, geen kwaad gedaan te hebben, maar men moet bepaald goed gedaan hebben? Of beteekent het wat het volk uitdrukt door een kaal excuus, en de rechtsgeleerden door ignorantie pretendeeren?

G. P. ROOS.

[Ook hier o. i. ongunstig. »Blauwe onschuld = verdachte, bedenklijke, twijfelachtige onschuld.]

Fiertre (XXXVIII, 151, 288). Volg Prof. M. de Vries in zijn »Verklarende Woordenlijst op Der Leken Spieghel", heeft dit woord met de varianten fierter(e), de beteekenis van »lijkkist", in 't bijzonder van heilige, gecanoniseerde personen, en wordt de afleiding van 't Latijnsche feretrum opgegeven. De Vries verwijst vervolgens naar de »Brabantsche Yeesten", waar (II, 4131) van Karel den Groote gesproken wordt:

»(Men) gae tote Aken in die stat,
Daer hi selve in de *fiertre* leghet".

De in Der Leken Spieghel (2e Boek cap. 55, in de boodschap van den Engel aan Maria) bedoelde plaats luidt:

»Uten paradise bringhic u
Een rijs van eenre palmen nu,
Dat men voor uwen *fierter* sal draghen".

A. AARSEN.

Gelint (XXXVIII, 164). Dit woord komt ook als geslachtsnaam voor. De verdienstelyke friesche dichter J. Gelinde van Blom, wiens dichtbundel »Blomme-koerke" (Dokkum, 1869) in Friesland zoo te recht bemind is, droeg dezen naam. Hij was omstr. de helft dezer eeuw notaris te Drachten.

J. W.

[Bij een der *Nav.* t. a. pl. genoemde Limburgsche dorpjes behoort hoogstwaarschijnlijk de gesl. v. Glenden a° 1188 (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 372).]

Hoere, hoere! (XXXI, 459). Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, geeft uit het Wdbk op Hooft: hor = 1) weg, voort, zoek! 2) weg, heen, verder op! Er is dus niet 't minste Latijn in 't spel.

J. A.

Koenen (XXXVIII, 165) — is niet eigendomlijk Veluwsch. Het is oud Nederlandsch. Vgl. »Sy wachten na malckanderen, als die koenen int gras (Meijer, Oude Ned. Spr. bl. 51); »Die wyn is voer die koenen niet gewassen (ibid. 56). Volgens aanhaling in Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, dat tevens verwijst naar Nijhoff, Gedenkwaard. III, 17, en naar Vondel door Mr. J. v. Lennep VIII, 271. Ook de vorm koen schijnt meervoud te wezen.

J. A.

Stechelen (XXXVIII, 50) – wordt in Over-Betuwe, vooral door jongens, gebruikt voor »niet eerlijk spelen". Men is »keps", wanneer men bij het spel alles verloren heeft.

Batavia. JANSSEN V. RAAIJ.

Stoomgemaal (XXXV, 364) — is een woord, dat wij, met meer ontuig van dien aard, aan der Hollanderen kanselarij- of ambtsstijl hebben te danken. Wij Z.-Vlamingen spreken van »stoommeulen". Het Fransche moulin-à-feu drukken de Vlamingen uit door »vuurmolen", en stoomschip door »vierschip".

G. P. ROOS.

VRAGEN.

St(r)eenharst, -horst (XXXVII, 55). De Woordenlijst 1884 heeft Steenhorst (Kollumerland). Wat weet een Friesch medewerker van de hoofdsylbe in eerstgenoemden variant? Is die nog tegenwoordig in zwang? J. v. Wijk Rzn vermeldde hem in zijn Aardr. Wrdbk a° 1821.

Bollejagen. In Drente heet het werkstaken onder de verveeners aldus. En in Overijsel sprak men onlangs van bollen. Waarom?

Hellewaerd. Duidt blijkens een ordonnantiebrief wegens de stadsmaten van Brussel a° 1375 (Belg. Mus. IV, 260, aangehaald door Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk) helleweert zekere maat voor natte waren aan: vanwaar beduidt hellewaerd den staat van sergeant? In een schepenvonnis toch der stad Amsterdam d.d. 13 Aug.

1622 (zie Oudemans) is sprake van »den hellewaerde off den staet van Sergean".

Verdye (XXXVIII, 200), z. v. a. (Mid. Nederl.) verdien (ook verdiente, -dinte) = verdienste(n), d. i. inkomsten ?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Aitzema. In het Stamboek van den Frieschen adel van de Haan Hettema en v. Halmaël, treft men in het 2de deel onder de Aanteekeningen op het geslacht Juckema het een en ander aan over enkele leden van het geslacht Aitzema of v. A. Tot aanvulling en verbetering daarvan strekke het volgende. De naam wordt verschillend gespeld; de bekende historieschrijver Lieuwe v. A. was gewoon dien te schrijven als Aitzema, hoewel hij in zijn werk: »Saecken van Staat en Oorlog" I, 593 zegt, dat men eigenlijk Ætsma schrijven moest, »want also", zegt hij, »wert ons naem in het Latijn met den Latijnschen diphtongus Æ of AE geschreven; als in de Historie van Ubbo Emmius te sien is, ontrent het Jaer 1470" (U. Emmius, f° 429 en Schotanus, Fr. Gesch. 355). Hij bedoelt daarmede Keympe Aesma, die bij deze schrijvers op het jaar 1478 voorkomt. Het schijnt dus, dat de Aitzema's van dezen Keympe afstamden, of althans, dat deze tot die familie heeft behoord. Hoewel wij geen bewijs hebben, dat de Aitzema's aan de Aysma's verwant waren, zoo verdient het toch opmerking, dat de namen Kempe, Schelte en Lieuwe in beide geslachten voorkomen. De gedachte is bij ons opgekomen, of niet misschien de eerst-bekende Aitzema (Schelte Aitzema, na te noemen) een natuurlijke telg uit de Aysma's is geweest, en, zooals zulks meer geschiedde, geestlijke werd, die later huwde, en wiens nakomelingen den familienaam Aysma gewijzigd als Aytzema of Aitzema aannamen, en eindelijk, dat genoemde Keympe Aetsma eigenlijk een Aysma is geweest. Doch dit is slechts een bloot vermoeden, zonder meer. Op een grafsteen van 1609 te Nijkerk in Oost-Dongeradeel (Fries-

land) leest men den naam Ætsema, evenzoo in 1622 bij Winsemius, Friesche Kroniek, bl. 913; in het Charterboek van Friesland, III, 709, op 1567 als »Aytzema"; in de Frisia Nobilis, passim Aetzema; op een grafsteen in de kerk te Burum (Friesland) midden 17e eeuw, Aitzema. — De stamvader van dit geslacht was Schelto Ætsema, die in 1540 werd geboren, en in 1565 voorkomt als pastoor te Lutjepost en prebendepriester te Buitenpost (gem. Achtkarspelen, prov. Friesland). Twee jaren later, en wel bij vonnis van 26 Febr. 1567 werd hij verbannen, omdat hij de Hervorming was toegedaan, verliet zijne woonplaats en begaf zich naar Oost-Friesland, waar hij predikant werd, eerst te Leer en in 1577 te Midlum. Later, in het vaderland teruggekeerd, werd hij omstreeks 1593 predikant in het bovenvermelde dorp Nijkerk, en † ald. Oct. 1609, waar hij in de kerk werd bijgezet onder »enen groten blauwen steen", waarop een tweeregelig grafschrift, dat aldus luidt:

»D. O. M.

»Hoc, hospes, potes aestimare sane,
»Humani nihil esse non caducum".

Verder leest men daarop: »Schelto Ætsema, Verbi Divini Minister »et Susanna Livia Uxor Cariss. insperata Liberorum Leonis et Mariae »morte perculsi, tandem ad eos aggregati in secundum Redemtoris »adventum cum filia Attica hic quiescunt. Obierunt haec IX Calend. »Aug. A CIↃIↃIIX [1]. Aetat. LXV. ille IX Calend. Octob. CIↃICIIX [1]. »Aetat. LXIX. Leo Ætsema dum Gallias lustrat, sexto peregrina»tionis anno Doctoris in Medicina titulo ornatus Montis pessuli [2]) »in ipso aetatis flore moritur pridie nonas Februarii A CIↃIↃIIX [1]) »Aetat. XXIV".

Geheel juist is dit grafschrift in de cijfers zeker niet, zooals blijken zal. Schelto was gehuwd met Sjoerdtje Lieuwesdr, geb. 1544, welk huwelijk in 1566 zal hebben plaats gehad, daar hun in Mei 1567 een zoon werd geboren. Hij won bij haar zeker zes, zoo niet acht

[1]) Die jaartallen zullen moeten zijn CIↃIↃCIX.

[2]) Mont-pessati, Montpezati? Zoo ja, welk dan? Want er liggen in Frankrijk niet minder dan vier vlekken, en zeven dorpen van dezen naam; om van 't dorp Montpezat de Ville Bosse (dep. Gard) te zwijgen. Montpezat z. v. a. heuvel-moeras-zate? Montpellier kan, dunkt ons, in 't Latijn niet luiden Montispessuli. Men is 't over de plaats van zijn overlijden niet eens, daar anderen wederom Clermont noemen. RED.

kinderen, t. w. Meynardus, Lieuwe, Foppe, Julius, Athje en Maria, en mogelijk nog Job of Jacobus, tenzij men voor Job, Foppe moet lezen, benevens Ydt gehuwd met Jorrit v. Hania, die volgens het Stamboek in 1602 testeerde. Hunne moeder schijnt Aug. 1609 overleden te zijn, en werd eveneens in de kerk van Nijkerk bijgezet. Ook rust daar, zooals uit het grafschrift blijkt, het stoffelijk overschot hunner dochters Athje en Maria, die reeds vóór hunne ouders ten grave waren gedaald, evenals hun zoon Lieuwe. Deze, vrij zeker in 1575 geboren, studeerde in 1589 te Franeker, en bezocht later de Fransche Akademie te Montpellier (in Languedoc, Frankrijk), waar hij den titel van Doctor in de Medicijnen verwierf, en er zich metterwoon vestigde. »Daar stierf die zoon van grote hope tot dodelyke »smerte zijner ouderen", op 24jarigen leeftijd Febr. 1599. Volgens het Stamboek v. den Frieschen adel stierf hij in genoemd jaar te Clermont. Dit sterfjaar is vrij zeker het juiste, en niet dat, hetwelk op bovenbedoelden grafsteen (1609) zou gelezen worden, zooals Columba en Dreas in hunne Naamlijst van de predd. in de Classis van Dockum (1766) op bl. 149 opgeven, doch dat gebrekkig schijnt afgeschreven te zijn. (Men zie het Stamboek v. d. Fr. adel, t. a. pl.) — Foppe in 158. geboren, was rechtsgeleerde, dichter en toonkunstenaar. Hij werd resident der Vereenigde Nederlanden te Hamburg, alsmede hertooglijk-Brunswijksch kanselier. Door den Duitschen Keizer werd hij, bij akte van 14 Maart 1635 te Weenen afgegeven, in den rijksvrijheerenstand verheven, met den titel: »Edler Freiherr von..." Daarin wordt hij genoemd »Foppius von Aisema, heer tot Lipperode, Silly en Ailssheim", en hem een wapen verleend, hetwelk, evenals het aangehaalde diploma en die, welke hierna zullen worden vermeld, door Mr. B. F. W. von Brücken Fock is omschreven in het Jaarboekje van den Frieschen adel, voor 1885 bl. 121. Dat »Ailssheim" beteekent zonder twijfel Aalzum, een dorp, mede in de reeds bovengenoemde gemeente Oost-Dongeradeel gelegen, waar hij wellicht bezittingen zal hebben gehad, en dat nu, toen hij in Duitschland was, voor eene heerlijkheid moest doorgaan. Zoo wordt hij ook in een stuk van 1630 genoemd »Foppius van Aitzema toe Aelsem" (zie Lieuwe v. A., t. a. pl. I, 1026). In het Stamboek v. den Frieschen adel staat »F. v. A. te Aalsum". Zooals wij zullen zien, begingen zijn na te melden zoon, alsmede eene Elisabeth v.

Aitzema, die in 1676 leefde, ook de dwaasheid, om zich de een »heer", de ander »vrouw van Aelsem" te noemen. Elisabeth was vrij zeker eene dochter van Foppius. Als hij in Friesland had gewoond, had hij groot gevaar geloopen, dat de Staten van dit gewest er zich mede bemoeid hadden, en geresolveerd dat »'tselve een sake is van quaden »gevolge, streckende tot nadeel van s' Lands privilegien en de vry- »heit van dien", en hem diensvolgens ernstig berispt, zooals dit in 1608 met Sicke v. Dekema geschiedde, die zich »Here van Jellum" noemde, naar het dorp waar eenvoudig zijn state lag (zie »De Vrije Fries", VII, 396 enz.). Foppius had een veel bewogen leven en overleed te Weenen in 1637, nalatend twee kinderen, t. w. Frederik Lodewijk, en eene dochter, vermoedelijk de bovenvermelde Elisabeth, over wie beneden meer. Deze zoon werd eveneens in den Duitschen adel ingelijfd bij akte, 16 Maart 1637 te Weenen verleend. Hij heet daarin: »Friedrich Ludwig Freiherr von Aissema, heer tot Alssheimb", zoon van Foppius; daarbij wordt hem verleend de keizerlijke raadstitel, alsmede bescherming voor zijn persoon alleen, zoowel ten aanzien van zijn geslacht, alsook van de door hem bezeten goederen. Als men voor Job mag lezen Fop of Foppe, dan heeft men echter hierbij aan eene vernieuwing of bevestiging te denken. »Job", keizerlijke raad, Meinhard en Julius gebroeders waren reeds 6 Aug. 1611 te Praag in den riddermatigen rijksadelstand verheven, en was hun eene wapenverbetering toegestaan. — Meinhard of Meinardus, 16 Mei 1567, wellicht te Leer geboren, huwde kort vóór of in 1600 Trijn Epes v. Juckema van Sexbierum, bij wie hij vijf of zes kinderen won: Lieuwe, Schelte, Jacob, Sjoerdtje, Bauckje, en vrij zeker Marcus. Hun vader was J. U. D., burgemeester van Dokkum en secretaris van het College ter Admiraliteit aldaar, o. a. in 1622, † te Dokkum 2 Sept. 1640, terwijl zijne vrouw reeds in 1633 ten grave was gedaald. Over zijne kinderen het volgende. Schelte, rechtsgeleerde en opvolger zijns vaders, was misschien vader van Meinardus v. A., die in 1648 student was te Franeker. Sjoerdtje huwde Johannes Walrich († vóór 1662). Van Bauckje is ons niets dan de naam bekend. Jacob, geb. 12 Nov. 1615, begaf zich in krijgsdienst. Zijn broeder Lieuwe, in zijn bovenaangehaald werk van zijn overlijden sprekend, schrijft: »hij hadde eerst de wapens gedragen op het Casteel van Orange; daer na onder des Koninghs Guarde; was Vaendrich onder de Troupes

die den Hartogh van Orliens wierf tot weder innemingh van Corbye. Daer nae heeft (hij) mede helpen winnen Breda in 't Jaer 37. 't Volgende Jaer was hij eerst Luytenant, daer nae Capitayn onder 't Regiment van Milord Craven in 't Keur Paltsische Leger, werdende geslagen ende hij ghevangen bij Lemgouw". Elders meldt Lieuwe dan ook (t. a. pl. II, 538) op het jaar 1638, dat die slag plaats had op Zondag 8 Oct., en dat »daar wiert mede gequetst, gevangen ende naeckt uytgetoghen mijn broeder Jacob Aitzema, capiteyn van een compagnie onder 't Regiment van Milord Graven". T. a. pl. vervolgt de schrijver: »In 't Jaer 40 was hij Capiteyn onder 't Regiment van Kniphuysen; hij was gebooren op St. Martensdagh, anno 15; stierf oudt in sijn 25ste Jaer; bleef alsoo in 't bloeijenste van syn leven, met d'eer van voor 't Vaderland te sterven". Ook verhaalt hij de oorzaak van zijn dood. Het leger, waarin zijn broeder diende, lag destijds (Oct. 1641), bij Gennep (aan de Maas, Limburg), toen door Prins Frederik Hendrik belegerd. In den nacht van 8 op 9 Oct. was men bezig een brug over de Maas te leggen, toen hij een schot kreeg boven de enkels van den linkervoet, »'t selve vermorselende"; hij verloor veel bloed »eer hij konde in 't quartier gedragen worden; eerst meende men hem het been te doen behouden, maer Donderdaeghs den 11den wiert het afgeset onder de knie; Vrijdagh was het tamelijck, maer Saterdaghs sloegh de gangrene" (koud vuur) »daer toe met een heete koortse, so dat hij Sondaeghs den 14den omtrent den middagh met een goede resolutie ende belijdenis, sijn Geest gaf". Zijn broeder Lieuwe, die ons dit aldus verhaalt, geb. 19 Nov. 1600 te Dokkum, werd in 1622 J. U. D. en omstr. 1629 agent der Hansesteden te 's Hage. Voorts schreef hij in zeven foliodeelen »Saken van Staet en oorlogh", waaraan later nog 2 foliodeelen als vervolg werden toegevoegd, en was overigens een niet onverdienstlijk dichter, waarvan o. a. proeven voorkomen in de bekende Frisia Nobilis, waarin hij zich »L. Aetzema" teekent. Hij stierf ongehuwd te 's Hage 23 Febr. 1669, begr. aldaar in de Groote-kerk. Hoewel in het Stamboek v. den Fr. adel niet als zoodanig vermeld, komt het ons vrij zeker voor, dat Lieuwe nog een broeder heeft gehad, Marcus geheeten, wiens familienaam voorkomt als Aytsma, Aetsma en Etsma, en die in 1621 student te Franeker was, later in 1635 konvooimeester en burgemeester van Dokkum, gewis in de plaats zijns vaders.

Hij huwde Sythje Gabbes v. Bootsma, bij wie hij één kind verwekte, wiens erfgenaam hij werd, daar hij vrouw en kind overleefde. Hij hertrouwde later Frouch v. Goslinga, weduwe Scheltema († 1633), en † vóór 1640. Van de kinderen van Schelte de oude blijft ons nog te bespreken overig Julius, die, Med. doctor te Hanau, in 1608 huwde of reeds gehuwd was met Anna van Meusenhol [1]) »die in de Latijnsche taal gedicht heeft", volgens de vervaardigers van het Stamboek. Zij hadden drie kinderen, nml. Susanna Maria, Isaäc en Schelte. Van wie de eerstgenoemde huwde Dominicus Acronius à Bouma (of Buma), eerst rector te Steenwijk, daarna professor te Franeker in 1647. Hij † 15 Maart 1656, waarna zijne weduwe in 1658 hertr. Johannes v. Buiningh, denklijk van Enkhuizen geboortig, J. U. D., als advocaat bij den Hove van Friesland 25 Jan. 1660 ingeschreven en vermoedlijk wedr van Elisabeth Willems Cup. In het 6de Deel, 2de stuk van het aangehaalde werk van Aitsema, komt een gedicht van hem voor op Lieuwe's afsterven. Een der kinderen van gezegden Dominicus schreef zich eerst Acronius à Bouma, maar later, o. a. in 1716 »nu Aissema". Susanna's broeder Schelte, die meestal als Schelte Julius voorkomt, in 1639 J. U. D., werd in 1640 advocaat bij den Hove van Friesland. Hij schijnt in 1649 secretaris van West-Stellingwerf, in 1671 secretaris van Achtkarspelen te zijn geworden, terwijl hij ook dichter was. Bij zijne vrouw Jetscke, dr v. Jildert Romts v. Rosema (uit Kollumerland, bij Anna Wigersdr) won hij zes kinderen, terwijl hij in 1664 van deze zijne vrouw wedr was. Uit het opschrift op een grafsteen in de kerk te Burum (Kollumerland), dat wegens gedeeltelijke bedekking en afslijting niet duidlijk meer te lezen is, schijnt men te mogen opmaken, dat Jildert Rompts in 1621 is overleden, dat zijne vrouw den familienaam Harsinga heeft gedragen en in 1647 gestorven is, en dat beiden onder dien grafsteen zijn bijgezet. Verder, dat eene dochter van Schelte, met name Catharina in 1643 te Dokkum is overleden, dat een zoon

---

[1]) In 't Commissieboek V bl. 314vo van 't archief voormalig Hof van Gelre, is te vinden een »Zoen i. d. 12 Maart 1677 opgemaakt door het Hof tusschen Hester v. Bersingen, wede Isaak Muisenhol, en Nicolaas Meppen, student te Harderwijk, die dezen Isaak, conrector aldaar, had doodgeslagen; zie de Registers op dat archief, door P. Nijhoff Arnhem 1856, bl. 219. Red.

van hem 2 Dec. 1664 is gestorven, en dat het stoffelijk overschot, dezer beide kinderen ook onder die zerk rust. Zeer zeker bevindt zich daar een grafkelder der familie v. Rosema. Als kinderen van Schelte en Jetscke worden opgegeven Jildert of Illardus, vaandrig eener compagnie te voet; Juliana, gehuwd met Foppius Wigeri, notaris publicus; Anna, gehuwd met Petrus Velsen van Heinan, van wien zij in 1720 weduwe was; Jetscke; Rijtje en Julius Schelto, over welke beide laatsten Schelto v. Rispens in 1673 curator was.

Laatstgenoemde was reeds in 1680 gehuwd met zijne nicht Cornelia Jacobsdr v. Rosema, geb. 24 Juli 1649, met wie hij in dat jaar te Dokkum woonde. Hij verscheen toen bij eene nadere scheiding van de nalatenschap zijner schoonzuster Aurelia v. Rosema, namens zijne vrouw als »haar man en curator conjugalis". Daar bij eene vroegere scheiding van dien boedel in 1675, Hessel Samplonius, predikant te Dokkum, als curator van haar, toen reeds 25 jaren oud, optrad, zoo moet zij tusschen die jaren, 1675 en 1680, met Aitzema zijn gehuwd. Vermoedlijk is zij vóór 10 Mei 1689 zonder kinderen overleden. Hij komt met zijn broeder en vier zusters in eene proclamatie van verkoop van 1676 voor. Den 18 April 1693 werd hij wegens Friesland afgevaardigd ter Admiraliteit te Amsterdam, en leefde nog in 1698. — Van Schelte's broeder Isaäc is ons niets bekend; maar wij achten het zeer waarschijnlijk, dat hij vader is geweest van Julius v. Aitzema, omstr. 1665 schepen, thesaurier en burgemeester der stad Hulst (Zeeland). Hij huwde 13 Jan. 1668 Adriana de With van Rotterdam, geb. 30 Jan. 1648 als dr van den vice-admiraal Witte Cornelisz. de With en diens tweede vrouw Hillegonda v. Goch. Slechts drie jaren was hij met deze vrouw gehuwd. Zij † 13 Dec. 1670, tien dagen na de geboorte van haar eenigst kind, en werd te Hulst begraven. Dat 3 Dec. geboren kind, heette Hillegonda. Aitzema hertr. 21 Febr. 1673 Susanna Porcelius, gedoopt 18 Juni 1655, dr. v. Mattheus, sed. 1646 predikant te Hulst, bij Lucretia Galieris. Uit dit huwelijk werden geboren Julius Anselmus ged. 17 Nov. 1673, Lucretia Susanna ged. 13 April 1675, en Elisabeth Françoise ged. 3 Apr. 1676. Opmerklijk is het, dat bij den doop van Aitzema's eerste kind (Hillegonda), getuige was Anselmus Aitzema, kommandeur van de Moerschans, en bij het laatste kind (Elisabeth) Elisabeth v. Aitzema, »vrouw van Aelsen" (Ael-

sem, Aalsum), over welke laatste als de vermoedlijke dochter van Foppe reeds boven is gesproken. Wie was nu Anselmus? Hoewel dit niet met zekerheid is aan te wijzen, zoo is het aanneemlijk, dat hij een broeder van Julius, en alzoo een zoon van Isaäc is geweest. *Nav.* XXIII, 18 maakt melding van eene Aurelia Hitsma, die omstr. 1565 leefde, en geestelijke schijnt geweest te zijn. Men wil voor dien naam, in plaats van Hitsma, Aitsma lezen. Zij kan eene zuster van Schelte den oude zijn geweest, hetwelk echter slechts een bloot vermoeden is.

Het wapen dezer familie, zooals het in het handschrift Roorda voorkomt, bestaat uit: schild overdwars gedeeld, rechts: in goud éénhoofdige adelaar, links: in zilver roode roos; boven het schild eene kroon; helmt.: roode muts met zilveren rand boven versierd met zes zwarte haneveeren, drie naar rechts en drie naar links afhangend. Overigens vgl. de wapenbeschrijvingen in het Jaarboekje v. den Fr. adel 1885, bl. 121. Zie voorts Van der Aa, Biogr. Wbk en de daar aangehaalde bronnen, o. a. het werk van De Wal; Wagenaar, Gesch. des Vaderlands, in 't Register; De Navorscher XIV, 199a; XXX, 388; XXXI, 433; 'II, 142, 487; 'III, 398; Nederl. Familieblad, I, nº 108, bl. 4; mijne Beschrijvingen van Kollumerland c. a. en de Stemcohieren van Friesland aº 1640. Voor verdere inlichtingen en opgaven houdt zich aanbevolen

Kollum. A. J. ANDREÆ.

v. **Blois**, enz. (XXXVII, 631). Louyse gravin v. Bloys geh. m. Karel baron v. Merode-Hoffalize, had tot dr Antoinette v. M.-H., die geh. m. Richard graaf v. Riviéro-Heers, de geboorte gaf aan Maria v. R.-H., de moeder van Dorothea Anna gravin v. Schwartzenberg, barones v. Hohenlandsberg [1]), wier zestien kwartieren 25 Aug. 1637 door H. v. den Berch [2]), in het kasteel te Stokhem zijn opgemaakt, als »productio pro canonicatu Thorensi", dewijl zij bestemd was tot non in de abdij van Thorn »Deutsche Herold" 1885, S. 77). Onder hare voorzaten komen de graven v. Looz en

[1]) Bij de voorbeelden van *Nav.* XXXVIII, 360 te voegen von Schwartzenberg *und* Hohenlandsberg (Friesland) en von Inn *und* Kniphausen (Hanover).

[2]) Aldus onderteekende hij zich. Vervolgens echter is in gezegd artikel van v. den Bergh (*sic*) sprake.

v. Brederode voor. — Er is inderdaad een de drie gevaireerde palen voerend geslacht de of v. Blois, en wel in Henegouwen ; zie Rietstap's Armorial 1e éd., dat echter ook Blois of Bloys (tout-court) vermeldt met die hoofdfiguur, en wel als »armes modernes". Het Armorial, Chastillon van Châtillon onderscheidend, voor het eerstgenoemde (als Vlaamsch geslacht) een gansch verschillend wapen aangevend, vermeldt onder al zijne Châtillons slechts één, en wel Châtillon-sur-Marne (Champagne), welks wapen hier past. Dit voerde (voert) insgelijks In rood drie gevaireerde palen, met gouden schildhoofd; alleen eerstgenoemd gesl. de of v. Blois voerde (voert) dat schildhoofd beladen met drie rozen van rood. Omdat de »armes anciennes" van Blois (Bloys, tout-court) hiervan verschilden, zal dat Henegouwsche gesl. de Blois, welks wapen met de »armes modernes" van Blois (Bloys, tout-court) volkomen strookt(e), uit Châtillon gesproten zijn ; en moet men mitsdien spreken van Châtillon v. of de Blois (gelijk ook Herald. Bibl. 1872 bl. 227 doet) als stamhuis van (de Cock) v. Isendoorn [1]) en van al de andere bijv. *Nav.* XXXVI, 332 vermelde liniën [2]). Bij deze zij dus, zoo de onderscheiding van het Armorial doorgaat, nooit meer van Chastillon sprake, gelijk menigmaal geschied is [3]); maar steeds van Châtillon.

Voor de uitgestorven familie van den Cannenburg ware bijgevolg de benaming (de Châtillon) v. (of de) Blois (de Cock) baron v. Isendoorn gepast geweest.

Opmerklijk is 't, dat ook Bloys v. Treslong in zijn vrijkwartier die palen heeft, terwijl tevens Treslong in Henegouwen ligt. In 1538

---

1) In de oorkonde der terechtzitting i. d. 3 Sept. 1563 van de hooge klaringbank te Engelanderholt komt o. a. voor H(endrik) v. Ysendoren a Blois (v. Riemsdijk, Engel., Bijl. Bb. bl. 36). Aldus teekende zich deze edelman; vgl. hiermede Geld. Volksalm. 1881 bl. 141. — De 28 Sept. 1574 werd bestemd voor eene zitting te E.; voornaamlijk met het doel om een langdurig twistgeding der familiën v. Plettenborch en v. Gent met die van v. Rossem en v. Isendoorn over de nalatenschap van Maarten v. R. ten einde te brengen (v. Riemsdijk, Engel. 179).

2) Vgl. de Blois dit Cocq de Neeringen (Neerijnen) in *Nav.* XXI, 632, welke combinatie ons genealogisch zuiver toeschijnt, en waaraan de Châtillon nog had kunnen voorafgaan. Maar de schrijftrant Cocq deugt niet, als doelend op een »haan". Men schrijve Cock a° 1274 Cocus (Bondam 615; Bn Sloet 927), Mid. Lat. = kok; dus z. v. a. (adellijk) keukenmeester van den Landsheer. Vgl. den variant Coeck (*Nav.* XXXVIII, 352, noot). Naast Coke(n) heeft het Mid. Nederl. ook koecken = keuken.

3) Zie bijv. *Nav.* XXI, 632, en in navolging daarvan ib XXXVI, 81, noot 1.

woonde Hak Beloys Janssen te Tiel of op Zandwijk (Rink, Beschr. v. Tiel, Bijv. e. Bijl. 1836 bl. 34). Vanwaar is een gehucht o. Bommenee op Schouwen Belois, Blois geheeten [1]?

Is hiermede dus denklijk de eerste, *Nav.* XXXVII, 631 voorkomende vraag beantwoord, nml. dat het hier bedoelde geslacht v. Blois uit Châtillon gesproten zij, en niet omgekeerd; tot toelichting der tweede, *Nav.* ibid. bl. 632 voorkomende vraag diene: 1° dat het Armorial een uit het Huis v. Arkel gesproten (Hollandschen) tak (*sic*) v. Haeften noemt, voerend In zilver de twee gekanteelde en tegengekanteelde dwarsbalken, welke zijn de »armes modernes" van dat Huis; doch met gebroken kleur, niet rood, maar zwart. Bestaan deze v. Haeften's nu geheel onafhanklijk van de Cocq v. H.; of hebben ook zij Johan de Cock (Cocq) en Geertrui v. Arkel [2]) (tot Haeften) tot stamouders, met aanneming van het wapen dezer stammoeder (Geertrui)? Terwijl het Armorial (1re édit.) aan de Jonkheeren-familie v. Haeften (Geld., Utr.? Rijnprov., Mecklenburg) hetzelfde wapen toekent, als het Baronnen-geslacht de Cock v. Haeften voerde, t. w. In rood drie gevaireerde palen, met schildhoofd v. goud beladen met barensteel v. zwart; vermeldt Geld. Volksalm. 1883 bl. 24 eene dit wapen voerende, uit Mr. Adriaan v. Haeften (geb. 1776, † 1848), gesprotene, 6 Sept. 1844 geadelde, Utrechtsche? (Jonkheeren-) familie v. Haeften, aangaande welke het, volg. dien Almanak, nog

---

[1]) Volg. Tegenw. Staat v. Zeeland, (XX)X bl. 441, werd het Baloys, Beloys, Bulloys geschreven, en was in 1753 een polder zonder dorp, als ambachtsheerl. (leenroerig aan Holland) destijds in 't bezit van Nikolaas Adriaan Boogerd, veertig, raad en schepen van Delft. Men sprak destijds ook van »Blooische maat": de kerk te Kruiningen stond 84 voet van die maat in de lengte (a. w. bl. 274).

[2]) Opmerking verdient het Geld. Volksalm. 1888 bl. 46, noot 1, als niet in Rietstap's 2de ed. v. h. Armorial vermeld medegedeeld wapen van het gesl. v. Reedbroeck genmd Voecht, t. w. als Châtillon met den gekant. en tegengekant. dwarsbalk in het schildhoofd. Hieraan zou men zeggen, dat gezegde Johan de Cock en Geertrui v. Arkel de stamouders waren van dit geslacht, dat in Geld. Volksalm. t. a. pl. omstr. 1400 voorkomt, en waarbij wij ons verwezen zien naar den omtrek van Emmerik (*Nav.* XXXVII, 359, 526). Wiger v. Redebroeck en Yde, zijne vrouw (gegoed geweest aldaar), Johan vaget v. R. en zijne vrouw Elisabeth (gegoed geweest in Stokkenweerd hadden in de kerk te Elten hunne memoriën (Nieuw-Arch. v. Kerkgeschied. II (1854) bl. 79, 95). De Geld. Volksalm. t. a. pl vermelde Joris Wernerszn kocht van den »vaget van Redebrouck dat tijnsguet geh. dat g. ten Veen dat in voertijden der v. Veenhusen plach to wesen" (N. Archief t. a. pl. bl. 152).

niet bewezen is, dat deze uit het hier besprokene edelgeslacht herkomt. Ze heeft alleen deze wapennuance, dat boven den barensteel in het schildhoofd een kraanvogel prijkt. Welke nuance het Armorial (1re édit.) toekent aan de Kraan v. Haeften. — Voor v. Bloijs (v. Treslong) vgl. nog Bijdr. Geschied. Overijsel III, 122 (a⁰ 1551), 320 (a⁰ 1615, zegel).

J. A.

v. den Ham (XXXVI, 680; 'VII, 681). De *Nav.* XXXV, 564 vermelde papieren Scheltus v. Kampferbeke waren op de verkooping Oct. 1887 van den boekh. Hooykaas te Amsterdam. Ze hebben geen waarde hoegenaamd en de 24 »geëtste" wapens die daarbij waren (zie n⁰ 552 van den catalogus Sch. v. K.) zijn slordig met de pen geteekende (?) figuren. Het eenige wat er in voorkomt over eene familie v. den H. is dit: Jan v. den H. geb. 1745 † 5 Oct. 1791 tr. Trijntje Blok geb. 19 Apr. 1749 † 27 Sept. 1781; bij wie: A. Hendrik (*volgt*), B. Adriana geb. 27 Juli 1776 † 2 Mei 1813, C. Helena geb. 10 Oct. 1777 tr. Gerardus Veldhorst woont ongeveer 1850 te Lisse (bij Leiden; wint Dirk, Adriana, Christina Lodewika en Jan) en D. Wouter geb. 17 Juli 1779 † 26 Sept. 1826 tr. 1⁰ Maria Wilhelmina Moninx geb. 21 Febr. 1771 † 19 Febr. 1811 dr v. Victor Antonius Henricus bij Anna Maria Mirandolle, 2⁰ 11 Febr. 1813 Christina Lodewika Francke leeft nog ongeveer 1850 dr v. Christiaan Lodewijk bij Digna v. de Laar. A. Hendrik geb. 29 Nov. 1774 woont ongeveer 1850 te Boxtel en tr. Geertrui Adriana Duitsch, bij wie Johannes Hendrikus geb. Juli 1805, Johanna Theodora geb. April 1807, Adriana Helena geb...?, Wouter Marinus geb. 1 Juni 1812, Casparus Johannes geb...?, Catharina Geertruida geb. 22 Juni 1815, Christina Lodewika geb...?, Geertrui Adriana geb. 11 Febr. 1820. Verder wordt er in aangeteekend, dat Cornelia, Nicolaas (geb. 1725, † ongeh.), Willemina, Hendricus en Jacobus (geb. 1735) — v. den H. volle neven en nichten waren van Cornelia v. Erkhuyzen geh. m. Jacobus Scalongue te Amst. († Dec. 1789), wier ouders wellicht waren Leendert v. E. en Helena v. Wijk. Scalongue was een verre neef van Scheltus v. Kampferbeke (directeur v. h. postkantoor te Alkmaar). — Mor Aricus v. den H. had ook eene dr Woutera Hermina tr. Jan Dinant (voornaam) Jordaan. —

Te Utr. † 22 Oct. 1887 Jacoba Rijka Tieboel, oud 65 jaar, gade met kinderen van Dr. F. C. v. den H., tot de Barneveldsche familie behoorend.

H.

v. Herwaerden. Wapen? 28 Mei 1877 werd bij v. Hengel en Eelttjes te Rotterdam eene geneal. verkocht, alliantiën o. a. 't Hooft, v. Schuijlenburgh, v. Bleiswijk, v. Lijnden, Brand, v. Asch v. Wijck, de Geer, v. Meerten enz. Wie deelt ze mede? Te Gorinchem komen voor: Jan v. H. vader v. 1. Mayken tr. Jan Hermansz. v. Honckoop bij wie Jan tr. Anna Boot Willemsdr en Herman. 2. Jan tr. Margaretha Aartsdr Blommert bij wie *a.* Elisabeth tr. Jacob Kien, *b.* Hendrik tr. Maria v. der Meulen Huibertsdr bij Elisabeth Jansdr v. der Kleij bij wie 1. Elisabeth tr. Hermanus v. der Braght wonend 1682 te Vianen. 2. Johanna, enz. *c.* Aert raad schepen burgemr te G. tr. Anna Snoeck bij wie o. a. Johan tr. Christina v. Hoeij. *d.* Matthijs raad te G. tr. Johanna Snoeck bij wie Matthijs. *e.* Catharina tr. Dirk v. Clevesteyn raad te G. Hendrik v. H. Roelofsz. tr. Catrina Jansdr v. Asch wed. Cornelis Jansz. v. Sant, 1644. Anna v. H. 1701 wed. burgemr Adriaen v. Sprangh te G. Johanna Maria v. H. wed. 1710 Johan Snoeck te G. Cornelis Sluijmer en Aeltien Evertsdr v. H. echtel. 1728. Zie ook Her. Bibl. 1881 bl. 163, 74, 7. Behoort tot dit geslacht G. v. H., pred. nog onlangs te Arnhem, geh. met Jvre Quarles v. Ufford, wiens zuster tr. Jhr. Quarles v. Ufford?

V. H.

[De eerstbedoelde v. Herwaerdens, vervat in gezegde genealogie, zullen voorzeker tot het adellijk geslacht behooren, dat zijne bakermat vond in het Maas-Waalsche dorp van dien naam. Vermoedlijk behoorde ook daartoe de *Nav.* XXVI, 571 noot vermelde Bernardina (vgl. ook *Nav.* XXXVII 567, v. Laer). Zoo ja, dan ook denklijk die van Herald. Bibl. 1881 bl. 163, 74, 7, gehuwd in Kelffken. Bij Buren, enz. woont eene gegoede landbouwersfamilie v. Herwaarden, die gewis aan hetzelfde dorp den naam ontleende]

v. der Houven. Alsof de *Nav.* XXXIII, 97 genoemde verwarring in de geslachtlijst v. der H., nog niet voldoende ware, komt het Algemeen Nederlandsch Familieblad deze duisterheid in het register nog vermeerderen, met de opgave in n° 11: Mr. Jacob v. der Houven, heer v. Heeswijk en Dinter, burgemr (en pensionaris) v. 's-Gravenhage, † 1 Mei 1698 tr. 12 Apr. 1654 Agatha Jacobsdr Briell geb.

Delft 4 Apr. 1631 † 9 Mei 1691; winnen: Jacob v. der H., hr v. Heeswijk en Dinter, schepen van 's-Hertogenbosch, kwartierschout en dijkgraaf v. Maasland, tr. Jonkvr. Clara Magdalena v. Bergen v. der Grijp, bij wie Agatha v. der H. vrouwe v. H. en D. tr. 1716 Mr. Cornelis Speelman, baronet [1]). Hier behoeft niet nader aangetoond, maar dient wel onder de aandacht gebracht, dat de redactie v. h. Algem. Ned. Fam. bl. zeggend in n⁰ 11: »wij hebben in de Rotterdamsche Historiebladen eene uitvoerige genealogie (Speelman) medegedeeld", zichzelve tegenspreekt, en mag wel gevraagd: wat is hier waarheid? Terwijl opheldering zeer gewenscht blijft.

Waarom ontving Jan v. der H., wiens kwartieren t. a. pl. werden genoemd, geb. 29 Sept. 1734, niet de heerlijkheidsnamen Heeswijk en Dinter? Zijne moeder was Margaretha Grant geb. 1694 † 22 Febr. 1778. Zou het waarheid zijn, wat ergens stond opgeteekend: Jacob v. der H. schepen v. 's-Bosch † ongeh. 31 Oct. 1739 vermoedlijk vergiftigd, had 3 natuurlijke kinderen verwekt bij Margaretha Grant, onder welke eenen gelegitimeerden zoon Jan; maar uit diens kwartieren blijkt niets van eene grootmoeder v. der Grijp, die van vaderszijde, volgens gemeld n⁰ 11, zouden moeten zijn

v. der Houven	Briel	Grant	Ment
v. der Gryp	de Haze	de Haas	Schoonhoven.

Is de Haze soms verward met de Haas? Het wapen van dit laatste geslacht is Gevierendeeld: 1. en 4. in goud, schuins in den herald. rechterbovenhoek een zwart hek of traliewerk, in den benedenhoek links een roode bal; 2. en 3. in blauw een zilveren ster. Jan v. der H. voerde als hartschild het wapen der heerlijkheid Heeswijk.

T. B.

VRAGEN.

v. Bylandt. »Der Deutsche Herold" 1888, S. 74, vraagt naar de ascendenten van Albertine Charlotte gravin v. Bylandt-Paesterkamp (*sic*, Palsterkamp), geb. 18 Nov. 1721, † 8 Jan. 1799, geh. 11 Nov. 1738 met Heinrich Carl graaf v. Solms-Teklenburg und Wildenfels,

[1]) De redactie v. h. Alg. Ned. Fam. bl. leze hierover eens de Herald. Bibl. 1873 264 noot 1.

heer van Wildenfels, Munkenberg en Sonnenwalde, Keur-Saksisch geheimraad, geb. 28 Febr. 1706, † 7 Oct. 1746. Wie geeft antwoord ?

Dhont. Wordt deze bijv. *Nav.* XXXV, 574 ; 'VI, 264 voorkomende gesl. ook wel d'Hont geschreven ? — Aan J. J. F. Dhont, paardenarts 2de kl., v. h. personeel v. den geneesk. dienst d. landmacht, werd 29 Sept. '86 eervol ontslag uit den milit. dienst verleend. Eduard Dhont de Wapenaert gaf in 1871 te Brugge in 4to in 't licht »Quartiers Généalogiques des familles Flamandes ; avec environ 4000 grav. s. bois (blasons).

v. Houten (vgl. *Nav.* XXXIV, 167). Jan de Muelre aliàs v. Houtem was in 1546 »Cappellaen van den Canchelryen des Furstendoms Gelre", te Arnhem. Hij onderteekent zich 7 Sept. 1556 »heer Johan v. Houten Capellaen der Cancelrien" (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1804, II, 236, 7). In 1566 was burgemeester van Arnhem Gysbert ter Houten (ibid., III, 191). Zou deze van dezelfde familie kunnen geweest zijn ?

[In Limburg ligt Houtem èn Houten, in Utrecht Houten.]

Kock de Pere. In de oorkonde v. 1 Dec. 1277, bij welke Reinald I van Gelre aan Groenlo rechten en vrijheden geeft (Bn Sloet's Oorkdbk bl. 961), komt voor Johannes Kock de Pere, vir nobilis. Is hier de Pere de eigenlijke maagschapsnaam, of een toevoegsel tot den maagschapsnaam Kock ? Behoorde hij, in dit laatste geval, tot het geslacht dat den *Nav.* XXXVI, 81 genoemden Rudolf tot stamvader had ?

Massereel. *Nav.* XXXVI, 262, noot 1, leest men v. Kessel dit Massereel. Wat is dit »Massereel" ? Rietstap's Armorial, 1re édit., biedt Mascherel [Maschelreil] (land van Gulik, Luxemburg), geschakeerd van goud en blauw, -enz. Johan v. Maschereel of Massereel, Hendrikszn, † omstr. 1644 kinderloos, staat in 1618, 39, 40 enz. als heer van Balgooi en Opijnen vermeld. Hij was broeder van Hillegard v. M., gade van Karel d'Oultremont, wier zoon Johan Edmund d'O., domheer van Luik, zijn erfgenaam werd van Balgooi. De tweede gemalin van koning Willem I was eene gravin Henriette d'O.

GESCHIEDENIS.

Batavia, grafzerken (XXXVI, 339; VII, 395). Op een ledig erf achter het Post- en Telegraafkantoor te Weltevreden bevindt zich een met eene eenvoudige zerk gedekt graf. De zerk draagt het volgende opschrift.

Here lie the Remains
of Lieutenant Colonel
William Campbell
of His Brittannic Majesty's 78th Reg^{t}.
who died on the 28th of August 1811
of wounds received on the 26th of that Month
while bravely leading on his Reg^{t} to attack
the strongly Lines of Cornelis
defended by a gallant Enemy.

To Him, who living was beloved by all
for his gentle manners
and his many virtues;
who in Death merited and received
the applause of his Country;
To Him, the companion of many happy years
and the Father of her children;
this frail memorial of unperishing Regard
is erected by his afflicted widow.

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Megen (XXXVIII, 356). Overdracht aan Guy v. Brimeu a^{o} 1469 [1]).

---

[1]) Deze akte is bekend, maar, voorzoover men weet, nog niet uitgegeven. Schutjes spreekt er in zijne »Gesch. van het bisdom 's Hertogenbosch" met een enkel woord over, zonder nadere aanwijzing te geven of bron te noemen. Ook Dr. Hermans in Zijne »Analectische opgave der gedrukte N.-Brabantsche charters" zwijgt er van. Dit volgens welwillende mededeeling van onzen medewerker August Sassen, archivaris te Helmond, die de redactie zal voeren van het Mengelwerk, — populaire bijdragen van geschied.-, taal- en letterkundigen aard, betreklijk N.-Brabant, — eener door den boekhandelaar J. de Reijdt te H. aanvang 1889 uit te geven N.-Brabantsche Volks-almanak, met plaatjes (*f* 1.25). Het letterminnend publiek, welks gebrek aan belangstelling den archivaris noopte tot de staking van zijn toch zoo belangrijk »Tijdschrift voor N.-Brabantsche Geschiedenis

Kaerle bij der Gratien Gods Hertoghe van Bourgnen, van Lothr van Brab. van Limb. en van Lutzemb. Greve van Vlaenden̄ van Artoys van bourgen Palatijn van Henegouwe van Hollāt van Zeelāt en van Namen, marcgreve des heylichs Rycx Heere van Vrieslant van Salyns en van Mechlen Doen cont allen luden dat op ten dach daad van desen voir onsze lieven getruwen Riddē Radē Kemerlinge en stadhoud van onsz leenen van brabant her̄ Albrechte cottveau en̄ onsz mannen van leene hierna bescreven te wetene her̄ henricke magnus Ridd onsz Raet meester Janne van erpe geheeten ostems, clasz clopper geldolf van der noot Janne van Watm̄ale onsz Raden meester ambrosz van dynter onsz Raet en meester vand camer van onsz . . . . van brabāt Janne oudart meester Janne Stoop onsz sec̄tarys en graphier van onsz Raetcamer in brabāt Janne van Elselau en̄ meer andere eerzamen en propren personen onse getruwe Riddē ende man van leene her̄ Jan Dicbier greve van meghen her̄ tot mierle etc. en̄ onsze gen̄nde vrouwe herbrech van batenborch greuv̄ne en vrouwe der goeden en̄ hlicheiden voorsz met onsen lieven getruwen Ridder her̄ peter van vertaing huer momboir, huer bij consente en̄ auctorisatien des voirsz her̄ Jans Dicbiers huers wettege mans en momboirs bij ons voirsz stadhoud om die saken hier na bescreven te doene gelevert, den selven onsz stadhoud thoenen en̄ te kennen geven, hoe dat vut crachte van eenre comenscap gemaect en̄ geschiet tusschen den selven her Janne Dicbier en̄ vrouwen hbrech van batenborch synre wetteg gesellinnen ter eenre zijden en̄ onsz lieven getruwen her̄ Guy van Brymeu her̄ van huvercourt [1]) van guerieu van gisamecourt en̄ van Wailly in pontieu etc, ter andere. In titele van wetteliken vercoope voir die som̄e van acht duysent zeven hondert acht en̄ vijftich pels en̄ zesse stuvers te achtien stuvers elken peel gerekent, die de voirsz heer Guy van brymeu den voirsz her Janne Dicbier en̄ vrouwen herbrech betaelt heeft in goeden gelden penningen van goude en̄ van zilvere soe die yegewordelic loop hebben in onsz lande van brabant wel en dueghdelic getelt betaelt en̄ overgegeven den voirsz her̄ Janne Dicbier en synre huysvrouwen in der pr̄etien van onsz voirsz stadhoud en man̄en van leene en̄ dair af die voirsz her̄ Jan Dicbier en̄ vrouwe herbrech van batenborch syne gesellinne hen gehouden hebben voir wel betaelt en̄ vernueght scheldende dair af quite den voorsz her̄ Guy van Brymeu en̄ synen erven en̄ nacomelinge. Die voorsz greve en̄ greuv̄ne den voirsz her̄ guy van brymeu hr̄ van huvercourt [1]) vercocht hadden die greffscap en hlicheid t slot stad en lant van megen met'ten hlicheiden hooge middele en leghe collatien van benefitien, den Rechten van den leeden en̄ hulpen van den tollen passagien wateren visscherien vogelrien waranden dycrechten molenen landen beemden kriten thynsen capuynen hynnen mas̄capen

en Letterkunde", bespare den ijverigen publicist en den wakkeren uitgever eene nieuwe teleurstelling! Red. [1]) Humbercourt. Red.

laetscapen verbuerten keuren brucken opcomingen vervallen en̄ allen anden̄ huer toebehoirten, dair inne al mere begrepen die zeven en̄ veertich mudde enen en andere xtien van erfrenten die de voirsz hr̄ Jan gecocht en gequeten heeft en̄ die te voren dair vut hebben geweest vercocht, sond in al oft enigen van desen yets yut te behouden oft vut te nemen op die comen en̄ erffelike lasten en renten jairlicx dair vutgaen̄ dair af die xtien hierna volgen. Te weten yerst Janne Dicbier henricx sone hondert vier en twintich beyers gulden te XIV stuvers t stuc, item claes wine [1]) van berckel thien ponden ouds gelts elck pont te XXX stuvers en̄ een vlemsche placque item goessens knoeden wyf zeven en̄ een̄ half ponden ten prise voirsz, item metten van broechoven vier ponden oudts ten voirsz prise en̄ die helicht van anderhalven ponde paymts te zeven stuvers 't pont paymts gekent item henricke kuyst vier pont oudts en̄ die helicht van and̄ halven pond paym̄ts ter voirsz prise, item beelen van der Dussen derdalf ponden oudts, item claes wyne [1]) van berckel vyf ponden oudts, item Roelof Coenys Wyne [1]) acht ponden oudts en̄ and̄half ponden paym̄ts, item Jans wuse van den stale vyf ponden oudts, item Gheerthe vaillarts viere en̄ t sestich ponden paym̄ts, item den capitel van sint Jans ten bossch een pond oudts, item den cloester op die kelsdonck twee oude sal̄de [2]) te XXX stuvers t stuc, item den predicen ten bosch twee oude sal̄de, item den cloester van sint Geertruidenberche eenen ouden sal̄t [2]) item ghiselen barbiers eenen ouden salt [2]), item geerde Hels eenen ouden schilt, item gheerde marcelys achttien oude salde [2]) en̄ andhalf oirt, item clase broes acht oude sal̄de [2]), item Rhutgheer van den Zande seven oude salde [2]) en derdalf oirt item aert berwouts wine [1]) twee oude salde [2]), item wouter van den broecke vier en̄ eenen halven oude sal̄de [2]), item den Recter van onsen vrouwen outaer tot megen een pont dair af die vier ponden maken eenen ouden sal̄t [1]), item den pastor van megen viere en̄ een half ponden dair af die viere maken als vore eenen ouden sal̄t [2]) en noch zesse ponden elck pont van vyf once vlemsche gekent, item henricke den bastart vier en twintich pels te XIX stuvers en̄ den coster van megen and̄half ponden dair af die vier ponden maken eenen ouden sal̄t [2]) bedragen int geheele ter som̄en van zes hondert negen en̄ dertich gulden te negen stuvers elcken gulden gerekent twelef cremsterte [3]) en̄ an̄dhalf placke sond mere anders dan twee hondert Ryns gulden t sjairs erffelic te XX stuvers t stuc ter quitingen den penninc met sestien penningen en twee hondert der selven Rynse gulden van acht stelle dair af die hondert syn verschenen en die and̄ hondert verschinen selen ten naesten termine die de voirsz greve tandren tyden vercocht heeft Janne den Smet tot behoef des eerwerdegen vaders in gode des bisscoppen van camerike opte voirsz lande en̄ hlheiden mit anden ond̄panden besedt . . . . dair op gemaect die de voirsz h̄ guy geno-

---

[1]) wiue, wyue? RED. [2]) sc̄lde, sc̄lt = schilden. RED. [3]) kromstaarten. RED.

men heeft tot synen laste, om die te betalen van sint petri dage oic men segt cathedra petri voortain, eñ van allet ghene verschenen te voir den voirsz dage sal bliven eñ staen ten laste van den voirsz hr̄ Jan Dicbier en synre gesellinnen Seynde mitsdien die voirsz hr Jan Dicbier eñ vrouwe hbrech van batenberch mit voirsz hr̄ peter van vertaingh heuren geleverden momboir 't voirsz greffscap eñ hlheiden t slot stad en lant van megen mitten hlicheiden hooge middele eñ leghe collatien van benefitien, den Rechten van de leeden en hulpen van de tollen passagien waters vogelrien waranden dykrechten moelenen landen beemden renten thynsen capuynen hynnen manscapen laetscapen verbcurten keuren brucken opcomingen vervallen eñ allen andren heuren toebehoirten dairinne oic mede begrepen die voirsz zevenenveertich mudde enen eñ andre xtien van erffcomen die de voirsz hr̄ Jan gecocht eñ gequeten heeft eñ die te vore dair vut hebben geweest vercocht sond in al oft enigen van desen yets vyt te behouden oft vut te nemen, opte comen en erffelicke lasten eñ renten vore verclaert soe sy die van ons als Hertoge van brabant te leene houden waren erffelic te verleene vut te geve op te dragen eñ over te geven in onsz voirsz stadhouds̄ handen als in den onsz tot behoef des voirsz hr̄ guy van brymeu heurs coopers eñ synen erven eñ nacomelinghen of sake van hen hebben.

(*Wordt vervolgd.*)

Middelharnis. Eerste predikanten. In 1574 werd tot den baljuw van »Somersdijck" (Sommelsdijk) de volgende missive gericht. »Eersame wijse voorsichtige Heere, het is uwe eerwaerdich: wel bekent, dat ick u den 14 Julij binnen Middelharnisch aensprack ende begeerde, ghij sout doch die overheijt derselfver plaetse onsen dijenst willen presenteren, waermede wij bereijt sijn denselfven van een getrou dienaer des godlicken woordts te versorgen, opdat sij nijet sonder Godesdyenst souden blijven sitten, gelijck sijn Exie ons oock belast heeft daerin sorch te dragen. Bidden derhalven, alsoe wij nijet en twijfelen ofte ghij en hebt daerin nae uwe beloftenisse gearbeijt, dat ghij ons metten aldereerste wilt laten weten door Arnoldum, hoe dat de goede heeren gesint sijn, opdat wij ons daernae mogen reguleren. Nijet meer dan blijft den Heere bevolen, die U. E. in goeder gesontheijt lange tijden sparen wil. Datum uut den Briel desen 22 Julij 1574. Bij mij uwen dienar wat ick vermach Gerardus Gallus Gallinaceus".

In de Class. Acta van 16 Aug. 1574 staat: »Den baliu van Somerdijck en kan van die van Middelharnes geen antwoorde gecryghen op den brief, aen denselven geschreven, [aengaende die beroepinge

eens dienaers". Later kwam er een antwoord, en wel een gunstig. Dit blijkt uit de Class. Acta van 14 Maart 1575, waarin opgeteekend staat: »Hebben oick een brieff gesonden an den gerechte van Middelhernis om hair te wairschouwen datt zij geen dienair toelaten dan die wij hair sullen senden, daertoe wij hair belooft hebben onse beste te doen". De Acta der volgende Classik. vergadering, gehouden 16 Mei 1575, vermelden den naam van den pred., die te Middelharnis gekomen was. Hij heette *Aiax Westerwolth* (aldus schreef hij zelf zijn naam).

In 1581 bleek aan de Classe, dat Aiax zich niet gedroeg gelijk het behoorde, en haar optreden had ten gevolge, dat zij Middelharnis eenen anderen leeraar bezorgde. Men vindt daarvan het volgende opgeteekend. Acta van 22 Mei 1581: »Alsoe dese vergaderinge Aiax voorgestelt heeft, dat hun angedient is, dat daer veel swacke personen in de gemeente Jesu Christi grotelicx geergert ende bedroeft sijn, dat hij Aiax, nu soe langen tijt in Middelhernis wonende, gheen gemeente vergadert heeft ofte ten minste hem in eijgener persoen noch in Somerdijck ofte ergens anders totten taefel des Heeren begeven heeft gehadt, ende dese classikale vergaderinge van den particulieren Synode belastiget es besonder opsicht op sijn persoen te hebben [1]); soe hebben die broederen deses classis nae onderlinge communicatie hem vermaent, dat hij op de naestcomende reyse hem met sijnder huijsfrou in Somersdijck, om alle ergernisse wech te nemen, tot het avontmael des Heeren begeven soude, ende alsoe hij hem beswaerde daerop te antwoorden, voor ende aleer dat hij met enige uut Somerdijck sich van enige saecken besproken hadde, soe hebben die broederen t samentlicken gestemt, dat hij t selve doen sal ende in onse naeste classicale vergaderenge antwoort geven ofte hij t selve sal willen doen, ofte andersins redenen sijnes laetens geven. Men sal insgelijcken den dienaer in Somerdijck bidden hij wille dese vergaderenge op de naeste reijse alle gelegentheijt overschrijven".

---

[1]) »Alsoe de Synode gevonden heeft in der antwort, bij Michiel, (die) dienaer was tot Sevenhuysen, overgegeuen voort Hoff van Hollant, tegens het gerechte van Sevenhuysen, dat hy in enige saeken hem onschuldicht op enen Ayco Westerwolt, dewelcke ontrent vijff jaren te Middelhernes onder den Briel gestaen soude hebben sonder enige kercke op te rechten, soe es het classe van den Briel belast op dese predicant opsicht te hebben". Acta Syn. partic. gehouden te Rotterdam 25 Apr. 1581.

Acta van 10 Juli 1581: »Heeft onse broeder Aijax voor antwoort gegeven, hoe dat hij in Somerdijck niet tot des Heeren avontmael geweest es (gelijck hem van de broederen opgeleijt was) ende dat om dese redenen, ten eerste omdat hem dochte dat die broederen hem daertoe wilden dringen ende daerom niet en verstond t selve stichtelek te wesen; ten 2e dat hij voor hadde met Godes hulpe selffs in Middelhernis het avontmael ter gelegener tijt te houden, alsoe sommige personen hun schenen te presenteren. Maer alsoe die broederen verstaen dat hij uut lieffde synes naestens behoorde volbracht te hebben tgene hem van den broederen tot stichtinge ende opbow der kercke Christi in Somersdijck opgeleijt was, ofte ten minsten dat hij sich met den dienaer aldaer ofte oock andere lidmaeten behoorde besproken te hebben ende beclaget dat het hem leet was dat yemand door hem geergert ofte bedroeft ware geworden, omdat hij noch in Middelhernes selffs ofte elders het nachtmael Christi niet gehouden hadde: soe ist dat de broederen alsnoch den vorsz Ayco opleggen, dat hij metten aldereerste bij den dienaer ofte kerckenraet in Somersdijck ghae ende sich met denselvige van goede middelen bespreke, hoe dat die swacke in der gemeente tot Somersdijck alderbest sullen conen wederom gestichtet worden, hetsij in Middelharnes selffs mitten eersten het avontmael te bedienen, ofte, soe sulcx niet wil gelucken, totter naester reijse in Somersdijck hem met sijn huijsfrou tot de tafel des Heeren te begeven, ende in de naeste classik. vergaderenge van de handt des ministers in Somersdijcx bescheijt brengen, hoe ofte wat tusschen hun beijde hierin gehandelt ende gesloten es, opdat die broederen sich daerop sullen moegen beraeden, wat hierinne meer van node sal wesen gedaen te worden". Acta 7 Aug. 1581: »Den Classe heeft gesien de getuygenisse van Aiax in Middelhernis, dat hij na opleggen des Classis hem met den dijnaer van Sommelsdijck ende met de lidtmaten der gemeijnte Jesu Christi, dien hij geergert hadde, aldaer versoent heeft". Acta 7 Mei 1582: »Is besloten bij den broederen dat men Aiacem sal bescriven tot der naester bieencompste ende oock aen die van Somerdijck, soe wel aen den dienaer als die gemeente, om te horen wat clachte zij mochten van Aiaco weten, ende dan te handelen naer behooren". Acta 30 Juli 1582: »Alsoe Aiax de lieffelicke aensprake der Broederen niet int goede opgenomen heeft ende deselvige schijnt voor

suspect te houden, zoe hebben de Broederen voor goet gevonden aen de Classe van Delfft, Rotterdam ende Dordrecht te schrijven ende bidden dat het hen gelieve twee uut 'elcke classe in onsse eerste classicale versamelinge te seijnden, ten eijnde opdat dese sake nae aert der christelicke lieffde sonder partijschap tot een vreetsaem eijnde ende tot opbouwen der kercke Jesu Christi eenmael mach commen". Acta 28 Aug. 1582: »Die broederen gehoert hebbende met grote droeffenisse van het argelijck ende onstichtelick wesen ende leven Aiaci, ende dat hij selffs mondelick bekent heeft noyt het nachtmael des Heeren ontfangen ende gebruyckt te hebben, ende dat hem van de broederen, nae luyt de acte daeraff synde, voormaels opgeleit is, ofte het nachtmael des Heeren selffs tot Middelharnes uut te rechten, ofte hem tot datselve in Somerdijck te begeven, waeraff hij noch het ene noch het ander niet gedaen heeft, maer wel spijtelick ende schamperlijck tegen dese resolutie gesproken, alsoeck dat daer grote suspicie is, dat hij noch ongetrout is, sittende bij sijn tegenwoerdige huijsfrou, ende dat hij op desen dach alhier, nae luijt de acte daeraff sijnde, behoorde gecompareert te hebben, om van alle hetghene vors. oeck in tegenwoerdicheijt der dienaeren uut de classe van Delft, Rotterdam ende Dordrecht ter eere Godes ende opbow sijnes huys te handelen, ende hij niet gecompareert is ofte enige letter tot sijnder ontschuldenge overgesonden, maer veel meer een bitter antwoort gegeiven dien broeder, die hem vraechde ofte hij mede gaen wilde nae de classe etc.: desen alles angemerct ende in den vrese des Heeren overgewogen hebbende, [hebben] die broederen eendrachtelick bevonden, dat zij met goeder conscientie hem niet conen voor een kerckedienaer houden ende daerom besloten, dat men an hem schrive, dat hij om redenen vorsz. van sijne kerckelicke dienst terstont affstae, ter tijt ende wijlen hij den broederen deser classe genoech sal hebben gedaen". Acta 6 Juni 1583: »Alzoe Aiax Westerwolt, dienaer des woort Godes geweest in Middelhernes, bij de broederen van de classik. vergaderinge gecomen is, versoekende, soe hij tegen deselve hem soude moegen ontgaen hebben, dat zij hem sulcx wilden vergeven, hebben die broederen hierop geantwort, hetghene tegen hare persoenen soude moegen gedaen wesen, sijn sij van harten genegen hem te vergeven, ende nae alle hare vermoegen de lieffde tegen hem te bewijsen, maer

soeveel hij tegen der kercke Godes hem soude moegen hebben vergrepen ende derselver vermaenenge, straff ende ordel anghaet, conen die broederen ende dienaeren deser classe niet annemen, overmidts sijluijden bij den vorsz. Aiace van te voren schenen voor suspect gedacht te wesen van partijschap, waerom sij gedrongen sijn geweest an de classe van Dordrecht, Rotterdam ende Delft te schriven ende bidden, dat sij vuijt elcke classe twee mannen in onse classik. vergaderinge binnen den Briele op den 28 Aug. anno 82, om dese swaricheid Aiaci helpen sonder partijschap in den vrese des Heeren ende vreede eijndigen: soe conen die broederen deser classe tselve alleen niet vuijtvoeren, te meer dat Aiax voorsz. op de voorsz bestemde tijt niet en compareerde, noch hem met een letter niet en ontschuldichde, ende daerbeneffens van Middelhernes opgebroken ende van hier vertrocken is, sonder ijemant aen te spreken ofte hem te verantwoorden op de puijncten, hem toegeschreven: waeromme hem bevolen ware van sijnen kerckedienst op te houden ter tijt ende wijlen hij den broederen eerst soude genoech gedaen hebben. Ende want dese handelenge oeck andere kercken ende classen bekent is, soe hebben die broederen voor goet gevonden dese handelenge totten tegenwoordige particuliere synode te seijnden, alzoe sij ons alleen oeck te swaer is, opdat bij deselve daerinne gehandelt ende gesloten worde, naedat sij sullen bevinden te behoeren, met welckers ordel wij geheel wel tevreden zijn, als onse gecommitteerde broederen mondelick sullen conen verclaren. Ende soe het Aiax goet dunckt, sal hem met onse gecommitteerde broederen in s Gravenhage moegen voegen ende sijne versoeck ende begheeren in deselve vergaderenge der dienaeren voorstellen, ende sich metter kercken soe veel moegelick verenigen, hetwelcke, soe het geschiet, sal ons van harten lieff wesen om haer".

De zaak kwam ter sprake in de Synode, te 's-Gravenhage gehouden 7 Juni 1583, en in de Acta van die Synode leest men: »De gedeputeerde van den Briell hebben den Synode aengegeven, hoe dat haere Classis langhe tijdt in handelinge was geweest met eenen Aiax ofte Aico, dienaer in Middelharnisse: uijt oorsake van dat hij noijt het Avontmael des Heeren bedient, ja oock selfs in de gereformeerde Gemeente niet gebruijckt hadde: oock mede van de ongeschicktheijt sijns levens ende sijner tonge, ende de merckelicke suspitie, die van

hem is, dat hij met de persone, die hij voor sijne huijsvrouwe houdet, noch niet in der kercke getrout en is. Waer deur het eijndel. is gecomen, dat de voorsz. Classe hem belast heeft van sijnen dienst te supercederen, so lange hij van de voorsz. onordentheden ende ongeregeltheden niet afstont. Waerop hij uijt de plaetse sijner woninge getrocken is stilswijgende ende hem hier ende daer over de handelinge des Classis beclaecht. Hebben daerom de voorsz. gedeputeerden begeert, also Aico voorsz. hier was, om voor de Broeders te compareren, dat sij hem wilden hooren; want sij bereijdt waren haere handelinge tegen hem te verantwoorden. Hierop is Aico gehoort: Ende gelijck hij verclaerde niet te willen de Brielsche Classe beschuldigen, also heeft hij in 't lange verhaelt die historie sijner saecke, ende waerinne hij t'onvreden was. Heeft rondelick bekent noyt ten avontmael gegaen, veel weijniger 't selvige geadministreert te hebben. Item hem familiaer gemaect te hebben metten landtlieden in den herbergen met drincken etc. Item dat hij de Broederen des Classis somwijlen qualick toegesproken heeft uijt haesticheijt; dat hij noijt geexamineert geweest is dan van den paus van Romen. Ten laetsten, dat hij gheen betoogh weet voort te brengen, dat hij sijne huijsvrouwe getrouwt soude hebben, dat hij se nochtans getrout heeft voor haere ouders ende daerna deur den dienst eens ministers binnens huijs in sijn vaderlant.

Hierop hebben de Broeders (oock de voorsz. gedeputeerde int lange gehoort hebbende) ten eersten hem een scherpe ende ernstige vermaninge gedaen uijt Gods Woordt. Ten 2en is hem opgeleijt in de Classe van den Briell sijn schult te bekennen ende met den Broederen te versoenen. Ten 3en dat hij metten aldereersten ergens in een goede Gemeente hem nedersette, ende hem na de wijse der Gemeente met waere voorgaende beproevinge begeve tot den avontmael des Heeren. Ende dat hij daerna, indien het de Heere gelieft hem te gebruijcken, na behoorlicke examinatie tot den dienst des Woordts gepromoveert sal meugen worden. Dit alles heeft hij verclaert te willen doen, belovende dat men deur Gods genade sodanige misbruycken, als boven verhaelt sijn, niet meer hooren soude. Insonderheijt is hem mede voorgehouden, dat hij, so haest alst deur de oorloghe sal meugen geschieden, arbeijde eene attestatie te hebben, dat hij sijne huijsvre ghetrout heeft, 't welck hij seijde hem voor dese

tijdt niet doenelick te sijn; daerom de Broeders hierop nu niet ghedrongen hebben. Ende is besloten, dat hij een goede attestatie van de Brielsche Classe, oock van wege des Synodi (so hijt begeert) hebben sal, wanneer hij 't boven gemelde volbracht sal hebben".

Den 11 Juli 1583 verscheen de man weder voor de Classe, en van 't geen er toen voorviel is dit genotuleerd: »alzoe dat Synodus Aeijcko heeft belast hem te versoenen met den broederen der classis van den Briel, alzoe hebben die broederen hem ten eersten afgevraecht oft hem niet van herten leet en is, dat hij alzoe in sekere poincten voersz. hem tegen Godt ende zijnen naeste vergrepen heeft: waervan hij secht, hij wilt wel bekennen het gene hij voer den Synodo in den Hage eenmael bekent heeft, dat hij daerin schuldich is ende dat hem leet is dat hij enige christenbroeder daermede geergert heeft, biddet men wil hem sulcx in der liefde vergeven, beloeft mits deesen hem vorts, als een christen betaempt, te dragen ende nae te comen tgene hem in den Synodo opgeleijt is, gelijck hij mit hantastinge aen alle broederen lieflijcken bewesen heeft. Maer aleer hij deese acte heeft horen lesen oft int werck gestelt, soe heeft hij den broederen mit leelijcke lasterlinge beswaert ende beschuldicht, als 1° dat hij die van der classe beschuldicht van dat se hem gedefameert ende geschuert hebben bij andre classes in zijn name ende fame; ten 2e dat zij mit hem handelden als de Joeden met Christo, die daer seijden tot den richter: wilt ghij hem niet hangen, soe sullen wij hem hangen nae onse wet; ten 3e oft ic u oft den duijvel te vijant heb, dat is mij gelijck, als ic God tot een vrint hebbe; ten 4e heeft hij de legaten, van den classe op den Synodo gesonden, beschuldicht voer wolven, faemroevers, mordenaers ende logenaers ende haer niet gedragen te hebben in Synodo als legaten toebehoert; ten 5e heeft hij de classe beschuldicht van tyrannie ende morderije, als dat zij eenige in Vlaenderen, in Vrieslant ende elders uut hare classe verjaecht hebben, alwaer zij in ellende gestorven ende omgecomen zijn; ten 6e heeft hem beclaecht dat alle dienaers, die naer hem in den classe gecomen zijn, sich tegen hem hebben opgestelt, waerom hij de aencomelingen vermaent heeft dat zij haer niet van sulcke logenaers verleijden laten. Ende naedemael alle dese voersz stucken bij de broederen der classe zijn ontkent ende in specie genochsaem wederleijt, haer presenterende voer alle kercken, soe het noet is,

breder te verclaren ende antwoerden, oft zoe hij Aiax tgene voersz wilde weder roepen, waren zij oock willich hem tselve te vergeven ende nae last des Synodi mit hem te versoenen; soe is hij mit een tornich gelaet van der vergaderinge deser classe gescheijden ende mit quade woerden".

Nadat Ajax heengegaan was, werd besloten »die sake ende den handel" met hem aan de Synode mede te deelen, en beloofde de Classe aan twee afgevaardigden van den Magistraat van Middelharnis op hun verzoek, dat zij »haer in den gebede ende naersticheijt alle hulpe bewijsen" zou, om »voer haer gemeijnte eenen godsaligen, vromen ende goeden dienaer te becomen". Reeds den 29 Aug. 1583 was de vacature vervuld. In de Class. Acta van dien datum staat: »Sijn gelesen die attestatien Francisci Borluijt, van sijn Classe te Brugge end sijn gemeente te Lijs, end hebben dije broedrn tegenwoordig doe ter tijt vergadert voor goet aengenomen ende geapprobiert, end hem voor een lijdtmaat des Classis ontfangen".

(*Wordt vervolgd.*)

Reimerswaal (XXXVIII, 309). Battenbroeck, ehemals Bertenbroeck, ist ein unter der Gemeinde Waelhem in Brabant liegender Polder, der unter dem alten Regime eine eigene Herrlichkeit bildete. Maria v. Egmond, Gemahlin von Johann v. Rommerswale erhob dieselbe am 19. März 1475—76, ihr Sohn Jacob v. R. folgte ihr 4. Juli 1498; dann dessen Sohn Jacob II, 17. März 1533—34; darauf der Sohn des letzteren, Jacob III; dann dessen Sohn, Jacob IV, 1. März 1595. Dieser starb am 21. Januar 1604, nachdem er die Kinder seiner Nichte Gertrud v. Berlo († 7. Dec. 1591), Tochter von Arnold, Herrn von Cortenbach, Eeckhove' etc., und Barbara v. Rommerswale, zu Erben eingesetzt. Gertrud war vermählt mit Jor Anton v. der Gracht, Herrn v. Schardau, Bavencoven, Beaulieu, Walle, »gentilhomme de la Bouche" Kaiser Rudolph's II, † 17. März 1619, der am 24. März 1604 Battenbroeck erhob. Sein Sohn Johann v. der Gracht, Herr von Rommerswael, Battenbroeck etc. († 20. August 1647), vermählte sich mit Catherine d'Ostrel, Dame von Diéval, Lières, Baillescourt etc. Deren Enkel, Johann Franz v. der Gracht genannt v. Rommerswale (Sohn von Anton Dominicus v. der Gr. genannt v. R. und der Anna Claudine v. Wachtendonck, Dame von

Rumpst und Overwinde), Herr von Vriessele, erhob 16. Febr. 1657 Battenbroeck. Er heirathete zu Antwerpen mit Contract vom 24. Dec. 1673 seine Cousine Gertrud Philippine v. der Gracht, Baronin von Vremde, Dame v. Schardau und Olmen. — Die Herrlichkeit Rommerswael ging um die Mitte des 17ten Jahrhunderts in den Besitz der Familie de Vroe über; auf welche Weise, finde ich nicht angegeben (Siehe A. Wauters, Hist. des Environs de Bruxelles; de Stein d'Altenstein, Annuaire XXXI; de Raadt, De voormal. heerlijkheden Reeth en Waerloos, Alg. Ned. Familieblad, 1886 bl. 72 etc. — Eine Linie der v. der Gracht führt noch heute den Beinamen »de Rommerswael". — Leider augenblicklich nicht in der Lage, eine Erklärung des Umstandes zu liefern, dass die v. der Gracht und le Sage sich gleichzeitig Herren von Lodijcke nannten, erlaube ich mir hier nur folgende Bemerkung. Bei Streitigkeiten um ein Lehnsgut erwirkte eine jede der Partheien die Investitur und machte dann vor den zuständigen Gerichtshöfen ihre Rechte geltend. Während der Dauer des Processes nannte sich dann ein jeder der Belehnten Herr des Gutes, — vorausgesetzt, dass dasselbe eine Herrlichkeit war. Solche Processe dauerten manchmal mehrere Generationen hindurch, und die Erben eines jeden der processirenden Theile liessen sich natürlich ebenfalls eine Belehnung mit dem Gute ertheilen. Beispiele dieser Art (aus Brabant) könnte ich mehrere anführen. — Ferner kam es oft vor, dass sich der Besitzer eines Gutes bei der Veräusserung das Recht vorbehielt, sich nach wie vor nach dem Gute zu benennen. Ganz gewöhnlich ist est bekanntlich, dass Familien, wie dieses z. B. mit den v. der Gracht bezüglich Rommerswael der Fall ist, nach dem Verlust des Gutes einfach den Namen desselben mit dem ihrigen verbinden. Doch geschah es häufig, dass Besitzer von Herrlichkeiten, Baronien, Grafschaften etc. an den Verkauf des Gutes die ausdrückliche Bedingung knüpften, dass sie sich nach wie vor Herr, respective Baron, Graf etc. der betreffenden Besitzung nennen dürften. So behielt sich J. B. Don Francisco Thomas Perrenot de Granvelle, dit d'Oiselet, Markgraf und Marschall des H. R. R., 1615 beim Verkaufe der Grafschaft Cantecrode (Cantecroix etc.) an Johann Maes (mit den drei Hirschköpfen) allein das Recht vor, den Titel eines Grafen von Cantecrode zu führen. Der Erwerber des Gutes nannte

sich daher nur »Herr der Grafschaft" Cantecrode. (Siehe meinen bereits angeführten Artikel über Reeth u. Waerloos [1]).

Wenn wir, um ein weiteres Beispiel anzuführen, die de Raet's in Breda in Urkunden des 18_{ten} Jahrhunderts sich »Herren" von Kerckum (Kerkom bei Tirlemont) nennen sehen, während doch diese Herrlichkeit durch Verkauf seitens der Maria Margaretha Baronesse le Roy de Broechem, Erbin ihres Oheims Jacob de Raet (einst Herr v. Reeth, Waerloos etc.), bereits am 29. October 1693 im brabantischen Lehnshofe an Philipp Cleijmans de Reijden übertragen worden und seitdem niemals wieder in die Hände der de Raet's zurückgekehrt noch von ihnen vindicirt worden war, so können wir uns dieses nur durch die übertriebene Titelsucht des vorigen Jahrhunderts erklären. Aehnliche Fälle liessen sich zu Dutzenden anführen.

Man sieht, das man bei Verfassung von Familien-Geschichten mit der Prüfung der Titel nicht vorsichtig genug zu Werke gehen kann. Auch darf man sich bezüglich der Güter nicht lediglich auf die Angaben der Lehnsacten verlassen, sondern muss dieselben möglichst mit den Familienpapieren, wie Testamente, Theilungsacte, Ehepacten u. s. w. vergleichen und ergänzen.

J. TH. DE RAADT.

Graaf Diederik (XXXV, 468). Of deze als voorganger van Gerolf een historisch persoon is, zal nog wel steeds hoogst twijfelachtig zijn. De geslachtslijst in v. Mieris, »Charterboek" bl. 31, vermeldt hem als zoon van Gerolf, graaf in Friesland († 837) en kleinzoon van Diederik, hertog van het Oost-Frankische Friesland, bij Theodrade, dr v. Bernard, bastaard van Karel Martel. Als zoon van dezen Diederik (in 869 begiftigd met het foreest van Wasda door koning Lodewijk van Duitschland) noemt de geslachtslijst Gerolf II. Deze laatste zou dan de door koning Arnulf in 889 met goederen op Kennemer grond begiftigde Graaf in Friesland zijn, waarschijnlijk † 895, vader van Dirk I en Walger graaf in Teisterbant.

MR. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

---

[1]) Man beliebe p. 121, 1e Col. den sich eingeschlichenen Druckfehler durch »coram domino locum tenente" zu verbessern.

v. Borgondië. De *Nav.* XXXV, 132, 467 (n. 1) vermelde Adriaan v. Borsele † 1468, voogd van Bergen (Henegouwen), opper-kamerling van Filips van Borgondië, met wiens bastaarddr Anna v. B. hij in 1454 in 't huwlijk trad, — zal zoon geweest zijn van Jacob, stadhouder van Bergen, † 1426 aan zijne wonden in den slag bij Brouwershaven, en kleinzoon van Claes II v. Borsele, wien Albrecht van Beijeren in 1401 opdroeg de heerl. Popkensburg bij St. Laurens (op Walcheren) met ongeveer 160 gemeten lands, een ridderslot, gesticht in 1353 door zijnen vader Claes v. B., heer van Brigdamme, die kort daarop de (oude) kerk te St. Laurens had doen bouwen (zie Tegenw. Staat v. Zeeland bl. 230). Aan zijne gade Anna v. Borgondië [1]), bij wie hij geene kinderen had, liet Adriaan het kasteel na. Na haren dood werd 26 Sept. 1508 Anna v. Borsele [2]), vrouwe van der Vere, † 8 Dec. 1518, verleid met alle de huisinge en de woningen boven en beneden staende tot Popkensburg, en alle die erue die wijlen Claes v. B., heer van Brigdamme, in sijn leven, en Vrouwe Maria v. Arnemuiden hadden in P. en Br. Zij liet het goed na aan haren eenigen zoon Adolf v. Borgondië [3]), heer van Veere, † 1541, wiens zoon Maximiliaan, heer en markgraaf van Veere (zie *Nav.* XXXVII, 42) er vervolgens eigenaar van werd; vgl. over hem de Tegenw. Staat t. a. pl.. Zie ook ald. over het slot en de heerl. P., waarvan in 1753 als eigenares vermeld staat Cornelia Boddaert, destijds wede Mr. Willem Parker, oud-burgemr van Middelburg, eerder wede Hieronymus Joseph Boudaen, burgemr van M., in leven heer van Popkensburg.

J. A.

VRAGEN.

Ennershausen (XXXVIII, 318) — eene heerlijkheid? Saamgetr. uit Ennerichshausen, dorp in 't hert. Nassau, bij Runkel, aan de Worsbach?

[1]) Wordt *Nav.* XXXV, 48 met de »genad. joncfr. v. Bourgoengen" zij, of wel Maria v. Borgondië (*Nav.* ibid. 467, noot 1) bedoeld?

[2]) Zie over haar Tegenw. Staat v. Zeel. bl. 146.

[3]) »Deez', in de Bouwkonst zeer ervaaren, deedt de Stad (Veere) merkelyk verbeteren. Hy stierf in 't jaar 1539 (*sic*) op zyne Heerl. Beveren, in Vlaanderen" (ibid. bl. 147). Hij wordt ook wel kortaf de Heer v. Beveren geheeten.

Cluny (XXXVIII, 317). Wordt Clugny (depart. Saône et Loire) bedoeld?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Colimehornon (XXXVII, 369). Mr. V. den Bergh, t. a. pl. zegt: Colimehornon, misschien een buitenbuurt van Kollum; maar dit is onjuist; het is eene buurt onder Holwerd. Zie Beneficaalboeken van Friesland, op Holwerd.

Kollum. ANDREÆ.

[Tot de rubriek van het *Nav.* t. a. pl. genoemde Salcke(n), — vgl. ibid. bl. 295, 7, — kunnen ook behooren de geslachtsnamen Sellack (Stettin), Selkers (Haarl. Ct. 23 Febr. 1888), Zijlker (Haarlem; zie echter Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 486), Zilcken ('s-Gravenhage).]

St. Anna-ter-Mude. In de lijst der gilden dezer plaats komen sommige voor, welker beteekenis moeilijk valt te ontcijferen, en die ook door Ds. H. Q. Janssen niet of m. i. niet voldoende zijn verklaard. Bewaarders van den wassche zijn blijkbaar nachtwachten, maar wat zijn Damwasschers? Bij dam kan men denken aan havendammen; maar wat viel hier toch te wasschen? Verder vind ik eenen Bewaarder van de bulle, of alleen Metten bulle [1]). Hier zal gedoeld zijn op den parochie-stier, vroeger werklijk thans nog soms in overdrachtlijken zin voorkomend. Het woord bul voor stier, dat in sommige streken van ons land gebleven is, wordt hier thans niet meer verstaan. — Eindelijk ziet men in de lijst nog bewaarders van St. Janshoofd. Hier moet wel niet gedacht aan eene relikwie, maar aan een veer- of havenhoofd. Zoo gist ook Janssen, maar verwerpt deze gissing terstond weder. Weliswaar, bewaarders van de vere staan in dezelfde lijst ook afzonderlijk vermeld; doch, naar ik vooronderstel, is daar het voetveer bedoeld, terwijl van St. Janshoofd de overvaart met paarden en rijtuigen plaats vond. De ligging van dit St. Janshoofd laat zich trouwens met genoegzame zekerheid aanwijzen. De Oostdijk van het Brugsche poldertje, strekkend naar Sluis, heet op

[1]) Vgl. over den bulleman van Francker, *Nav.* XXXII, 41; '111, 261, 2. RED.

den plattegrond in Tegenw. Staat St. Jansdijk. Deze dijk vindt zijne voortzetting in een weg of dijk, het Paardehoofd geheeten, welks einde in de vestingwerken van Sluis vergraven is. De aansluiting van St. Jansdijk en Paardehoofd bepaalt de ligging van het St. Janshoofd, en wijst tevens de bestemming van dit hoofd aan. Het andere veer, waarvan in de lijst sprake is, was dan het voetveer naar Sluis. De weg er heen zal geloopen hebben langs den oostdijk van de Zoutepannepolder, tevens westdijk van den Brugschen polder. Deze dijk, thans grootendeels vergraven in den Steenweg op Sluis, — komt in oude stukken voor onder den naam van Stepsteendijk, later verkort tot Steendijk. De naam moet misschien hieruit verklaard, dat er ten behoeve van de voetgangers op bepaalde afstanden steenen gelegd waren; zoodat men ook bij vochtig weder zonder bezwaar naar het veer en in Nieuw-Mude kon komen. Zulke stapsteenen treft men nog tegenwoordig aan op de bezwaarlijkste punten in het voetpad van St. Anna naar Hoeke. Met deze stepsteenen [1]) de dam wasschers in betrekking te denken, veronderstelt wel veel netheid bij de oude Mudenaren; ofschoon ten gevolge van de gesteldheid des bodems tusschen Sluis en St. Anna het schoonhouden van den Steenweg door verwijdering van slik [2]) aan het tegenwoordig bestuur noodwendig dunkt, en zulks geen weelde heeten mag.

J. R. VAN KERDE.

LXXVIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks. A⁰ 1711. N⁰ 2960—2989.

Krooning van Keizer Karel VI op 22 December 1711 te Frankfort.

2960. Strooipenningen v. L. IV 624 (1—2). Beide met den wereldbol en hetzelfde omschrift.

---

[1]) Den stepsteen meen ik ook te vinden in Oostappen, buurt onder Asten (N.-Brabant), aan eene beek. *Oo* verkort uit *over*, zou mijne verklaring van Obergum, waar samenvloeiing de verkorting begunstigde, niet weinig steunen. [Ligt te Asten of in den omtrek soms eene buurt Westappen? Appen is een gehuchtsnaam te Voorst (op Veluwe), hoogstwaarschijnlijk etym.-identisch met Eepe aldaar. RED.]

[2]) Moet het eerstgenoemde »bewaarders van den wassche" ook niet aldus verklaard? Alzoo, dat hier sprake zij niet van »nachtwachts", maar van opzichters over dat schoonhouden, evenals de bewaarders van St. Janshoofd te zorgen hadden, dat het kribwerk in orde bleef!? RED.

624 (1). De *groote. Veel grooter* bij *v. Duren* Mm. 48 n° 2002. Brons. (Anders *kleiner* Mm. 30 Br. aldaar n° 2003, *Voûte* n° 626 Z. *f* 1.50, *Dugniolle* n° 4778/79 (beide).

624 (2). De *kleine*. Ook *Kz.* = Kz. 624 (2) maar (beide) als *Vz.* Borstb. *Carol. VI. d. g. r. i. s. a. g. h. et b. r(e)x* bij *Smidt v. Gelder* n° 3572 Z., *v. Duren* n° 2005 Z. en 3 stuks verschillend n° 2006, *Voûte* n° 627 Z. *f* 1.—.

2961. Gedachtenispenningen v. L. IV 625 (1—6).

625 (1). *Vz.* Borstbeeld van den keizer omringd door die van de zes keurvorsten die hem verkozen hebben. *Kz.* Zinspeling op de eenstemmigheid der keuze.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3576 Z. 44 W., *Salm* n° 2191 Z. 44, *v. Cleeff* I n° 2559 K., *de Vries* n° 1443 Z. 44 W. *f* 5.—.

625 (2). *Vz.* Gekroond borstbeeld *en face*. *Kz.* De wereldbol en hetzelfde omschrift als op de strooipenningen 624 (1—2). *Ald.* n° 3577 K., *de Vries* (1884) n° 1445 Z. *f* 2.—, *Salm* n° 2192 Z. 26 W., *v. Cleeff* I n° 2560 Z. *f* 2.—.

2962. Bij *v. Duren* n° 2010. Brons. Vz. Geharnast borstbeeld. Omschrift *Carolus VI d. g. rom. imp. s. a. ge. hu. bo. rex. Doch zonder afsnede* op de Kz. Ovaal Mm. 69.

2963. 625 (3). *Vz.* Buste op een voetstuk, waarboven engeltjes eene keizers- en eene koningskroon houden.

Kz. Wapenschild omgeven door de halsketen der orde van het gulden vlies.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3578. Z. 30½ W. Stempels te Brussel. *Piot* n° 458—459, *Salm* n° 2194 Z. 30 W., *v. Cleeff* I n° 2560 Z. *f* 10.—.

2964. 625 (4). *Vz.* Borstbeeld rechts-gewend. In den geknotten arm leest men KOCH F(ECIT), stempelsnijder in Gotha (1706—1742).

Kz. De Duitsche arend den door oorlog verscheurden wereldbol met zijne klauwen vasthoudend. Zeldzaam in zilver. Bij *v. Cleeff* I n° 2562 *f* 14.75.

2965. 1712. 625 (5). Keizer Karel VI staande met het jaarschrift in de afsnede van MDCLLVVII = 1712. Het opschrift op de Kz. wijst aan, dat deze penning door *Kortrijk* is aangeboden ook als Karel VI Graaf van Vlaanderen in 1712: stempel te Brussel, *Piot* n° 460 *Salm* n° 2195 Z. 47 W. In K. bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3580.

2966. 625 (6). De kleinste. Vz. Borstbeeld. Kz. Altaar.

Bij *Voûte* n° 628 Z. *f* 2.50, *de Vries* (1884) n° 1445 Z. *f* 1.—, *Salm* n° 2196 Z. 6 W.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3581 Z. *Dugniolle* n° 4777. In Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk* met R* in plaats van REX in randschrift der Vz. Bij *v. Dam* n° 2941 K. Geheel anders dan v. L. IV 625 (1—6).

2967. 1711. Als voren op de kroning. *Vz.* De borstbeelden van *Karel* I, IV, V en VI.

Kz. Omschrift *Omnibus idem* (Allen dezelfde) Mm. 49 bij *'t Hooft v. Benthuizen* n° 1331 Z. 44.

Bij *v. Cleeff* I n° 2554* Br. *f* 2.—, in de afsnede *Carol. VI Imp. natus aequinoctio* Karel VI keizer geworden op den dag der nachtevening. (Zegetocht door Duitschland).

2968. 1712 v. L. IV 629. Eerepoort te Neurenberg bij 's keizers doortocht. Bij *v. Cleeff* I n° 2564 Z. *f* 9.—, *Salm* n° 2199 Z. 29.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3582. Z. 29½ W. Bij *de Roye* n° 2496 Z. *f* 5.—. Vz. als Vz. van 622. Kz. als Kz. van 629.

2969. 1712. 22 Mei. Karel tot koning van Hongarije te Presburg gekroond. Strooipenning.

Vz. De Hongaarsche kroon, daaronder in zeven regels *Carolvs VI-Rom : Imper : S. a-ger. hispan. hvng-boh : rex. a(rchidvx) Avst(riae)-coronat(vs) Poson(ii)* 22 *May*-1712. (*Presburg of Poson, Posonium*) *Istropolis* [1]) *Appel* II, 1 S. 908 1) en variant met *U* in *Austriae* ald. 2).

Kz. als v. L. IV 624 (1 en 2).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3573 Z. *'t Hooft* n° 1227 Z. 5 W. en 1228 Z. 3 W. (beide grootten), *de Roye* n° 2498 2 stuks van verschillende grootte Z. *f* —.80, *de Vries* (1854) n° 1853 Z. 1.5.

2970. 1712. 8 Nov. Karel als aartshertog te Weenen.

Vz. Tusschen vijf adelaars of andere vogels onder een Aartshertooglijken hoed geplaatst, leest men in zeven regels *Carolo-VI-rom. imp. hispan. hu : boh : regi-archid(vci) Avstriae-homag(ivm) praestatvr-Viennae*-8 *Nov*-17-12.

Kz. als v. L. IV 624 (1—2) [2]).

---

[1]) Niet *Posen* zooals bij *de Roye* n° 2498 en *Voûte* n° 6292 *f* —.50 staat.

[2]) Deze Kz. de wereldbol door wolken omgeven en hetzelfde randschrift vindt men nog terug op de strooipenningen bij de kroning tot koning van Boheme

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3575 Z.

2971. 1711. Als voren Karel VI. Vz. zijn borstbeeld. Kz. als v. L. IV 431 (431 (4) ook met randschrift. *Sit ineffabilis, sit innumerabilis austriae gloria.* Dat de glorie van Oostenrijk onuitspreeklijk en ontelbaar zij.

Bij *'t Hooft* n° 1329 Z. 17 W.

2972. 1711. 22 December. Op de kroning te Frankfort.

Vz. Borstbeeld met omschrift *Caes(ar) Aug(ustus) Car.(olus) VI. R.(omanorum) imp.(erator) S.(emper) A.(ugustus) Ge.(rmaniae) Hi.(spaniae) Hu.(ngariae) Bo.(hemiae) Rex Ar.(chidux) A.(ustriae) D.(ux) B.(urgundiae)* met de naamletter van den stempelsnijder V(*estner*).

Kz. Vier medaillons met de borstbeelden van *Karel* I, IV, V en VI met het omschrift *Magno sextus tamen iste superbit nomine praeteritis melior venientibus auctor.* Deze zesde (*keizer Karel*) overtreft door zijn grooten naam de voorafgegane (keizers ook *Karel* genaamd), en moge hij de betere vader zijn voor de toekomende (keizers). In de afsnede *Coronat(us) Francof(urtii)* MDCCXI met de naamletters van den stempelsnijder G. V. *G(eorg)* (*Wilhelm*) *V(estner)* [1]. Kab. *Smits v. Nieuwerkerk.*

2973. Als boven *Vz.* Karel in antieke kleeding staande, wordt door een arend gekroond, en ontvangt van dien het rijkszwaard. Daarboven op wolken zwevend ziet men *Jupiter*, *Minerva* en *Mars.* In de afsnede

22 *Dec.* 1711.
R(oettiers).

Omschrift *Hic virtutis honos coelo dimittitur alto.* Uit den hoogen hemel daalt deze belooning van manhaftigheid.

Kz. De *gerechtigheid* en de *overvloed* met hunne attributen in de handen staan ter weerszijden van een altaar waarop een wapenschild met de kwartieren van Castilië, Leon, Aragonië, Sicilië, Granada, Oostenrijk (nieuw), Bourgondie (oud en nieuw), Vlaanderen en Tyrol. Daarop staat het wapen van Oostenrijk (nieuw) gedekt door eene groote keizerlijke kroon. Aan den voet van het altaar het wapen

---

te Praag eerst 5 September 1723 geschied. Appel II, 2 S. 408 n° 9 en 10. De laatste met fortitudine en niet fortutudine bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3675 Z.

[1]) Geb. in Schweinfurt 1677. Stempelsnijder in Neurenberg † 1740. Zijne initialen zijn ook V of G. W. V.

der *kastelanie van Kortrijk*, op welker last deze penning is gemaakt. In de afsnede het tijdschrift

ARCES DOMUS De vestingen van het
AUSTRIACAE Oostenrijksche huis.

Zinspeling op de *vijf* vestingen in de kastelanie van Kortrijk, wier poorten of burchten ook het wapenschild kroonen.

Omschrift, ook tijdschrift

CORTRACENSE TERRITORIUM GAUDET.

Afgebeeld en beschreven door den baron H. *Surmont* in de *Revue de la Numismatique Belge*, 1871 pl. V (1) p. 139—160. (Ald. te lezen p. 160 in plaats van *Riswick*... *Utrecht*). Zie ook J(*onnaert*) l. l. n⁰ 84 in 1847 bij *Goetghebuer* te Gent. *Piot Coins* n⁰ 461—462

2974. 1711. Als boven op de verkiezing en kroning.

Vz. Karel de Groote en Karel VI nevens elkander staande. Omschrift *Nomen. Omen. Amen.* De naam een voorteeken. Zoo zij het.

Kz. De kroning. Randschrift. Bij *Welz de Wellenheim* II, 1 S. 390 n⁰ 7510 G. $19^1/_2$ Z. $1^{11}/_6$ Loth, met verwijzing naar *Leyser* (*Aug. Polyc.*) *rare und furtrefliche Münzen und Medaillen. Leipzig* 1791 8⁰ n⁰ 464 en *Will* (G. A.) *Nurnbergische Münzbelustigungen* (I—IV Th. Altorf und Nurnberg 1764—1767 4to) Th. I, S. 113). Bij *Salm* n⁰ 2108 Z. 29.

2975. 1711. Als boven op de kroning. Vz. Borstbeelden van Karel den Groote, Karel IV en Karel V; daaronder dat van Karel VI waarbij *Germania* met de kroon. Kz. Een gedeelte van den dierenriem boven de aarde gespannen. Opschrift *Omnibus idem.* Voor allen dezelfde. Bij *Welz de Wellenheim* n⁰ 7515. *Leyser* n⁰ 468. *Catalogus numorum Hungariae et Transsilvaniae instituti nationalis Széchényani.* (Pestini 1807—1810 3 deelen en één deel platen (uitgegeven door *Dr. Schönvisner*) I p. 279 n⁰ 7. Gr. 22 Z. $2^7/_{16}$. Bij *Salm* n⁰ 2191 fraai Z. 44 W.[1]).

2976. 1711. 6 Juli. Inhuldiging van *Maximiliaan Emanuel* keurvorst van Beijeren te Mechelen.

Vz. Maximiliaan Emanuel op den troon gezeten, door twee vrouwen bekransd wordend.

---

[1]) Bij *Welz de Wellenheim* nog op de kroning n⁰ 7504, 7505, 7506, 7507, 7508, 7511, 7512, 7514, 7516, 7519 en 7522.

Daaronder G. D(e) B(*acker*) (stempelsnijder van den keurvorst in Namen 1711—1715) [1], *de Coster*, Z. n⁰ 661, *v. Cleeff* II n⁰ 1442 Z. *f* 1.25 en met verschil K. n⁰ 1443.

Omschrift *Constantia et fidelitate.* Door standvastigheid en getrouwheid.

Kz. In een slangenrond het volgende bij *Alex. Pinchart* (*Revue* 1854), p. 116 I, *Dugniolle* IV p. 96 n⁰ 4768 niet getrouw, maar nu naar het geel koperen jeton gekopieerde opschrift

Max. Emanuel
d. g. utr. b. s. p. br.
Limb. lux. et G. Dux
b. r. i. arch. el. et. vic.
com. p. r.el. h. et nam
l. l. s. r. i. marchio.
dns. mechlin.
6. *IULY.* 1711.

2977. Als n⁰ 2967. Vz. = Kz. een ander opschrift volgens *v. Orden* n⁰ 1426. *Pinchart* n⁰ 11, *Dugniolle* n⁰ 4769 aldus luidend (verbeterd).

Max. (*Emanuel d. g.*) *dux utr. b. s. p. br.* (*limb. lux et. g. com*) *p. r. s. r. i. archidap* (*el. et vic. landgr.* (*leicht com. fl. h.*) *et namur s. r. i. march. dns.*) *mechli* 1711 6 *Jul.* Jeton. G.-K. en Z. bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3586—3587.

2978. 1711. Op het volle vertrouwen van Lodewijk XIV op zijne Keurlanden.

Vz. Borstbeeld rechts-gewend. *Lvdovicvs magnvs rex.* Daaronder *T*(*homas*) *B*(*ernard*) (Parijs 1678—1716).

Kz. Eene bijeenkomst van leeuwen. Omschrift *Bello lecta cohors.* Eene voor of ten behoeve van het voeren des oorlogs bijeengebrachte bende. In de afsnede *Ordinaire des guerres* 1711, *Dugniolle* n⁰ 4771, *de Coster* Z. n⁰ 660.

2979. 1711. Finantieel vertrouwen van Lodewijk XIV. Vz. als n⁰ 2978. Kz. Eene tafel waarop munten liggen. Een arm ter rechterzijde houdt eene staaf vast. Omschrift *Per me certa fides.* Door mij

[1] Als voren.

zeker vertrouwen. *Dugniolle* n^0 4483. In de afsnede *Controleur des rentes.* 1711.

2980. 25 Jan. 1711. Girone andermaal door de Franschen veroverd bij v. L. IV 630 zeer *vergroot* naar eene afteekening van *J. Folkema afgebeeld* en niet door dezen *gesneden* gelijk gegist wordt in *Revue* 1856 p. 229, n^0 XXIV dan ook kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n^0 3584. K = *Salm* n^0 2200 Z. 31.

2981. 22 Dec. 1711. v. L. IV 632 (1—2) Cordova in Spanje op den dag der kroning behouden.

(1). *Vz.* Het zwaard van Karel den Groote bij gelegenheid der kroning op 22 Dec. 1711 uit de scheede van den knielenden keizer schietend.

Kz. Gezicht op het ontzet wordend Cordova.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n^0 3584. Z. 44 W., *v. Cleeff* II n^0 1453 Z. *f* 6.50.

(2). *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld van Karel VI. In het armstuk G. W. V(*estner*) als 622 (1) en 621 (1).

Kz. Het Duitsche rijk biedt *Karel VI* de keizerskroon (*corona*) aan, terwijl de overwinning hem bekranst wegens het behouden van *Cordova* op denzelfden dag

Vno Die Corona Data et CorDova serVata.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n^0 3585 Z. 29 W.

2982. 1711. 20 April. Huwelijk van *Johannes Smits* en *Elisabeth van Meeckeren* Z. 82 W., gedreven penning door *Muller* (*Revue* 1853 p. 57—58. *Vz.* Vrede van Westminster (1654) v. L. II 383 (1). *Vz.* en II 542 Vz. met andere omschriften. *Kz.* Een bruid en bruidegom elkander de hand gevend. Met gegraveerd omschrift

In den echten bant met liefd' en trouw
Kroont Godt door zegen man en vrouw.

Op de plaats voor de invulling der namen leest men, volgens *Cat. de Vries* (1884) n^0 704 (Mm. *de Vries* 82 Z. 82 W. *f* 21.—):

Johannes Smits, *Elisabeth v. Meeckeren a dij*, 20 *April* 1711.

Bij *v. der Chijs* II bl. 696, *de Roye* n^0 2494 Z. *f* 25.—, Cat. *Arti* (1880) n^0 1241 en 1242. Cat. *Roos* Oct. 1861 n^0 380 Z. Afgebeeld (zonder de inscriptie) in de *Revue Belge* 1879 pl. XVIII beschreven door *H. Schuermans* ald. p. 310—311 (Kab. *Smits v. Nieuwerkerk.*)

2983. 1711. Zilv. penning op het 25-jarig huwelijk van *H. van*

Isendorp en *A. Assuerus* (Coll. *Ger. A. Heineken* te Amsterdam (Cat. *Tent.* 1876 n° 3823).

2984. 1711. Gegraveerde zilveren penning op het overlijden van *Daniel van Henghel* (Utrechtenaar), predikant achtereenvolgens aan de Bildt, te Sevenhuysen en Utrecht.

Cat. *Muntendam* n° 280 Z. 36 W. *f* 4.—, *de Vries* (1854) n° 1875, *Posthumus* n° 752. Mm. 59 Z. 36 W., *Hooft v. Iddekinge* n° 380 Z. 36 W.

2985. 1711. 17 Juli. Gouden gegraveerde penning op het overlijden van den vice-admiraal *Gerard van der Dussen.*

Vz. In het veld van den penning

Ter gedagtenis van Gerard van der Dussen Vice-Admiraal van Holland en West-Vriesland tot Amsterdam.

Kz. Geboren den 10 *Novembr* 1636, *gestorven den* 17 *Juli* 1711.

Zijn wapen met helm, *cimier* en *lambrequins.* Kon. P. Kab. *Aanw.* 1853/54 bl. 9 n° 46, *Bom* 11 Oct. 1848 n° 163. Goud $20^2/_{10}$ W., *de Vries* (1854) n° 1874 Goud $20^2/_{10}$ W., *Bom* 16 April 1869 n° 149 [1], *Völcker* n° 1308. Goud 20.5 W.

2986. Vroedschapspenning van 's-Hertogenbosch met het jaartal 1711 beschreven bij *v. Orden* bl. 93, *Palier* bl. 15 n° 9, *Snoeck* bl. 4 n° 9 en afgebeeld bij *v. Orden* pl. XIX n° 3, doch zonder de letter B(*erckel*) op de Kz. onderaan op de plint van het altaar. Volgens aanhaling aldaar bestaat er een variant [2]).

2987. Z. j. (1711). Volgens *v. Orden* n° 1427, *Dugniolle* n° 4782. Ook in *Revue* 1851 p. 240—241 n° 45. Ter eere van *Jozef Clemens* keurvorst van Keulen, vorst van Luik, hertog van de beide Beijeren.

Vz. Borstbeeld met den *camail* (keurvorstlijken mantel) rechtsgewend, waarboven.

---

[1]) Bij *Voûte* (1844) vindt men de volgende penningen van het jaar 1711 als *Niet bij v. Loon* aangeduid.

n° 623 Verheffing van Karel VI Z. *f* 5.75.

n° 624 Kroning van denzelfde met randschrift Z. *f* 6.50.

n° 625 Dezelfde gebeurtenis. Penning met de Rijksvorsten en randschrift Z. *f* 5.—.

[2]) In mijne collectie vrij duidelijk met T V B doch de T en V over elkander geplaatst. In de *Inv. Rek.* (1710—1711 blz. 1622) is niets opgegeven of uitgetrokken. Zie dit dubbel, blz. **1625.**

I.(osephus) C.(lemens) E.(lector) C.(oloniensis) P.(rinceps) L(eodii) V(trivsqve) B(avariae) D(vx).

In eene verlengde afsnede:

Recte· constanter· et· fortiter.

Braaf: standvastig: krachtig.

Kz. De zon hare stralen, zoowel op een paleis als op eene hut werpend.

Daarboven * *Omnibvs idem.*

Voor allen dezelfde.

K. gr. 29.

2988. Z. j. (1711). Volgens *Piot Coins* p. 50 n° 465—467 (bij *Dugniolle* z. j. (op 1716) n° 4859 en T. IV p. 252 n° 4242 bis (op 1666) met dezelfde omschriften *Cvrrite-ut-comprehendatis*, op de keerzijden.

Vz. Geharnast, gedrapeerd en gepruikt borstbeeld links-gewend van den Keizer. Daaronder R(*oettiers*).

Omschrift *Carolus imperator et rex.*

Kz. Schild met drie palen (*pals*) door twee wildemannen met knodsen gewapend vastgehouden en omgeven door een band van hermelijn (*circle* [1]) *avec hermine*).

Omschrift *Cvrrite-ut-comprehendatis.*

Loopt om het te vatten.

en *La-chambre-des-courtiers à Bruges.*

De kamer der makelaars te Brugge.

2989. Z. j. (1711) volgens *v. Orden* n° 1425. (Niet bij *Dugniolle*). Karel VI te Gend als graaf van Vlaanderen gehuldigd.

Vz. Borstbeeld *Carol. VI d. g. rom. imp. semp. aug. Flan(driae) Com(es)* (Graaf van Vlaanderen).

Kz. *S. P. Q. G(andensis).* De raad en het volk van Gend.

Omschrift *Fides et amor.*

Trouw en liefde.

Koper. Jeton.

EINDE VAN HET JAAR 1711.

---

[1]) Circlé? RED.

VRAGEN.

Slepeldam — luidt, volg. *Nav.* XXXVIII, 337, in 't Nederduitsch Zeedam. Hoe kan dit? »Slepel" drukt toch een heel ander begrip uit dan »zee". Zonderling, dat men het plaatsje noch in den Tegenw. Staat van Staats-Vlaanderen a⁰ 1740, dl (XII)II, noch in 't Aardr. Wrdbk van J. v. Wijk Rzn vermeld ziet. Wel Slippe, rivier in West-Vlaanderen, en Slips (z. v. a. Slippe-sate), gehucht aldaar (o. Moorslede, distrikt Rousselare). ;Is dit Slips dezelfde plaats? Men leest in 1605 van Slippendamme (*Nav.* XXXIII, 108), ongetwijfeld één met Slepeldam (ibid. bl. 80). Slippe nu beteekende o. a. insnijding (Kiliaan); slippen o. a. (ont)glippen, waarvan het frequentativum slipperen, tot slifferen verzacht, in denzelfden zin, èn eertijds (Dr. de Jager, »Proeve" bl. 156), èn nog tegenwoordig (minstens) in Neder-Betuwe, in volle gebruik is nopens slieren, glibberen op het ijs, alsook op bevrozen plekken der wegen en voetpaden; men noemt in deze landstreek steeds slifferbaan wat elders slierbaan heet; welk laatste men ternauwernood hier verstaan zou. Slipperen = slifferen vermeldt Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk) alleen in 't woord slipperglad. Mag bij Slepel-, Slippendam te pas gebracht wat hiervoren, bl. 440 over stepsteenen is gezegd? Kiliaan heeft ook slep(pe) = slip van een kleed. De heer Roos geve nader historisch en etymologisch bescheid. — Nog dit. Dewijl het *Nav.* t. a. pl. genoemde Zonne (Sunne) oorspronklijk een oude gehuchtsnaam is, valt het denklijk in de kategorie van *Nav.* XXXVI, 609.

Hamrik, voorwerk. Kiliaan biedt: hammerick, hamrik, hammerke = veld, beemd, weide. Hoeufft (Taalk. Bijdr., Breda 1816, bl. 55): »in kleinere gedeelten gescheiden stuk land, afgesloten weide, afkomstig van ham". Alting spreekt van ham, hamland, hamrick als van op de zee veroverd land; en vandaar, volgens hem, dat men in Friesland en Groningen zoo menig Hamrik ontmoet. »Thans", zegt Hoeufft nog, »verstaat men door hamrik eene gemeene weide, welke bij gedeelten ten gebruike uitgegeven is". Waarin ligt nu bij *hamrik* dat begrip van gemeenschaplijkheid? In de slotsylbe *merik* = merke, marke? Of is dit begrip van historischen, niet van etymologischen aard?

Volgens *Nav.* XXXIII, 280 is in Oost-Friesland hamrik, hammerk eensluidend met förwark. Dit voorwerk komt ook in Overijsel als plaatsnaam voor; men leest van de grove en smalle tienden ten Voerwerke in het kerspel en marke te Niensteden a° 1370 (Over. Arch. I 83), ten Verwercke in de bp Nijensteden o. het kerspel Hardenberg a° 1421/2 (ib. II 256), dito toe Verwerck a° 1434 (ib. III 26), dito te Voerwerk a° 1484 (ib. IV, 416), het erve en goed het Voerwerck a° 1500, 16 (ib. V 109, 316), Voirwerck a° 1522 (ib. 490). Insgelijks is in 1476, 96 sprake van garst en haver ten Verwercke in het kerspel Haaksbergen (ib. IV 282; V, 5); denklijk één met (pastus cignorum de molendino) Vorewerck apud Ecberghe (Eibergen) a° 1188 (Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 371); doch in 1685 is wederom sprake van een Gelderschen »hoff Varwarck", (die banck des haves tho) Vahrwarck (Mr. Johan Schrassert, Cod. Gelro-Zutph., Stukken 310, 31). De grenzen tusschen Eibergen en Haaksbergen zijn in verloop van tijd gewis veranderd of gewijzigd. Hierbij de vermoedlijk Geldersche gesl. v. der Vaerwercke a° 1372 (Geld. Volksalm. 1873 bl. 117).

J. A.

die Gruter. Bezig zijnde het een en ander op te sporen over de Friesche edelen, vermeld in het werk van Dr. Eelco Verwijs, »De oorlogen van Hertog Albrecht v. Beijeren met de Friezen", trof ik ald. bl. 532 aan: »Aylof die Gruter van der Sneeck" en »Sicke sinen zwagher". Wie kan mij iets van dien Aylof die Gruter mededeelen? — Het zal zeker zijne stins zijn geweest, die als Grutersmahuis te Sneek bekend was, voorheen staande naast het Raadhuis. Die stins werd ook wel Decama-huis genoemd. Jancko Douwama, »Boek der Partijen" (uitgeg. door het Friesch Genp) bl. 49, verhaalt, dat ten zijnen tijde (aanvang 16e eeuw) beweerd werd, dat de »principael bulle" door Karel den Groote aan de Friezen gegeven, »verbrande te Sneeck up Grutersma-huis". (Zie de kaarten van Sneek in Schotanus' Beschrijving, en bij Ubbo Emmius; Napjus, Beschr. van Sneek, bl. 78). »Sicke sijnen swagher" is vrij zeker Sicke Dekema († 1410), zeer bekend in de Friesche geschiedenis. Eene zuster van hem, hoewel in de geslachtregisters der Dekama's niet voorkomend, zal dan met De Gruter gehuwd zijn geweest. De Gruter stierf mis-

schien kinderloos; en kwam zoo het »Grutersma-huis" van De Gruter op de Dekama's, en werd het daarna ook Dekama-huis genoemd. Althans de achterkleinzoon van genoemden Sicke bezat dit huis in de eerste helft der 16de eeuw. Die achterkleinzoon heette ook Sicke, en overleed in 1558; zijne vrouw Luts v. Liauckama in 1569. In 1575 had er eene scheiding hunner nagelaten goederen tusschen hunne verschillende kinderen plaats, en bekwamen zijne zonen Frans en Doecke »het Huys Gruyter tot Sneeck gheleghen". Na hun overlijden werd het door hun broeder Sicke geërfd (geb. 1548, † 29 Maart 1625). Deze wilde het later afbreken; maar de magistraat der stad verzette zich hier ernstig tegen, uit vrees van ontsiering der stad. Evenwel werd dat verzet bij 's Hoves sententie d.d. 7 Mei 1611 afgewezen. Dekama schijnt het echter toch niet afgebroken te hebben, want de kaarten van Emmius (1616) en Schotanus (1664) vertoonen het nog als een groot gebouw met poort, voorplein en vier torentjes. Van de Sande, »Gewijsde Saecken", enz., boek IV, def. XIX; Napjus, Beschr. v. Sneek, bl. 68).

MR. A. J. ANDREÆ.

Reepmaker. In welk bedrijf ligt de oorsprong van dezen naam? Moet men denken aan den touwslager? Of aan den lederbereider en riemsnijder?

E. LAURILLARD.

[Joh. Winkler, Nederl. Gesl. bl. 316: »Lijnslager, Seeldrayers, Reepmaker zijn oude, bijzondere benamingen voor den touslager. Ook Touwslager zelf is een geslachtsnaam. Een andere oude naam van dien handwerksman is Reepslager; vandaar nog de Reepslagersbaan (Reepschlägersbahn), straat te Hamburg. Een reep is een plat gevlochten tou". Kiliaan: reep = touw, koord, reepdans = koorde-dans, het vlas reepen = braken (van de zaadbuisjes ontdoen), reeper, reepslagher = touwslager. Daar echter reep ook hoepel, en stijgbeugel (vgl. het Hgd. Stege-*reif*) beduidt, worde in bedenking gegeven, of de geslachtsnaam Reep*maker*, in onderscheiding van Touw*slager* (en zijne analogie Lijn*slager*), niet eerder op een ander bedrijf oogt, hetzij dat van riemsnijder, of dat van hoepel-, of misschien ook dat van stijgbeugelmaker. Mij dunkt, bijaldien men nog eens een ouden gesl. Reepslag(h)er aantrof, zou dit dezer gissing ten goede komen.]

Gewichtje. Een geel koperen gewichtje (een lood) werd mij onlangs gewezen, dat aan de Belt (Zandbelt) onder Wanneperveen in den grond was gevonden. Voorzijde: mansborstbeeld met vollen

baard, het hoofd omgeven met een lauwerkrans en een groote strik op den schouder; rechts van het hoofd XX, terwijl links iets uitgewischt schijnt te zijn. Achterzijde: jaartal 1642, waaronder eene zespuntige ster en C, en daar weêr onder G G. Toelichting ware welkom.

MR. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Hongarije. Gaf Prof. Dr. A. Kuenen (Leiden) 21 Dec. '87 in Teyler's Stichting te Haarlem eene kritiek van »De tragedie van den mensch", dramatisch gedicht van Emerich Madách, naar het Hongaarsch bewerkt en majestueus ingeleid door A. S. C. Wallis (Mej. Opzoomer te Utrecht), waarvan zie een uitnemend verslag in Haarl. Ct 23 Dec., — : te Leiden werd Juli/Aug. daar te voren voor rekening van den. Hongaarschen Staat een handschrift gedrukt, in de bibliotheek aldaar aangetroffen door een Hongaar, die, gelijk vroeger niet ongewoon was, hier te lande in de theologie studeerde en thans professor in de filosofie aan de Universiteit te Pest is. Van dit handschrift, eene geschiedenis behelzend van de vervolgingen der Protestanten in Hongarije in de 17de eeuw, waren daar te lande slechts eenige brokstukken van afschriften bekend, wijl alle exemplaren zooveel mooglijk door de heerschende partij waren vernietigd. De ontdekking van dit stuk, het oorspronklijk handschrift van den schrijver, die zelf eenigen tijd te Leiden woonde, is voor de geschiedenis der Hongaarsche Protestanten van veel belang. De uitgave vormt tevens de dissertatie van den uitgever, om daarmede den in zijn land nog altijd zeer gewaardeerden titel van doctor in de theologie aan de Leidsche Hoogeschool te verwerven.

Nog altijd is het iets zeer gewoons, dat hier te lande Hongaren in de theologie studeeren. Jaarlijks kan men aan de Rijks-universiteit te Utrecht, twee, drie of vier Hongaarsche studenten in de theologie aantreffen. Dit getal zou grooter zijn, indien slechts het Bernardijnsche Fonds, waaruit hunne studiën bekostigd worden, het

toeliet. Aan een grooter getal verzoekschriften ontbreekt het jaarlijks niet, want nog altijd stelt Hongarije hoogen prijs op het »in Holland gestudeerd hebben". De Rijks-universiteit te Utrecht te hebben bezocht, blijft daar eene bijzondere aanbeveling. Meer dan één Hongaarsch student heeft hier zijn doctoraal examen willen doen, om dan te promoveeren, maar vooraf moeten (volgens de wet op het H. O.) andere examina afgelegd zijn, waartegen de Hongaren natuurlijk groot bezwaar hebben. Het genoemde Bernardijnsche Fonds bestaat te Utrecht sedert de helft der vorige eeuw, en is voor Paltzische en Hongaarsche studenten in de theologie bestemd.

Engelbert Kaempfer's handschriften. E. K. (geb. 16 Sept. 1651 te Lemgo, † 2 Nov. 1716 op zijn landgoed tot Steinhof of Lieme nabij Lemgo) is bij ons bekend door zijne nog gewaardeerde Beschrijving van Japan. Hem herdacht in eene Historische Skizze onlangs Dr. Rudolph Müldener in Der Salon für Literatur, Kunst und Gesellschaft (1888 IV S. 376—389), waarin hij, ten slotte, het een en ander over de MSS. door K. nagelaten mededeelt. Allerzonderlingst is daarin hetgeen met het MS. Japan zu unserer Zeit voorviel.

Nadat het met de andere MSS. van K. door den ridder Hans Sloane gekocht was (te weten, niet het origineel door K. zelven geschreven MS., maar eene kopij door diens erfgenaam en neef Dr. med. Joh. Herman Kaempfer voor den druk gereed gemaakt), liet Sloane dit werk in het Engelsch door J. G. Scheuchzer vertalen, en als History of Japan and Siam in 1727 in 2 deelen in folio te Londen uitgeven. Het groot belang, dat Nederland bij dit grondig werk gevloeid uit de pen van den »M. D. Geneesheer van het Hollandsche Gezantschap na het Hof en den Keyzer van Japan" had, deed er, reeds in 1729, eene Nederduitsche vertaling te 's Hage en Amsterdam in folio van verschijnen. Daar vóór vindt men het Leven van den schrijver en eene belangrijke Inleyding van den Vertaler d. i. van J. G. Scheuchzer, voornoemd, en niet van den Hollandschen vertaler die ons onbekend is. Eene fransche vertaling door des Maizeaux (La Haye 1727 2 vol. f° (herdrukt in 3 Vol. 12mo La Haye 1733) was reeds voorafgegaan. Tot hiertoe ging het alles geleidelijk toe, doch later geschiedden er met dat MS. zonderlinge zaken. K. had voor zijn Hoogd. MS. geenen uitgever bij zijn leven kunnen vinden, ook

om de groote kosten aan het snijden der vele platen verbonden; en ziet, in 1750 verscheen te Rostock in quarto eene Duitsche overzetting van zijn in het Engelsch vertaald werk. Volgens den Staatsraad Dohm te Berlijn nog wel gebrekkig, »mangelhaft". Dit was wellicht de reden, waarom deze het, na den dood (1773) der nicht van K. (zijne laatste erfgename) in hare nalatenschap gevonden origineel MS. van Japan zu unserer Zeit (mit 40 Abbildungen) nog eens in Lemgo in 2 banden in 4° in 1777—1778 uitgaf. — K.'s andere MSS. zijn met de kopij van Japan na den dood van Hans Sloane (1753) in het Britsch Museum gekomen. Sir Joseph Banks gaf daarvan (te Londen 1791 fol.) uit: Icones selectae plantarum quae in Japonia collegit et delineavit Eng. Kaempfer; doch Müldener besluit zijne Skizze met deze woorden: »Kaempfer's Hauptwerk aber, die »Beschreibung seiner Reisen durch soviele heute theilweise noch »wenig bekannte Gegenden wartet leider noch immer der Veröffent»lichung". Dat MS. moet in het Britsch Museum berusten. Scheuchzer in het Leven van K. (blz. 11—12) spreekt er ook van als »'t »Vervolg van K's. reizen, inzonderheid door Persien, het Eyland Cey»lon, het Koningrijk van Siam en het Keyzerrijk van Japan, welke »allen nu (1727) in handen zijn van den ridder Hans Sloane". K. zelf in de voorrede van zijne (Amoenitates Exoticae Lemgo (1712 4°) vroeg er een uitgever voor. Deze kon het werk drukken in het Hoogduitsch, Latijn of Nederduitsch, en zoovele platen er bij in de drie banden opnemen als hem beliefde. Het eerste deel zou bevatten Rusland-Tartarije, het tweede Azië, het derde Azië aan de andere zijde van den Ganges. — Dit drieledig aanbod doet ons vragen, of K. in 1712, toen hij die aanvraag deed, wel werkelijk zulk een uitgebreid werk in drie talen gereed had, of dat het niet veeleer een aanbod was om den tekst te leveren bij de vele afbeeldingen of de platen, en dat zijn dood, vier jaren later, hem verhinderde het werk voor de pers gereed te maken, ja, ten papiere te brengen, waartoe de lust hem wel kon benomen zijn toen geen uitgever opdaagde. Of bestaat werkelijk in het Britsch Museum nog dit MS? Zoo ja, in welke taal? [1])

Leeuwarden. MR. J. DIRKS.

[1]) Wie onzer lezers wil mij verplichten, door deze vraag aan de Notes and Queries te doen geworden?

D. V. Coornhert. Bij de firma S. en W. N. van Nooten te Schoonhoven verscheen Juni '87 eene levens- en karakterschets van »Dirk Volckertszoon Coornhert, notaris te Haarlem, de Libertijn; bestrijder der Gereformeerde predikanten tijdens Prins Willem I", door Ds. F. D. J. Moorrees, predikant te Vianen. Eene biografie van den merkwaardigen man, die in de 16de eeuw zoo wakker en onvermoeid voor de vrijheid des gewetens en voor verdraagzaamheid in zaken, geloof en godsdienst rakend gestreden heeft, ontbrak nog steeds. Wij vinden hier Coornhert's figuur in de lijst van zijn tijd, uitnemend geteekend, en met belangstelling volgen wij hem in zijne ontwikkeling en in zijn strijd tegen de onverdraagzaamheid der Gereformeerde predikanten, die naar zijne meening door een nieuw juk van gewetensdwang, het oude, dat pas was afgeschud, wilden vervangen. Heeft Mevr. Bosboom—Toussaint indertijd Coornhert een man genoemd, die ten onzent nog altijd te weinig gewaardeerd werd; thans heeft de schrijver van dit verdienstlijk boek, waaraan kennelijk veel studie en zorg is besteed, het Nederlandsch publiek in de gelegenheid gesteld om in aangenamen vorm met Coornhert kennis te maken, en hem, wat hetzelfde is, te leeren waardeeren.

Een brief van Vincent Volkertszn Coornhert, Dirk's oudsten broeder, aan de stad Kampen a° 1569, staat afgedrukt in de Bijdr. Geschied. v. Overijsel II 262 vg. Zie over Coornhert ibid. V 65, 120, 8, 31.

De Librye [1], — reeds een en andermaal hier aangehaald, maar nog niet aangekondigd, — is een te Rotterdam (A. Eeltjes, Oppert 94) sedert Oct. 1887 maandlijks verschijnend blaadje voor de vermelding van minder alledaagsche boektitels, — curiosa, rariora (vgl. *Nav.* XXXVII, 482, 3), — bestemd, en tevens gewijd aan mededeelingen van bibliografischen of letterkundigen aard. Ook voor »Vragen" op bibliografisch gebied is hier plaats. In het eerste, met het portret van »Desiderius Erasmus Rotterodamus" prijkend nummer treft men de titels aan eener reeks van zeldzame Almanakken a° 1598—

---

[1] Ingevolge besluit des gemeenteraads te Gouda dd. 2 Maart 1888 werd het voormalig kerkgebouw op de Oosthaven ter stede bestemd voor bewaarplaats van de Librye en het oud-archief.

1787, welke hier en daar strekt tot aanvulling der Alg. Regrs *Nav.* I, II en III aangeboden lijstjes. De laatste dezer in N° 2 te vervolgen reeks is »Den Nieuwe-Utrechtse Democratische, Aristocratische, Aristodemocratische en Prinsgezinde Wonder Almanach (a° 1787). Voorzien met de Veranderinge der Constitutie.... benevens eene Cronyck van byzonderheden. Te Utrecht Gedrukt bij de vier nobele Baazen in de Vryheidssteeg s. d. in 12 cart. (f 6)". Hieronder leest men: »Très-rare. Toutes les énigmes, contes, etc. ont une tendance politique. Dans les annotations chronol. on lit e. a.: De Roo van Westmaas, Is een nobele Baas, Hij drinkt zijn pintje, Maar schrikt voor een printje. Dans les quatrains en tête de chaque mois on a indiqué par des capitales: Lidt de Jevde, Hoevenaar, v. Senden, Gordon, Daverhout, de Ridder, (Quint) Ondaatje, Smisaatt (*sic*), v. Maanen, Eik. On y trouve aussi des anecdotes sur des personnes du temps, Wandeling in de Maliebaan, Exercitie Genootschap. (Prof. Hofstede in het Sterrebosch mishandeld) etc.

De hierop volgende lijst van Robinsonnaden kan tot aanvulling strekken bijv. van hetgeen *Nav.* VI, 369; VII, 176; IX, 41; XII, 176, 242; XXII, 13, 58 (noot); 'X 515, — optelt. Waaraan zich etlijke »Curiosa" paren. De mededeeling des (Latijnschen) Briefs uit Stokholm door Samuel Andrea, — aldus onderteekende hij zich; in het opschrift staat Andreæ, — secretaris van den kanselier Smaltzius, 26 Mei 1638 aan Hugo de Groot geschreven, doet den bewonderaar van het »Delfsch Orakel" (*Nav.* XXXVI, 652) aangenaam aan. — Wat van den »Catalogvs Bibliothecae Amstelredamensis. (Vignet) Lvgd. Bat. Ex Officina Henrici ab Haestens, A° 1612 (in 4to (xij), 44, 32 pag.), in verband tot den door Dr. H. C. Rogge in 1882 naar het exemplaar te Cambridge bezorgden, thans reeds uitverkochten herdruk van 100 exx. gezegd wordt, — een tweede ex. bevindt zich in de stads-bibliotheek te Deventer; andere exx. zijn niet bekend! — wekt de belangstelling van den archaeoloog en liefhebber van oude boeken in hooge mate. Maar niet minder vindt de beminnaar van »Historie-, Tragedie-, Minne- en Schroomelyke Liedekens", waarvan hier eene »t'Antwerpen gedrukte (S. d. 1 vol. in-fol. cart.) Verzameling" voorkomt, veel van zijn gading. Belangrijk en vermaaklijk tevens is reeds een vluchtige blik op al de titels van dezen Oude-Liederen-Schat, zoowel Vlaamsch als Oud-Nederlandsch.

Vgl. *Nav.* XXXVII, Bijlage, bl. Q. — Hoogstbelangrijk is de biografie van den Prinsgezinden boekhandelaar, achtereenvolgens te Leiden, Haarlem en Utrecht, Cornelis v. der Aa, geleverd door onzen medewerker P. J. Frederiks, in N° 4 (Jan. 1888).

Ingeval de in dit zich zediglijk »Blaadje" stemplend periodiek geschrift nu gestelde en voorts te stellen »Vragen" geen tijdig antwoord bekomen, kunnen ze in onzen Navorscher ook verder herhaald worden. Tenminsten daarvoor bestaat gelegenheid, èn denklijk ook wel ruimte.

J. A.

Overdenkingen van W. G. F. prins van Oranje (XXXVIII, 313, noot). Mr. H. W. Tijdeman zegt in Opheld. en Bijdr. op Bilderdijk, Gesch. d. Vad. XII 340: »Dit werkje bevat een vloed van langwijlige vroomtemige declamatie, hoedanige ik mij niet verbeelden kan, dat die jeugdige krijgsheld heeft kunnen schrijven. Ik houd dus, totdat mij het tegendeel duidelijk bewezen is, het geheele ding voor een letterkundig falsum en misdadige afzetterij (zonder daarmede juist den boekhandelaar te willen betichten van compliciteit er in)".

H. T. G.

[Wie was nu 's Prinsen oude en trouwe vriend B.... G....? Misschien leert de beantwoording dezer vraag, of men hier inderdaad met een »falsum" van doen heeft.]

VRAGEN.

Handschriften. Op de verkooping van handschriften van Kornelis v. Alkemade en Mr. Pieter v. der Schelling, gehouden te Amsterdam in 1848, werd door den makelaar Roos als lasthebber van N. N. v. Heeckeren voor *f* 20 aangekocht Register van leenen 2 d., h. b. bevattend verscheidene stukken, betreffende Holl. leenen, leenrecht, leenhof, leengewaden, register der leenen, door Mr. Ewoud Brand, griffier van de leenen, nevens zijn broeder Simon, zijnde door haar Ed. gr. Mog. gecommit. raden aangesteld tot klerk der leenkamer. Het recht der leenen van Wassenaar, de waardij der heergewaden, specificatie der hofrechten van Holland, bipartitie der leen-

gerechtigheden en andere bescheiden. Met mededeeling waar zich die stukken thans bevinden, zal men zeer verplichten

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

KUNSTGESCHIEDENIS.

---

de Vois (XXXVII, 45, 182). De schilder Arie de Vois was niet de zoon van den Haagschen organist Pieter Alewynsz. de V., maar de kleinzoon. Daar echter de vader Alewyn Pietersz. de V. ook organist is geweest, eerst te Utrecht, later te Leiden, is de verwarring te verklaren. De familie de Vois heeft op muzikaal gebied hare sporen verdiend; immers ook Arie's jongere broeder Pieter Alewynsz. de V., bespeelde het orgel in de St. Pieterskerk te Leiden. Vgl. *Nav.* XXI, 398, 9.

Rotterdam. E. W. MOES.

Bier (XXXVIII, 281). Lambiek is eene Belgische biersoort, en heeft met Lubeck niets te maken. Vermoedlijk is het eene verbastering van Alambic, een distilleertoestel, en staat het in verband met de bewerking, die dit bier ondergaat. »Donnez moi de l'alambic", is geworden »de la lambic" en »du lambic".

Bierbeschooier (XXXVIII, 158, 281). Naar myne meening moet en kan hier de friesche taal uitkomst geven, ter verklaring van dit woord. En dat past ook zeer wel; immers Oud-Amsterdamsch is nog half-Friesch. In sommige tongvallen van de friesche taal, o. a. ook te Leeuwarden, heeft het woord »schooien" of »skooien" de beteekenis van iets naukeurig en met opmerkzaamheid zien, ter onderzoekinge. Op zich zelven is dit woord heden ten dage al vry wat verouderd; maar in de samenstelling lekskooien (lek-schooien) is het nog in volle gebruik, om aan te duiden het naukeurig en met yver nagaan en beschouen van eens andermans gebreken, vooral op zedelik gebied (lekken en brekken, in de leeuwarder spreektaal), dat in laster en achterklap ontaardt. »Sitte jimme daar weer te

»lekskooien over jimme bu'frou? Jimme musten mar op jimme eigen vlekken en brekken sien!" Zit gylieden daar weer de gebreken van uwe buurvrouw na te gaan? Gylieden moest maar op uwe eigene gebreken zien! — In andere friesche gouspraken luidt dit zelfde woord als skoogje of skoagje, 't welk nader staat aan den oorspronkeliken oud-frieschen form skogia, een woord dat met het hoogduitsche schauen en het nederlandsche (be)schouwen en (aan)schouwen den zelfden oorsprong heeft, en het zelfde beteekent. Beschouwen luidt nog heden in de friesche taal biskoagje. Dus bierbeschooier = bierbeziener, bierbeschouwer, bierkeurder, de man, door het stedelik bestuur aangesteld (?) om het bier in de brouweryen te zien, te beschouwen, te proeven, te keuren, eer het in den handel kwam.

JOHAN WINKLER.

Buskruit. Aan een Engelsch blad worde ontleend wat ook »Eigen Haard" einde 1887 opnam.

A°	80. n. Chr.	Omstreeks dezen tijd zouden de Chineezen volgens een oude overlevering reeds kennis gehad hebben van kruit, en dit uit Indië gekregen hebben.
»	215.	Julius Africanus beschrijft de samenstelling er van.
»	668.	Callinicus van Heliopolis voert het Grieksche vuur in Byzantium in. Dit was vrij zeker gelijk aan ons kruit. Het was *geen* vloeistof, en diende om steenen ballen uit pijpen te schieten.
»	690.	De Arabieren gebruiken vuurwapenen tegen Mekka, en hebben de kunst uit Indië.
»	811.	Keizer Leo maakt van vuurwapenen gebruik.
»	846.	Marcus Gracchus, een Grieksch schrijver, wiens manuscript te Oxford bewaard wordt, beschrijft eene ontplofbare stof, bestaande uit 1 ℔ zwavel, 2 ℔ houtskool en 6 ℔ salpeter.
»	880.	Leo maakt vuurpijlen voor het Byzantijnsche leger.
»	1073.	Koning Soloman v. Hongarije bombardeert Belgrado met kanonnen.
»	1085.	In den zeestrijd bij Toledo wordt met »vurigen donder" geschoten.
»	1098.	De Grieksche schepen gebruiken artillerie tegen de Pisanen.
»	1232.	De Tartaren hebben vuurpijpen [1]) waarmede zij de Chineezen begroeten.
»	1238.	Don Jaîme werpt bommen in Valencia, die uit elkander springen.

[1]) vuurpijlen?

A° 1247.	Sevilla wordt gebombardeerd.
» 1249.	Damiate wordt tegen Saint Louis verdedigd met een werk van bommen, die de kruisvaarders geducht veel schrik aanjoegen.
» 1280.	Te Keulen sterft Albertus Magnus, een monnik, die gezegd wordt uitgevonden te hebben »bombardam, bombardalum en scolpum manualem".
» 1294.	Rutger Baco sterft, in wiens werken als van eene bekende zaak, van het verwoestend vermogen van salpeter gesproken wordt, en van de kunst om met een mengsel daarvan donder en bliksem na te maken.
» 1303.	In dit jaar moet een kanon vervaardigd zijn, dat zich in het arsenaal te Bamberg bevindt.
» 1308.	De Spanjaarden hebben artillerie bij Gibraltar.
» 1311.	Hendrik VII belegert Brescia met donderbussen.
» 1312.	De Arabieren gebruiken een kanon vóór Baza.
» 1320.	Barthold Schwartz wordt gezegd het kruit te hebben uitgevonden.

Hij vond het echter, blijkens het bovenstaande, *niet* uit.

Overlaat (XXXVII, 556). Leert Geld. Volksalm. 1842 bl. 70, dat kolken bij den dijk, die door dijkbreuken ontstonden, ook in het land van Mook wielen en waaien (waoyen) heeten, evenals in Neder-Betuwe (vgl. *Nav.* XXVI, 234; XXXV, 127, noot 7, enz.); men leest daar verder: »In 1820 brak de dijk te Mook bij hoog water, zwaren ijsgang en geweldigen storm door. Deze breuk had toen wel niet het ontstaan eener nieuwe kolk ten gevolge, maar ze zette toch dit gedeelte des Rijks van Nijmegen, en vooral het land tusschen Maas-en-Waal, onder water. Doch daarvoor hebben wij thans (1842), sedert de »Overlaat der Beersche Maas", niet meer bang te wezen. Te weten, als de Maas eene bepaalde hoogte heeft bereikt, wordt haar tusschen Kuik en Katwijk, — ook mede tusschen Linden en Gassel, — eene overlaat aangeboden, d. i. men heeft haar alsdan de vrijheid verleend, haar overtollig water langs dien weg, door het dorp Beers, — van hier de overlaat der Beersche Maas, — en dan verder naar beneden, in den Biesbosch te ontlasten. Door het bewerkstelligen van zulk eene overlaat heeft de Regeering beiden Gelderland en N.-Brabant aan zich verplicht. Want èn het Rijk van N. èn het land van M.-W. zijn daardoor, zoo niet geheel, minstens ten deele voor dijkbreuken en overstroomingen gevrijwaard,

en onze N.-Brabantsche naburen willen zich, om het rentegevende water der Maas, den last dezer tijdelijke overlaat gaarne getroosten. Hun wordt de opening derzelve door één kanonschot van de wallen der vesting Grave, als de peilschaal daar het *Om* teekent, ter waarschuwing te kennen gegeven". Overlaat alzoo = kunstmatige doortocht voor het water door sluizen als anderszins.

TAALKUNDE.

Augsbuurt. Aldus *Nav.* XXXVI, 30 in het aldaar aangekondigde geschrift; — in overeenstemming met het Aardr. Wrdbk v. J. v. Wijk Rzn, Supplement 1836: »Augsbuurt of Lutkewoude". De varianten van *Nav.* t. a. pl. wijzen echter allen op Augsb u u r, zonder *t* als sluit-letter, gelijk ook De Woordenlijst voor de spelling der Aardr. Namen 1884 o. i. terecht, schrijft. Vgl. *Nav.* XXXVII, 672, noot. Aeltsbuur, Alterbuer doen dus denklijk voor naamsbeteekenis vaststellen, »oude-burcht" (vgl. *Nav.* XXXVIII, 407, noot). Ook aldus de hoofdsylbe in Augsterp (Wonseradeel)? Maar hoe staat het met Augst-Bazel of Bazel-Augst ('t dorp be*oosten* Bazel)? Is dit »buiten-B.", of »beoosten Bazel"? Men vindt echter ook Augst (in Zurich) toutcourt. En tegenover Bazel-Augst ligt Augst of Kaisers-Augst (in Aargau), in welk dorp, volg. J. v. Wijk Rzn, in 1821 nog de puinhoopen lagen der oude stad *Augusta*-Rauracorum [1]). Augsburg (Beijeren) = Augusta Vindeliciorum, herinnert aan de volkplanting van keizer Augustus na de overwinning op de Vindeliciërs [2]) (12 n. Chr.) bevochten; zelfs hierbij is zoowel van *Aus*burchsch(e) a⁰ 1646, als van *Augs*borghs(e Confessie) a⁰ 1671 sprake (v. Hasselt, G. Mk II 156, 62). — Wat het *Nav.* XXXVI, 30 vermelde Clant-Stack *of* Ausburch betreft: zonderling schijnt Stacks *of* Burgh als *rots*benaming; daar in het Eng. stack eene rij schoorsteenen, en staccado staketsel of

[1]) Aldaar bezat Zwitserland reeds in de 4de eeuw een bisdom, zoowel als te Vindonissa (tegenwoordige badplaats Windisch) en te Octodurum (Martigny).

[2]) dus niet (Augusta) Vindelicorum (F. A. Bosse, Geogr. Antiq. Compend., Leiden 1826, p. 37).

paalwerk beduidt; te meer, omdat er een tweetal *riffen* aan de oostkust van Schotland door wordt aangeduid, in Duncansby en Henpriggs onderscheiden; zie J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wrdbk), die ook afzonderlijk noemt Duncansby (-bay) Head, als de n.-oostelijkste punt van Groot-Brittanje, doch Henpriggs niet afzonderlijk vermeldt.

J. A.

Bedde (XXXVIII, 342, noot). Met eenen franschen plaatsnaam Bedde, heeft de germaansche mansnaam Bede natuurlik niets te maken, zoo min als met eenigen anderen dergelyken naam in eenig ander ongermaansch land. Ook tusschen de brabantsche en geldersche plaatsnamen Bedaf en Beddekamp, en den mansnaam Bede of Bedde zie ik geen verband.

J. W.

[Is Frankrijk in *dit* opzicht *overal* en *altoos* ongermaansch geweest?]

De Dola, enz. Onlangs opmerkzaam gemaakt op de mooglijke naamsreden van dit weiland te Rijswijk (Neder-Betuwe), uitte ik het navolgende als mijne gedachte. Men had vroeger een woord »del", nog in zwang in de dagen van Vondel, — of was 't Mr. Jacob v. Lennep? — die zingt:

Ik dool langs duin en del,
En ach, ik zoek mijn metgezel.

Hier is »del" blijkbaar eene laagte tusschen duinen; gelijk Oudemans' Mid. Nederl. Wrdbk o. h. w. dan ook opgeeft. Dat ik in De Dola ook eene del zie, doe ik wegens De Delle, in 1025 denklijk Dule (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 151), goed in Heerde, tusschen Hattem en Dorenspijk (aldus Bn Sl.), en in 1608 zeker De Dollen (Bijdr. Geschied. Overijsel II 326) geheeten. Nijhoff's kaart van Gelderland a° 1859 noemt het De Dellen [1]); vermoedlijk hetzelfde als de

[1]) insgelijks benaming van gehuchten in Kollumerland en te Scheemda. In Gaasterland ligt een gehucht De Dollen, met Dolhuizen, in Klimmen (Limburg) een dito Dolberg, in Gendringen een dito Doling. Omtrent Den Tollenburg, te Lienden, zie mijne aanteekening in Geld. Volksalm. 1880 bl. 90, 1; — indien Beka's Dullen-, Heda's Dollenburch de oorspronklijke benaming is geweest, behoort ze *hier*. En dit wordt door Dollenbergschen weert (o. Lienden) a° 1451, allerwaarschijnlijkst gemaakt.

»vroeger woeste, maar thans gecultiveerde *doelens*" buiten Hattem uit den jare 1706 (Regrs arch. voorm. Hof van Gelre 250). Te Uchelen (Veluwe) ligt een goed De Doel, in 1636 als den Doel vermeld, »die strekt op de straat, en van daar op het huis van Hoog Boerle"; aldaar ook destijds »de dysteldel" en »de Gildebergsche en Coepenbergsche delle" (ibid. 83). Evenzoo vond men in 1534 in het ambt van Nijkerk een goed Dolen (v. Hasselt, Geld. Oudhh. 380); gelijk een gehucht te Meerkerk Den Dool is genaamd. — Soms kan men in twijfel staan, of hier ook een »Schuttersdoel" geweest zij, gelijk buiten kijf het Amsterdamsche hotel »In den Doelen" er weleer een was. Zoo leest men in 1725 van de »Stads Doole" te Emden, in 1643 de Dhole luidend (*Nav.* XXXVII, 387, noot). Dit kan ook gelden van Den Doel, in 1646 als kerklijk gecombineerd vermeld met het *fort* Liefkenshoek (ib. XXXVI, 135); misschien insgelijks van »Bi der dolen" omstr. 1400 bij Emmerik (Tijnsboek van Elten). Maar meerendeels zal Doel, Dool, Dolle wel z. v. a. del(le) zijn, en derhalve in duinachtige streken »laagte tusschen die duinen", in andere oorden (van Veluwe, Betuwe, Z.-Holland, enz.) in 't algemeen »onland", dat gewoonlijk lager ligt, — aanduiden. Dit laatste pas ik dan ook liefst toe op het weiland De Dola te Rijswijk; vooral ingeval dit perceel nog al laag is gelegen, of sporen van voormaals moerassigen toestand vertoone. Ik pas 't ook liefst toe op den ouden geslachtsnaam Dólleman (als man van de del), in welken de kleiner geschreven *o* met streepje denklijk aanwijst, dat die *ó* uit *e* (of *a*?) ontstond, of minstens tusschen *e* en *o* het midden dient te houden. Ook v. Dolant (*Nav.* XXXVIII, 184) kan hier passen, zoo het in Dol-ant moet ontleed, in den zin van einde, kant, grens der del; — is 't echter do-lant, dan kan hier van dove-land, d. i. land bij de diepte of 't slijkmoeras, sprake zijn; vgl. Oudemans op dobbe.

In de Lutte woonde in 1715 Albert Dalhuys (Bijdr. Geschied. Overijs. V 81). – Men verlieze hierbij niet uit het oog, dat »delle" ook rechtstreeks poel, groeve, sloot beduiden kan (Kiliaan). In dezen zin spreekt Const. Huygens (Korenbl. I, 91) van »bedompte waterdallen". Past hier Dalen a⁰ 1331 Dallem (*Nav.* XXXVIII, 368, noot 1)? Aldus komt ook »dele" voor; zoodat de plaatsnaam Delwijnen (Bommelerwaard), — als luidend a⁰ 1205 Dilewinne (Nom. Geogr. Neerl. II 113), a⁰ 1376 enz. Delwinen (Nijh., Oork. III 26), a⁰ 1531

Dellwijnen (ib. VI, 3 bl. 991), a° 1579 Delweynen (v. Hasselt, Stukken IV, 79), — poel-weide, eerder dan laagte-weide, zal wezen. Men vindt er toch de Dalwaard, a° 1388 de Dailwaert. — Zijn in de natuur, de werklijkheid, laagte en poel nauw verwant, evenzoo in de hier passende plaatsnamen; immers het Veluwsche Deelen [bp o. Otterlo, gem. Eede, a° 1326 Delen (Geld. Leenregr), a° 1436 (den) Deelen (v. Hasselt, Roozendaal 280, 1), — met Deelremarck a° 1548 (id., Arnh. Oudbh. I 92), het Delense veld, Deelens velden a° 1756 (id., Roozendaal 518, 9)] luidde einde 13de eeuw D e ij l e (Nom. Geogr. Neerl. II 151), en de gesl. niet slechts v. Delen a° 1326, Deyle a° 1424, Deylen a° 1402, Deelen, Delenn, maar ook v. Dellen a° 1500 (v. Hasselt, Geld. Mk II 515), v. Daele a° 1533 (Geld. Leenregr, afd. Veluwe, f° 44ro). Hier dus blijkbaar »delle" in den zin van »dele" bovengenoemd. In de slotsylbe des Hoogd. riviernaams Wiensen- of Wiesenthal (vorst. Reuss), — z. v. a. weide-del(le), — moet ook dit woord spelen; anders heeft de benaming geen zin. En is dan deze riviernaam een omgekeerd Delwijnen. — Het woord werd vrouwlijk gebezigd: op het erve ter Delle (a° 1561 in Tjoenermarke bij Deventer, Cat. arch. Dev. gasth. n° 1079), woonde in 1335 Gherart ter Delle (in 1361 dood, ib. n° 21, 35), die in 1351 te Deventer voorkomt als Gerard ter Dellen (Cam.-rek. II 106). — De in Engeland bestaande geslachtsnaam Dillwynn (Haarl. Ct. 11 Maart 1886) daarentegen herinnert gepaster aan de(e)l(e)wijn, volgens Plantijn (»Schat der Neder-Duytscher Spraken" 1573) z. v. a. dalwijn, vin des vallées; over welke duiding Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk) zijne meening uitsprak in zijn Wrdbk op Bredero en dat op Hooft. Wat zegt hij daar? Const. Huygens noodigt in zijn »Korenbloemen" I 306, tot het gebruik van »een frisschen dronck van koele Deelewijn". Terwijl Roemer Visscher (Brabb. 1669, bl. 88) verklaart: »Niet dan delicate deel-wyn mach door haer keel". Is dit zoo, dan mag die Engelsche geslachtsnaam bij den plaatsnaam Delwijnen *niet* worden tepasgebracht, gelijk ik in Nom. Geogr. Neerl. III heb gedaan.

J. A.

Donkerbroek. Opmerklijk is 't, dat in het noorden van ons land donkplaatsen veel zeldzamer voorkomen dan in het zuiden. Mij is er

slechts een bekend, en wel de hier bovengenoemde. Dat er werklijk een d o n k in schuilt, blijke uit de oude spelling Donkbroek. Weliswaar in het dorp zelf is geene hoogte aanwezig, waarop d o n k toepaslijk zijn kan. De plaats moet echter in vroegere tijden meer zuidelijk hebben gelegen op een hoogen zandigen grond, zeer geschikt voor het aanleggen van woonkuilen met eene dong-bedekking [1]). De ligging van het kerkhof dezer oorspronklijke woonstede is nog bekend, en wordt aangewezen op de kaart van Tegenw. Staat. Naarmate de nabijgelegen broekgronden door verbeterde afwatering voor den landbouw geschikter werden, en men ook het vermogen en de bekwaamheid verkreeg om zich voldoende winterverblijven boven den grond in te richten, zal de dorre zandgrond verlaten, en het dorp allengskens verplaatst zijn. — Voor Donkbroek vindt men a⁰ 1408 Dum-, a⁰ 1504, 15, 74 Dombroek. Het zou een schrijffout kunnen zijn, wanneer het niet herhaaldelijk in verschillende stukken voorkwam. Dezelfde vervorming van Donk in Dom meen ik op te merken bij het huis ten Donk te IJsselmonde, dat ik op eene rivierkaart in Tegenw. Staat als »Huis ten Dom" vind aangeduid. De overgang van Donk in Dom is trouwens geleidelijk genoeg. Zoo kan ook Domburg uit Donkburg ontstaan wezen, hetzij hier eene duinhoogte benoemd werd, of eene opgeworpen hoogte, gelijk men op Walcheren meerdere aantreft.

J. R. V. E.

Enghien = Edingen (XXXVIII, 344). Daar ligt een Enghien in Frankrijk, waar aan de Hertogen van Enghien, zoo bekend in de Geschiedenis, hunnen naam ontleenen. Dit Enghien behoudt zeer te recht, ook in het Nederlandsch, zynen franschen naam. Maar in het belgische gewest Henegou, en wel in het nederlandsch-(vlaamsch-) sprekende gedeelte dezer gou ligt het stadje Edingen, met Lessingen, Biezeveen en de Akkeren. Deze goed-nederlandsche plaatsnamen worden door de Walen in de Henegou tot Enghien, Lessines, Biévène en les Accren verbasterd. Uit de waalsche volkstaal zijn deze namen in de geijkte fransche schrijftaal ove genomen, even als Dunkerque

---

[1]) D o n g beduidt mest in het Friesch, of liever in die weleer wijdverspreide taal, welke binnen Frieslands grenzen is teruggedrongen.

voor Duinkerke, Anvers voor Antwerpen, Braine-le-comte voor 's-Gravenbrakel, Racourt voor Raatshove, Molembaix voor Molenbeke, Beauvechain voor Bevekum (Bevinkheim), enz. In het Nederlandsch echter mogen alleen de oorspronkelik nederlandsche benamingen dezer plaatsen gelden.

J. W.

Heist (XXXVIII, 323). Behalven Heist, bygenaamd »Op den berg", in het gewest van Antwerpen, ligt daar in de zuidelike Nederlanden nog een ander dorp Heist, gezegd »Aan zee", in West-Vlaanderen, aan de Noordzee, by Brugge. — Heist, Heis(t), Hees, Heeze = heide, engelsch *heath,* ook met eenen sisklank op het einde.

J. W.

Patronymikale plaats- en geslachtsnamen (XXXVIII, 348). Het is volstrekt niet noodig by de patronimykale plaats-(sate-) namen, op *ink* (= *ing* en *inga*) eindigende, en in de saksische gouen van ons land zoo veelvuldig voorkomende, te denken dat daar een »slotsylbe he(e)m" afgeknepen of afgesleten zy. Eerst heetten zulke saten »by de Volkingen, to den Hiddinken, ten Wassinken", gelijk Felix Dahn aanduidt. Later liet men in het vlugge spreken die voorzetsels en lidwoorden achterwege, en noemde die plaatsen enkel: Volkingen, Hiddink, Wassink, Harlingen, Abbinga-(state), enz. Over de wisseling van zulke namen, die eerst van de menschen op hunne woonplaatsen, en later weer, vooral in onze saksische, minder in onze friesche gouen, van de woonplaatsen, saten, heerden, hoeven, op de bewoners overgingen, kan men mijn werk De nederlandsche geslachtsnamen, bl. 16—32 raadplegen.

JOHAN WINKLER.

Nederlandsch in Frankrijk (XXXVIII, 165). Als een verblydend teeken hoe heden ten dage zelfs Franschen de weerde en het belang van onze nederlandsche (dietsche, vlaamsche) taal, als volkseigene taal van sommige gouen in het Noorden van Frankrijk, beginnen in te zien, te verdedigen en voor te staan, kan het volgende gelden. Aan de Hoogeschool te Rijssel in Frankrijk is dezer dagen een leergang ingesteld voor het Waalsch en voor het Picardsch,

twee fransche gouspraken uit die gewesten. Naar aanleiding daarvan plaatste de »Echo du Nord", een der eerste nieusbladen van Rijssel, een opstel, waarin o. a. [1]): »Legt u toe op Waalsch en Pikaardsch letterwezen: zeer wel. 't Is goed onze oude lange d'oil [2]) niet te laten ten volle vergeten raken. Maar 't en is daar niet al meê. Zoo wij te Rennes woonden, en niet te Rijsel, wij zouden het rechtveerdig en verstandig heeten, kwam de Minister van openbaar onderwijs eenen leergang van Berzonnec inrichten, opdat het geheugen zou bewaard blijven van de aloude taal der Kelten, die nog in Neder-Bretanje gesproken wordt. Even ook zouden wij in Vlaanderen »('t is een Franschman die van zijn Vlaanderen, dus Fransch-Vlaanderen spreekt)" geerne toejuichen voor 't stichten van eenen leergang van vlaamsche letterkunde. Wij en mogen niet vergeten, dat het Vlaamsch heden nog de gebruikelijke taal is in heel Vlaanderen aan den zeekant; dat er eene Maatschappie van geleerden bestaat, die het Comité flamand heet, en dat al de oude oorkonden, al de oude gedichten, al de volksliederen der noordelijke helft van het Département du Nord opgesteld zijn in vlaamsche taal. Het heeft bij gevolg een letter- en geschiedkundig belang de kennis van deze taal, ten minste onder de geleerden te onderhouden. Ter gelegenheid der instelling van eenen leergang van Waalsch en Pikaardsch letterwezen bij de Faculté des Lettres te Rijsel, hebben wij uit de arrondissementen Hazebrouck en Duinkerken vertoogbrieven ontvangen, ten voordeele van het Vlaamsch. Naar ons gedacht, zijn die vragen rechtveerdig, en geerne genoeg brengen wij die ter kennis van de Academische overheid".

JOHAN WINKLER.

Heul (XXXVII, 555). In de uitdrukking »heul en troost" [3]) komt het heulen van Vader Cats vrij goed tot zijn recht, wel niet in den zin van vrijen en kussen, maar in een betoon van onderlinge genegenheid, dat moed geeft en hoop aan hen die »heul en troost" bij elkander zoeken; de plaats, waar men die zoekt, is hier niet eene

[1]) De Echo du Nord zelve stond niet te myner beschikkinge; dies nam ik de bovenstaande vlaamsche vertaling van het bedoelde opstel over uit het brugsche weekblad »Rond den Heerd" n° van 1 Maart 1888. [2]) Zie *Nav.* XXXVIII, 80.

[3]) In Neder-Betuwe verbasterd in »heud en troost". RED.

brug, maar de levensweg. Van h e u l e n, een ouden liefdetol", »de h e u l e tusschen minnende harten te betalen" spreekt Gargon in zijn Walchersche Arkadia, I, 54. »H e u l e n" voor liefdebetooning kan in meer abstracte beteekenis alweer best mee. »Met den vijand h e u l e n", is eene laakbare handeling, maar 't denkbeeld van welwillendheid, verleende hulp als anderszins, is in 't werkwoord niet te miskennen. In gedichten is wel sprake van h e u l s a p, hier en daar in een lijdensbeker gegoten. Het oogt op het sap, uit de papaver of »heulbloem" gedistilleerd, of eenig ander pijnstillend middel. Opmerking verdient alweêr de liefdevolle bedoeling, die bij de toediening ten grondslag ligt.

A. AARSEN.

Lorssen. Cats, Houwelick: Leert noyt te lorssen of te borgen. 't Z.-Vl. heeft: klutsen en burgen. Klutsen is onbeduidende voorwerpen of andere zaken bij zelfs de minste hoeveelheid op krediet koopen.

[Oudemans, Mid. Ned. Wrdbk: lors(s)en = 1) verwaarloozen, als niets waardig beschouwen, veronachtzamen; 2) sluiken, smokkelen. Lordshandel = slinksche, bedrieglijke handel. Lorster = eene slechte betalers borgende vrouw.]

Made = weide? (XXXVIII, 342, noot). Daar is wel degelik onderscheid tusschen eene made en eene weide. De weide is een grasveld, waarin het vee weidt, gedurende langen of korten tijd verblijf houdt, om daar zijn voedsel te vinden. De made is een grasveld, waar men het gras laat groeien om het daarna te hooien. De weide wordt niet gemaaid, en in de made wordt geen vee geweid. Van made komt *maden* of *maaien*, gelijk van weide het werkw. *weiden* is ontleend. *Maden*, by verfloeiing *maaien*, gelijk het werkw. *naaien* ook maar eene verfloeiing van den ouden form *naden* is, en gelijk het volk, in de hollandsche en andere gouspraken ook wel laaien voor laden, baaien voor baden, kaai voor kade zegt.

JOHAN WINKLER.

Reeroof – z. v. a. grafroof (Meyer, Oude Woordenschat). Ree, raa = doodkleed, lijkwade, is dan gewis hier pars pro toto, omdat het den grafroovers wel om *meer* zal zijn te doen geweest, zoo het slechts voorhanden was.

Sergeant. In het Bataviaasch Handelsblad van 7 April 1888 wordt vermeld, dat volgens een oud Fransch werk, het woord »sergeant" is afgeleid van »serre gens", d. w. z. iemand die in de gelederen belast is met het doen opsluiten der manschappen, ten einde hen de voorgeschreven afstanden te doen behouden; eene functie, die ook heden nog door het kader van het zoogenaamd opsluitend gelid wordt verricht.

Batavia. JANSSEN V. RAAIJ.

[Leest men *Nav.* VIII, 338, dat sergeant van het Lat. serviens afkomt, en in de beteekenis van »dienaar" in 't algemeen seriant bij onze Middeneeuwsche schrijvers zeer dikwijls wordt aangetroffen; in overeenstemming hiermede vindt men bij Oudemans (Sergiant, serjant, seriant), dat dit woord in zijn aard op allen dienst betreklijk is, en daarom onderscheidene betrekkingen aanduidt; zie bij hem die betrekkingen in tien beteekenissen aangewezen. — *Nav.* IX, 60, waar voor seriant = serviens (Huydecoper op Melis Stoke I 18) ook Kiliaan in voce wordt aangehaald, ziet men het hier boven staande duidlijker uitgedrukt, indezervoege: Le sergent de Bande est différent. Il faut borner l'étymologie du nom de celui-ci dans notre François, et le faire venir de Serre-Gens" (Nederd. rotsluiters) ce qui sera suffisant pour montrer que cet officier tenoit la queue des files; en opposition des Hauts-Officiers qui en tenoient la tête, et qu'il étoit là pour faire serrer ces files selon le commandement qui en venoit d'enhaut". Dit uit den Dict. Militaire van Aubert de la Chenaye (Dresden 1742), die misschien wel boven bedoeld wordt. Serrer les files, les rangs = de gelederen sluiten, niet opsluiten, wat eene verwarde voorstelling baart.]

Wulpen (XXXVIII, 42, 287). Ik zou hier liever aan den »wulp" denken, die als de ooievaar tot de familie der steltloopers behoort. Brengt, naar 't volksgeloof, de ooievaar hier en daar de wettige kinderen aan broertje of zusje, dan is — de analogie blijft — een natuurlijk kind door den »wulp" gebracht, en dus een wulpenjong, een bastaard om zoo te zeggen. Waar Cats een lichtzinnig jonkman een *wulp* noemt, heeft hij zeker gedacht aan den aard en de gewoonten van den *wulp*, niet kiesch in zijn bewegingen en op het bezoeken van onzindelijke plaatsen gesteld, en is hij dus in zijn recht. Zelfs de drie genoemde plaatsnamen pleiten, wat hun ligging betreft, voor afkomst van den vogelnaam.

A. AARSEN.

VRAGEN.

Ville. Bastwyller a° 1371 (Basweiler) luidt op zijn Fransch Bas-Villers (*Nav.* XXXVIII, 369, noot 5). Basweiler nu kan, — vgl. ibid. 311 met *Nav.* XXXIII, 226, — moeras-dorp beduiden. Beteekent nu *weil*(l)als slotsylbe in Duitsche en *ville* als dito in Fransche plaatsnamen hetzelfde als *weiler*? Zoodat dit laatste als een verlengvorm van weil, en villers als een dito van ville aan te merken zij?

Heidenen, Heidens, enz. Bekend is 't onderscheid in de beteekenis dezer woorden. Maar zijn ze ook van verschillende afkomst? — Is »gorter", voor »grutter", Noord-Hollandsch alleen? Of in welke andere streken wordt het woord nog gebruikt?

E. LAURILLARD.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Beest, v. Frankenberg en Proschlitz (XXXVIII, 350). Toelichting verschaft J. B. Rietstap, Wapenboek van den Nederlandschen Adel, art. v. H. v. B. en v. Fr. en Pr.

A.

v. Enckevoirt (XXXVIII, 242). Blijkens Butkens »Trophées de Brabant" Tom. II Livre XI was Godefroy Lombaerts de Enckevort in de jaren 1554, '60, 3, 6, 71, 9 en 82 schepen van 's-Hertogenbosch, terwijl J. v. Enckevort aldaar ontvanger was in 1586 en '90.

G. MURRAY BAKKER.

[In 1885 woonde een seconde-Lieutenant von Enckevort te Meiningen (Deutsche Herold '85, S. 79). Dezelfde, als de luit.-adjudant van *Nav.* XXXVIII, 242? Op Neuhaus † 18 Nov. 1884 Adalbert Hugo v. E, oud overste, en bezitter van het riddergoed; wiens zuster Marie gehuwd is met eenen von Roehl te Berlijn.]

v. Everdingen (XXXVIII, 115). Gerrit Fransz. v. E. † hoogstwaar-

schijnlijk te Deil 15 Sept. 1718. Gerrit v. E. ged. ald. 28 Nov. 1717 † ald. 20 Jan. 1795, tr. Gellicum 15 Oct. 1737 H. A. B., geb. te Gellicum 8 Dec. 1715. Gerrit v. E. Fransz. geb. te Deil 1653. Nicol. v. E. † hoogstwaarschijnlijk ald., tr. Beusichem 19 Juli 1707 Adriana v. Ham († te Deil). Buschman [1]) voert In groen drie zilveren dwarsbalken verzeld van drie zilveren rozen in het schildhoofd; v. Woude In zilver zwarte leeuw, goud gekr. ged. en gen.

Haarlem. V. EPEN.

[Zie v. E. ook *Nav.* XXX, 385, Omslag; Herald. Bibl. 1881 bl. 132; 1882 bl. 241. Tobias Johannes Willem van E., sed. Nov. '87 notaris te Ek-en-Wiel, tr. 12 Oct. '82 Johanna Theodora Kuyk te Buren. Johanna Carolina v. E., † Zoelmond 19 Nov. 1882, oud 69 jaar, zuster van N. J. M. T. v. E. aldaar. Past hier ook niet v. Everinghe, bijv. van *Nav.* XXIII, 524? In Zeeland ligt echter een Everingen (o. Ellewoutsdijk).]

von Haberkorn. *Nav.* XXXVII, 390 schuilt eene fout. De beroemde theoloog Peter Haberkorn was niet de zoon, maar de achterkleinzoon van Andreas von Haberkorn, ridder. Deze, door de beroerten van den Boerenkrijg uit zijn stamslot Zellingen bij Würzburg verdreven, zette zich als kunstdraaier te Butzbach in Hessen neder. Van zijne twee zoons werd de jongste, Henoch, Jagdjunker bij Filips den Grootmoedige, landgraaf van Hessen, en tevens de stamvader van een talrijk nog bloeiend geslacht. Van den oudsten zoon is de voornaam niet bekend, wel dat hij zijn vader in diens handwerk opvolgde, en bijzonder uitmuntte in het vervaardigen van muziekinstrumenten. Hij had wederom twee zoons, waarvan de jongste draaier, de oudste, naar zijn grootvader, Andreas genoemd, schrijnwerker werd. Deze Andreas nu, die reeds het addellijk »von" van zijn naam had weggelaten, was de vader van Peter, wiens zoon Heinrich Peter wederom in den adelstand hersteld werd. — Op de vraag van den bestuurder, of de familie Haverkorn ook in aanmerking komt, kan ik een bevestigend antwoord geven; en kan iemand iets aan het licht brengen over de afkomst van den Amsterdamschen dichter Willem Willemsz. Haverkorn, hij zal mij met de mededeeling daarvan zeer verplichten.

Rotterdam. E. W. MOES.

[1]) In het Album Stud. der Leidsche Akad. f° 631 ontmoet men Cornelius Buschman, Gelrus, 1679 ingeschreven als Theologant. Waar was hij predikant? RED.

Heynen. In Rietstap, Arm. Génér. 2e éd. komt het wapen van dit gesl. voor als Gevierendeeld: 1. in goud klimm. ree v. nat. kleur. 2. in zi. drie (2, 1) ro. rozen, 3. in goud ro. adelaar, 4. in blauw zi. klimm. leeuw. Op de zerk v. Elisabeth Margaretha Heynen (lees, Marg. Elis.) (tr. 1° Batavia 5 Mei 1707 Joan Frederik Gobius † Malacca 13 Oct. 1730; 2° Malacca 7 Oct. 1731 Iman de Jonge), afgebeeld in L. Ludovici Lapidarium Zeylonicum, uitg. J. Maitland en C°. Colombo 1877, komt dit wapen nagenoeg alzoo voor; met dit verschil: ald. geen ree maar hert, geen 3 rozen maar 3 sterren, en geen klimmende maar loopende leeuw. Intusschen stellen wij te weinig vertrouwen in de onfeilbaarheid van den beeldhouwer of van den afteekenaar, om op het gezag dezer zerk af te gaan; te minder, daar èn in eene geneal. Gobius (HS. 18de eeuw) èn in eene geneal. v. Meurs (met de gespen, HS. einde 18de eeuw) telkens eene ree, rozen en klimmende leeuw voorkomen, geheel als bij Rietstap. Laatstgenoemde geneal. ontsteekt ook meer licht over dit saamgesteld wapen aangezien aldaar de kwartieren van Ida Heynen worden medegedeeld, zijnde: 1. in go. springende ree (Heynen), 2. in zi. drie (2, 1) ro. rozen (v. Nes), 3. in go. ro. adelaar (Roman), 4. in blauw ro. get. en gekl. zi. leeuw; waarbij is aangegeven: Johannes H. (tr. Willemina v. Nes, vrouw van Craijestein), zn v. Bartholomeus H. tr. Margaretha Roman; waaruit blijkt, dat het bij Rietstap omschreven wapen Heynen is vermeerderd met de wapens der genoemde alliantiën. Op voormelde grafzerk van Marg. Elis. Heynen, wordt geene melding gemaakt van haar 1e huw.; althans het opschrift luidt in bovengenoemd werk (alles in kapitale letters): Hier onder legd begraven het lijk van Elisabeth Margaritha Heynen vrouw van de Gaals Gezaghebber Iman de Jonge gebooren tot Batavia XXIX Maert Anno MDCLXXXIX. (of 1690). Gaarne vernam men meerdere gegevens dezer familie H. Bartholomeus H. als Pariba-Brasilianus 22 jr oud P. stud. te Leiden ingeschr. 11 Sept. 1660 tr. Margaretha Roman dr v. Johan pred. te Batavia bij Maria Hendriksdr Pot uit Amsterdam, bij wie: 1. Jacob. 2. Alida, 3. Johannes † 21 Jan. 1705 tr. Willemina v. Nes geb. Bantam 17 Sept. 1668/70 vrouwe v. Crayestein (te Tricht, Gelderl.) dr v. Jacob bij Elisabeth v. Harn † Tricht 5 Aug. 1730 begr. in den kelder op het koor in de kerk, behoorende aan Crayestein; hare kwartieren waren:

v. Nes v. Coulster v. Harn v. Merijnen.

Winnen: 1. Marga. Elis. H. voornoemd, tr. 1° J. F. Gobius gouverneur v. Malakka tr. 2° I. de Jonge, 2. Jacobus H. † ongehuwd op Banda 12 Aug. 1732, 3. Ida H. geb. 1692 † op Crayestein bij Tricht 18 Sept. 1735 begr. bij hare moeder, tr. Culenborg 6 of 16 Juni 1714 Cornelis v. Meurs kapit. der mariniers, 4. Bartholomeus H. † jong, 5. Alida of Aletta H. geb. te Padang 11 Sept. 1701 tr. Johannes Hermanus d'Everdinge v. der Nijpoort kapit. infie.

Eene Elisabeth of Sibilla H. waarsch. van dezelfde familie tr. Derk v. Golstein, bij wie gedpt te Driel (bij Arnhem): Gerrit 29 Mei 1730, Aaltje 20 Mei 1733, Angenita 14 Oct. 1736, Hermina 26 Mei 1738 en Etsart Adolf 24 Apr. 1740.

Benjamin H. zn v...? predt † Batavia 1768/9.

V. O.

Callenfels, Mirandolle (XXXVIII, 195). Hetgeen van dit geslacht (ibid., bl. 6) gevraagd is, wordt beantwoord door A. A. Vorsterman v. Oyen, Stam- en Wapenboek van Aanzienlijke Nederlandsche familiën, art. Cal. en Mir.

A.

de Casembroot (XXXVIII, 61, 174, 301). Leonard de C. ged. Utrecht 11 Oct. 1657, heer van Rijnesteijn, sed. 30 Nov. 1681, van Willige Langerak en Coquelmonde, werd raad in de vroedschap der stad Utrecht 2 Mei 1709, schepen ald., ontvanger van den 20sten en 40sten penning der prov. Utrecht, gecommitteerd in den Raad van State, † U. 29 Maart 1719. Tr. 1° Cornelia Dorothea Ruijsch † U. 23 Sept. 1692, begr. ald. in de Buurkerk, dr v. Pieter, kanunnik van St. Marie te U., geëligeerd in het eerste lid der Staten 's lands van U., bij zijne eerste vrouw N. v. Halewijn; 2° Hendrina Alfreda v. Luchtenberg † denklijk 27 Oct. 1702, en ten 3° den 22 Maart 1705 Hillegonda Geertruid v. Bergen geb.... 1680, † U. 14 Aug. 1756, dr v. Mr. François, raad in den Hove van U., bij Maria Elisabeth v. Dam. — Walburg de C., dr van den burgemeester te Grave, tr. 1° Johannes Cantzius pred. te Lillo, geb. te Piershil 1663, † Oct. 1705, 2° den 6 Maart 1707 Cornelis Vrolikhert, pred. te Groote-Lindt 1702, Zutfen 1706, Dordrecht 1719, † ald. op den predikstoel 28 Maart 1739, wedr van Anna Ghijs, en zoon van Cornelis

bij Johanna Broens. — Er zijn van Walburg de C. nog voorhanden op de Haagsche wees- of momberkamer, drie brieven uit het midden der 17de eeuw, toen zij kostleerlinge was te Grave en later te Gouda, bezegeld met het gewone wapen van de C. [1]). — Le duc d'Albe avait donné ordre (le 9 Sept. 1567) d'arrêter sans bruit Jean de C., seigneur de Backerzeel, intendant du comte d'Egmont, qui entretenait une petite cour et était servi par des gentilshommes de bonne maison, la plupart ses parents [2]). De zeldzame gravure van het portret van dezen heer van Backerseel, is beschreven door F. Muller in zijnen Catalogus van Portretten. — Philippe de Maldeghem, seigneur de Leyschot, † 1611, ayant épousé en 1567 Martine de Boneem, † 1607, laquelle le rendit père d'Adolphe de M., seign. de Leyschot, † 1623, marié 1° en 1605 à Marie Cas., dame d'Oostwinckel, et 2° à Anne v. d: Hecke. Il eut de son premier mariage deux fils [3]).

de Casembroot. Cornelis Vrolikhert, pred. te Dordrecht, hertr. Walburg Kaezembrood, omtrent wier geslacht haar zoon Godewardus, geb. te Zutfen Sept. 1716, pred. te Vlissingen enz., in zijn »Vlissingsche Kerkhemel enz.", bl. 270 het een en ander mededeelt. »Mijn moeders grootvader was commandeur van (de) Graav en domheer te Utrecht", zegt hij. Maar nu vraag ik: »wie is die moeders grootvader?" Is dat Jacob Casembroot, die te Utrecht (?) † 21 Febr. 1659 en daar begr. is in de Catharina-kerk? Hij was burgemr van Grave (*Nav.* t. a. pl.), zoon van Leonard, die te 's-Hage 12 Sept. 1632 ondertr. Geertruida Schouten, wede den griffier Paulus de Jong, en hertr. Gerardina de Sille. Vermoedelijk is mijne gissing juist, doordien deze Jacob C. bij zijne 2e vrouw eene dr had, ged. te 's-Hage 14 April 1645 met den naam van Walburg (get. Flora en Commies C.). Deze tr., zoo ik meen 1 Aug. 1666 Hendrik Costerus de Vaal, advokaat voor 't hof van Holland. Mevr. Vrolikhert zou dus Walburg genoemd zijn naar hare tante, die ook bij haren doop te 's-Hage 30 Dec. 1677 getuige was, evenals Mr. Hendrik Costerus de Vaal en Erkenraad Berg van Krayestein. Nu zegt hij verder, dat zijn

---

[1]) Uit het tijdschrift voor N.-Brabantsche Gesch. en Oudh., door Aug. Sassen.
[2]) Les Belges illustres, Brux. 1844, prem. part. p. 336.
[3]) Fragm. généal. p. Dumont. Tome I p. 13.

moeders vader heette Godewaard C., kapitein was en bij zijne vrouw Dorothea (elders Theodora) Snouck twee kinderen had, zijne moeder en zijn oom Godewaar C., heer van Krayestein, ged. te Utrecht 3 Juli 1684 get. Johan v. der Bueren, oud-burgemr van Dordt, en Anna Casembroot. Ik gis, dat deze Godewaard C. dezelfde is, die als j. m. van Utrecht te Dordt attestatie verkrijgt 6 Apr. 1702 om te Rotterdam te huwen Catharina den Otter. Hij liet volgens Vrolikhert geene kinderen na. En zal vernoemd zijn naar een' anderen Godewaard, die tr. Machtelina Zas en te 's-Hage 4 Dec. 1674 een zoon liet doopen, Gijsbert Hendrik, die als advokaat voor 't hof van Holland, te 's Hage 18 Mei 1698 ondertr. Elisabeth Erkenraad Snouck, geb. en won. te Dordt, waar dan ook wel het huwelijk zal gesloten zijn. — Wie is deze Godewaard C.? Evenals Walburg, zal de voornaam Godewaard wel door huwlijks- of doopgetuige overplant zijn uit eene familie daar zij als 't ware t'huis behoorde; maar uit welke? — Wat Samuel de C. (*Nav.* t. a. pl. bl. 61) betreft, kan ik alleen mededeelen, dat zijne zuster Cornelia C. ondertr. als j. dr wonend te Delft op den Verwersdijk 28 Oct. 1623 Jhr. Thomas Romeins, j. m. ook wonend aldaar. Doch van Samuel C. is aldaar geen spoor gevonden. De vraag blijft anderen zeer aanbevolen.

FRED. CALAND.

Keer (XXXVIII, 116). Voorzoover ons bekend, bestaat er geene genealogie. Wij bezitten echter vele aanteekeningen; o. a.: te Loenen † 11 April 1803 Anna Elisabeth Hack, wed. Pieter K. (die een broeder had Willem), oud 86 jaar. Te 's Hage † 10 Mei 1801 Pieternella v. Hulst, wed. van den goud- en zilversmid Willem Jan K. (die een broeder had Rutgerus), oud 82 jaar. Otto K., geb. Arnhem 1801, † Amsterdam 9 Aug. 1857, schreef in het Tijdschr. voor Gesch. Oudh. en Stat. v. Utrecht over een Sede-vacante muntje van Utrecht; was een groot liefhebber van munten; zijne verzameling werd Juni 1858 te Amsterdam verkocht. Hubert (niet Huibert) Gerard K., † Amst. als emer.-pred. bijna 55 jaar oud, liet twee dochters en één zoon na.

Haarlem. VAN EPEN.

Keer. Niclaas K., wedr uit Emmerik, ondertr. te Nijmegen 12 Dec.

1658 Barbara Fock, ged. ald. 16 Sept. 1628, dr v. Simon bij Derksken Roukens. Testis sponsi: Joh. Smith. — Het geslacht Keer zat te Emmerik in de regeering, maar is thans aldaar geheel verarmd, volgens eene mededeeling aan mij van Z. Exc. den minister-resident Mr. D. Everwijn, die mede er aan verwant is, en wiens verdere aanteekeningen den vrager desverkiezend ten dienste staan; terwijl mij, naar ik verwacht, van het stedelijk bestuur van Emmerik nog verdere zullen toekomen. — Een Rutt Hendrikx Keer, in 1696 meester van het schippersgilde te Nijmegen, liet op een drinkhoorn zijn wapen volgenderwijze graveeren: in... een omgekeerd anker, verzeld van de letters R H K; op den helm eene vlucht. Het kan een persoonlijk wapen geweest zijn.

Middelburg. V. BR. FOCK.

de Koning (XXXIV, 48, 9). Abraham de K., geb. 1792 Dordrecht, tr. als koopman ald. 21 Aug. 1818 te Kloetinge Anthonia Elisabeth la Motthe (geb. 19 Sept. 1796 te Goes, uit Mr. Cornelis v. Erlach la Motthe en Maria Cornelia v. der Bilt, en † te Goes 28 Apr. 1860), bij wie te Dordrecht: 28 Juli 1819 Anthonia Johanna tr. Juli 1848 te Dordrecht P. Schelling, 16 Jan. 1821 Maria Cornelia tr. 2 Juli 1840 te Goes Adriaan Nortier, koopman ald. zoon van Petrus en van Jacomina v. Ockenburg. Zijn tweeling-broeder, Pieter de Koning, geb. 1792 Dordrecht, tr. als koopman ald. 14 Juni 1824 te Kloetinge Cornelia Johanna Eversdijk la Motthe (geb. 28 Sept. 1799 te Goes, uit Mr. Cornelis v. Erlach la Motthe en Maria Cornelia v. der Bilt, en † te Dordrecht 7 Juli 1866. Bij wie te Dordrecht:

1. Anthonie Johannes, geb. 24 Febr. † 8 April 1825.
2. Maria Cornelia, geb. 4 Jan. 1827, tr. 24 Mei 1854 te Dordrecht Willem Mijsberg, geb. 1828, pred. te Benthuizen 11 Juni 1854, te Zwammerdam 1867, te Purmerend 1870, thans te Kuilenburg, sed 7 Nov. 1880.
3. Anthonia, geb. 8 Jan. 1829, tr. 25 Juni 1853 Dordrecht J. H. C. v. Deinse.
4. Cornelis, geb. 12 Febr. 1830, † 13 Dec. 1831.
5. Anthonie Johannes, geb. 24 Maart 1831, tr. 25 Juni 1855 Dordrecht J. J. Brand.
6. Cornelia Johanna, geb. 12 Jan., † 5 Febr. 1835.
7. Cornelia Johanna, geb. 15 Apr., † 1 Aug. 1836.
8. Cornelia Johanna, geb. 8 Juli, † 25 dito 1837.
9. Cornelia Johanna, geb. Juli, † 27 dito 1839.

10. Pieternella Cornelia Johanna, geb...., † 18 Sept. 1841.

De ouders van Abraham en Pieter de Koning, waren Anthony de K., † 1832, en Anthonia Pické, † 28 Sept. 1829 te Dordrecht, ruim 74 jaar oud en ruim 50 jaar gehuwd geweest. — Wilhelmus de K., geb. 1733 te Leiden, was pred. te Nichtevecht 26 Nov. 1758—9 Mei 1762, Overschie 23 Mei 1762—29 Mei 1763, Deventer 19 Juni 1763—12 Febr. 1764, en te 's-Gravenhage van 4 Maart 1764 tot zijn overl. op 14 Oct. 1809, nalatend als wed. Maria Ooms en eene kleindochter.

J. VAN DER BAAN.

[Ook te Zalt-Bommel treft men den naam aan: ald. woont C. E. W. Blomhert, geh. m. eene H. C. de Koning, die 15 Maart '88 in Haarl. Ct. v. 17 Mrt dankten voor de deelneming, ondervonden bij het verlies van hun zoon Izaak Bl. Te Waarder † 25 Febr. '88 A. v. Ingen, geb. de Koning, 78 jaar oud.]

Cousen (XXXVIII, 116). Te Roeselaar woont een vrij-onderwijzer van dezen naam. Cousen is 't zelfde als ons Kous, waarvan in de vier Vlaanderen vele familiën bestaan, ook als Cousemaker, Coesemaker, Kousemaker, met of zonder *de*.

G. P. ROOS.

[Is, wegens het lidwoord, de Cousein (*Nav.* t. a. pl.) niet eerder het Fransche cousin? Denk aan ónzen hoogl. Cosijn. Te Tiel vindt men Koezijnse, d. i. zoon van een cousin? Doch bij deze laatsten zou ook 't Mid.-Nederl. koizen, koyzen, koozen, cosen (zie Oudemans) kunnen passen. Vgl. daarentegen ook 't Mid.-Nederl. cousen, coucen en coisen (= cousenbinden).]

v. Lennep (vgl. *Nav.* XXXV, 601). Onder mijne familiepapieren bevindt zich, van de hand mijns grootvaders, Mr. Corn. v. Lennep, de volgende door hem afgeschrevene oorkonde aangaande het geslacht der Edelen van dien naam:

(Copia.) (L. S.)

N° 20 Extract.

(NB. Het origineel was geschreven op een B H Cs zegel)

Memorie van het Oudt adelick Geslacht van die van Lennip, gesproten sijnde uyt den stamhuijze van Lennip, gelegen in Berchs Land, niet verre van stadt Ceulen, als voormaels geweest sijnde Bander-Heeren van dat stamhuys, met de appendentien van dien annex

Joris van Lennip Anno 1407, troude met etca. Roelof v. L. 1408, item. Joriaen v. L. 1409, item. Johan v. L. 1440, item. Warnard v. L. 1441, tr. Margareta Momme. Gerrit v. L. 1460 tr. etca. Anthoni v. L. 1464 item. Joris v. L. 1470, item. Walraven v. L. 1476, item. Warnard v. L. 1492, item. Joriaen v. L. 1545, item. Henderik v. Scherpenseel 1595, tr. Joriana v. L. Alphert v. L. 1436, tr. Catharina v. Hierde. Aernt v. Boecop 1506, getrout geweest met Gerbrechta v. L. Joriaen v. L. tr. Anna v. Galen a° 1521. Warnard v. L. tr. Catharina v. Renesse v̄ Wulp [1]) ao̅. Joriaen v. L. tr. Maria v. Duvenvoirde v. Wassenaer ao. Steven v. L. tr. Anna v. der Lauwick ao 1597. Jan v. L. tr. Willemina v. Gent v̄ Loenen ao̅. Johan v. Zuijlen v. der Haer tr. Geertruyt v. L. ao̅ 1607. Warnard v. L. tr. Cunera v. L. v̄ Boljon [2]) ao̅. Warnard v. L. tr. Cornelia v. Eck v. Pantalion [3]) ao̅ 1630. Anna v. L. noch ongetrout.

Hier volgen d'ongetroude Neven en̄ Nichten, Susters en Broeders Kinderen, sijnde mede van̄ Stamme van̄ Lennip gesproten.

Dese naervolgende Neven ende Nichten zijnde Kinderen van Warnard v. L. (sone van Joriaen, mijn Oom zal.) Ende is mijn Ooms Sone de Heere tot Boljoen [2])) de welcke hij geprocreëert heeft met sijn huysvrouw Kunera v. L.: Joriaen, Johan, Diderick, Johanna, Maria Bernardine, Geertruyt.

Geëxtraheert uyt seecker Boeck gebonden in Francijn, geëxhibeert bij Johr Steven v. L., de welcke verclaerde dat al 't selve met de eygen hant van sijn Vader zal. den hooch Ed. Geb. Heer Johr Warnard v. L., in leven Domheer van St. Marien alhier, geschreven en aengetekent raeckende den Geslachte ofte afcomste gesproten uytten huyse v. L. Twelck so waer sijnde, heb ick Ondergs Notaris voor den Ed. Hove Utrecht geëedt en geadmitteert, binnen de stat Utrecht resideren̄ dese bevonden t' accorderen voor so veel het geextraheerde aangaat op den 30en November 1685.

(was getekend)

Jacob van Henrn, Not. 1685.

Vrage: waar is dat zekere »Boeck, gebonden in Francijn", gebleven?

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[Lijsbeth v. Lennep behoorde tot het 28 Oct. 1549 opgerichte Zalt-Bommelsche adellijke dames-etensgild (*Nav.* XXXVIII, 352, noot), De Nederl. Heraut 1888 bl. 24.]

---

[1]) Wilp of Wilpe, op Veluwe-Zoom, aan den IJsel, tegenover Deventer, oudtijds eene heerschap, leenroerig aan den Proost van Deventer en gelegen buiten de palen van Gelderland. Johan v. Renesse van Wilp bewees 3 Juli 1595, dat deze heerschap aan de Landschap van Overijsel en het Proostdom binnen Deventer leenroerig, en door hertog Karel van Gelre, die in 1506 't sterke slot ter plaatse op de Borgondiërs had veroverd, wederrechtlijk van Overijsel was afgescheurd. Zie Geld. Volksalm. 1872 bl. 2, 6. RED.

[2]) Biljoen; vgl. *Nav.* XXIII, 529; 'IV, 518. RED. [3]) Zie *Nav.* XXVII, 200, 1. RED.

v. Litsenburg. Te Breda werdt gedoopt Joanna Lissen, dr v. Ludovicus, ook te Breda gedoopt. In den overlijdens akt van haar grootvader te Breda † 1814 oud zijnde 93 jaren, komt deze ook voor onder den naam »Lissen" geb. te Eindhoven 12 Oct. 1721, alhoewel hij in vroegere akten, te Breda als getuige onder den naam van »v. Lissen" voorkomt. Te Eindhoven is er, in 1721 geen geboorte akt van Jan Lissen of v. Lissen te vinden, maar wel Jan v. Litsenburg", welke laatste familienaam aldaar nog voortleeft, alsook in Woensel en omstreken, en schijnt in de wandeling veel v. Lits te luiden, waarvan de verbastering tot v. Lissen en eindelijk Lissen, wel aan te neemen is. In 1603 en 4 geschiedt gewag van een Kolonel Philipps Egloff von Lutzelburg [1]) of von Litzelburg, die o. a. met troepen uit Helmond naar Eindhoven gezonden werd, tot versterking dezer plaats. Misschien bestaat er wel gemeenschap tusschen deze familiën. — Volgen twee stamtafeltjes, die alhoewel ze afzonderlijke takken vormen, gewis aan de zelfde familie behooren. Nicolaas v. Litsenburg tr. Joanna Peeters van......, bij wie Aldegonda, geb. Eindhoven 19 Maart 1695, en Mathias, geb. ald. 19 Maart 1691, tr. ald. 30 April 1719 Catharina Purken (getuigen: Joannes Vogels en Georges Vissers). Mathias won bij haar: 1. Jan v. Litsenburg aliàs Lissen, ged. ald. 12 Oct. 1721 (get. Adriaen v. Litsenburg), † Breda 1814; 2. Willem v. Litsenburg, ged. te E. 4 Sept. 1723 (peter: Willem Perken (*sic*), meter: Helena Eliens); 3. Maria Elisabeth, ged. ald. 2 Nover 1725 (peter: Jan Delen, meter: Geertruida Lambregs); 4. Geertruida, ged. ald. 15 Nov. 1727 (peter: Nicolaas Per-

---

[1]) Wilhelm Freiherr von Lützelburg, kön.-bayer. Oberamtsrichter zu Rotthalmünster (Bayern), schreef i. d. 14 Febr. 1888 in »Der Deutsche Herold XIX, S. 38 het navolgende. Im »Deutschen Herold" Jahrg. 1883, S. 111 kommt ausführliches zur Geneal. der Familie v. Knoch vor; darunter: Hiob Ernst von Bomsdorf, † 11 Apr. 1704 als sächsischer Hofmarschall zu Pietrowin, verm. 9 Juni 1698 mit Sophie Margarethe von Lützelburg. Dieses Datum der Vermählung ist unrichtig; es soll heiszen 9 Dezember. Es erhellt das aus der Leichenrede auf S. M. von L. verm. von B., nachher von Alemann † 11 Mai 1717 und ihrem »Selbstbeschriebenen Lebenslauf". Daarin verhaalt zij, dat ze 9 Dec. 1698 in de Kon. audientie-zaal door den opperhofprediker Dr. Carpzow in den echt werd verbonden; bij welke trouwplechtigheid alleen tegenwoordig waren de koningin van Saksen zelve, de kanselier Freih. von Friesen, de Geheimrath Knoche, en voorts het dienstpersoneel der koningin. RED.

ken, meter: Geertruida Smits); 5. Nicolaas, ged. ald. 15 Maart 1729 (peter: Nicolaas Purken, meter: Maria Catha Verebes); 6. Geeraard, ged. ald. 18 Apr. 1731 (peter: Martinus Riedhens, meter: Anna Maria v. Litsenburg). — Franciscus v. Litsenburg tr. Maria Anna v. den Berck, bij wie: 1. Joanna Catha, ged. te Eindhoven 29 Juli 1757 (peter: Jan v. Litsenburg en Joanna v. den Berck); 2. Hubertus, ged. ald. 7 Aug. 1761 (peters: Simon v. den Heuvel en Catharina Zegers); 3. Joanna Catha, ged. ald. 18 Juni 1764 (peter: Simon v. den Heuvel, meter: Catha v. den Krekelsandt); 4. Mathias, ged. ald. 18 Juni 1764 (peter: Jan v. Litsenburg, meter: Joanna v. den Berk), † 1837 te Woensel. Deze laatste, gehuwd met...?, wint Jacobus Hubertus, geb. te W. 1807, nog in leven, die, gehuwd met...? wint Mathias v. Litsenburg, geb. ald. 20 Jan. 1840.

Aanvullingen en mededeelingen zullen in dank ontvangen worden.

Antwerpen (Lange Leemstraat 91). P. J. E. V. L.

Paravicini (XXXVII, 258, 694). Volg. der Deutsche Herold XIX n° 4 S. 46, was Jean Grynaeus uit Bazel, die in 1721 de Toller'sche boekdrukkerij te Berlijn aankocht, met Catha Louisa P. gehuwd. Haar vader Hans Caspar, teekenmeester te St. Gallen, vestigde zich later te Berlijn, waar hij 14 Juli 1759 in hoogen ouderdom overleed. De dochter van Jean Gr. en C. L. Par. trad 8 Jan. 1755 in den echt met Georg Jacob Decker, die in 1787 tot »Königl. Geh. Ober-Hofbuchdrucker" benoemd werd. Reeds in 1776 liet de raadsheer Par. te Bazel in Berlijn nasporingen doen nopens zijn geslacht, met onbekend resultaat. Er moet te Buenos-Ayres eene adellijke familie P. wonen.

J. A.

de la Porte (XXXVIII, 304). Philibert de la Porte, houffsmith van Zijne Hoocheyt, koopt 21 Jan. 1642 vóór schepenen van 's-Gravenhage, van Jan Ditmeijer, pistoolmar aldaar, seeckere huyssinge ende erve, staende ende gelegen op de Heerestraet achter aen de Houtstraet, belent aen de Oostzijde de kinderen ende erffgenamen van wijlen Broer Janss., boeckvercooper, ten Noorden Ysacq v. Egem, ten Westen den commis Sixti ende ten Zuyden de gemeene Heerstraet, zijnde belast met tweehondert gulden capitael losrente tegens den

penninck sestien in 't jaer ten behouve van de weduwe ende erffgenamen van zaligen Johan de Mortangie.

A.

Schut (XXXVIII, 113). Den 17 Sept. 1699 maken Jan Gerrits (Goyaarts ?) de Laet en Dircken Schut echtelieden eene uiterste wilsbeschikking. Hadden twee zoons Goyaert en Jan, terwijl uit eene procuratie blijkt, dat Dirxken Schut 28 Jan. 1719 nog in leven was. Kan deze Dircxken tot de Antwerpsche familie van dien naam behooren ? Aanleiding tot die vraag wordt gevonden in het samentreffen met den naam de Laet, welke in Antwerpen zeer bekend was.

v. Slingeland (XXXVIII, 57). In Balen's Beschrijvinge van Dordrecht, dl II (Geslachtboomen), komt geene genealogie v. Sl. voor. Den naam vindt men bl. 923, 6, 8, 9, 30, 2, 4, 5, 68, 80, 91, 8, 1025, 9, 37, 42, 5, 7, 50, 64, 5, 72, 88, 96, 1102, 38, 48, 1160, 74, 9, 80, 1214, 5, 22, 64, 5, 72, 85, 6, 1314, 37. Men zoeke zelf in dl I bij de lijsten van schepenen, enz.

H.

[Mr. J. M. G. D. b^n^ v. Slingelandt werd April '88 tot subst.-off. v. justitie te Soerabaja benoemd.]

Soli (XXXVII, 192). De ouders van den pred. J. H. Soli waren Cornelis S., apotheker te Dordrecht, en Ariaantje Krap.

F.

Verheijen (XXXVIII, 233). François Pierre Gaspard de Kesschietre van Havre, bailli de Gemert, épousa à Boxmeer Marie Verheijen, fille du grand-bailli de la seigneurie de Boxmeer [1]), ancienne appartenance du Duc de Clèves. Il était fils de Charles-François de K. v. H., commissaire du district de Cuyck (Brabant Sept.), membre des Etats provinciaux du Brabant-Sept. et avocat-fiscal de la seigneurie

[1]) Het gerucht gaat, dat de advokaat Verheijen te Nijmegen de (geheele ?) particuliere correspondentie tusschen den koning van Holland en zijn broeder Napoleon Maart 1888 ontdekte te Boxmeer op den zolder van het huis zijns ooms, Mr. A. J. P. Verheijen van Estvelt, kantonrechter ald., wiens grootvader (de broeder hier boven genoemde Marie V. ?) particulier secretaris was des konings van

de Boxmeer, † à Boxmeer le 15 Juillet 1797, qui avait épousé à Rotterdam Cornélie-Madeleine Kaats, née à Rotterdam.

Bruxelles. ALPHONSE GOOVAERTS,
chef de section aux Archives Générales du Royaume.

Vermeulen (XXXVIII, 304). In datzelfde doopboek van Leende kan men lezen, dat de Hertogin van Beijeren meter was van Sophia, eene dochter van Jacobus V. bij Petronella Hoeben. Een broeder van dezen Jacobus was Theodorus, van wien de familie van dien naam, die te 's-Bosch bloeit, afstamt. Deze Vermeulen's waren valkeniers, en daardoor waarschijnlijk in aanraking met het hertooglijk huis van Beijeren. Over de valkeniers zie *Nav.* XXV, 373; 'VII 44.

Amsterdam. TH. VAN RIJCKEVORSEL.

Viervant (XXXVIII, 122). In het doopboek der Herv. gem. te Arnhem staat ingeschreven i. d. 23 Mei 1784 Hendrik, 18 Mei geb. zoon van Roelof Roelofszn Viervant bij Bartha Elisabeth Viervant. Item te Leerdam i. d. 6 Maart 1785 Maria, 26 Febr. geb. dr v. Pieter v. Voorthuysen bij Aletta Kapteijn. Grootouders mij onbekend.

Amsterdam. R. W. VIERVANT.

Wapen (XXXVIII, 123). Starrenburg (Holland) en Heyne (Westfalen) voeren in rood eene ster van goud.

Willemstad. J. D. WAGNER [1]).

VRAGEN.

Doublet (XXXV, 250). Volg. Herald. Bibl. 1880 bl. 258, werd Philippina, dr v. Philips D., heer van St. Annaland en Moggershil, bij Susanna Huygens, de gade van Constantijn Huygens, heer van Zeelhem, wier kleindr Suzanna (geb. 2 Sept. 1703) tr. 27 Jan. 1726 Jacob Coren v. der Mieden. Volg. het Aardr. Wdbk van v. der Aa

---

H., die hem blijkens onder die papieren aangetroffen briefje de correspondentie toevertrouwde. RED.

[1]) Kan ik iemand genoegen doen met Genealogisch maandblad van Mr. J. H. Mosselmans April tot en met Sept. 1878?

(art. Zuilichem) daarentegen werd Philippina D. als wed. Constantijn H., — in 1718 eigenaar van Zuilichem, zoon v. Const. bij Susanna Rijckaert, die als wede in 1704 met Zuilichem beleend was), kleinzoon van den beroemden Const. H., — in 1740 met Z. beleend. Philippina's dr Susanna Louisa H. verwierf Z. in 1747 en tr. Wm baron v. Wassenaer, in 1751 er mede beleend. Uit de samenkoppeling dezer berichten blijkt, dat òf Herald. Bibl. Philippina's geboorte te vroeg, òf v. der Aa ze te laat gesteld heeft. Wat is hiervan? — Lucile en Rosette waren twee teekeningen van een Doublet, naar welke Boillet gravures maakte. (Zie Catalog von Kupferstichen der Französischen u. Englischen Schule des 18ten Jahrh., zum Verkaufe bei Adolph Weil, 1888, München, Karlsplatz 30) [1]. — Te 's-Gravenhage vindt men de Doubletstraat; naar welken D. aldus genoemd?

J. A.

v. Egmont. In der Deutsche Herold XVIII S. 76 (no 7/8) vindt men, dat in de 7 Juni 1887 te Berlijn gehouden vergadering een zilveren zegelstempel vertoond werd, voorstellend een wapenschild gedeeld v. Meurs en v. Egmont. Omschrift: S. Walbrecht van Moers Joofrow van Egmont. Zij was de gemalin van Willem v. E., en grootmoeder van den door den Hertog van Alva gevonnisten Graaf v. E. Aan dit bericht wordt toegevoegd: »Diese sehr interessante Vorlage gab Veranlassung zur Verlesung eines Druckblattes »Genealogie der Familie Fettback", welches an geschichtlichem Unsinn das denkbar Möglichste leistet. Danach sollen Grafen v. Fettback schon im Jahre 918 vorkommen; eine Tochter des Grafen Egmont soll ein Mitglied dieser wunderbaren Familie geheirathet haben". Is hiervan in ons land iets bekend of bekend geweest?

Portier. Wat weet men van deze familie, die waarschijnlijk omstr. 1700 te Leiden bestond, of van daar afkomstig was.

v. Rouveroy v. Nieuwaal. Te Buren † Febr. 1886 P. A. de Kruijff Hzn, als weduwe (met kinderen en behuwdkinderen) nalatend J. M. v. R. v. N. De kapt. d. genie M. C. v. R. v. N. werd Juli '86

---

[1]) In dezen Catalog komt Huet ook voor, en menige gravure van Edelinck.

overgeplaatst naar Soerabaya. Wat is er meer van deze familie bekend, vooral ook in betrekking tot Nieuwaal (Bommelerwaard)? Bij de kerk te Koten (bij Wijk-bij-Duurstede) stond weleer het oudadellijk huis Rhijnestein, in 1396 door bisschop Frederik v. Blankenheim verwoest. In 1772 zag men er, — volg. Tegenw. Staat v. Utr. 330, — nog een ouden toren en eenen voorburcht van. Het kort daarop gestichte nieuwe huis bezat in 1465 Daniel v. Nieuwael, en naderhand de familie de Ridder.

Sloet. Gabbe Epes v. Bootsma, † vóór 1621, is volgens het Stamboek v. d. Fr. adel, gehuwd geweest met Juliana Sloet, uit Drente, die in 1675 zou zijn overleden. Mooglijk kan iemand mij uit de eene of andere genealogie opgeven, van wie deze Juliana eene dochter is geweest, waar en wanneer zij geboren is; en of zij werklijk † in 1675, waar?

Kollum. A. J. ANDREÆ.

Tengnagel. Behoorde de *Nav.* XXXV, 172, 438 vermelde T. tot het bekende adell. Geld. geslacht van dien naam?

v. Wijhe. Waar behoort de Geld. Volksalm. 1887 bl. 40 als gade van Dirck toe Boecop († 1596) vermelde Eefje v. Wij(h)e † 1629, dr van Alard bij Aleid v. Bemmel, die tot zuster had Wilhelmina v. W., geh. m. Thomas v. Luchteren en tot nicht Aaltje Spithold, geh. m. Engelbert Op ten Noort, en haren neef Gijsbert v. W. tot haren erfgenaam benoemde? Moet zij *Nav.* XXVI, 584 worden tehuis gebracht? Doch Geld. Volksalm. t. a. pl. geeft haar den halven leeuw tot wapen; en dit was eigendomlijk aan den tak v. Wijhe van Herneu (*Nav.* ib. 582). Is dit wapen hier zuiver, dan belet zulks denklijk ook, om haar en hare zuster als nazaten van den *Nav.* ib. 533 vermelden Alard aan te merken.

GESCHIEDENIS.

Ameland (XXXVII, 333). Zie over dit onderwerp o. a. De Fr. Volks-Almanak 1855 bl. 27; 1856 bl. 99; alsmede het bekende werk van Lieuwe v. Aitzema, »Saecken van Staet en Oorlogh", Index, op Ameland.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

Arnhem. Pastoors vóór de Hervorming. De eerste in oorkonden voorkomende pastoor der St. Maartens-, later St. Eusebius-, nu Grootekerk [1]), te Arnhem, is Reimarus van Prumen. Hij wordt plebaan genoemd in 1255 [2]), rector ecclesiae 1257. Voorts: Hermannus 1258 [3]). Henricus, een monnik uit Prumen, 1310. Theodericus van Arnhem, 1339. Richard v. Erlope, monnik van Prumen, occupator. Na wiens dood, Nicolaas Ridder, in zijne plaats benoemd door abt en convent van Prumen. Tegen deze treedt in rechten op Johannes Caupo van Zutfen, die door den Paus was aanbevolen, en het proces wint, 1343, '73. Johannes v. Westervoort. Wernher v. Putten; deze procedeerde tegen de abdij van Prumen, zich verzettend tegen de incorporatie der kerk van Arnhem in dat klooster, 1370, '71, '73, '93. Pastoor v. Meerbach 1417, '43. Pastoor v. Wamel 1462 [4]). Robbert v. Hellesum, pastoor 1519. Jasper v. Herssel 1533. Antonie Voekink 1543, '47. Gregorius v. Prumen, sterft in St. Agnieten 1591, omdat kerk en pastorie door de Gereformeerden in bezit genomen waren.

A. J. C. KREMER.

---

[1]) De kerk te Arnhem bestond in 893 (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 65). RED.
[2]) Remarus, Prumensis plebanus ecclesiae de Arnhem, provisor van het St. Cathagasthuis ter stede (ib. 752).; hij komt in 1257 als monachus Prumiensis voor (ib. 772). De abdij van Prumen (diocese Trier) had het patronaatrecht over de kerk te A., en kon telkens eenen harer monniken daar aanstellen (ib. 755, '85, 852, 999). RED.
[3]) Hermannus, monachus Prumiensis, rector ecclesie de A. 4 Febr. 1263, 14 Sept. 1274 (ib. 841, 926). Arnoldus, sacerdos de Arnhem a° 1276/81 (ib. 947), is boven vergeten. RED. [4]) Walraven of Walram v. Wamel staat 1450—65 als pastoor vermeld (Bn Sloet, Van-Al's 1871 bl. 243, enz.). RED.

Megen. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 425—28.

Denselven onsz Stadhoud in de stad van ons bidden dat hy van onsz name synen wille en consent dairtoe geven en dair op voert eenen onsz voirsz mānen van leene eens vonnisse manen woude hoe en in wat namen die voirsz. opdracht ēn onterffenisse sculdich ware te geschien alsoe dat den voirsz. hr guy en synen erven vast en seker syn mogt na den Rechten en afcomen van onse leenhove alsoe dat onse voirsz stadhoud in onse name synen wille en consent daer toe gevende daer op eenen onse voirsz mānen van leene eens vonisse maende, die welcke na dat hy hem daer op mitten anden onsz voirsz mānen van leene synen mede huysgenooten daer mede by ēn overstaen beraden hadde onsz voirsz stadhoud weder overbrachte wisende voir een vonisse mit sollen gevolge der selver synre mede huysgenooten dat die voirsz hr Jan Diebier voir hemselven ēn vrouwe herbrech van batenborch mitten voirsz heeren peter van vertaing heuren geleverden momboir geauctoriseert als boven mit eenen halme opdragen souden en overgeven in ons voirsz stadhouds handen als in den onsen 't voirsz greffscap ēn hlicheit slot ende die stad ēn lant van megen mitten hlickheiden, hooge middele en leghe collatien van benefitien den Rechten van den beden ende hulpen van den tollen passagien watervisscherien vogelrien waranden en dyckrechten, moelenen, landen beemden renten thynsen capuynen hynnen manscapen laetscapen verbeurten keuren brucken opcomingen vervallen ēn allen anden heun toebehoirten, dairinne oic medebegrepen die voirsz. seven ēn veertich mudde enen ēn andere xtien van Renten die de voirsz hr Jan gecocht en gequeten heeft en die dan te voren daer op waren vercocht sond den voirsz heren Janne Diebier oft der voirsz vrouwe hbrech in al oft enich van desen yets uyt te behouden oft vutgenomen te zyne soe die voirsz hr Jan Diebier en syne vorderen die van ons ēn onsen voirn htogen en htoginnen van brabant tot her toe te leene hebben gehouden tot behoef der voirsz hen guy van brymeu en synen erven ēn nacomelingh oft sake van hen hebben op die comen en erfflicke lasten ende Renten gedragen alsoe voirsz steet toter sommen van zes hondert en negen en dertich gulden te negen stuvers elken gulden gekent twelef cromsterte en andhalf placke sond meer, anders dan alleene die voirsz twee hondert Ryns guld erffelic mitten achterstelle daer af beschreven ēn te verschinen ind manieren boven verclert jairlix dair uutgaen ēn te betalene ende sonder alsoe voort dair op halmptlic worpen en vertien, bekennen hen noch heun erven en nacomelingh nemmeer namaels gheen recht meer dair aen te hebben noch te behouden, in enig maniere, dwelcke die voirsz hē Jan Diebier en vrouwe hbrech mitten voirsz hpeter van vertaing heuren geleverden momboir geauctoriseert als vore gelyk t vonnisse ensz voirsz mannen van leene hadde gewyst volcomelic ēn al deden, Ende geloofden tot dien van den voirsz greffscape hlicheiden ēn goeden op te comen ēn erffelike lasten en renten hierboven verklaert ēn gespecificeert jairliex tot er voirsz.

somen ende met hoog gedragen den voirsz h guy van brymeu en synen erven en nacomelingen of sake van hen hebben manscap en altoos genouch te doene aen en tegen eenen yegeliken en van allen comer en lasten die yemant anders wie hy ware dair op mit rechte soude mogen eysschen t ontheffene, verbindende dair toe en te pande settende hen selven en alle hue ande leengoeden hoedanich die zijn die zy opten dach van heden hebben oft namaels by coopt versterften oft andsins in onsze lande van brabant selen vercrigen, alsoe wel van ons als van den Smalen hen desselfs ons lande gehouden en te leene kriende, Ende besumd dat slot dorp en hlicheit van mierle mitten toebehoirten, die thienden groot ende cleyne van empel ende van merwyck, dat hofgoet aldair mitten cleynen gerichten dair toe behorende die moelen van wetten en allen heur anden toebehoirten, mit ac hondert en acht en vyftich gul te negen boddregs onsz munten van brabant elken gulden ge kent erffeliker renten besedt en bezond pant op sekere goede en pande te Woenssel gelegen den he van cranendonck toebehoende. Desen aldus gedaen synde, om des wille dat inder huweliker vorwerden tusschen den voirsz hen Janne Dicbier ter eenre en der voirsz vrouwen h brech van batenborch synre wetteg gesellinnen ter ander zyden op ten dertiensten dach van Novembri int jair duysent vier hondert twee en veertich gemaect en gesloten ond dande bevorwert is geweest dat die voirsz Jan Dicbier alsdoen ter stont der voirsz vrouwen herbrech alsdoen synre toecomende gesellinnen soude tochtegen voer he en hof en inder banck dair des na den lantrechte van brabat behoefde in syne voirsz greffscap hlicheit slot stad en land van megen mitten hlicheiden, theynsen, renten en allen anden heuen toebehoirten om diesre te gebruyken heur lefdage lanck, by alsoe dat dieselve hr Jan sond wettege gebuerte van heuren live acht te laten na den voirsz XIII ten dach novembris voir heur aflivich worde, het hadde geweest eer zy tot er oudder van omtrent XIII jaer gecomen waer geweest oft nae als hy se tot synen wettegen wive soude hebben getruwt oft oic ingevalle dat hy aflivich worde voir heur wettege gebuerte van heuren live acht laten, dat zy nochtan heur tocht geheel en al behouden soude in de voirsz stad slot en lande mitten toebehoirten tot en tyt toe dat die selve gebuerte te huwelic soude syn getrocken om van dair voortaen heur leven lanck durende op en aen dieselve stad slot en lant mitten hlicheiden en allen synen toebehoirten alle jare die some van zes hondt clinckaerts selde of die werde in anden goeden gelde dair vore d'eene helicht te Kersmisse en dande helicht t sint Jansmisse te behouden en te heffen, Soe heeft die voirsz vrouwe hbrech van batenborch mitten voirsz her peter van vertaing huren geleverden momboir geauctoriseert als boven mit heur vryen eygenen wille sonder dairtoe in enig manieren te syn verleydt ofte bedwongen opte voirsz heur duwarie in voirsz greffscap en hlicheit van megen mitten toe behoirten en den zes hondert clinckaerden selden dair op en die conditien en vorwerden in de voirsz huwelicscher vor-

werden als voirsz steet begrepen halmentlic geworpen gekemneert en vertegen tot behoef des voirsz heer guy van brymeu en synre erven en nacomelingen of sake van hen hebbende, Bekennen huer eyghene duwarie ofte tocht meer dairaen te hebben oft te behouden, Gelavende by huerer trouwen eeren eñ wijf . . . . heiden zy dairenboven mit opgerechten vingeñ ten heilegen zwerende, dat zy om gheenen noot die huer ennichssins namaels soude mogen toecomen nemmeer die voirsz duwarie oft tocht vut crachte der voirsz huwelixscher vorwerden oft anderssins volgen en sal eysschen oft doen eysschen oft aenspreken by huer selven oft by yemand anders in ennige maniere, vertiende tot dien op alle behulp en van gheesteliken Rechten gheesteliken oft werliken statuten privilegien eñ andren exceptien die huer in contrarien van dien ennichssins te baten souden mogen comen sonder argelist. Ende want oic in den voirsz hylic bevorwert is gheweest dat die vyf duisent clinckaerts sčlde die wilen hr Dierick van batenborch vader der voirsz vrouwen herberches mit huer te huwelic geloofde byzindert betaelt heeft beleght souden worden in erffeliken renten oft goeden in onsz lande van brabant gelegen die nae den doot van den voirsz hr Janne Diebier en vrouwe hbregen soe verre die selve vrouwen hbreghe aflivich worde sonder wettich en van huer voirsz man te laten wedkeeren souden op huer naeste erfgenamen, welke vyf duysent clinckaerts sčlde by den voirsz hr Janne Diebier zindert bewezen eñ den voirsz hr Diericke versekert syn vore die scepeñ onsz stad vander bossch op syn hoeve te nuwenhuyse in de prochie van mierle gelegen eñ allen eñ eenen yegeliken toebehoirten der selver hoeven, syne wat m̄oelen gelegen in de prochie van wetten eñ huer rechten en toebehoirten allen eñ eenen yegeliken, ende op eene syne jairlike en erffelike Rente van hondert eñ acht eñ vyftich guld negen brabantsche boddregs voir elken gulden ge kent die de voirsz hr Jan erffelic heeft op seker ond pande te Woenssel gelegen den voirsz hr van cranendonck toebehoirende eñ voort op alle syne goeden die hy heeft oft namaels vercrigen soude, blikende by brieven der voirsz scepen dair op gemaect, van den welken die tenure hiernae volgt.

(Wordt vervolgd.)

Middelharnis. Eerste predikanten. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 428—35. — Franciscus Borluut was de opvolger van Aiax. In 1585 klaagde B. dat »achter sijnnen rugge logentale ende lasteringen verhaelt" werden. De Classe deed onderzoek en bevond dat B. »tonrechte over den broeder in der Nieuwer Tonge" geklaagd had en zij vermaande hem »dat hij alle cristel. vermaninge in der liefde soude opnemen ende voortaen alle vriendelijckheijt ende liefde totten anderen bewijsen". Er volgde op die vermaning eene verzoening, en weldra deed zich voor B. eene gelegenheid op, waarbij hij kon

toonen dat hij bereid was »alle cristel. vermaninge in der liefde op te nemen." In 1586 werd aan de Broederen der Classe »aengedient dat in den Middelharnis niet cleijne swaricheijt nopende den dienst Francisci Borluijt" bestond; en zij droegen aan drie leden der Classe op om te Middelharnis informatie te nemen. De gedeputeerden deden rapport in de vergadering van 18 Aug. 1586, en men leest in die Acta: »die broederen verclaren aldaer gevonden (te hebben) een elendige stant der kercke ende geen cleene swaricheden over den persoon van Franchois Borluijt, als ongesont te wesen in der leere, in de bedieninge der sacramenten, bevestinge des houwelix, ende met andere grove stucken beswaert, naer uutwijsen van sekere acte van heml. overgebracht.... so ist, dat die broeders, dit voorgaende aenmerckende, bevinden dat Fr. B. hem swaerlick verloopen heeft ende hebben hem mits desen willen geraden ende vermaent hebben om die stichtinge dergener, die door hem geergert sijn, hem te onthouden van den dienst des woorts tot den naestcomenden classe, om middelertijt opsicht te nemen of hij hem boetveerdich bewijsen sal" enz. Deze »sententie" werd aan B. voorgelezen, en hij beloofde »tselvige nae sijn vermogen te volcomen"; waarop aan de dienaars van Dirksland en Oude-Tonge opgedragen werd den dienst te Middelharnis waar te nemen, en aan twee andere dienaars om den magistraten van Middelharnis te berichten wat de Classe bepaald had. In de vergadering van 22 Sept. 1586 beleed B. schuld. In de Acta dier vergadering staat: »Franciscus Borlut heeft sijn scultbekenninghe gedaen, dewelcke scriftel. alhier innegehecht ende met sijn eijghen hant onderteeckent is, ende beloeft beternisse te bewijsen. Item is besloten dat Franchois Borlut sal zijn scultbekenninghe doen in der kercke van Middelhernisse, gelijck hem deselve scultbekenninghe scriftelijck sal voorgestelt worden bij Niclaus Damius ende Egidius Noteus, waer een van beijde een predike sal doen".

Die schriftel. schuldbekentenis is nog aanwezig, en luidt aldus: »Ick Franchois Borluijt bekenne mits desen mij vergrepen te hebben in dese navolgende stucken:

1. die ouderlingen tegen orde des Synodi selfs aengestelt.

2. twee personen uut eijgen authoriteijt van den avontmale afgehouden.

3. consistoriale versamelinge gehouden gebiedensche wijse, niet radensche wijse.

4. Van de reliquien der heijligen geleert sonder wederlech.

5. dat ick wel wat meer seggen soude dat (als) ick die waerheijt seggen dorste.

6. den doop bedient inden huijse ende noch aen een banck in de kerke.

7. het avontmael aengeseijt sonder wete der ouderlingen ende uutgestelt sonder wete.

8. nae die predicatie trouwende vóór het avontmael.

9. den schoolmeester opgeleijt tgelt te versamelen ende den ouderlingen opgeleijt uut te deelen.

10. maeltijden gehouden nae de classe ende met mijn huisvrouwe lichtverdige liedekens gesongen, ende nochtans geclaecht van de costen van de classe.

11. met den lijken gaende, een cruus op die kiste makende, die eerste schoppe aerde innegeworpen.

12. als de schoolmeester mij van goede kerkeordeninghe aensprak, seijde dat hij de ouderlingen niet soude wijser maken dan sij waren.

13. dat ik die ouderlingen verboden hadde yet in die classe te rapporteren, dreijgende metter overheijt.

14. dat ik heijmelike twee paer personen getrout hebbe.

15. int vergaderen des Synodi geseijt, datter beroerte genoech is, al en houdt men geen Synodus.

Welcke dingen, hier boven geschreven, ik bekenne also in der waerheijt te wesen, die mij oock van herte leedt sijn, verhopende van nu voortaen mij in alle geschiktheijt in leere, leven ende goede ordeninge der kerke te draegen als een vroom dienaer toestaet. In kennisse der waerheijt hebbe ik dit met mijn eijgen handt onderschreven.

Sic habet Franciscus Borluut."

Ondanks de schuldbekentenis van B., oordeelde de Classe toch dat hij »niet stichtel. in de plaetse van Middelhernisse" dienen kon, en ze besloot nog op den 22 Sept. 1586 B. voor te stellen aan die van Oostvoorne, »opdat, soo de Magistraten in hem ende sijn gaven genoeghen hadden, hij aldaer in den dienst mochte ingestelt worden". Tevens werd bepaald, dat de predikant van Oostvoorne aan die van Middelharnis zou voorgesteld worden, »opdat hij aldaer in den dienst soude mogen

gevoirdert werdden" [1]. De magistraat had met de ruiling genoegen, en Borluut werd in 1586 vervangen door *Arnoldus Arnoldi Hovens*. In 1592 werd deze te Renesse beroepen, en den 16 Maart van dat jaar aan de Classe mondeling door twee afgevaardigden uit Schouwen verzocht, aan Arnoldus zijn ontslag te geven als pred. te M. De BB. besloten twee uit hun midden »te zeijnden aen de Broeders van de kercke ende den Magistraet van M. om te aenhooren oft zij oock consenteren in het vertreck van Arnoldus". In de Class. vergadering van 20 Apr. 1592 werd door Ds. Taije, gecommitteerde van de classe van Zierikzee, en door den schout van Renesse gepersisteerd »bij de beroepijnge op den persoon van Arnoldo Arnoldi voor de kercke van Rinisse gedaen", maar een diaken van Middelharnis alsmede de baljuw Pouwels Aertsze en twee schepenen dier parochie verklaarden niet van meening te zijn Arnoldus van zijn dienst te ontslaan, »ten waere hij gewichtege oorsake vertoonde ende verclaerde". De Classe nam toen dit besluit. »Es besloten dat Arnoldus sal blijven bij de kercke van Middelhernis, gemerct sijne swaricheden, den classi vooren gestelt, niet soffisant ofte genouchsaem bevonden worden, omme dezelve plaetse te verlaeten, te meer regaert nemende op de goede gonst der kercke ende overheijt tot haeren dienaer". Arnoldus, met dit besluit bekend gemaakt, beriep zich »op twee der naestgesetene classen, met name op het classis van den Hage ende tclassis van Delft op den 28 Apr. 92", maar verzocht daarna nog eens »sijn afscheijt". Hem werd tot antwoord gegeven, dat de Classe persisteerde bij haar besluit, en eerst dan genoodzaakt zou zijn hem te laten gaan, wanneer hij »soffisante getuijchnissen van sinen kerckenraet ende overheijt" zoude hebben vertoond. Het eind was, dat Arnoldus zijn zin kreeg. In de Class. Acta van 22 Juni 1592 staat: »Noepende die saecke Arnoldi belangende die resolutie van sijn vertreck, als dat hij niet gedemitteert soude werden, tensij dat hij breder besceijt tone van de overicheijt ende kercke van Middelhernis, hetwelcke hij hebbende, sal die saecke van die van den Briele met die naestgesetene uijtgerecht werden. Hetwelck gesciet is".

---

[1] Zie mijn artikel over de eerste predikanten van Oostvoorne in »De Brielsche Archieven" bl. 225–29.

Uit de Acta, waarin deze aanteekening voorkomt, blijkt, dat Arnoldus 22 Juni reeds vertrokken was naar Renesse, en dat die van Middelharnis Adr. de Jonckheere, pred. te Nieuwenhoorn, tot leeraar wenschten te hebben. Hun wensch vond geen gunstig onthaal. De Classe besloot den genoemden pred. te Nieuwenhoorn te laten blijven. Een man, die nog in hetzelfde jaar te M. zijne gaven liet hooren, had niet de eer in den smaak te vallen. In de Acta Class. van 6 Oct. 1592 leest men: »Es verschenen voor de classecale vergaderijng den diaken van Middelhernis als van de kercke ende magestraet gesonden sijnde, dewelcke verclaerde hoe dat de gemeijnte, gehoort hebbende de gaven Joannis Honsbergii, heml. met dezelve niet en conden laeten vernugen, versouckende dat tzelve den voorn. Joanni van de classe soude angedient worden, twelcke met alle beleeftheijt gedaen es, ende Joanni een cleen acte daervan gegeven; sijn oock die van Middelhernisse vermaent geweest voorsichtelick te handelen".

In 1593 werd de vacature vervuld door de overkomst van *Balthasar van Doorne*. De Acta der buitengewone Class. vergadering, gehouden 8 Jan. 1593 luiden: »Den 6en Jan. is bij ons hier in den Briel ghecommen Balthasar van Doorne, vergheselschapt met twee van de heerlicheijt van Middelhernisse, de eene wesende een ouderlinck van de ghemeente aldaer ende de ander uut de Magistraet derselve plaetse, welcke haere credentie ons hebben vertoont, zoo van de kercke als van de overheijt, inhoudende dat, alzoo sij langhe tijt zonder dienaer waeren gheweest, dat se eendrachtelick tot den dienst van haere ghemeente beroepen hadden ende beriepen den voorn. Balthasar van Doorne, met denwelcken sij ghecommen waeren om denselven den Classe te presenteren, ten eijnde (dewijle hij noijt te vooren in dienst was gheweest) gheexamineert ende in den dienst derselve kercke ghestelt mochte werden. Balthasar voorn. heeft desghelijcks vertoont brieven van beroepinghe op sijn persoone, oock mede een attestatie van de kercke van Middelburch, daer hij hem hadde onthouden tzijnt hij het clooster (want hij van de oorde der predicaren int pausdom was gheweest) verlaeten hadde, inhoudende deselve attestatie dat hij een litmaet derselver ghemeente was, ghesont in den gheloove ende van christelicken wandel, dat hij hem oock gheoeffent hadde in de propositien, ten eijnde hij eenmael de de kercke Godts dienst mochte doen; hij heeft oock particuliere

brieven van recommandatie ghebracht van twee dienaeren der Ghemeente van Middelburch aen Regnerus Donteclock [1]). Soo hebben wij volghende haer begheerte, oock met advis van twee dienaeren over Flackee, te weeten Arent Timmerman ende Jaques de Vroe, die tot dien eijnde mede aen ons gheschreven hadden, verschreven de naestghesetene dienaers op den 8en Jan. 1593. Ende zijn desselven daeghs verschenen de dienaeren van Geervliet, Abbenbroeck, Oude Hoorne, Nieuwenhoorne, Rekainge. Alzoo nu Balthasar van de dienaeren van den Briel te vooren versocht was om hem tot een propositie te bereijden, zoo heeft hij die voor den middach ghedaen in de kamer des kerckenraets, present wesende eenighe ouderlinghen, diaconen ende andere persoonen derselver kercke, mitsgaders de twee ghecommitteerde van Middelhernisse. Na den middagh is men ghecommen tot de examinatie, waertoe met ghemeene stemmen verordineert is Reijnerus Donteclock, welcke, naerdat hij eerstelick den broederen voorghelesen hadde de brieven van beroepinghe, mitsgaders de attestatie der Ghemeente van Middelburch ende de brieven van recommandatie van eenighe dienaeren derselve ghemeente gheschreven, heeft de examinatie begonnen naer de oorde (orde) des Catechismi. Die ghedaen sijnde, heeft men in laeten commen de ghecommitteerde van Middelhernisse, dewelcke men afghevraeght heeft, wat heur dochte van de propositie van Balthasar, die se hadden ghehoort, daerop sij verclaert hebben dat haer die wel ghenoechde, ende onderwierpen voorts de gansche saecke het oordeel van de teghenwoordighe vergaderinghe, dat se daerin zoude doen, ghelijck se tot nutticheijt van haere kercke zoude vinden te behooren; zoo hebben de broeders gheresolveert ende besloten dat Balthasar van Doorne (al ist dat hij wel bequamelicker ende eijghentlicker hadde mueghen antwoorden op de voornaemste poincten der examinatie, nochtans anghemerckt den goeden iver, daerdeur hij het pausdom hadde verlaeten, ende op goede hoope dat hij zoude toenemen) tot den dienst van Middelharnisse, die hem beroepen hadde, zal toeghelaeten werden, doch bij provisie voor een jaer, ende dat hij alsdan' zal ghehouden sijn wederomme hem te stellen ter examinatie, bij zoo verre alst den Classi goet dunckt. Is mede vermaent tot neerstighe ondersoeckinghe van

[1]) Zie over hem Ypeij en Dermout, Geschied. d. Nederl. Herv. Kerk II, Aant. bl. 84, enz. RED.

de fondamenten onser Christelicke religie, ende oock om goede correspondentie ende vrientschap te onderhouden met de naghebuerde dienaeren int ghene dat de regieringhe der kercke angaet. Van dit besluijt sijn oock verwittight de dienaeren van Oude Tonghe ende Dirckslant".

Op zijne beurt deed B. v. Doorne 26 Juli 1593 eene propositie [1]) over de 62ste vraag van den Catechismus, welke door de BB. der Classe schriftmatig werd bevonden, en aanleiding gaf hem 't een en ander aan te bevelen. »Hem is bevolen, dat hij wat beter ordre sal houden en distingueren, en dat hij wat beter de plaetsen der schrift allegere; item dat hij goeder en gesonder mannen commentarien tot sijn behulp gebruijcke".

Een nader examen schijnen de BB. niet noodig te hebben geacht. B. v. Doorne toch werd vóór 't eind van 1593 bevestigd als pred. In de Class. Acta van 20 Sept. 1593 staat: »Alsoo de Broederen van Middelhernisse ende die van de Magistraet hebben een beroep gevoirdert aen de Classe om Baltezar van Doorne haeren dienaer te mogen behouden voor haren ordinairen dienaer, soo is daerop besloten dat men den voorsz. Baltezar sal bevestighen in sijnen dienst met de eerste ende beste gelegenheijt ende dat deselve bevestinghe sal gescieden door Arnoult Timmerman".

H. DE JAGER.

Prins Willem V (XXXVIII, 372). Men schijnt te vergeten, dat Willem III (King William) in de Westminster-abdij te Londen is bijgezet.

H. T. G.

Bomme-Berend van eene andere zijde bezien. — De dombewaarder

---

1) Op de 1ste Class. vergadering, den 19 Apr. 1574 gehouden, besloten de BB. »omme met gebeurte een propositie te doen ut den Brieff totten Ephesien, ende deselve sall niet langer deuren als een halff ure, omme alsdan noch een halft ure enige questien voor te stellen den respondent, welke zijn sall die de propositie gedaen heeft, omme verantwoorden tgene men hem vragen sall op zijnen text ende uutleggingе dien hij gedaen heeft". Weldra werd in plaats van een bijbelboek de catechismus gekozen. Den 15 Juli 1574 bepaalden de BB, dat in de volgende samenkomst de pred. van Goedereede »den Catechismum beginnen" zou, welcke dan voortaen in de tsamencomsten van den dienaer der plaetse sal vervolcht werden, daer men de tsamencomsten houdt". Evenals vroeger werd er toen besloten, dat de propositie »een half ure lanck" zou zijn.

Christoffel Bernhard van Galen, zoon van Dirk, aartsmaarschalk van Koerland en Semgallen, maar tot den Munsterschen adel behoorend [1]), werd 11 April 1650 tot vorst-bisschop van Munster verheven. Men heeft hem dikwijls den strijdlustige genaamd; maar Christoffel Bernhard was een regent, wien het niet ontging, dat zijne taak ook eene vreedzame was die hij met betamelijk, onvermoeid streven tot welzijn van zijn land volvoeren moest. Het is een door talent en wilskracht eerbiedwaardig karakter. Slechts had hij, als vele vorsten, zijn stokpaardje. Koning Saul hield van de harp, Frederik de Groote van de fluit, en Bernhard van Galen van den bas, den Generalenbas voor de harmonie der Staten, en bespeelde dien meesterlijk: de geheele school der Artillerie (Arkeley) van de Quartonenslang af tot de Kartouwen, te doorloopen, en daarmede de éene vesting voor en de andere na in te nemen, dat was zijn lust en leven. De burgers zijner hoofdstad (Munster), die zich trachtten onafhankelijk te maken, hadden verklaard dat zij liever onder het beheer van den Turk, ja des Duivels wilden zijn, dan onder dat van den bisschop. Hij kalmeerde de wederspannige gemoederen, als een nieuwe Orpheus, door zijne constabel (kanoniers) kapel, wier toonen de verstoktste harten, ja steen en torens week maakten; en als hij ten slotte het zegebanket in hunne tot puin geschoten muren onder den grond bedekkende kogels en bommen hield en bij iedere der vele uitgebrachte toasten 80 kartouwen liet losgaan, konden zij waarlijk wel gelooven zich in het duivelengebrul der hel te bevinden. Een door de Jesuïten opgevoerd vroolijk Drama »Daniel en Evilmerodach" volgde op de grootsche in de wallen der stad Munster geschoten ouverture: de finale speelde 50 kanonnen van de bolwerken en 24 veldstukken van de Citadel. Daarop trok Christoffel Bernhard met zijne trouwens niet bisschoppelijke kapel in der buren land.

De Hollanders zaten rustig bij hunne theekopjes, de dikke burgemeester van Enschedé stopte zijnen laatsten avondketel, de poedel apporteerde de pantoffels naast den flikkerenden haard, en de lange mejuffrouw trok hem den kraag van den gebloemden Gingan (sitsen) slaaprok te recht, de kan kookte en de spiegelblank geboende muurkast glimde door den knetterenden haardvlam bestraald: alles rustig

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 235. Red.

en behagelijk: een betooverend beeld van familie-poesie — maar — eenmaal, tweemaal, tienmaal schudt de vloer, dreunt de zolder, kletteren de glazen in de kamer: de kostbare Chineesche schalen vallen in honderd scherven van wege deze serenade, de klanktoonen sissen gloeiend, spattend door het zwerk, de Bisschop is er, en predikt met vurige tongen over den bijbeltekst, hoe de muren van Jericho nedervielen voor het geluid van krachtige toonen. De burgemeester laat alarm slaan, want hij zweert bij kris en kras, dat men maar steeds op zijn huis, en in dat huis op zijn slaapmuts mikt met barbaarsche vreeselijke kogels. Zoo rijdt Bernard van Galen kort na elkander 14 hollandsche vestingen op zijn stokpaardje binnen". Zoo schilderden Freiligrath en Schucking in hun »Malerisch und Romantisch Westfalen" (1842) S. 143—144 Bomme-Berend die 19 Sept. 1678 overleed. Zij gaan zelfs zoo ver van te zeggen: »Hij was een groot man; had hij de macht en den wil bezeten, hij ware een Alexander geworden. Lodewijk XIV verklaarde, dat hij hem vreesde". Zij vergeten te vermelden, dat hij voor Groningen in 1672 zijn hoofd stiet en met schande het beleg opbreken, ja spoedig Nederland verlaten moest.

L. J. D.

[In eene sauvegarde door Christ. Bern. v. Galen 25 Sept. 1665 omstr. Enschedé aan Joachim Adriaan v. Reede, tot Saasfeld verleend, en afgedrukt in Bijdr. Geschied. Overijsel I. 282, 3 noemt hij zich »Von Gottes gnaden Bisschoff zu Munster, Administrator zu Coruey, Burggraeff zum Stromberg, des Keys. Röm. Reichsfürst und heer zu Borkelo". Het op het origineel onder de handteekening gedrukte secreetzegel is verdwenen. Die »Bijdragen" vermelden (V, 169)

In Barent van Gale, den bisschop der swynen
Maakt men blaasbalken by dozynen.

Zijnde een voormalig luifel-opschrift te Deventer geweest.]

Soranus (XXXVIII, 379) — was de bekende boogschutter onder de Batavieren, handig genoeg om een eersten door hem afgeschoten pijl een tweeden na te zenden, die den eersten kliefde.

E. LAURILLARD.

[Dan zal zijn naam licht wel niet aan het Veluwsche Soeren zijn ontleend geweest. Te Amsterdam en te Haaren (N.-Br.) bestaan handboogschuttersgezelschappen, onder den naam Soranus.]

VRAGEN.

Wenardt, enz. (XXXVIII, 376). Waar lag deze heerlijkheid? — Wordt met Emelaar bedoeld Emmeklaar [1]), benoorden Amersfoort, naast het Hoogland, welks ambachtsheer Everard Wittert in 1749 ook met Emmeklaar werd beleend (vgl. Tegenw. Staat van Utrecht 246 met *Nav.* XXXVII, 271)? Foeyt trof men veelvuldig in en bij Amersfoort aan. In N.-Brabant lag in de 14de eeuw eene heerl. Nemelaer; waarbij men uit etymologisch oogpunt misschien *Nav.* XXXVII, 543 te pas brengen kan. — Is Hamel niet hetzelfde als *van* Hamel? Vgl. eenige regels later Sompeecken en a Somp. — Het kasteel te Montfoort (Utrecht) werd, vermoedlijk terstond na de stichting (omstr. 1170), door Utrecht's bisschop Godfried van Rhenen aan eenen »ambachtsman (*sic*) of burgtzaat" (Matthaeus, de Jure Gladii p. 137, 8), sedert »burggraaf" getiteld, ter bewaring overgegeven. De *Nav.* t. a. pl. genoemde Filips v. Merode, baanderheer van Petershe(i)m, was gehuwd met Anna v. Merode, dr v. Jan (die namens zijne gade, burggravin Filippa, zuster van Jan v. Montfoort, in 1582 met de goederen van Montfoort verleid was geworden); zie Tegenw. Staat v. Utr. bl. 106 en 100. — Behoorde de *Nav.* t. a. pl. vermelde Willem Tinagel, gehuwd met eene Bogaerts, tot het bekende Geldersche geslacht v. Tengnagell?

J. A.

Calamiteuse polders. Wat zijn deze? [2]) Onlangs las ik in een weekblad (»Schoolwereld", 24 Mei 1888): »Men had ze

---

[1]) Ook deze vraag maakt weder het verlangen wakker naar de uitgave eener eenvoudige Woordenlijst, in den trant van die, welke in 1884 vanwege het Nederl. Aardrijksk. Genp (bij C. L. Brinkman te Amsterdam) in het licht verscheen, — eener Woordenlijst, waarin de namen (met eventueele dubbelnamen) van voormalige of tegenwoordige heerlijkheden, havezaten, kasteelen, voorname huizen enz. in Noord- en Zuid-Nederland, beknopt worden aangetroffen, met aanduiding van de ligging. Zulk eene (goedkoope) Woordenlijst zou, dunkt ons, in eene leemte voorzien, velen gèrieven, en een gepast aanhangsel vormen tot de straksgenoemde van a° 1884.

[2]) 't Zijn landerijen, wier inpoldering of later bezit den eigenaren op groote verliezen te staan kwam, groote schade berokkende, meesttijds door inzwelging van het water. RED.

veel in Zeeland; daarom mochten de Zeeuwen hunne rijksdaalders voor *f* 2.60 uitgeven; die dubbeltjes dienden dan tot onderhoud der dijken". Waarop steunt die beweering? Men neme in aanmerking, dat de Z. Rijksdaalders bij plakkaat van 2 Oct. 1747 door de Staten van Zeeland op 52 stuivers, en 8 Maart 1762 op 53 stuivers gesteld zijn, terwijl de Raadpensionaris ze 11 Maart 1806 weder op 52 stuivers teruggebracht heeft. Wie kan den inhoud der beide plakkaten (Groot-Plakkaatboek VII, 1102 en IX, 843) in dit maandwerk in hoofdzaak mededeelen?

Hilversum. J. E. TER GOUW.

De freule van Herreveld. In het register van overledenen te Arnhem vindt men: »13 Juni 1765. De hoogwelgeb. vrouwe Maria van Nassauw douariere van Herrevelt. Uitgevoert na Ellekom, laat kinderen na. Deze douairière zal wel zijn geweest de wed. v. Dordt, moeder der te Winterswijk door de Patriotten (!) doodgeschoten freule [1]). Zou men soms op de dochter hebben gewroken dat hare moeder eene v. Nassau was? Van wie was deze Maria van Nassau eene dochter? Van J. F. van Nassau la Leck en Maria Testas?

A. J. C. KREMER.

Mozaïsme. Het Sarphati-monument te Amsterdam voert in den top eene keizerskroon, die dit eigenaardige heeft, dat ze geen kruis draagt; wat zeer dwaas staat. Men beweert, dat dit met opzet is

---

[1]) Neen, vgl. *Nav.* XXXV, 157, 336. Zie ook ib. XI, 233, 91, 354; XII, 35, 106, 33; XIII 5; XIX, 555; XX, 69, 330. »Het laatste bewijs zijner tegenwoordigheid (nml. die van den *Nav.* XXXVIII, 457 vermelden Cornelis v. der Aa) te Utrecht is een door hem geschreven en ten zijnent in 1807 gedrukt vlugschrift, getiteld »De zoogenaamde verdediging van Wm Paschen Gtszn, drossaard van het ampt Bredevoort, aangaande zijne bedrijven ten jare 1799 als commissaris van de militaire rechtbank, aan den proefsteen der waarheid en des gezonden verstands getoetst. Eene bijlage tot het VIII^ste deel der geschiedenis van den jongst geëindigden oorlog". Het had hem goed gedacht dezen Drost van Bredevoort, over de terdoodbrenging der freule v. Dorth in die Geschiedenis zeer hard te vallen", enz. enz. Aldus leest men in de *Nav.* t. a. pl. aangevoerde biografie. Dit vlugschrift behelsde een antwoord op de »Verdediging van Willem Paschen Gtszn, drost van Bredevoort, tegen Cornelis v. der Aa, schrijver der Geschied. van den jongstgeëindigden oorlog. Te Deventer, bij Gerrit Brouwer 1807 8vo XXIV + 110 pp. RED.

geschied wegens het Mozaïsch geloof van Dr. Sarphati. Deze behoorde tot de orde van den Nederlandschen Leeuw. Het juweel dier orde is van eene koningskroon voorzien. Vraag: was Dr. Sarphati in het bijzonder en zijn zijne geloofsgenooten in 't algemeen gewoon, wanneer zij in eene Ridder-orde worden opgenomen, het kruisje der kroon, aan het juweel dier orde, af te knippen? Wat schrijft het mozaïsch geloof voor aan zijne belijders, die tot de Orde van Isabella la Catolica, de Orde van Christus of die van het Heilige Graf behooren?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Inhiemra, Flaersum. Jancko Douwama, in zijn Boek der Partijen, bladz. 60 enz., vermeldt de namen Inhemringen en Flaersum. »Onna v. der Cappelle", zooals J. D. hem noemt, d. i. Oene Kempema of Oenema van Tercaple, had te Rauwerd twee zusters »beraeden" (verloofd), de eene op eene state te Flaersum, de andere op eene state te Inhemringen; welke laatste »een schoen huis was, ende oeck wal genoech starck, als der tijdt een huis in Frieslandt stunde". In een Register van 1511 komt Flaersum voor; in 't Beneftboek van Friesland (1543) bl. 129: Flanseme landt en Inhemmera landen. In Schotanus' Beschrijving, in 't Geogr. Wdboek van E. M. v. Burmania en in dat van v. der Aa worden de namen Flanzum en Inhimmeren onder Rauwerd opgegeven, en evenzoo op de nieuwste kaart van Rauwerderhem. De kaart van Schotanus in diens Atlas geeft alleen Flansum, die in de Beschr. alleen: Inhimmeren. Het laatste lag ten zuid-oosten, onmiddellijk bij het dorp Rauwerd, het andere op verderen afstand ten zuiden van dit dorp. Op Flaersum of Flansum woonde in 1462 een Rienck v. Flaersum, een Albada, die toen met Sjouck Aytta huwde; zie Stamboek van den Frieschen Adel (Albada van Goënga). — Er bestond ook een geslacht Inhiemra. Een Sicke Inhiemra, van Rauwerd, huwde Ydh Jousma, die tot dr hadden

Jouck Inhiemra, gehuwd aan Douwe Gales v. Galama. (Zie Stamboek).
Kollum. ANDREÆ.

Lammensvliet. Sluis. Nieuwe plaatsnamen die vroegere vervangen hebben, komen, gelijk elders, in het vierde distrikt van Zeeland niet zeldzaam voor. Rodenburg werd Aardenburg; waarvoor trouwens, in aanmerking genomen de gewone uitspraak der *a*, slechts eene kleine omzetting noodig was. Voor Nieuwvliet en Mude zijn de kerkelijke namen St. Pier en St. Anna in de plaats getreden, en hebben de eerste zoo goed als verdrongen. Cassandria is Retranchement geworden, en Vulendike door Schoondijke vervangen. Sluis heette eertijds Lammens-, Lammins- of Lammervliet [1]). Hoewel Sluis even vroeg voorkomt als Lammensvliet, mag men toch den laatsten naam voor den oudsten houden. Immers blijkens het nog bekende zegel was Lamminsvliet oorspronklijk de officieele naam, die als zoodanig eerst later door Sluis is verdrongen [1]). — De vraag wat Lammen beteekent, wordt reeds hier en daar als uitgemaakt voorgesteld. Een St. Lambertus zou zijn naam aan den vliet, en vervolgens aan de stad hebben gegeven. Misschien zijn om zijnentwil de vormen Lambinsvliet en Lambertusvliet gemaakt, die ik vind bij v. Dale (Een blik op de wording der Stad Sluis), doch waarvan hij de herkomst onvermeld laat. Dezelfde schrijver meent St. Lambertus te zien op het zegel der stad, dat een schip verbeeldt; op het schip staat een bisschop met mijter en staf; een net met visschen vervangt de plaats van het zeil, en de overige ruimte is met visschen bezet. Het randschrift luidt »Sigillum Scabinorum de Lamminsvliete". Ware werklijk met dien bisschop een der drie St. Lambertussen bedoeld, het had er, dunkt mij, wel bij mogen zijn aangeduid; zelfs in geval een van hen met de visscherij in nadere betrekking heeft gestaan, wat ik niet kan beslissen. Gemis van aanduiding doet nu eerder denken aan den visscher-apostel, en tevens eersten bisschop [2])

---

[1]) De »Tegenw. Staat v. Staats-Vlaanderen" XII (II) bl. 441, die alleen Lamminksvliet geeft, zegt, dat dit nog in de 14de eeuw de naam was, en dat de plaats haren tegenwoordigen naam (Sluis) verkreeg, nadat men er eene sluis gelegd had, om de overstroomingen te voorkomen, die van tyd tot tyd geweldige brokken van het Land van Vlaanderen hadden weggesleept. RED.

[2]) naar R.-Katholieke overlevering. RED.

Petrus, die als beschermers der visschers van zelf ook het schip van Lamminsvliet moest bewaren. Aan St. Lambertus zou ik te minder willen denken, omdat de Sluizenaren of Lamminsvlieters in andere opzichten zoo weinig aan hem gedacht hebben. Ware hij de bijzondere beschermer der plaats geweest, er zou dan een kerk, kapel, gasthuis of straat naar hem moeten genoemd zijn. Zoo vereerden de St.-Anners hunne heilige niet alleen in de naar haar genoemde kerk met bijzondere St. Anna-kapel en altaar, maar noemden ook de beide ommegangstraten in officieele stukken St. Annastraten. Ik geloof echter de Lamminsvlieters in dezen buiten beschuldiging te kunnen houden, en wel om reden dat de naam hunner stad met St. Lambertus niets had uit te staan. Lammer, Lammen of Lammin(g), al deze drie vormen doen mij denken aan Lemmer en Lamer in Friesland, en in allen te samen laat zich de beteekenis erkennen van stroombelemmering, waterdam [1]).

Deze gissing maakt het tevens verklaarbaar, hoe de naam Lamminsvliet, schoon na langdurigen strijd, eindelijk voor Sluis heeft moeten wijken. De oorspronklijke dam in den vliet werd door eene sluis vervangen, en zoo bleef er voor den ouden naam geen reden van bestaan over. Ofschoon de ligging van dam en sluis niet bekend zijn, kan dienaangaande toch niet veel onzekerheid bestaan. Het oude stadsgebied, de Opschote, werd naar den zeekant beschermd door den zuiddijk, — zuid niet in tegenstelling van noorddijk, maar dijk bezuiden het Zwin, — thans deels zuiddijk, deels Meerminnestraat, en deels Brugsche straat geheeten. Deze dijk werd doorsneden van de Vliet; en er moest dus, om het binnendringen van het zeewater tegen te gaan, eene afschutting gemaakt worden, die toch tevens de scheepvaart vrij liet. Bij gemis van eene sluis, kon een overtoom dienst doen, waar de schepen overgewonden werden naar den achterhaven. Aan zulk een overtoom herinnert wellicht het Windgat, naam eener straat uitkomend op de voorhaven in de onmiddellijke nabijheid der plaats waar Lamming en Sluis moeten

[1]) Oudemans geeft lammer, lemmer = hinderpaal, hindernis, belemmering, naar Kiliaan. Men zou hier misschien ook een patronymikalen gesl. Lammen (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. bl. 393) kunnen toepassen. Te Zegwaard † 24 Juli 1888 Jacobus Lammens, oud-burgemr ald., oud 78 jaar, eene wede Karens met kroost, nalatend. Maar ook Lamminksvliet was in 1741 in zwang. RED.

34

gelegen hebben. Weliswaar, het Windgat is eene straat in de nieuwe stad, en als zoodanig van lateren tijd, maar de naam duidt aan, dat het oorspronklijk geen straat is geweest, misschien een doortocht van de reeds bebouwde buitenhavenkade naar de achtergelegen gorzen.

Een windgat komt nog voor op het eiland Voorne, gem. Rokanje, thans aan zee gelegen land.

J. R. V. E.

[Wat is de naamsreden van Lammen, waarvan de schans zoo vermaard werd tijdens het ontzet van Leiden in 1574? Zie *Nav.* XXXVI, 112, en vgl. Tegenw. Staat v. Holland XIV (IV) bl. 514: »In Lammen, een vierden deel uurs van de stad", enz. Bl. 515: »Boyzot kwam eerlang ook te Lammen", enz. Lammen is een gehucht o. Zoeterwoude. Leme beduidt volg. Kiliaan eveneens »belemmering".]

Gehucht. »In het Alphabetisch register van alle bewoonde oorden des Rijks" ('s-Gravenhage 1850) worden vermeld steden, grietenijen, ambten, gehuchten, buurten, buurtschappen, polders en huizen. In de voorrede leest men daarover: »hieromtrent dient de verklaring, dat, uit hoofde nergens eenige bepaling dienaangaande is aangetroffen, men heeft gemeend te mogen verstaan door *gehucht*, iedere vereeniging van huizen of woningen, die opzichzelve een eigen naam voeren, doch niet als dorp kunnen worden aangemerkt; door *buurt*, iedere vereeniging van huizen, die bekend staat onder den naam van de weg, dijk of straat, aan welke deze gelegen zijn; en door *buurtschap*, op gelijke wijze, de zoodanige, die worden aangeduid door den naam van het veld of oord, waarop of waarin ze zich bevinden; ook zijn nog onder deze kwalifikatie begrepen de uithoeken en de woningen, die onder of bij zekere benoemde gebouwen of punten gelegen zijn en daardoor worden aangeduid, als: (aan) Den molen; (aan) De Brug; (aan) Het Slot, enz."

Zeker is deze onderscheiding niet kwaad; de vraag is echter, of ze niet geheel willekeurig is. In Gelderland is in het Zutfensche over 't algemeen buurt of buurtschap hetzelfde wat op een gedeelte der Veluwe marke heet, en op een ander maalschap. — Zoover ik weet, komt in die provincie de naam *gehucht* in het daaglijksch gebruik niet voor, terwijl het in N.-Brabant zeer veel gebruikt wordt. En nu is de vraag: zou *gehucht* niet hetzelfde zijn wat b.v. in den Gelderschen Achterhoek hof heette (zooals Miste en Abave in Winterswijk)? Vóór den Frankischen tijd zullen in de Meijerij van

den Bosch ook wel marken bestaan hebben, waarin de hoven verstrooid lagen. Bij de verovering werden die marken heerlijkheden; maar in deze bleven de hoven, althans gedeeltlijk, met de omliggende bebouwde gronden het eigendom der overwonnelingen. Op die hoven ontwikkelden zich door erfrecht al dadelijk kleine eigendommen, waarin woningen enz. verrezen. Het hofverband ging in verloop van tijd verloren, omdat de jurisdictie, ook over de oude hoven, kwam aan de heerlijkheid; maar de herinnering aan den oorsprong dezer groepen van woningen bleef bewaard in den naam gehucht, afgeleid van den wortel »hof".

Zoo zou dan bv. de gemeente Zes-Gehuchten, Hoog-Geldrop, Riel, Hulst, Hout, Gijzenrooij en Geusenhuis (Papevoort) [1]), oorspronklijk bestaan hebben uit zes hoven van dien naam, gelegen in eene marke, tot welke mogelijk ook de hof Geldrop behoorde. Geldrop [2]) werd al vroeg een kerkdorp, en als bijzondere heerlijkheid afgezonderd van de overige gehuchten, die thans ééne gemeente uitmaken, met eigen kerk en school te Hoog-Geldrop.

Leenen in Friesland (XXXVIII, 392). Aangaande dit onderwerp kan ik nog het volgende mededeelen. Den 11 Aug. 1398 gaf hertog Albrecht van Beijeren het eiland Ameland in leen aan Arent heer van Egmond en van IJsselstein, wier nazaten hunne rechten daarop in 1559 nog lieten gelden, blijkens de volgende aanteekening: »1559, 21 Febr. Stilo Brabantiae, heeft Lamoral van Gaveren, Graaf van Egmond, Stadhouder en Capt. Gen. van Vlaanderen en Artois enz. geconstitueerd bij Procuratie, tot Advokaat en Procureur Dr. Gysbertus Arentsma en Mr. Eylco v. der Haule, om

[1]) Behoorde Papevoort vroeger tot de heerlijkheid Geldrop? Of is het later gebouwd? P. is eene buurtschap, geen gehucht.

[2]) In het archief van het voormalig Hof van Gelre te Arnhem bevindt zich eene verzameling van ongeveer 25 uitvoerige brieven, geschreven uit Ruhrort door Herman Geldorp, aan het Hof van Gelderland, behelzend berichten aangaande de krijgsverrichtingen van Gebhard Truchses, aartsbisschop van Keulen (die om Agnes gravin van Mansfeld te kunnen huwen, de Hervorming in zijn gebied had ingevoerd) tegen Ernst van Beijeren, den nieuw benoemden aartsbisschop, die door Alexander van Parma werd ondersteund. Zie Registers bl. 365, waar wordt aangehaald Wagenaar, Vaderl. Historie, XXIX. Zijn die brieven, blijkbaar van historisch gewicht, reeds uitgegeven? RED.

Pieter Camminga, den kleinzoon van Pieter C., als occupateur van 't Eyland Ameland in regten te betrekken. De Prins gaf aan Camminga de keur, waar hij begeerde in regten te staan, behoudens dat het geschiedde voor eenen Provincialen Raad binnen de Kon. Maj. Nederlanden, latende hem zulkx door zijn geconstitueerde afvragen. — De Procuratie, die zeer ampel is, was geschreven op Françijn en verteekent Lamoraal d'Egmond".

ANDREÆ.

Leengoederen (XXXVII, 534). Kunnen de *Nav.* XXXVI, 587 voorkomende koddenleenen ook geweest zijn koten-leenen, z. v. a. leengoederen, niet van den omvang van ambachtsheerlijkheden of van de grootte van havezaten, maar van de grootte van katen of koten = kleine boeren-erven? Zoo was bijv. het Deventer-kapittel in 1241 gerechtigd tot de c o tpenningen van twaalf hoeven op het veen van St. Marienberg in Zalland (Over. Archief I 10). Of eenigzins anders, zoodanige leengoederen, waaruit kote-penningen verschuldigd waren? — De gesl. Kodde(n) a⁰ 1348, dictus Kodde a⁰ 1351, Codden a⁰ 1365 (Camer.-Rek. II 28, 112; III 474) — te Deventer, zal wel »knods" beduiden.

J. A.

die Gruter. *Nav.* XXXVIII, 451 worde nog toegelicht door het volgende. Volg. De Vrije Fries, VII, 392, kregen Luts Fransdr v. Dekema; Luts, Impck en Catharina Sickesdr v. D., ieder $^1/_4$ in Gruyters huizinge te Sneek. Het schijnt, dat dit huis later geërfd of deels gekocht is door Barber Fransdr v. D. (zuster van Luts) gehuwd met Ruurd v. Juckema, die negen kinderen had; onder welke Gerrolt v. J. gehuwd met Tieth v. Douma, wier dr Edwert huwde Doecke Martina v. Burmania, die in 1664 leefde en dat huis toen bezat. Omstr. de laatste helft der 15de eeuw is, blijkens eene grafzerk in de kerk te Oosterhaule (Friesland), een Abbema met eene Gruyter gehuwd geweest.

MR. A. J. ANDREÆ.

Heinsius. Brief van Nicolaes Heins of Nicolaus Heinsius [1]). Ge-

[1]) Zie over hem V. der Aa, Biogr. Wdbk i. v. en voor zijn afbeeldsel F. Muller's Catalogus van Portretten.

schreven op een vel geschept papier [1]), klein 4^{0} formaat, en geadresseerd aan: Mijnheer

Mijnheer P. Voet van Winssen [2])
Raetsheer int Hofgericht van
Vianen, teegenwoordigh
tot Utrecht [3]).

In Vianen 1680: $\frac{4}{14}$ Juny.

Myn Heer,

De veelvoudige en oovertollige beleeftheeden, die ick onlangs van de kant van UEd: hebbe genooten, soo door des selfs my opt hoo(g) [4]) hsten aengenaem besoeck, als ten regarde der presenten daer op gevolght, hadden wel verdient een tydigher erkentenisse van danckbaerheyd, ten waere ick daer inne door langhwylige onpasselickheyd was verhindert geworden. Welck ongemack al hoe wel uyt veele insichten my verdrietigh vald, nochtans uyt deese oorsaeck aller verdrietichst, om dat ick my teegens myne beste vrunden niet en kan comporteren, soo als haere verdiensten tmywaerts en myn eygene begeerte wel syn vereyschende. Het present van de Constitutiones Clementis is my niet alleen bysonder aengenaem en lieftalligh, om dat van soo een waerde hand komt, maer oock niet weynigh omme dat eertyds een gedeelte is geweest der bibliotheque van een seer illustre personage [5]), wiens hand int gedachte boeck te leesen daer van volle getuygenisse is geevende. De Oratie [6]) van myn Heer UEd. Broeder [7]) in alle deelen

[1]) De naam in het watermerk schijnt te zijn I. Montalie, waarboven een fabrieksmerk: de cijfer 4 met lange steel verbonden aan een piramidaal voetstuk; tusschen de 4 en het voetstuk over de steel heen is eene s geplaatst.

[2]) waarschijnlijk dezelfde als Paulus Voet van Winssen, die in 1674 raad in de Vroedschap te Utrecht werd, in 1680, '81 en '84 tot burgemeester aldaar werd verkoren, en 16 Maart 1685 afscheid nam, als zijnde secretaris van Staten geworden en griffier van de Leenen; in Mei 1686 aangesteld tot secretaris van de Ridderschap, † 17 Juli 1720. Zie »Groot Utrechts Placaetboeck". Hij was gehuwd met Engelberta v. Brienen. Hunne portretten, geschilderd door D. la Court in 1703, zijn aanwezig in het Mus. v. Oudheden te Utrecht.

[3]) Het ronde cachet-afdruk in rood lak is nog slechts gedeeltlijk aanwezig; voorzoover zichtbaar stelt het voor: een gevierendeeld schild met een hartschild; de figuren zijn echter niet goed te herkennen; van het helmteeken is enkel zichtbaar de bek en voorpooten van een griffioen benevens een vleugel.

[4]) Deze letter was niet duidelijk geschreven; het kan ook eene c geweest zijn, waar bij vergissing eene s overheen is geschreven. — [5]) Wie was deze?

[6]) misschien die tot titel heeft: »J. Voet, Oratio de Pace inter Galliarum regem et foederati Belgii ordines. Ultraj. 1678", en vermeld wordt in »Repertorium der Verhandelingen en Bijdragen betreffende de Geschiedenis des Vaderlands".

[7]) waarschijnlijk Johannes Voet, zoon van Paulus V. en Elisabeth v. Winsen

excellent en van een geraisoneerde welspreeckendheyd vervult, heeft my oock geen kleyne vergenoegi(ng)e int leesen bygebracht. Ick soude alleen wenschen, ende dat van ganscher herten, my de gelegentheyd t' eeniger tydt voorquaeme, door de welcke alle deese weldaeden konden vergolden worden. Twelck alhoewel naeuwelickx is te verhoopen, soo bidde ick nochtans ootmoedigh, dat UEd: my voor 't toekoomende de eere gelieve te doen, van de gemaeckte kennisse ende de gunste tmywaerts te continueren, sullende ick nae myn geringh vermoogen alles contribueren, omme te syn en te verblyven,

Myn Heer,

UEd:

gehoorsaemen en verplichten dienaer

Nicolaes Heins.

Medegedeeld door J. B. VAN IJSSELDIJK.

[Te Kuik — waarom moet dit nu Cuyk zijn? — waar de familie eene reeks van jaren woonde, † 29 Juni 1888 ten huize haars zwagers A. Hovendaal, Jacoba Maria Heinsius, oud ruim 67 jaar, ongehuwd. Geadverteerd door D. L. Heinsius.]

Baerloop (XXXVIII, 28). Dat belangrijke artikel is *Nav.* XXXI, 145—150, te vinden.

J. A.

Tragel (XXXVIII, 211). Dit woord is de vlaamsche benaming voor eenen »trekweg" (langs eene trekvaart). Zie hier, hoe het vlaamsche maandschrift Het Belfort 1888, bl. 60, de boven aangehaalde vraag beantwoordt: Kiliaan heeft traeghen, tardescere, tardare. Het verkleinwoord is *tragelen*, dat in West-Vlaanderen en misschien in andere gauen nog: 1° traagzaam voorttreden, en 2° een schip met de lijn voorttrekken fr. haler, beteekent. Tragel nu, een woord dat nog in zwang is, beteekent: weg langs den oever van een vaart of stroom waar de scheeptrekkers in gaan; chemin de halage. In West-Vlaanderen zegt men meest *trakelen* en *trakel*. In het Woordenboek van Van Dale staat: »Trachel, m. (-s), (Zuidn.) trekpad, jaagpad".

JOHAN WINKLER.

---

zie V. der Aa, Biogr. Wdboek. — De bedoeling in het artikel over Paulus Voet in V. der Aa's Biogr. Wdboek, zal zeker aldus geweest zijn, dat zijne tweede vrouw Elizabeth Ruffers geene kinderen naliet. Zie in verband hiermede t. a. pl. het artikel over Johannes Voet.

Wijnscroder (XXXVIII, 381). Na de verklaring, op bl. 260 gegeven, moest men scroder niet meer blijven opvatten als »verplaatsen". Het woord beteekent snijden. Op bl. 382 komt immers ook, in de aanhaling uit het Delfsche Keurboek, snijden voor. »Dat niemand wijn en moet snijden of verlaten, of doen snijden of doen verlaten", enz. Onze talrijke Schroders, Schröders Schreuders dragen geen naam, afkomstig van een wijnvaten-verplaatser, maar van een kleermaker. In de Friesche en Saksische taal was oudtijds schroder een gewone naam voor kleermaker. Saamgetrokken tot skroar, is het woord in Friesland nòg in gebruik.

E. LAURILLARD.

Eene vorstelijke wetenschap in verval. Huibert Goltzius, de vader der Numismatiek, bezocht op zijne reizen 1556—60 negen honderd vijftig penningkabinetten, waaronder die van Keizers en Koningen, Pausen en Bisschoppen; — wel een bewijs, dat de numismatiek *toen ter tijd* (en nog lang daarna) in eere was. *Thans* schrijft een Franschman: »La numismatique subit en ce moment une crise désastreuse. Les amateurs les plus connus meurent, ou vendent leurs collections. Malheureusement la mode est ailleurs, et il ne se forme guère de nouveaux numismates. En France presque personne ne s'occupe de la numismatique grecque, et voici que la numismatique romaine est menacée à son tour. Par contre, la série française royale et féodale est assez fréquentée, et les jetons semblent attirer tout particulièrement les amateurs. Cela présente certainement de l'intérêt, mais à nos yeux, c'est un peu le petit côté de la numismatique". De Redactie van het Tijdschrift, waaraan ik deze regelen ontleen, voegt er bij: »Die Thatsache der Verminderung der breiten Schicht der Sammler bleibt leider bestehen, aber auch die, dass einer neuen »Wissenschaft" (!) der »Philatelie" diese Abnahme zu Gute kommt. Es muss dies anerkannt werden, da hilft kein Sträuben; aber wahrlich ist es nicht in Folge der Anstrengungen, die man auf jener Seite macht, um diesem Gebiete der Sammelthätigkeit die Bezeichnung Wissenschaft auf zu quälen, als vielmehr, milde gesagt, Folge der lieben Bequemlichkeit, der es allerdings angenehmer ist, die bunten Stückchen Papier einzukleben, als ernstere numismatische Fragen zu erörtern". Welke is de »wetenschap der Philatelie"?

De manie, om postzegels te verzamelen, en die in een album, of bij ontstentenis daarvan, in een oud schrijfboek te plakken.

Hilversum. J. E. T. G.

[Er leeft hier te lande nog een Mr. J. Dirks.]

LXXIX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A⁰ 1712. N⁰ 2990—3012.

2990. 1712. v. L. IV 634. Vleierij jegens Koningin Anna van Lodewijk XIV. Vz. Buste *Lvdovicvs magnvs.* Daaronder bij *Dugniolle* n⁰ 4789 (1) *T(homas) B(ernard).* Kz. (Koningin *Anna*) *Daphne* in een laurierboom veranderd of onsterflijk geworden.

Bij *Backer* n⁰ 2348 Z.

2991. 1712. v. L. IV 635. Bemoeiingen van Lodewijk XIV tot den vrede. Vz. Buste als n⁰ 2990. Kz. *Hercules* bezorgd de wereld te bevredigen. Met T B in elkander onder de buste bij *de Coster* n⁰ 663 Z.

Bij *Backer* n⁰ 2349 Z., *Dugniolle* n⁰ 4790, *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3588 Z., *v. Cleeff* I n⁰ 2568 Z. *f* 7.50.

2992. 1712. 29 Januari. v. L. IV 636 (1). Op de opening der vredesonderhandelingen te Utrecht. Groote spotpenning. Vz. Een gezicht op Utrecht en het wapen dier stad. Kz. Vijf geharnaste en gehelmde personen rondom eene tafel gezeten. Ieder houdt een geschrift (zijne vredesvoorwaarden) in de handen. *De pijlbundel, de lelie, de granaatappel, de dubbele adelaar en de leeuw* op de helmen geplaatst doen daarin de gezanten van *de Vereenigde Gewesten, Frankrijk, Spanje, het Keizerrijk en Groot-Brittannië* herkennen.

Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2569 Z. *f* 9.50, *de Roye* n⁰ 2499 Z. *f* 7.25.

Cat. Arti 1880 n⁰ 1421. Inz. *P. H. v. Gelder* die aanteekende: Ongemerkt, doch waarschijnlijk het werk van *Drapentier* (Rijks-Museum).

2993. 1712. 12 Januari. v. L. IV 636 (2). Op de opening als boven. (Over 12 en 29 Jan. zie *v. Loon* t. a. p.) Spotpenning in Duitschland gemaakt ook op de omkooping der Engelsche gezanten door 2500 flesschen *Champagne Supérieur.*

Zeldz. Bij *v. Duren* n° 2948 Z. *f* 13.—, *v. Cleeff* I n° 2570 Z. *f* 4.—.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3589 Z. 29½ W., *de Vries* (1884) n° 1451 Z. 29 W. *f* 8.—, de XII in 29 veranderd, desgelijks bij *Salm* n° 2206 en *v. Duren* n° 2207 Z. 28 W. aldaar Vz. als Vz. 636 (2) doch Kz. Op het veroveren van Doornik als v. L. IV 591 (4) = *Salm* n° 2207 Z. 28 W.

2994. 1712. (17 Mei). v. L. IV 638. Inhuldiging van keurvorst *Maximiliaan Emanuel* als graaf van Namen. Vz. Borstbeeld. Kz. Zesregelig opschrift waaronder, volgens *Revue de la Num. Belge* 1854 p. 117 III, de naam van den stempelsnijder G. D(E) BAC(KER) F(ECIT). Kz. Slangenrondte als in 1711.

v. L. IV 639. Als boven kleiner met G D BAC. F.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3590 K.

Kz. Slangenrondte als in 1711, *Dugniolle* n° 4791, *v. Cleeff* I n° 2571 K. *f* —.50.

2995. v. L. IV 640. Als boven. Strooi- en *draagpenning* (aan een wit en blauw lint, de wapenkleuren van den keurvorst). In goud aan de hoplieden, in zilver aan de in 't geweer gekomen burgers uitgedeeld. Vz. Borstbeeld. Kz. de gesloten tempel van Janus.

Bij *de Coster* n° 664 met D BA achter 17 MAI als *Revue* 1854, p. 117 IV *Pinchart* p. 65 (2).

In Kon. P. Kab. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3591 Z., *Dugniolle* n° 4792 en 4793. Grooter maar gelijk in Kab. *Geelhand*. Ook bij *v. Duren* n° 2950. Iets grooter Z. *f* 1.— = *v. Cleeff* I n° 2572 Z. *f* 2.25, *de Roye* n° 2500 Z. *f* 1.—

2996. v. L. IV 641. Als boven 1712 (27 Mei). Inhuldiging als hertog van Luxemburg. Strooi- en draagp. bij v. L. met de laatste bestemming. Vz. Borstbeeld daaronder *B(acker)* (*Giles de*) Kz Opschrift.

In *Revue* 1854 p. 117 n° V, *de Coster* n° 665 Z. en 666 Essai de poids triple. *P. Smidt v. Gelder* n° 3592. Z. *Dugniolle* n° 4794, *Muntendam* n° 281 *f* 1.75 Kverg. of Zverg., *v. Cleeff* II K. zonder buitenrand *f* —.40, *v. Duren* n° 2951 zonder het oogje. Z. *f* 3.— = *v. Cleeff* I n° 641 Z. *f* 4.—.

2997. 1712. 6 Juli v. L. IV 642. Quesnoy ingenomen. Vz. Borstbeeld van keizer Karel VI. Kz. Gezicht op Quesnoy.

Volgens *Pinchart* p. 64 (10) door *Phil. Roettiers* gesneden. Bij *v. Duren* n° 2953 Z. *f* 15.—. Kon. P. Kab. *Stricker* n° 4259 Z. *f* 13.—.

2998. 1712. v. L. 643 (1—2). Stilstand van wapenen met Engeland. Legpenningen met 1713, doch als herinnering aan voorvallen in 1712 bij den aanvang van 1713 geslagen. Bij *v. Duren* n⁰ 2954 Z. *f* 3.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2574 Z. *f* 17.—.

(1). Lod. XIV. Kz. De zeegodin (Koningin *Anna*) ter hulp van Neptunus uit de zee opstijgend.

Dugniolle n⁰ 4796.

(2). Wapenschild van den maarschalk *de Tessé*, opperbevelhebber der galeien. Kz. = Kz. (1).

Dugniolle n⁰ 4797, *v. Cleeff* II n⁰ 1455 Z. *f* 2.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2575 Z. *f* 3.25

Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1457 Z. 7 W. *f* 2.—.

2999. v L. IV 645. Afval der Duitsche hulptroepen in Engelsche soldij, van hunne bondgenooten. Legp. van Lodewijk XIV van 1713, *Dugniolle* n⁰ 4798, *de Coster* n⁰ 668, *v. Duren* n⁰ 2955 Z. *f* 3 50.

Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1458 Z. 6 W. *f* 2.—, *Becker* n⁰ 896 K. *f* 1.—.

3000. Overweldiging der schansen bij Dennin of Landrecy van het beleg verlost door Lodewijk XIV op 21 Aug. 1712, v. L. IV 646 (1—3).

(1). Veel kleiner voorkomend bij *v. Cleeff* I n⁰ 2576 Br. *f* —.80 het plaatje (vergroot) gesneden door *J. Folkema*. Middelgrootte, op de Kz. in een hoekje boven de afsnede: T B verbonden zijnde. *Thomas Bernard* (Coll. *E. Ph. Erfmann* te Rotterdam), *v. Duren* n⁰ 2956 kleiner Br. *f* 1.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2576 kleiner Br. *f* —.80, *Salm* n⁰ 2212 in Z. slechts 32 W. en n⁰ 2213 K.

(2). Legpenning voor 1713. Kz. met twee stukken kanon van *Louis Auguste de Bourbon*, Duc du Mayne, Grand Maitre de l'Artillerie. *Dugniolle* n⁰ 4799, *v. Duren* n⁰ 2957 K. *f* 3.—. Bij *Salm* n⁰ 2214 Z. 7 W. met varieerende Kz. Omschrift *Illa usque minantur*. (Deze bedreigen nog.) *Dugniolle* n⁰ 4800 [1]).

(3). Als boven. Vz. Buste van Lod. XIV. Kz. = Kz. (1), *Dugniolle* n⁰ 4801, *v. Duren* n⁰ 2958 Z. *f* 4.—.

3001. 1712. v. L. IV 648. Gastmaal te Reims door *Jozef Clemens*, aartsbisschop van Keulen, gegeven.

---

[1]) Aldaar te verbeteren *minatur* in *minantur*, als *Backer* n⁰ 3882 K.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3595 K., *v. Cleeff* II n⁰ 1456 Z. *f* 3.25, *v. Duren* n⁰ 2959 K. *f* —.80.

3002. 1712. v. L. IV 649. Noodmunt op een kaartenblad van Quesnoy van den gouverneur *Ivoy*.

Mailliet pl. XCVI. Vol. I. p. 276—277. *Duby* pl. XIX (6).

3002*. Herovering van Douay, Quesnoy en Bouchain door Lodewijk XIV v. L. IV 650 (1—2).

(1). Veel kleiner, vergroot in teekening door *J. Folkema*, plaatsnijder. Kleiner bij *v. Duren* n⁰ 2019 Br., *de Roye* n⁰ 5501 Br. *f* —.50. Kleiner en iets *anders* bij *Westhoff* n⁰ 2433 K.

(2). Onder de buste van Lod. XIV gekoppeld de voorletters *T(homas) B(ernard)*. Kz. met 1713.

Dugniolle n⁰ 4802, *Becker* n⁰ 897 K. *f* 2.75, *v. Duren* n⁰ 2960 Z. *f* 6.75.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3596 K.

3003. 1712. 30 Juli v. L. IV 652. Tweehonderdste verjaring van het droogmaken van de Beemster.

Bij *Westhoff* n⁰ 2434 91 W., *v. Duren* n⁰ 2961 Z. *f* 18.50, *v. Cleef* I n⁰ 2580 Z. *f* 20.50. In Kon. P. Kab. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3597 Z. 91½ W. In Kab. *J. A. Smits van Nieuwerkerk* met op de Kz. de naamletters van den stempelsnijder D*(aniel)* W*(arau)*? in 1712 stempelsnijder in Dresden. Bij *de Roye* n⁰ 2502 Z. *f* 14.—.

3004. 1712. Gedenkpenning met borstbeeld van *Frederik Adolf* graaf en heer van Lippe. Door T(homas) B(ernard)? Kz. Wapen. Omschrift *Jvstvm * et * decorvm ** 1712 *. (Het rechtvaardige en welvoegelijke.) Bij *de Roye* n⁰ 2503 Z. *f* 3.50.

3005. 1712. Gedenkp. van *Joseph Clemens* aartsbisschop van Keulen. Buste. *Jos. Clem. arch. etc. J. Du Vivier* (*fecit*) Kz. *Recordabor foederis.* (Ik zal het verbond herdenken.) Landschap *D(u) V(ivier)*, *Renesse* n⁰ 18129, mede bij *Iddekinge* n⁰ 741 Z. 39 W. *v. Cleeff* I n⁰ 2578 Br. *f* 60. Zie ook bij *Renesse* n⁰ 18124—18128 andere penningen van dezen uit Luik enz. verdreven bisschop. Zoo ook n⁰ 18133 z. j.

3006. (1712). Stadhuispenning van 's-Hertogenbosch.

a). Als *Palier* n⁰ 10 en *v. Orden* pl. XIX (3) doch zonder jaartal en palmtakjes. *Jhr. Snoeck*, *Beschrijving* bl. 5 n⁰ 10.

b) (1712). Vz. als *v. Orden* pl. XIX (3), doch de * S * C * niet

in een schildje. Kz. als *v. Orden* pl. XIX (3) doch met een gesloten boek. *Jhr. Snoeck*, Beschrijving bl. 5 n⁰ 11.

c) (1712). Als *Vervolg v. Loon* n⁰ 38, *Palier* n⁰ 12, *Jhr. Snoeck* Beschr. bl. 5 n⁰ 12.

d) (1712). Als *v. Orden* pl. XIX (4).

Vz. Boven in lofwerk. *Silva-ducis.* Daaronder gezicht op de stad. Noord- of Orthenzijde. Op den voorgrond de stroomgod rechts, en scheepjes in de Dieze en de weg naar Orthen.

Kz. Minerva (links van het stadhuis) met een uil, speer, pijlbundel en boek. *Jhr. Snoeck* bl. 5 n⁰ 13.

3007. *v. Zuilen* Inv. bl. 1525. Rekening 1711—1712.

Aan *Theod. v. Berckel f* 703—14-2 van 25 Sept. 1710 tot 2 Juli 1711.

Aan idem voor gouden penningen 27 Sept. (1711—27 Sept. 1712). *f. Invent.* bl. 1628.

Aan *Theod. v. Berckel f* 847 6 st. van Oct. 1712 tot ultimo Sept. 1713.

3008. 1712. 25 j. huwlijkspenning. Op den kant gegraveerd. *Ter Gedaghtenis van den 25 jarigen TrouwDagh van Abraham van Bronkhorst en Maria Wilkes gehouden op den 4 Febr.* 1712. Mm. 49 Z. Bij *v. Duren* n⁰ 2021 Z.

3009. 1712. 18 Maart Huwlijksp. met L en XXV en de naam van den stempelsnijder *J. v. Dishoecke f(ecit).*

Op de Kz. een zesregelig vers. *Dees Zuylen t Saam* enz. Op den kant gegraveerd. *Ter gedagtenis der* 25 *jarige Trouwdagh van Arnoldus Wittebol Vederman en Susanna Sprongh gevierd den* 18 *Maart* 1712. Kab. *Smits v. Nieuwerkerk.*

Navorscher XI bl. 85, XII bl. 111. Cat. *H. van Gelder* 1860 n⁰ 794.

3010. 1712. Zilv. bruiloftsp. van *H. Isendorp* en *A. Assuerus.* Bij *de Roye* n⁰ 2495 Z. *f* 9.25.

3011. 1712. 13 Dec. Ovale penning op het overlijden van *Hendrik v. Olphen*, Herv. leeraar te Alkmaar, 33 jaren en curator der Lat. school. Driemaal gedep. der Synode van N.-Holland, geb. 14 Nov. 1648. Bij *de Vries c. s.* pl. XII n⁰ 8 Deel II 207—208.

Cat. *de Vries* (1854) n⁰ 1880 Z. 14, *Posthumus* n⁰ 754. Mm. 47-40 Z. 14 W. In het stedelijk Museum te Alkmaar $18\frac{4}{26}82$. Ovaal. *'t Hooft* n⁰ 1344. Mm. 48. Z. 15 W.

3012. 1712. Penning van 's Hage. *De bier(werkers) busse.* A° 1712. *Dirks Revue* 1859 p. 110 n° 124. *Mededeel.* I bl. 13. *Dirks, Gildep.* I bl. 254 (pl. XLVI) (18) [1].

EINDE VAN HET JAAR 1712.

V R A G E N.

Erasmus v. Houwelinghen. Onlangs geraakte ik in het bezit van het zeldzame Penninck-boeck van dezen schrijver. Prof. v. der Chijs zegt daarvan in zijne »Verhandeling over de verdiensten der Nederlanders in de beoefening der Algemeene Munt- en Penningkunde": Deze uitgaaf (van 1597), mij nimmer onder de oogen gekomen, schijnt uiterst zeldzaam te zijn. In eene noot wordt daaraan toegevoegd: Deze druk is, volgens mij goedgunstig gedane mededeelingen, bij Meerman verkocht, en naar Engeland gegaan voor *f* 10.25; en is een ander exemplaar op de verkooping van Ten Broeke Hoekstra verkocht voor *f* 5.25. Mijn exemplaar mist den titel en de opdracht, te zamen vier bladzijden; maar deze zijn vervangen door een afgeschreven titel en opdracht, op gezegeld papier (clein segel 6. s.), dat bovenaan geteekend is »S. v. Nierop". Alles is in oud-hollandsche letters nagebootst; ook het vignet is met de pen nageteekend, en verbeeldt een passer in een krans, waardoor een lint gestrengeld is met de woorden »Labore et constantia". Onderaan staat: »Tot Leijden Bij Fransoijs van Ravelenghien MDXCVII". De volgende bladzijde vangt aldus aan: »Den mogenden Seer Edele Wijse Heeren,

---

[1]) Bij *Backer* vind ik nog de volgende Fransche zilveren legpenningen van 1712, die min of meer betrekking hebben tot de tijdsomstandigheden.

a) 3534. *Ludovicus Magnus rex.* Kz. *Gravibus solatio curis* (troost in zware zorgen) *Batiment du Roy* 1712.

b) 3535. Als boven. Kz. *Seges superaddita votis.* Ook oogst naar wensch. *Chambre aux Deniers* 1712. In Koper n° 3883.

c) 3536. Als boven. Kz. *Eadem post mille labores.* Dezelfde na duizend moeiten. Ordinaire des guerres.

d) 3885. Koper. Als boven. *Ex aequo & bono.* (Volgens billijkheid en goedheid.) *Les Prieur & Juges. Conseils de Rouen.* 1712.

e) Cat. *de Vries* (1854) n° 1884. Z. 5.6 W. n° 1885. Brons. Op het overlijden van *Nicolas Catinat*, maarschalk van Frankrijk.

den Heeren Staeten van Hollandt, Mitsgaders Den heeren Schouteth, Borgermeester ende Regierders der vermaerder Stede van Dordrecht", enz. enz.; alles met eene keurige 17de-eeuwsche hand geschreven. Aan het slot dezer opdracht staat: »Wt Dordrecht den 12en May an. 1597. Mijner seer mogender wijser Heeren Onderdanighe Dienaer Erasmus van Houwelinghen". Daaronder: »Accordeert naer gedaene collatie met de twee eerste bladeren van seecker gedruckt penningh-boeck als breeder hier vooren inden tijtel ofte hooft uijtgedruckt is weesende in quarto en gedruckt tot Leijden inden jaere 1597 bij Francois van Ravelenghien, Toirconde geteeckent bij mij in 's-Gravenhage residerende Notaris desen 22 Maij 1676. Wil: van Delden 1676. Nots". De inhoud bestaat uit 6 bladz. tekst, t. w. eene kroniek van Dirk VII tot 1421, en twintig platen met afbeeldingen van munten, in koper gesneden, waarvan de laatste is een goudgulden van Jan van Beieren. In margine zijn vele aanteekeningen door eene oude hand bijgeschreven.

J. E. TER GOUW.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Oude documenten. In verband met *Nav.* XXXVIII, 394, zij hier vermeld hetgeen Fred. Muller in zijnen Catalogus van de Bibliotheek der Ver. ter bev. v. d. bel. des Boekhandels, daarover mededeelt: »Catalog. Biblioth. G. et J. Meerman 's Hage 1824, 4 dl. Voorzeker een der rijkste, bruikbaarste en uitmuntendste Bibliotheken immer verzameld; begonnen door den vader van G. Meerman, werd hij door dezen en zijnen zoon zeer vermeerderd, en bij testament aan de stad 's-Gravenhage gelegateerd, die echter wegens de daaraan verbondene onkosten de gift niet aanvaardde; zoodat de erfgenamen die lieten verkoopen. — Het 4e deel bevat alleen de 1100 handschriften, welke *f* 32,000 opbragten, terwijl de boeken meer dan *f* 99,000 golden" [1]. — Catalog. Biblioth. P. van Musschenbroek

[1]) Zie v. der Aa, Biogr. Wrdbk, o. h. w.

te Utrecht. Leyden, Luchtmans 1826. Allerbelangrijkst wegens de vele Holl. Geschiedkundige Handschriften, (496 nummers in f^0, 249 in 4to en 34 in 8vo), en vooral wegens de geheel u n i e k e verzameling van D i p l o m a t a, meestal met zegels van de 13^e eeuw en vroeger, tot nu. Deze waren gerangschikt in 98 laden, ieder naar gissing 100 stuks bevattend, en werden voor *f* 650 aan den Londenschen boekhandelaar Henry G. Bohn verkocht; een feit tegenwoordig hier te lande ten zeerste betreurd. Steeds blijft het een raadsel, hoe zulk eene verzameling in handen van eenen particulier komen konde" [1]).

J. B. VAN IJSSELDIJK.

Willem Bartjens. In Dr. Alberdingk Thijm's uitgave van Vondel, I, 81, leest men, dat de eerste uitgave van Bartjens' »Cijfferinghe" naar gissing in 1633 het licht zag. Dit jaartal is onjuist; want bedoelde uitgave verscheen omstreeks 1604, zooals men kan lezen in een opstel over Willem Bartjens, dat Mr. J. I. v. Doorninck leverde in den Nuts-almanak van 1878.

Zutfen. J. GIMBERG.

[Aan het in dien Nuts-almanak geschrevene voegde dezelfde auteur in Bijdr. Geschied. Overijsel V, 364 een en ander toe. Zie nog deszelfden auteurs »Volgens »Bartjes", zijnde N° XVII zijner »Kleine Bijdragen tot de Geschied. v. Overijsel", waar (bl. 3) ook 1633 genoemd wordt als het vermoedlijk jaar des eersten druks van zijn »Cijferboek". Zag die eerste druk reeds omstr. 1604 het licht, dan moet Bartjens zijn geschrift als ongeveer 17-jarig jongeling hebben bewerkt en uitgegeven; want hij werd in 1587 (te Amsterdam) geboren. Dit nu is niet waarschijnlijk. Daarbij komt, dat in laatstgenoemd opstel zijn eigen zoon (Gerrit Bertiens) als boekdrukker aan de Markt te Zwolle (1629—37) gezegd wordt den eersten druk van het Cijferboek zijns vaders bezorgd te hebben, en wel in 1632. Zie nog over Mr. Willem B. *Nav.* IX, 209, 353, 84; XVI, 337, 63; XVII, 46; XX, 507.]

Bilderdijk. »De Waarheid en Ezopus". Onlangs wees men mij op de bijzondere schoonheid der laatste strofe van dit gedicht:

»Zie daar! (riep toen de bultenaar)
Men wil de Waarheid wel,
Doch nergens loopt zij min gevaar
Dan in het Fabelspel".

[1]) Zie v. der Aa, Biogr. Wrdbk., o. h. w.

Mij trof de schoonheid dezer regels niet. Integendeel, ik vind ze niet schoon. De oorzaak mijner afkeuring ligt niet daarin, dat het denkbeeld niet nieuw is, wat het ook in Bilderdijk's tijd niet was; nieuwe denkbeelden zijn schaarsch, en ik verheug mij reeds, als ik er een dat waar en treffend is, — ook al is het gronddenkbeeld oud, — in nieuwen, schoonen vorm uitgedrukt zie; iets wat bij onzen grooten Bilderdijk dikwijls voorkomt. Die strofe schijnt mij niet schoon, omdat ze niet logisch is. Dat »doch" deugt hier niet, is niet in logisch verband met het voorafgaande, met het geheel. Bilderdijk had de bewuste versregels, eenigzins gewijzigd, op zichzelve kunnen bezigen, als eene kernspreuk; daartegen ware niets te zeggen geweest; maar hier ter plaatse, waar ze de quintessens, de moraal van het gedicht willen uitdrukken, zijn ze foutief, omdat ze het niet doen. De wijze waarop de Waarheid, en die waarop Ezopus optreedt, zijn beiden Fabelspel te noemen. De Waarheid laat op eene boerenkermis aan de menschen in een spiegel hunne eigen zwarte, slechte ziel zien; en Ezopus vertoont eenen spiegel, waarin hij hun al het leelijke, dat zij er in zien, als de karakters hunner buurlui, hunner bekenden voorstelt. Het een zoowel als het ander is fictie; want er zijn evenmin spiegels, waarin men zijn eigen inborst ziet, als dat er zijn, waarin men die van zijn buurman aanschouwen kan. Er is dus in dit opzicht, als Fabelspel opzichzelf, geene tegenstelling; dáárom is dat bewuste »doch" onlogisch. En bovendien heeft dan hier de uitkomst wel bewezen, hoe licht de Waarheid ook in Fabelspel gevaar kan loopen. De quintessens van het geheel is, dat terwijl de Waarheid de zaak niet goed aanvat, Ezopus het op bekwame, menschkundige, praktische manier doet; hetgeen van den leuken, sluwen bultenaar, die ook voor een enkel leugentje niet vervaard was, geene verwondering baart. Volgens mijne meening zou het laatste couplet beter geweest zijn, in harmonie met het overige, als het geluid had:

»Zie daar! (riep toen de bultenaar)
Men wil de Waarheid wel;
Maar weet, zij loopt het minst gevaar
»Bij handig Fabelspel".

Hoe vloeiend het geheele gedicht ook geschreven, is hoevele tref-

fende, geestige gedachten het bevat, welk eene aangename lectuur het ook biedt; toch is er naar mijne meening nog eene andere groote fout in, waarvan ik niet weet, of ze alleen aan Bilderdijk zelven te wijten is, dan wel oorspronklijk aan Aubert, van wien het Hollandsche gedicht eene navolging is. De Waarheid maakt er zulk eene droevige figuur in. Ik kan mij voorstellen, dat zij aan die kermislui forsch, met verontwaardiging, met heftigheid zelfs, hunne fouten verwijt; ik kan mij ook denken, dat zij het op zacht-verwijtenden toon doet, tot verbetering aansporend; maar, dat zij optreedt zooals hier, in een spel op een boerenkermis, met hulpmiddeltjes, om eene klucht te vertoonen, en dan voor geld nog wel; neen, dat is stootend; zóó verlaagt zij zich. Indien men de Waarheid als persoon wil laten optreden, moet het op flinke, breede, op edele wijze zijn. Men had de vertooning om aan die menschen hunne eigene slechte inborst in een spiegel te doen zien, kunnen laten geschieden door een spelleman, die zijn vak niet verstond; men kon er bij voorbeeld eenen Abderiet voor genomen hebben, wiens domheid in de oudheid spreekwoordelijk was. Dàn zou de Waarheid niet tegenover de Sluwheid gestaan hebben, als een bewaarschoolmeisje tegenover eene in het leven ervarene matrone.

CHRYSOSTOMOS.

Bilderdijk. Elius. Jonckbloet vergist zich, als hij zegt (Gesch. der Nederl. Letterkunde, VI, 16), dat dit dichtstuk in 1788 voor het eerst in druk verscheen; immers uit B's Brieven I, 148 blijkt reeds, dat de romance van Elius al in 1786 bestond. De druk van 1788 is eene tweede uitgave; de eerste verscheen in 1785. Vergel. hiervoor o. a. de bekende Lijst van Klinkert, bl. 7, kol. 2.

Zutfen. J. GIMBERG.

G. D. Jordens. Hoogst-toevallig trof ik dezer dagen het versje aan, waarnaar *Nav.* XXIX, 623 vraagt; en daar het eene gemaklijke, vloeiende versifikatie verraadt, en tevens het karakter des in het schotschrift van *Nav.* XXXII, 261 zoo deerlijk miskenden staatsmans tot alle eer verstrekt, vinde het hier eene plaats.

Heu! procul a natis, laribus captivus in hisce,
Post vitae teneor taedia mille senex.

A Batava merces haec an mihi debita gente?
Num patriae tectus forsitan hostis eram?
Num mihi praescriptas tentavi frangere leges?
Num populum vanis fallere blanditiis?
Non ita: Di caveant! mens haud mihi conscia culpae:
Innocuum feriunt tela sinistra caput.
Nil vereor; tranquillus agam: me judicet olim,
Temporis attonitus qui legat acta, nepos.

Aldus te vinden in »Het Tweede Eeuwfeest van het Athenaeum Illustre te Deventer op den 16 Februarij 1830 plegtig gevierd door Dr. Cornelis Fransen van Eck en Mr. P. Bosscha" (Dev., de Lange 1830) bl. 83, waar men leest, dat het ook staat afgedrukt in Vervolg op Wagenaar XXXIX, 177, doch niet zonder drukfouten; alsmede, dat bij Peerlkamp in den tweeden regel het woord »senex" met »meae" verwisseld is [1]). Jordens, geb. 19 Febr. 1743, was tijdens zijne staatkundige hechtenis te Honselaarsdijk, 55 jaar oud. Een distichon van hem, nml.

Cantanti faustos Frederici Principis ortus
Auriaco Musisque favens Daventria donat, —

stond gegrift op het zilveren schenkbord, hetwelk de regeering der stad Deventer vereerde aan den hoogl. bij haar Athenaeum Joannes Ruardi, als deze in een Latijnsch lofdicht 5 Nov. 1772 de geboorte (i. d. 24 Aug.) bezongen had van Z. H. Willem Frederik van Oranje en Nassau, later koning Willem I [2]). — Zie van hem, Mr. Gerrit David Jordens [3]), † 6 Febr. 1803, den tijdgenoot en vriend van Jhr. Joan Derk v. der Capellen tot den Pol [4]), in dat »Tweede Eeuwge-

---

[1]) P. H. Peerlkamp in zijne te Brussel met goud bekroonde verhandeling »De vita ac doctrina omnium Belgarum, qui Latina carmina composuerunt" (Bekr. Verhand. d. Bruss. Akad., 1822, I 105).

[2]) Op dat schenkbord werd in 1814 bij de viering van het Eeuwgetijde der Groninger Akademie, waar Ruardi sed. 1780 hoogl. was, aan dien koning een kop koffie aangeboden (Acta Secularia Acad. Groning. p. XVIII).

[3]) Ook te Tiel kwam deze naam voor, en wel in 1568, als wanneer i. d. 5 Juli Jorden en Bernard Jordensz gedagvaard, en i. d. 14 Oct. Jan en Bernard Jordensz door den Hertog van Alva gebannen werden (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. I, 322 n° 153).

[4]) o. (de) Yhorst. Zie over dezen Bijdr. Geschied. Over. I 306, vg. Briefwisseling, waar bl. 316 een fragment wordt aangehaald eens briefs van Jordens aan hem. Eene lijst der vele geschriften, door, over en tegen dien staatsman ontmoet

tijde" eene levensschets [1]. Inderdaad, veel bewogen was des staatsmans leven. Van zijn huwelijk leest men Bijdr. Gesch. Over. III, 134.

J. A.

VRAGEN.

Kremer. Totdusver vroeg ik tevergeefs naar de *Nav.* XXXII, 448 (Omslag); 'VI, 229 vermelde Kremers. Een Johan Martin Kr. was in 1680 pred. te Dinslaken, 1688 te Emmerik, waar hij † 1749, vermoedlijk de grootvader van den t. a. pl. vermelden genealoog.

A. J. C. KREMER.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Duinpannen (XXXVIII) 159. Te Sterksel (N.-Brabant) ligt De Pan.

A. J. C. KREMER.

Mr. Daniel Tulleken (XXXVIII, 160). Zulke in satijn gewerkte wapens ziet men geplaatst aan den binnenkant van het voorbord eener menigte van hem afkomstige boeken, in de gemeentebibliotheek te Arnhem, waar men ook vele boekwerken aantreft uit de door hem aan de Geld. hoogeschool te Harderwijk gedane schenking. Zie hieromtrent Herald. Bibl. 1881 bl. 94, 5.

A. J. C. KREMER.

Maringouins (XXXVIII, 220). Littré zegt: 1° Nom vulgaire de diverses espèces de cousins, que l'on trouve surtout dans les pays chauds (culex ferox, culex mosquito); 2° Espèce de bécasseau d'Amérique. Origine i n c o n n u e.

's Hage. M. G. WILDEMAN.

---

men ibid. II 125 vg.; V, 355—8. Zie ook ibid. III 316 in verband tot Mr. J. v. Doorninck's Gesl. Aanteek. 307, 62, 76, 92.

[1] In zake Biografieën biedt dat »Eeuwgetijde" meerdere stof.

Lutherana (XXXVI, 165). Over Maarten Luther zie »Vreemd en Eigen" 1888 aflev. 4. — In Duitschland breiden zich de zoogenaamde »Luther(-fest)-spielen" steeds verder uit, de aandacht trekkend van steeds ruimer kringen, daar ze waardig en stichtelijk vertoond worden, en de baten ervan aan kerklijke doeleinden ten goede komen. Hoewel er een tooneel in voorkomt, dat het optreden van den aflaatkramer Tetzel schildert, zoowel als eene passage, waarin een Jood, verlokt door Tetzel's winsten, aanbiedt tot de Christelijke kerk over te gaan, tredend in de orde der Dominikanen, teneinde aflaatkramer te worden en..... goede zaken te doen; is het »Festspiel" reeds op menige plaats in Duitschland opgevoerd, zonderdat er iets aanstootlijks in gevonden werd. Zelfs te Dresden, waar het Hof zetelt eens R.-Katholieken konings, is het gespeeld. Te Berlijn echter werd de opvoering verboden, omdat er personen als Tetzel in voorkomen; het verbod wekte echter groote ontevredenheid, ja zelfs niet geringe opschudding te dier stede; en men wil, dat het den overleden Keizer (Frederik III, † 15 Juni 1888) gansch niet naar den zin was. Op last van het Ministerie erg besnoeid, werd het 6 Juni in den Victoriaschouwburg toch opgevoerd, onder de levendigste toejuichingen, welke meer dan eens eene demonstratie waren. Na afloop der voorstelling zongen de aanwezigen onder begeleiding van het orgel »Ein fester Burg ist unser Gott".

Te Koningsbergen overleed 17 Oct. 1887 Dr. Eduard Luther, directeur van het Observatorium aldaar. Eertijds kwam Luther ook wel als voornaam voor, en wel in den adellijken stand: Luther Hendrik v. Laer tot (den) Hardenstein zag zich tegenover George Ernst graaf van Limburg en Bronkhorst 2 Mei 1651 door het Hof van Gelderland gehandhaafd bij de uitoefening van alle heerlijke rechten in de heerl. Lichtenberg (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 156).

Waterdruk (XXXVIII, 284). De waterdruk of gewone letterdruk heeft meer overeenkomst met het gewone schrift dan ouderwetsche bijbeldruk, welke veelszins gelijkt op het oude monnikenschrift. Tot dit laatste bezigde men meestal perkament; geen gewoon schrijfpapier, dat in w a t e r p a p i e r m o l e n s werd vervaardigd. Zoo ontving bijv. 18 Febr. 1661 Henrik v. Essen tot Vanenburg (ambt Putten) van het Hof van Geld. brieven van octrooi tot het

leggen van dusdanigen molen op eene door hem in erfpacht bezeten beek (Registers arch. voorm. Hof van Gelre bl. 187). Met dit »waterpapiermolen" kan »waterdruk" in verband staan. Dat, blijkens *Nav.* XXXIII, 325, de uitdrukking in zwang is op de Veluwe, waar men weleer zóóvele papiermolens vond, — versterkt mijn vermoeden. Den 1sten Maart 1805 gaf het Hof octrooi aan W. Willemsen en aan H. en C. Pannekoek tot het zetten van een windpapiermolen bij den waterpapiermolen, genaamd het Klooster, in de buurschap Eerbeek (ambt Brummen, Registers 411).

J. A.

TAALKUNDE.

De Dola (XXXVIII, 462—4). Vgl. *Nav.* XXXVIII, 159 (del, dûndel). Zie ook de Woordenboeken op Dul, waaronder etlijke waternamen, overal verspreid. Met vergelijking van Doller *of* Dolder (rivier dep. Boven-Rijn), past hier ook Dulder (bp o. Oldenzaal; zie de varianten in Nom. Geogr. Neerl. II 91); zoo niet de buurschaps-, dan toch waarschijnlijk de riviernaam als bloote verlengvorm van »dol of del". Zou derhalve Dollart (Friesland, sed. 1277 verdronken landstreek) en Dollart *of* Dullaert (oude naam van de Braak- of Brackman, in Zeeland z. v. a. broek-weide?) niet eerder als »poel-streek" dienen verklaard Past hier wel »dolle" of onstuimige waterdrift, Wasser-Getöse? — Ook de bekende geslachtsnaam Dull kan hier misschien genoemd. Voeg bij de *Nav.* XXXVIII, 464 vermelde voorbeelden of analogieën nog De Delemole a⁰ 1484 bij Oldenzaal (Over. Arch. IV, 401), en hofstede Delianen (op Veluwe?) a⁰ 1450 in 't bezit van v. Broeckhuysen (ibid., Aanh. 4), — benevens de gesl. Dalkote a⁰ 1426, Dalecaten a⁰ 1453 (o. Oldenzaal, Invent. arch. Old. 1874 bl. 8, 12), Dalcote a⁰ 1462 (Over. Arch. 361), Daelkaeten a⁰ 1486 (ib. IV 456), Daelkote a⁰ 1487 (ib. 485), en Dalseyde a⁰ 1362 te Deventer (Camer.-rek. III 153); naast v. der Dol te Hellevoetsluis en Dollé te Haarlem. Zoo de in 1497 te Bennekom o. Ede voorkomende Ariaan Deel (dood 21 Apr. 1502, Over. Arch. V 20, 158) een lid van het gesl. v. Deelen geweest is,

behoort bij hier; anders kan deze gesl. ook »plank" beduiden, of vaarwater (zie hier beneden), of dorschvloer onder één dak met boerenerven. Vgl. voor dit laatste Overijs. Arch. IV, 488, waar men leest, dat jonge Geert Goossens en Geeze zijne huisvrouw zich Febr. 1488 verbonden, om jaarlijks in hun eigen huis te Weerselo op de *deele* te leveren 3½ mud winterrogge, uit hunne halve hoeve land, gelijk dat land gelegen was op en dale, te veene en te velde. — Bij Zwolle lag in 1456 enz. het goed *Ten* Dale (ibid. bl. 16 enz.).

Nav. XXXVIII, 464 had ik waarschijnlijk nog één stapjen verder kunnen, en dus in casu ook moeten gaan. Als men op de kaart van Gelderland Deil, Tiel en Tuil daar zoo gezellig bij elkaar in de buurt ziet liggen, — ze vormen een schier rechthoekigen driehoek in den aan Neder-Betuwe palenden T i e l e r waard [1]), dan doet die ligging, gepaard aan den gelijkluidenden klank der benamingen, op zichzelve reeds de vraag rijzen, of aan dit drietal plaatsnamen soms éénerlei woord ten grondslage ligt. D e i l luidde a° 1148 *Daila*, Daile, 1210, 31 Deile, 1276/81 Deyle (Bn Sloet, Oorkdbk 284, 5, 433, 944), a° 1470 *Dilee* (v. Hasselt, Geld. Mdwk, I 98). Eene buurt te Wassenaar heet *den* Deyl. Hier dus manlijk, *Nav.* t. a. pl. vrouwlijk. — Met toepassing der *Nav.* XXXV, 523 als noodwendig veronderstelde schifting, vindt men voor T i e l: a° 893 Tyle (Bn Sloet 66), a° 896 Tiale (ib. 69), a° 975 Tiela (ib. 103), a° 1006 Thyla (ib. 130), a° 1104 Thiele (ib. 203), a° 1143 *Teilen* (v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. e. Zeel. I 80), a° 1204 Tieli (Sl. 420), a° 1219 *Thele* (ib. 460), a° 1232 Tile (ib. 558), a° 1428 *Theyll* (v. Hasselt, Roozendaal 217), a° 1432 Tijel (Tielsche buurtspraak), a° 1447 Tijla (buurtbrief, zegel, Latijn, Rink Beschr. 245), enz. Adject.: a° 1017/18 Tielensis, Tilensis (Bn Sloet 143, 4), a° 1088 Tyellensis (ib. 193), a° 1148 *Thelensis* (ib. 285), a° 1200 Tiͦlensis (ib. 397). Compositum: a° 1188 *Theler*werde (Bn v. Spaen, Inleid. III 195; Bn Sloet 370), a° 1202 Tielrewerdt (Sl. 408), a° 1286 Thilrewaert (Oorkdbk v. H. e. Z. II 260). — T u i l komt voor als: a° 970 Thule (Bn v. Spaen III 183), a° 970 curtis Thulii, Thuli (Bondam 64, Sl. 99), a° 996 Tule (Oorkdbk H. e. Z. I 43), a° 1031 Tuilon (Bondam, v. Sp. III 180), a° 1031

---

[1]) Opmerklijk zijn de woorden a° 1017/18: Santwichem villa (in Neder-Betuwe) quam a Tyela flumen dividit (Bn Sl. 144). Welke stroom wordt bedoeld?

Tulen (Sl. 156), a⁰ 1146 *Duilon* (ib. 282), a⁰ 1331 Tuel (Nijhoff, Oork. I 267). Ligt o. Wisch (Grp Zutfen) eene buurschap Tulenbroek (op de kaart in Tegenw. Staat a⁰ 1741 benoorden het kasteel Ligtenberg geplaatst), met den gesl. v. Tulen a⁰ 1265, v. Tule a⁰ 1280, v. Thulen a⁰ 1281 (Sl. 862, 982, 96): het Utrechtsche Tul (bij 't Waal) komt in 1148, 1210, 31 als Inferius *Tillum* voor (ib. 285, 433, 542). Aldaar vindt men eene buurt Tulle. Dit alles in gedachten samenvoegend, en met elkaar zoowel als met het *Nav.* t. eerst-a. pl. gegevene overeenbrengend, vergelijkend, voelt men zich sterk geneigd in Deil, Tiel, Tuil, met verhoogden klanktrap, eene del of dele te ontwaren. Waartoe zich de lokaliteit uitnemend leent. Men voege er dan Tul (bij 't Waal) en Duil (polder o. Almkerk) aan toe. Om de geslachtsnamen Deelman ('s Hage), Deeleman [1]), Dieleman (Ter-Neuzen), Thiel (Amsterdam), v. Thiel (Haarlem), Tulman, misschien (! ? !) ook Tulleken (oorspr. Tolken), over éene kam te scheeren met den *Nav.* ibid. genoemden Dólleman. Te Amsterdam vindt men Deyl(l), te Rotterdam Diehl, te Utrecht v. Dielen, te Haarlem Verdel (= v. der del), te Dublin Dillon. — Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 273, bericht, dat een gegraven, gedolven vaarwater in Friesland den oud-Frieschen naam *deel* draagt, welke benaming in het Zuidhoeksch-Friesch *dol*, ook dolte luidt. Hierin vindt men dus het *Nav.* t. a. pl. vermelde del(le), dele terug. En daar dit woord ook in dallen, — water-dallen (Huygens, Korenbl. I 91), zie Oudemans, — speelt, rijst de vraag, of delf = sloot niet een heel ander woord zij; zoo neen, of men dan toch *delf* eigenlijk wel als een verhollandscht *deel, dol* (Joh. Winkler, t. a. pl.) mag aanmerken. — Diele (Moldavië), Dill (tak van de Lahn), Dilla (Perzië) zijn rivier-

[1]) Ook denklijk, — hoewel Johan Winkler, Nederl. Gesl. 142 aan eenen mansnaam Tyl, Tilo herinnert, – de etlijke jaren geleden in de nabijheid van Tiel voorkomende gesl. Tieleman. — Insgelijks is een mansnaam Tilman in gebruik. Bij voorbeeld: den 1 Juli 1888 en volgende dagen werden in het Museum van Kunstnijverheid te 's Gravenhage de afbeeldingen der beeldhouwwerken van den Duitschen beeldhouwer Tilman Riemenschneider tentoongesteld. Hij, bijgenaamd »Meester *Dill*", een der voornaamste Duitsche kunstenaars uit het begin der 15de eeuw, leefde in Würzburg (1460—1531); zijne werken dragen het karakter van het gothisch tijdperk, en onderscheiden zich door gevoeligheid en naïveteit in de samenstelling en fijnheid in de uitvoering. Behoort deze mansnaam niet tot de boven besproken rubriek?

namen, Dilil of Delli (Timor) is eene havenplaats, Deli een eiland (Sumatra), en Dehli, Delhi of Delli eene provincie (Hindostan). Komt mij, op grond der gegevene varianten, het etymologisch verband tusschen bovenstaande plaatsnamen, en van deze onderling met Deelen en de hoofdsylbe in Delwijnen van *Nav.* t. a. pl., onmiskenbaar voor; wat bepaaldelijk Tiel nog betreft, schijnen vormen als Thelensis, Thelerwerde mij toe, de duiding Tiel = tijl, d. i. rij (huizen, enz.), welke aan Mr. E. D. Rink (Beschrijv. v. Tiel bl. 1, 2) op 't voetspoor van Slichtenhorst (Tooneel bl. 41), het meest behaagde, onwaarschijnlijk te maken. Ook wijs ik thans natuurlijk liever af het *Nav.* XXXIV, 197 (vgl. ibid. XXXV, 112) door mij voorgestelde nopens Thielle, waar ongelukkigerwijs het vraagteeken uitviel. Alleen zou v. Loon (Aloude Holl. Historie I 175)'s, door Rink t. a. pl. aangevoerde, beweering, dat *tilo* bij de oude Germanen eene hoogte in of op de rivier beteekende, zoo ze gezag verdient, kunnen doen aarzelen. Edoch, moeten de andere, hier genoemde plaatsen, zelfs Delwijnen, als rivierplaatsen aangemerkt, Deelen toch voorzeker niet. En waarom dan iets bizonders gezocht en voorgestaan, als het algemeene een gepasten sleutel levert! Die sleutel dunkt mij hier overal del(le), dele te wezen; welk woord in casu tal van plaatsnamen, met *d* en *t* als beginletters, opheldert. — Stipte ik *Nav.* XXXVIII, 464 den Engelschen gesl. Dilwynn aan: ik bemerk thans, dat Dilwyn ook de naam is van een Engelsch dorp (in Hereford), hetwelk dus volkomen etym.-identisch is met ons Bommelerwaardsch Delwijnen. Aan dat dorp is dan de Engelsche geslachtsnaam gewis ontleend, en komt hij alzoo per slot van rekening toch bij Delwijnen te pas.

J. A.

Gastel, gestel. De gissing van *Nav.* XXXVII, 618, als zou dit woord zijn afgeleid van »castellum", schijnt mij niet aanneemlijk. De Romeinsche c is in vele plaatsnamen in Duitschland en Engeland bewaard gebleven; waarom dan hier niet? Bovendien, het Nederlandsch laat ons niet in den steek. Gast, gaast, geest beteekent hoogen, droogen grond, en zal dus wel passen voor de N.-Brabantsche gastels en gestels. De uitgang *l* blijkt dikwijls eene verkorting te zijn van *le*, dat weder ontstaan is uit *lo*. De lijst van N.-Brabantsche plaatsnamen in Nom. Geogr. Neerl. levert er voorbeelden

van. Soms is *l* verkort uit *holte*, dat trouwens met *lo* afwisselt: Meppel, en daarnaast in de volkstaal Meppelte [1]. *Gast*, schoon in eenigzins verzwakten vorm, meen ik ook te vinden in Gasselte (Drente), terwijl Gasteren bij Anloo zich gemaklijk doet kennen als Gasthorn.

J. R. V. E.

Monster. Omtrent den naam van dit dorp (bij Delft), a° 1006 Masemunster [2]) (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 132), teekent Tegenw. Staat v. Z.-Holl. (XVI) VI, 586, 7 aan: »Het draagt by onze Latynsche Schryvers den naam van Monasterium, niet omdat hier een Klooster of Byeenwooning van Geestelyken was, gelyk men uit de benaaming zou kunnen meenen; maar omdat de voornaame Parochie-Kerken van ouds Munsters, d. i. Monasteria genoemd werden". Dit met aanhaling van H. v. Heussen, III, Aant. bl. 752. In straksgenoemde oorkonde a° 1006 staat ook Livemunster vermeld, zijnde de huidige Groote-kerk te Zierikzee, aan den martelaar St. Levinus of St. Lieven toegewijd, waaromtrent de Tegenw. Staat v. Zeeland (XIX) IX, 337 zegt: »Wanneer zy eerst gestigt is, weet men niet. Dog men leest elders, — bij Izaak Abrahams, Kronyk Register bl. 99, — dat eerst in 1151 een Kapel gestigt en aan St. Lieven toegewyd is ter plaatse daar naderhand deeze Kerk gebouwd werdt". Gezegde oorkonde wijst derhalve een veel vroeger spoor. Men zou het dezer laatste bizonderheid met haar chronologisch verschil eerder aanzeggen, dat Livemunster in 1006 eenvoudig beduidde St. Lievensklooster, waaruit later de St. Lievenskerk, de groote Zierikzeesche parochie-kerk, eene soort domkerk, verrees. Is het dus inderdaad wel zoo, dat de voorname, de parochie-kerken eertijds munsters heetten? Werden b. v. ooit de St. Lebuinus-kerk te Deventer en de St. Nikolaas-kerk te Kampen aldus betiteld? Wel biedt Laur. Diefenbach, Gloss. Lat.-Germ. med. et inf. aetatis: »Mona-, mone-sterium, Hoogd., Nederduitsch mu-, Hgd. mo-, moi-, my-nster. closter. Hgd. kirch, kelch, Nederd. kerke. Ein stat der einigkeit"; — doch heet(t)en de hoofdkerken van groote parochieën niet bij voorkeur domkerken? Aan West m i n s t e r-*abbey* (het westlijk deel van Londen) zal toch

[1]) In Overijsel Meppelt, en evenzoo Zutfent. Hier schijnt de *t* eerder bijkomende letter te zijn. Red.

[2]) z. v. a. moeras-klooster? Of bestaat er een heilig St. Masius?

wel een klooster het aanzijn hebben gegeven. Of ontstond het klooster hier *nà* de kerk? Wat leert de Historie daaromtrent? Haar getuigenis kan te dezer zake voorlichten. Dit laatste voorbeeld juist doet mij gissen, dat, waar, in overeenstemming met v. Heussen's bericht en Diefenbach's opgaaf, »munster" kerk beduidt, dit niet eene voorname parochiekerk, maar eene klooster-kerk geldt. En eene klooster-kerk verrijst gewoonlijk eerst korter of langer tijd nà het klooster zelf; gelijk ons straks opzichtens St. Lievensmunster (te Zierikzee) bleek. De *Nav.* XXXVIII, 384 aan Middelburg's Nieuwe-kerk voorheen toegekende benaming schijnt deze mijne gissing volkomen te staven. Daarbij komt, dat de eigenlijke beteekenis van het woord »monasterium" van μόνος, Ionisch μοῦνος, unus, *solus* (van waar solitudo), lijnrecht over staat tegen het begrip, dat men hecht aan eene »kerk" welke juist de communio of communitas, de gemeenschap bevordert; monasterium = (later) klooster-kerk kan er nog even door, qua pars pro toto. Is dit juist, dan blijke ook hieruit, dat òns woord »kerk" niet noodwendig uit κυριακόν behoeft ontstaan te zijn; en past misschien »kerk, kelk = omtrek, kring" van *Nav.* XXXVI, 242 beter. — Te Haarlem bestaat een geslachtsnaam Munsterman.

Eene hundred (kanton, distrikt) in Gloucester, waarin twee aanmerklijke dorpen liggen, heet ook Westminster. In Noord-Amerika liggen drie vlekken van dezen naam. Een klooster (monasterium) is eene bovendien hoogst-natuurlijke bakermat van een dorp, gelijk bijv. het Z.-Hollandsche Monster. En ditzelfde zal, evenals van Munster-Bilsen [1]), (Limburg), Munster-Geleen [2]) (ibid.), Nieuw-Munster (West-Vlaanderen), ook wel gelden van Munster in Westfalen, welks hoofdkerk niet de munster- of monster, maar evenals te Utrecht de dom(kerk), der Dom (spreek uit, Doom) heet. Vgl. ook Menstrie (Schotsch dorp), Minster (Kent, Engel.), Monastir (Macedonië), Monastier (Frankr., Opper-Loire), Monasteer (Afrika) [3]), Monasterio, Spanje, Turkije), Mo-

---

[1]) Aldaar voorheen een kapittel voor twintig adellijke vrouwen en vier kanunniken.

[2]) Waarom schrijft de Woordenlijst 1884 Munstergeleen? Anders schrijft ze toch het tweede lid eens saamgestelden naams bestendig met eene hoofdletter.

[3]) In dat werelddeel ligt ook in het hart van Nubië een klein gewest Monassyr of Monasier, en in het rijk van Akim *of* Axim (Goudkust) eene stad Monasa aan de kust (van Guinea). Kan dit op Diefenbach's »Stat der Einigkeit" (μόνος) oogen?

nasterola (Piëmont), Monastervan of (metathetisch) Monastèveren (Ierland), Monasterzyska (Galicië), Monastyr (Rusl.), Monastirska (Aziat.-Rusl.), Monestier (vier stadjes in Frankr.), ook Le Monestier (ibid.) Monstreux (Z.-Brabant). Wijst dit grootendeels niet eerder op kloosters, dan op parochie-kerken? — Terwijl Dordogne (Frankr.) zijn vlek Menesteyrol heeft, Munster en Montreux (Zwitserland) niet ver van elkaar verwijderd liggen; ziet men zich bij Munsterol (ol = heuvel), naar Montreuil verwezen, en de hoofdplaats van Montreuil-sur-Mer (Frankr., arr. in het dep. Kanaal) is inderdaad op een heuvel gebouwd. Denklijk nagenoeg etym.-identisch met Munsterberg (Pruiss. Kreits) en met Mönsteräs (dorp in Zweden, ås = top, nok, kruin). Valt hier aan leger-monstering te denken? Vgl. het Zweedsche mönsterplats (place de revue). — Iets anders wederom schijnt de hoofdsylbe te beduiden in Monstersond (baai in Zweden). Kan dit wezen »groote sond"? Sund (Zweedsch) = zeeëngte. — Misschien moet bij sommige der bovengenoemde plaatsnamen rekening gehouden worden met Diefenbach's »Stat der Einigkeit" in den zin van »eenzame plaats". — Opmerking verdient nog Monstiers *of* Moûtiers, ook Munster-in-Gregoriënthal genaamd (Frankr., dep. Boven-Rijn), Munsterdam *of* Muntendam (Gron.). Is dit laatste z. v. a. weidedam? In Groningen ligt ook Termunten.

J. A.

Rolde, Raalte, Eelde. Omzetting van letters, gelijk in Orvelte door mij ondersteld is, komt niet zeldzaam bij plaatsnamen voor. Zoo leest men in de lijst der goederen van het klooster Werden Arneron, waar hoogstwaarschijnlijk Eenrum bedoeld is. Met zekerheid kan zulke omzetting worden aangewezen in den Drentschen dorpsnaam Rolde. Deze naam had mogen gevoegd worden bij de Rode-plaatsen, opgenoemd in Nom. Geogr. Neerl. II. In 1360 komt hij toch voor als (ecclesia de) Rotlo in villa dicta Loen. Met dit Loen is Loon bedoeld, dat thans gehucht, vroeger hoofdplaats zal geweest zijn. In 1414 is Rotlo, Roelde geworden. De oorspronklijke beteekenis van Rolde is dus de rode van Loon, of, buiten betrekking tot deze plaats, eenvoudig het gerooide bosch. Samentrekking heeft plaats gevonden in Rolduc, verkort uit Rode-le-duc, Fransche vorm voor 's Hertogenrade. — Bij Raalte schijnt hetzelfde geval zich voor te doen; toch is

de zaak eenigzins anders. Wel mag hier aan rode, rade gedacht worden, ook wegens het nabijgelegen Raan; maar de *t* doet eerder aan samenstelling met holte, dan met loo denken [1]. De uitgang elte of lte wijst altijd op een holt; zoo in Boekelte, ook Boekholt, Uffelte voor Upholte, Paaschelte gebruiklijke nevenvorm van Paaschlo. Ik voeg er nog Orvelte bij, uitgesproken örvelte [2], en niet örevelte, zooals *Nav.* XXXVII, 610 verkeerd gedrukt staat. Raalte voor Radelte, Radeholte, beveelt, dunkt mij, zichzelf genoegzaam aan. Wegens gelijkvormigheid mag hier bij vermeld de Drentsche gehuchtsnaam Valte, welken ik echter niet weet te verklaren [3]; want den weg te nemen over de Valter-bruggen, die voorheen eene passage (vadum) door het veen vormden, schijnt mij weinig veilig. Immers het Latijnsche vadum doet zich in onze taal voor in de vormen wad en wed (Wedde in Gron.). De *v* is *w* geworden.

Bij Rolde als voorbeeld van omzetting, laat zich met waarschijnlijkheid nog voegen Eelde, naam van een Drentsch dorp, vroeger ook als Elethe vermeld. Men zou hier kunnen verklaren E-lede = waterleiding, zoo de klemtoon zich er niet tegen verzette. Liever zou ik den naam in verband brengen met het nabij gelegen IJde. Daar het klankverschil vroeger, gelijk nog in de onbeschaafde uitspraak, minder uitkwam dan tegenwoordig; was Iede = Eede, welke laatste vorm in Gelderland en Zeeuwsch-Vlaanderen wordt aangetroffen. Eelde zou ik dus willen verklaren als omzetting van Edelo of Edelthe, het bosch van Yde [4].

Meer andere plaatsnamen op *lde* uitgaand zullen misschien langs denzelfden weg hun verklaring moeten vinden. Ik noem nog Smilde, Nolde en Nulde, Spoolde en Speulde. Smilde doet zich na omzetting voor als Smedelo, en herinnert veellicht aan een Drentschen Tubal-Kain, die de Drenters uit de steen- in de ijzerperiode heeft overgebracht [5]. Nolde doet evenzeer aan een notenbosch denken [6], als

---

[1]) In 1562 komt v. Raelthe voor (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1083). RED.

[2]) De duiding van *Nav.* XXXVIII, 41, schijnt verweg verkieslijk. RED.

[3]) Valte = walt, Mid. Neerl. = woud. Zoo neen, Valte = malt, mart(h), d. i. mark = grens (-paal, -land), streek, landsdistrikt. RED.

[4]) Eelde metathetisch = le(e)de, d. i. waterleiding? RED.

[5]) Smedelo = medelo (weide-bosch)? S euphonisch. RED.

[6]) Zie daarentegen *Nav.* XXXVII, 546. Hesselen behoort tot de hees-rubriek. Te Weerselo (Overijssel) ligt Hesseler. RED.

Hesselen met zijn talrijke nevenvormen, waaronder Hezelaar, aan den hazelaar. Notel, blijkbaar uit notelo verkort, komt werkelijk voor, bij Oorschot [1]). Spoolde en Speulde spotten met al mijne pogingen om ze te verklaren.

J. R. VAN EERDE.

Staveren (XXXVIII, 401, 2). De duiding van den naam der oudfriesche koningsstede is zeer moeielik, ook wegens de verschillende formen waarin die naam oudtijds voorkwam, en nog heden voorkomt. Ik zal my dan ook nog niet aan die duiding wagen, en beken gaarne dat ik die noot voorshands niet kraken kan. In zoo verre de verklaring als Stav-horen, Stav-herne = houthoek berust op den naamsform Stavoren, komt het my echter voor, dat die afleiding niet de ware is. In alle formen van dezen naam, rust de klemtoon steeds op de eerste lettergreep *sta*; en Sta*v*oren, in uitspraak met de stemsate op *vo*, is nooit de ware form van dezen naam geweest, noch in geschrifte, noch in uitsprake. Het is een form, in den pruiketijd opgekomen, toen men van eenen afgod Stavo droomde. De uitspraak Sta*vo*ren, met de stemsate op *vo*, hoort men dan ook nooit van het volk, allerminst van eenen Fries. Stavoren is een naam als Borculo, opgekomen in eenen tijd toen men alles, ook de eenvoudigste zaken en de duidelikste namen verknoeide [2]), daar allerlei vreemde krullen en staarten, mooie zwaaien en sierlike draaien aan maakte. Overigens wil ik liever my in deze zaak niet verder uitlaten, tot tijd en wyle het my gelukt zijn zal, met zekerheid den oorsprong van dezen naam aan te wyzen. — Dat de hedendaagsche friesche form van den naam, dat Starum afgeleid zoude moeten worden van eenen persoonsnaam, is nooit door my beweerd, noch ter plaatse op bl. 405 aangehaald, noch elders. Maar aangaande de geslachtsnamen Staring, Staringh, Starink, ware patronymika, is het buiten kijf, dat zy, even als alle vadersnamen, aan eenen mansvoornaam ontleend zijn. Dien naam, Star, Stare, Ster, Stere, vinden wy terug in den oud-oostfrieschen, thans uitgestorvenen maagschapsnaam Starsma, en in de nog heden in Friesland voorkomende geslachtsnamen Sterringa en à Sterringa,

[1]) Niet liever z. v. a. ode-lo, d. i. bosch der ode (vgl. *Nav.* XXXVIII, 291)? RED.

[2]) Waarom bij Stavoren geene klankverschuiving, of verspringing der *a* en *o* aangenomen? Zie *Nav.* t. a. pl. 403. RED.

Steringa en Steeringa, met Sterren, in de zuidelike Nederlanden. Of de naam van het dorp Sterbur, dat by Esens in Harlingerland (Oost-Friesland) ligt, ook tot den mansnaam Star of Ster in verband moet gebracht worden, durf ik niet beweren; maar van de oud-duitsche, in Förstermann's Namenbuch vermelde plaatsnamen Sterincheim en Sterrenrode lijdt dit geen twyfel.

JOHAN WINKLER.

Westerbork. Deze Drentsche plaatsnaam is dubbel raadselachtig. Wat *bork* is, weet ik niet te verklaren [1]). Als aanduiding van de plaats komt het ook zelfstandig voor, en is nog in zwang. Naar ik meen, is het de juiste benaming. Immers het voorgevoegde *Wester* zou alleen reden van bestaan vinden, indien er ook een Oosterbork bestond. Het voorvoegsel moet echter eene oorzaak hebben, en ik acht deze hierin gelegen, dat Wester- en Oosterbork vroeger naast elkander bestonden als onderscheidene deelen van dezelfde plaats. Eene dergelijke onderscheiding vindt men zelfs bij het Stellingwerfsche gehucht Boekelte [2]), dat slechts een vijftal boerderijen telt. Deze gissing betreffende Bork vindt grond in de nog gebruiklijke benamingen van Wester- en Oosterbrink voor de beide uiteinden van het dorp. Daar de kerk op den Westerbrink staat, laat het zich gemaklijk verklaren, dat de naam Westerbork de overhand moest verkrijgen, gelijk later die benaming zich heeft uitgestrekt over de omliggende gehuchten en velden.

Evenals Westerbork staat ook Ooster-Hesselen op zichzelf. In de opnoeming van plaatsen van het bisdom Groningen wordt echter Wester-Hesselen genoemd, en men meent dit te vinden in het gehucht Hesselen [3]) bij Havelte. Of dit uitgemaakt is, weet ik niet.

J. R. V. E.

Rijs. Bij *Nav.* XXXVIII, 345 dient opgemerkt, dat een geslachtsnaam Trysberch,-bergh bij of te Hattem reeds omstr. 1432 voorkomt (Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, »Engelanderholt" 1874

[1]) Borcke = de schors of bast van een boom (Kiliaan). Dit past hier echter geenszins. Daarom bork z. v. a. burg, burcht? Dit natuurlijker, dan bork metathetisch z. v. a. brok, broek. RED. [2]) Boekholt. RED. [3]) of Hesselerveen. De Woordenlijst 1884 heeft Hesselte. Waarom? RED.

bl. 11 en 12 der Bijlagen), in den persoon van Jan Tr. Hasensoen. De beginletter zal dus wel niet ten gemakke der uitspraak zijn voorgevoegd, maar kan een afgesleten voorzetsel »ten" vertoonen: berg of heuvel ten rijze (bij het kreupelbosch). Van dit Trys-, Triesberg biedt Trijzelenberg dan eenen verlengvorm. En Friesberg sproot uit misverstand; of ook uit verkeerde lezing, die de *T* voor eene *F* deed aanzien. Overigens sluiten de vormen Ries-, Rieselen-, Riezen-, Rijzenberg opzichzelve reeds Mid.-Nederl. werkww. als trijsen (voorbijloopen, slaan, mishandelen), trijselen (koren-ziften, trenselen), — zie Oudemans, — uit. In den omtrek spreekt men van »Triezenberg". – Te Rotterdam bestaat de geslachtsnaam v. Rijs.

J. A.

Hellewaert (XXXVIII, 411). Lees hellebaert, d. i. het wapen van den sergeant, en dus het teeken zijner waardigheid. Helleweert (Belg. Mus. IV 260) is stellig te verklaren, gelijk de uitgever t. a. pl. ook aanduidt, — als hellincweert, d. i. zooveel als men voor een hellinc (elders hallinc) kan koopen.

DR. W. Z.

Cache-nez — heet op zijn goed oud-hollandsch neusdoek. Dit woord is nog bij de boeren in gebruik. Neusdoek is niet zakdoek. In den zakdoek snuit men den neus; door den neusdoek beschermt men hem tegen koude.

A. J. C. KREMER.

[Vgl. *Nav.* XXXII, 427, 524].

V R A G E N.

Spanjieren. In mijn Woordenboek van Zeeuwsch-Vlaanderen deelde ik mede, dat tijdens het graven van het kanaal van Brugge naar Sluis, bij dat werk eene menigte Spanjaarden (krijgsgevangenen, door den vergoden dwingeland Bonaparte zoo goed als tot slavernij gedoemd) gebezigd werden, en hun arbeid *spanjieren* genoemd werd; welk woord in 1830 nieuwe levenskracht ontving. De Aardenburgers (zeker ook de ingezetenen elders) werden opgeroepen om, soms in

het aangezicht van den toenmaligen vijand, menige verschansing op te werpen, grachten te delven, stormpalen te planten en verhakkingen te plaatsen. Dit noemde men toen spanjieren, en menigmaal zag ik ons volkje onder een vrolijk Wilhelmus v. Nassouwen, met de bijl, maar vooral de *spade* op den rug, uitrukken. Van Dale, een aartsliefhebber van afleidingen en gevolgtrekkingen, merkte echter op, dat het ook wel *spa-hieren* of *spa-ieren* kon zijn. Ware ik toen reeds vertrouwd geweest met de Roesselaarsche woordensmederij, ik zou licht tot zijn gevoelen overgehaald zijn. Men oordeele. Graankooper ('t oude Vlaamsche coornbitere (Despars, en menige Kroniek) is hier *granier*, groente-koopman, *groenselier*. Geen wonder, zegt men, dat 's 'n gevolg van Franschen invloed. Niet te haastig! Men denke aan crudenier, merssenier, vettewarier, enz.; hoewel er tegenover staat: cordewannier, bottelier, fripier (voor lakensnijder, coupeur, een handelaar in *nieuwe* kleedingstukken die zelf snijdt, doch het naaiwerk buitenshuis laat verrichten). Maar zie, nu sla ik toevallig het oog op eene kaart der verdienstelijke uitgevers R. en O. Ottens »Théatre de la guerre dans le Bannat de Temeswar" (eene zeer speciale kaart), mesuré sur les lieux par ordre de feu S. A. S. le Prince Eugène de Savoye", beneden het marktvlek Bethskeros, »Neue Stadt Barcellona, deren *Spaniern* ist a° 1737 in ein Regulars Architeck ausgheteillet worden". Wat beteekent hier Spaniern? Ik lees er uit een ruw met de spade opgeworpen veldwerk, later meer naar de kunst, architectonisch verbeterd. Wat nu te denken van spanjieren?

G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Andel (XXXVIII, 51). Woordhuizen aldaar moet Waardhuizen, en Kantz moet Kant, bijgevolg de naam der familie Kant v. A. zijn.

A. J. C. KREMER.

v. Andel. De zoon van Kant en v. A. heet niet Kant v. A., maar v. A. Kant, zooals dit ook behoort; want de oorspr. naam behoort achteraan te blijven. Zij hadden o. a. (?) een zoon H. J. v. A. K. tr. A. W. C. Muylwijck (bij wie eene dr geb. te Gorcum 27 Apr. 1873). De vader der acht opgenoemde kinderen was gehuwd met eene Verhey. Hendrikus (n° 6) tr. Wilhelmina Helena v. Eethen. Hun oudste zoon heet niet Finus, maar Levinus. De 2e zoon heet niet Peter Willem, maar Peter, terwijl Willem de 3e zoon is. Peter tr. 'K. Koekoek; hunne dr Wilh. Helena tr. A. M. Schouten (wapen, zie Bijvoegsel op Rietstap's Armorial 2e uitg.), dr v. Gerrit, † 1885 te Almkerk, bij eene v. 't Sant (zie vraag naar het wapen, *Nav.* XXXVI, 624). G. v. A. Joh.zn te Gorcum ondertr. te Woudrichem 22 Juli '86 A. J. v. de Wetering. Cornelis Jacobus v. A. G.zn tr. Adriana Johanna Blankers Jansdr. Zij hebben (o. a.?) eene dr te Gorcum 22 Juni '79 en een' zoon te Andel op »het Hoff" 7 Jan. '81. De *Nav.* XXXVIII, 51 medegedeelde lijst moet vol fouten zijn. Verder is ze onvolledig, en klimt niet hoog op. De heer Blankers te Gorcum (schoonzoon van Hendrikus v. A. en W. H. v. Eethen) moet een volledigen stamboom hebben, en wil wellicht zoo goed zijn die mede te deelen [1]). Er wordt alleen gevraagd naar de Gorcumsche familie; men bespare zich dus de moeite, adresboeken te excerpeeren.

H.

Bredero (XXXVIII, 60). Frans Br., geb. Schiedam 30 Dec. 1696, † ald 10 Mei 1771, tr. ald. 20 Sept. 1724 Anna Maria Cramer, geb. Westervoort den...? † Schiedam 4 April 1782. — Dionysius Haffner, ged. Schiedam 19 Dec. 1692, begr. ald. 11 April 1767, tr. ald. 29 Juni 1716 Catha v. Korpershoek, ged. Schiedam 10 Juli 1695, begr. ald. 22 Nov. 1759. — Frans Bredero de Jonge, ged. Schiedam 1 Jan. 1730, begr. ald. 20 Aug. 1783, tr. ald. 22 April 1750 Catha Haffner, ged. Schiedam 30 April 1724, begr. ald. 18 April 1796.

H.

---

[1]) Een der lezers van de Navorscher te Gorcum wil denklijk de in dit maandwerk betr. v. A. voorkomende artikelen genoemden heer wel laten lezen.

v. Frankenberg en Proschlitz (XXXVIII, 360). Nach Kneschke's Adels-Lexicon liegen die ältesten Besitzungen der Frankenberg in den Fürstenthümern Oels und Brieg; im Oelsischen liegt das Stammhaus Ludwigsdorf, und im Briegschen das Stammhaus Proschlitz; nach welchen beiden Gütern sich zwei Linien des Geschlechts benennen. — Sigismund Wilhelm v. Frankenberg und Proschlitz (geb. Haus Nassadel) † 22 Januar 1780 zu Veere, trat 1729 in niederländische Dienste und wurde Colonel und Commandant von Veere; er heirathete 1° zu Veere 29 Mai 1752 Francisca Jacoba Studelmij, und 2° zu Hulst 8 Oct. 1776 Wilhelmina Cath^a^ Wouters. Er ist Ahnherr der niederl. Linie seines Geschlechts. — Ein General v. Frankenberg (in Deutschland) hat vor etwa zehn Jahren die Genealogie seiner Familie in Form von Stammtafeln veröffentlicht. — Namens-Bildungen wie v. Fr. und Proschlitz sind nicht so selten als man glaubt. Ich führe hier beispielsweise an: v. Benkendorff und v. Hindenburg, v. Bohlen und Halbach, v. Engelhardt und Schnellenstein, v. Ferentheil und Gruppenberg, v. Fraijdenegg und Monzello, v. Heijdebrand und der Lasa, v. Prittwitz und Gaffron, Ruiz de Roxas et Liori, von Zollikofer und Altenklingen, etc. etc.

DE RAADT.

Hennequin (XXXVII, 605). Personen van dezen naam behoorden tot de Huguenots in Frankrijk. Jacques, de voorvader van het aanzienlijk en talrijk geslacht der H's, kwam als réfugié in Zeeuwsch-Vlaanderen. Dit bleek mij uit een exemplaar der vertaling van Bunyan's bekende pelgrimsreis, dat hij, nevens een Bijbel en Psalmboek, in den diepen zak van zijn »kortrok", camizool, met zich omdroeg. De latere familie is in den Nederl. ambtenaren-, krijgs- en rechterlijken-stand eervol bekend. Indertijd eene verzameling boeken van wijlen den districts-commissaris Jacob H. in orde brengend, trof ik daarin aan eene Reis rondom de Wereld, kl. 8o, met lieve steendrukplaatjes; doch 't bleek mij eene compilatie in den trant van Jan v. Dijck te zijn; het geheele verhaal van den Jongel-Admie (Orang-outang) op Borneo, uit Trelanneg's reizen in Oost-Indië (vert. H. Frijlink, en bij dezen in 1833 verschenen) komt er letterlijk in voor. In Fokke's boertige reis door Europa, treft men, zoo herinner ik mij uit vroeger dagen, een kluchtig tooneel aan van een Fransch krijgsoverste Graaf Hennequin.

't Schijnt eene zeer verspreide familie te wezen. Even buiten St. Pierre (Calais), woont een hovenier Hennequin. Een deel der familie schijnt den Nederlandschen naamvorm Hennekei verkregen te hebben. Hennequin wordt in West-Zeeuwsch-Vlaanderen als Hennekein uitgesproken, waarvan de slot-*n* licht kon wegvallen.

G. P. ROOS.

[De 19 Sept. '87 bij den marine-torpedo-dienst te Willemsoord gedetacheerde luit.-t.-zee 1e kl. P. A. R. Hennequin werd 16 Nov. op non-activiteit gesteld. Te Aardenburg is woonachtig Mr. P. C. J. Hennequin, als burgemr van St. Kruis. Past hier ook Hennequin Visaije? Omtrent wien Le Bulletin de la Société de l'Histoire de France, — volg. L'Intermédiaire XX, 442, — bericht: »En 1454 Jehan Mille, roi des Ribauds, reçoit 34 sols pour avoir battu de verges Hennequin Visaije, lequel avait faict publyer qu'il ferait camp contre ung cat, et soubs umbre d'ycelluy rechupt certaine somme d'argent et y celle receu, s'enfuy sans faire ledict camp". Of is hier Hennequin een voornaam? Zie over de oude en aanzienlijke familie (de) H. veel belangrijks in *Nav.* II, 154 (alwaar ook het wapen, nagenoeg identisch met dat van Krocher); III, 157, Bijblad bl. cxxxiii; IV Bijblad, bl. xxxiii, lxxxi; — met vrij wat litteratuur. Zie ook nog eene opmerking in Herald. Bibl. 1874 bl. 208. Het doodsbericht i. d. 24 Apr. 1888 uit Zevenbergen op bijna 58-jarigen leeftijd van Johan Ferdinand Alexander de Bosson, werd onderteekend door P. A. T. C. de B. geb. m M. de Lint, C. J. G. C. de B. geb. Hennequin, M. C. Hennequin, J. S. G. C. de B., J. C. de B. geb. den Ouden, en J. F. A. C. de B., — wier broeder, behuwdbroeder, oom en behuwdoom hij was].

v. Leeuwen (XXXVIII, 63). Daniël v. L., ged. Vlaardingen 8 Oct. 1702, begr. Schiedam 3 Nov. 1761; tr. ald. 9 Maart 1727 Petronella v. Santen, ged. Schiedam 8 Maart 1711, begr. ald. 10 Dec. 1782.

H.

v. Rhijn. Wie geeft ons aanvulling op navolgend fragment v. R., voerend In blauw gouden leeuw, ht. de leeuw uitkomend, dekkl. blauw en goud. N. v. R. wint: 1. Magdalena 1672 nog in leven. 2. A (Arnoldus?) v. R. wint: *a.* Cornelis. *b.* Magdalena tr. Johannes v. Lodensteijn secretaris van Overschie. *c.* Hendrik tr. Anna Renout of Renouw, bij wie: (allen te O. ged.) Magdalena 5 Mei 1686, Magdalena 30 Nov. 1687, Anna 25 Sept. 1689, Johannes 7 Oct. 1691, Johannes 12 Aug. 169(2?), Johannes 20 Mrt 1695 en Arnoldus v. R. 5 Mei 1686, secretaris van O. tr. Niesje Swanenburgh bij wie (allen ged. te O.): 1. Anna 16 Apr. 1713, 2. Hendrik 10 Juni 1714, 3. Corne-

lis 3 Nov. 1715, 4. Sara 17 Oct. 1717, 6. Agnita 16 Jan. 1724, 7. Jan 20 Jan. 1727 en 5. Arnoldus v. R. 2 Apr. 1719 wint: Leendert v. R. geb. omstr. 1761 waarschijnlijk te Dordrecht, maire te Waddingsveen tr. 1° . . . . ? Ridder of Ritter uit Wezel tr. 2° . . . . Pelkman; bij 1° Arnoldus v. R. geb. Dordrecht 6 Aug. 1786 † 1868 tr. te Delfshaven 25/6 Dec. 1810 Adriana Johanna Pelkman (Huibertsdr bij . . . . ? Moleveld) geb. ald. 1 Mrt 1791 † 1868, bij wie: *a.* Leonard Johannes v. R. geb. te Naaldwijk 26 Jan. 1812 pred. te Wassenaar tr. 1° 's Hage 28 Mrt 1838 Antoinette Wilhelmina Vernhout (Jan Jacobsdr bij Sara Petronella v. Gogh) geb. te Amsterdam 2 Mrt 1811 † Doetinchem 16 Oct. 1879, tr. 2° te Velp 16 Dec. 1880 A. H. Snouck Hurgronje wed. van Mr. J. H. Vernhout. *b.* Dr. H. B. v. R. tr. 1843 S. G. de Graaf. *c.* . . . . ? v. R., pred te Zwolle. *d.* Dr. H. W. v. R. tr. M. E. Roelofsz. *e.* Dr. W. P. v. R. tr. C.H. Schoenmakers.

Een Nicolaas v. R. tr. Clara v. Lier Jansdr bij Margaretha Niquet bij wie: Pieter v. R. tr. Johanna Becker. Een andere Nicolaas v. R. tr. E. v. Beek bij wie: Nicolaas v. R. geb. te Haarlem 1735 pred. te IJzendoorn [1]) enz. Dordrecht † 19 Febr. 1814 tr. Catharina Johanna Tap bij wie E. A. v. R. — Dirk v. R. † Juni 1724 tr. 18 Mei 1706 Johanna v. Heyningen, Willemsdr bij Sara v. den Broek, geb. te Amsterdam 2 Oct. 1683 † 15 Oct. 1756 bij wie Jan, Maria † 10 Sept. 1761 en Willem geb. 1714 † 15 Mei 1786 tr. 27 Febr. 1777 Anna Margaretha of Maria Hermanni † 13 Oct. 1780. — Hendrik v. R. tr. 28 Jan. 1784 Sara v. Heyningen Gerard Cornelisdr bij Anna Ketterling, geb. 14 Nov. 1760 bij wie Theodorus Gerard geb. 28 Mei 1786 en Frans Harmen Agatius geb. 1790.

V. O.

---

[1]) S. Min. cand. classis Haarlem, verwierf hij 14 Mei 1759 de collatie van Frederik Hendrik baron v. Wassenaer, heer van Yzendoorn en van Valkenburg; zag 23 Juli 1759 zijn beroep geapprobeerd en, na 12 Sept. peremptoir geëxamineerd te zijn, zich 14 Oct bevestigd door den Haagschen pred. Pielat; werd 21 April 1760 lid der classis Tiel en, 29 Juli 1762 naar Bovenkarspel (cl. Enkhuizen) beroepen zijnde, 2 Aug. weder ontslagen; bij welk ontslag men verklaarde, dat »de (classis-)vergadering hare ooren van zijne aanlokkende woorden, en het hart van zijne zoete bijwoning niet zou afgetrokken hebben, had ze niet gemerkt dat het Gods wil was dat het zoo behoorde te geschieden" (Actenboek d. classis Tiel). RED.

[Te 's Gravenhage † 15 Juli 1884 Esther Anna v. Rhijn, geb. Ouwens. — Zie Ouwens Herald. Bibl. 1881 bl. 201—3; 1882 bl. 306; *Nav.* XXXIII, 261; 'IV, 254; waarbij kome Dr. Jacob Uwens (*sic*) Juli 1656 aangesteld tot hoogleeraar der ontleed- en scheikunde aan de Illustre school te Nijmegen (Geld. Volksalm. 1864 bl. 16) G. A. Daey Ouwens werd Sept '84 als cadet aan de Kon. Milit. Akademie te Breda geplaatst. Onder bevel van den kapt. inf. P. A. Ouwens vertrok 3 Jan. '87 uit Harderwijk een detach. suppletie-troepen, sterk 126 man, naar Nederl.-Indië.]

Schellart v. Obbendorf (XXXVIII, 319).

Obbendorf, Ldgut, Pr. Rheinpr., Rgbz. Aachen, Kr. Jülich, Pfr. Hambach. (H. Rudolph, Orts-Lexikon v. Deutschl., i. v.).

Gürzenich, Pfrdf., Pr., Rheinpr., Rgbz. Aachen, Kr. u. $^3/_8$ Ml. SWW v. Düren; 1200 Einw. (Ibid.).

Schellardshof, Landgut u. Häuser, Pr., Rheinpr., Rgbz. u. Kr. Aachen, Pfr. Forst; 10 Einw. (Ibid.). — Ein Hof dieses Namens liegt bei Cornelii Münster, Obbendorf bei Bedbur (*sic*). (Fahne, Köln., Jül. Geschl. II, 127).

Hambach, Kr. Jülich, Bürgermeisterei Hambach. Früher war der Ort ein Städtchen und hiess die Freiheit Hambach. Die Ruinen des ehemaligen fürstlichen Schlosses, des Lieblingsaufenthalts der Fürsten von Jülich, welches im XII. Jahrhundert ist erbaut worden, liegt am Ende des Dorfes. Der in diesem Dorfe gelegene Hof, ehemaliger Rittersitz Obbendorf, war früher Eigenthum der Grafen von Schellart zu Gürzenich. Unter der französischen Regierung gehörte Hambach zum Canton Jülich. (Jac. Offermans, Gesch. d. Städte, Dörfer, Burgen, etc., in den Kreisen Jülich, Düren, etc., Linnich, 1854, S. 51—2).

Gürzenich (Kr. Düren, Bürgerm. Birgel) ist ein grosses Kirchdorf mit 1164 Einw., $^3/_4$ Stunde vom Kreisorte entfernt. Gürzenich war eine jülich'sche Unterherrschaft, welche ausgedehnte Vorrechte besass. Seit undenklichen Zeiten war im Besitze dieser Herrschaft das altadlige Rittergeschlecht der Schellart von Gürzenich. Diese Familie versah die höchsten Aemter im Jülich'schen und in den Reichsstädten Aachen und Köln. Adolph von Gürzenich wird schon in einer Urkunde vom Jahre 1152 genannt. Everard von Gürzenich besass den Hof Gürzenich in Köln [1]). Gerhard Schellart genannt Chorus war

[1]) Deze behooren niet tot dit geslacht, maar tot dat van Gürzenich: »Sein Ansiedel

1338 Bürgermeister in Aachen; während seine übrigen Familienglieder Schöffenämter und andere Würden in dieser Stadt bekleideten. Unter seiner Verwaltung ist der Chor (wofür er den Ehrennamen »Chorus" erhielt) in der Münsterkirche und das Rathhaus in Aachen erbaut worden [1]. Adam Wilhelm Schellart nahm kaiserliche Dienste

---

in Cöln lag an der Stelle des jetzigen Kaufhauses, welches noch jetzt von ihm den Namen trägt. Die v. G., ein angesehenes Rittergeschlecht aus Gürzenich, ein Dorf im Jülichschen, hervorgegangen, führten drei Pfähle im Wappen und sind im 13. Jahrhundert ausgestorben. Everard, 1291—98, war cölnischer Bürger". (Fahne, l. c. I, 125.)

[1]) Dit verhalen ook Fahne, l. c. art. Schellard, en anderen; ook Chr. Quix, in zijne »Beschr. v. Aachen u. ihr. Umgeb., A. 1829", S. 24, doch hij komt hierop terug in zijne »Biographie d. Ritters Gerard Chorus, Erbauers d. Rathh. u. d. Chors a. d. Münsterkirche, Aach. 1842", S. 21 u. f., waar hij zegt: »Gleichwie Gerard Chorus seinen Beinamen nicht von dem Chorbaue der Münsterkirche erhalten hat (zijn geslacht komt reeds 1232 en 56 in oorkonden voor. Id. ib. S. 15. Id., die Reichsabtei Burtscheid, S. 228, Schloss u. Kap. Bernsberg, Urk. 11), eben so wenig war er ein Schellart. Irrthümlich habe ich ihn, vorzüglich in meiner »histor. Beschr. d. Münsterk., Aachen 1825", den Chroniken folgend, indem die im Texte citirten Urkunden und Stadtrechnungen damals mir noch unbekannt waren, einen Freiherrn von Schellart genannt, und den Bau des Chors im Jahr 1353 unrichtig angegeben. Er ist viellicht den Schellarten gar nicht verwandt gewesen. Es sei denn, dass die Frau des Ritters Gerard, die sich Katharina nannte, und deren Familienname wir nicht wissen, indem dieser Name damals bei den Frauen nicht angeführt wurde, eine aus dem Geschlechte der Schellart gewesen sei. Johann Schellart war in dieser Zeit ebenfalls Mitglied des Schöffenstuhls, also auch des Stadtraths, welche Stelle Johann Chorus ebenfalls damals bekleidete. Allein jener machte mit diesem zwei verschiedene Personen aus. Es scheint aber, dass man sie nachher für eine und dieselbe Person gehalten hat. Daher glaubte man, dass der Ritter Gerard auch ein Schellart gewesen wäre, weil man den obigen Schellart für einen Bruder desselben hielt. Allein das Wappen des Joh. S. ist sehr verschieden von dem der Chorus, und in diesen Zeiten verwechselte man nicht sein angebornes Wappen mit einem Andern(?). Daher kann man kühn schliessen, dass die C. keine S. waren. Alle Schöffen- und Städt. Urk., an welchen das Wappen aller Chorus noch anhängt, bezeugen, dass dasselbe zwei in der Mitte sich berührende Scepter vorstellt, die ein Andreas-Kreuz bilden, und an ihrer Spitze lilienartige Knöpfchen haben. Gudenus, Cod. dipl. Mogunt. T. II, p. 1199, beschreibt das Wappen der Chorus: Sigillum (Ger. Chori) exhibet duo sceptra, cum apicibus lilialibus in forma crucis andreanæ. [Fahne, l. c. II, 215, geeft dit geslacht een wapen als Oem, te Dordrecht, t. w. een balk, vergezeld van 15 blokjes (Steine), 5, 4, 3, 2, 1, 't welk, is deze opgave juist, opnieuw het zegel drukt op de meening, dat tal van onze oudste, vooral ook stedelijke

an, und wurde 1674 in den Grafenstand erhoben. Der colossale Reichthum der Grafen war in der letzten Zeit sehr zusammengeschmolzen, und bald nach der französischen Besetzung des Landes mussten die Schellarte dem alten Besitze ihrer Ahnen den Rücken kehren (Ibid. S. 104—5).

Schellard (von scheeler Art), ein cölnisches Geschlecht, welches sich in der Geschichte vielfach bemerklich gemacht hat, und zuletzt in den Grafenstand erhoben ist. Die französische Revolution hat dem letzten Grafen, der zu Gürzenich wohnte, durch Aufhebung der Zehnten und Renten in einer Nacht mehr als drei Viertel seines ungeheuren Vermögens geraubt. Dieser Umstand, gepaart mit Familienzwist, Missheirathen u. s. w. haben den Ruin vollendet. Die jetzigen Grafen sind verarmt, ihre noch vor wenigen Jahren so stolze Burg zu Gürzenich, ein Prachtbau, ist spurlos verschwunden. Ackersleute hatten sie mit mehreren morgen Land gekauft, und nicht reich genug den Bau zu unterhalten, rissen sie ihn nieder und verkauften sein Material; wo einst Feste auf Feste sich drängten und Ahnenstolz das Thor ängstlich verschlossen hielt, da weiden jetzt die Heerden, und jagt der Wind über kahle Felder. (Fahne, l. c. I, 382).

Onder de Keulsche geslachten komt, in den tijd toen de geslachtnamen en wapens nog niet of weinig in gebruik waren, in den »Catalogus Civium Parochiae S. Laurentii tempore Annonis Archi Epi. (1060) ex Cartâ notatâ Nro Imo" (bij Clasen, das edele Cöllen, 1769, p. 26) ook voor: »Wernere Scelhard".

Von Schellart-Obbendorff. Haben einen schwarzen links gerichteten [1]) gekrönten [2]) Löwen in Silber. Auf dem gekrönten Helme einen doppelten schwarzen Flug mit dazwischen wiederholtem wachsenden Löwen. Die Helmdecke ist silber und schwarz. Das Vaterland am Niederrheine, Herzogthum Jülich. (A. Robens, Elementar-Werkchen d. Wapenk. I, S. 227, n° 69).

---

geslachten, uit Westfalen en de Rijnstreken herkomstig zijn.] Das Wappen aber der Schellart ist ein auf seinen Hinterfüssen aufrecht stehender Löwe".

[1]) Omgewend is de leeuw, ook als helmt., bij den ouden Siebmacher, II, 113.

[2]) Die Krone wurde mittels Diplom vom 17. November 1674 von Leopold K. M. verliehen, und unter dem Vicariat Johann Wilhelms wurde die Familie in den Grafenstand erhoben; sie theilet sich in drei Linien von Schellart-Obbendorff zu Gürzenich, zu Geisteren, und zu Schinnen. (Rob.)

Schellart v. O. Diese Familie stammt aus Spanien [1]). Früher blühte sie in den Linien zu Gürzenich, zu Schinnen und zu Geisteren, welcke sämmtlich im Jahre 1674 vom Kaiser Leopold I. in den

[1]) Dit zegt ook Fahne, doch is niet waarschijnlijk, daar de S. ongetwijfeld tot het Keulsche en Akensche patriciaat behoorden: »Die Cölner Patricier, zegt Roth v. Schreckenstein (Das Patriziat in d. deutsch. Städt., S. 172), waren im ganzen Reich hochangesehen und den Grafen und Herrn nahezu gleichgeachtet; ein Beweis, wie weit man im 13. Jahrhunderte von der Ansicht entfernt war, dass sich der Handel für die Aristokraten nicht zieme. Vorher (vóór de gilde-oproeren, waardoor de vroeger uitgeslotenen mede deel aan 't bestuur kregen) hatten sie (die Ritter und der Adel, der in frühern Zeiten mehr in den Städten wie auf dem Land wohnte) den Betrieb des Handels keineswegs verschmäht, und wir wissen aus der Geschichte unserer Städte, dass ihnen namentlich die Verwaltung des Münzregals anvertraut war. Damit hieng das Wechselrecht auf das Engste zusammen, so dass alle eigentlichen Geldgeschäfte durch ihre Hände giengen. Erst seit dem 15. und 16. Jahrh, also nachdem die Entwickelung der Standesverhältnisse abgeschlossen war, wurde die Ansicht allgemein, dass es für den Adel nicht anständig sei, Gewerbe und Handel zu treiben". Dr. Wilh. Arnold, Verf.-gesch. d. deutsch. Freistädte II, 184. Vgl. Joh. Gottl. Horns Nützl. Samml. zu e. Handbiblioth. v. Sachsen, I. Lpz. 1728, S. 64: »Ferner ist mehr denn ein Geschlecht bey handen, welchen die Administration des Müntz-Wesens nicht allein viel Vermögen und Reichthum zugeworffen, sondern auch zu Erwehlung eines neuen Stammnahmens beförderlich gewesen, und sind hiezu in mittlern Zeiten selten andere als von Adel genommen worden". In Lacomblet's Urkdb. finden sich Beweise dieser, von Kaiser und Reich anerkannten hohen Stellung". Vgl. v. Mering, Gesch. d. Burgen, Rittergüter, etc. i. d. Rheinl., Jül., Cleve, etc. 1. Hft., Köl. 1833, S. 6, 10—11: »Von den Zeiten Kaiser Heinrichs an, im Jahre 925 werden die rittermässigen Kölner Burger genannt (Burgenses, Milites burgenses), denn man schreibt in alten Urkunden nicht Bürger, sondern Burger. Zu diesen Zeiten wurden die Städte Burga, die reichen Beerbten in selbigen Burgenses, der so selbigen vorgesetzt, Burggravius genannt. Das Regiment der Stadt war viele Jahrhunderte hindurch in den Händen der edelsten Geschlechter, die den Rathsstuhl und das hohe Schöffengericht ausschliessend und allein unter sich behalten hatten. Hehr und berühmt war ihr Namen bei Königen und Fürsten". »Schon im Jahre 1307 den 13 Juli wird in einer Urkunde (bei Ennen, Köln. Urkdb. Bd. II, S. 516) eines Christian Schenck von Nidecken als Kölnischen Bürgers mit den Worten gedacht »Christianus pincerna de Niedecken miles ac civis Coloniensis". Wilh. Scheben, Das »Zunfthaus u. d. S. 13. — »Nach den Zunftunruhen kommt der Ausdruck »Geschlechter" auf, der auch singularisch für die einzelnen Mitglieder des Standes (ein Geschlechter, die Geschlechterin) gebraucht wird. Ich ziehe das Wort Patricier vor, dass seit dieser Zeit ebenfalls Eingang findet und sprachlich bequemer ist". Arnold, l. c. II, 186. — »Nirgends — meldt Arnold, Verfgesch. d. deutsch. Freistädte I, 399 — hat sich in Deutschland das städtische Leben grossartiger und

R.Grafenstand erhoben wurden [1]), aber jegenwärtig bis auf die zuerst genannte wiedererloschen sind. Johan Arnold, Herr zu Gürzenich, verm. mit Maria Sophie geb. Gräfin v. Auersperg, wird zu Anfang des 17 Jahrh. urkundlich erwähnt; von seiner physischen Stärke

herrlicher entfaltet als in Köln". Vgl. S. 406, 15--18: »Zu Ende des 12. Jahrh. stand das Regiment der Stadt ausschliesslich bei einer Geschlechteraristokratie. II, 187: Der Geburt nach stehen die Patricier (d. w. h. z. de edele of vrije mannen, die land en luiden bezaten, leenen hielden, enz.) dem niedern Adel vollkommen gleich: Altfreie, die ihre Freiheitsrechte behauptet oder wieder errungen haben; oder sie stehen gar noch höher, da ein grosser Theil des niedern Adels (die Dienstmannen) in der Regel unfreier Herkunft war. Die städtischen Patriciergeschlechter dagegen sind durchaus freier Abstammung; waren ohne Weiteres ritterbürtig und erlangten die Ritterwürde (ordo militaris) ebenso leicht wie die Ministerialen. Wir finden hiervon in allen Städten zahlreiche Beispiele. S. 189: In den Städten bilden die Patricier neben den Dienstmannen die eigentlich herrschende Klasse, die Bürger im eminenten Sinn, welche zum Regiment der Stadt geboren sind: eine Aristokratie von Geschlechtern, der gegenüber alle andern Bürger nur als Schutzgenossen oder Unterthanen gelten. Weil sie allein die freien Grundbesitzer waren, blieb ihnen auch die Theilnahme an Rath und Gericht vorbehalten, und wir können mit vollkommnem Recht behaupten, dass die städtische Verfassung so lange ausschliesslich auf dem Grundbesitze ruhte, als die Zünfte noch keine politischen Rechte hatten. Erst die Zunftbewegungen haben diese Bedingung aufgehoben, und die Verfassung der Städte auf dem Handel und die Gewerbe gegründet. S 193: Ursprünglich waren die Patricier Grundbesitzer; diese Eigenschaft haben sie behalten und mit dem niedern Adel getheilt. Daneben trieben sie Handel und selbst manche Gewerbe, und dadurch wurden sie in das städtische Interesse verflochten. Alles was der Handel abwarf wurde wieder in Grundstücken oder Landrenten angelegt, so dass das Grundvermögen den eigentlichen Reichthum ausmachte. Insofern blieben die Geschlechter ganz dem ältern System treu, das kein bewegliches Kapital kannte. Die Güter, welche der städtische Adel in so ansehnlicher Zahl in den benachbarten Orten hatte, sind ohne Zweifel nur zum kleinsten Theil Stammgüter gewesen, sondern erst nach und nach durch Kauf oder Pfandschaft erworben; andre waren Lehen geistlicher und weltlicher Herren. S. 183: Wäre die Geschichte unserer Städte wie in Italien eine Geschichte von Freistaaten geworden, so würde nicht allein der niedere Adel, sondern auch der hohe in den Städten geblieben sein und sich mit den Patriciern verschmolzen haben". — Dat het te Aken niet veel anders gesteld was dan te Keulen, bewijst Quix, »im 2ten Bde. der Geschichte Aachens".

[1]) Reichsgrafenstand. Diplom vom 27. März 1674 für die Linien des Stammes Schellart zu Gürzenich, zu Schinnen und zu Geisteren, mit dem Indigenate für die kaiserlichen Erblande. (Kneschke, Adelslex. VIII, 119). - Standeserhöhungen welche v. d. Röm.-Deutsch. Kais. u. d. Reichs-Erzkanzler dem Reichs Kammerger.

haben sich Anecdoten wie von August dem Starken erhalten [1]). (Handb. zum Taschenb. d. gräfl. Häuser, S. 863.)

Schellart v. O. (Im Mannesstamme erloschen). [katholisch. — Niederrhein und Preuss-Schlesien. — Reichsgraf 27 März 1674]. Ferdinand Graf S. v. O., Frhr. zu Gürzenich († 1844, verm. mit Ferdinandine geb. von Kalt † 21 Juli 1862 zu Aachen). Deren Tochter: Flora Florentina, geb. 1804, Witwe des † Johann Gallmann aus Gürzenich. [Aachen]. (Taschenb. d. Gräfl. Häuser 1872, S. 716).

Zie nog van dit geslacht, ook Schelart, Scheilart en Scheylart genoemd, Chr. Quix, Beschr. v. A. cit., S. 175 (Erbvogtei Lonzen, welke Elisab. v. Goltstein Joh. S. v. O. ten huwelijk bracht, die daarmede in 1608 beleend werd); Denz., Beschr. d. Kreis. Eupen, Aach. 1837, S. 248; Rutsch, die Umgeg. v. Eupen, A. 1878, S. 45; (J. Wolters), Rech. s. l'anc. cté de Kessel et s. l'anc. seign. de Geysteren; Kemp, Beschr. v. Gor., bl. 200, 25, 56; Niederrh. Geschichtsfreund 1883, nr 18, S. 140; Jos. Strange, Nachr. üb. adel. Fam. u. Güt., 2. Hft., Cobl. 1879, S. 15, 50, 51; M. Henriquez à Strevesdorff, Archidioes. Colon. descript., Col. Agr. 1670, p. 56, 67, 74, 84; Robens, Niederrh. Adel II, S. 109—116; Gräfl. Taschenb. 1860, 64; Kneschke, Deutsches Adels-Lex. VIII, S. 119; Magnin, Geschdk. overz. v. d. Best. in Drenthe, St. IIIb (Heerlijkh. Ruinen), bl. 263; Dr. Höhlbaum, Mittheil. a. d. Stadtarchiv v. Köln, IV. Hft., S. 77, 95, 97; Eg. Slanghen, Het markgraafschap Hoensbroeck, Maastr. 1859, bl. 16, 65, 111, 54, 59, 63, 71, 92, 94, 99, 263, 73, 82.

M°.

---

zu Wetzlar notificirt worden: Schellardt, Joh. Albrecht, Graf v., 19 Januar 1656. Franz Kaspar, Graf v., 7. Nov. 1674. (V. d. Knesebeck, Archiv f. Gesch u. Geneal. I, Hann. 1842, S. 26.)

[1]) Frédéric-Auguste, Electeur de Saxe, et Roi de Pologne, était un prince moins connu encore par sa force de corps incroyable, que par sa bravoure et la galanterie de son esprit. Sa cour était la plus brillante de l'Europe, après celle de Louis XIV. Voltaire, Hist. de Charles XII. Zie van hem ook: v. Ludwig, in zijn Germ. Princ. l. III de Saxon, Cap I, p. 82 seqq., waar hij spreekt »van desselfs reuzen sterkte, waardoor hy schootels, borden en beekers, van silver, tin, kooper, of van andere harde metaalen, enkel met eene handt, even als of het maar papier of linnen was, konde t'zaamenvouwen en oprollen" (Lev. v. Fred. Aug., door J. Chr. G. Budaeus, u. h. Hoogd. vert. d. Is. le Long, Amst. 1733, bl. 18, 19.)

Schellart v. Obbendorf. Nach Kneschke's Adels-Lexicon ein altes, niederrheinisches, in den Niederrheinlanden und in den angrenzenden Theilen Gelderns und Limburgs ansehnlich begütert gewordenes Geschlecht, *eines* Stammes u. Wappens mit v. Leerodt oder v. Leerode. Der Sitz Obbendorf »unweit Bergheim" wird bereits in 1246 genannt. Siehe die Genealogie bei Fahne. Confr. ferner Gauhe; Zedler; Vetter, Bergische Ritterschaft; Robens, Niederrh. Adel; Geneal. Taschenbuch der gräfl. Häuser; Ledebur; Siebmacher, etc.

DE RAADT.

Schellart v. Obbendorf. Deze graaflijke familie is in den mansstam uitgestorven, en leeft alleen nog voort te Aken in Flora Florentina, geboren 1804, weduwe van Johann Gallmann. — De heerl. Geisteren in Limburg behoort thans aan Bn Clemens von und zu Weichs zur Wenne.

Willemstad. J. D. WAGNER.

Schellart v. Obbendorf. Daem Sch. v. O., heer van Schin (Limburg) en Geisteren (ibid.), huwde in 1558 Walravia v. Voorst, als erfgename haars vaders Johan in 1548 beleend met den Dorenweerd (Doorwerth) op Veluwe. Slichtenhorst, Tooneel des Lands van Gelre bl. 113, zegt, dat ten tijde van haren vader (sedert 1535 heer van Dor.) Juffer Johanna de Ruyter op eene deerlijke en ongehoorde wijse binnen het Huys ten Doorweerd is vermoord, en wel »op den Sondagh na belooken Paessen des iaers 1556". Walravia's vader overleed echter in 1548. Herald. Bibl. 1876 bl. 62, noot, getuigt, dat die moord geschiedde terwijl zij zelve vrouwe van Doornwert, en wel nog zeer jong was, hoogstens twaalf jaren telde; er bijvoegend dat die zaak nog al opzien schijnt gebaard te hebben, doch waaromtrent geene bijzonderheden bekend zijn. Is men er sedert 1876 iets naders van te weten gekomen? — Slichtenhorst, t. a. pl. verdient omtrent Sch. v. O. te worden nageslagen. Insgelijks de Registers op het archief van 't voorm. Hof van Gelre, nml.:

Daem Sch. v. O. a° 1563 over het leenbezit van den Dorenweerd, f°-band (ald. bl. 425).

Johan Sch. v. O. i. d. 5 Mei 1607 en 27 Apr. 1612 (ib. bl. 27, 42).

Adam Willem i. d. 20 Dec. 1620 en 20 Dec. 1621 (ib. 59, 61).

Johan, i. d. 20 Dec. 1644 (ib. 112).

Johan Albrecht, i. d. 6 Juli en 25 Nov. 1663 (ib. 196), 23 Maart 1664 (ib. 194), 6 Nov. en 15 Nov. 1666 (ib. 202), 3 Maart 1667 en 19 Dec. 1668 (ib. 203, 8).

Deze vijf personen waren heeren van Doornwerth, waarvan in 1638 Engel Kreijvenger (Craeyvanger) rentmeester was (ibid. 89). — Nog komt daarin (bl. 369) voor Reinier Sch. v. O., die 7 Maart 1595 voor Anna v. Middachten, betr. de administratie van de Valeweerd eene overeenkomst sloot met den magistraat der stad Doesburg.

J. A.

VRAGEN.

v. Arnhem. Popke Ruurds Roorda, in 1522 grietman vanwege den Gelderschen Hertog over Idaarderadeel, in 1543 kerkvoogd te Grouw, was gehuwd met Margaretha v. Aernhem. Was zij eene dr van Wynolt v. Arnhem, die volg. Petrus v. Thabor, III, 243, in 1519 te Sneek kwam? Wie weet daarvan iets meer te zeggen?

MR. A. J. ANDREÆ.

Thieme. Wat is bekend van den oorsprong dezer hier te lande zóó bekende familie? Bestaat er een wapen? Men weet alleen, dat de overgrootvader des huidigen uitgevers te Nijmegen (H. C. A. Thieme), t. w. Herman Carl Anton Th., 2 Maart 1770 te Wezel geboren, tot ouders had Johann Carl Martin Th., Med. Dr. en Chir. Maj., en Anna Charlotta Wansleben. Wansleven treft men te Zutfen aan.

Tielen. In 1654 was Hendrik Tielen, binnen-burgemeester en schepen te Willemstad, heemraad van den Ruigenhil. Welk wapen voerde hij? Zijn zijne ouders bekend?

A. J. C. KREMER.

[Alardus Thiele, pred. te Rotterdam, was in 1736 gegoed te Bruchem en Kerkwijk (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre, bl. 289)].

GESCHIEDENIS.

Megen. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 485–8.

Cont zy en yegeliken alsoe voortyts een huwelyk gededingt is geweest tusschen Joncker Jannen greve van megen eñ hr van mierle ter eenre. Eñ Jouffr. hbrechten wettege dochter Joncker Dircx van bronchorst hr van batenborch van anholt van gronselt eñ van Ringberch ter andre zijden eñ zekere gelofteu eñ vorwerden dairin geschiet syn, te weten ond dandē dat Joncker Dirck voirsz den voirsz Joncker Jannen mit Jouffrou hebrechten synre dochter voirsz gelooft heeft te geven en te bewesen vyf duysent gul clinckaerts sčlde genoenigt oft huere werde in andeñ goeden goude, en dat Joncker Jan greve van megen voirsz die voirsz sume gelt's beleggen sal aen erffelike goede of Renten in brabāt gelegen tot er voirsz jouffrou hbrechten behoeff ant vorwerden weest alsoe dat de voirsz jouffr hbrecht aflivich wordde sonder wettege gebuerte van den beiden toecomeñ bedgenooten, dat alsdan de voirsz greve syn tocht dair in besitten sal en nae huerer beider doot die voirsz goede ofte Renten van die voirsz vyf duysent sčlde gecoft comen eñ besterven souden tot en voirsz Joncker dircken oft hy dan levende were, anders tot Joffr hbrechten naesten erfgenamen die dan leven souden, volgt dat alle punten en mere andere claerliker in der huwelicscher vorwerden voirsz dair op gemaect begrepen syn, Ende om te verhoeden dat namaels om der goedingen will en uetkeeringen der sumen en renten voirsz. in den gevallen voirsz egheenen coṁer in en gebuer eñ volcomen bewisinge dair af te doen int vetstaen dat in dselver huwelicx vorwerden begrepen is dat die goede en renten die voir die voirsz vyf duysent sčlde beleet souden werden na der doot der toecomender bedgenooten vergae comen souden tot en voirsz Joncker Dircken oft hy dan levende weer ofte anders tot en erfgenamen der voirsz joffr hbrechten, Soe is gestaen voir scepen hier over gescreven Joncker Jan greve voirsz eñ heeft bekendt eñ op verbeurtenisse synre hoeven geheyten ten nuwenhuys gelegen in de prochie van mierle eñ allen en enyegeliken toebehoirten derselver hoeven eñ synre wat̄molen gelegen in de prochie van wetten eñ huer rechten ende toebehoirten allen eñ enyegeliken, Ende eenre jairliker en erffeliker renten van hondert eñ acht en vyftich gulden te rekenen negen brabants boddregs voir elken gulden die de voirsz en ene erffelike gelden heeft aen den hr van cranendonck vut sekoñ ond̄ panden te Woenssel gelegen als hy seide eñ voirt op hem eñ op allen anden synen goeden die hij heeft of krigen mach, — Gelooft den voirsz Joncker Dircken, dat hij inden geval voirsz of joffr hbrecht voirsz aflivich worde sonder wettege gebuerte van huer en den voirsz Joncker Jannen den greve tegader gewonnen after blivende eñ in

volcomen genouch donynge en uetkeeringe der voirsz vyf duysent sclden eñ der goeden dair voir beheert en vercregen na doodt desselven Joncker Jans greven en joffr hbrechten tegader eñ niet eer te geven eñ te betalen den voirsz Joncker Dircken oft hij dan levende En ander den naesten wettegen erf genamen der voirsz joffrou hbrechten die dan leven sullen Eenen jairliken en erffeliken thyns van derdalf hondert sclden der munten voirsz oft die werde dair vore in andeñ gelde, alle jare erffeliken vynnen jaers den yersten termyn na doodt der voirsz toecomender bedgenooten vergae. En niet eer ofte oick enichssins anders dan in den geval voirsz ant alsulkenze vorwerden hier in toegedaen, dat die wettege oir eñ erfgenamen der voirsz Joncker Jans greven die voirsz jaerliken eñ erffeliken rente van derdalf hondert sclden sullen mogen en moeten quiten eñ lossen binnen drieen den naesten jaren navolgeñ der doot der voirsz toecomende bedgenooten egader met vyf duysent sclden der muten voirsz mitter Renten van den jare als men die lossen sal eñ mitten achtstel oft dan eenigen weer ombetaelt, welke vyf duisent schild voirsz eñ rente van dien Jaer als men't lossen sal eñ achtstel oft dan enigen weer die erffgenamen des voirsz Joncker Jans greven sculdich sullen wesen te leveñ tot behoef des voirsz Joncker Direx ofte den erfgenamen der voirsz joffr hbrechten oft macht van hen hebben op ten hoogen altaer ind prochie kerken Sint Jans evangelist ind stad van 'shtogenbosch, in tegewordicheiden scepen derselver stad op enen sekeñ dach, denwelken die erfgenamen Joncker Jans des greven voirsz kondegen sullen een maent te voren als sy den los voirsz doen willen, mitgader oirconden tot batenborch aen Joncker Dircken voirsz oft hy leeft oft aen synen erven nae synre doot, oft ind prochij kerken tot batenborch op eenen sondach ond hoomissen, Ende als die voirsz los en quitinge geschiet is in den maniere voirsz soe sullen des voirsz Joncker Jans greve goede des hy heeft oft crigen mach eñ syn erfgenamen quyt en altemael ontlast syn eñ tot ewegen dagen bliven van allen vorwerden eñ geloften mits den welken men die aenspreeken mucht in enigen gericht gheestelic of werlic mit enigen geloften sprutende oft comende uter huwelicxscher vorwerden en desen brieven eñ mit behoirlicker quitans die sy der voirsz Joncker Jans greven erfgenamen dair af geven sullen voir scepen der stad van s htogenbosch gelyc die voirsz Joncker Dirck eñ Joncker Jan die greve bekendt en ondlingen doen den andeñ gelooft hebben op hen en op allen hoer goedē die zy hebben en crigen mogen. En dese voirsz vorwerden eñ puncten vast eñ stedich eñ onverbreckelich houden eñ mit ten werck te volbringen eñ te doen volbringen, alle argelist eñ bedroch hier in vutgesloten. Getuge hebben hier over geweest scepen in s htogenbosch goessen heym, goeyaert boest, henrick becker, eñ aernt van gheel lambrechts soen. Gegeven opten andeñ dach der maent van merte des donredaghs na den sonnendach als men singt Innocaint, Int jair ons heñ duysent vier hondert eñ sessenveertich. Soe heeft die

voirsz vrouwen hbrech mitten voirsz huēn geleverden memboir géauctoriseerd als voir bekindt dat sy mitter voirsz bewysnissen eñ versekernissen op die goedē eñ panden in den voirsz brieven gespecificeert te vreden is en syn sal sonder enemeer hier namaels enigen eysch aensprake oft toeseggen te hebben te behouden oft te doene bij huer selven ofte yemand anders tot en voirsz greffscape eñ hlicheiden van megen mitten toebehoirten voirsz In enige maniere, Eñde hebben die voirsz hr Jan Diebier eñ vrouwe hbrech van batenborch met huer voirsz geleverden momboir geauctoriseert als vore te meerder versekerheit van den voirsz heer guy van brymeu om hem die voirsz greffcap eñ hlicheiden mitten toebehoirten voirengescreven te houden eñ te hebben opte voirsz somen gedragen ter voirsz somen van zes hondert negen en dertich gulden te negen stuvers elken gulden ge kent als vore twelef cromsterte eñ andhalf placke sond meer anders dan die twee hondert Ryns gulden s jaers erffelic mitten twee hondert gulden verschenen eñ te verschinen den voirsz bisscop van camerike, Ende om die voirsz greffscap hlicheiden en toebehoirten dairenboven ombelast te bliven van allen andēn eñ yegewelken lasten soe van d duwarien van der voirsz vrouwe soe andeñ gelooft goet en gerecht waervant dair vore te syne tegen eenen yegeliken, verbindende dairvore hen selven eñ alle huer goedē gegenwoordige eñ toecomeñ, eñ besunder dat slot dorp en hlicheit van mierle mitten toebehoirten bovengescr:, die thienden groot ende cleyne van empel en van merwijck, dat hofgoet al dair mitten cleynen gerichte dair toebehorende, die voirsz moelenen van wetten mitten toebehoirten leñ oic die voirsz hondert eñ acht eñ vyftich gulden op die goede en oud pande van woenssel des hñ van cranendonck boven bescreven soe verre die van ons in leene gehouden syn. Begerende die selve hr Jan Diebier en vrouwe hbrech van batenborch mitten voirsz heer Peter van Vertaing huer geleverden momboir geauctoriseert als vore van die manscape eñ den geloften voirscr: in ons voirsz Stadhouds handen als in den onsen die lest voirscr: hlicheiden en goedeñ op te dragen en overtegeven tot behoef des voirsz heñ Guy van brymeu synre erven en nacomelingen oft sake van hen hebben als pant en voir die manscap en geloften voirscr:, onsen voirsz Stadhoud in de stad van ons bidden dat hy van onsz wegen synen wille en consent tot er selver opdracht geven eñ voert dairop eenen onsz voirsz manen van leene eens vonnisse manen woude hoe dat in onsz voirsz hoofs recht behoirde eñ sculdich ware te geschiene ter versekerheit des voirsz hr guy eñ synre erven eñ nacomelinge oft sake van hen hebben, alsoe dat onse voirsz Stadhoud in onsz name synen wille en consent dair toe gevende des eenen onsz voirz mannen van leene eens vonnisse maende die welcke nae dat hy hem dair op mitten andeñ onsz voirsz mañen van leene synen mede huysgenooten dair mede by eñ over staen beraeden hadde onsz voirsz stadhoud weder overbrachte wisen voir een vonisse mit vollen gevolge der selver synre medehuysgenooten dat die

voirsz Jan Diebier en vrouwe hbrech van batenborch mit voirsz hr̄ peter van vertaing huen̄ geleverden momboir geauctoriseert als boven samentlic mit eenen halme opdragen souden en overgeven in onsz voirsz stadhouds handen als in den onsz die voirsz slot, hlicheiden en̄ goede van mierle, die thienden van empel en̄ merwyck, dat hofgoet aldair mitten cleynen gerichte dair toe behorende, die moelen van wetten, die hondert en̄ acht en̄ vyftich gulden mitten toebehoirten soe die boven staen gescreven en̄ verclert tot behoef des voirsz hr̄ guy van brymeu als pant en ond̄ pand voir die manscapen en geloften voirscr: en̄ dat sy alsoe voert dair op gesamenderhant souden worpen en̄ vertien soe dat nae ons hoofs Recht behoirde. Welcke die voirsz Diebier en̄ vrouwe hbrech mitten voirsz hr peter van vertaing hueren geleverden momboir geauctoriseerd als boven gelyct vonnisse onsz voirsz manen van leene hadde gewyst volcomelic en̄ al deden.

(Slot volgt.)

Brunsbergen (XXXV, 450; 'V, 590; 'VI, 457). Dit Warnsvelder gehucht komt in 1771 als Bronsbergen voor. Den 26 Febr. van dat jaar troffen de opperkerkmeesters te Warnsveld met de gecommitteerden der daaronder behoorende marken van Eefde en Angeren, Rijsselt en Bronsbergen, Wichmond en Vierakker, eene overeenkomst aangaande het jaarlijksch onderhoud der kerk te Warnsveld [Reces- en Accoordenboek (III 233), aanwezig in 't archief van 't voorm. Hof v. Gelre; zie de Registers, bl. 329].

J. A.

Hugenoten (XXXVII, 278). B. Gordinou (*sic*) de Gouberville, 1e luit.-adjud. in Ned.-Indië, werd Mei 1888 overgeplaatst bij het 1e depot-bataljon.

Bisschop Albert (XXXVIII, 379). Ook als geslachtsnaam trof ik den plaatsnaam Buxhövden of Buxhöwden aan. De Russische generaal Friedrich Wilhelm von Buxhöwden, bekend door zijne operatiën tegen Napoleon I, nog meer vermaard door zijn verstandig bestuur over Polen, leefde 1750—1811.

A. AARSEN.

Jhr. Joan Graafland Pzn (XXXVIII, 10). Al het gevraagde vindt zijn antwoord in het Jaarboek van den Nederlandschen Adel, onder

redactie van A. A. Vorsterman van Oijen, J. C. v. der Muelen en G. J. Honig, 1e Jaargang, art. Graafland.

A.

Moy Lambert (XXXVII, 612). De *Nav.* XXII, 1 vermelde vereering leest men ook bij J. J. Dodt v. Flensburg, Archief van Utrecht V (1846) bl. 4. 't Wordt daar een gouden siflet van 300 gl. genoemd. Het *Nav.* ibid. bl. 2 voorkomende ziet men in dat werk bl. 6 aldus vermeld: Opte requeste vande Capiteynen Steven Jansz. ende Lambert Henricxsz., gesegt Moyen Lambrecht, in den slach van Gibraltar gevangen becomen hebbende Gonzalo Fernandes, die syn Exctie hem heeft gegeven, is geordonneert, deselve te stellen in handen van het collegie ter admiraliteit tot Rotterdam, »ten eynde sy de heeren Staten adverteren de gelegenheyt ende qualiteyt van de gevangenen, wat dienst ende qualiteyt dat hy voert, ende wat tractement deselve van den vyant ter maent genoten heeft" (Dec. 19 a° 1607).

J. A.

Aitzema (XXXVIII, 411—418) [1]. Bijdragen tot het leven van Foppe v. A.

Jac. Scheltema in zijn Staatkundig Nederland I 12 vangt zijne korte berichten over Foppe van Aitzema met deze woorden aan: »Weinige Nederlanders hebben wisselvalliger levensloop gehad en zijn verschillender beoordeeld". Hij had er bij kunnen voegen toen hij in 1805 zijn werk schreef »en zijn wat de eerste jaren van hunnen werkkring betreft minder bekend dan deze staatsman of liever diplomaat". Scheltema deelt ons zelfs niet eens zijn geboortejaar

[1]) Verzet zich het gansch verschillend wapen niet tegen de gissing, dat Aitzema uit v. Aysma, hoe dan ook, gesproten zij? Vgl. *Nav.* t. a. pl. bl. 411, voor het wapen v. Aitzema ibid. bl. 418, voor dat van v. Aysma Rietstap's Armorial 1e éd. — Mr. A. J. Andreæ (Kollum) bericht nog, dat, blijkens Lieuwe v. Aitzema, »Saecken van Staet en Oorlogh" II 434, en »Charterboek van Friesland" V 408, in 1637 Dr. Johannes Veltdriel, in de plaats van den *Nav.* t. a. pl. bl. 414—16 vermelden Marcus v. A., tot raadslid der stad Dokkum werd aangenomen. — Veld-Driel en Hoenza-Driel zijn buurschappen van het Bommelerwaardsche Driel. RED.

mede. In de kantteekening t. a. pl. staat slechts, geb. 158. en gest. 1637. — In eene aanteekening op zijne in 1810 uitgesprokene redevoering op Laurens Reael (in 1817 gedrukt in zijn Geschied- en Letterk. Mengelwerk I (2) blz. 96—97 (†) zegt hij: »Wenschelijk was het, dat men het bedrijf, het lot en het karakter van den overbekwamen en ongelukkigen staatsman Foppe van Aitzema aan het licht konde brengen. Ik vatte onlangs hiertoe den lust op, daar ik verscheidene stukken van en over hem bezit; dus, ik beveel mij in de gunst der voorstanders onzer letterkunde, indien men mij iets kan mededeelen". Deze mededeelingen schijnen hem niet te zijn geworden, en het bleef bij het voornemen. Alleen Gabinus de Wal in zijne Oratio gebruikte ze misschien, doch v. der Aa bezigde ze voor zijn Biographisch Woordenboek (waarvan de letter A in 1852 verscheen) zeker niet. Hij zegt: zoon van Schelte van Aitzema (wanneer geb.?), Raad van den hertog van Brunswijk (wanneer?), toen hij (wanneer?) Resident werd van den Staat der Vereenigde Nederlanders te Hamburg enz.

De ware bouwstoffen voor de kennis van Foppe v. A.'s leven verschaften ons twee Duitschers, die ze uit de archieven zelven puttend, ze grondig bewerkten. De eerste was de hoogleeraar in Geschiedenis aan het Akademisch Gymnasium te Hamburg, C. F. Würm. Hij stelde mij in 1854 persoonlijk te 's-Gravenhage een Hamburger program ter hand, zooals men in Duitschland jaarlijks op Paschen bij vele Akademiën uitgeeft, en meer bevattend dan het woord zou doen verwachten. Bij de Verzeichniss der Vorlesungen welcher am Hamburgischen Gymnasium von Ostern 1854 bis Ostern 1855 gehalten werden, zijn gevoegd Studiën in den Archiven von Braunschweig, Bremen, Haag (niederländisches Reichs-Archiv) und Wolfenbuttel über die Lebensschicksale des Foppius von Aitzema, ersten niederländischen Residenten bei den Hanse-Städten und über den Nachlass des Leo von Aitzema, ersten hansischen Residenten im Haag. — Nog na zóóvele jaren zie ik den levendigen, zijne Semietische afkomst verradenden, Herr professor voor mijne oogen, en verwonderde mij toen niet dat hij deel had genomen aan het Frankfurter Rumpparlement van 1849. Met groot genoegen las ik daarna zijn geschrift, een jaar later in een Nachtrag zum vorjahrigen Osterprogramm gevolgd door zijne Urkundliche Mittheilungen über

die Schuld und die letzten Schicksale des Foppius von Aitzema [1]).

Veel licht verspreidden deze beide stukken reeds over het leven van de Aitzema's; maar over de ware oorzaak van Foppe's val in 1613/14 zweefde destijds nog altijd een dikke nevel. Doch ook deze is later opgeklaard door de verschijning in 1869 van een geschrift van Dr. J. O. Opel, toen Oberlehrer in Halle, getiteld: Foppius van Aitzema, Kanzler des Stiftes Halberstadt und seine Vergehen (Forschungen zur deutschen Geschichte, IX S. 642—650. — Uit gezegde bronnen ontstond deze bijdrage tot het leven van Foppe van Aitzema. Vooral Opel volgden wij daarin op den voet, met benuttiging van Würm's stukken en de Wal's Annotationes op zijne Oratio.

Foppe v. A. was de derde zoon van Schelte [2]), die uit Emden naar Friesland verhuisde, en in Aalsum bij Dokkum zich ophield. Wanneer hij geboren werd, — wij zeiden het reeds, — is onbekend; maar in Mei 1596 schreef hij zijn naam in het album der Franeker Akademie als Artium et Linguarum studiosus, legde zich op de Rechtsgeleerdheid toe onder Schotanus en van der Sande, en ging later naar Leiden, om Everhard v. Bronckhorst [3]) te hooren. Weldra echter, op raad van zijn vader en vrienden, zette hij zijne studiën in Helmstedt en Wittenberg voort, en scherpte zijnen geest door het houden aldaar van vele filosofische en juridische disputatiën. Aan een voornaam jongman, Julius Lappe, als gouverneur (zouden wij nu zeggen) toegevoegd, reisde hij met dezen eerst naar Leiden om den beroemden Josephus Scaliger te hooren, en daarna naar Engeland waar hij in 1602 de kroning van Jacobus I bijwoonde. Van daar trok hij naar Frankrijk, waar hij Casaubonus en anderen leerde kennen, en vriendschap met hen aanknoopte. Hij keerde in Helmstedt terug, alwaar in 1607 een bundel Poëmata Juvenilia, 4^{0} ($12^1/_2$ vel beslaande) van zijne hand het licht zag. Waarde als Latijnsche verzen hebben ze niet. Ze kunnen niet wedijveren met die van Petrus

---

[1]) Zie het verslag daarover van Bakhuizen v. den Brink in de Alg. Konst- en Letterbode 1854 bl. 165—166.

[2]) In een brief van Jac. Breitingerus Tigurinus (= van Zürich) aan Sibrandus Lubbertus te Franeker geschreven uit Zurich, 17 Maart 1598 (Bij v. der Tuuk, Joh. Bogerman bl. 305) lezen wij »Mense Februario elapso venerunt ad nos Tigurini duo Frisii. Genere alter nobilis quidam Aissimannus (Aissema), vester Bogermannus alter.

[3]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 375, noot 2. RED.

Esseiva, den oud-capitano der Pauselijke karabiniers, thans kanton- of vrederechter te Freiburg in Zwitserland, den zóóvele malen door de Kon. Akademie van wetenschappen (uit Hoeufft's legaat) bekroonde, met wien wij 29 Oct 1871 aldaar, uit Italië terugkeerend, kennis maakten. Het zijn epigrammata, bijschriften op enkele leden der vorstelijke regeering in Wolfenbuttel, op professoren van de universiteit te Helmstedt en andere geleerde of met den vervaardiger bevriende of verwante personen. Ook een aantal lustige minneliederen, parodieën op Horatiaansche liederen, vindt men er onder. — In het hertogdom Brunswijk teruggekeerd, werd Foppe v. A. in 1607 in de plaats van Joachimus Delius tot Raad bij de vorstelijke regeering te Wolfenbuttel aangesteld. Als zoodanig moest hij over Rijks- en Krijgszaken rapporteeren, en de daarop vallende besluiten opstellen. Bovendien moest hij nog de latijnsche en fransche correspondentiën met buitenlandsche hoven voeren. Voor al dat werk genoot hij jaarlijks 100 Thaler (*f* 180), zomer- en winterkleeding, vrij tafel ten Hove, en den dienst van een jongen, die correct schreef en . . . zwijgen kon. — Foppe, heftig en los van karakter, gaf echter weldra aanstoot. Reeds in 1608 werd hij door Dr. Georg Eberstein, in zake injuriën, aangeklaagd. In het bijzijn van talrijke getuigen had hij in de Hofstube te Wolfenbuttel met zijnen aanklager eene vuile woordenwisseling gehad, in welke hij Eberstein eenen eedbreker, doortrapten schelm die stokslagen verdiend had, noemde. — Op uitdruklijk bevel van den hertog (Hendrik Julius 1589—1613) moesten zij zich echter verzoenen; maar reeds in October van hetzelfde jaar viel er iets ergerlijks met een anderen hertooglijken beambte, Dr. Julius Reichard voor. De losse Fries had van Reichard (met wien hij overigens bevriend was) aan tafel ten Hove eene krasse toespeling op zijne verliefde natuur of aard moeten hooren, die ongeveer zoo luidde. »Ik heb een hond die jou gelijkt, want hij is loops". Foppe had daarop met de vuilste woorden Reichard op zijne beurt bejegend. In weerwil van deze weinig tot aanbeveling strekkende tooneeltjes, onttrok de Hertog den jongen in talen ervaren vreemdeling zijne gunst niet, ja gaf hem zelfs in 1609 eene hoogere raadsheersplaats, met 420 Thaler jaarlijksch inkomen. In den brief van aanstelling wordt hij »Rath, Hofgerichts-Assessor, Advokat und Diener", betiteld. Hertog Hendrik Julius bediende zich ook van hem in onderhandelingen met de Staten-Gene-

raal der Vereenigde Nederlanden. (Zie Würm S. 4—5, 2 Oct. 1611). In deze betrekking bleef hij tot het begin van het jaar 1612. Naar alle waarschijnlijkheid behoorde hij ook tot de Raden, aan wie Hendrik Julius de uitvoering zijner nog in het duister schuilende politieke plannen gedurende zijn verblijf te Praag toevertrouwde. Hij schijnt hier dikwijls bij dien zich met velerlei zaken bemoeienden vorst geweest te zijn. Op het einde van Febr. 1612 verhief deze hem tot vice-kanselier in het Stift Halberstadt naast den eerwaardigen en verdienstlijken kanselier Peter von Weide. — In Halberstadt echter bestond er meer dan één klip, waarop men die bevordering wilde doen stranden. Zelfs een regeeringslid kwam tegen die in het oogvallende begunstiging van den afwezigen bisschop op. (De hertog van Brunswijk was tevens bisschop van Halberstadt). De oudste Kammer-Secretär Georg Burchard von der Lippe, bracht aan hertog Hendrik Julius schriftlijk (17 Juni 1612) onder het oog, dat de nieuwe vice-kanselier het duitsche taaleigen slecht vatte en gebruikte, en wees er bovendien op, dat men den ouden kanselier wel voor oogen moest houden. Deze zinspeling moest Hendrik Julius des te eerder begrijpen, daar de vorstelijke kas, wat de betaling der jaarwedde van den kanselier betrof, jaren lang ten achteren was. De Hertog-bisschop liet zich evenwel niet bewegen, om op de benoeming van den Fries terug te komen. De domdeken Matthias von Oppen, die met Joachim von dem Schulenburg in de bisschoplijke kanselarij het ambt van Hofrath bekleedde, bekwam last om zich met Foppe in betrekking te stellen, en gaf schriftlijk (10 Juli 1612), hoewel in taamlijk diplomatische vormen, zijne toestemming (adhesie) te kennen. Hij drukte de hoop uit, dat de justitiezaken bij de nieuwe vervulling van het kanselierschap beter op streek zouden komen, en de vice-kanselier als een jong, leerijverig, van dag tot dag zich oefenend en hoe langs zoo meer ervaren praktizijn zich mocht betoonen. Den 2 Oct. 1612 zond Hendrik Julius, »ein gnädiges Handschreiben" aan den ouden kanselier, waarbij hij hem gelastte zich met Foppe A te verstaan, en hem zijne toenmalige jaarwedde levenslang toezegde. Dat hem (den kanselier) inderdaad de Fries niet alleen ter zijde gesteld, maar deze zelfs boven hem geplaatst zou worden, liet zich reeds daaruit opmaken, dat aan dezen het bezit van het kanselarijzegel werd toevertrouwd. Er schoot voor Peter

von Weide niets anders over dan plaats te maken voor den vreemden gunsteling. Een vorstlijk bevelschrift van 13 Nov. 1612 gelast den geheimraad Tobias Panermeister en den reeds vermelden kamer-secretaris Georg Burchard von der Lippe, den Fries als stifts-kanselier te installeeren. Het domkapittel had reeds daags te voren (12 Nov. 1612) zijne toestemming in optima forma daartoe verleend. Maar ziet, daar sterft hertog Hendrik Julius plotseling 20 Juli 1613; en ternauwernood kon het bericht van zijn overlijden in het stift Halberstadt aangekomen zijn, of de kanselier Foppe geraakte in angst niet alleen over zijn ambt, maar ook over de veiligheid van zijn persoon en aanzienlijke goederen. Het schijnt dat hij bericht had bekomen, dat de hertooglijke familie van Wolfenbuttel redenen had, om zich van zijn persoon meester te maken. In weerwil van alle voorzorgen, die hij nam om het hem dreigend onweder af te keeren, gelukte het hem niet, zijn ambt, zijn persoon of zijn, zooals het schijnt in korten tijd, verworven rijkdom in zekerheid te brengen. Onmiddellijk toch nadat de bisschopsstoel te Halberstadt vacant was, kreeg ook de kanselier, na zoo kort dit ambt bekleed te hebben, zijn ; ontslag vermits hij echter reden had om van de erfgenamen zijns overleden begunstigers nog grooter onheil te vreezen, verzocht hij aan het domkapittel (10 Aug. 1613) hem in zijne hoede te nemen en voor hem hulp te vragen bij Frederik Ulrik, den opvolger van Hendrik Julius in het hertogdom Brunswijk-Wolfenbuttel. Tot het laatste wilde het domkapittel niet overgaan, maar het nam zijn voormaligen kanselier met zijne familie als ingezetenen, stifts-onderdanen, in bescherming. Het zou echter weldra blijken, dat het domkapittel dezen maatregel niet zoo zeer ten gunste van den vreemden ontslagen kanselier als tot zekerheid voor diens eigen aanspraak op zijn vermogen genomen had.

(*Slot volgt.*)

Hellu, Helu. Herwijnen (Vgl. *Nav.* XXXV, 142). »De heerlijkheid van Hellu was zeker van-ouds in handen van het geslacht, dat daarvan den naam voerde, en dat wegens het wapen, deux fâces avec un lambel en chef, hetzelfde als v. Herwynen schijnt geweest te zijn, die, gueules à deux fâces d'or voerde [1]), hoewel de coleuren van Hellu

[1]) Ook het geslacht van Gameren voerde dit wapen: d'or à deux fasces ed

onbekend zijn" (v. Spaen, Inl. t. d. hist. v. Geld. III, 305). In een brief van 1348 (bij Nijhoff, Gedenkw. II, 35, en in de Geschiedk. aant. betr. Loevestein (door Boonzajer en Merkes, Bijl. I), worden »de landen van de (onbekende) erfgenamen van Johan v. Hellu" genoemd [1]) (Geld. Volks-Almanak 1869 bl. 5, 8; 1870 bl. 18). Emond de Hellu wordt onder de leenmannen van Brabant in hertogin Johanna's tijd (1355—1406) vermeld, bij Butkens, Troph. de Brab. I, 544. Volgens v. Spaen l. c. III, 287, 88, 304, 6, behoorde hij tot het geslacht de Rover, waartoe zeker ook behoorde Geerardt de Hellu, vermeld onder de »Escviers en la ville de Boisleducq et en l'Escoutterie de Pedelandt", in zeker geschriftje van Ph. de l'Espinoy: »Cheval., escviers etc. de Brab etc. dès l'an 1300 et la enuiron"; Anvers, 1847 (réimpression littérale). Gerard v. Hellu komt in 1383 als burgemr, en 1402—15 als schepen van Venlo voor (zijn zegel: een driemaal gebalkt schild), en is zeker dezelfde met Gerard v. Heller, burgemr aldaar 1387, 97, 1406 (De Maasgouw, nos. 102, 111). Dirk v. Hellu, een der Gorinchemsche burgers, die in 1454, bij een twist om de visscherij en andere grieven, uit de stad gebannen en sedert weder met hertog Philips verzoend werden (Kemp, Beschr. v. Gor., bl. 278).

---

gueules, en tothelm teeken: un levrier naissant d'argent, accollé (colleté) et couronné d'or. Zie Schoutheete de Tervarent, Notice généal. s. l. maison de ou van Gameren, originaire de Hollande (St. Nicolas, 1863), waar de stamlijst aanvangt met »Othon Ier, écuyer, sgr. de Gameren et de Herwynen, qui se trouve cité comme vivant en Gueldre en 1350 et 1354", die bij Adalberte d'Amelroys (met het Châtillon-wapen, gebroken met een loopenden rooden vos) de vader zoude geweest zijn: 1° van den bekenden »Bruno (Brusten) de G., chev., sgr. de H. et de G. en partie"; 2° van »Wallerand de G., sgr. de G. en partie", geh. met Elisab. v. Rossem, wier beide dochters aan (Cock v.) Hemert en Erp-Ponsendaal getrouwd waren; 3° van »Otto II, tué à Bastwyller 1371", die het geslacht v. G. vervolgde; 4° van Renaudine, geh. met Alex. v. Engelen: de sin. à 3 pals de vair, au chef d'or. (Dit komt niet overeen met v. Spaen l. c. III, 308, die Brusten zoon van Jan noemt). — Een geslacht v. Driel voerde mede deux fâces en den voornaam Brusten (v. Sp. ib. 251); ook Balveren, Ruyter, Lintelo (als Diest en Isenburg). — Het schijnt zeker, dat de meeste heerlijkheden in Tieler- en Bommelerwaard, zoowel als in de Betuwe, herhaaldelijk van eigenaars zijn veranderd, die daarvan, met weglating van den stamnaam, den naam aangenomen hebben (vgl. v. Sp. l. c. III, 368).

[1]) Zouden deze onbekende erfgenamen niet geweest zijn de dochters van Johan v. H., Ulindis a° 1359, en Agnes a° 1383 (v. Sp. l. c. III, 304—6; Nijhoff l. c. II n° 95)?

»Men vermeent, dat het geslacht van Herwynen een tak was van het aanzienlijk Huis van Harcourt in Frankryk, die den naam van deeze heerlijkheid aangenomen heeft" (v. Spaen, l. c. III, 308). — Dit zal wel even zoo onbewijsbaar zijn en blijven, als dat het geslacht Koc, Cock, Kock, Kok, Cocq, den Kok, die Kok (Cocus, keukenmeester [1]), dus vermoedelijk een ambtsnaam) zijn oorsprong uit

[1]) »Man darf sich auch nicht etwa einbilden, als ob der Nahme Küchenmeister dergleichen anschnlichen Hof-Bedienten verkleinerlich seye. Dann in denen älteren Zeiten seynd sie bald Dapiferi und Præpositi Mensæ, bald Magistri Coquorum, ja so gar nur Coqui genennet worden. In dem von Marggraf Henrich dem Erleuchteren (von Meissen) dem Hospital zu Freyberg ertheilten und in Jo Gotl. Horn's vita Henrici III, p. 345, befindlichen Freyheits-Brief geschiehet des Friderici Magistri Coquine Erwehnung, welcher aus dem Militair-Stand entsprossen gewesen. Bey Mabillon de re diplom. p. 120 erscheinet Reinoldus Coquus unter denen übrigen Königl. Hof-Bedienten, und der Robertus Dapifer Regis in denen Annal. Loiselian. ad an. 1078 und 1079 wird nach einer in Herrn Hofraths Buri Erläut. d. i. Teutschl. übl. Lehenr. p. 273 angezogenen Urkunde Philippi vom Jahr 1095, schlechterdings Coquus genennet. Mehreres kan bey du Fresne in glossar. med. et infimœ latinit in voce Coquus und Seneschallus, wie auch in Schannat's histor. Fuldens. in cod. dipl. p. 209 u. 211 nachgesehen werden". Joh. Phil. Kuchenbecker, Gegründete Abhdl. v. d. Erb-Hof-Aemtern d. Landgrafsch. Hessen, Marb. 1744 S. 89. Vgl. bov. gen. Jo. Gotl. Horn, die van al deze bedieningen omstandig spreekt, in zijne Nützl. Sammlgn. zu e. hist. Handbibliothek v. Sachs., I, Lpz. 1728, § 27, Anm. f, S. 67, waar hij zegt: »Noch mehr muss ich anpreisen die Familie der Küchenmeister, unter welchen bereits 1270 Friedrich Küchenmeister, Ritter, in Flor stunde, besage Marggraf Henrichs des Erleuchten zu Meissen Privilegii des Hospitals zu Freyberg Saltz-Freyheit anrührend. Vid. H. III. meus p. 345. In einer andern Begnadigung, so derselbe Fürst besagter Stadt daselbst 1284 gegeben, heist er bedencklich Magister coquine nostre. l. c. p. 349. Woher sicher zu schliessen, dass er bey dem Marggraften würcklich dergleichen Function verwaltet und vielleicht zur Aufnahme dieses Stammnahmens den ersten Gründ geleget habe". — In eene Munstersche oorkonde van 1223, bij Niesert II nro. 89, treedt ook een »Winimarus magister coquine" onder de getuigen op.

Zie v. Spaen, l. c III, 347, 8, en vgl. de aldaar aangehaalde »geschreevene Genealogie", gedeeltelijk afgedrukt bij Fahne, Köln, Jül. Geschl. II, 220–221, welke spreekt van »Ra(o)ul (Rudolph) v. Chastillon, gt. de Cocq, ein Beinamen, den seine Nachkommenschaft lange fortführte". De ware »schrijftrant" is, m. i., Kok, Kock of Cock *a*) van Weerdenburg, van Opijnen, van Neerijnen, van Ysen-

a) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 419, noot 2. Er zijn Cocq's, die een haan voeren (zie Rietstap's Armorial 1e éd.); bij deze is dus de schrijftrant »Cocq" gepast. De hier bedoelde geslachtsnaam Cock luidde echter oorspronklijk Cocus. Ik heb mij in

het huis van Châtillon-Blois haalt, welks wapen het (sedert wanneer? [1]) voerde. Is er eenig bewijs voor, dat het huis van Harcourt in den Tielerwaard gegoed was? Wel in Brabant, want Alix of Aleid, dr van Godfried, graaf en heer van Aerschot (zoon van hertog Hendrik III van Brabant), vóór 1280 getr. met Johanna, vrouwe van Vierson in Berry, bragt »Jean Sire de Harcourt et de Chatellerault, un des plus signalés Seigneurs de la Duché de Normandie", Aerschot en andere bezittingen ten huwelijk. Zij waren de ouders van Jan, eersten grave van H. (1338), wiens achterkleinzoon Jan, tevens heer van Aerschot, bij Maria v. Alençon vader was van Maria v. H., gra-

---

doren of Isendoorn (baron Cock of de Cock v. Isendoorn is, dunkt mij, het meest gepast) *a*), enz., met weglating van alles wat naar Blois of Chastillon, aliàs Châtillon, zweemt. Zoo teekende de »Amptman van Bommel, Thielre en Bommelre Weerde", tevens heer van Wadenoyen, zich 6 July 1708: »H. *b*) Cock van Delwynen" (gedrukte Apologie voor den major Patrick Barnewal de Roestowne, heer van Tuyl), en zoo noemde of noemt het geslacht v. Haeften zich noch: de Cocq (liever Cock) van Haeften. — In een nader artikel meer.

[1]) Dit kan uit de oudste zegels van dit overoude, reeds in oorkonden van 1265 vermelde geslacht, blijken. De breuken hebben overeenkomst met die van het huis van Châtillon (ontegenzeggelijk hetzelfde als Chastillon), dat omstreeks 1225 of 1230 in het bezit van het graafschap Blois geraakte. Is dit ook het geval met de helmteekens? die echter op zegels van dien en later tijd niet algemeen zijn.

Het geslacht »Hack von Sul (Soelen, Zoelen) genannt von Thill *c*)" (zie *Nav.* XXI, 630), dat Châtillon voert, het hoofd beladen met een zilveren kruis in rood (Soelen), den helm met een rood-gekleed, zilver-gevleugeld — in 1493 door keizer Max I, met eene gouden kroon vermeerderd — borstbeeld (»Mohren Bild"?) (bij den ouden Siebmacher II, 79), is echter, volgens de gedrukte, wel wat fabelachtige stamlijst (bij Biedermann, Nürnb. Patriciat, Tab. 591 ff), noch ouder dan dat van Cock, daar de eerst-bekende (zeker volgens Rixners leugenachtig Thurnierbuch) reeds in 1209 op het tournooi te Worms verschijnt.

Nederl. Heraut 1888 bl. 17 daaromtrent nader verklaard. Dat ook de Vlaamsche familie Coeck eenen haan voert, schijnt mij voorshands toe op misvatting des naams te berusten. Te Amsterdam ontmoet men ook den gesl. Kooke. Red.

a) Dan toch altoos (de) Cock baron v. Isendoorn; vgl. het *Nav.* XXXIII, 344 opgemerkte. Red.

b) Johan? Zie Genial. de C. v. D. in Nederl Heraut 1888. Red.

c) Dit zou Thiel, — waar een H. v. S., † 1502 geruimen tijd in bezetting lag, en daarom »hier oben im Reich ins gemein nur der Obriste von Thyll oder Thill genannt" werd, — maar misschien Thuyl, moeten beteekenen. [Thyll, Thill = Tiell. Red.]

vinne van Aumale, vrouwe van Aerschot, † oud 78 j. [1]) te Harcourt 19 April 1476 [1]), gemalin: 1°. in April 1405 [1]) van Reinald IV, tweeden hertog van Gelre uit het Guliksche huis, † 25 [2]) Juni 1423; 2° 24 Febr. 1426 van Ruprecht of Robert v. Gulik, markgraaf van Pont, † 1429; en 3° van Antonie v. Lotharingen, graaf van Vaudemont, † 1457: grootouders van den bekenden Renatus hertog van Lotharingen, den heftigen tegenstander van Karel den Stoute. (Butkens, l. c. I, 561, 75, 79, 84—87; v. Hasselt, Arnh. Oudh. III, 95, 101; IV, 165; Nijhoff, Gedenkw. III, CXXIV, CLVIII; Gebhardi, Gesch. d. erbl. Reichsstände in Teutschl. I, 473; M.-J. Sales, Le berceau d'une dynastie, Le comté de Vaudémont en Lorraine, Etude histor. 2e édit. Darmstadt, 1866, p. 51 svv.). De »Hist. généal. d. l. mais. d'Harcourt, par Gilles-André de la Roque, Par. 1862, 68, 4 vol. in f°", wordt niet zeer geroemd. Zie Guigard, Biblioth. hérald. de la France, p. 379.

Aldus geeft Butkens de afstamming; doch v. Spaen toont in zijne »Proev. v. Hist. en Oudhk.", bl. 78, overtuigend aan, dat de moeder van Maria hertogin van Gelre (te Nydeggen in 't land van Gulik begraven) Catharina v. Bourbon was, en deze dus eene tante van Maria v. H., gemalin van Antonie v. Lotharingen, graaf van Vaudemont.

Lang vóór het huwelijk van Reinald, waren er heeren van Hellu en Herwijnen (zeker ook uit verschillende geslachten) in Gelderland bekend. Wat eenigermate voor hunne afkomst uit het Normandische huis van Harcourt pleit, is 1°. hun wapen, en 2°. de voor- of doopnaam Jan, door de opvolgende graven v. H. steeds gevoerd. Het geslacht v. Herwijnen schijnt met Brusten of Bruysten [3]), wiens bezittingen in Holland en Zeeland allen door hertog Albrecht verbeurd,

[1]) dus eene zevenjarige gemalin?! RED.

[2]) Butkens, heeft 23, Fahne, Salm-Reifferscheid I 2. 46, 23 (Necrol. Gladbach 17); maar zie Kron. v. Arnh., 7.

[3]) heer van Stavenisse; hertog Albrecht's rentmr van Zeeland Beoosterschelde, 1389—96; zijn raad en slotvoogd van Loevestein, † 1405. Door het huwelijk zijner dochter Adelise (Aleid?), bij eene bastaarddochter van Beijeren-Henegouwen verwekt, ging Herwijnen over aan het geslacht v. Haeften (vgl. Nijhoff, l. c. III, blz. 271, n° 280). Van zijne drie zonen maken de kronijkschrijvers — v. Spaen geen — gewag. — »Jan v. H. heren Gijsbrechts sone", van de Arkelsche partij, 15 Jan. 1410 in leven (ibid. bl. 309, n°. 312), is zeker dezelfde als Jan v. H., die 1 Dec. 1417 met heer Willem v. Arkel binnen Gorinchem sneuvelde (Kemp, l. c. bl. 207).

verklaard werden, niet uitgestorven te zijn: »Het was, zegt v. Spaen, tot aan het einde der 16e eeuw in weezen"; en komt dan ook »Johan v. H. tho Drakenburgh" nog in 1579 onder de »Ridderschap des Landts van Tyelre ende Bommelre-weerden" voor, in het Geld. Plakkaatb. I. App. bl. 113. Het huis te Herwijnen werd in 1672 door de Franschen verwoest (Geogr. Beschr. v. Gelderl., bl. 113). Of op dezelfde plaats later het huis Wayestein verrees, is mij onbekend; doch schijnt uit onderstaand stuk te blijken.

Ik Hendrik van Essen, Eerste Raat ende Stadthouder van de Leenen des Vorstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen, doe condt dat voor mij en mannen van leen hier naer benoemt erscheenen is Arent van der Steen, Borgermr. der Stadt Thiel ende Gedeputeerde des Nimweegsen Quartiers ende heeft te leen ontfangen drie leenen: 1° het huys en Hofstadt tot Herwijnen, die Heeren Bruijskens van Herwijnen te wesen plag nu gent. Waijesteijn met ongeveer negen morgen hooglants, daer aen Oostwaerts naest gelegen is de Waijersteegh, westwaerts Ot Janssoon, Suijdwaerts den gemeijnen dijk, en noordtwaerts een Straet de hoetkorf of hooftgrave, 2°. Seekeren tiende te Herwijnen gelegen die Jan van Haefften over olde vader van wijlen Alart van Haeften gekofft hadde, tussen den dijk en Hooftgraeve leggende, en eenen thient gelegen tussen de Vurense en Herwijnense velden, 3° Een goet genamt den Corenweertse rijsweert met allen sijnen toebehooren, aenval gewin en verlies in den Ampte van Bommelerweert Kerspel van Groot driell in de Mase tegen de Corenweert gelegen, alle drie aen den Furstendomb Gelre ende Graeffschap Zutphen ten Zutphensen regten ijder bijsonder met een pont goet gelts te verheergewaeden leenroerig, gelijk deselve den Compt. door doode sijns Moeders vrouwe Anna de Bije tot Waijesteijn wede. douagere van Jacob vander Steen, in leeven Borgermr tot Thiel en Gecommitteerde ter vergaderinge van Haar Hoog Moge de Heeren Staeten Generael aangecoomen sijn, ook daar van hult en eedt van trouwe gedaen ende belooft de Staeten des Forstendombs Gelre ende Graeffschap Zutphen trouw holt ende gehoorsaem te sijn ende alles te doen het geen een goedt en getrouw Leenman sijnen leenheer te doen schuldig is dergelijken Arent van der Steen ende sijnen Erven soo dikwils de voorn: leenen erledigt worden ende de noot sulx vereijsschen sal ook doen sullen, Beheltelijk in allen meergemelten Furstendomb ende Graeffschap Zampt eenen ijder sijnes goeden reghten. Sonder argh off list hier sijn over en aengeweest als mannen van leen Johan Verbeek ende Jelis vande Wall dies te oirconde soo hebbe ik des Furstendombs Gelre ende Graeffschap Zutphen Zegel hier aen doen hangen. Geschiet tot Arnhem den 1e Junij 1714.

(was get.) Engelb: Opten Noorth.

(Oorspr. stuk, op perk., in mijne verzameling.)

M°.

[Zie de volgende bladzijde.]

Rouse (XXXVIII, 356). T. A. Romein, Naamlijst der Predikanten,

sedert de Hervorming tot nu toe, in de Hervormde gemeenten van Friesland, Leeuwarden, 1886, vermeldt ten jare 1689 als predikant te Wykel: »Antonius Rouse (dezen toenaam had hij aangenomen naar eenen Rouse, bij wien zijn vader als knecht gediend had), candidaat onder de klassis Zwolle, is peremptoir geëxamineerd 28 Febr. en zijn beroep werd tevens geapprobeerd; lid der Classis 24 April, verroepen naar Batthem »(*sic*)", gedimitteerd 17 Dec. 1689, naar Maastricht in 1691, † ald. 14 Maart 1694.

Van den Steen, enz. Het *Nav.* XXXIV, 8 [1]) vermelde stemt met het ibid. XXXVIII, 559 afgedrukte stuk niet in allen deele overeen. Vooreerst heet het t. eerstaangeh. pl., noot 2, dat Mr. Arend in 1710 reeds heer van Wayestein was. Thans spijt het mij, aldaar mijne bron te hebben verzwegen. Ten andere is daar sprake van v. *den* Steen, hetgeen ibid. bl. 14—17 van v. *der* Steen nadruklijk wordt onderscheiden [2]). Rink, Beschr. v. Tiel 1836 bl. 314, 5 vermeldt a° 1644 Jacob, a° 1692 Arend v. *den* Steen. Evenzoo Rietstap's Armorial: v. *den* Steen van Wadenstein. Vgl. ook *Nav.* XXXV, 457, 664; 'VI, 125; 'VII, 446, 7. Eindelijk noemt de Tegenw. Staat v. Geld. bl. 287, in 1741 Mr. Nicolaas Jacob v. *den* Steen, heer van Waayestein, hetwelk hij »Adelijk slot" titelt, en beschrijft als een »deftig gebouw, met ruime graften en fraaye Plantaadjen omringd", en destijds nog de sporen aan zich dragend van voorheen een »zeer zwaar Kasteel" te zijn geweest. Van dit, »digt bij Hellouw en Herwynen, beneden den Waaldyk" gelegen gebouw onderscheidt hij nadruklijk het kasteel van Herwijnen (weleer, nevens Hellouw en Haaften, eene heerlijkheid der heeren van Brederode), vóór dezen een deftig slot, doch in 1672 door de Franschen dermate verwoest, terwijl de Waalstroom sedert zóóveel van de overblijfsels wegnam, dat er thans (1741) »niet meer van overig is dan een gedeelte van eenen vierkanten Tooren, die, vóór deezen, de poort van den voorburg des Kasteels geweest is". Ook vergete men niet, dat Wayestein door

---

[1]) Aldaar bl. 18 bij te voegen: C. J. v. den Steen van Ommeren, te Kromme nie, einde Juli 1888 toegelaten tot de Kweekschool voor Machinisten te Amsterdam.

[2]) Een bisschop van Haarlem v. der Steen, bij voorbeeld, trad op in het kerkelijk geschil in de R.-Kath. gemeente te Alkmaar a° 1740. Waaromtrent zie »De Librye" 1888 N° 5 bl. 34b.

Maarten v. Rossem gesticht werd (zie *Nav.* XXXIV, 8, noot 2) in een tijd, dat het kasteel van Herwijnen reeds lang bestond. Behalve deze beiden, noemt de Tegenw. Staat nog twee heerenhuizen, Engelenburg, in 1741 het verblijf van den heer van Herwijnen, alsmede »Den Blaauwen Tooren".

Arnt (Arnold) de Bye tot Wayestein, de schoonvader van Mr. Arend (zie *Nav.* t. a. pl.) zag zich tegenover Catha v. Stepraed, vrouwe tot Varik, 24 Juli 1652 in vereeniging met den momber van Geld. door het Hof gehandhaafd in het recht op het Variksche veer, zoowel over de Waal als over de Maas; als zijnde buiten Catha's heerlijkheid gelegen. Zij had ook verlangd dat geene andere veeren tusschen Varik en Bommel, over de Waal, erkend mochten worden, dan te Opijnen en de Heesseltsche veerschuit (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre 163).

Den 7 Oct. 1744 had Adolph Bierman, heer van Herwijnen, vóór het Hof van Geld. verschil met Henrik Verploegh, heer van Hellouw, over het recht van een opgekomen zand tusschen beide heerlijkheden, zich uitstrekkend tot »den runnenden Waalstroom toe", en zoo voorts nederwaarts (Registers arch. v. dat Hof 299). Ook 29 Apr. 1755 hadden zij 't met elkander aan den stok over eene dijkzaak, enz. (ibid. 310, 1).

Graaf v. den Steen de Jehay, — uit het insgelijks de links-hellende klophamers voerende geslacht, — 1e secretaris der Belgische legatie, was als gast tegenwoordig op het 18 Febr. 1888 in het Hotel Métropole te Londen gevierde jaarfeest der in 1873 opgerichte Nederlandsche Vereeniging tot weering en ondersteuning van armoede, uit welke Vereeniging in 1875 het Koning-Willem-Fonds sproot. V. den Steen de Jehay is — zie Rietstap's Armorial, — geadeld: sedert 24 Mei 1846 tot Romeinsche, sedert 19 Oct. 1846 tot Belgische graven. Op gezegd, door den Nederl. gezant Graaf v. Bylandt gepresideerd, jaarfeest werd, door tusschenkomst van genoemden Graaf v. den Steen, den door ziekte verhinderden Belgischen gezant Baron Solvyns het eere-lidmaatschap der Vereeniging aangeboden [1]).

J. A.

---

[1]) Ook de Lord-Mayor van Londen Polydore de Keyser, Baron Gevers, secret. v. h. Nederl. gezantschap, de consul H. S. J. Maas, de consul te Liverpool H. S. v. Santen, Bn v. Brienen v. de Groote Lindt, Ds. A. D. Adama v. Scheltema, pred. der Ne-

VRAGEN.

Vicêcomes Palatinus. Zoo noemt zich Amelingius Johannis 27 Juni (oude stijl) 1602 te Groningen in 't album amicorum van Fredericus Kemener. Uit stukken op 't Groningsch archief blijkt, dat Amelink Johansen omstr. dien tijd notaris te Groningen was. Wie kan omtrent dien *titel* nadere inlichtingen geven? Pfeffinger, Vitriarius Illustratus, en Itter, De Honoribus Academicis, leveren slechts eene verwijzing naar L. von Hörnigk, Stella Notariorum, Francf. 1663, '65, '68 en '77.

G.

A. Cabbeljau — wordt *Nav.* XXXVIII, 103 getiteld Rekenmeester des Konings van Zweden (Gustaaf II Adolf). Hield hij als zoodanig te Leiden verblijf?

(van) Regemorter (Rhegemorter, Reghemorter, Regelmorter, Regenmorter, Regenmorte, Regermorter, Regemmortel, Regemorten Regemortes, enz. enz.). Van deze (oorspronklijk Antwerpsche?) familie vind ik de volgende leden:

1. Assuerus à Regemmortel, Antwerpsiensis theol. stud. 1578. Livre du Recteur de Genève pag. 22.

Assuerus Regemorterus, geb. te Antwerpen 14e predikant der Holl. gemeente te Londen 1581—10 Sept. 1603 [1]).

---

derl. Herv. Gem. te Londen, de schilder L. Alma Tadema, de archivaris van Utrecht Mr. S. Muller Fzn, het eerelid F. A. Ankersmit (uit Amsterdam), een der oprichters van de Vereeniging, die thans den heer F. C. Stoop tot voorzitter heeft, alsmede de heeren James Labouchère, Patijn (aftredend bestuurslid), Goudsmit, Rudolf J. Loman en Theodore Werner, beiden leden der Vereeniging, — waren tegenwoordig, de laatste twee tevens als musici. Den 13den Mrt hield Dr. Schaepman er eene talentvolle voordracht over »Hollandsche kunst", inzonderheid Rembrandt. En daags daarna hield de straksgenoemde Rud. J. Loman blindlings eene schaakpartij vol tegenover vijf ervaren spelers, onder wie B. W. Blijdenstein Ten behoeve van het Koning-Willem-fonds had 5 Juni '88 te Londen een Weldadigheids-diner plaats onder voorzitterschap van den Lord-Mayor de Keyser; waarvan zie het verslag in Vervolg Haarl. Ct. 11 Juni.

[1]) begraven 11 Sept. 1603 als Ahasuerus Roger Mortell; vgl. Moens, Dutch Church Registers. Hij week na de inneming in 1585 uit Antwerpen. Kort daarop

Rev. Assuerus Regenmortel woonde 31 Oct. 1594 in Colmanstreet Londen [1]).

2. Ambrosius Regemorterus, Vesaliensis 15 jaar oud stud. litt. 18 Febr. 1595 te Leiden ingeschr.

Ambrosius Regelmorterus, Vesaliensis 19 jaar oud stud. philos. 27 Nov. 1599 te Leiden ingeschr.

Ambrosius Regermorterus, Vesaliensis 21 jaar oud stud. theol. 22 Juli 1603 te Leiden ingeschr.

Ambrosius van Reghemortel, woonende met sijn oom, den 28 Aug. 1597 in het Member-book, Austin Friars-church, London.

Ambrosius Regemorterus, 21ste pred. der Holl. gem. te Londen 1608 tot 1639, geb. te Wesel [2]) † Londen 16 Mei 1609, geh. met Johanna de Fray uit Antwerpen.

3. Petrus Regenmorte, Antverpiensis litt. stud. 5 Sept. 1581 te Leiden ingeschr.

Petrus Regemortes, Antverpianus Equ. aur. 60 jaar oud 20 Juni 1622 te Leiden ingeschr.

Pieter Regenmortel, met attestatie uit Haarlem 29 Aug. 1604, in 't Lidm. boek Aust. Fr. Church, Londen.

Petrus Regemorterus, een oom van moederszijde van Petr. Cunaeus, komt in 1631 uit Engeland. Bouricius noemt hem in een brief uit Franeker Kal. Maji 1624 »vir nobilissimus et mihi amicissimus''. Jöcher spreekt van hem als een Hollandschen ridder, die omstr. 1600 te Leeuwarden leefde.

4. Petrus Reg(h)emorterus, pred. te Aardenburg, † tusschen 3 Sept./15 Oct. 1636.

5. Petrus Regenmorter Phil. zoon, raad te Dordrecht, † 1679. Vgl. over deze beide laatsten *Nav.* XIX, 391.

---

sloeg hij te Middelburg een beroep naar Dordrecht af; vgl. G. D. J. Schotel, Kerkel. Dordrecht.

[1]) Mededeeling van den heer Moens, F. S. A. te Tweed. Lymington.

[2]) Southerden Burn noemt hem in zijn werk over de Waalsche enz. gemeenten in Engeland als uit Oost-Friesl. afkomstig (pag. 194). 't Biogr. Woordenb. noemt hem een bloedverwant en leerling van Petr. Cunaeus. Van dezen brengt hij, een »iuvenis eruditus et honestus'', den 27 Maart St. v. tusschen 1607 en 1609 een brief aan Drusius over. Vgl. Petr. Cunaei Epistt. edid. Burmannus.

6. Assuerus Regemorterus f. D. Ambrosii, 17 Jan. 1615 te Londen gedoopt.

Assuerus Regemorterus, Londinensis, 16 jaar oud, theol. stud. 4 Oct. 1630 te Leiden ingeschr.

Assuerus Regimorterus, Londino-Anglus, med. dr. te Leiden, werd 26 Maart 1636 bij de Medische faculteit te Oxford ingelijfd. Te Leiden gaf hij in 1635 eene Disp. publ. De Febr. Intermitt. uit. Ook schreef hij nog andere Medische werken. Hij oefende in de Lime-street te Londen onder Cromwell de geneeskundige praktijk uit, en komt als zoodanig o. a. in 1650 voor [1]).

Assuerus Regemorterus, jong gesel, bij sijn vader, met attestatie uit Leiden 27 Dec. 1635 in 't Lidm. boek der Holl. gem. te Londen ingeschreven.

Dr. Assuerus Regemortel, in 1643 diaken dier gemeente.

7. Assuerus Regemorterus, eveneens medicus, woonde te North-creake in Norfolk † 1671. Wood l. l. ziet in hem een zoon van n° 6.

8. Maria Regemorten, f. D. Ambrosii 31 Maart 1611 ged. te Londen.

9. Johanna Regemorterus f. D. Ambrosii 11 April 1613 ged. te Londen.

Johannes (sic!) van Regemorter, jonge dochter, bij de vader qui est Assuerus [2]), 30 Dec. 1638 in 't Lidm. boek der Holl. gem. te Londen.

10. Johannes Regemorterus, f. D. Ambrosii 1 Juni 1617 ged. te Londen.

Johannes Regemorter met attestatie uit Yarmouth Dec. 1637 en

11. Tobias Regemorter met attestatie uit Norwich April 1661, beiden in 't Lidm. boek der Holl. gem. te Londen.

12. Louis de Regemortes, Fransch ingenieur van Ned. afkomst in 't begin der 18de eeuw.

13. Noël de Regemortes, † circa 1790, ongeveer 90 jaar oud en

14. Louis de Regemortes, † 1776 [3]), zonen van n° 12, beiden eveneens ingenieurs.

15. Joh. Petr. van Regemorter, Antwerpsch schilder 8 Sept. 1755—17 Nov. 1830.

---

[1]) Wood, Athen. Oxon., Fasti pag. 268.

[2]) Lees, Ambrosius? [3]) Rotermund Adelung zegt, 1801.

16. Ign. Jos. van Regemorter J. Pzn, Antwerpsch schilder 4 Dec. 1785--1873 [1]).

Wie kan deze personen nader met elkander in verband brengen? En wie, nadere gegevens omtrent hen mededeelen?

G.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Engeland, enz. Indien er sprake moet zijn van der Anglen land, komt mij, bij nader inzien, de vernoeming van Engeland in 't Land van Putten (*Nav.* XXXVIII, 140) naar Elisabeth van Engeland, in 1285 gehuwd met Jan I Florenszn, graaf van Holland en Zeeland († 10 Nov. 1299), in 1307 als zijne weduwe vermeld, alleszins gepaster voor. Jan's voorzaat, Florens III Dirkszn † 1 Aug. 1190, trad met Ada van Schotland in den echt.

Opmerklijk, dat de vijfde en laatste predikant te Reimerswaal, Samuel Schepens, in het Leidsche studenten-album als Anglus staat ingeschreven; zie *Nav.* XXXII, 311.

Het *Nav.* XXXVIII, 139 toegelichte Veluwsche, door Bn Sloet (Oorkdbk 1133) England getitelde Engeland (o. Beekbergen), komt in 1227 als Engelant (Bondam 362; Bn Sloet 507), in 1352 als Englant (Nijh., Oork. II 55), in 1523 als die buerschappe van Engellande (Willekoersboek bij Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt, 193, noot) — voor. In dat Wilkoersboeck is ook sprake van Engellander Marcke. Is de buurschap 't meest bekend door haar »Holt" [a° 1426 ten Holte (v. Rk, a. w. bl. 38), a° 1227 Engelaute, Ingelhaute (Bn v. Spaen, Inleid. IV 236; v. Hasselt, Arnh. Oudhh. II 59), a° 1357, 94, 1563, 1620 Engellanderhollt, -holdt (v. Rk, a. w., Bijl. A bl. 3, B bl. 4, Gg bl. 47, en bl. 39, noot), a° 1565 Engeller holt (v. Hasselt, Stukken III 11)], als zijnde vermaard geweest door zijne Hooge Bank van 't Veluwsch landgericht [a° 1563 die Maelstatt an Engelanderholt (v. Rk a. w. bl. 161; Bijl. Aa bl. 33)]: de straks-

---

[1]) Vgl. Immerzeel, Kramm, en Cat. Rijksmuseum s. v.

genoemde Engelandermark staat, — gelijk v. Rk in 1874 schreef (bl. 192), — ook als »De Bruggelermark [a⁰ 1611 Brucheler ofte Engelanders holtmarck (ib. 193), d. i. de »silva que dicitur Braclog" van den jare 801 (Bondam 11; Bn Sloet 24)] bekend. Evenzoo getuigde A. J. v. der Aa (Aardr. Wrdbk) in 1842, dat de tegenwoordige naam van het bosch Bruggelen is. Deze naam wordt echter, naar mij is verzekerd, thans (1888) niet meer gebezigd. — De in 1628 te Leiden voorkomende gesl. Ingelen (*Nav.* XXXVIII, 104) zal wel, als zonder voorzetsel vermeld, aan den persoonsnaam Engel ontleend zijn. Zie over dezen laatste Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 356, 522. — De *Nav.* XXXVIII, 139, vermelde Maria Duyst v. Voorhout, vrouwe van Moerkerken en Middelharnis, (eerder wede Dirk v. Hoogeveen), dr v. Hendrik bij Sara Doubleth (Nederl. Heraut 1888 bl. 57, 60) † 1754, is de bekende Vrijvrouwe van Renswoude, die fundatiën stichtte in het Ambagts-Kinderhuis te Utrecht, en de weeshuizen te Delft en 's Gravenhage (Tegenw. Staat v. Utr. 403—5).

Engeland [*Angle*terre a⁰ 1242 (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 1010), Ital. Inghilterra, Sp. en Port. *Ingla*térra; Hgd., Deensch en Zweedsch (Storbritanien) England; Boheemsch Anglic, Anglicko, Anglicany, ziet men aangeduid als terra Anglorum a⁰ 765 (Bn Sloet bl. 11), Anglia a⁰ 1226, 79, 85 (ib. 500, 969, 1052), Engelant a⁰ 1112 (ib. 219bis) a⁰ 1389 (v. Hasselt, G. Mk I 395), Ingelant a⁰ 1113 (ib. 220bis), Englandt a⁰ 1354 (id., Arnh. Oudhh. IV 3), -lant a⁰ 1392 (id., G. Oudhh. 68), -land(t) a⁰ 1557, 65 (id., Stukken Vad. Hist. I 54), Yngelant a⁰ 1396 (id., G. O. 309), Engellandt a⁰ 1581 (id., Stukken I 54). Hierbij behoort gewis »De Koning van Engeland" als benaming eener hofstede en herberg te Wichen, vermoedlijk, — evenals »In de King William (*Nav.* XXXIII, 300, noot), naar (prins) Willem III; te gereeder, omdat ter plaatse nog het aanzienlijke Huis te Wichen staat, gesticht ten behoeve van Don Emanuel I van Portugal en gemalin Emilia gravin v. Nassau († 1626 te Genève, zuster van Prins Maurits, die er gewoond hebben (zie *Nav.* VII, 255; IX, 246; Algem. Regr dl XXI—XXX, bl. CCVI, noot). Ook een weiland in het naburig Bergharen is De Portugal, -gaal, geheeten.

Wat Portugal betreft, is dit z. v. a. portus Galliae? Hier in casu portus = haven, evenals in Portugalete (Spaansch zeevlek). Maar

òns Poortugaal (J. v. Wijk Rzn 1823, Woordenlijst 1884), — in 1749 Portugaal [Tegenw. Staat v. Z.-Holl. (XVII) VII, 186], — heeft naar alle waarschijnlijkheid eene gansch andere beteekenis; welke? Oogt de beteekenis der hoofdsylbe op poort (poert) = stad? Vgl. in Z.-Holland Poortland of de Poortery van Delft, d. i. eene landstreek onder het rechtsgebied der stad Delft; in Zeeland Poortambacht van Zierikzee en Poortvliet. »Porth, port toch is het welbekende (oorspronklijk Latijnsche) Mid.-Nederl. woord voor stad, van waar òns poorter" (Nom. Geogr. Neerl. I 65) en poorterrecht. Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk, heeft: poort, port, een met wallen en grachten omringde stad; stad in 't algemeen (uit Kiliaan). Zie bij hem de samenstellingen. Merkwaardig is 't, hierbij de Tegenw. Staat v. Holl. (XIV) IV, 294, 5, in de noot, na te slaan, ook ter wille van de citaten. Bij Vollenhove lag in 1456, 84, 97 Portegalen guet (Over. Arch. IV, 15, 415; V, 31) als leengoed van Johan, en daarna van zijn zoon Bertold — v. der Eze.

Eene opvallende beteekenis van po(o)rtegael (= heimlijk gemak) met zijn »poortegaelsche specie" [1]), biedt Oudemans; in dezen zin is 't nog door Westerbaen gebezigd. Van waar dit?

Ter toelichting van »'t Huys ende afcomst (afgang) [2]) van Britten" (*Nav.* XXX, 409, 556), opperden wij ib. XXXI, 282, een viertal gissingen; om er thans deze vijfde bij te wagen, die mij geenszins ongerijmd voorkomt, t. w. dat de schimpnaam »English *dog*" de uitdrukking zal hebben gebaard, omdat honden gewoon zijn op allerlei publieke plaatsen »schildwachts" uit te zetten, die men op zijne wandeltochten telkens tegenkomt. Misschien heeft dit trouwe en nuttige dier wel aan deze gewoonte zijn epitheton van »onbeschaamd" te danken; terwijl de (zindelijke) kat alles zorgvuldig verbergt.

J. A.

Judicium per amam vini. In de Cameraars-rekeningen van

---

[1]) De als Guano bekende meststpecie leerde men in ons vaderland eerst tegen het midden dezer eeuw, naar ik meen, kennen en gebruiken.

[2]) Men verhaalt van Mr. Jacob v. Lennep, dat hij bij publieke examens te Amsterdam, aan de Xenophon-vertalende gymnasiasten gaarne vroeg: wat is *ἀνάβασις*? Teneinde, als hij »Opgang" ten antwoord kreeg, er terstond de vraag aan toe te voegen: »wat is *κατάβασις*?" Sapienti sat.

Deventer, door Mr J. I. v. Doorninck uitgegeven [1]), komt a° 1395 (II, 642) de volgende post voor: feria secunda post purificationem beate Marie per scabinos judicium facientes per amam vini, in expensis factis VI s. Deze woorden vinden hunne verklaring in het oude stadboek van Zwolle (Uitg. Dozy, *a.* 112 bl. 86) waaruit we het volgende leeren. Kan een eischer tegenover den gedaagde geen bewijs leveren, zoo mag deze zijne onschuld bezweren. Is de gedaagde in den eersten termijn niet verschenen, »daarna so mach hem dii clagher bieden laten bi eenre ame wijns, ende en coemt hi dan niet voer, so hebben die scepene ghewonnen oer ame wijns, ende die clagher daer hi omme gheclaghet heeft". Dit artikel is volkomen duidelijk, en het recht, dat er uit spreekt, schijnt in Overijsel vrij algemeen te zijn geweest. Althans het Landrecht van 1630 (I 6 *a.* 4) noemt nog eene panding, die wordt voortgezet tot den vierden termijn, (den laatsten waarin de gedaagde te zijner verdediging wordt gehoord) eene »pandinge ten ame toe". Een »judicium per amam vini" is dus eene terechtzitting waarop de gedaagde heeft te verschijnen op verbeurte van een aam wijns.

L. F. A.

VRAGEN.

Slatgrond. Broek- en slatgronden worden a° 1724 in de Registers op het archief van 't voorm. Hof van Gelre bl. 271 gezegd lage landen te zijn. Wat is hier s l a t? In de bp Ratum (Raadman) te Winterswijk lag in 1726 een tot het Mastenveld (in 1725 Masterveld) behoorend veld, genaamd Het Paalslat (ibid. bl. 275). — In de

---

[1]) Dezer dagen verscheen, behalve den Bladwijzer op dl I (a° 1337—47), eene Inleiding tot de rekeningen a° 1337—66. Aldaar wordt bl. CXI betwijfeld, of »schole" (Cam.-rek. III 349) wel terecht als (in casu muzikale) bijeenkomst (= concert) is verklaard. De post a° 1364: »de *do* hoer schole te Deventer gehoelden hadden", in verband tot de verstrekte vereering en het onthaal van stadswege, oogt m. i. op iets casueels, en niet op eene te D. gevestigde inrichting of muziekschool. Schole = bijeenkomst is nog aanwezig in ons »samenscholen". Vgl. *Nav.* XXVII, 557; 'VIII, 161. — In 1340 had Deventer nog geen eigen meystreel (joculator, Cam.-rek. I 85). RED.

samenstelling: »landen, slaten ende ondersaten" a⁰ 1431 (Nijhoff, Oork. IV bl. 73, r. 5 v. b.), zal »slaten", niet lijfeigenen (Oudemans), maar eenvoudig sloten (= kasteelen) beduiden.

J. A.

Claus v. Laar. Hem worden in de Schriften en Tegenschriften van P. Bakker de volgende werken toegeschreven. »Wijsgerig Babel". »Chronyken van Koningin Maria Theresia". »Kraam Bezoek" (Van dit werkje verried Huissteen hem als auteur). »Joodsche Schermmeester". Wie kan over deze vier werkjes inlichtingen geven, of ze ter leen verstrekken? Wie kan ook aanwijzing doen van Jan Schut's »Verward Babel door het Synodus van N.-Holland verboden"? Alsmede van »Voorlooper van 't Geopend Conclave", tegen Claus v. Laar in 't licht gekomen van P. Bakker.

Deze vragen zijn door G. v. Rijn geplaatst in De Librye 1888 n⁰ 5 bl. 40b.

Beleeder, enz. (XXXVIII, 385) = aanvoerder, beleider (Wrdbk op Hooft, bij Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk); bele(e)den = leiden, (be)sturen; beleeden (znmw.) = verrichting, daad; beleed(t) = beleid, besturing, regeling; beleeding = leiding, bestuur. Hieruit blijkt, dat belader, beleerder, bellijder onpassende, uit misverstand gesprotene bastaardvormen zijn. — Wat zijn *Nav.* t. a. pl. balanskinderen? Z. v. a. balansknechten, lieden, die de weegschalen bedienen moesten?

Collatierecht. Aan Lubbert Pieck qq. wees, tegenover Michael Visbek, het Hof van Gelderland 6 Mei 1566 het recht toe op de possessio fiduciaria der pastorie te Wilp (op Veluwe, Registers arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 7). Wat was dit voor eene possessio?

Brabantsche stijl (XXXVIII, 503) — quid?

Penningen. Wordt verklaring gevraagd van de volgenden

1. Koper, ter grootte van een gulden. Vz. Romeinsch krijgsman in gesprek met eenen herder (? hij heeft ook een zwaard op zijde); tusschen hen eene antieke tropee. Randschrift binnen een gekartelden cirkel: concedat. laurea. lingua. Kz. koornaren uit doodsbeenderen opschietend. Randschrift in een cirkel als voren: Spes alterae vitae. In de afsnijding: C. K.

2. Koper, iets grooter en vooral dikker dan n⁰ 1. Vz. spuitende dolfijn in parelrand. Randschrift door een tweeden soortgelijken rand omgeven: Calculi. ordinum. walachriae. ; tusschen dit en het eerste woord een roosje. Kz. kaartje van Walcheren in een rand als voren. Randschrift als voren 16 (roosje) 46. protector et hostis. — Presentiepenning?

3. Koper, iets grooter, maar niet dikker dan n⁰ 1. Vz. Themis in half klassiek half 17de-eeuwsch gewaad $^3/_4$ links, in parelrand. Randschrift: suum. cuique. tribuere. m.dc.lvi. (= 1656). Kz. eene tafel waarop een open boek (verso bldz. onleesbaar; recto: Zeelandia), inktpot, pen en drie rolletjes geld (?); boven 't wapen van Zeeland tusschen guirlandes. Randschrift, tusschen twee parelranden: discite. iustitiam. moniti.

4. Koper, grootte ongeveer als die van n⁰ 1. Vz. staand man (burgerkleeding begin 17e eeuw) aanziend, met gevouwen handen; de oogen opslaand naar eene zon waarin 't Hebr. woord jhvh. (Jehovah), links uit den rand komend een arm met een zwaard; rechts dito (? zeer afgesleten) met palmtak (?). Randschrift: fiat voluntas tua. mdcviii. (=1608). Kz. een pijlbundel met de punten omlaag en evenwijdig, tusschen de letters S.—C. Randschrift: fortitudo belgica.

5. Brons, grootte als die van n⁰ 4. Vz. Koggeschip in storm. Randschrift: servat vigilantia concors. 1606. Kz. alleen de woorden modicae fidei quid timetis, en de letters S.—C. Zien deze beiden op de onderhandelingen over het Bestand?

DR. W. Z.

Penningen. Op welke gebeurtenis kan de volgende penning, indien het tenminsten een penning is, geslagen zijn? De ééne zijde vertoont: Sint Joris in gevecht met den draak. Omschrift: »S. Georgius equitum patronus". De andere zijde vertoont: een bemand, zeilend vaartuig met klapperende zeilen. Omschrift »In tempestate securitas". Grootte: 29 mM. middellijn. Het stuk is van geel koper en draagt geen jaartal. — Uit welk land mag herkomen de navolgende munt? De ééne zijde vertoont Oostersche letterteekens en het jaartal »1286" in een dubbelen cirkel; de andere zijde twee gelijkzijdige elkaar snijdende driehoeken, zoodat het geheel eene zespuntige ster is, met eene punt in het midden. Rondom deze figuur een gestreepte

rand. Het stuk is 29 mM. in middellijn, en van geelachtig roodkoper, waarschijnlijk gegoten.

O.-Beierland. J. K.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Plaatsnamen. Den navorschers van namen-uitlegkunde beveelt het Vlaamsche tijdschrift Het Belfort (Gend, S. Leliaert) III (1888), 397, aan »den schoonen Glossaire toponymique van G. Kurth; 't is eene verzameling van al de namen van velden, wegen, beken, wijken, enz. van 't dorp St. Leger, vergezeld van taal-, geschied- en oudheidskundig bescheed: 't Is eene kermis voor de liefhebbers dien prachtigen woordenboek te lezen, en een oorbaar werk om na te volgen". Eene menigte vlekken, dorpen en plaatsjes in Frankrijk dragen den naam van St. Leger.

Eon de Beaumont (XXXVII, 642)[1]. L'Intermédiaire XX, 606 bericht: Le procès-verbal d'autopsie fait à Londres, après la mort du chevalier d'Eon, a établi de la façon la plus formelle que ledit chevalier était un homme, et même des mieux conformés. Voir, entre autres documents relatifs à ce procès-verbal bien connu, un mémoire de Guernon-Ranville". En zegt ib. col. 632, dat voor de beste levensbeschrijving gehouden wordt het in 1885 te Londen bij Longmans, door den zeekapitein J. B. Telfer in 't licht gegeven werk »The Strange Career of the chevalier d'Eon, waarvan het Nov./Dec. nummer 1887 (p. 398) der Revue Historique (par F. Alcan) een

[1]) Aldaar bij noot [1]) te voegen, dat in de *Nav.* ibid bl. 482 aangekondigde »Rariora", bl. 74, voorkomt eene rijke litteratuur betr. Pausin Johanna van 1584 tot 1880 Zie ook dit werk op bl. 39, alwaar eene te Genève gedrukte »Confessione di fede Cattolica e Apostolica" (als vertolking a° 1596 der Confessio Gallicana) wordt opgegeven, waarin op bl. 164 aanvangt »Historia di Papa Jovanni VIII che fu Meretrice e strega (*sic*). Prof. Doedes verklaart, dat het ex. veel geleden heeft, maar zooveel mooglijk hersteld is door den beroemden P. Dom. Rosius de Porta (1794), die er een paar aanteekeningen invoegde.

kritisch verslag gaf. Verwijst ook *Nav.* XXI, 21 naar Gaillardet, Mémoires de la chevalière d'Eon (Paris 1836, 66); Le duc de Broglie, le Secret du roi (Paris, Calmann-Lévy, 2 vol. in 12mo, 1879); Vandal, Louis XV et Élisabeth de Russie (Paris, Plon, in 8vo, 1882); Boutaric, Correspondance secrète de Louis XV.

Simon Gorter. Juni 1888 is op het kerkhof te Rhenen een gedenksteen geplaatst, met het opschrift:

Simon Gorter.
11 Dec. 1838 — 5 Juni 1871.
Al wat hij schreef getuigt van een ernstig streven om
reine gedachten in schoone vormen uit te drukken.
Eenige vrienden en vereerders.

De steen, bewerkt naar eene teekening van Bart v. Hove, vervaardigd in de steenhouwerij van Scholtz te Amsterdam, is van arduin. Het opschrift, onder eene gouden ster, is gevat in een gebeeldhouwden bladerrand, met wijsheidsvogels in de hoeken.

Erycius Puteanus. (Alg. Regr, dl XXI—XXX; XXXI 109*). *Nav.* XXIV, 236 heet hij Eeryck v. der Putte; ibid. XXXI, 544 wordt zijn familienaam (te Venlo) vermeld als de of te Put en to Puth, te of v. de Putten. In de Dietsche Warande 1888, aflev. 3 komt een opstel (vervolgstuk) over hem (Eerrijk de Putte, *sic*) voor, van de hand van Edward v. Even.

J. A.

Joseph Samijn, Professor in 't Collegie van Meenen, De fransche revolutie in Vlaanderen en in 't bijzonder te Thielt (1792—1802). Tweede uitgave. Brugge, Van den Berghe Denaux, 1888. Dit belangryke, merkweerdige en nuttige werk geeft eene aanschouelike voorstelling van het gene er in den tijd der fransche omwenteling in West-Vlaanderen in 't algemeen, maar byzonderlik te Thielt, eene kleine stad in dat gewest, voorgevallen is, en welke gevolgen daar uit voortgevloeid zijn voor kerk en staat, voor stad en land, voor het volk en voor zyne voorstanderen en regeering. Het is een volksboek, in zeer goedkoope volksuitgave verschenen, en op volksaardige wyze geschreven. Ook in volkseigenen westvlaamschen taalform, en dies ook uit een taalkundig oogpunt byzonder en merkweerdig.

Het ware te wenschen dat wy, nu de herinneringsdagen naderen van de fransche omwenteling, die ook hier in Noord-Nederland van zoo grooten invloed was en nog is — het ware te wenschen dat wy ook hier in de noordelike gewesten zulk een volksboek hadden of kregen, op onze eigene toestanden toegepast, om onzen volke die vreesselike en heillooze dagen en jaren aanschouelik in al hunnen jammer en elende, in al hun gruwel en goddeloosheid voor te stellen. Inmiddels zy het bovenstaande werkje den Navorscheren, inzonderheid den Geschiedvorscheren byzonder aanbevolen door

JOHAN WINKLER.

Scheepsbrieven. De heer C. F. Pahud de Mortagnes te Maarssen, oud-resident in Nederlandsch-Indië, bood Juli '88 voor het Rijks-archief twee perkamenten brieven met aanhangende zegels ten geschenke aan. Het ééne stuk is een scheepsbrief van 20 Juni 1781 voor een naar Oost-Indië bestemd schip van eene reederij te Antwerpen, en is voorzien van het gaaf en ongeschonden zegel van keizer Jozef II. In den anderen brief verleent Prins Maurits als admiraal-generaal i. d. 13 Dec. 1600 commissie aan Hendrik Antoniszoon als kapitein van het schip De Lange Barcke, uitgerust door de Vereenigde Zeeuwsche Oost-Indische Compagnie. Dit document is merkwaardig als bijdrage tot de geschiedenis van de vroegste zeetochten der Hollanders en Zeeuwen naar Oost-Indië. De Lange Barcke, met drie andere schepen uitgezeild, ontmoette een Spaansch schip, dat twee hunner veroverden en later naar Zeeland opbrachten. Op die wijze maakte Hendrik Antoniszoon van de hem in den brief verleende bevoegdheid gebruik, om zich op vijandlijke aanvallen te verdedigen, en hetgeen hij onder die omstandigheden veroverde bij de Admiraliteit in te leveren, om tot buit te worden verklaard.

Jingoïsme (XXXVII, 190). De *Nav.* XXXVIII, 164 voorgestelde afleiding van St. George schijnt bedenklijk. Want is dit niet z. v. a. St. Joris? Zoo ja, waar blijft dan, om maar iets te noemen, de letter r? Zoo een heilig hier in 't spel is, dan dunkt mij, liefst St. Gingulfus. En deze is allesbehalve een onbekende heilig, minstens in Frankrijk, waar men in het dep. Saône et Loire, n.-west van Châlons een stadje vindt, naar hem genoemd, in de buurt waarvan

een medewerker van L'Intermédiaire (XXI, 140) verklaart te wonen, die t. a. pl. eene curieuse anecdote uit de dagen van Pepijn de Korte hem aangaande mededeelt. Destijds toch zal St. Gangulphus of Gengoul vele wonderen hebben verricht in Bourgogne. Gezegd stadje heet in het Aardr. Wrdbk v. J. v. Wijk Rzn Gengou le Royal, en in de omwenteling (*sic*; lees, wandeling) Jouvence) [1]. Tot het vlek Larochemillay (dep. Nièvre) behoort een klein gehucht, vroeger parochie, Saint-Gengoux. Ook aan den zuidlijken oever van het meer van Genève, in een woest oord, ligt een dorp St. Gingoulph. De bewuste anecdote is te vinden in »Histoire universelle de toutes nations et spécialement des Gaulois ou François, par Jacques de Charron, escuyer, sieur de Monceaulx, vallet de chambre de S. M. Louis XIII (Paris, Thomas Blaise 1621), p. 762. Zie ook l'Interméd. XX, 707; XXI, 58, waar hij beurtlings Saint Gengoult, S. Gengoux, Gangolf heet, Borgoensch ridder te Varennes (bij Langres), en als heilig de patroon der hoorndragers (maris cocus, — hij toch zal door den minnaar zijner vrouw vermoord zijn), inzonderheid in Lotharingen vereerd. — Indien, naar alle waarschijnlijkheid de uitdrukking Jingoïsme aan hem doet denken, zal ze beduiden kuische riddermoed, vgl. *Nav.* XXXVII, 437. Immers deze deed Gangulfus zijne vrouw ontvluchten, om op avonturen uit te gaan, en in den omtrek van Guebwiller (Gebweiler, bij Colmar, in den Elzas), in een dal, dat vervolgens naar hem heette, het tooneel te vinden voor zijne wonderdadigheid. Hij, boven vermeld als Gengou(z) le Royal, moge geen voorganger van Don Quichote geweest zijn als chevalier de triste figure; gewis was hij een chevalier d'un triste sort.

Sommige bladzijden van het Engelsch maandschrift Scribner's Magazine brachten Mei 1887 [2]) het vervolg der brieven van Thackeray", die èn wegens de beroemdheid van den schrijver, èn om den inhoud zelven, groote belangstelling wekten. In de brieven van dat nummer komen o. a. allerlei uitingen van bewondering voor over »David

---

[1]) Op letter J vindt men: Jouvance of St. Gengouz le Royal.

[2]) In dat Mei-nummer kwam een artikel voor van Arlo Bates, die daarin betoogt, dat muziek in haar hoogsten vorm niets met de woorden der poëzie van doen heeft. Die woorden wil hij alleen gedoogen als »een stuk, dat aan den Cerberus der muzikale ongevoeligheid in den muil geworpen wordt, om hem tevreden te stellen". De schrijver is kenlijk geen aanhanger van Richard Wagner.

Copperfield" die, gelijk men weet, in 1849 toevallig gelijktijdig met den eveneens min of meer autobiografischen roman van Thackeray, »Arthur Pendennis", in maandelijksche afleveringen verscheen. Het omslag der afleveringen van »Pendennis" was geel, die van »Copperfield" blauw. »Maak, — schrijft Thackeray in een dezer brieven, — dat gij »David Copperfield" van deze maand machtig wordt; b ij J i n g o, 't is schoon; het slaat het geele boekje van deze maand dood" [1]). Hier dus »bij Jingo" een Engelsche bastaardvloek, en wel in een bepaald verband, van ridderlijk verslaan.

. A.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Rotterdam. Er verscheen Aug. '88 een zeer belangrijk werk over de haven van Rotterdam. De adjunct-directeur der gemeentewerken van Rotterdam, J. H. Neiszen, werkte nml. een vlugschrift, dat bij gelegenheid der Antwerpsche tentoonstelling van 1885 aan dat onderwerp gewijd was, uit, en vulde het aan tot een boekwerk, waarin eene uitvoerige beschrijving wordt gegeven van Rotterdam's haven en hare inrichtingen voor handel en scheepvaart, met een aantal statistieke en technische gegevens. Is dit geschrift van groot belang voor de kennis der tweede stad des Rijks, ook de vergelijking die men in de vele grafische tabellen vindt over de handels- en scheepvaartbeweging van Rotterdam met die van Amsterdam, Antwerpen, Hamburg, Duinkerken, Havre en Bremen, verhoogt de waarde er van. Hoe gaarne zouden wij zulk een werk bezitten over Amsterdam's toestand en werken op het gebied van handel en scheepvaart!

[1]) Wat Dickens nog betreft, elders schrijft Thackeray in een zijner brieven: »Hebt gij Dickens deze maand gelezen? O! het is verrukkelijk. Er zijn sommige van zijne bekoorlijkste toetsen in; van die onnavolgbare toetsen, die hem tot zulk een groot man maken; het lezen van dit boek heeft zekeren anderen auteur veel goed gedaan". In een anderen brief zegt hij zich te vleien, dat zijn voorbeeld Dickens er toe gebracht heeft, zijn stijl eenvoudiger te maken, en »niet al te fraaie woorden te gebruiken".

D. Vinckeboons. Graaf v. der Straten Ponthoz, laatstlijk gezant van Z. M. Leopold III, koning van België, te Berlijn en vóórdien te 's-Gravenhage, schonk Juli '88 aan het Rijk, ter plaatsing in het Koninklijk Kabinet van Schilderijen te 's-Gravenhage, eene groote schilderij door D. Vinckeboons, voorstellend Prins Maurits, met de Koningin van Boheme langs den Vijverberg ter jacht rijdend.

Waaier-schilders (XXXV, 655). »Onlangs werden in Madrid een aantal zeldzame en kostbare historische waaiers geveild. De catalogus, die fraai geïllustreerd was, kostte 125 franken. Een waaier van ivoor, beschilderd door Watteau, en eenmaal in vorstlijk bezit, gold 3675 franken. Een andere, door Lebrun beschilderd, eenmaal het eigendom der hertogin van Medina Coeli, bracht 2280 frcs op, en een derde, van Boucher, 4728 frcs (»Eigen Haard" 1885, Bijblad n° 7).

A. AARSEN.

Glasschildering. Door de firma Ch. Champigneule fils de Paris et Cie., glasschilders te Parijs (rue Notre Dame-des-Champs 96) werden Juni '87 aan het Rijks-Museum te Amsterdam ten geschenke aangeboden drie vensters in beschilderd glas, thans geplaatst in de afdeeling »Kerkelijke kunst" n° 174, 13de-eeuwsche bouwkunst; zijnde getrouwe reproducties van gebrand glasschilderwerk (uit de 13de eeuw), thans nog aanwezig in de cathedraal van Chartres, en bekend onder den naam van »la belle verrière de Notre Dame". Ze zijn voor deze afdeeling van het Nederlandsch Museum van bijzondere waarde, omdat wij in ons vaderland geen enkel overblijfsel van ingebrand geschilderd glas uit de 13de eeuw meer bezitten; de firma Champigneule fils de Paris et Cie was in de zeldzame gelegenheid, zulk eene getrouwe reproductie te leveren, dewijl haar indertijd is opgedragen geweest, de vensters van Chartres allen te reinigen en te herstellen. Ter zake van dit geschenk werd, bij Kon. besluit van 17 Juni, aan Ch. Champigneule fils de zilveren medaille, ingesteld bij Kon. besluit van 5 Mei 1877 n° 32, toegekend, als blijk van waardeering zijner belangstelling in 's Rijks wetenschaplijke en kunstverzamelingen.

Kerkklokken (XXXVIII, 400). Opschriften. 't Opschrift van

de klok der in 1838 afgebrande Groote-kerk te Hoorn luidde, volg. Abbing:

»Ick Jhesus waerachtih
Seg in Heren machtih
Dat ghi bliven eendragtich;
Doet ghi dat
Soe sal ju stat
Wel staen in freden.

Doe men schreef MCCCCC ende XXXI daerby
Doe goten Geert van Wouw, Johan ter Stege my".

A. AARSEN.

Violen (XXXVIII, 36). Te Buda-Pest werd Jan. 1888 eene Amati-viool, die het eigendom geweest moet zijn van Lodewijk XIV, voor 17500 francs verkocht. »Amāti" — luidt Brockhaus' Real-Encyclopädie, — »war eine italienische Künstlerfamilie, welche durch Lieblichkeit und Stärke des Tons ausgezeichnete Geigen-instrumente in groszer Anzahl verfertigte, die man nach sehr hohem Preise bezahlt. Die Werkstätte bestand zu Cremona, daher die Instrumente gewöhnlich blos Cremonenser genannt werden; und wurde in der zweiten Hälfte des 16 Jahrh., wie es scheint, durch Andrea und Nicolo Amati begründet". Zie verder aldaar.

Kometen (XXXVIII, 219, enz.). Aan de Sterrenwacht te Utrecht werd het telegrafisch bericht ontvangen, dat de »komeet van Encke" 3 Aug. 1888 aan de Sterrenwacht in de Kaapstad, bij hare nieuwe verschijning, gevonden en waargenomen is. Het is nu 102½ jaar geleden, dat de komeet van Encke het eerst door Méchain gezien werd. Hij ontdekte haar 17 Jan. 1786, en zag haar, twee dagen later, nog eens terug. Deze twee waarnemingen waren niet voldoende om de loopbaan af te leiden, en de waarnemingen in latere jaren lieten ook nog vragen onbeantwoord. De komeet moet in de laatste dagen van Juni door haar perihelium gegaan zijn; onder die omstandigheid is ze alleen eenigen tijd na dien doorgang, en dan alleen voor plaatsen in het Zuider-halfrond, waar te nemen. Hetzelfde was in 1855 het geval, toen ze 1 Juli door het perihelium ging, en van 13 Juli tot 16 Aug. alleen aan de Kaap-de-Goede-Hoop werd waargenomen. Thans zijn er, behalve de Kaap, nog de

volgende zuidelijke Sterrenwachten, die zullen kunnen medewerken om de komeet nog zooveel mooglijk te volgen, nml. in Australie: Adelaïde, Melbourne, Sydney en Windsor; in Amerika: Cordoba, Rio de Janeiro en Santiago de Chile. In 1891 en 1895 zullen de omstandigheden weder voor noordelijke plaatsen gunstiger zijn. — Ook ontving de Sterrenwacht te Utrecht het telegrafisch bericht, dat de heer Brooks, directeur der voor hem door den heer W. Smith gebouwde Sterrenwacht te Geneva, in Nieuw-York, 7 Aug. '88 eene komeet ontdekt heeft. Ze stond dien dag te 8 u. 46 m. m. tijd te Geneva (dus ongeveer 13 u. 46 m. m. tijd te Greenwich), op 151° 15′ rechte klimming en 44° 30′ noorder-declinatie (dus in de nabijheid van λ Groote Beer), en hare beweging wordt als oostlijk opgegeven. Zie nadere mededeelingen van Prof. Oudemans, uit het Utrechtsch Dagblad in Haarl. Ct 15 Aug. '88 overgenomen.

Roode sterren. Dr. A. Brester Jzn te Delft verraste vóór eenigen tijd de geleerde wereld met de uitgave van een klein geschrift, dat den titel voert: »Verklaring van de veranderlijkheid der roode sterren". Van de periodieke afwisseling in lichtsterkte dezer hemellichamen wordt in dat geschrift eene verklaring gegeven, zóó nieuw en zóó vernuftig, dat dr. Brester van alle zijden, ook van den kant der astronomen, blijken van instemming met zijne theorie ontving. Wij deelen hierbij mede, zonder in bijzonderheden te treden omtrent het verschijnsel zelf en de gegeven verklaring, dat de laatste op scheikundige gronden berust, en daardoor geheel van vroegere verklaringen afwijkt. Dr. Brester merkt op, dat zijne theorie ook rekenschap geeft »van het plotsling te voorschijn komen van nieuwe sterren, en van haar spoedig weer verdwijnen"; hij past haar terloops ook toe op de bekende »zonneprotuberanzen", en belooft te zullen nagaan, »in hoeverre zijne roode-ster-theorie ook op andere hemellichamen, op de aarde en op aardsche verschijnselen van toepassing zijn kan".

(Delftsche Opmerker.)

TAALKUNDE.

Augsbuurt (XXXVIII, 461). De schrijfwijze Augsbuurt, zooals die steeds gebruiklijk is, komt ook mij foutief voor. De naam luidde in de 17e eeuw Ausbuier, in ieder geval terecht zonder *t* als sluitletter. Ausbuier kan verbastering zijn van Alterbuer en beteekent dan moogljk oude buurt; *buer* kan, dunkt mij, nimmer hier »burch" beteekenen. Ik geloof niet, dat men oudtijds dit woord hier kende, althans gebruikte; wel in later tijd; ik bedoel b. v. niet in de 15e en 16e, wel in de 17e eeuw. Het *Nav.* t. a. pl. vermelde Clant-*stack* is eene verkeerde lezing; er staat, althans in mijn exemplaar, Clant-*state*. En *state* is natuurlijk bekend.

ANDREÆ.

[Buren, — a° 772 villa Buria, a° 983 in Burion, XIde eeuw (apud) Bura(m), a° 1263 Bueren, a° 1300 Buern, a° 1435 Buiren, a° 1467 Buyren, a° 1469 Buuren, — is, blijkens Buur (d. i. Burens)-Malsen (a° 1276/81 Burgh-, Burchmalsen), toch o. i. ongetwijfeld z. v. a. burch(t).]

De Dola (XXXVIII, 462, 523). De benaming Dellen of Dollen komt meermalen in oude Dijkboeken van Friesland voor. Het waren de nevens den dijk en tot verhooging of verbreeding daarvan uitgedolven of uitgegraven landen, daarna laagten. Mij dunkt, dat delven daarmede in verband staat. Meermalen leest men van Dijcksdellen, dallen of dollen; zie Holl. land, Plaatsbeschr. II, 163.

Kollum. ANDREÆ.

De Dola. Ook in 't Veluwsch idioom, dat er bijzonder van houdt de *a* met de *e* te verwisselen, is »del" = dal, laagte, kuil. — Iemand die van de pokken geschonden is, heeft »dellen" op het gelaat, en is daarom pokdellig = pokdalig, in 't Amsterdamsch mottig. Plooien in 't voorhoofd, voren, rimpels op 't gelaat heeten »dellen". Wie zich soms een flinke snee in de hand geeft of in den voet hakt, krijgt daar dan een »del", en houdt vaak al zijn leven een »del" als litteeken er van. — Onder de vakken (afdeelingen) hout in 't Meervelderbosch is een nog al laag gelegen vak, op de kaart als Duivels-

dal betiteld, maar in den volksmond duvelsdel genoemd. — In mijne jeugd hoorde ik te Amsterdam de scheldnamen »del" en »morsdel", bij opstootjes wel door 't plebs aan vrouwen geven. Dat die vrouwen op geen hoogeren trap van beschaving, zeedlijkheid en zindelijkheid stonden, maar ver beneden 't peil, wilde men haar tot een verwijt maken. Dus alweer het dal, de laagte in.

A. AARSEN.

De Dola. De *Nav.* XXXVIII, 462 aangehaalde versregels moeten luiden:

'k Schuw de eenzaamheid van duin en del,
Want ach! ik mis mijn jagtgezel.

Ze komen voor in de »Lijkklagt op Fingal, mijn jagthond", van Prof. D. J. v. Lennep, gedagteekend 1802, te vinden in de Gedichten van Mr. C. en Mr. D. J. van Lennep, bl. 182.

J. H. MARLOF.

De Dola. Tot aanvulling van *Nav.* XXXVIII, 462 strekke, dat ook het Engelsch heeft dell = dal, laagte. Item in de beteekenis van »hol". *Nav.* ibid. bl. 521 bij te voegen: den Dolder [1]), bouwhof te Beuningen, in 1734 vermeld (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 287), benevens den geslachtsnaam v. Dolderen (Rhenen). Is te Deventer in 1362 sprake van »den toern in den Doele" (Camer.-rek. III, 191), men treft ook een gesl. Doeleman aan; insgelijks aldaar in 1337 eenen gesl. Dullijnc, Dullinc, Dullijng (ibid. I 3, 13, 18, 15, 47), a° 1339 Dulling (ib. 54). — Tot staving der *Nav.* ibid. 522, 3 veronderstelde etymologische identiteit van Deil, Tiel en Tuil strekke: Gysbrecht v. Deyle *of* Ghisbrecht v. Tuel (Geld. Volksalm. 1887 bl. 33, vgl. Nijhoff, Oork. II 233). En in 1265 ontmoet men Ghysbert de Tulen (B^n Sloet, Oorkdbk bl. 862). Zie ook de *Nav.* XXXVIII, 557, noot *b* denklijk op Tiel betreklijke vormen Thill, Thyll. Is het *Nav.* t. a. pl. veronderstelde juist, dan dient Nom. Geogr. Neerl. II, 153: Deil (Daila) = deel (pars) — onhoudbaar te worden gekeurd. — Hetzelfde del(le), dele zal, in versterkten vorm, spelen in Thielt (W.-Vlaanderen, Z.-Brabant), alsmede in Delden (Overijsel) a° 1118

---

[1]) Vgl. wegens die *d* als versterkingsletter, Dendermonde (O.-Vl.) of Teuremonde, — Der-, Denermonde a° 1645, 54 bij Slichtenhorst, Geld. Gesch. 122a.

Dhelden, a⁰ 1333 Deylden, a⁰ 1443 Deelden; zie Nom. Geogr. Neerl. I 88, waar de opmerking, dat de twee laatstgenoemde schrijfwijzen 't best strooken met de Twentsche slepende uitspraak van het woord, de hier voorgestelde duiding uitnemend ten goede komt. Wat zeg ik, het Graafschapsche Delden (bp o. Vorden): a⁰ 996, 1129 Thelden, a⁰ 1134 Telden, — hetwelk, verkeerdlijk op het Twentsche toegepast (o. a. in Nom. Geogr. t. a. pl.), den archaeologen vroeger en later nogal verlegenheid baarde, — a⁰ 1216 Dhelden, luidde in 1235 rechtstreeks Dellen (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 592), ja, wordt hiermede zelfs nog in 1581, 5, 7 afgewisseld in het Leenboek van Spaansweerd [1]) (Geld. Volksalm. 1887 bl. 39, 44).

J. A.

Spoolde, Speulde (XXXVIII, 529). Zie de oude vormen van Spoolde (Overijsel) in Nom. Geogr. Neerl. II, 127; waarbij te voegen Spelderweert a⁰ 1474 (Bijdr. Gesch. Over. II 212). Speulde te Ermelo (op Veluwe) wordt als mastbosch reeds a⁰ 855 zijdlings aangeduid door »in villa Thri (Drie) pastus porcorum 35 (Bondam; v. Spaen, Inleid. IV 134; v. den Bergh, Holl. e. Z. I 14; Bn Sloet 46). Voorts: Spuel a⁰ 1526 (Nijhoff, Bijdr. I 193); Spul en Spuelderbosch a⁰ 1741 (Tegenw. Staat, Kaart en bl. 497, 500); Spull en Speelderbosch a⁰ 1794 (Geogr. Beschr. v. Geld. bl. 320, 42); Speuld a⁰ 1876 (door een Veluwnaar in *Nav.* XXVI, 326); Speult a⁰ 1881 (it. in *Nav.* XXXI, 224). Gesl.: zie *Nav.* XXXVII, 687, 91; en voor Overijsel vgl. v. Spoell 1496 (Over. arch., Tijdr. Regr IV 642), v. Spolde a⁰ 1497 (ibid. V 29), naast ten Spoele a⁰ 1520 (Boek van Recognitiën te Kampen), v. Spurlde [2]) a⁰ 1570 (*Nav.* XXXVI, 619); waarbij men de twee geslachten opmerke in v. *den* Spoelde en *Ver*spuelde. Eene uitgebreide streek te Beekbergen heet De Speldermarke. Wat de naamsbeteekenis betreft: »De bp Speulde", zegt Mr. G. A. de Meester (Aanteek. omtrent een paar oude Veluwsche bosschen, 1850), »schijnt zijn naam ontleend te hebben van 't bosch; want het hout rondom de Engen in de bp behoort aan 't bosch, en 't was eene vergunning

---

[1]) Zijn er sedert nog soortgelijke leenboeken van andere voormalige heerlijkheden voor den dag gekomen? Ze hebben groot aanbelang; zie Werner's opstel in Geld. Volksalm. t. a. pl.

[2]) hoogstwaarschijnlijk verschrijving of verkeerde lezing, voor v. Spuelde.

der maalmannen, daar huizen te mogen zetten. De benaming is waarschijnlijk afkomstig van de aldaar in menigte eertijds aanwezige kiendennen (in Duitschland Schleis-Kiefern), waarvan thans nog de nabijgelegen Uddeler turfveenen getuigen, en alwaar nog dagelijks bij 't baggeren eene menigte kienstammen worden opgedolven. De spaanders van kienhout waren eertijds ten platten lande het eenige en algemeene middel tot verlichting der woningen, gelijk zulks nog in Drenthe wel plaats vindt. In Lyfland en Esthland, waar deze gewoonte mede bestaat, worden zulke kienspaanders *speult* genoemd, en in 't Latijn faculae". Het is mooglijk, maar eenvoudiger schijnt alzoo spel, d. i. speld (Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk), in verband tot dennen-*naalden*, die in den voortijd als spelden en naalden gebezigd werden. Mag *dit* hier gelden, vgl. dan misschien Speldhurst (Engeland). — Maar de *s* kan hier ook euphonisch zijn, zoodat men te denken hebbe aan belt, d. i. zandheuvel. Liever echter in casu, met het oog op de kortere vormen Spuel [1]), in verband tot Verpuel (d. i. v. der puel, *Nav.* XXXVII, 687), v. Spoell, ten Spoele, aan poel gedacht; gelijk zich 't Splebring a° 1457 = 't Spelebring a° 1497 (goed te Twikkel, Over. Arch. Tijdr. Regr IV 68; V 48; z. v. a. het beringde of de brink van of bij den poel), De Spoelsche sluis (inundatie-sluis in de Vijf-Heeren-Landen, Z.-Holl.), Spoelwijk (gehucht in Rijnland), misschien ook Speldestraat (geh. bij Bergen-op-Zoom), geschiktlijk duiden laten. Ook Hilvarenbeek heeft een gehucht Speul.

J. A.

Heulen (XXXVIII, 468). Oudemans heeft: »Bij het rijden over eenige brug heul roepen". Met bijvoeging: »Zie hiervan de beteekenis in het Wrdbk op Bredero". Wat staat daar?

Cule, cole (XXXVI, 509). In 1727 sprak men te Winterswijk van »coelen of boorden" en dijken (op het Geldersche en Boerloosche veen), waarop men turf stak en plaggen maaide (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 277). Te Maastricht ontmoet men den gesl. Op den Coul.

J. A.

---

[1]) Evenzoo Eelde (*Nav.* XXXVIII, 528) metathetisch = lee(de), etym.-ident. met (De) Lee (watertje o. Ek en Maurik). Het daar genoemde IJde kan, als zijnde toutcourt, kwalijk eenen persoonsnaam vertegenwoordigen. IJde = ade, d. i. water?

Made (XXXVIII, 342, noot, 468). Men zie eene andere beteekenis van dit woord niet voorbij. In Amstelland (en misschien ook elders) beteekende het eene vlaktemaat voor land, iets kleiner dan een Rijnl. morgen. Als zoodanig komt het voor in tal van oude brieven van opdracht en andere stukken. Zie o. a. Isaac Le Long, Histor. Beschr. der Reformatie v. Amsterdam, bl. 546, waar in een opdrachtsbrief d.d. 12 Jan. 1576 gesproken wordt van »een Bruyckweer landts groot in 't geheel Twaelff Maden gelegen tot Meerhuysen in den banne van Aemsterveen". Ook in stukken van veel later tijd ontmoet men het in dezelfde beteekenis, bijv. in het Octrooi van 7 Sept. 1764, tot bedijking en droogmaking van den Boven-Kerkerpolder, die daarin gezegd wordt groot te zijn 2090 maaden.

Nieuwer-Amstel. J. H. MARLOF.

[Vgl. *Nav.* XXXVI, 542, en noot, waar men Moet (tout-court) in Maet verandere.]

Oudemans' bijdrage Mid. Nederl. Woordenboek. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 676—9.

Laeflijck. Lavend, verkwikkend. — Camphuysen, Uytbr. der Psalmen 325:

Die *laeflijk* vocht en milden water-vloedt
Uyt dorren steen kan geven.

Labbekallen. Snappen, babbelen. — Herst, Uitgel. Gedichten, 293:

Ziet hoe zy met de vent... weer *labbekald.*

Labberen. Snappen, babbelen. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 52: In 't kussen staakt de tong... haar praat; die soete toeving smeert dat lit om des te gladder te *labberen.*

Labbery. Gesnap, gebabbel. — Van der Veen, Raetselen, 97:

Labbery noch licht gerel;
Hoerdery noch overspel.

Lacchelijk. Lachverwekkend. — Levens van Plutarchus, fol. 389 verso: Hy en konde hem... niet onthouden van hem altijt eenich *lacchelijk* schamper woort te laten ontvallen. — Aldaar, fol. 400 verso: ghewoon... in sonderheyt eenich *lachlijck* woort te spreecken.

De *Bijdrage* vermeldt het woord, zonder voorbeelden, met verwijzing naar Kiliaan en het Woordenboek op Bredero (de laatste verwijzing sluit natuurlijk de aldaar bijgebrachte bewijsplaatsen in). De be-

teekenissen, »belachelijk" en »liefelijk toelachend", aldaar vermeld, passen niet op deze plaatsen.

Lachgelach. Herhaald, luidruchtig lachen. — Jonctys, Tooneel der Jalousien, II, 154: waardoor het bepleistert wijf tot diergelijken *lachgelach* verstrekken kan.

Lach-ha-hacchen. Herhaald, luid lachen. — Van de Venne, Belacch. Werelt, Voorrede:

Lacchen moet ick, *Lach-ha-hacchen*,
Om al 't Werelts ydel Yet.

Lachigh. Lachachtig, tot een' lach geplooid. — Den Nederl. Helicon, 114:

Sy sieter vriendlijck uyt, haer mond is *lachigh*, maer
Met staticheydt verselt.

Lachtigh. Schandelijk, laag. — A. Bijns, Refereynen, III, 35:

Mijn vyanden zijn vele, en zijn seer iachtig...
... al vallen sy teghen my *lachtigh*.
Ghy zijt mijn toevlucht in alle tentatien.

Lanteren. Slenteren, talmen. — Nederland 1853, 264 (uit Pers' Lucretia):

't Huys is der Vroukens schild om naerstelick te sorgen,
Bekommert voor 't gezin, bekommert voor den morgen:
Moet besigh sijn by 't haer en nimmer op de straet,
Noch *lantren* by de buurt met malle en sotte praet.

Lapsalven. Kwakzalven, oplappen. — Coornhert, Wercken, I, fol. 362: Ofschoon al uyterlijck 't lichaem ... werde *gelapsalft* ende gereynicht. Zoo ook Van Swaanenburg, Vervrol. Momus, 25.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan.

Lapzalveren. Kwakzalver, oplappen. — Huygens, Korenbloemen, I, 725:

Die langh *lapsalvert* en Doctoort,
Dit is 't all dat ghy van hem hoort.

Zoo ook Van Swaanenburg, Vervrol. Momus, 259.

Lastig. (bijv. nw.) 1° Drukkend, zwaar. — De Decker, Rymoeffeningen, I, 223:

Die (misdaden) liggen hem zoo zwaer, zoo lastig op 't gemoed.

Lastig. (bijw.) 1° Zwaar, erg. — Montanus, Oorlog der Philosophen, 53:

Geen staat moet men te *lastig* drukken.

2° Met moeite. — Vondel, Samson, 30:

Wy hebben *lastigh* zelf's aertspriesters hart gewonnen.

Lastiger. Lastgever. — Verv. op Wagenaar, IV, 250: dat hunne *Lastigers* hun gehouden gedrag... ten vollen goedkeurden.

Late. Gebaar, teeken. — Despars, Cronijcke van Vlaenderen, III, 188: Ooc causierde deze paeuselicke bulle zulc een toornelicke alteratie in het hert van de gravinne... dat zyder... zeer onvoorsienlick met eender popclare [1]) omme bestaen ende bevaen wiert, stervende daer mids dien achter een zonder *late* ofte teeckene.

Lebbe. Scheldnaam van vrij algemeene beteekenis. — Moons, Sedel. Vermaecktonneel, 214:

Gy wenscht u moeder doot, gy bly sijt, stouten *lebben*,
Om dat gy naer haer doot de krib alleen sout hebben.

Ogier. De Seven Hooftsonden, 24:

Treckt hem den baert uyt sijn backhuys, dien *lebben*.

Lebben. Slurpen, drinken. — Dietsche Warande, X. 124:

Want dronckcn Tenoer en werct niet gaeren
Dan in die tavern, wanneer hy mach *lebben*,
Van 's morgens tot 's avonts altijt vry lach hebben.

Leedigen (*Hem*). Zich gereed maken, zich bezighouden. — Van Nievelt, De Prince van Machiavel, 67: Een Vorst en behoort geen ander wit noch gedachte te hebben, noch *hem* tot eenige andere saeck te *leedigen*, als tot het oorloch. — Levens van Plutarchus, fol. 47: Op dat de hoochste Overicheyt... niet afghekeert werde... tot beter ende grooter saecken *hem* te *leedigen*.
Ook aldaar fol. 57, 128 en 212.

Leepen. Druipen. — Orisandt, Democritus, 34: Haer oogen zijn in 't gemeen soo erbarmelijck gestelt, dat sy *leepen* en loopen op 't aensien. In denzelfden zin vermeldt de *Bijdrage* het woord uit Kiliaan, doch zonder voorbeeld.

Lekkertanden. Smullen. — Jan Vos, Gedichten, I. 85:

Gy hebt aan uwe zoons terstondt *gelekkertandt*.

Brandt, De Veinz. Torquatus, 60:

---

[1]) Oudemans: popelcye, popelency, popelsy = beroerte. Verbasterd uit apoplexie. RED.

— Cerbrus ruw
Behaart met slangen zal aan uw verscheurde leeden
Haast *lekkertanden.*

Lengenis. Verlenging. — Schipper, Tomas Morus, 73:

Dat gy een middel koost tot *lengnis* uwer dagen.

Lening. Leniging, verzachting. — Macquet, Dichtliev. Uitspanningen, I, 276:

Aleksis, my zoo waerd, zoo dierbaar, eischt een lied
Tot *lening* zijner smart, tot troost in zijn verdriet.

Zoo ook Bijvoegs. op Wagenaar, II, 98.

Lenteraer. Talmer, draler. — De Brune, Bancketwerck, I, 332: Die zijn boden te veel toegheeft, maeckt vaddighe *lenteraers*, en zwijnige sletzen.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan, onder den vorm *lenterer*, doch heeft geen voorbeeld.

Lenteren. Talmen, langzaam handelen. — Van Elsland, Gesangen, 74:

— Dat loopen en slent'ren,
En *lent'ren*, daar hieltze niet van.

Op gelijke wijze als *lenteraer* in de *Bijdrage* vermeld.

Lepig. Nijdig, afgunstig. — Tuinman, Mengelst. van Gezangen, 380:

Dat zy haar 's Naasten Heilzon ziet,
Kan 't *lepig* oog niet lijden.

Leps. Leppend. — Van de Venne, Belacch. Werelt, 237:

Soetje, mitje *lepse* lipjes.

Lerken. Lurken, slorpen. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 67: Dan neemt gij 't glas voor mij weg, en *lerkt* aan den rant daar ik geleppert heb.

Letterknabbelarij. Letterzifterij. — Rabus, Vermak. der Taalkunde, 206: 't Welk in alle gevallen een enkele *letterknabbelarij* is.

Letterknabbelen. Letterziften. — Valentijn, Werken van Ovidius, III, 171: Waarom ooit mijn tyd tot *letterknabbelen* besteed?

Leuchenen. Loochenen. — Van Dans, Kushemel, 4:

Doch, onuytsprekelijcke dier,
Wie *leuchent* hier doch oock ons vyer?
Dat heeft gebleken, en dat bleeck
Als ick u in u ooghjes keeck.

Leughenstrepen. Van leugen betichten. — Belgisch Museum, VII, 257: Wie eenen anderen *leughenstreept* in ghenouchten verbeurt vi den. par.

Leuck. Heg, omheining. — Van Zevecote, Gedichten, 204 :

Terwyle schuylt het dier in eenig hol of *leuck.*

Volgens Dr. De Jager, *Woordenboek der Frequentatieven*, II, 341 zou dit woord gat of hol beteekenen, dat ook onder den vorm *loch* voorkomt. Daar echter Kiliaan aan dit woord de beteekenis van heg of omheining geeft, en in denzelfden versregel reeds *hol* voorkomt, meen ik, dat de door mij gegevene verklaring aanneemlijker is [1]).

Leuterbeenen. Met bevende beenen gaan. — Valentijn, Werken van Ovidius, II. 347: Eindlijk komt de oude koude winter al rillende en *leuterbeenende* aandrentelen.

Lichterloo. Lichterlaaie [2]). — Jonctys, Tooneel der Jalousien, II, 112: het vuur der jalouzije *lichterloo* te doen ontbranden.

Lijftochter. Iemand, die alleen het vruchtgebruik heeft. — Coornhert, Werken, I, fol. 310: Godt is de eyghenaer, de menschen zijn maar bruyckwaerder *lijftochters*, ja niet dan Rentmeesters.

Lijs. Bank, zitbank. — Blommaert, Oudvl. Gedichten, II, 54: Onder desen boom saten wiven ende mannen op guldine ende ivoore *lijsen.* De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan, doch zonder voorbeeld.

Lijsigh. Stilletjes. — De Harduijn, Goddel. Wenschen, 58:

'T wordt aen Adam al gheweten
Dat hij *lijsigh* heeft gebeten
In den appel die hem schonck
Eva teghen sijnen danck.

Linderingh. Zachtheid, aangename werking. — Six van Chandelier, Poesy, 53:

(de zwaluw) Verspiedde al vroegh de *linderingh*
Van 't warme weer.

Linderlijck. Zacht. — Baardt, Deugdenspoor, 30 :

Wanneer men, voor, een Etmael schelt,
En achter, 't Poortjen open stelt,
Hoe *linderlijcker* datse treet.

Lingen. Verlangen. — Antw. Spelen van Sinne, 286 :

---

[1]) Hol of gat, kan toch wel, vooral in een gedicht. RED.

[2]) Welke is de etymologie van dit *loo*? *laaie*? RED.

> Laet ons daer henen nemen den loop dan,
> My lingt naer hem, die my mijn ghebreck vollen sal.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Linkerfeem. Linkerhand. — Van Hoven, Leedige Uuren, 28:

> Opdat dit blyken mag voor allen
> Die ik hier tot getuigen neem,
> Zo zult gy op uw gat neêr vallen,
> En geeve elkaâr de *linkerfeem.*

Lip-nippelen. Bijten met de lippen. — Valentijn, Werken van Ovidius, III, 104: dat haar aansigt blau en blond geweest hadt door *lip-nippelen.*

Lippen. Lepperen, drinken. — Van Swaanenburg, De Vervrol. Momus, 30: Rooden en witten Wijn, die 'er . . . *gelipt* wierd.

Lipperen. Met de lippen drukken. — Duim, Mengelzangen, 243:

> De Mai-kers, liefelyk van smaak,
> Is ryp, en nodigt u tot plukken,
> Om teder 't oppervlies te drukken
> Met uwen mond: geen aardsch vermaak
> Zo groot, dan 't *lippren,* door 't besproeyen
> Des Nectars, die uit haar koomt vloeyen.

(*Wordt vervolgd.*)

G en Ch (XXXVIII, 292). Dankbaar voor de mededeeling dat oorspronkelijk alle germaansche tongvallen naast elkander de zachte en scherpe gutturale spirans bezaten, veroorloof ik mij toch de vraag: *waaruit* dit zoo stellig kan worden verzekerd? Bekend is het, hoe men in de Middeneeuwen *schreef*, want dit kan worden *gezien* uit oude charters en andere bewaard-gebleven documenten; maar op welke wijze destijds die woorden werden *uitgesproken*, zal wel een gissing blijven, tenzij dit ergens mocht zijn opgeteekend, welke bron dan wel meer algemeen mag worden bekend gemaakt.

Over een drie- of viertal eeuwen zal men kunnen weten op welke wijze ten huidigen dage wordt gesproken, indien fonograaf-blaadjes bewaard zijn gebleven, en men dan nog de kunst verstaat ze weer op te wekken; doch dit hulpmiddel bezitten wij niet om klanken uit vervlogen eeuwen tot ons te doen komen; men duide het dus den leek op het gebied der middeneeuwsche taalkunde niet ten kwade,

dat hij wenscht te vernemen, op welke gronden, in dit geval, apodictisch »oorspronkelijk" kan worden gezegd.

J. A. KOOPMANS.

VRAGEN.

Post (vgl. *Nav.* XXXV, 494). Wat is de beteekenis van dit woord in De Postberg (te Roozendaal, een der hoogste punten van Gelderland), Ten Post (Gron.), Buitenpost (Friesl.)? Vindt men ook een Binnenpost? En is dit Buitenpost eigenlijk op te vatten? Men vond ook omstr. 1400 eene area postkens te Angerlo of te Brummen (Nieuw-Arch. v. Kerkgeschied. II, 98). Geldt hier wel overal post = paal?

Bonze. Van waar heet een Chineesch priester in 't Fransch un bonze?

Woordenlijst van De Vries en Te Winkel (XXXVII, 500, 680; 'VIII, 168). Aldaar, o. i. te recht: grav*ee*ren, reg*ee*ren. Maar daartegenover: afw*e*ren, afw*e*ring (naast: afweerder, -ster), bew*e*ren, bew*e*ring (naast: beweerder, beweerschrift, beweerster). Is dit niet inkonsekwent? Is ook niet sch*ee*ren beter, dan sch*e*ren? Die Woordenlijst heeft »onstuimig", gelijk men altoos het woord gespeld zag; maar heeft sommiger »ontstuimig" ook reden van bestaan?

Overspel. Wat is de taalkundige afleiding en verklaring van dit woord?

DR. E. LAURILLARD.

[Spel = minnekozerij; spelen = minvermaak plegen (Oudemans Mid. Ned. Wrdbk). Over-spel = minvermaak, dat *boven* of *over* de schreef gaat, dus ongepast, engeoorloofd is; vgl. *over* (in ongunstigen zin) in overaet, over aet = gulzigheid, zwelgerij, onmatigheid (ibid.) en in overdaed(t) = euveldaad (ibid.). Vgl. ook onze hedendaagsche uitdrukking: over of boven zijn biertje wezen. Voor overspel zou men dus ook kunnen bezigen euvelspel. Spel heeft in »overspel" de engere beteekenis erlangd van »minvermaak, dat het huwelijk verschaft". Is het woord aldus goed verklaard?]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. **Alphen** (XXXV, 310). Johannes zn v. Gijsbert v. A. en Maria Hammevel, ged. Rotterdam 20 Mei 1683 get. Johannes Hammevel, Anna v. Vucht en Anna Gijsbrechts, chirurgijn te Rott. tr. Aefje de Bree bij wie: (ged. te Rott.) 1. Cornelis 30 Mei 1713 get. Francijne Bundervoet, Gijsbert v. A., Agatha de Leeuw, 2. Gijsbert 26 Febr. 1715 get. dezelfden, 3. Jan 11 Febr. 1716 get. Aefje Balke Schoote, 4. Gijsbert 21 Juni 1718 get. Gijsbert v. A., Agatha de Leeuw, 5. Gijsbert *volgt*, 6. Michiel 30 Mrt 1730 get. Maria v. A. en 7. Adriana tr. S. Bake.

Gijsbert voornd ged. Rott. 18 Febr. 1725 † ald. 11 Jan. 1795 tr. 1° Johanna Petronella Wackerdack bij wie Jan (*volgt*) en Cornelis ged. Rott. 5 Dec. 1752 get. Cornelis en Goellina Wackerdack; tr. 2° Cornelia Baert bij wie Pieter ged. Rott. 4 Oct. 1759 get. Pieter Baert, Cornelia Hartman. Jan voornd ged. R. 25 Juli 1751 get. Jan en Adriana v. A. tr. Anna Maria Lans Cornelisdr [1]) bij Anthonetta Imchoor, ged. Rott. 9 Jan. 1752 get. Johannes Imchoor, Anna v. Willigen, bij wie: (ged. Rott.) 1. Pieter 7 Juli 1778 get. Pieter Imchoor; 3. Cornelis 4 Oct. 1781 get. Cornelis Lans, Catha} Agatha v. der Looij; 4. Jan 19 Dec. 1782; 5. Jan 25 Mrt 1783; 6. Cornelis 30 Apr. 1789; 2. Gijsbert 7 Sept. 1779 tr. .... bij wie: 1. Jan tr. E. J. W. Bicker Caarten, ouders van den schout-bij-nacht F. H. P. v. A.; 2. Hendrik Christiaan tr. Anna Wendelina Françoise Tromp geb. Rott. 1 Apr. 1817 † 1886 Johannesdr bij Sara Havelaar.

Isaac v. A. ged. Rott. 4 Dec. 1714 Willemszn bij Catharina Larde tr. Catharina Maria de Ruever bij wie Isaac Jacob ged. Rott. 31 Jan.

---

[1]) Hendrik Lans tr. Ida Schut, winnen: (ged. Rott.) *b*. Hermen 17 Oct. 1688. *c*. Johanna 26 Mrt 1697 get. Jan v. Doorne, Geertruij Lans. *a*. Cornelis 25 Febr. 1687 tr. Maria Gouwenaar bij wie Cornelis ged. Rott. 15 Sept. 1720 get. Maria Hagens, tr. Anthonetta Imchoor, winnen: (ged. Rott.) Maria 18 Juli 1748 get. Maria Gouwenaar, Johannes 2 Nov. 1749, Anna Maria (zie boven). Ged. Rott. 27 Juli 1673 Hendrik zn van Johannes Lans en Catharina v. Beveren.

1769. In de uitgebreide geneal, v. A. door J. H. Scheffer, *Nav.* t. a. pl. genoemd, komt geen dezer personen voor.

V. O.

Berkhout (XXXVIII, 229), enz. Een Jager tr. eene Berkhout; hunne dr Johanna tr. Joannes Junius, wedr zijner nicht Elisabeth Junius, met wie hij in 1715 was gehuwd. Deze Joannes, predikant te Amsterdam, was zoon van Louis bij Elisabeth Wilsoet, en achterkleinzoon van den bekenden Leidschen hoogl. der Godgeleerdheid Franciscus Junius (du Jon) † 1602. Deze opgave kan den onderzoeker naar leden der familie B. wellicht nuttig zijn, en aan den inzender iets meer omtrent eerstgenoemden Berkhout bezorgen. Bij de opgave waren de wapens gevoegd, die desgevraagd nader kunnen worden aangegeven, doch die thans niet in het bezit zijn van den inzender dezer mededeeling. Het wapen B. bestond in een boom of plant in een veld van...? — Dezelfde MS.-genealogie vermeldt het huwelijk van Mr. Jacob Junius (geb. 8 Jan. 1664, † 4 April 1706, zoon van Jacob Isaacszn bij Maria Lenarts) met Margaretha Clant 25 Aug. 1695, kleindochter van... ridder de Sandra, majoor der cav. en commandant van Deventer, gehuwd (hertrouwd?) met Maria Leenaerts weduwe van Jacob Isaacszn Junius, beiden bovengenoemd.

Berckhout (XXXVII, 691, 3).

Louwrens Jacobszn B., tr. Geertje Groot, bij wie

2. Antje. 1. Jacob, tr. 1° Marijtje Houton, bij wie Geertruid; tr. 2° Lijsbeth Gerritsdr v. Assendelft, bij wie

a. Hiltje *c.* Marijtje. *b.* Mr. Gerrit of Gerard, geb. Purmerend, schepen van Hoorn 1704, klerk ter admiraliteit † 1708; tr. 1699 Margaretha Bezem † 1707, dr van Dr. Herman, schepen, raad en burgemr van Hoorn 1710 en opperboekhouder der O. I. Cie (kamer Hoorn), bij Maria Meppel, dr v. Jan Corneliszn, luit.-adm. van Holland en West-Friesland, bij Maria Over 't water). Bij wie

1. Elisabeth, geb. Hoorn 17 Mrt 1700, † ald. 29 Mrt 1726; tr. 19 Oct. 1720 Mr. Meinard v. Akerlaken, geb. Hoorn 13 Apr. 1695, † ald., schepen ald. 1718 enz., secretaris der Weeskamer 1722, directeur van den Levantschen handel; bij wien: *a.* Petronella v. A., geb. 25 Aug. '21, † 25 Aug. '21. *b.* Maria Margaretha Elisabeth v.

A., geb. 19 Juli '23, † 1 Dec. '67; tr. 10 Juli '40 haren vollen neef Joan van A.

3. Alida, geb. 21 Juli '04, † Juli '30; tr. 1° Mr. Dirk Velius, schepen van Hoorn '21, † 21 Nov. '25; tr. 2° 18 Juli '28 Hendrik Frederik Haygh uit Enkhuizen.

2. Mr. Herman B., geb. Hoorn 23 Febr. '02, schepen, raad, burgemr en hoogschout ald., gecommitteerde raad, dijkgraaf van Drechterland en bewindhebber der O. I. Cie, † 23 Juli '61; tr. 31 Juli '29 Debora de Vries († 29 Juli '49), bij wie

b. Maria, geb. 1 Mei '31, tr. Mr. Pieter Schagen, schepen, raad en burgemr van Hoorn, bewindhebber der O. I. Cie.

c. Margaretha, geb. '35, tr. Pieter Bouwens, bij wien verscheidene kinderen.

d. Hercules, schepen van Hoorn '55, † ongehuwd [1]).

e. Jan. *g.* Agatha Elisabeth.

a. Mr. Gerard, geb. te H. 6 Mei '30, schepen ald. '51, secretaris '53; tr. Ludowina Verloren, bij wie

aa. Debora, geb. 15 Juni '54, tr. Matthijs Ruigrok.

bb. Eva, geb. 30 Apr. '56, † 19 Juli '59.

cc. Mr. Herman, geb. 11 Nov. '57, schepen te H. '78 enz., raad '78, 1812, burgemr. '89, '91, 1816; tr. Wilhelmina v. der Leij; † zonder oir.

dd. Eva, geb. 4 Dec. '59, tr. Mr. C. H. v. Bekesteyn Raket.

ee. Maria, geb. 2 Mei '63; tr. Mr. Hendrik Carbasius, schepen te H. '83 enz., landdrost onder het koninkrijk Holland, rechter in de rechtbank van 1sten aanleg te H., lid van de 2de Kamer St.-Gen. † 1824.

f. Jacob, geb. 10 Jan. 1744, schepen te H. '70, raad '71, burgemr '85, kassier d. O-I. Cie, † 17 Nov. 1814; tr. Maria v. Hoolwerff, bij wie verscheidene kinderen, die geen manlijk oir nalieten. Hertr. Margaretha v. Aker († 8 Jan. 1806), later wede van Arend Hartjes, schepen te H. Wint bij de eerste, de *Nav.* XXXVIII, 229 genoemden, van wie Gerard, Herman, Hercules en Jan ongehuwd stierven. Elisabeth tr. Mr. Joan Schagen, schepen te H. '85, rechter 1sten aanleg 1811, en Debora werd de gade van Ds. D. Hupkens. Jacob B., —

---

[1]) Moet hij niet minstens *b.* wezen, om in 1755 schepen te kunnen geweest zijn? RED.

is hij één met den laatstvermelde, en dus ten derden male getrouwd? — raad 1808, burgemr en 1824 boekhouder te H., vrederechter en in '38 kantonrechter ald., † ald. zonder kinderen na te laten.

De doop-, huwlijks- en sterfregisters te Hoorn kunnen hieromtrent voorlichten.

De familie Berckhout, die door het overlijden te Hoorn van laatstgemelden Jacob, in leven kantonrechter ald., uitstierf, mag niet verward met andere familiën van dien naam, als Teding van Berkhout, die een gansch ander wapen voerde; van welk geslacht ook een tak te Hoorn is gevestigd geweest, en waartoe waarschijnlijk behoorden, allen te Hoorn: Pieter Janszn B., vroedschap 1521, schepen 1523, burgemr 1531; Simon Pieterszn B., schepen van Hoorn 1523, raad 1528, burgemr 1528; Jan Pieterszn B., vroedschap 1571, burgemr 1572, enz. Stellig behoorde tot laatstgemeld geslacht Reinier Teding van Berkhout uit Monnikendam geb. 2 Febr. 1593, kapt. d. schutterij te H. † ald. 21 Juni 1653; tr. 20 Oct. 1630 Alida Merens, bij wie o. a.

a. Adriaan T. v. B., geb. 3 Nov. 1639, schepen van Hoorn 1672, tr. Swaantje v. Houten.

b. Maria T. v. B., geb. 16 Maart 1645, tr. Mr Cornelis de Groot, geb. Juli 1642, † 1697, achtereenvolgens schepen, raad, secretaris, pensionaris en burgemr van H., secretaris van het Ed. Mog. college der admiraliteit in West-Friesland en bewindhebber der O.- en W.-Ind. Compagnieën, die hertr. 1692 Anna Voordij wede Christhopher of Christoffel v. Akerlaecken, opper-boekhouder der O.-I. Cie te Amsterdam. Door dit huwelijk kwam de familie v. A. te Hoorn, waar ze sedert verbleef.

Bij het raadplegen van familie-relatiën of het opmaken van genealogieën, moet men zeer voorzichtig zijn met familiën van denzelfden naam die dezen aan gemeenten ontleenen. In ons land, inzonderheid in West-Friesland, placht oudtijds de zoon alleen naar zijn voornaam te heeten, en daarbij den voornaam zijns vaders te voegen, b. v. Jan Cornelisz, Cornelis Jansz., Jan Cornelisz enz. Dit had zelfs nog tot het jaar 1811 plaats, b. v. Ige Hajo'sz, Hajo Igesz, Ige Hajo'sz, Hajo Igesz. Eerst na 1811 werd de familienaam I g e s z. In het midden der 16de eeuw begonnen vooral zij die in aanzien en welvaart opklommen, van een familienaam gebruik te maken, en

bezigden daartoe den naam hunner geboorteplaats. Zoo vindt men in de regeeringslijsten van Hoorn de vorenvermelde heeren Berckhout; de Hoogerbeetsen van het hoogere gedeelte der gemeente Beets (bij Hoorn) 1515; Dirk Claaszn Edam, schepen 1520, raad 1529, burgemr 1529; Willem Pieterszn Enkhuyzen, raad 1547, burgemr 1550; Gerrit Janszn Monnickendam, schepen 1546, raad 1550; Jacob Pieterszn Medemblik schepen 1551. Benevens de latere, waaronder vele zoogenaamde patricische familiën: Twisk 1547, Avenhorn 1553, Hoogwoudt 1608, Nierop 1609, Lambertschagen 1627, Abbekerck 1629, Schagen 1633, Westwoud 1649, Hinlopen 1662, Opperdoes 1674, Beverwijk 1676, Benningbroek 1685 — hebben allen hunne familienamen aan hunne geboorteplaatsen ontleend, van welke de meesten in de onmiddellijke nabijheid van Hoorn waren gelegen. — Dus is het zeer wel mooglijk, dat er nog andere familiën Berkhout te Hoorn geweest zijn, die noch tot de familie Berkhout, noch tot die van Teding v. B. behoorden. Zoo vind ik in de regeeringslijsten: Jan Symonszn B. raad 1670, burgemr 1674; Johannes B., schepen 1722, hetzelfde jaar waarin ook Adriaan Teding v. B. als zoodanig voorkomt. Wellicht hebben de *Nav.* XXXVIII, 59, 229 genoemde Vechter Janszn B. en de andere in het Leidsche Album genoemde heeren B., die in mijne genealogische aanteekeningen niet voorkomen, tot zoodanig geslacht behoord. De Hoornsche doop-, trouw- en sterfregisters zouden waarschijnlijk licht kunnen verschaffen.

JHR. MR. D. V. AKERLAKEN.

[Tot lid in den Raad v. Justitie te Batavia werd Apr 1888 Mr. W. C. Berkhout benoemd. Te Rotenburg a Fulda † 16 Aug. '88 Reinier Pieter Marinus Roeloffs, wedr v. Martha Wildenstein, oud 27 jaar, wiens moeder eene Timmerman (te Apeldoorn), en broeder van E. C. J. Roeloffs gade van Jhr. E. A. Teding v. Berkhout.]

Tedingh van Berkhout (XXXVII, 693). Mr. Cornelis de Groot, secretaris van Hoorn, kreeg 8 Juli 1668 attestatie om buiten de stad te trouwen met Marya Berckhout. Deze was aldaar remonstr. gedoopt 19 Mei 1645 en dr v. Reinier Berchout bij Aeltgen Jan Merensdr. Deze waren 20 Oct. 1630 vóór den magistraat te Hoorn getrouwd; zij (geb. te H. 25 Aug. 1605) weduwe van Dirk Sweers Hansz. († 12 Aug. 1626), hij wedr van Aeltgen Willemsdr. Met deze laatste was

hij 10 Nov. 1619 eveneens vóór den magistraat te H. getrouwd en toen Rein. Tedingh Berchout, jongman van Monnikendam, genoemd. Hij † 21 Febr. 1653; geboren was hij waarschijnlijk 2 Febr. 1595, als zoon van Jan B. Kent iemand zijne voorzaten?

Naamgenooten, maar denklijk geen bloedverwanten van hem, waren de volgenden, allen te Hoorn opgeteekend.

Pieter Janszn. B., schepen 1523, 5, 7, 9, weesmr 1541, 50, burgemr 1531, 3, 5, 7, 8, 44. Pieter B., burgemr 19 Febr. 1541, 2, 5, 51, 5, 7, schepen 1543, 9, 51. Cornelis Pieterszn B., schepen 1582, weesmr 1579. Cornelis B., schepen 1586, burgemr 1587. Symon Pieterszn B., schepen 1526, 8, 9, burgemr 1532, 4, 6, 40 (†). Jan Pieterszn B., raad 1571, burgemr 1572, weesmr 1582—90. Jan B., burgemr 1574, 6, 7, 9, 80, 3, schepen 1585. Jan Reyndertszn B., schepen 1664, 7, † 28 Aug. 1667. Jan Symonz B., schepen 1667, 9, burgemr 1674, 6, 85, † 19 Dec. 1685. -- Cornelis B., zoon van Claas Corneliszn Veen, ged. 11 Dec. 1597, een ander kind ged. 13 Juli 1604, peter Ds. Adriaen B., tot Monnikendam. Cornelis Claeszn aliàs Veen, schepen 1624, 7, 9, 31, 3, 5, 7. Cornelis Claeszn Veen, schepen 1622, 6, 8, raad 1647. Cornelis Veen B., schepen 1649, burgemr 51, † 1652. Barent, zn van Cornelis Claeszn Veen ofte B., ged. 7 Aug. 1629. Cornelis Claeszn Veen, wedr, tr. 25 Jan. 1626 vóór den magistraat Trijntje Cornelisdr, wede, beiden van Hoorn. -- Lourens Jacobzn B., wedr, out-burgemr van Purmerend, tr. vóór den magistraat 9 Febr. 1648 Niesgen Claesdr Groot. Jan Symonszn B., van Hoogkarspel, en Geertie Maertsdr Groot laten doopen: Dieuwertje 18 Oct. 1640, Geertruyt 12 Oct. 1642, Geertruyt 27 Dec. 1643, Dieuwertje 15 Mei 1646, Trijntje 1 Nov. 1648, Claes 20 Jan. 1650. Outger Maertszn Groot in 1648 man van Marytje Cornelisdr B. (begr. Groote-kerk 12 Febr. 1681). Maertje, dr v. Cornelis B. en Lysbeth Jansdr, beiden van H., ged. 8 Juni 1645. Ged. 18 Febr. 1638 Barent, 8 Jan. 1640 Dirk, 24 Nov. 1641 Neeltje, kk. van Cornelis B., schepenmr van H., en Jannetje Aries. Barent, zn v. Cornelis Claeszn B., schepenmr van H., ged. 27 Mei 1631. Claes, zn v. Cornelis B., schepenmr v. H., ged. 2 Mrt 1628. — Mr. Gerard B. begr. te Hoorn Febr. 1708.

CH. M. DOZY.

v. **Berck** (XXXVIII, 241), enz. Eene vrij volledige genealogie van

dit Utrechtsch geslacht komt voor in een der werken van Fahne (Geschichte der Westphälischen Geschlechter of Herren und Freiherren von Hövel). Een uittreksel daarvan in mijn bezit, is ter beschikking des vragers.

Doude (ibid. bl. 230, 1). In eene MS.-genealogie Muilman vond ik het navolgende. Catharina M., geb. 12 Oct. 1690, † 5 Maart 1752, tr. 1° Dirk Leonard Doude, commandeur, ressorteerend onder 't Ed. Mog. college ter admiraliteit te Amsterdam, † 17/18 Sept. 1719, bij wien zij won : 1. Margareta Maria Doude, geb. 7 Maart 1715. 2. Hendrik Doude, geb. te Loenen 7 Sept. 1717, 1721 Capitein Geweldige van 't Ed. Mog. college ter admiraliteit te Amsterdam, tr. Oct. 1742 Margareta Jacoba Verbrugge, dr v. den raadsheer in den raad van Brabant in 's Haage V. bij eene Doude, zuster van den commandeur Dirk Leonard Doude, dus zijne volle nicht ; hij † Amst. 4 Nov. 1782, oud ruim 66 jaren, en is in 's-Gravenhaage in het graf van Verbrugge in de Groote-kerk bijgezet. Won : *a.* Catharina Maria D. tr. Juni 1781 A. Paets van Troostwijk (bij wien een zoon geboren te Amst. 28 Mey 1782, en een zoon geb. ibid. 7 April 1783. *b.* Johanna Adriana D. tr. Sept. 1781 Lambertus v. Maas, predikant te Zunderdorp, enz. In dezelfde genealogie vond ik het wapen van Dirk Leonard D., ongekleurd geteekend als een ossenkop omgeven van acht sterren.

Marchant (ibid. bl. 118). Jacob Alexander Roëll, luit.-kol., geb. 1771, † 8 Aug. 1842, vermoedlijk zoon van Mr. Nicolaas Willem bij Johanna Anna Sophia Frederika v. Gheel, tr. 5 Aug. 1823 Sara Helena v. den Velden, geb. Wageningen 17 Mei 1773, † Utrecht 19 Jan. 1837, en hertr. aldaar 12 Nov. 1840 E. B. A. Abrahamsz.

v. Megen [1]) (ibid. bl. 119). Tusschen de graven van Megen onder 1. en 2 bedoeld, bestaat geen familieverband. Guy de Brimeu, heer van Humbercourt, kocht in 1469 het graafschap Megen, en werd 3 April 1476 onthoofd. Diens achterkleindochter Maria gravin van Megen bracht in 1571 dit graafschap ten huwelijk aan Lancelot van Berlaymont, heer van Hièrges † 1578.

Pols (XXXVII, 62). Maria Anna Bell Pols, vermoedlijk dr v. Pieter

---

[1]) Te Elden, in Over-Betuwe, lag in 1747 een van-Megens-tiend (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 302).

Pols en Maria Anna Bell, tr. Gerard Blom, procureur te Gorinchem. Hun zoon W. J. J. S. Blom, thans hoofd-ingenieur van den Waterstaat te Leeuwarden, kan wellicht nadere inlichting geven.

Rom (ibid. bl. 59, 60, 124). Op eene lijst van leden der Confrerie van St. Joris en St. Christoffel te Gorinchem, vond ik: Kapitein Andries R., wordt lid 1728, † na 1770; Johan Rom Rudolfz., lid 1771; Rudolf Rom Jansz., lid 1778; Isaac Rom Jansz., lid 1783; Rudolf Rom Isaacz., lid 1784; Jan Jacob Rom, lid 1841.

Verder nog te vermelden: Isaac Rom, tr. Amarentia de Raad, bij wie Maria Rom tr. vóór 1781 Barkiaan (Bastiaan?) Cornelis v. Eeten. — Rudolf Rom, geb. 1754, in 1797 chirurgijn-majoor. Jan Elias Rom, geb. 1767, in 1797 ritmeester.

's-Hage. CHR^N J. POLVLIET.

Brongersma (XXXVI, 126). Het wapen dezer voorheen in Kollumerland gevestigde familie bestaat, volgens de kleine kerkklok van Kollum, in twee leliën boven elkander; links een klaverblad, rechts eene ster. Kleuren onbekend.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

de Jozée, enz. (XXXVIII, 360). Rietstap's Armorial 1e éd. geeft: la (niet, de la) Hault (Brabantsch), Hodeige (niet, Hodeigne), Luiksch geslacht; Vivario (niet Vivasio) de Ramezée (Luik).

v. Lennep. De *Nav.* XXXVIII, 478 vermelde Lijsbet (Elisabeth) v. L. was dr v. Roelof tot Biljoen, 1531 huishofmeester van hertog Karel van Gelre, 1532 drost van Midlar in het kwartier Roermond † 1548, bij Johanna de Cock v. Neerijnen. Zij tr. 1548 Dirk v. Malburg, 1532 als student uit Zalt-Bommel ingeschreven te Wittenberg (Dr. Acquoij, Jan v. Venraij, bl. 6), 1555 op de riddercedul van Nijmegen, doch niet verschreven als wonende te Zalt-Bommel (Te Water, Verbond d. Edelen, IV, 440), zoon van Otto bij Petronella v. Echtelt. Zij was dood 1552, en schonk haren man één kind, Anna, later gehuwd met Joost v. Giessen, 1593 ambtman van Bommel, Tieler- en Bommelerwaarden † 1622, bij wien: 1. Elisabeth tr. Barthold v. Gent, heer van Loenen en Meinerswijk, afgevaardigde te Munster 1648, zoon van Cornelis bij Christina Pannekoeck, 2. Maria, vrouwe van

Clingelenburg te Neerijnen, geh. met Godard v. Gent, Barthold's broeder.

H. T. G.

[Dit een en ander verschaft eenige toelichting aan de lijstjes van *Nav.* ibid. bl. 352, noot.]

v. **Maarseveen**. Een uit Indië overgezonden cachet-afdruk leert, dat mijne wapen-opgave van *Nav.* XXXVIII, 361 niet geheel juist was. Die cachet-afdruk vertoont in een ovaal schild de gezegde figuren. Maar aan weerszijden van 't schild ziet men eene guirlande van ronde bladeren of vruchten, afhangend. Aanziende helm met wrong; helmt.: het doodshoofd van 't schild tusschen eene vlucht. Van kleuren valt niets te bespeuren.

W. M. V. M.

[Te Doorn vindt men Maarseveen]

v. **Meteren** (XXXVII, 107; 'VIII, 243). Zie *Nav.* XII, 240, 372, waar sprake is van Jacobus Viverius (Viver, Vijver of de Vivere), neef van den historieschrijver Emanuel.

J. A.

v. **Oostendorp** (XXXVII, 563; 'VIII, 172, 293, 373—5). In den Zwolschen stadsbrief a° 1230 staat eene bizonderheid nopens Johannes de Ostendorp vermeld; zie Bijdr. Geschied. v. Overijsel I 30. Dit kostelijk werk vermeldt meerderen van dezen naam. — Wellicht dient ook herinnerd aan menig gegeven voorkomend in den Catal. der arch. Dev. gasth. van-af 1438 (Johan toe Oestenderp, in de Papenstraat te Deventer) tot 1609 (Herman Oestenderp c. s. gegoed te Kolmschate, bij Deventer). In laatstgenoemd jaar komt voor Henrica Loevelinck [1]) wede Jan Oestenderp (a. w. n° 1355). Hendrik Oostendorp was de tweede man van Jenneken Nilant (9 Febr. 1613 geh. m. Johan zoon van zaliger Marten v. Lith in de Polstraat te Deventer; Bijdr. Geschied. v. Overijsel VIII, 247, Geneal. Nilant). Zie nog Tijdr. Regr oud-prov. Arch. v. Overijsel II 111, enz., van-

[1]) In 1449 was Roloff Loveling geerfd burger te Deventer (ibid. n° 451). Bekend is nóg Leuvelink Tjeenk en de Bie Leuveling Tjeenk te Amsterdam (Haarl. Ct. 15 Aug. en 8 Sept. 1887).

af a⁰ 1403. Johan v. Haersolte, dood 26 Sept. 1626, was de zoon van Arend bij eene v. Oostendorp. Deze ontleenden vermoedlijk allen hun familienaam aan het o. Doornspijk in Over-Veluwe gelegen gehucht. Ook o. Sneek ligt echter eene buurschap van dezen naam. Den 15 Aug. 1888 was het 50 jaren geleden, dat te Haarlem door het huwelijk verbonden werden Dirk Cornelis Bosch, geb. 22 Oct. 1814, en Dina Frederika Maria v. O., geb. 25 Dec. 1808. Ter eere van dit gouden echtpaar, woonachtig in de Witte Heerensteeg, deden de buren op dien dag de Nederlandsche vlag uit hunne woningen wapperen.

Ruts (XXXVIII, 359). Achter het koor der Groote-kerk te Dordrecht ligt een kleine grafsteen, met het opschrift: »Dit Is Den Ingang Van Het Graft Van Herbert Ruts"; daarnaast een groote steen, waarop: »Hier legt begraven — Hillegonda van Duren — Huysvrouw van — Herbert Ruts — Sterft Den 17 Aug. 1759 — in den ouderdom van — 61 Jaar 10 Maanden 8 Dagen". Hare ouders waren Abraham v. Dueren (zn v. Pieter, schout van Zevenhuizen, bij Anna Vermeer) en Alida Geijgers. Jacob R. (hun zoon?) was in 1786 lid van het college der Veertigen te Dordrecht. Van 1804 tot '28 was Arent R. regent van het »H. Geest- en Pesthuis ter Nieuwer-kerk binnen Dordrecht". De zuster van Herbert R. (zoon van Jacob R. Dirkszn), Adriana, tr. Pieter v. Dueren, broeder van Hillegonda, geb. Dordt 13 Apr. 1695, † ald. 25 Juni 1730; zij hadden kinderen. Herbert R. had (onder meer?) een' zoon Jacob, tr. 11 Mei 1761 Catharina de Heer Arendsdr. Herbert en Adriana R. huwden beiden 4 Mei 1721. — Hoe is het wapen? Wie heeft eene genealogie?

H.

Schill (XXXVIII, 363). Misschien helpt het volgende op weg. Mij is gebleken, dat Adolf Peter Schill geboren is te Kampen, zoon van Joachim Petrus en van ...? Hij huwde te Amsterdam in de Luthersche Kerk, was toen 28 jaar oud en woonde aldaar in de Nes. Bij den doop zijner kinderen waren getuigen Maria Elisabeth Schill, Johan Fredrik Seis en Anna Maria Sophia Kumpel.

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

[Th. F. Sch., adviseur bij het agentschap der Nederl. Bank, te 's-Gravenhage, † 1887. — Auguste Schill, te Neuchâtel, tr. 17 Mei '88 Jacques de Montmollin, Med. Dr. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 303. De April-aflev. v. h. Tijdschrift voor Nederl.Indië bevat een opstel over Th. F. Schill, van de hand van G. H. v. Soest.]

v. Schrieck (XXXVIII, 364). Anna v. der Waerden, echtgenoote van Willem v. Schrieck, benoemde hare dr Johanna Maria v. Schr. tot hare eenige erfgename, bij testament, verleden voor den notaris Joachim Kets te Helmond 27 Febr. 1693. In eene akte, verleden voor den notaris Dirk Deckers ald. 11 Juli 1716, komt Johanna Maria Schrieck (dezelfde als boven, maar nu S. in plaats van *van* S. genoemd) voor als gehuwd met Jor Caspar de Voogt. Ik herinner mij den naam v. S. ook te Eindhoven te hebben ontmoet.

Helmond. AUG. SASSEN.

v. Schrieck. Het wapen dezer maagschap zal wel een zoogenoemd sprekend wapen zijn, en de vogels daarop geen meerlen, veel minder nog krekels, maar eenvoudig schrieken. Schriek toch is de welbekende naam van eenen onzer inlandsche vogels, die door zijn eentonig geroep in de weiden en maden overbekend is. Zie verder *Nav.* XXIII, 86.

JOHAN WINKLER.

[Het krekeltje, welks schel, eentonig geluid eenige jaren geleden werd nagebootst door de CRICRI (cri-cri), een speeltuig voor kleine en voor kinderachtige groote kinderen, — zonderlinger uitvindinge, even ras vergaan als gedaan! — is in Neder-Betuwe hoofdzaaklijk als schriek bekend. Zijn geluid, een heel ander dan dat van *Nav.* XXIII, 86, doet hem als krekel kennen. Misschien noemt men in Neder-Betuwe den krekel zóó, omdat men hier ook spreekt van »schreeken" voor schreeuwen; schreek = schreeuw; hij liet 'n schreek = gaf een gil. Maar nu, zijn in de natuur schrieken inderdaad onderscheiden van krekels?]

v. Slype (vgl. *Nav.* XXIII, 525). Beatrix v. Lennep, dr v. Abraham bij Elisabeth v. Schrieck, tr. Rogier v. Slype, kapitein (ter zee?), en schonk hem vijf kinderen: Abraham (tr. Jannetje Steeken); Isaac (ontvanger in 't land van Valkenburg, bij Maastricht, tr. Maria v. Hillersberg); Maria; Elisabeth, (tr. Jan v. de Roer, schepen te 's Hertogenrade) en Rogier (adv., tr. Petronella v. Eck). — Uit het huwelijk van Abraham éene dochter, Maria, geh. m. M. Daalman, waarvan éene dochter, Maria. — Isaac's vrouw won hem:

Geertruid, Adriaan Hendrik (burgemr te Maastricht, tr. M. Pain et Vin), Rogier Godfried en Maria (tr. Godfried Schardinet). — Elisabeth geh. m. Jan v. de Roer had Rogier, Willem (tr. Maria Hester Vignon), Adriaan (tr. Margareta v. Valbrugge), Elisabeth, Beatrix, Sophia, Geertruid en Jan. — Van Rogier vind ik Jan (tr. 1°....?, 2° M. Everhards), Caspar, Lucas Willem (tr. 1° A. Otring, 2° Christina v. Eck), en Rogier. Jan v. Sl. won Petronella, tr. Andreas v. Wickede, predt. te Opijnen; Lucas Willem won Rogier.

In Dagbl. v. Z.-Holl. en 's-Gravenhage 9 Jan. 1875 komen twee advertentiën voor, ondert. door J. D. v. Slype, burgemr van Goudriaan en Peursum.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[Volg. Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. bl. 720, overleed de oud-predikant Johan Willem v. Slijpe (*sic*, *Nav.* XXIII, 525 daarentegen staat v. Slype) tot Broekhorst 28 Apr. 1817 te Zwolle, bijna 75 jaar oud. Was gehuwd met Jacoba Sara Justina Gallas (blijkens de Leenhypothecatiën v. 3 Juli 1785), dr v. Catharina Margaretha gravin v. Hogendorp (wede Jan Arnold Gallas), begr. 7 Mei 1804 op het koor der Michaëlikerk te Zw., en zij zelve 6 Maart daar te voren. Hare zuster, Joha Maria G. († Mei 1801) was de gade van Johs Jacs Metelerkamp. De burgemr van Leksmond W. N. J. v. Slijpe werd 24 Apr. 1888 tot lid prov. Staten v. Z. Holland verkozen.]

Sloet (XXXVIII, 484). Jurriana (niet, Juliana) Sl., gade van Gabbe Bootsma, was dr v. Peter bij Alijt v. Bijlevelt (MS.-geneal. Sloet).

MR. DERCK ENGELBERTS.

Versfelt (XXXVIII, 362). Het wapen dezer Brabantsche familie ontmoet men op eene kaart a° 1741 in het archief van 's Hertogenbosch. In de Naamlijst en wapenkaart van den magistraat dezer stad door R. A. v. Zuylen komt het foutief voor. Rietstap's Armorial 1e éd. heeft het foutief, maar verbeterd in de 2e éd. Het is in blauw, met grasgrond (of eene groene met kroos bedekte watervlakte) in den schildvoet, uit welken herald. rechts een korenaar v. goud, herald. links een arends- of valkenklauw oprijst; aanz. helm v. zilver, geboord en getralied v. goud, gevoerd v. rood; wrong en dekkleeden blauw en goud; helmt.: vlucht v. blauw, waartusschen de korenaar v. h. schild. In 1761 koos Ds. Gerrit V. tot devies »Ora et Labora" [1];

[1]) Deze spreuk leest men in groote letters op den muur rechts van den predikstoel der Herv. kerk te Erichem (Grp Buren).

zijn broeder Willem »Copia laborem sequitur", dat nóg gebezigd wordt door zijne afstamlingen, tegenwoordig allen gevestigd in Z.-Afrika. H. Versfelt tr. 27 Aug. 1888 A. C. ter Laag te Amsterdam. Deze familie, thans ook vertegenwoordigd te Weert (Limburg), ontleent haren naam aan het Graafschapsche Varseveld (o. Wisch), dat in 828 voorkomt als Wastervelde, Wazefelde (Bondam, v. den Bergh), Warevelde (Bn Sloet bl. 32), a° 1086, 1152 parochia Versnevelde (Geld. Volksalm. 1877 bl. 70; Bn Sl. 292), a° 1152 Vernsnevelde (Bn v. Spaen, Inleid. I, 395), a° 1234, 5 enz. curtis, ecclia, parochia Versevelde (Bn Sl. 579, 85 enz.), a° 1280 Versevelt (Bn v. Spaen I 402), a° 1442 Versseuelt (v. Hasselt, Roozendaal 310). Bij toepassing van W, V = M (vgl. *Nav.* XXXVI, 42) beduidt dit master-, maze-. mers(s)e-, d. i. moeras-veld, waarop bovengenoemd wapen grootendeels uitnemend past. Hoe is het dorps- of gemeente-wapen? — In 1152 komen voor een drietal gebroeders Godescalcus, Winemarus en Adalhardus de Versnevelde, liberi homines, als getuigen bij het verdrag tusschen Frederik II, bisschop van Munster, en Godschalk, nobilis homo, betreklijk het slot Loon (kr. Ahaus, rgbz. Munster), waarvan laatstgenoemde levenslang kastelein zou blijven, terwijl hem tevens het regimen populare over de kerspelen Loon, Winterswijk, Aalten, Varseveld, Zelhem en Hengelo, als comes vulgaris werd toegekend (Bn Sl. 291, 2). Gerard v. Verseveld bezat in 1200 een goed Maarschalkink te Zevenaar, waaruit hij tien solidi Xanthenses aan het klooster Bethlehem bij Doetinchem had geschonken (ibid. 397). Henrick v. Versfelt, speldemaker, en Roloff ten Poll, verkochten in 1573 namens Willem Janssen, zoon van Johan Kremer van Borkelo, over wien zij mombers (voogden) waren, aan het gasthuis te Deventer eene jaarrente van 7 goudgl., welke Willem bezat uit een erve en huis ter stede (Catal. arch. Dev.-gasth. n° 1138). In 1648 komt voor de assaieur (assayeur bij de munt) Versevelt te Zwolle, wien voor de assaie te maken ende ijsersnijden op de officine (werkplaats) van de Munthe aldaar 300 Car. gls als jaarlijksch traktement was toegelegd, tot wederopzeggens toe; want men zou voortaan aan een Zwollenaar de voorkeur geven (Bijdr. Gesch. Overijsel I, 57).

J. A.

v. **Voort** (XXXVI, 577). Waarschijnlijk was deze familie uit Utrecht

herkomstig. Althans omstr. 1672 leefde in Friesland Frederik v. Voort, kleinzoon van Lauwerens v. Voort uit Utrecht, die in 1596, burger van Leeuwarden werd, neef van Matthijs v. Voort en zoon van Gysbert. Zie Catalogus der Sted. Bibliotheek van Leeuwarden, bladz. 52.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

VRAGEN.

v. **Kerkwijk.** Volg. de geneal. in het Stamboek van A. A. Vorsterman v. Oijen stamt dit geslacht af van de Cock. Sommigen noemden zich de Cock v. Kerkwijk, anderen alleen v. K. In de kerk te Zalt-Bommel treft men eene grafzerk aan, meldend, dat ald. in 1616 werd bijgezet Geraard de C. v. K. De eerste, in gezegde genealogie vermeld, is Jan v. K. Janszn, sed. 25 Juli 1657 schout van Gameren, † Febr. 1707, met wien de filiatiën geregeld volgen tot op heden. Hoe is nu de afstamming uit de Cock?

v. **Loon.** In Herald. Bibl. 1876 bl. 230 lees ik: Loon. Leden van dit oud-adellijk geslacht, geheeten naar een der meijerijsche dorpen of gehuchten van dien naam, vindt men onder de Broeders van het Illustre College te 's-Hertogenbosch. Het voerde in zilver »drie blauwe molenijzers". Van deze familie vindt men in de 16de eeuw ook schepenen in de hoofdstad ('s-Hertogenbosch). Vgl. *Nav.* XXXVII, 16. Alsmede »Algemeen Nederlandsch Familieblad 1886 bl. 305". »Geeraard v. Loon, regent van het gasthuis te Breda, leefde aldaar 1597. Jan v. L., leefde te Breda 1597. Arnold v. L., tienman der stad Breda 1625. Robrecht v. L., advokaat te Antwerpen 1616, voerde ook in zilver »drie blauwe molenijzers". — Deze behooren dus allen zonder twijfel tot het oude geslacht v. Loon, uit de Meijerij van 's-Hertogenbosch. — De adellijke familie v. L., thans te Amsterdam gevestigd, is ook vandaar herkomstig, gelijk mij bleek uit een woordenboek, waarvan ik mij den titel niet meer herinner. Het voert Doorsneden: 1. in zilver twee moorenkoppen, 2. in goud drie molenijzers van zwart. Wie kan uitleggen, hoe het komt, dat in 2. het veld goud is en de molenijzers zwart zijn, in plaats van een zilver

veld met blauwe molenijzers; en aan welke familie in 1. de twee moorenkoppen behooren? De in zilver blauwe molenijzers voerende tak was R.-Katholiek; de in goud zwarte molenijzers en moorenkoppen voerende tak schijnt Protestantsch geworden te zijn.

Een andere tak v. Loon (R.-Katholiek), waarvan de stamvader te Oosterhout omtrent 1517 leefde, — zie Algemeen Nederlandsch Familieblad 1886, bl. 317, — dus ook uit de Meijerij van 's-Hertogenbosch, heeft verschillige schepenen opgeleverd, o. a. Pieter v. L., schepen van Oosterhout 1606—08; Joosten v. L., schepen ald. 1637; Pieter v. L. schepen ald. 1646—48. Kent iemand de zegels dezer schepenen? Denklijk voerden zij ook de drie molenijzers. Verdere inlichtingen zullen in dank ontvangen worden.

Antwerpen. P. J. E. V. L.

Sipkes, Tassma. Is Sipkes van *Nav.* XXXVI, 227, één met Sypkens of Sijpkens van ibid. bl. 421, 2? En evenzoo Tassma één met Tassema ibid. bl. 424, noot 2?

Snouck v. Loosen. Daar Snoeck ook Snouck luidde (*Nav.* XXXVIII, 397), welke is de afkomst der adellijke familie Sn. v. L.? Bestaat er eene genealogie? Zie een Catalogus *Nav.* ibid 330 aangehaald. Uitgestorven, naar ik meen, in jonkvr. M. M. Sn. v. L., ten wier sterfhuize te Enkhuizen 13—16 April 1886 eene omvangrijke veiling van antieke porseleinen, Delfsch aardewerk, schilderijen enz. gehouden is (zie Haarl. Ct. van 16 en 17 April). Onder de Gedichten van Jan de Jongh, de Jonge (gehuwd met Aafje de Vries, † 1809 te Amsterdam) 1765—1823, in 8vo (*f* 8) komt voor een vers, getiteld »De verzadigde armen van Enkhuizen, aan derzelver Gastheer en Vrouwe, Snouck van Loosen a⁰ 1814". Zie de opsomming dezer Gedichten, welk eene rijke bijdrage leveren tot de geschiedenis van Enkhuizen (a⁰ 1770 Enochusa *Nav.* XXXVII, 109), gedurende die jaren, — in »De Librye" Dec. 1887 (Rott., Eeltjes) N⁰ 3, bl. 21.

Vermase(n). Dezelfde Helena, die *Nav.* XXXVI, 126 Vermasen heet, is ibid. bl. 421 Vermase genaamd. Hoe moet het zijn, Vermasen of Vermase?

roodachtig groen. De kroonblaadjes zijn iets korter dan de bladeren, (welke ongeveer 1 cM. lang zijn) en bovenal veel smaller. De meeldraden zijn 8 tot 10 in aantal. Ze zijn op eene bovenstandige schijf ingeplant, en loopen van boven in 2 takken uit. Het stuifmeel verlaat den onbewoeglijk aan den helmdraad verbonden helmknop door poriën. De meeldraden vallen af vóór de kroonblaadjes. Er is maar één stamper aanwezig, eene fijne cilinder met staartvormigen stempel. De bessen, die er aan groeien, zijn ongeveer zoo groot als een knikker; donkerrood en ongespikkeld. Ze smaken zuurachtig, maar toch gansch niet onaangenaam.

In Duitschland wordt dit V. tegenwoordig op groote schaal verbouwd; in ons land nog maar weinig. Hiervoor zie men het stuk van F. J. v. Pesch in het »Maandblad voor den Nederlandschen landbouwer" 1885. N° 6. Op Terschelling, de eenige plaats in Europa waar deze plant in 't wild groeit, wordt ze uitsluitend gebruikt als brandstof in de bakkersovens, en bij 't »branden" of »op de houten zetten" der schepen; hetgeen dient om de wormen en ander zeegedierte, dat zich daaraan of tusschen de naden er van heeft vastgezet, te verschroeien; waarna zoo noodig de gaten worden gebreeuwd en 't geheele schip afgeschrabd en geteerd wordt. Een paar jaar geleden heeft P. J. Wichers op T. zich zeer verdienstlijk gemaakt, door in 't Handelsblad deze plant te bespreken, en hun, die met hem 't belang van den verbouw er van erkenden, op aanvrage exemplaren van V. macrocarpum toe te zenden.

Amsterdam. F. C. FLEISCHER.

N. D. Lammers v. Toorenburg (XXXVIII, Bijlage, zie hiervoren). Kan hij een zoon geweest zijn van den in mijne jeugd (182 ?) naar Indië vertrokken predikant van dien naam? Men vertelde mij later, dat deze terwille van zijn talrijk gezin naar Indië vertrok. Hij stond toen te Kadzand, en was er zeer geacht. In 't Maandblad voor 't Dep. Sluis der Mij van 't Nut voor 't Alg. komen onderscheidene verhandelingen van hem voor.

G. P. ROOS.

Taalkaart. Aan het koloniaal verslag over 1887 zag men toegevoegd eene Taalkaart van Sumatra, waarop in verschillende kleuren is aangegeven, welke talen op dat eiland gesproken worden. Saamgesteld door den adviseur-honorair voor inlandsche zaken K. F. Holle, met behulp van inlichtingen, verstrekt door de ambtenaren van binnenlandsch bestuur, en met medewerking zoowel van het Topografisch Bureau te Batavia als van Dr. J. L. A. Brandes, ambtenaar voor Indische taalkunde.

Volkstaal. Uit Arnhem schrijft men: Toen het eerste drijfijs zich in de rivier vertoonde, heette het »de Rijn drijft"; toen het ijs zich vastzette, zeide men »de Rijn zit"; bij het losgaan spreekt men van »de Rijn kruit" en »de Rijn loopt". Nu is hedennacht »op kousenvoeten", d. i. met stille trom, de Rijn, die gisteravond laat nog »mooi zat", losgegaan, en al het ijs is verdwenen. Nu heet het »de Rijn is weg"; er vertoont zich alleen blank water (Handelsblad, 9 Jan. 1888).

Bijen (A. R.). In sommige streken van Drente bestaat nog een zeer eigenaardig bijgeloof. De bijkers aldaar meenen, dat, wanneer de boer, bij wien des zomers de bijen geplaatst zijn, komt te sterven, dit aan die diertjes moet worden medegedeeld. Dit geschiedt dan, door op elken korf eenige keeren te kloppen (Nieuws v. den Dag, 6 Febr. '88).

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Volksgebruiken. Uit Rottevalle wordt het volgende gemeld. Als eene bijdrage tot de kennis van eigenaardige volksgewoonten en gebruiken deelen wij mede, dat bij een goed deel van de bewoners dezer streek zelden een werk met het begin eener nieuwe week wordt ondernomen. De meeste boeren bijv. zullen in den hooi- of oogsttijd niet op Maandag morgen de eerste halmen van eenen akker snijden, maar met dat werk op Zaterdag middag een begin maken. Evenzeer wordt met het ploegen of spitten van een stuk land op den laatsten werkdag begonnen in plaats van op den eersten. Bijna zonder uitzondering doen onze landlieden in het voorjaar nooit op Maandag, maar wel op Dinsdag het vee den stal verlaten, terwijl ze in den

herfst met het stallen weer even zorgvuldig den Maandag ontwijken. Vooral ook bij schippers merkten wij deze gewoonte op: steeds zullen deze, na eenen winter rustend te hebben doorgebracht, weer op Dinsdag beginnen te varen. Het schijnt, dat bij velen deze gebruiken niets meer dan eene erflijke gewoonte zijn; toch merkten wij bij eenen enkele, dat het bijgeloof er niet vreemd aan is, dat in een jaar drie ongeluksdagen en wel »Maandagen" doet bestaan, zonder aanduiding op welken datum deze vallen. — Een ander eigenaardig gebruik, dat vroeger vrij algemeen was, doch thans slechts bij uitzondering wordt gevolgd, wijst niet minder duidlijk de macht van dwaze volksmeeningen aan. Wordt nml. een jong paard (veulen) geboren, dan ziet men oogenbliklijk daarna in den hoogsten boom op het boerenerf het vlies, waarin het jong vóór de geboorte was ingesloten, ophangen (hier bekend onder den naam van »hamme"). Daardoor toch, zoo luidt de overlevering, wordt de voordeelige groei en de schoonheid in lichaamsbouw van het jonge paard bevorderd. (*N. Rott. Ct.* 25 Febr. 88, blad 4.)

De Prostitutie bij de volken der oudheid. Sociaal-hygienische studie van Dr. Edm. Dupouy. Super-royal octavo formaat — 248 bladz. druks, met afbeeldingen. Prijs voor Nederland franco per postpakket *f* 2.90. Voor Nederlandsch-Indië franco per zeepost *f* 3.20. Tegen postwissel verkrijgbaar in het Boeken-Magazijn van A. van Klaveren, Swelinckstraat 14—16 te Amsterdam »De wijsbegeerte bemoeit zich met, en spreekt vrij over alle zaken, om er de oorzaak van te vinden, ze te beoordeelen en te verbeteren". (Charon.)

Geschiedenis der Neder-Veluwe. I. Ede en omstreken", door D. Verbeek Jr. en H. v. Gortel. Met kaart der geheele gemeente Ede, en een plaatje. Prijs franco per post gebonden *f* 1,50, ingenaaid *f* 1,20. Voor hen, die zich voor minstens een jaar abonneeren op »*de Neder-Veluwe*", ingenaaid *f* 0,25. Toezending volgt na ontvangst van postwissel aan het Bureau der *Neder-Veluwe*. Wageningen. Ook verkrijgbaar door tusschenkomst van den Boekhandelaar F. F. Kuiper, te Amerongen.

Merkwaardige boomen (Algemeen Regr). Stellig de schoonste eik van Limburg staat te St.-Odiliënberg, bij het gehucht Paarloo. De rechte, zeer hooge stam heeft drie personen noodig om hem te omvatten. De kroon is zeer groot. Meermalen heeft men er geld voor geboden, doch hij is vooreerst niet te koop (Nieuws v. den Dag 28 Jan. 1888). — In de »Oesterr. Forstzeitung" leest men: Wie den koning der Duitsche wouden wil bewonderen, bezoeke het district Travnik. Op geringen afstand van het dorp Hrankovi verheft de grootste eik van Duitschland zijn eerwaardige kruin. Ter manshoogte heeft zijn eivormige stam een omvang van ruim 14 meter, de gemiddelde doorsnede daarvan tot op de plek, waar hij zijne forsche armen uitbreidt, is $4^1/_2$ meter. Beneden aan den grond is de stam gedeeltlijk hol, tot over een manshoogte; wat echter geen schade doet aan zijn krachtigen wasdom. De inwoners van het genoemde dorp bezigen deze holte als veestal. Bij gelegenheid eener wapenoefening logeerde een groot gedeelte van een regiment der bezetting van de stad Travnik in de schaduw van zijn loofdak, en 64 man van een der compagnieën vonden eene schuilplaats in den ontruimden stal. (Algem. Handelsbl. van 13 Jan. '88).

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Prins Willem V. In de Nieuwe-kerk te Delft hebben al de vorsten uit het roemrijke Huis van Oranje- Nassau hunne laatste rustplaats gevonden; slechts één hunner wordt er te vergeefs gezocht, de ongelukkige erfstadhouder Willem V, die in 1806 te Brunswijk overleed en aldaar in het hertooglijk grafgewelf werd bijgezet. — Het misleide en verblinde volk verdreef met hem zijn geluk en zijne welvaart, en toen het eindelijk na jaren-lange ellende weder aan het oude stamhuis dacht en dit hartelijk terugwenschte, was hij, aan wien het grootste onrecht was gepleegd, reeds niet meer onder de levenden. Dit onrecht kon dus niet meer hersteld worden; wat nog geschieden kon gebeurde, de zoon van Willem V trad in de plaats zijns vaders. Toch restte er nog een andere plicht op onze natie; en dezen heeft ze *niet* vervuld. Aan 's Prinsen lijkgebeente had men zich moeten laten gelegen zijn. Frankrijk bracht wel het gebeente van Napoleon I in 1840 uit St. Helena over

om dit in Franschen bodem te begraven; 't gebeente van dien vorst, wiens komst zóóveel ellende over zijn land had gebracht. En Nederland verzuimt den lijkplicht jegens zijn stadhouder, wiens verdrijving 't aanvangspunt was der rampzaligste jaren, welke het ooit beleefde. Zou het dan nu niet eene daad van piëteit zijn, zoo eenige mannen van invloed alles inspanden om dat lijkgebeente naar het Vaderland over te brengen, dat thans nog altoos wegschuilt in een hoek achter de deur van den grafkelder der Hertogen van Brunswijk, terwijl al zijne roemrijke voorouders en nazaten te Delft hunne laatste rustplaats vonden? Wie zou deze herstelling van onrecht niet toejuichen!

Utrecht. J. H. F. KOHLBRUGGE.

Sempach. Toen indertijd het Grütli of de Rutli-weide in gevaar verkeerde, der speculatie ten offer te vallen, werd er onder de Zwitsersche jeugd eene geldinzameling gehouden ten behoeve van den aankoop daarvan. Sedert is de beroemde weide, waarop de mannen van Uri, Schweitz en Unterwalden (in den nacht van 7 Nov. 1307) de verdrijving der Habsburgsche dwingelanden beraamden, nationaal eigendom en dientengevolge tegen ontwijding behoed. Bij eene eenvoudige hut ontspringen hier (op den westlijken oever der Vierwaldstätterzee, kant. Uri), onder vruchtboomen, drie bronnen, welke het volk als heilig vereert, daar men verhaalt, dat ze ontspringen ter plaatse waar de drie stichters der vrijheid in den bewusten nacht stonden. In 1713 vernieuwden de drie genoemde kantons hier voor het laatst het oude verbond. — Mei 1886 vond eene dergelijke collecte onder de volwassen inwoners plaats tot vermeerdering van het Winkelried-fonds; eene liefdadige stichting, die de ondersteuning beoogt van de nagelaten betrekkingen der in den oorlog gesneuvelden. Den 9 Juli toch was het vijf eeuwen geleden, dat in 1386 het gevecht bij Sempach werd geleverd; en nu wilde men het aandenken aan den held van dien slag, *Arnold von Winkelried*, indiervoege eeren. In alle kantons werden dan ook commissiën benoemd, die zich met de bewuste geldinzameling belastten. Dertig duizend fr. waren bij voorbaat bestemd voor de oprichting van een gedenkteeken, dat op den feestdag met groote staatsie werd ingewijd. De burgerij van Sempach had gaarne gezien, dat de festiviteiten twee dagen in beslag namen; in één enkelen, beweerde zij, kon men moeilijk met het programma gereed komen. »Neen", luidde de tegenwerping, »als onze vaderen in staat waren den veldslag in één dag te winnen, zullen wij toch wel in staat zijn hem in één dag te herdenken". De Sempachers moesten dus hun best doen. De slag bij Sempach was, — evenals de slag bij Woeringen in 1288 door Jan v. Heelu, — door den Lucerner Halb Suter, die zelf medestreed, bezongen met warmte, gloed en geest, volg. getuigenis van Robert Koenig, Deutsche Litteraturgesch., 17te Aufl. (1885, Bielefeld u Leipzig, Velhagen u. Klasing), S. 188. De op het slagveld staande kapel, een sedert gerestaureerdgebouw der 15de eeuw, zal zijn opgericht op de plaats, waar hertog Leopold van Oostenrijk, als aanvoerder tegen de eedgenooten (Lucern, Waldstätten, Glarus en Zug), sneuvelde. Zie »Die Helden von Sempach", von Pusikan (pseudoniem), Zürich 1886 bei Hofer u. Burger, met lof vermeld in »Der Deutsche Herold" 1886 S. 78.

Rodenbach. De volgende omzendbrief wordt uit Rousselare rond gestuurd. In 1880 stierf aldaar, zijne geboorteplaats, Albrecht R., na bins eenen korten leeftijd de uitstekendste blijken geleverd te hebben van eenen schranderen geest en eene kloeke ziel, die hij ten dienste had gesteld der Vlaamsche zaak, waaraan hij zich gansch en geheel toewijdde. 't Was R , die in het slapend hert der leerende jeugd het zaad strooide, waaruit heerlijk opgroeit de liefde voor taal en landaard; hij, die liederen schreef waarin hij den Vlaming diens groot verleden voor oogen tooverde, het verbasterd heden als eene schande toeriep en eene glanzende toekomst voorspelde; hij, op 22-jarigen ouderdom, de bekroonde schrijver van Gudrun en de schepper eener reeks gedichten, die als zooveel meesterstukjes voorkomen, gebeiteld in echten Vlaamschen steen en gezegeld met eenen onvergankelijken stempel; hij, in één woord, ware Dichter, onvermoeibare Werker en onversaagde Kamper, die de bastaardij, onder welke mom ook verborgen, eene breede wonde in 't herte sloeg. Dien Aanvoerder der Jonge Vlaamsche Beweging wil het Vlaamsche land 2 Sept. a. s. eene welverdiende hulde bieden. Een praalgraf zal ter zijner

eere worden opgericht, waarvan de teekening geleverd werd door eenen onzer uitmuntendste meesters, en dat den naam en het werk des Dichters vereeuwigen moet. Daarbij zal een prachtige Stoet voor den gestelden dag worden ingericht, geheel en gansch in betrekking met den held dien wij vieren. Het ontwerp van den Stoet bevat onder andere deelen: eene voorstelling uit Gudrun, de Kerels en hunne Male, De Coninck verlost (uit de »Eerste Gedichten" van Rodenbach), de Brugsche Metten (afzonderlijk gedicht), de drie Tamboers (uit »de Liederen"), Fierheid! (uit de »Eerste Gedichten"), Jong Vlaanderen, de Verheerlijking, enz... Eenige uitstekende muziekmaatschappijen hebben aanveerd die feesten te komen opheIderen.

Eenen oproep sturen wij naar alle Vlaamsche Maatschappijen van gansch het land, zonder onderscheid van gezindheid, ten einde hen aan te sporen, om 2 Sept. naar Rousselaire te komen, in zoo groot getal mogelijk, met de kenteekens hunner Maatschappij of Gilde, en deel te nemen aan den Stoet, die, na de Rouwmis ter nagedachtenis van R., rond 10 uren naar dezes begraafplaats zal trekken om daar het praalstuk in te huldigen. Alsmede, om hunnen milden penning te gunnen voor het grootsch ontwerp, dat wij bereiden.

De inschrijvers op »Het Belfort", — tijdschrift toegewijd aan Letteren, Wetenschap en Kunst (Gend, S. Leliaert), — kunnen hunne jonste zenden aan M. A. Siffer, Hoogpoort 54, Gend.

N. H. Tatum Zubli Te Assen † 20 April '88. Dr. Nicolaas Henry T. Z., geb. te Soest 6 Mei 1806, gedurende bijna 50 jaren, 1837—86, predikant te Assen. Als dichter niet onbekend, leverde hij menige bijdrage aan dichterlijke jaarboekjes enz., gaf in 1862 ook een bundel »Poëzy" in het licht, en nog in zijn laatste levensjaar »Nieuwe gedichten, historische beelden", opgedragen aan den door hem het hoogst gestelden Nederlandschen dichter, zijn vriend J. J. L. ten Kate. De overledene, ridder in de Orde van den Nederl. Leeuw en officier in die der Eikenkroon, was vader van J. E., H. M. (Wezepe), E. A. (Amsterdam), G. (Assen) en M. G. M. D. — Tatum Zubli.

Fotografie-druk. De toenemende zeldzaamheid van oude boekwerken en platen, van welke dikwijls niet meer dan één of twee exemplaren bekend zijn, en die toch voor de geschiedenis der letterkunde en kunst de grootste waarde bezitten, heeft in Duitschland en Engeland aanleiding gegeven tot het vermenigvuldigen van die oorspronkelijke drukken door fotografie. Zoo verschijnt onder toezicht van W. Scherer, den schrijver der »Deutsche Literaturgeschichte", te Leipzig eene verzameling van »oude Duitsche drukken in fotografischen overdruk". De eerste aflevering bevat »Der Schelmen Zunft" van Thom. Murner. Eene tweede zal Kranach's »Passionale Christi und Antichristi" leveren. Verder is Scherer, die desnoodig geschiedkundige inleidingen er bij voegt, voornemens in de eerstvolgende afleveringen zeldzame geschriften van Luther, Hans Sachs en Geiler von Kaizersberg op te nemen. — In Engeland stelt W. M. Conway te Londen zich voor, de alleroudste nederlandsche houtsneêdrukken door fotografie terug te geven, en wel acht en twintig in getal. Jaarlijks verschijnt er één of een half deel, alleen ten behoeve der inteekenaren gedrukt. Elk kost van 12 sh tot één pond st.

Broek-in-Waterland (XXXV, 340; 'VI, 455, noot 3). De verzameling oudheden, meubelen enz., behoorend tot het Broekerhuis, werd einde Juni '87 in haar geheel aangekocht door de douair. Jhr. Lopez Suasso, geb. De Bruin, te Amsterdam, die daartoe voornaamlijk geleid werd door de begeerte om deze verzameling voor ons land te behouden; want reeds verschillende, vooral Engelsche en Fransche, liefhebbers waren over dezen koop in onderhandeling. Voortaan is Broekerhuis voor het publiek gesloten. Het fraaie gebouw met de terreinen, waaronder een als doolhof aangelegde tuin, werd kort daarna openbaar geveild.

Lindenoord. Dit lieflijk buiten te Wolvega, met zijn trotsch geboomte, schilderachtige omgeving en historische herinneringen, kwam 29 April '88 door aankoop in 't bezit van N. Sackinga. De woning, waarin Onno Zwier v. Haren zijne »Geuzen" zong, blijft dus bestaan.

Loch Shiel. Koningin Victoria bezocht etlijke jaren geleden (vgl. *Nav.* XXXVI, 163, 4) dit kasteel (in het Schotsche grp Perth), hetwelk eene belangrijke rol speelde in de geschiedenis van prins Karel Stuart, zoon van Jacobus II, den pretendent naar den troon van Engeland. Daar niemand van haar gevolg op de hoogte was der locale traditiën en legenden er van, werd aan een ouden Hooglandschen Laird in de nabuurschap, die er zeer goed mede bekend was, eene boodschap gezonden om hem te verzoeken aan de Koningin te komen mededeelen wat hij wist. Niet dan met groote moeite was hij te bewegen. Toen hij eindelijk gekomen was, richtte de Koningin de vraag tot hem: »Ik zou gaarne willen weten, waar de Pretendent....” Hier viel de Laird haar terstond in de rede: »Hij was geen pretendent, Mevrouw, hij was onze koning”. Koningin Victoria nam dit niet euvel op, maar erkende, dat zij liever had moeten zeggen »Prins Karel Eduard”. Om den strengen ouden »Jacobiet” vriendlijker te stemmen, deed zij hem opmerken, dat zijzelve bloed der Stuarts in de aderen had. »Zoo dat niet het geval ware”, antwoordde de Laird, »zoudt gij niet zijn waar gij zijt”. De weinig hoflijke rondheid van den Laird scheen der Koningin zeer te behagen; zij wist allerlei mededeelingen en verhalen uit hem te krijgen, en als de beste vrienden scheidden zij.

Engelsch gilde-gebouw. Dec. 1886 kwam in den Gemeenteraad der Londensche City het denkbeeld ter sprake, om »Staple Inn” in Holborn, een der oudste nog in wezen zijnde rechtsgilden der City, uit den tijd der Middeneeuwen dagteekenend, te koopen, en het gebouw met zijne schilderachtige antieke gevels en puien in een museum te veranderen. Maar de financiëele commissie rapporteerde, dat er geene gelden beschikbaar voor waren. Weshalve »Staple Inn” in veiling werd gebracht; een gedeelte kwam in handen der Regeering, het grootste deel in 't bezit eener Assurantie-Maatschappij, die intusschen de verzekering gaf, dat ze het gebouw met zijne fraaie antieke zaal met beschilderde ramen, zijne hofjes en tuin, zou laten zooals het was.

Francesco Pallavicini. De eerste, die na de bevrijding van Rome aldaar het burgemeestersambt bekleedde, † Jan. 1887. Hij was in 1828 geboren en om zijne weldadigheid en zijne verdiensten voor landbouw en nijverheid bekend; een edel man van top tot teen.

Strachan. Tot de helden van den dag te Londen behoorde Febr. 1888 kapitein Strachan, die kort te voren uit Nieuw-Guinea naar Engeland terugkeerde, om met de Regeering te onderhandelen over het bezit van een eiland, dat hij van de inwoners, die bepaald »menscheneters” zijn, gekocht heeft. Deze adspirant-kannibalenvorst is een echt avonturier; hij is koopvaardijkapitein geweest, heeft in den Amerikaanschen oorlog voor de Secessionisten gestreden; is in Nova Scotia in het ijs vastgevroren; in Indië door de zon geroost; heeft in China een oorlogschip gekommandeerd, en aan een Japanschen prins les in de zeevaartkunde gegeven. Thans wandelt hij daaglijks door Londen met een jongen Papoe van zeven jaar aan de hand, die hij aan de kannibalen ontrukte. Het eiland in quaestie ligt aan de monding der Prins-Leopold rivier, en is zeer vruchtbaar.

v. Swieten. Egidius baron v. Sw., afstamling van den Nederl. lijfarts der Oostenrijksche keizerin Maria Theresia, van dien naam, herinnerde Mei 1888 in de Neue Freie-Presse, hoe de keizerin zijne diensten niet slechts bij zijn leven erkende, maar ook bij zijn dood waardeerde. door de oprichting van een kostbaar gedenkteeken op zijn graf in 1772. In 1795 opgeruimd, omdat het in den weg stond aan een praalgraaf voor keizer Leopold II, bleef er alleen van over zijn nóg in de hoofdzaal der Hofbibliotheek aanwezig borstbeeld. Op het 13 Mei (zondag) te Weenen onthulde grootsche monument voor Maria Theresia is echter de gestalte van v. Sw. afgebeeld onder hen, die de steunpilaren van het rijk dezer vorstin zijn geweest. Aangaande dit monument, het gewrocht des beeldhouwers Zumbusch: in 1873 vatte keizer Frans Jozef het plan op, een gedenkteeken voor de groote Keizerin te stichten, en wel op het plein tusschen de Musea en het keizerlijk paleis. Eene prijsvraag werd uitgeschreven, in het begin van 1875

het ontwerp van Zumbusch bekroond, en hem de uitvoering opgedragen. Het in grootschen stijl ontworpen kunststuk geeft niet alleen het beeld van keizerin Maria Theresia (in zittende houding, de rechterhand uitgestrekt, in de linkerhand de scepter, op haren schoot de »Pragmatieke Sanctie" opgerold), maar ook de standbeelden harer beroemdste onderdanen: aan de vier hoeken van het voetstuk hare vier voornaamste legerhoofden (Daun, London, Traun en Khevenhüller) te paard, meer dan levensgroot afgebeeld; iets hooger de standbeelden van staatslieden als Prins Kaunitz, Bartenstein, Starhemberg en Liechtenstein; van de vertegenwoordigers van kunsten en wetenschappen, als Mozart, Haydn, Glück en Van Swieten enz. Vier allegorische figuren stellen de Kracht, de Wijsheid, de Rechtvaardigheid en de Zachtmoedigheid voor. Geen wonder dat voor de uitvoering van dit kolossale kunstwerk een twaalftal jaren noodig zijn geweest.

Tilly. Te Haarlem † 20 Maart 1888 op hoogen leeftijd de laatste afstammeling in rechte lijn, als voerend denzelfden naam, van Claas Tilly, uitvinder van de Oprechte Haarlemmerolie in 1698.

Curieuse doop-inschrijving. »Wist niet seggen hoe 't kints moer en vaers naem was, noch oock hoe 't kint sou genoemt worden. Sij verwachten de vader; ick ging nae 't koor of hij quam, en oft kint gedoopt is en weet ick niet; mijn staet voor, dat se herman seijde" (Doopregister Oude-kerk te Amsterdam 16 Juni 1618).

Italiaansche schilders. De administratie van het Louvre-museum te Parijs was Juni 1887 in onderhandeling met den vrederechter te Hyères, Rioulier, over eene zich in zijn bezit bevindende schilderij van Rafaël (*Nav.* XXVI, 407; XXXVII, 240), »de Heilige Maagd van Loretto". Sedert 1796 was dit beroemde stuk verdwenen, en eerst onlangs kwam men te weten, dat het zich in een woonhuis te H. bevond [1]. — In Spanje moet Maart '88 eene onbekende schilderij van Murillo (*Nav.* XXXVIII, 253) ontdekt zijn, en wel uit den besten tijd des kunstenaars, voorstellend het Christuskind slapend op een kruis en omringd van Engelen.

Stierengevechten. De »félibres", of Vereeniging van Provençaalsche dichters en letterkundigen te Parijs [2], hielden Dec. '86 eene vergadering met het oog op de toen aanstaande stierengevechten in het Hippodrôme, waarin terdege het onderscheid tusschen de vertooningen, welke men zich voorstelde in den trant van die in Zuid-Frankrijk ten beste te geven, en de echte Spaansche stierengevechten werd in het licht gesteld. Ten slotte werd eene motie aangenomen, waarin deze laatsten voor geheel in strijd met de zeden van Zuid-Frankrijk werden verklaard, en de »félibres' betuigden, trouw te willen blijven aan de oude, plaatslijke stierengevechten, waarin niets stuitends was voor de zachtere fransche zeden (*sic*). Te Celaya, in Guanojuato, hield men, naar gezegd wordt, Zondag 1 April '88 een stierengevecht in een houten gebouw. Het was er stampvol, en men had — geheel in den geest van den voortreflijken ridder de la Mancha — de gevangenen uit de stadsgevangenis onder bewaking vergund de voorstelling bij te wonen. Een dezer belangwekkende gasten streek eenen lucifer af, en er ontstond brand, gevolgd door eene paniek. Vele vrouwen en kinderen sprongen van de galerijen in het strijdperk, en werden gekwetst. Een stier brak los, en stortte zich op de ongelukkigen, hen vertrappend en met de horens teisterend. In het geheel kwamen 18 personen om het leven, 68 kregen brandwonden, sommigen doodlijk, 100 werden in het naar beneden springen, 50 in het gedrang gekwetst. Al de gevangenen ontsnapten natuurlijk in de verwarring. Ziethier dus het nut van stierengevechten [3]. — L'Intermédiaire v. 25 Oct. '87 kondigde de te Parijs bij Quantin op han-

---

[1] Onder de »Estampes" in den *Nav.* XXXVIII, 483 vermelden Catalog. komt voor eene door Vendramini uitgebeelde schilderij van Rafaël, voorstellend St. Jan Baptist in de woestijn.

[2] Die Vereeniging geeft eene »Revue Félibrienne" uit, opgesteld door Mistral, Verdaguer, enz.

[3] Vgl. eene opmerking hieromtrent in Haarl. Ct. v. Nov. '87 (Feuilleton).

den zijnde verschijning aan van »les Précurseurs des Félibres", par Frédéric Donnadieu, avec illustrations, dessins et eaux-fortes, portraits, etc.

Middel tegen hondsdolheid. In de Belfast News Letter plaatste een Iersch geestlijke Oct. '87 een schrijven, waarin hij de aandacht vestigt op een geheim middel tegen hondsdolheid, dat in het bezit is der familie M'Govern, in het Iersche graafschap Cavan. Door dat middel, verzekert hij, worden jaarlijks nog steeds een aantal personen genezen; van wijd en zijd in den omtrek gaat elk die door een dollen hond gebeten is of meent gebeten te zijn, met niet minder vertrouwen naar het lid der familie, dat dit geheim in zijn bezit heeft, dan velen naar den heer Pasteur. Hij haalt onderscheidene merkwaardige voorbeelden van genezing aan, en verklaart, dat de vice president van het college van geneesheeren, Fitz-Gibbon, hem gemachtigd heeft, openlijk te zeggen, dat hij in hooge mate door de talrijke bewijzen der kracht van dit geneesmiddel getroffen is. De heer Leech voegt er eenige bijzonderheden omtrent de familie der M'Governs bij, die, naar zij beweren, van de oude Iersche Koningen afstammen, zich door vorstlijk en innemend voorkomen, karakter en verstand bijzonder gunstig moeten onderscheiden, en, zegt hij, in hunne wilde en prachtige rotsen sedert 2000 jaar levend, nooit recht overwonnen zijn. Hierdoor wordt men herinnerd aan de oude legenden omtrent de geneeskracht, die er volgens Middeleeuwsche begrippen van vorsten uitging; de geheele zaak verschijnt daardoor eenigzins in den straalkrans der legende. Intusschen maakte Leech werk van het benoemen eener commissie, die een streng wetenschaplijk onderzoek naar de bewijzen, die aangevoerd worden, zou instellen hij wacht met vertrouwen hare uitspraak af; er zijn, zegt hij, voorzoover hij weet, wel 100 personen in leven, die de afdoendste getuigenissen ten gunste van dat geneesmiddel kunnen afleggen. Wie er door genezen wil zijn, moet uiterlijk binnen een tijdsverloop van negen dagen zich bij den heer M'Govern aanmelden, en na den beet niets dan brood en melk gebruiken.

Dooiers en rozen. Als men in gekookte eieren zwarte dooiers ontwaart, zou men licht meenen met bedorven eieren te doen te hebben. Toch is dit niet zoo. Houden eenden zich in een sloot of vijver op, dan eten ze natuurlijk het voedsel, dat ze daarin vinden; en is het water niet diep, dan halen ze van den bodem wat van hunne gading is. Is die sloot of vijver met eikenboomen omringd, zoo vallen er eikels in het water, en als deze in een volgend saizoen in den legtijd in groote hoeveelheid door de eenden genuttigd worden, is het vermoedlijk het loodzuur der eikels, dat de dooiers der eieren, door zulke eenden gelegd, bij het koken in ijzeren pot of ketel, zwart doet worden; loodzuur toch vormt met ijzer eene zwarte verbinding, gelijk bekend is uit onzen ouderwetschen inkt (galnoten en oude spijkers met wat gom). Zulke eieren zijn evengoed van smaak en voedend vermogen als eieren met gele dooiers. Zwarte dooiers treft men nooit aan in de eieren van eenden, die met graan, meel of aardappelen gevoed worden, en dus zelven hun voeder weinig zoeken. Dan leveren ze eieren met lichtgele dooiers. Donkerder zijn deze gekleurd, als de eenden, hun voedsel vrij zoekend, zich vooral dierlijke zelfstandigheden tot onderhoud kunnen kiezen. Eene hoogroode kleur bekomen ze, als de eenden in brak of ziltig water zich moeten ophouden. De meeste onzer strandvogels leveren eieren met zulke dooiers. In denzelfden trant moet, — naar men zegt, — de tak van een rozenboompje geënt op een eikenstammetje, zwarte rozen opleveren.

Broek-in-Waterland, enz. Vgl. Bijlage bl. K. De fraaie Hindeloperkamer, de schoonste, die op dit oogenblik in Nederland bestaat, en de Markerwoning, waren te zien op het terrein der Nederl. kunstnijverheids-tentoonstelling te 's Gravenhage Juni 1888.

Weenen. Maart 1883 was het twee eeuwen geleden, dat Weenen door eene heldhaftige verdediging ten tweedenmale Europa voor een Turkschen inval vrijwaarde. De regeering plaatste in den grooten toren der Stefanuskerk, vanwaar graaf Roger von Starkenberg destijds de verdediging der stad bestuurde, een gedenkteeken.

von Amerling. Friedrich ridder v. A., de oudste der Weener schilders, † 15 Jan. 1887, te Weenen, bijna 84 jaar oud. Dertig of veertig jaren geleden maakte hij als portretschilder opgang. Was de zoon van een eenvoudig handwerksman, en leerling eerst van Lawrence, later van Horace Vernet.

v. Luderitz (XXXVIII, 313). Ik herinner mij zeer goed tusschen 1829 en 1835 te Arnhem gekend te hebben een klein vrouwtje, dat altijd in het zwart gekleed was, met grooten hoed, en eene groote reticule aan den arm ; zij was algemeen bekend onder den naam van de breifreule, en wekte den spotlust op van de jeugd. Bij verschillende goede familiën vond zij breiwerk, en kreeg zij op vaste dagen, eene ondersteuning; ook bij mijne grootmoeder, die ons meermalen, wanneer wij ons spottend over de breifreule uitlieten, haar ongenoegen te kennen gaf, zeggend: neemt een voorbeeld aan dat arme mensch, dat in hare jeugd niet dacht, zóó te zullen moeten eindigen. Die breifreule is eene echte freule, zij heet von Luderitz, en is de dochter van een Duitsch generaal, die in den oorlog omkwam, en haar hulpeloos achterliet. Hoe zij te Arnhem kwam, weet ik niet; evenmin, waar en wanneer ze stierf, waarschijnlijk echter terzelfder stede. Volgens mijne herinnering, was zij toen al een oud vrouwtje; mooglijk leek zij mij ouder toe, dan ze was, door hare kleinheid en ouderwetsche zwarte kleeding Wanneer het bovenstaande den vrager over de familie von Luderitz interesseert, zal hij door navorsching te Arnhem op het gemeentehuis of bij bejaarde personen, misschien meerdere bijzonderheden omtrent haar kunnen vernemen. EEN BEJAARD ARNHEMER.

Ramsay. Den 15den October 1886 was het tweehonderd jaar geleden, dat de Schotsche dichter Ramsay geboren werd, als wiens meesterstuk het gedicht »The gentle Shepherd" mag beschouwd worden. De Times noemt dit wellicht het schoonste herdersdicht, dat sedert Theocritus verschenen is. In de Schotsche literatuur begon met hem een terugkeer tot natuur en eenvoud.

Veelvingerige familiën (zie Bijlage, bl. E). In het begin dezer eeuw woonde ergens in de provincie Groningen eene boerenfamilie, die naar ik meen Detmers heette. De leden dier familie waren allen zesvingerig. Dit was een overtollig iets. Maar tevens waren vele van deze blindgeboren; en dit was een gebrek.
A. J. C. KREMER.

Geheugen van een olifant. Vóór elf of twaalf jaar werd te Hythe (Engeland) een olifant, behoorend bij eene doortrekkende menagerie, door den eigenaar van een groentenwinkeltje op zijne waar onthaald. Sept. 1886 bevond de menagerie zich weder te Hythe. Bij het krieken van den dag wist de olifant in alle stilte los te breken, zocht het winkeltje op waar alles nog gesloten was, stiet de deur open en deed zich te goed aan wat hij grijpen en vangen kon; waarop hij zegevierend terugkeerde.

Landschildpadden. Onlangs vertoonde een lid der Academie van wetenschappen te San Francisco in eene vergadering van dat college eene landschildpad uit de provincie San Bernardino, waarvan hij eene merkwaardige eigenschap mededeelde Dit dier, van vrij grooten omvang, bewoont de dorste en onherbergzaamste streken van Californië en Arizona, en voedt zich met de daar groeiende reuzencactussen. De Mexikanen plegen, als zij in deze van water gansch verstoken gewesten reizen, hun dorst te stillen met het water, dat zij, de schildpad opensnijdend ter weêrszijden van het schild in een vlies bewaard vinden; welk water van het gewone voedsel dezer dieren afkomstig moet zijn. Ook de roofdieren, vooral de vossen, schijnen die eigenaardigheid dezer schildpad zeer wel te kennen, en er partij van te trekken.

Guttapercha-kaarten. Op het Sept. 1881 te Venetië gehouden Aardrijkskundig congres trok eene nieuwe soort van kaarten sterk de aandacht. Ze zijn en relief gedrukt, zoodat de hoogten en laagten er op teruggegeven zijn, doch niet van papier en gips, maar van guttapercha vervaardigd. Goedkoop zijn ze natuurlijk niet, want eene dergelijke reliefkaart van Jeruzalem, op $1/_{5000}$, groot 5 palm op

GESCHIEDENIS.

Buren [1]). Oudste heeren. Nimmer kan eenig licht over de historie van 't Land gedurende de Middeleeuwen verspreid worden, zonder geslachtlijsten van Nederlandsche dynasten, zegt v. Spaen. Inl. III 219. Onder deze hebben eene belangrijke plaats bekleed de heeren van Buren. Zij komen als edele heeren voor, en hadden tot wapen een schild van rood met een beurtlings gekanteelden dwarsbalk van zilver (fasce brétessée), hebbend tot helmteeken een opkomend mannenborstbeeld, gekleed volgens het schild, gedekt met eene muts van zwart, halskraag van zilver, kleed van rood, waarop de gecreneleerde dwarsbalk van zilver.

De eerste uit dit geslacht, omtrent wien zekerheid bestaat, is Otto I nobilis homo. Hij bezweert 1190 met Otto I graaf van Gelre de privilegiën van Zutfen [2]); is 1191 getuige, als de Geldersche graaf en zijne vrouw Richardis afstand doen van eene belasting in de curia te Putten aan de abdij Werden [3]); hij schenkt 1203 zijn aandeel in de kerkgift van Kekerdom aan het klooster Bedbur (land van Kleef); is 12 Nov. 1204 getuige, als Philippus, Roomsch-koning, de tolvrijheid van Tiel bevestigt [4]), en in 1210 dood, nalatend

1. Allard, die *volgt.*
2. Aegidius, vermeld 1227.
3. Alicia, huwt 1215 Walraven van Batenburg.
4. Jan, doodt 1203 Floris van Lynden, heer van Ingen, Ommeren en Kesteren [5]); is 1225 bondgenoot van Otto van der Lippe, bisschop van Utrecht, tegen Roelof, kastelein van Coevorden.

[1]) Er lag ook eene heerl. Buren in het sticht Paderborn in Westfalen, van welke als heeren voorkomen: Rotter 1061, Bertholdus 1237, Godschalk 1245, Ambrosius 1265, Bertout 1340. Maurits † 1670 benoemde de Jezuiten tot erfgenamen zijner heerlijkheid. Van een jongeren tak is in 1745 de manlijke linie uitgestorven. Bn v. Spaen, Hist. 530. Nijhoff, Gedenkw. I 421. [Drie van deze, t. w. Bertold, Godschalk en Ambrosius, staan vermeld in Bn Sloet's Oorkbk v. G. e. Zutfen. Red.]

[2]) Tadama, Regr arch. Zutphen, bl. 3. [Bn Sloet, a. w. bl. 375. Red.]

[3]) Sloet, Oorkbk bl. 377.

[4]) Ibid. bl. 414, 444 en 420. Red.

[5]) Geld. Volksalm. 1882 bl. 60.

Allard I, in 1210 getuige, als de Bisschop van Utrecht het klooster Mariënweerd bevestigt in zijne bezittingen te Deil, Tricht, Beusichem, Paveijen en Langsmeer [1]; eveneens 26 Jan. 1226 bij eene uitspraak tusschen den Utrechtschen Bisschop en den Graaf van Holland [2], insgelijks April 1255, als het kapittel van St. Marie te Utrecht den tol te Smithuysen in erfpacht geeft aan Hendrik van der Lek [3]; hij bezegelt 5 Mei 1258 het vredesverdrag tusschen Otto II graaf van Gelre en Hendrik I bisschop van Utrecht [4]. Laat na Otto (die *volgt*), en Steven, die in 1271 en 79 met zijn zoon Allard voorkomt als eigenaar van tienden te Beusichem [5].

Otto II komt 1263 als dominus de Buren voor, wanneer Dirk v. Heeswijk zijn tiend te Zennewijnen, dat hij van den proost van Tiel

---

[1]) [Bn Sloet, ibid. bl. 433. RED]. Paveijen, Parijs en Langsmeer waren dorpen, die in 1385 door Gerrit heer van Culemborg bij zijne stad zijn getrokken, waaruit de Nieuwstad ontstaan is. De eerstgenoemde twee waren in 1251 door Hubert IV aangekocht; de heer van Parijs ging toen naar Zeeland, en kocht daar de heerlijkheid Zuidoort. (Voet, Beschrijv. v. Cul. bl. 18). Jacoba v. Parijs van Zuidoort, de laatste van haar geslacht, dat in rood twee gouden arenden voerde, † 13 Nov. 1640. [Zuidoord, te Zuidland, in Z.-Holland? Zie over Parijs v. Zuidoort *Nav.* XXIII, 108, 211—3 (wapen), 366, 7 (wapen), 8; 'IV, 307; 'V, 278, enz. Alardus nobilis vir de Buren, was ook getuige Oct. 1220 bij de gift door Heseke wede v. Rijswijk van een predium te Spijk aan het klooster Mariënweerd (Bn Sloet a. w. bl. 467). Item vóór 22 Juli 1224 bij den verkoop door Hendrik v. Amersfoort met zijne vrouw Reseke van goederen te Spijk, Enspijk en Beesd aan ditzelfde klooster (ibid. 482). RED.]

[2]) Die uitspraak betrof geschillen tusschen den Bisschop van Utrecht en den Graaf van Holland over het verstoppen des Rijns bij Zwammerdam, het bezit van Friesland, enz.; zie Bn Sloet a. w. bl. 490. Allard, ridder, verbindt zich ook met Gerard III graaf van Gelre, met de Graven van Holland en van Bentheim, en met vier ridders, 27 Jan. 1226, tot leisting binnen Arnhem, ingeval de Graaf van Gelre niet nakwam wat hij opzichtens de door hem van Gerard v. Bukhorst gekochte advokatie over de kerk van Essen in Salland aan den Utrechtschen Bisschop had beloofd (ibid. 492). Allard is getuige bij den afstand in 1231 van landerijen door Otto II van Gelre aan de abdij van Mariënweerd (ib. 540), en bezegelt met andere edelen de door den Gelderschen graaf met Utrecht's bisschop in 1253 getroffen overeenkomst omtrent het straffen van kwaaddoeners (ib. 735). RED.

[3]) Dit kapittel gaf toen ook de hoven Ewijk (Betuwe) en Malberg (ibid.) aan Hendrik v. der Lek in erfpacht (Bn Sloet, a. w. bl. 754). RED.

[4]) Ibid. bl. 788. RED.

[5]) Vermeulen, Inv. arch. prov. Utr. N° 306 [Vgl. Bn Sloet, a. w. bl. 913, waar hij in de oorkonde van 3 Juni 1273 als ridder vermeld staat. RED.]

in leen had, verkoopt aan het klooster aldaar [1]; is 10 Jan. 1281 getuige als Reinald I graaf van Gelre bekent geld schuldig te zijn aan een lombardiër [2]; strijdt 1286 met de Gelderschen tegen de Brabanters in den Tielerwaard; wordt in het gevecht bij Zennewijnen gevangen; heeft 1287, ridder zijnde, verschil met het kapittel van St. Pieter te Utrecht over de tienden van Buurmalsen [3]; is St. Remigiusdag (1 Oct.) 1288 getuige als Lambert de Vriese, ridder, de curtis van Balgooi van het kapittel van St. Jan te Utrecht in erfpacht neemt, na afstand van Allard van Puiflick; verklaart 17 April 1298 als vrij leenman (liber fidelis) zijnen burg te Buren open huis van den graaf van Gelre [4]; is dit jaar 19 April borg als graaf Reinald het kasteel Zoelen aan Arend van Arkel geeft, om het te bewaren voor de minderjarige dochter van Otto van Soelen [5]; houdt

[1] [Bn Sloet a. w. bl. 840. Red.] Zennewijnen, buurschap bij Op-Hemert, een half uur van Tiel gelegen, waar in 1229 door de Vrouwe van Smithuysen een klooster gesticht was voor tien nonnen van de Premonstratenser orde. Mei 1345 bracht Willem IV graaf van Holland een bezoek aan de priorin. De goederen dezer rijke stichting zijn tijdens de rep. der Ver. Ned. door de rekenkamer van Gelderland beheerd; uit deze werden tot 1795 aan adellijke dames prebenden uitgekeerd; 1795—1810 stonden zij onder administratie van het ambt Tielerwaard; bij Keizerlijk decreet van 27 Febr. 1811 zijn ze bij 's lands domeinen ingelijfd.

[2] Die Lombardier, aan wien Reinald I graaf van Gelre en hertog van Limburg 900 kleine Keulsche ponden bekende schuldig te wezen, heette Thadeus Willaume. Otton seigneur de Buren bleef met verscheidene andere edelen, ridders en leenmannen, borg voor de teruggave dezer som aan Willaume in Mei daarnavolgend (ibid. 996). Red.

[3] Mr. S. Muller Fzn, Cat. arch. v. h. kap. v. St. Pieter bl. 46. Bronnen v. h. oude vad. recht, II 190. [Den 22 Jan. 1287 onderwierpen dit kapittel en Otto van Buren hunne geschillen over die tienden aan de uitspraak van scheidsmannen, die 17 Febr. uitspraak deden in dien zin, dat Otto in 't ongelijk werd gesteld, en eerst zoodra hij die tienden zou hebben teruggegeven, het interdikt van zijn land opgeheven en hij zelf van de excommunicatie ontslagen zou worden (ibid. 1090). Het waren tienden der parochie te Malsen. Hier kan dus, behalve Buurmalsen, ook Geldermalsen onder schuilen, omdat het eerste reeds vóór 1281 bepaaldlijk als Burghmalsen (ibid. 942) onderscheiden wordt van het Sept. 1253 door Otto graaf van Bentheim aan Otto II van Gelre overgedragen Geldermalsen (ib. 741). — Johannes, elect-bisschop van Utrecht, verklaarde 22 Sept. 1287, dat, wanneer hij aan Otto de novale tienden in zijn gebied mocht gegeven hebben, hij die gift herriep (ibid. 1102). Red.]

[4] Nijhoff, Gedenkw. I nº 55.

[5] Kemp, Heeren van Arkel bl. 52.

1299 Asperen te leen van den heer van Kuik [1]. In 1310 wordt zijn zoon Allard II als heer vermeld. Deze heeft 4 Sept 1305 van Robbrecht van Vlaanderen en Jan van Namen 1000 pond groote tournooisen te vorderen [2]; verkoopt 24 Juni 1310 voor 440 kleine ponden, aan de ingezetenen van Maurik, Ek, Ingen en Lienden het recht eene wetering te maken door zijn gebied tot in de Korn [3]; is St. Gregorius-avond (11 Maart) 1312 onder de knapen, getuige, als Jan heer van Arkel aan de geërfden der landen, die tusschen den Diefdijk en de Poldersteeg, tusschen den Lekdijk en het Kortgerecht zijn gelegen, een vrijen watergang verkoopt naar de Zederik, en verder door de sluizen van den Arkelschen dam naar de Linge en Merwede [4]; wordt 13 Mei 1313 door Willem III graaf van Holland beleend met land te Aelwijk [5]; heeft 1314 geschil met graaf Reinald I van Gelre over het rechtsgebied tusschen Beesd en de Trichtersluis, en over de visscherij in de Linge [6]; doet des vrijdags na beloken paschen (4 April) 1315 afstand van tienden in het Trichtsche veld aan de abdij Mariënweerd [7]. Huwt Elisabeth de Vriese (Vreese, Lambertsdr bij Lijsbet van Puiflick [8]), bij wie

1. Otto, *volgt*. 2. Lambert, *volgt*. 3. Johanna, huwt Gerard de Cock van Waardenburg † 5 Jan. 1339.

Otto III. Deze neemt in eerste huwelijk, eene bastaarddochter van Jan II graaf van Holland, en in tweede Aleid van Borselen. Heeft 1317 verschil met Jan III hertog van Brabant over de grensschei-

---

1) Hermans, Anal. opgave van N.Brab. charters bl. 57.

2) v. den Bergh, Ged. ter opheld. I. n° 61 bl. 99.

3) Sloet, Bijdr. tot de kennis van Gelderl. bl. 366.

4) Fruin, Bijdr. Vad. Gesch. 3de B. III 136.

5) P. L. Muller, Regesta Hannonensia, bl. 49

6) v. Mieris, Charterbk II, 142.

7) Voet, Beschr. van Culemborg, bl. 664.

8) Dus *Nav.* XXXVIII, 366, noot 4, in plaats van Allard III, te lezen Allard II. [Die noot 4 kan intusschen van de veronderstelling uitgaan, dat in 1125 geleefd heeft Alard v. Buren, wien Slichtenhorst ('Tooneel des Lands van Gelder, bl. 51a) onder de heeren van B. in de oude jaarboeken en handvesten aantrof. Deze geschiedschrijver zegt ook, dat het kasteel van Beusichem, de bakermat en oorspronklijke verblijfplaats der eerste heeren van Kuilenburg, omstr. 1145 bij huwlijksgift aan de heeren van Buren kwam. Vgl. Slicht., ibid. bl. 54a, b. In Sloet's Oorkondenboek vermeldt echter (bl. 375) het eerst Otto de Buren a° 1190. RED.]

ding; neemt Tiel, toen nog tot Brabant behoorend, in [1]; wordt door tusschenkomst van graaf Willem III van Holland, die hem zwager noemt, met den Brabantschen hertog verzoend, onder voorwaarde dat hij zijn leenman worde, hem met vijftig man te paard zes weken lang diene, en vergoeding geve voor de schade aan Tiel en de inwoners aldaar toegebracht; en komt 1321 als heer van de Nisse op Zuid-Beveland voor. Kinderloos stervend heeft hij zijnen broeder

Lambert, tot opvolger, die door den Hertog van Brabant met Buren wordt beleend. Hij ontvangt 14 Sept. 1326 van graaf Willem van Holland de belofte, dat deze geene veste zal bouwen op de hofstede Kijk-over-Wijk te Beusichem, waarop de lijftocht der vrouwe van Buren bewezen is [2]; geeft St. Maartens-avond (10 Nov.) 1330 toestemming tot het graven van een watergang door de Soele en de Korn; is 1331 getuige, als graaf Reinald II aan zijne gemalin Alianora het vruchtgebruik van goed op de Veluwe schenkt; bezegelt 1 Maart 1333 mede de huwlijksvoorwaarden tusschen Gerard, oudsten zoon van Willem van Gulik, en Margaretha, oudste dochter van graaf Reinald II; is 27 Maart 1335 onder de knapen, die de uiterste wilsbeschikking van graaf Reinald mede bezegelen. Laat na

Allard, die *volgt*, en Otto bijgenaamd de oude, ridder, raad van hertog Eduard, teekent 25 Jan. 1359 den Landvrede.

Allard III. Deze belooft 25 Mei 1343 zijne kinderen niet uit te huwen, dan met toestemming van hertog Reinald; huwt Mabelia van Caets Gijsbertsdr bij Elisabeth van Beusichem [3], die 1350 als zijne weduwe en voogdes harer kinderen voorkomt. Bij wie

1. Allard, die *volgt*.

2. Lambert, in 1394 heer van Balgooi. Zijn zoon Otto wordt in 1400 beleend met tienden onder Avezaat.

3. Otto, heer van Ewijk en Doddendaal, raad des Hertogs, teekent 6 Jan. 1377 den Landvrede; † 1417.

---

[1] J. v. Oudenhoven, Beschr. van 's Hertogenbosch, bl. 182 heeft 1315; v. Heurn, Beschr. van 's Hertogenbosch I 173, 1317.

[2] P. L. Muller, Regesta Hannonensia, bl. 154.

[3] De heerlijkheid Caets, strekkend zuydwaert aan die stad van Culemborch, oostwaert aan Bosichem, westwaert aen 't gericht, ende noordwaert aan die heerlijkheyd van Parijs, is in 1520 door Anthonis van Lalaing heer van Culemborg aangekocht, die ze met zijn gebied vereenigde.

Allard IV, meerderjarig geworden, kiest de partij der Bronkhorsten, weshalve zijne heerlijkheid in den oorlog 1354 wordt gespaard, terwijl de kasteelen te Zoelen en Avezaat aan aanhangers van Reinald III behoorend in brand werden gestoken; wordt om trouwe diensten 13 Aug. 1367 beleend met huis en heerlijkheid Buren en Beusichem ten Zutfenschen rechte [1]; is 1 Nov. 1368 onder de knapen die de huwlijksvoorwaarden tusschen hertog Eduard van Gelre en Catharina van Beijeren mede bezegelen [2]; staat denzelfden dag over de acte waarbij de Hertog in geval van kinderloos overlijden, de terugbetaling der huwlijksgave zijner gemalin waarborgt; bezegelt 8 Dec. 1370, ridder zijnde, de verordening van Eduard ten aanzien van den muntslag en de waarde der gangbare penningen; zoo mede 27 Dec. 1371 het verbond, om den jongen Willem van Gulik als wettig heer en hertog, hulde en trouw te beloven; teekent 6 Jan. 1377 den Landvrede; is 24 Maart 1379 getuige bij het verdrag tusschen Jan van Blois en zijne gemalin Mechtelt van Gelre ter eener, en Willem en Maria van Gulik en hun zoon Willem ter andere zijde; geeft 29 Maart 1383 aan zijne onderzaten een landrecht [3]; is in 1388 raad des Hertogs; stelt 25 Juni 1395 voor zijne stad Buren een poortrecht vast; trekt 1397—99 als leenman in den oorlog tusschen Willem van Gulik hertog van Gelre, en Maria hertogin van Brabant, mede op [4]; is 1399 afgevaardigde op de bijeenkomst te Ravestein, op welke besloten werd, dat hertogin Maria aan Willem van Kuik, bastaard van hertog Willem bij Mechteld v. Brakell, de stad Grave en heerlijkheid Kuik in leen zou geven [5]; wordt, bij de aanvaarding der regeering door Reinald IV, die hem zwager (in de meer algemeene beteekenis van bloedverwant) noemt, 29 Dec. 1402

---

[1] Buren was vóór dien tijd een vijfmarksleen; welke leenen bij gebrek van manlijke nakoomlingen onmiddellijk aan den leenheer vervielen, terwijl die ten Zutfenschen rechte, bij overlijden des bezitters, aan de naasten in den bloede kwamen, en bij gebrek van manlijke erfgenamen ook in het bezit van vrouwen konden zijn.

[2] Nijhoff, Gedenkw. II n° 161.

[3] Oorspronklijke brief in het archief van het graafschap Kuilenburg, thans te Arnhem; afgedrukt in Bronn. oud Vaderl. Recht, II 66.

[4] Kron. hist. gen. Utr. 1850 VI 299.

[5] Paringet, Beschrijving van Grave, I bl. 111.

met Buren en Beusichem ten Zutfenschen rechte beleend [1]). Was gehuwd met Elisabeth van Bronkhorst-Batenburg, Gijsbertsdr bij Catharina v. Leefdael, bij wie

1. Allard, jong gestorven.

2. Gijsbert, † 1397, gehuwd met Catharina v. Heynsberg [2]), dr v. Godfried bij Philippa van Gulik, nalatend: *a.* Willem (die *volgt*), *b.* Jan *c.* Allard.

3. Otto, aan wien 27 Sept. 1403 zijn vader gerichtlijke opdracht doet van land te Buurmalsen, Asch en Erichem; hij ontvangt in dit jaar de tienden van Burenbroek; is 1406 armiger (schildknaap), raad des Hertogs en momber van zijn neef Willem. Zijn zoon Otto Ottenszn sticht 13 Dec. 1414 eene vicarie op het altaar St. Mariae in de St. Maartenskerk te Tiel [3]).

4. Jan, ontvangt van zijn vader de waarden en tienden te Beusichem, genaamd de Radetiend; erft 1417, ridder zijnde, van zijn oom Otto de heerlijkheid Ewijk en Doddendaal; wordt 1 Dec. 1417 te Gorinchem door de partij van Jacoba van Beijeren gevangengenomen; is raad des Hertogs, en 1424 amptman van Maas-Waal; wordt 5 Mei en 22 Aug. van dit jaar door hertog Arnold, die hem consanguineus noemt, gemachtigd om den Roomsch-Koning hulde te doen wegens hetgeen de hertog van het Rijk in leen had; bezegelt 28 Juli 1429 mede den zoen tusschen Gelre en het Sticht; geeft op St. Jan-Baptistendag (24 Juni) 1434 eene douairie aan zijne huisvrouw van honderd oude schilden, te heffen uit den tol te Nijmegen. Was gehuwd met Alienora v. Borselen, zuster van Frank, dr v. Floris bij Oda v. Bergen. (Zij hertrouwt [4]) Gijsbert van Nijenrode, en † 1485). Wint bij haar slechts ééne dochter Elisabeth, die in 1441

---

[1]) Matthaeus, De Jure Gladii, pag. 363. D. v. Alphen, Vad. Chr., bl. 639.

[2]) Slichtenhorst, Tooneel bl. 54a noemt de moeder der gade des heeren van Buren, die omstr. 1145 van zijn schoonvader (Rudolf of Robert v. Bosichem) Beusichem ten bruidschat verwierf, Aleid v. Heynsberg. Die huwlijksgift zal, naar men wil, dezen schoonvader aanleiding gegeven hebben tot den opbouw van Kuilenburg eerst voor zichzelven, daarna voor zijn bij Aleid verwekten zoon Hubert. RED.

[3]) MS.-aant. van Petrus v. Tephlen, pastoor 1554—79 der St. Maartenskerk te Tiel, aanwezig op het prov. arch. te Arnhem. Verslag oude arch. 1883, VI. 34.

[4]) de Geer, Proeve eener Gesch. van het geslacht v. Nijenrode, bl. 43.

met Gerard heer van Culemborg in den echt trad en op den dag van Maria-boodschap 25 Maart 1451 overleed.

5. Arnoud, wiens zoon Arnoud in 1442 tot het verbond van 1436 toetreedt, en wiens weduwe in 1455 geld te vorderen heeft van het klooster Westerooijen op Santwijk bij Tiel.

6. Elisabeth, geh. met Jan v. Vianen, heer van Beverwaard [1]).

7. Catharina, † 14 Jan. 1410, huwt Frederik III heer van den Berg en Byland, † 1416 [2]).

Daar Gijsbert in 1397 was overleden, droeg Allard IV 12 Aug. 1403 met toestemming des Hertogs, zijne leenen op aan zijn kleinzoon Willem, onder momberschap van zijn oom Otto, voor zich den lijftocht behoudend; hij schijnt kort daarop overleden te zijn.

Willem, meerderjarig geworden, geeft 16 Febr. 1416 rechten en vrijheden aan zijne onderdanen, neemt 1418 van hertog Reinald IV Beesd en Renooi in pandschap; komt 1419 als ridder voor, bezegelt dit jaar 3 Juni het verbond tusschen Jan van Beijeren en hertog Reinald van Gelre tegen die van Utrecht en Amersfoort; is 29 Sept. 1419 mede-onderteekenaar van het verbond tot onderlinge hulp en verdediging tusschen eenige heeren, ridders en knapen; woont 1420 met 87 ruiters het beleg van Leiden door Jan van Beijeren bij [3]); bezegelt 27 Juli 1422 het verdrag tusschen den Gelderschen hertog eenerzijds en den Utrechtschen bisschop met de steden Utrecht en Amersfoort andererzijds; verzet zich op de dagvaart te Nijmegen 1423 tegen de verkiezing van Arnold van Egmond tot Hertog van Gelre en Graaf van Zutfen, als zijnde hij op de hand van den mededinger naar het hertogdom Jan van Loen, heer van Heinsberg, broeder zijner moeder; verkoopt 1424 het huis te Beesd aan Gijsbert Pieck bijgenaamd den Goede; is 21 Febr. 1425 met zijn broeder Allard borg voor hun broeder Jan, proost van Aken, bij de pandverschrijving der heerlijkheid Oijen en Dieden; komt 8 Juni 1425 met zijn oom Jan, heer van Ewijk, als raad des Hertogs voor, als deze belooft de heerlijkheid Dalem nimmer van Gelderland te zullen scheiden; begint zich, na den dood van den Utrechtschen bisschop Frederik van Blankenheijm, vijandelijk te gedragen tegen zijn leenheer; leidt

[1]) v. Leeuwen, Bat. III. bl. 1124.

[2]) Tadama, Versl. v. h. Bergsch archief te 's Heerenberg, in Nijhoffs Bijdr. V, 7.

[3]) Meerman, Beleg van Leijden bl. 112.

Jan. 1427 de beraadslagingen op de dagvaart te Buren tusschen de afgevaardigden van den postulaat Rudolf van Diepholt en die van hertog Arnold; sluit 27 Aug. 1427 een verbond met den postulaat, die hem de stad Tiel met den Tielerwaard en de Neder-Betuwe, ingeval deze veroverd werden, als een onversterflijk leen van het Sticht belooft; doet dit jaar 4 Sept. een vruchtloozen aanval op Tiel; verrast in den nacht van 22 op 23 Jan. 1428 de stad Culemborg, waaruit hij echter spoedig door de burgers wordt verdreven, en waarbij zijn broeder, de proost van Aken, ellendig omkomt [1]; wordt 29 Aug. 1428 door hertog Arnold in genade aangenomen; onderteekent 28 Juli 1429 met zijn oom Jan, mede het vredesverdrag tusschen Gelderland en het Sticht [2]; verzoent zich met den heer van Culemborg, waarvan de brief gegeven werd daags na St. Calixtus 1431, na aan hem des maandags na St. Egidiusdag 1430 verkocht te hebben een watergang van Redichem uitwaterend door de Weijtstege in die Meer ende voert uytgaende door de sluysen van de Neust in de Linge; is 17 Juni 1431 bemiddelaar in het bestand tusschen Rudolf van Diepholt en Jan heer van Culemborg [3], aan wien hij een deel van Beusichem voor 2900 overlandsche Rijnsche guldens verpandt; ontvangt dit jaar evenals de heeren van Batenburg, Culemborg, en van de Lecke, van keizer Sigismund den last om tot de gemeene heirvaart tegen de Turken, ter versterking van het Rijksleger, in het veld te verschijnen met vijf glaviën [4] d. i. vijf ridders ieder met 3 paarden, tien schildknapen met 20 paarden en tien welgeboren knechten [5]; verbindt zich met Adolf hertog van Gulik en Berg, die aanspraak maakt op het hertogdom Gelre, en wordt zijn militiae praefectus. Hertog Arnold, zijnen leenman voor zijn afval willende straffen, trekt op Nicomedesdag [6] (15 Sept.) 1434

---

[1] Zie die verrassing van Kuilenburg en den ellendigen dood van den proost van Aken op eene vischbank, zaakrijk beschreven in Geld. Volksalm. 1877 bl. 154—69, waar echter bl. 163 een verkeerde datum is opgegeven; een en ander viel voor op 23 Jan., St. Emerentiana's dag. RED.

[2] Slichtenhorst, Geld. Gesch. bl. 219.

[3] Nijhoff, Overz. van het Archief afkomstig v. h. graafschap Kuilenburg bl. 15.

[4] Glavie (= glaye, lans, speer) beduidt hier een zeker (klein) aantal lansknechten, zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk. RED.

[5] v. Loon, Aloude Regeringswijze V, 227. [6] Nicodemusdag? RED.

vóór Buren [1]), dat 7 Maart van het volgende jaar wordt ingenomen, waarop Willem naar zijn bondgenoot vlucht; hij strijdt aan zijne zijde op St. Hubertsdag (3 Nov.) 1444 bij Linnich aan de Roer tegen de Gelderschen, in welken slag hij Willem van Egmond, Arnold's broeder, gevangen maakt. Na doode van Adolf, den Gulik-Bergschen hertog, sluit zijn opvolger Gerard 21 Nov. 1445 een verdrag met den Gelderschen hertog; waarbij bepaald wordt, dat Gulik geen hulp aan den heer van Buren tegen de Gelderschen zal verleenen. Deze zwerft als balling rond, klaagt 1457 bij keizer Frederik III de burgers van Zutfen aan, als gemeenschap houdend met Arnold van Egmond, zich noemende hertog van Gelre en in den rijksban zijnde, en sterft 1461 te Luik. Hij was tweemaal gehuwd, 1° met Margaretha dochter van graaf Dirk van Limburg, † 1428 z. k., 2° met Ermgard, dochter van den graaf van der Lippe en Isabella van Meurs, die zich tijdens de ballingschap van haren gemaal begeeft eerst naar het Maria-Magdalena-klooster te Wijk-bij-Duurstede, trekkende uit de verbeurd-verklaarde Burensche goederen jaarlijks honderd gulden, en later naar Luik, waar zij † 1463. Bij haar had hij drie zonen en ééne dochter, nml.

1. Gijsbert, kanonik te Luik en aartsdeken van Condrot, ten wiens behoeve Gerard hertog van Gulik en Berg, Gerard van Kleef graaf van der Mark, en Walram van Meurs bisschop van Utrecht, 3 Dec. 1443 eene verklaring geven aangaande zijne edele afstamming [2]).

2. Vincent, ridder, 1492 in de ridderschap van Overijsel, raad des Bisschops [3]), geh. met Agnes van der Eze van Gramsbergen, † 1505 kinderloos.

3. Allard, kanonik te Luik, aartsdeken van Famine.

4. Elsa, abdis van Thorn, † 27 Sept. 1473 [4]).

b. Jan (zie boven bl. 611), proost van Aken en van St. Marie te Utrecht, wordt 27 Jan. 1421 met zijn broeder Allard, ofschoon vrijgeleide hebbend, te Brussel, in den twist tusschen Jan IV hertog van Brabant en zijn broeder Filips, gevangengenomen, is 1423 één der candidaten voor den, door den dood van Fred. v. Blankenheym

---

[1]) Chronicon Tielense p. 529.

[2]) Nijhoff, Bijdr. N. R. I, 42 Boekbesch.

[3]) Reg. arch. Overijssel, IV, 473, 521, 62.

[4]) Knippenbergh, Hist. eccl. duc. Gelr. pag. 59.

3 Oct. opengevallen bisschopsstoel van Utrecht; weigert Arnold van Egmond als hertog van Gelre te erkennen; houdt het slot te Oijen voor hem gesloten, doch ontvangt na een vergelijk met den hertog 11 Febr. 1425 dit en de heerlijkheid Dieden in pandschap; bevindt zich Pinksteren 1426 onder de bende van Jan van Renesse van Rijnouwen, toen hij Utrecht voor den postulaat verrastte [1]; is betrokken 4 Sept. 1427 in den aanslag op Tiel; wordt 23 Jan. 1428 door het woedende grauw te Culemborg vermoord [2].

c. Allard, met zijn oom Otto 1 Dec. 1417 in het bloedig gevecht binnen Gorinchem als aanhangers van Willem van Arkel door de partij van Jacoba van Beijeren gevangen [3]; is 11 Febr. 1425 borg bij de pandverschrijving van Oijen en Dieden. Zijn zoon Gijsbert Alertszn wordt 1473 beleend met land te Buren.

H. T. G.

Nadat hertog Arnold in 1434 aan Willem heer van Buren zijne heerl. ontrukt had, heeft hij ze later, met toestemming der Staten van Gelderland, zijnen broeder Willem v. Egmond geschonken. Dezes tweede zoon Frederik v. IJsselstein zag zich door keizer Maximiliaan in 1491 tot eersten graaf van Buren verheffen. Frederik won Floris, en Floris Maximiliaan, den vader van Anna v. Egmond, die door haar huwelijk met Prins Willem I in 1551 het graafschap Buren in het Huis van Oranje overbracht.

Megen. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 545—8.

Eñ desen allet geschiet synde beleende onsz voirsz Stadhoud in onsz name by vonnisse onsz voirsz mañen den voirsz hr̄ guy van brymeu voir hem syn erven en nacomelinge oft sake van hen hebbende die voirsz greffscap, hlicheit, t slot, stad en lant van megen mitten hlicheiden, hooge middele eñ legho collatien van benefitien den Rechten van den beden eñ hulpen van den tollen passagien wateren visscherien vogelrien waranden dykrechten landen beemden kriten thynsen capuynen hynnen manscapen laetscapen verbeurten keuren brucken opcomingen vervallen eñ allen andeñ huer toebehoirten dair inne mede begrepen die voirz zeven eñ veertich mudde enen eñ ander xtien van erfrechten die de voirsz hr̄ Jan gecocht en gequeten heeft eñ die te voren dair vut hebben geweest vercocht mit allen andeñ huer toebehoirten sond den voirsz hr Janne oft synre voirsz ge-

[1] Burman, Utr. Jaarb. I 325. [2] Zie hier boven, bl. 613, noot 1. RED.

[3] Vossius, Hist. Jaerb. bl. 582.

sellinnen...... oft mugen van desen yets yet te behouden oft vutgenomen te syne op ten voirsz comer jairlix dair vutgaen gedraegen int geheele als voirsz steet ter som̄en van ses hondert negen en dertich gulden elken te negen stuvers gekent twelef cromsterte en̄ andhalf placke sonder meer, anders dan die voirsz twee hondert Rynssche gulden erffelic ter quitingen den voirsz bisscop van camerike mitten twee hondert Ryns gulden eens verschenen en̄ te verschinen in maten voirsz. Om die by den voirsz her̄ guy van brymeu syne erven en̄ nacomelingen oft sake van hen hewen ¹) te hewen̄ ¹) en te behouden ewelic en̄ erffelic, en̄ voirt die voirz hlheit van mierle die thienden groot en̄ cleyne van empel en̄ van merwyck t hofgoet aldair mitten cleynen gerichte dair toebehorende, die moelen van wetten, die hondert en̄ acht en̄ vyftich gulden op de goede van woenssel mitten toebehoirten voirsz, als gerecht pant en̄ ond pant der manscap en̄ greffscap voirsz, den voirsz h̄r guy oft syne erven en̄ nacomelinge oft sake van hen hebben t voirsz gebreck dat hen in desen oft enigen van desen...... van wyen dat ware dair aen te verhalen en̄ te vervreycken gelyc en̄ in alsulker vuegen die selve hlheiden en̄ goeden̄ en̄ na den ondscheiden voir verclert in onsz voirsz stadhouds handen by den voirsz her̄ Janne Dicbier en̄ vrouwe herbrech van batenborch mitten voirsz her̄ peter van vertaingh haren momboir dairtoe als voirsz geauctoriseert waren geweest opgedragen. Ende heeft die voirsz h̄r guy van brymeu die voirsz heerlicheiden ende goede ind maniere die hiervore gescreven staen naer ondscheide en̄ opten vorwerde en̄ conditien voirscreven aen onsz voirsz stadhoud van ons te leene ontfaen en̄ ons dair af gedaen manscap, hulden en̄ vertrouwen en̄ alle anden̄ bleiken rechten en̄ gewoonliken diensten na ons voirsz hoofs recht dair toebehorende Ende onsz voirsz Stadhoud ontfincken alsoe dairaf onsz manscap en̄ verlet ons altyt in desen en̄ in allen anden̄ saken onser hlheit onse rechten en̄ eenen yegeliken des syne, Ende wairt enigen van den xtien van erfrenten boven verclert die de voirsz her̄ guy van brymeu in maten voirscreven te hemwerts en tsynen laste heeft genomen gedragen ter voirsz sommen van zes hondert negen en̄ dertich gulden twelef cromsterte en̄ andhalf placke ten prise van negen stuvers den gulden mogen syn besedt op andere huer toebehorende goed en̄ dewelcke dair bove in toecomende tyden souden mogen worden belast, Soe heeft die voirsz h̄r guy van brymeu die selven h̄r Jans Dicbier en̄ vrouwen hbregen en̄ huer erven en̄ nacomelinge gelooft die selve hlicheiden en̄ goeden te ontheffen en̄ quyt te houden van allen........... lasten en̄ schaden die men hem dair af soude mogen eysschen, syet oic vand renten van twee hondert Ryns gulden t sjairs den bisscop van camerike in maniere boven verclert vercocht ter quitingen den penninck sestien mitten achtstelle van twee hondert Ryns guldens, Ende om den

¹) hebben. RED.

voirsz her Janne Dicbier en vrouwe hbrech van batenborch hier af te verseken en versichert te doene, soe verclerde die voirsz hr guy van brymeu denselven hr Janne Dicbier en vrouwe hbrech van batenborch ende huer erven en nacomelinge dair vore te verbinden en tondpande te setten syne voirsz greffscap en hlicheit slot stad en lant van megen mitten hlicheiden hooge middelen en leghe collatien van benefitien en allen anden huer toebehoirten gelyc en in alle der maniere hy die alsoe voirsz steet van ons te leene ontfangen hadde en houden ware ende die alsoe voert in ons voirsz stadhouds handen als in den onsen op te dragen en over te geven, Om oft die voirsz hr Jan Dicbier en syne gesellinnen oft ind voirsz goede en hlicheiden oft ennige van dien van den comer die de voirges: hr guy van brymeu vut synen voirsz greffen slote stad lant en hlicheiden van megen en huer toebehoirten vore verclert gaen tot synen laste heeft genomen en gelooft te geldene en te betalene in enigen toecomen hier by gebreke van synre betalingen oft andssins dair vore gepraemt oft gelast wordden syne schade achtdeel en gebreke in dien gevalle alsdan dair in volcomelic en al te vreycken en te verhalen. Onsen voirsz stadhoud in de stad van ons bidden dat hy van onsen wegen synen wille en consent toter voirsz verondpandingen voir die saken hiervore verclaert geven en voort dair op eenen onsz voirsz manen van leene eens vonnisse manen woude hoe ende in wat maniere die voirsz opdracht en verondpandinge nae ons hoofs Recht behoirde te geschiene alsoe dat den voirsz hr Janne Dicbier en vrouwen hbregen en huer hlicheiden en goeden vast en seker syn mochen Alsoe dat onse voirsz stadhoud in onsen name synen wille en consent toter voirsz verondpandingen gevende dair op eenen onse voirsz manen van leene een vonnisse maende, diewelcke nae dat hy hem dair op mitten anden onsz voirsz manen van leene synen mede huysgenooten dair mede by en over staen beraden hadde onsen voirsz stadhouder wed overbracht wisen voir een vonnisse mit vollen gevolge derselver synre medehuysgenooten, dat die voirsz hr guy van brymeu mit eenen halme opdragen soude en overgeven in onsz voirz staphouds handen als in den onsz syne voirsz greffscap en hlicheit slot en die stad en lant van megen mitten hlicheiden hooge middele en leghe collatien van benefitien den rechten van den beden en hulpen van den tollen passagien wateren visscherien en vogelrien waranden dyerechten moelen landen beemden theinsen renten en allen anden huer toebehoirten vore verclaert soe hy die alsoe voirscriven steet van ons te leene waere houden nyet dair in vutgescheiden tot behoef der voirsz hr Jans Dicbier en synre gesellinnen, om oft zy in toecomen in den oft eenige van huer hlicheiden en goeden vore verclaert en gespecificeert oft andre van den comer en lasten die de voirsz hr guy vut synen voirsz greffscap hlichei-

den slote stad van megen ende huer toebehoirten sculdich is eñ tot synen laste heeft genomen te betalene gepraemt oft gelast worden huer scade eñ gebreck dair af dair aen te mogen verhalen eñ vervreycken, Ende dat die voirsz hr Guy van brymeu alsoe voert dairop soude worpen ende vertien soe dairna onsz voirsz hoofsrecht behoirde. Dewelcke die voirsz hr guy gelyc t vonisse onsz voirsz mannen van leene gewyst hadden volcomelic en al dede, eñ dien gedaen synde beleende onse voirsz stadhoud in onsz name t voirsz greffscap slot stad eñ lant van megen mitten hlicheiden eñ allen andeñ huer toebehoirten vore verclaert als pant ende ondpant eñ voir die ontheffene van den commer voirscreven den voirsz hr Janne Dicbier, die die alsoe in den name eñ tot behoef van hem selven eñ der voirsz vrouwen hbrech van batenborch synre gesellinnen aen onsz voirsz stadhoud van ons te leene ontfinck en dede ons alsoe voort dairaf manscap hulde eñ eed van truwen, mitgaders allen andre hlicken rechten eñ gewoonliken diensten nae ons voirsz hoofsrecht dair toebehorende eñ onse voirsz stadhoud ontfinckeñ alsoe dair af in onsz manscap, behoudelic onsser altyt onse hlicheit ons Rechts eñ eenen yegeliken des syns/. Allet welcke in der maniere voirscreven gesciet synde hebben die voirsz hr Jan Dicbier eñ vrouwe hbrech van batenborch syne wettege gesellinne voir onsz voirsz stadhoud eñ mañen van leene tot huer laste genomen alle verlette van den voirsz comer uten voirsz greffscap en hlicheiden van megen eñ huer voirsz toebehoirten als voirsz is gaen enichssins verlet en ombetaelt vutstaen tot sint peters dage toe naestcomeñ incluys, gelovende tselve achtstel eñ verlet alsoe te geldene eñ te betalene in sulken vuege dat die voirsz hr guy van brymeu noch syne voirsz greffscap ende hlicheiden van megen gheenssins d voren selen worden gelast gescadicht noch gepraemt. Behoudelic oic dat tghene des den voirsz hr Jan Dicbier eñ vrouwen hbrech van batenborch beide van achtstelligen renten gemaecten compositien eñ gewysden verbeurten toebehorende eñ tot en voirsz sint peters dage incluys verschenen eñ vervallen sal syn, hen sal volgen sonđ argelist. Ende hebben mitsdien dieselve hr Jan Dicbier eñ vrouwe herbrech van batenborch dairvore verbonden eñ te pande gesedt den voirsz hr guy henselven eñ alle huer goede eñ hlicbeiden vore verclaert eñ gespecificeert sonđ argelist. Ende geschieden in allen desen alle poenten eñ articlen van Rechte die na den Rechten eñ costumen ons voirsz hoofs dair inne behoirden eñ sculdich waren te geschiene niet dairinne versuempt noch achtgelaten sonder argelist Des t oirconden hebben wy Hertoge voirsz onsen zegel hieraen doen hangen ende voert versocht eñ bevolen onsen mañen van leene voirscr :, dat sy om der meerder sekerheit wille der dingen voirscr huer segelen by den onsen hiermede aen wouden hangen. Dewelcke wy henrich magnus Ridder, Jan van erpe geheeten Ostems, claes clopper, geldolf van der noot, Jan van Watermale, Ambrosius van dynter,

Jan oudart, Jan Stoop eñ Jan Elslau want wy als mannen van leene ons gened: hen t shertogen voirsz dairmede by ende over syn gestaen dair die saken ende dingen soe zy vore syn verclert geschiet syn geweest ten versueke eñ bevele ons voirsz gened: heñ t shertogen hebben gedaen Tegen en opten zestiensten dach van februario int jair onses heñ duysent vier hondert negen ent sestich.

Voorzien van de zegels van Oudart en Watermale; de overige ontbreken.

Het gestippelde door vouwen of vlekken onleesbaar.

Medegedeeld door J. P. BACKX.

[Ziet men Jan Dicbier, greue van Meeghen, door Filips van Borgondië 15 April 1437 gemachtigd om mede onderzoek te doen in zake de geschillen tusschen den Bisschop van Munster en Arnold hertog van Gelre ter eener, en Adolf hertog van Kleef ter anderer zijde (Nijhoff, Oorkonden IV bl. 153): hij komt ook nog in 1470 als graaf van M. voor; want men ontmoet »Johan graaf tot Megen" (*sic*) onder de dedingslieden van bruidszijde bij de vaststelling der huwlijksvoorwaarden i. d. 8 Maart diens jaars tusschen Johan v. Alphem, heer tot Honepel, en Catharina v. Bronckhorst-Batenburg; zie Nijhoff t. a. pl. bl. 433, die dezen Johan bl. 500ᵇ (Bladwijzer) beslist als Jan Dicbier aanmerkt. — Omtrent Guy v. Brimeu vgl. *Nav.* XXXVIII, 594.]

Aitzema. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 549—54 [1]). Toen namelijk de Domheeren vernamen, dat Foppe van de zijde der vorstelijke erven te Wolfenbuttel ter zake van zijne op onrechtvaardige wijze verkregen goederen zou aangesproken worden, verboden zij hem op straffe van verlies van al zijne have, de stad te verlaten, en kondigden hem aan in Halberstadt zelve te recht te staan voor alle vordering ten zijnen laste (auf männiglichen Zusprach und Forderung). Desniettemin pakte de Fries zijn hebben en houden aan goud, zilver, kleinodiën en papieren van waarde, bij elkander, en verliet heimlijk

[1]) In »De Friesche Adelaar" 1888 nº. 4 bl. 26 schreef Mr. v. Brücken Fock: »De heer Rietstap, Armorial Général 2de éd. 1887 II p. 1178 (Supplement), geeft het tweede wapen van Aissema verkeerd op. In plaats daarvan geeft hij het wapen van Adami Brème, dat hij p. 1177 richtig beschreef. Het artikel Aissema von Ailssheim is te schrappen, en voor Aissema de Lipperode te lezen Aissema de Lipperode, Silly et Ailssheim (Barons, etc.): verder goed". RED.

met zijne vrouw, geboortig uit Halberstadt, deze plaats, om zich in de Nederlanden in veiligheid te stellen.

Reeds op den eersten dag van hunne reis werden zij echter in het Brunswijksche gevat, en in Wolfenbuttel in hechtenis gezet. De geweldige maatregelen, die men tegen hen in toepassing bracht, hadden ten gevolge, dat Foppe reeds den 29 Aug. 1613 zijn geheele vermogen aan de vorstelijke familie afstond. De 22-jarige zoon van den wetenschaplievenden hertog Hendrik Julius, genaamd Frederik Ulrich, was een bar heer, die niet schroomde geweld te gebruiken. Foppe zegt er van (16 jaren later, 19 Sept. 1629) in een verzoekschrift aan den Keizer gericht: »Dat men hem 's nachts op den vrijen heirbaan had overvallen, hem en zijne huisvrouw met ongelooflijke wreedheid, als misdadigers had gevangen gehouden, om zijne grootendeels door zijne echtgenoot bekomen goederen (erfreite Güter) per vim et metum (door geweld en vrees) zich toe te eigenen. Men had hem gescheiden van zijne zwangere huisvrouw, en deze door een daartoe afgerichten prediger laten wijs maken, dat Foppe doodschuldige misdaden had bedreven. Hem had men echter getracht te doen denken, dat zij het leven verbeurd had. Men had valsch alarm gemaakt, alsof er justitie zou geschieden, en de scherprechter daar was. In Halberstadt was men in het Kanselarijhuis ingevallen, had het doorzocht en beroofd, meubelen zich toegeëigend, zijne kinderen en zijne schoonmoeder uit het huis gejaagd. Vorst en domheeren hadden zijne goederen verdeeld. Hij had niet uit zijne gevangenis kunnen komen, vóórdat hij zijne vorige cessie (afstand) met een onder eede afgelegd revers bekrachtigd had, en erkend had strafschuldig te zijn". Waarschijnlijk bedoelt hij hiermede niet de herhaling van den afstand te Schöningen (16 Oct. 1613) gedaan, maar het document te Liebenburg den 8 Julij 1614 afgegeven, en in zijn geheel bij Würm S. 6 (11) als zeer merkwaardig overgenomen. Daarin bekennen Foppe v. A., der rechten doctor, en Anna Hanthor, zijne echtgenoote, dat zij om hoogst-gewichtige redenen op de vlucht zijnde door den Hertog in persoonlijke hechtenis zijn genomen. Zij verbinden zich verder, om het land van Brunswijk en Halberstadt voor altijd te mijden, en al hunne goederen, geld en geldswaarden, welke zijne Vorstelijke Genade Hendrik Julius hun te voren in eigendom had geschonken en nu werden teruggegeven, zich nimmermeer aan te matigen, maar voor eeuwig daar-

van afstand te doen. Voor de vervulling dezer belofte wordt zijn broeder Julius v. A., Medicinae doctor te Hanover, ten bedrage van 10,000 Reichsthaler borg. Men ziet hieruit, dat het verbeurdverklaarde geene kleinigheid was. Foppe schat het in 1629 op 100,000 Reichsthaler! (Würm S. 10 (14). En, waarom werd dit verbeurdverklaard? Dr. Opel zegt, dat men reeds uit het laatstgenoemde stuk kan opmaken, dat de rechtmatigheid van het bezit dier goederen door de vorstelijke familie van Wolfenbuttel betwijfeld werd, en dat het bezit en vermogen op de eene of andere wijze met hunnen val in verband stond. Würm zocht de oplossing der vraag: »Waarom? tevergeefs in de archieven der Hanzesteden en in ons Rijksarchief; maar Opel vond die in acten van het Kon. Staatsarchief te Maagdenburg onder den titel: Acten des Domcapittels zu Halberstadt III, 3 bewaard gebleven. — Een schrijven van het Domcapittel aldaar aan den schepenstoel van Halle vangt aldus aan: »Onze groete, enz. Aan »u, mijne heeren! kunnen wij niet verhelen, dat in ons stift het »volgende is voorgevallen. Een voornaam persoon is verdacht gehou»den van met eene burgerdochter, die voor eene jonkvrouw doorging, »een geruimen tijd lang onbetamelijke kennis gehad te hebben. Een »geleerd persoon eerst tot voorname betrekkingen geroepen, heeft haar »hierop deswegen gehuwd, en zij is van bovengenoemden Prelaat vóór »en na dit huwelijk propter illicitam consuetudinem (wegens ongeoor»loofde gemeenschap) met kostelijke goederen, en gereed geld, kleino»diën en andere kostbare zaken beschonken. Toen nu eerst-gemelde »hooge persoon is gestorven, hebben wij den man van gedachte vrouw »uit onzen dienst ontslagen; doch vermits hij van de erven des »schenkers zich zeer bedreigd zag, hem wel in bescherming genomen, »opdat de goederen die hij en zijne vrouw in praejudicium fisci (ten »nadeele van de schatkist) zich verworven hadden, niet te zoek zouden »geraken", enz. De inbeslagneming der goederen was zóó volledig, dat zelfs de in dienst des kanseliers staande minne haar verschuldigd loon van de Domheeren moest invorderen, die aan eenen zijner dienaren 100 Thaler schonken.

Foppe van Aitzema was niet onbekend bij de Staten-Generaal der Vereenigde Gewesten. Als gezant van den hertog van Brunswijk had hij in den Haag in 1611 en in het begin van 1612 meermalen vertoefd. De hertog lag toen in onmin met zijne goede stad Brunswijk, gelijk

zijn opvolger in 1848, en zocht heul bij de Staten-Generaal te 's Hage en bij den Keizer te Praag. Geen wonder, dat Foppe de tusschenkomst van de Staten-Generaal inriep, om uit zijne hechtenis ontslagen te worden. Uit een antwoord van den hertog aan de Staten-Generaal van 21 Sept 1613 blijkt zulks. Het is afwijzend, en eerst negen maanden later werd Foppe met zijne vrouw na het aangaan der reeds vermelde verbintenis van 8 Juli 1614 ontslagen. Würm vond (S. 55 (65) nog sporen van hem in eene resolutie der Staten-Generaal (2 April 1615) genomen op eene demonstratie van Foppe. Würm zegt: »hij werd nu een rusteloos sollicitant, die voor zijne privaatzaken hemel en aarde in beweging bragt tot aan zijnen dood (1637). Hij gebruikte daartoe den Keurvorst van Brandenburg, den stadhouder Maurits, de Staten-Generaal en de Staten van Friesland »zegt Opel" ; vooral in 1615 bij de diplomatieke onderhandelingen waarbij door tusschenkomst der Staten-Generaal de zoen tusschen den Hertog en de stad Brunswijk gesloten werd. Hij bekwam toen evenmin zijne goederen terug als later, toen (31 Maart 1634) keizer Ferdinand II den hertog Frederik Ulrich gelastte, binnen 14 dagen, »dem Foppio 200,000 Thaler" uit te betalen.

Het zonderlingste dezer zaak is, dat Foppe reeds 8 Aug. 1617 door de Hoog Mogende Heeren tot resident bij de Vereenigde Hanzesteden benoemd werd, en in die onschendbare qualiteit hertog Frederik Ulrich († 11 Aug. 1634) persoonlijk over zijne zaken kon onderhouden. In zijn request aan den Keizer (19 Sept. 1629) schrijft hij: »Vóór eenige jaren werd ik naar den Hertog gezonden, en beklaagde mij te Ahlfeld bij hem over het met mij gebeurde. Hij zeide daarop: het speet hem, deed hem leed dat op die wijze tegen mij gehandeld was; hij had echter van mijne goederen niet genoten en was genegen mij met spoedigen rechtsbijstand te helpen". Intusschen blijkt uit stukken bij Opel, dat reeds op 1 Mei 1614 eene transactie tusschen den Hertog en het Domkapittel van Halberstadt gesloten is.

Welke de verdere lotgevallen van Foppe waren, eene schets hiervan ligt buiten ons bestek, dat zich bepaalde tot hetgeen Würm en Opel (minder voor ieder toegankelijke bronnen) opleverden.

De heer P. L. Muller gaf te Leiden in 1870 een uitstekend geschrift uit »Foppe van Aitzema te Regensburg", en de heer F. W.

Schijfsma te Kampen is bezig de bouwstoffen te bewerken, die ook het Archief [1]) en de boekerij van het Friesch Genootschap voor een leven van Foppe van Aitzema opleveren.

Nog iets ten slotte, om dit persoonaadje te doen kennen. In zijn reeds vermeld request aan den Keizer teekent hij zich Foppe van Aissema, Ritter zu Alsheim, Silly und Lissens. In zijne Instructie van 8 Aug. 1617 wordt hij genoemd F. van Aissema tot Alsem. Zijn neef Lieuwe noemt hem soms ook tot Aalsum (bij Dockum). »De andere bezittingen", zegt Würm, »weet ik niet te vinden". Wij vinden in Lissens bepaald Lioessens, ook een dorpje bij Aalsum (727 inwoners) in Oost-Dongeradeel, met 608 inwoners; en in Silly schuilt door fout in de kopij Jislum (170 inwoners), ook in de buurt, in Ferwerderadeel. Het was blufferij van Foppe, zich deze plaatsen, (waar waarschijnlijk familiegoederen lagen, vooral te Aalsum, zijne plaats van afkomst) als heerlijkheden toe te eigenen.

Leeuwarden. MR. J. DIRKS.

VRAGEN.

Beyeren v. Henegouwe (XXXVIII, 370, noot), — wat is dit voor eene combinatie? Vgl. ibid. bl. 558, noot 3.

v. Bergen-op-Zoom, enz. In eene lijst van »In bayrischen Diensten befindlich oder in Bayern begütert gewesene, jedoch dort nicht immatrikulirte adelige Familien", voorhanden in »Der Deutsche Herold

---

[1]) Daarin zijn 18 brieven van Joannes Caselius, hoogleeraar te Rostock en Helmstadt (geb. 1533, † 1613), gericht aan Foppe van Aitsema, als deel der collectie S. A. Gabbema. Zie G. H. M. Delprat, en Kronijk Hist. Gen. XI (1855) bl. 154—155. In die Kronijk XIII (1857) is bl. 49—50 een brief van prins Maurits aan Foppe (28 April 1623), en een van dezen aan den Prins (bl. 50—54) uit Hamburg (13 Sept. 1623), afgedrukt. Een albumblaadje van Foppe, Lieuwe en Lodewijk Aissema van 1624 vindt men in het album van Tobias Gutberleth. (Zie v. Rappard Overzigt, bl. 108). Een brief van Foppe aan prins Frederik Hendrik uit Lemberg in 1630 geschreven (5 bladzijden beslaande, en evenals die aan prins Maurits, met opgehelderd cijferschrift, en ten slotte het verzoek om dien te verbranden) werd door M. Nijhoff Cat. Oct. 1855 n° 239 verkocht.

XIX n° 9 S. 125, staat vermeld »Karl Philipp Faustin v. Bergen op Zoom, kurbayr. Hauptmann des vormaligen leichten Infanteriebataillons Salern, † 4 Mai 1802". Is van deze familie iets meer hier te lande bekend? — Ibid. S. 130 verzoekt L. Clericus (Maagdenburg) om mededeelingen omtrent oude zegels, waarop de zegelaar (der Siegelherr) als jager te paard is voorgesteld (ähnlich wie Jerichow und Svengo von Danzig). — Eindelijk leest men ibid. S. 131, dat Freiin Magdalene Schenk van Tautenburg aan haren echtgenoot, den Sek. Lieut. d. R. d. Ostpr. Kür.-Rgts v. Sanden 18 Juni 1888 een zoon schonk.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Deurne (XXXVII, 233). D o o r s e n is een wettige, uit taalkundig oogpunt belangrijke variant. Want Deurne (Meijerij), weleer Doirne, en thans gewoonlijk Deursen genoemd, was het stamhuis van 't oudadellijk geslacht v. Doerne of v. Deurne, ook wel v. D e u r s e geheeten. Men ontmoet bij de Lannoy (dl IV) Willem v. Deurne, heer van Deurne, a° 1308, voerend in zwart drie gouden drielingsbalken en schildhoofd van goud beladen met drie St. Andrieskruisjes van rood. Welk wapen, als gevoerd door Everard v. Deurne, heer van Asten, a° 1649, men ziet afgeteekend in het Wapenboek van het Illustre Genootschap of de Doorl. Broederschap, waar deze familie vele leden aan geleverd heeft. Ook zaten ze gedurende de 14de, 15de en 16de eeuw in de regeering van 's-Hertogenbosch. Aldus Herald. Bibl. 1876 bl. 242. Rietstap's Armorial 1e éd., — die aan v. Doerne (Vlaamsch) dezelfde schildfiguur toekent, in dezelfde kleuren, maar een schildhoofd van zwart (naar 't schijnt), beladen met drie flanchis St. Andrieskruisjes) van rood; helmt.: uitkomende hond v. zwart, getongd en gehalsband v. rood, — geeft echter aan v. Deurne (Nederl.). Geschuinbalkt van zwart en zilver; gekr. helm; helmt.; zeemeeuw v. groen, gekroond v. goud. — Naar het *Nav.* t. a. pl. vermelde Deursen (o. Boksmeer) zal dus de *Nav.* ibid. bl. 628 genoemde familie v. Dursen of Deursen geheeten zijn. Reinier Arnaud v. Deur-

sen † 4 Maart 1888 als pred. te Renooi. Maar van waar blijkt het, dat de ibid. aangevoerde molenijzers op een adellijk geslacht v. Dursen of Deursen wijzen? Is dit bloote gissing? Het doorwrochte opstel over »Molenijzersche Familiën" bijv., in Herald. Bibl. 1873 bl. 115—20, noemt het niet.

J. A.

Monster (XXXVIII, 525). Te Middelburg werden de hoofdkerken der drie parochieën voorheen Oost-, West- en Noord-Monsterkerk genoemd.

Domburg. H. M. KESTELOO.

Putten. Abtsgoederen van Paderborn a⁰ 1334.

Wij Bertholdus vann Godtz genaedenn Abth, Bertramnus, Prior, Albertus, Koester Ludolphus, Kemner [1]), unnd Henricus, Kelner, unnd voert gantze gemeine Konventh des Monsters [2]) der hilligenn apostelenn Petri unnd Pauli, Sanct Benedicti Ordenns, bynnen Paderboernn Abdinghoeff genannth bekennenn unnd betugenn myth dessenn dat wij dueck unnd viell vann unnd dorch unsen amptmaenn over unse gueder tho Puttenn op Veluenn, Servatius vann Aller, so wall mundling als schrifftlich ersoecht syndt, dat wij voerklaerenn sollen unse meijninge woe menn voerstaenn unnd wo wyth sick streckenn solde die friunge edder Libertet etlicher hoffhoriche Abtzguederenn, soe vann uns edder [3]) unse voerfaerenn eimaels gegeven unnd gescheenn mach synn, Ock vann unsenn Naekomling gescheenn unnd gegevenn sall moegenn werdenn, Jnsunderheit naedemaell wanner die gueder alsoe gekrijcht voerstervenn unnd voerervenn under denn Erffgenaemenn twist unnd schellinge duckwilss darumb verrizeth unnd upsteet; S o s t e t h , dat wy boeuengedachtenn Abth, Prior, Koester, Kemner, Kelner unnd gantze gemeine Konventh, gemercket unnd angesehen hebbenn, dat geliek als nemandth bether eijnn gesette voerstaenn kann, dann die dat gegevenn unnd gemaecket hefft, Alsoe ock nemandth beter die friunge edder libertet der voergenoempdenn gueder voerstaenn enn soll koennenn, dann wy, die wy, edder unse voorfaerenn, edder naekomling alsolcke friung edder libertet gegevenn hebbenn, edder sullenn unnd moegenn gevenn werdenn. Hebben uns hirumme ripelicke bedacht, beraedenn unnd eijndrechtlick gesloetenn unnd verklaert, unnd myth dussem voerklaerenn, dat eth myth unsen

[1]) Kemener, Cemener = kameraar, cameraar, d. i. beheerder der geldmiddelen; zie »Handel. v. h. 20ste Taal- en Letterk. Congres te Amsterdam Sept. 1887", Amst., Tj. v. Holkema '88 bl. 218. RED.

[2]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 525. RED.

[3]) of. Het Engelsche either. Straks, bl. 626, regel 23 v. b. ontmoet men den vorm eder. RED.

hoffhorige gueder, die vann uns, unsenn voersaethenn gekrijcht synt, edder ock tho kumpstigenn tydenn vann unsen Naekoemlichenn gekrijct moegen edder sullenn werdenn waer sie gelegenn moegenn synn, nicht darvann uthbeschedenn, geholdenn soll werdenn In foerm unnd manirenn als hirnar volgheth :

Inn denn erstenn voerstaenn unnd voerklaerenn wy, dat die veilgenoempte gueder, die gefrijeth synt, nicht gefrijeth synn sollenn vann Thynss, Thendenn unnd Stedicheit, die wij daruth hebbenn voermoege unser Transumpt Register unnd Schottboeckenn, sunder sollen diesulvigenn Tynss, Tenden unnd Stedicheijt heell Jaerlix upbetaelenn als gewontlick unnd gebrucklich is van olldess. Vort mer wanner solche gueder als boevenn geschrevenn voerstervenn unnd voerervenn, soll die olste vann denn Erffgenaemenn alsdann die viff schillinge parvorum [1]) unnd dat voersterff vann wegenn der lestenn verstorve possessoren so wy dat voerstoervenn unde vererffte gueth Steheijt ynn stat eijner koermedenn betaelenn unnd sich myth dat sulvige guedth beliенn laten, unnd soll die olste synn voerdell towetenn die Solwere [2]) myth synn toibehoer voer uth hebbenn unnd holldenn, unnd dann die anderen affguiding doenn bij maegenn unnd frunden unnd Grondsherenn, unnd sall dat voerstorvenn unnd voererffte guidt, bij den olsten heell umdaling [3]) ungedeileth unnd ungespletenn blyvenn, doech sall alletijdt eynn Soen, soe daer eynn were, voer die doechterenn gaenn unnd angenoemenn werdenn, unnd sall ynn aller maethenn myth denn gefrijdenn Abtzguiderenn geholdenn werdenn nicht anders dann off sie ongefrijeth noch werenn, allein uthbescheidenn, dat ynn der tydt die possessorenn edder Besytthers, maen edder wiff dersulvigenn guijder nicht sollenn moethenn nae denn guiderenn horich eder ledich werdenn noch ook darumme geschattet werdenn, sunder sollen ihr fry aenstrecht [4]) onbekroet [5]) unser edder unser Naekomlyngenn genethenn [6]) unnd beholdenn moegenn. Des unnd darvoer sollenn sie alsolcke versterff betaelenn, als up dat guidt gesaeth is, ynn plaetz eijner Coermedenn. Soe vern unnd withe sall alletijdt die friunge streckenn unnd gaenn unnd nicht widers.

Dyth alleth woe voergeschrevenn hebben wy boevengenoēptenn abth Prior, Koester, Kemner, Kelner unnd gantze gemeine conventh ynn dusser saeckenn voer recht voerklaert, wyllenn ock dat dyth aldus vann uns unnd unsen Naekomlingenn nu unnd tho ewigenn daegenn vaest unnd unverbroeckenn geholden soll werdenn. Sunder Arg, Geschenn ynn unse Capittelhuess unses Klosters, anno eynn dusenth drie hundert unnd vier unnd dertigh.

Dusse Copey vorgeschreven ist gecollationierth mitt synr originaell, dat welcks geschreven was inn ein grotten Transumpt legerboek, inholdende twe hundert dree

---

[1]) scil. nummorum? z. v. a. kleine penningen. RED.

[2]) zoolweer, vgl. *Nav.* XXXIV, 189. RED.

[3]) éèndeelig = in zijn geheel? RED.

[4]) dienst- of dienstmansrecht. RED.

[5]) onbekreund; d. i. onverlet, onverhinderd; zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk op baroene(n). RED.

[6]) genieten. RED.

und twintich fransynen oder pargament blaeder, gebundenn in twe bredderen mitt sess iseren plaeten und Zwolff iseren doeppen beslagen unnd mitt ein groett iseren krampen, und twe lere beslaegen gurdelen, dar inne gemeinlich alle privilegien, breven, unnd gerechticheiden dess Abtz und Convents Abdenkhoff binnen Paderborn gelegen geschreven stunden und weren von drey nemptlich Bernhardo Hallema vann Buren Paderbornesches Stiffts, Wolbero van Koldenhous, Colnsches Stiffts Ludolpho Krombalch, Bremmer Styffts, von wegenn Keiserlicher Maiestet auctoritet Notariis geauschultirt und geautentissirt und ist befunden darmitt tho accorderende von wort tho wert. Dass ich Jodocus Otterieger, Pad. Clerck und Keiserlicher macht [1]) offner Notarius mitt meinem eigen nhamen und thonhamēn ock mitt meiner eigene Handt und gewontliches Notariatteken also tho syn betuge und bekenne.

Hierbij een hand-, Notaris-teeken of monogram, bestaande in den afdruk van een omgekeerd zegel, met twee afgebroken staarten, éene boven, en éene onder aan het zegel.

Hieronder:

Inuentum quod
doleat ne quæsieris.

Volgden nog twee, om de eensluidendheid hier weggelaten attesten van collationneering, het eene van »Joannes Smedt Paderbornscher Clerck, von paepliker gewalt oppenbare notarius", met een handteeken, bestaande uit zijne initialen, een sierlijke I in den vorm van een standerd op een voet, om welken standerd een sierlijke S slangsgewijs zich kronkelt. Op den voet wederom zijne initialen, t. w. I, S, P(aderbornensis); waaronder:

Fabricando fabri fimus.

Het andere attest is van Petrus Ruilinck, »Paderbornisscher Clerck, von paestliker gewalt oppenbare notarius", wiens handteeken voorstelt eenen handwijzer, rijk met lofwerk versierd, met twee armen, tusschen welke zijne initialen (P. R.); op een voet, waarin:

Petrus Ruilinck Not^{us},

en hieronder:

Calumniæ morsui remediū nullū.

---

[1]) Maist? RED.

Het origineel op perkament, naar het mij voorkomt in de 17e eeuw geschreven, is in mijn bezit.

Groningen. MR. P. L. DE GAVERE.

[Het Hof van Geld. veroordeelde 3 Febr. 1649 Wijnold Reijers, ingevolge brieven van oprukking uit de jaren 1618, 24, 30, 7 en 43, wegens zijne huisvrouw, die in 1646 op het abtsgoed Mansgoed, — denklijk een feodale fantasienaam! — overleden was, om aan den Kelner van Putten voorloopig te laten volgen de keur van het beste der gereede goederen, ten tijde van haar overlijden; en vergunde aan de proces-voerende partijen, verder ten overstaan van het Hof uit te maken, of eene opgevoerde, vrije vrouw, bij een vrij man, die een abtsgoed bij oprukking bezat (zie *Nav.* XXXVIII, 225), keur schuldig ware, of niet; behoudens het recht der Staten; zie Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 143. Welk archief (te Arnhem) als oorspronklijk stuk bezit eene lijst der onder de Kelnery van Putten behoorende keurmedige personen, ten verzoeke van het Hof van Gelderland door Gregorius Busch, kelner te P., 31 Maart 1690 opgemaakt (ibid. 394). Wees dat Hof aan den keurmeester van Veluwe, tegenover Roelof Mandemaker en Bastiaan Janssen, 19 Dec. 1610 zijnen uit kracht van Landschaps-recht en de belofte dezer gedaagden gedanen eisch toe ter bekoming van het beste van het gereede goed (de keurmeede), nagelaten door Metta Mandemaker, geboren in het Sticht van Utrecht, maar op Veluwe gewoond hebbend; en werden die gedaagden niet ontvanklijk verklaard in hunne beweering, dat zij geene keurmeede verschuldigd waren omdat Metta in het Sticht en niet in Gelderland was overleden, dat zij daarna weder op Gelderschen bodem overgebracht, maar in het Sticht begraven was (ibid. bl. 37, 8): gezegd archief kan eene akte toonen dd. 28 Dec. 1744, waarbij de provinciën Gelderland en Utrecht hebben afgeschaft het recht van keurmeedigheid, beste pand of exue, uit de nalatenschap van bastaarden of uitheemschen (ibid bl. 400).]

Tiel. Ligging (XXXVIII, 522). Zantwijk werd van Tiel gescheiden door een arm der Waal, welke den naam van Linge droeg. A° 1231 Wachala apud Thyelam, Gelriae oppidum, restrictus fuit, ne antiquum cursum in Longa Aqua, dicta Linga, de caetero haberet (J. a Leijdis

Chron. Belg. Lib. XXII, Cap. 11). »Want die Wale was omtrent die stede Thyele genout ende afgeleijt, dat sij hare oude cours en lope in de riviere van de Linge niet houden en mochte (Chron. van Holland, Delft 1591 fol. XCIII). Van dezen arm der Waal is nu nog overgebleven het watertje de Doode Linge, in eene acte van 1533 genaamd de Alde Linge, die in 1633 werd uitgediept en verbreed. Bij resolutie van den Magistraat van Tiel i. d. 2 Jan. 1635 werd bepaald, dat van elke schuit die van de Linge-dorpen naar Tiel voer, aan den portier der Burensche of Lingepoort moest betaald worden twee stuiver. Tegenwoordig is het eene sloot, dienend tot lossing van het water der stadsgrachten. H. T. G.

Fabitatie. Mijne *Nav.* XXXI, 261 geuite, ibid. XXXIII, 119; 'IV 20 bestredene gissing dat Fabitatie zou zijn Habitatie, schijnt toch bevestigd te worden, en wel uit het Leenregister, afd. Veluwe, art. Ermel, f° 34, volg. mededeeling van den archivaris Mr. J. F. Bijleveld aan den bekenden wandelaar J. Craandijk (zie diens »Nieuwe Wandelingen door Nederland", Haarlem 1888, in »Twee dagen op Veluwe", bl. 135), juist in hetzelfde jaar en dezelfde maand, waarvan in v. Hasselt's Kronyk v. Arnh. bl. 86, 7 sprake is. Dat Leenreg^r^ toch gewaagt van »alsulcke 4 mergen weijdelants als hij (Henrick de Groeff van Erckelens) van Cracht v. Camphusen, Drost ten Berge, in pacht genomen en tot den voorn. Erue (vroeger het eigendom van Evert de Moler of Moilner) en wiltbanen gebruijckt heeft, geheiten die Habitacie (*sic*) bij 't Conuent van Bethanien oick in den Schependom van Aernhem gelegen". Voor welke en andere onder Arnhem gelegen panden hertog Karel van Gelre 28 (*sic*) Dec. 1524 gezegden Henrik de Gr. v. E. in ruil geeft »den hoff, erff en goet geheiten Staueren in den lande van Veluwen in den kerspel van Ermel gelegen". Dit, krachtens erfwissel dd. 10 Nov. deszelfden jaars, afgedrukt in Nijhoff's Oorkden VI n° 1323 bl. 826, waar echter ook uitdruklijk staat »fabitatie", gelijk Nijhoff, blijkens zijne noot, bepaald gelezen heeft. Indien nu de donnée uit het Veluwsch leenregr juist is weergegeven, moet men, daar Habitatie eene veel gepaster benaming is dan Fabitatie, denklijk tot het besluit komen, dat v. Hasselt en Nijhoff zich òf verschreven òf een verkeerd handschrift gebezigd hebben. J. A.

Schut, Schutte (XXXVIII, 109 -- 13,481). Zie een paar aanteekeningen in Herald. Bibliotheek 1879 bl. 272, noot 2; 1881 bl. 47, 194—6 [1]), 9; 1882 bl. 330, 5. Bernt Schutte werd in 1418 vanwege Reinald IV van Gelre in de stallen te Rozendaal gekleed (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Mk II 27). E v e r t S c h u t t e, »hem syn wamboys verbrant ende verderft was" [Rekening v. Gysbert v. Mekeren, Overste Rentmr a⁰ 1418] (ibid. II 188). In 1451 hadt Willem Sassen Tollenaer van Lobede, — in 1455 nóg tollenaar (ibid. bl. 535, noot), — per Petrum Schut tot Arnhem een yseren bretten doen maecken, daer die Apen aen staen [Boick van den alden ende van den nyen Tolle tot Salt Boemel v. d. jaar] (ibid. II 464). Gelijk E v e r t S c h u t in 1428 om des oorlogs wil op Rozendaal was (v. Hasselt, Roozendaal bl. 220); zoo behoorde een andere E v e r t S c h u t t [2]) in 1523 met Johan Potouw [3]) en Laurens Velckener tot de Kamer van hertog Karel van Gelre (id., Kron. v. Arnh. 85). Hieraan zou men zeggen, dat Schut als familie, minstens oorspronklijk, één is geweest met Schutte; vgl. hiermede *Nav.* XXXVIII, 111 (n⁰. 1), 2 (n⁰. 1). — In den strijd van hertog Adolf van Gelre tegen Jan hertog van Kleef bij Wachtendonk in 1468, behoorde tot de gevangen Kleefschen, die hunnen hertog »gepantsierd" hadden bijgestaan, Heer Thonys Schuet, eyn Westervaelder [4]) (Westfaler) (id., Geld. Mk I 455). — Jehan Schut, coustelier [5]), werd 17 Jan. 1568 door Alva ingedaagd (id., Vaderl. Hist.-Stukken I 220). — »Durch Ordinantie van datum 16 Juny 1588 aan de Huisfrou Gerrit Schut betaelt [van stad-Arnhem's-wege] 21 quarten wyns, yder qu. 14 str. als den Secretarius Peter Verstege (Versteghe, Verstegen) in syn krenckt ende quetzure ge-

---

[1]) Ald. ook Schutten (te Laren, bij Lochem, enz.). J. Sch. werd 25 Juli '88 tot 2den luit. inf. bij het leger in Ned. Indië aangesteld.

[2]) Ook Schutt bestaat tegenwoordig. De 2de luit. inf. K. E. Schutt werd tegen Dec. 1888 bij het 7de bat. op Java geplaatst.

[3]) Deze Johan P. was ook in 1522 kamerdienaar van den Hertog (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 737). Zie Poitauw of Poitiouw in Herald. Bibl. 1881 bl. 37, 132, 92, 213. Aldaar bl. 17 ook het wapen. Willem Potouw staat in 1540 als stadsrentmr te Arnhem vermeld (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1804, III 156).

[4]) Westfalen dus z. v. a. westerveld.

[5]) Kostelier, z. v. a. man te voet, met een soort van degen gewapend (Oudemans, met aanh. v. Bilderdijk's Geslachtlijst).

bruickt heeft" [1]). — Derk Schutte was in 1697 een gegoed ingezeten van Winterswijk, en B. Schutte had 22 Sept. 1727 verschil vóór het Hof van Geld. met R. Grevink over het recht van eigendom op de plaggenbaan tusschen het Zilverslag en Smitslag te Gendringen in de bp Voorst [2]). J. Stroeve, A. Imhulsen en C. J. de Witte, Krommenie, berichtten het overlijden huns behuwd- en grootvaders Cornelis Schut i. d. 25 Sept. 1882, oud 77 jaar. Dr. J. Schut (geh. m. C. A. J. S. Boogaard) te Nunspeet, die 9 Febr. 1885 dankte voor ondervonden belangstelling bij het overlijden zijner behuwdtantes M. F. en C. A. J. S. Boogaard te Heilo [3]), kan één persoon wezen met J. Schut, die, als lid der geërfden-vergadering van Engelandermark, in 1874 aan Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk voor zijn »Engelanderholt" inzage verschafte van het »Wilkoersboeck" dier voormalige marke, en dezen auteur menige plaatslijke bizonderheid meêdeelde [4]). — Jannetje Schut, geb. v. de Peppel, te Barneveld, vierde 22 Oct. '83 haar 102den jaardag. Nog in 't bezit harer volle vermogens, was zij destijds moeder van tien kinderen, waarvan de oudste zoon toen 77 jaren telde. — H. Rijnenberg tr. 7 Juni '87 te Purmerend eene A. Schut. En de off. v. gez. 2de kl. F. L. M. Schut werd Mei 1888 bij het garnizoen te Lahat (Ned.-Indië) geplaatst. Te Amsterdam

---

[1]) Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III 36. Die krenckt (krankheid) ende quetzure is van *zeer* langen duur geweest, zoo hem geldt wat men ibid. IV 141 leest, dat om een ongemak aan den rechterarm, hetwelk hem het schrijven moeilijk maakte, Peter's klerk Ameldonk Coets 6 Nov. 1600 werd in den eed genomen als substituut secretarius. Tijdens Peter's leven werd 15 Maart 1604 voorloopig, in 1608 tot derden secretaris te A. aangesteld Hendrik Verstegen (Herald. Bibl. 1881 bl. 17). Vgl. ook Herald. Bibl. 1881 bl. 126; 1882 bl. 351, noot *b* (waarbij men voege: A. Verstegen, geb. Bijl te Renooi, 9 Jan. 1886 van een zoon bevallen).

[2]) Registers arch. voorm. Hof v. Gelre 238, 78.

[3]) zusters van M. F. M. Boogaard te Alkmaar, tantes van W. L. H. Nagel te Amsterdam, behuwdtantes van A. L. Nagel geh. m. P. J. Boogaard te Leiden. In 1426 woonde te Hoevelaken Arnd Nagel, die, met Henrick v. Schelenberg als »voirspreke" (z. v. a. procureur), bij de Hooge Bank te Engelanderholt een oordeel vroeg tegen Herman Rutgerss, dien hij beschuldigde zijn koren afgemaaid en uit Gelderland naar het Sticht van Utr. geweIddadig ontvoerd te hebben (Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt 1174, Bijl. E bl. 6, 7). Te Brummen woonde omstr. 1444 Hertger Negel (ib. bl. 128 en Bijl. V bl. 26).

[4]) v. Riemsdijk, De Hooge Bank v. h. Veluwsche Landgericht te Eng. bl. 192, noot 4.

woont J. L. A. Schut. En te Krommenie † 26 Mei '88 J. Schut, oud 52 jaar. Is *Nav.* XXXVIII, 111 bij Anna Schut het toevoegsel »v. Velzen" een toenaam, of de plaats harer herkomst? [1]). Te Loenen (Veluwe) brandde Mei '88 de door de wede J. W. Schut bewoonde papiermolen af, het eigendom van Baron v. Wijnbergen. — Te Amsterdam, Bussum, Oldenzaal, Zwolle, ontmoet men Schutte. En te Rheden lag in 1783 een goed De Schutteweerd (Registers arch. voorm. Hof van Gelre bl. 337).

Belangend den naam zelven, uit de vele beteekenissen van het woord s c u t, s c h u t t e, — zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, — past hier eeniglijk die van »schutter", vooral op de boschrijke Veluwe, waar ons straks de eerste voorbeelden tegenkwamen. Dit woord, bij ons nog overig in den geslachtsnaam Wildschut = jager, duidde in 1477 (Bijbel v. d. j., meerv. scuts) eenen werper met pijlen aan. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 298 herinnert ook aan busschut en bosschieter (als geslachtsnamen), d. i. iemand, die schiet met een bus of bos (Buchse, nieuw-Nederl. buks) [2]). Hier is dus schut(ter) = schieter. Maar schut(ter) beduidt ook tegenhouder, opvanger. En in dien zin had men, bijv. in de dagen van Kiliaan, »schutten"; heeft men nog tegenwoordig op het platteland schutters (van overheidswege), d. i. tegenhouders van vee, hetzij dat dit ongeoorloofd, zonder leidsman, op den openbaren weg loopt, hetzij dat het in eens andermans weide of korenveld grasduint. Zulke functionarissen moeten dan van overheidswege dat vee schutten, d. i. opvangen en tijdlijk gevangenhouden, totdat het procesverbaal tegen den eigenaar er van afgeloopen is. Eindelijk duidt »schutter" een beschermer aan; vgl. het oude »lijfschut"; en men mag vragen of, in onderscheiding van eigenlijk gezegde »scherpschutters", dit denkbeeld niet eigenlijk kleeft aan onze steedsche »schutterij". »Schutter" luidde op Veluwe in 1398 scheut (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III 71), in 1446 schaeter (ibid. II 207); terwijl in 1560 sprake is van een »schuttemeister" (ib. 204). Zijn de werkww. »schutten" en »schieten" nauw verwant, hoewel met gansch verschillende beteekenis, — vgl. nog geschut = voorwerp waaruit of ook waarmede men schiet, alsmede schutting (= heining, aftuining) en

[1]) Zie het wapen v. Rienen ook Herald. Bibl. 1881 bl. 54 vermeld.

[2]) Vgl. Joh. Winkler, a. w. bl. 298: bus.

beschutting (= bescherming) *met* afschieten en beschieten (door planken): het Mid. Nederl. bezigde »schot" (= afgeschoten stuk gronds, afgezonderde plaats, locus seclusus) [1]) en »schat" promiscue; de Schotpoort (a⁰ 1361 Scot-poert, sive Rynpoert) te Arnhem luidde a⁰ 1360 Scat-poert (vel Velperpoort) (ibid. 254), en wat te dier stede in 1382 »die Schaet" heette, luidde in 1425 »die Verkenschate" (ib. IV 106) = varkensschotten [2]). — Het »schatten" en het »schatbier" van *Nav.* XXVII, 177, 8 kan dus, volgens de oude taal, zeer goed volkomen identisch wezen met »schutten" en »schutbier", zonderdat men er een ander denkbeeld aan hecht, gelijk wij t. a. pl. alsmede *Nav.* XXXIV, 146 deden; immers ook het schutbier werd »afgekwanseld".

Soortgelijken klankwissel treft men aan in de oude mansnamen Schat(te), Schette en Schotte, omtrent welke men onzen Winkler in *Nav.* XXXII, 389 naleze. — Om tot onzen ouden geslachtsnaam terug te keeren, men kan, blijkens het bovenstaande, in twijfel verkeeren, of de eerste man, die hem aannam of ontving, een pijl-afschieter, dan wel een vee (in casu, wild)-opvanger geweest zij. *Nav.* XXXVIII, 111 kwam ons echter een wapen Schut voor, waarvan het helmteeken eenen moor vertoont, die een geweer afschiet. — Eenen mansnaam Schotte ziet men in 1500 in Twente vermeld (Tijdr. Regr Prov. Arch. v. Overijsel V 110).

J. A.

Markies, enz. De geloofsprediker Willebrord maakte in zijn testament a⁰ 726 gewag van eene hem in de gouw Marsum [3]) geschonken kerk, meer dan waarschijnlijk die te Vlaardingen, toenmaals het heiligdom der Frisones Morsateni [3]). Die gouw komt in 985 voor als het graafschap Masaland [3]) (Maes-, Masland) [3]), en bij de geschiedschrijvers der 11de eeuw als het grp of m a r k g r a a fschap Vlaardingen (Phladirtinga, Flaridingun, de hoofdplaats). Zie Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Handbk Mid.-Nederl. Georgr. 1872 bl. 158), die aanhaalt

---

[1]) *Nav.* XXXVII, 419 ontglippe der opmerkzaamheid van desbevoegden toch niet!

[2]) Hierbij worde in bedenking gegeven, of ons »varkens*kot*" niet uit varkens*schot* verbasterd zij. — In plaatsnamen luidt sc(h)ot(e) telkens sc(h)at(e).

[3]) Hieruit blijkt de beteekenis van Maas = moeras; vgl. marsse = moeras; mo(o)se = broekland, slijkerige plek, bij Kiliaan.

Kluit, Hist. Critica II 91: Rex — pagum quendam, quem Theodericus m a r c h i o sibi usurpaverat, ab eo eripuit." — Veere werd, volg. Tegenw. Staat v. Zeel. (XX) X, 147, zoowel als Vlissingen, in 1555 tot een markgraafschap [1]), volg. *Nav.* XXXVII, 42 tot een markiezaat verheven. Volg. ibid. 41 werd de stadhouder Willem Carel Hendrik Friso in 1751 als markgraaf van Veere gehuldigd. *Nav.* ibid. 583 heet Prins Maurits m a r c h i o van Veere en Vl. En Nicolaas Goetzee, ordinaris stadsdrukker te Gorinchem, 28 Sept. 1749 zijne folio-Bijbeluitgaaf aan gezegden stadhouder opdragend, betitelt hem als »marquis" van ter Veere en Vl." Waaruit volgt, dat hier te lande markies = markgraaf was. Zie ten aanzien van Bergen-op-Zoom *Nav.* XXXVI, 89, 90 (*n.* 3). De vraag van ibid. bl. 198, noot 1, alin. 3 komt dus niet te pas. B. o. Z. werd in 1533 verheven tot een markgrp *of* markiezaat. Men vindt er nóg een in 1885 gerestaureerd voormalig Markiezenhof (ib. 371). Mitsdien mag men m a r c h i o [margio, m a r(g) g r a u (i) u s, marcrabius] [2]) ook (somwijlen) vertolken door »markies". Deze stond, blijkens de opsomming der praedicaten van prins Maurits (*Nav.* XXXVII, 583), hier te lande beneden een graaf en boven een baron, welke laatste wederom eenen (erf) burggraaf (vice-comes) te bovenging. In Frankrijk daarentegen nog tegenwoordig vicomte = ondergraaf *of* burggraaf [3]) Ook in Engeland en Italië is het, minstens tegenwoordig, anders; dáár te lande staat een markies boven een graaf; denklijk in overeenstemming met de waardigheid van markgraaf in het oude Duitsche rijk, die belast met het bestuur van grensprovinciën of ook van marken, meer macht bezat dan een graaf, ja, sedert de 13de eeuw den rang had van rijks-

---

[1]) Maximiliaan, zoon van Adolf v. Borgondië, ziet men in het Aardr. Wdbk van v. der Aa, art. Popkensburg, zelfs »extra-markgraaf van Veere" getiteld.

[2]) In den »Clerk uit de Laage Landen (uitgave van v. Mieris 1740) bl. 120, en in »Der Leken Spiegel" a° 1330 (Boek II c. 49 vers 87) is sprake van »die merckgrave van Brandenburch".

[3]) Staat in Frankrijk de markies niet beneden een hertog en boven een graaf? In Duitschland schijnt een hertog boven een prins te staan, indien het bericht der dagbladen (Mei 1888) waar is, dat keizer Frederik III, prins Bismarck, voor diensten, hem persoonlijk bewezen, willende eeren, den grooten Rijkskanselier tot Hertog, en dezes zoon tot Prins wilde verheffen. Waarvan prins B., wegens »materielle Verhältnisse", zou hebben afgezien. Het bericht luidt wel verdacht.

vorst; vgl. »marcgrevinne (a° 1402), marckgrave (a° 1407) des Heylich Rycxs (*Nav.* XXXVI, 277; 'VII, 565).

De *Nav.* XXXVII, 583, in 1625 als baronieën vermelde plaatsen Diest, Grimbergen, Herstal, Warneton, Arlay, Noseret (-roy), Sint Vijt en Doesburg (Daasburg) waren, blijkens de opdracht van Nic Goetzee, in 1749 heerlijkheden; Breda, Grave, Land van Kuik en Kranendonk echter ook destijds baronieën (naast Eindhoven, Liesveld en IJselstein). — Diest niet te verwarren met Dietz, gelijk geschied is *Nav.* XXXVI, 201, waar men Dietz leze. Dit laatste was een grp; nóg in 1749, alswanneer W. C. H. Friso voorkomt als graaf van Katzenelnbogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Buren [1]), Leerdam en Kuilenburg. Diest was in 1625 eene baronie, later gewone heerlijkheid. In 1614 staan Arlay, Breda, Diest en Grimbergen als bannerijen; Herstal, Lannoy, Noseroy en Steenbergen als heerlijkheden geboekt [2]). Was eene bannerij destijds, of wel in 't algemeen, hetzelfde als eene baronie? De benamingen zelve, bannerie en baronie, zijn, bij letteromzetting, nagenoeg één. Doch dit is toeval, want de etymologie is gansch onderscheiden. Zoo waren in Engeland de oude, de groote, de kroon-baronnen ongetwijfeld »bannerets" (baanderheeren), maar de eerst in 1611 ingestelde baronets vertegenwoordigden een lageren rang van baron [3]).

In 1614 was Filips Willem v. Oranje [4]), in 1625 zijn broeder prins Maurits, erf b u r g g r a a f van Antwerpen en Besançon [5]), en desgelijks zijn nazaat W. C. H. Friso in 1749. *Nav.* XXXVII, 214 komt daarentegen Nicolaas v. Varick in 1638 als burggraaf van Brussel en m a r k g r a a f van Antwerpen voor. Welk onderscheid hier ten aanzien van A.? Bloote titulatuur?

In 1818 trof men nog eenen markies van Heusden (N.-Br.) aan,

---

[1]) Voor de heraldiek de noot van *Nav.* XXXVIII, 390 te vergelijken.

[2]) *Nav.* XXXVIII, 306, 7. Waar lag het ald. vermelde Wosthuyse? Te Kantens (Gron) vindt men een gehucht Woestenhuizen.

[3]) Hieromtrent kan men in Herald. Bibl. 1873 bl. 264 vg. een fraai opstel lezen, »De Rangen en Titels in Engeland". [4]) *Nav.* XXXVIII, 306.

[5]) Had Charlotte van Bourbon deze waardigheid onzen Prins Willem I aangebracht? — Zie nopens »burggraaf" eene aanteekening in *Nav.* XXXVIII, 497 burchtman [*sic*, in plaats van het hier gansch onpassende »ambachtsman", denklijk bloot lapsus pennae — van Matthaeus; niets meer], -zaat, -graaf. Insgelijks, *Nav.* ibid. bl. 540, noot: burggraaf = burgae comes (vgl. graaf van Nijmegen), maar nooit burgensium comes (ibid.).

in den persoon van le Poer Trench graaf van Clancarty [1], die behalve drie Iersche rangtitels en twee van het Vereen. Kon. van Engeland, in gezegd jaar ook dien markiezentitel verwierf; — waarom? — en bijgevolg het bekende rad van Heusden tot hartschild, en boven het middelste zijner drie helmteekens »Heusden! Heusden!" ten wapenkreet, voerde. Was dit een bloote titel? Of oefende hij eenig recht te Heusden uit? Hoelang heeft dit markiezaat bestaan?

J. A.

VRAGEN.

Penningen. 1° Onlangs kwam ik in 't bezit van een koperen penning, o. a. voorkomend in Cat. Smidt v. Gelder sub N° 4237, 1815. »De stad Brussel aan de gewapende burgerij". Deze penning vertoont op de vz. het steedlijk wapen van Brussel, nml. den H. Michaël strijdend met den draak. Nu ziet men op de raderkast der stoomboot »Overflakkee en Goedereede", varend tusschen Middelharnis en Rotterdam, een wapenschild afgebeeld met dezelfde voorstelling »St. Michaël in gevecht met den draak" (in goud) op een blauw veld. Wie kan mij de treffende overeenkomst verklaren tusschen het wapen van Brussel, en dat van.....?, prijkend op die stoomboot. Of heb ik mij soms vergist?

2° Op welke gebeurtenis heeft de volgende penning betrekking, en in welk jaar behoort hij thuis? Vz. Een wapenschild; boven: »Tête communale"; onder; »Ville de Douai". Kz. Afbeelding van een ridder met gade en kroost; boven: »Gayant et sa famille".

3° In welk jaar behoort volgend draagteeken, en op welke instelling heeft het betrekking? Vz. Het gekroond steedlijk wapen van Amsterdam. Omschrift: »Burgerkollegien der stad Amsterdam". Kz. Schoon veld.

4° Waarop doelt de volgende looden penning, groot in midd. 42

[1]) Om welke reden spreekt de Nutsalmanak 1882, — zie *Nav.* XXXII, 317, — van Clamiurty? Rietstap's Armorial vermeldt uitdruklijk M'Carthy (*sic*) graaf van Clancarty (Iersch gesl., maison éteinte). Ook de Haarl. Ct 19 Jan. 1888 gewaagt van onderhandelingen tusschen Lord Carnarvon als minister voor Ierland met Parnell en Mc Carthy gevoerd.

mM. Vz. Minerva? in de linkerhand eene speer, in de rechterhand een..... houdend; aan hare voeten een uil. Omschrift: »Pretium non vile laborum pileus". Onder Minerva een (oningevuld) compartiment. Kz. Staande leeuw in de rechterklauw een zwaard houdend, met den linkerpoot steunend op het gekroonde wapenschild van Leiden. Onder in een compartiment: »Donum consulum Leijdensium". Omschrift: »Virtutis avite praemium academia".

5° Wie was Petrus Brahe, van wien ik den volgenden tinnen penning (midd. 47 mM.) in bezit heb. Vz. Borstbeeld met het omschrift: »Petrus Brahe R. S. Droizetius". Kz. Een gehelmd man, met een staaf een steenblok (?) van zijne plaats wentelend. Omschrift: »Cubum utcunque volvas stat". En op welke gebeurtenis doelt deze penning?

O.-B. J. K.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Lodewijk Napoleon, koning van Holland. Zonder al de stukken doorgezien te hebben, kan men zich bezwaarlijk eene voorstelling maken der meerdere of mindere waarde voor de geschiedenis van den volg. *Nav.* XXXVIII, 481, noot, 29 Maart 1888 ontdekten schat. Is het de geheele particuliere correspondentie tusschen de twee broeders, dan is voor onze vaderlandsche geschiedenis in den letterlijken zin des woords een schat gevonden; is het een gedeelte dier correspondentie, dan hangt er natuurlijk alles van af, uit welke periode van het Koningschap ze dateert.

Kremer (XXXVIII, 519). De »Nouvelle Biographie Universelle", publiée par Firmin Didot et Cie, die over elk der beide Kremers een artikel bevat, geeft als zijne bronnen op: Weidlich, Biographische Nachrichten, t. I; Deductions Bibliothek, t. IV, p. 2180; Commentaria Academiae electoralis Scientiarum Theodoro-Palatinae, t. V; Rotermund, Supplément à Joecher (Jöcher?).

J. B. VAN IJSSELDIJK.

Kremer. Johan Martin Kr., geb. 1718 zu Worms, † 27 Januar 1793 zu Weilburg als geheimer nassauischer Rath. Er schrieb: Geschichte des erld- und reingräflichen Hauses, Mannh. 1769; Entwurf einer genealogischen Geschichte des Ottonischen Astes und Salischen Geschlechtes, Wiesb. 1772, 2 Bde. — Christian Jakob Kr., geb. 10 Mai 1722 zu Worms, † 19 April 1777 zu Mannheim als Hof- und Ehegerichtsrath und Historiograph. Er schrieb: Diplomatische Beiträge zur deutschen Geschichtskunde, Frankf. 1760—61, 3 Stücke; Geschichte des Hauses Geroldseck, das. 1766; Geschichte des Kurfürsten Friedrich I von der Pfalz, Mannh. 1765; Beiträge zur jülich- und bergischen Geschichte, Frankf. 1770—76, 2 Bde; Geschichte des rheinischen Franciens, 1778. Zie Meijer's Gross Konversation-Lexicon, en Oettinger, Moniteur des Dates. Deze Kremers waren broeders.

Amsterdam. A. VAN DEN BERG.

Multatuli (XXXVIII, 394). Zie het feuilleton in Haarl. Ct. van 6 Aug. '88, waarin Prof. Dr. Jan ten Brink de aandacht vestigt op het voortreflijk opstel van Dr. Th. Swart Abrahamsz: »Eduard Douwes Dekker, eene ziektegeschiedenis" (Gids 1 Juli 1888), waarin, tegenover Dr. H. J. Betz en J. J. v. Laar, volgens des hoogleeraars oordeel, voor de eerste maal met volle vrijheid en wetenschaplijken ernst over Douwes Dekker de waarheid is gezegd. Naar aanleiding van dat opstel verscheen in De Lantaarn n°. 16 »Eene vertelling uit Duisterland" door Pluto; ibid. n°. 19 »Nog eens Multatuli en het wetenschappelijke knaagdier", door J. J. v. Laar.

De reeks van »Mannen van Beteekenis", welke door A. C. Kruseman bijna twintig jaar geleden begonnen uitgave door zijn opvolger H. D. Tjeenk Willink op verdienstlijke wijze is voortgezet, behelsde Juli '88 eene studie van H. de Veer over Multatuli. Zijne opmerkingen — want eene levensbeschrijving geeft hij niet — zijn alleszins lezenswaard. Hij eindigt met een groot citaat uit Multatuli's »Ideeën", het verhaal van de Sainte-Vierge, dat naar zijne meening een dier producten is, »waarbij glimlach en traan samenvloeien tot de heerlijkste harmonie, en dat wij straks uit de hand leggen met het gevoel, alsof het reinste en beste wat een menschenziel kan begeeren ons was voorbijgegaan, en ons daardoor reiner en beter had gemaakt". Niemand zal zeker het lange citaat zonder groote bewon-

dering lezen. Maar de heer De Veer had daarmede nog eene andere bedoeling, dan dit ons nog eens te lezen te geven. Hij heeft zich daarin nml. eenige uitlatingen veroorloofd, en zegt o. a. »ik meen hierdoor het verhaal inderdaad tot zijn hooger recht opgevoerd te hebben, en eene proef geleverd, hoe men m. i. een groot gedeelte van Multatuli's geschriften zou moeten uitgeven, om ze populair te maken. Multatuli zelf heeft telkens het effect bedorven door redeneeringen en beschouwingen, ontkenningen en afwijkingen, die de aandacht vermoeien. Zijn sarcasme was meer dan eens de vijand zijner kunst. Wij bewijzen zijner nagedachtenis een dienst door dien vijand te elimineeren". Dat dit denkbeeld van den heer De V. geene algemeene instemming zou vinden, liet zich aanstonds vermoeden; en in het jongste nummer van den Nederlandschen Spectator (Aug. '88) komt »Chrysostomos" [1]) daartegen dan ook met nadruk op. Zelfs wie het eens is met de bedenkingen, daar ingebracht tegen de wijze waarop de heer De V. zijn denkbeeld in practijk bracht, zou toch nog van oordeel kunnen zijn, dat bijv. de bekende geschiedenis van »Woutertje" door gepaste weglatingen veel winnen zou. Acht men echter in beginsel weglatingen, welke ook en met hoe goede bedoeling, ongeoorloofd, dan is natuurlijk de geheele methode verwerplijk. Aan het slot zijner studie maakt de heer De V. van een paar levensbijzonderheden uit Multatuli's jeugd melding; maar hij begaat daarbij denklijk eene kleine vergissing. Niet Martinus, de tweede, maar Abraham des Amorie van der Hoeven, de oudste zoon des beroemden kanselredenaars, is in zijne knapenjaren de bijzondere vriend van Eduard Douwes Dekker geweest.

Nederland. Algemeen Dag- en Handelsblad. *Nav.* XXXVIII, aflev. 9 omslag (tegenover bl. 544) las men de vraag, »Kan iemand opgave doen, waar in 1845 werd uitgegeven het »Nederlandsch Handels- en Advertentieblad"; of dit thans nog onder anderen titel bestaat, en of ergens oude jaargangen bewaard worden?" Met dit Nederlandsch Handels- en Advertentieblad" zal wel bedoeld zijn: »Nederland. Algemeen Dag- en Handelsblad. Bij P. M. v. Cleef, Jz., Bureau Kalverstraat. Gedrukt bij P. M. v. Cleef, Jz."; 4 genummerde blz. breed of dubbel folio, in 4 kolommen gedrukt. Abonnement voor

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 517.

Amsterdam per drie maanden *f* 6, franko buiten de hoofdstad *f* 7. — Advertentiën 25 centen de gewone regel. Groote of gedistingeerde letters alsook vignetten worden berekend naar de plaatsruimte welke ze innemen. Advertentiën van 1 tot 8 regels kosten *f* 1.75. Het zegelgeld aan het Rijk à 35 cents voor iedere plaatsing wordt afzonderlijk in rekening gebragt. Alle correspondentie moet franco geschieden aan het Bureau van het Dag- en Handelsblad Nederland". Aldus het »Proefnommer. Amsterdam. — Zaturdag, 20 September, 1845". Een »derde proefnommer" was van Zaturdag 27 December 1845, waarin P. M. v. Cleef Jz. in eene advertentie bekend maakte, dat hij zijne Boek- en Kantoordrukkerij van 's Gravenhage naar Amsterdam verplaatste. Uit De Staatkundige Tooverlantaarn, of Utopisch-Politische Snelwagen, blz. 376, en uit De IJsselbode van Maandag 12 Januari 1846, N° 1, blijkt, dat men bij het oprichten van dit blad den welbekenden zanger W. P. de Chavonnes Vrugt het land rondgezonden heeft om abonnés aan te werven. Het blad had geen kleur, gelijk De IJsselbode beweerde. In de Arnhemsche Courant van Zondag 19 October 1845, N° 210, bl. 2, kol. 3, werd het volgens uittreksel uit een' brief, dd. Amsterdam 11 October, voorkomende in het J(ournal) d(u) L(imbourg), overgenomen: »Er is sprake van de verschijning van een nieuw Hollandsch dagblad, een derde grooter dan het Handelsblad. Het zal heeten »Nederland" en geredigeerd worden door den heer Wap, vroeger redacteur van den Noord-Brabanter, later overgegaan tot de zijde des bestuurs. Er zijn drie of vier lezingen in omloop, omtrent den oorsprong van dit nieuwe blad, hetwelk geene eigenlijk gezegde redactie hebben, maar zich bepalen zal tot het leveren van geredigeerde nieuwstijdingen, en door zijn stelsel van handelsberigten en aankondigingen, naar men verzekert, het Handelsblad en alle andere dagbladen in den lande er onder moet helpen. Mogelijk is dit, maar min waarschijnlijk. Wat betreft de drie of vier lezingen, aangaande de oprigting van dit blad, — zie hier dezelve: Volgens sommigen, zou het opgerigt worden uit gelden, bijeengebragt door eene Engelsche maatschappij, welke zich tot doel zou gesteld hebben, aan onze handel en nijverheid eene rigting te geven, in den geest der belangen van de staatkunde der Engelsche regeering. Volgens anderen, zouden de benoodigde gelden zijn verschaft geworden door de Jezuiten, en het blad zelf aanvan-

kelijk kleurloos wezen, om later naar goedvinden eene kleur, welke ook, te kunnen aannemen, en allengs en bij trappen het orgaan te worden der R. R. P. P. Eindelijk, zegt men nog, dat het bestuur niet vreemd zou zijn aan de oprigting van dit blad, en dat het zou beloofd hebben op hetzelve te doen abonneren alle gewestelijke en plaatselijke besturen, zoodat het blad eenige honderden vaste inteekenaren zou hebben. Dat ik zóólang bij deze zaak heb stilgestaan, is daarom, dewijl ze meer gewigtig is, dan men bij den eersten opslag zeggen zoude. Want aan de oprigting van een blad van deze grootte moet noodwendig het verklaarde of verborgene doel verbonden zijn, om eene zaak of partij, welke ook, krachtdadiglijk te vertegenwoordigen; en het is van belang het oog op deze onderneming gevestigd te houden". Dit intusschen behoefde niet lang te duren; zeer spoedig toch viel het blad bij gebrek aan kapitaal; zooals in 1847, bij de derde poging om het Handelsblad er onder te krijgen (de Avondbode, Nederland, Atlas), in het Programma van een nieuw Algemeen Dag- en Handelsblad (Atlas) is aangewezen.

Dat Dr. J. J. F. Wap redacteur is geweest van Nederland, schijnt te worden bevestigd door het feit, dat de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage in 1878 (zie Verslag, blz. 53) van hem ten geschenke ontving: »Nederland. Algem. Dag- en Advertentieblad. Amsterdam, P. M. v. Cleef. 1845—1846, n^0 1—113. (Met de proefnummers.) Volledig in gr. folio". Volgens deze opgave schijnt het blad zelf eenen titel te hebben gevoerd min of meer afwijkend van dien der proefnummers. — Blijkens het Biogr. Woordenb. der Noord- en Zuid-Nederl. Letterk., moet ook Abraham. v. Tiel redacteur van Nederland zijn geweest.

Amsterdam. MR. W. P. SAUTIJN KLUIT.

V R A G E N.

v. Steenhuys. Behoorde de *Nav.* XXXV, 318 vermelde Willem v. St., schrijver eener Geschied. van Cleef (in MS.), tot het bekende adell. Geldersch gesl. v. den Steenhuys? Is zijn handschrift belangrijk en betrouwbaar? Verscheen het in druk?

KUNSTGESCHIEDENIS.

De Armada (XX, 615; Alg. Regr, dl XXI—XXX). Ter herdenking van den ondergang der Spaansche »onoverwinnelijke vloot" in 1588, stelde de uitgever H. G. Bom (Warmoesstraat te Amsterdam) eene gedenkplaat verkrijgbaar, waarop als hoofdafbeelding prijkt eene fraaie reproductie (zincographie van Roeloffsen en Hübner) der schilderij van Aert v. Antum in het Rijks-Museum. Daarnevens zijn afbeeldingen gevoegd van verschillende gedenkpenningen, destijds ter herinnering aan die gebeurtenis geslagen, benevens eenige toepaslijke bijschriften. Dr. G. J. Vos Azn. pred. te Amsterdam, voegde daarbij in een viertal bladzijden een warm herinneringswoord.

Kerkklokken (XXXVIII, 576). In het midden der gemeente Idaarderadeel ligt een dorpje, dat een der kleinste in Friesland, zoo niet in geheel Nederland is. Het telt slechts zes boerenplaatsen en één burgerhuis, met een 60- à 70tal inwoners. Zijn naam is Eagum. Te midden van die kleine huizengroep ligt een kerkhof, waarop een zeer oude, van grooten Frieschen baksteen opgetrokken toren, met een gewoon huisdak versierd, vrij eenzaam prijkt; want de kerk, die hem te voren gezelschap hield, is sedert 1839 afgebroken, en niet herbouwd. In dezen toren hangen twee klokken, met Gothische opschriften, waarvan de ééne zeer duidelijk het jaartal 1328 draagt, en alzoo meer dan eene eeuw ouder is dan die te Pijnakker; zoodat van haar ongetwijfeld gezegd mag worden, dat ze eene der oudst-bekende klokken is. De oude klok der slotkerk te Stettin, uit welke in 1885 de Juni '87 gesprongen groote klok gegoten werd, en die 125 centenaars woog, dagteekende eerst van 1474.

De thans nog dienstdoende klok in het kerktorentje te Ek-en-Wiel zal in den jare 1420 gegoten zijn, en wel door Willem Geltendach (Veltendael ?). Heeft er toen werklijk een klokgieter van dezen naam geleefd? Is hij van elders bekend?

VRAGEN.

Jan Roesselman. De beeldhouwer Bartholdi begiftigde onlangs zijne geboortestad Colmar met het standbeeld van J. R. Wat weet men van dezen?

Schilderij. Van het werk getiteld »Aan het Vaderland", later onder den titel »De Geuzen, Vaderlandsch dichtstuk", in het licht gegeven 1769—1776, bestaan verschillende onvolkomene uitgaven; van hier, dat Mr. W. Bilderdijk eene geheel nieuwe, door hem »gepolijste" uitgave in 1785 het licht deed zien. In het Voorbericht voor eerstgemelde uitgave verklaart de dichter Onno Zwier van Haren, dat de aanleiding tot de vervaardiging van zijn dichtwerk is geweest »het vermaard en zinrijk stuk, vertoonend den staat dezer Landen in 't jaar 1572, geschilderd even na 't voorbijgaan der eerste Nederlandsche Beroerten, en in 't welke, onder andere zaken, ook na 't leven zijn afgebeeld bijna dertig van de voornaamste Mannen, die aan weêrzijden in die Beroerten hebben uitgeblonken. Deze schilderij, lang vijf voet en vier duim en breed drie voet, twee en een vierde duim, door mij in den jare 1766 te Leeuwaarden gevonden en gekocht, maakt nu het voornaamste versiersel uit van mijn buitenwoning". In de »Ophelderingen", bl. 287 geeft hij eene korte beschrijving dezer schilderij, als voorstellend »Nederlanders en Spanjaards, welke na de pleidooi luisteren, welke Viglius van Aijta doet, ter gunste van den Burgemeester Van Stralen, die te recht wordt gesteld, waarschijnlijk alle, origineel, dat is, òf na 't leven genomen, òf na de Familie-Portraiten geschilderd. Want schoon men die alle nog niet kent, zijn diegenen die bekend zijn, zodanig gelijkende, dat een kind maar even in de Prenten van 's Lands Geschiedenis bekend, er zich niet in bedriegen kan. En meest allen van die Nederlanders zijn van 't getal der Geuzen".

Nu doe ik de volgende vragen: 1°. Welke schilderij was het, welke aanleiding gaf aan O. Z. van Haren tot de vervaardiging van zijn gedicht? 2°. Wie was de vervaardiger dier schilderij. 3°. Bestaat ze nog; zoo ja, in welke verzameling, openbare of bizondere, bevindt ze zich?

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

TAALKUNDE.

Buren enz. De stelling van Nom. Geogr. II 177: »Buren (Gelderland) is, evenals bij de friesche *buren*namen, anders niet als een derde-naamvalsform van het oude woord *bur*" wordt door *Nav.* XXXVIII, 407, noot, inzóóver gewraakt, dat in het gansche (belangrijke) opstel t. a. pl. wel van *bur* (oud-germaansch = woning, gebouw), maar niet van »burchten" sprake is; en op dit laatste oogt het Geldersche Buren toch onmiskenbaar. Meijer (Oude-Woordenschat) heeft ook burg in den zin van stad. — Bl. 172 rangschikt de geachte schrijver ook Westerburen onder zijne bur-rubriek, niettegenstaande deze plaatsnaam in de 10de eeuw Westerburnen luidde, en burn is bron, fontein (Kiliaan, Plantijn). Zoo kan er meer zijn. Bij voorbeeld

B o e r e n d i e p. Aldus *Nav.* XXXVII, 649, evenals bijv. de in Seyffardt's boekhandel te Amsterdam in 1881 uitgegeven kaart, en de Woordenlijst 1884. Ter voorkoming van misverstand schrijve men echter, — ingeval deze vaart langs het Groninger Stadskanaal een ouden naam, en (onwaarschijnlijk!) geen fantasienaam draagt, — liever B o e rdiep, in overeenstemming met J. v. Wijk Rzn 1821, 36; of hoogstens B o e r ediep. Immers men spreekt en schrijft ook Boertange, niet Boerentange; en in Boertange *kan* ja, naar analogie der andere *Nav.* XXV, 510 vermelde »tangen", de hoofdsylbe »buurt" beteekenen, maar 't nabijgelegen Boer(en)diep pleit misschien niet voor zoodanige duiding. Nochtans is de schrijftrant Boerendiep etymologisch gerechtvaardigd, als men er bij denkt aan bor(re), borren = born, borne, in den meer algemeenen zin van »water" (Oudemans). Vgl. Boerdonk (o. Erp) en Boerendonk (o. Hoeven en St. Maartenspolder), beiden in dezelfde provincie (N.-Br.), naast B o n r e-pas (bij Schoonhoven), ook luidend B o e r epas. Dat dit laatste geen verhaspeling van den volksmond behoeft te zijn, blijke, behalve uit straksgenoemde Mid.-Nederl. woorden, uit Boerdiep, volg. J. v. Wijk Rzn in zijn Wrdbk a° 1821, Friesche rivier, welke door velen gehouden wordt voor de Burdo [1]), die voorheen tusschen Terschelling

[1]) Is Boerdiep hieruit ontstaan? Straks echter vernemen wij van Burdonisdiep.

en Ameland placht te loopen; volgens denzelfde in zijn Suppl. 1836, eertijds een inham der zee, die Oostergo van Westergo scheidde, veelal ook als Middel-, Binnen-, zelfs Middellandsche zee bekend. Dit Boerdiep dan, vroeger Burdos of Burdonisdiep geheeten, luidt ook Bour- [1]) of Bornediep. In 't Mid.-Nederl. beteekent d i e p e (moeras-) diepte (Oudemans). Dat d i e p (deip) een Groningsch-Friesch woord is voor »vaarwater, stroomend water", verklaart Joh. Winkler (Nederl. Gesl. 245, 82; *Nav.* XXI, 615). Vgl. Het Diep (Z.-Beveland) = kanaal (*Nav.* XXXVIII, 128). Boer-, Bour-, Bornediep kan dus beduiden (moeras-)diepte van (of) bij het water. In dit geval zien wij van de hoofdsylbe in Bornediep eene metathese in het straksgenoemd Bonrepas = overtocht van (bij) het water; zie Oudemans op »pas'' [2]). Boer(e,en)diep's hoofdsylbe is in casu, blijkens *Nav.* XXXVII, 672, volkomen analoog aan Westerburen's slotsylbe.

Overigens zij men met Born(e) = water, bron, voorzichtig. Het Overijselsche Borne toch wijst in zijne Nom. Geogr. Neerl. I 85 vermelde varianten (Borgonden, Borgenden, enz.) op »burcht", als men in aanmerking neemt, dat in het Mid.-Latijn burgundus, zoowel als burgus, deze beteekenis heeft [3]). Hetwelk dus ook B o r g o n d i ë opheldert [4]). — Ook zij men voorzichtig met Boer. Want als bijv. Tenbury (vlek in Worchester, Engeland) eene analogie mag vormen tot het Groningsche Tenboer, dan zal wat *Nav.* t. a. pl. omtrent Ledbury, gezegd is, wel de duiding »ten burcht" wettigen. In casu toont ook het voorvoegsel »ten" in den Engelschen plaatsnaam, een treffend blijk van taal-verwantschap [5]). En zoo komen wij dan weder-

Dus Boerdiep later-opgekomen dubbelnaam? Bord = grens (Oud.) past voor de toenmalige lokaliteit uitnemend.

[1]) Bour in Bourtange behoeft dus opzichzelf geene verfransching (*Nav.* XXVI, 85) te zijn. »Tagne" is het echter ongetwijfeld. In Friesland (Franekeradeel) ligt Boer (Bour *of* Buer).

[2]) Daarentegen kan Jutfaas a° 1165 Judefax (v. Mieris) wezen z. v. a. (h)udeof (h)ode-vasen, d. i. heide-zoom.

[3]) Zie L. Diefenbach's Glossarium, die ook vermeldt burgones of burgo oues = schaapsstal.

[4]) Gezegd Glossarium heeft zelfs Burdundia = Burgundia.

[5]) Vgl. het Eng. *to* met óns *to(e)* van weleer. Hetzelfde geldt dan van Tenby, Engelsche *haven*stad in Wallis. By = bay, d. i. baai, bocht, inham, kleine zeeboezem, sluis, opening, enz. Zie dit *Nav.* XXXVIII, 405, noot, tepasgebracht.

om bij het Geldersche Buren als burch(t) van *Nav.* t. a. pl., en ibid. XXXVIII, 407, terecht; om aarzelend in bedenking te geven, of het straksgenoemde Friesche Boer, Bour *of* Buer niet deze zelfde duiding toelaat, en dan Boeur *of* Beur, Buir (Puire) voor goed uit te lichten uit de *Nav.* XXXV, 494 genoemde reeks.

Wat Donk (*Nav.* XXXVII, 245, enz.) betreft: vgl. nog naast Wachtendonk a⁰ 1286 Watendunch, Dongen (N.-Br.) a⁰ 992 Dungha; gesl. v. Dongen (ibid. bl. 58 noot 2, bl. 681). *Nav.* ibid. 596 vermeldt omstr. 1700 v. Thungen, en te Hurwenen ontmoet men v. den Dungen. — Nom. Geogr. Neerl. II 194 komt tot het resultaat, dat dit woord in de meeste plaatsnamen eene laaggelegene plaats zal beduiden. Maar hoe hiermeê te rijmen de opmerking van Nom. Geogr. II, 116: »Verscheidene Donken, wellicht alle, liggen in lage streken of weilanden, waarboven ze zich een weinig verheffen"? Bescheidenlijk herinner ik aan het *Nav.* XXXVI, 667 door mij geschrevene; dat Hoeufft's afleiding des woords *donk* van dun, don = hoogte, bevestigd wordt door het daar genoemde Baarsdonk, a⁰ 1286 Barsendon = marsendon(k), d. i. moerasdonk, hetwelk, in geval het resultaat van Nom. Gegr. t. eerstageh. plaats doorgaat, eene onhebbelijke tautologie oplevert. Vgl. ook, — behalve ter Donck of Terdonck, op den hoogen zandrug, die de Vlaamsche zandstreek van de lichte kleistreek scheidt, — het *Nav.* XXXVII, 245 vermelde Lovendijk *of* Lovensdonk (te Teteringen), waaraan Wauters' »lieu endigué ou polder" zich aansluit. Gezegd, met groote geleerdheid geschreven artikel in Nom. Geogr. II legt bl. 190, 2, 4, veel nadruk op Ursidongus = Berendonk (gehucht te Venlo en Wichen); maar dit Ursidongus [1]) riekt naar monnikenlatijn en dito explicatie, — berenhol, -leger!?! — in den trant van het *Nav.* XXXVI, 43, noot 2, gewraakte Würzburg = Herbipolis met zijn nasleep, — en doet dus in casu dwarrelen in den maalstroom van een cirkel-betoog. In denzelfden trant zou men van Berenkamp (o. Nijkerk) ursicampus en van Berenklauw (te Groesen) ursi-unguis kunnen maken. Laten zich de beide laatstgenoemde plaatsnamen geschiktlijk ontbinden in Berenkam(p) = brink-heem (of misschien dito weide), en Berenk-lauw = brink-bosch: het straksgenoemde Berendonk en den Barendonk (o. Kuik) kan, — B = M, — wezen z. v. a marendonk, d. i. de hooger gelegene plaats bij of van het moeras. Dit o. i. denklijk veel liever

[1]) Diefenbach's Glossarium heeft het niet. Kent du Cange het?

dan bern-, barndonk = bron-donk; omdat eene bron meesttijds een werk is van menschenhanden, donk daarentegen op eene natuurlijke plaatslijke gesteldheid oogt. Ook in Berenbroek (te Mierlo) zie ik liefst een meren-, marenbroek; zie Oudemans op mere, en vgl. de Woordenlijst 1884 op Beer, Beren. Man belehre mich!

Voor de slotsylbe van K o r t g è n e (Nom. Geogr. N. II 188, 9) vgl. *Nav.* XXXVII, 297, 8 naast Nom. G. N. I 86, 7.

Kan in het Nom. G. ibid. bl. 175 aangestipte S i e n s e r b u r e n, — in Wonseradeel ligt Sienserhuizen, — het *Nav.* XXXVI 607, noot; 'VII 298 aangeroerde zenne niet spelen? Is De Ziende een water in Rijnland, zoo kan in Sienserburen de *d* door *s* vervangen zijn. Analogieën voor de hoofdsylbe in Sienserburen leveren vermoedlijk Sinz (dorp Zwitserland), Sinzing [1]) (dorp Beijeren), Sinzenich of Sintzenich (dorp Pruissen, Rijnland), Sins- of Sinzheim (Baden) [2]), Sinsin (Namen). Voor het *Nav.* XXXVI, 607; 'VII, 298 genoemde Zaan in den ald. voorgestelden zin, schijnt te pleiten Ostsagem en Westsagem a⁰ 960 (d. i. Oost- en West-Zaan, v. den Bergh, Mid. Nederl. Geographie 2de uitg. bl. 151); zege = tochtsloot, waterloozing [3]). Ligt Sienserhuizen in Wonseradeel, in deze grietenij vindt men ook Sieswerd (Woordenlijst 1884); kan hier sas = sluis spelen? Of sproot dit Sieswerd uit Sienswerd? Is soms Siänserbûrren (uitspraak der ingezetenen) een uitgedegen vorm van Saserburen, in den zin van sluisbuurt? Beide duidingen komen facto overeen, omdat eene sluis ook eene waterlossing is.

De oudste varianten van T o l s e i n d e (Nom. Geogr. N. ibid. bl. 183) schijnen geene andere ontbinding te gedoogen dan in Tol-seinde = Tol-zand. Vinden wij in Totel niet het *Nav.* XXXVIII, 462, 523, 79, 80 besproken Dola = del(le) [4]) terug? Hetzij als uitgedegen vorm, hetzij als met de laatste twee varianten van bl. 183, en de eerste vier van bl. 184 tot één woord saamgegroeid voorzetsel (*to*)

---

[1]) Sinzig (stad Pruissen) noem ik voorzichtigheidshalve niet, omdat dit mooglijk ontbinding in Sin-zig zou kunnen toelaten. Hoewel, de variant Zinsich begunstigt dusdanige ontbinding niet.

[2]) Neckarkreits. In Beijeren, Neder-Mainkreits stroomt eene rivier Sinn (= Zenne).

[3]) Het door Hoeufft, Taalk. Bijdr. 140 vermelde water bij Alkmaar, het Zeglisch, kan dus zege-lies beteekenen.

[4]) Te Doesburg vindt men den gesl. Dellewijn; vgl. *Nav.* XXXVIII, 464, naast ibid. 524.

en nmw. (*tel* = del)? In casu geef ik echter aan een uitgedegen vorm: totel = tole, thol, d. i. dol, del, de voorkeur.

Nom. Geogr. Neerl. II 175 leest men: »De naam V i s c h b u r e n, eigen aan een gehucht by Tonnaard in Dongeradeel, en waarschynlik ontleend aan de visschers die daar oudtijds aan den zeedijk gewoond hebben (of nog wonen?), komt tegenwoordig ook dikwijls als Vischbuurt voor, op hollandsche wijze". Vischbuurt = Visschersbuurt te stellen, is denklijk wel wat kras, èn opzichzelf, èn omdat men in datzelfde Friesland ook een Visschersburen aantreft (in Wymbritseradeel). Hierbij komt, dat men Visscher(s) als hoofdsylbe meer ontmoet; bijv. in Overijsel, Zeeland, N.-Brabant (tweemaal), zie de Woordenlijst 1884. Daarenboven, moge bij Vischplaat (polder te Made), wegens de eindsylbe, misschien aan eigenlijken visch te denken vallen: bij Visschen*berg* (te Rukfen) toch gewis niet. Bij dit laatste, — evenals mooglijk bij Vischplaat (een polder!) en bij Visvliet (te Grijpskerk), — kan ja, een geslachtsnaam gelden [1]; maar zoo neen, dan bij Visch, Visschen aan wisch = weide (*Nav.* XXXV, 498) gedacht. Ditzelfde passe men konsekwentlijk op het Dongeradeelsche Vischburen toe. Ook op Visvliet; vgl. het Hgd. Wiese. Wisch is ook zelf een plaatsnaam (Grp Zutfen). Ditzelfde woord wisch of wiese moet ook in het Nom. Geogr. II 187 besproken Wissekerke spelen, — evenals in Wissel (op Veluwe, enz.), — tenzij dan dat bij deze Zeeuwsche plaats(en) een mansvoornaam gelde, wat allerwaarschijnlijkst is; vgl. 's Heer-Arendskerke, Boudewijnskerke, Serooskerke (ibid. I, 10—13) in dezelfde provincie. — Hoe staat het met Visschertje (Land van Dordrecht), tout-court? Zou ook dit niet eene verbastering in den volksmond, voor wisch in diminutivo kunnen wezen? Ongeveer in denzelfden trant dient in casu (Groot en Klein) Weezeland onder de stad Zwolle beoordeeld. Tenzij dat dit goed eertijds aan het (of een) weeshuis ter stede behoord hebbe (is daar blijk van?), — thans is het alles partikulier eigendom, — of ook in 't bezit zij geweest van eenen v. Wees (of Wese); beduidt de benaming niets anders dan »weide-land"; en denklijk, omdat wase in het Mid.-Ned. slijk, slib beteekent, meer bepaald, moerassige weide.

J. A.

---

[1]) Bijv., de 2de luit. art. Ned.-Indië M. H. Vis werd Juli '88 tot 1en luit. benoemd.

Oranje (XXXVII, 302). Volgens L'Intermédiaire XXI, 395 werden de limoenboom (limonier, citrus medica) en de oranjeboom (citrus aurantium) omstr. de 10de eeuw door de Arabieren in Egypte en Palestina ingevoerd. De Sanskritsche naam dezer boomen verraadt hun Indischen oorsprong, daar van het Sanskritsch *nimbuka* is afgeleid het Hindostansch *fimu* of *nimu*, waarin men het Italiaansche *lemone* terugvindt, — hoe kan dit? — terwijl uit de Sanskritsche benaming van den oranjeboom *nagrunga* de Spaansche *naranja*, de Italiaansche *arancio*, en de Fransche *orange* sproot. Dit laatste gaat beter. J. A.

Oudemans' Bijdrage enz. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 583—8.

Lob. Lobman, kraagman, (naam van den dukaton, waarop een man met een lob of kraag voorkwam). — Halmael. De Geveinz. Kwaaker, III, 43:

Nu de winst van die twee gouwe *lobben*
Daar kan ik myn vuile hand nog voor schrobben.

Aldaar, III, 49 en De Verl. Grijz. betrapt, 27:

Al deeze toestel koop ik voor een *lob* of tien.

De *Bijdrage* heeft het woord in eenen anderen zin.

Loboor. Sukkel. — Focquenbroch, Werken, I, 298:

Met recht, ô Nise, gaat gy deze *loboor* trouwen.

Van Halmael, De Edelmoed. Vrinden, 16;

– hoe is een verstandige vrouw, met een malle *Loboor* gebruit?

Loboorig. Met hangende ooren. — Rotgans, Poëzy, 654:

Hy was een oude ruin van viermaal zeven jaaren,
Loboorig, stekeblindt, bedekt met gryze haaren.

Lodder. Zacht, liefelijk. — Krul, Diana 43:

Alst *lod're* wintje koel quam door de Boompjes ruyschen.

Lodderhond. Boef. — Van Halmael, Crispyn Bedrieger, 54:

't Is een *Lodderhond*, voor het minste, de Galey waardig.

Lodderie. Wulpschheid, onkuischheid. — Passionael, Somerstuck, fol. 118: (Sinte Bernaert) bat dat si hen in die heilighe tiden wilden ophouden van haer ydelheit ende *lodderien*. Rodenburgh, Melibea, II, 45:

Ick ben, onlanghs verleden eens ter feest gheweest,
Waer edelluyden en veel jonghe Joffren waren:

'k Zach zo veel *loddery*, en wat my is ervaren
Om eers wil ick verzwijgh, en niet en openbaer.

Lodderketeling. Wellustige streeling. — Vondel, De Helden Godes, 21:

Die troetel Venus, met haar *lodderketelingen*
Was oorzaeck dat wy ons en God vergeten gingen.

Lodderklap. Iemand, die onkuische woorden spreekt. — Rodenburgh, Batavieren, 21:

Voor 't eerst, zoo moet ghy al de *lodderklappen* myen,
Tot dat zy vast ghelooft ghy deughdzaem zijt van aert.

Lodderlispen. Wulpsch spreken. — Rodenburgh, Casandra, 46:

De stamelende tong die noemt zy (de liefde) *lodderlispen.*

Lofgetuigenis. Lofrede. — Willink, Amstell. Arkadia, I, 266: Indien de overleden een Rabbi of ander aanzienlijk man is, dan doedt men... zyne lijkreden, en zyn *lofgetuigenis.*

Lof-getuyt. Loftuiten, bazuinen van lof. — Den Nederd. Helicon, 55.

Maer niet misbruyct en mag 't welspreken zijn,
Door *Lof-getuyt,* met woorden schoon uytwendig.

Vondel, Salmoneus, 7:

(De priesters) zien dit *lofgetuit*, dit mommen,
Met hun weemoedige oogen aen.

Loftuyter. Iemand, die eens anders lof uitbazuint. — Erasmus, Lingua, 74 verso: Heeft sodanige *loftuyter* sulcken mensche niet ergher fenijn ingeblasen, dan het serpent?

Loftuitery. Loftuiting. — Schermer, Poëzy, Voorrede 3: Vleierij... die nooit haar valsche *loftuiterijen* behoorde uit te galmen.

Lochen. Loochenen. — Coornhert, Wercken, I fol. 471 verso: Ghy lydt (wie macht oock *lochen*?) datter dwangh blyft.

Loyen. Lodderen, sluimeren. — Den Nederd. Helicon, 237:

Zijn bed-ghenoootjen blijft niet *loyen* lang alleen,
Maar trotsende de slaep, springht luchtigh op de been.

De *Bijdrage* heeft het woord in andere beteekenissen.

Lombaarderen. Lombard houden, woekeren. — Coornhert, Wercken, I. fol. 297: Dat hy immers voor al myde, ja verlate alle handtwerck of neringhe, die hatelijck ende onrecht zy, als *lombaarderen*, woekeren, en anderen.

Longeren. Sterk verlangen. — De Nieuwe Honigbije, II, 55:

Want, zo gy weêrkeert eer uw wonden zyn gesloten,
Zal 't wederspannig wigt op nieuws de meester zyn;
Met schigten, vinniger, om uwe vlugt, geschoten,
In 't *longerend* gemoet vermeerderen de pyn.

Losbondelen. Losmaken. — Oudaan, Uytbr. over Job, 101:

Zijn zij gelijk het *losgebondelt* stroo,
Of als het kaf, dat van den wind gedreven
Daar hene vliegt —

Losleuteren. Al wiggelende losgaan. — Meerman, Com. Vetus, 105: Soo wy t' Overschie op de strate quamen, daar viogen de Lensen uyt de Waghen, ende de geck *leuterde los* dat de paerden voor heen liepen.

Loterbol. Gek, dwaas. — Moons, Sedel. Vermaeckspiegel, 289:

Als Jupiter aenhoort dees jonghe *loterbollen*,
Hij schijnt om hun request van gramschap opgeswollen.

Ald. 291:

Gaet henen malle maets, gaat henen *Loterbollen*.

Lotingh. Lot, deel. — Levens van Plutarchus, fol. 8 verso: Van de welcke Amulius als het aent deelen quam, twee *lotinghen* maeckte van alle haer goederen, stellende voor den eenen het Coninckrijk, ende voor den anderen alle 't ghereet gout ende silver.

Luchte-drager. Lantaren. — Sluiter, Huys- en Winterleven, 35:

— of mijn gang na den tred
Der *Luchte-dragers* zijn geset.

Luchteren. Lichten, schijnen. — Margrietje, 23:

Weligh nachje, donckert niet,
Blinckt, Diana, *luchtert* henen,
Leydt u dartele Margariet.

Luyaerdeeren. Luieren. — Van der Cruycen, De Spreekw. van Salomo, 477:

— wie hier *luyaerdeert*, en nau eens sou verterden.

Luitruftigheit. Luidruchtigheid. — Hooft, Tacitus, fol. 247: Zy hadden te versmaaden der uitheemschen *luitruftigheit* en ydele dreighementen.

Luyffer. Booze, duivel. — Croon, Cocus Bonus, II. 205:

Want wy moeten seker weten,
Dat de *luyffer* van de hel

Ons al dicmaels taerten t' eten
Geeft met soeticheyt en spel.

Luisterscharden. Terugdeinzen van het luisteren, weigeren te luisteren. — Bara, Galteno en Alimene, 27 :

Ik bidde u, om myn eer, verlaat dees dreeve Maagd...
Uw oor dat *luisterschard,* gy zoekt myn val, ô Hemel!

Luistervinken. Luisteren. — Crous, Josephs Droev' en Blyeinde Spel I. 21 :

'k Sie ginds haar...
Staan *luistervinken* en te knikken met de kop.

Lustbaerheyt. Vreugde. — Marnix, Psalmber., Psalm 27, vs. 4 :

Opdat ick mach de *lustbaerheyt* des Heeren
Recht oversien na mynen wensch end' keur.

Lustighen. Lust, vreugde verschaffen. — Van Iterson, Stemmen uit den Voortyd, 86 : Dese welrukende ende duerbaer crude, die aldus onsen gheminden *lustighen.*

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Quixotisch. »De radicale bladen veroordeelen het (pas gesloten suiker-)tractaat als een Quixotisch middel om eene industrie zonder levensvatbaarheid een kunstmatig leven in te blazen" (Haarl. Ct. 8 Sept. 1888). Quixotisch = grappig-armzalig? Naar Don Quixote, le chevalier de la triste figure? Is dit woord meer in gebruik? Of behoort het tot de nieuw-gesmeede?

Hij heeft een leven als God in Frankrijk. Wat beteekent, en welke is de oorsprong dezer uitdrukking?

Hees. J. VAN DER PLAATS.

[Zie *Nav.* XXXIII, 36, 503; 'IV, 349, 468; 'V, 373].

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. **Diepenbeek** (XXXVIII, 354). Het grafschrift van den ibid. bl. 338 genoemden Abraham v. D. is niet dat van den schilder. Deze toch was, volgens de familie-aanteekeningen, geb. 12 Oct. 1602 te 's Hertogenbosch, en stierf 1675. Geen zijner kinderen heette Abraham. Zijne broeders stierven jong. Het grafschrift is dus òf van een verren neef, òf van iemand uit eene andere familie v. D. *Nav.* ibid. 354 noemt ook leden van dit geslacht te 's Bosch.

H.

Dooreslaer (XXXVI, 680; 'VIII, 234). Zie Dr. Jacobus van (*sic*) D. *Nav.* XV, 247a vermeld.

v. **Haren** (XXXVIII, 363). Elisabeth v. H., geb. 1589, gehuwd met Haro Freytagh (wedr van Catharina v. Kniphausen, en zoon van Frans, hoofdling te Gödens, bij Almut v. Aldenbokum), was dr v. Herbert, heer van Hopen, bij Elisabeth v. Schade van IJhorst. Wapen In zilver drie (2, 1) spinklossen (Spindler) v. rood; op den helm 2 spinklossen, of ook wel eene opene vlucht waartusschen een zwevende spinklos. Dit geslacht v. Haren behoort in Westfalen te huis. Zie Fahne, Gesch. d. Cöln. Geschl. II, 184 en Westph. Geschl. 195.

Amsterdam. A. VAN DEN BERG.

Heynen (XXXVIII, 472). Ik ben naar de kerk dezer stad, waar de grafzerk ligt, gegaan, en zag het wapen van Elis. Margta H. als volgt: 1. een hert, 2. drie (2, 1) sterren, 3. adelaar, 4. klimmende leeuw. (Geen kleuren . verbeeld). De loopende leeuw in het Lapid. Zeyl. is een misslag van den kopiïst.

Galle (Ceylon). J. H. DE VOS.

Hendersom (XXXVIII, 304). In 's Rijks-museum van schilderijen te Amsterdam komt onder n⁰ 1189 voor: portret van Coronel H., door Jan Anthsz v. Ravesteijn geschilderd, en afkomstig van het

huis Honselaarsdijk. H. wordt met vele Capiteynen, wier beeltenissen, mede van Honselaarsdijk afkomstig, in ons Museum berusten, in Vondel's »Verovering van Grol" vermeld (uitg. v. Vloten I 239).

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Munting (XXXIV, 420) — komt ook voor als Muntinghe, waarvoor altijd is opgegeven In groen gouden linkerschuinbalk verzeld v. twee gouden granaatappelen, een weinig schuin-geplaatst [1]). Van dit laatste zoo aanzienlijk Groningsch geslacht, getuige de hooge ambten door de leden steeds bekleed, mag het wel bevreemdend heeten, dat zoo weinig bekend is; noch wapen, noch stamboom werd in eenig werk medegedeeld; alleen in de geslachtlijst Metelerkamp door Reehorst 1883, komen eenige er van voor; wie geeft iets meer?

George Munting tr. Margaretha Loelevinck, bij wie Hendrik M. geb. te Groningen, een der eerste stud. a. de hoogeschool ald. later profr. in de kruid- en scheikunde † ald. 1658 tr. Hester Reneman, bij wie zes kinderen o. a. Abraham M. geb. ald. 19 Juni 1626 profr. ald. in dezelfde vakken † ald. 31 Jan. 1683 tr. Elisabeth Gabbema bij wie o. a. Albertus M. geb. ald. 1663 bekwaam natuurkundige, waarschijnlijk de pred. ald. † Dec. 1741; — een Albert M. 1773 lid v. h. hof v. justitie. — Warner M. zn v.? raadsheer † Groningen 12 Dec. 1768 tr. Anna Trip dr v Scato en Maria Lant, winnen: Lucretia M. Maria M. Rana M. Gesina M. Mr. Scato M. raad en burgemr te Rhenen, Herman Hendrik M. en Itia M. — Hendrik M., raad te Groningen 1672, misschien grootvader van Henricus M. wiens zoon Jacobus M. geb. te...? 1703 pred. Saaxum, 1739 Nijezijl † ald. Mei 1780 tr. Saaxum 4 Apr. 1734 Aleida Metelercamp dr v. Christophor Henrik pred. Bafflo, Appingadam en Zuidhorn bij Mechteld Aleida Cloppenborg, geb. Zuidhorn 3 Mrt 1713 bij wie: 1.... M. (wint Jacob M.) 2. Egbertus M. pred. Nieuw-Brongerga of de Knype; 3. Henricus M. pred. Zuidwolde, Ede en 13 Juni 1790 Slooten, wint bij...? Henricus M. pred. te Harig. Van hen moet afstammen Dirk

---

[1]) Rietstap's Armorial, 1re édit., geeft aan het Groningsch gesl. Muntinghe In blauw twee struisveêren van zilver, gekruist in den vorm eens omgekeerden kepers, en verzeld in 't schildhoofd van een gouden, met een robijn bezetten vinger-ring. RED.

M. misschien zn v. Nicolaas M. pred. Boertange 1758; geb. te...? 14 Mei 1754 † Leiden 7 Jan. 1836 pred. Brielle, tr. Amsterdam 21 Jan. 1782 Yda Sophia Pot dr v....? bij wie: *a.* Willem Nicolaas M. geb. Charlois 24 Oct. 1785 pred. Wageningen en Leiden † ald. 13 Jan. 1849 tr. 1° Anna Aleida v. der Weide, tr. 2° Jacoba Margaretha de Jong wed. Barend Jan Weymar; ex 1a of 2a? eene dr tr. Hendrik Justus Matthes en eene dr (of zuster?) A. E. M. tr. 1° P. C. Schregardus, tr. 2° ondertr. Wageningen 1 Febr. 1816 D. G. Borgstein pred. Engelen. *b.* Johannes Pieter M. pred. Sprang tr. 's-Gravenhage 23 Oct. 1816 Cornelia Maria Jacoba de Koning. — Een Theodorus M. att. tot tr. te Harderwijk 15 Juni 1775 naar Ede met Maria Catharina v. Erckelens, en Herman M. theol. profr. att. tot tr. Harderwijk 16 Dec. 1787 naar Zutfen met Judith Francina Drijfhout.

V. O.

[Wobbina Brechtina Muntinghe, wede Mr. J. C. v. Slooten, † Veendam 16 Febr. 1885, oud 68 jaar, zuster van A. Muntinghe geh. m. Mr. G. Nauta.]

v. de Wall (Algem. Regr XXI—XXX, etc.). Die v. de Wall sind eine alte Geldrische Familie [1]: Hendrik v. *den* Wall kommt 1366 u. 1368 als Schöffe u. 1369 als Richter von Gent (Gelderl.) vor; Evert v. de Wall, Richter zu Gent 1418 u. 1419; Rijcqwijn v. de Wall Schöffe daselbst 1419; Johann v. de Wall erscheint 1458 zu Gent als Bürge; Willem v. de Walle, 1458 Schöffe zu Gent (er führt als Helmkleinod einen Flug); sein Sohn Evert v. den Walle Willemsz, kommt 1489 als Richter zu Gent vor (MS. v. Spaen,

---

[1]) Vgl. leden onder den magistraat der stad Zutfen sedert 1351 in Geld. Volksalm. 1883 bl. 5, waar dit geslacht v. de Walle herkomstig heet uit Oldenburg; en genoemd worden: a° 1069 Simon de Vallo, miles; a° 1154 Steven de le Walle, miles, terwijl van Arent Dirkszn van Wall († 1439), en zijne gade Catrine v. der Capelle, de wapens te vinden waren (zijn?) in de St. Walburgskerk te Zutfen. Derck v. de Walle tot Helbergen, burgemr v. Z., gehuwd met G. v. Essen, werd in 1485 met hoog-Helbergen, Nijenhuis en Bakerweerd beleend. In Herald. Bibl. 1873 bl. 342 komen minstens drie geheel verschillende zegels met uiteenloopende helmteekens voor van Zutfensche schepenbrieven, — van v. den Wall(e) of then Walle, aangaande welke personen de deskundige verzamelaar dier zegels, A. F. H. baron v. Heeckeren vermoedt, dat ze allen tot één geslacht behoord hebben. Zie ook vooral *Nav.* XXVI, 345, 6 v. de Wal(l) met wapens, op grafzerken te Harderwijk. RED.

Geneal. VII). Alle diese Personen siegelten mit einem quadrirten Schilde ohne Bild. Die von de Wall in Deutschland und die Jhrn van de Wall in den Niederlanden führen bekanntlich heute einen von Schwarz und Silber quadrirten Schild, dessen erstes Feld mit einem goldenen Sterne beladen ist. Dagegen ist das Wappen der 1802 in den Reichsadel aufgenommenen, sich seitdem von Dewall nennenden Linie In Roth ein silberner Löwe mit goldener Krone u. Zunge und ebensolchen Krallen [1]. Johann v. de Wall im 17. Jahrh. Schöffe zu Wesel (Sohn v. Heinrich u. Gertrud von Stockum) ist der Stammherr der deutschen von de Wall und v. Dewall und der Jhren v. de Wall. Er war vermählt mit Emilie Barten oder Bartens (geb. 1622), über die wir in den Familiënpapieren ein interessantes, wenn auch naïves Document finden, welches die »durch Gottes besondere Vorsehung an der Frau Emilie van de Wall geb. Barten bewiesene Errettung von einem erlittenen Schiffbruche", erzählt. Heinrich Carl von de Wall (Sohn Johann Arnold Emilius Wilhelm u. H. C. M. A. Polmann), geb. 26. Novbr. 1839, Herr zu Holbecke und Listerhof (welche Güter er 1881 seinem ältesten Bruder Bartholomaeus Julius abtrat) ist Verfasser eines hübschen, schwungvollen Gedichtes, »Zur diamantenen Hochzeit am 23 Oct. 1868" etc. etc. Der Held dieses Gedichtes ist Bartholomaeus Emilius von de Wall (Sohn v. Heinrich Gotfried u. der Emilie Elisabeth von de Wall), Herr zu Veninghausen, geb. 18. Augt 1785, der 23. Oct. 1808 Louise Tiede (Tochter des Kriegszahlmeister Tiede

[1]) Nous Messire Charles Jean Beydaels, seigneur de Zittaert, Ginderomme et autres Lieux, conseiller de Sa Majesté l'Empereur et Roi, Son premier Roi d'armes dit Toison d'or et chef de Sa chambre Heraldique aux Pays-Bas et de Bourgogne, Declarons et attestons à tous ceux quil peut appartenir, que la famille de Van de Wall, orginaire des Pays-Bas, est Noble reconnue et enregistrée comme telle aux Archives de la Chambre Héraldique de Sa dite Majesté, et qu'elle jouit des Prérogatives et honneurs attachés à l'état de noblesse, portante pour armoiries: un Ecu de gueules au lion d'argent, armé l'ampasse (sic) et couronné d'or; le dit Ecu surmonté d'un heaume d'argent, grillé, liseré et couronné d'or, fourré d'azur, aux hachemens d'argent et de gueules, pour cimier le Lion naissant de l'Ecu entre un vol de gueules et pour Supports deux Lions d'argent, armées et Lampassées d'or, telles qu'elles sont depinctes et exprimées à la tête de la présente. En foy de quoi nous avons signé la présente que nous avons fait munir du Seau (sic) de notre Charge Royale, en la dite Chambre héraldique, a Brusselles premie Octobre 1791.

C. BEYDAELS DE ZITTAERT.

u. der L. Buttner) aus Brandenburg heirathete. Von ihm haben wir eine d. d. Haus Veninghausen 1873 einem Verwandten der Linie von Dewall ubersandte kurze Autobiographie. Johann Adam Leonhard von de Wall (Sohn v. Johann Albert Bürgermeister v. Wesel, und Anna Elisabeth Thenberg), geb. 27 Oct. 1741, bekleidete zuletzt die Stellung eines Geheimrathes bei der Regierung zu Cleve († 12 Juni 1779). Er heirathete 19 Nov. 1771 Christiane Joh[a] Bilgen, geb. 2 Dec. 1747 († 21 Aug. 1830), welche sich als Wittwe mit Georg Ludwig Christian Adolf von Grolman, Geheimrath der Regierung zu Cleve, vermählte. Dieser nahm 1804 seinen Abschied und zog nach Rüsselsheim im Grossherzogthum Hessen, wo er 4 Juni 1806 starb. Seine Wittwe segnete ebendaselbst 21 August. 1830 das Zeitliche. Sie war eine Tochter von Casimir Bilgen, Geheimer Kriegs- und Domänen-Rath, Herrn auf Schmidt- oder Schmitthausen bei Cleve.

Der Geheime Rath Casimir Bilgen kaufte am 25 August 1769 von dem Clevisch-Märckischen Kriegs- u. Domänenkammer-Director Hans Christian von Meijen und dessen Ehefrau Charlotte von Ulrich den »Rittersitz und nach Zütphenschen Rechten bei der Clevischen Lehn-Curie zu Lehn gehendes Adelich freijes Haus und Gut Schmidhausen mit allen Pertinentien" etc. für die Summe von »2157 Stück gerandete Species vollwichtige Holl. Ducaten". Dieser Kauf wurde am 18 Sept. dess. Jahres von der Clevischen Regierung genehmigt. Bilgen arrondirte das Gut durch Erwerb verschiedener Ländereien bis zum Jahre 1781, und scheint zwischen 1781 und 1785 gestorben zu sein. Um diese Zeit kommt nämlich sein Schwiegersohn, der Geheime Regierungsrath von Grolman, als Besitzer von Schmidthausen vor. Am 1 April 1788 erwirbt derselbe den Verheijenshof, 16 Morgen 160 Ruthen holl. gross, für 8700 fl., dazu, und lässt dieses Gut am 20 Sept. 1794 beim Landgerichte zu Cleve auf sein Hypotheken-Folium transscriberen. Aus dem 10 Oct. 1839 von der Familie v. Grolman vor dem Hessen-Darmstädtischen Hofgericht vorgenommenen Theilungsact geht hervor, dass das Rittergut Schmidthausen der Charlotte v. Grolman, Gemahlin des Districts-Einnehmer Hessemer zu Rüsselsheim, zugefallen sei. Nach den vorhandenen Papieren lebte diese Dame als tiefe Neunzigerin zu Rüsselsheim. — Das gegenwärtige Schloss Schmidthausen scheint Anfangs der 1770er Jahre von Casimir Bilgen gebaut worden zu sein. Nach dem Volks-

munde spukte es auf Schmidthausen, welches Gerede wohl daher kam, dass das Schloss von 1809 bis 1842 unbewohnt blieb. Die Leute sagten, Bilgen spuke, da er einen grossen Schatz vergraben habe. Anfangs der 1850er Jahre sollen noch Knechte von dem Gute fortgelaufen sein, weil sie den Spuk gehört haben wollten.

Der gegenwärtige Bezitzer von Schmidthausen ist W. J. Gerpott, Bürgermeister von Griethausen.

Casimir Bilgen hatte das Gut testamentarisch seinem Enkel Johann Casimir Heinrich von de Wall vermacht, dabei aber dessen Mutter den Niessbrauch vorbehalten. Aus ihrer 2ten Ehe hatte dieselbe, ausser einem schwachsinnigen Sohne, die oben genannte Charlotte v. Grolman, auf die Schmidthausen überging.

Johann Casimir Heinrich von Dewall erhielt den Reichsadel mit Diplom vonn 2 Dec. 1802. In demselben heisst es, dass laut Zeugniss des brabantisch-burgundischen Oberheroldes vom 1 Oct. 1791, der Adel des aus den Niederlanden stammenden Geschlechtes keinem Zweifel unterworfen sei; dass dasselbe den Adel bereits in älteren Zeiten besessen, da ein Theodor v. de Wall schon 1420 die Würde eines Burggrafen des Reiches Nimwegen bekleidet habe, welche bekanntlich von jeher nur Adligen zu Theil geworden sei. Ein Enkel dieses Burggrafen, Heinrich v. de W., habe sich in Dordrecht niedergelassen, und die Veranlassung gegeben, dass seine Nachkommen durch Annahme von Magistrats-Aemtern die adligen Vorrechte vernachlässigt hatten.

Weiter heisst es wörtlich:

»Des als Praesident-Bürgermeister in Dordrecht verstorbenen Adrians von de Wall jüngerer Sohn, Bernhard, habe seinen Wohnsitz nach Wesel im Herzogthum Cleve verlegt, woselbst er als dirigirender Justiz- und Polizei-Bürgermeister, auch Stadtsyndicus im Jahre siebzehnhundert und dreiszig mit Tode abgegangen sei; dessen Sohn Johann Albert mit der nehmlichen Bedienung auch noch die Würde eines Königl. preuss. Rathes und ersten Landgerichtsbeisitzers im Weselschen Kreise vereinigt habe. Von diesem stamme Johann Adam Bernhard ab, welcher im Jahre siebzehnhundert fünf und siebzig als Königl. Preuss. Geheimrath bei der clevisch-märkischen Landesregierung gestorben sei und ihn Johann Casimir Heinrich als seinen ehelichen Sohn hinterlassen habe. — Allerunterthänigster Bittsteller sei solchem nach ein Abkömmling des vorgedachten Burggrafen Theodor von de Wall und führe auch noch dasselbe adelige Wappen (?). — Als nächster Lehnfolger seiner Mutter sei er mit dem ohnweit Cleve liegenden Rittergute Schmitthausen nach Zijtphenschen Lehn Rechten beliehen. Hier habe er nach vol-

lendetem Studium seine Tage in Ruhe hinbringen und die von seinen Vorfahren vernachlässigten persönlichen Auszeichnungen um so gleichgültiger entbehren zu können geglaubt, als er dabei keinen eigentlichen Verlust gehabt habe, indem ihm vermöge eines besonderen Privilegii weiland König's Friedrich II Majestät die Ausübung aller derjenigen Gutsrechte gestattet gewesen sei, welche sonst nach der Landesverfassung bei nicht adeligen Besitzern adelicher Güter für quiescirend gehalten würden. Seitdem aber sein.... [1]) auf der linken Rheinseite gelegenes und mit den ausgezeichnetesten Vorrechten versehenes Rittergut durch die französischen Grundsätze zu einem gewöhnlichen Bauerngute herabgesunken sei, auch er seitdem von Tag zu Tag mehr überzeugt werde, wie wenig die französische Freiheit- und Gleichheits-Grundsätze sich mit seinem teutschen Reichs bürgersinne vertragen, sei der feste Entschluss seinerseits gefasst, alles was er auf der linken Rheinseite besitze, auf die bestmöglichste Weise zu veräussern und sich im Innern von Teutschland durch den Ankauf eines ihm in Vorschlag gebrachten Rittergutes ansässig zu machen: aber bei diesem Gute fänden sich zugleich verschiedene jura honorifica, die er, so lange sein Adel zweifelhalt sei, würde entbehren müssen, und uns daher derselbe, um einer solchen Unannehmlichkeit nicht ausgesetzt zu sein, allerunterthänigst gebeten hat, dass wir für ihn und seine eheliche Nachkommenschaft den von seinen Vorfahren vernachlässigten Geschlechts-Adel zu bestätigen und zu erneuern allerhuldreichst geruhen mögten, welche allerhöchste Genade er lebenslänglich mit tiefschuldigstem Danke zu verehren des allerunterthänigsten Erbietens seie, wie er demsolches wohl thun kann, mag und soll. — So haben Wir demnach aus erst angeführten und andern Unser Kaiserliches Gemüth bewegenden Ursachen mit wohlbedachtem Muthe, gutem Rathe und rechtem Wissen, ihm, Johann Casimir Heinrich Dewall (sic!) die Kaiserliche Genade gethan, und ihn sammt seinen ehelichen Leibeserben und derselben Erbeserben beiderlei Geschlechtes in gerader Linie absteigenden Stammes den von seinen Vorfahren angeführter Maszen schon besessenen Geschlechtsadel, soweit es bei noch nicht vollständig verzeigten Beweisthümern thunlich ist, genädigst bestätigt und erneuert, nächstdem aber demselben sammt seinen ehelichen Leibeserben und derselben Erbeserben beiderlei Geschlechts in gerader Linie absteigenden Stammes, insofern es unter solchen Verhältnissen nöthig ist, in des heiligen römischen Reiches Adelstand genädigst erhoben"......

Die in dem Diplom mitgetheilte Abstammung ist indess nicht richtig. Urkundlich stellt sich dieselbe wie folgt:

Heinrich* Gertrud v. Stockum

Johann* Emilie Barten(s)

Wilhelm, J. U. D. Bürgermeister v. Wesel, † 24 Oct. 1734; heir. 1708 Maria Schull.

Johann Albert, geb. 15 Dec. 1709 Bürgermeister von Wesel, † 22

[1]) Zwei Worte verwischt.

Febr. 1754; heir. 1°. Anna Elisabeth Thenberg (Tr. v. Andreas, Schöffen zu Wesel, u. der Anna Ter Schmitten); 2°. Joha Maria Hartmann.

Ex 1a Johann Adam Leonhard* Christiane Joha Bilgen.

Johann Casimir Heinrich v. de Wall und hernach von Dewall, hatte mit seiner Frau Anna Henriette Wilhelmina von Grolman (Tochter v. Ludwig Adolph Christian, Geheimen-Regierungsrath) sieben Kinder, u. A. Hermann Theodor Friedrich Carl Emil Wilhelm August, geb. Giessen 30 Marz 1807, † 2 Mai 1873 als Resident, zu Riouw in Niederl. Indien; von ihm kennen wir nur einen Sohn, A. F. von Dewall, der 1875 an einen seiner deutschen Verwandten ein interessantes Schreiben mit kurzer Biographie seines Vaters richtete.

Das Geschlecht van, von de Wall und von Dewall hat sich, soweit unsere Nachrichten gehen, mit folgenden Familiën verschwägert: Aitema, v. Alpen(*), Barten(s), v. Beesten, v. den Berg, v. Biscoping, Biermann, v. Bergen, Bilgen, de Bruijn, v. Cooten, Drakenburg(*), v. Dücker, Daems, Deistermann, Goris*, Gantesweiler*, v. Grolman*, v. der Haart, Hartmann, v. Herreward, Herbing, v. der Kemp, Kuiper, Klingholz, v. Kronen. v. Kries, Karthaus, de Laat, v. Loon, de Leuw, v. Lothum, v. Marle, Monachon, Nijhoff, v. Noordwijck(*), Nuninghaven*, Pavenstädt, Pollmann, v. Puttkamer, Pfeiffer, Reinders, v. Rosenthal, v. Renesse, v. Rappard, v. Rochow, de Reuver, Repelaer, Rose, v. Stockum*, Stelling, v. Sobbe, Swaan, Schull, Schulze, Schalle, Thielmans, Thenberg, Tiede, Teschenmacher, Vassoll, Weijland, v. Wijlich, Wintgens, v. Weiler*, Wurm, Zimmermann.

Mit den mit* bezeichneten Familien sind zwei und mehrere Allianzen geschlossen worden. Ferner sind viele Ehen in der eigenen Familie vorgekommen.

In den letzten Jahrzehnten ist der Name v. de Wall, oder vielmehr von Dewall, in der deutschen Roman-Litteratur zu grosser Berühmtheit gelangt. Der geistreiche Romanschreiber und Novellist Johannes van Dewall ist indess kein wirklicher Träger dieses Namens, sondern ein Oberst-Lieutenant ausser Dienst, namens Kühne, der sich hinter diesem Pseudonym birgt. Am 29 Nov. 1829 zu Herford geboren woselbst sein Vater als Offizier in Garnison stand, besuchte

Kühne — van Dewall später die Schulen zu Erfurt und Minden und wurde 1841 dem Kadettenkorps in Bensberg einverleibt, welches er in späterer Entwicklung mit dem in Berlin vertauschte. 1848 wurde er Artillerie-Offizier. Den Feldzug 1866 machte er bei der Division Fransecky mit, garnisonirte 1868—70 in Wiesbaden und kommandirte 1870—71 eine Batterie der 22 Division. In beiden Feldzügen zeichnete er sich aus und erwarb Decorationen. 1873—75 war er Kommandeur der 2. Feldabtheilung in Hannover u. forderte u. erhielt alsdann seinen Abschied als Oberst-Lieutenant. Seitdem lebt er in Wiesbaden ganz seiner schriftstellerischen Thätigkeit. Im Jahre 1857 wurde Kühne — v. Dewall bei der Pulverexplosion in Mainz schwer verwundet, zeichnete sich jedoch bei dieser Gelegenheit durch muthige Entschlossenheit, Umsicht und Thatkraft so sehr aus, dass ihm, dem jungen Seconde-Lieutenant, der rothe Adlerorden zu Theil wurde. Seine seit 1870 sehr schnell auf einander folgenden kleineren und grösseren Werke haben ihm die allgemeine Aufmerksamkeit gewonnen. — Oberst-Lieutenant Kühne ist ein Enkel der verstorbenen Majorin von Sobbe, Johanna Elisabeth, geb. van de Wall (geb. 17 Juni 1767, vermählt 20 Januar 1788 mit Friedrich August v. Sobbe, geb. Januar 1747). Nach seiner eigenen Mittheilung hat ihm »die hohe Verehrung für die Grossmutter" den Gedanken eingegeben, seine »schwachen schriftstellerischen Essais" mit dem Namen »van Dewall'' zu unterzeichnen. Dieser Schriftsteller bezeichnet den Vater seiner genannten Grossmutter, Johann Jacob v. de Wall, als Schout-bij-Nacht, wogegen er in den uns vorliegenden Papieren nur als holländischer Capitän angeführt wird. Derselbe, (geb. 8 Oct. 1720, † 25 Juli 1771) hatte sich am 15 Oct. 1753 mit Elisabeth Emilia de Weiler († 7 Aug. 1811), einer Tochter von Jacob Reimond de Weiler, Geheimsecretär u. Postmeister zu Wesel, u. der Joha Gertrud v. de Wall, vermählt.

Wie aus den Familien-Papieren erhellt, besteht, oder hat eine von Weiler - v. de Wall'sche Familien-Stiftung bestanden.

Am 20 März 1801 tritt die Wittwe Dorothea W. von Pöppinghausen, geb. v. der Berswordt, folgende ihrer Güter ab: an ihren ältesten Sohn Friedrich den Schulzenhof zu Enckesen; an ihre Tochter Conradine die Güter Listerhof u. Holbeck; an ihren 2. Sohn Ferdinand das Gut Bösinghausen, an ihren jüngsten Sohn Benjamin

Theile des Gutes Coverstein. Die hier genannte Conradine v. Pöppinghausen heirathete Ferdinand Pollmann, Landrath des ehemaligen Kreises Homburg bei Gummersbach, mit dem sie u. A. eine Tochter hatte: Henriette Conradine Maria Anna Pollmann, die mit Johann Arnold Emilius Wilhelm von de Wall, Kgl. Preuss. Oberförster, ein Ehebündniss schloss und so einen Theil der v. Pöppinghausenschen Güter an das Geschlecht von de Wall brachte.

Das uns zu Gebote stehende Material ist zu dürftig, um eine annähernd vollständige Genealogie zusammen zu stellen. Wir müssen dieses daher einem niederländischen Genealogen überlassen. Eine kurze Uebersicht über die Hauptlinien haben wir im Alg. Nederl. Familienblad (1888, N° 4,) gegeben.

Brüssel. J. TH. DE RAADT.

VRAGEN.

Broekhuysen. Behoorde de *Nav.* XXXVI, 449 vermelde Joh^a^ Mª Elisabeth tot het adellijk geslacht gelijk dat bijv. ib. bl. 258, 363, 448 voorkomt?

v. Doyeweerd. Van het adellijk geslacht v. Doyenweerd, dat in het bekende Neder-Betuwsche dorp Dodewaard zijn bakermat vond, treft men in Herald. Bibl. 1882 bl. 175, vermoedlijk een der laatste leden aan in de moeder van Arend v. Haeften geh. m. Arnolda Pieck, welke echtelieden omstr. 1600 leefden. Van dit oude Neder-Betuwsche geslacht te onderscheiden, als meer bepaaldlijk in eene Graafschapsche omgeving voorkomend: de Dedingwerthe a° 1105, 34 (Bn Sloet's Oork. v. Gelre en Z. bl. 207, 63), de Ditdigwerthe a° 1118/27 (ib. bl. 225), de Dudincwerth a° 1200 (ib. bl. 397), de Dudingwerdhe a° 1231 (ib. bl. 554); v. Dodincwert, -werden a° 1299, 1399, 1401 (Tijdr. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel, I, 34; II, 66, 94); de Dodingweerden a° 1345, 8 61, 1400, 8 (Cameraarsrek. v. Deventer I, 195, 201; II, 22; III, 62; Tijdr. Regr II 81, 74, 83, 168), v. Borclo geheiten v. Dodingweerde a° 1397 (v. Spaen, Inleid. I, 287; Tijdr. Regr II, 51), v. Doedyengweerde a° 1394 (Tijdr. Regr II, 7), v.

Doedinckweerd a⁰ 1533 (N. VI, 3 bl. 1029) [1]. Is er iets naders bekend van een Graafschapsch gesl. v. Deding- of Dodingweerd? Waar lag in de Grp Zutfen zijn stamhuis? Het was, blijkens het bovenstaande, vermaagschapt aan het geslacht der oude heeren van Borkeloo. Lag het in 1345 vermelde Dodingwe(e)rden (Cam.-rek. Dev. I 192, 201) in Borkeloo? — In Sloet's Oorkbk (bl. 695) ontmoet men zelfs den geslachtsnaam v. Dudinkwerderode. Goswijn v. D. verkocht 19 Nov. 1248, ten overstaan van gerichtsmannen des Graven van Gelre te Zutfen met toestemming zijns broeders (niet genoemd) en zijner vrouw Jutta, eenige hoorigen aan het klooster Bethlehem bij Doetinchem. Dat Graafschapsche goed of die bp schijnt dus nog al aanmerklijk geweest te zijn, dat er zich twee geslachtsnamen naar vormden.

v. Doisburgh (XXXVII, 378). Herman v. Doisburgh tr. 1554 Johanna v. den Bergh (dr v. Alexander bij Barbara Holl), bij wie zes kinderen, waaronder Alexander tr. 1⁰ Wigmoet v. Wijnbergen, 2⁰ Maria Costerus. Alexander laat na: 1. Maria Beatrix, 2. Johannes Paulus, 3. Diderik Frederik (deze laatste † ongehuwd). Johannes Paulus tr. 1603 Margaretha Alijda v. Kessel, bij wie Guert en Frederick 1640. Guert tr. Elisabeth v. Gemert, bij wie Abraham, Gerrit en Françoise Marie 1667. Gerrit tr. Cornelia Buijs, bij wie Derck v. Doesburgh, Peter 1689 en Guert Gerrits v. D. Derck tr.....?, bij wie Herman en Wouter Reijer geb. te Bennekom. Herman laat na Jacobus tr. Alijde v. Soest. Wouter Reijer laat na Jan, Jacobus Gerrit pred. te Ritthem, Theodora Hermina en Derk Herman 14 Jan 1761. Jacobus geh. met Alijde v. Soest laat na Herman geb. 28 Jan. 1753 te Zalt-Bommel tr. 25 Mei 1774 Jvr. Maria Brandts, begr. in de kerk te Tiel 4 Aug. 1785.

De jaartallen zijn gedeeltelijk die van het burgerschap in Nijmegen. Wie vult ze aan?

Dompeling. Te Nieuwveen † 24 Mei 1886 Jacob D., oud 46 jaar, eene wed^e Keesen achterlatend. In welke familiebetrekking stond hij

---

[1]) Hendrik v. D. werd 18 Febr. 1533 door hertog Karel van Gelre aangesteld tot richter van Varseveld en Silvolde (in de heerl. Wisch).

tot Jacobus Abrahamus Dompeling, in het begin dezer eeuw hoogl. der wis- en natuurkunde aan het voorm. Deventer-Athenaeum? Hij hield er 10 Apr. 1823 zijne inwijdingsrede (De Veritate).

v. Duzzenowe. Bn Sloet vermeldt in zijn Oorkbk n° 569bis (bl. 577bis) Rorik en Enulf v. D. gebroeders, 13 Apr. 1234 tegenwoordig bij de gift door Hendrik graaf van Nassau, zijne gemalin Mechtilde en kroost, aan het Cistercienserklooster te Roermond van goederen bij Coblenz. Nu komt in 1431 voor Kersten v. den Duenouwe geh. Spochus (Overijs. Arch., Aanh. bl. 260). Hij behoorde onder de edelen enz., die destijds eenen ontzegbrief uitvaardigden aan hertog Arnold van Gelre ten behoeve van graaf Everwijn van Bentheim en Steinfurt. Was deze ook een v. Duzzenowe.

Haesebroeck (*Nav.* XXXVII, 566a, alwaar in pl. v. Hesselink te lezen Haesebroeck) = Hasebroek (ibid. 420, 661)? Niet alleen in Frankrijk (depart. du Nord) ligt eene stad Hazebroek (-brouk); men vindt ook te Wassenaar (Z.-Holl.) eene bp van den naam Groot-Hazebroek. De bekende Amsterdamsche emer.-pred., dichter en auteur schrijft zich (J. P.) Hasebroek.

v. Heel. *Nav.* XXXVII, 62, noot, wordt vermeld v. Heel de Veye. Bestaat deze combinatie? Of zijn v. Heel en de Veye, elk afzonderlijk, bedoeld? Men heeft ook Dudok v. Heel. Te Goes woont J. A. v. Heel.

v. Heuckelom. *Nav.* XXXVII, 657 bedoelt immers de Veluwsche v. Hoeck(e)lums (vgl. ib. 381), van wie *Nav.* XXXV, 591 sprake is? Patricische, maar niet-adellijke geslachten v. Heukelom, -lum vermeldt *Nav.* XXXVII, 130. Men vergelijke ook Herald. Bibl., hierbij aangehaald. J. C. v. Heuckelum werd 27 Sept. '87 bij den dienst van het mijnwezen tot ingenieur 1e kl. op Java benoemd.

v. der Hoeff van Kriekenbeek. Waar hoort dit geslacht te huis? Waar komt het vandaan? Het voert een gevierendeeld wapen, waarin een leeuw voorkomt. Het geslacht Heuff (vroeger Hoeff, Huef enz.), dat sedert 1462 te Avezaath en in de omstreken van Tiel voorkomt (zie

Kuilenburg's Leenregister) voert ook een leeuw. Gerrit Hoeff de Jonge zegelde daarmede in 1586 eene acte van verdeeling van land, gelegen op Zoelen en Avezaath, met zijne zuster. Behooren v. der Hoeff en Hoeff of Heuff wellicht tot denzelfden stam?

H.

[Misschien geeft het *Nav.* XXXI, 129 vermelde werkje van Norrenberg eenig licht.]

Hoeufft. Te Haarlem † 6 April 1885 Jhr. Quirijn H., oud 45 jaren, oud-zeeofficier, sed. 29 Juli 1873 lid van den gemeenteraad, enz., ter stede, waar zijn grootvader D. Hoeufft geruimen tijd burgemeester was. Hij liet eene wede H. B. G. I. L. v. Hengst met vier kinderen achter. Als stamvader van zijn geslacht staat aangeteekend ridder Wolgand Hoeufft, die in 1140 leefde. Bestaat er eene genealogie?

Holland. Dit geslacht komt reeds vroeg voor. Een Peter H. woonde in 1361 te Deventer (Cameraarsreken. III, 9). Met dezen geslachtsnaam aldaar zal in verband staan de buurschap De Hollandsche Akkers te Kamperveen, omdat ze in 1457 Hollanthusen (Over. Arch. IV 22), in 1460, 70 Hollanderhuizen (ib. 117, 231), in 1496 Hollanderhuijsen (ib. V, 10, 46) heet; overal is daar sprake van »de tins en het gerigt op Kamperveen en te H. Te Deventer komt in 1360 en later ook een gesl. Hollander [1]) voor (Cam.-rek. II 95, enz.). Te Rotterdam † 9 Febr. 1885, oud 87 jaar, de wede B. J. Versfelt, geb. J. L. E. Holland. Te Wijk-bij-Duurstede † 9 Febr. '85, oud bijna 55 jaar, Wilhelmina Jacoba Arnoldina Johanna H., gade van den Medic. Dr. W. M. J. C. Lapidoth aldaar. In 1887 werd de gezagvoerder H. op Borneo vermoord (»Stemmen voor Waarh. en Vrede" 1888 bl. 157). A. Holland, 1e luit. inf. in Nederl. Indië, werd 12/13 April '88 overgeplaatst bij het 16de bat. inf. Jan H. is oprichter der Kennemerlandsche stoomtramweg-maatschappij. De 1ste luit. inf. J. C. Holland werd Oct. '85 overgeplaatst bij het garn-bat. ter Sumatra's Westkust; S. C. Holland, 1ste luit. inf., 28 Oct. '86 gedetacheerd bij de 2de afd. d. krijgsschool te 's Gravenhage. Zie ook *Nav.* Algem. Regr dl XXI—XXX, waar men den naam beurtlings met en zonder *van* ontmoet.

[1]) Te Elst (Over-Betuwe) en Mil (N.-Br.) liggen buurten Hollanderbroek.

Of dient hier strenge schifting toegepast? Een Jhr. Berend v. Hollant, geb. 1590, † 26 Juni 1663 was burgemr van Wijk-bij-Duurstede en gehuwd met Hugonia Ruysch, geb. 1588, † 9 Jan. 1654; de kwartieren van dit echtpaar vindt men in Herald. Bibl. 1881 bl. 144, 5. Bartha v. Hollant genmd Velsen (*sic*) trad Sept. 1660 te Windesheim in den echt met Albert v. Hemert, wedr, als zijne derde gade (zie Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. 471, 2). Van een penning op het overlijden van Margareta v. Holland † 2 Juli 1695, gewaagt *Nav.* XXXVI, 222. Ook ibid. XXXVIII, 232 ontmoet men v. H. Te Veenendaal woont H. v. Holland (Haarl. Ct. 7 Mei '86), geh. m. Jacoba v. Deelen.

In Engeland ontmoet men Holland; Sir Henry H. te Londen werd 11 Jan. 1887 tot minister van Koloniën benoemd. Zie Rietstap's Armorial 1e éd. op Holland, Fox en Percival. Holland *of* Hollowland is een distrikt in 't grp Lincoln.

v. Hompesch, v. Pallant. In een oud relaas betreffend het gevecht van hertog Adolf van Gelre tegen Johan hertog van Kleef a⁰ 1468 bij Wachtendonck (zie Slichtenhorst, Geld. Geschied., bl. 261), afgedrukt in Mr. G. van Hasselt's Geld. Maandwerk 1807, I, leest men (ald. bl. 455): »Item voert syn daer gefangen de ick hebbe hoeren noemen eyn van Palant ende eyn van Honposs Guylicher, die weren beyde Ridder geslagen". Zijn deze de stamvaders der nóg bestaande adellijke geslachten v. Hompesch en v. Pallant? — Te Obbicht woont Bn Dirckinck-Holmfeld gehuwd met eene gravin de Hompesch-Rurich.

Huybrechts v. Duivendrecht (XXXVII, 262). Is Huybrechts hier geslachtsnaam, en Duivendrecht de plaats van herkomst?

v. Kolink. Een Wilhelmus de Kolinc (aldus Bladwijzer in Bn Sloet's Oorkdbk) komt in 1219 voor, in den omtrek van het Limburgsche Kessel. In het charter zelf (Sloet, bl. 462) staat echter Wilhelmus de Koline. Is dit niet een drukfeil, voor Kolinc?

Collot d'Escury. Oogt bij deze edelfamilie het toevoegsel op Escury, vlek in Frankrijk, depart. Marne?

v. Lawick. Is dit oud-adellijk Geldersch geslacht nog niet uitgestorven, opgaande in v. Pabst (zie *Nav.* XXV, 447)? Immers gelijk de douair. Bare v. Reede v. Oudtshoorn, geb. v. Lawick, 7 Febr. 1885 uit Brussel dankte voor de blijken van deelneming ondervonden bij het overlijden haars eenigen zoons (Haarl. Ct. 10 Febr.); berichtte de douair. C. N. v. Lawick geb. Traill, te Prinsenhage, het overl. i. d. 14 Sept. 1885 haars zoons Richard oud bijkans 45 jaar te Rotterdam. Mr. H. G. v. L., ambt. op non-activiteit, werd Mei 1886 tot auditeur-militair bij den krijgsraad te Willem I benoemd Zie ook *Nav.* XXXVI, 165.

v. Mermuden (-moeden) — komt in 1348 enz. enz. te Deventer en omtrek voor; zie Cam.rek., Cat. arch. Dev. gasth., Tijdr. Regr arch. Overijsel. Ook in dit laatste a° 1520 te Olst v. Vermuyden (V, 434, 45). Is dit hetzelfde geslacht? Etymologisch, zeer goed mogelijk, in den zin van moeras-weide. Zie *Nav.* XXXVI, 42, dat er dan door bevestigd worden zou. Zoo het niet hetzelfde geslacht is, kan Vermuyden (zonder, of met misplaatst—voorzetsel *van*) beteekenen van der muyden (= weiden), en bewijst dan, dat muiden niet altoos mond of uitwatering eener rivier beduidt. Maar hoe zou 't gesteld zijn met den gesl. v. der *Monde*?

v. der Oye. Is de *Nav.* XXXVII, 234 bedoelde familie v. der Oije (Hoye) opgegaan in die van Schimmelpenninck v. der Oye, bijv. van *Nav.* ibid. 693?

de Pagniet (XXXIV, 531). In 1849 woonde te Utrecht eene barones v. Tuyll van Serooskerken de Pagniet, die te samen met Jhr. Mr. W. Bosch van Drakestein en met de erven van G. v. Vecht te Wechle (*sic*, Wechele o. Diepenveen?) in 't bezit was van het goed Wittenburg of Wiltenburg (o. Bunnik). Vanwaar hier dit de Pagniet?

v. Persijn. De heer J. C. v. de Kasteele te Utrecht berichtte (Haarl. Ct. v. 15 Aug.), dat Mej. H. C. v. Persijn aldaar † 12 Aug. 1887, oud ruim 94 jaar. Is er eene genealogie aanwezig? Zoo ja, die worde dan ter plaatsing aan dit Maandwerk toevertrouwd.

v. Riemsdijk, enz. Wie waren de moeders van Pieter Willem H.

v. Rk en van S. C. Bangeman (Huygens) (*Nav.* XXX, 319)? Haar vader was Pieter Hendrik B. — Wie waren de kinderen van Folkert Jan ten Cate en van Gerrit Jacobus v. Capelle (ibid. bl. 320)?

Helmond. AUG. SASSEN.

Roëll. Bn Sloet, Oorkbk v. G. en Z. vermeldt (bl. 719) een goed Ruel bij Broclede (Breukelen) 13de eeuw, met den gesl. v. Ruele a° 1249, 73 (bl. 700, 914), v. Ruel a° 1250 (ib. 719). Zijn die Lovis en Giselbert v. R. de stamvaders van het gesl. Roëll? — Roëll = ruelle, steegje?

v. Rossem. Wordt met Arnold v. Rothe a° 1108 (Bn Sloet, Oorkdbk 216), v. Roche a° 1116/8 (ib. 222), v. Rodhe a° 1121 (ib. 232) de stamvader van het oud-adellijk geslacht v. Rossem bedoeld? Of is hier sprake van het latere ('s-Hertogen)Rade (Rgbz. Aken)? Of van een ander Rode (vgl. Bn Sloet bl. 1152 met ib. 1198)? Vgl. Geld. Volksalm. 1881 bl. 134, waar Aleid, dochter van Hendrik v. Cuyck, de gade genoemd wordt van dezen Arnold, die, blijkens een charter bij Bn Sloet (bl. 216) i. d. 13 Aug. 1108, in vereeniging met Alverade (v. Hostade), Hendrik's weduwe, gerechtigd was tot een goed tusschen Lek en Linge, dus in de buurt van het Bommelerwaardsche Rossum. In 1121 is sprake van Alnoldus (*sic*) de Rodhe et frater eius Giselbertus (Bondam 171; Bn Sl. 232), die in 1122 als Arnulphus et Giselbertus frater eius de Rode (ib. 234) vermeld staan. Zonderling is wel ietwat dat abrupte Rothe, omdat Rossum reeds in 893 voorkomt als Rothe-*heim* (Bn Sl. Van-Al's 248). Vgl. ook Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. en Zeel. I 65, 72, op de jaren 1108, 22: v. Rothe v. Rod; alsmede ib. 171: v. Rothem.

v. Sampeecken (XXXV, 264). Welke bakermat had (heeft?) deze familie? Sambeek (N. Br.)? Sambeck (Limburg)? Zoo ze oud is, denklijk de laatste, wegens *Nav.* XXXVII, 291.

Alliantiewapen. Het hoekige (dus het manlijke) schild vertoont een bijenkorf (naar 't schijnt); het ovale (dus het vrouwlijke) drie (2, 1) figuurtjes, die op zandloopertjes gelijken. Van welke familiën kunnen ze zijn?

Weert (bij Roermond). TH. G. VERSFELT.

BIJLAGE,

BEVATTEND DEN VOORNAAMSTEN INHOUD VAN

DE OMSLAGEN

DER

MAANDELIJKSCHE AFLEVERINGEN.

Fransch raadsel. *Nav.* XXXVII, Bijlage bl. O, is een regel uitgevallen, en wel de 17de, luidend

Un mot qu'on aime tant dans ses tendres amours

De eerste twee regels zouden ook kunnen slaan op den Franschen schoolmeester = monsieur, wiens binnenkomen door de scholieren niet zonder eenige beweging wordt waargenomen.

De gissing Mahomet (zonder *h* op 't eind in 't Fransch te spellen) is eene vergissing.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Zonderlinge stamboomen. In de Revue des deux mondes van 15 Aug. '87 komt een reisverhaal voor van C. de Varigny, waaraan ik het volgende ontleen, als een curiosum voor talrijke beoefenaars van genealogie. »De bewoners der Pomotou-eilanden behooren evenals de Nieuw-Zeelanders tot den Maori-stam; zij hebben met hen dezelfde eigenschappen en gebreken gemeen. Over het geheele lichaam getatoueerd dragen zij openlijk, in onbegrijplijke hieroglyfen hun geslachtsboom en hunne geschiedenis ten toon. Hoe ingewikkelder en talrijker die figuren zijn, des te hooger stijgt de eerbied voor hunne voorouders. De oude opperhoofden vertoonen ze als geschiedkundige bewijsstukken op al hunne lichaamsdeelen; zelfs op die, waar men ze het minst zou verwachten. Het zijn de jaarboeken van hun geslacht. Een opperhoofd aan de baai van Chekokoff, wiens geheele huid tot onder de oksels en in den hals was getatoueerd, had zelfs op zijn tong het een of ander feit laten opteekenen, dat nergens anders eene plaats had kunnen vinden. — Eene hunner ernstigste grieven tegen de beschaving is dan ook zonder twijfel de eisch om een gedeelte van hun stamboom te bedekken. Zij bepalen zich daarbij mitsdien tot het volstrekt noodzaaklijke. Hunne geheele kleeding bestaat in een dunnen om het midden vastgebonden gordel, waarvan de beide uiteinden, tusschen de beenen doorgehaald, en door den gordel getrokken, in twee of drie knoopen verbonden, een staart vormen, die achter hen tot op den grond afhangt, hetgeen hun een even vreemd als belachlijk voorkomen geeft. — De vrouwen daarentegen, hetzij uit behaagzucht, hetzij uit nederigheid, onthouden zich van dergelijke versiering; behalve hare polsen leveren hare persoontjes niets geschiedkundigs op. Daar zij levendige, regelmatige trekken en bevallige vormen hebben, en mogen bogen op een rijken haardos, fraaie tanden en sprekende oogen, vormen zij eene verruklijke tegenstelling met de levende palingsoorten die hen omringen".

L.

Zeeslangen (A. R. I–III). *The sea serpent.*

From an interesting conversation with two gentlemen, who were in the Monroe when she hove to, near this monster, we ascertained that the creature was about six hundred feet long, in many folds. It does not, like the eel, or the land snake, taper to a point; but the body, which looks to be as big as two hogsheads, grows remarkably small at once, just where the tail begins. The head has a high and broad forehead with large nostrils, and several stiff hairs standing out like whiskers. It has a large mane and very smooth skin. We regret it was not

taken. (American Broad Grins: Edit. by Rigdum Funnidos, Gent. 2d. edit., London, 1839, p. 30.)

More snakes. »We are desired to announce the extraordinary birth of a most extraordinary litter of juvenile serpents at Copp's Hotel, the old Lebanon; where a matronly serpent last week discounted sixty offspring. We have not much faith in *sea serpents*, but any body may now *see serpents* all alive and writhing by calling at the hotel". — *Troy Trumpet.* (Ib. p. 61).

In conclusion Rigdum Funnidos calculates that he cannot close his collection of »Broad Grins" more appropriately than with a right slick specimen of genuine Yankee versification, which was presented to him t'other day by a kinder wrinkled poet in the Broadway, (N. Y.). It is a tarnation true description of that awful critter,

The great sea sarpint.

Volgt, p. 72--76, een gedicht, zeker geestig, maar te lang om hier mede te deelen.

Zie ook: Zur Naturgeschichte der »Seeschlangen", in de Gartenlaube 1884, nr. 24, S. 404; denkelijk vertaald, onder den titel van: Bijdrage tot de natuurlijke gesch. der »zeeslangen", wedergegeven in het Album der Natuur 1885, Afl. 4

M^{o}.

Middelen tegen slangengif (A. R. I en II).

Lacerda (le Dr. J.-B. de). Leçons sur le venin des serpents du Brésil et sur la méthode du traitement des morsures venimeuses par la pergnanganate du potasse. Paris, *Doin*. 1885. 8 fr. Avec 3 pl. color. Gr. in 8 (Rio-de-Janeiro).

In Zuid-Afrika wordt het volgende middel tegen vergiftige slangenbeten aangewend: men legt levende kippen, of ook wel kikvorschen met eene insnijding in de borst tegen de wond. De beesten sterven na weinige oogenblikken en worden telkens door andere vervangen, totdat blijkt, dat ze al de giftbestanddeelen hebben overgenomen. Een ander middel is gelegen in 't dooden van de slang, die daarna in stukken wordt gesneden, terwijl deze stukken dan op de wond worden gelegd. Eindelijk is gebleken, dat een pap van tot poeder gemalen indigo, met water aangemaakt en telkens vernieuwd, totdat de indigo hare natuurlijke kleur herkrijgt (in 't begin wordt ze wit), een probaat geneesmiddel tegen slangenbeten is. (Het Vaderl. 9 Juni 1884, 2e blad.)

M^{o}.

Matigheid. De aandacht wordt gevestigd op het eerlang (bij Mouton en C^{o}, 's Gravenhage) te verschijnen werkje »Drankbelasting en Drankbestrijding" door A. G. A. Elias Schovel, adj.-commies bij het Dep. van Fin., — waarin de werking der belasting op het gedistilleerd wordt nagegaan, ook in verband met bestaande Duitsche en Fransche toestanden, en de invloed der matigheidsgenootschappen op het drankmisbruik wordt besproken Voor den geringen prijs van *f* 0.90 verkrijgbaar, stelt het in staat tot kennisneming van een allergewichtigst maatschappelijk vraagstuk.

N. D. Lammers v. Toorenburg, † 20 Oct. '87, oud 67 jaar, die in gewichtige betrekkingen het land heeft gediend in onze overzeesche bezittingen. In 1820 geboren te Serooskerke, ging hij reeds op jeugdigen leeftijd naar Indië, waar hij op 17jarigen leeftijd als élève werd geplaatst aan het Instituut voor de Javaansche taal te Soerakarta. Een jaar later werd hij benoemd tot controleur bij het binnenlandsch bestuur, en klom geregeld op, later zelfs tot resident, eerst van Madura, toen van Soerakarta. Na eenige jaren in Nederland te hebben vertoefd tot herstel van gezondheid, werd hij achtereenvolgens benoemd tot resident van Tegal, Samarang en eindelijk voor de tweede maal van Soerakarta; in welke betrekking hij in 1877 werd gepensionneerd Hij, die op koloniaal gebied de conservatieve richting voorstond, mocht als ambtenaar en mensch zich in algemeene waardeering verheugen. Zijne kennis werd op hoogen prijs gesteld. Vooral als linguïst onderscheidde hij zich. In het bijzonder was hij zeer bedreven in de Javaansche taal, die hij als zijne moedertaal kende. Jarenlang maakte hij dan ook deel uit van de commissie

voor het O.-I. ambtenaars-examen, voor het examen in de Javaansche taal. Als lid van het Kon. Instituut voor Land-, Taal- en Volkenkunde was de overledene mede zeer gezien. Hij was begiftigd met het ridderkruis der Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Jenny Lind. Deze beroemde zangeres, geb. 6 Oct. 1820, † 2 Nov. '87 te Londen. Te Berlijn ving zij hare roemvolle loopbaan aan. Weldra begon zij hare triomftochten door Europa; in de Vereenigde-Staten trad zij met den Hamburger pianist Otto Goldschmidt in het huwelijk. In haar particulier leven was zij niet minder achtingswaardig dan zij groot was als kunstenares. Hare begrafenis had 6 Nov. plaats te Malvern, in Worcestershire, waar zij sedert jaren woonde. Vele personen uit de omliggende plaatsen en districten waren gekomen om die bij te wonen. Koren zongen koraalliederen in de kerk, eer het lijk vandaar naar de begraafplaats werd gebracht. Koningin *Victoria* had een grooten lijkkrans gezonden; sir *Michael Biddulph* vertegenwoordigde haar bij de begrafenis. Op verlangen der overledene werden eene Indische shawl, die zij lang geleden van koningin *Victoria* ten geschenke had ontvangen, en eene door kinderen in de Vereenigde-Staten voor haar gemaakte deken met haar lijk begraven.

Simon Bolivar (XXXII, 462). De op Curaçao gevestigde Venezolanen en Columbianen herdachten in de laatste week van Juli '83 den 100sten verjaardag der geboorte van den Bevrijder S. B. op waardige wijze. Onze bevolking, — zeide de *Cur. Ct*, — nam, ondanks den bedroevenden toestand, waarin zich handel en nijverheid alhier bevinden, met ingenomenheid deel aan 't feest ter eere des bevrijders onzer naburen, door den President van Venezuela ingewijd. Ook op Aruba werd dit eeuwfeest gevierd. — Jhr. G. C. Quarles v. Ufford, adelborst 1e kl., ontving 31 Oct. '87 de Kon. vergunning tot het aannemen en dragen der versierselen van ridder 5e kl. der Orde van het Borstbeeld van den Bevrijder Simon Bolivar, hem door den President d. Ver. Staten van Venezuela geschonken.

Braille. Te Coupvray (Frankrijk) werd 30 Mei '87 met veel plechtigheid een standbeeld onthuld dezes uitvinders van den relief-druk voor blinden. Onder de sprekers was de blinde directeur van het Journal des Aveugles, Maurice de la Sizeranne. Op voortreflijke wijze werd voorts eene cantate uitgevoerd door de koren van het Nationaal Instituut voor jonge blinden, woorden van Guilbeau, muziek van Lebel, twee blinde leeraars aan dat Instituut.

Calogero. Men leest in de Chrétien Evangélique (Sept.—Oct. 1887):
»In het district Girgenti, op Sicilië, viert men het feest van den Abyssijnschen heilig Calogero; en onlangs kwam de vraag te berde, of men op dezen heilig niet het ostracisme behoorde toe te passen, aangezien 41 jonge mannen in de hinderlaag van Dogali waren gesneuveld. Het feest is echter gevierd, maar men smeekte den heiligen Calogero, zijnen landgenoot, generaal Aloela niet te zeer te begunstigen. Het opgewonden volk maakt zich van het ontzaglijk standbeeld des heiligen meester en draagt het van 's ochtends tot 's avonds rond. Wanneer de dragers moede zijn en de overigen honger krijgen, laat men den heilig in de zon staan, eet, drinkt en doet een dutje. Vervolgens wordt de wandeling hervat. De heilig is een groot liefhebber van brood, en wanneer een geloovige hem bij gelofte eene mandvol heeft toegezegd, worden de brooden en broodjes hem toegeworpen, waarbij telkens een groot gejuich opgaat, wanneer iemand hem het hoofd weet te raken".

Ranke (XXXVI, Bijlage bl. **M**). Door den dood van dezen historicus is de uitgave van zijne »Sämmtliche Werke" onvoltooid gebleven; acht-en-veertig deelen hadden het licht gezien, en wat nog aan het geheel ontbrak is slechts eene reeks van hier en daar verspreide opstellen, grootendeels voorkomend in het »Historisch-politische Zeitschrift", welke echter in eene volledige uitgaaf der werken van R. niet ontbreken mogen. Thans zijn ze door Alfred Dove gerangschikt, en onder den titel »Zur Geschichte Deutschlands und Frankreichs im 19 Jahrhundert" (bij Duncker u. Humblot) in het licht gegeven. Het toenmalig lezend publiek had aan deze opstellen niet veel aandacht gewijd, en dit is de reden, waarom ze nagenoeg eene

halve eeuw lang als verdwenen waren; voor het thans levend geslacht hebben ze al het aantreklijke van nieuwe stukken van de hand des grooten meesters; daarenboven hebben ze nog een voorrecht, namelijk, dat ze, in tegenoverstelling van de overige werken van R., in den strijd der meeningen zijn geschreven en uitgegeven. Men kan wel zeggen, dat niets beters en tegelijkertijd niets boeienders is geschreven over de Restauratie en den stand der partijen in Frankrijk, over de staatkundige, sociale en letterkundige nalatenschap van het eerste Keizerrijk, over Lodewijk XVIII, de Juli-omwenteling, en over de verhouding van dat alles tot Duitschland. Enkele dezer opstellen behandelen uitsluitend Duitsche belangen, zooals die, welke getiteld zijn »Ueber die Trennung und Einheit von Deutschland" en »Zur Geschichte der deutschen Handelspolitik". Dit alles is van het bekende conservatieve standpunt des schrijvers behandeld. In het tweede gedeelte van dit dubbele deel komt voor een herdruk van den reeds in 1873 door R. zelven in het licht gegeven merkwaardigen »Briefwechsel Friedrich Wilhelm's IV mit Bunsen", en aan het slot vindt men zijne in 1848—1851 voor Friedrich Wilhelm IV bestemde staatkundige gedenkschriften.

Een van von Ranke's meest vermaarde leerlingen, Prof. von Sybel vierde 3 Dec. '87 zijn 70sten verjaardag, doch, hoewel hij bijna ontelbare gelukwenschen ontving, had hij voor alle officieele eerbetoon bedankt, omdat hij het bereiken van dien grenspaal des ouderdoms minder geschikt achtte voor eene groote feestviering. Hierin het voetspoor volgend van zijn ambtgenoot, prof. Th. Mommsen, die 30 Nov. zijn 70sten verjaardag beleefde.

Blindheid. Te Woudrichem † Oct. '87 de veerman Bastiaan Pippeling algemeen bekend onder den naam van »blinde Bastiaan", in den ouderdom van 57 jaren. In zijne prilste jeugd verloor hij beide oogen; toch wist hij zich als schipper te bekwamen, en met die begaafdheid heeft hij zonder hulp en zonder ooit ongelukken of averijen bekomen te hebben, het veer over de Maas aldaar ruim 40 jaren bediend. Het minste gedruisch toch van een naderend schip wist hij met een als bovennatuurlijk instinct waar te nemen; hij roeide dan krachtiger, streek de riemen of wendde, naarmate het noodig was. Elke maand verandert het garnizoen te Loevestein; toch herkende »Blinde Bastiaan" aan hunne stem de militairen, al kwamen zij na jaren terug om overgezet te worden.

Gobelins (XXXIII, 97 en 144, Omslag). Louis Struys, kunstschilder te Eindhoven, werd Aug. '87 door den »Rubenskring" te Antwerpen voor zijne Gobelinschilderingen met den eersten prijs (gouden medaille met diploma 1ste klasse) bekroond.

Heiligen-dagen — zijn er op de Veluwe nog verschillende bekend, ter aanduiding van termijnen van pacht, huur van knechts, enz. Ook in de spreekwijze: Die knollen wil eten, Moet St.-Laurens niet vergeten.

A.

[Ook in Neder-Betuwe zijn die bekend.]

Engelsche excentriciteit. Een hotelhouder in Grantham, die 180 jaren geleden stierf, Michael Salomon geheeten, liet een legaat na, om daarvoor jaarlijks eene preek tegen de dronkenschap te doen houden. De preek wordt geregeld gehouden, laatstlijk 22 Nov. 1887, in de parochiekerk van Grantham.

Heraldiek. In eene aflevering van »Ueber Land und Meer" 1887, komt een artikel voor, waarin op het verblijdend verschijnsel wordt gewezen, dat voor de Heraldiek een nieuw bloeitijdperk is aangebroken; hetwelk niet alleen wordt bewezen door de belangstelling betoond in de tentoonstellingen van Berlijn en Weenen, doch ook door de talrijke kostbare heraldische werken, welke aanhoudend op de boekenmarkt verschijnen. Tot de laatste behoort een ongemeen en smaakvol uitgegeven, klein en voortreflijk boekje, van den bekenden heraldicus Adolf M. Hildebrandt, die onder den titel van Wappenfibel, in alfabetische volgorde, in den meest populairen vorm, een korten katechismus van de hoofdregelen der Heraldiek en Genealogie ontwierp; terwijl door illustratiën, waar zulks noodig was, een en

ander duidelijk is gemaakt (Uitgave van W. Rommel, Frankfurt). — De 9de uitgaaf, welke reeds het licht zag, bewijst wel, dat dit werk met belangstelling door het publiek werd ontvangen. Tallooze dwalingen werden door dit werkje, dat van verschillende zijden ten zeerste wordt aanbevolen, op afdoende wijze hersteld. Dengenen, die zich nog verder in de heraldieke kunst willen verdiepen, en tevens dieper in den zak kunnen tasten, wordt het Heraldieke handboek van F. Warnecke, hetwelk nu reeds haar 4de uitgaaf (Rommel, Frankfurt) beleeft, aanbevolen. Het bevat eene omvangrijke systematische verklaring der wapenkunde. Een geoefend teekenaar, E. Döpler Jnr, heeft er het zijne toe bijgedragen, om de waarde van dit werk te verhoogen. De rijke uitvoering in aanmerking genomen, kan men den prijs, die op R. M. 20.— is gesteld, voorzeker niet te hoog noemen.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

[Maar is voor ons Nederlanders het »Handboek der Wapenkunde" (Gouda, G. B. v. Goor, 1857) van onzen Rietstap niet een uitnemende gids? Staat ook diens »Armorial" 1ste en 2de uitgave, niet èn hier te lande èn alom in het buitenland hoog aangeschreven?]

Veelvingerige familiën. In het Zondagsblad v. Het Nieuws v. den Dag, 9 Juni 1878 N° 23, las men wat hier volgt.

Eene mededeeling van den veearts te Arras, Lenalen, betreffend het reeds in verscheidene generatiën voorkomend verschijnsel bij ééne familie, dat enkelen meer dan het gewone aantal vingers of teenen hebben, zal aan de natuuronderzoekers als eene nieuwe bijdrage voor de theorie van Darwin niet onwelkom zijn. Met enkele woorden zullen wij derhalve de zaak vertellen. In de familie Gamelon had de overoudgrootvader aan iederen voet twee groote teenen en aan iedere hand twee duimen. Tot aan het laatste lid waren ze aan elkander gegroeid; dit laatste was echter vrij en elk had een nagel. Bij zijn zoon, den overgrootvader, waren handen en voeten gewoon gevormd. De zoon van dezen man had, eveneens als zijn grootvader, aan elken voet twee nagenoeg tot boven aaneengegroeide groote teenen, elk met een nagel. De duimen der handen waren gewoon, doch aan elke hand was de middelvinger tot aan het bovenste lid aan den ringvinger gegroeid. Zijn zoon, Gamelon de vader, had ook, evenals zijn voorvader, twee duimen aan handen en voeten. Hij is stevig gebouwd, evenals zijne vrouw, en beiden zijn even oud. Zes opvallend lieve kinderen, drie zoons en drie dochters, zijn uit dezen echt geboren. De handen en voeten der drie zoons en van eene der dochters zijn geheel gewoon; de tweede dochter evenwel heeft aan de rechterhand te zamen gegroeide duimen, en aan de linkerhand zijn, evenals bij haren grootvader, de middelvinger en de ringvinger verbonden. De andere dochter heeft, juist als haar vader en overgrootvader, aan elken voet en aan elke hand twee duimen. Van hare vijf kinderen hebben vier volkomen normaal gevormde ledematen; bij het vijfde kind, een jongen, zijn aan de beide handen de duimen in den vorm van eene C naar binnen gebogen. Een dergelijk geval heeft Quatrefages bij kippen opgemerkt. Een haan met dubbele sporen gaf aanleiding tot een geslacht van veelteenige kippen. Die soort heeft zich uitgebreid, en in den ganschen omtrek vindt men nu kippen met een meer dan gewoon aantal teenen. Deze nieuwe soort zal zich zonder twijfel verder voortplanten, gelijk bij de familie Gamelon de vergroeiing der vingers erflijk is.

Hieraan sluite zich wat een Fransch (Belgisch?) dagblad van 1864 (denklijk 24 Février) vermeldt.

Un intérêt de curiosité s'attache en ce moment à Mlle B., d'une ancienne famille des Pays-Bas, qui obtient sur le piano des effets regardés jusqu' à présent comme impossibles. C'est grâce à une singularité de conformation, que Mlle B. a pu se faire un doigté à elle et obtenir de prestigieux résultats. Elle est, en effet, sexdigitaire, étrange privilége que, depuis un temps immémorial, les femmes possèdent dans sa famille. Chez Mlle B..., c'est le cinquième doigt, le petit doigt, qui se dédouble, non-seulement aux mains, mais encore aux pieds. Ni les pieds ni les mains, du reste, ne paraissent déformés. Il faut y regarder à deux fois et bien attentivement, pour remarquer cette anormale conformation. Les doigts supplémentaires des mains, visibles pour tout le monde, s'attachent un peu au-dessous de leurs jumeaux. Comme ces derniers, ils agissent librement, se ferment, s'ouvrent et rendent à celle qui les

possède tous les services qu'elle obtient de leurs voisins. Quant aux pieds, autant que permet d'en juger une fine chaussure, ils sont longs, étroits, cambrés, aristocratiques. Loin de la dissimuler, l'unique, et jusqu'à présent dernière héritière de cette exceptionnelle conformation, montre avec une certaine complaisance ses mains d'une harmonie parfaite et ses jolis doigts en fuseaux. A la ville, au bal, dans le monde, elle porte des gants à six doigts, chef-d'œuvre de l'un de nos plus habiles fabricants. Dans sa chambre à coucher figure le portrait d'une de ses aïeules exécuté par Rubens, et dans lequel le grand coloriste a reproduit avec une scrupuleuse fidélité les phénoménales mains à six doigts de son modèle.

Les observations relatives à des sex-digitaires sont, du reste, assez nombreuses dans les annales de la science médicale. C'est le plus souvent vers le petit doigt qu'est placé le doigt surnuméraire; il en est séparé et semble être le pouce d'une nouvelle main qui manque. Cependant, souvent aussi, c'est le pouce qui paraît double. Quelquefois, le pouce et le petit doigt à la fois sont doubles, c'est-à-dire que la main offre, à chacun de ses côtés, un doigt accessoire. D'autres fois enfin ce doigt accessoire est au milieu. Plater l'a vu entre l'index et le médius; Morand aussi.

Réaumur a publié l'histoire de la famille Kalleia, originaire de Malte, dans laquelle tous les descendants de Gratio Kalleia, de l'un et de l'autre sexe, étaient sex-digitaires aux mains et aux pieds. On a signalé dans l'ancienne Rome des exemples analogues, et plusieurs familles patriciennes devaient leur surnom à cette anomalie. Maupertuis a cité une maison de Berlin, dans laquelle cinq générations se sont transmis cette exubérance de doigts. Enfin, on a encore aujourd'hui dans plusieurs familles du Bas-Anjou, des exemples de la même perpétuité.

Prinsenhof te Delft. De zetel, van welken *Nav.* XXXVII, Bijl. bl. P, sprake is, werd, met eenige andere onverdeeld gebleven familie-oudheden, door het viertal nog overige leden van het geslacht de Graeff, waaronder Jhr. D. de Gr. v. Polsbroek, in bruikleen afgestaan aan het Oudheidkundig Museum te Amsterdam, en berust thans in het Nationaal-, het Rijks-Museum te dier stede.

De Tower van Londen. Deze is door het sloopen der omringende gebouwen geheel vrijgemaakt, en weder zichtbaar in den vorm gelijk hij zich vertoonde in de 16de eeuw.

Duinpannen (XXXVIII, 38, 159). Hieronder verstaat men op onze Noordzee-eilanden, en naar ik meen, ook in andere duinstreken, de min of meer ketelvormige inzinkingen tusschen de duinen, die, zooals licht te verklaren is, veel waterrijker zijn dan de omliggende hoogere zandtoppen; soms dan ook grootere of kleinere meertjes en plassen bergen, — op Terschelling bijv. Doodemanskiste, — en hier en daar vrij uitgestrekt zijn. Vandaar, dat op die Terschellingsche vlakten het vaccinium macrocarpum kan groeien en ook waarlijk te vinden is; deze plant toch heeft een veenachtigen of humusrijken zandgrond noodig. Ze wordt ook Amerikaansche boschbes, groote veenbes, leppeltjeheide (lepel, leppel naar den vorm der bladeren?) en op genoemd eiland bloedjeheide geheeten. 't Is een bodembloemige plant met een wortelstok. Dit plantendeel kan vrij lang worden, — ik heb er gevonden van 2.5 à 3 meter en langer —, heeft een horizontalen stand, bestaat uit gemiddeld 1 cM. lange cilindervormige deelen, en is over de geheele, wel wat oneffene oppervlakte, van vertakte wortels voorzien, en dus niet, als anders veelal het geval is, alleen aan de ondervlakte. Bij de grootere V. macrocarpa vindt men vaak wortelspruiten. De stengel is opstijgend; bij jongere planten schijnt het wel, dat we met rechtopstaande stengels te doen hebben; maar zoodra deze wat langer worden, veranderen ze in opstijgende. De lengte wisselt af van 3 dM. tot meer dan 1 M. De bladeren zijn elliptisch of langwerpig, gaafrandig en vinnervig; de top is afgerond of stomp; de voet dito. De kleur er van is in den regel van boven lichtgroen, van onderen grijs-groen; ik vond in den zomer 1885 ook roodbruine, ja zelfs geheel bruine blaadjes, waarschijnlijk ontstond dit echter door de toenmalige langdurige droogte. De bladeren staan verspreid volgens de formule $^2/_5$. De plant draagt hare cyclische- of cirkelbloemen in vrij groote trossen. Ze zijn stervormig, vier- of vijfdeelig. Het aantal kelkblaadjes stemt overeen met dat der kroonblaadjes. De kleur der laatsten is roodachtig wit, die der eersten groen of

BLADWIJZER.

A, **B**, **C**, **D** enz. = de bladzijden der **Bijlage**. **Afb.** = Afbeelding. — **Arch.** = Archief. — **Gen.** = Genealogie. — **Gr.** = Grafschrift. — **HS** = Handschrift. — **Kab.** = Kabinet. — **Cat.** = Catalogus. — **Nm** = Naam — **Pn** = Penning. — **Por.** = Portret. — **PR.** = Penningk. Repertorium. — **Sch.** = Schilderij. — **Z.** = Zegel.

Y = I, Ph = F, x = ks.

De **sterretjes** wijzen op wapens.

A (Ter), heerl., 66.
——— (Nieuwer-), 198.
Aa (Cornelis v. der), Prinsgezind boekhandelaar, 456, 98 (*n.*).
Aalst (O.-Vlaand.), burggraaf, 314.
——, » , pred., 71.
Aalsum, heerl., 413, 4, 7, 623.
Aalten, comes vulgaris, 602.
Aalwijk, 608.
Aardenburg, »Berenning", 337.
————, Doopsgez. pred., 355.
————, oude naam, 500.
————, pred., 563.
————, spanjieren, 531.
Aardewerk, 39, 106, 23, 60, 218.
Aarlanderveen, pred., 297.
Aarschot, heerl., 557, 8.
Abbenbroek, hooge heerl., 197.
————, pred., 493.
A b b i n g a-s t a t e, naam, 466.
Abderieten, 517.
Abdijen, *zie* Kloosters.
Abdinghof, klr, schotboeken, transsumpt-legerboek, 625, 6.
Abtsgoederen, 625.
Addison (Joseph), autograaf, **R.**
Adel (Nederlandsche), Jaarboek, 395-9.
Adel (Friesche), Jaarboekje, 418.
Adelaïde, Sterrenwacht, 578.
Adelbold, 276.
Adeldom, praedikaten, titulen, 13.
———, voorschrift, 195.
Adelsrecht in de Nederlanden, 396.
Adriaan VI, grafteeken, 242.
Aduardinus (Amnis), 348 (*n.*).
A d v o k a a t der Vaderl. Kerk, 335.
Aeolus, ventorum deus, 98.
Africanus (Julius) en het buskruit, 459.
Ailsheim, heerl., 619 (*n.*), 23.
Aire, muurkroon, 328 (*Pn*).
——, noodmunten, 328, 9.
Aitzema (v.), Foppe, levensbizond., 549—54, 619—23, — biografie, 623.
————, Lieuwe, Historieschrijver, 415, 550, 623.
Akant, 227.
Aken, Beschrijving, Stadts Bilder, 386, 538 (*n.* 1).
——, Cornelismunster, abdij, -bad, 384, 6, 537, — koorbouw, 538.
——, Patriciaat, 540 (*n.*), 1 (*n.*).
——, proost, 612, 3, 4.
——, raadhuis gebouwd, 538.
——, relikwieën-tentoonstelling, 386
——, St. Laurens-parochie, 539.
Akkerkool (Gemeene), **P.**
Akkooi, 140.

Akkooi, heerl., 351.
Accren (Les), naam, 465.
Axis, 43.
Albaa micorum, 172, 623 (*n*).
Albemarle (Lord), 4.
Albert (Bisschop), 379 [1]), 548.
Albertus Magnus, 460.
Albigeois, Albigenzen, 81.
Album, Neerlandia Catholica, 252
Alfen (Z.-Holl.), pred., 72—4.
Alicante, zeepziederij, 100.
Alkmaar, brouwerij-opschrift, 156.
———. kerklijk geschil, 560 (*n.* 2).
———, Latijnsche school, 512.
———, Museum, 512.
——— pred., 512 (*Pn*).
———, »Wees", 138.
Almanakken, 456.
Almanza, slap, 89 (*Pn*).
Almenara, slag, 325 (*Pn*).
Almerdorp, huis, 404.
Almeri, -re, 404.
Almkerk, pred., 51 (*n.* 1).
Aloela, generaal, C.
Alost, *zie* Aalst (O.-Vl.).
Alsine medica, **P**.
Alsum, *zie* Aalsum.
Alva (Hertog v.), 31, 79, 279, 375, 474, 83, 630.
——— » , Sententiën, 401.
Amati (A. en N.), 577.
Amboina, gouverneur, 209.
Ameide, heerl., 368.
Ameland, naam, 331, 485.
———, leen, 503.
———, occupateur, 504.
Amelberga (Gravin), 332 (*n.* 3).
Amerika, boschbessen, 38, **F**, **G**.
Amerling (Friedr. von), **O**, **Q**.
Amerongen, heerl., 66, 9, 198, 377.
———. kasteel, 363 (*n.* 2).
——— (Nieuw-), 197, 305.
Amersfoort, 125. Beschrijving, 110.
———. Latijnsche school, 31 (*n.* 2), 110.
——— O.-L.-Vr.-kerk, 110.
——— de Poth, 110.
———, St. Barbara-klr, 110.
Amersfoort, » Joris-kerk, 110.
——— » Pieters-gasthuis, 110.
Amiens, vrede, 195.
Ampsen (Oud- en Nieuw-), heerl., 356.
Amsterdam, bibliotheek, Catal. a° 1612, — 456.
———, bierverkoopers, 158.
———, burgerkollegiën, 636 (*Pn*).
———. Cellulaire gevangenis, 114.
———, Doopsgez. seminarie, 294.
———, handboogschutterij, 496.
———, horlogemaker, 340.
———, kuipersgild, 401.
———, Letterkundig Congres, 625 (*n.* 1).
———, Nederl. Museum, 106, 576, **F.**
———. Nieuwe-kerk, penning, 28.
———, O.-Ind. Comp[ie], 593.
———, pred., 208, 475, 591, 642, 64.
———. Prentenkabinet, 35.
———, »Reformatie", 583.
———, »Regeeringsgeslachten", 231.
———, Sarphati-monument, 498.
———, *Swelinckstraat*, **H**.
———, Wale gemeente, 119.
———, wapen en kroon, 24 (*n.*).
———, wijnverlatersgild, 401.
Andel, *het Hoff*, 533.
Andenne, kl[r], 77.
Andreæ (Nicolaus), 318.
Anecdotes, **Q**.
Angelis (M[a] M[ta] ab), 319.
Angeren, marke, 548.
Anholt, heerl., 545.
Anjou (Bas-), veelvingerige familiën, **F**.
Ansigisus, 77.
Antilles, 349.
Antirevolutionnairen, 112 (*n.*).
Antje en Lijsje, 27, 8.
Antwerpen, »Inscriptions funéraires", 230.

---

1) Zie zijne levensschets in Geld. Volksalm. 1887 bl. 127—41.

Antwerpen, erfburggraaf, 306, 635.
———, ingenomen, 562 (*n.* 1).
———, Karthuizers, 258.
———, Liederen-schat, 456.
———, markgraaf, 635.
———, pijpers, 131.
———, Rubenskring, **D**.
———, schilders, 564, 5. — Levensbeschr., 113, 338.
———, St. Paulus-kerk, 338.
———, Tentoonstelling, 575.
Apelderloe, 162.
Aperlo, 162.
Apofthegmata, 172.
Appelburg (De), 285.
Appeldijk (De), 285.
Appelerbroek, 107.
Appingedam, pred., 654.
Aquilius (Henr.), 113.
Arabieren, vuurwapens, 459, 60.
Aremberg (Graaf van), 374.
Argonia, burgemeesteres, Q.
Aristoteles, handschrift ontdekt, 333.
Arkel, dam, 608.
———, heerl., 608.
———, Jan, de Sterke, 120.
———, pred., 1.
———, watergang, 608.
Arkeley, 495.
Arlay, bannerij, baronie, heerl., 306, 635.
Armada (De), 642a).
Arnhem, stadsbibliotheek, 519.
———, apen, 630.
———, Groote-kerk, 485.
———, Inkwisitie, 30.
———, kanselrie-kapellaan, 424.
———, *Mariënborn*, *-daal*, 82 (**Z.**), 3.
———, pastoors vóór de Reformatie, 485.
———, pred., 422.
———, Remonstr. gemeente, 255.
———, *Rijnpoort*, 633.
———, *Sabelspoort*, 345.
———, Schependom, 629.
———, schipbrug, 122.
———, *Schotpoort*, 633.
———, St.Jodocus-broederschap, 112.
———, » Catharina-gasthuis, 485 (*n.* 2).
Arnhem, » Walburgskerk, 152.
———, stadsrentmeester, 630 (*n.* 3).
———, *Velperpoort*, 633.
Artillerie, *zie* Buskruit.
Artois, grp, 426.
———, kapt.-generaal, 503.
Aruba, C.
Asch, 611.
Ashfort, heerl., 4.
Asperen, heerl., 607, 8.
Assen, pred., **K.**
Assendelft, heerl., 66.
Asten, heerl., 624.
Ath, aanslag, 206 (*Pn*).
Athalrich, 1.
Augsburg, oorsprong, 461.
———, Confessie, 461.
Augsbuur(t), naam, 579.
Augst (Kaisers-), puinhoopen, bisdom, 461.
Augustijners, 82.
Aumale, grp, 558.
Ausburch, 461.
Australië, ontdekt, 196.
Avelghem, heerl., 301.
Avezaat, hofstat, 293.
———, kasteel, 610.
———, pred., 184.
———, tienden, 609.

Baak (Hof te), beleeningen, 273.
Baanderheeren, 635.
Baar, heerl., 377.
Baarloop, 28.
Baarn, afgescheid. gemeente, 51 (*n.* 1).
Baarzande, 259.
Baarsdonk, naam, 646.
Babel" (»Wijsgerig", »Verward"), 569.
Baden-Durlach, Karel Willem, 270, 1 (*Pn*).
Bafflo, pred., 654.
Bayard (Poolsche), 7.
Bayle (Pierre), 25 (*Pn*).
Baijum, naam, 163.
Baillescourt, heerl., 435.
Bakerweerd, heerl, 655 (*n.*).
Bakkerzeel, heerl., 303, 474.
Baco (Rutger), Geschriften, 460.

(*a*) Het Drury-lane-theater werd 22 Sept. 1888 te Londen geopend met een nieuw stuk, „de Armada", waarin o. a. zeegevechten op het tooneel voorgesteld werden.

Balanskinderen, 385.
Balgooi, heerl., 365, 6, 424, 609.
———, curtis, 607.
Bamberg, kanon, 460.
Banks (Sir Joseph), 454.
Bannerets, 635.
Bannerijen, 635.
Bantam, 196.
———, fort, 197.
Banvonnissen, 309.
Barcelona, ontzet, 17—20 (*Pn*).
——— (**Nieuw-**), 532.
Bargues, heerl., 6, 54.
Barcke (De Lange), 573.
Barmermeer, 8.
Barneveld, Beschrijving, 134.
———, »Kerk", 213.
———, museum, 213.
———, pred, 297.
Baron, baronet, waardigheid, 634.
Baronieën, 635.
Bartenstein (Von), afbeelding, **M.**
Bartjens (Willem), Cijferboek, jaar der uitgave, 515.
Bartholomaeus-nacht, 361.
Baza, belegerd, 460.
Basweiler, naam, 470.
———, slag, 369 (*n.* 5).
Batavia, grafzerken, 425.
———, pred., 472, 3.
Batenburg, heerl., 356, 545, 611, 2.
Bates (Arlo), 574 (*n.* 2).
Bath (Bats), 128, 310.
Bathenbroek, heerl., 188, 310, 435.
Bathmen, pred., 356, 560.
Bautersem, heerl., 307, 9.
Bavenkhoven, heerl., 435.
Beaulieu, heerl, 435.
Beauvechain, 466.
Beda, Bede, naam, 162, 3, 342 (*n.*).
Beda Venerabilis, 163.
Bedbur, klooster, 605.
Bedde, naam, 342 (*n.*), 462.
B e d d e r a w a l d a, 162, 342.
Bedevaarten, geschrift, 309.
Bedum, naam, 162, 3, 342.
Beekbergen, naam, 162 (*n.* 2).
———, kerkespraak, 177.
Beeldhouwers, 523, 72, 643, **L, M.**
Beëlzebul's Testament, 155.
B e e m, naam, 163.
Beemster, droogmakings-jubilé, 511 (*Pn*).
Beesd, 140, 297, 351 (*n.* 1)*, 606 (*n.* 1), 12.
——— huis, 612.
——— rechtsgebied, 608.
Beetgum, naam, 342.
Beets (Dr. Nic.), 1, 95—7.
Bega, 77.
Begraafnisgewoonten, 7, 8, 350.
Bégue (Lambert le), 77.
Beijeren, bier, 281.
———, Transmissions-Adel, 372 (*n.*).
———, overleden keurvorst a°. 1804, **R.**
——— Ernst, 503 (*n.* 2).
———, Frederik, 67.
———, Josef Clemens, 304. — priesterwijding, penningen, 87, 8, 304, 447, 510, 1.
———, Karel Albert Cajetan, 122, 304.
———, Catharina, 610.
———, Maximiliaan, 95.
———, Max. Emanuel, 202 (*Pn*), 389 (*Pn*). — Inhuldiging, 444, 5 (*Pn*), 509 (*Pn*).
———, Sabina, 332 (*n.* 3).
———, Sophia, 482.
———, *zie* Holland (Albrecht, Jan).
Beijerland, oorsprong, 332 (*n.* 3).
Beijum, naam, 162, 3, 343.
———, tocht, 223.
Beilen, naam, 163.
B e k a-K r o n i e k, Handschrift, 395.
Bekink, erve, 349.
Belfast News Letter, **N.**
B e l f o r t (H e t), Vlaamsch tijdschrift, 571, **K.**
België, Leopold II, — 1, 576.
Belgrado, gebombardeerd, 459.
Benedictus VIII, — 36.
Bennebroek, *Duinlust*, 293.
Bensberg, Kadettenkorps, 661.
Bentheim, Geschied., 49, 50, 235.
Benthien (Georg Dietrich), Levensbeschr., 52.
Benthuizen, heerl., 442.
———, pred., 476.

Berenkamp, -klauw, naam, 646.
Berg, hertogdom, 361.
——, Ritterschaft, 543.
Bergh (Mr. L. Ph. C. v. den), 10, 29—33, 152, 333, 4.
Berg-Ambacht, heerl., 177.
Berch, 154.
Bergen, slag, inneming, 269 (*Pn*), 70 (*Pn*), 344 (*Nm*).
——, voogd, 438.
Bergen (-op -Zoom), Hist. Abrégée, 174.
——, heeren, 131, 2, 306.
——, markgrp, 332 (*n.* 3), 634.
——, markiezenhof, 131, 634.
——, oudste rekeningen, 128.
Berghorst, havezate, 403.
B e r c h s w e e r d (D e), 31.
Bergues, *zie* Bargues.
Berlijn, Luther-Festspiel, 520.
Bernardijnsch Fonds, *zie* Utrecht.
Bernsberg, slot, 538 (*n.* 1).
Bernstraat, heerl., 2.
Bernulf, 276.
Berzonnec, leergang, 467.
Bertenbroek, heerl., 435.
Besançon, erfburggraaf, 306, 635.
Bezemmakers-Busse, 84.
Bethanië, convent, 629.
Bethlehem, klooster, 117 (*n.*), 602.
——, hoorigen, 663.
Béthune, muurkroon, 328 (*Pn*).
B e t t e-S t o u t e n p o l d e r, 259.
Beusichem, 606.
——, bruidschat, 611 (*n.* 2).
——, heerl., 610, 1.
——, hooge bank, 135.
——, kasteel, 608 (*n.* 8).
——, tienden, 606, 11.
——, veste, 609.
Beveren, heerl., 438 (*n.* 3).
Beverwaard, heerl., 612.
Beverwijk, kroeg-opschrift, 156.
Bevrijdings-oorlog, **P.**
Bibelots, 218.
Bidaf, naam, 342 (*n.*).
Biddulph (Sir Michaël), **C.**
Bier, beschooiers, enz., 158, 281, 458.
——, dragers, 281.
——, naam, 37, 8.
—— oorsprong, 37.
——, soorten, 37, 8, 158, 281, 458.
—— (Schat-, schut-), 633.
——, *zie* Friesland.
Bier(werkers) busse, 513 (*Pn*).
Biervliet, 259.
B i é v è n e, naam, 465.
Bijen, volksgeloof, **G.**
B ij g e l o o f, uitgedrukt in metaal, 391. *Zie* Bijen, Rottevalle.
Bijma (*Byma*), huis, 396.
Byland, heerl., 612.
Bilt (De), 133.
—— » , pred., 447.
Bildt (Het), 393.
Bilderdijk (Mr. Wm), **R.**
——, Elius, 1e druk, 517.
——, »De Geuzen", 643.
——, »De Waarheid en Ezopus", 515—7.
Biljoen, heerl., 478, 597.
Bingaartskerke, heerl., 176.
Byzantium, *zie* Konstantinopel.
Bismarck (Prins), 634 (*n.* 3).
Blaauwe schuit, 29.
B l a a u w e n T o r e n (D e n), 561.
Blagnies, slag, 269 (*Pn*).
Blikkenburg, heerl., 352.
Blinde Bastiaan, **D.**
Blinden, relief-druk, **C.**
Bloemen, **Q.**
Blois, grp, 557 (*n.* 1).
Blois, Bloois (Zeeland), heerl., 420.
Blooische maat, 420 (*n.* 1).
Blount (Mrs Theresa), en hare zuster, Pope's opdracht, **R** (*Por.*).
Boeken, tijdelijk in prijs verminderd, 216.
Boekholt (*Boekelte*), 530.
Boer (Ten), naam, 407.
Boer(en)diep (Het), 644, 5.
Boerlo, veen, 582.
Boertange, pred., 655.
B o e t s e l a a r s b a n k, 93.
Bögelskamp, heerl., 235, 6.
Bogerman (Johs), Levensbeschr., 551 (*n.* 2).

Boheme, keurvorst, 391*.
————, Elisabeth, 219 (*Por*), 576 (*Sch*).
————, Frederik, intocht in Utrecht, 67, 8.
————, Karel VI gekroond, 442 (*n.* 2, *Pn*).
Boijl, naam, 163.
Boyne (De), slag, 120.
Boisot (Lodewijk v.), 502.
Bokhoven, heerl., 314.
Boksmeer, heerl., 481, 2.
————, klooster, 253 (*n.* 1).
Bokstel, heerl., 367, 8, 9 (*n.* 3), 70 (*n.*).
————, kerk, 370 (*n*).
Boleyn (Anna), 226.
———— » , stoel, 318.
Bolingbroke (Henry St. John), autograaf, **R**.
Bolivar (Simon), Bevrijder, jubilé, **C**.
Bolspel, 224.
Bommen-Berend, 494—6 (vgl. *Nav.* XXXIV, 77—92).
Bonrepas, naam, 644, 5.
Boomen (Merkwaardige), **H**.
B o o m k r e e c k, 128, 88 (*n.* 3).
Boon v. Engelant (Corn.), 139.
Borgondië, naam, 645.
————, Filips, 126, 32, 321, 58 (*n.* 1), 438, 555, 619.
————, Karel, 126, 426, 558.
————, Maria, 438 (*n.* 1).
Borgondiërs, 478 (*n.* 1).
Borkelo, heerl., 496.
————, kastelein, 251.
Borne, naam, 645.
Borneo, 534.
B o r r e n g o e d, 107.
Bosboom-Toussaint (Mevr.), 138, 455.
Boschbessen, 38, **F**.
Bösinghausen, havezate, 661.
Bostieken, 220.
B o t e r d i e p (H e t), 348.
Bottesford, 139.
Bouchain, heroverd, 511 (*Pn*).
————, noodmunten, 390.
B o u d e w ij n s - k e r k e, 129 (*n.* 3). Vgl. *Nav.* XXXV, Bladw. bl. v, noot 2.
Boufflers (Louis François hertog van), 31, 149.
B o u r b o n (V i l l e), 245.
Bourbon (Alexander v.), legpenning, 387.
———— (Charles de), 396.
———— (Charlotte de), Biografie, 393, 4, 635 (*n.* 4).
———— (Catharina de), kwartieren, 278 (*n.* 3), 558.
———— (Louis de), hertog van Montpensier, 393.
———— (Louis Auguste), 510 (*Pn*).
Bourbons in Nederland [1]), 245, 373.
Bourdic (Madame de), 157.
Bouwkundigen, 338, 9.
Bovenkarspel, pred., 536.
Bovenkerk, polder bedijkt, 583.
B r a a k m a n (D e), naamsreden, 521.
Brabant, Tijdschrift, 185 (*n.* 1), 425 (*n.*).
————, Volks-almanak, 425 (*n*).
————, behouden, 202 (*Pn*).
————, bier, 158.
————, Antonie, Itinéraire, uitvaart, 14—6.
————, Jan I (?), — 49.
————, Jan III, — 369 (*n.*), 608, 9.
————, Jan IV, — 369 (*n.* 6), 614.
————, Johanna, 555.
———— Maria, 368, 610.
————, wapen, 186 (*n*).
Brabantsche stijl, 569.
B r a g a, 97.
Brahe (Petrus), penning, 637.
Braille, **C**.
B r a i n e - l e - C o m t e, naam, 466.
Brake (De), landgoed, 235.
Brakel, Herv. gemeente, jubilé, 1.
B r a c l o g, 566.
Brandenburg, keurvorsten, 88 (*Pn*), 330 (*Pn*), 9, 91*, 622.
————, markgraaf, 634 (*n.* 2).
Bransenburg, beleeningen, 273.
Brazilië, Hollandsche kolonie, 316, 38, 9.
————, prinses Isabella, 253.

1) Te Teteringen † Juni 1888 op 85jarigen leeftijd de weduwe van Naundorff, den man die zich uitgaf (*sic*) voor den zoon van Lodewijk XVI, en wiens nakomelingen hier te lande onder den naam van De Bourbon te boek staan (Haarl. Ct.).

Breda, bannerij, 306, 32, 635.
———, baronie, 186, 635.
———, beleg, 163.
———, ingenomen, 415.
———, kastelein, 186.
———, naam, 343.
Bredevoort, drost a° 1799,—498 (*n*.).
Breydel (Jan), 1.
Breitinger (Jac.), Brief, 551 (*n*. 2).
Breckelkamp, heerl., 235.
Bremen, prof., 258.
———, stift, 627.
Brescia, belegerd, 460. 467.
Bretagne (Neder-), Keltentaal,
Breukelen, goed, 668.
———, pred., 297.
Brian Boiroinhe, koning, 36.
Brieg, vorstendom, 534.
Brielle, pred., 69, 493, 655.
Brigdamme, heerl., 438.
Brimeu (Karel v.), 119 (*n*.).
Brink (Dr. Jan ten), 97.
Brinsmead, pianofabrikanten, 37.
Britsch-Indië, Sketches, 253 (*n*. 2).
B r i t t e n (Huys ende afcomst van), naamsreden, 567.
Broek (Zeel.), 128, 87, 310.
Broekhorst, 601.
Broek-in-Waterland, oudheden, K, N.
Broekhuizen (-vorst), burcht, 371.
———, kerkzerk, 360.
———, parochie, 371.
Broer Janss, 480.
Broer Cornelis, 155 (*Por*).
B r o c l e d e, 668.
B r o n g e r g a (N i e u w-), pred., 654.
Bronkhorst, heerl., 358, 520.
Bronkhorsten, partij, 610.
Bronckhorst (Everhard), diarium, excerpta, 375 (*n*. 2).
Brouwershaven, stichting, 129 (*n*. 4).
———, slag, 438.
Bruchem, heerl., 437.
Brugge, 19 (*Pn*)*.
———, Aanzienl. Geslachten, 303.
———, Burcht, 187.
———, ingenomen, 148 (*Pn*), 205, 6 (*Pn*).
Brugge, »Kerkhervorming", 175.
———, makelaarskamer, 448 (*Pn*).
———, oudheidkamer, 218.
———. Prinslijk leenhof, 175, 87.
——— Rederijkerskamer, 408.
———, standbeelden a° 1887, — 1.
———, vaart, 141.
B r u g g e l e n, bosch, marke, 566.
Brumartier, heerl., 376.
Brummen, 9, 84.
———, St. Vijts-hof, 107, 13.
Brunsbergen, gehucht, 548.
Brunswijk, gezant, 621.
——— hertog a° 1780, — 160.
———, keurvorst a° 1711, — 391*.
———, verzoening, 622.
———, waradijn, 89.
——— **Luneburg**, Elisabeth Christina, 90 (*Pn*), 144 (*Pn*).
———. Joris Lodewijk, 86, 7 (*Pn*), 145 (*Pn*).
———, Sophia Dorothea, keurprinses, 89 (*Pn*).
———, **Wolfenbuttel**, Frederik Ulrik, 554, 620, 2.
———, Hendrik Julius, 552, 3, 620, 1.
Brussel, 131.
———. Environs, Histoire, 436.
———, verlost, 202 (*Pn*), 3 (*Pn*).
——— *de Sablon*, *Savel*, 345.
———, burggraaf, 635.
———. penning voor de gewapende burgerij, 636*.
Buitenpost, prebendepriester, 412.
Bullinger (Heinr.), 33.
Bulwer (Lytton), stoel, 318.
Bunyan's Pelgrimsreize, 534.
Bunsen (Ridder), Briefwechsel, D.
Buer, Buir, naam, 407, 646.
B u r d o (D e), 644.
Buren, grp, 67, 127, 306, 90 (*n*.)*, 635.
———, broek, 611.
——— burg, 607, 10.
———, dagvaart, 613.
———. heeren, 126, 7, 366 (*n*. 4), 605*—15.
———, kerk en toren, 339.
———, classis, 127.

Buren, Kommanderie, 339.
———, landrecht, 610.
———, naam, 407 (*n.*), 579, 644, 6.
———. pred., 339 (*n.* 3).
——— vijfmarksleen, 610 (*n.* 1).
———, weeshuis, 127.
Buren (Westfalen), heeren, 605 (*n.*), 27.
———, » , Jezuïten, 605.
Burgh, heerl., 301.
———, rots, 461.
Burgemeesteressen, **Q.**
Burggraaf, waardigheid, 634, 5.
Burgon (John W.), Letters from Rom, 386.
Burchtmannen, 635 (*n.* 3).
Burgundus (Nic.), 4, 95.
Burry, markgrp, 4.
Burscheid, Rijks-abdij, 538 (*n.* 1).
Burum, grafkelder, 417.
———, kerkzerk, 412, 6.
Buskruit, uitvinding, gebruik, Historie, 459, 60.
Buslo, 201 (*Nm*).
Butsloot, indijking, 8.
Buur-Malsen, land, tienden, 607, 11.
B u w e - klooster, 163.
Caesar (Julius), 27.
——— » , hert met halsband, 75.
Celaya, stierengevecht, **M.**
Cervantes Saavedra (Miguel de), 652.
C h. *zie* G.
Chalons, *zie* Oranje.
C h a m a v e n l a n d, 331.
Champagne, Nobiliaire, 398.
Champagne Supérieur, 508.
Charetes, 270
Charolois (Graaf van), 396.
Chartres, glasschildering, 576.
Chatellerault, heerl., 557.
Chavonnes Vrugt (W. P. de), 640.
C h e k o k o f f (Baai van), **A.**
Chenier (André), 280, 1.
Chevalier (Nicolaas), 90 (*Pn*), 1.
China, buskruit-gebruik, 459.
——— zeeroover, 359.
Chrysostomos, 517, 639.
Cyprus (Koning van), 22 (*Pn*).
Cisterciënsers, 664.

Dahn (Dr. Felix), Roman, 348, 466.
Daasburg, *zie* Duysbourg.
Daasdonk, 368 (*n.* 2).
Dagbladen, 639—41.
Dagen (Bijgeloof omtrent), **G, H.**
D a l e (T e n), goed, 522.
Dalem, heerl., 612.
———, pred., 107.
Dalen, naam, 463.
Dalfsen, modelhoeve, 353.
Dalhof, huizing, 35.
D a l w a a r d (D e), 464.
Dalway (The), 36.
Dalwijn, 464.
Dam (me) (Amelis v.), 258.
Dam (Den), beleenigen, 274.
Damiate, door bommen verdedigd, 460.
Dansen (Volks-), 341.
Darwin's theorie, **E.**
Daun (Leopold Joseph Maria rijksgraaf von), afbeelding, **M.**
Dauntefay (John), grafschrift, 383.
Deelen, bp, 464, 524 (*Nm*).
Deil, 606.
———, naamsreden, 522, 3, 80.
Deil (Ten), huis te Wassenaar, 194.
Deinum, pred., 76.
Delden, naamsreden, 580, 1.
Delden (Geld.), 581.
D e l e m o l e (D e), naam, 521.
Delft, aardewerk, 39, 123, 218, 604.
———, cyfferkonst-meester, 104.
——— geschuthuis, 100.
———, horlogemaker, 340.
———, Karthuizers, 354.
———, keurboeken, 381, 2, 99, 507.
———, Nieuwe-kerk, begraafplaats, 72.
———, Poorterij, 567.
———, pred., 100.
———, *Prinsenhof*, 100, 2, **F.**
———, Rotterdamsch veer, 104.
———, zeepziederij, 100—2.
———, St. Joris-gasthuis, 53.
———, St. Michielsbusse, 84.
———, *Verwersdijk*, 475.
———, weeshuis-Fundatie [1]), 100, 14.

1) Zie Renswoude.

Delft, waschhuis, 100.
———, zeepziederij, 100–2.
———, *zie* Coninxvelt.
Delhi, **Deli**, naamsreden, 524.
D e l i a n e n, hofstede, 521.
Delle (**De**), goed, 462.
Delle (**ter**), erve, 464.
Delwijnen, heerl., 352 (*n*.).
———, naam, 463, 4, 524.
Dendermonde, 580 (*n*., *Nm*).
Denekamp, St. Nicolaas-kerk, 235.
Denemarken, heuvelgraven, steenen gereedschappen, 143.
———, Reichshofmeister, 200, 201.
———, Frederik III, — 396.
Dennin, schans a° 1712, — 510 (*Pn*).
Dertosa, 145.
Désert (Le pasteur du), 35.
Deurlo, 128.
———, hoek, 129 (*n*.).
Deurne, **Deursen**, heerl., 624 (*Nm*).
Devel, 140.
Deventer, Athenaeum, »Tweede Eeuwgetijde", 518.
———, Broerenkerk, 375.
———, *Doele*, 580.
———, Cameraars-rekeningen, 364.
———, kapittel, 351.
——— Landsmagazijn, 375.
——— luifel-opschriften, 496.
———, meystreel, muziek, 568 (*n*.).
———, O.-L.-Vr.-kerk, 373–5.
———, pastoors, 51, 373–5.
———, pred., 251, 356, 74, 477.
———, prof., 375 (*n*. 2), 518, 664.
———, proostdij, 478 (*n*. 1).
———, St. Lebuinus-kerk, 276 (*n*. 3), 374, 5, 525.
———, tapijtfabriek, 252.
Dewall (Johannes v.), 660.
Diderik (Graaf), 437.
Dieden, heerl., 369, 612, 5.
Diefdijk (**De**), 608.
Diele, naamsreden, 523.
Diemen, pred., 116.
Dienstmansstad, 273.
Dienstplichtigheid, 1.
D i e p (H e t), 128.
Diepenheim, heerl., 368 (*n*. 1).
Diepholt (Rudolf v.), 113, 238.
Diest, bannerij, baronie, heerl., 306, 635.
Dietz, grp, 306, 90 (*n*.)*, 635.
Dietsche taal, 49.
Diéval, heerl., 435.
D i c h t e r e s s e n, 297.
——— (Fransche), 157.
D i c h t e r s, 1, 2, 6, 29, 30, 139, 55, 72, 213, 313 (*n*.), 8, 333, 4, 471, 604, 64, **J, K, O.**
——— (Friesche), 409, 15, 6.
——— (Duitsche), 656, **P.**
——— (Engelsche), **R.**
——— (Fransche), 204, 313 (*n*. 1).
——— (Latijnsche), 29 (*n*.), 152 (*n*. 3), 6, 89, 517, 8, 51, 2.
——— (Noorsche), 335.
——— (Provençaalsche), **M.**
——— (Vlaamsche), **J, K.**
——— (Zwitsersche), **J.**
Dijk (Grietje v.), 138.
Dijkveld, heerl., 242.
Dijl (**Ten**), *zie* Deil (Ten).
Dickens (Charles), 78, 575.
Dikninge, klooster, 260.
Dill, enz., naamsreden, 523.
Dinksterveen, schoutambt, 311.
Dinslaken, pred., 519.
Dinter, heerl., 422, 3.
Dirksland, pred., 70, 489, 94.
Dobson (Austin), **R.**
Doddendaal, heerl., 609, 11.
Doel (**Den**), kerklijke combinatie, 463.
Does (Ter), abdij, 129.
Doesburg, Beschrijving, 156.
———, pred., 297.
———, *zie* Duysbourg.
Dogali, hinderlaag, **C.**
Dokkum, admiraliteit, 378.
———, classis, Predikantenlijst, 413
———, pred., 417.
———, Remonstr. gem., 255.
D o l a (D e), naam, 462, 521, 79–81, 647.
Dolder (**Den**), naamsreden, 580.
Dolen, goed, 463.
Dollart, naam, 521.
———, verdronken dorpen, 162.
Domburg, doodkisten, 230.
———, naam, 465.

Dominikanen, 520.
Domkerken, 526.
Don Quixote, 652.
Donagh, koning, 36.
Donderbussen a° 1311, — 460.
Donk (Ten), huizing, 465.
Donkerbroek, naam, 464, 5.
Donteclock (Regnerus), 493.
Doode-hand, 28.
D o o d e m a n s k i s t e, **F**.
Doodkleeden, 300.
Dooiers (Zwarte), **N**.
Doopsgezinden, 228, 94, 335, 55.
Doornik, beleg, citadel en noodmunten, 263 — 7*, 8, 9, 509 (*Pn*).
Dordrecht, Beschrijving, 63.
—————, huiskapel 60.
—————, kerken, 599.
—————, Keurboeken, 381, 2, 99.
—————, pred., 473, 4.
—————, Oudste Rechten, 383.
—————, Synode, Beschrijving, 99, 213, 335.
—————, St. Kruis-kerk, 60.
—————, (»Kerkelijk"), 563 (*n.*)
Dorenwerd, heerl., 319, 543, 4.
—————, leenbezit, 543.
—————, moord, 543.
—————, rentmeester, 544.
Draagteekens, 636.
Douay, veroverd, 327, 8 (*Pn*).
—————, heroverd, 511 (*Pn*).
—————, penning, 636*.
Double-sights, 79.
Dousa (Janus), 155.
Douwes Dekker (Eduard), *zie* Multatuli.
Draba verna, **P**.
Dragster-c o m p a g n i e, pred., 296.
Drakenburg, heerl., 559.
Drakestein, heerl., 667.
Drank-belasting en -bestrijding, predikatie, **B**, **D**.
Drente, archivariaat, 96, **S**.
—————, Besturen, Beschr., 542.
————— naam, 96 (*n.* 1).
—————, »Voormal. kloosters", 260.
Dresden, Luther-Festspiel, 520.
—————, Madonna, **P**.
Drie, 581.
Driel (Bommelerw.), 549 (*n.*), 59.
Driedistel (Gemeene), **P**.
Driesberg, heerl., 276.
Drogestein, goed, 133.
Drongelen, heerl., 368 (*n.* 2), 70 (*n.* 11).
Dubbel, 140.
Dublin, Trinity College, 36.
Duifje, 254.
Duykerhoff, havezate, 372.
Duil, polder, 523 (*Nm*).
Duinkerken, *de Panne*, 159.
Duinpannen, 38, 159, 218, 519, **F**, **G**.
Duysbourg (Z.-Brabant), baronie, heerl., 635.
Duitschland, Freistädte, Verfassungsgeschichte, 540 (*n.*).
—————, hulptroepen a° 1713, — 510 (*Pn*).
—————, Nederlandsche taal, 165.
—————, Arnulf, 437.
—————, Ferdinand I, — 153.
————— » II, — 95, 413, 622.
—————, Philippus, 605.
—————, Frederik II, — 659.
—————, Frederik III, — 614 *a*).
—————, Frederik III, — 520, 634 (*n.* 3).
—————, Hendrik I, — 540 (*n.*).
————— » II, — 137.
————— » III, geboorte, 276.
————— » VII, — 460.
—————, Karel IV, — 369 (*n.* 3).
—————, Koenraad II, — 276.
—————, Lodewijk I, — 437.
————— » IV, — 11. — Levensbeschr., 95.
—————, Maximiliaan I, — 362, 85, 557 (*n.* 1), 615.
—————, Matthias, 622.
————— Otto II, — 137.
—————, Rudolf I, — 403 (*n.*).
—————, Rudolf II, — 435.
—————, Sigismund, 235 *b*), 611, 3.
D u i v e l s d a l (H e t), 579, 80.

a) Volgens anderen Frederik V. *b*) Vgl. *Nav.* XXXII, 125.

Duyvenee, 128.
Dulder, naam. 521.
Dusseldorf, stift, 361.
Dwingelo, St. Antonius-gilde, 193.
Ebroïn, 77.
Edam, bijblerij, 33, 4, 215, 335.
———, Middeneeuwsche school, 35, 335.
———, pred., 208.
Edanus (Nic.), 29 (*n.*).
E d e l s l a n d, 197.
Edingen, 344, 465.
Eede (Geld.), kaart, **H.**
———, (Gron.), pred., 654.
Eefde, marke, 548.
Eekhoven, heerl., 368, 435.
Eekst (Eext), **Eeksta**, naam, 291, 2.
E e l d e, naam, 528, 82 (*n.*).
Eemland, maarschalk, 238.
Eemster, naam, 402.
E e n i g e (D e), 95, 6.
Eepe, bp, 334.
———, pred., 29 (*n.*).
Eerbeek, het Klooster, 521.
Eethen, heerl., 369 (*n.* 8), 70 (*n.* 11).
Ephemeriden (Geogr.), 196.
Egham, weide, 355 (*n.*).
Egmond, Chronicum en Necrologium, 10. — Authentiek handschrift, 394.
———, abdij-stichting, 10.
———, beginsel van Holland, 47.
Echo-liederen, 33, 216.
Echteld, heerl., 275.
Egum, kerkklokken, 642.
Eibergen, molen, 450.
Eichstadt, naam, 292.
Eindhoven, a° 1603, 4, — 479.
———, baronie, 635.
Ekenstein, heerl, 239.
Ek-en-Wiel, kerkklok, 642.
———, pred, 296.
———, wetering, 608.
Exue (Recht van), 628.
Ecuador, president, 253.
Elburg, Geschied. en Rechtsontw., 4, 165.
———, *'t Goor*, 165.
———, leprozen, 4.
———, wyntmolensteden, 404 (*n.* 2).
Elden, v. Megens-tiend, 596 (*n*).
Elderen, heerl., 376.
Ellekom, 498.
———, beleening, 273.
E l l e m a e r (Hof), opschrift, 404 (*n.* 2).
Ellemeet, heerl., 336.
Elzas, Gravenhuis, 331.
———, patrones, 1.
Elsene, naam, 344 (*n.*).
Elspe, 274 (*n.*).
Elten, abdij, 107, 13, 99 (*n.*).
———, kerk, 420 (*n.* 2).
Emden, stads Doole, 463.
———, begraafnisgewoonte, 7.
Emelaar, heerl., 376, 497.
Emma (Koningin), 353 (*n.* 3).
Emmeklaar, ambachtsheerl., 497.
Empel, tienden, 547, 8, 616.
Enekink, erve, 251.
Enfantin (Vader), 379.
Engadin, **P.**
Engeland, baronets, 635.
———, excentriciteit, **D.**
———, kerstfeestviering, 28.
———, kroon-baronnen, 635.
———, eerste koperwerk-fabriek, 385.
———, Magna Charta, 355.
———, Museum, kaarten, 196.
———, naam, 139, 40, 566.
———, Pretendent, 146 (*Pn*).
———, Rangen en Titels, 635 (*n.* 3).
———, vereenigd met Schotland, 93 (*Pn*).
———, Vredesonderhandelingen, 387 (*Pn*).
———, Waalsche gemeenten, Geschied., 563 (*n.* 2).
———, wapenstilstand a° 1712, — 510 (*Pn*).
———, *zie* Gravures.
———, Anna, penningen, 18, 20, 1, 87, 145–50, 204, 5, 68, 9, 325–8, 90, 508, 10. — Kroning, 93. (*Pn*).
———, Eduard II, — 375 (*n*).
———, » III, — 254.
———, Elisabeth, 565.
———, George I, — 4.
———, Hendrik VIII, — 36, 226.
———, Jacobus I, — 551.
———, » II, — 203, **L.**

Engeland, Karel I, — 139.
———, Leonore, 254.
———, Victoria, **C, L, R.**
———, Willem de Veroveraar, 167.
———, *zie* Wallis.
E n g e l a n d, havezate, 140.
——— (Klein-), 140.
——— (De Koning van), hofstede, 566.
——— (Oud- en Nieuw-), 139, 40, 565 (*Nm*).
E n g e l a n d e r h o l t, 29, 419 (*n.* 1).
———, Klaringbank, beschrijv., enz., 119 (*n.*), 33 (*n.* 1), 62, 89, 351.
———, verschil over de klaring, 172.
———, naamsreden, 140, 565.
———, Wil(le)koersboeck, 565, 631.
E n g e l a n d e r m a r k, 566, 631.
Engelen, heerl., 555 (*n.*).
———, pred., 655.
Engelenburg, 561.
——— (De), 8, 9, 84.
Engelerholt, goed, 140.
Engelrode, hofstad, 140.
E n g e l s c h e B r i n k, Stad, Tuin, 140.
E n g e l s h o f, 140.
Enghien, naam, 344, 465.
Enk (**Den**), 84.
Enkhuizen, loterij, 23 (*Pn*).
———, naam, 604.
———, verzadigde armen, 604.
Ennershausen, heerl., 318, 438.
Enschedé, 495, 6.
Enspijk, 606 (*n.* 1).
———, heerl., 351, 70 (*n.* 12).
Eon de Beaumont, chevalier ou chevalière? 571, 2.
Episcopius (Simon), 255.
E q u e s a u r a t u s, 186.
Erasmus (Desid.), 31 (*n.* 2), 455 (*Por.*), 650.
Erichem, 611.
———, kerk, spreuk, 601 (*n.*).
Erlangen, prof, 37 (*n.*).
Ermelo, kerspel, 629.
Erprath, huizing, 112.
Escury, 666.
Esseiva (Petrus), 552.
Essen (Overijsel), kerk, advocatie, 606 (*n.* 2).
Est, pred., 116.
E u g e n i a n a F o s s a, 65 (*n.*), 191—3.
Eupen, Beschrijving, 542.
Eustache de St. Pierre, 254.
Evangeliarium (Schotsch), 336.
Everhard (Graaf), 198.
Everingen, bp, 471.
Everswaard, 128, 89.
Evreux, bisschoppen, Geschied., 398.
Ewijk, curtis, 606 (*n.* 3).
———, heerl., 609, 11, 2.

Faan, havezate, 396.
F a b i t a t i e, 629.
Faletus, de Bello Sicambrico, 156.
Famine, aartsdekanaat, 614.
Faro, 281.
Félibres, Précurseurs, Revue, **M, N.**
Feluy, heerl., 188.
Fénélon (Franç. de Salignac de la Mothe), 88.
Fernambuco, dubbelnaam, 338.
———, *zie* Recif.
Fernandes (Gonzalo), gevangene, 549.
Ferrara, 78.
———, Alfonsus I, — **P.**
——— Alfonsus II, — 96.
Fierters, firitiers, 288, 9.
Philatelie, 507, 8.
F l a e r s u m, *Flansum*, state, 499.
Flensburg, 342, 549.
Fleurus, slag, 154.
Flevium, lacus Flevo, 404.
Florida, 220.
F l u e s s e n (D e), naam, 343.
Fonograaf-blaadjes, 588.
Fontanelle, klooster, 289.
Fontanus (Joh^s), Levensschets, 32.
Forez (P a g u s F o r e n s i s), 81.
Formosa, fort Zelandia, 359.
———, pred., 359.
Fortrapa, 130 (*n.* 2).
Fotografie-drukken, **K.**
Franeker, bulleman, 439 (*n.*).
———, opschrift, 28, 262.

Franeker, prof., 258, 416.
Franche-Comté, immigranten, 53.
Frankenland, koning, 203.
Frankfort a/d. Main, afbeelding a° 1711, — 392 (*Pn*).
Frankfort a/d. Oder, Rumpparlement, 550.
————, universiteit *a*), 173.
Frankrijk, Juli-omwenteling, **D.**
————. Nederlandsche taal, 165, 466.
————, oud-Holl. aardewerk, 39.
————, Protestanten, Geschied., 3 (*n*.).
————, Protestantisme, 257.
————, Revolutie, gravure, 280.
————, stierengevechten, **M.**
————, vredehandel afgebroken, 262, 3 (*Pn*).
————, Vredesonderhandel., 387 (*Pn*).
————, *zie* Gravures.
————, Filips I, — 1.
————, » III, — 82, 293.
————, Hendrik IV, — 219.
————, Lodewijk VIII, — 81.
————, » IX, — 81, 460.
————, » XIII, —574.
———— Lodewijk XIV, 106, 73, 203, 63, 4, 9, 387, 496, 510. — hof, 542 (*n*. 1). — viool, 577.—penningen, 21, 2, 33, 86, 9, 90, 148, 9 (*n*. 2) — 51, 327, 8—30, 445, 508, 10, 1, 3 (*n*.).
————, Lodewijk XV, Vie privée, Correspondance, enz. 396, 572.
————, Lodewijk XVI, zoon, 245.
————, » XVIII, — **D.**
————. Marie Antoinette, 245.
————, *zie* Pruiken.
Franc-tireurs, 254.
Fransecky, Divisie, 661.
Frantenraede (De), 324.
Frederik (Prins), Levensbeschr., 313.
Frederik Hendrik (Prins), 107, 18, 218, 415.
Frederik Hendrik (Prins), Lijkrede, 112.
———— » , bastaard, 339.
———— » (Brief aan), 623 (*n*.).
Freyberg, hospitaal, Privilegiën, 556 (*n*.).
Friesberg (De), naam, 345, 531.
Friesland, Beneficiaalboeken, 439, 99.
————, Boek der Partijen, 450.
————, »Bier en Bierdrinkers", 165.
————, Grietmannen-lijst, 297.
————, hertog, 437.
————, eerste Landdag, 209.
————, leenen, 392, 3.
————, Predikantenlijst, 559, 60.
————, prof., 383.
————, Stadrechten, 383.
————, stemcohieren, 418.
———— (»Verheerlijkt), 165.
————, volksdans, 341.
————, »Vrouwenkapsels", 165.
————, *zie* Adel, Rottevalle.
Frisia Nobilis, 415, 8.
Friso (Lambert), 366.
Frisones Morsateni, 633.
Fulda, Beschrijving, 556 (*n*.).

G en Ch, 292, 588.
Gabbema (S. A.), Brieven-verzameling, 623 (*n*.).
Gay (John), stoel, 317.
Gayant et sa famille, 636 (*Pn*).
Galathee (De), naamsreden, 164.
Galen (Christ. Bern. v.), 494.
—— (» »), sauvegarde, 496.
—— (» »), uithangteeken, 496
Galgemalen, 17, 331.
Galgpredikers, 17.
Galium verum, **P.**
Galle, 653.
Galloway, 20 (*Pn*).
Gallus (Carolus), 318.
Gameren, heerl., 555 (*n*.).
Gansberch, 154.
Ganzespel, 283.
Gansojen, 369 (*n*.), 7 (*n*. 12).
Gantikow, zerk-opschriften, 313.
Garcia Moreno, 253.

a) Tegelijk met het Kon. genp voor Wetenschappen en Kunsten in 1810 naar Breslau verplaatst.

Garderen, put, 278.
Garibaldi, Gedenkschriften, 333.
Garnwerd, naam, 40 (*n.*).
Garragh (Lord), 78.
Gartrop, heerl., 396.
Gasselte, naam, 525.
Gastel, beteekenis, 524.
Gasteren, naam, 525.
Gaveren, prinsdom, 503, 4.
Gebweiler, dal, 574.
Geerestein, heerl., 353.
Geertruidenberg, 332 (*n.* 3).
———, klooster, 427.
Geervliet, pred., 493.
Geisteren, Beschrijv., 542.
———, heerl., 177, 319, 539(*n.*2), 43.
Gekkengezelschap [1]), 197.
Gelad, *zie* Gellai.
Gelder (Willem v.), 65.
Gelderland, Geschied., 113.
———, Achterhoek, 277.
———, bierbrouwerij, 38.
———, dichters, 29, 30, 333, 4.
———, eikenkasten, 357.
———, geschiedschrijver, 334.
———, oude naam, 65.
———, tijdschrift, 237.
———, Tooneelkunst, 29.
———, zalmvangst, 320.
———, »Zangnimf", 334.
———, Adolf, 126, 278, 630, 66.
———, Alianora, 140, 375. (*n.*).
———, Arnold, 126, 54, 212, 611, 2, 3, 4, 5, 64.
———, Eduard, 75, 609, 10.
———, Filippa, 12 (*n.* 1).
———, Gerard III, — 93, 606 (*n.* 2).
———, Karel, 12 (*n.* 1), 31, 152, 369, 70, 478 (*n.* 1), 544, 97, 629, 30, 63 (*n.*) — huwelijk, 275.
———, Karel, »Schilderij", 275 (*n.* 1).
———, Catharina, 12, 212.
———, Maria, 558.
———, Mechteld, 610.
———, Otto I, — 274, 356, 605.
Gelderland, Otto II, — 11, 130, 606 (*n.* 2), 7 (*n.* 3).
———, Reinald I, — 424, 607, 8.
———, Reinald II, — 11, 133 (*n.* 1), 40, 609.
———, Reinald II, gemalin, 375 (*n.*), 609.
———, Reinald III, — 93, 609, 10.
———, Reinald IV, — 610, 1, 2, 30. — gemalin, 558.
———, Richardis, 605.
———, Willem I, — 610.
Geldermalsen, 607 (*n.* 3).
Geldern, 191.
———, grensvesting, 192.
———, praefectuur, 65.
Geldersche Volksalmanak (De), 273.
Geldorp (Herman), Brieven, 503 (*n.* 2).
Geldrop, hof, heerl., kerkdorp, 503.
Geleen, naam, 164.
Gelinde, Gelinge, 164 (*Nm*).
Gelinde v. Blom (J.), 409.
Gelink, Gellink, bp, naam, 164, 349.
Gellai, volksstam, 245.
Gellikum, naam, 349.
Gemen, naam, 292.
Gemert, Kommanderie, 233, 360.
———, naam, 292.
Gend, ingenomen, 148 (*Pn*), 205 (*Pn*), 6 (*Pn*).
———, *Scroderij*, 261.
Gendringen, plaggenbaan, 631.
Genealogie in tatouage, **A**.
Genealogieën, *zie* Nederland.
Geneeskundigen, 5, 6, 101, 72, 272, 413, 6, 564.
Geneva, sterrenwacht gebouwd, 578.
Genève, 390 (*n.*)*.
———, Livre du Recteur, 562.
Gennep, belegerd, 415.
Gent, heerl., 370, 1.
———. kasteel, 274.
Geronda, heroverd, 387 (*Pn*).
Geschut a° 1098, — 459.
———, onderstellen, 106.
Geslacht van sommige zelfstandige naamwoorden, 46, 291.

1) Vgl. *Nav.* XXI, 165, 6.

GESLACHTEN.

v. der **Aa** 10, 29 (*n.*), 127, 369 (*n.* 3)*, 76, 418, 57, 98 (*n.*), 9. — Aalbers, 375 (*n* 2). — Aalman, 15. — v. Aernout, 377. — Aarsen 8, 58, 114, 409. — v. Aerschot, 557. — Aer(d)ts, 359, 60*. — Aerts 117. — Aertsze, 491. — Aertsens, 219. — Ae(t)sma, 411. — Abbekerck, 594 — Abbema, 504. — Abbing, 577. — Abbring, 170. — v. Abeele, 24 (*n*). — Abel, 63. — v. Abcoude, 244. — d'Ablaing v. Giessenburg, 187, 395, 6. — Abrahams, 525. — Abrahamsz, 119, 596, 638. — Adama v. Scheltema, 561 (*n.*). — Adami Brème, 619 (*n.*)*. — Adelung, 272, 564 (*n.* 3). — Adriaansz, 155. — Adriaenzen, 384. — Adriani, 68, 297. — Affourtit, 339 (*n.* 3). — d'Affry, 390 — v. Aylva, 237, 356 — v. A. v. Pallant, 237. — Ayres, 102. — v. Aysma, 411, 549 (*n*)*. — Aitema, 660. — v. Aitzema, 411—8*, 85, 549 (*n.*)*, 619 (*n.*)*, 21. — Aitsma, 418. — Aytta, 499. — v. Aken, 111, 83. — v. A. v. Renesse, 183. — v. Aker, 592. — v. Akerlaken, -laecken, 591–4. — Acker Stratingh, 404 (*n.* 2). — Acquoy, 352 (*n.*), 597. — Acronius (?) à Bouma (Buma), 416. — Albada v. Goënga, 499. — Alberda, 398 — A. v. Ekenstein, 239. — Alberdingk Thijm, 515. — Alberti, 170, 1 — Alberthoma, 52, 170 — d'Albret, 219 (*Por.*). — v. Aldenbokum, 653 — v. Aldenburgh-Bentinck, 305. — v. Alem, 242, 3 — v. Alemann, 479 (*n*). — v. Alençon, 557. — v Alphem, 619. — v. Alphen, 590, 1 (*Gen.*), 611 (*n.* 1). — Alcan, 571. — v. Alkemade, 137, 457. — d'Allart, 107. — v. Aller, 370 (*n.*), 625. — Alma Tadema, 562 (*n.*). — v. Alpen, 660. — v. Alshey, 111. — v. Altenstein, 436. — Alting, 449. — Ambrosius, 220 (*Por.*). — Amelink, 562 — d'Amelroys [1]), 555 (*n.*)*. v. Amelunxen, 235. — v. Amerongen (*adell.*), 63, 175 (*Gen.*). — v. Amersfoort, 606 (*n.* 1). — von Ampach, 22. — v. Amstel, 174, 255, 363. — v. A. v. Mijnden, 378. — v. Andel, 51*, 171 (*Gen.*), 532, 3 (*Gen.*). *Zie* bij Kant. — André de la Porte, 120, 240, 304. — Andreæ, 62, 362, 93, 418, 51, 6, 85, 544, 49 (*n.*), 97. — A. d'Ennershausen, 318*. — Andrée, 318*. — A. Menger, 213. — Ankersmit, 562 (*n.*). — Ansted, 406 (*n.*). — Anthonii [2]), 66. — Antoniszoon (?), 573. — v. Antum, 642. — v. Apeltern, 379. — Appel, 442. — v. A., 285. — v. den A., 285. — v. Appeldorn, 107, 379. — Arentsma, 503. — d'Argenteau, 174*. — v. Arkel (*adell.*), 126, 274, 7, 397, 420*, 558 (*n.* 3), 607, 8, 15 — Arkstee, 11, 30, 236 — Armand, 209. — v. Arnemuiden, 438. — v. Arnhem, 82, 485, 544. — Arnold, 540 (*n.*) — Arnoldus (?), 428. — Asbroeck, 306. — v. Asch, 69, 422. — v A. v. Wijck, 110, 377, 422. — v. Asperen, 117, 330 (*Pn*). — Asselijn [3]), 368 (*n.* 2). — v. Assendelft, 66, 591. — v. Assche, 14, 5. — Assuerus, 447 (*Pn*), 512 (*Pn*). — v. Attevelde, 238. — Aubert de la Chenaye, 469. — d'Aubry, 306 (?). — v. Auersperg, 541. — Aucanne, 280. — Ausane, 280. — Avenhorn, 594. — v. Averijn, 352 (*n.*).

Baeding, 343 (*Nm*). — v. Baacke, 273. — Baecx, v. Baexen, 67, 8, 9, 375. — v. Baalen, 217. — v. der Baan, 110, 300, 477. — v. Baenst, 176 (*Gen.*). — Baardt, 587. — Baers, 135. — Baert, 590. — B. v. Sminia, 210, 97. — Bachiene, 192 (*n.*). — Bädeker, **P.** — Badrutt, **P.** — Bake, 14, 78, 169, 299, 590. — Bakhuizen v. den Brink, 551 (*n.* 1). — Backer, 93 (*Cat.*), 330 (*Cat.*), 87 (*Cat.*), 510 (*n.*, *Cat.*) enz. *Zie* **P R.** — de B., 445, 500. — Bakker, 190, 295, 470, 569. *Zie* bij Thieme, de noot. — de Baco, 274 — Backx, 619. — Bacx, 230. — Baxius, 247 (*n.*). —

1) d. i. v. Amerzoden. 2) z. v. a. Antonisz? Vgl. Herald. Bibl. 1879 Adriaan Antonisz in 1647 burgemr te Tiel, op een steen als A. Antonius vermeld 3) komt als gesl. in 1344 voor (*Nav.* XXVIII, 220).

Backus, 102, 246 (*n.* 2). — Balen, 10, 113, 398. — v. Balgoy, 366. — Balke Schoote, 590. — v. Balveren, 12, 555 (*n.*)*. — Bangeman, 668. — Banchem, 102, 5, 354. — Bara, 652. — Barbiers, 427. — Barbora, 333. — Barendrecht, 54. — Barck, 68. — v. Barlaimont, 15. — de Barneville, 309. — Barnewal de Roestowne, 557 (*n*). — Bartels, 121. — Barten(s), 656, 9, 60. — Bartholdi, 643. — Bastiaensz [1]), 102. — Batard, 340. — Batenburg, 299. — v. Batenborch (*adell.*), 426, 86—8, 545—8, 605, 16, 7. — Batten, 102. — v. Bautersem, 186. — Bauw, 368. — Bavinghe, 171. — de Beauffremont, 311. — Beaulieu de Barneville, 309*. — v. Beaumont, 57. — Bede, 162. — v. Beek, 51 (*n.* 1), 242, 536. — v. Beeck, 376. — Beecke, 102, 4. — v. der Beeke, 193. — Beelaerts v. Blokland, 76. — Beeldsnijder, 397. — B. v. Voshol, 237. — de Beer, 293. — Beernink, 111. — v. Beerte, 16. — v. Beesde, 242, 351. — v. Beest, 103, 350, 1 (*Z*)* — 4*, 470. — v. B. v. Eemskerk, 353. — v. B. v. Renoy, 351*, 2. — v. Beesten, 660. — Beets, 62, 3*. — Beydaels, 656 (*n.*). — Beyen(s), 343 (*Nm*). — Beijer, 241. — de B, 127. — v. Beijeren v. Henegouwe, 370 (*n*), 558 (*n.* 3), 623. — Beijerman, 217. — v. Beijma, 162 (*Nm*), 343 (*Nm*). — Beys, 343 (*Nm*). — Becker, 4, 20 (enz. *Cat.*, *zie* **PR.**), 90 (*n.*), 536, 46. — v. Bekeshovede, 379. — v. Bekesteyn, 364. — v. B. Raket, 592. — Bel, 68. — Bell (Pols), 596, 7. — v. der B., 57, 8. — Bellefontaine, 246. — Beloys Janssen (?), 420. — v. Bemmel, 110, 484. — Benedictus (?), 314. — Beninga, 370. — v. Benkendorff und v. Hindenburg, 534. — Bennigh, 210 (*n.* 1). — Benningbroek, 594. — v. Benten, 297. — v. Bentheim (*Graven*), 606 (*n.* 2), 7 (*n* 3), 64. — v. Benthem, 55, 153, 91, 238. — v. B. v. den Bergh, 153, 4. — Benthien, 52. — Bentick, 121. — Bentinck, 76, 193, 4, 231, 304, 5. — B. v. Breckelkamp, 235. — Berewout, 354 (*Z.*)*. — Berg v. Kraycstein, 474. — op den Berg, 136. — v. den B. (*Graven*), 191, 305—9, 612. — v. den B., 31 (*n.* 2), 154, 653, 60. — v. den Bergh, 30, 1*, 2 (*n.*)*, 5, 64, 152—5, 202 (*Pn*), 96, 418 (*n.* 2), 608 (*n.* 2), 63. — v. den Berch, 31, 2 (*n.* 1), 153, 418. — v. den B. v. Heemstede, 31*, 153, 4. — v. den B. v. Heinenoord, 154. — v. den Berge (*adell.*), 370 (*n.* 12). — v. den Berghe, 105. — v. den B Denaux, 572. — v. Berchem, 55, 67, 75, 173. — v. Bergen (*adell.*), 15, 611. — v. B, 61, 174, 294, 473, 660. — v. B. v. der Grijp, 423. — v. Bergen-op-Zoom, 622, 3. — Béringuier, 2 (*n.*). — Berck, 377. — v. B., 241, 2, 595, 6 (*Gen.*). — v. den Berck, Berk, 480. — v. Berckel, 23, 91, 427, 47, 512. — v. den Berckenbosch, 198, 312. — Ber(c)khout, 58, 9, 229, 30, 591* (*Gen.*), 5. — v. Berlaymont, 596. — de of v. Berlo, 187, 435. — Bernag(i)e, 316. — Bernaldo de Quiros, 293*. — Bernard, 279, 330, 445, 508, 10, 1. — v. Bersingen, 416 (*n.*). — v. der Berswordt, 661. — Bertiens, 515. — v. Berthout, 322, 69 (*n.* 3)*. — de Bertram, 235. — Bervoets, 297. — Berwout(s), 427. — Bezem, 59, 591. — Betz, 638. — v. Beughem, 242. — v. Beugum, 378. — v. Beusichem (*adell*), 609. — v. Beveren, 590 (*n.*). — v. Bevervoorde, 396. — Beverwijk, 594. — de Bie (Leuveling Tjeenk), 598 (*n*). — Biedermann, 557 (*n.* 1). — Bierman, 561. — Biermann, 660. — Biesman, 12. — de Bye, Bije, 170, 86, 376, 95, 559, 61. — Bijl, 631 (*n.* 1). — Bijler, 170. — v. Bijlert, 66. — Bijleveld, 629. — v. Bijlevelt, 601. — Bijns, 584. — Bikbergen, 162 (*n.* 1). — Bicker, 9. — B. Caarten, 590. — v. Bylandt, 305 (*n.*), 67* (*MS.-gen.*), 561. — v. B.-Palsterkamp, 423, 4. — Bilderbeeck, 103. — Bilgen, 657, 60. — v. der Bilt, 476. — Bindervoet, 234. — Binger, 158. — Biron, 311. — v. Biscoping, 660. — Bissen, 341. — Blaise, 574. — de Blanchefort, 138.

1) In 1749 bewaarde men nog te Lekkerkerk in de herberg de afbeelding van Gerrit Bastiaansz., zalmvisscher, die de buitengewone lengte had van 99 cM., en de kracht van twee gewone menschen bezat (Tegenw. Staat v. Holl. (XVII) VII, 473).

de Blanck, 117. — Blanken, 124, 240. — v. Blankendael, 68, 111, 378. — v. Blankenheim, 484, 612, 4. — v. Blanckenstein, 136. — Blankers, -kerts, 51 (*n.* 1), 171, 533. — Blankert, 54. — v. Bleiswijk, 422. — Bles, 353 (*n.* 3). — v. Bleulandt, 65. — Blijdenstein, 562 (*n.*). — Bloelant, 65. — Bloemarts, 232. — de Bloys, 103. — v. Blois (*adell.*), 188, 274 (*n.*), 418, 9*, 610. — v. Bloys v. Treslong, 419*, 21 (*Z.*). — Bloc, 129. — Blok, 207 (*Pn*), 421. — v. de Blocquerye, 307. — Blom, 597. — v. Bl., 409. — Blomhert, 477. — Blommaert, 587. — Blommendaal, 64. — Blommert, 422. — Blo(o)te, 360. — de Bo, 289. — Boddaert, 244, 438. — Bodek v. Elkan, 275 (*n* 3). — de Boe, 299. — v. der Boe, Boye, 79, 80. — v. Boecop, 368 (*n.* 1), 478, 84. — v Boel v. Heemskerk, 354*. — Boelem-Haender, 181. — Boeles, 192. — de Boer, 335. — de(n) Boer, 292 (*Nm*). — Boers, 70, 83. — Boest, 546. — v. den Boetselaer, 93, 108, 376. — in den Bogaert, 135. — v. Bogaert, 68 — Bogaerts, 376, 497. — Bogerman, 220 (*Por.*). — v. Bocholtz, 371 (*Gen.*). — Boillet, 483. — Boymans, 238. — du Bois, 301, 30. — de Boishulin, 187 (*n.* 1). — Bokkenberg, 55. — v. Bockom, 237 — v. Boxtel gezegd v. Oyen, 367, 9 (*n.* 3), 70 (*n.*) — Bocte, 14. — Boll, 183 — v. Boles, 122, 364. — Bollaert, 103. — Bolten, 295. — Bom, 86 (*Cat.*) enz , zie **P R**; 388 (*n.*), 642. — de Bombelles, 103. — v Bomsdorf, 479 (*n.*). — Bondam, 93, 395. — v. (de) Boneem, 301, 474. — Bonyen, 351. — Bonking, 52. — Bonnet, 53. — de Bont, 294. — de Boodt, 301. — — Boogaard, 631. — Boogerd, 420 (*n.* 1). — Bool, 376. — v. Bohlen u. Halbach, 534. — v. der Boom, 52. — Boemgaart, 57. — Bohn, 96, 515. — Bolle, 217. — v. der Boon, 60. — v. der B. Mesch, 53, 60. — Boonzajer, 330, 555. — Boonstra, 213. — Boot, 57, 422. — de B., 51. — de Boo(d)t, 61, 175, 6, 87, 301. — Booth, 238. — (v.) Bootsma, 416, 84, 601. — Bor, 377. — Bordam, 50 — Bordier, 3 (*n.*). — Boreel, 116. — Borel d'Hauterive, 398. — v. den Borch, 31. — Borcheer, 172 — Borchhardt, 400. — v. Borgondië, 438, 634 (*n.* 1). — Borgstein, 655. — v. Borclo v. Dodingweerde [1]), 662, 3. — Borluyt, 435, 88–90. — Borman, 103. — Bormans, 322 (*n.* 1). — Borre v. Amerongen, 198, 377. — Borret, 44, 56, 60*, 233, 319, 55, 60. — v. Borsele, 129 (*n.* 4), 32, 438, 608, 11. — Borsselaer, 299. — v. Borssum Waalkes, 76. — Borstlap, 304. — Bosch, 334, 599. — v. den B., 1, 102 (*n.*). — B. v. Drakestein, 667. — v. Boschhusen, 186. — v. Boschuysen, 302 — de Boze, 264. — v. Bosichem, 614 (*n.* 2). — Boskam, 21, 3, 4, 204, 71 (*Pn*). — Bosse, 461 (*n.* 2). — Bosscha, 116, 518. — de Bosson, 535. — Both, 68, 378. — B. v. der Eem (Vereem), 67, 183. — Boucher, 576. — Boudaen, 438. — de Boufflers, 265, 6. — Bouillet, 157, 331. — v. Bouillon, 67. — v. Bouc(k)hout, 15, 6, 105, 370 (*n.*). — Boucquet, 12. — à Bouma, 416 — v. der Bourg, 265, 6. — Borvicius, 563. — Boutaric, 572. — Bouwens, 79, 592. — Braad, 108 (*n.*). — Braent, 107. — Braet v. Zevender, 107, 8. — v. Brabant, 123*, 370 (*n.*). — v. der Braght, 422. — Braguart, 16. — v. Brakell, 65, 237, 77, 370 (*n.*), 610. — de Bracle, 293. — Brand, 107, 8, 18, 21, 422, 57, 76, 99, **R.** — v. Someren Br, 458. — Br. v. Langerak, 107. — Br. v. Someren, 107. — v. den Branden, 338. — Brandes, 107, **G.** — Brandt, 99, 174, 585 — Brandts, 663. — Brant, 107, 8. — Brants, 240* (*Gen.*), 1* (*Gen.*). — Brantz, 107. — v. Brandwijk, 297. — Brave, 217. — Brede, 92*. — Bredero, 60, 533. — Brederode, 293. — v. Br. (*adell.*), 125, 31, 419, 560. — de Bree, 590. — Breechout, 101. — v. Brenck, 376. — Bresson, 53, 4*. — Brester, 578. — v. Breugel, 124. — v. Br. Douglas, 283, 396. — du Breuil, Brevil, 294. — de Breuck, 250. — Breuning, 124 — Brewer, 397 (*n.* 1). — de Bri-

1) Zie bij v. Dodingweerde, de noot.

çonnet, 30, 153, 4 (*n.* 1). — Briel(l), 422, 3. — v. Briel, 66. — v. Brienen, 275, 378, 505 (*n* 2, *Por.*) — v. Br. v. de Groote Lindt, 561 (*n.*). — Brill, 336. — v. Brimeu, 31, 119*, 356, 425—7, 86, 547, 8, 96, 615, 9. — ten Brink, 638. — v. den Br., 551 (*n.* 1). — Brinkman, 497 (*n.* 1). — Brinckmeier, 320. — v. Britzke, 171. — v. den Broek, 38, 114, 232, 536. — v. den Broeck, 103. — ten Broeke Hoekstra, 513. — v. den Broecke, 212, 427. — v. Broeckhoven, 427. — Broekhuysen, 662. — v. Broeckhuysen (*adell.*) 67, 371, 97, 521. — v. Br. genmd (v.) Oeijen, 37*. — v. Br., 103, 275. — Broeckmans, 338. — Broens, 474 — Broes, 427. — de Broglie, 572. — Brockhaus, 258, 338, 79, 577. — Brongersma, 597*. — (v.) Bronkhorst, 375 (*n.* 2). — v. Bronckhorst (*adell.*), 12, 46, 302, 3. — v. Br.-Batenburg, 356, 545, 611, 9. — v. Bronkhorst, 512 (*Pn*), 51. — de Broock, 250. — Brooks, 578. — Brouërius v. Nidek, 370 — Brouwer, 57, 208 (*Cat.*), 498 (*n.*). — de Br., 339 (*n.* 3). — ter Brugge, 12 — v. Brugge (?), 15. — v. Bruhese, 186. — Bruijn, 111, 35, 233 (*n*). — de Br., 294—6, 316, 660. — de Bruin, 316 (*n*), **K.** — de Bruyn, 68, 103. — Bruinen, 117. — Bruyningen, 103. — Bruyninex, 377. — v. Brucken Fock, 11, 75, 115, 84, 309, 476, 619 (*n*). — Brun, 37. — de Brune, 293, 586. — Brunen, 92*. — Brunner, 18, 150. — Brunschede, 116. — Buat, 12. — Buceus, 102. — Budaeus, 542 (*n.* 1). — Budczies, 313. — v. Buechem, 68. — v. Buiningh, 416. — Buijs, 663. — de Buissonet, 154. — Buc, 161. — v. Bukhorst, 606 (*n.* 2). — v. Buxhövden, 379, 548. — à Buma, 416. — Bundervoet, 590. — Bungelaar, 232. — v. Bu(e)ren (*adell.*), 127, 36, 366, 97, 605*—15. — v. B. (Westf., *adell.*), 605 (*n.*) — v. der Bueren, 475. — v. der Burgh, 103. — v. der Burch, 68 (*n.*), 256. — Burger, **J.** — Buri, 556 (*n.*) — Burman, 126 (*n.* 1), 563 (*n.* 2), 615 (*n.* 1). — v. Burmania, 62, 393, 499, 504. — Bu(y)sero, 338. — Busch, 628. — Buschman, 115*, 338, 471*. — Busschart, 353. — Bussching, 216. — Butkens, 356. — Buttner, 657. — v. Buuren, 297.

de **Ch**abannes, 398. — Chalon, 265. — Champigneule, 576. — de Champs, 360. — v. Chandelier, 213. — Changuion, 54, 171 (*Gen.*), 293. — Charon, **H.** — de Charron, 574. — Chassant, 398. — de Chastillon, 419*, 556, 7. — de Châtillon, 351*, 4*, 420 (*n.* 2). — v. Ch.-Blois, 557* (*Z.*). — de Ch.-sur-Marne, 419*. — Chatrian, 280. — Chaudruc de Crazannes, 265. — de la Chenaye, 469. — la Chesnaye-Desbois, 398. — Chevalier, 90. — Chevallier, 52 *a*), 118, 9, 70, 1. — v. der Chijs, 208 (*Cat.*), 446, 513. — de Chimay, 281. — Chorus, 538 (*n.* 1, Z.)*. — v. Citters, 259.

Daey Ouwens, 255 (*n.* 1), 537. — v. Dael, 68. — Daalman, 600. — Daems, 660. — Dabenis, 231. — v. Dale, 220, 86, 408, 500. — v. Dalen (*adell.*), 368 (*n.* 1). — v. Dalen, 355. — Dalkote, 521. — Dalzijde, 521. — v. Dalum, 135. — v. Dam, 18, enz., *zie* **PR**; 61, 274, 96, 473. — v. D. v. Noordeloos, 208. — v. den Dam, 165. — Damen, 294 (*n.* 2). — Damius, 249, 489. — Danckers, 189. — v. Danneskiold-Loewendahl, 396. — v. Dans, 32, 586. — Dardier, 35. — v. Darmel, 73. — v. Dassel, 243 — v. Dasselaer 66. — Dassier, 25. — Daubry, 306. — Daverhout, 456. — Davidt, 103. — Davidoff, 36. — Deel, 521. — Deeleman, 523. — v. Deelen, 666. — Deelman, 523. — Deyl(l), 523 (*Nm*). — v. Deyle, 580. — Deynoot, 298. — v. Deinse, 138, 476. — Deistermann, 660. — v. Dekama, Dekema, 414, 50, 1, 504. — Decker, 480. — de D., 103, 584. — Deckers, 600. — Dekker, 394. — v. Del, 376. — Delaborde, 393. — v. Delden, 514 — Delen, 479. — v. D., 231, 77, 464 (*Nm*), 521 *b*). — Delia, 53*. — Delius, 552. — Delcourt, 92

a) niet Chevalier. *b*) niet, v. Deelen.

(*Pn*). — ter Delle(n), 464. — Dellewijn, 647 (*n*.). — v. Dellwijnen, 135. — Delprat, 623 (*n*.). — Delstra, 159 (*Nm*). — Denaux, 572. — Dermout, 100, 39. — Desbois, 398. — v. Desmond, 39. — Despars, 585. — v. Dessel, 26. — Detmers, **O**. — v. Deurne, 624*. — v. Deurse, 624*. — v. Deursen, 625*. — v. D., 624. — v. Deventer, 117, 404 (*n*. 2). — Devola, 341. — (von) Dewall, 656*, 8, 9, 60. — Didot, 637. — Diefenbach, 46, 525. — Diego d'Urquina, 302. — Diehl, 523 (*Nm*). — v. Dielbeke, 16. — v. Dielen, 523 (*Nm*). — v. Diemen, 353. — v. Diepenbee(c)k, 230* (*Gr*.), 338, 54, 5, 653. — v. Diepenbrugge, 293. — Dieperink, 350. — v. Diepholt, 613, 5. — Dierhout, 376. — Diezel, *zie* beneden, Tetzel, de noot. — Diest Lorgion, 370. — v. Diest (*adell*.), 15, 92*, 368 (*n*. 1), 555 (*n*.)*. — Dietz, 182. — Dijenbergh gezegd v. Rhemen, 308. — v. Dijk, 400. — v. Dijck, 534. — Dickbier, 426—8, 86—8, 545—8, 615—9. — v. Dycke, 303. — Dillon, 523 (*Nm*). — Dillwynn, 464, 524 (*Nm*). — Dinant (Jordaan), 421 *a*). — v. Dynter, 426, 618. — Dirckinck-Holmfeld, 666. — Dirks, 144, 387, 401, 508, 13, 623. — v. Dishoecke, 92, 512. — Ditmeijer, 480. — Dodt, 352, 549. — v. Dodingweerde [1]), 662. — Doe, 103. — Doedes, 155, 201, 571 (*n*.). — Doeleman [2]), 580 (*Nm*). — v. Doerne, 624*. — v. der Does, 92*, 155, 283, 396. — v. Does-, Doisburgh, 663. — v. Doyeweerd, 662. — v. Doitst, 16. — v. der Dol, 521 (*Nm*). — v. Dolant, 184, 463 (*Nm*). — v. Dolderen, 580. — Dollé, 521 (*Nm*). — Dólleman, 523 (*Nm*). — v. Domburg, 230. — Dompeling, 663, 4. — Donaldson, 406 (*n*.). — Donat, 216. — v. Dongen, 396. — Donck, 354. — Donnadieu, **N**. — Donner, 90. — Dhont de Wapenaert, 424. — Dohm, 454. — Dooreslaer, 653. — v. Doorn, 243. — v. Doorne, 492—4, 590 (*n*.). — v. Doernick, 32 (*n*. 1), 66. — v. Doorninck, 114, 213, 71, 395, 515. — ten Doornkaat Koolman, 380. — Doorselaer, 234. — Döpler, **E**. — Dornseiffen, 9. — Dorrenboom, 54. — v. Dorth, 498. — v. Dortmond [3]), 6, 54, 171. — Dozy, 568, 95. — Dou(w), 103. — Doublet, 482, 3, 566. — Doude, 230, 1*, 596*. — D. v. Troostwijk, 231. — Douglas, 283. — v. Douma, 504. — Douwama, 450, 99. — Douwes Dekker, 394. — Dove, **C**. — den Draak, 122. — Drakenburg, 660. — Drapentier, 508. — Dreas, 413. — Dresselhuis, 259. — v. Driel, 555 (*n*.)*. — Driessen, 52*, 171. — Drijfhout, 655. — v. Drongelen, 369 (*n*. 8), 70 (*n*. 12). — Drost, **Q**. — Droste, 231. — Drouot, 36. — Druivestein, 57, 8. — Drumont, 377. — Drusius, 563 (*n*. 2). — Duby, 263, 4, 328. — v. Dudinkwerderode, 663. — Dudok v. Heel, 664. — v. den Duenouwe geh. Spochus, 664. — Dugniolle, 19 enz. *Zie* **PR**. — v. Dugteren, 233 (*n*.). — Duyck, 55 (*Gen*.). — Duim, 588. — v. der Duyn, 131. — Duyser, 51 (*n*. 1). — Duyst v. Voorhout, 139, 566. — Duitsch, 421. — v. Duivenbode, 183. — v. Duivendrecht (?), 666. — v. Duyvenvoorde, 332 (*n*. 3). — v. D. v. Wassenaer, 478. — le Ducq, 103. — Ducange, 190. — Dücker, 233 (*n*.). — v. D., 660. — Duclos, 289. — Dull, 521 (*Nm*). — Dullink, 580 (*Nm*). — v. Dulmenhorst, 104. — Dumbar, 368 (*n*. 1). — Dumont, 301, 2. — v. den Dungen, 364, 646 (*Nm*). — Duncker, **C**. — Dupeyroux, 300 (*n*.)*. — Dupouy, **H**. — Duquesne, 302 (*n*.). — Durand, 91. — v. Duren, 19 enz. *Zie* **PR**. — v. Du(e)ren, 599. — v. Dursen, 625*. — v. der Dussen, 55, 92 (*Pn*), 427, 47 (*Pn*)*. — v. Duzzenowe, 664. — Duval, 219. — v. Duvenvoorde, 67, 283. — v. Duverden, 69. — Duvernoy, 317.

---

a) Waarom voornaam? Vgl. *Nav*. XXI, 62. Op de daar gestelde vraag kwam, ni fallor, nimmer eenig antwoord in. 1) Het zegel van Gerrit v. Doedenweerde ao 1393/4 hangt nog bijna gaaf (in bruin was) aan een leenbrief in het Overijselsch archief; zie Tijdr. Regr. van dat archief, II, 7. Zie ald. bl. 51, in bruin was het gave zegel van Steven, Henrik en Godert v. Borclo geh. v. Dodingweerde aan een transportbrief ao 1397. 2) te 's-Gravenhage. 3) P. H. v. Dortmund Hzn † 27 Jan. 1888 te Kaatsheuvel (Loon-op-Zand), oud 50 jaar.

Eberstein, 552. — Edam, 594. — Ede (alias Sticker), 261. — Edelinck, 92 (*Pn*), 483 (*n.*). — v. (den) Eden, 92 (*Pn*)*. — Edler, 179. — v. Eeden, 38. — v. Eeghem, -ghen, 355 (*n.*)*. — Eeck v. Ekenstein, 58*. — Eekhoff, 39 — Ee(c)khout, 54, 111, 4. — Eeltjes, 217, 20, 40, 334, 422, 55, 604. — v. der Eem, 67, 183, 4*. v. Eemskerck, 63, 353. — v. Eerde, 41, 163, 286, 402, 40, 529. — v. Eeten, 597. — v. Eethen, 533. — Eeuwouts, 250. — v. Egem, 480. — Egenolph, 33. — v. den Eger, 136. — v. der Eggen, 111. — v. Egmondt (*adell.*), 62*, 3*, 125, 6 *a*), 7, 37 *b*), 230, 40, 303, 21, 32 (*n.* 3), 435, 74, 83 (*Z*), 503, 4, 614, 5. — v. Echteld, 117, 597. — v. Echten, 396. — v. Eik, 456. — v. der Eyk, 57. — v. der Eycke, 176. — Eykelenberg, 321. — v. Eijll, Eyl, 136, 397. — v. Eymeren, 32. — v. Eindhoven, 92 (*Pn*) — v Eysinga, 266 (*Arch.*), 396. — v. Eck, 518, 600, 1. — v. E. v. Pantaleon, 68 (*n.*), 119 (?), 240 (?), 75, 6, 478. — Eckert v. Homburgh, 400. — Eckhardt, 123*, 4. — Elan(d)ts, 104. — v. Elborch, 111. — v. Elderen, 294. — v. Eldijk, 117. — v. Eldik Thieme, 245. — Eler, 157. — Elias (?) Schovel, **B.** — Eliens, 479 — v Elkan, 275 (*n.* 3). — v. Elmare, 404 (*n* 2). — v. Elselau, 426. – Elsevier, 296, 400. — v. Elsland, 586. — Elslau, 619. — Emmius, 411, 50, 1. — Endter, 86. — Engelberts, 601. — Engelen, 12, 53. — v. E., 555 (*n.*)*. — v. Engelhardt u. Schnellenstein, 534. — Engelhart, 3. — v. Enckevort (-voort), 242*, 470. — Enkhuyzen, 594. — Ennen, 540 (*n.*). — Enschedé, 399, 400. — v. Enschoten, 172. — v. Epen, 52, 6, 239*, 40, 94, 471, 5 — Epple, 161 (*Nm*). — Erfmann, 510. — v. Erckelens, 655. — v. Erkhuizen, 421. — Erckman-Chatrian, 280. — v. Erlach la Motthe, 476. — v. Erlope, 485 — v. Erp Ostems, 426, 618. — v. E. Ponsendaal, 555 (*n.*). — v. Esch, 135. — Eschauzier, 53. — Esdré, 208 (*Cat.*). — v. der Eze, 567, 614. – de l'Espère (pièrre), 318 — de l'Espinoy, 555. — v. Essen (*adell.*), 133, 4, 97, 396, 520, 59. — Essenius, 334. — d'Estrées, 77. — v. Estvelt, 481 (*n.*). — v. Esveld, 1. — v. Etsma, 415. — v. Even, 572. – Everaert, 408. — d'Everdinge v. der Nijpoort, 473. — v. Everdingen, 115*, 470, 1. — Everhards, 601. — v. Everinghe, 471. — Evers, 32, 138, 277. — Eversdijk la Motthe, 476. — v. Everswaert, 189. — Everwijn, 476.

Fahne, 371. — Fabricius, 172 (*Nm*), 3. — Fabritius, 173. – F. v. Tengnagel, 173 (*Gen.*). — Fagel, 221. — la Faille, 208 (*Cat.*). — Faure, 174. — v. Fehrentheil u. Gruppenberg, 534 — Feith, 238. — Felix, 297 (*n.*). – Fels, 386. — Ferguson, 406 (*n.*). — Ferry, 304. — Ferwerda, 55, 75, 175, 303, 93. – Fettback, 483 (*Gen.*). — Feuilletan de Bruijn, 294, 5. — Philipps, 394. — Philips, 26. — Finwick, 394. — Firmin (?), 637. — Fitz Gibbon, **N.** — v. Flaersum, 499. — Fleischer, **G.** — Flecke, 17. — Foeyt, 376 497. — Foyert, 56*. — Fock, 11, 61, 75, 115, 84, 309, 476, 619 (*n.*). – Fokke, 534. — Focquenbroch, 649. — Fockens, 75*, 6, 296, 7*. — Fokking, Fockinck, 10, 1, 251. — Fox, 666*. — Folkema, 22, 86, 9, 145, 327, 446, 510, 1. — Forestier, 12 (*Nm*). — Forlinck, 362. — Förstemann, 285. – de Fray, 563. — v. Fraijdenegg und Monzello, 534 — Francke, 421. — Franken, 36 — v. Frankenberg (en Proschlitz), 360*, 470, 534 (*Gen.*). — Fransen v. Eck, 518. — Frederiks, 7, 35, 65, 84, 217, 90, 317, 75, 457. — Freiligrath, 496. — Freitag(h), 363, 92, 653. — du Fresne, 556 (*n.*). — Frielinghaus, 180. — v. Friesen, 479 (*n.*). — Frijlink, 534. – v. Frith, 358. — Frone, 325 (*Nm*). — v. Fronesteyn, 65. — Froon, 75*. — Frosck, 33. — Fruin, 245, 325 (*Nm*), 34, 83, 608 (*n.* 4). — Fuesli, 21 (*n.*). — Fullink, 173. – Fun(c)ke, 228 (*Nm*).

Gabbema, 623 (*n.*), 54. — Gachard, 15. – Gaillardet, 572 — v. Galama, 500. — v. Galen, 12, 235, 365*, 78, 478. – Galesloot, 369 (*n.*). – Galieris, 417. — Gallas, 601. — Gallinaceus, 69, 318, 428. — Gallus, 69, 318, 74 (*n.* 1), 5, 428. —

a) „Kronyck ende Historie". *b*) „Die älteren Geschichtsquellen".

Gallmann, 542, 3. — Gamelon, **E.** — v. Gameren, 554 (*n.* 1)*, 5 (*n.*, *Gen.*). — Gansneb gen[d] Tengnagell, 231. — Gantesweiler, 660. — Gantvoort, 233 (*n.*). — Gastelaers, 294. — Gastmann, 359. — Gauhe, 543. — de Gavere, 186, 628. — Gebhardi, 558. — Geel-Fels, 386 (*n.*). — v. Gheel, 536, 96. — v. Gh. v. Spanbroek, 123 *a*). — Geelhand, 509 (*Kab.*). — de Geer, 68 (*n.*), 292 (*Nm*), 7, 422, 611 (*n.* 4). — v. der Geest, 355. — v. der Gheest, 56, 60, 231—3, 355. — Geestecoorn, -coren, 104. — Geijgers, 599. — Geysbeek, 29 (*n.*). — Geisweit, 114. — v. Gelder, 18, enz. *Zie* **PR**, 25 (*Pn*). — de Gheldere, 293. — Geldorp, 503 (*n.* 2). — v. Gelijndt, 164. — Gelinde, 409. — Gelkinge, 40. — v. Gelskerken, 54. — Geltendach, 642. — Geluk, 191. — v. Gemert, 663. — v. Gemmen, 292 (*Nm*). — Génard, 113. — v. Gent (*adell.*), 369, 70, 7, 419 (*n.* 1), 78, 597, 8. — Gerpott, 658. — Gerwers, 119. — Gezelle, 349. — G. Meerburg, 51 (*n.* 1). — Gesner, 75*. — v. Geuns, 190 (*n.* 1). — Gevers, 561 (*n.*). — Gibbon, **N.** — v. Giessen, 597. — Ghijs, 473. — Gijsberti, 100—2. — G. Hodenpijl, 102, 13. — Gijsbrechts, 590. — Ghileyn (?), 191. — Gillis, 189. — Gimberg, 515, 7. — Ghysberts, 352. — Ghyselin le Sage, 310. — Glarean, 33. — v. Glenden, 409. — Glymes, 185*, 6 (*n.*)*. — v. de Glind, 164. — Gobius, 472 (*Gen.*). — v. Goënga (?), 499. — v. der Goes, 256. — Goetghebuer, 444. — Goethals, 293. — Goetzee, 634, 5. — v. Gogh, 536. — v. Goch, 315, 417. — Goldschmidt, **C.** — v. Golstein, 133 (*n.* 3), 473, 542. — Gonnet, 309, 36, 99. — de Gontaut-Biron, 311. — Gool, 118. — v. Goor, **E.** — Goossens, 522. — Goovaerts, 50, 62, 482. — Gordinou de Gouberville, 2, 3, 548. — Gordon, 298 300, 456. — Goris, 334, 660. — v. Gortel, **H.** — Gosebruch, 180. — v. Goslinga, 416 — Gotschalk, 57. — (de) Gouberville, 3, 548. — v. Gouthoeven, 57, 369 (*n.* 7). — Goudineau, 3. — Goudsmit, 562 (*n.*). — ter Gouw, 498. — Gouwenaar, 590 (*n.*). — de Graaf, 536. — de Graeff, 8. — de Gr. v. Polsbroek, **F.** — v. de Graaff, 76, 193—5. — v. der Gr., 76 (*n.*). — Graafland, 10. 396, 548. — de Graeuw, *zie* de Grauw. — v. der Gracht v. Romerswael, 187, 8, 310, 435, 6. — Grammaye, 279. — Grant, 423. — Gratama, 96 (*n.* 2). — de Grauw, 298, 9. — v. 's Gravesande, 54, 294. — v. Grevelingen, 62*, 3. — Grévy, 77. — Grevink, 631. — v. Gri(e)nsven, 198, 312, 55. — v. der Grijp, 423. — v. Grijpskercke, 377. — Grynaeus, 480. — de Groeff v. Erckelens, 629. — de Groulard, 181. — Groen, 257. — Gr. v. Prinsterer, 217. — v Groenendijk, 296. — Groeneveld, 151, 83. — Groeninx v. Soelen, 188 (*n.* 3). — Groes, 229. — v. Grolman, 657, 8, 60. — v. Gronen, 40 (*n.*). — Groot, 591, 5. — de Gr., 183, 256, 392 (*Cat.*), 593, 4. — Groskurt, 146. — ten Grotenhuys, 244. — v. den Gruythuys, 82. — d(i)e Gruyter, Gruter, 450, 1, 504. — de Guebriant, 328. — Guernon-Ranville, 571. — Guigard, 558. — Guyot, 271. — Guilbeau, **C.** — Guislain de Brune, 293. — v. Gulich, Gulik, 370 (*n.*). 611. *Zie* Gulik. — v. Gulpen, 279. — v. Gurp (*zie* bij Verbeek, de noot) — v. Gürzenich, 537, 8 (*n.*)*.

v. **Haeften** (*adell.*), 133 (*n.* 4), 54, 352 (*n.*), 70 (*n.*), 6, 420*, 1*, 558 (*n.* 3), 9, 662. — Haecx, 315. — de Haan, 21 enz. *Zie* **PR**; 176, 232, 318. — de Haan Hettema, 411. — Haender, 181. — ter Haer, 152 (*n.* 3). — v. der H., 92, 238, 478. — v. Haerlem, 321. — v. Haerst, 395. — de Haart, 4. — v. der H, 660. — de Haas, 423*. — v. Haeseler, 25 (*Pn*). — ab Haestens, 456. — Haester, 306. — v Haberkorn, 471. — Haffing, 340. — Haffner, 60, 533. — Hagedorn, 136. — Hagen, 232. — Hagenberg, 178. — Hagens, 590 (*n.*). — Haid, 21 (*n.*). — Hayers, 234. — Haygh, 592. — v. Hayst, 323 (*n.*). — Hack, 475. — Hak (?)

a) In 1750 was Jan Mein, heer van Spierdijk en Zuidermeer, ook heer van Spanbroek.

Beloys Janssen, 420. — Hack v. Alem, 242, 3. — H. v. Soelen, 557 (*n.* 1)* (*Gen.*). — v. Hackfort, 133, 4. — Halbertsma, 407. — Halbretter, 138, 254. — v. Halewijn, 473. — Hallema, 627. — (v.) Halmael, Halmaël, 411, 649. — Halter, 89. — v. (den) Ham, 115*, 421, 2, 71. — Hamaker, 131, 382. — v. Hamale, 186. — (v.) Hamel, 376, 497. — Hamerani, 84, 270. — v. Hammerstein, 361. — Hammevel, 590. — v. Hania, 413. — Hanthor, 620. — Hanwaert, 341. — v. Hardenbroeck, 66, 377. — v. Hardinxvelt, 65, 6. — de Harduijn, 587. — v. Haren, 363, 653*. — Haring, 208 (*Pn*). — Haringkarspel, 59, 229. — v. Harcourt, 556–8 (*Gen.*). — v. Harn, 472, 3. — v. Harpen, 62. — v. Harsinga, 416. — Harting, 49. — v. Hartinck, 66. — Hartjes, 592. — Hartloop, 340. — Hartman, 590. — Hartmann, 660. — Hartog, 53, 196. — Hartogh, 53*. — Has(a)ert, 248, 9. — Haesebroeck, 52, 664 *a*). — de Haze, 423. — Hasebroek, 98, 664. — v. Hasselt, 25, 272, 5, 629. — v. Hattem, 61, 93*, 4, 378. — v. Hattum, 94. — v. der Haule, 503. — (de) la Hault Hodeig(n)e, 360, 597*. — v. Hausz, 274 (*n.*). — von Hausen, 182. — d'Hauterive, 398. — Hautsch, 19, 22, 147. — v. den Have, 172. — Havelaar, 590. — Haverkamp, 94. — Haverkorn, 471. — Haverman, 94. — Havingha, 296. — v. Havre [1]), 62, 481. — Heberle, 397 (*n.* 1). — Hedlinger, 21. — v. Heeckeren, 199, 457, 655 (*n.*). — v. H. v. Brandsenburg, 274. — Heeckt, 165. — v. Heel, 664. — v. H. de Veye, 664. — v. Heemskerck, 54, 63 (?), 7, 171, 359, 70 (*n.*). — v. H. v Beest, 353, 4*. — v. Heemstra, 362. — de Heer, 292 (*Nm*), 599. — v. Heerdt, 244. — v. Heereman, 235. — v. Heereveen, 116. — Heerman, 27 (*Nm*). — v. Heers, 418. — v. Heeswijk, 64, 606. — v. der Heyde, 152 (*n.* 3). — v. Heijdebrand u. der Lasa, 534. — die Heyden, 351. — v. der Heyden, 121. — Heydenrijk, 300. — Heym, 546. — v. Heinan, 417. — Heine, Heyne, 180, 482*. — de Heyne gezegt Parisus, 55. — Heineken, 92, 208, 447. — Heynen, 472*, 3, 653*. — v. Heyningen, 536. — Heins, 221, 504, 5 (*n.* 3)*, 6. — v. Heynsberg(en), 300, 611. — Heinsen, 182. — Heinsius, 506. — Heis, 145. — Heys v. Zouteveen, 53, 96 (*n.* 2). — v. Heyst, 323 (*n.*). — v. der Hecke, 474. — v. der Hell. 231. — Heldring, 92. — Hellendoorn, 233. — v. Heller, 555. — v. Hellesum, 485. — v. Hellu, 554*, 5 (Z.), 8*. — v. den Helm, 111, 244*, 378. — Hels, 427. — v. Helsdingen, 67. — Helt, 61. — Helvetius, 271, 2 (*Pn*). — H v. den Bergh, 153, 4, 272. — H. v. Riemsdijk, 272, 667, 8. — v. Hemert, 377, 9, 555 (*n.*), 666. — Hemsing, 6. — v. Hende, 87, 8, 149. — Henderson (-som), 304*, 653, 4. — Hendricx (?), 400. — Hendriks, 233 (*n.*). — v. Henegouwe, 370 (*n.*), 558 (*n.* 3). — v. Hengel, 240, 422, 47 (*Pn*). — den Hengst, 171. — v. H., 665. — Hennekei, 535 (*Nm*). — (de) Hennequin, 187, 534, 5*. — H. Visaije, 535. — Henrics, Henricxsz, 135, 549. — Henriquez à Strevesdorff, 542. — Heppe, 123. — de Heraugière, 378. — Herberts, 135. — Herbing, 660. — Herbis, 100. — Herdingh, 26. — v. Hergant, 370 (*n.*). — v. Herlaer, 368. — Hermanni, 536. — Hermans, 368 (*n.* 1), 425 (*n.*), 608 (*n.* 1). — v. Herreward [2]), 660. — v. Herseele, 186. — v. Herssel, 485. — Herst, 583. — Hertoch Moerkercken, 319. — de Hertoge, 55. — de Hertoghe, 53*. — Hertsbergen, 315. — v. Herveten, 188 (*n.* 1). — v. Herwaerden (*adell.*), 422 (*Gen.*), 660 (?). — v. Herwaarden, 422. — Herweijer, 361. — v. Herwijnen, 352 (*n.*), 70 (*n.*), 554*, 6–8*. — v. Heze, 378. — Hezenmans, 319. — Hesselink, 52. — Hessels, 377. — Hessemer, 657. — Hettema, 411. — Heuff, 664, 5*. — v. Heu(c)kelom, -lum, 664. — v. Heurn, 241, 478, 609 (*n.* 1). — v. Heusden (*adell.*), 351 (*n.* 3). — v.

a) Te Zutfen † 4 Oct. 1888 P. Haesebroeck, geb. Rogge, oud 66 jaar. 1) Vgl. *Nav.* XXXVII, 680, *Gen.* 2) v. Herwaerden?

Heussen, 525. — v. den Heuvel, 480. — v. Hienen, 401. — Hiensch, 305. - v. Hierde, 199, 478. — Hiersemann, 152 (*n.* 1). — Hildebrandt, **D.** — Hille, 388 - v. Hillersberg, 600. — Hilt, 61. — Hilten, 65. — v. Hindersum, 304. — Hindertaale, 232. — Hinlopen, 229, 594. — Hodeig(n)e, 360, 597*. — Hodenpijl, 102, 13. — Hoeben, 122, 482. — Hoeff, 664, 5* (*Z.*). — v. der H. v. Kriekenbeek, 664*. — v. Hoeflaken (?), 68. — den Hoeffsche(n), 46. — v. Hoeij, 422. — v. Hoeck(e)lom, -lum, 32, 93, 4, 664. — Hoeker, 254. — Hoekstra, 513. — v. Hoenselaer, 136. — Hoeufft, 242, 449, 665. — v. Hoevell, 154, 311, 33, 437. — v. Hoeven, 376 (?). — v. der Hoeven, 121, 376 (?). — Hoevenaar, 456. — Hofdijk, 9. — Hofer, **J.** — v. Hoffalize, 418. — Hoffman, 56. — Hofstede, 213, 335, 456. — v. Hogelandt, 69. — v. Hogendorp, 601. — v. Hohenzollern, 306. — Hohl, 180. — Höhn, 20 (*Kab.*), 147 (*Kab.*), 50 (*Kab.*), 204 (*Kab.*), 67. — Hoijer, 119. — v. der Hoye, 667. — Höker, 254. — Holl, 663. — v. Holkema, 625 (*n.* 1). — Holland, 665, 6*. — v. Holland, Hollant, 232, 363, 665, 6 (*Pn*). — v. H. genmd Velsen, 666. — Hollander, 665. — de H. v. Roemerswael, 129, 31*. — Holle, **G.** — v. Hollenstein, 104. — v. Holmfeld (?), 666. — v. Holstein, 136. — v. Holsteyn-Gottorp, 3. — Holtzhey, 92. — v. Homburgh, (?), 400. — v. Hompesch (-Rurich), 666. — v. Homrigh, 296. — v. Hondenberch, 371*. — Honig, 23, 395, 549. — v. Honckoop, 422. — v. Honposs, 666. — Honsberg, 492. — de Hont, 66. — d'Hont, 424. — v. Honthorst, 66, 376. — Hooft, 29 (*n.*), 651. — H. Graafland, 396. — H. v. Iddekinge, 447. — 't Hooft, 87 (*Cat.*), enz. *Zie* **PR**; 422. — 't H. v. Benthuizen, 442 (*Cat.*) — v. Hoogeveen, 566. — Hoogland, 361 (*n.* 1). — v. Hoochstede, 307. — v. Hoogstraten, 334. — Hoogwoudt, 594. — Hooykaas, 421. — Höhlbaum, 542. — v. Hoolwerff, 229, 592. — de Hoop Scheffer, 273. — v. Hoorn, 108, 9, 244, 300, 1, 30 (*Pn*). — v. Hoorne, de Hornes, 366, 70 (*n.*). — Hora Siccama, 393. — Horn, 540 (*n.*). — Hörnigk, 562. — Horsman Schut, 112. — Horst(ius), v. (der) Horst, 70, 2, 4. — v. der H., 108 (*n.*). — v. Hostade, 668. — Houbraken, 207. — v. Houtem, 424. — ter Houten, 424. — v. Houten, 59, 115, 424, 593. — Houton, 591. — v. der Houven, 422, 3*. — v. Houwelingen, 397, 513, 4. — v. Houweningen, 397. — v. Hove, 572. — v. H. v. Zijll, 244. — v. (den) Hövel, 243, 596 (*Gen.*). — ten Hoven, 121. — v. H., 588. — Hovendaal, 506. — Hovens, 491. — den Hovesschen, 46. — Hubert, 193. — Huberts, 135. — Hübner, 642. — Huet, 483 (*n.*). — Huef, 664, 5*. — v. Huffel, 280. — Huguenin, 300. — Huybrecht, 280. — Huybrechts, 666. — Huijbrijckse, 70. — Huydecoper, 130 (*n.* 1). — Huygen, 156. — Huygens, 482, 3, 584, 668. — Huijsinckvelt, 295. — Huissteen, 569. — de Huyter (d'Argenteau), 173, 4. — v. Huclem, Hukelem, *zie* v. Hoeckelom. — Hulsebos, 313. — v. Hulst, 475. — Humanus, 123. — Humblot, **C.** — Hundebeck, 112. — v. Hungese, 137 (*n.*) — v. Hunthum, 24 (*Pn.*)*. — Hupkens, 592. — Hurdon, 362. — Hurgronje, 536. — d'Hurtebize, 123*. — de Hwiter, 173.

v. Iddekinge, 23 (*Cat.*), 447 (*Cat.*), *zie* **PR.** — Igesz, 593 (*Nm*). — v. IJsseldijk, 108, 77, 240, 334, 506, 15, 637. — Ilberi, 170. — v. Imbyse (v. Batenburg), 299. — Imchoor, 590. — Imhulsen, 631. — Immerzeel, 565 (*n.*). — v. Immerseel, 15, 314. — Impens, 16. — v. Inn- und Kniphausen, 363, 418. — Indenappel, 285. — Ingelen, 104, 566 (*Nm*). — v. Ingen, 477. — Inhiemra, 499, 500. — Inkefort, 242. — Yonge, 394. — Ypeij, 100, 39. — Ippius, 296, 7. — Isebree, 108—10, 300. — v. Isenburg, 555 (*n.*)*. — v. Isendoorn à Blois, 188, 419 (*n.* 1). — (v.) Isendorp, 447 (*Pn*), 512 (*Pn*). — v. Iterson, 652. — Itter, 562. — v. Ittersum, 362. — Ivoy, 511. — d'Yvoy v. Mijdrecht, 397. — de Jager, 74, 251, 494,

587. — Jaecobs, 70. — Jacobsze, 247, 9. — Janss (?), 135, 480. — Jansz (?), 549. — Janssz, 104. — Jansze (?), 70, 250. — Janszn, 104. — Janssen, 45, 175, 286, 410, 20 (?), 39, 628. — J. v. Raaij, 410, 25. — Janssoon (?), 559. — du Jardin Vivasio, 360. — Jarman, 64. — de Jeer, 292 (*Nm*). — Jelissen, 135. — de Jenas, 317. — Jerichow, 624 (*Z.*) — de Jeude, 456. — v. Jiske, 110 — Jöcher, 272, 563, 637. — Jolimais, 244. — du Jon, 591. — Jolly, 341. — de Jong, 52, 474, 655 — de Jongh, 604. — de Jonge, 6, 57, 91, 104, 302, 31 (*n.* 1), 7, 96, 472, 3. — de J. v. Ellemeet, 336. — Jongema, 392 — Jonckbloet, 517. — de Joncheere, 492. — Jonctys, 584. — Jonnaert, 444. — Jordaan, 421. — Jordens, 518. — Jousma, 499. — de Jouwer, 234. — Juffreyt (?), 130. — v. Juckema, 411, 4, 504. — Junker, 147. — Junius, 591. — v. Jutfaes, 68 (*n.*). — Jutting, 191.

Kaempfer, 453. — Caan v. Neck, 356 — Caarten, 590. — Kaats, 482. — Caets, 609. — Cabbeljau, 103, 562. — Kaezabon, 175. — Caland, 109, 31, 300, 475. — Calebrander (?), 52. — v Calchem (v. Lohausen), 315. — v. Kalkensteijn, 311. — Calkoen, 160 (*Por.*)[1] — Kalleia, **F.** — Callenfels[2]), 6, 187, 95, 473. — Calmann, 572. — v. Kalt, 542. — Caluart, 293 — v Kamferbeke 240, 4, 421. — v. Kamme, 377. — v. Camminga, 504. — Campbell, 400, 25. — Campen, 25 (*Pn*). — v. Kampen, 196. — Camphuysen, 583. — v. Camphusen, 629. — du Cange, 45, 646 (*n*). — Kanis, Canis, 32, 64 (*Gen.*), 153, 360 (*Gen*) — Canisius, 4. — Canneman, 121. — Kanseken (?), 129. — Kant[3]), 51, 532, 3. — Canters, 124. — Cantzius, 473. — v. Capelle, 668. — v. der C., 655 (*n*)*. — v. der Capellen, 231, 74, 93, 518. — v. der Cappelle (?), 499. — Kapteijn, 482. — Carbasius, 592. — Karens, 501 (*n.*). v. Karnebeek, 233, 4. — Carpenter, 315 — Carpentier, 299. — Carpzow, 479 (*n.*). — Cartere, 341. — Karthaus, 660. — de Casembroot, 61, 174 (*Gen.*), 5 (*Gen.*, *Nm*)—7, 287, 301—3*, 473—4* (*Afb.*) — 5 — Kasse, 64. — v. de Kasteele, 667. — Casteleyn, 155. — ten Cate, 668. — Ten Kate, 353 (*n.* 3), **K.** — Catinat, 513 (*n.*). — Cauchon (de Maupas du Tour), 398*. — Caupo, 485. — Keer, 116*, 475, 6*. — Keersmaker, 155 — Keesen, 663. — Kechel v. Hollenstein, 104. — Keib, 92*. — de Keyser, 561 (*n*), 2 (*n.*) — Kelderman, 234 (*Gen.*). — Kelffken, 422. — Keller, 181. — Kellner(s) (*adell.*), 368 — Kemener, 562. — Kemp, 116, 542, 55, 607 (*n* 5) — de K, 67, 376. — v. der K., 660. — Kempema, 499. — v Keppel, 4. — Kepper, 258. — v. Kerchem, 124 — v. Kerckebroeck, 175. — v. Kerkhoven v. Groenendijk, 296. — v. Kerkwijk 603 (*Gen.*). — Kern, 292 (*Nm*). — v. K., 182 — Kernkamp, 292 (*Nm*). — v. Kerpen, 107 — Kerper, 16. — v. Kerrebroeck, 175 *a*). — Kerstiens, 232 — Kervinck v. Reimerswael, 129, 30, 2, 3, 85*. — Kesman, 62. — v. Kessel, 117, 663. — v. K. (*adell.*), 153, 230 (*Gen.*). — v. K. dit Massereel, 424. — de Kesschietere v Havre[4]), 62, 481. — Kesteloo, 625. — Kestner, 314 — Kets, 600. — Ketterling, 536. — v. Ketwich, 111. — v. Ceulen, 340. — Ceuningh[5]), 12. — Kien, 422. — Kilgrey, 376. — Kiliaan, 45. — der Kinderen, 26, 44. — Kist, 208 (*Cat.*). — Claess, 135 — Claesz, 299. — Claesze, 247. — Claessen, 315. — Clant, 56 (*Gr.*), 62, 112, 591. — Cl. Bindervoet, 234 — Clapholt, 135. — Clasberg, 179 *b*). — Clasen, 539 — Klasing, **J.** — v Klaveren, **H.** — v. Cleef, 639—41. — v. Cleeff, 17 enz. *Zie* **PR.** — v. der Kleij, 422. — Cleijmans de Reijden, 437. — Kleynenbergh, 203. — Clericus, 624. — de Clerck d'Hurtebize, 123*. — le Clerc, 267 (*n*). — v. Clevesteyn, 422. — Klijn, 394. — Klingholz, 660. — Klinkenberg, 216. — Klinkert, 517. — v. der Cloes, 376, 7,

---

1) Vgl. *Nav.* XXXVII, 368. 2) Zie bij Stein, de noot. 3) *niet* Kantz. *a*) Vgl. *Nav.* XXXIII, 110. 4) Zie boven, v. Havre. 5) analoog met Coninck, Connynck, Cuenync (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 325). Th. F. de Ceuninck v. Capelle werd Nov. 1887 tot tijdel. betaalmr bij den dienst der Staatsspoorwegen ter Sumatra's Westkust benoemd. *b*) moet wegvallen.

8. — Cloote, 103. — Cloppenborg, 654. — Clopper, 426, 618. — Kluyskens, 272. — Kluit, 248 (*n.* 1), 317, 641. — Knauth, 22. — v. der Knesebeck, 542 (*n.*). — Kneschke, 178, 367 (*n.* 3), 96, 534. — v. Kniphuysen, -hausen, 415, 653. — Knippenbergh, 614 (*n.* 4). — v. Knobelsdorff, 209 (*Pn*)*. — Knoede, 427. — v. Knoch, 479 (*n.*, *Gen.*). — Knoche, 479 (*n.*). — Knocks, 116. — de Cocheteux, 263—6. — Kodde, Codden, 504 (*Nm*). — Coeck, 557 (*n.*, *Nm*)*. — Koekoek, 533. — Coell, 135. — Koenig, **J.** — Coenys, 427. — Coegle de Bargues, 54. — C. v. Dortmond, 6, 54, 171. — Coeck, 68. — Coesemaker, 477 (*Nm*). — Koesijnse, 477 (*Nm*). — v. Coesfelt, 66. — Coets, 631 (*n.* 1). — v. Coevenhoven, 240. — v. Coeverden, 311. — Kohlbrugge, 34, 5, 336, **J.** — Köhler, 93, 388 (*Cat.*). — Koch, 85, 258, 441. — Cohen, 217. — Coyet, Cojett, 359. — de Coigny, 280. — Coymans, 116. — Kok, 25 (*n.* 1), 30, 64, 369 (*n.* 7), 71, 556 (*Nm*). — Cock, 153, 258. — Cock, Koc, 5, 373. — Kock, 5. — Kock de Pere, 424. — Cocq, 556 (*n.* a.)*. — de Cock (*adell.*), 52, 368, 77, 419 (*n.* 2, *Nm*), 20 (*n.* 2)*, 424, 556 (*Nm*), 608. — de C. v. Beest, 351*. — de C. v. Delwijnen, 352 (*n.*), 557 (*n.*). — de C. v. Haeften, 133 (*n.* 4, *Gen.*), 420*, 556 (*n.*), 7. — de C. v. Hemert, 555 (*n.*). — de C. v. Isendoorn, 419, 557 (*n.*). — de C. v. Kerkwijk, 153, 603. — de C. v. Neerijnen, 401, 19 (*n.* 2), 597. — de(n) Cock, 5. — v. Cocceji, 258. — Coxinga, 359. — v. Koldenhous, 627. — v. Colenberch, 377. — Kolenbrander (?), 52. — v. Colevelt, 103. — Colibrant, 354. — v. Kolink, 666. — (v.) Collecum, 315. — v. Collen, 206, 7 (*Pn*, *Por.*) — Collot d'Escury, 339, 666. — Colonia, 376. — Columba, 413. — Commersze, 72, 248 (*n.* 2). — de Koning, 476, 7, 655. — Conradi, 170. — Conway, **K.** — v. der Koog, 237. — Kooiman, 392 (*Cat.*). — Kooke, 557 (*n.*, *Nm*). — Koolhaas, 243. — Koolman, 380. — de Cools, 307. — v. Coonter, 314 (*n.*). — Koopmans, 82, 168, 9, 589. — Coornhert, 584. — v. Cooten, 660. — Copal, 244. — Coppart, 107. — Kops, 210 (*n.* 2). — Coren v. der Mieden, 482. — Corf v. Boschuysen, 302. — Korff, 23. — Korndörffer, 195, 373. — Cornel, 217. — Cornelisse (?), 400. — Cornelisze, 69. — v. Korpershoek, 60, 124, 240*, 533. — Kortleven, 330. — v. Cortract, 103. — Kortum, 166. — Cosijn, 50, 477. — Coster, 217, 340. — Koster, 118. — de Coster, 87, 330 (*Cat.*), 87 (*Cat.*), 445 (*Cat.*) enz. *Zie* **P R.** — Costerus, 335, 663. — Costijns, 317. — Cottveau, 426. — op den Coul, 582 (*Nm*) [1]. — v. Coulster, 473. — la Court, 505 (*n.* 2). — de la C., 233, 355. — Kous, 477 (*Nm*). — Couse-, Kousemaker, 477 (*Nm*). — Cousen, de Cousein, 116, 477 (*Nm*). — Couvée, 297. — v. Couwenhoven, 238, 40. — Craeyvanger, 112*. — de Kraan v. Haeften, 421*. — Craandijk, 4, 83 (*n.* 1), 126, 629. — v. Cralingen, 238. — Kramm, 25, 565 (*n.*). — Cramer, 60, 124, 240, 533. — Cranenbroeck (-broucq), 62, 3*, 230. — (v.) Cranenburgh, 62, 230. — v. Cranendonk, 62, 209 (*Pn*)*. — Crap, Krap, 116, 256, 481. — de Crazannes, 265. — Crauwel, 117. — Krebbers, 278. — v. den Krekelsandt, 480. — Kremer, 50, 166, 485, 519, 32, 602, **O.** — de Cretser, 221. — Creutz, 173. — Krieger, 243. — Crieckenbeek, 248—50. — v. Kr. (?), 664*. — v. Kries, 660. — v. Crijtsnaght, 117. — Croes, 66. — Krocher, 535*. — du Croije, 53. — Croin, 40 (*n.*, *Nm*). — Croiset, 237. — Cro(c)ker, 18, 20, 145, 7, 8, 204, 68, 9, 325, 7, 90. — Croll, 135. — Krombalch, 627. — Crombet, 94. — v. Cromvliet, 189. — v. Kronen, 660. — Kronenberg, 256. — Krook, 62. — Croockewit, 234. — Croon, 651. — v. der Kr., 40 (*n.*, *Nm*). — v. Cro(o)nenburch, 368, 70 (*n.*). — Croostwijk, 231. — Crous, 652. — v. der Cruyceen, 651. — Cruydenier, 113. — de Cruyff, Kruijff, 377, 483. — Cruimel, 173. — v. Kruijne, 124. — v. Kruiningen, 129. — Krul, 649. — Kruseman, 638. — Crusius, 31. — Kuenen, 452. — Kuchenbecker, 556 (*n.*). — Küchenmei-

1) Te Zeist vindt men Kuhlmeijer.

ster, 556 (*n.*). — Kühne, 660, 1. — Kühnen, 179. — Kuyk, 471. — v. K., 96 (*n.* 2). — v. Cuyck (*adell.*), 55, 66, 367, 668. — v. Cuyck, 27. — Kuijl, 124. — v. Kuyl, Cuyl, 66, 7. — v. Kuilenburg, v. Cu(ij)lenborch, 52, 116, 376, 606 (*n.* 1). — Kuiper, 660, **H.** — Kuyper, 62, 336. — Kuyst, 427. — Kuyt, 104. — Kumpel, 599. — Cunaeus, 563. — Cup, 416. — Kurth, 571. — Kusenburg, 300.

ter **Laag**, 602. — v. Laege, 274 (*n.*). — v. der Laan, 24 (*Pn*). — v. Laar, 422, 638. — v. Laer (*adell.*), 520. — v. Laer, 422. — v. de Laar, 421. — v. 't Laer, 171. — v. Laerne, 302. — de Laat, 660. — de Laet, 67, 481. — Labouchère, 562 (*n.*), **R.** — Lafeber, 159, 281. — Lacomblet, 540 (*n.*). — v. Lalaing, 609 (*n.* 3). — Lam, 117, 30 (?). — Lambertschagen, 594. — Lambregs, 479. — Lambrechtsen, 80. — Lamme, 35. — Lammen, 501 (*Nm*). — Lammens, 501 (*n.*). — Lammers v. Toorenburg, **G.** — v. Lamsfelt, 66, 377. — v. Lamsweerde, 376. — de Landas, 396, 8. — de Langh, 69. — de Lange, 54, 277, 518. — Langendijk, 95. — Langeveld(t), 6, 294. — de Lannoy, 303, 624. — Lans, 590. — Lant, 654. — Lantsheer, 43, 316. — Lantwijck (?), 16. — Lap, 69, 244. — Lapidoth, 665. — Lappe, 551. — Larde, 590. — Latham, 406 (*n.*). — Laufer, 18, 267 (*n.*). — de Launay, 358 (*n.* 1). — Laurillard, 33, 168, 470, 96, 589. — Lausser, 267 (*n.*). — Lauwart, 366. — v. (der) Lawick, 478, 667. — Lawyns, 66. — Lebel, **C.** — Lebrun, 576. — v. Ledebur, 235, 6, 303, 543. — v. Ledenberg, 61, 175, 7. — v. Lee, 104. — Leech, **N.** — v. Leefdael, 611. — Leeflang, 393. — v. Leegh, 376. — Leenants, 57. — Le(e)na(e)rts, 591. — v. Leerode, -rodt, 543*. — v. Leest, 354. — de Leeuw, 590. — v. Leeuwen, 31, 63, 153, 86 (*n.* 1), 209 (*n.* 2), 30, 369 (*n.* 7), 535, 612 (*n.* 1). — Legay, 280. — v. der Leij, 592. — a Leydis, 629. — v. Leyenberch, 69. — Leich, 386 (*n.*). — v. Leijne, 15 *a*). — v. Leiningen, 126. — Leyser, 444. — v. der Leck, 15, 606, 13. — Leliaert, 571, **K.** — Lenalen, **E.** — v. Lennep, 67, 199, 236, 62 (*n.*), 361, 4, 477, 8, 580, 97, 600, 1. — v. Lennepe, 361*. — v. Lerius, 113, 338. — de Leth, 26. — v. Leuningen, 117, 8. — Leuveling, -link (Tjeenk), 598 (*n.*). — de Leuw, 660. — Lévy, 572. — Liauckama, 451. — v. Lidt de Jeude, 456. — Liebergen, 334. — v. Liedekercke, 15. — Lieftingh, 12. — Liepperth, 118*. — v. Lier, 536. — v. Liesvelt, 92 (*Pn*). — v. Lichtenberg, 352 (*n.* 1). — v. Lijden, 63. — v. Lijnden, 63 (*n.* 2), 8, 228, 37, 8, 75, 378, 422, 605. — Lijnslager, 6, 451 (*Nm*). — v. Limborch, 255 (*n.* 2). — v. Limburg (*Graven*), 520. — Linck, 389. — v. der Linde, 184. — Onder de Linden, 26. — v. der Linden, 51 (*n.* 1). — de Lint, 535. — Liori, 534. — v. (der) Lippe (*Graven*), 511 (*Pn*)*, 53, 4, 605, 14. — Liselius, 59, 229. — (v.) Lissen, 479. — v. Lith, 598. — v. Lits, 479. — v. Litzelburg, 479. — v. Litsenburg, 479, 80. — Litthé, 184. — Littooij, 51 (*n.* 3). — (v.) Lobbrecht, 3, 104. — v. Lodensteijn, 535. — v. Lodijck (?), 132. — Loelevinck, 654. — v. Loen, 63, 612. — v. Loestraede, 241. — Loevelinck, 598. — v. Loeuen, 16. — Loewendahl, 396. — Löchner, 93. — v. Lokhorst (*adell.*), 139. — v. Lockhorst, 118. — Lolkes (?) Suiderbaan, 271 (*Pn*). — Loman, 562 (*n.*). — v. Lonchin, 307. — de Long-Vic (Longwy), 393. — le Long, 542 (*n.* 1), 83. — Longmans, 571. — v. Loo, 38, 9, 63, 230, 80. — v. Lo(o)huysen, 315. — v. der Looij, 590. — v. Loon, 1 (*n.*), 17, 8 enz, *zie* **PR**; 24 (*Pn*)*, 5 (*Pn*), 38, 63, 4, 373, 524, 603*, 4*, 13 (*n.* 5), 60. — Loos, 69. — v. Looz, 418. — v. Loosen, 330, 604. — Loosjes, 217. — v. Lohstädt, 241. — de Lopes, 358, 9*. — Lopez Suasso, **K.** — Lorgion, 370. — Lothz (*zie* bij Thiemo, de noot). — v. Lothum, 660. — Lourens, 25 (*Pn*). — Loveling, 598 (*n.*). — Lubach, 339 (*n.* 3). — v. Lüderitz, 313*, **O.** — v. Ludwig, 542 (*n.* 1). — v. Luchtenberg, 174, 473. — Luchtenburgh, 294. —

a) lees v. Seijne.

v. Luchteren, 484. — Luchtmans, 515. — Luijks, Luycx, 124. — v. de Luyster, 295. — Lucanus, 313. — Lucasze, 248. — v. Lummel, 273. — von Lutzelburg, 479. — v. Luenen, 232. — Luzac, 390 (*Cat.*).

v. Maanen, 456. — v. Maaren, 183. — (v.) Maarseveen, 361*, 2, 598*. — v. Maarsseveen, 361, 2. — Maas, 561 (*n.*). — v. M., 596. — Maes, 207, 436*. — v. Maes, 377. — v. Maeseyck, 64. — Mabillon, 556 (*n.*). — Madai, 25 (*Cat.*), 86 (*n.*, *Cat.*) enz., *zie* **P R.** — Machariss, 135. — Magnin, 8, 287, 373, 542. — Magnus, 426, 618. — Maynel, 68. — Mailliet, 145, 9, 263, 4, 328, 90. — des Maizeaux, 453. — Major, 196. — Macaré, 208 (*Cat.*). — Macquet, 586. — Max (?) Hohl, 180. — v. Malburg, 597. — v. Maldeg(h)em, 302, 474. — Malefijt, 112 (*n.*). — v. Malsen, 68. — de Man, 230. — Mandemaker, 628. — v. Manderscheydt, 243 (*Gen.*). — v. Maneil, Maneel, 396. — Manhave, 220. — Manley, 340. — v. Mansfeld (*adell.*), 503 (*n.* 2). — v. Mansfeldt, 377. — de Marbais, 303. — Marcelys, 427. — Marchant, 118, 9, 240, 596. — de Mare, 297. — v. Marivoorde, 301. — v. der Marck (*adell.*), 55. — Marcus, 401. — v. Marle, 660. — Marlof, 580, 3. — Marmé, 23. — Martinius, 296, 305. — Mazicq, 64. — v. Maschere(e)l, Maschelreil, Massereel, 367, 424*. — Masman, 233 (*n.*). — Massa, 295. — v. Mate, Mathe(n), 67, 378. — de Mathenes, 67. — Matthaeus, 497, 635 (*n.* 4). — Matthes, 655. — Mauger, 22, 91, 151, 330. — Maupas, 398. — v. Maurick, 135. — Méchain, 577. — Medemblik, 594. — v. Medina-Coeli, 576. — v. Meeckeren, *zie* v. Mekeren. — v. Meel, 255. — Meemeling, -link, 120, 200. — v. der Meer, 378. — v. Meerbach, 485. — Meerburg, 51 (*n.* 1). — v. den Meerendonck, 354. — v. Meerhem, 368, 9 (*n.* 3*, 9), 70 (*n.*). — Meerman, 394, 513, 4 (*Cat.*), 612 (*n.* 3), 51. — v. Meerten, 422. — Meertens, 128. — v. Me(e)rveld(t), 357*. — de Meester, 581. — v. Meeteren, 243. — Meeusze, 250. — Meeuwsen, 186. — v. Meghem, Megen (*Graven*), 119*, 356 (*n.*), 596. — v. Megen, 113, 60, 596 — v. Meg(h)en, 119*, 20. — v. der Mey, 58. — v. der Meije, 57. — v. Meijen, 657. — Meijer, Meyer, 23, 45, 216, 325, 90 (*n.*), 404, 10, 638, **R, S.** — Meijer Warnars, 10. — de Meyere, 319*. — Mein, *zie* bij v. Gheel, de noot. — v. Mekeren, 273 (*n.*), 365, 446 (*Pn*), 630. — de Melac, 265. — von Melle, 233. — Memling, -linc, 120, 200. — v. Memlingh, 200. — Menger, 213. — Ment, 423. — Meppel, 591. — Meppen, 416 (*n.*). — Merens, 593, 4. — v. Merijnen, 473. — v. Mering, 540 (*n.*). — Merkes, 555. — v. Mermoeden, -muden, 667 (*Nm*). — v. Merode, 376, 497. — v. M. Hoffalize, 418. — v. Mersche, 186. — v. de Merwe, 330 (*Pn*). — Mes, 16. — Mesch, 53, 60. — Metelerkamp, 83, 4 (*Gen.*), 601, 54 (*Gen.*). — v. Meteren, 243, 598. — v. der Meulen, 299, 336. — v. Meurs (*adell.*), 126, 397, 483 (*Z.*), 614. — v. M., 4, 165, 472* (*Gen.*), 3. — de Meuse, 360. — v. Meusenhol, 416. — v. Meverd, 137. — M'Govern, **N.** — v. Middachten, 544. — v. der Mieden, 482. — v. Mieris, 190 (*n.* 1), 368 (*n.* 1), 608 (*n.* 6). — Michaëlis, 66. — Miggel, 295. — Michiel, 429 (*n.*). — v. der Mijl, 118. — Mijsberg, 476. — v. Milanen, 377. — Mille, 535. — Miller, 122. — v. Millingen, 377, 8. — Minette, 133. — Miraeus, 369 (*n.* 3). — de Miranda, 303. — Mirandolle, 92, 312 (*Nm*), 421, 73. — Mistral, **M** (*n.* 2). — Modei, 68. — de Moelre, 135, 243. — Moens, 562 (*n.* 1), 3 (*n.* 1). — v. Moerker(c)ken, 240*, 1*, 319. — Moes, 127, 73, 458, 71. — Möesly, 296. — Möhsen, 272. — Moll, 196. — de Moler (Moilner), 629. — Moleveld, 536. — Molhuysen, 190, 374, 5. — Molière, 54. — Mom, 351, 2 (*n.*), 478. — Monachon, 660. — de Monaco, 281. — v. der Monde, 359. — Monhemius, 278. — Moninx, 421. — Monnickendam, 594. — Montagne, 52. — Montalie, 505 (*n.* 1). — de Montalembert, 280. — Montanus, 584. — de Monte, 32. — v. Montfoort (*adell.*), 125, 497. — de Montcrif, 281. — de Montmollin, 600. — de Moolner, 243. —

Moons, 585, 651. — Moor, 181. — de M., 108 (*n.*). — Moorrees, 455. — de Mortangie, Mortagnes, 481, 573. — v. den Mortel, 306. — Mortell, 562 (*n.* 1). — de Mortier, 104. — Mosselmans, 482 (*n.*). — la Motte, 205. — la Motthe, 476. — Mouges, 246 *a*). — la Moulin, 104. — Mouton, **B.** — v. Muyden, 377. — Muylman, 231, 596 (*Gen.*) — Muylwijck, 533. — de Muynck, 337. — Muisenhol, *zie* v. Meusenhol. — Muyswinkel, 115*, 35. — Mulder, 243. — de Muelebeke, 302. — v. der Meulen, 395, 549. — Mulert, 260. — Mulet, 114. — Muller, 171 (*n.* 1), 220, 80, 334, 40, 446, 74, 514, 62 (*n.*), 607 (*n.* 3), 8 (*n.* 5), 22. — Müller, 18, 270, 326, 90. — de Muelre, 424. — v. Mülverstedt, 82. — Muntendam, 85 (*Cat.*) enz., *zie* **PR**; 297 *b*). — Munting, Muntinghe, 75*, 297*, 654*, 5. — Murenbel, 116. — Murner, **K.** — Murray Bakker, 470. — Musquetier, 396. — v. Musschenbroek, 394, 514 (*Cat.*). — Mutsaers, 76. — Muusse, 112 (*n.*).

Naeranus, 255. — v. Naerssen, 75, 296. — Nagel, 631 (*n.* 3). — v. Nagell, 356. — Nagler, 339. — Nagtglas, 316. — Nahuys, 20, 150, 243, 4. — v. Namen (*adell.*), 608. — Nanning (?) Berckhout, 59, 229. — Napjus, 450. — v. Nassau (*adell.*), 15, 56, 66, 124, 91, 302, 15, 566, 664. — v. N.-la Lecq, 498. — v. N.-Ouwerkerk, 20 (*Pn*), 204 (*Pn*), 6 (*Pn*). — v. N.-Siegen, 338. — v. N.-Zuilestein, 339. — Nauta, 655. — v. Neercarspel, -kassel, 258. — Negel, 631 (*n.* 3). — Neiszen, 575. — v. Neck, 120*, 240*, 356*, 7. — Nepveu, 238. — v. Nes, 80, 472*, 3. — v. Nesse, 67. — v. der Net, 294. — Nethenus, 116. — Netscher, 339. — v. Nettelhorst, 371*. — de Neuforn (?), 296. — v. Neukirchen genmd Nijvenheim, 275, 6. — Neumann, 182. — v. Nideck, 104, 370. — v. Niel, 56, 60, 233, 55. — Niemeijer, 7. — (v.) Nierop, 121, 513, 94. — Nierstrasz, 353. — Niesert, 556 (*n.*). — v. Nieuwael, 484. — v. Nieuw-Amerongen, 197. — v. Nievelt, 585. — then Nijenhuis, 260. — v. Nijenrode, 67, 379, 611 (*Gen.*). — Nijhoff, 11, 120, 40, 338, 99, 416 (*n.*), 623 (*n.*), 9, 60. — v. (der) Nijpoort, 376, 473. — Nicol (?), 33. — Nilant, 598 (*Gen.*). — Niquet, 536. — v. Nispen, 123*, 237. — v. Nittersum, 56. — Nobel, 130 (vgl. *Nav.* XXXIII, 345). — v. Noerle, 334 (*Nm*). — Noiret de Bruijn, 316. — Nolthenius, 359 (*Gen.*). — Noortbergh v. Brandwijk, 297. — v. Noorde, 215. — Noordziek, 337. — v. Noordwijck, 660. — Noot, 111, 3. — Nooth, 113. — v. der Noot, 426, 618. — v. Nooten, 455. — Norrenberg, 665. — Nortier, 476. — v. Nortzij, 230. — Notemann, 178. — Noteus (Noteeus), 489. — v. Nuys Klinkenberg, 216. — Nuninghaven, 660. — v. der Nueueruwen, 15. — Nürnberger, 19, 268, 327.

v. **O**eyen, 370—2*. — Oem, 538 (*n.* 1)*. — Oenema, 499. — Oettinger, 638. — v. Ophem, 15. — Ogier, 585. — v. Ochten, Ogten, 238. — v. Oij, Oy, 365, 6, 7*, 70. — v. (der) Oye, 273, 366 (*n.* 3), 71*, 2*, 667. — v. Oijen, 395, 549. — v. Oyen, 368, 9 (*n.* 5), 70, 1*. — von Oyen, 372*. — d'Oiselet, 436. — v. Ockenburg, 476. — v. Oldenbarnevelt, 68. — v. O. genm^d Tullingh, 116. — Oldenhuis Gratama, 96 (*n* 2). — v. Olphen, 512 (*Pn*). — Olives, 378. — v. Ommeren, 135, 363. — Ondaatje, 456. — v. (de, der) Ooy, 366, 7. — Ooms, 207 (*Pn*)*, 477. — v. Oordt, 135, 243. — v. Oort, 110, 6, 84. — (v.) Oostendorp, 172, 293, 373—5, 598, 9. — Oosterbaan Martinius, 305. — Oosterdijk, 89 (*Cat.*). — Oosterwyck, 340. — v. Oostrum, 304. — Opdenbosch, 123*. — Opel, 551, 621, 2 — v. Ophoven, 104. — von Oppen, 553. — (von) Oppenbusch, 123*. — v. Oppendorp, 319*. — Opperdoes, 594. — v. Opsoet, 378. — Opzoomer, 452. — Optenoort, 484, 559. — v. Orden, 19 enz., *zie* **PR.** — Orisandt, 585. — v. Os, 400. — v. der Os, 121. — v. Ossewaart, 121. — Ostems (?), 426, 618. — d'Ostrel, 435. — Otring, 601. — Ottens,

---

a) Ook aldaar het wapen? *b*) Lees Muntinghe.

135, 532. — Otterieger, 627. — den Otter, 475. — Otto, 58. — Oudaan, 651. — Oudaert, 426, 619. — Oudemans, 45, 578. — den Ouden, 535. — Oudenhoven, 322, 67 (*n.* 2), 609 (*n.* 1). — Oudewagen, 53. — v. Oudewater, 68. — v. Oudthoorn, 219 (*Por.*). — Ouckama, 122. — d'Oultremont, 396, 424. — Ouwen, 255 (*n.* 1). — Ouwens, 255 (*Gen.*). — Overdick, 340. — Overduijn, 296. — (v.) Overmeer, 118, 239. — Over 't water, 591.

Pa(e)schen, 384, 498 (*n.*). — Paedts, 103 (*n.* 3), 5. — Paets [1]) v. Troostwijk*, 231*, 596. — v. Pabst, 667. — Pagé, Pagez, 234, 5. — de Pagniet, 667. — Pahud de Mortagne, 573. — Paillot, 232. — Pain et Vin, 601. — Payroux, 300. — Palesteyn, 104. — Palgrave, 406 (*n.*). — Palier, 23 (*Cat.*), 91 (*Cat.*), enz., *zie* **PR.** — v. Pallaes, 67. — v. Pal(l)ant, 237, 666. — Paludanus, 164 (*Nm*). — v. der Pan, 159 (*Nm*). — Panermeister, 554. — Panneboeter, 238. — Pannekoeck, 521, 97. — v. Pantaleon, *zie* v. Eck. — Papo, 362. — v. Pappenheim, 372. — Paravicini, 480. — v. Parijs v. Zuidoort, 606 (*n.* 1)*. — Paringet, 610 (*n.* 5). — Parisus, 55. — Parker, 438. — de Parmentier, 67. — Paschasius (?), 246 (*n.* 2), 7 (*n.*). — Passet, 233. — Pasteur, **N.** — Pater, 255 (*n.* 1), 363. — Patijn, 93 (*Cat.*), 562 (*n.*). — Pau, 135. — Paul (?), 90 (*n.*). — Pauw v. Wieldrecht, 121. — Pavenstädt, 660. — Peacock, 139. — Peerlkamp, 518. — Peese, 235 (*Z.*)*. — Peeters, 479. — P. genm^{d} Vranck, 80. — du Peyrou, 300. — Pecci, 252*. — Pelkman, 536. — Penninga, 64. — Pentier, 16. — v. de Peppel, 631. — Percival, 666*. — Peregrinus, 184. — Perken, 479, 80. — de Perponcher, 313. — Perrenot (de Granville, de Cantecroix), 436. — Perrette [2]), 186. — Perrochet, 246. — Pers, 584. — (v.) Persijn, 104, 12, 667. — v. Pesch, **G.** — Petersz, 4. — Petrasch, 397 (*n.* 1). — Pfeffinger, 562. — Pfeiffer, 660. — Pieck, 569, 612, 62. — P. v. Tienhoven, 376. — Pielat, 536 (*n.*). — Piermans, 307. — Pierson, 233 (*n.*) — Pietersz, 388. — Pijll, 113. — v. der Pijl, 12 (*n.* 2). — v. Pijlsweert, 67. — Pické, 477. — Pinchart, 24, 145, 267, 445, 509. — Piot, 15, 9, 144, 441 (*Cat.*). — Pippeling, **D.** — v. der Plaats, 652. — v. Planits, 68. — Plantijn, 464. — Plass, 104. — v. der Plas, 64, 184*. — Plasberg, 179. — v. Plettenberg, -borch, 363, 419 (*n* 1.). — Ploos v. Amstel, 174, 255, 363. — Poeyt, 377. — Pooker, 113. — Poel, 111. — v. den Poel, 164. — Poitauw, -iouw, 630 (*n.* 3)*. — ten Poll, 602. — v. de Poll, 92 (*Pn*), 278. — Pollmann, 656, 60, 2. — Pols, 383, 596, 7. — Polvliet, 58, 183, 255, 597. — des Pomare, 92 (*Pn*). — v. Pont, 65. — Pontanus, **11.** — Ponthoz, 576. — de (v.) Poort, 376. — Poortegael, 105. — Poortman, 32. — del Pohte, 68. — (v.) Poppe, 61, 175, 302. — v. Pöppinghausen, 661, 2. — Porcelius, 417. — de la Porte, 120, 240, 304, 480. — Portier, 483. — Post, 338. — Posthumus, 18, 9 (*Cat.*), enz., *zie* **PR;** 318. — Pot, 51 (*n.* 1), 472, 655. — Potauw, 630*. — de Pottere, 131. — Pous, 193, 4. — Powkes, 186. — (v.) Praet, 63, 7. — Pretorius, 58. — Preuyt, 124. — le Provost, 293. — Prijs, 117. — Prins, 8. — v. Prinsterer, 217. — v. Prittwitz und Gaffron, 534. — Proeis, 68 (*n.*). — Proes, 100, 335. — Pruyt, 124. — Prück, 389. — v. Prumen, 485. — v. Puffelick, 366, 607, 8. — Purken, 479, 80. — de (te, to) Put(h), 572. — Putbus, 200, 1 (*Nm*), 344 (*Nm*). — v. Puttkam(m)er, 660. — de *of* v. der Putte, 572. — v. Putten, 485. — te (v. de) P., 572.

Quack, 278. — Quantin, **M.** — Quarles v. Ufford, 422, **C.** — Quast, 115. — Quix, 538 (*n.* 1). — Quint, 456. — Quintus, 92 (*Cat.*) — de Quiros, 293.

de **Raad**, 597. — de Raadt, Raet, 16, 50, 173, 82, 235, 315, 436, 7, 543, 662. — de Raet Bögelskamp, 235. — v. Raet, 236. — de Raeff, 362. — v. Raaij, 410. —

---

1) Eén met Paedts? 2) Rietstap's Armorial heeft Per(r)etti (Romeinsch gesl.).

v. Raelthe, 528 (*n.* 1). — v. Raephorst, 68. — v. Raesfeldt, 357*, 8. — Rabus, 586. — Raket, 592. — Ram, 110, 352. — Rammelman Elsevier, 296. — v. Ramsdonck, 377. — Ramskrammer, 208 (*Pn*). — v. Randwijck, 12. — v. Ranst, 368, 70 (*n.*). — v. Rappard, 623 (*n.*), 60. — Ras, 119. — Rasch, 119, 240. — Rattaller, 362. — v. Ravelenghien, 513, 4. — v. Raveschot, 363. — v. Ravesteyn, 282, 653. — Reael, 550. — de Rechignevoisin, 274 (*n.*). — v. Rede-, Reedbroeck, 274 (*n.*), 420 (*n.* 2). — v. R. genmd Voecht, 420 (*n.* 2)*. — Reede, 341. — v. Reede (*adell.*), 66, 9, 139, 202, 98, 325, 496. — v. R. v. Oudshoorn, 667. — Reehorst, 84 (*n.*), 654. — Reeland, 62. — Reepmaker, 451 (*Nm*). — v. Reeven, 363. — v. Regemortel, -ter, 562—5. — v. Regnier, 111. — v. Reijd, 6. — de Reijdt, 425 (*n.*). — de Reijden, 437. — Reyphins, 303. — Reichard, 552. — v. Reygersbergh, 65. — Reijers, 628. — v. Reimerswael, 131*, 85*—7, 91, 310, 435. — Reynaert, 340. — Reinders, 660. — Reinwaldt, **P**, **Q**. — v. Rhemen, 308. — Reneman, 654. — v. Rhenen, 68, 497. — Renesse, 25 (*Cat.*), 87 (*Cat.*), enz. *Zie* **PR.** — à R., 339 (*Por.*). — v. R., 183. — v. R. v. Duivenbode, 183. — v. R. (*adell.*), 67, 132, 77 (*Gen.*), 8—82, 314, 76, 660. — v. R. v. der Aa, 66, 375. — v. R. v. Baer, 377. — v. R. v. Rijnouwen, 615. — v. R v. Wilp, 478. — v. R. v. Wulven, 178, 366 (*n.* 3). — Rengers, 370, 96. — R. v. Naerssen, 75. — Renout, Renouw, 535. — Repelaer, 660. — de Reuver, 660. — Ridder, 485. — de R., 298, 375, 456, 84.. — de R. v. Groenesteyn, 376. — Ridders, 338. — Riedhens, 480. — de Riemer, 219. — v. Riemsdijk, 119 (*n.*), 40, 89, 304, 51, 419 (*n.* 1), 530, 631, 67, 8. — v. Ryenen, 112*. — du Rieu, 35, 58. — v. Richthofen, 137. — de Rijk, 375. — Rijckaert, 483. — Rijcke, 112. — Rijken, 294. — v. Rijckevorsel, 355, 482. — Rijckewaert, 135, 256. — v. Rijn, 38, 9, 201, 73, 396, 569. — v. Rhijn, 255, 80, 535* — 7. — v. Rijnberk, 115. — Rijnenberg, 631. — v. Rijnevelt, 68, 352, 3. — Rijnvis, 231. — v. Rijs, 531. — v. Rijsenborch, 175. — v. Rijsewijk, 183. — v. Rijsselenburg, 345. — v. Rijswijck, 32, 293, 308, 606 (*n.* 1). — Rixner, 557 (*n.* 1). — Ringnalda, 76, 296. — Rink, 41, 282, 356, 524. — Riouler, **M.** — v. Rispens, 417. — Risseeuw, 237. — Ritter, 536. — v. Riviére-Heers, 418. — Robens, 539, 42, 3. — Robidé v. der Aa, 127. — Robijn, 105 (*n.* 3). — v. Rod, 668. — den Rode, 382. — v. Rodhe, 668. — Rodenburgh, 649, 50. — Roekeleberg, 118. — von Roehl, 470. — Roëll, 119, 240, 596, 668 (*Nm*). — Roelants, 57, 124. — Roeloffs, 594. — Roelofs, 350. — Roelofsz, 536. — Roeloffsen, 642. — Roemers, 330 (*Pn*). — v. de Roer, 600, 1. — Roest, 64, 389. — Roetert, 378. — Roettiers, 19, 144, 6, 267, 8, 443, 8, 509. — de Roever, 158. — Rochefort, 298. — Rogge, 456; *zie* bij Haesebroeck, de noot. — v. Roche, 668. — v. Rochow, 660. — de Roy, 68. — le R., 340, 69 (*n.* 3), 437. — Royaards, 217. — de Royde, 67. — de Roye, 19 enz. *Zie* **PR.** — v. Royen, 66, 8, 111, 238. — Rolandus, 11, 171 (*n.* 2). — Rom, 597. — Roman, 472*. — Rombouts, 338. — Romein, 559. — Romeyns, Romijn, 61, 175, 301, 2*, 475. — v. Rom(m)erswale, *zie* v. Reimerswael. — Rommel, **E.** — Rom(p)ts v. Rosema, 416. — de Roo v. Westmaas, 456. — v. Rooijen, *zie* Servaas, 5. — de Roock, 185. — de Roomer, 295. — v. Roon, 68, 341. — Roorda, 418 (*HS.*), 544. — Roos, 6, 99, 196, 337, 446 (*Cat.*), 57, 532, **G.** — de Roovere, 368. — de Rop, 252. — de la Roque, 558. — de Roquelaure, 280. — Rose, 660. — Roscy, 19 (*Cat*). — v. Rosema, 416, 7. — Roseman, 120. — (de) Rosen, 360. — (v.) Rosenthal, 37 (*n.*), 181, 660. — v. Rosevelt, -veldt, 108, 300, 1. — Roskam, 271 (*Pn*). — v. Rossem (*adell.*) 419 (*n.* 1), 555 (*n.*), 61, 668. — Rössing, 335. — Rossman, 120. — v. Rothe, 618. — v. Rothem, 668. — Rotermund, 564 (*n.* 3). — Rotgans, 649. — à Rouen, (v. Rouaan), 340. — Rougeat de Montcrif, 280, 1. — de Rouck, 397. — Roukens,

64 (*Gen.*), 119, 476. — Rouse, 236, 356, 559, 60. — Roussel, 340, 1. — v. Rouveroy v. Nieuwaal, 483, 4. — le Roux, 363. — de Rover, 555. — Ruardi, 518. — Rudolph, 537. — Rudolphi, 271, 376. — v. Ruel(e), 668 (*Nm*). — Ruffers, 506 (*n.*). — de Ruemst, 66, 7. — de Ruever, 242, 590. — Rugger, 36. — Ruigrok, 592. — Ruyckhaver, 24 (*Pn*). — Ruilinck, 627. — Ruijs, 353 (*n.* 2). — Ruiz de Roxas et Liori, 534. — Ruysch, 174, 363, 473, 666. — v. Ruytenbergh, 66. — de Ruiter, 173, 4. — de Ruyter (*adell.*), 352 (*n.*), 543, 55 (*n.*)*. — v. Ruyven, 104 (*n.* 2), 18. — v. Rumelaer, 68. — Rumpf, 21, 236, 7, 356. — Rutgers, 120, 631 (*n.* 3). — R. v. Rozenburg, 54, 171. — Ruts, 359 (*Gen.*), 599. — Rutsch, 542.

Saakes, 313 (*n.* 2). — le Sage, 309*, 10, 436. — le S. ten Broeck, de Boishulin. 187*, 309, 10. — v. Sahestedt, 243. — de St.-Allais, 396. — de St.-Aulaire, 246. — Sackinga, **K.** — Saxe, 124. — Salden(us), 298, 9. — Sales, 558. — de Salis, 295. — Salcke(n), 439 (*Nm*). — Salm, 18 enz. *Zie* **PR.** — Salm-Reifferscheid, 558 (*n.* 2, *Gen.*). — Salomon, **D.** — Salve, 105. — v. Sambeeck, 378. — Samijn, 572. — (v) Sampeecken, 668. — Samplonius, 417. — Samuel (?), 71. — v. de(n) Sande, 6, 136, 63, 451. — v. den Zande, 427. — v. der Sande, 551. — v. Sanden, 624. — v. Sandick, 363. — Sandon, 300. — Sandra, 123, 71, 208 (*Pn*), 359 (*Gen.*). — de S., 591. — v. Sant, 422. — v. 't Sant, 171*, 533*. — v. Santen, 19 (*Cat.*), 63, 117, 535, 61 (*n.*). — v. Zanten, 233 (*n.*). — Sapma, 255. — Sarphati, 499. — Sas, 65, 112. — Zas, 475. — Sassen, 425 (*n.*), 600, 30. — Sautain, Sautijn, 108, 9, 300, 1, 358*, 641. — Sauvage, 398. — Sauvé, 235. — von Savelant, 112. — Zedler, 543. — Zeeman, 43. — Zegers, 3, 480. — Sehestedt, 143, 243. — Zeydelaar, 47. — Seidliz, 203. — Seyler, 372. — v. Seijne [1], 15. — Seis, 599. — v. Seyst, 105. — Selcart, 124. — Selkers, 439 (*Nm*). — Sellack, 439 (*Nm*). — v. Senden, 456. — Servaas v. Rooijen, 5, 99, 219, 300. — Sesar, **P.** — v. Seters, 294. — Settmann, 181. — v. Zevecote, 587. — v. Sevenar, 136. — Sgroet, Sgroot, 279. — v. Schaagen, 271 (*Pn*). — v. Schaak, 194, 271. — Schaeckell, 135. — Schaap, 208 (*Pn*). — Schaep, 23 (*Pn*). — Schaepman, 252, 562 (*n.*). — v. Schade v. IJhorst, 653. — v. Schadick, 376. — v. Schaffelaer, 133, 4*. — Schagen, 276, 592, 4. — Schacht, 105. — Schalle, 660. — Schannat, 556 (*n.*). — Schardenberg, 136. — Schardinel [2]), 601. — Scharp, 216, 313 (*n.* 1). — Scheben, 540 (*n.*). — v. Scheelberg, 136. — Scheers, 116. — Schefer, 106. — Scheffen, 179. — Scheffer, 273, 591. — v. der Schelde, 184. — v. Schelenberg, 631 (*n.* 3). — Schellart v. Gürzenich, 537. — Sch. v. Obbendorf, 177, 319*, 537–9* (*Nm*), 3* (*Gen.*), 4. — v. Schelle, 256. — Schelling, 476. — v. der Sch., 457. — Scheltema, 4, 217, 337, 416, 549. — v. Sch., 561 (*n.*). — Scheltus, 108 (*Gen.*), 24, 240, 1, 4. — Sch. v. Kampferbeke, 421 (*HS.*, *Cat.*) — Schenck, 12, 331 (*n.* 1). Sch. v. Tautenburg, 624. — Schepens, 232, 565. — Scherer, **K.** — Schermer, 650. — v. Scherpenzeel, 68, 478. — Scheuchzer, 216, 453. — v. Schie, 121, 256. — Schijfsma, 622, 3. — Schijnvoet, 127. — Schill, 121, 303*, 63, 599, 600. — v. der Schilden, 114. — Schimmelpenninck (v. der Oije), 231, 73, 4, 366 (*n.* 3), 71 (*Gen.*), 667. — Schinkel, 117. — Schipper, 586. — Schlegel, 159. — Schlickeysen, 146 (*n.*), 203, 67 (*n.*), 70 (*n.*), 392. — Schmitz, 180. — ter Schmitten, 660. — Schoenmakers, 536. — Scholtz, 572. — Schombock, 178. — Schomerus, 234. — v. Schonevelt, 65. — Schönvisner, 444. — v. Scho(o)nenburch, 315, 78. — v. Schoonhoven, 423. — Schoote, 590. — v. Schooten, 105. — v. Schoppe(n), 315. — Schot, 233 (*n.*). — Schott, 56, 233. — Sch. Bruijn, 233 (*n.*). — Schotanus, 162, 370, 411, 50, 1, 99, 551. — Schotel, 29 (*n.*), 175, 563 (*n.*). — Schouman,

1) *niet* v. Leijne. 2) *niet* Schardinet.

160. — Schoutheete de Tervarent, 555 (*n.*). — Schouten, 106, 71*, 301, 474, 533*. — Sch. v. den Bergh, 296. — Schovel, **B**. — Schrader, 76, 261 (*Nm*), 96. — Schrassert, 94, 403 (*n.*), 50. — Schregardus, 655. — Schreuder, 261 (*Nm*). — v. Schrieck, 364*, 600*. — v. der Schr., 364*. — v. Schr. v. Xanten, 364. — Schrijver, 113, 4. — de Schr., 293. — Schriverius, 113, 4. — (die) Sc(h)ro(e)der, Sc(h)roer, Schroijr, 261 (*Nm*), 507 (*Nm*). — v. Schuijlenburgh, 422. — Schucking, 496. — Schull, 659, 60. — von dem Schulenburg, 553. — v. Schuler, 111. — Schulman, 92, 146 (*Cat.*), 209 (*Cat.*), enz., *zie* **PR.** — Schulz, 180. — Schulze, 660. — Schut, 110, 2*, 481, 569, 90, 630—2 (*Nm*), 3*. — Sch. v. Velzen, 111, 632. — Sch. v. Waldeck, 111. — Schutt, 112*, 630. — Schutjes, 425 (*n.*). — Schuts, 330 (*Pn*). — Schutte, 111 (*n.* 1), 2 (*n.* 1.), 630, 1, 2. — Schutten, 630 (*n.* 1) — Schuttevaer, 257 (*Nm*). — Schuurman, 256. — Schuermans, 288, 446. — Schwarzenberg, **Q.** — v. Schwartzenberg en Hohenlandsberg, 418. — Siebmacher, 367 (*n.* 3), 539 (*n.* 1), 43, 57 (*n.* 1). — Siffer, **K.** — Sichterman, 239*. — Sijbers, 359. — v. Zijl, Sijl, Zijll, 67, 244, 377, 8. — Zijlius, 255. — Zijlker, 439 (*Nm*). — Sijmonsze (?), 71. — v. Sijpesteyn, 61, 175, 293, 302. — Sijpkens, 604. — Siccama, 393. — v. Sickelen, 186. — Six, 213. — S. v. Chandelier, 213. — Sixti, 480. — Zilcken, 439 (*Nm*). — de Sille, 474. — Simmerman, 112. — Zimmerman, 295, 660. — Simon, 389. — Simons, 174, 333. — v. Sinderen, Zynderen (*adell.*), 379*. — v. Zinderen, 380. — de St. Andar, 302. — v. St. Goericx, Guericx, 15. — St. Urbain, 19. — Sypkens, 604. — Sipkes, 604. — Zirkel, 365. — de la Sizeranne, **C.** — Sitmans, 6. — v. Sitters, 294. — Scalongue, 421. — v. Scille, 130. — Screijgen, Screijien, 364. — Scrieuer, 113. — Scriverius, 113, 4, 21, 395. — Scryver, 113 — Scuteferger, 257 (*Nm*). — Slabbing (-binck), 105. — Slanghen, 542. — Slater, **Q.** — Slichtenhorst, 11, 65. — Slijp, 105. — v. Slijpe, 601. — v. Slingelandt, 57, 481. — v. Slype, 600, 1. — Sloet, 11, 93, 4, 242, 484, 601 (*Gen.*). — v. Slomp, 68. — v. Slooten, 655. — Slothouwer, 267. — Slove, 186. — Sluijmer, 422. — v. den Sluijs, 135. — v. der Sluis, 53. — Sluiter, 651. — Sluyter, 314 (*n*, *Por.*). — Smallegange, 42, 109, 230, 303. — Smaltzius, 456. — Smedt, 627. — Smeltzing, 17, 21, 2, 146, 203, 5, 68. — den Smet, 427. — de Smeth, 25 (*Cat.*) — Smetius, 11. — Smidt v. Gelder, 18 enz., *zie* **PR.** — de Smidt v. den Broecke, 212. — Smit, 51 (*n.*, *Gen.*), 165. — Smith, 54, 476, 578. — Smids, 127. — Smits, 105, 446 [*Pn*], 80. — Sm. v. Nieuwerkerk, 18 [*Kab.*], enz., *zie* **PR.** — v. Sminia, 210, 97. — Smissaert, 456. — Smout Bentick, 121. — v. der Smout, 256. — v. Sneeck, 68. — v. Snelreweert, 239. — Snethlage, 356. — Snijder, 261 (*Nm*). — Snoeck, 23 [*Cat.*], 91 [*Cat.*], 2, 389, 96, 7* [*Z.*], 422, 47 [*Cat.*]. — Snoek, 109. — Snouck, 397, 475. — Sn. Hurgronje, 536. — Sn. v. Loosen, 330 [*Cat.*], 604. — Snouckaert v. Schauburg, 137, 95, 255. — v. Sobbe, 660, 1. — v. Soelen, Zoelen, 135, 88 [*n.* 3], 557 [*n.* 1]*, 607. — Soest, 377. — v. S., 600, 63. — Soli, 481. — v. Solingen, 111. — v. Zollern, 305. — v. Zollikofer u. Altenklingen, 534. — v. Solms, 219 [*Por.*], 315, 39. — v. S.-Teklenburg, 424. — Solvyns, 561. — v. Someren, 107, 377. — v. S. Brand, 118, 499. — v. Sompeecken, 376, 497. — v. Son, 294, 5. — v. der Son, 298. — Sonke, 302. — (v.) Soudenbalch, 13, 4, 68. — Soutendam, 102, 208, 382. — v. Zouteveen, 53. — Zoutman, 76. — v. der Souw, 121. — (v.) Spaen, 11, 135—7. — v. Spaer, 305. — v. Spee, 273 (*n.*). — Speelman, 423 (*Gen.*). — Sp. de Groulard, 181. — Spees, 273 [*n.*] — v. der Speeten, 301. — Specht, 369 [*n.* 5]. — Speyrinck, 366 [*n.* 3]. — v. Speulde, 67, 581 [*Nm*]. — [v.] Spi[e]rinck, 366 [*n.* 3], 7 [*n.* 1]. — Spilman, 127. — Spit hold, 484. — v. Spithoven, 135. — ten *of* v. [den] Spoel[de], 581 [*Nm*]. — Spochus [?], 664. — v. Sprangh, 422. — Sprongh, 512 [*Pn*]. — Spruict, 186. —

Sprungli, 121. — Spudaeus, 1. — Stael v. Holstein, 136, 7. — Staats Evers, 32, 277. — Staden, 377. — v. Stalburg, 42 (*Nm*). — v. den Stale, 427. — Stam, 236, 300. — Stampioen, 105. — Standaart, 293. — Standaert, 293*. — Staringh, 405. — Starink, 405. — v. Starkenberg, **N**. — Starrenburg, 482*. — Stavenisse Pous, 193, 4. — v. Staverden, 403. — v. Staveren, 403. — Steeken, 600. — Steen, 400. — v. den St., 559, 60, 1*. — v. den St. de Jehay, 561*. — v. den St. v. Ommeren, 560 (*n.* 1). — v. der St., 560. — v. Steenbergen, 231, 351. — v. de Steene, 259. — v. (den) Steenhuys, 641. — Ste(e)nis, 294 (*n.* 1). — v. Steenis, 294. — Steenlack, 295. — (v.) Steenwijck, 248. — ter Stege, 577. — Steylaert, 400. — Stein (Steijn), 61, 195. — v. Steijn, 6. — de Stein d'Altenstein, 436. — v. Steinen, 367 (*n.* 1). — Steijncallenfels [1], 6*. — Steinmetz, 278. — v. der Stel, 209 (*Pn*). — Stelling, 660. — v. Stellingwerve, 105. — v. Stepraed, 561. — v. Sterrenburch, 377. — Stieler, 160, 216, 643. — den Stijcker(e), Sticker, 261. — Stoffelse, 299. — Stockarwier, 295. — Stocker de Neuforn, 296. — v. Stockum, 656, 9, 60. — v. der Stolk, 115. — v. Stoltenberg, Stoutenborch, 42 (*Nm*). — Stoop, 426, 562 (*n.*), 619. — v. Storbeck, 242. — Storff (de Bellevile), 105. — Storm v. 's-Gravesande, 54, 294. — Stort, 339 (*n.* 3). — de Stosch, 209 (*Pn*) *. — v. Stralen, 643. — Strange, 542. — v. der Straten, 214 (*n.*). — v. der Str. Ponthoz, 576. — Stratingh, 404 (*n.* 2). — v. Strevesdorff, 542. — v. Strien, 244*. — v. Strijen, 231, 44*, 332. — Strick v. Linschoten, 127, 353 (*n.* 2). — Stricker, 18 enz., *zie* **PR**. — Stroeve, 631. — Strockel, 251. — Struys, **D**. — Studelmij, 534. — Stumphius, 294. — de Stuer, 105. — de Stuers, 54, 233. — Stuver, 377. — Suasso, **K**. — Zubli, **K**. — v. Suchtelen, 236. — Suiderbaan, 271 (*Pn*). — v. Zuilen, 23, 91 (*n.* 2). — v. Zuylen, Sulen (*adell.*), 68, 178. — v. Z. v. der Haar, 92*, 478. — v. Z. v. Nievelt, 10, 69, 133, 39, 353. — v. Sul, 557 (*n.* 1). — Zumbusch, **L**, **M**. — de Superville, 266. — Suringar, **Q**. — Surmont, 444. — de Surville, 263*—6. — v. Zutphen, 29. — Svengo, 624 (*Z*). — de Swaef, 14, 5. — Swaan, 660. — v. Swaanenburg, 584. — Swalmius, 240. — Swam, 271 (*Pn*). — Swanenburgh, 535. — Swart, 112. — Sw. Abrahamsz, 119. — de Swart, 68. — Sweers, 594. — Zweers, 252. — Sweerts de Landas, 396, 8. — v. Swieten, [2] 106. — Zwiethen, 196.

v. Taack Nierop, 121. — Taets v. Amerongen, 175, 377. — v. Taavelink, 92 (*Pn*). — v. Thabor, 544. — Tadama, Tadema, 562 (*n.*), 605 (*n.* 2), 12 (*n.* 2). — Taije, 491. — Taillefert, 26. — Taylor, 284. — Taxis, 360. — Tant, 16. — Tap, 536. — v. Tarelink, 92. — Tassema, 604. — Tassis, 360. — Tassma, 604. — Tatum Zubli, **K**. — v. Teddenhuizen, 170, 1. — Teding v. Berkhout, 59, 593*, 4. — T. v. Cranenburg, 230. — v. Teflen, 369 (*n.* 4). — Tegel(en) berch, -burch, 340. — v. Teylingen, 10, 131. — v. Tephlen, 611 (*n.* 3). — Telfer, 571. — Thenberg, 657, 60. — Tengnagell, 136, 7, 73, 231, 376, 497. — Terstal, 3. — Terwindt, 222 (*Nm*). — Terwogt, 240, 356. — Teschenmacher, 660 — de Tesse, 510 (*Pn*)*. — Testas, 498. — v. Tets, 108 (*n.*). — Tideman, 255. — Tieboel, 422. — Tiede, 656, 60. — Thiel, 523. — v. Thiel, 523. — v. Tiel, 641. — Thiele, 544. — Tiele, 395. — Tieleman, 523 (*n.*, *Nm*). — Tielen, 544. — Thielmans, 660. — Thieme [3], 245, 544. — Thiers, 398. — de Thieulaine, 240*. — Tijbosch, 60, 355. — Tijdeman, 457. — Thijm, 515. — v. Til, 214. — v. Tilghete, 5. — Tilly, **M**. — Timmerman, 74, 493, 4, 594. — Tinagel, 497. — Tjeenk, 598. — Tj. Willink, 50, 638. — Thoden v. Vel-

---

1) Ds. S. L. v. Stein Callenfels, te Heerde, werd Dec. 1887 te Vlaardingen beroepen.

2) ook te Wijk-bij-Duurstede.

3) Alida Elisabeth Lothz, wede I. A. Frits Thieme, † 29 Sept. 1888 te Wijk-bij-Duurstede, oud 81½ jaar, moeder, behuwd- en grootmoeder van Johann C. Thieme te Heemstede, Cornelius J. F. Thieme, en Anna W. Thieme geb. Bakker.

sen, 214. — Tol, 106. — v. Toll, 10, 131. — Toller, 480. — Tool v. Aernout, 377. — v. Toorenburg, **G.** — de Toralva, 303. — Torcq, *zie* Turcq. — Tornver, 186. — de Thouars, 103. — v. Toulon v. der Koog, 237. — du Tour, 356, 98*. — la Tour (de Valsassina) et Tassis, 360. — Touwslager, 451 (*Nm*). — Traill, 667. — de Transrheno, 352 (*n.*). — Trautvetter, 301. — Treccius, 170. — Trezel, 118. — Tresignies, 186. — v Treslong, 69. — Trip, 654. — Trysberch, 530, 1 (*Nm*). — Troelstra, 407. — Tromp, 590. — Troost, 99. — (v.) Troostwijk, 231*, 596. — Trotter, 299. — Trzywdar, 303. — Truchses, 503 (*n.* 2). — v. Tuyll v. Scrooskerken (de Pagniet), 667. — Tuinman, 586. — v. Tuel, T(h)ule(n), 523, 80 (*Nm*). — Tulleken, 30, 160*, 316*, 519, 23 (*Nm*). — Tullingh, 116. — Tulman, 523 (*Nm*). — v. Thungen, 646 (*Nm*) — de Turenne, 12. — Turgot, 337. — Turcq, Turk, 232, 98, 9. — Thurn und Taxis, 360. — v. der Tuuk, 551 (*n.* 2). — Twisk, 268 (*Cat.*), 594.

Udemans, 294. — Uden Masman, 233 (*n.*). — v. Uden, 111. — v. Uhren, 396. — Uylenburgh, 38, 9 (*Por*). — Uytenbogaert, 99. — v. Uyttenhov(e), 11, 66, 237. — de Uyter, 173. — Uyterweerd, 175, 222 (*Nm*). — v. Ulft, 305. — v. Ulrich, 657. — Upten Appel, 285. — Usenaer, 295. — Uteneng, 66. — Uten Ham v. Wanroy, 378. — v. Utenhove, 237, 42. — Utewael, 377. — v. Uttenhoven, 242. — Uwens, 255 (*Gen.*), 537.

de Vaal, 474. — v. der Vaerwercke, 450. — Vaillant, 231. — Vaillart, 427. — Vake, 136 — v. Valbrugge, 601. — Vale, 301. — Valentijn, 209, 583. — Valckenaer, 57, 8 (*Gen.*), 353, 630 (?). — Valckenier, 58, 630 (?) — v. Valckenisse, 319. — v. Valladolyt, 377. — de Vallo, 655 (*n.*). — Valtoo, 294. — Vandal, 572. — Vanhaecke, 289. — v. Varick, 351*, 70 (*n.*), 635. — v. Varnewyck, 186. — v. Varrendael, 135. — Varrentrapp, 396. — Vassoll, 660. — Vattyn, 92 (*Pn*). — Vedderman, 242. — Vederman, 512 (*Pn*). — Veegens, 339. — Veen [1] (Berkhout), 59, 229, 595. — v. der Veen, 583. — v. V. (*adell.*), 370 (*n.*). — v. V., 24 (*Pn*). — v. Veenhuysen, 199 (*n.*), 420 (*n.* 2). — de Veer, 638, 9. — Vegelin v. Claerbergen, 266. — v. Vecht, 667. — v. der V., 67. — Vegters Berckhout, 59. — de Veye, 664. — de Velaar, 122. — v. den Velde, 242. — v. den Velden, 596. — Veltdriel, 549 (*n.*). — Veldhorst, 421. — Veldtman, 75*. — Velhagen, **J.** — Velius, 592. — Velckener, 630. — Velsen, 12, 666. — V. v. Heinan, 417. — v. V., 214. — v. Velzen, 51 (*n.* 3), 111. — Veltendael, 642. — v. Velthuysen, 376, 7. — v. der Ven, 106. — Vendramini, **M** (*n.* 2) — v. de Venne, 584. — Verbeek [2], 559, **H.** — Verborch, Verburch, 65, 7, 8. — Verbrugge, 596. — Verdaguer, **M** (*n.* 2). — Verdam, 152. — Verdel, 523 (*Nm*). — Vercem, 135, 83, 4*. — Verhey, 533. — Verheije v. Citters, 259. — Verheijen, 60, 233, 355, 481. — V. v. Estvelt, 481 (*n.*). — Verhouck, 106 — Verhuell, 66. — Verhulst, 106, 252. — de Verine, 280. — ver Jannen [3], 16. — Vercammen, 251. — Verkerck, 135. — Verlaer, 63. — Verlehe, 135. — Verlinde, 184. — Verloren, 59, 592. — Verlouw, 57 (*Gen.*), 114. — Vermase(n), 604. — Vermeer, 66, 599. — Vermeulen, 122, 304, 482, 606 (*n.* 5) — (v.) Vermuyden, 667 (*Nm*). — Vernhout, 536. — Verploegh, 561. — Verpuel, 582 (*Nm*). — Verriet, 68. — Verschaffel, 184*. — Verschelde, 184. — Verschoor, 138. — Verschoten, 105. — Versfelt, 362, 601*, 2

---

1) *niet* Veer B. 2) Willem Jan Louis Verbeek (R.-Kath.), geneesheer te Wijk-bij-Duurstede, lid van den geneesk. raad voor Gelderland en Utrecht, † 30 Sept. 1888, echtgenoot van eene Heymeriks, vader van W. P. Th., Th. M. Verbeek; schoonvader van W. Verbeek geb. v. Gurp; grootvader van Marie, Petronella en Henri J. Verbeek. De overledene, gedurende 27 jaren redacteur van het schaaktijdschrift Sissa, droeg veel bij om de liefde voor het edele koningspel hier te lande aan te wakkeren.

3) Zie over dergelijke geslachtsnamen, Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 164, 5.

(*Nm*), 65, 8. — v. Versnevelde, 602. — Verspuelde, 581 (*Nm*). — Versteg(h)e(**n**), 630, 1 (*n.* 1). — Verstraten, 173. — v. Vertaing, 426, 8, 547, 8. — v. Vervoert, 351 (*n.* 3). — Vervoorn, 310 (*n.*). — Vervoorst, 232. — Verwey, -weij, 105 (*n.* 1), 20. — Verwijs, 393, 450. — Vestner, 392, 443, 6. — Veth, 121, 2, 364. — Vetter, 543. — v. Vianen (*adell.*), 612. — v. V., 116, 378. — v. Videnkens, 340. — Vyerdach, 251. — v. Vierson, 557. — Viervant, 122, 482. — Vignon, 601. — Vijgh, 29, 133, 277, 304 (*Gen.*). — Vijver, 598. — des Villattes, 3. — v. Vilsteren, 293. — de Vinder, 220. — Vinne, 306. — Vis, 277, 648 (*n.*, *Nm*). — Visbek, 569. — Visch, 49. — Visser, 6, 52 (*n.* 1). — Vissers, 479. — Visscher, 219, 20. — Vivario (-sio) de Ramezee [1]), 360, 597. — Viverius (de Vivere), 598. — du Vivier, 511. — Vlaming, Vlaminck, 175*. — v. der Vleuten, 106. — v. der Vliet, 209 (*Pn*). — v. Vloten, 110, 408. — Voekink, 485. — Voet, 84, 234, 506 (*n.*), 608 (*n.* 7). — V. v. Winssen, 505 (*n.* 2, *Por.*). — Vogels, 479. — Vogelsanck, 135. — de Vois, 458. — Volkaert, 298. — Völcker, 391 (*Cat.*), 447 (*Cat.*). — Vollenhoven, 92 (*Pn*), 208 (*Pn*). — v. V., 122. — Von(c)k, 115, 56, 228 (*Nm*), 350. — Vonck v. Lijnden, 228 (*Nm*), 37, 8. — Von(c)ke(n), 156, 228 (*Nm*). — Voecht, Voigt v. Elspe, 274 (*n.*). — de Voogt, 25, 93, 600. — (de) Voicht v. Rijnevelt, 68, 352, 3. — de V. v. Tuil, 351. — Voordij, 593. — v. Vooren, 198. — v. Voorst (*adell.*), 543. — v. V., 66, 8, 9, 239, 354*. — v. V. v. Beest, 353. — v. Voort, 602, 3. — v. der V., 67, 351 (*n.* 3). — v. Voorthuysen, 122, 482. — v. Vorden, 371*. — Vorsterman, 30. — V. v. Oijen, 53, 242, 359, 95, 549. — Vorstius, 255. — Vos, 208 (*Pn*), 585. — de Vos, 653. — de V. v. Steenwijk, 133, 260. — Vosch, 69, 376. — v. Voshol, 237. — Vosmaer, 38. — Vossius, 125 (*n.* 2), 615 (*n.* 3). — Voûte, 18 enz. *Zie* **PR.** — Vrancx, 80, 289. — v. Vredenburch, 77, 80, 165. — Vrederix, 107. — de Vree, 241. — de Vreese, Vriese, 366 (*n.* 4), 607, 8. — de Vries, 18 enz. , *zie* **PR ;** 59, 91, 122, 280, 409, 592, 604, **Q.** — de Vr. v. Heyst, 323 (*n.*). — de Vriese, **P.** — de Vroe, 310*, 436, 93. — Vrolikhert, 138, 473—5. — v. Vronesteyn, 65. — v. de Vrontenrodde, 324 (*Nm*). — de Vroom, 294. — v. Vucht, 590. — Vustingh, 241.

v. der **W**aeyen, 241*. — de Waal, 359 (*Gen.*). — de W. Malefijt, 112 (*n.*). — v. Waal, 132*. — v. Waelheym, 131. — Waalkes, 76. — Waalwijk, 295. — v. der Waerden, 600. — v. Waardhuizen, 532. — Wagenaar, 158, 92 (*n.*), 418. — v. Wageningen, 330 (*Pn*). — Wagner, 379, 400, 82, 543. — v. Wachtendonck, 435. — Wachter, 45. — v. Wayenburg, 230. — Wackerdack, 590. — de Wal, 418, 550. — v. de Wall, 559, 655* (Z.), 6 (Z.)*, 6 (*n.*)*. — von de W., 179*, 81. — v. den W. Bake, 14. — then, v. de(n) Walle, 655. — v. Waldeck (*adell.*), 315. — v. Waldeck, 111. — v. Waldstein, 212. — v. Walcourt, 369 (*n.* 3)*. — Walrich, 414. — Walsche, 306. — Waltery, 60*. — v. Wamel, 485. — v. Wanroy, 153, 378. — Wansleven, 544. — Wap, 640, 1. — de Wapenaert, 424. — Warau, 511. — Warnars, 10. — Warnecke, **E.** — Wasch, 316. — v. Wassenaer, 55 (*Gen.*), 6, 67, 230, 392, 3 (*Gen.*), 478, 83, 536 (*n.*). — v. W. v. Duvenvoorde, 67, 478. — te Water, 370 (*n.* 12), 597. — v. de W., 69. — v. Wateringen, 238. — v. Waterlandt, 62*. — v. Watermaele, 426, 618, 9 (Z.). — Watteau, 576. — Wauters, 436, 646. — v. Waveren, 244, 364. — v. We(e)de, 376. — v. W. v. Dijkveld, 242. — v. der Weerden, 302. — v. Weerdenburg, 351 (*n.* 3), 2 (*n.*), 70 (*n.* 12, *Gen.*). — v. Wees, Wese, 648. — v. der Weij, 52. — von Weide, 553, 4. — v. der W., 655. — v. der Weiden, 313*. — Weidlich, 637. — v. Weichs zur Wenne, 543. — Weil, 483. — Weill, 173. — Weiland, 47. — Weijland,

1) Een gehucht in Namen, arr. Doornik, heet Rameréе.

660. — Weiler, 398. — (de) v. W., 660, 1. — Weymar, 655. — Weijts, 175. — v. Welderen, 184. — v. Welevelde, 199. — v. Welij, 117. — v. Wellenheim, 391 (*Cat.*). *Zie* Welz. — Welser, 92*. — Welter, 179. — Welz de Wellenheim, 22, 145 (*Cat.*), 389 (*n*), 92 (*n.*), 444. — Wenk, 115 (*n.*). — Wermuth, 18, 85, 146, 7, 204, 63, 9, 326, 31 (*n.* 1). — Werner, 188 (*n.* 1), 213, 74, 8, 301, 36, 562 (*n.*), 81 (*n.* 1). — v. Werven, 51. — v. Wesel, 63. — v. Wesemael, 15. — v. Wezop(p)e, 374 (*n* 2). — Wesselsz, 143. — v. Wessem, 242. — v. Westenholte, 5 — Westermann, 180. — Westerouen v. Meteren, 243. — v. Westervelt, 67. — v. Westervoort, 485. — Westerwolth, 429—35, 88. — Westhoff, 23 (*Cat.*), 84 (*Cat.*), 511 (*Cat.*), *zie* **PR.** — v. Westrenen, -reenen, 58, 124, 238. — Westwoud, 594. — v. de Wetering, 533. — Wiarda, 151. — Wieland, 147. — Wielenga, 52. — Wielsma, 407. — Wierix, 295. — Wierts, 244. — v. Wychen, 365. — Wigeri, 417. — Wichers, **G.** — Wijbrands, 335. — v. Wijhe, 275, 484*. — v. W. v. Hernen, 484*. — v. Wijk, 25 (*n.* 2), 421. — v. Wijck, 110, 6, 238*, 377. — v. Wijkerslooth, 238, 9. — v. Wijlich, 660. — v. Wijnbergen, 632. — Wijnen, 112*. — v. Wijngaarden, 112 (*n.*). — Wyckaert, 165. — v. Wickede, 601. — Will, 444. — Wilbrenninck, 152 (*n.* 3). — Wildeman, 17, 36, 82, 124, 58, 201, 2 (*Nm*), 356, 519. — Wildemans, 202. — Wildenstein, 594. — Wildschut, 632 (*Nm*). — de Wildt, 297. — v. Wilich, 136. — Wilkes, 512 (*Pn*). — Willaume, 607 (*n.* 2). — Willems, 594. — Willemsen, 521. — v. Willigen, 590. — Willink, 50, 638, 50. — W. v. Collen, 207. — Willems, 254. — Wilmot, 340. — Wylnis, 254. — v. Wilp, 26, 178, 371*. — Wilsoet, 591. — Wilson, 77. — Windthorst, 222 (*Nm*) — v. Wingarden, 111. — v. Winheim, 361. — Winkler, 7, 42, 159, 200, 380. — W. Prins, 8. — v. Winssen, 376, 505. — v. Winter, 25. — v. Wyntershoven, 67. — Wyntgen, Wintjen, 346 (*Nm*). — Wintgens, 660. — de Wit, 63. — de With, 117, 417. — Witkamp, 332. — Witsen, Witzen, 43, 244. — W. Geysbeek, 29 (*n.*) — Witte, 92 (*Pn*), 296. — de W., 631. — Wittebol 114, 213. — W. Vederman, 512 (*Pn*). — Witten, 172 — Witteveen, 195. — v. Woensel, 340. — v. der Woert, 312. — Woestenburg, 360 — Woestenraad, 111. — Wolff, 179. — Wolters, 542. — Wood, 564 (*n.* 1). — v. Woordhuizen, 51, 51 (*n.* 2, *Nm*), 532. — Worsaae, 406 (*n.*). — v. der Woude, 115 — Wouters, 534. — Woutman, 352 — v. Wouw, 118, 400, 577. — Wtenweerde, *zie* Uyterweeid. — Wuest, 16. — v. Wulpen, 132. — Wurm, 660. — Würm, 550, 620, 1, 2, 3. — Wuwe, 16.

Xancteman, 346 (*Nm*). — v. Xan(c)ten, 346 (*Nm*), 64.

Geslachtkundigen, 519.
Gesperden (Joh. Theod. v.), 29 (*n.*).
G e s t e l, beteekenis, 524.
Gethsemané, domein, naam, 322 (*n.* 1).
G e u z e n h u i s [1]), gehucht, 503.
Geuzenliedekens, 273.
Gewichtje a° 1642, — **451, 2.**
Gibraltar, artillerie, 460.
————, slag, 549.
Giessenburg, heerl., 187, 396.
Gietele, bp, 140.
Ginderomme, heerl., 656 (*n.*).
Girgenti, heiligenvereering, **C.**
Girone, veroverd, 446 (*Pn*).
Gisamecourt, heerl., 426.
Glasschildering, 576.
Glasschilders, 230, 338.
Glinden, Glinthorst, 164 (*Nm*).
Glück (Christoph Willibald), Afbeelding, **M.**
Gobelins, **D.**
Goddaeus (Conr.), 29 (*n.*).
Gödens, heerl., 363, 653.
Goedereede, Beschrijving, 70.
————, pred., 70, 494 (*n.*).
————, stoomboot, 636.
Goes, Neder-kerk, 110.
————, Wale gemeente, 109.
Goinga, heerl., 499.

1) *lees* Genoenhuis (vgl. *Nav.* XXXV, 285, 456).

Goingarijp, pred., 296.
Golgotha, domein, 322 (*n.* 1).
Goltzius (Hubertus), 507.
G o o t (D e), 174.
Gordon (Geertruid), 297.
——— Sprigg (Sir), 300.
Gorinchem, Beschrijving, 542, 55.
———, beleg, 132, 611, 5.
———, kastelein, 369 (n. 8).
———, Remonstr. gemeente, 255
———, Schepenlijst, 397.
———, St. Joris- en St. Christoffel-Confrerie, 597.
Gosse (Edmund), **R.**
Gothen, benamingen, 198.
G o t h i č, 81.
Göttingen, prof., 157.
Gouda, Archief, 455 (*n.*)
———, Collatiebroeders, 400.
———, kostschool 17de eeuw, 474.
———, Librye, 455 (*n*).
———, naam, 343.
———, pastoor, 245.
———, Remonstr. gemeente, 255.
———, Waag, 338.
Gouden-sporen-slag, 1.
Goudsbloemen-azijn, 281.
Graaf, waardigheid, 634.
Gracchus (Marcus), Manuscript, buskruit, 459.
Grand Duff (Sir M.), **R.**
Gramsbergen, heerl., 614.
Grantham, predikatie, **D.**
Grave, Beschrijving, 610 (*n.* 5).
———, baronie, 635.
———, kommandeur, 474.
———, kostschool 17de eeuw, 474.
———, stad, heerl., 610.
Gravenhage ('s), Histor. Atlas, 12.
———, bier(werkers)busse, 513 (*Pn*).
———, blijde inkomst a° 1879, — 353 (*n.* 3).
———, huis *ten Bosch*, 338.
———, Burgerweeshuis, 117.
———, *Doubletstraat*, 483.
———, Fransche schoolmeester, 103.
———, *Heerstraat*, 480.
Gravenhage ('s), Hofkapel, 30.
———, Hooge Krijgsraad, 3.
———, horlogemakers, 340, 1.
———, *Houtstraat*, 480.
———, Krijgsschool, 665.
———, Jacobijne Clooster buert, 25 (*Pn*).
———, Kinderziekenhuis, 234.
———, Kloosterkerk, 356.
———, Kunstnijverheidsmuseum, 523 (*n*).
———, lands-wijnroeier, 105.
———, *Mauritshuis*, 338.
——— *Oranjezaal*, 338, 9.
———, orgelist, 458.
———, orgelmakers, orgels, 30.
———, *Oude-Hof*, 338.
———, pred., 208, 9, 477, 536 (*n.*).
———, spraakmeester, 341.
———, *Visschersdijk*, 104.
———, vuurwerkmaker, 104.
———, Weeshuis-fundatie, 566.
———, *zie* Werktuigkundigen.
Gravenzande ('s), pred, 481 (vgl. *Nav.* XXXVI, 685).
Graveurs, 219, 318, 39. *Zie* **PR.**
Gravures der Fransche en Engelsche School, Catal., 483.
Grieksch vuur, 459. **Q.**
Grieksche keizers, 137.
Grijpskerk, pred., 75.
Grijpskerke, heerl., 316, 7, 77.
Grimbergen, bannerij, baronie, heerl., 306, 635.
———, baronie, 186.
G r i n s s t a d, 40.
Groenestein (te Langbroek), heerl., 376.
Groenlo, privilegiën, 424.
Groningen, Beschrijvingen, 370.

Groningen, beklemrecht, 272.
———, beleg a° 1672, — 496.
———, bisdom, 530.
———, Eeuwgetijde, 518 (*n*. 2).
———, jaarmalen, 272.
———, *de Jate*, 167.
———, *Kattenhage*, 285.
———, concert a° 1804, — **R.**
———, naam, 40.
———, *Poelstraat*, **S.**
———, pred., 654.
———, Praefectenhof, 285.
———, prof, 116, 518, 654.
———, schouwburg-vertooning a° 1831, — **Q.**
———, St. Walburgskerk, 285, 370.
———, steen met manshoofd, 167.
———, Westerkluft, 285.
Gronsvelt, heerl., 356, 545.
Groot (Hugo de), gravure, 220.
———, » , Brief van Samuel Andreæ, 456.
Groote-Lint, heerl., 561 (*n*.)
———, pred., 473.
Gruterus (Janus), 155.
Gruthungers, 198.
G r ü t l i (H e t), **J.**
Gualtherus (Marc. Wolfg.), Album, 172.
Guano, 567, (*n*. 1).
Guerieux, heerl., 426.
Güldenlöw (Ulrik Fred.), 396.
Gulik, Rittergüter, Beschr., 540 (*n*.).
———, vorstenverblijf, 537.
———, Adolf, 613, 4.
———, Ger(h)ard, 361, 614.
———, JohanWilhelm, 137, 539 (*n*. 2)(?).
———, Maria, 610.
———, Ruprecht (of Robert), 558.
———, Willem, 609, 10.
Gunterstein, heerl., 206.
Gürzenich, heerl., 177, 537.
———, kasteel, 539.
Gustaaf-Adolf-Vereeniging, tijdschrift, 257.
Gutberleth (Tobias), Album, 623 (*n*.).
Guttapercha-kaarten, **O, P.**

Haaften, heerl., 560.
——— visscherij, 320.
Haaksbergen, kerspel, 450.
Haanwijk, 323 (*n*.).
Haer (Hendrik ter), 29 (*n*.), 152 (*n*. 3).
Haarlem, banvonnissen, 309.
———, baron, 66.
———, Bisdom, geschrift, 309.
———, bisschop a° 1740, — 560 (*n*. 2).
——— boekdrukkunst, 97 (*n*. 1).
———, Kuerboek, prachtuitgave, 399, 400.
———, nieuw stadskwartier, enz., 97.
———, olie, **M.**
———, St. Bavo kerk, 385.
———, » Cornelis-altaar, 385.
———, *Witte-Heerensteeg*, 599.
Haarlemermeer, 404 (*n*. 2).
———, Boek, 8 (*n*.).
Haarringen, 165.
H a b i t a t i e (D e), erve, 629.
Hagestein, heerl., 275.
Haydn (Joseph), Afbeelding, **M.**
Hakfort, huis, 133, 4.
Halberstadt, bisschop, vice-kanselier, enz., 553, 4, 619, 20, 2.
———, Acten des Domkapittels, 621, 2.
H a l d e r, 323 (*n*.).
Halle, schepenstoel, 621.
Hambach, kasteel-ruïne, 537.
Hambroek (Ant.), 359
Hameland, Litteratuur, 331 (*n*. 3).
Hanau, Graaf, 17.
———, pred., 17.
H a n s e s t e d e n, Archieven, 621.
———, agent, 415.
———, resident, 622.
Hardenberg, kerspel, 450.
Hardenstein, heerl., 520.
Harderwijk, Akademie, 416 (*n*.). — bibliotheek, 519.
———, grafzerken, 655 (*n*.)
———, pastoors, 32, 153.
Haren (N.-Br.), heerl., 368.
——— » , handboogschutterij, 496.
Haren (Onno Zwier v.), 643, **K.**
Harich, pred., 654.
Harcourt, heerl., 557, 8.
Harlingen, kerklijke inkomsten, 200.
———, naam, 466.
———, pred., 124.

Harpen, 36.
Harreveld (o. Lichtenvoorde), heerl., 498.
————, freule, 498.
Hazebroek, 664.
Hazewalle, 176.
Hautain-le-Val, heerl., 369 (*n*. 10).
Haveluy, heerl., 314.
Havikkerwaard, 46 (*Nm*).
Havikshorst (De), havezate, 141, 259.
Hedel (Heel), heerl., 307, 9.
Heeg, leengoed, 393.
Heelu (Jan v.), **J.**
Heemse, pred., 297.
Heemskerk, heerl., 66.
Heemstede (Utrecht), heerl, 31, 376.
H e e r (H e t), 26, 7.
Heeraartsberg ('s), heerl., 177.
Heerenberg ('s-), 305, 6, 612.
————, Archief, 612 (*n*. 2).
———— drost, 629.
————, kommanderie, 306.
————, Lenepsch altaar, 199.
Hees, kerkklokken, 400*.
Heese, pred., 6.
Heeselt, veerschuit, 561.
Heeswijk, heerl. 422, 3*.
Heidelberg, Akademisch archief verplaatst, 173.
————, professoren, 173.
Heidenmauer (Der), 2.
Heidensche eerdienst, 401.
Heiligen-dagen, **D.**
Heinenoord, heerl., 154.
Heinsberg, heerl., 612.
Heinsius (Nicolaus), brief, 505, 6.
Heist, 323 (*n*.), 466 (*Nm*).
Heksenprocessen, 190, 309.
Helbergen, heerl., 197, 655 (*n*.).
Heliopolis, *zie* Callinicus.
Hellouw, heerl., 554, 5, 8, 60, 1.
Hellum, pred., 296.
Helmond, a° 1603, 4,—479.
Helmstedt, klooster, 82.
————, prof., 157, 623 (*n*.).
Helvetius (Joh. Fred.), penning, 271, 2.
Henegouwen, Regesta, 608 (*n*. 5), 9 (*n*. 2).
————, Wapenkaarten, 358 (*n*. 1).
Henegouwen, Guy, 132.
————, Huis, Graven, 382.
Hengelo (Geld.), comes vulgaris, 602.
H e n p r i g g s, 462.
Heredia (Manuel Godinho de), 196.
Herfte, 188 (*n*. 1).
H e r i n n e r i n g e n, 78, 9.
Herlaar (Antw.), 323 (*n*.).
Herlaar (Oud-), heerl., 307, 23 (*n*.).
Hern, heerl., 376.
Herpen, heerl., 368.
Herreveld, *zie* Harreveld.
Hersfeld, 242.
Herstal, baronie, heerl., 307, 635.
Herteveld, huizing, 353 (*n*. 2).
Hertog, waardigheid, 634 (*n*. 3).
Hertogenbosch ('s-), Beschrijving, 367 (*n*. 2), 609 (*n* 1).
———— beurzen, gasthuizen, 198, 354.
————, *Diepstraat*, 354.
————, Ecuyers, 555.
————, Illustre College of O.-L.-Vr.-Broederschap, 368 (*n* 1), 603, 24.
————, Predikheeren, 427.
————, »Schepenzegels", 354.
————, St. Jan, kapittel, 427.
————, St. Jans-kerk, 246.
————, St. Cath^a^-kerk 242.
————, stadhuispenn. 23, 511, 2 —Invent., 91, 512.
————, voorname geslachten, 230.
————, *Windmolenberg*, 354.
Hertogenrade('s-), 668.
Herwaarden, scheepsgeld, 320.
Herwijnen, heerl., 554, 5 (*n*.), 8, 61.
————, huizen en kasteel, 559, 60, 1.
————, Opvoedings-gesticht, 1.

H e z e l a a r, H e s s e l e n, -l e r, naam, 528 (*n.* 6), 9, 30.
Hessels (J H), 97 (*n.* 1).
Hessen, Erb-Hof-Aemter, 556 (*n*).
_______, Filips de Grootmoedige, 471.
_______-**Kassel**, dragonders, 276.
_______, Maria Louisa, landgravin, 124, 389 (*Pn*), 90 (*Pn*)*.
Heteren, pred., 53.
Heulbloemen, 468.
Heumen, bierbrouwerij, 38.
Heusden, Beschrijving, 369 (*n.* 3).
_______, kasteleins, 186, 368, 70 (*n.* 12).
_______, markiezaat, 635, 6*.
Hien, naam, 401.
Hièrges, heerl., 596.
Hijkersmilde, 287.
H i l d e b r a n d i a n a C l a v i s, 97.
Hindelopen, kamer, N.
Hintzmannus, oude biersoort, 38.
Hirschfeld, 390 (*n*)*.
Hitzing, *zie* Maria-Hitzing.
Hitsma (Aurelia), Zangboek, 418.
Hoeke, 440.
H o e k s c h e W a a r d, naamsreden, 332.
Hoenkoop, heerl., 376.
Hoensbroek, markgrp, Beschr., 542.
Hoeufftiaansch legaat, 252.
Hoevelaken, heerl., 68 (?), 375.
Hofhoorigheid, 625—8.
Hohenburg (Den), Hohwald, 1, 2.
Hohenlandsberg, heerl., 418.
Hoc, hoca, 219.
Holbecke, heerl., 656, 61.
Holiesloot, pred., 1.
Holland, Jaerboecken, 125 (*n.* 2).
_______, Leenrechten, -register, enz. 457.
_______, gezworen landmeters, 105.
_______, verdrag a° 1250, — 129.
_______, (Oud-), Tijdschrift, 158.
_______, *zie* »Nederland" (Oud-).
_______, Geslacht-tafel der Graven, 10.
_______, Gravenhuis, 331.
_______, Graaflijkheidsrekeningen, 382.
_______, Albrecht, 132, 392, 3, 438, 503, 58 (*n.* 3).
_______, » »Oorlogen", 393, 450.
Holland, Aleid, 130.
_______, Arnoud (Arnulf) en gade, 10, 137.
_______, Dirk I, — 10, 437.
_______, » II, — 10, 48.
_______, » V, — 332.
_______, » VI, — 332.
_______, » VII, Kronijk, 514.
_______, Florens, voogd, 129, 30.
_______, Florens III, — 332, 565.
_______, Florens IV, — 606.
_______, Florens V, — 55, 129, 30.
_______, Gerulf, 10, 331 (*n.* 4), 437.
_______, Jacoba, 125, 6, 611, 5.
_______, Jan van Avennes, 130.
_______, Jan I, — 565.
_______, » II,—132.--bastaarddr, 608.
_______, » van Beijeren, 612. — goudgulden, 514.
_______, Pelgrim, 332.
_______, Willem I, — 332.
_______, » II, — 129, 30.
_______, » III, -- 55, 608, 9.
_______, » IV, —130, 607 (*n.* 1).
_______, » V, — 129 (*n.* 4), 32.
_______, » VI, — 125.
_______, Koning, *zie* Napoleon (Lod.).
Holland of Hollowland, 666.
Hollanderbroek, -huizen, -landsche Akkers, 665.
Holm, schipbreuk, 86 (*Pn*).
Holstein, 8.
Holthuizen, beleeningen, 274.
Holtspraken, 177.
Hommerts, leengoed, 393.
_______, pred., 296.
Honden, belasting, 8.
Hondsdolheid (Middel tegen), N.
Hondschote, pastoor, 165.
H o n d s r u g (D e), 40.
Honepel, heerl., 619.
Hongarije, Protestantenvervolging, Beschrijving, 452.
_______, Karel VI gekroond, 442 (*Pn*).
Honselaarsdijk, hechtenis a° 1798, — 518.
_______, portretten, 653, 4.
_______, rederijkerskamer, 210.
Hoofdbeugels, 165.

Hoogebrug, 224.
Hooge ouderdom, honderdjarigen, 39, 631.
Hoogeveen, kerkgebruik, 78, 257.
Hoogland (**Het**), heerl., 497.
Hoorn, Keurboek, 381, 3.
——, kerkklok, 577.
——, O.-Ind. Cie, 592.
——, pred., 299.
Hopen, heerl., 653.
Horatius, parodieën, 166.
Horlogemakers, 340, 1.
Hornbach, School, 172.
Horst, heerl., 368.
Horst (**Ter**), huis, 55.
Hoscius (Sidonius), 166.
Houten, pred., 110.
Houtweerd, heerl., 139.
Hugenoten, 2, 3, 534, 48.
Huygens (Christ), Twee onuitgegeven werken, 395.
—— (Const.), brief, 340.
—— » familiebetr., 483.
Hulst, pred., 417.
Humanisten, 155.
Humbercourt, heerl., 356, 426, 596.
Hunxe, 136, 7.
Hunse (**De**), oude loop, 223, 347.

Ibsen (Henrik), hulde, 335 (*Por.*).
Ierland, harpen, 36.
——, onderhandelingen, 636 (*n.*).
——, Pretendent, 146 (*Pn*).
——, wapen, 36.
IJde, naam, 582 (*n.*).
IJhorst, grafkelder, 141, 259.
——, havezate, 518 (*n.* 4).
——, heerl., 653 (?).
IJlst, leengoed, 393.
IJzendijke, 404 (*n.* 2).
IJselstein, afbeeldingen, 127.
——, baronie, 127, 635.
——, gedenksteen, 9, 127.
——, heeren, kasteel, 9, 125—7, 503, 615.
——, Hervormde gemeente, 127.
——, Hollandsch leen, 127.
——, hospitaal en kazerne, 127.
——, kerk en klooster, 126.
——, traptoren, 125, 6.
——, weeskinderen, 127.
IJzendoorn, heerl., 536 (*n.*).
——, pred., 536.
IJsland, Thingvalla-meer, 78.
»IJsselbode", 640.
Immerzeel, heerl., 314.
Indië, buskruit, 459.
Yne, **Inen**, naam, 401.
Ingen, heerl., 605.
—— kommanderie, 306.
——, pred., 184.
——, wetering, 608.
Ingenieurs, 8. *Zie* Werktuigkundigen.
Ingolstadt, prof., 95.
Inguschen, 245.
Inhiemra, -hemmera, -himmeren, state, 499.
Innocentius III, — 365.
Iperen, bisschop, 35.
Italië, schilders, **M.**
——, Karel Albert, **Q.**
Iteghem, heerl., 314.

Jaarmalen, 272.
Jambolijn, 227.
Jangomas, 227.
Jansenisten, 60.
Janssenius (Corn.), portret, 35.
Jantje van Sluis, 6.
Japan, Beschrijving, 453.
Jehay, heerl., 561.
Jellum, state, 414.
Jerzeke, 128, 30.
——, dijk, 128.
——, heeren, 129 (*n.* 3), 88.
——, moer, 129 (*n.*).
Jeruzalem, kaart van Bädeker, **P.**
——, reliefkaart, **O.**
Jezuiten, 87, 605 (*n.* 1), 40, 1.
Jezus Sirach, 33.
Jingoïsme, 164, 573—5.
Jislum, 623.
Jobsiade (De), 166.
Joelsink, erve, 113.
John Bull, 151 (*Pn*).
Jonathan, 98.
Jongel-Admie, 534.
Jordens (Mr. Gerrit David), Latijnsch dichter, 517, 8.
Jouarre, abdij, 393.
Jouvence, naam, 574.

Jutfaas, naam, 645 (*n.* 2).
Judicium per amam vini, 567, 8.
Jutrijp, pred., 296.

Kaempfer (Engelbert), Handschriften, Biographie, 453, 4.
Kaapstad, Sterrenwacht, 577.
Kaarten, *zie* Guttapercha.
Kaartspelen, 219.
Kaas- en Broodvolk, 175 (*n.* 1).
Caets, heerl., 609 (*n.* 3).
Kadzand, heerl., 176.
________, leenen, 175, 87.
________, pred., **G.**
________, zegelstempel, 176.
Kaizersberg (Geiler von), **K.**
Calais, standbeeld, 254.
Calamiteuse polders, 497.
Calendula pluvialis, **P.**
Calcar, pred., 173.
Callinicus van Heliopolis, 459.
Callixtus, Catacomben, 386.
Calogero, **C.**
Kalteren, naam, 402.
Calvinisten, 138.
Cambrinus (Koning), 37, 8 (*Nm*).
Camera Obscura, 96, 7.
Kameraars, 625 (*n.* 1).
Kamerijk, bisschop, 547, 616. — aartsbisschop, 88.
Campbell (W^{m}), kolonel, 425.
Kampen, Brief van Coornhert, 455.
________, Latijnsche school, 172.
________, geketende boeken, 214.
________, ongeoorloofde boeken, 172.
________, St. Nicolaas-kerk, 214 (*n.*), 525.
________, stads-bibliotheek, 172.
Kamperveen, b^{p}, 665.
___________, pred., 233 (*n.*).
Cannenburg (De), heerl. te Vaassen, 188.
Kanonnen a^{o} 1073, 1303, 12, — 459.
Canroy, heerl., 302.
Cantecrode, -croix, gr^{p}, 436, 7.
Kapelle, naamsreden, 286.
Carderera en Solano, Spaansche geschiedschrijvers, 152.
Karel de Groote, 81, 409, 44 (*Pn*).
________________, principael bulle, 450.
Karel de Groote, zwaard, 446 (*Pn*).
Karel Martel, 81.
_____ » , bastaard, 437.
Carlina vulgaris, **P.**
Karmelieten, 253 (*n.* 1).
Carnarvon (Lord), onderhandelingen, 636 (*n*).
Carnis, heerl., 63.
Casaubonus (Isaäc), 551.
Caselius (Joannes), Brieven, 623 (*n.*).
Casembroot (Walburg de), Drie Brieven, 474.
Cassandria, nieuwe naam, 500.
Kastorea, bisschop, 258.
Castricum, heerl., 66.
__________, opschrift, 156.
Cats (Jacob), Museum, 336.
Katzenelnbogen, gr^{p}, 306, 90 (*n*)*,
________________, graaf, 635.
Katwijk, duinvallei, 159.
_______, heerl., 56.
Kaukasus, 245.
Kaunitz (Prins), Afbeelding, **M.**
Cavesse, 37.
Keent, heerl., 365, 6.
Keinooge, heerl., 398.
Kekerdom, kerkgift, 605.
Kelkt (De), 11 (*Nm*).
Kelsdonk, klooster, 427.
Kelten-taal, 467.
Kenenburg, heerl., 360.
Kennemerland, graafschap, 10, 48.
______________, stoomtramweg m^{ij}, 665.
Keppel, heerl., 237.
Kerkgangers, opgeroepen bij trommelslag, 78.
Kerkhove, 206 (*Pn*).
Kerkom, heerl., 437.
Kerkwijk, heerl., 153.
Kerstfeest, gebruiken, 28.
Kessel, Beschrijving, 542.
_______, heerl., 276, 368, 9 (*n.* 10) 70 (*n.*).
Kesteren, heerl., 605.
Keulen, aartsbisschoppen, 87 (*Pn*), 304, 503 (*n.* 2), 10, 1, 39.
________, Archidioecese, Beschr., 542.
________, Edele Geslachten, 539, 40 (*n.*).
________, Gildehuis, -oproeren, 540 (*n.*).

Keulen, kaarten, 104.
————, keurvorst a° 1711,—447(*Pn*).
————, oorlogstuig uitgevonden, 460.
————, platen, 385.
————, studentenbeurs, 153.
Keurmedigheid, 625—8.
Khevenhüller (Von), Afbeelding, **M.**
Kiendennen, 582.
Kiesdorp, heerl., 241.
Kijfhoek, heerl., 63.
Kijmmell (G. R. W.), 96.
Kinhem, *zie* Kennemerland.
Claarbergen, heerl., 266.
Clamiurty, 636 (*n*).
Clancarty (Graaf van), 636.
Clant-state, 461 *a*), 579.
Klapwakers, 1.
Clarkson (Thomas), standbeeld, **R.**
Klaverzuring (Ongesteelde), **P.**
Kleef, Beschrijving, 12, 641.
————, Oudheden, 397.
————, graven, hertogen, 11, 75, 135, 7, 87, 366, 97, 614, 9, 30, 66.
————, woud, forestiers, 11, 2, 135—7, 365.
————, *zie* Gekken.
Clemens, Constitutiones, 505.
Clemens XI, — 84, 5, 270, 83.
Clermont, 412 (*n.* 2), 3.
Clingelenburg (Den), 598.
Klokken, opschriften, 400, 576, 7.
————, luiden, 7.
———— (Oudste), 642.
Kloosterenveen, 287.
Kloosters, 1, 2, 13, 4, 51, 64, 9, 77, 82, 107, 10, 3, 7 (*n.*), 26, 9, 34, 40, 63, 98, 9 (*n.*), 223 (*n.* 1), 32, 53 (*n.* 1), 60, 89, 310, 1, 3, 48, 51, 75, 6, 8, 84, 6, 93, 5, 404 (*n.* 2), 18, 20 (*n.* 2), 27, 92, 4, 6, 525, 6, 38 (*n.* 1), 56 (*n.*), 602, 5, 6, 7, 12, 4, 25—7, 9, 63, 4.
Klopstock(Friedr. Gottlieb), puntdicht, **R.**
Kluchtspelen (Republikeinsche), 257.
Cluny, Musée, 317, 439.
Knype (De), pred., 654.
Coblenz, kloostergoed, 664.
Koelman (Jacobus), 138.
Koerland, aartsmaarschalk, 495.
Koeterwaalsch, 166 (vgl. *Nav.* XXVI, 37, 8).
Koeverden, kastelein, 605.
Cocceji, 258.
Coccejus (Henr.), 22 (*Pn*).
———— (Joh.), 5.
Cockelmonde, heerl., 301.
Kokkengen, pred., 298.
Colimehornon, buurt, 439.
Collatierecht, 569.
Kollum, kerkklok, 597.
Kollumerland, Beschrijvingen, 418.
Kolmschate, 113, 598.
Cologne plates, 385.
Columbia, **C.**
Komeet van Encke, ontdekt en waargenomen, 577.
Kometen, 219.
Kompasmakers, 104.
Condrot, aartsdekanaat, 614.
Koningsbergen, prof., 348.
Coninc (Pieter de), 1.
Coninxvelt (Abdij), Charters, 395.
Conroy, heerl., 302.
Constantijn de Groote, 198.
Konstantinopel, Grieksch vuur, 459.
Contich, 173.
Cooley, 196.
Coornhert (Dirk Volkertszn), 650.
———— » Levens- en Karakterschets, 455.
———— (Vincent v.), Brief, 455.
Kooten, pred., 75, 296.
Coquelmonde, heerl., 473.
Corbie, heroverd, 415.
Cordoba, -va, Sterrenwacht, 578.
Cordova, ontzet, 446 (*Pn*).
Korendijk, pred., 248.
Korn (De), watertje bij Buren, 608, 9.
Körner (Theodor), sterfdag herdacht, **P.**
Korporaal (Het), 253 (*n.* 1).
Cortenbach, heerl., 435.
Kortenhoef, heerl., 139.
Kortgene, naam, 647.
Kortgerecht (Het), 608.
Kortrijk, Kastellanie, 444.
Corvey, abdij-reg^r, 223 (*n.* 1).
————, administrator, 496.

---

a) *niet* Stack.

Koster (Laurens), 26.
Koten, huizing, 484.
Kot(e)penningen, 504.
Coupvray, standbeeld, **C.**
Court (Antoine), Brieven, 35.
Courthope, **R.**
Kouwerve, 128.
Coverstein, havezate, 662.
Kraaijestein, heerl., 475.
Krabbendijke, 128.
Crayestein, heerl., 301, 472, 3.
Kranach (Lucas), **K.**
Kranendonk, heerl., 487, 545, 7.
———, baronie, 635.
Craon de Saone, 396.
Craven (Lord), 415.
Cra(u)welsgoed, -maet, 117 (*n.*).
Creeck, 128.
Kremer (Christ. Jakob), 519, 637, 8.
——— (Johan Martin), ibid.
Cremonensers, 577.
Cri-cri, 600.
Cromvliet (Nicolaas), 189.
Cromwell (Olivier), 564.
Kronenburg, heerl., 68.
Crotons, **Q.**
Krouwelshoek, -kamp, 117 (*n.*).
Krudenburg, 154.
Kruidkundigen, 654.
Kruiningen, kerk, 420 (*n.* 1).
Kruisvaarders, 379.
Kuik, heeren, 608, 10.
———, leenhof, 371.
——— (Land van), baronie, 635.
Kuilenburg, Archief, 610 (*n.*3), 3 (*n.*3).
———, graafschap, 635.
———, heeren, 606 (*n.* 1), 12, 3.—bakermat, 608 (*n.* 8).
———, Nieuwstad, 606 (*n.* 1).
———, pred., 476 (*n.* 1).
———, stad, 609 (*n.* 3).
———, stichting, 611 (*n.* 2).
———, verrast, 613.
———, vischbank, 613 (*n.* 1).
Kuinre, Schoutambt, Archief, 311.
Kuit, oude biersoort, 38.
Culemborg (Zweder v.), 113.
Kulm-Hotel, **P.**
Curaçao, Pauslijk jubilé, 252.
Laar (Huis of Hof *te*), 58.
Laar (Claus v.), Geschriften, 569.
Lacerda (Dr. J. B. de), **B.**
Lahat, garnizoen, 631.
Lam (Gemeente bij 't), 355 (*n.*).
Lambiek, 281, 458.
Lamer, naam, 501.
Lammen, schans, 502.
Lammensvliet, naam, 500.
Lammers v. Toorenburg (N. D), **B**, **G**
Lamur, 245.
Landmeters, 8, 365. *Zie* Werktuigkundigen.
Landrecy, schans a° 1712, — 510 (*Pn*).
Langerak, Willigerak, heerl., 107, 8 (*n.*), 75, 7, 473.
Langsmeer, 606.
Languedoc, naam, grenzen, verdeeling, 80, 1.
Langue d'oc, d'oil, 80—2, 467.
Lannoy, baronie, heerl., 306, 635.
Lapsana communis, **P.**
Larochemillay, 574.
Lathmer, landgoed, 275.
Lauwenrecht, heerl., 238.
Laurence (Sir Thom.), **O.**
Leake, 20 (*Pn*).
Ledbury, naam, 645.
Lee (De), 582 (*n.*).
Leeghwater (Jan Adr.), 8.
Leende, heerl., 370 (*n.*).
Leenen (Kodden-), 504.
——— (Vijfmarks-), 610 (*n.* 1).
Leer, pred., 412.
Leerdam, grp, 67, 306, 635.
———, weeskinderen, 127.
Leerplichtigheid, 1 (*n.*).
Leeuwarden, Afgescheid. gemeente 51.
———, begraafnisgewoonte, 7.
———, Bibliotheek, 603.
———, Hoeksterpoort, uitdieping, 386.
———, koperen plaat, 386.
———, pred., 208, 14.
———, strafgevangenis, 114.
Leeuwkens, 106.
Leftenge, [1]), 206 (*Pn*).
Leger des Heils (Het), 78.

1) Leffingue (W.-Vlaand., arr. Brugge)?

Legioen van Eer, ridderorde, verkocht, 77, 8.
Leycester (Graaf van), 375 (*n.* 2).
Leiden, beleg a° 1420, — 612.
———, burggraafschap, 55, 392, 3.
———, banvonnissen, 309.
———, bloemententoonstelling, **Q**.
———, Doelen-kazerne, 194.
———, *de Gouden Leeuw*, 194.
———, Hongaarsch handschrift, studenten, 452.
———, horlogemakers, 340.
———, Keurboeken, 399.
———, ontzet, 502.
———, orgelisten, 458.
———, penning, 636, 7.
———, pijpers, 131.
———, pluimgraaf, 321.
———, pred., 208, 655.
———, prof., 97, 105, 52, 9, 70, 241, 58, 334, 52 (*n.*), 83, 409, 52, 7, 591, 638, **P**, **Q**.
———, Romantiek, 98.
———, schutterij, 105.
——— vroonwateren, 321.
———, Waalsche bibliotheek, 171.
———, waterrad, 105.
———, *zie* Lammensvliet, Werktuigkundigen.
Leyschot, heerl., 474.
Lek (De), heerl., 613.
Lekdijk (De), 608.
Lekkerkerk, *zie* dezen Bladwijzer, bl. XVI, noot.
Lemgo(u), gevecht, 415.
———, landgoed, 453.
Lemmer, naam, 501.
Lennep (Mr. Jacob v.), 10, 311, 83, 410.
——— » , anecdote, 567 (*n.* 2).
L e n n e p e-k a m e r, -z a n d, 199.
Lennip, kasteel, 477.
L e n n i p (Huis te), 199.
Lenôtre, 141.
L e n p e s t e i n, 199.
Leo, keizer, 459.
Leo XIII, paus, »Heylgalm", jubilé, 165, 88 (*n.* 3), 251 (*Pn*) — 4.
Leoninus (Elb.), 29 (*n.*), 172.
Leprozen, 4.
Lerida, ingenomen, 90 (*Pn*).
Lerida, slag, 326 (*Pn*).
Leslie Stephens, **R**.
L e s s i n e s, naam, 465.
Lessing(Gottwold Ephraim), puntdicht, **R**.
Leure, heerl., 303.
Leuwerk (De), boerderij, 174.
Libanon (De), 253.
Libertijnen, 455.
Librye" (»De), 217, 20, 334, 9.
———, aangekondigd, 455.
Liederen, *zie* Echo.
———, -schat (Oude), 456.
L i e f k e n s h o e k, fort, 463.
Liechtenstein (Von), Afbeelding, **M**.
L i e m e, landgoed, 453.
Liempde, heerl., 368, 9 (*n.* 6), 70 (*n.*).
Liende, heerl., 370 (*n.*).
Lienden, grp, 197.
———, wetering, 608.
L i e p p e r t s h o f e n, 118.
Lier, rederijkerskamer, 210.
Lières, heerl., 435.
L i e s e b o s c h, 110.
Liesveld, baronie, 390 (*n.*)*, 635.
Lievendaal, riddermatigheid, 363.
Lichtenberg, heerl., kasteel, 520, 3
Lijfland, kerstening, 379 (vgl. Geld. Volksalm. 1887 bl. 127—41).
Lijmers (De), 113.
Lijs, pred., 435.
Lilburne (John), 139.
L i l i c i d i u m, 269.
Lillo, pred., 473.
Limborch (De), 152.
Limburg, Dirk, 614.
Limoenboomen ingevoerd, 649.
Limoges, land en taal, 81.
———, museum, 218.
———, potterye-kamer, 39.
Lind (Jenny), zangeres, **C**.
Linde (Dr. A. v. der), 97 (*n.* 1).
L i n d e n o o r d, **K**.
Linge (De), 613.
———, visscherij, 608.
——— **(De Doode)**, 628, 9.
Linge-dorpen, tol, 629.
Linnich, slag, 614.
Linschoten, heerl., 127, 353 (*n.* 2).
Lioessens, 623.
Lipperode, heerl., 413, 619 (*n.*).

Lisse, pastoor, 208.
Lissens, 623.
Listerhof, heerl., 656, 61.
Lith (met Littooi), pred., 362 (*n.*).
Liverpool, consul, 561 (*n.*).
Lobith, tolhuis, 212, 630.
Lodijke, »Bol", 188.
———, heerl., slot, 128, 32, 86, 8, 309, 10, 436.
———, oesterteelt, 188.
——— (Z.-Vlaand.), heerl., 176, 87, 310.
Loenen (Utr.), heerl., 68
——— (Over-Betuwe), 478, 597.
——— (Veluwe), papiermolen, 632.
Loenga, pred., 297.
Loevestein, Geschied, 555.
———, garnizoen, **D.**
———, slotvoogd, 558 (*n* 3).
Loewendahl (Maarschalk von), 396.
Loch Shiel, kasteel, **L.**
Loire-departement, 81.
L o i s e l i a n i Annales, 556 (*n.*).
Lokhorst, heerl., 177.
L o k h o r s t e r l a n d, 139.
Lombardiërs, 607.
Lommel, pred., 234.
Londen, Bodleyaansche Bibliotheek, 336.
———, Drury-Lane-theater, *zie* hierboven (Bladw.), Armada, de noot.
———, Koning-Willem-Fonds, 561, 2 (*n.*).
———, Lord-Mayor 561 (*n.*), 2 (*n.*).
———, Nederl. Herv. gemeente, 561, 2 (*n.*), 3. — Registers, 562 (*n.* 1), 4.
———, Nederl. Vereeniging, 561.
———, Staple Inn, **L.**
———, Tower vrijgemaakt, **F.**
———, *zie* Pope, Westminster.
Lonzen, Erbvogtei, 542.
Loon, graafschap, 306.
———, gehucht, 527.
———, comes vulgaris, 602.
———, slot, 602.
Loon-op-Zand, heerl., kastelein, 314.
Loosdrecht, heerl., 378.

Lopikerwaard, Holl. leenen, 127.
Loquela, maandblad, 39, 349.
Lossinck, erve, 251.
Lotharingen, immigranten, 53.
———, Antonie, 558.
———, Leopold II (*Pn*).
———, Renatus, 558.
———, Stanislaus, 53.
Lottum, burggraaf, 371.
Loudon [1]) (Gideon Ernst vrijheer von) Afbeelding, **M.**
Lovendijk, -sdonk, 646 (*Nm*).
Lubbertus (Sibr.), 551 (*n.* 2).
Lubeck, Westfalingers, 234.
Ludwigsdorff, heerl., 360, 534.
Luchtbol (Aerostatische), **Q.**
Luchtenburg, naam, 40.
Luik, domheer, 424.
———, elect-bisschop, 130.
———, vorst ao 1711, — 447 (*Pn*), vgl. bl. 511.
Luiken (Jan), dicht, 215.
Luisbosch, 368 (*n.* 2), 9 (*n.*).
Luitgard, 10, 137.
Luxemburg, »Adel", 230.
———, Siegfried, 137.
Luneburg, paard, 90 (*Pn*).
Luther (Dr. Eduard), 520.
——— (Marten), zeldzame geschriften, **K.**
——— » , Festspielen, 520.
Lutjepost, pastoor, 412.
Lutkegast, kerkraam, 170.
Lützelburg (Sophie Mthe von), Autobiografie, 479 (*n.*).

Maagdenburg, bisdom, 89.
——— staats-archief, 621.
Maeken, heerl., 80.
M a a n d a g, ongeluksdag, **G, H.**
Maerlant (Jacob v.), Spiegel Historiael. Handschrift, 395.
Maarsen, pred., 92, 3.
Maarschalkink, 602.
Maas (De), naam, 633.
Maasland, graafschap, 48.
Maastricht, Annales Théâtrales, 279,
———, kerkpatroon, 251.
———, pred., 356, 560.

1) *niet* London.

Maastricht, St.-Servaas-kerk, 356.
————, stadhuis, 338.
Maet (O.-Vlaand.), 583.
Madách (Emerich), dichtwerk, 452.
Madonna di San Sisto, **P.**
Madras, gouverneur, **R.**
Magnin (S. J.), 96, **S.**
Mayne, hertog, 510.
Maintz, buskruit-ontploffing, 661.
————, keurvorst, 391*.
Maire, heerl., 186 (*n.* 1).
Makassar, Nederd. Herv. gemeente, wapenborden, 358.
Makken, heerl., 80.
Malburg, curtis, 606 (*n.* 3).
Malplaquet, slag, 269 (*Pn*), 70 (*Pn*).
Malsen, tienden, 607 (*n.* 3).
Malstroo (Geel), **P.**
Maltheser-ridders, 212.
Malt-tijns, 113.
Mansuy, heerl., 376.
M a o r i-stam, **A.**
Marburg, Heidelberger archief, 173.
Marentakken, 28.
Maria-Hitzing, 144.
M a r i a-w e g, alluviën, 187.
Mariekerke, heerl., 160, 316.
————, oorsprong, 317.
M a r i ë n a k k e r, klr, 64.
Mariënborn, klooster, 82 (**Z.**)
Mariëndaal, klr, 310.
Mariënweerd, klooster, 606, 8.
Maringouins, 220, 519.
Mark, graafschap, 397, 614.
Marke, heerl., 80.
Marken, woning, **N.**
Marquette, heerl., 66.
Markgraaf, markies, 633—5.
Marlborough (John Churchill hertog van), penningen, 20, 148—50, 204—6, 69, 328.
Marokko, Sultan, 253.
Maronieten, patriarch, 253.
Mars (Tempel van), **Q.**
Marsch (**De**), beleeningen, 274.
———— » , heerl., 293.
M a r s u m, gouw, 633.
M a r t e r s e n, 65.
Martigny, bisdom, 461 (*n.* 1).
Martinius (Franc.), 29 (*n.*).
M a s e m u n s t e r, 525.
M a z z u c h e l l i a n u m museum, 25.
Maugarde, 204.
Maupas, heerl., 398.
Maupertuis (P. L. Moreau de), 157.
Maurik, klooster (?), 140.
————, wetering, 608.
Maurits (Prins), 154, 283, 566, 73, 6. (*Sch.*), 622.
———— » , correspondentie met Foppe v. Aitzema, 623 (*n.*).
———— » , praedicaten, 634, 5.
M a u r i t s p o l d e r, 404 (*n.* 2).
M a u r i t s s t a d, 338.
Meenen, prof., 572.
Meer (**De**), 613.
Meerhuizen, 583.
Meerman (G. en J.), Bibliotheek, Handschriften, 394, 514.
Meerveld (o. Apeldoorn), bosch, 580.
Meerwijk, tienden, 547, 8, 616.
Meez, **Mese**, 222 (*Nm*).
Meester Cornelis, a° 1811, — 425.
Meeuwen, heerl., 369 (*n.* 8), 70 (*n.* 11).
Mechelen, heerl., 322, 400*, 26, 45.
Megen, afgestaan, 356 (*n.*).
———— graafschap, 356, 426, 86, 545.
————, kerk, 356 (*n.*).
————, O.-L.-Vr.-altaar, 427.
————, overdracht a° 1469, — 356, 425-8, 86—8, 545—8, 615-9.
Meggermeer, 8.
Meinerswijk, heerl., 597.
Meissen, Henrich der Erleuchtete, 556 (*n.*).
Mecklenburg, 67.
Melanchton (Phil.), 33.
Melbourne, Sterrenwacht, 578.
Meliskerke, heerl., 160, 316.
————, oorsprong, 317.
Memling (Jan), 120 (vgl. *Nav.* XIX, 590).
M e n s t r i e, naam, 526.
Menta, 41.
Meppel, naam, 525.
M e r t e r s h e i m, 65.
Merwede (**De**), heerl., 63.
———— » , rivier, 608.
Meurs, grp, 67, 390 (*n.*)*.
M i d d a g (D e), hofstede, 133.

Middelburg, Doopsgezind pred., 355.
——, gildepenningen, 385.
——, hoofdkerken, 384, 625.
——, keuren, Handschrift, 395.
——, kiesheer, 208.
——, mandenmakersgild, 385.
——, Nieuwe-kerk, 526.
——, pred., 493, 563 (*n.*).
——, Predikheeren-klooster, 492.
——, Westmunster-fundatie, kapittel, 384, 5, 526.
Middelharnis, heerl., 68, 139, 566.
——, eerste predikanten, 428—35, 88—94.
Midlum, pred., 412.
Mierlo, heerl., 356, 426, 545, 7, 8, 616.
Mijdrecht, heerl., 397.
Mingoval, heerl., 303.
Minka (Moderne), **Q.**
Minorka, veroverd, 145 (*Pn*).
Minster, naam, 526.
Mirande, kasteel, 311.
——, naam, 312.
Mirandella, Spaansche dubbelnaam, 312.
Mizdshegen, volksstam, 245.
Mc Carthy, 636 (*n.*).
Moer (Ter), heerl., 175, 7.
Moere (Ter), heerl., 176.
Moerkercken, heerl., tombe, 63, 566.
Moerschans (De), kommandeur, 417.
Moggershil, heerl., 482.
Moy Lambert, vereering, enz, 549.
Molekate, heerl., 199.
Molembaix, 466.
Molsa (Tarquinia), 95.
Moltke (Evert), reichshofmeister, 201 (*n.*)[1])
Mommsen (Th.), jubilé, **D.**
Monasa, Monassyr, naamsreden, 526 (*n.* 3).
Monceaulx, heerl., 574.
Monder-, Monkenberg, 136, 7.
Mond-muziek, **R.**
Monnikendam, pred., 595.
Monogrammen, 627.
Monroe, **A.**
Mons, slag, 269, 344 (*Nm*).
Monster, naamsreden, 525.
Montauban, voorstad, 245.
Montfoort, heerl., 125, 497.
——, burggr^p^, 376, 497.
——, kasteel, 497.
Montfort (Amory de), 81.
Montmorency (de), familie-archieven, portrettenverzameling, 311.
Montpellier, Akademie, 413.
Montpezat, 412 (*n.* 2, *Nm*).
Montreuil, -reux, naam, 527.
Mook, heerl., 276.
——, doorbraak, 460.
Morand, **F.**
Moravië, markgr^p^, 67.
More (Hannah), Biografie, 394.
Morby (Henry), **R.**
Morstbret (Coquebert), 196.
Mozaïsme, en R.-Kath. ridderorden, 499.
Mozart (Joh. Chr. W. Am.), Afbeelding, **M.**
Mosheim (Joh^s^ Laur.), 157.
Motir, fortje, 197.
Mouson-sur-Meuse, Concilie, 80.
Moûtiers, naam, 527.
Mude, kerklijke naam, 500.
Muiden, pred., 248, 9.
Müldener (Dr. Rudolph), 453.
Mulle, 136.
Multatuli, Biografie, methode, enz, 638, 9.
——, gedenksteen, 394.
Munzenberg, heerl., 424 *a*).
Munster, Domkerk, 357, 526.
——, naam, 526.
——, vorst-bisschoppen, 495, 619.
——, Frederik II, — 602.
——, Frederik Christiaan, 25 (*Pn*).
Munster-Bilsen, kapittel, 526 (*n.* 1).
Munten, dukaat van Frederik I, 330. — duro, 145. — hallinc, helline, 531. — kraagman, 649. — Leycester-stooter, 329. — lobman, 649. — patard, 263, 4. — scudo, 84, 5. — sous, 149.
——, (Nood-), 144, 9, 263—6, 328, 9, 511.
——, » van papier, 390.
Muntje (Sede-Vacante, 475.
Muntendam, naam, 527.

1) Vgl. over v. Moltke o. a. Der Deutsche Herold XIX (1888) S. 140b.

a) niet Munkenberg. Munzenberg is een stadje in Keur-Hessen, prov. Hanau.

Muntkunde, geschriften, 19, 22, 86, 7, 91, 3, 144, 9, 50, 271, 444.
Muntmeesters, 388, 92.
Murillo, 253, **M.**
Musaeus (Joh. Karl. Aug.), 97.
Muziek, 30.
———, zonder woorden, 574 (*n.* 2).
Mussenberg (De), kasteel, legende, 274—6.
Musschenbroek (P. v.), Bibliotheek, Handschriften, Diplomata met zegels, 394, 514, 5.
Muur, plant, **P.**

Naaldwijk, leenen, 107.
Nairac (Mr. C. A.), 134, 213.
Namen, graaf, 509.
———, pred., 299.

Namen (Dier-), 43. — (Geslachts-), aanvangend met *Dal, Dol*, 463, 521. — *star, ster*, 529, 30. — eindigend op: *ing, ink*, enz., 348, 9. — saamgestelde, door het partikel *en* verbonden, 360, 534. — (Kluft-), 285 — (Plaats-), Spelling, 221, 2. Aanvangend met: *Appel, Apple, Apul, Eppel(s)*, 161, 284, 407 (*n.*). — *Au(g)s*, 461. — *Baren, Beren*, 646. — *Bed, Bei*, 341—3. — *Boer, Bur*, 407, 644, 5. — *Bok, Box*, 161. — *Dal, Del, Dol, Dul*, 462—4, 521. — *Fra(a)n, Frain, Fran(t), Frohn, Fro(e)n, Frun(t)*, 324, 5 (*n.*). — *Havik*, 46. — *Rijs, Ries*, 344, 5, 530, 1. — *Sins, Sinz*, 647. — *Stal, Stel, Stela*, 42. — *Stal(i)s, Stelz, Stolz, Stolt, Stout, Stult*, 42. — *Ster*, 530. — *Stave*, 402—5. — *Tusschen*, 286. — *Visch, Visscher*, 648. — *Vran(t)*, 324. — *Vro*, 324. — *Weer*, 222. — *Wen(d), Win(dl)*, 222 (*n.* 2), 346, 7. — eindigend op *a*: 163, 291. — *beur(e)n, boer, bur(en), bury*, 407, 644, 5. — *by*, 405. — *bork*, 530. — *(e)lle, lde*, 528. — *ing, ink*, enz., 348, 9, 466. — *ca(r)spel*, 343. — *schot(en)*, 633 (*n.* 2). — *ville, weil*, 470. — *s*, 201. — *t*, 525 (*n.* 1) — saamgesteld met *donk*, 464, 5, 646. — *monster, munster*, enz., 526, 7. — *post*, 589. — **B, P = M**, 201. — **G, J, K = H**, 292. — (Patronymikale), 348, 466. — Engelsch Geschrift, 405, 6. — (Planten-), 227. — (Soldaten-), 287. — (Straat-), 167. — (Voor-), Abbe, Appe(l), 284. — André, 303. — Baije, 163, 343. — Balduin, 50. — Beda, -do, -de, 341, 462. — Beije, Bette, 162. — Belle(n), Belke, 50. — Boele, Bulle, 50. — Boije, 163, 343. — Bouwe, 343. — Bucco, 162. — Buwe, 163, 343. — Engel, 566. — Gelle, 164, 349. — Gruno, 40. — Hülso, 348. — Luther, 520. — Neij, 156. — Odberga, 41. — Paludana, 287. — Schatte, Schette, Schotte, 633. — Sibald, Si(g)bold, 346. — Stale, Stalle, 42. — Star(e), Ster(e), 529. — Tyl, Tilo, 523. — Tilman, 523 (*n.*). — Volko, 348. — Winhalt, -old, Wind, 346. — Lijst, 162, 346.

Napels a° 1707, — 85 (*Pn*).
——— (in Nederland), naamsreden, 161.
Napoleon I, — 141, 531, 48, 607 (*n* 1).
———, draagstoel, 317.
———, Correspondentie met den Koning van Holland, 481 (*n.*).
———, lijkgebeente, **H. J.**
——— (Lodewijk), 355, 75 (*n.*).
——— », teruggevonden Correspondentie, 481 (*n.*) 637.
Narren-Orden, *zie* Gekken.
Nassadel, huizing, 534.
Nassau, grp, 67.
———, vorsten, 93, 107.
Nassau, fabrieken, 106.
———, forten, 197.
Navarre, koningin, 219 (*Por.*).
Neander (Joh^s), 5.
Nederhem, Nederen, heerl., beleening, 306—9.
Nederhorst, heerl., 139.
Nederland, »Aardrijksk. Bibliografie", 336.
———, »Genealogieën", 359.
———, »Geschiedenis", prijsvraag, 217, 337.
———, Museum, 106, 576.
———, *zie* Adel, Adelsrecht, Album, Bourbons, Londen.
»Nederland", Algemeen Dag- en Handelsblad, 639—41.

Nederland" (»Oud-), Taalk. werk, 159,65.
Nederrijksch Wald, hertenjacht, 75.
Nederrijssche, heerl, 80.
Neerijnen, heerl., 237.
——, huis, 598.
——, naam, 401.
Neerlangbroek, landgoed, 238.
Nemelaar, heerl., 368, 497.
Nepaul, naamsreden, 161 (*n.*).
Nergena, 136, 7.
Nero's-Helm, 378.
Neufchâtel, graaf, 88 (*Pn*).
——, handschrift, 246.
Neuhaus, riddergoed, 470.
Neurenberg, eerepoort, 442 (*Pn*).
——, Patriciaat, 557 (*n.* 1).
Neust (De), sluizen, 613.
Nidda, 390 (*n.*)*.
Nieuwaal, visscherij, 320.
Nieuweland, 130 (vgl. *Nav.* XXXV, 345).
Nieuwenhoorn, pred., 492, 3.
Nieuwerkerk, moer, 130, 1.
Nieuwerlant, heerl., 66, 197, 8.
Nieuwe-Tonge, pred., 488.
Nieuw-Guinea, 196.
Nieuw-Holland, ontdekking, 196.
Nieuwkoop, heerl., 378.
Nieuwland, 198.
Nieuwlande (o. Krabbendijke), heerl., 109, 98.
——, verdronken, 130.
Nieuwvliet, kerklijke naam, 500.
Nichtevecht, pred., 477.
Nijenbeek, heerl., 273.
Nijenhuis, heerl., 655 (*n.*).
Nijenstede, bp, 450.
Nijezijl, pred., 654.
Nijkerk (Friesl.), grafsteen, pred., 411, 2, 3.
Nijmegen, Beschrijving, 30, 236.
——, Bijzonderheden, 153.
——, Archief, Invent., 120.
——, Belvédère, 312.
——, burggraaf, 635 (*n.* 4.), 58.
——, dagvaart, 612.
——, Fraterschool, 153.
Nijmegen, Gedenkpenningen, 236.
——, Illustre school, 156,255,537.
——, pest, 32.
——, Rijkswald, 11, 75.
——, St. Stephanus kerk, 278.
——, — Thonis, 29.
——, strafrechtspleging, 278.
——, tol, 611.
——, Vrede, 236.
——, weeshuizen, 153.
—— *Wimelpoort*, 278.
Nijpels, 161.
Nispen, heerl., 186.
Nizza, veroverd, 22 (*Pn*).
Nisse (De), heerl., 609.
Nittersum, heerl., 56.
Nolde, naam, 528.
Nol(le)meer, 198, 310.
Noodzinning, 28.
Noord-Amerika, toestand der vrouw, 167, Q.
——, *zie* Slavernij.
Noorddijk, inlating, sluis 347.
Noordeloos, heerl., 208.
Noordwijk, bp, 251.
Norel, naam, 334.
Norel (Jan), dichter, 172, 334.
Normanville, kasteel, 317.
Norrits, 56 (vgl. *Nav.* XXXV, 583).
Noseroy, baronie, heerl., 306, 635.
Notel, naam, 529.
Nouroy (Charles), 245.
Nuytsland, 197.
Nulde, naam, 528.
Nuwenhuys (Ten), 545.

Obbendorf, landgoed, 537, 43.
Obergum, naamsreden, 40, 1.
——, kerk, collatie, 239.
Odensee, bisschoppen, 201.
Odoorn, naam, 402.
Oey, voormalig kasteel, 371.
Oele, bp, 251.
Oels, vorstendom, 534.
Oene, klooster, 51.
Oesdom, herfstbede, 321.
Oesterteelt, 188.
Oije (Het) (Geld.) [1], havezate, 371.

1) J. A. J. baron Sloet tot Oije was in 1738 burgemeester van Zutfen (Regrs arch. voorm. Hof van Gelre 292).

Oisseul, heerl., 358 (*n.* 1).
Ojen, (N. Brabant), heerl., 367, 8, 612.
——, huis, 369 (*n.* 5), 70 (*n.* 12), 615.
——, molen, 368 (*n.* 2).
—— (Limburg), kasteel, 371.
Oxalis Acetosella, **P.**
Oxe, 113.
Oxford, Athenaeum, 564 (*n.* 1).
Octodurum, 461 (*n.* 1).
Oldeholtpade, 201 (*Nm*).
Oldekerk (Gron.), 396
Oldenbarnevelt (Aanteekeningen over Jan v.), 395.
Olifant, geheugen, **O.**
Olinda, veroverd, 6.
Olinger (Abt), 220, 60.
Olmen, heerl., 436.
Ooi (o. Echteld), 117.
—— (bij Persingen), heerl., 367.
Ooy (Het), *Zie* Het Oije.
O o i e v a a r s h o r s t, 291 (*n.*).
Oorijzers, 165.
Oorlogstuig, *zie* Buskruit.
Oorschot, non, 319.
Oostappen, 440 (*n.* 1, *Nm*).
Oostbroek, 133.
Oostendorp, buurschappen, 599.
Oostenrijk, Albertus, aartsh., 20*a*), 191.
————, Anna, 398.
————. Frans Jozef, **L.**
————, Jozef I, — 203 (*Pn*), 70, 387, 8 (*Pn*).
————, Jozef II, — 303, 573 (*Z.*).
————; Karel V, — 320, 93.
————, » VI, — 118, 391 (*Pn*)*, 2 (*Pn*). — Kroning, penningen, 440—4, 6, 7 (*n.*), 8, 509
————, hertog Leopold, **J.**
————, Leopold I, — 19 (*Pn*), 539 (*n.* 2).
————, Leopold II, 656. — praalgraf, **L.**
————, Maximiliaan I, — 189.
————, Maria Anna, 145 (*Pn*).
————, Maria Theresia, Chronyken, 569. — monument, **L, M.**
Oostenrijk, Matthias, 374 (*n.* 3).
Oosterbeek, 276.
Oosterhaule, grafzerk, 504.
Oosterhout, huis ten Stryen, 332 (*n.* 3).
Oosterwolde, vikarie, 10, 1.
O o s t-F r a n k i s c h-F r i e s l a n d, hertog, 437.
Oost-Friesland, graafschap, 48.
————, Wörterbuch, 380.
Oost-Indië, Gouverneurs-generaal, Levensbeschr., 330.
————, Trelanneg's Reizen, 534
———— Compagnie, 573.
Oost-Kapelle, heerl., 309, 36.
————, kerkgemeente, 317.
Oostladijnsch, 166.
Oostland, 8.
Oost-Voorne, eerste pred., 490, 1 (*n.*).
Oostwinckel, heerl., 474.
Op-Hemert, bp, 607 (*n.* 1).
————, heerl., 351 (*n.* 3).
Op-Heusden, naam, oudste bevolking, 277.
Opijnen, heerl., 424.
————, pred., 601.
————, veer, 561.
Oprukking, 628.
O p s c h o t e (D e), 501.
Opvelpen, heerl., 309.
Orang-outang, 534.
Oranje, naam, 649.
————, prinsdom, 89.
————, kasteel, 414.
Oranje en Nassau, vorsten, 66, 390 (*n.*).
————, Emilia, 67.
————, Filips Willem, 306—8, 635.
————; Frederik Wilhelm, 329 (*Pn*).
————, Hendrik, 353.
————, Hendrik Casimir, 209.
————; Johan Willem Friso, 206, 9, 10 (*Pn*), 389 (*Pn*).
————, Johan Willem Friso, gemalin, 389, 90 (*Pn*).

a) Zie bij Ostende, de noot.

Oranje en Nassau, Willem Frederik, *zie* Willem I (Koning).
————, Wm George Frederik, afbeeldingen, geschrift, grafschrift, 313, 72, 457.
————, Wm Karel Hk Friso, *zie* Willem IV (Prins).
Oranje (Chalons-), 390 (*n.*)*.
Oranjeboomen ingevoerd, 649.
Oranje-partij, 39, 218, 456, 7.
——-tentoonstelling, 389.
Orel, naam, 334 (*n.*).
Orgelisten, 458.
Orgelmakers, orgels, 30.
Ornithologie, *zie* Vogels.
Orten, 367.
Orvelte, naam, 41, 528.
Oskaloosa, burgemeesteres, **Q.**
Osnabruck, Rassemblement, 195.
Ossendrecht, polder, 128.
Ostende, 20*a*), 1 (*Pn*).
————, vloot, 390.
Oudegein, heerl., 174.
Oudeland, 130 (vgl. *Nav.* XXXV, 345).
Oudemans' Bijdrage, Nalezingen, 44, 5, 583-8.
Oudenaarden, overwinning, penningen, 148, 51, 204, 6.
————, fiertere, 288.
Oudenhoorn, pred., 493.
Oude-Tonge, eerste predikanten, 69—74, 489, 94.
Oud-, Oudtshoorn, heerl., 219, 667.
Ouwerkerk, heerl., 20.
Ou(d)wijk, klr, 310. 78.
————, Archieven, 395.
Ovelgunne, Overgun, naam, 41.
Over-Asselt, pred., 6.
Over-Flakkė, Beschr., 70.
————, bestuur, 310.
————, pred, 493, 4.
————, stoomboot, 636.
Overijsel, eikenhouten kasten, 358.
Overkwartier (Het), Beschrijving, 29.
Overmeer, heerl, 139.
Overschie, pred., 247 (*n.*), 477.
Overwinde, heerl., 436.
Owen, 166.

Paape (Gerrit), Geschriften, 256.
Paardehoofd (Het), 440.
Paarlo, gehucht, **H.**
Paderborn, abtsgoederen, 625—7.
————, diocese, Beschrijving, 29 (*n.*).
————, klooster, 134, 625—8.
————, stift, 627.
Padua, klr der Eremitani, 313, 73.
Paifve, *zie* Peen.
Palakker (De), 369 (*n.* 4).
Pallavicini (Francesco), **L.**
Palsterkamp, heerl., 423.
Paltz (De), keurvorst ao 1711, — 391*.
—— » , vice-comes, 562.
—— » , Frederik I, Levensbeschr. 638.
—— » , Johan Wilhelm, 388 (*Pn*).
Pan (De), gehucht, 519.
Pan-van-Persijn (De), naamsreden, 159.
Panheel, naam, 159.
Panne (De), badplaats, 159 (*Nm*), 218.
Papevoort, buurschap, 503.
Papier (Geschept) ao 1680, — 505.
Papiermolens, 521, 632.
Parijs, Bloedbruiloft, 361.
——, Graaf, 373.
——, hotel Drouot, 36.
——, Luxembourg, musée, 280.
——, naam, 201.
Parijs (Land van Kuilenburg), heerl., 606 (*n.*), 9 (*n.* 3).
Parma (Alex. van), 503 (*n.* 2).
Parnell, 636 (*n.*).
Pastoors, 32, 70, 153, 65, 208, 32, 45, 343, 73—5, 412, 27, 85, 611 (*n.* 3).
Patijnenburg, 107.
Patriotten, 192, 498.
————, Geschriften, 256.
Paulus (Mr. Pieter), 5.
Pausen, 36, 84, 188 (*n.* 3), 242, 365.

a) In het beleg werd aartshertog Albert door Spinola bijgestaan, zoodat hij in 1604 de stad kon innemen.

Pausin Johanna, 571 (*n.*).
Pavardone (Anth.), handschrift, 37.
Paveijen, 606.
Peeland, Ecuyers, 555.
Peasens, naam, 201.
Peen, heerl., beleening, 306—9.
Pelargonium, **Q.**
Pendrecht, heerl., 68.
Penningen, 28.
——— (Begraafnis-), 209, 330.
——— (Buurt-), 25.
——— (Draag-), 509.
——— (Gedenk-), 23, 92, 208, 36, 7, 330, 441, 511, 2.
——— (Gilde-), Prijsschrift, 401, 513.
——— (Huwlijks-), 23—5, 92, 145, 207, 8, 71, 330, 446, 7, 512.
——— (Kabalistische), 28.
——— (Landdags-), 209, 389.
——— (Leg-), 19, 25, 151, 387, 445, 8, 510, 3 (*n.*). — Beschrijving, 91.
——— (Praesentie-), 570.
——— (Rode), 28.
——— (Spot-), 203, 71, 329, 30, 90, 508.
——— (Stadhuis-), 23, 91, 511.
——— (Sterf-), 25, 92, 208, 9, 71, 447, 512, 3 (*n.*).
——— (Strooi-), 87, 93, 392, 440, 1, 2, 509.
——— (Vereerings-), 19, 21, 2, 85, 91, 202, 330, 1 (*n.* 1), 447.
——— (Verlovings-), 90.
——— (Vroedschaps-), 91, 447.
——— (Zeeuwsche), 570.
——— (Looden en Tinnen), 637.
——— (Duitsche), 20, 148, 268.
——— (Fransche), 151.
Penninghboeck a° 1597, — 513, 4.
Penningkunde, Geschriften, 21 (*n.*), 2, 4, 5, 86, 91, 144, 9, 50, 264, 331 (*n.* 1), 89, 444, 5, 6, 7, 513.
——— in verval, 507.
Penningkundig Repertorium, 17—26, 84—93, 144—51, 202—10, 62—72, 325—31, 87—92, 440—8, 508—13.
Pepijn van Herstal, 77.
——— de Korte, 81, 574.
——— van Landen, 77, 332 (*n.* 3).
——— » » , d^r^ Geertruid, 332 (*n* 3).
Perweys, heerl., 366.
Pesth, prof., 452.
Petershe(i)m, heerl., 376.
Pfeilberg (v.), *Zie* Ruepp.
Petten, 198, 310.
Pietermanskreek, 188 (*n.* 3).
Pietershoek, pred., 71.
Pijnakker, kerkklok, 642.
Picardsch dialekt, 466, 7.
Pius IX, — 251.
——— » , cantate, 252.
Planten als voorspelsters van het weder, **P.**
Plantkundigen, **P.**
Plassendaal, ingenomen, 206 (*Pn*).
Plater, **F.**
Plutarchus" (»Levens van), 583.
Poer Trench(le), *zie* Clancarty.
Pocahimba, 359.
Pol (Den), havezate, 518.
Poldersteeg (De), 608.
Polen, bestuur, 548.
———, wapen, 388 (*Pn*).
———, Frederik August, 388 (*Pn*).
Polsbroek, heerl., **F.**
Pomotou-eilanden, **A.**
Poniatowsky, 7.
Ponsendaal, heerl., 555 (*n.*).
Pont, markgr^p^, 558.
Pont (Willem v.), 65.
Pontis, 65.
Poortugaal, -vliet, naam, 567.
Pope (Alex.), geboorte-jubilé, Homerus, catalogus, museum, villa, **R** (*Por*).
Popkensburg, heerl., 438, 634 (*n.* 1).
Poppendamme, heerl., 377.
Porcelein van Sichterman, 239.
Porrinus (Paul), 95.
Portegalen-guet, 567.
Portengen, heerl., 378.
Portugal, naam, 566.
———, ridderorde, 196.
———, Emanuel I, — 566.

Portugal, Johan V, — 145 (*Pn*).
Portugal, -gaal, -galete, naamsreden, 566.
Post (Pieter), bouwkundige, levensschets, 338, 9.
Postkens, area, 589.
Poth (De), 110.
Potgieter, 98.
Potterye-kamers, 39.
Predikanten, 1, 6, 29 (*n.*), 31 (*n.* 2), 51 (*n.* 1), 69—74, 5, 6, 92, 100, 2, 7, 10, 1, 4, 5, 6, 20, 1, 4, 70, 2, 3, 5, 82, 4, 89, 208, 14, 6, 29, 31, 3 (*n.*), 4, 46, 51, 78, 86, 96, 7, 313 (*n.* 1), 25, 35, 9 (*n.* 3), 56, 61, 2 (*n.*), 417, 22 *a*), 8—35, 9, 47, 55, 71 (*n.*), 3, 5, 6, 7, 81, 8—94, 512, 36, 44, 59, 60, 2, 3, 5, 91, 2, 5, 6, 601, 25, 42, 54, 5, 63, 4, **K.**
——— (Afgescheiden), 51, 51 (*n.* 1), 2.
——— (Doopsgezinde), 335, 55.
——— (Remonstrantsche), 255.
——— (Oost-Friesche), 412.
——— (Ned.-Indische), 359, 61, 472, 3, **G.**
——— (Engelsche), 394.
——— (Hoogduitsche), 17, 173, 479 (*n.*), 519.
——— (Waalsche), 91, 119.
——— (Zwitsersche), 33 (*n.*).
——— *zie* Londen.
Premonstratensers, 607 (*n.* 1).
Prins, waardigheid, 634 (*n.* 3).
Prinsenhage, naam, enz., 65.
Prinsgezinden. *zie* Oranje-partij.
Professoren, 5, 25, 49, 105, 16, 31, 52, 5, 9, 70, 96, 201, 16, 41, 5, 55, 8, 333—5, 9, 40, 52 (*n.*), 83, 95, 409, 16, 52, 6, 7, 77, 513, 5, 7, 8, 37, 51, 71, 8, 80, 91, 638, 54, 64, **P.**
Professoren (Engelsche), **R.**
——— (Hongaarsche), 452. *Zie* dezen Bladwijzer, bij Wallis, de noot.
——— (Hoogduitsche), 22 (*Pn*), 37 (*n.*), 95, 157, 72, 258, 348, 550, 623 (*n.*), **C, D.**
——— (Vlaamsche), 572.
Procureur der Vaderlandsche Kerke, 99, 213.
Prostitutie (De), Sociaal-hygienische studie, **H.**
Pruiken, Geschiedenis, 398.
Pruissen, Frederik I, — 88 (*Pn*), 330 (*Pn*).
———, » II, — 157, 60, 73.
———, Frederik Lodewijk, 88 (*Pn*).
———, Friedrich Wilhelm I, — 89, 127, 329 (*Pn*).
———, Friedrich Wilhelm IV, Briefwechsel mit Bunsen, **D.**
———, Marie, 353.
———, Sophia Dorothea, 23 (*Pn*), 89 (*Pn*).
Prüm(en), abdij, 485.
Pseudoniemen, 96, 8, 245, 517, 638, 9, 60, **J.**
Puntdicht, **R.**
Purmerend, pred., 476.
Pusikan, **J.**
Putbus, badplaats, enz., 344.
Puteanus (Erycius), 572.
Putten (Geld.), abtsgoederen, kelnerij, 625—8.
——— » , curia, 605.

Quesnel (Pasquier), stellingen, 283.
Quesnoy, ingenomen, 509 (*Pn*).
———, heroverd 511 (*Pn*).
———, kaartenblad, noodmunt, 511.

Raadsel (Fransch), **A.**
Raalte, naam, 527, 8.

a) Dr. F. C. v. den Ham.

Rabaut-St-Etienne (Jean Paul) [1], Brieven, uitgave, 35.
R a d e, 668.
Rafaël, **M, P.**
R a c o u r t, naam, 466.
Ramay, heerl., 314.
Ramezée (-rée ?) [2], 597.
Ramillies, slag, 19 (*Pn*), 20 (*Pn*).
Ramsay, dichter, **O.**
Ranke (Leopold von), verspreide geschriften, **C, D.**
Hrankovi, eik, **H.**
Ransdorp, pred., 1, 75.
R a z e r n ij-punt, 128.
Rassemblement, 195.
Rastrum, oude biersoort, 38.
Rauwerd, staten, 499.
Ravensberg, grp, 367 (*n.* 3).
Ravenswaai, Kroniek, 277.
Ravestein, heerl, 316.
———, pred., 278.
———, schoutambt, 56.
Réaumur, **F.**
R e c i f (H e t), Doopboek, 315.
Redebroek, voogdij, 199 (*n.*), 420 (*n.* 2).
Redelijkheid (Corn.), portret, 35.
Rheden, goed, 632.
Rederijkerskamers, 408. — Geschied., 210 (*n.* 2).
Redichem, watergang, 613
Reeth, heerl., Beschrijving, 436, 7.
Réfugié's, 138, 57, 201, 46.
R e i g a r s v l i e t, 141.
Reimerswaal, 128—33, 85—91, 435—7.
———, baronie, 187.
———, heksenproces, 190, 309.
———, hooge heerl., 132, 309, 10.
———, kerk, 189.
———, klooster, 188.
———, moer, 128.
———, pijpers, 131.
———, pred., 189, 565.
———, privilegie, 189.
———, stad, 190 (*n.* 5).
———, veer, 130.
———, vikarie, 189.
Reimerswaal, wapen, 309*.
———, watermolen, 130.
——— (Kadzand), leengoed, 187.
Reisbeschrijvingen, 534.
Reitzum, pred., 296.
Rembrandt, huwlijken, kinderen, portret, 38, 9, 280, 562 (*n.*).
———, leerling, 339.
———, litteratuur, 39.
———, »Officier", 220.
Remonstranten, 99.
———, Geschiedenis, 255.
Remontoirs uitgevonden, 341.
Renaix (Ronsse), fiertere, 28 ?.
——— » , processie, 289.
Rhenen, klr, 311.
Renesse, pred., 491, 2.
Renooi, heerl., 351, 2, 612.
———, pred., 625.
Renswoude, baronie, 139, 202, 98.
———, pred., 297.
——— (Vrijvrouwe van), fundatiën, 114, 566.
R e t r a n c h e m e n t, oude naam, 500.
———, pred., 114.
R e u z e n b e r g (D e), naamsreden, 345.
Ribauds, 535.
Richardson (Samuel), 97.
Richelet, 219.
Riemenschneider (Tilman), 523 (*n.*).
Riese(le)nberg (De), 345, 531.
Rigdum Funnidos, **B.**
R ij k l o f-v a n-G o e n s-b a a i, 197.
Rijn, handel, 192, 3.
——— (Nieuwe), 193.
Rijnberk, 192.
Rijnestein, heerl., 66, 174, 5, 473, 84.
R ij n l a n d, graaf a° 889, — 10.
———, landmeters, 103, 5,
Rijnouwen, heerl., 615.
Rijssel, beleg, citadel, overgave, 149 (*n.* 1), 50 (*Pn*), 203 (*Pn*), 4 (*Pn*), 6 (*Pn*), 8 (*Pn*).
———, hoogeschool, 466, 7.
———, Jezuitenkerk, 87.
———. Muntwezen, 87.
———, noodmunten, 149.

1) geb. 1743 te Nîmes, † 1793. 2) Zie Geslachten (bij Vivario).

Rijssel, Waalsch en Picardsch, 466.
Rijsselt, marke, 548.
Rijswijk, Vrede, 263 (*n.* 1).
Rikstel, heerl., 369, 70.
Rilland, 128.
Rimburg, heerl., 356.
Ringberg, heerl., 545.
Ringen, 206 (*Pn*).
Rio de Janeiro, Sterrenwacht, 578.
Ritthem, pred., 663.
Robert, intendant, 33.
Robespierre, afbeeld., familie, kleedij, 254, 314.
Robinsonnaden, 456.
Roche (La), 245.
R o d e, 668.
Rodenbach (Albrecht), Vlaamsch dichter, praalgraf, **J, K.**
R o d e n b u r g, nieuwe naam, 500.
Roermond, Cisterciënserkl[r], 664.
———, grensvesting, 192.
Roesselman (Jan), 643.
Rokkanje, eerste pred., 246—51, 493.
———, *Windgat*, 502.
R o l d e, R o l d u c, naam, 527.
Romanus (Keizer), 10.
Rome, eereburgerrecht, 95.
———, Engelsche Brieven, 386, 7.
———, Palatijnsche bibliotheek, 155.
———, Sta Maria dell' Anima, 242.
———, *zie* Callixtus, St. Cornelis.
Romeinsche oudheden, 27, 139 (*n.*).
———, pijlbundel, 160.
Romerswaal, *zie* Reimerswaal.
Ronsse, *zie* Renaix.
Roon, pred., 246 (*n.* 2), 7 (*n.*).
Röpling, huizing, 179.
Rozande, heerl., 319.
Rozen (Zwarte), **N.**
Rozenburg, heerl. [1]), 54, 171.
Rozendaal (Geld.), Hof, stallen, 630.
——— (N.-Br.), heerl., 186.
Rosius de Porta (Dom.), 571 (*n.*).
Rossem, klooster, 64.
Rossum (Geld.), naam, 668.
Rostock, prof., 623 (*n.*).
Rotterdam, bloemententoonstelling, **Q.**
———, haven, Beschrijving, 575.
Rotterdam, pred., 216, 313 (*n.* 1), 35, 544.
———, prof., 25, 335.
Rottevalle, volksgebruiken, **G, H.**
Roucourt, heerl., 376.
Rubens (P. P.), **F.**
———, kring, **D.**
Ruel, goed, 668.
Ruepp von Pfeilberg (Harmsz.), 212
Rügen, volksstam, 344.
R u i g t e van Jan Dirksz (D e), 332 (*n.* 3).
Ruinen, heerl., Beschr., 542.
———, pred., 75.
Ruiter (de), Frans, 174.
———, Mich. Adr., afkomst, geboorteplaats, 174.
R u i t e r s h o v e, 174.
R u m n e y-mead, 355 (*n.*).
Rumpst, heerl., 436.
Rumpt, heerl., 68.
Rupelmonde, 129.
Rusland, Elisabeth, 572.
———, Czar Peter, 4.
Russell Lowell, **R.**
Russon (Rutten), heerl., beleening, 306—9.
Rutli-weide, **J.**

Saaxum, pred., 654.
Z a a n (D e), naam, 617.
Saesvelt, heerl., 69, 496.
Sabinus (Stanislaus), 318.
Sachs (Hans), **K.**
Sacrament, (Meubel vóór het H.), 106.
———, dag, 320.
S a c r u m N e m u s Batavorum, 11.
Saksen, Histor. Handbibliothek, 556, (*n.*).
———, wapen, 388 (*Pn*).
———, keurvorst a° 1711, — 391*.
———, Albrecht, 187.
———, Christina, **Q.**
———, Frederik August, 388 (*Pn*). — Levensbeschr., 542 (*n.* 1).
Saksen-Gotha, Joh. Wilh., 22 (*Pn*) 85 (*Pn*).
———**-Heilberg**, Prin[s], 58.
Salern, infanterie-bataljon, 624.

1) Vgl. *Nav* XXXII, 193 en Algem. Regr Dl. XXI—XXX.

Salins, heerl., 426.
Salpeter a° 1294, — 460.
Zalt-Bommel, dames-etensgild, 352 (*n.*), 478.
__________, grafzerk, 603.
__________, tol, 630.
__________, visscherij, 320.
Salvation Army (The), 78.
Sambeek -beck, 668.
San Francisco, Acad. v. Wetenschappen, **O.**
San Sisto, *zie* Madonna.
Zandenburg, havezate, 377.
Zangers, 640.
Zanten, 112.
Santinnen (De Drie), 408.
Santjago de Chili, Sterrenwacht, 578.
Zantwijk, oude ligging, 522 (*n.*), 628.
________, klooster, 612.
Saracho (Abt), 223 (*n.* 1).
Saragossa, overwinning, 326 (*Pn*).
Sarcerius (Erasmus), 33.
Sardinië, veroverd, 145 (*Pn*).
Sarracenen, 81.
Savenay, 245.
Savoje, bevrijd, 22 (*Pn*).
______, prins Eugenius, 532. — penningen, 22, 85, 148, 9, 204, 6, 69, 328.
______, Victor Amadeus, 22 (*Pn*).
______ (-Carignan), Karel Emanuel, **Q.**
Zeddam, 199 (*n.*).
Zederik (De), 608.
Sede-Vacante, *zie* Muntje.
Zeedam, 337.
Zeeland, Atlas, 316.
________, Jaerboecken, Cronijk, 125 (*n.* 2), 8.
________, Rekeningen, 131.
________, burggraafschap, 332, 3* (*n.*).
________, Burggraven, Lijst, 333 (*n.*).
________, koortsen, 6.
________ (»Geïllustreerd), 316.
Zeelhem, heerl., 482.
Zeepziederij, 100—2.
Zeeroovers, 359.
Zeeslangen, **A.**
Zegelkunde, geschriften, 30.
Zegels (Gemeente-), 30.
______ (Middeneeuwsche), 82, 515.
Zegels, Jager te paard, 624.
Z e g l i t s c h (Het), naam, 647 (*n.* 3).
Zeylonicum Lapidarium, 653.
Zeist, pred., 297.
Zek, platgebrand, 116.
Seksbierum, 414.
Zelhem, comes vulgaris, 602.
Zellingen, stamslot, 471.
Selvardinus (Amnis), 348 (*n.*).
Selwerd, 224.
Semgallen, aartsmaarschalk, 495.
Sempach, slag herdacht, bezongen, **J.**
______ (»Die Helden von), **J.**
Zennewijnen, gevecht, 607.
__________, heerl., 351 (*n.* 3).
__________ kl^r, 351 (*n.*2), 607 (*n.* 1).
__________, tienden, 606.
S e p t i m a n i ë, 81.
Z e s G e h u c h t e n, 503.
Zevenbergen, landstreek, 332 (*n.* 3).
Zevender, heerl., 107, 8.
Zevenhuizen, pred., 429 (*n.*), 47.
Severgem, heerl., 186.
Sevilla, gebombardeerd, 460.
Schaakspelers, 562 (*n.*). *Zie* Geslachten, (Verbeek, de noot).
Schaaphalsterzijl, 224.
Schadewijk, heerl., 67.
Schaffelaar, huis, 10, 133—5, 97.
Schaffelaar (Jan v.), 133, 4.
Schalkhoven, heerl., 376.
Scharbier, 38.
Schardau, heerl., 435, 6.
Scharnegoutum, pred., 297.
Schauburg, 137.
Schaumburg, 390 (*n*)*.
Scheepsbrieven a° 1600, 1781, — 573.
Schelde, geopend, 150 (*Pn*).
S c h e l l a r d s h o f, 537.
Schellendorf, heerl., 360.
Scheltema (Mr Jacobus), Levensbeschr., 337.
Scherpschutters, 632.
Schijnvoet (Simon), 375.
Schilderij a° 1572, — 643.
Schilders, 38, 9, 113, 75, 230, 1, 53, 318, 38, 53, 458, 505 (*n.* 2), 62 (*n.*), 4, 5, 76, 642, 53, **D, K, M, N, P, Q.**
______ (Waaier-), 576.

Schilders, *zie* Glasschilders.
Schildhouder in de heraldiek (Eén), 184 (*n.*).
Schildpadden (Land-), **O.**
Schin [1]), heerl., 177, 539 (*n.* 2), 43.
Schipluiden, pred., 356.
Schleis(se)- Kiefern, 582.
Schonenburg, heerl., 277.
S c h o o n d ij k e, oude naam, 500.
Schoonrewoerd, pred., 297.
Schotboeken, 626.
Schotland, aanslag, 206 (*Pn*).
———, herdersdichter, **O.**
———, Evangeliarium, 337.
———, Pretendent, 146 (*Pn*).
———, Ada, 565.
———, Karel Stuart, **L.**
———, Margaretha, 337.
———, *zie* Engeland (Anna), Wallis.
Schotten (Berg-), mantel, 220.
Schrieken, 600.
Schrijfvoorbeelden, 99.
Schröder (Jan), biografie, 155.
S c h u l z e n h o f (Der), havezate, 661.
Schutters, 632.
Schuttevaêr (Wm Jan), 257.
S c h u t t e w e e r d (D e), 632.
Schwartz (Barthold), 460.
Shakespeare, op het Nederl. tooneel, 29.
———, stoel, 317.
Shakespeariana, 32 (*n.*).
Sybel (Von), jubilé, **D.**
Siberdink, erve, 251.
Siboldaweer, enz., naam, 346.
Sydney, Sterrenwacht, 578.
Ziegenhayn, 390 (*n.*)*.
Ziende (De), naam, 647.
Sienserburen, -huizen, naam, 647.
Zierikzee, Lieven-munster, 384, 525, 6.
———, Poortambacht, 567.
———, galgemaal, 331 (*Afb*).
Sieswerd, naam, 647.
Zigeuners, 190 (*n.* 2), 277.
Sichuit, -guit, poldertje, 132.
Zijldiep (Het), 224.
Sicambers, 29 (*n.*).
———, Oorlog, 156.
Silezië, geloofsvrede, 87 (*Pn*).
———, hertog, 67.
Silly, heerl., 413, 619 (*n.*), 23.
Zilverslag (Het), hoeve, 631.
Silvolde, richter, 663 (*n.*).
Sinn, naam, 647 (*n.* 2).
Sinder(en), heerl., 378, 9.
———, huis, 379.
——— rente, 379.
Z i n d e r h o e k, 379.
Sindersenk, landgoed, 380.
S i n c f a l a, 141.
Zincografie, 642.
Sinsheim, gevecht, 148 (*Pn*).
St. A g a t h a, kl^r, 232.
— A g n i e t a, », 311.
— Albrechte, 151.
— Anna, 27, 8, 43, 158, 348.
St. Annaland, heerl., 176, 482.
— **Anna-ter-Muiden**, Gildenlijst, 439, 40.
———, damwasschers, 439.
———, kerklijke naam, 500.
———, parochiestier, 439.
———, pred., 175 *a*), 439 *a*).
———, schutspatrones, 501.
———, St. Janshoofd, 439.
———, veer, 439, 40.
St. Antonie, schans, 91.
St. Anthonius, 2 (*Sch.*), 11, 29, 111.
———, broederschap, dag, graf, vereering, varkens, vuur, 2, 193.
St. Barbara, 110, 1.
— Bavo, 385.
— Bega, 76, 7.
— Benedictus, orde, 625.
S t. B e r n a r d, klooster, 129.
St. Bernard, 649.
— Cecilia, Damesgild, 478.
— Christoffel, 597.
St. Domingo, kolonie, 398.
— **Donaas**, gat, 141.

1) Slichtenhorst, Tooneel 112*b*, heeft *Schijn*.

a) Ds. H. Q. Janssen.

St. Egidius, 613.
— Elisabeth, 27, 8.
— Eloysius, 39.
— Emerentiana, 613 (*n.* 1).
— Eusebius, 485.
St. Gallen, 480.
St. Gengouz le Royal, 574.
St. George, *zie* St. Joris.
St. Gillain, inneming, 269 (*Pn*), 70 (*Pn*).
St. Gingulfus, 164.
————, anecdote, vereering, 573, 4.
— Gregorius, 608.
St. Helena, **H.**
St. Hermes, 289.
— Hubert, 614.
— Jan, 276 (*n.* 3), 365, 427, 607, 11.
— » , Orde, 306, 39.
— » , Evangelist, 546.
St. Jansdijk, 440.
St. Jodocus, 112.
— Joris, 53, 110, 64, 570, 3, 97.
St. Joris, heerl., 176.
St. Calixtus, 613.
— Catharina, 13, 242, 306, 485 (*n.* 2).
— Cornelis, altaar, gild, grafstede, ziekte, 384—7.
— Lambertus, 208, 500.
St. Laurens, ingenomen, 85 (*Pn*).
————, kerk, 438.
St. Laurentius, 111, **D.**
— Lebuinus, 276 (*n.* 3), 525.
St. Leger, Glossaire toponymique, 571.
St. Levinus (Lieven), 288, 384, 525.
— Lucas, 270.
— Margriet, 43.
St. Maria, Marys, 405.
St. Maria, 82, 126, 53, 242, 89, 317, 52, 78, 84, 606, 11, **P.**
— » Magdalena, 125, 214, 311, 614.
St Mariënberg (Overijsel), veen, 504.
———— (Utrecht), kl^r, 311.
St Martin, immigranten, 64.
St. Martinus, 56, 65, 113, 415, 85, 609, 11.
— Mauritius, 357.
— Michiel, 84.
St. Michiels-Gestel, heerl., 307.
— **Moriz**, Madonna Sixtina, **P.**
St. Nicodemus, 613 (*n.* 6).
— Nikolaas, 82, 214 (*n.*), 35, 525.
— Nicomedes, 613.
St. Odile, 1.
St. Odilia, 14.
St. Odiliënberg, 1.
————, eik, **H.**
St. Pancras, oude naam, fabelen, 324.
St. Paulus, 125, 338, 95, 625.
St. Pier, kerklijke naam, 500.
St. Pieter, 110, 6, 25, 251, 370 (*n.*), 7, 84, 500, 1, 607, 18, 25.
— Pontiaan, 368 (*n.* 1).
— Remigius, 366, 607.
— Sacramentsdag, 125.
— Sebastiaan, 193.
— Servatius, 251, 310, 56, 76.
— Simonisme, archief, 379.
— Stefanus, 278, 307, **N.**
St. Thomas, 283.
————, Nederl. taal, grafschrift, 349, 50.
St. Venant, muurkroon, 328 (*Pn*).
St. Vijt, baronie, heerl., 635.
St. Vitus, 107, 13.
— Walburg, 152, 214, 85, 370, 655 (*n.*).
St. Walfridusbrug, 224, 347.
St. Willebrord, 251, 633.
Sissa, *zie* den Bladw. bl. XXXIV, noot 2.
Zittaert, heerl., 656 (*n.*).
Scaliger (Josefus), 551.
Scribner's Magazine, 574.
Scriverius, *zie* Stoke.
Slangengif (Middelen tegen), **B.**
Slang-taal, 164 (vgl. *Nav.* XXXIV, 467).
Slatgronden, 568.
Slavernij, afschaffing, **R.**
Slepeldamme, 337, 449.
Slippendam, 449.
Slips, naam, 449.
Sloane (Ridder Hans), 453, 4.
Slooten, pred., 654.
Sluis, »Wording", 500.
———, Brugsche straat, 501.
———, haven, 141.
———, *Meerminnestraat*, 501.
———, oude naam, 500 (*Z.*).
———, overdracht, 187.
———, pred., 138.
———, St. Jans-kerk, zerken, 175.
———, Steenweg, 440.
———, vestingwerken, 440.
———, voetveer, 440.

Sluis, waterwerken, 211, 2.
———, *Windgat*, 501.
———, zegel, 500.
———, zuiddijk, 501.
——— *zie* Jantje.
Sluntza, oude biersoort, 38.
Smidt (Mr. H. J.), 96.
Smilde, naam, 528.
———, verdeeling, 287.
Smithuizen, heerl., 607 (*n.* 1), 57, 8, 9.
———, tol, 606.
Smitslag (**Het**), hoeve, 631.
Sneek, Beschrijving, 450.
——— Grutersma-huis, 450.
——— kaarten, 450.
———, pred., 75.
Snelwagen" (»Utopisch-Politische), 640.
Soele (**De**), watertje, 609.
Zoelen, kasteel, 607, 10.
Zoelmond, hooge bank, 135.
Soeren, 496.
Soest, kl^r, 311.
Zoete (**De**), 141.
Zoetermeer, -woude, naam, 141.
Solano, *zie* Carderera.
Zoltkamp, 224.
———, schans ingenomen, 56.
S o m m e l t j e s b e r g (D e), 27, 151.
Zonaras, 245.
Z o n n e (D e), gehucht, 337, 449 (*Nm*).
Sonnevelde, heerl., 219.
Sonnenwalde, heerl., 424.
Soranus, 379, 496.
Zoute (**De**), 141.
Z o u t e e, 259.
Z o u t e n p o l d e r, 259.
Southerden Burn, 563 (*n.* 2).
Zoutman (Joh. Arn.), gedenksteen, portret, enz., 76.
Spa, stierengevecht, **Q.**
Spaansche zeep, 100—2.
S p a a n s w e e r d, Leenboek, 581.
Spalbeek, heerl., 307.
Spanbroek, heerl., 123.
Spanje, bevelhebbers, biografieën, 30, 152.
———, Iconografia, 152.
———, Munten-Beschrijving, 145.
———, stierengevechten, **M.**
———, Filips II, — 30, 79, 153, 72, 353, 75 (*n.* 2), 98.
———, » , geograaf, 279, 80.
———, » V, — 20 (*Pn*), 263 (*Pn*), 5 (*Afb.*), 6, 71, 326, 9.
———, don Jaime, 459.
———, Karel III, penningen, 17—19, 90 [1]), 144, 270, 326, 7, 91, 2, 440—4, 6, 7 (*n.*), 8.
———, (Clara Isabella) Eugenia, 191, 2.
Spankeren, Hertooglijk hof, 154.
S p e e l w ij k, fort, 197.
Spechtboek, 368 (*n.* 2), 9 (*n.*).
S p e l d e r m a r k e (D e), 581 (*Nm*).
Speldhurst, naam, 582.
Spelen (Kinder-), 283.
Speulde, bosch, naamsreden, 581, 2.
Spiegelberg, 390 (*n*)*.
——— graafschap, 635.
Spiers, Rijksdag, 172.
Spijk, predium, 606 (*n.* 1)
Spinola (Ambrosio markies), 191.
Splebring ('t), naamsreden, 582.
Spoolde, naamsreden, 581.
Sprang, pred., 655.
S p r e e k w o o r d e n, -w ij z e n, *ijs* in de volkstaal, **G.** — voor heimlijk *schoolverzuim*, 97.

SPREEKWOORDEN (-WIJZEN.)

Zoo dom als een Abderiet, 517. — non semper tendit arcum Apollo, 166. — schutterige bewegingen, 97. — je prends mon bien où je le trouve, 44. — den bink steken, 97. — iets bleek dragen, 97. — 'n kleur als 'n boei, 97. — hij bolt te kort, 224. — den boventoon voeren, 290 (*n.*). — être dans les brindes, 225. — 't is je galgemaal, 331. — tu l'as voulu, George Dandin, 43. — den fietel voeren, 289. — conter fleurettes, 167. — dat valt op een gansje, 283. — gelijck an, 390. — bij hand(palm)slag beloven, 228. — je eet alsof je hangen mot, 331 (*n.* 2). — dat hangt (hakt) er in, 44, 167. — heud en troost, 467(*n.* 3). — by Jingo! 575. — hij is keps, 410. — die knollen wil eten, moet St. Laurens niet vergeten, **D.** —

1) Als keizer van Oostenrijk was hij Karel VI.

koek en ei, 97. — op kousenvoeten, **G.** — een leven als God in Frankrijk, 652. — hij is de man, die het orgel trapt, 290 (*n.*). — mandegoed is skandegoed, 380. — er een mouw aan passen, 407. — een puistje vangen, 97. — uit een open reden, 97. — daar loopt wat van Sint Anna onder, 43. — dood op stake, 224 — 'n stukje gaôn, 278. — porter un toast, 226. — utile dulci miscuit, 166. — Vestaalsche maagd, 198. — de eerste viool spelen, 290 (*n.*). — op kouse-, met moddevoeten, 290. — in de beste vouwen leggen, 407. — bestoven vriendenkring, 97. — ter bester vrome, 325. — heele vrouw, 97.

SPREUKEN.

ex aequo et bono, 513 (*n.*). — nova suscitat arma, 151. — aufert, non dat, 150 — die bahn zvm sieg (vnd frid) ist dornicht, 268. — cito, tute et jucunde, 271. — nunquam degeneres, 330. — decvs est alvisse Jovem, 330. — nulla dies sine linea, 318. — per tot discrimina salvus, 86. — Ts hed^{en} Deer^{t}, 185 — melius esse quam videri, 372. — fabricando fabri fimus, 627. — modicae fidei quid timetis, 570. — fides et amor, 448. — per me certa fides, 445. — recordabor foederis 511. — tales fert fructus, 26. — na God het huis Quiros, 293. — inventum quod doleat ne quaesieris, 627. — jvstvm et decorvm, 511. — calumniae morsui remediū nullū, 627. — cantans fugat, 150. — consilio et constantia, 25. — constantia et fidelitate, 445. — copia laborem sequitur, 602. — currite ut comprehendatis, 448. — labore et constantia, 513. — eadem post mille labores, 513 (*n*). — luctor et emergo, 333. — lumen de coelo, 252. — (in)magnis stare div fatorvm lege negatvr, 268. — Marte ferox et vinci nescius armis, 20. — dulce melos unita sonat, 391. — memoriae sacrum, 24. — illa usque minantur, 510. — non hac sub mole fatescit, 330. — nobilitas laudabilis est quae virtutibus ornata, 318. — nomen, omen, amen, 444. — ad nutum Dei, 90. — omnibus idem, 442, 4, 8. — ora et labora, 601. — pax optima rerum, 237. — pietate et prudentia coruscavit, 209 — pveri nasvm rhinocerotis habent, 147. — Rege incolumi mens omnibus una est, 18. — recte, constanter et fortiter, 448. — repos aillevrs, 160, **S.** — le sage espère en Dieu, 309. — seges superaddita votis, 513 (*n.*) — gravibus solatio curis, 513 (*n.*). — spes alterae vitae, 569. — aureae stirpis aureum pomum, 329. — sustine et abstine, 212. — post tenebras spero lucem, 32. — vnita virtvs valet, 204. — virtute non sanguine, 22. — vis et celeritas, 148.

Széchényani, Instituut, 444.
Staab (Stoda), naam, 404.
S t a c k s, rots, 461 (*Nm*).
S t a l l e n b e r g, 42.
Stalsdaal, 42.
Stamboomen (Zonderlinge), **A.**
Stanley (William), 375 (*n.* 2).
Stapsteenen, 440.
Starhemberg (Ernst Rüdiger graaf von), Afbeelding, **M.**
S t a r u m, 529.
Stastok (Pieter), 98.
S t a u r i a, graafschap, 403.
Stavenisse, heerl., 558 (*n.* 3).
Staverden, naam, 402, 3.
———————, heerl., 629.
———————, stadverheffing, 403 (*n.*).
Staveren, gemeentezegel, 403.
———————, naam, 403—5, 529, 30.
Stavo, 401, 529.
Stedum, grafschriften, 56.
Steenbergen, heerl., 306, 635.
Steenderen, 273, 4.
Steendragen, 191.
S t e e n e, 259.
Steenhope, 128.
Steenhorst, -harst, naam, 410
Steenler, goed, 107.
Steenvliet, 128.
S t e i n h o f, landgoed, 453.
Steltenbergen, 41.
Stempelsnijders, *zie* **P R.**
S t e p s t e e n d ij k, 440, 9.
Sterren (Roode), 578.

Sterrenwachten, 577, 8.
Stettin, slotkerks-klok, 642.
Stevensweerd (**St.**), heerl., 307, 9.
Stiens, 201 (*Nn*).
Stierengevechten, **M, N, Q.**
Sticht (Het), charters 14de eeuw, 395.
Stickershuis, -land, 262.
Stitswerd, klooster, 348.
Stoelen (Merkwaardige), 317.
Stoke (Melis), met Aanteek. van Scriverius, 395.
Stokhem, kasteel, 418.
Stokkenweerd, 199 (*n.*), 420 (*n.* 2).
Stokvisch, 170, 282.
Stoltenberg (**De**), hoeve, 41, 2.
Stormzand, ambacht, polder, 132.
Stoutenburg, kasteel, 42, 259.
Stoutenpolder, 259.
Straasburg, citadel, 232.
Strabo, 245.
Strachan (Kapitein), **L.**
Stradivarius (Ant.), 36.
Streenharst -horst, naam, 410.
Striene (Huis **te**), gedenksteen, 332 (*n.* 3).
Strijen, graafschap, 332 (*n.* 3).
———, schorre, 129 (*n.* 3).
——— (Nieuw-), heerl., 186.
Stromberg, burggr, 496
Zuid-Afrika, »Nederlandsche taal", 171.
Zuid-Beveland (Verdronken), 128.
Zuideras, beleeningen, 274.
Zuiderzee, oudste benamingen, 404.
Zuidhorn, pred, 654.
Zuidland, pred., 72, 259, 606 (*n.* 1).
——— (Het Groote), 196.
Zuidoort, heerl., 606 (*n.* 1).
Zuidzande, 187.
Suidwenda, Zuidwending, Zuidwolder-maar, 347, 8.
Zuidwolde, pred., 654.
Zuichem (Viglius Aytta v. Zwichem of), 643
Zuilen, heerl., 139.
Zuilestein, heerl., 66.
Zuilichem, heerl., 483.
Sumatra, Taalkaart, **G.**
Zunderdorp, pred., 596.
Zundert, 58.
Zurich, boeren en herders, **P.**
———, pred., 33 (*n.*).
Suriname, gouverneur, 96.
Suter (Halb), **J.**
Zutfen, Beschrijving, 214.
———, Bijblerij, 214.
———, Drogenapstoren, 3.
———, geketende boeken, 214.
———, Groote-kerk, 214. — Grafzerken, 655 (*n.*).
———, pred., 473.
———, stadsrechten, 274, 605.
Zwammerdam, pred., 476.
———, Rijn verstopt, 606 (*n.* 2).
Zwanenburg, huis, 338.
Zwartewaal, pred., 248.
Zwartsluis, fort, 311.
Zweden, Gustaaf II Adolf, 103, 562.
———, Karel XII, — 21 (*Pn*), 87 (*Pn*). — Levensbeschr., 542 (*n.* 1).
Zwet (**De**), 141.
Zwieten, naam, 141.
Zwieten (Egidius baron v.), gedenkteeken, Afbeelding, **L, M.**
Swift (Jonathan), autograaf, **R.**
Zwijndrecht, heerl., 66.
Swildens (Mr. J. H.), de patriot, 192.
Zwin (**Het**), naam, 141.
Zwolle, boekdrukker a° 1629, — 515.
———, pred., 121, 208, 536.
———, Schippers-vereeniging, 257.
———, Stadboek, 568.
———, Weezeland, 648 (*Nn*).

Taalgebruik, *g* en *ch*, 169, 588.
Taalkaarten, **G.**
Tafelgoederen, 117 (*n.*).
Tagnière, overwinning, 268 (*Pn*).
Taylor (Isaac), Words and Places, 405.
Tayoan (Tai-Ouan, Taywan), 359.
Thackeray (Wm Makepeace), 574, 5.
Tartaarsche vuurpijpen, 459.
Tasman (Abel), 196.
Tatouage, *zie* Genealogie.
Tautenburg, *zie* Toutenburg.
Teefelen, heerl., 369 (*n* 4).
Teekenaars, 103, 483.
Teekenmeesters, 480.

Teisterbant, Walger, 10, 437.
———, heerl., 275, 6.
Texel, Histor. bizonderh., 27 (vgl. *Nav.* XXXI, 212, 3).
———, graafschap, 48.
———, Romeinsche oudheden, 27.
Tellichte, bp, 5.
Temeswar, krijgskaart, 532.
Tempelridders, 324.
Tenby, naam, 645 (*n.* 5).
Theodrade, 437.
Theophanu (Keizerin), 10, 137.
Terdonck, 646.
Terkaple, 499.
Termunten, 527.
Terschelling, Beschrijving, 38, **F.**
———, vaccinium macrocarpum, **F, G.**
Terschuere, heerl., 301, 2.
Tervarent, heerl., 555 (*n.*).
T(h)erwingers, 198.
Teschuat-Israel, 77.
Tetzel [1]) (Johs), 520.
Tieken-guet, 107.
Tiel, aanval, 613.
———, amptmanshuis, 277.
——— bezetting, 557 (*n.* c).
———. Burensche poort, 629.
———, drama, 277.
———, ingenomen, 609, 15.
———, koning, 29.
———, *Lingepoort*, 629.
———, naam, 522, 3, 80.
———, oude ligging, 522 (*n.*), 628.
———, pastoor, 611 (*n.* 3).
———, proost, 606.
———, Remonstrantsche gemeente, 117, 255.
———, St. Antonie-broederschap, 2.
———, St. Maartenskerk, 611.
———, tolvrijheid, 605.
———, *zie* Zantwijk.
Tielerwaard, 522.
Thielle, naamsreden, 522.
Thielt, Fransche revolutie, Beschrijv., 572.
———, naam, 580.
Tiendaagsche Veldtocht, 333.
Tienhoven, heerl., 207.
Tilly (Claas), **M.**
Thingvalla-meer, 78.
Tirlemont, 437.
———, nederlaag, 20 (*Pn*).
Titels, *zie* Waardigheden.
Tjerkgaast, kerkgemeente, 343.
Toledo, zeestrijd, 459.
Tolen, 128.
———, Reimerswaalenaars, 191.
Tolhuis (Het), 128.
Tollenburg (De), naam, 462 (*n.*).
Tolsende, 128, 647 (*Nm*).
Toonkunst, 30.
Tooverlantaarn" (»Staatkundige), 640.
Thorn, abdij, 418, 614.
Tornooien, Geschrift, 557 (*n.* 1).
Torres (de), Spaansch zeekapitein, 196.
Tortosa, beleg, 144, 5 (*Pn*).
———, noodmunt, 144.
Toulon, bevrijd, 86 (*Pn*).
Toulouse, grp, 81.
———, graaf ao 1711, — 387.
———, Raymond VII, — 81.
Tour (Baronie du), 398.
Toutenburg, heerl., 376, 624.
»Tragedie van den mensch" (De), 452.
Tragelen, Trankeel (Huis te), 211.
Transumpt-legerboek, 626.
Traun (Von), Afbeelding, **M.**
Travnik, bezetting, **H.**
Treffle [2]), 369 (*n.* 4).
Trekvliet, 108.
Trelanneg, *zie* Oost-Indië.
Trente ('t Kind van), 128.
Treslong, heerl., 419.
Trier, keurvorst ao 1711, — 391*.
Triezelen-, Triezen-, Trijsenberg (De), naam, 345, 531.
Tricht, havezate, 472, 3, 606.
———, veld, tienden, 608.
Trichtersluis, rechtsgebied, 608.
Tromp (Corn.), huis, 338.
Tschetschna, 245.
Tubal-Kaïn, 528.
Tuil, heerl., 351, 557 (*n.*).
———, naam, 522, 3, 80.
Thuyne (Lieven v.), Kaart, 259.

1) Of Tezel, eigenlijk Diezel. 2) Teefelen?

Tuja (De), 28.
Tul, Tulle, naamsreden, 523.
Tulenbroek, bp, 523.
Turijn, ontzet, 22 (*Pn*).
Turken, heirvaart, 613.
Turnhout, slag, 333.
Twijzel, pred., 75, 296.
Twickenham, zie Pope.

Uddel, turfveenen, 582.
Ufford, C.
Uitgeest, pred., 208.
Uitgeversmerken, 26.
Uitvindingen, 105, 341, 459, 60, **M.**
Ulft (Huis te), beleeningen, 274, 305, 6.
Ulzen, 349.
Unie van Utrecht (Tractaat der nadere), 399.
Unigenitus (Constitutie), 283.
Ureterp, naam, 41.
Uterstewer, heerl., 363.
Utinge, naam, 285.
Utrecht, 125—7*.
———, aangekochte handschriften, 394, 5.
——— Album Studiosorum, 395.
———, Oorkondenboek, uitgaaf, 395.
———, Almanak a° 1787, — 456.
——— aalmoezenierskamer, 111.
———, Ambagts-Kinderhuis, 566.
——— Bernardijnsch fonds, 452, 3.
———, bisschoppen, 65, 113, 7 (*n.*), 29 (*n.* 3), 276, 368 (*n.* 1), 484, 97, 605, 6, 7 (*n.* 3), 12, 3, 4, 5.
———, *Boothstraat*, 238.
———, Brandolie-klr, 69, 375.
———, Burger Vaandel, 238.
———, Dom, 526 (*Nm*). — Liber donationum, 395.
———, domheeren, 474, 8.
———, Exercitie-genp, 456.
———, Historisch Genp, 125.
———, Hongaarsche en Paltzische studenten, 452, 3.
———, Jagercompie, 111.
———, jufferkloosters, 310.
———, Kamer van Oudheden opgericht, 90 (*Pn*).
Utrecht, kanunniken-testamenten, 395.
——— Karmelieten-klr, 13.
——— Karthuizer-klr, archieven, 395.
———, kerkpatroon, 251.
———, klabakken, 3.
———, *Kuylenburg*, 4.
———, *Lichtenberg*, 352.
———, *Maliebaan*, 456.
———, naam, 286.
———, orgelist, 458.
———, *Oudmunster*, 116.
———, overluidingen, 65—9, 375—8.
———, predikanten, 92, 111, 208 97 (*n.*), 422 *a*), 47.
———, professoren, 49, 131, 55, 333, 83, 456, 578.
———, Regulieren-klr, 14.
———, St. Barbara-gasthuis, 111.
———, » Elisabeths-gasthuis, 14, 238.
———, St. Jans-balije, 13, 306.
———, » » kapittel, 241, 365, 6, 607.
———, St. Catharijne-balije, 206. — gasthuis, 13. — kerk, 276 (*n.* 3), 474.
———, St. Laurentii-gasthuis, 111.
———, » Marie, 66, 153, 352, 78, 473, 606, 14. — Cartulariën, 395.
———, St. Nicolaas-convent, 13.
———, » Paulus-abdij, archieven, 395.
———, St. Pieter-kapittel, 116, 238, 377, 607. — Cat., 607 (*n.* 3).
———, St. Pieterskerk, 276 (*n.* 3).
———, » Servaas, 376.
———, Smedengildboek, 395.
———, *Sterrebosch*, 456.
———, Sterrenwacht, 578.
———, Vestaalsche maagden, 198, 311.
———, *Vredenburg*, 13, 4.
———, Vredes-onderhandel., 508 (*Pn*)*.
———, Vrouwen-klr, 310.
———, Wale gemeente, 174.

a) Dr. F. C. v. den Ham.

Utrecht, Weesbrug, 14.
———, Witte-Vrouwen-kl^r^, 310.
———, *zie* Boheme, Muntje, Oudwijk. Salvation, Sticht, Unie.

Vaals, pred., 182.
Vahrwerk, hof, 450.
Vaassen, pred., 29 (*n.*).
Vaccinium macrocarpum 38, **F, G.**
Valencia, door bommen belegerd, 459.
Valk (Jozua), **P, Q.**
Valkenburg, heerl., 536.
Valkeniers, 482.
Valkenisse, 186 (*n.* 1).
Valte, naam, 528.
———, bruggen, 528.
Vanenburg, heerl., 520.
Varigny (C. de), reisverhaal, **A.**
Varik, heerl., 561.
———, huis, 351.
———, veer, 561.
Varseveld, naam, 602.
———, comes vulgaris, 602.
———, richter, 663 (*n.*).
Vaudemont, grp, Beschrijv., 558.
Vauvert, heerl., 317.
Veelvingerige familiën, **E, O.**
Veen (Ten), tijnsgoed, 199 (*n.*), 420 (*n.* 2).
Veere, heerl., 132, 438.
———, markgrp, 67, 438, 634.
Velasco (Don Deliano de), 232.
Velp, naam, 287 (*n.* 2).
Velsen, heerl., Geschied., 30.
Veluwe, Beschrijving, 134.
———, begraafnisgewoonten, 7.
———, dialekt, 140, 65.
———, keurmeester, 628.
———, (»Neder-), Geschiedk. Bijdragen, 213, **H.**
Vendée, émigrés, 246.
Vendôme (Louis duc de), 387 (*Pn*).
Venezuela, **C.**
Venetië, Aardrijksk. Congres, **O.**
Veninghausen, heerl., 656, 7.
Venlo, 191—3.
Venray" (»Jan v.), 597.
Verdun, bisschop, 80.
Verheijenshof (Den), havezate, 657.
Vernet (Horace), **O.**
Veurne, 198, 310.
Viand (Pieter), Schipbreuk, 220.
Vianden, grp, 306, 90 (*n.*)*, 635.
Vianen, 139.
———, hofgericht, 505.
———, pred., 298, 455.
Vierakker, marke, 548.
Vierson, heerl., 557.
Viglius Aytta, *zie* v. Zuichem.
Vignetten, *zie* Uitgeversmerken.
Vijgh (Jhr. Derck), Levensbeschr., 29, 277.
Vicomte, waardigheid, 634.
Villars, vloot, 390 (*Pn*).
Villaviciosa, overwinning, 327 (*Pn*).
Vindeliciërs, 461.
Vindonissa, 461 (*n.* 1).
Vinckeboons (D.), schilderij, 576.
Vinckenbrinck (Albert), 36 (*Por.*).
Violen, 36, 577.
———, lak, 36, 7.
Visschertje, naam, 648.
Vitriarius Illustratus, 562.
Vlaamsch Comité, 467.
Vlaamsche Classis, Handelingen, 286.
——— Oude-Liederen-schat, 456.
——— Ovidius, 166.
Vlaanderen, Cronijcke, 585.
———, Consuetudines, 95.
———, »Land, Volk en Taal", 165.
———, Fransche Revolutie, 572.
———, Geneal. Kwartierstaten, 424.
———, verdrag a° 1250, — 129.
———, Graven, 129 (*n.* 3) [1], 293.
———, kapt.-generaal, 503.
———, Robbrecht, 608.
Vlaardingen, mark-graafschap, 324, 633.
———, beugvisscherij, 404 (*n.* 1).
Vlake, moer, 129.
Vledder, pred., 208.
Vliegenvangers, 278.

1) Vgl. *Nav.* XXXV, Bladw. bl. v, noot 2.

Vlissingen, markgrp, 67, 634.
————, »Kerkhemel", 138.
————, Kleine-kerk, wapenbord, 244.
————, Predikantenlijst, 138, 474.
Vlootvoogden, 76, 80, 92, 155, 74, 277, 83, 338, 57, 417, 47.
Voetjuffers, 37.
Vogels, Beschrijving, 159.
Vogelaar (De Groote), hofstede, 133.
Vois (Arie de), 458.
Voleur (Le), weekblad, 167.
Vollenhove, naam, 26.
Vondel (Joost v. den), 650.
—— » echo-dicht, 216.
—— » gravure, 220.
—— » uitgaven, 410, 515.
Vonck (Corn. Walr.), 156, 334.
Voorburg, tienden, 55.
————, *Trekvliet*, 108.
Voorhout, heerl., 139, 566.
Voorne, baljuw a° 1439, — 132.
————, heerl., burggraafsrecht, 333 (*n.*).
————, regeering, 310.
Voorzetsels, 645.
Voorschoten, tienden, 55.
————, zeedrift, 55.
Voorst, 140.
————, geding, 351.
———— (Grp Zutfen), 631.
———— (**De**), kasteel, 4.
Voorthuizen, 51 (*n.* 2, *Nm*), 140.
Voorwerk (Overijsel), 450.
Vornouts-Ee, slag, 130.
————, verland, 132.
Vorst, moederkerk, 371.
Vrana, geestlijk domein, 324.
Vreeland, heerl., 139.
Vremde, baronie, 187, 436.
Vriessele, heerl., 436.
Vrijenburg (**De**), 275 (*n.* 2).
Vroegeling (Gemeene), **P.**
Vronestein, havezate, 324.
Vroonland, -water, -visscherij, 320—4.
Vroonmeer, 324.
Vrouwen als soldaten, 12.
Vrouwen, *zie* N.-Amerika.
Vrouwmadeskampen, 324.
Vrugt, *zie* Chavonnes.
Vulendike, nieuwe naam, 500.
Vuren, pred., 107.
Vueren (**Ter-**), begraafplaats, 15.
Vuurkoning (Een), **Q.**
Vuurwerkmakers, 104.

Waaiers (Historische), 576.
Waal, arm, 628, 9.
Waal- »Parnas", 334.
Waelhem, polder, 435.
Waalsch dialekt, 466, 7.
Waalwijk, molen, 368 (*n.* 2).
Waardenburg, heerl., 237, 608.
Waardigheden, 633—6.
Waerloos, heerl., Beschrijving, 436, 7.
Waescapelle, naamsreden, 286.
Waddingsveen, pred., 102.
Wadenojen, 140.
————, heerl., 557 (*n.*)
Wageningen, pred., 655.
Wagner (Richard), 574 (*n.* 2).
Wachtendonk, gevecht, 630, 66.
Wayestein, ridderhofstad, 363 (*n.* 2), 559, 60, 1.
Wailly, heerl., 426.
Walbeek, 191.
Walbert (Graaf), 332 (*n.* 3).
Waldeck, grp, 315.
Waldgraven, 11, 2.
Walle, heerl., 435.
Wallis, prins Jacob III, — 146 (*Pn*).
Wallis (A. S. C.), 452.
Walpole (Horace), autograaf, **R.**
Wanneperveen, schoutambt, 311.
Wapen (Alliantie-), 668.
Wapenkunde, geschriften, 30, 62, 424, 539, **D, E.**
Wapens, *zie* Westfalen.
———— in satijn, 519.
Wapenspreuken, *zie* Spreuken.
Wappenfibel, **D.**
Ward (Prof.), **R** [1]).
Warmenhuizen, heerl., 79, 120, 237, 356.
Warmond, heerl., 67.

1) Eduard Matthew W., geb. 1816 te Londen, historieschilder?

Warnecke (Fr.), 82.
Warneton, baronie, heerl., 635.
Warnsveld, 274, 548.
———, adellijk huis, 371.
———, kerk (en tombe), 4, 548.
W a s d a, foreest, 437.
Wasny, heerl., 376.
Wassenaar, heerl., tienden, 55.
———, leen-recht, 457.
———, pred., 536.
———, *zie* Deil.
Waterdruk, 284, 520.
Waterland, Doopsgez. gem., 355 (*n.*).
Waterrad a° 1629, — 105.
Wavre, heerl., 368, 9 (*n.* 3).
Wedde, naam, 528.
Weende, 223 (*n.* 1).
Weenen, Stefanuskerk, gedenkteeken, **N.**
Weerborg, 224.
Weêrnieuws, **P.**
Wech(e)le, 667.
Weidene, heerl., 186.
Weinheim, universiteit, 173.
W e i t s t e g e (D e), 613.
Wel (Geld.), Lieteboeck, 29 (*n.*).
W e l a n d s -bauer, -fleth, -hof, 348
Welie, bp, 275.
Wellenheim, heerl., 22.
Wenardt, heerl., 376, 497.
Wenne, heerl., 543.
Werden, abdij, 605.
Werktuigkundigen, 102—6 *Zie* Horlogemakers.
W e r v e (Huis t e), 199.
Wezel, stad-syndicus, 658.
Westbroek, pred., 325.
Westendorpe (Ten), erf, 143.
Westerbork, naam, enz, 530.
Wester-Hesselen, 530.
Westfalen" (»Malerisch u. Romantisch), 496.
———, adell. geslachten, 236
———, naam, 630 (*n.* 4).
———, wapenstijl, 357
Westhavington, opschrift, 383—7.
West-Indische Compagnie, 316.
Westmaas, heerl., 456.
Westminster, vrede, 446 (*Pn*).
Westminster, abdij, 494, 525 (*Nm*).
Westrojen, klooster, 351, 612.
Wetten, molen, 548, 616.
Wetzlar, Reichs-Kammergericht, 541, 2 (*n.*).
Wiel, bp, huizing, 275.
Wieldrecht, heerl., 121.
W i e (n) s e n t h a l, naam, 464.
Wichen, huis, herberg, 566.
Wichmond, marke, 548.
Wight, Hollandsche troepen, 195.
W ij k (K ij k- o v e r-)[1]), hofstede, 609.
Wijk-bij-Duurstede, klr, 311, 614.
Wijk (**De**), 142.
Wijkel, pred., 356, 560.
Wijn (Hendrik v.), Biografie, 396.
Wijnendaal, slot, gevecht, 149 (*Pn*), 206 (*Pn*).
Wijn(d)estein, heerl., 68.
Wijnverlaters, gildepenning, 401.
Wijster, naam, 402.
Wilberforce, filantroop, **R.**
Wildbaan (**De**), Beschr., 84 (*n.*).
Wildemann, 201, 2 (*Nm*).
Wildenfels, heerl., 424.
Willebrord, *zie* St. Willebrord.
Willem I, krijgsraad, 667.
Willem I, prins, 69, 70, 127, 54, 455, 615, 35 (*n.* 4).
——— », » geldnood, 98, 9.
——— », derde gemalin, 635 (*n.* 4). — Biografie, 393, 4.
——— », hoefsmid, 480.
——— II, geboortedag gevierd, **Q.**
——— III, prins, 4, 12, 120, 7, 339.
——— », » , begraafplaats, 494.
——— », uithangteeken, 566.
——— IV, — 127, 389 (*Pn*), 634, 5.
——— V, — 108, 160, 94.
——— », gemalin, 160, 218.
——— », begraafplaats, 372, **H.**
——— I, koning, 313, **H.**
——— », geboorte-zang, 518.
——— », tweede gemalin, 424.
——— III, blijde inkomst, 353 (*n.* 3).
Willemstad, 108.
Willigerak, *zie* Langerak.
Wilp, heerl., 275, 478.
———, collatierecht, 569.

1) Lees, Kijk-over-Dijk.

Wilp, slot, 26, 478 (*n.* 1).
——, naam, 287 (*n.* 2).
Wilsem, pred., 172.
Wilsonisme, 77.
Wiltenburg, goed, 667.
Winaldum, naam, 346.
Winda-state, **Windeham**, naam, 346.
Windeweer, naam, 222.
——, pred., 75.
Windgat (Het), 188 (*n.* 3), 501, 2.
Windisch, badplaats, bisdom, 461 (*n.* 1).
Windsor, Sterrenwacht, 578.
Winkelried-fonds, **J.**
Winni [1]), 223.
Winsum, 40, 223 (*Nm*), 4, 346, 7.
Winterkoning (De), 67, 8.
Winterswijk, comes vulgaris, 602.
——, freule doodgeschoten, 498.
——, veenen, 582.
Wisbeach, standbeeld, **R.**
Wisch, 648 (*Nm*), 63 (*n.*).
Wiskundigen, 102–5.
Wissekerke, naam, 648.
Wissel, naam, 648.
With (Witte Cornelisz. de), 417.
Wittenburg, goed, 667.
Witt's-land (De), 197.
Witger (Graaf), 332 (*n.* 3).
Woensel, 487, 8, 545, 7, 616.
Woeringen, »Slag", **J.**
Wo(e)sthuijse, heerl., 307.
Wolddijk (De), 347.
Wolderen, 26.
Wolfenbuttel, 90 (*Pn*).
——, Hofstube, 552.
——, *zie* Brunswijk.
Wolferen, heerl., 377.
Wommelghem, heerl., 314.
Woorden, eindigend op *dom*, *on*, *schap*, 47, 8.

Woorden, afgeleid, beoordeeld of verklaard.

Aenstrecht, 626. — ade, 291, 582 (*n.*). — affuyt, 106. — afcomst, 567. — afschieten, 633. — appeldompel, -plin, 408. — arancio, 649. — are(n), ari, 291. — ås, 527. — assaie, assaieur, 602. — awi, awoi, 82. — baaien, 468. — baac, 162. — baenroits, 15 (*n.* 1). — baar, 291. — baerloop, 506. — babiole, 218. — bagijn, 76. — bay, 405 (*n.*). — bal (-monden), 45. — balanskind, -knecht, 569. — bambo, -ino, -alio, 219. — baôs, 278. — barrevoets, 45. — beelthouder, -snijder, 38. — begost, 98 (*n.* 2). — bègue, 77. — becke, 162. — belader, 569. — beleeden, enz., 569. — belee(r)der, 385. — belleman, 289. — bellijder, 385, 569. — belmundich, 45. — belt, 582. — belvéder, 312 (*n.* 4). — beraeden, 499. — beschieten, 633. — beschooien, -schoyer, 38, 158. — bescouden, 38. — by, 406, 645 (*n.* 5). — bibelot, 218, 9. — byege, biechen, 162. — bier, 37. — bieren, 37 (*n.*). — biersteker, 158, 381, 3. — bijker, **G.** — bicke, 162. — bylaw, 406 (*n.*). — bimbelot, 218. — byr, byre, 406. — birlaw, 406 (*n.*) — biskoagje, 459. — blauw, 408. — boec-ae, boke, 162. — boer, 406. — boeuf, 406. — bolleboos, 97. — bollebuisje, 97. — bollejagen, bollen, 410. — bonze, 589. — boomgerut, 227. — bor(re, n), 644. — bord, 645 (*n.*). — borcke, 530 (*n.* 1). — born, 82, 644, 5. — bos, 632. — bragieren, 289. — brinde, 225. — brizeltje, brizeliinghske, 45. — bue, 406. — buedel, 191. — buch (a, -in), 162. — bugchelen, 45. — buke, 162. — buks, 632. — bul, 439. — bur, 406, 644. — burg, 644. — burga, 540 (*n.*). — burggravius, 540 (*n.*), 635 (*n.* 4) — burgones, 645 (*n.* 3). — burgundus, 645. — burlaw, 406 (*n.*). — burn, 644, 5. — bus, 632. — bussen, 337. — buer, 579. — buurt, buurtschap, 502. — Cervisia, 37, 8. — charnelli, 190. — cipier, cippus, cupus, 45, 6, 142. — dail, 580. — dal, 523. — dapifer, 388, 556 (*n.*). — deel, 521—3. — deel(e)wijn, 464. — deip, 645. — del, dele, delle, 159, 462, 3, 521, 4, 79, 80, 647. — dell, 580. — delf, delven, 523, 79. — desguiseeren, 12. — diefte, 12. — diepe, 645. — dicht, 99. — dijcksdal,

1) eigenlijk Hwinni.

-del, -dol, 579. — dobbe, 463. — doceeren, dojeeren, doetseeren, 169, 70, 288. — dokter, doctor, 168. — dol, dolte, 523, 79. — domig, 97. — don, 646. – dong, 465 (*n.*). — donk, 646. — dosse, dosseeren, 288. — dun, 646. — dûndel, 159. — eber, 291. — ed(d)er, 625, 6. — e(e)ren, 291 — ehikt, 97. — ea, ei, 291. — enk, 140. — Engelsche-tuin, 140. — English dog, 567. — erfachtigheid, 210, 1. — esch, 140. — fabriek, 47. — facula, 582. — ferlateur, 260. — fidel, 289. — fierter, -tre, 151, 288—90, 409. — fietel, fieter, 288—90. — fimu, 649. — fyr, 406. — fleureter, flirter, flirtation, 167, 8. — fonck-drincken, 228. — förwark, 450. — Fransche-tuin, 140. — frelateur, 260. — fripier, 532. — froenen, froon, 320, 2. — frongebet, -leichnamsfest, 320—4. — Gaast, 524. — gangrena, 415. — gara, 40 (*n.*). — gharyt, 190. — gast, 524. — gasten, 278. — gebak, 290. — geer, 40 (*n.*). — geest, 524. — gehucht, 502. — gelent, -lint, -lende, -linde, 163, 4, 409. — gemaal, 290. — gemeet, 129. — genecht, 351. — genethen, 626. — g(e)rut, 227. — geruut, 227. — geschenk, 168 (*n.*), 290. — Geschlechter, 540 (*n.*). — geschut, 632. — Gestade, 404. — gingan, 495. — glaye, glavie, 613. — gleiersch [1]), 39. — glen, 164. — glunder, 97. – goedgunstig, 408. — gors, gorze, 42. — gorter, 470. — graafschap, 47, 8, 9. — granier, 532. — griet, 228. — groenselier, 532. — grot, grut, 228. — guérite, 190. — haef(f), 46. — haaksch, 278. — haal, 142, 3. – haar, 142, 3. — had, 291. – hamme, **H.** — ham, ham(me)rik, -merke, 449. — harn(a), 40 (*n.*). — hees, heeze, heath, 466, 528 (*n.* 6). — heidenen, heidens, 470. — hellebaert, 531. – hellewaerd, -weert, 410, 531. — herne, 402. – hertganghe, 322. — heuk, 15 (*n.* 2). — heul, heulen, heulsap, 467, 8, 582. — hoefscheit, 46. — hoeksch, 278. — hoere! 409. — hocus-pocus, 219. — holteldag, 177 — hor! 409. — houaer, 291. — hovescheid, -scheyt, 46. — hundred, 526. — hupschheid, 46. — insingeur, -jeur, 105. — isen, 337. — Juffer, 37. — Kaai, 468. — cache-nez, 531. — camba, camma, 38. — cambus, camum, 38. — camizool, 534. — carneaux, 190. — carnelé, 190. — karreman, 278. — kattebel, 168. – kelch, kelk, 525, 6. — kem(e)ner, cemener, 625. — keps, 410. — kerk, 526. — kerspel, 343. — klabak(er), 3 — klap, 97. — klein-grut, 227. — klinge, klink, 164, 349. – klutsen, 468. — knecht, 152 (*n.* 2). — knoetel, 408. — knudderig, knutterig, 290. — kodde, 504. — koe, koen(en), 165, 410. — koecken, 419 (*n.* 2). — coel, 582. — coestelle, 42. — koyzen, 477. — coke(n), 419 (*n.* 2). — cocu, 574. — cole, 582. — komedie, comedie, 168. — co(i)sen, coucen, 477. — co(u)stelier, 630 (*n.* 5). — kous, 290. — cousen, 477. — crayeerre, 383. — kreeschen, 44. — kre(j)oelen, 44 — crénelé, 190 (*n.* 6) — krenckt, 631 (*n.* 1). — krenselen, 44. — kriemen, 44. — Krins(eliingh), 44. — kritiek, critiek, 168. – kruggelaar, krugchelen, 45 — kruijmelingh, 45. — cule, 582. — cupus, *zie* cippus. — curialitas, 46 — Laeflijck, 583 — laaien, 468. — laanje, 283. — labbekallen, 583. — labberen, 583. — labbery, 583. – lacchelijk, 583. — lachgelach, 584. — lach-ha-hacchen, 584. — lachigh, 584. — lachtigh, 584. — lammer, 501 (*n.*). — landschap, 47. — lanteren, 584. — lapsalven, -zalveren, 584. — lastig, 584. — lastiger, 585. — late, 585 — lebbe(n), 585. — le(e)de, 528 (*n.* 4). — hem leedigen, 585. — leepen, 585. — leytier, 15 (*n.* 3), 6. — lekkertanden, 585. — lekskooien, 458, 9. — leme, 502. — lemmer, 501 (*n.*). — lemone, 649. — lengenis, 586. — lening, 586. — lenteraer, -rer, 586. — lepig, 586. — leps, 586. — lerken, 586. — letterknabbelen, -larij, 586. — leuchenen, 586 — leughenstrepen, 586 — leuck, 587. – leuterbeenen, 587. — lichterloo, -laaie, 587. — lihchar, lichtkare, 380. — lijfschut, 632. — lijftochter, 587. — lijcschaar, 380. – lijnhoutje, 278. — lijs, 587 — lijsigh, 587. — linde-

1) z. v. a. van glei, gleye, d. i. kleiaarde.

ringh, -lijck, 587. — lingen, 587. — linkerfcem, 588. — lip-nippelen, 588. — lippen, 588. — lipperen, 588. — lys, 406. — lis(ch), 345. — littien (?), 46. — lob, 649. — loboorig, 649. — lodder, 649. — lodderhond, 649. — lodderie, 649. — lodderketeling, -klup, -lispen, 650. — loeg, loog, loug, 40. — lofgetuigenis, -getuit, -tuiter(ij), 650. — loch, 587. — loga, loge, 40. — lochen, 650. — loijen, 650. — lokaal, locaal, 168. — lombaarderen, 650. — longeren, 650. — lorshandel, lorster, 468 — losbondelen, -leuteren, 651. — loterbol, 651. — lotingh, 651. — luchtedrager, 651. — luchteren, 651. — luyaerdeeren, 651. — luitruftigheit, 651. — luyffer, 651. — luysterscharden, -vinken, 652. — lus(ch), 345. — lustbaerheyt, 652. — lustighen, 652. — Maaien, 468. — maalschap, 502. — maar, 223. — maceria, -ies, 163. — made, 468, 583. — malen, 290. — malt, 528 (*n.* 3). — mande, 272, 3, 380. — mandélig, 380. — manje, 283. — marchio, marcrabius, 634 — mars(s)e, 633 (*n.* 3). — mart(h), 528 (*n.* 3). — mase, 286. — meelicht, 228. — mere, 647. — mikroskoop, 49, 290. — ministerialis, 541 (*n.*). — mirante, 312. — mistel, 28. — momber (mondboir), 45. — monasterium, 525, 6. — monda, -de, 380. — monster, *zie* munster. — mönsterplats, 527. — mo(o)se, 633 (*n.* 3). — morsdel, 580. — moulin-à-feu, 410. — mul, 227. — munbere, 45. — mund, munden 45. — munster, 384, 525, 6, 625. — naaien, 468. — nagelaar, 97. — nagrunga, 649. — naranja, 649. — neerlaag, 276. — neusdoek, 531. — nimbuka, 649. — nimu, 649. — Ode, 291. — odebaer, 291. — oeber, 291. — oil, oc, 80—2. — onbekroet, 626. — ontstuimig, 589. — ooi, 291. — ooievaar, 291. — opleukeren, 97. — orange, 649. — otte, 291. — overaet, -daed(t), 589. — overlaat, 460. — overspel, 589. — Pach, 162. — palmslag, 228. — pan, 159. — panding, 143 — pan(ne)visch, 170, 282, 3. — panje, 283. — pas, 645. — patricier, 540 (*n.*), 1 (*n.*). — pedardier, 104 (*n* 1). — peterdier, 104. — pijlf, pijll, 50, 1. — pitterdier, 104. — plets, 220. — poiche, 162. — poert, port(h), poorter, 567. — po(o)rtegael, 567. — popelcoye, popclare, 585 (*n.*) — post, 589. — pro(m)pina, propijn, 168. — niet-pruisisch, 97. — puocha, 162. — quarnellus, 190. — querste, 51. — quixotisch, 652. — Raa, 468. — rade, 404. — rampaard, 106. — rasuengelt, 45 — ree, 468. — reep, reepen, reeper, reepdans, -maker, -slager, 451. — reeroof, 468. — rei, reije, 141. — rijs, rijsen, 345. — rijte, ryte, 345 — rinkelaar, 188 (*n.* 3). — rol, roo(i)paard, 106. — rosuengelt, 45. — rotsluiter, 469. — rui, 141. — Zaden, 278. — samenscholen, 568 (*n.*). — sam(m)elen, 151. — sas, 647. — sate, zate, 201. — seeldrayer, 451. — zeeperye, 100 — zege, 647. — zenne, 647. — sergeant, seriant, 469 — zet, 141 — schaapstelle, 42. — schaete, 633. — schat(ten), schatbier, 632, 3. — schaeter, 632. — schenkel, 290. — Scherber, 38 — schieten, 632. — schink, 290. — schoffel, 97. — schole, 568 (*n.*). — schonk, 290. — schooien, 281, 458. — school, 46, 7. — schot, 633. — sc(h)oud(e), 321. — schreek(en), 600. — schreemen, 44. — schroder, 507. — schroemeester, 261. — schutbier, 633. — schutten, schut(ter), 632. — schutting, 633. — sippus, 45. — skank, 290. — scipman, 381. — skoagje, skogia, 459. — skooien, 458. — scouwe, 321. — scroden, 381. — skroar, 507. — scroder, 159 (*n.*), 260, 381. — scude, 321. — slat, 568, 9. — sleppe, 449. — slifferen, 449. — slichten, 125. — slippe(ren), 449. — smit(se), smitt, 172 (*n.*). — zoet, 141. — sommeltje, 151. — spaniern, spanjieren, 531, 2. — speld, 582. — speult, 582. — spijnden, 16. — spindbroodt, 16 (*n.* 1). — spitmaker, 340. — Stad, stade, 404. — staf, staven, 403 — stack, staccado, 461. — stal, 42 — state, 579 — stav(e, r, re), 405. — steeg, 278. — steecken, steecker, 261, 381. — steek-kan, -penning, -wijn, 261, 2. — Stegereif, 451. — steggelen, stechelen, 50, 410. — stel, stelle, 42. — steve, 403. — stick, 381. — stikken, 262. — stippus, 46. — stof, 46. — stokvischpan, 170. — stoomgemaal, -meulen, 410. — stouw,

404. — sund, 527. — zwager, 610. — tang(e), 645. — termande, 380. — tienscheppels-zaôd, 278. — tijl, 524. — tilo, 524. — to(a)st, 224—6. — traeghen, 506. — tragel, tragelen, trakel, 211, 506. — tractaat, traktaat, 168 — tra(ne)montane, 97. — transvaser, 262. — trenselen, trijselen, trijsen, 531. — truchsess, 212. — umdaling, 626. — ursidongus, 646. — vaern, 405. — van (znmw.), 212. — varkenskot, 633 (*n.* 2). — veellicht, 228. — verdye, -dien(te), 411. — vergoelijken, 408. — (wijn)verlaten, 381, 2. — versneden, onversneden, 260. — vierpass, 82. — vierschip, 410. — viertedag, 289. — voeteling, 45, 290. — voeteliinks, 45. — voirspreke, 631 (*n.* 3). — voorwerk, 449. — vorster, 12. — voui, 82. — vrome, 325. — vroen, vroenen, vroente, vronite, 322, 3. — vroonscouwe, 321. — vroentenere, vroontener, 16 (*n.* 2), 324, 5. — vuurmolen, 410. — Waai (waoy), 460. — wagenbode, 272. — wase, 286, 648. — waterdal, 523. — we(e)de, 222, 618. — weer(d), 222, 4. — weesen, 222, 648. — weiler, 470. — weiman, -spel, 201, 2 — wellicht, 228. — wiel, 460. — wienbos, 278. — wiese, 648. — wijnkoop, 168. — wijnscroder, -snijder, -steker, -tapper, -verlater, 159 (*n.*), 260—2, 381, 507. — wildeman, 201, 2. — winde, 222. — wisch, 648. — wulp(s), wulpejoenk, 287, 469.

Woordenlijst van De Vries en Te Winkel, bedenklijkheden, 589.
Wordsworth (William), vuurscherm, 318.
Worms, tornooi, 557 (*n* 1).
Woude, heerl., 186.
W u l p e n, 42, 3.
Wulpenburg, 42 (*Afb.*), 287.
Wulven (Oud-), heerl., 67, 178, 266 (*n.* 3).
Würzburg, naam, 646.
Wurtemberg, hertog, 276.
Xanten, *zie* Zanten.

LIJST van vragen uit deel XXXVII, nog niet, of nietvoldoende beantwoord.

Aeken genmd Bosch (Hieronymus v.), levensbizond., 240.
Adiëeren, 167.
A g a s t a l d = Hagestolz, 590.
Ackersdijck (Genealogie), zuivering, 80.
Alberthoma en aanverwanten, invullingen, 566a.
————, uit één stam met Alberti, 629 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 170).
Alm = rivier, 251.
Amerongen, Geschiedbronnen, 347.
Amsterdam, *zie* Penning.
Antonisz (Mr. Adriaan), afkomst, 608.
A p o n i a, te Landau, 219.
Aranja vieren, 302.
Ault (d'), wapen, geneal. gegevens, 5f8a.
Avoilois, etymologie, 618.

Baeke, naamsreden, 14.
B a n n i e r s l a n d, Geldersch vaanleen, 16.
B(e)audeson, wapen, geneal. berichten, 266 (vgl. bl. 439, 40).
Beek († 1750), voornamen, 572.
Beek (v.), verwantschap tusschen Ignatia a° 1786 en Geertruy a° 1760, — 60.
Beern, Bernard, beteekenis, 433 (*n.* 1).
Bentinck, naamsbeteekenis, 244.
Berchem (Wemmer v.), afkomst, 79.
Beunhaas-hazing, 321.
Berkhout (P. Jansen), bouwmeester eener poort te Haarlem, 288.
Beweldering tot Eldering, geneal. gegevens, 390.
Bie (Elis. de), ouders, 567*a*.
Bien, geneal. gegevens, 390.
Bijsterveld (David Engelbert v.), voorzaten, naam van den 4den zoon, 128.
Bisschop (de), wapen, genealog. bizonderheden, 61.
Blankers, elf overige wapens, woonplaatsen, enz., 266.

Blekkink (Het), dubbelnaam, 12, 3 (vgl. bl. 205, 6).
Bogaart (v. den), *zie* Joly.
Boye (Jan Bouwens v. der), ambten, eigendom, eerste vrouw, 693.
Bochoven (Maria Jacoba v.), geboorte-, trouw- en sterfdatum, ouders, 567[a].
Boxbergen, naamsreden, 183.
Boxtel, naamsbeteekenis, 54, 5.
Bol, Bolle, Bollen, identiteit, 252.
Bonnet (Assistent-resident), voornaam, 559[a].
——— (Marcus), afkomst, 129.
———, *zie Nav.* XXXVIII, 53.
Bookstaber (-staver), wapen, geneal. gegevens, 568[a].
Boon Mesch (Hendrina Joh[a] v. der), kwartieren, 452 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 53).
Borret (Petr[la] Antonia), kinderen, 202 (vgl. bl. 330, 501).
Bosboom (Dirk), afstamming, 203.
Bouricius = Bouwer, 502.
——— v. Lon (Maria Lucia), voorzaten, wapen, 569.
Braats (Mr. Adriaan en Mr. Jacob), geboorte- en sterf-datum, 567[a].
Brand (Mr. Carel Frederik), voorzaten, 330 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 107, 8).
Brandhof (Arend v. den), ouders, 258.
Breda (N.-Brabant), naamsbeteekenis, 432.
——— (China), naamsreden, 432.
Bredero, naamsreden, 14.
Brender-à-Brandis en de Almanak voor het Nut, 363.
Brigdamme, naamsbeteekenis, 431.
Bronkhorst (Jhr. L. en Jhr. J. M. L. v.), voorzaten, 693.
Bruijn (de), wapen, tegenstrijdige geneal. opgaven, 629, 30.
Bruyn (Suzanna Wilhelmina de), afstamming, 203.

Changuion, *zie* Marchand.
Chevallier, invullingen, 566[a].

Dalemans, genealogie en wapen, 694.
Dedel, afkomst, 505.
Delia, wapen, 452, 560 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 53).
Diepenbeek (v.) en aangehuwde familiën, onderlinge verwantschap, 443 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 230, 338, 54).
Diernamen, overdrachtlijk gebezigd, 317, 8.
Diest (Machteld v.), afstamming, vrijkwartier, 443.
Dingmans = Dingemans, 696.
Doornik (Margt[a] v.), wapen, ouders, 695.
Dordrecht, Hooge-poort, 32.
Doude, kleuren van 't wapen, familiebetr., 572 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 231, 596).
Driessen (Albert Pieter), voorzaten, enz., 566[a].
——— (Joh[s] Petrus), afkomst, levensbizonderh., 566[a] (vgl. *Nav.* XXXVIII, 52).
Dronryp, naamsbeteekenis, 617.
Droste (Coenraad), Berkhout, geboorte- en sterfjaar, 15.
Durand d'Aubigny, afkomst, genealogie, 288.

Echo-lied (Fransch), dichter, 663 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 33).
Efferden (v.), aanwezen, 267, 390.
Efferen (v.), geneal. bizonderheden, 129, 30.
Eck (v.) = v. Eck Pantaleon, 682.
Exalto d'Almaras (Adriaan) en Maria Mosselman, ouders en kinderen, 267.
Empereur Edelinck (L'), voornaam, voorzaten, enz., 566[a].
——— d'Oppyck (L'), tegenstrijdige opgaven, 218, 9 (vgl. bl. 443).
Engelberti (Gerlacus), afkomst, geboortejaar, -plaats, 253.
——— (Joannes) en J. E. Engelma, identiteit, 253.
Ermel (v.), voortdurend bestaan, 130.
Everhard = Harihard, Wrachard, 18, 348.
Everts (Joh. Jac.), familiebetrekkingen, 191.
Ewijk (François v.), ouders, levensbizond., bloedverwanten, kinderen, 267.

Feyt, Feyten, identiteit, 252.
Feuerborn, geneal. gegevens, 390.

Felibres, naamsreden, 78.
F e m i n e, *zie* Vrouweneiland.
Fenema (Barthe Clara), ouders, 203.
Foyert, gehuwd met eene v. Wijck v. de Woerd; hun zoon tr. eene v. Hattum, — voornamen, 695.
———, genealogie, 88.
———, wapen, 695.
Fockens (Lucas) en Anna Wilhelmina Havingha, voorzaten, 695 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 75, 6, 296, 7).
Fontaine (Anna Elis. de la), geboorteplaats, geboorte- en sterfdatum, 203.
Forum Hadriani, *zie* Voorburg.
Franchimont, geneal. bizond., 567ª (vgl. bl. 681).
Franeker, *zie* Zilverstraat, Temmink.
F r a n k e n b u r g, -h o f [1]), 1.
Frankensteyn (v.), 61.
F r a n s e n b u r g, 1.
F r e g e r-M a h u s e n h e i m, 17.
Fumal (de), betrekking tusschen den Belgischen en den Hollandschen tak, wapen van den laatsten, 694.
Fumarhara = Suvarhara, 298.
Fuhrlon, geneal. gegevens, 390.

Gansfort (Wessel) = Ganze-, Goezevoet, 243.
Garrelsweer, muntopschrift, 674.
Gautier, wapen, 571.
Gheest (v. der), verwantschap met de Kesschietere v. Havre, 501, 621 (vgl. bl. 680, 1, en *Nav.* XXXVIII, 231—3, 355).
Geldersch Plakkaatboek, uitlatingen, 38, 9.
Geldrop, hoog-gerechtigheid, 13.
———, proces-acten, 276.
G e u z e w e e r d j e (H e t), naamsreden, 14.
Gevaerts v. Geervliet (Mr. Paulus), kwartierstaat, 567ª.
Goes, wapen en geneal, bizond., 120.
G o u d s d o n k s c h e M u n n e k e k a m p e n (D e), naamsreden, 80.
Granpré Molière, wapen, 132.
Gravenhage ('s-), boekverkoopingen, 107.
Gravenhage ('s-), diakenen aº 1756, — 102.
G r i e c x s c h e A c h t e r o m, waard, 2.
Groningen, *zie* Koorn-Rijpe.

Haegherkoer, etymologie, 618.
Haal, woordbeteekenis, 618 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 142, 3).
Haarlem, *zie* Berkhout.
Haesebroeck [2]) (Arnª Elis.), ouders, enz., 567ª.
———(Gerhard), afstamming, 567ª.
Haberkorn (Andreas v.), vrouw, genealogie, 390 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 471).
Hagen(d)eveld, beteekenis, 246, 470.
H a g e s t o l z, *zie* Agastald.
Hayens (Rempko), levensbizonderh., 130.
Harderwijk, *zie* Lutticke.
Haren (v.), Maas-Waalsch, 404, 5.
Hasper, naamsbeteekenis, 319, 20.
Hattum (v.), *zie* Foyert.
Havert (v. den), bestaan, 379.
Havines, ligging, 219.
Havingha, *zie* Fockens.
Hemskerck (v. Beest) — Elsevier, en aanverwanten, invullingen, 561ª.
Heerd, vlaktemaat, 321.
Heerenberg ('s), collatierecht, 208 (*n.* 7).
Hees (v.), Carel, Cornelis en Lambertus, ouders, levensbizonderh., 203.
Heeze, naams-beteekenis, eigendom der Graven v. Hornes, 220.
Heeze (v.), wapenkleuren, 220.
Heymaet, etymologie, 602.
Helle = grond, aarde, 50.
Helt (Mathijs), wapen, bizond., 61.
Hendrik IV, penning, 302.
H e n g h e m u n d e, etymologie, 245.
v. Herpen = v. Kerpen, 634.
Heukelom (v.), genealogie, 130.
Hijen, etymologie, 163 (*n.* 3).
Hildegond, Hillebrand, beteekenis, 493.
Hodenpijl (v.), wetenswaardigheden, 562ª.
——— (Maria en Aletta), vader, 562ª, 682.
Hoeve(n) (Maria ten), wapen, familiebetrekkingen, 191.

1) *Nav.* XXXVII, 119, noot, vermeldt een gesl. Franckenhof. 2) *niet* Hesselink.

Hoeven (v. der), *zie* v. Schie.
Hoffen (v.), geneal. gegevens, wapen, 61.
Hohensaksen (Vrijheer van), levensbizond, 14.
Hoogwerff, v. H., H. Kempenaar, bloedverwantschap, 330, 2.
Hooghwinkel, geneal. gegevens, 568[a].
Houven (Joh[s] Hendr. v. der), ouders, 390.
Hove (David ten), levensbizond., 15.
Huygens (Joh[a] Laur.), ouders en verdere geneal. gegevens, 568[a].
Hunnep (Ter), commissie a° 1609, — 17, 133.

Igens (Elisabeth) = Igensdochter, 444.
Incunabel, 57.
Ittersum (v.) a° 1706, — 347.
Jager, Jegher, Jegere (de), identiteit, 131.
Jarges (Albert), ambt, voornaam zijner gade, 201.
Joly (P. Joh[s]) en R. W. v. den Bogaart, juiste data, 683.
____, *zie* v. Meurs.
Junes, Junius (Willemina a° 1685), 124.

Cabeff, beteekenis, 32.
Cadodderen, 115 (vgl. bl. 551, 2).
Kamp (Cornelia v. den), ouders, 442
Campen (Gabriël v.), woonplaats, enz., 125.
Kamphuis-steeg (De), ligging, 262.
Cappe, beteekenis, 251 (vgl. bl. 552).
Cappenberg, wapen, 572.
Kerkespraak, 33.
Kerkhoff (A. v. de), citaat, 525, 6.
Kersseboom (W[m]), portret, nakoomlingen, 204.
Kynhem, water-naam, 407.
Kipmolens, 33.
Clagen, 33.
Clant (Vaandrig Otto), heldhaftig gedrag, 55.
Klokken (Staande), fabrikaat, prijs, 542.
Kluijs (v. der), wapen, 271.
Knegtsel, naamsreden, 550.
Knipschaer (Joh[s]), levensbizonderh., 204.
________ (Theodora), dame du palais, 204.
Coevorden (v.), verschillende wapens en zegels, 324—6.
Cock, Cocq (de), geneal. bizonderh., 131.
Colson (Frans Caspar), levensbizonderh., 539, 40.
Kolthoren, -hoven, -hof, ligging, 418, 528.
Koorn-rijpe, te Groningen, naamsreden, 219.
Koster (Simon de), levensbizonderh., 426.
Krabbelvuisten, woordbeteekenis, 614.
Craffort of Crawfurd, in Officiersboekjes vermeld, 204.
Cramer, wapen, 501, 621.
Crom (Jacob), Almanak, 307.
Kuikshul, naamsreden, grensscheiding, 31.
Kumsius, wapen, 271.
Kuselen, een frequentativum, 677 (*n.* 1).

Laer (Henricus v.), voor- en nazaten, 567 (lees, 467).
Landau, *zie* Aponia.
Lawick (v.), *zie* Treslong.
Leonen (Lanege-, Soenens-), 534.
Leuven, buurschap, 193 (*n*).
Lintelo (v.), bakermat, 452.
Lodewijk XIII, legpenning, 660.
Lomeyer (Maria), ouders, 567[a].
Loon (v.), Anna, geboorte- en sterfjaar, 61.
________, Christoffel, wapen, levensbizonderh., 16.
________, Hubert, ouders, geboorteplaats, enz., 16.
________, Jan, wapen, moeder, 332.
Loslao of Wodcislawice, naamsbeteekenis, 547 (*n.* 1).
Lottum (v.) en Goossens v. Lottum, verwantschap met Molia(e)rt, enz., 511.
Loven v. Belle (v.), herkomst, 452.
Luttekegast, *zie* Teddenhuizen, 566[a].
Lutticke Loo ('t), Lutteke-poort, te Harderwijk, naamsreden, 404.

Malaret, ligging, 219.
Mandatum-brood, beteekenis, 635.
Manneken, wapen, 372.
Mansfelt (v.), geboorte-, huwlijks-, sterfjaren, 505—9.
Marchand, echtgenoot van Susanne Changuion, voornaam, 145 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 596).
Mazel, levensbizond., 305.

Mavecke, 13.
Meerhout (v.), voortbestaan, wapen, 695.
Meeteren (v.), genealogie, 204.
———, *zie* Westerouen.
Mellinghaus, geneal. gegevens, 390.
Menalda v. Schouwenburg, geneal. bizond., 418.
Mengers-Cavenstede, naamsreden, 14.
Menzer, geneal. gegevens, 390.
Mentel, wapen, geneal. gegevens, 568a.
Meurs (Beatris v.), ouders, betrekking tot Jacobus Joly, 683.
Middelburg, ligging, 13.
Miswinninge, 534.
Mollerus, *zie* Walkart.
Monhemius (Kapt.), ouders, 566a.
Mortier (du), kleur der penningen in het wapen, 627.
Mosselman (Maria), *zie* Exalto.
Mosselmans (Jan), familie-bizonderh., 398.
Muilkerk, naamsreden, 13.
Munten uit de Kipper- und Wipperzeit, 535, 6.
Mussenberg (**De**), legende, 287, 8.

Nazzry (Claus), bizonderh., 2 8, 9.
N a t r e s, 13.
Negotie-overdrager, 588.
Nidek (Brouërius v.), beteekenis, 219, 20.
Nigtenhorsten, **-vecht**, naamsbeteekenis, 550.
Nobel, zegel, 544 (*n.* 4).
Nolst, genealogie, 391.
Noord v. Kerchem, wapen, 62.

Oeffelt, naamsbeteekenis, 189.
Oftenoord, naamsbeteekenis, 547 (*n.* 2).
Olhoff-Groote (v.), geneal. gegevens, 263.
Oncle of Onclo, geneal. aanvullingen, 204.
Oranje, naamsreden, 301, 2 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 649).
Oranje-Gelderland (Regiment), uniform, 492 (vgl. bl. 609).
Orcet (G. d'), methode van zijn »Le Noble Savoir", 306.
Orth, geneal. gegevens, 390.
Ostdorpius (Franciscus), afkomst, 563a.
Oudaan, ook genmd Zoudenbalch, voormalig kasteel te Utrecht, 534.
O v e l g ö n n e, naamsreden, 45, 6, 78 (vgl. bl. 609, 10).

Paludan, familie-bizond., 32.
Pannekoek (Anna Sophia), ouders, 258.
Peyrou (Jacques du), huwlijksjaar, 267.
Penning a° 1699 (n°. 2568, — 1, noot 2), stempelsnijder, 28.
———, betr. de Nieuwe-kerk te Amsterdam, 660.
Plaatsnamen, eindigend op *pot*, 377, 494, 551.
——— (Gelijknamige), 492.
Pols, wapen, ouders en grootouders van Pieter, 62; afstamlingen van Cornelis Jacob; voorzaten van Prof. Pols, 694 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 596, 7).
Porte (Anna Catha de la), ouders, echtgenoot, afkomst, 452 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 120, 304, 480).
Portretten (Twee) a° 1662, — 241 (vgl. bl. 425).
Pot (Maria), voorzaten, 63.
Prott, aanverwante familiën, 623, 86.

Raa (ten), stamouders, enz., 62, 3.
Raadt (de), Rijk, geboorteplaats, enz., 280.
———, Willem, afkomst, enz, 277.
Raije (Jan), voorzaten, 193, 4.
Ramskrammer a° 1708, voornaam, 477.
Ranitz (de), komst in Nederland, 196.
Raus (Isaac), inlichtingen, 64.
Ravens (Mr. Adriaan) en Susanna Jacoba Visser, nakoomlingen, 241.
Redelijkheid (C.), levensbizond., portret, 542.
Regoot (Maurits), voorzaat van P. Regout, 160.
Rekker (Bartolomeus), ouders, 424 (vgl. bl. 536).
Renesse (Hendr. Joha v.), wapen, ouders, broeders en zusters, 268.
Rensselaar (Barta Anna v.), voorzaten, enz., 566a.
Rijswijck (v.), voortbestaan, 261.
Rode penning, 33 (vgl. bl. 408 en *Nav.* XXXVIII, 28).
Roman (Johannes), voorzaten, 63.
Romp, wapen, 571.
Roszbecher, geneal. gegevens, 390.

Rossum, ligging, 233.
Ruijssen, Reuse, Russe (v.), 63.
Rullen de Berghe (v. den) = v. den Rullenbergh, 568ᵃ.
Rumpf, geneal. gegevens, wapen, 332, 401 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 236, 7).
Ruwenhave (v.) dictus Brakell, afkomst, 65.

Zaamslag, naamsbeteekenis, 611, 2.
Zahn, geneal. gegevens, 390.
Samarkand, handschriften, 306, 7.
Sand (v. de), geneal. gegevens, 390.
Selk = sulcus, 294.
Schaum-, Schau(e)n-, Schouw- = schot-(en), 419.
Schie (Jan v.) en Cathᵃ v. der Hoeven, geneal. bizond., 452.
Schijnvoet (Simon), biografie, 399 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 375).
Schmand, geneal. gegevens, 390.
Zschokke (Heinrich), voorzaten, 575 (*n.* 1).
Schuylincks, wapen, 268, 687.
Schull = Scuijll, 327.
Schut, geneal. tegenstrijdigh., 568ᵃ.
Syben (Peeter), wapen, voorouders, genealogie, 268.
Six v. Chandelier, herkomst van den toenaam, 204, 305.
Z i l v e rstraat, te Franeker, enz., naamsreden, 56.
Sinderen *of* v. Sinderen, 153.
St. Pancras, fabelen, 534.
Sissa, 103.
Sjerpen (Witte) voor de officieren der Garde Nationale, 313.
Scandener, ligging, 14.
Scrippi, Strippi, voormalige ligging, 165, 6.
Slicher (Anthonis en Jan), echtgenooten, levensbizond., 348.
Snert, etymologie, 378, 556ᵃ.
Sobels, betrekking tot von Zobel, 696.
_____ (Pieter Johˢ Adrˢ), ouders en verdere geneal. gegevens, 568ᵃ, 696.
Zoudenbalch, *zie* Oudaan.
Spintlicht, woordbeteekenis, 636.
Spongeld, beduidenis, 602.
Sprung(e)li (Anna Maria), ouders, 332.
Star (Eng.) = Joodsche oorkonde, 190.
Starkenborg (v.), alliantie-wapen, 687.
Statghelt, beduidenis, 602.
Steenkeitel-en-Auvergun, 78.
Steenvoorden (Anna Maria v.), wapen, afkomst, familiebetr., 571, 2 (vgl. bl. 626).
Stienstra (Mr. Sjoerd), voorzaten, wapen, 569.
S t i l l i n g a, -h a, beteekenis, 245.
Strohn, geneal. gegevens, 390.
Zuylen v. Nyvelt (v.), combinatie, 234.
Suratta, hongersnood, 4, 8.
Zurich, etymologie, 297.
Suvarhara, 298.
Zwart-kelen, 16.
Zwilbroek, naamsreden, histor. bizond., 78.

Tauchnitz-editie, betrouwbaarheid, 181, 2.
Teddenhuizen (Afrelia v.), kerkraam wapen, 566ᵃ (vgl. *Nav.* XXXVIII, 170).
Temmink, herkomst, verwantschap, geneal. bizonderheden, 63, 4.
_____ (Mr. Egbert de Vrij), te Franeker, 64.
Tenijs (Maria), naam der moeder, 557ᵃ.
Terwen (Susanna), geboorte-, trouw- en sterfdatum, 567ᵃ.
Thijssens (Christoffel), voorzaten, levensbizond., 132.
Toets-steen, 112.
Toulon (v.), uitgestorven, naam, geneal. bizond., onjuistheden, 569, 70 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 237).
Toullon, naam, oudste aanteekeningen, 569.
Treslong, eigendom van Wouter v. Lawick, ligging, 632.
T r i a n o n, naamsreden, 55.
Tulp, genealogie, 269.
Tuningh (Gerard), geslacht, 269.
Tur(c)k, genealogie, 391.

Umbroet, woordbeteekenis, 636, 7.
Urth, rechts-godin, 372.
Utrecht, *zie* Oudaan.

Valcke (de), genealogie, 263.
Veen (v.), wapen, geneal. mededeelingen, 694.
Veije de Burienne (de), genealogie, 269.

Veiling = schutting, 167.
Verborcht, alliantiewapen, 571.
Verglas, 553a.
Verweij (Wilhelmina), ouders, levensbizond., 203.
Vierakkeren (Wendela v.), levenstijd, 567 (lees, 467).
Vijgh (Juffer), ouders, 269.
Vinckenbrinck (Albert), woonplaats, 310 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 36).
Visser, *zie* Ravens.
Voet, geneal. inlichtingen, 269.
Vois (Mr. Pieter de), 45, 182 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 458).
Vonck (Mr. C. W.), vervolger en uitbreider van Pontanus' arbeid, 38 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 156).
Voorburg = Forum Hadriani, 429.
Voorn(e), naamsbeteekenis, 429.
Voorst (Cornelis v.), vader, 563a.
Vortum, dubbelnaam, 55.
Vos (de), Fransois, levensbizonderh., 605, 6.
——— N., 606 (vgl. *Nav.* V, 128 n°. 106).
Voss (Petronella), sterfjaar, 203.
V r o u w e n-e i l a n d, naamsreden, 433.

Walkart (Abraham) en Helena Charlotte Mollerus, geneal. gegevens, 270.
Walther, *zie* Wolters.
Wapens gevraagd, 392 (vgl. bl. 511).
——— (Alliantie-), *zie* v. Starkenborg, Verborcht.
Wartel, wapen, 271.
Weyll, geneal. gegevens, 390.
Weisz (Wijs) -muller, geslacht- en wapenkundige mededeelingen, 695.
Wel (v.), alliantie-wapens, 272 (vgl. bl. 510, 1).
Werversh0ef, heeren, wapen, 219 (vgl. bl. 336).
Westerouen v. Meeteren, voornamen der stamouders, 564a.
Wiegedruk, 57.
Wichman, graaf in Zutfen, 14, 348, 531, 76 (vgl. bl. 579).
Wijck v. de Woerd (v.), *zie* Foyert.
Willigen (Barbe v.), vier kwartieren met wapens, levensbizond., 391, 2.
Winhoff = Wijnhof, 270.
Winkelman (Hendrik P.), voornaam, 126.
Winteroy (v.), uitgestorven, 696.
——— (Elisabeth en Dina), betrekking tot Nicolaas, 696.
Wisselt (v.), MS.- geneal., ontbrekende folio-bladen, 270.
Witkop (Jan) a° 1775, voorzaten, 270.
Wittebol, geneal., wapen, 270, 1 (vgl. bl. 627).
——— (Zeger), wanneer te Aardenburg, 510.
———, vgl. *Nav.* XXXVIII, 114, 213.
Witt(h)enius, geneal. gegevens, 390.
Wittert, geneal. gegevens, 271.
Witte-Wierum, naamsreden, 314.
Wodcislawice, *zie* Loslao.
Wolfhezen, geschiedk. bizonderheden, 14.
Wolters, genealogie, 271.
Wolters-Walther, 362.
Woordenlijst van de Vries en te Winkel, bedenklijkheden, 500, 1.

E R R A T A, enz.

Dl. XXIII.

Bl. 628, r. 3 v. o. *staat* Johannes B.; *lees* Gerrit L.(iselius)
» 630, » 14 » b. » Veer Berkhout; » Veen Berkhout

Dl. XXVIII.

Bl. 556, r. 10 en 21 v. b. *staat* Lebuinus-kerk; *lees* O.-L.-Vr.-kerk

Dl. XXXV.

Bladwijzer, bl. XXI, *in te lasschen* Mallinckrodt, 598.

Dl. XXXVI.

Bl. 191, r. 3 v. o. *staat* 1697; *lees* 1637

Bladw. bl. xxxiv, *lees* Vrugtman (ook te Zutfen), 47 (*Nm*)

» » lxx, *in te lasschen* krokodil, 247 (*n.* 3);

Dl. XXXVII.

Bl. 335,	r 19	v. o.	*staat*	Baché;	*lees*	Raché.
» 401,	» 9	» b.	»	v. Bolkom;	»	v. Bockom.
» 568ª,	» 4	» b.	»	(s-taver);	»	(-staver).
» 610,	» 17	» o.	»	Noordelijk;	»	Noorddijk.

Bladw. bl. i *inlasschen* Aeken genmd Bosch (Hieronymus v.), 240.

» » vi » Broer Cornelis, Sermoenen, 107, 238.

» » xiv, r. 8 v. b. *staat* Blankers, 66; *lees* Blankers, 266.

» » xxx, » 22 » b. » Sobels, 469; » Sobels, 569.

» » xxxv, *inlasschen* Goudsdonksche Munnekekampen (De), 80.

Dl. XXXVIII.

Bl. 10,	r. 8	v. o.	*staat*	blijken;	*lees*	blijkt
» 15,	» 19	» b.	»	v. Leijne;	»	v. Seijne
» 16,	» 14	» o.	»	oudrager;	»	oudragen (overeengekomen)
» »,	» 19	» o.	»	gois suin;	»	Goissuin
» 21,	» 5	» b.	»	namen.;	»	namen
» 22,	» 1	» o.	»	Vlg.;	»	vgl.
» 28,	» 19	» o.	»	XXXVI;	»	XXXVII
» 29,	» 3	» o.	»	Micolaus;	»	Nicolaus
» 37,	» 9	» b.	»	gaan;	»	ging
» 39,	» 16	» b.	»	dr.;	»	dr
» 52,	» 18	» b.	»	Chevalier;	»	Chevallier
» 56,	» 1	» o.	»	. A.;	»	J. A.
» 79,	» 11	» b.	»	aan;	»	van
» 80,	» 9	» o.	»	De beide woorden;	»	De woorden
» 86,	» 16	» b.	»	oblatus;	»	ablatus
» 102,	» 7	» o.	»	lantmeester;	»	lantmeter
» 105,	» 16	» o.	»	1642;	»	1642
» 107,	» 3	» b.	»	uit.-kol.;	»	luit.-kol.
» 115,	» 8	» b.	*lees*	Quast		
» 123,	» 10	» o.	*staat*	Humanus;	»	Humanns
» 124,	» 11	» b.	»	† 1794;	»	31 Jan. 1796
» 137,	» 5	» o.	*lees*	Constantijn VIII		
» 162,	» 2	» o.	*staat*	uit;	»	uit
» 163,	» 2	» b.	»	Mada;	»	Muda
» 167,	» 1	» b.	*lees*	Dat hangt er in.		
» 177,	*valle het art.* N. v. Brandwijk *geheel weg.*					
» 179,	r. 14	v. b.	*valle*	Clasberg *weg.*		
» 206,	» 18	» o.	*staat*	Leftange	*lees*	(denklijk): Leffingue
» 208,	» 7	» b.	»	uitgespreidde;	»	uitgespreide
» 209,	» 10	» b.	»	v. Loo;	»	v. Loon
» 220,	» 1	» o.	»	pltsee;	»	pletse
» 236,	» 2	» o.	»	Zeiee;	»	Zeile
» 264,	» 3	» b.	»	Emssion;	»	Emission
» 266,	» 9	» o.	»	omkranzen:	»	omkransen
» 267,	» 9	» b.	»	altoo;	»	alsoo
» 268,	» 6	» b.	»	Magnis;	»	Magnvs (of In magnis)

Bl. 274,	r. 18	v. o	*staat* Valkenburg;	*lees* Valburg
» 286,	» 3	» o.	» Wasezijn;	» Wase zijn
» 289,	» 19	» b.	» heer;	» heur
» 296,	» 16	» b.	» 5 Nov. 1864;	» 5 Nov. 1863
» 297,	» 13 en 12	v. o.	*staat* Muntendam;	» Muntinghe
» 310,	» 16	v. o.	*staat* XXXVII, 198;	» XXXVIII, 198
» 342,	» 6	» b.	» voorloop;	» verloop
» 357,	» 2, 3		*te lezen* »Der Deutsche Herold" 1884 nº 1 (S. 8)	
» 366,	» 3	» o.	*staat* 111;	*lees* III
» 370,	» 6	» o.	» !!;	» "
» 381,	» 9	v. o.	» beoefend;	» uitgeoefend
» 394,	» 1	» o.	» scheepsluidingen;	» scheepsladingen
» 395,	» 1	» o.	» van het Register;	» van het Register en van sommige bijna onleesbare namen, vooral Hongaarsche
» 396,	» 9	» b.	» Loewendahl niet;	» Loewendahl (niet
» 396,	» 14	» b.	» Lp2;	» Lpz
» »,	» 5	» o.	» bl.2. 46;	» bl. 46
» »,	» 2	» o.	» »dit;	» dit
» 424,	» 1	» b.	» Munkenberg;	» Munzenberg (vgl. Rietstap's Armorial, op Solms)
» 425,	» 8	» o.	» Analectische;	» Analytische
» 447,	» 9	» b.	» waarboven.;	» waarboven
» 448,	» 1	» o.	» Circlé;	» Cerclé
» 465,	» 11	» o.	» waar aan;	» waaraan
» 471,	» 10	» o.	» addellijk;	» adellijk
» 478,	» 13	» o.	» v. Henrn;	» v. Heurn
» 481,	» 2	» o.	» broe-;	» broeder
» 484,	» 3	» o.	» v. Herneu;	» v. Hernen
» 494,	» 15	» o.	» Bomme-Berend;	» Bomme-Berend (XXXIV, 77—92)
» 495,	» 10	» o.	» speelde;	» speelden
» »,	» 6	» o.	» stopte;	» slorpte
» »,	» 2	» o.	» den... vlam;	» de... vlam
» »,	» 2	» o.	» glimde;	» glom
» 503,	» 12	» b.	» Geusenhuis;	» Genoenhuis (vgl. *Nav.* XXXV 285, 456).
» 507,	» 2	» b.	» scroder;	» scroden
» 513,	» 3	» b.	» Prieur;	» Prieurs
» 516,	» 1	» b.	» geschreven, is;	» geschreven is,
» 519,	» 15	» o.	» in satijn gewerkte;	» op satijn gedrukte
» 521,	» 1	» b.	» v. Deelen;	» v. Delen
» 537,	» 10	» b.	» Pr.	» Pr.,
» 540,	» 9—24	v. b.	*staat* Vorher.... genommen worden;	*lees* [Vorher.... genommen worden]
» 540,	» 15 en 16	v. o.	» Burger:	*lees* Burgen
» »,	» 6	v. o.	*staat* Zunfthaus u. d. S.;	» Zunfthaus u. d. Zunft d. Brauer in Köln, Köln 1875
» 545,	» 16	» o.	» in vetstaen;	» is verstaen
» 557,	» 4	» o.	» Genial;	» Geneal.

Bl. 557, r. 1 v. o.	*staat*	Tiell;	*lees*	Tiel
» », » 4 » o.	»	1888;	»	1888 bl. 31
» 563, » 3 » o.	»	Cunaens;	»	Cunaeus
» 575, » 10 » b.	»	. A.	»	J. A.
» 576, » 2 » b.	»	Leopold III;	»	Leopold II
» 578, » 4 » b.	»	Chile;	»	Chili
» 580, » 14 » o.	»	Doeleman;	»	Doeleman ('s Gravenhage)
» », » 2 » o.	»	Teure-;	»	Tenre-
» 601, » 2 » b.	»	Schardinet;	»	Schardinel
» 602, » 6 » o.	»	assayeur;	»	essayeur
» 609, » 11 » b.	»	Kijk-over-Wijk;	»	Kijk-over-Dijk
» 613, » 1 » o.	*valle*	Nicodemus-dag *weg* [1])		
» 615, » 18 » b.	*staat*	1491;	*lees*	1498
» 629, » 18 » b.	»	bl. 135;	»	bl. 175
» 631, » 5 » b.	»	Krommenie;	»	te Krommenie
» 635, » 4 » b.	»	St. Vijf;	»	St. Vijt
» 641, » 8 » o.	»	Abraham v. Tiel;	»	Abraham v. Lee
» 655, » 5 » o.	»	van Zutfensche;	»	aan Zutfensche
» 656, » 15 » b.	»	Sohn;	»	Sohn von
» 665, » 16 » b.	»	zal;	»	kan
» », » 20 » b.	»	komt;	»	komt echter

Bijlage, bl. M, r. 6 v. b. *staat* London; *lees* Loudon (Laudon)

Bladw., bl. II	*inlasschen*	**Altenklingen**, heerl., 534.
» , » VIII	»	**Cheltenham**, documenten-verzameling, 394, 514
» , » XI	»	**Ee**, uitgediept, 386.
» , » XIV	»	Geiler von Kaizersberg (Joh.), **K.**
» , » XX	»	Gaffron, 534.

1) „In die Nycomedis" (Chron. Tiel. p. 529). In de „Lijst van Feestdagen der R.-Kath. Kerk" door J. Wagenaar, komt wel Nikomedes (15 Sept.), maar niet Nicodemus voor.